

1/21475
2

ქანაელი

61589
J-23.

განსუკობ

უსნორო კარაბაღინი

ტექსტი დაამუშავა და წინასიტყვაობა დაურთო
ექ. ლ. კობახიზვილი

52081
8001/S/1008
K 21475
2

წინასიტყვაობა.

ჩვენ უკვე გვაქვს შესწავლილი და გამოქვეყნებული ორი დიდ-მნიშვნელოვანი ქართული საეკიმო წერილობითი ძეგლი:

1. „წიგნი სააქიმოჲ“—XIII საუკუნის დასაწყისისა, და 2. „იადიგარ დაუდი“—XVI საუკუნის დასასრულისა. მაგრამ ქართული საისტორიო საეკიმო ძეგლების შესწავლა, გასაგებია, ამით ვერ ამოიწურებოდა.

„იადიგარ დაუდის“ შესავალ წერილში ჩვენ ვუჩვენებდით, რომ ამჟამად წარმოებული კვლევის ფარგლები განისაზღვრებოდა იმ მასალით, რომელიც საქართველოს სახ. მუზეუმში ან-და საერთოდ თბილისში იყო დაცული. რასაკვირველია, ეს ფარგლები არა კმაროდა, ქართული საისტორიო პედიცინის კვლევის საქმე უმეტი ვიწრო ასპარეზით ვერ დაკმაყოფილდებოდა. საჭირო იყო საბჭოთა კავშირის სხვა ქალაქებში დაცული ქართული ძეგლების შესწავლა და მათი გამოქვეყნება.

ამ მიზნით მომიხდა გამგზავრება ლენინგრადში, სადაც ექვსი თვის განმავლობაში წარმოებულმა კვლევამ თავისი შედეგებით ყოველგვარ მოლოდინს ვადააჭარბა. ქვევით მკითხველი ნათლად დაინახავს, თუ რა ძვირფასი მასალაა იქ დაცული და რა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მათ შესწავლას ქართული საისტორიო საეკიმო ძეგლების შეკრებისა და დამუშავების საქმეში.

წინამდებარე შრომის გარდა, რომლის მნიშვნელობას და ღირსებას მკითხველი ქვევით დაინახავს, ლენინგრადში ჩატარებული მუშაობის შედეგია აგრეთვე მეორე შრომა; სახელდობრ „მედიცინა ძველ საქართველოში: XVIII საუკუნე და მე-XIX საუკუნის დასაწყისი“, რომელშიაც შევიდა საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერების განყოფილებაში აღმოჩენილი „კალმასობის“ ავტორის, ქართული კულტურის დაუცხრომელი მოამაგის ბატონიშვილ იოანეს მეტად საინტერესო საეკიმო ნაშრომი, რომელიც თავისუფალი თარგმანია იმდროინდელ ცნობილ გერმანელ ექიმ პეტრე ჰოფმანის საეკიმო-დარიგებებისა სხვადასხვა ავადმყოფობათა დროს. ხელნაწერს

დართული აქვს იოანეს მიერ შედგენილი და მისივე ხელით შესრულებული ვრცელი ლექსიკონი სამკურნალო საშუალებათა.

ამის გარდა შესწავლილ, დათარიღებულ და აღწერილ იქმნა ლენინგრადის არქივებში დაცული ყველა საისტორიო-საექიმო ხელნაწერები—ძველი და უახლესი, აგრეთვე საექიმო ხასიათის ლექსიკონები, რომელთაც, თავისთავად გასაგებია, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ ძველი ქართული მედიცინის კვლევისთვის და აკვლევის უფრო სწორი და უნაკლო წარმოებისთვის.

ასეთია ლენინგრადის არქივებში დაცული დღემდე სრულიად უცნობი მასალა. რასაკვირველია ექვსი თვის მუშაობა ვერ ამოსწურავდა მთლიანად მათი შესწავლისა და დამუშავების საკითხს, მაგრამ მთავარი მაინც გაკეთდა. ჩატარებული მუშაობის შედეგად ჩვენ საშუალება მოგვეცა გამოგვექვეყნებინა წინამდებარე შრომა და დასაბეჭდად გაგვემზადებინა მეორე შრომა, სახელდობრ „მედიცინა ძველ საქართველოში: XVIII საუკ. XIX საუკ. დასაწყისი“, რომელიც შეიცავს ქართული მედიცინის უკანასკნელი გარდამავალი ხანის უძვირფასეს მასალას.

წინამდებარე ტექსტის გამოქვეყნებით ჩვენს საისტორიო საექიმო ძეგლთა რიცხვს ემატება არსებულებში ყველაზე უძველესი ღირსშესანიშნავი საექიმო თხზულება, რომელმაც ქართული საექიმო ძეგლების საერთო თარიღი მთელი საუკუნენახევრით უკან გადასწია და დაუკავშირა იგი საქართველოს პოლიტიკურ-კულტურულ-აღორძინების, დავით აღმაშენებლის ეპოქას.

სხვანაირად გაუგებარი იყო, თუ როგორ შეიძლებოდა წარმოშობილიყო XIII საუკუნის დასაწყისში ისეთი სრულქმნილი, როგორც საექიმო ფილოსოფიური იდეებით ისე ტერმინოლოგიით, საექიმო ძეგლი—„წიგნი სააქიმოა“. ეხლა ჩვენ ვხედავთ, რომ მას კარგა ადრე უდიდესი წინამთხრობელი ჰყოლია „უსწორო კარაბადინის“ სახით, რომელიც აგრეთვე შესანიშნავი ექიმური ფილოსოფიური იდეებით არის დატვირთული და გამართული ტერმინოლოგიის შემცველია; ეს გარემოება კი საშუალებას გვაძლევს ქართული საისტორიო საექიმო ძეგლებს თარიღი XI საუკუნეზე გაცილებით ადრე ვიანგარიშოთ.

აღნიშნული ძეგლების გამოქვეყნებით საქართველოს საისტორიო მედიცინა გარკვეულ სახეს ღებულობს. ეხლა ჩვენ უკვე ვიცით, რომ დაწყებული XI საუკუნიდან XIX საუკუნის დასაწყისამდე, ისევე როგორც ყველა სხვა დარგში, საექიმო დარგშიც, საქართველოში გაცხოველებული მეცნიერული მუშაობა ყოფილა წარმოებული.

ძველად ქართველი ექიმები, მიუხედავად პოლიტიკური ამინდის ავკარგიანობისა, მაინც გაცხოველებულ საექიმო საგანმანათლებლო მუშაობას აწარმოებდნენ და საკმაო ცოდნით და გამოცდილებით სწვრთნიდნენ ქართველ ხალხს ამ მხრივ. ამგვარი განმანათლებელი მუშაობის შედეგი ნათელია. ჩვენ არა გვგონია იყოს სადმე კიდევ ისეთი ქვეყანა, სადაც ხალხური მედიცინა ისეთი მდიდარი და მრავალმხრივი იყოს, როგორც ეს ჩვენშია, დღესაც კი. ძნელად შეხვდებით ისეთ მოქალაქეს სოფლად თუ ქალაქად, რომ რამის მკურნალობა არ იცოდეს, ან და არ აინტერესებდეს ხალხური მკურნალობა. იშვიათია ისეთი სოფელი, სადაც კარაბადინების სახით ან ზეპირსიტყვიერად შენახული არ იყოს ხალხში ფერად-ფერადი სამკურნალო საშუალებანი და საექიმო ოსტატობა, რაც უძველეს საუკუნეებიდან მომდინარეობს. აქედანვე არის ის სიბევრე და ნაირსახეობა კარაბადინებისა, რომლებიც ჩვენს ხალხში არის დაცული და რომელთაც ჯერ მეცნიერული კვლევა არ შეხებია.

ყველაფერ ამას თუ დაფუძნებთ ჯერ კიდევ უძველეს, წარძართული მედიცინის აშკარა კვალს თავისი ავგაროზებით, მკითხაობით, შელოცვებით, ქადაგად დაცემით, დამწყალობლობით და სხვა, მაშინ ნათელი გახდება, თუ რა დიდ ისტორიულ მემკვიდრეობასთან გვაქვს საქმე მედიცინის დარგში.

ნურავინ იფიქრებს, რომ ეს მემკვიდრეობა მხოლოდ ექიმების კუთვნილებას შეადგენდეს, და მნიშვნელობა ჰქონდეს მხოლოდ საექიმო დარგში. სრულიადაც არა. ეს მემკვიდრეობა ქართველი ხალხის კუთვნილებაა, ყოველი შეგნებული მოქალაქისა, და მეცნიერულმა კვლევამ ეს მემკვიდრეობა თანამედროვე მეცნიერებით ახსნილი, შესწავლილი და შემოწმებული, ისევ ხალხს უნდა დაუბრუნოს.

ლადო კოტეტიშვილი.

ლენინგრადი 1939 წ. ნოემბერი.

შესავალი.

წინამდებარე ძეგლი მიეკუთვნება ისეთ ძეგლთა ჯგუფს, რომელსაც არ ახასიათებს რაიმე გარკვეული ნიშანი დათარიღებისათვის. მისი დათარიღება კი აუცილებელია, ვინაიდან უამისოდ ნათელი არ იქნება ძეგლის ის უმთავრესი მნიშვნელობა, რომლისთვისაც ის იქმნა კვლეული, შესწავლილი და გამოქვეყნებული. ქვევით გამოჩნდება, თუ რა გზებითაა მონახული ტექსტის დათარიღებისთვის, ეხლა კი ორიოდ სიტყვით მე მინდა შევხებო თვითონ ტექსტის ისტორიას.

საქართველოს სახ. მუზეუმის არქივში დაცულია ერთი საექიმო შინაარსის ხელნაწერი № 26 Z, რომელიც დაწერილია უძველესი ნუსხურით უძველეს ქალაქზე: ეს ძეგლი თავის დროზე ფირდოვისის გამოფენაზე იყო გამოტანილი წარწერით „ძველი საექიმო წიგნი XIII—XIV საუკუნისა“. ის ამჟამადაც რუსთაველისადმი მიძღვნილ გამოფენაზე ძვეს დაახლოვებით ამავე წარწერით. ორივე გამოფენის ხელმძღვანელების მიერ გამოყენებულია მისი დათარიღებისათვის მხოლოდ გარეგნული ნიშნები, ვინაიდან ძეგლის შინაარსი და რაობა უცნობია—ტექსტი ჯერ არავის უკვლევია, მაშასადამე, გარეგნული ნიშნების მიხედვით ანუ პალეოგრაფიული ნიშნებისა და ქალაქის მიხედვით აღნიშნული ძეგლი მე-14 საუკუნის აქეთ ვერ მოდის. ასეთია ჯერჯერობით დასკვნა. როგორც ქვევით დავინახავთ ეს ხელნაწერი პირია უფრო ძველი ხელნაწერისა, რომლის დაწერის თარიღიც წინა საუკუნეებში უნდა მოინახოს. მაგრამ სახელდობრ რომელში? ამაზე ამ ძეგლის შესახებ დღემდე არაფერია ნათქვამი, და ეს იმიტომ რომ, როგორც ვთქვით, ძეგლი ჯერ არავისგან არ ყოფილა კვლეული, და არამც თუ კვლეული, მისი შინაარსიც კი უცნობი იყო დღემდე. ჯერ კიდევ 1935—36 წლებში ჩვენ შევუდექით ამ ძეგლის ყოველმხრივ შესწავლას, რადგან იმთავითვე დიდ მნიშვნელობას ვაძლევდით მას, ვინაიდან ძველი ნუსხურით დაწერილი საექიმო შინაარსის წიგნი ეს მხოლოდ მეორე იყო, ხოჯაყოფილის „წიგნი საექიმოა“-ს¹ შემდეგ.

¹ არის კიდევ შესამე მწერლის, აბრამის, კარაბადინი, დაწერილი აგრეთვე ნუსხურით მაგრამ ის საექიმო წიგნებს ვერ მიეკუთვნება, თუმცა მასში ძვირფასი საექიმო ცნობებია განლაგებული.

მუშაობის თავშივე გამოიკვეა შემდეგი: შინაარსის მხრივ ძალიან იშვიათად მისდევდა ფურცელი ფურცელს იმის მიუხედავად, რომ ძველი აკინძულია და პაგინაციაქმნილი—ეს პაგინაცია სულ ბოლო დროისაა და გაკეთებულია უბრალო ფანქრით. კითხვის დროს საერთო შთაბეჭდილება ისეთი იყო, რომ ან წიგნს უნდა ჰკლებოდა ყოველი ფურცლის შემდეგ რაც შეუძლებელია, ან კიდევ შეშლილი და არეული ფურცლები მიუხედავად მათი შინაარსისა პირდაპირ უწესრიგოდ უნდა ყოფილიყო აკინძული. მაშინ ჩვენ მოგვიხდა ტექსტის გვერდობლივ გადაწერა, შინაარსის შესწავლა დეტალურად, გვერდების დაშლა და ხელახლა აწყობა უკვე შინაარსის მიხედვით. ამ ვზით ჩატარებულმა მუშაობამ ძველს მთლიანი წიგნის სახე მისცა, მაგრამ მაინც იმდენად ბევრი აკლდა, რომ ტექსტის სრულიად აღდგენაზე ფიქრიც ზედმეტი იყო, მაშასადამე, უძველესი საექიმო წიგნი რჩებოდა ფრაგმენტების სახით. თუმცა თავები და მთელი განყოფილებებიც კი იყო მთლიანად აღდგენილი, მაგრამ წიგნის ნაკლი იმდენად დიდი იყო, რომ მისი ჩათვლა გარკვეული საუკუნის ძველად შეუძლებელი აღმოჩნდა. რომ უფრო ნათელი იყოს თუ როგორ მოხდა წიგნის ხელახლად აღდგენა, ჩვენ აქ ვუჩვენებთ, თუ როგორ დალაგდა ფურცლები შინაარსის მხრივ. ფურცლების ახალი თანამიმდევრობა ასეთია: 48, 152, 153, 154, 155, 90, 91, 96, 61, 62, 75, 88, 132, 140, 141, 142, 143, 122, 53, 81, 111, 158, 152, 105, 139, 135, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 114, 118, 119, 120, 131, 131, 4, 52, 130, 14, 15, 10, 11, 12, 13, 149, 77, 98, 100, 101, 102, 103, 162, 1, 2, 135, 5, 6, 7, 8, 9, 3, 151, 65, 16, 17, 18, 19, 20, 97, 92, 156, 27, 28, 29, 147, 21 ასი 22, 23, 24, 25, 26, 49, 29, 30, 31, 32, 33, 40, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 57, 148, 74, 58, 72, 124, 95, 110, 56, 95, 191, 192, 157, 83, 113, 116, 55, 79, 68, 71, 69, 106, 112, 127, 163, 99, 128, 129, 123, 133, 87, 93, 109, 115, 126, 134, 70, 119, 64, 79, 121, 125, 63, 159, 80, 144, 94, 145, 136, 137, 146, 107, 103, 138, 85, 160, 41, 42, 161, 104, 141, 67, 43, 44, 45, 46, 86, 51, 73, 76, 0, 84, 50, 194, 150, 54, 82, 66, 89.

ამგვარია ფურცლების ხელახალი დალაგება—მაგრამ ეს დალაგება საკმარისი არ აღმოჩნდა წიგნის აღსადგენად, და აი რატომ. ფურცლების დალაგების დროს ჩვენ ვხელმძღვანელობდით მხოლოდ შინაარსით. იქ, სადაც ფურცელი ფურცელს აგრძელებდა შინაარსის მხრივ, აღდგენა იყო სრული, უნაკლო, მაგრამ თუ არ აგრძელებდა—

და ახალი შინაარსის თავი იწყებოდა—აქ ტექსტის აღსადგენად გამოყენებული იყო შემდეგი მეთოდი. ცნობილია, რომ ყველა საექიმო ხასიათის ხელნაწერებს ახასიათებს ერთი გეგმა—სახელდობრ, წიგნი იწყება ზოგად საექიმო-ფილოსოფიური აწერით, შემდეგ მისდევს დარიგებანი ზოგად ექიმური ხასიათის, შემდეგ ავადმყოფობანი. ამ ნაწილში მკაცრი თანამიმდევრობაა დაცული. ყოველგან ეს განყოფილება იწყება ნერვულ ავადმყოფობათა აწერით და მკურნალობით, შემდეგ მისდევს თვალის ავადმყოფობანი, ცხვირის, ყურის, კბილის და სხვა; ბოლოში მოცემულია წამლეულობის დამზადების წესები. ეს გეგმა, ანუ შინაარსის ამ გეგმით განლაგება სავალდებულოა ყველა ამჟამად ცნობილ და შესწავლილ საისტორიო საექიმო ხელნაწერებისთვის, როგორც უკვე გამოქვეყნებულის ისე გამოუქვეყნებელის. გასაგებია, დაშლილი ტექსტის აღდგენა უნდა მომხდარიყო ამ უკვე ცნობილი გეგმის მიხედვით, ვინაიდან სხვა გეგმით, ანუ შინაარსის ახალი განლაგებით შესრულებული საექიმო ხასიათის ხელნაწერი დღემდე ჯერ არ იყო აღმოჩენილი. მაგრამ სულ მალე გამოიჩინა, რომ ტექსტის აღდგენა ამ გზით შეუძლებელი იყო. ამ გეგმამ უფრო არცაა შინაარსი. ნათელი იყო, რომ წიგნი სულ სხვა გეგმით იყო დაწერილი. მაგრამ რომელი გეგმით? მართალია, წიგნი რომ მთელი ყოფილიყო, მაშინ ასე თუ ისე მაინც მოხერხდებოდა მისი აღდგენა, მაგრამ ნათელი იყო იმთავითვე, რომ წიგნს ძალიან ბევრი აკლდა—აქედან გასაგებია ტექსტის აღდგენაზე წარმოებული მუშაობა უნდა შეჩერებულიყო. არ შეიძლებოდა ძვირფასი უძველესი მასალის უგებმოდ ჩაყრა და გამოქვეყნება—გამოქვეყნება კი აუცილებელი იყო, ვინაიდან ასეთი ძველი თარიღის საექიმო საისტორიო ძეგლი, როგორც ზემოთ ვთქვით, „წიგნი საექიმო“-ს გარდა ჯერ არ არის აღმოჩენილი. ამგვარად, აღნიშნული ტექსტის გამოცემის საქმე ვადაიღო იმდრომდე, ვიდრე რამე მასალა აღმოჩნდებოდა აღნიშნული საკითხის გამოსარკვევად. თბილისში დაცულ საისტორიო საექიმო ტექსტების ხანგრძლივმა კვლევამ შეჩერებულ საქმეს ვერაფერი შემატა—შორეული კვალიც კი არსად გამოჩნდა. მაგრამ ქართული საისტორიო საექიმო ძეგლების კვლევის გადატანამ ლენინგრადში საკითხი სავსებით გამოარკვია: მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთ-მცოდნეობის ინსტიტუტის არქივში საბედნიეროდ აღმოჩნდა პირი აღნიშნული ძეგლისა. ამ გარემოებამ ნათელი მოჰფინა ამდენი ხნით შეჩერებულ საქმეს. ამ აღმოჩენის წყალობით ჩვენ შევინარჩუნეთ უძველესი ქართული საექიმო წიგნი, აღდგენილი მთლიანად. გასაგებია, რომ ჩვენ დაუყოვნებლივ შევუდგეთ ტექსტის გადმოწერასა და შედარებას

თუ როდის არის გადაწერილი და რა ლირსებისაა ახლად აღმოჩენილი პირი ამაზე ჩვენ ვიძულებით ტექსტის დეტალური განხილვის დროს; აქ კი ვუჩვენებთ, რომ ჩვენი ვარაუდი და ეჭვები სავსებით გამართლდა. ჯერ ერთი ახლად აღმოჩენილი ტექსტი შეიცავს 940 გვერდს, ძველი ნუსხური ტექსტი კი 398 შედარებით პატარა ფორმატის გვერდს—თუ მხედველობაში მივიღებთ გვერდების სიდიდეს და პალეოგრაფიული ნიშნების რიცხვს, გამოვა, რომ ძველი ტექსტი შეიცავს მხოლოდ ერთ მესამედს. მაშასადამე, ტექსტის ორი მესამედი აღმოჩნდა დაკარგული, აქედან გასაგებია, რომ ასეთი დიდი დეფექტის დროს ტექსტის აღდგენა შეუძლებელი იყო.

ამის გარდა სავსებით მართალი აღმოჩნდა ის მოსაზრება, რომ წიგნის გეგმა და მასალის განლაგება მასში სულ სხვანაირია, ვიდრე უკვე ცნობილ საისტორიო საექიმო ძეგლებში. გასაგებია, რომ ამ უკვე ცნობილ გეგმის მიხედვით წიგნის შინაარსის განლაგება შეუძლებელი იყო. ამგვარად ძველი და ახალი ტექსტის შესწავლამ და ერთმანეთთან შედარებამ გამოაჩინა, რომ ისინი სიტყვა-სიტყვით იმეორებენ ერთი მეორეს. ჩვენ შევეცადეთ გამოგვეჩვენოთ ხომ არ იყო ახლად აღმოჩენილი ტექსტი გადიდებული შემდგომი გადაწერების მიერ შიგ ახალი თავების ჩართვით, რაც ხშირად გვხვდება და აქაც სავსებით მოსალოდნელი იყო. მაგრამ ერთმა გარემოებამ ეს საკითხი სრულიად მოხსნა და ამ მხრივ ყოველგვარი ეჭვი აჭკვეთა: ძველ ტექსტში გაუგებრობას იწვევდა ერთი გარემოება; თავიდან მოყოლებული „კარების“ სათვალავი თანამიმდევრობით მისდევს ერთი მეორეს თითქმის ტექსტის ნახევრამდის—შემდეგ კი წყდება და იწყება ახალი სათვალავი ისევ ტექსტის ხელით გაკეთებული. შთაბეჭდილება ისეთი იყო თითქოს ორ სხვადასხვა, მაგრამ ერთად აკინძულ წიგნთან გვექონდა საქმე—სხვა ვერავითარი დასკვნა ვერ მოხერხდა ამ უცნაური ფაქტის წინ. ახლად აღმოჩენილ ტექსტშიაც იგივე გამეორებას აქვს ადგილი. მაგრამ ამით წიგნი გაორებული კი არ არის. ტექსტი იწყება კართა სათვალავის აღწერით—თავები აქ შეუშლელად მისდევენ სარჩევში ნაჩვენებ შინაარსს. რაც შეეხება წიგნის ზოგად საექიმო შინაარსს და წამლეულობის დამზადების წესებს, ესეც თავშივეა მოცემული (სხვაგან ყველგან ბოლოშია); მაგრამ იქ, სადაც იწყება ავადმყოფობანი ანუ კერძო პათოლოგია და თერაპია, იქ იწყება თავების ახალი სათვალავი; აქ დართული აქვს ხელახლა თავების სარჩევი, აქედან დაწყებული თავები სრულიად ეთანხმება ამ მეორე სარჩევში ნაჩვენებ შინაარსს. აქ აღსანიშნავია, რომ დიეტეტური ცნობები და ზოგად პროფილაქტიკური ცნობები წიგნის ბო-

ლოშია მოქცეული, „იადიგარ დაუდში“ და ყველგან შემდგომ ძეგლებში კი ეს ცნობები ყოველთვის თავშია. ამგვარად, შინაარსის მიხედვით წიგნი მთლიანია: არც პირველი ნაწილის და არც მეორე ნაწილის მასში დამატება ან გამოკლება შეუძლებელია, რადგანაც ზოგად საექიმო ფილოსოფიური და ზოგად საექიმო ცნობების გარეშე მაშინ არც ერთი საექიმო წიგნი არ იწერებოდა. მეორე ნაწილის უქონლობაზე კი ლაპარაკიც ზედმეტია. ეს ნათელია. ამიტომ ჩვენ თამამად ავიღეთ ტექსტის უძველესი ნუსხური ვარიანტი ხელახლა დავალაგეთ მისი შინაარსი ახლად აღმოჩენილი ტექსტის მიხედვით და შევაყვანეთ თავიდან ბოლომდე. ამ მუშაობის შედეგად ჩვენ მივიღეთ მეტად საინტერესო შინაარსის და სულ ახალი, ორიგინალური აღწერების უძველესი საისტორიო საექიმო ძეგლი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ახალი ტექსტი სავსებით იმეორებს ძველი ტექსტის შენიშვნებს და განმარტებებს, რომლებიც ძველი ტექსტის აშიაზე გაკეთებული დედნის ხელით. ეს შენიშვნები ჩვენ დავიცავით ყველგან თავთავის ადგალზე. ამის გარდა ჩვენ ქვევით დავინახავთ, თუ როგორ არის უფიცი გადამწერის მიერ ახლად აღმოჩენილი ტექსტი შერყვნილი, ტერმინები დამახინჯებული, თუ რა აუარებელია მასში კორექტურული შეცდომები, რომელთა შესწორება და აღდგენა შესაძლებელი გახდა ძველი ტექსტის მიხედვით; ძველი ტექსტის წყალობით მოხერხდა ახლად აღდგენილი ტექსტის სწორი რედაქცია, რაც აუცილებლად საჭირო და დიდმნიშვნელოვანი იყო.

ძეგლს გარკვეული სახელწოდება არა აქვს. მაგრამ ავტორი ტექსტის დასაწყისში თვითონ იხსენიებს მას, როგორც „უსწორო კარაბადრის“ ანუ სწორუბოვარს, უბადლოს; ამიტომ ჩვენ მას ეს სახელწოდება მივეცით.

ვინ არის ძეგლის ავტორი და როდის არის დედანი დაწერილი? მე-36-ე ფურცლის აშიაზე არა დედნის ხელით გაკეთებულია შემდეგი წარწერა: „ღმერთო შეიწყალე ფრიად ცოდვილი დანბუბი ყოვლად წმინდა მძლავრისი სატოსი, ნუ მკითხავ ჩემ ცოდვისას. ვინც ესე წაიკითხოთ ცოდვილსა ქანანელს [შენლობას] უბრძანებდითო“ წარწერა უძველესი მხედრული ხელით არის გაკეთებული. ვერავითარი ისტორიული წყაროების მიხედვით ამ წარწერის ამოცნობა ვერ მოხერხდა. ასეთი სახელები ჩვენს ისტორიას არა აქვს შემონახული. აქ დაახლოვებით ასე შეიძლება ვიმსჯელოთ. „დანბუბი“ ანუ უკეთ „დანბუში“, ეს უთუოდ ძალაღობის თანამდებობის პიროვნებაა, „მძლავრისი სატოსი“, რაც შეიძლება მთავარს ან განმგებელს ნიშნავდეს, ყოველ შემთხვევაში, ის აქ მოხსენებული ქანანელის ძალაღობის

პატრონია—თითონ ქანანელი კი ავტორი ან უახლოესი გადამწერი უნდა იყოს ამ ძეგლისა, ჩვენ იგი ავტორი გვგონია და აი რატომ. გადამწერებს საერთოდ ახასიათებთ თავიანთი სახელის ტექსტში ჩაწერა მაშინ ეს მუდამ დედნის ხელითაა გაკეთებული. აქ კი წარწერა მხედრულითაა და არა ტექსტში, არამედ აშიაზე. თუ ტექსტის გადაწერის თარიღი XIII საუკუნეა, მაშინ წარწერა უფრო გვიანი უნდა იყოს—სხვა პირის ხელით გაკეთებული. სხვა პირთ კი ახასიათებთ არა გადამწერების მოხსენიება, არამედ დამწერებისა ანუ ავტორებისა. საიდან შეეძლო ამ მინაწერის ავტორს მისი აღება, მაშინ როდესაც იმ ტექსტში, რომელიც მას ხელთა ჰქონდა, მისი ნაკლოვანებისა გამო ამგვარი წარწერა არ იყო? ცხადია, ქანანელი თითონ არ არის და ამგვარი წარწერის მოგონებაც მას არ შეეძლო. ღუმცა იმ ტექსტში, რომელიც მინაწერის ავტორს ხელთა ჰქონდა, ანუ წინამდებარე ტექსტში, ამგვარი წარწერა დაკარგული იყო, სამაგიეროდ ეს წარწერა შენახული იქნებოდა ამ ძეგლის რომელიმე სხვა პირზე, საიდანაც მას შეეძლო ის გადმოეწერა წიგნის დამწერის ვინაობის დასაცავად. რომ იმ დროს ეს ძეგლი საკმაოდ გავრცელებული იქნებოდა, ეს ეჭვს არ იწვევს. ეს ნათელი ხდება იმიტაც, რომ ბატონი შვილ ვახტანგის ანუ ვახტანგ VI „სეფეთა დარბაზის“ გადაწერ ტექსტის სხვა პირი ჰქონია ხელთ, რადგანაც მასში სათანადო ადგილზე ამგვარი მინაწერი არა სჩანს, თუმცა ეს წარწერა ტექსტის დაკარგულ ფურცლებზე შეიძლება ყოფილიყო. გასაგებია, უძველესი საექიმო წიგნის, უკვე სამი პირის არსებობა მე-XVII საუკუნეში მიუთითებს მის დიდ პოპულარობაზე. ეს იმიტაც აიხსნება, რომ ვახტანგის მრჩეველები მხოლოდ ამ საექიმო წიგნზე, და არა რომელიმე სხვაზე, შეჩერებულან გადაწერის არჩევანის დროს, თუმცა თავის თავად ცხადია მათ ხელთ ექნებოდათ საექიმო წიგნების და კარაბადი-ნების საკმაოდ დიდი რიცხვი.

მაშასადამე, თუ ჩვენ მივიღებთ მხედველობაში იმ გარემოებას, რომ ძველი, ნუსხური ტექსტის აშიაზე გაკეთებული მინაწერი შემთხვევითი არ შეიძლება იყოს, და აგრეთვე იმას, რომ ამგვარ მინაწერებში, რომლებიც გაკეთებულია მესამე პირის ხელით, გადამწერნი არ იხსენიებიან არასდროს, არამედ დამწერნი ანუ ავტორნი, ამიტომ შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქანანელი დამწერია. და არა გადამწერი აღნიშნული ძეგლისა.

რადგანაც ჩვენ ამხნობით არავითარი სხვა საბუთი არ გავგაზინია, რომ ეჭვი შევიტანოთ ქანანელის ავტორობაში, ამიტომ, „უსწო-

რო კარაბადინი“ ქანანელის სახელწოდებით უნდა შევიდეს ძველი საქართველოს წერილობითი მედიცინის ისტორიაში.

ახლა ვნახოთ, თუ როდის არის დედანი დაწერილი ანუ რომელ საუკუნეს მიეკუთვნება ის? ვინაიდან ტექსტის ავტორის ქანანელის ვინაობა და ცხოვრების თარიღი ჯერჯერობით ამოუცნობია, ამიტომ წამოყენებული საკითხის გადასაჭრელად მოძებნილი უნდა იყოს სხვა გზა. ეს გზა ერთადერთია—თვით ტექსტი, მისი აღნაგობა, ტერმინოლოგია და ის საექიმო იდეები, რომელნიც მასში არიან გატარებული.

როგორც ზევით მოვიხსენიეთ წინამდებარე ტექსტს ახასიათებს სულ სხვა აღნაგობა, ანუ მასალის განლაგება, ვიდრე ყველა სხვა აქამდის ცნობილ საექიმო ძეგლებს. ჩვენა გვგონია, რომ ხოჯაყოფილის საექიმო წიგნს ერთგვარი გეგმა შეაქვს და აკანონებს ქართულ საექიმო წიგნებში მასალის განლაგების წესს. ამიტომ არის, რომ ყველა მას შემდეგ დაწერილი საექიმო წიგნი მკაცრად იცავს ამ გეგმას. ეს გასაგებიც არის, რადგანაც „წიგნი სააქიმოა“ თავისი შინაარსით, შიგ მოყვანილ ზოგად საექიმო ფილოსოფიური იდეებით, მასალის სისრულით, ავტორთა მრავალრიცხოვნობით ანუ ლიტერატურული ცნობების სიჭარბით და თხრობის სტილით იმდროინდელ, საექიმო ენციკლოპედიად გამოიყურება—გასაგებია ამგვარი წყობის და ამომწურავი შინაარსის საექიმო წიგნი უდიდეს გავლენას მოახდენდა ქართული მედიცინის შემდგომ განვითარებაზე. ამიტომ არის, რომ ხოჯაყოფილს მისდევენ და ასე თუ ისე მის გავლენის ქვეშ არიან ყველა სხვა ქართული საექიმო წერილობითი ძეგლები თითქმის მე-XVIII საუკუნის დამლევამდე.

აქედან გასაგებია, რომ ვერც ქანანელის „უსწორო კარაბადინი“ ასცდებოდა ამ გავლენას, ხოჯაყოფილის შემდეგ რომ ყოფილიყო დაწერილი. აი, აქ დგება საკითხი, თუ რომელი ავტორი უფრო აღინდელია—ქანანელი თუ ხოჯაყოფილი. ამ კითხვის გადაჭრა თავისთავად სწუყვეტს წინამდებარე ტექსტის დათარიღების საკითხსაც, რადგანაც დღეს უკვე საყოველთაოდ მიჩნეული აზრია, რომ ხოჯაყოფილის „წიგნი სააქიმოა“ მე-XIII საუკუნის დასაწყისის საექიმო ძეგლია.

ვნახოთ ჯერ ორივე ძეგლის გეგმა. „წიგნი სააქიმოა“-ს გეგმა ამგვარია:

1. ცნობები ფილოსოფიურ-ექიმური, ემბრიოლოგიურ-ბიოლოგიური, ანატომიურ-ფიზიოლოგიური, დიაგნოსტიკური, ზოგადი პათოლოგია.

2. კერძო პათოლოგია და თერაპია. აქ ავადმყოფობანი განლაგებული არიან შემდეგი თანამიმდევრობით: ა. ნერვიული ავადმყოფობანი; ბ. თვალის სნეულებანი; გ. ყურისა და ცხვირის სნეულებანი; დ. პირის, კბილთა, ენისა და ბაგეთა სნეულებანი; ე. ყელის, მკერდისა და ფირტვის სნეულებანი; ვ. გულის; ზ. სტრამაქის; ც. ღვიძლის; თ. ელენთის; ი. წელთა და მაყადის სნეულებანი; ია. თირკმელისა და ბუშტის სნეულებანი; იბ. სასქესო ორგანოების სნეულებანი; იგ. სახსრებისა და ხელ-ფეხის ტკივილი, კანის დაავადება, სიმსივნეები; იდ. სიცხიანი დაავადებანი; იე. მოტეხილობა ძვალთა, დამწვრობა, ჭველის ნაკბენი, ცოფიანი ძაღლისა და ღრიანკალის... ტექსტი აქ წყდება—ბოლო დაკარგულია. დაკარგული ბოლო უთუოდ უნდა შეიცავდეს წიგნის მე-3 განყოფილებას ანუ წამლეულობის დამზადების წესებს. ეს განყოფილება სავალდებულო იყო ყველა საექიმო წიგნისთვის და შეადგენდა მის ორგანულ ნაწილს. მაშასადამე „წიგნი სააქიმოა“ სამი დიდი განყოფილებისგან შედგება: 1. ზოგადი ნაწილი. 2. კერძო პათოლოგია და თერაპია. 3. წამლეულობა და მათი დამზადების წესები.

აი, ეს გვემაა, რომელსაც უმეტესაკლებოდ იცავს ყველა მომდევნო საექიმო ძეგლი, ახალ თუ უცხო ცნობების სათანადო აღვილას ჩართვით, რაც არ შლის მასალის განლაგების თანამიმდევრობას. ამის საუკეთესო მაჩვენებელია „იადიგარ დაუდი“, რომელიც შეიცავს ახალ დიდ განყოფილებას, სახელდობრ „საკვებ მასალის აღწერას“, რაც ზოგად განყოფილებაშია ჩართული, ისე რომ არ შლის წიგნის საერთო გეგმას. ასევეა „იადიგარ დაუდის“ ვარიანტებში, ასევეა ყველა საექიმო ძეგლებში, რომლებიც დაწერილია XIII საუკუნიდან XVIII საუკუნის დამლევამდე, როდესაც იწყება საექიმო წიგნების დაწერა სულ სხვა, ახალი გეგმით. რასაკვირველია, ჩვენ რომ მოგვეპოვებოდეს ამ პერიოდის განმავლობაში რომელიმე ისტორიული საექიმო წერილობითი ძეგლი სხვანაირი გეგმით აგებული, საექიმო მასალის სხვანაირად განლაგებით, მაშინ, ალბათ, მსჯელობაც ამ საკითხის ირგვლივ სხვა მხრივ წარმართებოდა—მაგრამ, რადგანაც ჩვენ ასეთი ძეგლი ჯერ არ მოგვეპოვება, მაშინ საკითხი ასე დგება, რომ სხვა გეგმით დაწერილი ძეგლის თარიღი იმ პერიოდის გარეშე უნდა ვეძიოთ, რომელზედაც არა ვრცელდება „წიგნი სააქიმოა“-ს გავლენა—ეს არის XIII საუკუნის დასაწყისამდის და XVIII საუკუნის შემდეგ. ვიმეორებ ამ დროის ფარგლებში დაწერილი ყველა ძეგლები, და ისინი ჩვენ მრავლად მოგვეპოვებიან, იზიარებენ XIII საუკუნეში დაკანონებულ გეგმას. ამ მოსაზრებიდან ასეთი დასკვნა გამომდინარეობს: თუ კა

XVIII საუკუნიდან როდესაც იწყება საექიმო წიგნების ახალი გეგმით წერა, ანუ თავდება ძველი აღმოსავლეთის მედიცინის გავლენა და იწყება ახალი, დასავლეთის გავლენა—ცხადია ძველი აღმოსავლეთის მედიცინის გავლენაც ახალი წერის მანერით, და მასალის ახალი განლაგებით უნდა დაწყებულიყო, ეს უდავოა. ეს ის პერიოდია, როდესაც უძველეს ეგვიპტურ, ასურულ და ბაბილონურ გავლენას სცვლის არაბული გავლენა. ამ გავებით „წიგნი საექიმო“ ამ გავლენის უმაღლეს განმტკიცების ძეგლად გამოიყურება, ასე ვთქვათ კანონმდებლად; „უსწორო კარაბადინი“ კი „არაბული გავლენის პირველ ნაბიჯად“, რომელსაც მთლიანად არა აქვს ჯერ შეთვისებული ახალი გავლენის ტრადიციები და ისევ ძველ ტრადიციებს იცავს. ეს გარემოება ნათლად ჩანს არა მარტო წიგნის გეგმაში და მასალის განლაგებაში, არამედ ტერმინოლოგიაშიაც, რაზედაც ჩვენ ქვემოთ გვექნება მსჯელობა.

ჯერ ვნახოთ, თუ როგორია უსწორო კარაბადინის გეგმა? ჩვენი ძეგლი შეიცავს ორ სარჩევს; პირველი სარჩევა:

- ა. კარი პირველი: აქიმისაგან სნეულისა მოკითხვა როგორ უნდა.
- ბ. კარი მეორე: შეტყუება და ნახვა ყოვლისაფერისა კარულისა,
- გ. კარი მესამე: კარი და ნიშანი განავალისა.
- დ. კარი მეოთხე: კარი და ნიშანი ცნობისათვის და შეტყობისათვის.
- ე. კარი მეხუთე: კარი და ნიშანი სნეული რომე ფერად ფერადსა სიზმარსა ნახავდეს.
- ვ. კარი მეექვსე: კარი და ნიშანი რა ბურანსა შევიდეს კაცი.
- ზ. კარი მეშვიდე: სულს რომ ვერ ისულთქმიდეს.
- ც. კარი მერვე: წელიწადთა ცნობისა.
- თ. კარი მეცხრე: კაცის რომე ასოები ემღეროდეს.
- ი. კარი მეათე: რასთენი სენი არ ეშველებს კაცსა.
- ია. კარი მეთერთმეტე: წამლების აღებისა.
- იბ. კარი მეათორმეტე: ბრძანებითა ღვთისათა თუ ვითარ დაიბადების და ანუ შეიქნების კაცი.
- იგ. კარი მეათცამეტე: წამლის აღებისა.
- იდ. კარი მეათოთხმეტე: წურილის წამლებისა.
- იე. კარი მეათთხუთმეტე: თარაჯების გასახსნელისა.
- ივ. კარი მეთექუსმეტე: მათხუხისა ზაფრასა, სევდასა და ბალლამს უშველის.

იზ. კარი მეჩვიდმეტე: ერგების ყველა ტკივილთა და სალმო-
ბათაჲ. და წამალი გვერდით უწერია სამკურნალო.

იც. კარი მეთვრამეტე — არც სარჩევშია, არც ტექსტში.

ით. კარი მეცხრამეტე: თითით სალოკელი წამლები გვერდით
უწერია.

კ. კარი მეოცე: ყურსებისა გარჩევით. წამლები თან უწერია.

კა. კარი მეოცდაერთე: სიცხის ტლევების დაცდილი.

კბ. კარი მეოცდაორე: მაჯუნთა გაკეთებისა რომე კაცსა სიმ-
რთელესა მატებს. მაჯუნებისა თარგმანთა და იარაჯთა.

კგ. კარი მეოცდასამე: შარბათებისა რომელი არგებს ვარამსა.

კდ. კარი მეოცდაოთხე: სიქანგუბინისა და ღვიძლისათვის.

კე. კარი მეოცდახუთე: ცხროთა წამალია შეტყობისა
და ლოცვისა.

კვ. კარი მეოცდაექვსე: დედაკაცი რომ არ დაორსულდეს და
წესისა.

კზ. კარი მეოცდაშვიდე: დედაკაცი რომე ძნელად შობდეს.

კც. კარი მეოცდარვე: წყლით ორსულობისა რომე მართალი
ორსულობა ეგონოს დედაკაცსა.

კთ. კარი ოცდაცხრა: ყმაწვილის გაზდისა. თუ დედაკაცსა უშვი-
ლობას სწამობდეს.

ლ. კარი ოცდაათი: დედათა წესისა.

ლა. კარი ოცდამეთერთმეტე: წესისა უკუდგომისა.

ლბ. კარი ოცდათორმეტი: თუ დედაკაცსა რძე დააკლდებოდეს.

ლგ. კარი ოცდაცამეტი: საშობოსა შიგან თუ სიმსივნე დაე-
მართოს.

ლდ. კარი ოცდაოთხმეტი: ისთინაყი რომე ჰქვიან საშოსა.

ლე. კარი ოცდახუთმეტი: კაცი რომ ცოლთან ვერ დაწვებო-
დეს სენისაგან.

ამგვარია პირველი სარჩევი, რომელიც შეიცავს ოცდათხუთმეტ
კარს. ამ კართა სათვალავში „კარი ცხროთა“ ცალკე სარჩევით და
ცალკე სათვალავით არის მოცემული. ამ კარის საერთო სათვალავი
არის „კე“, მაგრამ განიყოფება ოცდახუთ ასე ვთქვათ ქვეკარად-
მათი შინაარსი ამგვარია:

ა. უძილობისაგანაც დაემართების.

ბ. ცხრო დიდისა სარჯელისაგან იქნების.

გ. ავის თვალისაგანაც დაემართების.

დ. შეშინებისაგანაც დაემართების.

ე. დიდისა საგონებლისაგან დაემართების.

ვ. სიციხისაგან დაემართების.

ზ. მთვარიანს ღამეს გარეთ წვებოდეს იმისგანაც დაემართების.

ც. ნამეტნავად სიცივისა და ცივის წყლისა და ცივის ქარისგანაც დაემართების.

თ. სიმსრინისაგან და თითის ტკივილისაგანაც დაემართების.

ი. დაკოდისა და ცემისაგან დაემართების.

ია. სიმაშურალისა და ჭირისაგან დაემართების.

იბ. სისხლისაგანაც დაემართების რომე გასივდეს და მსუქანსა გვანდეს.

იგ. საფრისაგანაც დაემართების.

იდ. სევდისაგანაც დაემართების, რომელ არს შავი ნალველი.

იე. ბალღმისაგან იქნების.

ივ. უხარშავის ბალღმისაგანაც იქნების.

იზ. შიმშილისა და წყურვილისაგანაც იქნების.

იძ. დიყისაცა არის ცხრო რომელ დაემართების.

ით. დიდის ღვინისაგანაც დაემართების.

კ. მსხმოსა და ავის ქარისაგანაც დაემართების.

კა. მუტბიყისა ეწოდების სახელად.

კბ. კიდევ სხვაც არის რომე მუტბიყი.

კმ. ყვავილისაგანაც დაემართების.

კდ. ხველისა და სურდოსაგანაც დაემართების.

კე. მეთერთმეტესა დღესა რომე მოუვიდოდეს ისეთი იქნების ცხრო.

ამგვარია „ცხროთა“ სათვალავი, რომელიც მთლიანად მოთავსებულია ზოგად „კე“ კარში.

ამით თავდება ძეგლის პირველი ნაწილი, რომელიც შეიცავს წიგნის მესამედს. როგორც ვხედავთ, ეს ნაწილი შეიცავს ზოგად საექიმო ცნობებს—ფარმაკოლოგიურ ცნობებს, და ზოგად დაავადებათა აწერილობას მათი კლასიფიკაციით.

ძეგლის მეორე ნაწილი იწყება „ახალი დასაწყისით“ და თანდართული აქვს ახალი სარჩევი. ეს განყოფილება შეიცავს კიდევ სხვა განყოფილებას ახალი დასაწყისით. ეს სარჩევი შემდეგია:

სახელითა ღთისათა აქა დაიწყების კარაბადინი, თვით თმითგან, ვიდრე ფერხით ფრჩხილამდის რაც სენი არის, ყუელას ნიშანი და წამალნი ცალკე ცალკე გვერდს უწერიან გამოჩენითა.

აქა საძიებელი დაიწყების.

ა. სწერია ყოვლის ფერის თავის ტკივილის, ბრუსა, თავქე-

დისა, შაკიკისა და უძილობისა, რომე ავად ყოფაშიგა და სიბერე-
შიგა დაემართების, ყუელა ამა კარშიგა სწერია.

ბ. მანახულისა და მისი ნიშანი.

გ. სარისი და სექდასი.

დ. ფილენჯისა, ლაყვასა, რაშასა და თასანუჯისა, რომე ძარ-
ღვისა დამოკლებასა ჰქვიან.

ე. თვალის ტკივილისა.

კარი ყოვლის ფერის ყურის ტკივილისა.

ვ. ყურის ტკივილისა.

ზ. ცხვირისა და ცხვირთათ რომე ბოვასირი გამოვიდეს, სურ-
დოსა და ცხვირთად რომე სისხლი სდიოდეს, დაცემისა და უკუ-
ყენებისა.

ც. პირისა, ბაგისა, კბილთა და ენისა და ყბისა.

თ. ყელისა, ხახისა და მიაღისა, ხუნაყისა და ყელიდაღმან
რომე სისხლი ამოსდიოდეს, და ხმისა ჩასულისა. სხუავე ყელის ტკი-
ვილისა, გარეთ რომე სტკიოდეს.

ი. წურბლისა რომე წყლის სმასა შიგა ჩაჰყოლოდეს.

ია. ხველისა და ზიყნაფაზისა, ფირტვისა სიმსივნისა, მკერდისა
და სილისა, რომე ფირტვისა სწყულულსა ჰქვიან.

იბ. სტომაქისა, ბოყინისა, სლოკინისა და აიზასი, რომე საჭა-
მადისა დამეავებასა ჰქვიან.

იგ. გულისა და გულის წვისა.

იდ. ღვიძლისა და ვარამისა, რომე სიმსივნესა ჰქვიან.

იე. სისხასა, დიყისა და იარაყანისა.

ივ. კარი ტყირპისა ტკივილისა.

იზ. საჯისა და ყვანისა.

იძ. კოლინჯისა და ჯაშასი, რომე ფირტვი არის.

ით. თირკმელთა და ქანთელისა.

იკ. ბუშტისა და შირიმისა.

იკა. სარცხვენელისა, ყვერის ტკივილისა და ნაწლევნი რომე
ყვერშიგან ჩამოუვიდენ, მისი.

იკბ. უკანასა კარისა, ბოვასირისა და შუყაყისა და ქავილისა.

იკგ. ჭიებისა სამივე ფერისა.

იკდ. არყანისა და მუფასლისა და მიკრისისა.

ახალი დასაწყისი თავით თმით ვირემ ფერხისა.

იკე. ფრჩხილებამდე რაც კაცს გარეთ სენი დაემართების.

იკვ. პირის ფერისა შენახვისა.

იკზ. ბაყისა და ბარანისა.

- კვ. მუწუკებისა გარეთ რომე ესხას.
 კთ. მაგრისა სიმსივნისა.
 ლ. კისრის ტკივილისა.
 ლა. მხრის თავის ტკივილისა.
 ლბ. ფსელი რომე უნდომად წაუვიდოდეს.
 ლგ. მოტეხილისა და ამოგდებულისა.
 ლდ. დამწურისა და დამდუღრილისა.
 ლე. ტანშიგა რომ ქარი დაიბადოს.
 ლვ. რწყევისა.
 ლზ. ყვავილისა და ავის ჟამისა.
 ლს. ტანშიგა რომ სიმსივნე გამოჩნდეს.
 ლთ. ღლია რომე უყროლდეს და ფეხები.
 მ. ხადირესა რომე წელთა ქვეით მობანდებოდეს;
 მა. დაულფილისა და დავალისა.
 მბ. ქუსლისა და ხელფეხისა დახეთქისა.
 მგ. ისრის პირისა და ეკლის გამოღებისა.
 მდ. სიმქლისა და სიმსუქნისა.
 მე. მოწამლულისა წამალი.
 მვ. გველების კბენისა და მისი წამალი მორიალისა და ღრიან-
 კლისა ქვემძრომთა და ბრაზიანის ძალისა.
 მზ. ძარღუთა გახსნისა კოტოშისა და წურბლისა.
 მს. აბანოს ბანისა.
 მთ. ტილი რომ თმასა და წვერში დაიბადოს.
 ნ. ძილისა და ღვიძილისა.
 ნა. საქმელთა მჟავეთა და ტკბილთა.
 ნბ. ტანისამოსთა.
 ნგ. ახლად დასახლებისა.
 ნდ. ზეთებისა შექნა.
 ნე. ხასიათი თევზთა და ხორცთა.
 ნვ. რძის ხასიათი.
 ნზ. თესლების ხასიათი.
 ნს. ბოსტნეულთ ხასიათი.
 ნთ. ახლისა და ხმელისა ხილისა.
 ე. ტკბილთა და შაქრიანთა.
 ეა. ღვინისა და წყლისა.
 ებ. მარტო წამლებისა.
 ამგვარად, ჩვენ ვხედავთ, რომ წინამდებარე წიგნი შედგება
 სამი დიდი განყოფილებისაგან; პირველი შეიცავს 35 კარს—მასში

მოცემულია ზოგადი საექიმო პრინციპები, ანატომიური, ფიზიოლოგიური, ბიოლოგიური—ფარმაკოლოგიური ცნებანი. აქვეა ზოგად ემბრიოლოგიური ცნობანი, ზოგადი გინეკოლოგია და ვრცელი კარი ცხროიანი დაავადებათა ანუ ცხროთა.

მეორე განყოფილება შეიცავს 23 კარს—მასში მოცემულია კერძო პათოლოგია და თერაპია—აქ არის თითქმის ყველა შინაგანი ორგანოების დაავადებანი, მათი აღწერა და მკურნალობა.

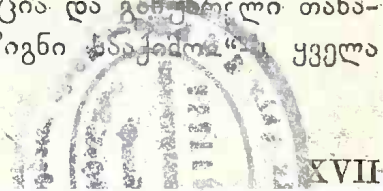
მესამე განყოფილება შეიცავს გარეგან ავადმყოფობებს; მთლიანად ეს განყოფილება შედგება 38 კარისაგან. აქ არის კანის დაავადებანი, მოტენილობანი, დამწვრის და დამღუღრილის, გველის და ცოფიანი ძაღლის ნაკენი. ავხორცი გამოსაბამები, კეთრი და სხვა—ამ განყოფილების ბოლოში მოცემულია ზოგად ჰიგიენური და დიეტეტიკური ცნობანი და ცალკეულ წამლეულობათა აღწერა.

ასეთია წინამდებარე წიგნის გეგმა. როგორც ვხედავთ, ეს გეგმა არსებითად განსხვავდება „წიგნი საექიმო“—ს გეგმისგან და ყველა მერმინდელ საექიმო ძეგლებისაგან, რომლებიც აგებულია „წიგნი საექიმო“—ს გეგმის მიხედვით. ზევით ვთქვით და აქაც ვიმეორებთ, რომ ამ გეგმით აგებული სხვა საექიმო ისტორიული ძეგლი ჩვენ არ მოგვეპოება.

რას წარმოადგენს ეს გეგმა? როდის იწერებოდა ამ გეგმით საექიმო ძეგლები? ძალიან დიდ შეცდომას არ დავეშვებით, თუ დავასკვნით, რომ ეს გეგმა უძველესია და მომდინარეობს იმ დროიდან, როდესაც არაბული გეგმით საექიმო წიგნების წერა ჯერ სავსებით არ იყო ჩვენში დაკანონებული—ჩვენის აზრით, ეს დაკანონება ხდება „წიგნი საექიმო“—ს გაჩენასთან დაკავშირებით. „უსწორო კარაბადინის“ უსახელო ავტორი ჯერ კიდევ ძველ ბერძნულ გეგმას მისდევს, თუმცა იცნობს არაბი ავტორების წიგნის წერის მანერასაც, რომელნიც ცდილობდნენ ერთ წიგნში ჩაეტიათ თითქმის მთელი მედიცინა; ამიტომ არის რომ მათი საექიმო თხზულებანი ენციკლოპედიად გამოიყურებიან.

სულ სხვანაირ მანერას მისდევდნენ ელინური ავტორები—ისინი ცდილობდნენ საკითხების უფრო მეტ დეტალიზაციას, ანუ ცალკეული საკითხის უფრო ვრცლად ამოწურვას; ამიტომ არის, რომ სქემატურობა მათ ნაკლებად ახასიათებს, რაც ასეთ ნიშანდობლივ თვისებას შეადგენს თითქმის ყველა არაბი ავტორისას.

ეს სქემატიზმი, მკაცრი სისტემატიზაცია და განუხრცი თანამიმდევრობა არსებითად განასხვავებს „წიგნი საექიმო“ ყველა

სხვა ქართულ საისტორიო ძეგლისგან; ეს ნათელია წიგნის სულ უბრალო ზერელე გადათვალიერებითაც.

ეს სქემატიზმი და მკაცრი სისტემატიზაცია სრულიადაც არ ახასიათებს „უსწორო კარაბადინს“, რომლის ავტორიც ცდილობს იყვეს სრული და არა სქემატური, საჭირო დეტალებში უფრო მრავალმხრავი, ვიდრე სისტემატური. არც ავტორთა აზრებით არის ის გატაცებული—ის უფრო თავის აზრებს და საკუთარ დაკვირვებებს გადმოგვცემს მისთვის დამახასიათებელ დინჯი თხრობით, და ცდილობს ცალკეული საკითხების ამოწურვას, რასაკვირველია, იმ ცოდნის მიხედვით, რომელიც პირადად მას გააჩნია—ეს ცოდნა კი იმდროინდელი გაგებით დიდია, ყოველმხრივი. ისე რომ ქანანელი თავისი დროის ფრიად მცოდნე, განსწავლულ თავისუფალ მოაზროვნე ექიმად გამოიყურება.

როგორც ჩანს, „უსწორო კარაბადინი“ იცავს საექიმო წიგნის დაწერის იმ გეგმას რომელიც არაბეთის გავლენის განმტკიცებამდე უნდა ყოფილიყო დაკანონებული საქართველოში, მაშასადამე, გაცილებით წინ უსწრებს „სააქიმო წიგნს“. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არაბული ტერმინოლოგია და საკუთარ სახელთა არაბული ტრანსკრიპცია უკვე შემოსულია—შემოსულია, მაგრამ ჯერ არ არის განმტკიცებული, მაგალითად, თუ „წიგნი სააქიმოა“ ხმარობს მხოლოდ „ჯალინოზს“ (Galenus) „უსწორო კარაბადინი“ ხმარობს „ჯალინოზ“-საც და „გალიანოზსაც“, აგრეთვე „გალიანეს“, ანუ ამ სიტყვის ბერძნულ წაკითხვას, რაც ჩვენ გვხვდება მხოლოდ მე. XIX საუკუნის დასაწყისის ძეგლებში, როდესაც ისპობა არაბული გავლენა და კანონდება დასავლეთ ევროპის გავლენა. მაშასადამე, ამ გარემოებას ადგილი აქვს არაბულ გავლენამდე და ამ გავლენის მოსპობის შემდეგ. ასევე ითქმის „ბაგრატზე“ (ეს არაბული ტრანსკრიპციაა იპოკრატესი): „წიგნი სააქიმოა“ ყველგან „ბაგრატს“ ხმარობს ურყევად, ასევე ყველა ძეგლებში XIX საუკუნემდე, „უსწორო კარაბადინი“ კი ხმარობს „ბაგრატსაც“ და „დიპოკრატესაც“, ანუ მის ბერძნულ წაკითხვას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ძველი წაკითხვა ჯერ განდევნილი არ არის საბოლოოდ, რასაც ადგილი აქვს „სააქიმო წიგნში“ ანუ XIII საუკუნის დასაწყისში. აქედან ასეთი დასკვნა შეგვიძლია გავაკეთოთ, რომ „უსწორო კარაბადინი“ გაცილებით წინ უნდა უსწრებდეს XIII საუკუნის დასაწყისს, და ის იმ ეპოქის საექიმო წერილობითი ძეგლია, რომელიც გარდამავალ ეპოქად უნდა ჩაითვალოს, როდესაც ისპობა ძველი ბერძნული გავლენა და მტკიცდება ახალი—არაბული. ჩვენის აზრით ეს უნდა იყოს XI—XII საუკუნე,

უფრო კი XI საუკუნე, რადგანაც მასში სრულიად არ იხსენიება XI საუკუნის ისეთი გამოჩენილი არაბი ექიმი, როგორც იყო ავიცენა—სინა აქიმი—სინაის ძე (980—1036), რაც ყოველად შეუძლებელია მომხდარიყო, რადგანაც ავიცენა იყო უდიდესი კანონმდებელი და პოპულარიზატორი არაბული მედიცინისა მთელ მსოფლიოში. ჩვენი ავტორი ავიცენას არ იხსენიებს, თუმცა იხსენიებს არაბეთის ისეთ ექიმებს, როგორც იყვნენ მაჰმად ზაქარიაშვილი Muchamed ebn Sechariah (923 წ.), მასარჩუბე—Masardchavaih (680), საკი-ისაკ აქიმი Izak ben Soleiman el Jsrailli (X საუკ.), საბინ ყარაშვილი Sebit Kyra, ბახტი შუაჰნაზარანი მოსე აქიმი.

როგორც ვხედავთ, არც ერთი ამ ექიმთაგანი X საუკუნის პირველ ნახევარს აქვთ არ მოდის, ისე რომ X საუკუნის ბოლოს და XI საუკუნის პირველი ნახევრის ექიმებს ჩვენი ავტორი არ იცნობს, რაც ყოველად შეუძლებელია მომხდარიყო, რომ ფართე ერუდიციის მქონე ქანანელის დროს ისინი უკვე ცნობილი ყოფილიყვნენ.

ამ მოსაზრების გარდა, რომელსაც ჩვენ აქ ვაყენებთ და რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს წამოყენებული საკითხის გადასაჭრელად, ჩვენ შეგვიძლია მოვიყვანოთ კიდევ სხვა არგუმენტაცია, არა ნაკლებად მტკიცე და დამაჯერებელი—ეს არის თვით ტექსტები, „წიგნი სააქიმოჲ“ და „უსწორო კარაბადინი“, მათში არსებული შემხვედრი ადგილები და ის საექიმო იდეები, რომლებიც მრავლად არის მოცემული როგორც ერთ ძეგლში ისე მეორეში. ჯერ შემხვედრი ადგილები განვიხილოთ; ასეთი ადგილები ცოტაა, მაგრამ მაინც არის.

პ ა რ ა ლ ე ლ ი I

წ. სააქ. გვ. 133₂. „და თუ თხელი ფურცელი რომელი კუერცხსა შიგნით ექნების ბაგეთა შემოსდვას კარგი არის“ ეს აზრი ჯალინოზისაა.

უ. კარაბ. გვ. 169 ხელნაწ. „და კუერცხისა ხეჭებსა შიგნით რომე სხუთა თხელი აფსკე არის და აკრავს ესე იმა გახეთქილხედა დაიკრას“. აქ ავტორს არ უჩვენებს.

პ ა რ ა ლ ე ლ ი II

წ. სააქ. გვ. 134₁. „და ესე მალამაი დია ერგების: ქათმისა ცმელი ორი უკიაი, გუნდა დანაყილი და ქათირაი, და ნიშასთაგი და ჭპეტი თვითოსაგან ორისა დრამისა წონი, ყველაი დანაყილი და მალჰამად ქმნილი ბაგეთა იცხებდეს“ ეს აზრი ჯალინოზისაა.

უ. კარ. 169 ხელნაწ. „სხუაჲ დაიჭირე დანაყილი გუნდა, ნი-
შასტაგი და უმარული და ქათირა ესე ერთმანერთისა სწორი ქენ-
და ჯუმლად დანაყე და მოიღე ქათმისა ქონი ვარდის ზეთი, წმიდა
ცვილი, ცოტა ერბო ამითა ესე ყუელა მალამად ქენ და ზედა დას-
დებდეს“.

აქ სპეტი შეცვლილია უმარულით — უმარული უთუოდ ქართული
ტერმინია. სპეტმა შესცვალა უმარული თუ უმარულმა სპე-
ტი? ამავე ძეგლში სპეტიცა გვხვდება ბევრჯელ; ერთ რეცეპტში
ერთადაც გვხვდება სპეტიც და უმარულიც, მაგრამ ეს გადამწერის
შეცდომა უხდა იყოს. მაშასადამე, ქართულ ტერმინს „უმარულს“
არაბული ტერმინი „სპეტი“ სცვლის — ორივე ტყვიის პრეპარატებია.
„წიგნი სააქიმოჲ“ უმარულს არსად არ ხმარობს; მაშასადამე, ხდება
საბოლოო შეცვლა უმარულისა სპეტით; სამაგიეროდ „დაუდ ხანი“
ხმარობს უმარულს: „უმარული რომე ტყუისაგან ქნილიყოს“ (ი. დ.
544-15). სპეტი იადიგარ დაუდში არსად არ გვხვდება. მაშასადამე,
მე-XVI საუკუნეში მოხდა ტერმინის საბოლოო გაქართულება. აქ ასე
შეგვიძლია დავასკვნათ: იყო ქართული ტერმინი „უმარული“ XII —
XIII საუკუნეში, მას სცვლის სპეტი, ხდება ტერმინის გაარაბულება,
შემდეგ კი XVI საუკუნიდან ხდება ამ ტერმინის ისევ გაქართულება.
ასეთივე პროცესი ჯერ გაარაბულებისა და შემდეგ ხელახლა გაქარ-
თულებისა ახასიათებს კიდევ ბევრ სხვა ტერმინს, რასაც დაკვირვე-
ბული მკითხველი ადვილად შეამჩნევს ამ ორი უძველესი ტექსტის
შედარების დროს.

პ ა რ ა ლ ე ლ ი III

წ. სააქ. 289₂₁. „ისაკ იტყვის კურნებაი მისი იგი არს, თუ
ამას ცხრომსა თანა თრთოლაჲ არ იყოს და ძნელად აცხროებდეს
რიგსა ზედა ბასალიყი ანუ საფინი. გაიხსნას. და თუ ამას ცხროისა
თანა ასონი მხურვალედ იყვნენ და რიგისა ჟამსა პირსა პერული-
გამოეცემოდეს, კურნებაჲ მისი იგი არს რომელ უკანისა ძაჯუნი
ჭამოს და თუ ესე ნიშანი არ იყოს და ესე ცხროი სიმხურვალისა
სნებასა უკანით გამოჩენილ იყოს, მიწყით მუცელი ლბილად დაიჭი-
როს და ეგეთთა წამალთა იხმარებდეს რომელ სევდაისა ჩამოიღებდეს
და სევდიანთა საჭამადთა ყოველთა ერიდებოდეს“.

უ. კარაბ. კარი „კე“. „საკა ბრძანებს თუ ამა ცხროისა თანა
ძრწოლა არ იყოს ცხრო ერთობ იყოს ბასალიკისაგან სისხლი აღინე,
გაუხსენ, და თუ ამა ცხროსა თანა ტანშიგაც ცხელება იყოს და მოსუ-
ლისა დღესა პირსა ქათვი მოუვიდოდეს, მიეც ანგუზადისჲ მაჯუნი და თუ

ეგე ნიშნები არა იყოს რომე ვთქუით და ესე ცხრო ცხელსა სნეუ-
ლობისა ბოლოსა შეექნას, მისი თათბირი ესე არის რომე, გუნება
ნიადაგ გახსნით შეინახოს ამა წამლითა რომე სევდა გაწმიდოს და
ფრთხილად შეინახე თავი ყოვლისა ფერისა საკმლისაგან რომე სევდა
არ მოემატოს“.

ამ პარალელში შეცვლილია შემდეგი ტერმინები: 1. უპანი
— ანგუზადი, 2. თრაოლა — ძრწოლა, 3. პერული — ქაფი, 4. მუცელი —
გუნება. ამ ტერმინების რომელი წაკითხვა უფრო ძველია? აქ შეი-
ძლება შევჩერდეთ მხოლოდ „პერულზე“ — თითქოს „პერული“ უფრო
ადრინდელი უნდა იყოს ვიდრე „ქაფი“. მაგრამ აქ ერთ გარემოებას
აქვს ადგილი: „უსწორო კარაბადინში“ ქაფთან ერთად „პერულიც“
ბევრჯელ იხმარება, ამ შემთხვევაში კი ქაფია ნახმარი; მაშასადამე,
ქაფში და პერულში რაღაც სხვაობაა ავტორის გაგებით, თორემ
სხვაგან ბევრგან პერულს ხმარობს, ალბათ, ისევ ქაფის, მაგრამ სხვა-
ნაირი გაგებით. ჩვენ ვიცით, რომ პირში მოსული ქაფი მრავალგვა-
რია (ქაფი, ღუჭი, ნერწყვი და სხვა).

რაც შეეხება სხვა ტერმინებს, მათი მეორე წაკითხვა უფრო
ძველსა ჰგავს.

პარალელი IV

წ. სააქ. 285-₂₂. „ისაკ იტყვის: კურნებაი მისი იგი არს რო-
მელ ხელი გაიხსნას და ეგდენი სისხლი გამოილოს რომელ დაჰბნდეს
და ესე უმჯობესი კურნებაი არს ცხროისა რაი სისხლისაგან იყოს,
მეტად მაშინ რაი სნეულსა შეეძლოს. და თუ წინაისი სარგებელი
მისგან იგი არს რომელ მიზეჯი გასწორდეს მით და სისხლისა სიმ-
ბურვალე დასწყნარდების და ტანი გაგრილდების და თუ შეკრვით
იყოს ხილთა წყლითა მუცელი დაილბოს, და თუ ვერ მოერიოს ღვი-
ნითა დაილბოს და ქრთილისა წყალი და მჟავისა და ტკბილისა
ბროწეულისა წყალი იხმაროს“.

უ. კარაბად. კარი „კე“. „საკი ბრძანებს ამა მიზეზითა ვითა
ამა ცხროსა წამალი ისი არს რომე სისხლი გამოუშუას ვირე და-
ბნდებოდეს, ესე მშუელელი არის და წამალი რომე ყოველიფერი
ცხრო სისხლისაგან იყოს და თუ გუნება შეკრვით იყოს ხილთა
წყლითა გალბილოს, ლბილი ოყნა შეუდვას ქერისა წყლითა და
ზანჯაბილი ტკბილისა და მჟავისა ბროწეულისა წყალი ნიადაგ მიეც,
რაიცა საკმელი მისცე თბილად და ადრე მიეც და თბილითა ზეთე-
ბითა თავი შეუმწენ და უშუელოს“.

ამ პარალელში ტექსტები უმთავრესად ეთანხმება ერთიმეორეს, მაგრამ განსხვავება მაინც არის: პირველში არაფერია არც, ოცნაზე და არც ზანჯაბილზე, მეორეში არაფერია არც სნეულის შემდღობაზე და არც მიზეჯის გასწორებაზე; სამაგიეროდ პირველში არაფერია არც საჭალის მიცემაზე და არც ზეთებზე. ორივე აზრი ერთი და იმავე პირს ეკუთვნის ორივე ძეგლის მითითებით—ცნობილ არაბ ექიმს საქის, ტომით ებრაელს.

აპონაწერიდან ნათელია, რომ ძეგლები ერთი-მეორეს კი არ იმეორებენ ციტატებში, არამედ ორივენი სარგებლობენ სხვადასხვა წყაროებით, სადაც ისაკის აზრი სხვადასხვანაირად უნდა ყოფილიყო მოცემული. ჩვენ დაახლოვებით ვიცით, თუ რით სარგებლობს ხოჯაყოვილი: ეს ავეროესის ცნობილი წიგნია, მაგრამ რით სარგებლობს ქანანელი, ეს ჯერჯერობით ამოუცნობია. ის გარემოება, რომ უკარაბადრნი ქრთილის მაგივრად ქერს ხმარობს, ტერმინების ხალხურობით აიხსნება; საერთოდ წიგნური ტერმინები ამ ძეგლში უკანარიგშია, წინ კი წამოწეულია ხალხური ტერმინოლოგია, ვინაიდან წიგნი ხალხისთვის არის განკუთვნილი. „წიგნი სააქიმოა კი უთუოდ სახელმძღვანელოა მწიგნობრული ხასიათისა.“

პარალელი V

წ. ს. 285-¹⁶ „ფოლის იტყვის: ცივი წყალი სუას მუნამდე რომელ ტანსა ზედა გამოაჩნდეს და ფერად გამოწვანდეს და ცხროი გაგრილდეს. და თუ კულა მოვიდეს ცხროი ესევე უყოს რომელ ცხროი დანელდეს და ესე გამოცდილი და მშვიდობისა კურნებაი არს და ცივისა წყლისა სმისაგან ნუ შეშინდების, ნუ თუ მაშინ რომე მოტბაყისა ცხროი სტომაქისა ანუ ღვიძლისა სიმსივნისაგან იყოს. და ამავე მხურვალსა ცხროისაშიგან ცივისა წყლისა არსმევინებაი სნეულისაი დია უპირული და ჰავი თათბირი არის“.

უს. კარ. კარი „კე“. „ფოლოსოს ბრძანებს: და ცივი წყალი ასუი ვირეჲ ათრთოლდეს და ფერი გამოუცვალდეს ცხელება გაცივდეს და დაწყნარდეს. საქმე გამოცდილია, ვისაც ცხრო სჭირდეს ნუ დახნიან რომე ცივი წყალი შეასუა. და თუ ესე ცხრო რომე სუნახოსი ქუიან სტომაქისა მღიერისაგან წაეკიდოს და ან ღვიძლისა მღიერისაგან, მართებს რომე მან ფარეზად შეინახოს ბევრსა ცივისა წყლისაგან“.

ამ პარალელში ნათლად ჩანს შემდეგი: პირველ ტექსტში, ასე ვთქვათ, არაბული გაგებაა ფოლოსოს ნათქვამისა, მეორე კი ბერძნულიდან არის უშუალოდ. ამავე ამტკიცებს თითონ ცხროს სახელ-

წოდება: „მოტაყი“ არაბულია, „სუნახოს“ ბერძნული. ნათელია: პირველი ტექსტი სარგებლობს არაბულით, მეორე ბერძნულით.

ამგვარი პარალელების მოყვანა კიდევ შეიძლებოდა, მაგრამ მოყვანილიდანაც ნათელია, რომ შემხვედრი ადგილები არის ორივე ძეგლში. მაგრამ რომ უშუალოდ, სიტყვა-სიტყვით ემთხვეოდეს ერთი მეორეს ორივე ტექსტი, ამის მაგალითი არც ერთი არ არის—აქა-იქ არსებული შემხვედრი ციტატებიც კი არ იმეორებენ ერთი-მეორეს სიტყვა-სიტყვით. ისე რომ ტექსტების ურთიერთ გავლენაზე ლაპარაკი ზედმეტია. ერთი რამ კი ცხადია: მანამდის არსებულ საექიმო იდეებსა და ხერხებს ორივე ტექსტი თავისებურად, მაგრამ მაინც იმეორებს. ამ იდეების თანამიმდევრობითი შემოსვლა საექიმო ხელოვნებაში ჩვენ გვწველის ამა თუ იმ ტექსტის უფრო აღრინდებლობაზე ვილაპარაკოთ. აქ მოვიყვანთ რამოდენიმე მაგალითს.

„წიგნიჲ საექიმოჲ“-ში მოყვანილია ისეთი სამკურნალო იდეა ხუნაყის მკურნალობის დროს, როგორც არის თავისებური ტრაქეოტომია:

„და თუ წამლითა არა იჯობინოს და სიკუდილისაგან საშიშოი იყოს უმჯობესი იგი არს, რომელ ხორხისა ყერყეჴსა ქვეშ გახვრიტოს, და რაი სიმსივნისაგან მორჴმით იყოს ხურელი შეეროს (გვ. 151-⁴⁰). ქანანელი რომ უფრო გვიანი იყოს, ვიდრე ხოჯაყოფილი, ყოვლად შეუძლებელია, რომ ეს იმდროინდელი გაგები უდიდესი იდეა ყურადღების გარეშე დაეტოვებინა. თუმცა ქანანელს კარგად ესმის, რომ ხუნაყის დროს ავადმყოფი „დასუსტების, სულისა გუბება დაერთუის და სისუსტეშია სულისა გუბება ავი არის“... „თუ ყელი ასე შეკრვით იყოს რომ არას ჩაუშვებდეს“, მაგრამ ამ სასიკვდილო მდგომარეობაში ქანანელმა არ იცის „ყერყეჴის ქვეშ გახვრეტა“, რომ ავადმყოფი სიკვდილს გადაარჩინოს, იმიტომ რომ ეს საშუალება მერმინდელია.

ისეთი სამკურნალო იდეა კი, რომელიც ძველია და საგრძნობლად უსწრებს „წ. საექიმოჲ“-ს, ქანანელსაცა აქვს და ხოჯაყოფილსაც; ავილოთ, მაგალითად „კურნებაი ძულისა რაი ხორხსა დაეჩაროს“:

„ისაკ იტყვის: და თუ ცოტაი ხორცი წითელი მკედსა მოაბას და ჩანთქას და მაშინ ამოზიდოს ულონოდ, ძუალი მას ხორცსა მოეკიდების და გამოჴყვების“ (წ. საექ. 154-⁷).

„თუ ყელშიგა რამე დაეჩაროს ფხა ანუ ძუალი მისი წამალი ესე არის: მოიღე ზროხისა ხორცი და აბრეშუმის მკედითა მოაბი: შუაზედა და მაგრად შეკარ და მერმე მიეც რომე ჩანთქას და რო-

გორაცა ჩანტქას წყნარად ამოზიდე და კიდევ ჩანტქევიწე და კიდევ ამოზიდე, მანამდის ქენ რომე ამოილოს ანუ ჩალმა ჩაილოს“ (ქანანელი გვ. 186 ხელნაწერით).

ყოვლად შეუძლებელია ეს შედარებით მკრთალი სამკურნალო იღეა გადმოელო ქანანელს ხოჯაყოფილისაგან და პირველი კი არა—თუ საერთოდ ის სარგებლობდა „წიგნი სააქიმოა“თ.

სამაგიეროდ ქანანელს აქვს ისეთი დიაგნოსტიკური ნიშანი, რომელიც მეტად ძველია, ეს ნიშანი არც ხოჯაყოფილსა აქვს და არც შერმინდელ ძეგლებშია—ეს არის „ხელთა ბანის ნიშანი“, ავადმყოფს ხელს დაბანდენ და ხელნაბანით ექიმი მსჯელობდა მის ავადმყოფობაზე. ეს ნიშანი უძველესი ბაბილონის მედიცინიდან მოდის და, ალბათ, არ მიიღო შერმინდელმა ბერძნულმა და არაბულმა მედიცინამ და,—ქანანელი კი იხსენიებს მას. საერთოდ, ავტორს ახასიათებს ბაბილონის მოხსენება („ბაბილოვანი ბრძენნი ბრძანებენ“ და ბევრგან მოყვანილია მათი აზრი და სიბრძნე). ჩვენ არც ერთ სხვა საექიმო საისტორიო წერილობით ძეგლში არ შეგვხვდრია მათი ხსენება—ხომ არ იფარება აქ რაიმე შორეული კავშირი ძველ ბაბილონურსა და უძველეს ქართულ მედიცინას შორის? ეს გარემოება მეტად პასუხსაგებ ამოცანას უყენებს ქართული მედიცინის მკვლევარს და უძვირფასესი პერსპექტივის შემცველია, მით უმეტეს რომ ქართული წარმართული რწმენა ბევრ რამეში ეთანხმება და იმეორებს როგორც ბაბილოვანთა რწმენას ისე უძველესი სუმერებისა და აკადების რწმენას და მსოფლმხედველობას.

ამ საკითხის გაშუქება ამჟამად ჩვენი კვლევის საგანს არ შეადგენს და აქ დავემყოფილდებით მხოლოდ საკითხის დასმით—უფრო დეტალურად ამ საკითხს ჩვენ შევეხებით მაშინ, როდესაც შევუდგებით ქართული წარმართული რწმენის პირველწყაროების კვლევას.

ამგვარად, შეგვიძლია შემდეგი დასკვნები გავაკეთოთ:

1. წინამდებარე საექიმო წიგნი „უსწორო კარაბადინი“ ეკუთვნის ქანანელს, რომელიც უნდა ჩაითვალოს თავისი დროისთვის მეტად მკოდნე და განათლებულ ექიმად;

2. ქანანელი ქართველი ექიმი, ამას ადასტურებს მისი ქართული ენისა, ტერმინოლოგიისა და ზნეჩვეულებების ფართეცოდნა. მან კარგად იცის აგრეთვე არაბულ-ირანული და ბერძული ტერმინოლოგია;

3. „უსწორო კარაბადინი“ მთელი საუკუნენახევრით და შეიძლება კიდევ მეტიც წინ უსწრებს „წიგნი სააქიმოა“-ს, რომელიც წარმოადგენს XIII საუკუნის დასაწყისის საექიმო წერილობით

ქეგლს, ამასვე ადასტურებს ორივე ქეგლში არსებული შემხვედრი ადგილები და მათში მოყვანილი საეკიმო იდეები;

4. ენის, ტერმინოლოგიის, საეკიმო იდეებისა და შიგ მოყვანილ ავტოროთა მიხედვით წინამდებარე ტექსტი „უსწორო კარაბადინი“ უნდა ეკუთვნოდეს XI საუკუნეს, ან ტექსტის დაწერის თარიღი უნდა ვიანგარიშოთ ავიცენამდე (980—1030) და ავიცენას გავლენის გარეშე;

5. „უსწორო კარაბადინი“ ხნოვანობით ყველაზე უძველესი ქართული საისტორიო საეკიმო ძეგლია, რომელიც დაწერილი უნდა იყოს ორ გავლენათა მიჯნაზე—როდესაც თავდება ბერძნული გავლენა და იწყება არაბული, ანუ როდესაც პირველი გავლენა ჯერ სავსებით არ არის მოსპობილი, მეორე კი სავსებით არ არის განმტკიცებული.

ეხლა ვნახოთ ის ხელნაწერები, რომელთაც ჩვენამდის მოაღწიეს და რომელთაც შეავსეს ერთი მეორე.

ხელნაწერი № Z 26 საქ. სახ. მუზეუმისა. დაწერილია უძველესი ნუსხა ხუცურით. ნაწერი უფრო ძრგვლოვან ხუცურს ეკუთვნის, ასოები ხ, ი, თ, შ უფრო მხედრულია ვიდრე ხუცური. კართასათვალავი ნაჩვენებია ასომთავრული ხუცურით, პაგინაცია ნაჩვენებია აგრეთვე ასომთავრულ ხუცურით და რვეულების მიხედვით. თვითიწერი რვეული შეიცავს 8 ფურცელს,—ხელნაწერში ამჟამად სულ 24 რვეულია, დალაგებული არა თანმიმდევრობით. ყოველი კარის დასაწყისი, საკუთარი სახელები და ახალი დასაწყისები შესრულებულია სინგურით. თვით ხელნაწერი შესრულებულია შავი მცლნით. მელანი საკმაოდ გახუნებულია, მაგრამ ზოგიერთი ადგილების გარდაკარგად იკითხება. სულ ბოლო დროს, არეული და არა თანამიმდევრობით დალაგებული ფურცლები ვილაცის უვიც ხელს ხელახლა აუკინძავს და გაუკეთებია ჩვეულებრივი ფანქრით პაგინაცია ფურცლების მიხედვით—ამ უკანასკნელი პაგინაციის მიხედვით ხელნაწერში ამჟამად 194 ფურცელია.

ხელნაწერს აშიებზე მრავლად აქვს გაკეთებული შენიშვნები, რომელნიც მიწერილია უძველესი მხედრული ხელით. შენიშვნები შეეხება უმთავრესად წამლეულობის განმარტებას ქართულ ენაზე. ამის გარდა ხელნაწერს აქვს ორი მინაწერი რომელიც მიუთითებს ავტორის ვინაობაზე.

პირველი გაკეთებულია 36 ფურცლის აშიაზე, მეორე 94 ფურცელზე. პირველი მინაწერის შინაარსი შემდეგია: „ღმერთო შეიწყალე

ფრიად ცოდვილი დანბუბი ყოვლად წმიდა მძლავრისი სატოსი, ნუ მკითხავ ჩემ ცოდვისას, ვინცა ესე წაიკითხოთ ცოდვილსა ქანანელს [შენდობით] უბრძანებდითი“.

მეორე მინაწერის შინაარსი ამგვარია: „თქვენთვიმც მოგკედები ამ წიგნის პატრონი, ვაიმე თქვენს გაყრილსა რატომ დამივიწყენ მე უბედური, ყოვლის კაცისაგან მოძულეებული შევიქენ“.

ორივე მინაწერი გაკეთებულია ძველი მხედრულით, იმავე ხელით, რომლითაც გაკეთებულია საერთოდ ყველა შენიშვნები მიწერილი აშიებზე. ამის გარდა ხელნაწერს აქა-იქ აშიებზე გაკეთებული აქვს მინაწერები სომხურ ენაზე, ზოგან რვეულებს ასომთავრულ სომხურით გაკეთებული აქვს პაგინაცია. ეს სომხური მინაწერები წარმოადგენენ წამლეულობის განმარტებას. სხვა რამ დამახასიათებელი მინაწერი სომხურად ხელნაწერს არა აქვს. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ ხელნაწერი 1928 წელშია ჩამოტანილი სომხეთიდან, მაშინ გასაგებია: ეს სომხური მინაწერები უნდა გაკეთებული იყოს ხელნაწერის სომეხი პატრონის მიერ რომელიც შეიძლება ექიმი იყო ან მოყვარული ძველი მკურნალობისა და ცდილობდა აეხსნა ძველში მოყვანილი წამლეულობა სომხურად, მათი გამოყენების მიზნით. რა ბედი ჰქონდა ხელნაწერს, როგორ მოხვდა ის სომხეთში და რა გავლენას ახდენდა ის ძველად სომხურ მედიცინაზე — ეს ჯერჯერობით ამოუცნობია; მაგრამ, სომხურ მედიცინაზე რომ დიდ გავლენას მოახდენდა, ეს ეჭვს არ იწვევს, ვინაიდან ასეთი ხნოვანობის წერილობითი საექიმო ძველი, რამდენადაც ჩვენ ვიცით, ძველ სომხურ მედიცინაში ჯერ აღმოჩენილი არ არის. საერთოდ რა გავლენას ახდენდა ძველი ქართული მედიცინა მეზობელ ერების საექიმო აზროვნებაზე და კერძოდ სომხურ მედიცინაზე — ეს მეტად საგულისხმო საკითხია და ცალკე კვლევისა და შრომას მოითხოვს. ამთავით ის შეიძლება ითქვას, რომ ამ გავლენის კვალი ჩანს და ძალიან საყურადღებოც. სომხური მედიცინის მკვლევარი პროფ. ლ. ა. ოგანესოვი თავის წიგნში 124 გვერდზე უჩვენებს: „ჩვენ ხელთა გვქონდა ერთი ხელნაწერი ეჩშიაძინის ბიბლიოთეკისა, რომელიც ეკუთვნის 1462—66 წ. და რომლის შინაარსიც შეიცავს 1—55 გვერდზე წამალთმცოდნეობას და შემდეგ 55 გვ.—215 გვერდამდე კი პათოლოგიას და თერაპიას. ხელნაწერს ბოლოში ჰქონდა შემდეგი მინაწერი: „ეს ძვარფასი და სასარგებლო წიგნი, რომელიც წარმოადგენს ადამიანის ბუნების განხილვას, მის სხვადასხვა ავადმყოფობებს და მათ მიზეზებს, დაწერილია ჩვენ ძეძუმძემის ბერ მარქარისაგან და თარგმნილია გრიგორისგან. ვინც ეს წიგნი წაიკითხოს ან მით ისარგებლოს, შესთხოვოს ქრისტეს სი-

ცოცხლე ვაჩესთვის, რომელიც, ღვთიით არის ექიმი სამცხისა“ (იხ. Л. А. Оганезов, „История медицины в Армении“, Эривань 1928 г.)

მკვლევარს არ ესმის, თუ რა შუაში უნდა იყოს აქ სამცხის განთქმული ექიმი ვაჩე. ჩვენ კი გვგონია—და ამას მინაწერი ნათლად უჩვენებს,—რომ წიგნის ავტორი გრიგორი და ვაჩე ერთი და იგივე პიროვნებაა; ვაჩე ან გვარია ან სახელწოდება გრიგორისა, რომელიც ქართველი ექიმაა და იმდენად ცნობილი, რომ მისი საექიმო თხზულება მე-15 საუკუნის ნახევარში ითარგმნება სომხურად ვინმე ბერ მარქარის მიერ.

ამგვარად წინამდებარე ძეგლის ხუცური ვარიანტი წარმოადგენს როგორც პალეოგრაფიული ნიშნების ისე ქალაქის მიხედვით უძველეს ხელნაწერს და მის დაწერის თარიღს ვერაფერ შემთხვევაში XIII საუკუნის აქეთ ვერ ვიანგარიშებთ. რომ აღნიშნული ხელნაწერი პირაა უფრო ძველი დედნისა, ამას უჩვენებს 119 ფურცლის აშიაზე გაკეთებული მინაწერი; „კარდ სილის“ აშიაზე უწერია: „აქ კარი ითვლება, არ უნდა, და დედამან ტყუა“, ანუ დედანში შეცდომით არის ეს კარი ცალკედ ნაჩვენებო. მაშასადამე, ის დედანი, რომლიდანაც აღნიშნული ხელნაწერია გადმოღებული, მაინც დედანი არ არის, მაშასადამე პირის პირიდან არის ჩვენი ხელნაწერი. გადმოწერილი—ეს უდავოა, თორემ ნამდვილ დედანში, რომელიც ავტორის ხელით იქნებოდა დაწერილი, საეჭვოა რომ შეცდომით ყოფილიყო მთელი თავი მოყვანილი.

ამგვარია ხელნაწერი № Z—26, რომელიც საფუძვლად დაედო წინამდებარე ძეგლის გამოქვეყნებას. მაგრამ, როგორც ზევით მოვიხსენიეთ, აღნიშნული ხელნაწერი მხოლოდ ფრაგმენტების სახით არის დაცული. ეს ცალკეული ფურცლები სულ 194 ცალია, რომლებშიაც ბევრი ისეა დაზიანებული ჟამთა ვითარებისა გამო, რომ ვერ იკითხება—ყველა ეს ფურცლები შეადგენს ძეგლის მხოლოდ ერთ მესამედს. ამის გამო მისი ცალკე საექიმო ძეგლად გამოცხადება და მით უმეტეს დაბეჭდვა შეუძლებელი იყო, ვინაიდან ძეგლს აკლდა ფურცლები, თავები, კარები და მთელი განყოფილებანი ამა თუ იმ დაავადებათა.

ქ. ლენინგრადის აღმოსავლეთ მცოდნეობის ინსტიტუტის ხელნაწერთა განყოფილებაში ძიების შედეგად ჩვენ აღმოვაჩინეთ ხელნაწერი, რომელიც წარმოადგენს № Z—26 ხელნაწერის პირს, რომელიც გადაწერილია ვახტანგ VI დროს ანუ მე-17 საუკუნის მეორე ნახევარში—ამიერიდან ეს პირი „უსწორო კარაბადინისა“ „ვახტანგი-

ბეულის“ სახელწოდებით შევა ჩვენ საექიმო საისტორიო წერილობით ძეგლთა რიცხვში. ამ ვარიანტმა სავსებით აღადგინა წინამდებარე ტექსტი და სავსებით ნათელი გახდა, თუ რა ოდენობისა და მოცულობისა იყო ის და რა აკლდა ტექსტის XIII საუკუნის ხუცურ პირს. ამ ორი პირის ერთმანეთთან შედარებამ კიდევ ბევრი რამ სხვა ძვირფასი მასალა მოგვცა, რაზედაც ჩვენ ქვემოთ ვეჭვნება ლაპარაკი — ჯერ კი ვნახოთ „ვახტანგისეული“ ახლად აღმოჩენილი ვარიანტი.

ხელნაწერი K.—23, მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთ მცოდნეობის ინსტიტუტის ხელნაწერთა განყოფილება (ყოფილი აზიური მუზეუმი). ზომით 29 X 19 in folio. შესრულებულია გარკვეული ნუსხა მხედრულით. ხელნაწერის ყოველი თავი და ახალი დასაწყისი, აგრეთვე საკუთარი სახელები შესრულებულია სინგურით. თვითონ ხელნაწერი შესრულებულია შავი მელნით. ქალაქი კარგად არის შენახული, ნიშნების მიხედვით ვენეციურია. პაგინაცია ფურცლობრივია, გაკეთებული გვერდის აშიაზე ასომთავრულ მხედრულით. ხელნაწერი ამჟამად შეიცავს 600 ფურცელს, რამდენიმე ფურცელი შიგ ტექსტში აკლია—ერთი ფურცელიც ბოლოში. როგორც ჩანს, ეს ფურცლები იმ პირს ჰკლებია, საიდანაც ხელნაწერია გადმოწერილი.

ხელნაწერი ჩასმულია მაგარ, წაბლისფერ ტყავის ყდაში და შემკულია ოქროცვრით გაკეთებულ ქართულ ორნამენტით. ხელნაწერის ბოლოში სადათ დატოვებულ ფურცელზე არა დედნის ხელით გაკეთებულია შემდეგი წარწერა: „ჩვენ საქართველოს გამგებელმან ბატონიშვილმან პატრონმან ვახტანგ დავაწერინეთ კარაბადინი ესე საკითხავად და სამყოფად დარბაზ სეფეთა ჩვენთა, ერთი ფურცელი აკლდა და მისი ვერსად ვიპოვეთ რომ დაგვეწერინა“. წარწერიდან ირკვევა რომ ვახტანგ მეფის „სეფეთა დარბაზს“, ანუ როგორც ჩვენში მას შეცდომით უწოდებენ „კომისიას“, მეფის ბრძანებით რედაქცია გაუკეთებია აღნიშნული საექიმო ძეგლისთვის. ამ რედაქციის კვალი აშკარაა ტექსტების შედარების დროს. ზოგან რჩევაა შეცვლილი, ზოგან წამალია შეცვლილი ან დამატებული, ზოგან სიტყვებია გამოტოვებული და სხვა; რასაკვირველია მხედველობაში არა გვაქვს ის მეტწილად, ორთოგრაფიული სხვაობა, რომელიც, გასაგებია, უნდა ყოფილიყო XIII საუკუნისა და XVII საუკუნის დამწერლობებს შორის. ამ სხვაობას ჩვენ აქვე ვუჩვენებთ.

ხელნაწერი № Z—26.

„ვახტანგისეული.“

ესე	ეს
წუნითა	წვენით
ავისა	ავის

გავს	ჰგავს
სცუიოდეს	სცვიოდეს
თუალი	თვალი
წუერი	წვერი
ისე	აგრე
მფრინველი	ფრინველი
შემწუარი	შემწვარი
სხუაჲ	სხვა
შიგა	შიგ
გაურივე	გაურიე
წყლითა	წყლით
ამა	ამ
თავზედა	თავზედან
ისტირი	სტილი
რაჲ	რა
ან	ანუ
წმიდა	წმინდა
ძმრითა	ძრმითა
ქუიან	ჰქვიან
გავს	ჰგავს
გუიან	გვიან
ამისთუის	ამისთვის
მარცუალი	მარცვალი
ჰამს	სჰამს
კუერცხი	კვერცხი
ადგილი	ალაგი
კირჩხიბი	კიბორჩხალა
ყვებოდეს	ჰყვებოდეს
მერმე	მასუკან
სხუილი	სხვილი
როგორაცა	რაგვარაცა
მოკიდე	მოჰკიდე
აერსა	ჰაერსა
გასინჯე	გაშინჯე
გაწმიდოს	გასწმინდოს
ქენ	უყავ და სხვა.

მაშასადამე, ჩვენი ძეგლი მოღწეულია მეცამეტე საუკუნის ხუცურ ხელნაწერის 194 ფურცლით, რომლებიც გაბნეულია მთელ ფიგნის მანძილზე და ჩასმულია გრძელ ფრჩხილებში, და XVII საუ-

კუნის ახლად აღმოჩენილი ეგრეთწოდებული „ვახტანგისეულ“-მხედ-
რული ხელნაწერით, რომლითაც ხუცუბრი ტექსტი არის მთლიანად
აღდგენილი, რამდენიმე ფურცლის გარდა რომლებიც თითონ „ვახ-
ტანგისეულ“ ტექსტს აკლია.

ამგვარად უკვე აღდგენილი და გამოქვეყნებული ტექსტი წარ-
მოადგენს როგორც თავის აღნაგობით ისე შიგ გატარებულ საექიმო
იდეებით, აგრეთვე თარიღით, ყველაზე უძველეს დღემდე აღმოჩენი-
ლებში, ქართულ წერილობით საექიმო საისტორიო ძეგლს, რომელ-
საც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს როგორც იმ დროინდელი ქართუ-
ლი საექიმო აზროვნების დადგენისთვის, ისე საქართველოს ეკონო-
მიური და მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის, აგრეთვე ქარ-
თული ხალხური ენის ნორმების დადგენისთვის; უდიდესი მნიშვნე-
ლობა აქვს აგრეთვე უძველესი ქართული ტერმინოლოგიისთვის.

აი, ამგვარია ის დიდი ინტერესი, რომელსაც წინამდებარე
ძეგლი იწვევს. წინა ორი ძეგლის სახელდობრ „წიგნი სააქიმოა“-ს
და „იადიგარ დაუდი“-ს გამოქვეყნების ტრადიციის მიხედვით ჩვენ
აქაც უნდა დავერთოთ იმ ექიმურ-ფილოსოფიურ, ანატომიურ-ფიზი-
ოლოგიურ, ჰიგიენურ და დიეტეტიკურ ცნებათა მოკლე მიმოხილვა,
მაგრამ ჩვენ აქ ამ განზრახვისაგან თავს ვიკავებთ, ვინაიდან ეს სა-
ქირო იყო მაშინ, როდესაც მკითხველი არ იყო ჩვეული ძველი
საისტორიო წიგნის კითხვას. ამ ცნობათა მოკლე მიმოხილვის დარ-
თვა ეს ერთგვარი დახმარება იყო მკითხველისათვის ახალ, მისთვის
უჩვეულო საქმეში.

ამჟამად ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ ორ ტექსტზე აღზრ-
დილი მკითხველი ჩვენ დაუხმარებლად შესძლებს თითონ დამოუკი-
დებლად გაერკვეს ყველა იმ კონცეპციებში, რომლებსაც ძეგლი
შეიცავს.

სულ სხვაა საექიმო იდეები, რომლებიც მთელი ტექსტის მან-
ძილზეა გაბნეული; მკითხველი ვერ გაეცნობა მათ ტექსტის დეტა-
ლური შესწავლის გარეშე. აქ ჩვენ გვგონია დახმარება მაინც საჭი-
როა ტექსტისადმი უფრო მეტი ინტერესის გაღვიძებისათვის.

მაგრამ, ვიდრე ამ იდეებას მიმოხილვას შეუდგებოდეთ, ინტე-
რეს მოკლებული არ იქნება მოვიყვანოთ სია იმ ჭურჭლეულობისა
და ხელსაწყოებისა რომლებიც ჩვენ ტექსტში გვხვდება. ეს სია სა-
გულისხმოა მით, რომ ერთგვარ ნათელს ჰფენს ამ მხრივ ისე ღარბა
ჩვენ წარმოდგენას საშუალო საუკუნეებისა და უფრო ადრინდელ
საქართველოს მატერიალურ კულტურის საგნებზე.

ეს სია ამგვარია:

1. რკინის ციცხვი
2. ქვაბი
3. თასი
4. ქიქის ჭურჭელი
5. ქურაზარა (გამომწვარი თიხა)
6. შარი (წვიდა საცერი)

7. ავანი	29. თიხის ქვაბი (ქვაბქოთანა)
8. ჯამი	30. შეშის ავანი (ფილი)
9. ქათმის ჩინჩახვი (ციცხვივით)	31. ტაშტი
10. კოკობი	32. გობი
11. ქვის ქოთანნი	33. ქიქის კულა
12. თანგირა	34. რკინის კოვზი
13. თიხის ქოთანნი	35. სამართებელი
14. მტკიცე საცერი (სამტკიცე)	36. ტყვივის ავანი
15. ვერცხლის ჭურჭელი	37. ქიქის კოტოში
16. სარქველი	38. ჩქიფი (მაშასავით)
17. თორნე	39. ნემსი
18. ფურნე (ქურა ჭურჭლის—
გამოსაწვავი)	40. ვალი (საცერია)
19. კეცი	41. საოქრო-მქედლოს ქოთანნი
20. ქოთანნი	42. აბრეშუმის საცერი
21. კოლოფი	43. შაშარი (ლახვარივით)
22. სინი	44. ასტამი
23. ქუზა (თიხის ჭურჭელი)	45. მახვილი (ლანცეტივით)
24. საცერი ფართო	46. მარწუხი (გრძელი მაშა)
25. ქაშანური	47. შტვირი (კატეტერი)
26. ცვილის კოლოფი	48. ძაბრი
27. ქვის საცხველი	49. კოკა.
28. ქოთნის ჩაფი	

ამგვარია ძეგლში მოყვანილი ჭურჭლეულობა და ხელსაწყოები. ვნახოთ ეხლა ის საექიმო იდეები, რომლებითაც ასეა დატვირთული წინამდებარე ძეგლი—ვნახოთ მთავარი მათგანი.

კარი ა. გადამდებ სნეულებათა აღწერის დროს ჩვენ ვკითხვლობთ: „მისსა საკმელსა თქვენ ნუ სკამთ“... „ნუცა მათითა ჭურჭლითა წყალსა სუამთ, რომლითა სნეული სმიდეს“.

მაშასადამე, ამონაწერიდან ნათელია, რომ იმ დროს გარკვეული წარმოდგენა ჰქონიათ გადამდებ ავადმყოფობათა შესახებ, თუმცა ამ გადადების გზები და მიზეზები სულ ბოლო დროს იქნა მონახილი.

კარი გ. „ქარი რომე მუცლით გამოვიდოდეს უხმოდ, გინახმიანად მუცელსა შინა ყოფასა სჯობს“.

კარი იზ. „ოთხდღემდი ნურას მისცემ წამალსა, რომე აქიმი უკეთ შეიტყობს თუ რისგან არის სენი შიცი“. ამ რჩევას გარკვეული თანამედროვე იერი აქვს.

საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ ექიმის მოვალეობა მაღალმოწოდებად იყო მიჩნეული, ძველად საქართველოში ექიმს ბევრ რამეს სთხოვდნენ, უმთავრესად ჭკუას, ცოდნას, გამოცდილებას, დიდ ყურადღებასა და სიფრთხილეს.

„აქიმი მეცნიერი და ფრთხილი უნდა რომე შეიტყოს“ (კარი ბ).

„აქიმის სიბრძნე, ჭკუა, სიფრთხილე ამაზედა გამიჩნდების რომე მართალზედა იცნას“ (კარი ბ).

„აქიმსა აგრე მართებს რომე სნეულსა მსახურებდეს და სინჯავდეს ბევრფერად საქმითა“ (კარი ე).

„რომე შეიტყოს აქიმმან ავი და კარგი ნიშანი, დახედნ ჭკუითა, და კარგად გუნება მიეც“ (კარი ე).

„თუ აქიმი სუსტი იყოს და თათბირი და წამლები ვერა შეატყოს ისი სენსა კიდევე გაახელებს“ (კარი კდ).

„და აქიმი მეცნიერი უნდა და შემტყვე“ (იქვე).

„თუ ასეთი რამე დაემართოს აქიმსა სირეგენითა რომე მუცელშია დაარჩეს, იგი ქვად შეიქნების და მის მეტი ღონე არ არის რომე მეშირიმემა გარედადმა გამოართვას“.

ამონაწერებიდან ნათელია, თუ რა მკაცრ მოთხოვნილებას უყენებდნენ ექიმს რომელსაც ევალეზიოდა ავადმყოფის მოვლა პატრონობა, ცოდნით, ჭკუით, გამოცდილებით.

უსწორთ
კარაბადინი

- ქ.** ა. კარი პირველი: აქიმისაგან სნეულისა მოკითხვა რა გვარად უნდა.
- ბ. კარი მეორე: შეტყუება და ნახვა ყოვლისა ფერისა კარულისა.
- გ. კარი მესამე: კარი და ნიშანი განავალისა.
- დ. კარი მეოთხე: კარი და ნიშანი ცნობისათვის და შეტყობისათვის.
- ე. კარი მეხუთე: კარი და ნიშანი სნეული რომე ფერად ფერადსა სიზმარსა ნახვიდეს.
- ვ. კარი მეექვსე: კარი და ნიშანი რა ბურანსა შევიდეს კაცი¹.
- ზ. კარი მეშვიდე: სულს რომ ვერ ისულთქმიდეს.
- თ. კარი მერვე: წელიწადთა ცნობისა.
- ი. კარი მეცხრე: კაცის რომე ასოები ემღეროდეს.
- ი. კარი მეათე: რასთენი სენი არ ეშველებს კაცსა.
- ია. კარი მეთერთმეტე: წამლების აღებისა.
- იბ. კარი მეათორმეტე: [ბრძანებითა ღვთისათა თუ ვითარ დაიბადების და ანუ შეიქნების კაცი]².
- იგ. კარი მეათცამეტე: წამლის აღებისა.
- იდ. კარი მეათთოთხმეტე: წურილის წამლებისა.
- იე. კარი მეათხუთმეტე: იარაჯების გასახსნელისა.
- ივ. კარი მეთექუსმეტე: მათბუხისა ზაფრასა, სევდასა და ბალღამს უშველის.
- იზ. კარი მეჩვიდმეტე: ერგების ყოველთა ტკივილთა და საღმობათა და წამალი გვერდით უწერია სამკურნალო³.
- ით. კარი მეაცხრამეტე: თითით სალოკელი წამლები გვერდით უწერია.

¹ ვარიანტს თავში ერთი ფურცელი აკლია, აქამდის აღდგენილია ტექსტის მიხედვით.

² ტექსტის სარჩევში ეს კარი გამოტოვებულია—აღდგენილია ტექსტის მიხედვით.

³ კარი მეთვრამეტე არ არის.

კ. კარი მეოცე: ყურსებისა გარჩევით. წამლები თან უწერია.
კა. კარი მეოცდაერთე: სიცხის ტლევებისა დაცდილი.

კბ. კარი მეოცდაორე: მაჯუნთა გაკეთებისა, რომე კაცსა სიმრთელესა მატებს. მაჯუნებისა თარგმანთა და იარაჯთა.

კგ. კარი მეოცდასამე: შარბათებისა: რომელი არგებს ვარამსა.

კდ. კარი მეოცდაოთხე: სიქანგუბინისა და ღვიძლისათვის.

კე. კარი მეოცდახუთე: ცხროთა წამალთა შეტყობისა და ლოცვისა.

10 კვ. კარი მეოცდაექუსე: დედაკაცი რომ არ დაორსულდეს და წესისა.

კზ. კარი მეოცდაშვიდე: დედაკაცი რომე ძნელად შობდეს.

კც. კარი მეოცდარვე: წყლით ორსულობისა რომე მართალი ორსულობა ეგონოს დედაკაცსა.

კთ. კარი ოცდაცხრა: ყმაწვილის გაზდისა. თუ დედაკაცსა უშვილობას სწამობდეს.

ლ. კარი ოცდაათი: დედათა წესისა.

[ლა]. კარი ოცდამეტერთმეტე: წესისა უკუდგომისა.

20 [ლბ]. კარი ოცდათორმეტი: თუ დედაკაცსა რძე დააკლდებოდეს.

ლგ. კარი ოცდაცამეტი: საშობოსა შიგან თუ სიმსივნე დაემართოს.

ლდ. კარი ოცდაათოთხმეტი: ისთინაყი რომე ჰქვიან საშოსა.

ლე. კარი ოცდახუთმეტი: კაცი რომ ცოლთან ვერ დაწვებოდეს სენისაგან.

ა. სნეულსა ზედა რომ აქიმი მივიდეს მისი მოკითხვა რაგვარად უნდა, დიდხანი უნდა დაიყოვნოს ჯდომა და თუ არა. საჰმელი ითხოვოს მისი და (გაიგოს) პირშიგა გემო როგორა აქუს მისი.

30 აწე როგორაცა აქიმი სნეულსა ზედა მივიდეს პირველად ესე ჰკითხოს, ვითა პირშიგან გემო როგორი გაქუსო. თუ ასრე თქუას ტკბილი მიცო, იცოდი რომე სისხლისაგან არის. თუ ძალიანად იყოს ხელი გაუხსენ და თვარა უნაბის შარბათი. შეუწყევ, რომე სისხლი დააწყნაროს. და ანუ კოტოში მოჰკიდოს.

თუ ასრე თქუას მწარედ მაქსო, იცოდე ზაფრისაგან არის, სუბუქად გასახსნელი მიეც რომე ზაფრა გაიღოს. საჰმელი გრილი და ნედლი შეუწყევით როგორაცა დაგვიწერია:

თუ ასრე თქუას მომყოლდ მაქუსო, იცოდი რომე სევდისაგან არი, მას მხურვალი და რბილი საჰმელი შეუწყევით, და ასეთი გა-

სახსნელი მიეცი, ამათი ნიშანი და წამლები ყუელა ცალკ ცალკე დაგვიწერია დაცლილი არის—ბრძენთა და ფილასოფოსთაგან.

ესე უსწორო¹ კარაბადინი მრავალგვარად ჰირნახული არის და სნეულიცა მრავალი მოურჩენია, დიდთა სენთაგან დამძიმებული. ასეთი მარგებელი წამლები დაგვიწერია, რომე სევდა გაილოს:

თუ ასრე თქუას მომლაშოდ და უგემურად მაქუსო, იცოდი რომე მლაშესა ბალლამისაგან არის, და მას მხურვალი და ხმელი საჭმელი შეუწყევით. და თუ ძალი ჰქონდეს ასეთი გასახსნელი წამალი მიეცი, რომე გაილოს ბალლამი.

10 თუ სნეულთანა აქიმი მივიდეს დიდსა ხანსა ნუ დაჯდების, ამისთვის რომე, მისი სული ეცემის, გარდახვევისაგან საშიშარი არის. ასთენიერთსა ხანსა დაჯდე რომე მისისა სნეულისა ამბავი შეიტყო თუ წამალი მიეცემის, თუ არა. რა უნდა და რა არ უნდა საჭმელი, სასმელი, ყუელა კარგად გასინჯე.

ბევრი აქიმი ასეთი იქნების რომე, ვინც სნეულის შემნახავდ არის მას ჰკითხავს, და სნეულიცა გაიკითხოს, და მან შეიგნოს სნეულისა ამბავი.

20 ბევრი აქიმი იქნების მაჯითა და კარულითა შეატყოს სნეულსა და იქნების ანუ სნებისაგან და ანუ ყვანისაგან ავი სული უდიოდეს, და ის სული ეცეს აქიმსა, გარდაეხვიოს მას, სიფრთხილე უნდა. ერთობ ახლოს ნუ მიუჯდები. შორს დაჯე რომე სული არ გაეცეს, აგრე შეეკითხე. დიდსა ხანსა ნუ დაიყოვნი, ადრე ადგე.

თუ ავის ჟამისა ავადმყოფი იყოს, და ყვავილობა და ნაზლა იყოს მოიჭირვე რომე შიგნით წამალი არა უყორა, გარედალმე უყავ რასაცა უზემდე წამალსა, დია მისთანასა სნეულობასა შიგა.

30 რომელსაცა სახლშიგან ისი იწვეს შენ ნუ დასდგები და ნურცა დასწვები, და რაცა მათ ეჭამოს საჭმელი, მისსა ნაჭამსა თქუნ ნუ სჭამთ, თვარემ საშიშარი არის: ნურცა მათითა ჰურჭლითა წყალსა სვამთ, რომლითა სნეული სმიდეს. ესე რაცა სენი დაგვიწერია, იმა ავადმყოფისა ნაჭამსა და ნასვამსა ვინცა სჭამს და სვამს მათ გარდაეხვევის.

იცოდი თუ ნაზლა სჭირდეს და ანუ თავქედი და ვარამი და ყუავილი და ავის ჟამისა ნიშანი და ქაშოვეთისა ნიშანი რომე სჭირდეს, და ბარასი, მუნი რომე სჭირდეს, ვისაცა ესე სენი სჭირდეს და მათთანა სჭამოს და სვემდეს მათ გარდაეხვევის.

როგორაცა სნეული გუნებაზედა მოვიდეს, საჭმელი ითხოვოს და ანუ ღვინო, იცოდი რომე კარგი ნიშანია, და ნუ დაუჭირავ. მი-

¹ სწორ უბოვარი—შეუდარებელი, ყველაზე უმჯობესი.

იც ცოტა. მერმე რაგვარაცა ჭამოს ჰკითხე დააშუნია თუ არა თუ ასრე თქუას დამაშუნდა კარგადაო, სხვაცა მიეცით.

თვარა თქუას ვითა დამაშუნდაო, ნულარ მისცემ. სნეულსა ძალად ნუ აჰმევე ნურაფერსა. სნეულისა უკეთესიობა იქნება, ისი არის რომე საჰმელი კარგა შეაწყო და რაცა სუბუქი და კარგი იყოს ისი გამოარჩიონ, ისი აჰამონ. და სნეულს დახედნე და კარგად შეიტყო თუ სუსტად იყოს ნურას ფერსა მძიმესა წამალსა ნუ ანდობთ ყურსი და ლოყითა მიეცით, სუბუქი არის და უზიანო. თუ ძალიანად იყოს მას უფრო ძალიანად მიეცით. მაგრა ერთპირად ნუ მისცემთ. ერთსა 10 დღესა მიეცით მაგრა ათი ღრამი, და თუ არა უსაჰმოს, მეორესა დღესა ოცი ღრამი მიეცით. და თუ არა უსაჰმოს მესამესა დღესა ოცდათი ღრამი მიეცით სუბუქ სუბუქისა წამლისაგან, თარანგუბინისაგან ან შირიხიშტისაგან.

ნიშანი თუ ოთხისა ნივთისაგან რომელი დამეტებული იყოს კაცსა შიგა, ამა ნიშნითა ცან, ზაფრა რომელ არს ყვითელი, და გემო მისი მწარე. სევდა რომელ არს შავი ბალღამი, და გემო მისი მჰახე და მჰავე, სისხლი რომელ იქნების წითელი, და გემო მისი ტკბილი. ბაღღამი რომელი იქნების თეთრი, და გემო მისი მლაშე.

20 აწ ასრე იცოდით: თუ პირი უმწარდებოდეს და სწყურდებოდეს, იცოდი რომე ზაფრისაგან არის და ზაფრა დამეტებულა, მას გასახსნელი წამალი უნდა, ასრე რომე აიღე: ხუთი მიტყალი თარანგვიბინი და ხუთი თაბრინდი და თუ უნდოდეს ერთი დანგი საყმუნია გაურევე და თბილის წყლითა გაწურეთ და შეასვით, ზაფრას დააწყნარებს და გამოიღებს თუ სუსტად იყოს ან სნება სჰირდეს საყამუნიასა ნუ გაურევეთ და ისი სხვა ორი წამალი გაურიეთ ერთმანერთსა და შეასვით. საჰმელი ყუელა გრილი და ნედლი შეუწყევით.

და თუ ნახოთ კაცისა ბაგენი წითლად, პირშიგან გემო ტკბილად¹ იყოს იცოდი, რომე სისხლისაგან არის. მას თუ ძალი ჰჰონდეს ხელი გაუხსენ და უნაბისა შარბათი ასვი, მერმე უნაბიცა კარგია რომე ჭამოს. და საჰამადი ტკბილითა და ოსპითა შეუწყევით და საჰმელი [რაც] გრილი და ხმელი იყოს, ის აჰამეთ.

30 თუ ნახოთ სნეულსა ბაგენი მწვანედდა პირშიგან გემო მოცემით იყოს, იცოდი რომე სევდისაგან და სიხმელისა ნიშანი არის, ესე წამალი უშველის, აიღე: შავი ალილა დანაყილი, გაცრილი ორმოცდაათი ღრამი და შაქარი ოცდაათი ღრამი, ზანჯაბილი სამი ღრამი,

¹ სწერია „თბილად“.

თეთრი საკმელი სამი დრამი, დანაყე და გაცერი და ერთმანეთშიგა გაურივე, და თაფლითა მაჯუნად შექენ და შეინახე და რა მოგინდეს მიეც ერთის ნიგუზის ოდენი, შეასვი და უშველის ღთითა. საკმელი მხურვალი და რბილი შეუწყევით.

10 თუ ბაღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ბაგენი გაუთეთრდეს და პირისა გემო გაუმლაშდეს, ლეგმატად და უგემურად იყოს. რა ეს ნიშანი ნახო, იცოდი რომე ბაღმისაგან არის და სტო-
მაქისა სიგრილისაგან იქნების. მას ბაღმისა წამალი მიეც გასახსნელი და ზედაცა ამოაღებინე. და საკმელი მხურვალი და ხმელი შეუწყევით, აი-
10 ლე: ზანჯაფილი, თურბითი და შაქარი ერთმანერთისა ოდენი დანაყე, გაცერ, და რა მოგინდეს იხმარე და მიეც ორი დრამი თბილითა წყლითა. საკმელითა ამას ზემოთსა კარშია, შეუწყევით, სევდისათვის რომე სწერია. ცივსა წყალსა ნუ სვამს ბაღმიანი კაცი, მეტად ზამთრის. ცოტა ცოტასა ღვინოსა სმიდეს და გაზარბასა და თაფლ-
წყალსა სმიდეს. მაწონსა ნუ სჭამს.

20 თუ კაცსა სისხლი სჭარბობდეს ტყემლისა შარბათი, შირხი-
შტი, თაბრი ინდი, ხიარი ჩამბრისა გული. თუ შირხიშტი არ იყოს, თარან გუბინი ქენით. თუ კაცი ძალიანი იყოს თვითოსაგან ათათი დრამი, თუ არა, სუსტი იყოს შვიდშვიდი დრამი ამა ტყემლისა შარ-
20 ბათითა შეასვი. თუ ამა კაცსა რომე სისხლი სჭარბობდეს, იმას მუ-
ცელი რბილად ჰქონდეს ბროწეულის შარაბი სიქან გუბინითა გაუ-
რიე და შეასვი. ანუ ტუტისა შარაბი, ანუ რევაჯისა შარაბი და უშ-
ველოს ღთითა.

30 თუ სნეულსა საფრა სჭარბობდეს აილე ყვითლის ალილას წყალი და ია, სინჯიტი ფშატსა ჰქვიან, გავალო ესე ერთმანერთსა შიგა მოადულე მერმე გამოწურე, ხიარი შამბრის გული, თაბრინდი, თარანგუბინი თვითოსაგან შვიდშვიდი დრამი იმა წყალშიგან დააღ-
ბე, გამოწურე და შეასვი ანუ სილთა წყალი და ქასნის წყალი ჯუ-
ლაბითა და შირხიშტითა შეასვი. თუ ამის კაცსა მუცელი რბილი
30 ჰქონდეს ოთხი დრამი ყვითელი ალილა სიქანგუბინითა შეასვი და შეჰკრავს და უშველის ღთითა.

თუ სევდა სჭარბობდეს აილე შავი ალილა აფთიონი ბასვაიჯ, ალილა ქაბული თვითოსაგან ხუთხუთი დრამი. ოცი დრამი ჩამიჩი, ოცდათი მარცვალი სინჯიტი-ფშატსა ჰქვიან, ორის ლიტრის წყლით მოადულე ყუელა მანამდი აღულე, სანამდი სამოც დრამად მიიყაროს მაშინ გაწურე, ოცდათი დრამი ჯულაბი გაურივე და შუა გაყავ ორ-
ად, ორსა დღესა შეასვი. იმავე დღესა რომე ესე შეასვა ერთი უკია ნუშის ზეთი შეასვი.

თუ ბაღლამი სჭარბობდეს, აიღე ყარიყონი და თურბითი თვითოსაგან ოროლი დანგი, საყანუნი, ფარფიონი, საბრამი თვითოსაგან თვითო დანგი. ნახევარი ესე დანაყე და აიღე დრანგობილი ათი დრამი დაალბე და ესე წამლები შეიგროვე და შეასვი თბილ-თბილი.

თუ ერთობ ბაღლამი სჭარბობდეს აიღე აბი მუშვი, მიეც იმავე წესითა რომე აბებიშიგან სწერია ეს ყუელა რაც გვითქუამს სტომაქს გამოსწმენდს და ბაღლამსა დაჭკარგავს შეწვევითა ღთისათა.

10 აწე ერთპირად დავიწყოთ და დავსწერნეთ ოთხივე ნივთთა შენთა ნიშანი და გუნებანი სისხლისა, ზაფრისა,¹ სევდისა და ბაღლმისა.

სენნი სისხლისანი ესე არიან რომელი შეიქნებიან, თვალ-თა ტკივილი წითლად და ზედა ცრემლის დენა და ქავილი, მღიერი და თავის ტკივილი წინას კერძოსა. თვალის გუგა მოწითანო, კი-ლოთა და ქუთუთოთა მღიერი და ქავილი. აკორჩხვა ხორცთა რომელ არს აბორცვა, კბილთა შეძურა, ფრჩხილთა ტკივილი, გულისა დაბნელება იჩქითად ბრუსა² დასხმა, ხუელა და სისხლის ამოტანება და ცხვირთა სისხლის დენა, ქავილი ხორცთა და გაწითლება, ნახე მაჯაში კაცსა, შეხედენ კარურასა მისსა და გაიგონე ნიშანი ესეველ-
20 თა, სისხლისა არის ნიშანი ესე.

და თუ კუერცხის გულისა ნაღულისაგან (ზაფრა) შეემთხვიოს ნიშანი მისი ესე არს, თვალთა ტკივილი, უცრემლოთ მოწითანე. სსვილი ხორცთა, ნებთა და ტერფთა ქავილი და დას-ქდომა, სიმხურვალე თავისა, თავქედი ძნელი, ხორცთა რაცა გამო-ეცეს, კოლნჯი ფიცხელი, მღიერი და ცხრო დიად ძვალთა შექსო-ვილი. ხორცთა სიყუითლე და თვალთა, თმათა დაშლა, ხმელი ხუე-ლა, ტკივილი თავისა უკანასა კერძსა. ოდეს ესე ვითარნი ნიშანნი ნახნეს იცოდი რომე, კვერცხის გული ნალველი ბაღლმისაგან განყო-ფილა.

30 და რომელი სევდისაგან შეემთხვიოს ესე არის ნიშანი ფა-წალისა ტკივილი და თვალთა დაბნელება, გულისა ძგერა, ბავასირი, ძნელი ხუელა, შავი წყალი, მარცხენის კერძისა თავისა და თვალის ტკივილი, ვასვასა რომელ არს სიცოფე და სხვანიცა რამე უცხონი და საკურველნი საღმობანი და ტიფნი მრავალგვარნი ეშმა-კურნი, რომელთა არა ჯერაარს თქმა. თუ ლამი ცნობასა ამის კა-რურასა და მაჯასა თანა მიეც და მიხედე.

¹ სწერია „ზედა ფერისა“.

² სწერია „ბურსა“.

და რომელი ბალღმისაგან შეემთხვევიან საღმობანი ესე არიან: კაცი უმიზეზოთ განმების, შეემთხვევის ხმელი გონჯაობა და სიმსიენე ადგილ ადგილ, მუცლის ტეხა ხმელი ტკივილი საჯდომისა და იჩქითად სიკუდილი. ესე მით წაეკიდების ბალღამი აფოფინდების და ვით ნისლი ყიასა ზედათ მოექცევის, სასულთა ძარლუთა შეიპყრობს და კაცი მოკუდების. ამა სენებისა წამლები ამ ზემოსა კარშიგან დაგვიწერია ნებითა ღთისათა.

10 **კარი პირველი.** მაჯაშე ნახვა და შეტყობა. რაჟამს მაჯაშე და კარურა ნახოს აქიმმან ესე მართებს: პირველად მაჯაში და კარურა ნახოს და შეიტყოს ამა ოთხთა ნივთთა ნებისაგან რომელი დამეტებულა, სადა მანამდის¹ მართალი არა შეიტყოს მანამდი წამალს ნუ მისცემს თვარა საფათერაკო არის, რაჟამს მართალზედა დასდგეს მაშინ უყოს წამალი, რაჟამს მაჯასა და კარურასა შეატყობს და სენსა იცნობს მაშინ გაადვილდების, და რაცა გირჩეენია იმას იქ.

20 **პირველად** ნახვა ასრე უნდა მაჯაშისა რომე ოთხივე თითი ზედა დასდვა ნურცა ერთობ დააჭირებ და ნურცა სუსტადა დაიჭირავ, წესიერად დაიჭირე ნახე და კარგად გუნება მიეც. თუ სცემდეს თითთა, შენთა ქვეშე სავსედ, მსხვილად და ძალიანად და ჩქარად, იცოდნი რომე სისხლი დასჭარბებია. ჩქარად და ძალიანად ცემა სიმხურვალის ნიშანი არის. სისხო და სისავსე სინედლის ნიშანი არის და ეგრეცა არის, სისხლი მხურვალე და ნედლი არის.

თუ სცემდეს თითთა შენთა ქვეშე წურილად, მალემალედ და ჩქარად და ძარღვი გაზიდული იყოს იცოდი კვერცხის გული ნავლეული დამეტებულა. მალეთ და ჩქარად ცემა სიმხურვალესა მოასწავებს და სისუსტე და გაზიდულობა სინედლესა და მოასწავებს და სიწლო და გაზრდილობა სინემლესა. და ეგრეცა არის კვერცხის გული ნავლეული მხურვალე და ხმელი არის, საჭმელისა შეტყობა ამავე ქვემო კარაულშია სწერია.

30 თუ სცემდეს ძარღვი² თითთა შენთა ქვეშე წურილად და გვიან და სუსტად და გაზიდული იყოს ძარღვი დიდი, იცოდი რომე შავი ბალღამი დამეტებულა, სისუსტე და გვიან ცემა სიგრილისა ნიშანი არს. და სიწლო და გაზიდულობა სინემლისა ნიშანი არს. და აგრე არის შავი ნალგელი გრილი და ხმელი არის და საჭმლის შეტყობა ამას ქვემო კარაულშია სწერია.

თუ სცემდეს ძარღვი თითთა შენთა ქვეშე სავსედ და მსხვი-

¹ სწერია „ნესტი“.

² სწერია „მარადის“.

ლად, და რბილად და გუიანად იცოდი ბაღლაში დასჯარბებია. სისა-
ვსე და სისხო სიგრილის ნიშანი არის. გვიან და გვიან ცემა და სისუ-
სტე, სინედლის ნიშანი არის და ეგრეცა არის ბაღლაში გრილი და
ნედლი არის. და საჭამადისა შეტყობა ამას ქვემო კარაულშია
სწერია.

10 და თუ იარებოდეს მაჯა თითთა ქვეშე არცა წურილად, არ-
ცა მსხვილად სავსე და შუა სწორად სცემდეს და ხანდახან თითთა
ქვეშე გამაგრდებოდეს იცოდი რომე სისხლი და კვერცხის გული
ნაღველი შეერთებულ არს და ისი რომე ზოგჯერ მკურიედ ეცემის
სინოტისა არის.

თუ იარებოდეს მაჯა არცა დია ჩქარად, არცა დია ძალიანად
არცა დია სუსტად იცოდი რომე სევდა და ზაფრა შეერთებულან.

თუ ნახო მაჯა შუა იყოს, ჩქარად, არცა გვიან და არცა წუ-
ირლად და სწორად და ნელად სცემდეს, იცოდი რომე კვერცხის
გული ნაღველი და ბაღლაში შეერთებულ არს. სიმელე და სიმხურ-
ვალე, ზაფრისა სინედლე და სიგრილე ესე ორივე ერთმანერთსა შეერ-
თებულა და დიდისა სიმრთელისა ნიშანი არის.

20 თუ სცემდეს მაჯა მარჯვენისა ხელისა ჩქარად და წურილად,
დასცხრეს და კიდევ ფეთქდეს და დაცხრეს დიდსა ხანსა ამას ქურ-
ციკისა ხლტომა ჰქვიან და სიკვდილისა ნიშანი არის.

თუ სხვილი იყოს და ესრე სახედ ფეთქდეს ვითარცა ზემო
სწერია იმას ზიბან ჰქვიან ესეცა სიკუდილისა ნიშანი არის.

თუ ღრმად ძარლუსა ქვეშე სცემდეს, ჰფეთქდეს და ფეთქ
ამოვიდოდეს მალე და რაგვარაცა ზე ამოვიდეს დასცხრეს და
კიდევ ასრე ფეთქდეს ამას მარტო ჰქვიან, სიკუდილისა ნიშანი არის.

თუ მაჯა ვითარცა ჭია ანუ ჭინჭველი ძურებოდეს ესეცა სი-
კუდილისა ნიშანი არის. მსწრაფლ ამას ჭინჭუელისა ძურომა ჰქვიან.

30 თუ ნახო ძარღვი თითთა შენთა ქვეშე, ამით ნიშნითა განახე,
რომლისა ნიშანსა უფრო მახლობელ არს და ამას მიამზგავსე და გა-
მოიკითხე ყოფა, დგომა, ჯდომა, ჭამა და წოლა.

თუ ანაზდათ ერბინოს ან შეძრულიყოს, ცხენითა იყოს მაშინ
ძარღვის ცემა ფიცხლად და სავსედ იყოს სისხლისა მსგავსი იყოს.

თუ იყოს მარცხენისაგან არის ჭისკასი და შეკრბული. თუ
იყოს უძლურებისაგან, იყოს მალე. თუ იყოს ფრიადისა ჭამისა და
სმისაგან იყოს მსგავსი სისხლისა და თელგმისა. სავსედ და გვიანად
ცემა თუ იყოს დიდისა ჭამისა და სმისაგან იყოს.

თუ მთურალობით, მგზავსი სისხლისა და შავისა ნალულისა
იყოს. თუ იყოს მხურვალთა საჭამადთა ჭამითა შინა, გინა თუ ესე

ვითარი იყოს ესე სუსტია და კისკასი რამეთუ აღიძურის კუერცხის გულისა ნავდელი.

თუ იყოს დიაცსა თანა მისულითა, იყოს კისკასი და ფოლხე რამეთუ დაკლებია ძალი თუ შეიპყრა მარჯვენა ხელი მარჯვენითა ხელითა გაისწორენ თითნი შენნი და მიახვედრენ ნეკსა საქციელთა და ცან რომელსა თითსა ქვეშე უფიცხე იყოს, შეიგენ ვითა სისხლია.

თუ ნეკსა შედეგსა უფიცხე იყოს კუერცხის გულისა არის. თუ მან ორთა უფიცხე იყოს თელგმა არის.

10 თუ კაცი მთელი იყოს და წინა ნეკსა ქვეშე ოდენ სცემოდეს, იყოს მალე ცან ვითა დიაცსა მიახლებულ არს. თუ წინა უკანა, ოთხთავე თითთა ქვეშე შეკრებულად სცემდეს სწორად იცოდი ქალწული არის.

თუ ნეკსა ქვეშე უსხო სცემდეს და მათ ორთა თითთა ქვეშე უღბოა, არა ქალწული არის ქმრის ცოლი იყოს და გასწორებული იყოს წინა უკანა, ვითა ქალწულისა ცან, ვითა უძღები არის.

თუ სიღრუვე შეიგნე თითთა ქვეშე ცან ქალი არის მუცელსა შინა. თუ ძარღვისა გული სავსედ იყოს და იმიერ და ამიერ ცარიელად იყოს წყლითა უძღები არის.

20 თუ დიაცსა ხელსა უნახვიდე გრძლად ნუ გაუტეობ, ვირე გუნება არ დასწყნარდეს. უცხოთა ხელისა მიყოფითა გონება შეეშლების ძარღვი აშფოთდების სირცხვილითა, და აცალე დაწყნარებამდის და მაშინ უნახე მაჯა დედაკაცსა.

თუ დედაკაცი ორსულად იყოს დაუდევ პირდაპირ და უხმენ რომე შენკენ წამოვიდეს, თუ უწინა მარჯვენა ფერხი წამოდგას ვაჟითა არის ორსული, თუ მარცხენა ფერხი წამოდგას ქალითა არის ორსული.

30 **ბ. შეტყუება და ნახვა ყოვლისა ფერისა კარულისა.** აწ კარულა მოგახსენოთ ასეთი უნდა ჭიქა რომე ძირი კუერცხსა ვითა იყოს და პირი ფართო და თეთრი, და წმინდა, ბუმტსა ვითა შექნილი იყოს, და კარვად გარცხილი. ასრე უნდა რომე დაიჭირო ფსელი წმინდითა ჭიქითა და დასდგა ცოტასა ხანსა.

იცოდი ყუითელი ფსელი სამფერი არის: ერთი ბზის ფერი არის, ერთი ზაფრანის ფერი არის, ერთი თრუნჯის ფერი არის. სამივე ფერი უქა, ბაგრატს და გალიანოზს ზომისა სიმხურვალისა ნიშანი არის, არცა დამეტებულ არის და არცა დაკლებული. სიმხურვალისა და სიმრავლესა და სიმრთელისა ნიშანი არის.

თუ ამა ფერისა უქვე იყოს, ავად მყოფისა ნიშანი არის ასრე რომე ცეცხლსა რა წაუვა სიმხურვალე დაშრტების, აგრევე კაცსა

რა სიმხურვალე დააკლდების, დასენიანდების. რა წყალი ნახო სნე-
ულისა ჭიჭითა, გაშინჯე თუ წითელი და სქელი იყოს იცოდი სისხ-
ლისაგან არის, სისხლი მხურვალე და ნედლი არის, მას სისხლისა
გამოშვება კარგად მოხდების და საქმელი ოსპითა და ტკბილითა
ბროწეულითა შეუწყევით და შარბათსა უნაბისა ასმევდით. რაცა
გრილი და ხმელი იყოს იმას აქმევდით.

10 თუ წითელი იყოს თხელი და წმინდა, კუერცხისა გულისა ნა-
ღულისა და ბალღამისა ნიშანია რომელ არს საფრა. მას გრილი და
ნედლი საქმელი უნდა ქერის კორკოტითა, და ესე გასახსნელი წამა-
ლი მიეც აიღე: ხუთი მიტყალი თარან გუბინი, ხუთი მიტყალი თა-
ბრი ინდი დაალბეთ თბილის წყლითა და გამოწურე და შეასვი. და
თუ ძალი ჰქონდეს ერთი დანგი საყმუნია გაურივე. თუ ანუ ძალი
აკლდეს და ანუ სნებით იყოს საყმუნისა ნუ გაურივე.

20 თუ თეთრი იყოს და წმინდა შავისა ნავლელისა ნიშანი(ა) რო-
მელ არს სევდა გრილი და ხმელი. მას საქმელი მხურვალე და ნედ-
ლი უნდა სახსნილო; ჩიტე, ტრედის ხუნდი, ცოტა ცხურის ხორცი
ხარშოთ შექნილი სანანებლითა, პილპილითა, ქონდრითა და ძირათა
მარხვაშია მუკაშარი და ხვარბლის კორკოტი, იმავე სანელებითა. და
ესე წამალი ქენ: აიღე შავი ალილა ორმოცდათი ღრამი შაქარი ორ-
30 მოცდათი ღრამი, ზანჯაფილი სამი ღრამი, თეთრი საქმელი სამი
ღრამი დანაყე გაცერ და თაფლითა მაჯუნი შექენ, რა მოგინდეს
მიეც ნიგუზის ოდენი და უშველის.

და თუ იყოს ფსელი თეთრი და სქელი თელგმისა ნიშანი არ-
ის, რომელ არს ბალღამი გრილი და ნედლი. სითეთრე წყლისა სი-
გრილისა ნიშანი არის და სისქე სინოტიისა, და ეგრეცა არის ბალ-
ღამი გრილი და ნედლი. საქმელი ყველა მხურვალე უნდა და ხმელი
და ისე შეუწყევით რომე ზემო სევდისათვის სწერია. და ბალღამისა
წამალი მიეც გასახსნელი. აიღე: ზანჯაფილი, თურბუთი და შაქარი
ერთმანერთის ოდენი დანაყე გაცერ, შეინახე და რა მოგინდეს მიეც
30 თაფლითა წყლითა. და ბალღამიანი კაცი ზამთრის ცივსა წყალსა
ერიდოს და ცოტა ცოტასა ღვინოსა სშიდეს.

თუ ნახო წყალი წითლად ანუ კუერცხის გულად და ქუშე თხლე
თეთრი იყოს, სნეულისა გამთელებისა ნიშანია.

თუ ნახო წყალი თეთრი და შუა მკედღივითა იყოს, იცოდი რომე
სენი გაუგრძელდების. თუ დღივ და დღივ ისი მკედღივითა იკლებდეს
კარგისა ნიშანია, და თუ იმატებდეს სიკუდილისა ნიშანი არის.

თუ ნახო წყალი თეთრად და შიგნით ღრუბელსავითა დაჭრი-
ლი იყოს იცოდი ქარისაგან არის.

თუ იყოს წყალი აისფერი იცოდი მუცლის, ხსნილობისაგან არის.

თუ ცეცხლის ფერი იყოს ისი ცხელისაგან არის.

თუ ნისლის ფერი იყოს და ფერი შავად დასცემდეს ბოვასილისაგან არის.

თუ კუერცხის გულად და სქლად იყოს, ღვიძლისაგან არის.

თუ თეთრი იყოს და სქელი და თხლეცა თეთრი იყოს და მღუ-რივე ბუშტისაგან არის.

10 თუ ნახო ფსელი შავად და სქელი იყოს სისხლისაგან არის, სიკუდილისა ნიშანია.

თუ შავად იყოს და თხლად ანუ მწვანედ, იცოდი ნალველი შეძრულა, სიკუდილის ნიშანი არის.

თუ ნახო წყალი შავად თხლე წითელი იყოს იცოდი კაცი გაგონჯდების.

თუ მწვანე იყოს წყალი, თუ ვაჟი იყოს, მოკვდეს მასვე დღესა.

თუ ნახო კუერცხის გულად, იცოდი რომე დიდსა სიმხურვა-ღესა დაუწვავს.

თუ ნახო შავად და სიშავე არა იცვალოს, სიცოფე წაეკიდოს და შესცდების და ცნობა შეეშლებს.

20 თუ ნახო წყალი შავი და ზედა ღრუბელი წითელი, ტვინი და მწვარა და მოკვდების.

თუ იის ფერი იყოს ფსელი, მოწამლული არის და სისხლი დაუწომს. ესეცა იცოდი რომე სენი საქმელთაგან წაეკიდების. მაგრა ესეცა უნდა რომე შეიტყოს, ფსელისა ფერსა ბევრი რამე შესცულის და ფერად ფერადად შეღებავს ფსელსა. კაცსა რომე სხმარტლი ეჭამოს მისი ფსელი შავი იქნების. თუ ხიარი შამბარი შეუსვამს მაშინაცა შავი იქნების. თუ საბრი უჭამია, ანუ ზაფრანი, ანუ რევანდი მაშინ ყუითელი იქნების. და რა ინა დაედვას ხელსა და ფეხსა ზედა მაშინ წითელი იქნების.

30 თუ წყალი ბევრი ესვას მაშინ თეთრი ექნების ფსელი, თუ მწვანე ეჭამოს მაშინ მწვანე ექნების.

თუ სიგრილისა სენი (სჭირს) სამი არის, რომე ფსელსა დასწვავს და წითლად გადააქცევს. პირველად კოლინჯი¹ მეორე კბილის ტკივი, მესამე თვალის ტკივილი, ესე სამი სენი რომე სიგრილისაგან იყოს დასწომს და ფსელსა გააწითლებს.

¹ სწერია „ქონინჯი“.

ფერი გავათავეთ ფსელისა¹ აწ სული დავიწყოთ და დავსწე-
როთ. რა ჟამს ფსელი ნახო და მყრალი სული უდიოდეს, ასრე რომე,
ფსლის სულსა არა გვანდეს, ერთობ ნამეტნავად მყრალი იყოს, იცო-
დი რომე ფსლისა გზაშიგა გამოსულია რამე და ფსელსა თანა ბალ-
ლამი აჰყუების, რა ამისთანა ნიშანი ნახო ფსელშიგან იცოდი არცა
სიმხურვალე არის, არცა სიხმე. თუ ფსელი შრატსა ჰგვანდეს და ანუ
ფუკასა და თეთრი იყოს, იცოდი რომე ფსელსა ბაღლამი ჰყუების.

20 თუ ფსელი ხორცისა ნარეცხსა ჰგავს იცოდი რომე ფსელსა სი-
სხლი გარეგია და ღვიძლიცა სტკიოდეს. თუ სნეული წმინდად სი-
სხლსა ფსემდეს იცოდი რომე ძარღვი გახსნილა ფსლის გზასა.

თუ ფსელსა ქუეშე მრლუივე იყოს და ჰყუებოდეს ქვიშა საფს-
ლე სტკიოდეს, იცოდი რომელი თირკმელშიგან ქვა არის. თუ საფს-
ლესა ქვიშა ჰყუებოდეს და ძნელად ფსემდეს იცოდი რომე ბუშტუ-
შიგან ქვა იქნების. თუ ფსელი ვირისა ფსელსა ჰგვანდეს იცოდი თავის
ტკივილი სჭირს. თუ ფსელი ზეთის ფერი იყოს და ანუ ქონსავითა
ფსელსა ზედა გამოჩნდეს, იცოდი შიგნით ქონი დამდნარა. თუ ფსე-
ლი თეთრი იყოს და თხელი, სენი შიგნით იქნების და სენი სიცხი-
საგან იყოს, სციოდეს და თრთოდეს და იმა დღესა ასრე იყოს ფერი,
იცოდი რომე სნეულსა ჰკუა შეეცვალოს და ფსელი იმავე ფერისა
30 იყოს, სიკუდილისა ნიშანი არის.

თუ სნეული გამრთელდეს და ფსელი ადრე არ დაწმდეს რო-
გორცა სიმრთელეშიგან ყოფილა, იცოდი რომე სენი გაგრძელდების
და მერმე კიდევ გარე შეაქცევს.

თუ ფსელი რძესა ჰგვანდეს ანუ სამყსა, იგიცა ავისა ნიშანია.
თუ სენი კაცსა შიგნით იყოს და ფსელი დოსა ჰგუანდეს და სენისა
სიმხურვალე არა გამრთელდეს, ისი სნეული ადრე მოკუდეს.

თუ ცოტა სიმხურვალე, და ფსელი დოსა ჰგვანდეს და სნეული
ბნდებოდეს, და თუ მაგა ერთსა ზედა დადგეს და არ შეიცვალოს
ფსელი, სენი შიგნითით არის და სენი გაგრძელდეს.

30 თუ ფსელსა თეთრი ქვიშა ჰყუებოდეს, იცოდი რომე ქვა ბუშტ-
შიგან არის. თუ წითელი ქვიშა და ანუ ყუითელი ჰყუებოდეს, იცოდი
ქვა თირკმელშიგან არის. თუ ფსელსა მრავალი ფერად ფერადი რამე
ჰყუებოდეს, აქიში მეცნიერი და ფრთხილი უნდა რომე შეიტყოს.

რა ოდენ ნახო ფსელსა რომე თეთრი თმავითა ჰყუებოდეს, იც-
ოდი რომე ტკივილი გაუგრძელდეს. თუ ფსელსა შიგა რამე ეწუდე-
ბოდეს რასუბა, და რა კიქაშიგან ჩაასხან რომე შუაგულსა თავსა

¹ სწერია „ფსელისა“.

მოვიდეს რომე დარჩეს, რომე ძირსა ჩაჯდეს, აქიმისა სიბრძნე კჳუა და სიფრთხილე ამაზედა გამოჩნდების რომე მართალზედა იცნას. და ყუელასაგან უკეთესი ის არის რომე, თეთრი იყოს და ანუ ვარდის წყალსა გვანდეს და ისი ჭიქასა ძირსა ჩაჯდეს და თხელი იყოს რუსუბი და ბევრსა დღესა გამოჩნდეს და ზედა ზედ, ფსელი ჭიქისა ძირსა თურინჯის ფერი იყოს და ჩნდეს და არცა თხელი იყოს და არცა სქელი, რა ესე ნახო იცოდი რომე კარგისა ნიშანი არის და სნეული გამრთელდეს. როდესაცა მაგისტანა ნიშანი შუა გულსა ეკიდოს, კარგისა ნიშანია და იცოდი რომე ტკივილისა ნახევარი წასულა და ნახევარი დარჩომილა.

10 თუ ჭიქისა თავსა იყოს ეგე ნიშანი იცოდი კარგისა და სიცოცხლისა ნიშანია და ყოველსა ფერსა რუსუბასა თეთრი სჯობს.

თუ რუსუბი წითელია, კარგია, მაგრა ტკივილსა გააგრძელებს. თუ რუსუბი ყუითელია არ არის კარგი და ყუთელსა უვარე არის მწვანე. მწვანესა და უვარეს შავი არის. და იმასთანა ავი რუსუბი რაზომცა ჭიქისა თავსა გამოჩნდეს ისი სჯობს შუეასა, და შუეა სჯობს იმას რომე ძირსა ჩაჯდეს. ძირსა რომელი ჩაჯდეს, იცოდი რომე სიკუდილი მოახლებულა. და რა შუა გულსა დადგეს სიკუდილისა ნახევარსა მოახლებულა. თუ თავსა ზედა გავიდეს ნიშანი, იცოდი რომე კარგისა ნიშანია და გამართლდეს ღთითა.

20 თუ შავსა და თეთრსა შუა იყოს რუსუბი, თუ მეტი თეთრისაკენ იყოს კარგია თუ შავისაკენ იყოს მეტი, ავია. და რაცა კაცი ავად გახდეს და პირველად ნახო ფსელი კარგი იყოს და რა დღენი გამოვიდენ და ფსელი უკეთესი იყოს კარგი არის. იმას რომე ავად გახდეს პირველად რომე კარგი იყოს ფსელი და რა დღენი გამოვიდენ ავი იყოს, ავი ნიშანია ესე.

30 თუ სნეული ცოტასა ხანსა წოლილიყოს და ფსელსა შიგა რუსუბი არა გამოჩნდეს, თუ გამოჩნდეს ცოტა, ავი არის. და რა ფსელი ნახო მაჯა თანა დაიჭირე მოწმად და თუ ჭიქასა ფერი და ნიშანი ავი იყოს, მაჯა კარგი და ძრიელი იყოს, იმედსა იმისას ნუ გარდასწყუეტ.

თუ ჭიქა ავი იყოს და მაჯა სუსტი კარგი არ არის და მოკვდების.

ნიშანი ხელთა ბანისა: რა ეამს სნეული ცისკრისა ნახო ხელნი დაბანენ და ჭიქაშიგა ჩაახხი და მეორესა დღესა ნახე თუ რუსუბი თეთრი და ანუ ყვითლის ფერი იყოს დარჩეს სნეული: თუ თეთრად

იყოს წყალი და წმინდა, შიგა თმავითა იყოს მოკუდეს. თუ სისხლი-
ვითა წყალშიგა გამოჩნდეს მოკუდეს.

მერმე წყალი შავსა ძალსა გარდაასხი თუ გაიბერტყოს დარ-
ჩეს სნეული, თვარა მოკუდეს.

10 ხოლო ხელთა დაბანისა ნიშანი სნეულსა უკეთესი ის არის რო-
მე რბილი იყოს და ცოტა ყვითელი თვარა ერთობ ყვითელი არ უნ-
და, როგორცა წესია არცა მეტი უნდა და არცა ნაკლები. სიყუი-
თლე რომე მეტი იყოს და უკანა კარი ეწოდეს, ისი ზაფრისა ნიშა-
ნია, რომე ზაფრა სჭარბობდეს. და რომელი სტომაქი შეკრას და
გარე ნაკლულად გავიდოდეს იმისაგან არის, რომე ტანსა სინედლე
მოკლებოდეს და სიცხე მომატებოდეს მუცელშიგან.

თუ ასრე მოიაროს რომე საჭმელი კარგად ვერ მოედნოს სტო-
მაქისა უძლურობითა წაეკიდების. თუ ერთობ რბილად მოიაროს
იცოდი რომე ტანსა შიგა დამპალი სენი არის.

თუ მოიაროს და მწოვედ ქარი გავიდოდეს, ისი მისგან იქნე-
ბის რომე სიმხურვალე საჭმელს დნობა დაჰკლებია ტანისაგან, და
იმისთვის არის.

თუ განავალი მწვანე იყოს ან შავი, ანუ მჭუარტლის ფერი,
სიკუდილისა ნიშანი არის.

20 და ისეთი განავალი რომე ფერი არა ჰქონდეს იმისგან იქნების
რომე ზაფრა ნაწლევისა გზაშიგა არა ჩამოსულიყოს და ნაწლევისა
გზაცა შეკრული იყოს.

თუ განავალი ქონსავითა მოსდიოდეს ნიშანია რომე შიგნით
ქონი დამდნარა.

თუ კაცმან ცოტა ჭამოს და განავალი დიდი იყოს იცოდი, რო-
მე შიგნით კაცსა რამე დაჰკლებოდეს.

30 **ბ. კარი და ნიშანი განავალისა.** განავალი რომელი სიმრთე-
ლისა ჩუვევებასა ზედა დაჯდებოდეს, არცა დია თხელი იყოს, არცა
სქელი, თუ დიდი ეჭამოს თუ ცოტა ადვილად მოიაროს. ესე ნიშანი
წურილად ნაწლევთა სიმრთელისა, დნებისა სისწორისა ნიშანი არის.

თუ განავალი ნედლი იყოს, ანუ ხუნეშით და წყუეტით გამო-
ვიდეს კაცისა ავად ყოფისა ნიშანი არის. თუ ამა წესითა ზედა ზედ
გავიდოდეს ორთა სენტა ნიშანი არის, ანუ სტომაქი არა შეიწყნა-
რებს, და გვამი საჭამადსა, ანუ ღვიძლმან და ტყირპმან ჩაუშვას ქუე
ნაწლევთა შინა, თუ ესე ასრე იყოს კეთილი არის სნეულობისა მისი
სათვის და მასვე ჰგავს. და განავალი კუერცხის გული იყოს და არა
ყროდეს. და თუ ყროდეს იცოდი რომე კუერცხის გული ნავლელი
წმინდა არის. თუ მღურიე იყოს და ნაწლევითა ჩავიდეს, სიმხურვა-

ლისა ნიშანი არის. განავალსა თანა თუ აყიროსა ჰყუებოდეს კარგისა ნიშანა, უკეთუ სურნელობისა ჟამთა მოდნობისათა იყოს. განავალი რომელი რბილად დაზომად იყოს კარგისა ნიშანია. განავალი მკირედ თეთრი იყოს მგლინვარე და შიგნით სიმწვანისა ელვარება ერიოს, ურვილი არის დიდი.

განავალი წყლისა მგზავსი იყოს იცოდბ რომე არა შეუგებია სტომაქსა სნეულისასა. ამათ ყოველთა უარესი განავალი რომელი სიკუდილისა ნიშანი არის წმინდა შავი, ან ვითარცა სისხლი, მყრალი დიდად.

10 თუ კულა განავალი შეზავებული იყოს გაუგრძელდეს გინა მოკუდეს განავალი ვითარცა წყალი მგლინვარე იყოს ან ვითარცა სისხლი გინა მწვანე ფერი. ესე თუ ყუელანი აღრეულად გამოვიდენ ანუ თვითთოს თვითო, სიკუდილისა ნიშანი არის.

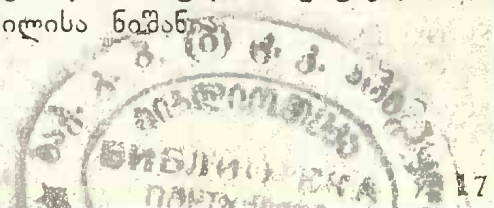
ქარი რომელი მუცლით გამოვიდოდეს უზმოდ, გინა ხმიანად, ყოფასა სჯობს. თუ კულა სნეული ვერა სცნობდეს გასულასა, სნეული, დიდისა ტკივილისა ცნობისა მიღებასა, სიძნელისა ნიშანი არის.

დ. კარი და ნიშანი ცნობისათვის და შეტყობისათვის. შეტყუებისა შეხედვით¹ პირსა კაცისასა. რომელს შეხედო პირსა კაცისასა შავად ძლიერი იყოს და ფერი უელდეს და სხუილ გვამითა ესე კაცი შავი და ფიცხლად სისხლისა ბუნებასა ზედა დანერგულ არს, და როდეს კაცი შავი და ფირცხლად მზრახი იყოს და ტყავი სქელი და მკლე, ესე კაცი კუერცხის გულისა ნავლელსა ზედა დანერგულია ოდეს კაცი მწყაზარი და უძლურად მძრახი იყოს, მკლე და ქერქ სქელი ესე კაცი შავსა ნავლელსა ზედა დანერგულია. ოდეს შეხედნე კაცსა მწყაზარსა და უსუსურად მძრახი იყოს ქერქ თხელი, სხვილი ესე თელგმასა ზედა დანერგულია.

ესე ბუნებანი თავად და თავად არიან უკეთუ ორთა გუნებათაგან იყოს განზოგებული ყოფად რომელსაცა მიემგზავსებოდეს მასცა ამგზავსოს. ცნობითა სიკუდილისა, ნიშანი პირსა შეხედვითა, ოდეს შეხედო სნეულსა და [არა] გვანდეს თავისა სახესა, საქმე მისი ძნელი არის.

ცხვირთა დაწლობა სნეულისა ავი არის, თვალნი უკუყრილნი, საფეთქელნი ჩადრეკილნი ყურნი ცივნი და დამკლობილნი, ყურნი გამოქცეულნი, შუბლისა ტყავნი გარდასხიროულნი, ფიცხელი და უფერო, მწვანე და მოშავე, სიკუდილისა ნიშანი.

1 სწერია „შეხვევით“

თუ სნეულსა ფერი ასრე გაუხდეს როგორცა ვთქუი, ჰკითხე მუცლისა გახსნა, ანუ ფიცხელი ტკივილი რა ეცა, რომელ პირი ასრე გაუხდა, უკეთუ ამათგანი რამე იყოს ერთ დღე და ერთ ღამე ველოდეთ მოქცევასა. თუ არა მოიქცეს, მაშინ სიკუდილისა ნიშანია. თვალნი გაუთეთრდეს ანუ გაუცრემლიანდეს უმანაკაცოდ, ანუ თეთრსა წითელი ძარღვი, ანუ ციხფერი ანუ შავი ერიოს, ან ხრილი ზედა მოიქცეს, ანუ მომღუერდეს ანუ დაუღმრდენ და ფერი ეცვალოს, ესე ყუელა სიკუდილისა ნიშანია იცოდი.

10 თუ სნეული პირალმა იღვას ხელნი და ფეხნი გაიწოდნეს, ესე ცოტა კეთილი არის.

თუ სნეული ხელთა კერძო მიდრკებოდეს და ფერხთაკენ ცორვიდეს, ავი არის.

თუ კულა სიმრთელესა ესრევე მწოლი იყოს, მაშინ ყუელა სიმრთელისა მისისა ნიშანია.

თუ სნეულსა ფერხნი სალამურისაგან კიდე ესხნენ და არა ურვიდენ და ყელი და ხელნი წყუილნი მიდრეკილად ესხნეს, ესე ურვილისა ნიშანია სიმხურვალისა.

თუ სნეული პირსა იმტკივნებდეს და ეურჩებოდეს პირი, სიკუდილისა ნიშანია, თუ მრთელი არა ეგრე ყოფილ იყოს.

20 თქუა ბაგრატ როდეს ნახო სნეულსა პირისა სიმსივნე და არა სტკიოდეს რა, და მარცხენასა ხელსა მკერდსა ზედა იღებდეს მოკუდეს ოცდა სამ დღემდის, იქითგან რომე დასნეულებულ იყოს. რომე დასნეულდეს, ნიშანი ესე იცოდი, ცხვირთა ზედა ზედ იჩრჩინიდეს.

ოდეს სნეულსა ორთავე მუხლთა სიმსივნე შევიდეს იცოდი მოკუდების, რვა დღემდის.

ოდეს ყელითა ძარღუთა სასულესა ზედა მჯდომი გამოვიდეს, ფერი მტვერისა იყოს, იცოდი მოკუდების ოცდა თერთმეტ დღემდის.

30 ოდეს სნეულსა ენასა ზედა მჯდომი გამოვიდეს ლილის ოდენი, ბრტყელი და საჭამადსა მხურვალსა ინებებდეს, იცოდი მასვე დღესა მოკუდების.

ოდეს თითსა სნეულსა, რომელსაცა მჯდომ გამოვიდეს მცირე და შავი და სტკიოდეს, იცოდი მოკუდების მეორესა დღესა. ნიშანი ესე და სნეულებისაგან წინა დიდი სიმძიმე წაეკიდოს ტანსა შიგა.

ოდეს სნეულსა მარცხენისა ხელისა ანუ ფერხისა ცერსა მჯდომი გამოვიდეს, მაგარი, მგზავსი ცერცვისა, ფერი არცა თეთრი არცა შავი იყოს და შუა, იცოდი მგეტუსესა დღესა მოკუდეს. ნიშანი, მუცლად ხსნილობა იყოს დიდი.

ოდეს სნეულსა მარჯვენასა ფერხსა საშუალ მჯდომი გამოვიდეს ფერი არცა წითელი და არცა თეთრი იყოს, იცოდი მოკუდეს თორმეტსა დღესა, ნიშანი ესე საქამადთა ინებებდეს მწოეთა.

ოდეს სნეულსა ხელის ფრჩხილნი გაუშავდეს და შუბლსა სხუიპელნი წითელნი წურულ წურულნი სისხლიანი გამოეცნენ, იცოდი მოკუდეს მეოთხესა დღესა. ნიშანი ცხუირსა სცემდეს ხშირად დაამოქნარებდეს.

10 ოდეს სნეულსა ფერხისა ცერთა ქავილი შეექნას და ფერი ქედისა მისსა უფერულად შექნილიყოს, იცოდი მოკუდეს მეხუთესა დღესა, ნიშანი ესე ხშირად ფსემდეს.

ოდეს სნეულსა ქუთუთოსა ზედა მჯდომი გამოვიდეს ფერმისრული რბილი, იცოდი მოკუდეს მეორესა დღესა. ნიშანი ესე ძილი შეექნას, გავიძებისა ღონე არა იყოს.

ოდეს სნეულსა ცხუირთა სისხლი სწვეთდეს წითელი და წმინდა და ნებსა მარჯვენასა მჯდომნი გამოვიდეს წურულნი, თეთრნი და არა სტკიოდეს, იცოდი მოკუდების მესამესა დღესა, ნიშანი არცა სასმელი უნდოდეს და არცა საჭმელი.

20 ოდეს სნეულსა ბარკალსა მარცხენასა სიწითლე შეექნას და სიგრძე მისი სამი თითი იყოს, იცოდი მოკუდების ოცდახუთსა დღესა ნიშანი ესე იყოს ხორცთა ერთობ იფხანდეს და მხალთა ინებებდეს. ოდეს სნეულსა მარცხენასა ყურსა უკანით მჯდომნი ავნი წურულნი გამოუვიდნენ იცოდი მოკუდების მეოთხესა დღესა, მასვე ჟამსა, ოდეს გამოჩენილი იყოს.

ოდეს სნეულსა მარჯვენასა ყურსა უკანით მჯდომი წითელი ცეცხლისა დამწურისა მგზავსი გამოვიდეს ცუერცვის ოდენი, იცოდი მოკუდების მეშვიდესა დღესა, ნიშანი რა დასნეულდეს ანთხეულდეს.

ოდეს კაცი დასნეულდეს მარჯვენასა ყურსა ზედა მჯდომი გამოუვიდეს და არ სტკიოდეს და იყოს ფერ მისრული, იცოდი მოკუდების მეცხრესა დღესა. ნიშანი ესე ამოქნარებდეს.

30 ოდეს კაცი დასნეულდეს მარცხენასა ღლიასა ქვეშე მჯდომი გამოუვიდეს, უფერული დიდი და რბილი, მოკუდების მეთოთხმეტეს დღესა. ნიშანი ესე არის ერთობ ეძინებოდეს.

ოდეს სნეულსა ერთი თვალი დაუცრდეს ნიშანი ტკივილისა არის. თუ სნეულსა ეხუელდეს და სისხლსა ამოიღებდეს და ღლიასა იტკივებდეს, ნიშანი ტკივილისა არის. თუ სნეულსა ფრჩხილთა ქუეშე მწვანედ იყოს ხორცამდე, ნიშანი ტკივილისა არის.

ოდეს სნეულსა თვალის ძირსა მჯდომი გამოაჯდეს, მარცხენასა თვალსა ქუთუთოსა ქვეშესა ზედა, თეთრი, იცოდი მოკუდების მეთორმეტესა დღესა. ნიშანი საქამადსა ტკბილსა ინებებდეს.

ოდეს კაცი დასნეულდეს და კოჭსა ზედა გამოუვიდეს მრავალი მჯდომი, მოკუდეს ოცდახუთსა დღესა. ნიშანი ესე წინა დასნეულებისა მისისა, ინებებდეს საჭამადსა გრილთა.

ოდეს კაცი დასნეულდეს, მჯდომი გამოაჯდეს ფიცხლად, წითელი, მოკუდეს მეოთხესა დღესა. ნიშანი პირველ დასნეულებისა მისისა იფხანდეს თვალთა. რომელი ხელისა გაღება კიდე არა უნდოდეს.

10) ოდეს კაცი დასნეულდეს და გამოვიდეს საშუალ თავსა მისსა მჯდომნი ნიგუზისა ოდენი შავი და რბილი და არა სტკიოდეს, იცოდი მოკუდეს ოთხმოცდა ათსა დღესა. ნიშანი წინა დასნეულებისა მისისა ინებებდეს ნესუსა, და ფსელი მისი ცოტა იყოს.

ოდეს კაცი დასნეულდეს და გამოუვიდეს მჯდომი ყელისა მისისა ძირსა და თვალსა მარცხენასა ქუქუთოსა ქვეშესა თეთრი, იცოდი მოკუდების მეთერთმეტესა დღესა. ნიშანი ესე ინებებდეს საჭამადსა ტკბილსა.

20) **მ. კარი და ნიშანი სნეული რომე ფერად ფერადსა სიზმარსა ნახვიდეს, მისი ნიშანი;** აქიმი რა სნეულსა ზედა მივიდეს მაჯა და კარულა ნახოს და პირისაცა გემო, ჰკითხოს რა სიზმარი გეჩვენების, რა არიო. თუ ეგრე თქვას რაცა მეჩვენების წითელი მეჩვენების, იცოდი რომე სისხლისაგან არის. და თუ ესე თქვას ვითა მუტობინი და მამლერალნი მეჩვენებიანო ან სახლნი სინგურითა შეკაზმულნი მეჩვენებიანო ფერად ფერადნიო, იცოდი რომე სისხლი სჭარბობს ხელი გაუხსენ და შარბათი შეასვი რომე სისხლი დააწყნაროს.

თუ ასრე თქვას ვითა ყვითელი ტანისამოსი მეცვაო ანუ წალკოტი ვნახეო და ხილნარიო და ყუითელი ყუავილი და ხილი ესხაო. ომი ვნახე და ან შულლიო, ან ომისა იარალი და ლაშქარი დაქრილი დაკოდილებული, ესე ყუელა ზაფრისა ნიშანი არის და იცოდი რომე ზაფრა სჭარბობს. სუბუქი ზაფრისა გასახსნელი შეუწყევით რომე ზაფრა გაიღოს.

30) თუ ასრე თქვას შავი ტანისამოსი მეცვაო და ან სხვა კაცი ვნახეო, რომე შავი ტანისამოსი ეცვაო, ან მომაჩხო ტანისამოსი ვნახეო, ან ესე თქვას შუბისა აღმები ვნახეო იის ფერი და კუამლი და სიბნელე ვნახეო, ან ესე თქუას ჩემსა გარეშემო შაწლი იყოვო, ან დიდი შეყრილობაო გარეშემო და შულლი იყოვო, ანუ ბურანსავითა თუალთა წინა რამე მეჩვენებისო ზარიანი და ფერად ფერადი, იცოდი რომე სევდა სჭარბობს. ასეთი რამე შეუწყევით, რომე სევდა დააწყნაროსო და გაიღოსო და მისსა საგებელზედ ასეთი რამე მოაყარე, რომე კარგი სული უდიოდეს.

თუ ასრე თქუას მდინარე წყილი ვნახეო ან ცოტა ან დი-
ლიო, ან წუიმრიანობა, ან თოვლიო, ან ყინული, ან სეტყუაო, ან ზღვი-
სა პირსა ვიყაო და ზღვაშიგა ვსცურევილიო, იცოდი რომე ბაღლ-
მისაგან არის. მხურვალთა და ხმელთა წამლებითა მოიჭირვე რო-
მე ისი ბაღლამი დაჰკარგოს.

ნიშანი თუ რასოდნი ფერად შეტყობა უნდა
სნეულსა. აქიმსა აგრე მართებს: რომე სნეულსა მსახურებდეს და
სინჯავდეს ბევრფერად საქმითა:

პირველად რომე ჰკითხო მიზეზი სნეულობისა და ტკი-
ვილისა.

მეორედ თუ სნეულობასა უკანის სხვა რა სენი გაერთოს.

მესამე ძილი და შეძრვა ტანისა.

მეოთხე ფერი და სახე ტანისა.

მეხუთედ თუ რომელსა დღესა გასულა ავად.

მეექუსედ ცისა ვითარება და ქვეყნისა.

მეშვიდედ ნივთი ოთხისა ნივთისაგან.

მერვედ ისა თემი თუ რომლისა თემისაგან არის.

მეცხრედ კულა როგორი ყოფილა ავად.

მეათედ ძალი და ძლევა სნეულისა.

20 3. კარი და ნიშანი რა ბურანისა შევიდეს კაცი. სიკუდილისა

და სიცოცხლისა გარდამწყუეტელი ბურანშიგან არის, და იქნების
რომე პირველსავე ბურანიშგან მოჰკლავს კაცსა. და მრავალი
იქნების რომე პირველსავე ბურანიშგან დარჩეს კაცი, და მრავალი
იქნების რომე უფრო გაგრძელდეს და გაძნელდეს. აწე ამა-
შიგან აქიმი მეცნიერი უნდა რომე იყოს, სიცოცხლისა და სიკუდი-
ლისა (საქმე) ამა დღესა გარდასწყდებისო, ესე იცოდეს. მერმე უკე-
თესი ბურანი ერთი მესამესა არის, ერთი მეხუთესა, ერთი მეექუსესა,
ან მეშვიდესა, ან მეცხრესა, ან მეათთხუთმეტესა გათენდეს და ოც-

30 დაერთსა დღემდეს ბურანი იქნების, ჯერეთ ოცდამეცხრემდისა ც იქ-
ნების. მასუკანის ბურანი აღარა იქნების. და რა შიატყო ბურანი
ეცაო ფიცხლად ხელი გაუხსენ და ძალის მიმცემი შარბათი შეუწყე-
ვით, რომე ძალისაგან არა დავარდეს. და ასრე იცოდით ორნი კაც-
ნი მწოედ იბრძოდეს, აგრევე ბურანი და ძალი წაეკიდებიან თუ კაც-
სა ძალი მოერიოს ოფლი გამოუა, მოხარშავს სენისა და ბურანი წა-
ხდების და კაცი დარჩების. და თუ ბურანი მოერიოს მაშინ ძალი
მოკულების და კაციცა მოკულების. ამის მეტი აქიმისაგან არა მო-
ეწყობის რა, რომე ასეთი შარბათი შეუწყოს ძალის მიმცემი რომე

ძალი¹ არა დავარდეს და კაცი არ მოკუდეს. ოცდათხუთმეტამდე და ორმოცამდე ბურანია,

10 აწ ბურანისა და სნებისა ნიშანი დავწეროთ და ვთქვათ. რა პირველად ბურანი ეცეს კაცს ნახე სნეული აღრე ადგებოდეს თუ გვიან, ნახე და გაშინჯე პირველად რა დაწვეს სნეული, თუ ჩქარად იყოს და ფიცხელა ბრუნვიდეს, სიცხე და ასოს ტკივილი ერთობ იყოს და მაჯა სრული იყოს, ჩქარად და სწორად სცემდეს და პირისა ფერი ეცვალოს წითლად და ანუ ყვითლად, პირსა და ან ხორცთა ზედა დამქლდეს. თუ ესე სნეულება ნახო, იცოდი რომე სნეულება ფიცხელი და მოკლე იქნების, და თუ სნეული წყნარად იყოს და სიცხე ცოტა, და მაჯა ცოტად და წყნარად და მძიმედ უცემდეს სნეულს ჰოლოდ არა დამქლდეს, და არცა ხორცი დააკლდეს, და არცა ძარღვისა ფეთქა დააკლდეს, და რა ეს ნიშანი ნახო, იცოდი რომე სნეულება გაგრძელდეს და გვიანად მოიხარშვის.

21) აწე სხუა ნიშანი დავსწეროთ სნეულისა შეტყობისა. რომე შეიტყოს აქიმმა ავი და კარგი ნიშანი დახედენ ჰკუითა და კარგად გონება მიეც, თუ სნეულის კაცისა ფერი მრთელისა კაცისა ფერსა გვანდეს და ტანი მისი კარგა მყოფისას გვანდეს, მყრალი სული არა უდიოდეს, თუ თვალნი არა უკუსცვიოდნენ და ძალზედაცა კარგად იყოს და ძალისაგან არა დავარდნილი იყოს და მაჯა ძალიანად სცემდეს, საუბარი არა შესცლოდეს, ჰკუაზედ არ შეცუილი იყოს, ესე ყუელა კარგისა ნიშანი არის. თუ ცხვირიდალმა სისხლი სდიოდეს კარგი ნიშანია.

30 აწე ავი ნიშანი დავსწეროთ. თუ სნეულსა პირზედა ხელი შემოსდვა ერთკე ცივი ებას და ერთკე ცხელი ავისა ნიშანი არის. თუ ენა უნაზლოდ გაშავებოდეს ავისა ნიშანი არის, თუ ენა წითელი ებას სიმხურვალისა და ლუიძლისაგან და მწუედ სწყურდებოდეს ღვიძლშიგა სიმხურვალე იყოს, თუ ამაზედ ფსელიცა შავი იყოს ავის ნიშანი არის. თუ სნეული ერთობ დამქლობილი იყოს და ძალისაგან დავარდნილი იყოს და დასუსტებული იყოს, ავი არის. აწ ამაშიგან თუ ქვეითაც გახსნას სრულა, ავის ნიშანი არის. თუ პირი გაუყვითლდეს ავი ნიშანი არის და ენაცა რომე გაუყუითლდეს, ავი ნიშანი არის. თუ სნეულმა ესე თქუას სინათლიდალმა სიბნელეშიგა ჩამიყუანეთო ავისა ნიშანი არის. თუ ერთობ საგებელშიგან შფოთავდეს, წამოიჭრებოდეს, ავი ნიშანი არის. თუ თვალ გამოჰყერით იწუევს და კაცმა დაუტუხნეს და მან კიდევ გამოაჰყირნეს, ავისა ნიშანი არის. თუ

¹ სწერია „ძილისაგან“.

ცხელება დაერთოს ამა სნებაშიგან ავისა ნიშანი არის. თუ ამა ცხე-
ლებისა წამლები ქნას და არა უკუეყაროს სიკუდილისა ნიშანია. თუ
უკანა კარი გამოუვიდეს ავი ნიშანი არის. თუ ქვეშეთ სისხლმან დაუ-
წყოს დენა ავი ნიშანი არის, ნამეტნავად გაანჩხლდეს ავი ნიშანი
არის. თუ მუცელშიგან ერთობ გახსნით იყოს და ნამეტნავად წყურ-
ფილი დაერთოს ავი ნიშანი არის. თუ ხელი დაგეკუანჩხოს ავის ნი-
შანი არის. თუ ნამეტნავად ხუელა დაერთოს ავის ნიშანი არის იცო-
დით. თუ სნეულსა კაცისა ნახვა ეწყინებოდეს და პირს კედლისკენ
იქმოდეს ავი ნიშანი არის. თუ ხელითა კედლიდაღმა ვითამ გა-
10 მოიღებდეს და ეჭიდებოდეს, სიკუდილისა ნიშან არის იცოდით.

თუ თვალისა სიშავესა მალევედეს და თეთრსა აჩენდეს, ავის-
ნიშანი არის. თუ ტანისამოსსა არა შეირჩენდეს და გარდაღმა ჰყრი-
დეს ავის ნიშანი არის. თუ შუბლსა ზედა ცივი ოფლი გამოუ-
ვიდეს, და ასრე გევონოს უმეცრათა. დარჩაო, ავი ნიშანი არის. თუ
სნეული დიდხან იყოს და არა ექამოს რა და ანასდად წამოჯდეს და
საქმელი ითხოვოს, ავის ნიშანი არის იცოდეთ. თუ საუბარი დაიწ-
ყოს წაღმა უკულმა ავისა ნიავისა ნიშანი არის. თუ ყურები დაუწი-
თლდეს და პირზედა წამოკვებდეს და შუბლისა ტყავი გაეკიმოს და
საფეთქელნი ჩაუდრკენ, ავის ნიშანი არის. თუ ფსელი მოშაო იყოს
20 და ძალისაგან დავარდნილიყოს და ჰკუაცა შესცლოდეს ავი ნიშანი
არის. თუ ნამეტნავად გონებაზედა აჩქარებულ იყოს ავის ნიშანი არის.

თუ ანაზდად წამოჯდეს, დაგვიწერია, კაცი ძნელად მორჩების.
ეგების ღთან დაუბადებელიც დაბადოს მისგან არა საკურველი არის.
ესე ყუელა ბ ა გ რ ა ტ ი ს ა გ ა ნ ნათქვამი არის და გამოცდილიც არის ¹.

მახმად ზ ა ქ ა რ ი ა შ ვ ი ლ ს ა გარდმოუწერია ბ ა გ რ ა ტ ი -
ს ა გ ა ნ . თუ ამა დროსა აქიმი მოიყვანონ სნეული ნახოს პირ-
ველად ესე ჰკითხოს პირშიგა გემო როგორი გაქსო თუ ასრე თქუას
პირი ტკბილად ² მაქსო, იცოდი რომე სისხლისაგან არის, თუ ძალი
ჰქონდეს ხელი გაუხსენ, თუ ძალი არა ჰქონდეს ასეთი შარბათი შე-
30 უწყევ რომე სისხლი დააწყნაროს. თუ ასრე თქუას პირი მწარე მა-
ქუსო იცოდი ზაფრისაგან არის და ზაფრა სქარბობს, მას გრილი
და გასახსნელი შარბათი შეუწყევ რომე გახსნას. თუ ასრე თქუას

¹ ამის შემდეგი ფრაზა თუმცა აგრძელებს ტექსტს, ჩვენ მაინც სქოლიოში
გაგვაქვს რადგანაც ტექსტთან მას კავშირი არა აქვს „ფილენჯის ქარისათვის
ავშარა ქათმის სკინტილი და ღორის კაჩარი თავს წახურე და უყრჩოლე: დვია,
ოტი და ბია მონარშე და მისის წვენიტ ტანი დაბანეთ დახურეთ რომე ოფლი
გამოუვიდეს და ეშველების“.

² სწერია „თბილად“.

პირი მიმჟავდებამ, იცოდი სევდისაგან არის სევდა სჭარბობს, მას ასეთი შარბათი შეუწყევით რბილი და მხურვალი იყოს. თუ ასრე თქუას პირი მიმლაშდებამ და უგემურად მაქუსო, იცოდი რომე ბალლამისაგან არის და ბალლამი სჭარბობს მისი საკმელი და სასმელი და შარბათებიცა ყოველი მხურვალი და ხმელი უნდა.

10 თუ სნეული ბურანშიგან იყოს მუდამ შეკურით იყოს ავი ნიშანი. თუ ყოველთა დღეთა თვითოჯერ მოივლიდეს კარგი ნიშანი არის. თუ ორსა სამსა დღეშიგა ვერა მოივლიდეს ყოლინჯისა ნიშანი არის. თუ საკმელი უნდოდეს სიმრთელისა ნიშანი არის. თუ ყოლ ძალი ჰქონდეს იგიცა სიმრთელისა ნიშანია. თუ სიცხე სჭარბობდეს სასმელ საკმელი და შარბათი ყუელა გრილი და ნედლი შეუწყევით. თუ ზაფრა სჭარბობდეს გრილი, მომჟაო შეუწყევიათ ყოველივე. თუ ბალლამინად იყოს ან გრილად, მხურვალი და ხმელი შეუწყევით. თუ სევდისაგან იყოს ყოველი მხურვალი და რბილი შეუწყევით.

თუ სნეულსა ფრჩხილებისა ძირსა ღურჯი იყოს ავისა ნიშანი არის. თუ ტანისამოსსა ეძებდეს ავი არის. თუ სასთაული გაუშვას და კედელს ეუბნებოდეს ავის ნიშანი არის, თუ თვალისა სითეირემა შავსა აჯობოს, და ცრემლიცა სდიოდეს, ავი არის.

20 ერთი ნიშანი ბურანისა ესე არის რომე ამას ზემოთ ბურანისა ნიშანი დაგვიწერია ოფლისა გამოსულისა. თუ ამა ბორჯალზედა ოფლი გამოუვიდეს და უკეთ არ იყოს ოფლი სდიოდეს და ძალი აკლდებოდეს, იცოდი რომე სიკუდილისა ნიშანი არის.

სნებიანთათვის და ყმაწვილთათვის პატრუკები, რომელთა წამლისა სმა არა შეეძლოს. აილე ბავრუკი ერთი ნაწილი და მარილი საცომე ერთი ნაწილი დანაყენ დაცრენ მტკიცითა, აილე ხარისა ნავლელი ერთი ნაწილი და მისივე ზომი თათლი და ესე წამალნი ყუელა ერთად შერიენ და ჩასდვა რკინასა ციცხუსა და ადულე ვირემდის შესქელდეს ასრე, ვითა ალვახაზი და უკმოილე და გარივენ ესე წამალნი ერთად და გააცივეთ და ნეკის ოდენ ოდენი შათად შექენ და 30 აცალო ვირემ განშმეს, და აილო ამისგან ერთი დასცხო ზეთი ან კარაქი და უკანასა კარსა შეუღვა დაწოლისა ჟამსა ესე გამოცდილია თუ ღმერთსა უნდა.

და თუ უფრო ძალიანი იყოს და გინდოდეს, ჩაურთე თანა ერთი ნაწილი შამი. და თუ ამისგან უფრო ძალიანი გინდოდეს მოუმატე თანა ერთი ნაწილი საყმუნია და ესე ერგების და განსნის ნებით ღმერთსათა.

სხუა პატრუკი გასახსნელი. მოილე თათლი და მოადულე და შიგან მარილი ჩაყარე და მანამდი ადულე ვირემდის გამაგრდეს და

და იგი პატრუკად შექენ და უკანას კარშიგან ააღებინე. სხუა პატრუკი გასახსნელი აიღე შამიანდალი ერთი მუტყალი და მამულა ერთი დანგი, ჩამიჩი ორი მუტყალი, ჟანგარა ერთი მუტყალი, წირანის გული და ატმის გული თვითოსაგან ორორი მუტყალი. თეთრი საკმელი ერთი მუტყალი. ესე ყუელა დანაყე ერთად. წმინდად და სამი მუტყალი ქალბანა წყლითა გააყენეთ და ესე წამლები შიგა გაურთვეთ და პატრუკად შექენ იმავე ზემო წესითა, მიეცით დაწოლის ჟამსა, უკანასა კარსა შეიდვას და გათენებამდისინ ჰქონდეს და გახსნის.

10

კარი და ნიშანი რომე, სნეულებასა შინა კაცი რომე ბნდებოდეს და სულსა ვერა ირქმევდეს, ვერა შეღმა და ვერა გაღმა და რა¹ ესე სენი გამოჩნდეს იცოდი რომე კარგი არ არის, ესე სენი ორისა მიზეზისაგან იქნების ანუ კაცი დაცარიელებულიყოს და ძალი წასულოდეს და ანუ გონჯისა სენისაგან რომე სტომაქშიგა ჩავიდეს და მისი სიცხე გულსა ეცემოდეს და მისთვის ბნდებოდეს. რა ესე სენი გამოჩნდეს სნეულსა ფიცხლად უშველე და მაჯა უნახე. თუ მაჯა ნახო დასუსტებული იყოს მოიქირვე ანუ პურწყალი ანუ ბროწეულისა და ქერისა წყალი პურთანა აჭამე. თუ სუსტი არა იყოს მაჯა იმა სიცხისაგან იქნების რომე სტომაქშიგა არის და მისგან გულსა ეცეს, და მიეც თხუთმეტი დრამი სიქანჯაბინი ცივითა წყლითა. თუ მუცელი შეკურით იყოს ტკბილი ბროწეულის წყალი მიეც და ჯულაბი. თუ მუცელი გახსნით იყოს და მისგან წაეკიდოს აღტოლი თუთუბა მიეც, ანუ ბრის სასმელი და ნიადაგ კარგი რამე უკმივე წინა და ვაშლი და ბიასაცა უსუნებდეს, და შეცაცოხნინე და ქერქი გააგდონ, და წვენი შეჭამოს, და უშველის.

20

30

თუ სულსა ვერა იქცევდეს აიღე თათრული ელკანი თათართათ მოვა და აფთიმონისა მსგავსია, მისგან ოცი დრამი და ჩამიჩი ორმოცდა სამი დრამი, ცერეცო ათი დრამი ჩადევ ქურჭელშიგა და წყალი დაასხი ექუსი უკია, აღულე რომე ნახევარი დარჩეს, მერმე გაწურე და გაურიე თაფლი ოცდა თექუსმეტი დრამი და კიდევ აღულე რომე გასქელდეს. რა მოგინდეს მიეც უზმასა ათი დრამი და უშველის ღთითა.

ნიშანი რომე სნეულსა ანაზ დად რაზე ეცეს. რა სნეულსა ესე სენი ეცეს სნებაშიგა ენა გაუშავდეს ანუ გაუყვიოდეს და კაცისა თავზედა დედაკაცის რძე დააწველინე მერმე ესე წამალი შექენ და ზედა დასდევ, აიღე: თარა და აყიროსა ნაფხეკი ქერქი და კაკბისა საკმელი, ტუხტი, კიტრი და ია თუ ხმელი იყოს

¹ სწერია „არა“.

თუ ნედლი ერთმანერთის ოდენი დანაყე, გაცერ, ზედა ვარდის წყალი დაასხი თუ ერთობ სქლად შეზილე და სამოსელზედ გააბრტყელე და თავზედა დასდევ. თუ სინართლეშიგან წაეკიდოს ესე სენი ესევე წყალები თავზედა დაასხი შექენ: აილე ხმელია ხუთი დრამი ნინოფარისა ყუაველი ათი დრამი იყოს თუ ნედლი, თარასა თესლი ხუთი დრამი, ქერის კორკოტი ათი დრამი და ქვაბშიგა ჩადევ, ზედა ათი ლიტრა წყალი დაასხი და ადუღე, რომე ექუსი ლიტრა დარჩეს და მერმე თავზედა ასხმიდი ნელად დილეულ ან სალამოდ. წყალი შეინახე, ნუ გააცუდებ და ნიადაგ გათბობილი და მაგა წესითა უზემდი. თუ არა უშველოს თხისა რძე გაურიე და ასრე ასხემდე და უშველის ღთოთა.

10 **შ. ნიშანი წელიწადთა ცნობისა და თვეთა და დღეთა და უამთა.**
იცოდი რომე წელიწადი კაცისა გუნებასა ზედა დადებული არის. აწე ესე მოგახსენოთ. მარტსა, აპრილსა და მაისსა სისხლი ადუღების და ყმარწვილისა გუნება არის და როგორაცა ყმარწვილისა გუნება მხურვალი და ნედლი არის, აგრევე მაგა სამისა თვისა გუნება მხურვალი და ნედლი არის, და სისხლი დუღს და საკმელი ყოველი ტკბილი მიეციოთ და ხელისა გახსნა უნდა თავის თავსა და საჭამადი ოსპისა შარბათსა სმიდეს ისეთსაცა კამდეს, ესეცა, იცოდი ერთი მარცვალი უნაბი ერთსა ლიტრასა სისხლსა დააწყნარებს.

20 რაი ივნისი და ივლისი, აგუსტოსი დადგეს ყუითელი ბალღამი ადუღდების რომელი არს ზაფრა ახალ მოწიფულობისა გუნება არის მხურვალი და ხმელი არის და საკმელი მყავე, ძრმიანი და გრილი შეუწყევით მუზაფარი და ძრმიანი და ღვინო ცოტა წყალ გარეული და წამალი აიღოს ზაფრისა რომე ზაფრა დააწყნაროს.

30 როგორაცა სეკდენბერი და ოქტენბერი, ნოენბერი დადგების შავი ბალღამიდ აიძურის და შუაკაცობისა გუნება ექნების სიხმე და სიგრილე დაემართების კაცსა, რომე საკმელი მხურვალი და მწოვე კამოს და ღვინო კარგად სვას და წამალი აიღოს რომე შავი ბალღამი დააკლდეს და დედაკაცისაგან იფარეზოს.

როგორაცა დეკემბერი იანვარი და თებერვალი დადგების ბალღამი დაიძურის და ბერისა კაცისა გუნება იქნების და გრილი და ნედლი არის, მართებს კაცსა რომე საკმელი ყოველი მხურვალი და ხმელი და მწოვე შეიწყოს და ღვინო ძალზედა სვას და ბალღამისა წამალი აიღოს რომე ბალღამი დაკარგოს და ზედა ზედ არწყევდეს წამლებითა და დედაკაცისაგან ფარეზი იყოს.

თუ ამას იქმს კაცი მართლად გაუფრთხილდების და საჭამადსა შეიწყობს კაცი მართლად და პირწითლად იქნების, თუ არ გაუ-

ფრთხილდების და საკმელს არ შეიწყობს მაშინ ავად და სენიანად იქნების.

იანვარსა დილეულად წყალსა ნუ სვამ.
თებერვალსა ნუ სვამ ჭაკუნტელასა.
მარტსა ტკბილსა საკამადსა ნუ სვამ.
აპრილსა დილეულად წყალს შესევამდე.
ივლისსა დიაცსა თანა ნუ დაწვები.
აგვისტოსა მალოქს ნუ სვამ, წყალსა შესევამდი.
სექტენბერსა სძე ჭამე.
ოქტენბერსა მწვანილსა ნუ სვამ.
ნოემბერსა თავსა და ტანსა ნუ დაიბან.
დეკემბერსა კალნაბსა ნუ სვამ.

10

აწ თვეთა მოგახსენოთ. იცოდით თვე ოცდაათი დღე არის და შვიდი დღე და ნახევარ დღე პირველისა თვისა, სისხლისა გუნება არის, შვიდ და ნახევრისაგან თხუთმეტამდის კვერცხის გულისა ნალულისა გუნება არის. თხუთმეტისაგან ვიდრე ოცდაორ და ნახევრამდის შავისა ნალულისა ბუნება არის და ოცდაორ და ნახევრისაგან ოცდაათამდეს თელგამისა ბუნება არის.

20 დღეთა ჟამნი თორმეტნი და ღამეთა ჟამნი თორმეტნი. პირველნი ჟამნი სამნი დღისანი, სისხლისა ბუნებანი არიან. სამითაგან ვიდრე ექუს ჟამამდე კვერცხის გულის ნალულისა ბუნება არის. ექუსის ჟამიდან ვიდრე ცხრა ჟამამდე, შავისა ნალულისა ბუნება არის, და ცხრა ჟამთაგან ვიდრე დაღამებამდე თელგამისა ბუნება არის. ექუსის ჟამითგან ვიდრე ცხრა ჟამამდე შავისა ნალულისა ბუნება არის. და ესრევე ღამისანი პირველნი (ჟამნი) სისხლისა ბუნებანი შემდგომნი კვერცხის გულისა, მას უკანათი შავის ნალულისა და ცისკრისა თელგამისა ბუნება არის.

30 **კარი საკმლისა რომელსა ერთად არ უნდა ჭამა, და რომელსა უნდა ჭამა.** ვინცა ნედლსა თევზსა და კვერცხსა ერთგან სვამდეს, მისგან ბარსი და ფილენჯი დაიბადების.

ვინცა ხელი გაიხსნას და მერმე ბევრი მლაშე ჭამოს მისგან ბაყი დაიბადების და ღამით რომე თვალშიგან ველარას ხედვიდეს (ბაბჭური) ისი დაიბადების.

ვინცა ხელი გაიხსნას და მერმე უზმამ ბევრი წყალი სვას, მისგან ყოლინჯი დაიბადების.

ვინცა მაძღრად ჭამოს და მერმე იბანოს აბანოსა, მისგან ყოლინჯი დაიბადების.

ვინცა მარცხენასა გვერდზედა ტყუნა ქნას, მისგან ნიკრისი დაიბადების.

ვინცა ღვინო და რძე ერთგან ჭამოს ნიკრისი და ბარასი დაიბადების.

ვინცა რძე და კუერცხი ერთგან ჭამოს მისგან ვარამი და ქვინა შეიქნების.

ვინცა აბანოშიგა დედაკაცთან დაწვეს მისგან დიყა და იარაყანი დაიბადების.

ვინცა ტყუნა ქნას და მერმე ფსმა მოუვიდეს და არ მოფსას, ფიცხლა ქვა დაიბადების.

ვინცა ფსმასა იჭირვებდეს და არა მოფსმიდეს, შირიმისაგან საშიში არის.

მ. კარი და ნიშანი რომე კაცსა ასოები ემღერდეს, მრთელი იყოს, თუ სნეული იყოს. (და თუ მრთელი). თუ ანასდად ზახილი და კივილი დაიწყოს თავქედისა ნიშანი არის.

თუ სნეულსა პირისა სახენი და საფეთქელნი ემღეროდეს, ლაყვასა ნიშანი არის და ლაყვა პირის გამრუდებასა ჰქვიან.

თუ მრთელი კაცი იყოს და ბარძაყნი და თეძონი უფეთქდეს ფილენჯისა ნიშანია, და ფილენჯი ამას ჰქვიან რომე ტანისა ნახევარხ დაუსუსტდეს.

თუ მრთელსა კაცსა სრულად ტანი ემღეროდეს თასნუჯისა ნიშანი არის—იმას ჰქვიან რომე ძარღვები და ხელები დაეკუნჩხოს.

თუ მრთელი კაცი უმიზეზოდ ნიადაგ ნალულიანად იყოს, სევდისა ნიშანი იყოს და მალახულია წაეკიდოს.

თუ ცხვირთა წყალი სდიოდეს თავშიგან და ტვინშიგან, სატკივარი იყოს ჩამოვიდეს მისი წამალი სადაც სურდოსა არის იქი ნახე. ამას ჰქვიან რომე თავისაგან სტომაქსა და გულშიგა და ნაზლისა ნიშანია. ნაზლა ამას ჰქვიან რომე სურდო უფრო მოსავლელად დაჯდეს და წვეთ წვეთი სისხლი დავარდეს.

თუ ერთობ იხველდეს ვარამისა ნიშანი არის—ვისცა გული უძგერდეს ხატაყნისა ნიშანი არის.

თუ სული უგუბდებოდეს, ნაფაზისა ნიშანი არის.

თუ ქუთუთონი უსივდენ და წელნი სტკიოდეს სისხლისა ნიშანი არის.

თუ მრთელი კაცი იყოს და პირი უმწარდებოდეს და საჭმელი არ მოუნდეს იცოდი რომე ყოლინჯისა ნიშანი არის, რომე ყოლინჯი ზაფრისაგან იყოს და მისგან წაეკიდების.

თუ უკანა კარი მუდამ ჰქაოდეს შუყაყისა და ბაჭასრისა ნიშანი არის.

თუ ფსელი მყრალი იყოს იცოდი რომე ხურვებისა ნიშანი არის.

თუ ხელისა ანუ ფეხისა თითები გასკდეს იცოდი რომე ხუნა-
ყისა ნიშანი არის. ვისცა ბაყი თეთრი გამოუჩნდეს ბარსისა ნიშანი
არის.

თუ თვალთა წინა ბუზივითა და ანუ საცერივითა რომე უჩნდეს,
შავის წყლის ნიშანი არის და მას ფიცხლად, ძარღვის, დაწვა, უნდა
და ყიფალიცა გახსნას.

ვისაც შიგნით მუდამ ყურნი ჰქაოდეს, სიყრუეისა ნიშანი
არის.

ვისაც კიპს ქვეშეთ ბოქონი და თირკმელი სტკიოდეს, ქვისა
30 და შირიმისა ნიშანი არის.

თუ ფერხნი და ორივე ფერხისა ცერნი სტკიოდეს მიკრისის
ნიშანი არის. ვისაც ვინ ესე ნიშანი ნახოთ ფიცხლა სწამლეთ, თვარა
გაუძნელდების და ძნელად ეშველების.

ერთი უკანა კარისა ქავილი რომე, კია დაესხმის იმისი ნი-
შანი ეს იყოს, რომე აყიროსა თესლისა ოდენი კია ნიფხავშიგან
ჩაუვარდების.

თუ მრთელი (კაცი) ყოველთა დღეთა თვითოჯერ წესიერად
შოივლიდეს და თხელად იყოს, სიმრთელისა ნიშანი არის.

თუ სნეულმან ორი დღე გამოვიდეს და გახსნით იყოს, ანუ
20 სამი, და არ შოიაროს ყოლინჯისა ნიშანი არის და ავი არის.

თუ სნეული ყოველთა დღეთა გრილზედ იარებოდეს ავი არის.
ამისთვის რომე ძალისაგან დაავდებს და ყუანისაგან ნალველშიგან
ჩაუვარდების.

თუ სნეულმან ბევრი იუბნოს, სიტყვას ჩქარად იტყოდეს,
სიმწურვალისა ნიშანი არის.

თუ წყნარად და გვიანად უბნობდეს იცოდი რომე, სიგრი-
ლისაგან არის.

თუ ნამეტნავად ჩქარად უბნობდეს და ხმა წურილად უბნობ-
დეს, იცოდი სევდისაგან არის, მას მხურვალი და რბილი საჭმელი
30 შეუწყევით. და თუ ძალი ჰქონდეს ასეთი წამალი შეუწყევით რომე
სევდა გამოიღოს.

თუ წყნარად, ძალიანად უბნობდეს, საუბარი არა შეეცულებო-
დეს, სიმრთელის ნიშანი არის.

**მ. კარი და ნიშანი რასთონი სენია რომე არა ეშველების რა
კაცსა. ჯალინოზ აქიმი იტყვის რომე ათ ფერი სენია რომე კაცსა
დაემართების, რომე გვარისაგან გამოჰყვების და დაემართების იმა
ათსა სენსა არასათვის არ ეშველების ამისთვის რომე მათთა ჩამრ-
მომავალთა სჭირებია და მათი გვარი არის, აწ მათსა შვილსა გა-**

მოაჩნდების. მაგათგან ერთია უყამოდ და ადრე გათეთრდება. მეორე შობითაგან სიყრუე. მესამე შობითაგან სიბრმე. მეოთხე ბარსი. მეხუთე ქაშოეთისა რომე მისსა გუარსა სჭირვებოდეს. მეექვსე გაშმაგება რომელ არს მალინულია. მეშვიდე სიკოჭლე. მერვე ნიყარისი. მეცხრე დიყა. მეათე ვარამი. ესე იცოდით ჯალინოზ ამას მოგახსენებს რომე სენისა გვარი ორ ფერია, ერთი ესე რომე გვარისაგან წაეკიდოს, მისსა გვარსა სჭირვებოდეს, მეორე ესე რომე ანასდათ დაემართოს.

10 აწე ერთი აქიმობისა ოსტატობა ეს არის, რომე ამ სენსა რომელი წამალი უკეთ მოუხდების და კარგად და ან რომელი მართებს რომე უყოს, და კარგად გუნება გაავლოს რომე საფათერაკოდ არ მოხდეს.

10 **იბ. კარი და ნიშანი წამლისა ალებისა.** ვინცა მოგიდგეს და ესე ვითხრას, ვითაა წამლისა ალება, აქიმსა ესე მართებს, ჰკითხოს რომე კულა წამალი აგიღია თუ არაო. თუ ასრე თქუას ვითა კულაცა ამიღიაო და არა მასაქმარაო; მას მძიმესა წამალსა ნუ ანდობ და მსუბუქითა წამლითა ეცადე რომე გახსნა. სტომაქი არ აეშალოს. თუ ასრე თქუას კულაცა ამიღია და დაჩუეული ვარო და კარგად მისაქმიაო, მას ნურას ერიდები და კარგი ძალიანი წამალი მიეც რომე, კარგად უსაქმოს, მერმე იმას კარგად შეეტყობა. უნდა ჰკუითა, რომე ამა ოთხისაგან რომელიცა სჭარბობდეს იმის წამალი მიეც რომე ის გამოიღოს, იმის წამალი დაუჭარბე და ნურას გეშინიან. ოთხი ესე არის სისხლი, ზაფრა, ბალღამი და სევდა.

20 თუ ასრე თქუას კულა წამალი არა ამიღიაო და არა დაჩუეულვარო, ამას მძიმესა წამალსა ნუ მისცემ, სუბუქი და უზიანო წამალი მიეც რომე ეცადო, სუბუქითა წამლითა გამოიღო.

30 თუ ასრე თქუას დაჩუეულვარ, კულაცა ამიღიაო და ადვილად მობეკიდებისო. კარგად შეუტყევ, ნუ აჩქარდები წყნარად მიეც და ეცადე რომე ისი სენი გამოიღო მისისა სტომაქისაგან.

თუ შეიტყო რომე ისი სენი სტომაქშიგან დამაგრებულისოს და სენი დაძველებულისოს ერთ ჰირსა წამალსა ნუ მისცემს ნუ ენდობი, საფათერაკო არის. ასრე ქენ რომე ორითა და სამითა მიცემითა წამლითა გამოიღო ისი ძველი სენი.

თუ აჩქარდე და ერთპირად ძალსა მიაპყრობ, იცოდი რომე საფათერაკო არის, ამისთვის რომე, სენი დაძველებულა და სტომაქს შეზორცებია. მუდარითა და სიწყნარითა ეცადე რომე გამოიყუანო. დიდი სიფრთხილე უნდა ამისთვის რომე სხვას სტომაქს არ მისჭირ-

დეს. თუ მოიჭირვებ და ძალად მიეპყრობი, მაშინ სხვა სენი მრავალი გამოჩნდების.

10 ასე იცოდით: ადამის ტომისა სენი საბაზაზოსა ჰგავს, ბაზაზი რომე დაჯდომილიყოს ქულბაქზედა და მრავალი ყუმაში დაეწყოს ერთმანერთზე. და მერმე მივიდეს ვინმე ვაჭარი და ასეთი ნაქსოვი სთხოვოს რომე ყუელას ქუეშეთ იყოს. აწე ბაზაზსა ამისი სიფრთხილე მართებს რომე თუ იმ ნაქსოვს ჩქარად და ძალად გამოზიდავს, რაც ნაქსოვი დაუწყვია ყუელა ჩამოუცვივის, და იმის სარჯელი გაუცუდდების და ახლად უნდა კიდევ დააწყოს და აავოს, ასრე მართებს ბაზაზსა, რომე მარცხენითა ხელითა ნაქსოვსა მიაჭირვოს და მარჯვენითა ხელითა ქვეშესა ნაქსოვსა გამოზილუნეს წყნარად რომე არ დაიქცეს, ის ქულბაქი არ დაიშალოს და ზიანი არ დაემართოს გზასა. ასევე თუ აქიმი აჩქარდეს და სნეულსა ჩქარად მიეპყრას აქიმი, და ზიანდების და კაცს მოჰკლავს.

და ესეც იცოდი სენსა გაშვება არ უნდა, ამაღ რომე გაგრძელებების და თუ სენი გაგრძელებების შეხორცდების და ძნელად ეშველების და ყოვლი ასო დაზიანდების.

20 აწე მეორე არაკი მოგახსენო: ერთმან კაცმან რომე წისქვილი ააშენოს მისის წყლის რუ ჭალაშიგა იყოს. ასრეცა იქნების ჩამოცვივდეს ხის ფურცელი და ის წყალი დააგუბოს და წყალი უკუ აყენოს. და მეწისქვილესა ასრე მართებს იმა საწისქვილოსა რუსა ჰკაზმევდეს და წყალი წმინდა მოდიოდეს, მეწისქვილემან რუ იმისთვის კაზმოს მერმე ყოველთა დღეთა მეწისქვილესა ეს მართებს რომე მოვიდოდეს და ყოველთა დღეთა რუს დახედევდეს. თუ ნაფოტი ან ფურცელი შეყრილიყოს გამოაცლიდეს, თუ ასრე ქნას მეწისქვილემან რომე სამსა ოთხსა დღესა არ მივიდეს და არ დახედვიდეს წისქვილსა, ეგების ასეთი რამე მიიღოს წყალმა, რომე ის რუ წინათ წესით უზიანო არის.

30 იცოდით თურბითი, ყარყონი სამი და ოთხი დრამი, ყარყონი ხარისძილასა ჰქვიან, ეს შეასვა, უზიანო არის მლთისითა. ხოლინჯანი, საბრიყანა, აშაყი, აბინილი, უსტუხუდუს, ბაზრანგი ქვაბულ, ამათგან ოთხოთხი ან სამსამი დრამი უზიანო არის, ფუფული ერთი დრამი უზიანო არის. ზატრანა, რაზიანა, სანდაროზი, მუმია, ქარაბა ამათგან თვითო დრამი უზიანო არის. შაიზარა, ყანტარიონი, ჯავაშირი, მუყლი, ამათგან თვითო დრამი უზიანო არის.

დრამი ოთხი დანგი არის, ნახევარ დრამი ორი დანგი არის. საყმუნია და ფარფიონი, აფიონი, მუყლაი, მაზაროონი, ქაფური, მუშკი, ამ წამლებისაგან თუ ჰაერი გრილი და მრთელი იყოს და

კაცი ძალიანი იყოს ოროლი და ნგი მიეც. თუ ქვეყანა ცხელი იყოს და კაცი ძალნაკლული იყოს მაშინ და ნგ ნახევარი მიეც, თუ ცოტა კაცი იყოს ერთი და ნგი, და თუ უფრო ცოტა კაცი იყოს ნახევარ და ნგი, უზიანო არის იცოდით.

ესე წამლები რომე სხვა წამლები და ვეწერია უზიანო არის ამათგან საშიში არა არის რა, ზენაარ ესე წამლები რომე სახელე-
ბით გვითქუამს უკანის რომე სწერია, ამისგან თუ იხმარებდე ხან-
ქამისად სამუდმოდ ნუ მისცემთ ამაღ რომე თუ სამუდმოდ მის-
ცემთ სხვასა სენსა გამოაჩენს, თუ ძალიანი იყოს ძალიანს მისცემდი
10 და თუ სუბუჭი იყოს სუბუქს მისცემდი.

აწ შხამიანი წამლები დავსწერეთ რომე რიდება უნდა და
მისცემა არ უნდა. ესე არის რომე აქა სწერია, თუ ამ წამლებისა-
გან დაამეტებ და ან მარტოსა მისცემდე შხამად შეერგების. თუ
ლონე არა ჰქონდეს და მისცემდე სიფრთხილით მიეც: მაზრიონი,
შიბრამი, სინაიმაქი, აფიონი, ფარფიონი, ზააჯი, ჯაბალანგი, ჯავზი,
მათილ, ჯავზულყი, დაფლი, ხარბაყი, ქუნდუსა, ხაზამონი, როხამი,
ანჯურა, ანასალი, ბარზეული მურდასანგი, სიაეტაბ, არტყნისა, დაა-
მია, რამანა, საპონი, საყმუნია, ფნდანა, სატკივარზედ შეიტყევ და
აგრე მიე. თუ დააქარბებ და ან მარტოს მისცემ შხამად შეერგების
20 თუ სნეულსა საჭმელი არ მოუნდებოდეს, და სნეულსა საჭმელი
მოუნდებოდეს ცოცოტა აქამე, ნუ დაუჭირავ და ამ წამლებისაგან
რომე აქ სწერია ცოტა ცოტა ამისთვის დავსწერეთ, რომე შხამიანი
არის და მას სიფრთხილე უნდა¹.

**იბ. კარი და ნიშანი ბრძანებითა ღთისათა თუ ვითარ დაი-
ბადების და ანუ შეიქნების კაცი.**

რა ცოლქმარნი გაერთიანდებიან და შეყოს ქმრისაგან ცოლსა
და წავიდეს თესლი კაცისა და მერმე დედაკაცისა და ერთმანერთსა
გაერევის და მუცელშიგა სქელი სისხლი შეიქნების ღვიძლივითა-
მერმე ამა სქელსა და ღვიძლსა ვითა სისხლშიგა მატლი დაიბადების,
30 იმისთვის ბრძანა და ვით წინასწარ მეტყველმან „ხოლო მე მატლი
ვარ და არა კაცი“, ვითარ სისხლი და ძვალი მისგან იქნების და
სული და ხორცი დედისაგან.

ორმოცსა დღესა უკანის ვაჟი გასულიერდების და დაიძლევის
და დაიძურის და ოთხმოცსა დღესა უკანის ქალი.

აწე ესე მოგახსენოთ რომე ცოლი და ქმარი ერთმანერთსა თანა-
შეიყრებიან, თუ თესლი მამისა უფროსი არის მამასა ეგვანების და

¹ ტექსტში ამ კარს მოხდევს კარი „კბ“ მაგრამ ეს გადამწერის შეცდომაა.
უნდა იყოს კარი „იბ“ სარჩევის მიხედვით.

თუ ორივესი სწორია უფრო სხვა ფერი გამოვა. და ესეცა მოგახსენოთ ისი, რომე ტყუბი დაიბადების და ანუ მეტი ყური, ან მეტი თითი გამოჰყუების, იგი თესლისა დამეტებისაგან იქნების.

და კაცისა ყოველი ფერი სიბრძნე, სიმართლე და მაღლი თავშიგან არის და ამისთვის კაცისა თესლი თავშიგან არის. როგორაცა წყალი თესლი არის და თავიდაღმა ტვინისაგან ჩავა და მერძე ტვინით დაღმა ორნი თეთრნი მარლუნი ჩავლენ, გულსა ქვეშე გვარებენ და თირკმელთა შიგა მივლენ და ისი თესლი იმა ძარლუშიგან ჩავა და თირკმელთა შიგან მივა და იმისთვის იტყუიან, თირკმელი

10 გულის თვალი არისო, ამისთვის რომე ერთობ რბილი არს.

და თირკმელნი ღმერთმან მოწყალებმან ქონშიგა დამალა, რა თავდაღმა წყალი ჩავა თირკმელთა შიგან თირკმელის სიცხე იმა წყალსა და ქონსა აადულებს და ერთმანერთშიგან გაერვეის და თესლად შეიქნების, და თირკმელსა ორი ძუძუ აბია ძარღვისა და თესლი იქით გავა და მერძე იქით სარცხუენელშიგა მივა, მაშინლა წავა განგებითა ღთისათა.

აწ ესე მოგახსენოთ თუ ყმაწვილი მუცელსა შიგან რითა იზრდების. ასრე ბრძანებენ დიდნი ბრძენნი გალიანე და დიდი მოკარტე ვითა დედაკაცსა თვესა და თვეშიგა სისხლი სდის საშოსა, 20 ისი ღვიძლისაგან ჩამოზდის, და რა დედაკაცი დაორსულდების ისი სისხლი საზრდელად მიეცემის ღთისაგან. ღვიძლით და გულით დაღმა ჩასდის და იქით გაწმდების. და მესამესა ჟამსა სამსა კერატსა ჭამს და ქათმის ყიულისა ჟამსა ორს კერატსა ჭამს და იმით იზრდების ყმაწვილი. და რაჟამს ყმაწვილმა საჭმელი აიღოს ნიშანი ეს არის რომე მუცელშიგან თამაშობას დაიწყებს.

აწე როგვარაცა ყმაწვილისა მოგახსენოთ, აგრე დედაკაცისა მოგახსენოთ. რომელსაცა დედაკაცსა სისხლი მართლად აქუს, მუცელსა შიგან ყმაწვილი უკეთა სჭამს და მსუქანი და კარგი იქნების. 30 და რომელსაცა დედაკაცსა სისხლი აკლია ყმაწვილი ცოტასა სჭამს, მისთვის მჭამელი იქნების.

თუ ორსულსა დედაკაცსა მისი წესი წაეკიდოს ყმაწვილი მკლესენისაგან იქნების და დიაცი კიდევ მოკუდების. ორსულისაგან სისხლისა გამოღება არ ვარგა მისთვის რომე ყმაწვილსა საჭმელი დააკლდების და მოკუდების და არის ყმაწვილი ორსა რასმე შესამოსელსა თხელსა შუა წახვეული, მას საჭმელი ჩასდის ღვიძლისაგან, გულისა, ტყიბისაგან უბეშიგან. როგორაცა ხილი ხისაგან აიღებჱ საზრდელსა აგრევე ყმაწვილი საზრდელს უბისაგან აიღებს. ამ ნიშნითა სისხლისაგან იზრდების რომე რა დაიბადების შავსა სისხლსა მოიარს და იმა

სისხლსა დედისა სიმხურვალე დასწვავს და გაშავდების და კულავე ნახეთ განგება ლთისა და საქმენი მისნი, რა გათავდენ დღენი ორსულობისაგან დაიბადების მეშვიდესა თვესა ანუ მეცხრესა.

ჟამსა შობისასა დაიხსნების ძვალეები და გაფართდების საშო და დაიბადების ყმაწვილი და სისხლი იგი რომელი გამოვა დედათაგან წესსა მათსა ყოველთა თვეთა იქნების ჟამსა ორსულობისასა საზრდელად, აქუს მუცელშიგან და რა დაიბადების რძეთ გარდაიქცევის და მით იზრდების ბრძანებითა ლთისითა.

10 ჰკითხა დიპოკრატე: ვითა საჰმელსა რომე სჰამს ყმაწვილი დედისა მუცელშიგან სით გავა: მიუგო დიპოკრატე ვითა ნამეტნავად დედისა სიმხურვალე და სიცხე დააშრობს ასრე როგორაცა ქვაბშიგან წყალი აღუღო მრავალი და დაილევის დუდილისაგან, აგრევე დედის მუცელშიგან სიცხე დააშრობს სისხლსა და ესე იცოდეთ რომე ყმაწვილისა საზრდელი სისხლი არის ამა ნიშნითა, როგორც ყმაწვილი დაიბადების ძუძუს სწოვს წინათ მოივლის და ნავალი შავი იქნების, ამისთვის რომე მუცელშიგან სისხლი უჭამია და დედის სიმხურვალესა დაუწვავს და გაუშავებია.

20 აწე დავიწყოთ თუ როგორა დაბადა კაცი ლთმან. აწ მოგახსენოთ თუ რასთონი ძარღვი არის კაცშიგა. იცოდით რომე კაცისა სალარო მუცელი არის და ამ სალაროსა შემნახავი ორი ხელი და ორი ფერხი არის. რვა ასო უკეთესი არის ოთხი მუცელშიგან და ოთხი გარეთ. რაც გარეთ არის: თვალი, ყური და ცხურიც და ენა არის. რაც შიგნით არის სტომაქი, გული, ნაღველი და ღვიძლი.

30 აწე ძვალისა მოგახსენოთ: კაცისა ტანშიგა ორას ოთხმოცი ძვალი არის. ამისგან ორმოცდახუთი ძვალი თავისა, ხელისა, და პირის სახეშიგა არის. სამი თავისა კეფაშიგა ორი პირშიგა. ოცდათორმეტი კბილი. ოცდათურამეტი გულის პირთა და მკერდსა. ექუსი ორთავე მხართა შუა, ორი ბეჭი, ორი სათაგვე ოროლი მკლავისა. ორისავე ხელისა ნებსა და თითებშიგა ორმოცდა ექუსი. თორმეტი ზურგის მძივი. ორსავე გვერდისა ოცდა ოთხი. ორი ბარკლისა, შუა ძვალი, ორი თეძო, საჯდომისა რვა. ჩერანისა და კუნთებშიგან სამსამი, ფერხთა და ტერფთა და ჩონჩხთა შიგა ორმოცდა ექუსი.

აწე იცოდით ორას და ათი ძარღვი¹ არის. თუ ამა ასორმოცდაათისა მცემარისა ძარღუშიგან ერთი დაიძრას კაცი დასუსტდების. გაზა მცემარისა ძარღვისაგან არის და უძრავი ძარღვი უსისხლო

¹ სწერია „უძრავი“.

არის. ამისგან სამოცი ძარღვი¹ შეკრული არის ამისთვის რომე
ტანშიგან სისხლსა გაჰყოფს და გულსა პირამდი ასოშიგან
შიაწვეს და მორწყავს. თორმეტი ძარღვი სხვა, თავშიგან შეერთე-
ბული არის. ვითაც გაიყოფის თეძოთა თავამდისინ, ორი სახე საჯ-
დომამდის მიაწვეს და იქით ხუთად გაიყოფის და ისი ხუთად გაყო-
ფილი ყოველსა ასოებსა შიგან წყალსა მიახვედრებს და ზურგამ-
დისა ესე მიაწვეს. და ერთი წილი გულსა პირამდი მიაწვეს: და
ერთი სხვა გულშიგა შეერთებული არის. ერთი სხვა უკანა ძარღვი
ზურგისა მძივამდი და საჯდომამდის მიაწვეს და იქით ექუსად გაი-
ყოფის და კიდევ მობრუნდების წურილსა ძარღუებსა შიგან მოაწვეს
და მას სახელად ბასლიკე და სალიბ ჰქვია და აბლენზირა და საინ
და ნალუბადან ჰქვია, და სუკი ამავრებს ერთობილსა ტანსა.

იცოდით რომე კაცისა ტანი ორი არის ნახევარი მარჯვენითა
და ნახევარი მარცხენითა².

ღმერთმან დაბადა თვალრ და სინათლე და ჩაღვა შვიდსა
ფარდაგშიგან. გარესა ფარდაგის შუა სახლი შრჩიკი ჰქვია. მეო-
რესა სარქა ჰქვია, მესამესა ასთ ჰქვია მეოთხესა ალალ ჰქვი-
ან, მეხუთესა ოთხრ ჰქვია. მეექუსესა ფასალ ჰქვია, მეშვი-
დესა ჩავლეჯ ჰქვია. ღმერთმან თვალი შვიდ ფარდაგებშიგან ჩაღვა,
გამავრა რომე მავნებან მას ვერა აწყინოსრა. თვალისა წყალი წუთ-
ქნა, რომე ნიადაგ წმინდა იყოს არა აყროლდეს და სწმენდეს. გარე
წამწამი მით უქნია რომე ცრემლსა სწმენდდეს, მზისა სინათლე შორს
დაიჭიროს. თუ წამწამი არა იყოს მზე და ქარი ჩაუარდების. და
წარბი და წამწამი მეშველად არის მისთა ძალითა ხედვიდეს. მარჯვე-
ნისა თვალისა სჯობს ძალი და სინათლე მარცხენისა: როდეს მთვა-
რე სავსედ იყოს მაშინ მარჯვენა კაკალი დაუწყებს ტკივილსა.

ყური დაბადა ღმერთმან და ქნა იგი მასავონლად. მსგავსი არის
იგი ცარიელისა ნივოზისა. ჩავიდეს ორი ძარღვი ტვით. მათი გული
ცარიელი არის, გასავონარი იქით მოვიდეს და რაც ხმა ესმას იმა

¹ ეს სიტყვა განმეორებულია.

² ამის შემდეგი წინადადება თუმცა თანმიმყოლია მაგრამ ტექსტუალურად სრულიად არ უდგება და გავვაქვს სქოლიოში. ტექსტი გადაგვაქვს „ლდ“ ფურცლიდან „ლე“ ფურცელზე. ეს ალბათ ფურცლები არეული იყო და გადამწერმა ვერ ვაიგო. „ამისი ცნობას აკლებს და თვალისა სიბნელესა მოუმატებს და გული რომე ეშლებოდეს მას დააწყნარებს და ღვიძლისა სინედლესა მოჰკრეფს და ბალამსა გამოიღებს, და რასაც გრილსა სჭამს ტანსა სიგრილესა და ქარსა მოუმატებს ყვანასა დაუგდებს და ამა გრილსა საჭმლისაგან ერთი კვერცხის ცილა, ერთი სხალი და ცერცივი მოხარშული, წითელი მუხუდო, ლობიო და მისგან და რომე ძვერი ჭამონ გრილად მიაქცევს და სიგრილეს გამოაჩენს“.

გზით ტვინსა მივიდეს. მით შეიტყობის ძალი და ხმისა გამოგება-
კაცი რომე შობითგან ყრუ იყოს, მისთუის იქნების ყრუ, რომე ძარ-
ღვისა შუა ვატენილი იქნების. თუ სიდიდეშიგან დაყრუვდეს იგიცა-
მაღსისა ქარისაგან იქნების, რომე ტვინშიგან დაიბადების, იქით ძარ-
ღუშიგან ჩავა და იგი დაუყენებს ყურსა შიგნით ყურისა ვაამლიერებს.
თუ ზაფრისა და ბალღმისაგან იყოს სასმენელშიგან თმა გამოეხმის,
ისითმა მაღზი და მღიერი ერთად შეიყრების და ყურსა დაუყენებს.
ლთმან ყურის ბაყლი მწარე ქნა; ყურმან წყალი ყუითლის ნალუღი-
საგან აიღოს, მისთუის არის ყურისა ბაყლი მწარე. ყური უკარო-
10 არის რომე არა სულიერი მავნე არა შევიდეს რა, რომე იმა სიმ-
წარემან მოკლას ჭია რომ შევიდეს, ტვინამღის არ მივიდეს და არა
ააყროლოს.

აქიმთა ზოგთა ყურთა სმენა აჯობინეს და ზოგთა თვალთა
ხედვა, თვალათ ამისთვის აქეს, თუ თვალითა არას ხედავს გავო-
ნილისა არის დაიჯერებს. სასმენელი მით აქუს მუდამ ერთსა ბუნე-
ბასა ზედა არის მიმგზავსებული ღრუბელსა რომე იქუხნეს და თვა-
ლნი ეღვისა მსგავსია, და ყური ქუხილისა.

ლთმან დაბადა სტომაქი ოთხ გუნებად. ერთი, საქამადი რომე
მისთანა მიიღოს იმას სახელი არ იჩჷქვიან მისი გუნება რბილი და
20 გრილი წყლისა გუნება არის. მისი ნიშანი ესე არის საქმელი ჭამოს
და ვაცივდეს. მეორე გუნება შემნახავი არის საქმელისა, მასთან
შეინახოს და აღუღოს, მისი ძალი ზაფრისაგან არის მხურვალი და
ხმელი არის. მესამე გუნება მადნობელი არის რომე საქმელსა
დაადნობს და ღვიძლსა მას მისცემს. მეოთხე კიდევ მადნობელი
არის მონარჩომსა დაუდნობს და წელწულისაგან ჩაიყუანს. მისი გუნება
რბილი და მხურვალი არის. ესე ასრე იცოდეთ რა დასნეულდეს
ნიშანი ესე არის პირი გაუყვითლდეს და ასლოკინებდეს და საქმელი
ვერ მოიღნოს, რაჟამს შემნახავი (ძალი) დასნეულდეს ნიშანი ესე
არის მუცელი გაიხსნას. წყურვილი გაუხშირდეს, სტომაქი დაუმძიმ-
30 დეს. რაჟამს მადნობელი დაუსნეულდეს ღვიძლი გაუგრილდეს საქმე-
ლისა ძალი ვეღარა აიღოს, იგი ყოღინჯად შეიქნას. თუ სხვა მად-
ნობელი დასნეულდეს, სისხლსა იყუანდეს და შიგან წელი გაუმღიერ-
დეს. მოვლაშიგან მისჭირდეს და აზიდობდეს.

ლთმან ღვიძლი დაბადა, ტანისა ძალი ყუელა ღვიძლშიგან გაყო,
და სტომაქისა ძალი ღვიძლმან მიიღოს და ყოვლისა ასოსა ძალი
მისცა. ლთმან ღვიძლი სტომაქისა ცეცხლად დაბადა რომე საქმელი
აადუღოს და მასთან მიზიდოს. რომელი საქმელი მხურვალი და
ხმელი არის იგი ღვიძლისა თანა და ნალველისა თანა მივა, ისი რომე

წმინდა სისხლი არის იგი გულსა თანა მივა, ისი რომე წმინდა, მო-
გრილო და რბილი არის იგი ტვინსა თანა მივიდეს. ისი რომე მხურ-
ვალი და რბილი არის იგი თირკმელთა თანა მივა. ისი რომე არა-
შიგან ვარგიყოს და არა ძალი ჰქონდეს და მეშველობა, იგი ბუმტსა
თანა მივა და წყლისა მაგიერად გავიდეს.

როდეს კაცი ავად გახდეს მალას ქარმან ღვიძლი გაუგრილოს
ღვიძლისა ცეცხლი დაავსოს და სტომაქმან საქმელი ვერა მოიდნოს,
უღნობი დარჩეს, მუცელი გახსნას, ყველა ბალღმად შეიქნას ახლად
იგი ძარღვად და ყოველთა ასოთა დაიფანტოს იგი ფილენჯი, ლაყუა,
და ყოვლინჯი შეიქნას და პირსა წაავდებინებდეს.

თუ ღვიძლისა ავადყოფა სიმხურვალისა და სისხლისაგან იყოს,
ისი ზაფრისა და ნალველისაგან იყოს. თუ სატკივარი ღვიძლსა თანა
დარჩეს, ნავლელი გასივდეს და სტომაქი დაუძღურდეს და დასნეულდეს
ფერი ყვითლად და მოწითანოდ დაუცემდეს და პირსა წაავდებინებ-
დეს. თუ დატყირბი ზაფრასა თანა მივიდეს გადიდდეს და კაცი გა-
სივდეს და დამჭლდეს და მუცელი გაუდიდდეს.

ღვიძლისაგან შვიდი ძარღვი გამოვიდეს ყოველისა ასოშიგან
დაიფანტოს. შვიდივე ერთად შტოდ შეიქნას, ისი ძარღვები არცა
იძურის, არცა კუნესის, მას ძარღვებს შუა ღვიძლისაგან ძარღვები
არის რომე ბასლიკე გახსნას მაზედა ძარღუსა კათოლიკე ქვიან,
ზემოსა კეფალი ქვიან და ქვემოსა ბასლიკე ქვიან. ღვიძლი სისხლისა
ბუდე (არის) ღვიძლისა პატრონი მუშთარი არის. ექუსჯერ სამთა
ჟფროსნი მასკულავი არის.

ღმერთმან ტყირბი დაბადა ყოვლისა გონჯისა, დამწვარისა სის-
ხლისა უღნობისა. მისი გუნება გრილი და ხმელი არის, ღვიძლისა-
გან ერთი ძარღვი მოვა ტყირბსა თანა. ყოველი სისხლი რაც არის
დამწუარი და უღნობი ტყირბს შეეყაროს, რომე გულმან სიგრილე
აიღოს. რომე ღვიძლისა სისხლი გულსა არ გაუმრავლდეს და არა
შეაწყინოს. როდესაც სისხლი დაიწვას, დამწვარი სისხლი და ბალ-
ღამი ტყირბსა შეეყაროს, ტყირბი გადიდდეს, მას სევდა ჰქვიან. თუ
ქარი იმასთან შეამხანაგდეს ყუელაშიგან ის დაიფანტოს. მისგან გა-
მოესხას მუნი, თაგვისა ყუავილი არის, ქავილი, ქაწაპარ, მღიერი,
ყუავილი, ქუთუბი. მღიერი რომე გასქელდეს და გამსხვილდეს და
ჩავიდეს მისი სახელი დაუფილა ჰქვიან რომე გამოესხმის ფერხათ.

თუ ქარი გაუმრავლდეს სევდა, ხელი შეეკუნაჩხოს და გული
ჟფეთქდეს.

თუ დამწვარი სისხლი შეეამხანაგოს უცნობად შეიქნას და ჰკუა
წაუვიდეს.

თუ ტვინშია ჩავიდეს ქაშოეთისა წაეკიდოს და ავი სიზმარი ეხმანებოდეს.

თუ ქარი და სისხლი ერთგან შეიყარნენ და ღვიძლისა თანამივიდეს ღვიძლი და ტყირბი გაუსივდეს და სტომაქი გაუგრილდეს, ყოველი ტანი გაუსივდეს.

10 თუ ზაფრა დამწვარი და სისხლი ერთგან შეიყარნენ გვერდისა და წიბოსა ტკივილი წაეკიდოს: გვერდი დაუსუსტდეს. ღთმან ტყირბი დაბადა გრილი და ხმელი. ღთმან გული დაბადა ტანისა მეფედ, ყოვლისა ტანისა მეფედ. ყოვლისა ტანისა ძალი და შეძლება გულშიგან ჩადვა მართლად, სიმხურვალე ყმაწვილი მაგა გუნებითა დაადგო, მაგა გუნებასა ბარართხიზი ჰქვიან. იგი ნათლისაგან ქნა, მიაგვავსუკანდელსა, რომე ყოველსა ტანსა ანათობს. მისგანა ოთხი ძარღვო გამოვა ყუელა ძარღვი ოცდათორმეტი შტო შეიქნების და ყოვლისა ასოსა შიგან დაიფანტების. იგი ძარღუნი არიან მძურელნი, ძარღუნი რომელი ტანსა სძრავს, ყოველი გულისაგან გამოვა. მაგა ოთხისა ძარღვისაგან ორი ქვედა ტანშიგან ჩავა და ორი ზედა ტანშიგან გავა, რომ ტანი მართლად და ძალზედ ამყოფოს.

20 როდესაცა გული თამამად იყოს, რაჟამს გული, ყოველი ძარღვო გემრიელად იყოს და მოსვენებით, თამამად იყოს. რაჟამს გული შექირვებითა იყოს, ყოველი ძარღვი შექირვებითა იყოს და სარჯელშიგან იყოს. აქიმმან¹ მაჯა დაიჭიროს და მითა შეიტყოს კაცისა სიმრთელე და ავად ყოფნა.

გული მეფე არის ტანისა და მისითა გრძნებითა არის, ერთი ძარღვი ტვინსა თანა მივა, რომე გულისა სიმხურვალე მან ტვინსა უშველოს. ერთი ძარღვი ტვინიდანმე გულთან მივა, რომე ტვინისა სიგრილემან გულსა უშველოს.

გულისა ძალი ღთმან დაბადა ზემოთ ნათლად.

30 ღთმან დაბადა თირკმელი საძირკველად ტანისა, თესლის თესლო ყოველი მისგან გამოვა, თირკმელნი შუაზედა მისთვის ხუდებიან რომე არცა ერთობ მხურვალთა რომე ძალი მისჭირდეს და არცა ერთობ გრილი. თესლი ერთობ ჩვილნი არიან.

თუ ტყირბისა² სიგრილე და სიხმე ოირკმელთა მოერიოს თესლი გაუხმეს. რომე ქნას ფსელი, უწადინლად წაუვიდეს და კაცი დასოვლდეს.

¹ სწვრია „ქაიმამან“.

² სწვრია ტანსა.

³ სწვრია ტყაირაბისა.

თუ ნალულისა სიმხურვალემან და სიხმელემან აჯობოს, თირკმელთა ქონი დაადნოს და გაახმოს. თირკმელნი დასნეულდენ და მუცელშიგან ყუითლად გაიყუანოს. ის თირკმელთა ქონი დამდნარი და დედაკაცსა თანა წოლასა, სისხლი არა ჰყუებოდეს.

ყოველსა ძარლუისა თავი ტვინისა სახვევი არის და ლუედი. ტვინსა თანა არის, გრილი და რბილი არის, და რაჟამსა ტვინსა სიგრილვე მისჭირდეს ტვინშიგან მალასი ქარი შეექნას, და თუ თვალის სინათლესა მიხუდეს თვალი დაუყენოს, ამას შავი წყალი ჰქვინან.

10 თუ ყურშიგან ჩავიდეს ყური დაუმღიერდეს და დაუყენოს. და თუ კბილებისა ძარლუსა მიხუდეს მალასი, პირი იტკივნოს და კბილები დააყრევინოს, და ანუ უჟამოდ გაათეთროს. და

თუ საფეთქელისა მაჯას მიხუდეს და ფეთქდეს, ფირტივი გაუმღიროდეს, მისგან ფშვინვა და ხუნემა წაეკიდოს. და

თუ გულსა მიხუდეს და სუსტსა ქაშოეთისა სალოკი წაეკიდოს. და

თუ ტყირბსა¹ მიხუდეს და სევდა გაერიოს, თავშიგან გაერიოს და სისხლი გამოსწოვოს და კაცი შფოთად ანყოფოს. და

თუ ღვიძლსა მიხუდეს ძარღვებშიგან ჩავიდეს. და

თუ გარეთ ტყავსა მიხუდეს ქეტირი წაეკიდოს. და

20 თუ ძარლუშიგან გავიდეს და სისხლშიგან გაერიოს, გონჯი წაეკიდოს. და გონჯი მღერი წაეკიდოს და გამოესხას.

თუ სტომამქსა მიხუდეს ძალი წაუვიდეს და ლამით თავი წყალშიგან ნახოს. და ტალახსა და წვიმაშიგან. მისი ენა დაუმძიმდეს. მიკრისი ხელსა და ფეხსა წაეკიდოს: იმა სატკივარისა პატრონი ჯამად დაჯდეს და ვერა ჯამოს. თვალშიგა თმა გამოუვიდეს და თვალი გაუთეთრდეს და ხამი ქარი ტანშიგან ჩავიდეს.

30 **ახლა დასაწყისი ცნობისათვის და შეტყობისათვის.** დღეთა კაცისათა. ღმერთმან მოწყალემან ქვეყანა დაბადა და დღე და ღამე გააჩინა, თვენი და კუირანი დასხნა ანგარიშისათვის. და წელიწადი დაღვა ამაღ რომე, კაცთა სიყმე და სიბერე გაუჩინა.

ფილასოფოსთა და ბრძენთა აქიმთა ასრე თქვეს: შობითგან ჩვიდმეტს წლამდის ყმაწურილი და სისხლის ბუნება არის, და სისხლის მეტობა არის იმის ტანშიგან, და არას სიჩქარესა და დაწყნარებულობასა შიგან, საჯამადთა არა ღია ჯამა მოსწავლებია. რასა ასწავლიდე. დაისწალიდე ყოფა ქცევბ. თუ რაგინდა რა, ხელი იყოს ყუელას ისწავლიდეს, ამაღ რომე. ყმაწურილი და მხურვალი და ნე-

¹ სწერია „ტყყირბსა“.

დლი გუნება იქნების. და სისხლისა აქუს მთავრობა და სისხლი მხურვალი დანედლი არის.

მეორე რიგი ჩვიდმეტსა წელიწადსა უკანის ვიდრე ¹ ოცდახუთ-
მეტსა წლამდე კუერცხის გულისა ნალულისა გუნებაზედა შედგების,
რომელ არს ზაფრა და არს ახალ მოწიფული და სიმხურვალისა და
სიყმისა გუნებაზედ არის და იქნების ამპარტავნობაშიგან, გაუგონ-
ლობაშიგან, უჯერობაშიგან და სიძვის მოყურობაშიგან და მიჯნუ-
რობაშიგან, საჭმლის მონდომებაშიგან, შემჭირვეობაშიგან ესე კუერ-
ცხის გულისა ნავლველი მხურვალი და ხმელი არის.

10 მერმე, მესამესა რიგი ოცდა თხუთმეტსა წელიწადსა უკან შავის
ნალულისა გუნებასა შევარდების ვირე ორიოცდა თორმეტს ² წლამ-
დისინ შავის ნალულის გუნებასა ზედა იქნების სიხამესა და სიგრი-
ლესა შიგან. და არის კაცი, შუაკაცობაზედა იქნების მშვიდობისა
მოყუარე და სიწყნარეშიგან და ჭკუაშიგან სიბრძენსა და მეცნიერო-
ბაშიგან და თეთრისა გარევაშიგან; ესე შავისა ნალულისა გუნება
არის, ყუელა გრილი და ხმელი არის.

მეოთხე რიგი ორმოცდა თორმეტი წელიწადსა უკანის ვირე-
მდეს სიკუდილამდის ბალღამისა გუნებაზედა იქნების ჭკუის კლება-
შიგან და საჭამანდისა კლებაშიგან და უსუსურებაშიგან და შვილიე-
20 რობისა კლებაშიგან და ყურთა მძიმედ სმენაშიგან, და თვალთა ბჟუ-
ტად ხედვაშიგან. ესე ყველა ბალღმისა ბუნებისა ნიშანი არის
და ბალღამი გრილი და ნედლი არის. ამისთანას კაცსა ბალღმისა
გამოღება კარგად ერგების.

აწე სხვა მოგახსენოთ: თუ ამით ოთხთა გუნებათა კაცი არ
გვანდეს და სიჭბუკისა ჟამთა ბერსა გვანდეს და სიბერისა ჟამსა
ჭაბუკსა გვანდეს, იცოდით რომე კაცი იგი ერთსა რომელსამე ბუნე-
ბასა ზედა არის:

თუ კაცი კვერცხისა გულისა ნავლელისა ზედა იყოს, აგებუ-
ლობა მისი სიბერისა ჟამსა ბალღმისა ბუნებასა ზედა შევარდეს,
30 ადრე დაბერდების კაცი იგი. და

თუ აგებულება მისი თელგამისა გუნებაზედ იყოს და სიბერესა
ზედა შევარდეს, გვიან დაბერდების კაცი იგი.

ამას უწინ მოჭირვება (რომე) რომელსაცა ბუნებასა ზედა იყოს
კაცი ვაჟობაზედა სიბერისა ჟამსა სიმხურვალისა კენ მივარდების და
ბალღამსა გაიკუდებს; შეწვევითა მლთისათა.

¹ „სწვრია ვიარე“.

² „სწვრია „თურამეტს““.

წამლისა აღება ასრე უნდა; დახედენ და გასინჯე თუ სისხლი სჯარბობდეს უწინ ხელი გაუხსენ და მერმე წამალი აალებინეთ. და თუ ბალღამი უფრო სჯარბობდეს უწინ წამალი აალებინეთ და უკანის ხელი გაუხსენით და აბანოსაც შეიყუანეთ.

თუ გაზაფხულით წამალს აალებინებდეთ ახალ მოწიფულსა კაცსა უწინ ხელი გაუხსენით და მესამესა დღესა აბანოში შევიდეს, გაჩენილი არე არის, თქვენ ბაგრატი. ას ორმოცი სენი ბალღმისა მალრისისაგან ხდების და თუ გინა ბალღამი მოუკლო დილ დილას და დილას საჭმელი შეუწყევით.

10 წელთა და თვეთა ამას თვითო ხასიათი დააწერა, ასრე ბრძანეთ, დიდი ბრძენი არაკლიპე: ვითა კაცისა ბუნება სისხლი და ზაფრა, რომელი არის ყუითელი ბალღამი, და სევდა რომელი არის მწუანე და შავი ბალღამი, რომე არის თეთრი და სქელი ბალღამი, კაცისა სიცოცხლე არის თუ ესენი გასწორებით არის,, კაცი მართალი იქნების (მრთელი) და თუ ამათგანი რომელიმე დამეტდების სენი გამოჩნდების კაცსა ზედა.

20 დიდი ბრძენი გალიანე ასრე ბრძანებს: ვითა ცხელებისაგან რომელი კაცი დასნეულდეს მართებს რომე ფრთხილად იყოს საჭმლისაგან. სიცხე დააკლდეს და დასნეულება ამსუბუქდეს. ბევრნი ავად გასულან მსუბუქად და თავი არ შეუნახავთ საჭმელისაგან, დიდი სენი დამართებია მით, რომე არა, რის უფარეზებია. და ბევრსა კაცსა ცოტა სენი სჭირვებია და დიდის სენისაგან, დიდის ჭამისაგან დიდი სენი დამართებია.

3 ასე მართებს ვინც სნეულათ იყოს ასრე შეუწყოთ რომე საჭმელსა დიდს ნუ აჭმევთ თუ არ დამძიმდების ავად, მოკუდების. და დაამშევთ თვარა დასუსტების. და ასე შეინახეთ სნეულს შეჭამადისა მონდომება შეეძლოს ანდაზით აჭამეთ და ასვით და დახედენით კაცისა ძალსა და სენსა და თუესა და ჯამსა, ცასა და ეტლსა, წელიწადსა სიბრძნითა და კუითა შეიტყვე და გაშინჯე იუ იმა თვისა რომელი გუნება სჯობს ზეით თუ შუაგული, ცოტად მხურვალი და ცოტად გრილი.

აწე ესე მოგახსენოთ ზამთრისა გუნება გრილი და ნედლი არის და კაცს დაემართების სენი ყველა, მუცლისა ტკივილი, ყურისა ტკივილი. და ზამთრის გამოჩნდების იცოდი.

ზაფხულისა ნიშანი ვთქვათ. ზაფხული მხურვალი და ხმელი არის და კაცსა დაემართების სენი მხურვალი და ხმელი. წყურვილი და ღვიძლის ტკივილი და ტყირპისა და ცხვირისა გახმობა.

აწე გავყოთ კაცის გუნება ოთხად: პირველად თავისადა ფილტვისა და მუცლისა და თირკმელთა. ქანთელისა, მოღეშტისა. რაცა სენი დაემართოს კაცსა, თუ თავთა დაემართოს სენი ნიშანი ესე იყოს, რომე ძარღენი ¹. მძიმედა იყუნენ და უფეთქნენ და თავი სტკიოდეს და ყურითა ხმა გამოსდიოდეს და დილეულად თვალთა ცრემლი სდიოდეს და ვერასფერსა სულსა ვერას შეიტყობდეს, და რა ესე ნიშანი ნახო იცოდი რომე მალსისაგან არის რომელ არს თელგამ და სურდო. მართებსრომე კაცსა მალასისა წამალი უყო, მუდამ ლარღარა ქნას რომე თავისაგან მალასი გამოწმინდოს მისი ლარღარა მდოგვი ² და ქონდარი დანაყოს სწორსწორი და ერთმანერთსა შიგან გაჭრიოს თავწყლითა და ცოტა ძმარი და მათა იღარღარებდეს და თავი გამოწმინდოს, უშველის მალასას. მაგრა თავსა ნამეტნავად თბილად შენახვა უნდა.

აწე ვინცა ამისთანა ნიშანი ნახოს თავშიგან და წამალი არა ქნას და თავი არ გამოწმინდოს უამსაზედა მას თვალშიგა მღერი დაემართოს და გამოუვიდეს, და ყურთა დაუყენებს. და თუ ყურზედა გამოუვიდეს და ტვინი გამოუბრუნდეს და ხახა უხმებოდეს და კბილის. ტკივილი წაეკიდოს და თმა გასცვინდეს.

რა ფილტუშიგან დაემართოს, ფილტუში არის ესესენი, ნიშანი ესე იყოს რომე ენა გაუსივდეს, კორკოტივითა გამოყაროს ენასა ზედა. ძუძუ და ღვიძლი ჩაღმა ზიდევდეს და პირსა დუჟი მჟავე იყოს ან მწარე, ან ბალღამი. ერთობ ზურგზედა ბეჭთა შუა სატკივარი იყოს და სტკიოდეს და ერთობ ქმინევდეს და არ დაეძინებოდეს და არ გაიღვიძოს, ან ბუნებაშიგან ხდებოდეს ყველა დავიწყებოდეს, ხელის თრთოლა და ხმელი ხუელა ³ დაემართოს. ამა სენის კარსა რომე ამოიღების წამალი უყოს, რომე მაძღარმან ამოიღოს საღამოს და მერმე დილას უზმომან ამოიღოს. ამ ნიშნითა: პირველად ბოლოკი აჭამე და მერმე წიწმატი, მერმე შეასვი თბილთბილი წყალი და არწყიოს და ერგოს.

და ვინცა არ იყოს ამისთანას სენსა და ესე არა ქნას მას წაეკიდოს გვერდის ტკივილი, შავი ზაფრა, ცხრო და საცა იცოდეს დაევიწყდეს და საჭმელით არ გაძდეს.

თუ მუცელსა ⁴ შიგა დაემართოს სენი, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე მუცელი გაუმაგრდეს და სასმლისა და საჭმლის გემო არ ეჩვე-

¹ სწერია „წარგნაი“ — შეცდომაა.

² სწერია „მოდგი“.

³ სწერია „ყველა“.

⁴ სწერია „მეცხრესა“.

ნებოდეს და მუხლი მძიმედ ექნების, და მძიმედ იარებოდეს. უმიზეზოთ, სიარულში ზურგი სტკიოდეს და ტანი და სიცხე ცოტა იყოს რა ესე ნიშანი ნახო იცოდე რომე სენი მუცელში არის, მართებს სიფრთხილე, წამლით მუცელი გაუბილე, და თაფლწყლითა ან ცერეცო აადულე და ან ჭაკუნტელი და ხახვი აადულოს და თაფლწყლითა შესვას. და ვინც არ უყოს, ამა სენისა წამალი არა ქნას, მას დაემართოს სენი და ნიადავ ცხრო, ფეხისა ტკივილი, და ანასდა სისხლის ამოდება, ძარღვების ტკივილი.

10 და თუ თირკმელთა ქანთელთა და ბუშტისა შიგან დაემართოს სენი მისი ნიშანი ეს იყოს რომე, საჭმელი ცოტაცოტა ჭამოს კაცმან, ასრე ვგონოს ვითა ბევრი მიჭამიაო და მძიმედ აბოყინოს და ძალად უოველსა ასოს ფერი წავიდეს დააკლდეს და ძილშიგან მძიმედ იყოს და ძნელად მოფსემდეს, და ფსელს გონჯი სული უდიოდეს, ესე შირიმის ნიშანი არის. რა ამისთანა ნიშანი ნახო, მას ასეთი წამალი უყავ რომე თირკმელი და ქანთელი გამოწმინდოს, ქვა ბუშტით გამოიღოს.

თუ ასრე არ გაუფრთხილდეს და წამალი არა ქნას მას დაემართოს სენი რომე ფსელი უწინდელთა წაუვიდოდეს და ტყირბისა და ღვიძლისა ტკივილი, თირკმელთა და ბუშტშიგა ქვა შეიქნას.

20 თუ ესე ნიშანი ვაჟსა სჭირდეს მისითა წესითა წამალი მიეცე, რომე გამოწმინდოს. და თუ უფროსს წაეკიდოს, უფროსსა კაცსა უფროსი წამალი მიეცი ამა ხიშნითა: აილე კოწახური და თუხმიქანი, და ფურთა ერბოთა ადულე და წყლისა აწიწმატი წყლიც აკარგა მოადულე და შიგან ერბო ანუ ზეთი გაურივე და შეასვი და რაც თირკმელთა და ბუშტისა და შირიმისა წამალი სწერია ყუელა უყავ და უშველის ღთვთა.

30 და კუალადვე ბრძანებს დიდი ბრძენი გალიანე: ვითა კაცისა სიმრთელე და ყოფა ღთისა შეწევნითა კარგისა საჭამადისა შეწყობითა იქნების, რომე სენისაგან უშველოს და რა კაცი მართლად იყოს და სიმხურვლე და სიგრილე ერთმანერთისაგან სწორად იყოს და გაერთებით და საჭამადსა შეწყობითა სჭამდეს, კაცი მართლად და კარგად იქნების, და ვისაც ნამეტნავად სიმხურვალე და სიცხე მოერიოს მას მისთან მეპირის პირემან სიგრილემან უშველოს. და ვისცა ნამეტნავად სიგრილე სჭირდეს და მოერიოს მას მისმან მეპირისპირემან სიმხურვალემან უშველოს.

და თუ კაცისა სტომაჟი მხურვალი და ძლიერი იყოს, მას მიეცი საჭმელი მძიმე, სქელი და გრილი, ამაღ რომე როგორაცა დიდოცეცხლი მოერიოს დიდსა და ნედლსა შემასა დასწვავს, აგრე მხურ-

ვალი და ძალიანი სტომაქი მოერიოს და დაადნობს მძიმესა, გრი-
ლსა საჭმელსა.

თუ იყოს კაცისა სტომაქი გრილი და სუსტი მას მიეც საჭმელი
სუბუქი და ცოტა, რომე მოერიოს და მოიდნოს. თვარა როგორაც
დიდსა, ნედლსა და სველსა შეშას ცოტა ცეცხლი ვერ მოერევის და
დაავსებს აგრევე გრილი და სუსტი სტომაქი ვერ მოერევის მძიმესა
და სქელსა საჭმელსა. დაასენიანებს კაცსა.

10 **ესე არის ნიშანი კაცის მოდნობისა:** რომე საჭმელსა მოერიოს
და მოიდნოს რა საჭმელი ჭამოს ფიცხლა აბოყინოს და სული კა-
რგი ამოვიდეს პირისაგან და ტანზე და ხორცზედა მსუბუქად იყოს,
და ადრე საჭმელი მოუნდებოდეს და ემშეოდეს. და ვინცა საჭ-
მელსა ადვილად ვერ მოიდნობდეს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე
ტანსა და ხორცზედ მძიმედ იყოს და ძნელად ადგებოდეს და სია-
რული ეძნელებოდეს და თავზედა მძიმედ იყოს და გვიანად აბოყი-
ნოს და რა ამოაბოყინოს და გონჯი მყავე სული ამოვიდეს პირიდა-
ლმე და საჭმელი არა მოუნდებოდეს და პირი ხმელიებას, ესე საჭ-
მელსა მოუნდობლობისაგან არის იცოდეთ.

20 აწე ესე მოგახსენოთ რომე ანუ სამარხოდამა ანუ სახსნილოთა
საჭმელი რომელი გრილბა და რომელი მხურვალი, ასრე იცოდით:
რაც საჭმელი მწოვე არის ყუელა მხურვალი არის. სამარხო და კორ-
კოტი ხვარბლისა ზანჯაფილითა და ქონდრითა, მხურვალი არის. და
მუკაშარი ზეთის ხილის ზეთით. ანუ ნუშის ზეთით და ნიორითა შენე-
ლებული მხურვალი არის. თავლი მოდულებული და ქაფ მოხდილი.
თაფლწყალი ასრე რომე კამა შიგან მოდულებული იყოს მხურვალეა.

30 **სახსნილო:** მსუქანი ცხურის ხარშო მუხუდოთა, ანუ დარიჩი-
ნითა და ანუ ზირითა, ანუ ზანჯაფილითა შექნილი მხურვალია მე-
ტად. და ქათმის ხორცი მხურვალია და მისი ხარშო იმავე წესით.
ჩიტი მუხუდოთა და პილპილითა შექნილი და კაკაბი მხურვალია.
და ვისაც სტომაქი გრილი და სუსტი იყოს სმისათუისა კარგი და
გემრიელი ლალის ფერი ღვინო და ტკბილი კარგი და მხურვალი
ფერობზეცა მხურვალია. ხილი ლედვია კარგი და ნაკიდები ყურძენი
და ტკბილი ბროწეული და ხურმა. და კარგი ნესვი მხურვალი არის
ესე იცოდით.

და აწე გრილისა საჭმელისა დავიწყოთ: პური, ის არის მისი,
შარბათითა გრილია ანუ ყინულიანის წყლითა დამბალი და ქერის
კორკოტი გრილია და როცა მყავე არის ყუელა გრილია. და ვარია
ქერქის კორკოტითა თიქნის ხორცი ქერის კორკოტით შექნილა ან
ძრმითა და გოჭის ხორცი მუხაფარად შექნილი გრილია, და ქასნიცა

გრილია, ბაზრაცატუნისა წყალი თუზმაქანითა გრილია. მაწონი და
დო და ძმარი ყუელა გრილია და მზურვალსა სტომიქსა არგებს, და
თევზი ყუელა გრილია ერთსახედ.

10 აწე ვინცა ამას უყურებდეთ და იცოდეს წესი საკმლისა
თვეთა და ჟამთა თუ რომელი საკმელი სჯობს, ამა თვესა და ჟამსა
ამაზედა საქამადი შეიწყოს და შეირგოს. კარგსა, სურნელსა უსუნ-
ებდეს და ქვეითად იარებოდეს სუბუქად და ხანდახან მხიარულად
ცხენსა შეჯდებოდეს. და მართებს კაცსა რომე უზმა აბანოს შევი-
დოდეს და თაფლითა გაზრდილსა ალთლსა და ხანჯაფილსა სკამდეს,
ანუ კარგსა მაჯუნსა, მერმე მოსვენოს და დაიძინოს ცოტა. და და-
დგეს ძილისაგან თავი ტანი და ფეხები შეიმწნას ვარდის ზეთითა,
ან სხვითა კარგის ზეთითა, ანუ კარგითა კარაქითა დაიზილოს ტანი.
თავი ფეხები და ასოები. მერმე დაუღბეს ყოველი ასო და ტანი
დაიზილოს დაამაგრებს. ესეცა მოგახსენოთ მეტი შეზელა
დაასუსტებს ასოებსა და ტანს წესიერადუნდა შეზელა.

20 და საკმელი რა მოუნდეს მაშინ ჭამოს და ზედ კარგი ღვინო
სვას და არ მართებს კაცსა რომე ზამთრისას გრილი და ცივი საკ-
მელი ჭამოს და ზაფხულისას ცხელი და მზურვალე საკმელი ჭამოს.
ვინცა ამას ასრე შეიწყობს იქნების კაცი მთლად და კარგად და
წარმოსადეგად შესახედავად და პირი წითლად ექნების.

აწე ძილისა მოგახსენოთ რა პირველად დაიძინოს. კა-
ცმან მარცხენასა გვერდზედა დაიძინოს ამისთვის, რომე მარცხენა-
მხარი გრილი და ნედლია და ზედა წოლითა გააცხელოს და გაამ-
ხურვალოს და მერმე მარჯვენასა გვერდზედა დაიძინოს, რომე მარ-
ჯვენას და მარცხენა მხარი გასწორდეს.

აწე ასრე მართებს კაცმან რომე საკმელი ჭამოს პირვე-
ლად რბილი და სუბუქი ჭამოს და ან ხილი და მერმე შიძიმე და სქე-
ლი ჭამოს, ამისთვის რომე სტომიქსა შიგა გასული გზა ვიწროა.

30 აწე ძილისა ვთქვათ: კაცმან რომე ბევრი დაიძინოს და ნიადაგ
იწვეს დიდსა ფათერაკსა უზამს და ზიანსა, ასრე რომე ტანსა და
ხორცს დააღპობს და დააჩოლფოტებს და დასენიანდების და ფერსა
წაუღებს. თუ კაცსა ნიადაგ ღვიძავს ისიცა ავი არის, ამად რომე
კაცსა დაასუსტებს და თვალთა ვეღარა ააღებს და საკმელსა არ
მოანდომებს. და თუ კაცსა სიმრთელე უნდა, ასრე უნდა, რომე რო-
გორაცა მართალი სასწორი აგრე ძილი და ღვიძილი გაასწოროს და
რასთონიერთსა ჟამსა იძინოს, იმთენი ერთი იღვიძოს. სჯობს
რომე ძილსა ღვიძილი და სარჯელი ბაღდამსა გასტეხს. აგრევე სმა-
და ჭამაცა სწორად უნდა შეიწყოს რომე მოქარვება შეიძლოს და

მუდამ ძლომასა, წესი არის შიმშილი სჯომს. და ყოველი ფერი სა-
ჭმე წესითა ქნას არცა დაამეტოს და არცა დააკლოს. და რომელიცა
კაცი ამას იქს, მერმე იმა კაცსა არაფერი სენი აღარ მოუვიდეს და
ვერცა მოერიოს. ტანშიგან მართლად იყოს და პირწითლად და
მისმან ტანმა ყოველითა ფერითა მოისვენოს.

10 აწე რაცა ღთისა დაბადებული არიხ, რომლისაგან იზრდების
ის მოვახსენოთ. ბაბილოვნელთა ბრძენთა და ფილასოფოსთა ასრე
თქუეს ვითა მაღალი ბუნება ოთხი არის მხურვალე და ხმელი
გრილი და ნედლი. და ყოველი ფერი¹ დაბადებული რაცა
არის კაცი და ან პირუტყვი და რაცა მიწით აზოვა ხე და ანუ ბა-
ლახი და თუ ნერგი ყოველსა ესე ოთხი ბუნებანი ზრდიან რომელ
ქარი, სიცხე, მიწა და წყალი. ქარი მხურვალეა და სიცხე
ხმელი და მიწა გრილი და წყალი ნედლი ამათგან იზრდებიან ოთხ-
ნივე კუთხენი ქვეყანისანი.

აწე სისხლისა ვთქვათ და ბაღდმისა და ზაფ-
რისა და შავისა ბაღდმისა იმათთა გარევითა და გასწო-
რებითა გაიზარდოს ტანი კაცისა, ყოველისა დაბადებულისა.

20 აწე ესე მოვახსენოთ ქარი მხურვალე და ნედლია და სისხლი
მისგან იქნების და სული მისგან იძურის. და ცეცხლი მხურვალე
და ხმელი არის და ზაფრა არის. მიწა გრილი და ხმელი და შავი
ბაღდამი. წყალი გრილი და ნედლი და ბაღდამი მისგან არის.

კიდევ ბრძანებს დიდი გაღიანე: ვითა მაშა კურნებდე მას
რომელსა შერევნა და სენი (გამოსჩენია) მხურვალსა გრილითა წამ-
ლითა და გრილსა მხურვალითა, და რომელი იყოს სისხმისაგან ჰკურ-
ნო ნედლითა და ნედლსა ხმელითა ჰკურნე. მას რომელსა წყლუ-
ლებისაგან, ანუ გაბობა ძარღვისა წამლებითა შემკურელითა რომელ
დააყენოს სისხლი და გაახმოს წყურვილი და რომელი იყოს სენი
და სატკივარი და ან სიმსიენე: სიგრილისა გზითა, ზელითა, ზეთისა
30 ცხებითა (ჰკურნე) ზეთი ამისთვის ესე არის: ზეთი არზიკისა და
ზეთი გუნდრუკისა და ზეთი ქუშტისა და ზეთი ცერეცოსა და ზეთი
ნარდნისა. და აქამე საკმელთაგან მხურვალთა რომელ არს მართვი
ტრედისა, წითლისა თხისა ხორცი შემწვარი. და წამალთაგან
გუარიშნი ამბრისა, გუარიშნი მუშკისა და ღვინო ასევე კარგი. შე-
წყობით სვინტრი და სტაფილო ზანჯაფილითა, გაზდილი თაფლითა.

და კურნე სენსა მხურვალსა წამლებითა გრილითა იის ზეთითა
და ვარდის ზეთითა გარეგარე შეცხებდით და შეასვი ტაბაშირი და

¹ აქ გადაწვერს აწვია და წინა აბზაცის ბოლოს იმეორებს. შემდეგ ამ
წინადადებას ისევ თავიდან იწყობს.

შრავალ ძარღვა და ბაზრაცატუნი წყლითა გრილითა ყოველთა დღე-
თა და აქამე ბუ გამოზდილი და ამლაჯი და შეასვი ლორ-
ფარ შაჯი და ბროწეულისა ავშარაი და ყოველსა მჟავესა ას-
მევედით.

10 აწე საჭმლისა და ვსწეროთ ტკბილისა მჟავისა, მწარისა
და მწოვისა. ყოველი ტკბილი მხურვალი არის და სწორი. და
რაცა ფერი საჭმელი მწოვე არის და მწარე ყოველი მხურვალი და
ხმელი არის და მისი ჭამა სისხლსა დასწვავს და თმასა დააყრევი-
ნებს და ტანსა დაამჟღობს და ზაფრას მოუმატებს და ბალღამს გა-
სტეხს და ცხელებას მოუმატებს და მუცელსა გაახმობს, ღვიძლსა
დაასუსტებს, წყალსა მოაწყურებს და საჭმელს მოაქარებს. მჟა-
ვისა ხასიათი. რაცა მჟავე არის ყოველი გრილი არის და
ხმელი და სუბუქი. ხილი რაცა მჟავე არის ცოტათ სინედლე აქუს-
ქლიავისა და თაბირინდისა მაგიერად და სხვა მჟავეცა ამა ხასიათი-
სა არის ყუელა ზაფრასა და სიხმელესა და სიმხურვალესა დააწყნა-
რებს. ხასიათი. მლაშისა ყოველი მლაშე მხურვალი არის და
ხმელი.

20 ჭკუასა და მეოხედი თავი არის და თავისა დგმა და ყოფა
ტვინი არის. თუ კაცისა ტვინი სრულად მთელი იყოს კაცისა მარ-
თებული და ჭკვიანი იქნების. თუ კაცის ტვინი ნაკლული იყოს კა-
ციც ნაკლული იქნების, ამისთვის რომე, კაცის კარგად ყოფნა და
ავად ყოფნა ყოველი ტვინზედ ჰკიდია. ასრე იცოდით თუ კაცს
ტვინი სტკივის ყოველი ასო და ტანი სტკივის, თუ ტვინი მთლად
არის და სხვა ასო რომ სტკივის თავი და ტანი და ყოველი ასო
მართლა იქნების იმ ერთის ასოს მეტი რომელიცა სტკივის, მას
გარეთ მართლად იქნების.

30 აწ ესე იცოდით რომე ტვინი რბილი და გრილი არის. სტო-
მაქი მხურვალი და ხმელი არის. გული მხურვალე და ფილტუი
გრილი და ღვიძლი მხურვალი და ტყირპი გრილი, თირკმელი მხურ-
ვალე არის, ბუშტი გრილი არის, ყუითელი ზაფრა მხურვალე არის,
და ხმელი. და შავი ნაღველი გრილი და ხმელი არის. ეს ამისთვის
დაბადა ღმერთმან, ერთმანერთსა ასწორებენ.

თუმცა გულის სიხმელე არ იყოს ტვინი სიგრილისაგან და-
შავდების, ის ინახავს. თუმცა ნაღველი არ იყოს სტომაქის სიმხურ-
ვალე ტანსა გაახმობს და დასწვავს, თუმცა ფილტვის სიგრილე არ
იყოს ღვიძლის სიმხურვალე გულს დასწვავს. თუმცა ტყირპი არ
იყოს ღვიძლის სიმხურვალე გულს დასწვავს. თუმცა ბუშტი არ იყოს
თირკმელთა სიმხურვალე სრულად ტანს დასწვავს.

ლ^თმან მოწყალებან ტვინი და თავი მეფედ დაბადა და მუცე-
ლი სალაროთა, ხელი და ფერხი* მოსამსახურედ და შემნახავად ტა-
ნისა. ტვინშიგან არის ცნობა და ჭკუა, ჭეშმარიტება. და ყურნი გა-
საგონლად და ცხვირი იმისთვის რომე სულსა იქით იქცევს, ენა და
კბილნი და ბაგენი საუბრისათვის. სტომაქსა შიგან არის საჭამადისა
მოდნობა. სიბრძნე გულშიგან და კმუნვა ტყირპშიგან, იქით ძარღვი
მივა, პირშიგან კმუნვა, იქით შეიტყობს. ღვიძლშიგა შეგონება და
სიხარული თირკმელშიგა, ძუძუშიგა სიყუარული, წყურვილი¹ ფირ-
ტუშიგან. ძალი მკლავშიგან. მოსვენება წელშიგან. სიცილი თვალ-
შიგან. უღრმთოება პირშიგან. ხმა ენაშიგა. წყრომა და გაგულისება
10 და გაჯავრება სულისა არის და დედაკაცისა მონდომა ნალველში-
გან. კაცისა ყოველი ფერი სიმრთელე და ჭეშმარიტება თავშიგან
არის, ამისათვის არის კაცისა თესლი თავშიგა.

ლ^თმან დაბადა თვით ვითარცა და შიგნით ტვინი ჩაუდვა და
იგია ხელმწიფე სრულად ტანისა. ცნობა და ჭკუა. კაცის ტვინის
შიგნით ორი საქმე არის ერთი ცნობა. ერთი ჭკუა, ერთი გაგონება,
ერთი სინათლე თვალთა. ტვინი შვიდსა ფარდასა შიგან არის წა-
ხვეული. და პირველად თმაშიგან. მეოთხე ტყავი. მესამე ხორცი-
მეოთხე ძვალი. მეხუთე ძვალისა აფსკა აკრავს. მეექვსე ლაბა არის.
20 მეშვიდე ტვინი რომე ძეს. მას ლ^თმან ესე ფარდაგები მისთვის და-
ბადა, რომე ტვინსა არაფერმან მანენმან არა აწყინოს რა. და ქარი
არა შეუვიდეს და ანუ მატლი არა შევიდეს და ანუ არა აყროლ-
დეს. მერმე ტვინისაგან ძარღვნი ჩამოვლენ ქვედა ტანშიგა ისი ძარ-
ღუნი მისცემენ სრულად ტანსა და ასოებსა ძრვა[სა]. ესე ძარ-
ღუნი უსისხლონი არიან, ხმელი და შიგან ღრუ არის. იმა ძარღუთა
და იქიდანან ორნი ძარღუნი თვალშიგან ჩამოვლენ, თვალისა სინა-
თლე დახუჭვა და გაღება მისგამ იქნების და ტვინიდან მან სიგრი-
ლე მოვა და თვალთა აგრილებს.

ბ ა გ რ ა ტ მკურნალი იტყვის ას ორმოცი სენი თავიდან მან
30 შეექნების მალს[ის] ქარი ჰქვიან და მისგან იქნების. ჩვენ მოკლედ
მისთვის დაესწერეთ, ერთობ გაგრძელდებოდა. ორნი ძარღუნი
ყურშიგან ჩავენ და მათი გული ცარიელი არის, სმენა და გაგონება
იქიდანა იქნების. ორნი ძარღუნი კბილშიგან და მისა ძირსა თვით
ძარღვი მივა და კბილებსა ის გაამაგრებს. ერთი ძარღვი ცხვირში-
გან ჩავა და ორად გაიყოფის. და ტვინი ავსა და კარგსა სულსა
იქით შეიტყობს და მათი გული ცარიელი არის. ერთი ძარღვი ენა-

¹ სწერია „წყურილი“

შივა ჩავა, ერთი ბაგეშივა ჩავა და საუბარსა აქიდალმა იტყვის და ბაგე გემოსა იქიდალმა შეიტყობს. ერთი ძარღვი სტრმაქშივა ჩავა, საკმელსა იქიდალმა აღნობს. ერთი ძარღვი გულშივა ჩავა რომე ყოველსა საქმესა მით დაისწავლის, ერთი თირკმელში ჩავა რომე თირკმელმან თესლი აილოს. ერთი ხელებშიგან ჩავა ორად გაიყოფის, ერთი მარჯვენით ერთი მარცხენით, რომე ხელი რბილსა და მაგარს მით შეიტყობდეს. ერთი ღვიძლშიგან ჩავა რომე, სტრმაქისა და საკმლისაგან ძალი აილოს. ერთი ფერდშიგან ჩავა და თეძოშიგან თვითო ფერხშიგან, რომე სიარულს მით დაიწყებს.

10 ღთმან ტვინი გვამისა ხელმწიფედ დაბადა და ცნობა ყოველი მისგან არის.

იზ. კარი წამლებისა მიღებისა. აწე წამლისა მიღებისა დავსწეროთ. თუ წამალსა ააღებინებდე კაცსა ჰკითხე თუ რა სატკივარი სჭირდეს გასინჯე აბი ანუ მათბუნი ანუ ლოყია მისაცემელი, კარგად ფარეზი უნდა ქნას. სამსა დღესა ფარეზი უნდა მაწონისაგან მჟავისაგან და დედაკაცთან მისულისაგან გაფრთხილება უნდა სამსა დღესა წინათ და მესამესა უკანით ამა წესითა პურსა ნუ სჭამს, თვითოსა ჯერსა ხარშოსა სჭამდეს, ასრე რომე არ გაძღეს და წუენსა ხურეტდეს და ხორცსა უფრო ცოტასა სჭამდეს. მეორესა დღესა მულუ-
20 ლაბი შეასვი და მესამესა დღესა წამალი მიეც. და რა წამლისაგან გამოვიდეს ცივის წყლითა ჯულაბი შეასვი ბაზარყატუნითა. მასუკანით კარგი ხარშო აჭამეთ პურიით. ამა დღესა ღვინოსა ნუ სჭამს, წყალი სვას. მეორესა დღესა ღვინო სვას. და წყალი რასთონიცა უნდოდეს სვას. და სამსა დღესა კარგად თავი შეინახოს, ამას უკანით არა გავარა რასაც იქს.

თუ წამალს მისცემდე ასრე იცოდნი ვისაც ტკივილი გულისა და ანუ გულის პირისა სჭირდეს მას რწყევა უჯობოს წამლისა აღებასა.

ვისაც გულსა ქვემოთ იყოს ჭიბამდეს სატკივარი, მას გასახსნელი წამალი უნდა და ვისაც ჭიბს ქვემოთ იყოს სატკივარი, მასაც
30 გასახსნელი წამალი უნდა მისცე.

თუ აქიმმან კაცსა წამალი ააღებინოს და საქმობა გვიან დაუწყოს საგონებელშიგან და ნაღველშიგან იქნების ისი კაციცა და აქიმიცა. აქიმსა ესე უნდა რომე აღრე ასაქმოს ამის მეტი ღონე არ არის რომე, ანისონი წყლითა მოადუღე და იმა წყალშივა ხიარიშამბარისა გული და თარანიგუბინი ხუთი დრამი გალესე, გამოწურე და ცხელცხელი შეასვი. ორივე ფერხნი და ორივე ბარკალნი, ხათმი დანაყე და თბილითა წყლითა მოადუღე, და იმით დაბანე მუცელი და გულის პირი რბილად საზელით დაუზილე. და თუ არა

გახსნას, მერმე კოლინჯისათვის რომე გასახსნელი სწერია ისი ააღე-
ზინეთ. რბილი საზელი ესე არის: ბატისა ქონი და ქათმისა ქონი,
ნუშისა ზეთითა ანუ შირბახტისა ზეთითა დაადნევ და იმით და-
უზილე.

10 თუ წამალმან ერთობ ძალი უყოს მწოვედ გახსნას, ასრე რომე
ერთობ შეაწუხოს კაცი მისი წამალი ანაზდად ესე ქენ, რომე ფერ-
ხები ცივითა წყლითა დაბანე და თუ არ ეშველოს ჭიპს ქვემოთ და-
ბანე ცივითა წყლითა. მერმე ბაზარყატუნი მოხალე ანუ სიქანგუბი-
ნითა ანუ ბიის შარაბითა გაურივეთ და აქამეთ. და თუ მით არა შეკრას
კუერცხისა ყუითელი ძრმით მოადუღე რომე კარგად მოიხარშოს,
პურითა ის აქამე ძალსაც მისცემს და კიდეც შეჰკრავს. და თუ არ
შეჰკრას შესაკრავი ყურსი მიეც და თუ იმან არ უშველოს ერთი
მუტყალი გილიერმანი ბიისა შარბათითა შეასვი.

თუ ისი რომე იყვანდეს ასეთი იყოს რომე ბალღამს გვანდეს.
სონტი მოკლე სიქანგუბინითა შეასვი, ცოტა დანაყილი ხულინჯანიცა
გაურივე და ერთსა დღესა ორჯელ წამალი არას ღონითა არ მიე-
ცემის საფათერაკო არის იცოდით.

20 მერმე ესეცა იცოდით ნამეტნავად მუცლის გახსნა ფათე-
რაკი არის, წელწულსა დახვეწს და გაათხელებს და დაადნობს და
თუ გაეხურიტების წელი კაცი აღარ დარჩების და თუ არ გაეხური-
ტების, ძალი დააკლდების და თუალსა დაუბნელებს და სიარულსა
დააკლებს. ამისთვის თქვეს ინდოელთა აქიმთა ვითა კაცისა შენობა,
სიმტკიცე და სიმაგრე მუცელი არის და წელწული. ესე ყუელა მუ-
ცლად ავისა კაცისათვის არის დაწერილი იცოდით.

30 აწე რწყევისა დავსწეროთ. თუ კაცი ხორციანი და მსუქანი
იყოს მასაცა რწყევა უჯობს წამლის აღებასა და რაც უხორცო და
მქლე იყოს კაცი მასცა გასახსნელი წამალი უჯობს რწყევასა. იცო-
დით მსუქნის ტვინი გრილი და რბილი არის, ორნი ძარღუნი გულ-
შიგან ჩავლენ, გულისა სიმხურვალესა ტვინშიგა მიიღებს, რომე ტვინი
სიგრილისაგან არა დაშავდების. ღთმან ტვინი მთვარისა სახედ და-
ბადა რა მთვარე გავსით არის ტვინიცა სავედ არის, რა მთვარე
კლებით არის ტვინიც კლებაში შვეა¹.

კაცისა სტომაქსა ადრე რწყევა ერთობ კარგად გამოს-
წმედს. ასრე რომე თვეშიგან სამსა დღესა წინა უკან არწყიოს. პირ-
ველსა დღესა აშლის სტომაქსა, და მეორეს დღესა ბალღამსა აშლის
და დასძრავს და მესამესა დღესა გამოსწმენდს და ამისაგან დაქარ-

¹ მთლიანობისთვის ტექსტმა გადასმა მძითხოვა აქედან გადადის „ნ“
ფურცელზე ტექსტის პაგინაციით.

შება სტომაქსა ერთობ აწყენს და აშლის და თვალსა დააბნელებს და ფერსა გაუყვითლებს და ტანსა დაამკლობს.

20 თუ ღვინისა მსმელი კაცი იყოს და რწყევა უნდოდეს ცოტა ასლისუსი და ცოტა იშნა დანაყოს და ღვინოში გაურიოს ერთსა დღესა დადგან და დილას გამოწურონ. წიწმატი და ხახვი, დიდროვანი ცერცივი ჭამოს და ზედა ცოტა ღვინო შესვას და მერმე ცოტა ხანი გამოუშვას და ზედა ესე წამალი შესვას თბილ თბილი, არწყიოს ძალითა ნუ არწყევს მანამდისინ ძალსა ნუ უზამს, სადამდის თავისა მაგიერად არ აიშალოს და მერმე ნაკრეტენი ჩაიყოს როგორაცა აეშალოს გული ნაკრეტენითა, მანამდის არწყიოს სანამდის გამოწმენდს.

21 ასრე უნდა რომე თვალსა რწყევა მიაჭირებებს როგორაცა ნაკრეტენს ჩაიყოფს თვალზედა ბანბა დასდვას და მერმე მანდილითა მაგრად უკუიკრას რომე თვალმან გამოღმა არ გამოიზიდოს, მერმე როგორაცა რწყევა გაათაოს მანდილი შეისნას და ლარლარა ქნას ძმრითა და ვარდის წყლითა, ამისთვის რომე რწყევაშიგან ოფლი გამოუვა თვალშიგან და ის ოფლი შხამის მაგიერი არის. ლარლარა ქნას და ვარდის წყლითა თავსა და პირს შეისვას რომე ის ოფლი გამოწმინდოს. მერმე ჯულაბი შექნას და ცოტა სიქანგუბინი გაურიოს და შესვას მასუკანით ამა დღესა საჭმელი ჭამოს და სუბუქად იქნების.

და ვინცა ღვინის მსმელი იყოს რწყევა მოუნდებოდეს მასცა რაც მსუქნისა კაცისა საჭმელი სწერია ის აჭამონ ასრე რომე სტომაქი აავსოს მერმე სამი დრამი ყუითელი თურბუთი და მავლი უსული დანაყონ და იმაშიგ გაურიონ და შეასვან და იმავე წესითა არწყიოს.

30 თუ კაცი მსუქანი და მძიმე გუნება იყოს ჯაბალჭანგითა არწყევინეთ ამა წესითა რომე ერთი მუტყალი ჯაბალჭანგი თაფლითა შეასვი დანაყილი და გაცრილი, მერმე თუ გინდოდეს ერთი მუტყალი ჯაბალყაირ და ნახევარ მუტყალი ყუითელი თურბუთი და ნახევარ დრამი ინდოური მარილი დანაყე და იმა მავლიუსულშიგან გაურივე და ასვით და არწყევინეთ და ჯაბალჭანგი და რუყა ძალიანსა კაცსა უნდა.

თუ კაცი არცა ერთობ მქლე იყოს და არცა ერთობ მსუქანი და შუა გუნება იყოს ავშანქათი და ასლისისუსი და ნესვის ტყავი მოადულე ორითა თასითა წყლითა ასთონი ერთი აღდუღე რომე მესამედი დარჩეს და ორი წილი წავიდეს და იმავე მავლი უსულშიგან გაურივეთ და ასვით. თუ ავშანქათი არ იყოს შიბითი და ასლისუსი და ნანახუა თითოსაგან ხუთი დრამი ერთს ლიტრას

წყალში მოადუღეთ ასრე რომე ორმოცდა ათი დრამი დარჩეს და ზერმე გაწურე ასი და ოცდახუთი დრამი თაფლი გაურივე შიგან და ნახევარი დრამი მარილი გაურივე ინდოური. თუ ის არ იყოს აქაური მარილი ქენ და როგორაც მარილი გაურივო ასოდენი ერთიად დუღე რომე ცოტა კიდევ დააკლდეს და მიეც რომე შესვას და ნაკრტენითა არწყიოს.

10 **10.** კარი და ნიშანი წურილის წამლებიხა გასახსნელიხა. ესე წურილი გასახსნელი წამლები გამოიღებს სქელსა ბალღამსა, რომე უგუბდებოდეს.

აილე ზანჯაფილი და თურბუთი და შაქარი ერთმანერთის ოდენიდანაყე, გაცერ და რა მოუნდეს მიეც ორი დრამი თბილითა წყლითა. სხვა წამალი რომე გამოიღებს ბალღამსა და სევდასა: აილე საყმუნია ნახევარი დრამი და აფიონი ერთი დრამი თეთრი სარყიონი¹ ნახევარ დრამი, ბასეაიჯი ორი დანგი და ნახევარი ყველა დანაყე, გაცერ და მიეც თბილითა წყლითა რომე შესვას, თუ შეეძლოს სრულიად მიეც, თუ არა ნახევარი.

სხვა წამალი აილე: თურბუთი ერთი დრამი, ინდოური მარილი ერთი დრამი და ნახევარი დანაყე და გაცერ და ცივის წყლითა შეასვი. და თუ მოსწყურდეს ცივი წყალი შეასვი, თბილი წყალი შეჰკრავს.

20 სხვა წამალი რომე გამოიღებს ტანისაგან ყუითელსა ბალღამსა და სიყუითლესა ტანისაგან გაწმინდოს აილე: შაქარი და საყმუნია თვითოსაგან ორორი დრამი დანაყე და გაცერ და ცივის წყლითა შეასვი. სხვა წამალი აილე: ია ორი დრამი და მასტაქი ერთი დრამი, თურბუთი ერთი დრამი და ნახევარი, საყმუნია ერთი დანგი და ნახევარი ყველა დანაყეთ და გაურივე შაქარი სამი დრამი და დაასხი წყალი ერთი უკია და გაურივე და შეასვი. და რა ჩამოეხსნას აილე ბაზარყატუნი ხუთი დრამი გარეცხე და ცივის წყლითა შეასვი.

30 სხვა წამალი რომე ჰქვიან აღსი ბარამი, რომე გამოიღებს ტანისაგან დამწუარი ბალღამი და შავი ბალღამი. აილე: შიბრამოთხი დრამი, აფიონი და საბრი ოროლი დრამი და კარსისა თესლი, ჩამანი უკია, კულიავსა ჰქვიან, ანისონი თვითოსაგან დანგი და ნახევარი, ყველა დანაყე და გაცერ და რა მოუნდეს შეასვი თბილისა წყლითა.

სხვა წამალი მაზარიონისა რომე გამოიღოს შავი ბალღამი. აილე: მაზარიონი და ძმარშიგან დაალბე ერთსა დღესა და

¹ შეცდომაა, უნდა იყოს „საყმუნია“.

ერთსა ღამესა და მერმე ჩრდილსა გაახმე და აიღე მისგან ერთი დრამი, აფიონი და ერთი თურბუთი თვითო დრამი, ყვითელი ალი-ლა კურკისაგან გამოღებული და ქირმენი ჩარბიუკი და ინდოური მარლი თვითოსაგან ნახევარ დრამი, ყველა დანაყე გაცერ და ერთ-შანერთში გაურივე. და როსცა გინდოდეს მიეც ორი დრამი.

სხვა წამალი საყმუნიასი: აიღე საყმუნია ხუთი დრამი და წყლის ჭკუნტლისა თესლი და კამის თესლი ოთხოთხი დრამი კულიავი ნახევარ დრამი ყუელა დანაყე გაცერ და მერმე აიღე: სიმინდის ფქვილი ორი დრამი შეზილე წყლითა, დახურე. დადევე, მერმე მოვიდეს, და აიღე მება ცომისაგან და დააგე დანაყილი წამლები, ზედა დააყარე და შეზილე კარგათ და ერთსა დღესა გაუშვი რომე წამლები გაერთდეს და მერმე ფიცარზედ გაპრტყელე და ოცად გაყავ და ჰურსავით თორნეზე მიაკარ და როდესაც გამოცხვეს მოხალე და შეინახე, და როდის გინდოდეს მიეც ერთი ჭოთი და მერმე თბილი წყალი შეასვი.

სხვა წამალი რომე სქელი და შავი ბალღამი გამოიღოს აიღე: საბრი ერთი დრამი, საყმუნია ნახევარ დრამი და აფთიმონი და ლარიფონი თვითო დრამი ყუელა დანაყე, გაცერ და თბილას წყლითა შეასვი.

სხვა გასახსნელი ცოტა მათუხი ხიარ შამბარისა არგებს რაცა სიმსივნეა, ყუელას უშველის მეტად ყელშიგა რომე იყოს და ნიკრისსა უშველის რომე სიმსივნისაგან იყოს. ვაჯალმაფასსა უშველის ზაფრასა და ბალღამსა გამოიღებს და კაცსა რომე ყოლინჯისაგან შუცელი შეჭკოდეს მას გახსნის და უშველის რომე თურბუთითა შესვას და თუ თაბრინდი გაურიოს ზაფრასა გამოიღებს და თურბუთი ბალღამსა და სევდასა უშველის, ფილენჯსა¹ უშველის და სტომაქისა სისუსტესა უშველის და ვაჯალმასსა უშველის გრილისაგან და ბალღამისაგან თქო და ფერხნი სტკიოდეს ორსავე უშველის და საყმუნია ზაფრასა სტომაქისაგან ერთობ გამოიღებს ბალღამსა ცოტასა გამოიღებს და იარყანსა უშველის.

აიღე: ათი დრამი ხიარშამბარი დაალბე თბილის წყლითა, გამოწურე და ორი დრამი თურბუთი და ერთი დანგი საყმუნია და ნახევარ მიტყალი რევანდი ეს სამივე დანაყეთ, გასცრათ და შიგან გაურიოთ თბილთბილი შეასვათ.

სხვავე წამლისა აღება, აიღე: ორდ დანგი შამიანდალი დანაყე გაცერ და აიღე ერთი მარცვალი აბისალტან გარეთ ქერქი შემოაძრე და გააპე და შიგნით² ქერქი რომე აკრავს იგიცა შემო-

¹ სწერია „ფერინჯსა“.

² ეს სიტყვა განმეორებულია.

აძრევით, თვარა კაცსა მოჰკლავს და ოცდა ათი მარცვალი აბალმა-
ლუქი ამასაცა ქერქი შემოაძრევ და ორივე დანაყე ამა შამიანდა-
შლიგან გაურთიე და თუ მათბუხით გინდოდეს თბილისა წყლითა
გამოწურეთ და შეასვით. და თუ ლოყიადგინდოდეს თაფლითა შე-
ზილეთ და შეასვით და არგებს და ბალამსა მეტად გამოიღებს,
და წელის ტკივილსაც უშველის და გუნებაზედა რომე მძიმედ და-
უნდომად იყოს იმასაც უშველის და საჭმელსა მოანდომებს. და ზურ-
გის ტკივილი ბალდმისაგან რომე იყოს მასაც უშველის და ბალა-
მსა გამოსწმენდს და თედოს ტკივილისათვის კარგია, რომე ტკივილი
10 კოჭამდი ავიდოდეს. და თავშიგან რომე გაჯედით იყოს, იმასაც
უშველის. იარაჯი ფეყრა არგებს თავის ტკივილსა, ნახევარი თავისა
რომე სტკიოდეს, და ყურის ტკივილსა. თვალისა თუ თვალისა სი-
ბნელესა თუ შესევას და თუ იღარღაროს.

და იჭირე: აფიონი, შამიანდალი, მუყლი აზრაცი, საყმუნია,
ფილფილა თეთრი და შავი, დარიჩინი, ხაზმინი, ზარვანდი მრგვალი,
ზარვანდი გრძელი, ავსანთინ, უსთუხუზ, თურბუთი. თვითოსაგან
ოროლი დრამი, ამისგან ორი წონა საბრი ყუთარი დაადნოს მერმე,
დააგორგალოს და ახალს კამის წვენითა პილპილის ოდენი მარცვლი-
დაქენ და ჩრდილში გაახმე, სრულსა კაცსა თვითო მიტყალი აგრევე
20 დედაკაცსა ერთი მიტყალი.

[კარი იარაჯებისა] იარაჯი ლუყმან არგებს თავის ტკი-
ვილსა თავსა და ტანშიგან რომე სენად იყოს და კაცსა რომე ყურსა
არა ესმოდეს და თავის ნახევარსა და კბილთა ტკივილსა და სტო-
მაქისა სისუსტესა, ლვიძლისა შიგან რომე შეკურით იყოს. დაიჭირე:
აბი ბალასან, უდი ბალასონ, ყურფჰ, სუმბული, მასტაქი, ასარუნი,
ზაფრანი, სალიხა, საყმუნია, თვითოსაგან თვითო დანგი და იახსუჯ
და ორი ამისი [წონა] საბრი უსყუთარი ჩაადნევ და მერმე დანაყე
და კამის წვენით ისრევე ლააგორგალე, დილეულად მიეც და შეკა-
მოს, არგებს ნებითა, ღთისათა ამა სენისა უფალსა.

30 იარაჯი ჯალინოზ არგებს ყურის ტკივილსა და თავის
ნახევარი რომე სტკიოდეს¹ და თვალის სიბნელესა და ტვინშიგან
სენი სჭირდეს და სტომაქისა სისუსტესა არგებს, გულის ტკივი-
ლსაცა და რომე ახველებდეს მასაც არგებს და რომე აქშივინებდეს
მასაც არგებს. და იჭირე: ქასრა თეთრი და რუბისუს თვითოხა-
გან თვითო დანგი თურბუთი თეთრი, შამი ბედავი, ფარფიონი, ქას-
ნისა თესლი შაბთარის თესლი თვითოსაგან სამსამი იახსუჯ, ამისა

¹ ეს წინადადება განმეორებულია.

პირის პირი საბრი და ისრევე რაზიანასა წყლითა დააგორგალეთ და დილეულად შეასვით.

იარაჯი ბასიონ არგებს ბოვასირსა და ავი ქარი რომე სჭირდეს და გულსა ძგერა და ტყირპისა ცხელებასა და ზაფრასა დასვამს. და იჭირე: გუნდა და შავი ალილა და ბალილა, ამულა თვითოსაგან ნახევარ დრამი დანაყე და მისი წონა მუტყლი წყალშიგან ჩადევით და მერმე ისი ზემო წამლები შიგან ჩაყარეთ და სამის დრამითა თაფლითა ის დაგორგალე და მერმე დილეულად შეასვით, და ის დღე იფარეზოს არგებს ღთითა.

10

იარაჯი გალინოზისა დიდისა არგებს ფილენჯსა და ლაყუასა და რომე დახაშმებული იყოს და ასონი გამხმარნი ესხნენ და შენადგამნი და ვერა შეიძვროდეს და ვის ხელნი და ფერხნი მოუფოლოხდნენ და თრევით შეითრევენ და ზე ვერა აემართებოდეს და ვის მარჯვენ კერძი მიწებული იყოს და ანუ მარცხენა და მაჯაში არა უკრთოდეს და ვის ფსელი გამოუვიდოდეს უნებურად, ერგების მას ყველასა რგებითა საჩინოთა. აიღე: შამიანდალი და ღარიყონი და თაგვისა ხახვი და ვაშაკი და საყმუნია და ხარის ძირა შავი რომელ არს ფარიყონი და ფარფიონი ამათაგანი წონა დრამი თექსუმეტ თექსუმეტისა და ჯავშირი და აფთიმონი აკრიტი და მუკლი ეპუდი და ქამნდრეოსი და აფრასალიონი და სალიხა ამათაგანი წონა ცხრა ცხრა დრამისა და ზარეევანდი გრძელი და მური და საქბინაჯი და პილპილი და შავი ღარიფილფილი და პილპილი თეთრი და კილაძინი და ქალბანა და ყანტარიონი და ფატრა სალიონი ამათაგანი წონა ხუთხუთისა დრამისა, საბრის კუეტრი და ზაფრანი ამათაგანი წონა ხუთხუთისა დრამისა შეკრიფენ ესე, თაფლითა შეზილენ და ქიქისა ჭურჭელშიგან ესე წამალნი ყუელანი დანაყენ და გაცერ და პერულ მოხდილითა თაფლითა შეზილე ქიქის ჭურჭულში ჩადევ და შესუმა მისგან სრული წონა ოთხ-ოთხის დრამისა წყლითა თბილ-თბილითა. ან აფთიმონის ნაგბობითა სარგებელისა არის ნებითა ღთისათა.

30

იარაჯი რომელი ერგების თელგმიანთა და სინოტიისა უფალთა და ვისი გამოჩნდეს თაგვის კბილები და საკუთრად გონჯთა როდეს გაგრძელდეს. აშის სმა ყოველსა ორსა დღესა შიგან შესმიდეს სარგებლისა არის მისთვის. აიღე: შამიანდალი წონა ათისა დრამისა და საყმუნია და ხარის ძირა თეთრი და ღარიყონი და ხალილაგი და თურბუთი და აფთიმონი ამათაგანი წონა ოროლისა დრამისა დანაყე და გაცერ და პერულ მოხდილის თაფლითა შეზილონ, შესმა წონა სამისა დრამისა წყლითა თბილითა.

იარაჯებისა შექნა ასრე უნდა, რომე იარაჯი შესაზე-
ლნი ეგრევე შექმნე წამალნი მსგავსნი გომიზთანნი ვითა გვიხსენებია
დაალბენ ღვინთა და საბრი დანაყე მარტოდ და ჩაურთე წამალთა
ხმელთა, და აგრევე საყმუნია დაალბო წამალთა ყოველთა უკანის
და ჩაურთო იარაჯსა შეზელილსა შემდგომად გარდაღებისა და ესე
მაჯუნნი დიდროანნი და იარაჯნი შეზელილნი თაფლითა, ჩაასხენ ჭუ-
რქელსა ჭიქისასა და ანუ ქურაზარა მაგარსა რომე არა გაიწოვოს
ჭურქელმან ზეთი და თაფლი და წახდეს წამლისა ძალი.

10 იარაჯნი შესამარცხლებლნი გასახსნელი მუცლი-
სანი. დანაყენ წამალნი ამათნი ყუელანი ცალკე გაცერ შარითა ანუ
მჩურითა მტკიცითა ეგრევე საბრი და საყმუნია და ავანთა უკან
აქცივე და შერიგნე ერთად და წყლითა შეზილენ წმინდითა და
რომელთ გიხმდენ მათგან შესმად მარცვალნი თავის ტკივილისათვის
დამარცხლეთ დიდროანად ერვინდისა ზომად. ეგრევე იარაჯ
ფეყრა და სხვანი მარცვალნი დამარცხლენ წურილად პილპილის ზო-
მად და იცხოს ხელთა, ვის მარცვალი დაექნას, გრილის ზეთით ვითა
იისა ზეთი და ანუ ვარდისა და მსგავსი ამათი. თურბუთი ეგრე-
ვე შესვაროს დანაყის უკანით ნუშის ზეთითა, ანუ იისათა და თე-
თრმან ქუნჯითისათა. იარაჯნი შემდგომად მარცხლად დაქნისა გა-
20 ახმეთ ჩრდილშიგა და დაიმარხოთ და იარაჯი დამარცხლული წლა-
მდის გასძლებს, და თაფლითა შეზელილი მაჯუნის ოდენსა გასძლებს,

20 **ი3. კარი მათბუხისა.** მათბუხი ბუზურგ არგებს: საფრას,
სევდას და ბალღამსა. ავსა და მრავალსა სისხლსა ტანისასა.
ავსა, ტანშიგა რომე სატკივარი იყოს და ღვიძლზედა რაც გამო-
ესხას და ტყირპშიგან რაცა სენი იყოს გამოსწმენდს, და სტომაქსა
ძალსა მისცემს. და გულსა დასწმენდს. და ავი წყალი რაც იყოს ში-
გნით, გაიღებს, და კაცი რომე მწოედ ქშინევდეს უშველის და გუ-
ლის ძგერას არგებს. და იჭირე: ალილა ყვითელი და ალილა ქა-
ბული, ბალილა და ამულა ამათგანი შვიდ შვიდი დრამი, ტყავ გამ-
30 ძურალი ალილა შავი, ბასვიწჯა აფთიმონი და ანისონი და შასთარა
ამათგანი თვითოსაგან ხუთ ხუთი დრამი, სინამაქი ამისგან. რვა
დრამი და ხვარასნული ჩამიჩი თხუთმეტი დრამი და ყვითელი ლე-
ღვი ათი მარცვალი და სინჯითი ოცდაათი მარცვალი და სიფსი-
ტონი ათი დრამი, ია და ვარდი და ასლისუსი ამათგანი თვითო-
საგან ხუთ ხუთი დრამი და ლისონლამალი, მრავალ ძარღუას თეს-
ლსა ჰქვიან, ლაბლაბო, ამა თვითოსაგან ოთხოთი დრამი, თურბუთი,
გულნარამა თვითოსაგან სამსამი დრამი. მეექუსე წამლები სამის
ლიტრის წყლით აადულე ასრე რომე სამოცი დრამი დარჩეს. მაშინ

თაფლი, თაბრინდი, ხიარშამბარი ამათგანი ათათი დრამი, ეს სამივე თბილის წყლითა დამბალი გამოწურეთ და ეს წყალი ამა ნაღულებსა წამლებშიგან გაურივეთ და ლარიყონი მასტაქი და ინდოური მარილი ამა თვითოსაგან ნახევარ ნახევარი მიტყალი, და საყამუნია დანუ ნახევარი დანაყეთ გაცერით და ერთმანერთსა შიგან გაურივეთ, და თბილის წყლით შეასვით.

წინათ სამსა დღესა ფარეზი უნდა იყოს ამა წესითა, ფარეზი, რომე პურსა ნურცა სჭამს და სალამ სალამოს თვითოს ჯამს მსუქანსა ხარშოსა სჭამდეს და ოროლ სამს წყალღვინოს შესვემდეს. და წყალი რასთონიცა უნდოდეს სვას და რაჟამცა წამალი შესვას ორნივე მკლავნი შეუკრას როგორაცა ქვეშეთ საქმობა დაუწყოს მაშინ მკლავნი გაუხსენით. და რაჟამ წამალი დაღმა გამოვიდეს, ბაზარყატუნი თბილის წყლითა დააღბეთ და შიგან შაქარი გაურივეთ და გამოწურეთ და შეასვით და ზირაქირსნითა ვარია შეუქენით და იგი აჭამეთ. იმა დღესა ღვინოსა ნუ სვამს, წყალი სვას.

და ვინ იცის კაცი გუნება გრილი იყოს, მაშინ სპანძლისა თესლი შეასვას ბაზარყატუნისა ალაგსა. და მსუქნისა ცხურისა ხორცსა, დედლისა ქათმის ხორცსა აჭმევდით.

და თუ გაზაფხული იყოს, მზის ამოსულისა ჟამსა ასვით ესე მათბუხი. და თუ ზაფხული იყოს ცისკრისაგან უწინ ასვით. და თუ შემოდგომანი იყუნენ, მზე რომ კარგათ ამოვიდეს მაშინ ასვით. და თუ ზამთარი იყოს ერთი ჟამი რომ გამოვიდეს მაშინ ასვით, ეს მათბუხი. და მარიამობის თვეს არ ესმის და კვირიკობისა თვესა ოცითგან ვიდრე მარიამობის თვეს გარდამავლამდის წამალი არ ესმის. აგრევე ქრისტიანობის თვესა ათიდგან ვიდრე თებერვალსა ათამდის არ ესმის. სასმელი უნდა შიასოთ, და რაჟამს ააღებინო კაცსა გვიან დაუწყოს საქმობა. წამალი ესე ქენით. აიღე: ანისული და წყლით მოადულე და იმ წყალშიგან ზირი შამბრისას გული და თარან გუბინის ხუთ ხუთი დრამი გალესე და გაწურე და ცხელცხელი შეასვი და ორნივე ბარკალი, ხათმი დანაყე და თბილი თბილითა წყლითა მოადულე, იმით დაბანე. და მუცელი და გულის პირი რბილის სახელით დაუზილე.

და თუ არა გახსნას მერმე კოლინჯისათვის გასახსნელი შაფები რომ სწერია ის ააღებინე. რბილი სახელი ეს არის: ბატის ქონი, ქათმის ქონი ნუშის ზეთითა და ანუ შირბახტის ზეთითა დააღნე და იმით დაუზილე.

თუ წამალმა ერთობ ძალი უყოს და მწოვედ გახსნას, ასე რომე ერთობ შეაწუხოს კაცი. მისი ესე ქენით ანაზდა რომე ფერხები:

ცივის წყლითა დაბანე. თუ არა უშველოს რა ქიპს ქვევით დაბანე
ცივის წყლითა და მერმე ბაზარ ყატუნა მოხალე—ანუ სიქანგუბი-
ნითა ან ბიის შარბათითა გაურივე და აქამე. და თუ იმით არ შე-
კრას კვერცხის ყვითელი გული ძრმით მოადღულე რომე კარგა მოი-
ხარშოს და პურით ის აქამეთ, ძალს მისცემს და კიდევ შეჭკრავს.
და თუ არ შეიკრას შემითარელი ყურსი მიეც. და თუ იმან არ
უშველოს ერთი მიტყალი გილერმანი ბიის შარაბითა შეასვი. და თუ
ის რომ იყუანდეს ასეთი იყოს, რომე ბალამსა გვანდეს, სონიჯი-
მოხალე და სიქანგუბინითა შეასვი და ცოტა დანაყილი ზინლიჯანიც
10 გაურივე ერთსა დღესა ორჯელ წამალი არას ღონით არ აეღების
და არცა მიეცემის. საფათერაკო არის იცოდე.

მერმე ესეცა იცოდით რომე, ნამეტნავად მუცლის გახსნა ფა-
თერაკი არის წელწულსა დახვეწს და გაათხელებს და დაადნობს,
თუ გაიხურიტების წელი კაცი აღარ დარჩების და თუ არ გაიხვრი-
ტების ძალი დააკლდების და თვალსა დაუბნელებს. სიარულსა დაა-
კლებს. ამისთვის თქვეს ინდოელთა აქიმთა ვითა კაცსა შენობა,
სიმტკიცე და სიმაგრე მუცელი არის და წელწული ესე ყუელა მუც-
ლად ავის კაცისთვის არის დაწერილი იცოდეთ.

ქათმა მათბუხი ზაფრასა გაიღებს და გაარღვევს და გა-
20 სწმენდს და ცხელსა ხურვებისათვის კარგი არის და მისი წამლები:
სინამაქი შვიდი დრამი ია ხუთი დრამი გინა ხმელი იყოს, გინა
ნედლი, ინდაიბის თესლი და ლილიფარი თვითოსაგან სამსამი დრამი,
უნაბი, ხმელი სიფისტანი, შავი გავალო თვითოსაგან ოცოცი მარც-
ვალი, თიმრინდი ინდოური ტყემალი არის, ათი დრამი, უკურკო,
და წითელის ვარდის ფურცელი ოთხი დრამი და ის წამლები მანამ-
დის აღულე, სანამდის მესამედი დარჩეს და უკუ მოდგით ცეცხლთა-
გან ბატა დატყლიჯე და გაწურე და მოიღე ხიარი შამბარი თხუთმე-
ტი დრამი და იმა წამლებისა წვენშიგან ქათმის ჩინჩახუით დატყლი-
ჯეთ მანამდის, სადამდის წვენი გამოვიდოდეს, თარანგუბინი იმავე
30 წვენსა შიგან თხუთმეტი დრამი, ქათნითა, მოურივე, ამავე წვენსა
შიგან გამოწურეთ და მერმე ვისცა უნდოდეს ისი მათბუხი, ორსა
დღესა იფარეხოს, და მესამესა დღესა ასვით.

ესე მათბუხი მჯდომისათვის კარგია და ცხელება
ხურვებისათვის კარგია. მისი წამლები სინამაქი ხუთი დრამი, ბანაფ-
საჯი ხუთი დრამი, ლელოფარის ფურცელი ოთხი დრამი, უნაბი
ოცი მარცვალი, ინდაიბისა თესლი სამი დრამი, ხაგაზის თესლი სამი
დრამი, ისი წამლები სამის მუტყალითა წყლითა აღულეთ მანამდისინ,
სანამდის მუტყლად მოიყაროს და მერმე შირიხიშტი თხუთმეტი

დრამი, თარანგუბინი თხუთმეტი დრამი ამა წვენშიგან მანდილით გაწურეთ და დაატყლიჟეთ და შეასვით ერთი სასმელი.

მათბუხი მუფდი არგებს ფერად ფერადსა ქარსა მხურვალსაცა, და გრილსაცა, სახსარი რომე სტკიოდეს მასცა არგებს და ქშინვასაც უშველის და ბოყინსა დააწყებინებს. თირკმელი რომ სტკიოდეს მას უშველის და ბოყასირსა უშველის და ზაფრას დააწყნარებს. ამისი წამლები, აიღე: ყუითელი ალილა, ქაბული ალილა ბალილა, ამჟლა თვითოსაგან ნახევარ უკია, გულგამოდებული, თხუთმეტი მისხალი აფსინთა, ბაზარყატუნისა ფურცელი, ძირ-
10 ტკბილა, ბასვაჯი, შასთარა, ანისონი, აფთიმონი, სურინჯანი, თვითოსაგან ოთხ-ოთხი დრამი, შაყაყული, ჩამიჩი, ია, ვარდი თვითოსაგან შვიდ შვიდი დრამი, შავი ჩამიჩი ათი დრამი, ხმელი ლელვი ათი მარცვალი, სინჯითი ოცდაათი მარცვალი, ინჯასი ოცი მარცვალი. ეს წამლები რაც გვითქვამს ერთბირად ორს ლიტრას წყალში დაალბოს ერთსა ღამესა და დილას და ადუღეთ ეს წამლები და ეს წყალი მანამდი, სანამდის ორი ლიტრა წყალი სამოცს დრამად მოიყრებოდეს, მასუკანითა შვიდი დრამი სირხიშტი და შვიდი დრამი თარანგუბინი ეს ორივე ცოტად თბილის წყლით დაალბონ და გაწურონ, იმა სამოცისა დრამის წყლისაგან გაურიონ, მაშინ ლარიყონი
20 თეთრი, თურბუთი. ინდოური მარილი, და თუ არ იშოვებოდეს მისადნაცულად აქაური მარილი ქნას თვითოსაგან ნახევარ დრამი, დანგ. ნახევარი საყმუნია, დანგ ნახევარი მასტაქი ეს წამლები დანაყეთ და ამ სამოცსა დრამს წყალში გაურივეთ, ცოტად ნელთბილი ვისაც უნდოდეს შესვას და ორივე მკლავი შეუკარ და მერმე კიდევ გაუხსენ. მკლავის შეკურა ეს არის რომე გული უფრო არ აეშლების.

მათბუხი ალილაჯან არგებს მლიერს და მქავანს და სისხლკორძი რომე ტანზედა გამოუვიდეს არგებს. რაც ტყირპშიგან სიმსივნე არის მას არგებს, და დამწვარი სისხლი რომე ტანზედა წითელ წითელი გამოვა მას არგებს დაიჭირე: ყვითელი ალილა, ქა-
30 ბული ალილა, სინამაქი, შასთარა თვითოსაგან ათ ათი დრამი ეს დანაყე და ორს ლიტრას წყალშიგ ჩაყარე და ერთსა ღამესა დაალბე და მეორესა დღესა ადუღეთ. მანამდისი ადუღე მანამდი სამოცსა დრამზედა მოიყაროს, მერმე ოცი დრამი შირხიშტი და იაცი დრამი თარანგუბინი ის იმა ნადუღებსა სამოც დრამსა გაურივეთ და ის წამლები ნუშის ზეთში დაურივეთ და შეასვით.

მათბუხი ბანავშ. კაცსა რომე გვერდი სტკიოდეს არგებს, და ხუელასაც არგებს და ყელსა რომ მოუჭიროს რამე მასაც არგებს და კაცსა რომე ჩაუარდეს ხმა იმასაც არგებს. დაიჭირე: ია, ხმელი

სიფისტონი თვითოსაგან თვითო დრამი და ხვარასანი ჩამიჩი თხუთ-
მეტი დრამი, ასლისუსი ხუთი დრამი. ქუნჯითისა თესლი ოცდაათი
მარცვალი, ანისუნი, ზულფა თვითოსაგან ხუთი დრამი, ხათმი,
ხუბაზ, ფარისიაოშან თვითოსაგან ხუთი დრამი ეს წამლები ორსა
ლიტრა წყალშიგან ჩაყარე და ერთს დამესა დაალბე და მერმე
ადულე ვირემ სამოცს დრამზედა მოიყაროს და თხუთმეტი დრამი
თაფლი და თხუთმეტი დრამი ხიარ შამბარი ამა ნადულებსა წამლებ-
შიგან გაურივე, დაწმინდონ და გაწურონ და ერთი მუტყალი
იარაჯფეყრა, დანგ ნახევარი საყმუნია დახელილი შიგ გაურივე და
შეასვი. თუ იარაჯფეყრა არ იყოს ყარიყონი. თურბითი, ალიქირუმი,
ხურმისა თესლი, ყაისი, ეს ყუელა კოკობში ჩაყარე წყლითა აავსე
და ცომითა ასე მოუგლისე პირი და მოადულე, ასრე რომე მესამედი
დარჩეს და იმა წამლისაგან თვითოს თასსა გამოსწურევდეთ და
თარანგუბინითა გალესე და სამსა დღესა შეასმევდით.

10 მუღლაბი მათბუხი მუფდისა: რევანდი ჩინი მუტყა-
ლი ერთი და სინამაქი ერთი პეშვი, თუხმაქანი ერთი პეშვი, ტუხ-
ტისა თესლი და მისი ყვაელი, ბაბუნაჯი, ჰულაბი, სტაფილოს
თესლი, თურბუთი, ნახევარ დანაყილი ლარიყონი, ნახევარ დანაყი-
ლი ბალილა ყუითელი კურკა გამოღებული, ნახევარ დანაყილი ბა-
20 ლილა კურკა გამოღებული, ნახევარ დანაყილი თარანგუბინი, შირი-
ხიშტი, შავი გავალო, თაბრიინდი, უნაბი ეს ყუელა დაიჭირე იმავე
წესითა, კიკობშიგან ჩაყარე წყლით აავსე, თავს ჯამი დახურე და
ცომით მოუგლისე და ადულე ვირემ მესამედად ჩაიყრებოდეს და
იმავე წესით ასვემდით.

30 **იზ. მათბუხნი რომელნი არა გასახხნელნი არიან.** უწი-
ნათი ნიშანი ზოვაფასი და ტაბიხისა ერგების ყოველთა მკრდო-
ვანთა და ყოველსა ძველსა და ახალსა ტკივილსა, ფირტუვსა
და ხუელასა და ვის ხივილი იყოს ფიცხელი და რომელი სიტყვასა
ვერა აწევდეს. და ვერცა დაიძინებდეს. სიფიცხითა ტკივილისათა
და შეჭირვებისათა ნებითა ღვთისათა. აილე: კამის ძირი და ნახუ-
რის ძირი და ძირთაფლისა ძირი, გაქუურცნილი ამათგანი წონით
ოცოცი დრამისა და შარალჯააბარი წონით ათისა დრამისა და ხატ-
მისა თესლი და ბაბუყუელას თესლი ამათგანი წონით. რვა რვას დრა-
მისა და კამის თესლი და ანისონი ამათგანი წონა ოთხოთხი დრა-
მისა და ფუკა, ალაღხირი და სალიხა ამათგანი წონა ოროლი დრა-
მისა. გომიზი არაბი და ქათირა წონა ხუთხუთის დრამისა და ია-
ხმელი წონა ორი დრამისა და გომიზი ნუშის, წონა სამსამისა დრა-
მისა და ზოვაფა ახალი ხმელი წონა ათის დრამისა და შუქა და ბად-

ვარდი ამათვანი წონა ხუთხუთისა დრამისა, სიბისთანი წონა ოცის დრამისა და ზიბბი ჭაჭისაგან გამორჩეული წონა ორმოცის დრამისა, შეჰკრიბენ ეს წამლები და ქვისა ქოთანსა შიგან ჩაასხი და ან თანგირითა და ზედ ათი ლიტრა წყალი დაასხი, დაგბოთ ვირემ დარჩეს მისგან სამი ლიტრა და დასწურო და აიღებდე მისგან ყოველთა დილათა ბაღდადურისა ლიტრისა ნახევარსა და ზედა სამის დრამის წონასა ნუშის ზეთსა ჩაასხემლი და შესვემდით დილეულად დერგების თუ ღრთსა უნდეს.

10 სხვა მათბუხი ერგების ტკივილსა ღვიძლისასა, ხუელასა და ნაზლასა რომელი შეექნების მკერდსა შინა, თავისა სურდოსაგან და ესე სარგებლისა არის ყოველთა გულთა მხურვლათათუის და ცხროთა დამწვართა, რომელი შეხვდების ჭაბუკთა და ვინ კუნესოდეს, ტკივილისა მარჯვენითა კერძისასა სიმხურვალისა გზითა და ყოვლისა შეეშალოს ტანი დედათაგანსა და კუნესოდეს შეიწრებასა მკერდისასა და გააქარვებს ხუელასა ძველსა ნებითა ღთისათა. აიღე: ნიახურისა თესლი და კამის თესლი და ანისონი და ძირთაფლის ძირი. ვაქურცნილი კამის ძირი, ნიახურის ძირი და შალარჯაბრი ამათვანი წონა ათის დრამისა და ზოვაფა ხმელი წონა ხუთის დრამისა და ნესვის თესლი და ნიახურის თესლი ამათვანი წონა ხუთხუ-

20 თისა დრამისა და ლაქი ბუზური რომელი არის საღებავი ამათვანი წონა ორის დრამისა და ფუკა ალაღხირი წონა სამის დრამისა და კიტრის თესლი და ხატმის თესლი, ამათვანი წონა ოთხოთხისა დრამისა და სიბისთანი და ქლიავი გაქუცვილი და ზიბბი ჭაჭისაგან გამორჩეული ამათვანი წონა ოთხოთხის დრამისა შეკრიბენ ეს წამლები და ქვისა ქოთანში ჩაასხენ ან თანგირითა წმინდათა და ზედან დაასხით ბაღდადურითა რვა ლიტრა წყალი დაგბო ვირემ ორინაწილი წავიდეს და მესამედი დარჩეს, მერმე გაწურეთ და ჭურჭელსა შიგან ჩაასხით და აიღე მისი წყლისაგან ყოველთა დღეთა ბაღდადურისა ლიტრის ნახევარი და ჩაურთევით შიგან ნუშის ზეთსა, ფუს-

30 ტუყისასა ერთად შერეულსა ხუთის დრამისა წონასა და შესვას დილა ხალამოს ერგების, როდეს სვას შეიდსა დღეს ან თხუთმეტსა, კარგია, ვამოცდილი ნებითა ღთისათა.

მათბუხი რომელი არიან შესაგებელნი. ჯერ არს რათა გასწმინდეთ წამალნი მიწისა და ნაცრისა და ღერისა მათისაგან და სხვა რაცა იყოს მას შიგან და შეაგბოლეთ ქვისა ქოთანსა შიგან, თიხისასა და უმჯობეს არს რათა არა ეწიოს გესლი და შეუგზნა ქვეშე ცეცხლი და გაწვისა შემდგომად ჩაყარე ესე წამალნი შეკაზმულნი მდსთვის შეასვით ნელთბილი.

მათბუხნი არა გასახსნელნი რომელნი ერგებიან ხუელასა და ტკივილთა მკერდისათა. გასწმინდე წამალნი ვითა ნიშანი მიგვიცემია და შეაგბე კარგად და თუ იყოს შესუმა ზატხულის, შეაგბო, რაზომიც გეყოფოდეს დღისა და ღამისა, რათა არა დამყავდეს და გაირყუნას. თუ იყოს შესმა მისი ზამთრის, სიცივე არის, არ ვარგა სმა, მისთვის რომე სიცივე გარყუნის.

10 100. აქა ლოყიათა, რომელნი არიან სალოკელნი თითთა, რომელნი ერგებიან ყოველთა ტკივილთა, საღმობათა, შედედებულთა ტანისათა. და ვყოთ ესე სიტყვა გამოკრებული თუ ლოთსა უნდეს. ნიშანი ლოყისა რომელ არს ნაჟვისა, და ერგების ყოველსა ფილტუსა და ხვილსა და რომელნი იხველდენ და ამოჰყრიდენ ჰყრალსა ნერწყუსა, და ყოველსა ხუელასა ძველსა¹ სარგებელისა არს თუ ღმერთს უნდეს. აიღე: ქათირა და ნაჟვი გაქურცუნილი და ირსია რომელი არს ღვალო მათგანი სწორი წონა და სალსაელის თესლი და მუკლი ჰეუდი ამათგან სწორი წონა და სელის თესლი მოკლული და თამრალირონი გაწმენდილი მარცხლისა, კურკისაგან და თესლისაგან, გომიზი არაბი და ბიისა გურკისა ლაბა ამათგან წონა ოცდაათისა დრამისა და ძირთაფლისა რუბი წონა ოცის დრამისა და ფანიდის გომიზი წონა ორმოცდაათისა დრამისა შეკრებენ ესე წამალნი, და ნაყეთ, გაცერით და ყურძნისა რუბითა შესქელებულითა შეზილეთ, ან თაფლითა პერულ მოხდილითა, ერგების ესე ლოყია ვის მკერდი შევიწრობოდეს და დიდსა ხუელასა და ფირტუისა დიდსა ხვილსა, რომე ვერ ერგებოდეს დათმობა, აიღოს ამისგან. დილა საღამოს, კარგი და გამოცდილია თუ ღთსა უნდეს.

20 250. ნიშანი ლოყისა რომელი არის შამბალილისა² ერგების ხუელასა და მკერდსა და ვისაც გაუძნელდეს სულისა ღება და ვისა უნდეს ხმის გაკეთება ნებითა ღთისათა. აიღე: სელის თესლი წონა ოცის დრამისა და ნუში ტკბილი წონა ოცი დრამისა და ქათირა და ძირთაფლის გამოწურვილი და ნაჟვი გაქურცვილი და ბალდი რომელი არს ნუში წურილი, მწარე, მოხალული და ნიშასტაგი ღამეს დაალბე და მერმე აადუღე ასრე რომე სამოცსა დრამზედა მოდგეს, მერმე შიგ ოცი დრამი თაფლი გაურივე და გაწურე და მასუკანის ნახევარ დრამი ყარიყონი და ნახევარ დრამი თურბუთი, ნახევარ დრამი ალიჭირუმი ერთი დანგი ინდოური მარლი, ესე გაწურვილ შივა გაურივე და შეასვით და ფარეზი ისრევე ქნას როგორც ზემო მათბუხებშიგან სწერია.

¹ სწერია „ძვალსა“.
² სწერია „შამბალითისა“.

მათბუხი შათარა, არგებს ზაფრასა და კაცსა რომე ტან-
შიგა სისხლი დამწვარიყოს და ნამეტნავი ქავილი სჭირდეს ტანშიგა
დაიჭირე: შათარა ხმელი და სინამაქი თხუთმეტი დრამი. ალი-
ლა ქაბული უძვალო ნახევარ უკია¹ ანისონი ხუთი დრამი ია და
ხათმი ხაბაზი, ნილოფარი ამათვანი ოთხოთხი დრამი ესე ყუელა ჯუმ-
ლად დანაყე და ორსა ლიტრასა წყალშიგა ჩაყარე და ერთსა ლამე-
სა დაალბე, მერმე ადუღეთ ასრე რომე ცოტა დარჩეს, მასუკანით
თხუთმეტი დრამი შირხიშტი შიგ ვაურივეთ, და თუ ესე შირხიშტი
არ იყოს, ოცდა ხუთი დრამი თაფლი გაურივეთ და დანგ ნახევარ
20 საყმუნია შიგ ვაურივეთ და შეასვით.

აწე მულლაბი დავსწეროთ. ესე მულლაბი რომელ არის ძარ-
ლუთა დამალბობელი და სენისა დამალბობელი და ბალღამისა და-
მალბობელი ამა მათბუხისა შესმასა წინათ. მულლაბი დიდის
მათბუხისა ბუზურგისა: საბრი, ყურდმანა: ქასრა, წითელი
ვარდი, ნიახურის თესლი, თითოსაგან ხუთ ხუთი მუტყალი, ანი-
სონი, რაზიანა, ჩაღლუზა, საქმინაჯი, ფატრასალიონი, სალიხა, ბუ-
ზიდანი, სურინჯანი ორივე ნახევარ დანაყილი; ფარსიონი, გული
ყვავილი, ხატმი თუხმი, ხატმი და ყუავილი მისი, სეფისტანი. ასა-
რონი, ვარდი, ია. ჩამიჩი, თარანგუბინი, შირხიშტი ეს ყუელა ერთ-
30 გან შეჰყარე იმავე წესითა კოკობშიგ ჩაყარე წყლით აავსე და თავი
მოუგლისე და ადუღე ვირემ მესამედი დარჩებოდეს და იმა წყლი-
საგან თვითოსა თასსა გამოსწურვედი და თარანგუბინითა გაღესევედი,
და სამსა დიღასა შეასვი თვითო თასი.

აფთიმონისა მათბუხისა მულლაბი: მოიღე ხატმისა
ყვავილი ერთი პევში, ასარონი, ბასვაიჯი, სინამაქი, თავრეზული
რაზიანა, უნაბი, ჩამიჩი პევში ერთი, ინა სამისაგან თვითო დრამი
გაურიონ და შეასვან. ფარეზი ასრევე ქნას რომე ამას ზემოთ დაგ-
ვიწერია.

მათბუხი აფთიმონი არგებს რომე კაცსა სევდა სჭირდეს
30 და რომე კაცი შემცდარი იყოს, და არგებს კაცსა რომე არ შეეძ-
ლოს და სევდიანად იყოს და მალვით ტანშიგან სატკივარი სჭირდეს
და ვერა შეეტყოს რა, ამასაც არგებს. თავის ტკივილსაც არგებს,
სტომაქის სატკივარსაც არგებს და ტანში რომ გონჯი რამე სისხა
არის მასაც არგებს. დაიჭირე; აფთიმონი ათი დრამი ალილა
ქაბული ხუთი დრამი, ჩამიჩი, თხიფი და სიფისტონი ამა ორისაგან
თხუთმეტ თხუთმეტი დრამი, სინამაქი შვიდი დრამი, ასლისუსი,

¹ სწერია „ყაყია“.

ლისონლამალი, ია; ლისონი საურ, ზუფა თვითოსაგან. ოთხოთხი დრამი და სუნჯითი ოცდათი მარცვალი ესე ჯუმლად ორსა ლიტრასა წყალშიგან ჩაყარეთ და ერთსა დღესა დააღბე, მერმე ადუღეთ, ვარემ სამოცსა დრამზედა მოიყაროს და ცოტა თაფლი გაურივეთ რომე მოატკბოს და თამრინდი და ხიარშამბარი თვითოსაგან ათი დრამი ამა ნადულარისხ წყალშიგან გაურივეთ და გაწმინდე და გაწურე და დანგ ნახევარი საყმუნია შიგ გაურივე და ასვი და ასრე ქენ რომე რაც ამაშიგან სადულარი წამალი სწერია მოიღე ყუელა და ჩაყარე ქოთანშიგან და ცეცხლზედ დადგი. და მოიღე საყმუნია და ცოტას მჩვარში გამოჰკარ და შიგ ჩააგდე მოადუღე და მერმე ის საყმუნია შიგავე ჩაურივე და ყუელა ერთად გამოწურე.

მათბუხი აბსინთინ არგებს ბავასირსა, რომე ავი წყლული იყოს ტანზედა მასაც არგებს და ფერხსა და მუხლსა რომე ქარი იყოს მასაც არგებს, და მხრისა ძარღვებშიგან რომე ქარი იყოს მასაც არგებს და სული რომე ვიწროდ ამოზდიოდეს მასაც არგებს. და იქირე: ავსანთინ ათი დრამი ალილა ყვითელი და ალილა ქაბული თვითოსაგან ნახევარ უკია ასრე რომე ქერქი შეაძრო და გული გაავდო, ალილა შავი და სუსანი. ბასვაჯა, სურინჯან თვითოსაგან ოთხ ოთხი დრამი, აფთიმონი. ანისონი, ლაბლაბ, ვარდი და ია თვითოსაგან სამსამი დრამი, შაშთარა, სინამაქი თვითოსაგან ხუთ ხუთი დრამი, ჩამიჩი, თხიფი, სეფისტონი. თვითოსაგან ათათი დრამი ყუელა ორს ლიტრა წყალშიგა ჩაყარე და ერთსა უკიასა¹. ამ ყუელასაგან, წონა ოროლისა დრამისა დანაყენ ეს წამალნი, გაცერ და ყურძნის რუბითა შესქელებულითა შეზილე და ქურჭელში ჩადევ. შესმა მისგან წონა ოთხოთხისა დრამისა აიღოს დილა საღამოს კარგია ნებითა ღოთისათა.

ნიშანი ლოყისა რომელი არს სელის თესლისა რომელი ხუელდენ და არას ამოყრიდენ, ხუელასა ხმელსა უშველის ნებითა ღვთისათა. აიღე: სელის თესლი მონალული და ქათირა და გომიზი არაბი და ძირთაფლის რუბი ამათგანი სწორი წონა დანაყეთ გაწერ და ძირთაფლითა შეზილენ და დილა საღამოს ახმარეთ, გამოცდილია და კარგი თუ ღმერთსა უნდეს.

ნიშანი ლოყისა არგებს ჩვილთა რომელი იხველდეს ღმით ნებითა ღვთისათა, აიღე: გომიზი არაბი და ძირთაფლის რუბი, ნაჟუი გაქუცული მისისა ქერქისაგან, დანაყე და ფანიდითა შეასქელეთ, ერვანდის ზომით მერთლად ქნა და შესმა ამისგან ყრმასა თავის დედის რძით. სარგებელისა არის ნებითა ღვთისათა.

¹ სწერია „დიკისა“.

თარგმანი ლოყიათა შექნისა¹ დანაყენ წამალნი, ხმელი დაალბე რომელთა ლობთა გამოღება ხამს ვითა ბიის კურკა და ბაბაყუელისა თესლი და შამბალილისა თესლი და სხვანი ერთითა დლითა უწინ დაცვილი და ზეთი ორივე ცეცხლთა ზედა ერთად შერიგენ კარგია, რათა არა შეიყინენ წამალნი.

კარი აბისა რომელ არს მარცულეები (აბისა) ნიშანი მარცულისა რომელსა ჰქვიან აბი და ერგების ყოველსა ტკივილსა სტომაქისასა და თავისასა და გასწმენდს ტანსა ყოვლისა დაკრებულობისაგან და სენისაგან და ერგების ჰაბუკთა და ბერთა, დაშვენდების ყოველსა გუნებასა მხურვალსა და გრილსა, და იმისი აღება სარგებლიანია და კარგი ყოველთა ჟამთა. როდესაცა ვის უნდოდეს დაშვენდების უფრო ზაფრიანსა ბუნებისათა კაცთა და გამოსწმენდს თვალისა სიბნელესა და მოუმატებს სინათლესა, დაშვენდების ბალღმიანთა კაცთა და ერგების იარაყანსა და ესე მოეხმარების ვის ტანისა [სიმრთელე] უნდოდეს ღთსა უნდა. აიღე იარაჯ ფეყრა წონა ხუთის დრამისა, ხალილაბი, კვერცხის გული და მარლი ნავთისა და აფთიმონი. აკარატი და თურბუთი თეთრი, ფუკა, აღზირი და აფსინთისა გამოწურვილი, ზაფრანა და ლარიყონი და საყმუნია დანამასტაქი შემწვარი და ვარდი წითელი და ქათირა და მუყლი: ამათგანი წონა თვითო მიტყალი შეკრიბენ ესე წამლები დანაყე გაცერ შაქრითა და ძალის ყურძენას წყლითა შეზილეთ და მარცულად დაქენით და ჩრდილში გაახმეთ, შესმა მისგან წონით ორის დრამისა და უმცრო და უფრო ნებითა ღთისათა.

სხვა აბი თვალთა და თავისა. სტომაქსა ბალღმისგან გამოსწმენდს. დაიჭირე: აბიბალასან, თურბუთი, ლარიყონი, მარტუჯი ამათგანი თვითო დრამი, მაჰმუდა ერთი დანგი, ესე წამლები დანაყე და გაცერ და დინარის შარაბიცა გაურიეთ შიგა და თბილის წყლით შეზილეთ და თხილის გულის ოდენი დამარცულეთ და ჩრდილსა გაახმეთ. ჩაანთქმევიანეთ.

სხვა აბი თვალთა თვის კარგია. დაიჭირე: ორი დანგი საბრი, ორი დანგი შამიანდალი, ორი დანგი მაჰმუდა, ორი დანგი აფსინდის თესლი, ორი დანგი მასტაქი დანაყე, გაცერ და ნიახურის წყლით აბათ შექენ და ჩრდილში გაახმეთ და ჩაანთქმევიანეთ ძალად, ასრე რომე კბილი არ დაადგას.

ნიშანი წამლისა ძლიერისა რომელ არს მარცვალი წყლით მაკეთა, და ვის ტკივილი მუცელთა შეჰქნოდეს.

¹ ეს წინადადება განმეორებულია.

და წყლით სავსე ებას და გაუსივდებოდეს, და გაუსივდებოდეს ფერ-
ხნი და წვივნი ყოველსა ტკივილსა თელგმისასა და შავისა ნალული-
სასა, გამაძლიერებელი არის ღვიძლისა და ტყირპისა და ერგების
ტკივილსა ძარღუთასა და ქართა სხვილთა თუ ღთსა უნდეს. ა ი ღ ე:
რევანდი და მური და მუყლი და ვაშაკი და საქფინაჯი და მასტაქი
და გუნდრუკი და საბრის კუტრი და თახუის ყუერი ამათგანი წო-
ნა სამსამი დრამისა და ჯანტიანე ბერძნული და ენდრო მღებართა
და ლაქი და ქუშტი მწარე ამათგანი წონა ოთხოთხისა, დრამისა და
კილამონი და სუმბული და ზაფრანა და პილპილა და ზირა ქირმანი
10 და ნიახურის თესლი და ანისონი ამათგანი წონა თვითოს დრამისა
თურბუთი თეთრი და ღარიყონი; შამიანდალი და აფსინდისა გამო-
წურვილი შროშანის ძირი მთისა, ამათგანი წონა ხუთხუთისა დრა-
მისა დანაყეთ ესე წამლები გაცერ და კამისა წყლითა შეზილე და
მარცულად დაქენ, გაახმე და შესმა მისი ძალსა ზედა. სარგებლისა
არის ნებითა ღთისათა.

ნი შ ა ნ ი მ ა რ ც უ ლ ი ს ა რომელი არის ათითა წამლითა.
ერგების ტკივილსა ნიკრისისასა და ტკივილსა შინდგამთასა ნებითა
ღთისათა. ა ი ღ ე: ზანჯაფილი და დარიფილფილი და შატრაჯი ჰინდი,
პილპილი შავი და ამლაჯი და ბალილაჯი და ხალილაგი შავი და ნან-
20 ხუა და სუდი ამათგანი წონა ოროლისა დრამისა და საბრის კუტ-
რი წონა ოცის დრამისა დანაყეთ, გაცერით და ძალის ყურძენას
წყლითა შეზილე. შესმა წონა ორის დრამისა და ნახევრისა და შე-
სვას ამა წამლისაგან მრავალჯერ ყოველთა თვეთა; და ზოგნი მკურ-
ნალნი ურთვენ შიგან ორის დრამის წონას საყმუნისა, რათა გა-
ძლიერდეს ქნა მისი, თუ ღთსა უნდეს.

ნი შ ა ნ ი მ ა რ ც უ ლ ი ს ა ერგების სიმყრალესა პირისა. და ვის
საუბარშიგან გამოჰყუებოდეს (შიგნით) მყრალი სული¹ გასწმინდეს
ესე სტომაქსა ნებითა ღთისათა. ა ი ღ ე: საბრის კუტრი მუტყალი
და ნახევარი, ანისონი და ნიახურის თესლი და ნანხუა და ხალილა-
30 გი შავი და მარილი ჰინდი და კარამფული და სუმბული ამათგანი წო-
ნა თითოს დრამისა და მუკლი კერატის წონა, შეკრიბენ ესე წამ-
ლები დანაყე გაცერ და თურინჯისა ქერქისა წყლითა შეზილე და ან
პიტნისა წყლითა და მარცულად დაქენ და ჩრდილში გაახმე. შესმა
მისგან წონა ორის დრამისა და მასუკანის ვარდის წყალი. შესვას
გამტკბარი. ერგების ესე წამალი დამპლობასა ნოტიასა რომელი შე-
ეჭნების სტომაქსა შინა. დაუამებს სულსა პირისისა ნებითა ღთი-
სათა.

¹ ეს სიტყვა სამჯერ სწვრია.

ნიშანი მარცხლისა ჩადებითა პირსა შიგან. ერგების მოფოლხვებულებასა ღრძილთასა რომლისა[გან] გამოვიდოდეს სისხლი, ნიადაგ ტკივილსა კბილთასა და საცოხნეთასა და გამოიღებს სინოტიესა პირისაგან და დაუამებს სულსა პირისასა და ერგების კბილთა შეძრულთა, ნებითა ღთისათა აიღე: კარამფულისა გურკა და აყარყარა და გუნდა მწვანე და ბასბასა და ქაბაბა და ბროწეულის ქერქი ყოველი ამათგანი სწორი წონა დანაყე და გაცერ და ყურძნის რუბითა შეზილე და მარცულად ქენით, გაახმეთ და როდესაც გინდოდეს მისგან ჩაიდევით პირსა შიგან თვითო მარცვალი და ერთი მეორისა შედეგად. და პირსა რა ლორწო მოექცეოდეს წანერწყვიდეს ჟამყამად. სარგებლისა არის რასაცა ნიშანი მიგვიცემია ნებითა ღთისათა.

20 აბი ათმახიყონ არგებს ზაფრასა და სევდასა, ბალღამსა და რომელი მალვით სატკივარი იყოს და სატკივარი დასძველებოდეს ტანშიგა მას არგებს. დაიჭირე: თურბუთი თეთრი და იარაჯ ფეყრა თვითოსაგან დანგ ნახევარი და ალილა ყვითელი ნახევარ ღრამი, შამიანდალი, საყმუნია თვითოსაგან დანგ ნახევარი, სუმბული, სალიხა, ზაფრანი, აბი ბალასან, თვითოსაგან ნახევარ ღრამი ეს ყუელა ჯუმლად დანაყე და რაზიანასა წყლითა დააგორგალე და შესვას. და ამისმან შესმულმან ამა დღესა იფარეზოს და ნურასა სჭამს და ერგების.

30 აბი ყუყია არგებს თავის ტკივილსა, ყურის ტკივილსა და თავის ნახევრისა ტკივილსა და თვალის სინათლესა მომატებს და ცხვირსა რომე სდიოდეს გამოსწმენდს, და თავშიგან რომე სიხმელე სჭირდეს არგებს. ესე წამლები ჯალინოზ აქიმსა შეუწყვია. დაიჭირე: საბრი უსყუთარი და მუყლი აზრაყი, ავსანთინი, მასტაქრ, საყმუნია, შამიანდალი, იარაჯფეყრა, თურბუთი ამა ყუელასაგან თვითო დანგ ნახევარი და ერთი დანგი წითელი ვარდი გაურიეთ კარგად მოუხდების, ეს წამლები ჯუმლად დანაყეთ გაცერით და მერმე ნიახურის წყლით დააგორგალეთ და მისცეს რომე შესჭამოს კარგია და გამოცდილი.

აბი სურინჯან არგებს ფერხისა ტკივილსა და ტანისა გონჯსა ქარსა და რაცა სენი ბალღმისაგან სჭირდეს მას არგებს. დაიჭირე: სურინჯანი, საბრი უსყუთარი თვითოსაგან თვითო მიტყალი, თურბითი თეთრი, მაიზარა, ბუზედან, თვითოსაგან ოროლი დანგი და ფარფიონი, მარილი ინდოური საყმუნია თვითოსაგან თვითო დანგი და ნახევარი, ესე ყუელა ჩაადნოს და რაზიანას წყლითა დააგორგალოს და მისცეს რომე ჭამოს.

ა ბ ი ბ ა რ მ ა ქ ი არგებს რომე ავი შლიერი ესხას, სისხლკორძსა, ესე წამალი ბ ა ხ ტ ი შუ ა ჰ ნ ა ზ ა რ ნ ი ს ა გ ა ნ შეყრილი არის ბ ა რ მ ა ქ მეფისა შვილისათვის შექნა ესე წამლები. იმა მეფის შვილისა სახელი ფახილ. ამას მწოედ ქავილი სჭირვებია. და ი ქ ი რ ე: ყვი-თელი ალილა და ალილაზარ და ბალილა თვითოსაგან თვითო მი-ტყალი, შარნაგი ქაბულ, თურბუთი თეთრი თვითოსაგან ნახევარ დრამი, და ერთი დრამი საბრი, საყმუნია, ალიქირუმი ორისაგანვე დანგ ნახევარი ესე ჩაადნევ და წყლით მარცულად შექენ და ასვით.

10 ა ბ ი ა მ ა ლ უ ზ არგებს რაცა ტყირპისა სატკივარი არის და რომე ტანშიგან დამწვარიყოს. და ი ქ ი რ ე: ჰაბულფიყრა ამალუზ და ყუითელი ალილა თვითოსაგან თვითო მიტყალი ესე ყუელა დანაყოს და სიქანგუბინშიგან გაურიონ და ასვან, არგებს თუ ლ ო ს ა უნდეს.

ა ბ ი ლ ა რ ი ყ უ ნ არგებს კაცისა ტანშიგა რაცა ტკივილი იყოს და თეძოშია რაცა სატკივარი იყოს და სჭირდეს. და ი ქ ი რ ე ლ ა რ ი ყ ო ნ ი და ლაფითის ფურცელი და რუბი სუსი თვითოსაგან ნახევარ დრამი, შამიბედავი ოთხი დანგი ესე ყუელა დანაყე და წყლით და-მარცულე და მიეც რომე შექამოს და არგებს.

20 ა ბ ი ს ა ბ რ ი არგებს ტანის მქავანსა, და ი ქ ი რ ე საბრი და ალილა ყუითელი თვითოსაგან თვითო დრამი სინამაქი, შაჰთარას თე-სლი, და ქასნის თესლი თვითოსაგან ოროლი დანგი, საყმუნია, ალი-ქირუმი, ინდოური მარილი, თვითოსაგან თვითო დანგი ესე ჯუმლად დანაყე და კამის წვენით დააგორგალოს და შეაქამოს.

ა ბ ი ყ ო ლ ი ნ ჯ ი ს ა არგებს ვისაც ყოლინჯი სჭირდეს, გულსა გასწმენდს და შეკურით რომე იყოს გახსნის. და ი ქ ი რ ე: შაჰმიბადავი, სულჰინ თვითოსაგან თვითო დრამი, ალიქირუმი და ხმელი ვარდი, საყამუნია თვითოსაგან თვითო დანგი, ესე ყუელა ერთად დანაყე და კამის წყლით დამარცულე და მიეც რომე ჰამოს.

30 ა ბ ი ხ უ ე ლ ი ს ა . არგებს ხველასა და კაცსა რომე გვერდე-ბიგან სენი სჭირდეს და კაცსა რომელსა ხმა წასლოდეს და ი ქ ი რ ე: ქასირა თეთრი და სამყი არაბი და კიტრის თესლისა გული და ნე-სვის თესლის გული და აყიროს თესლის გული და ხაშაზაშის თესლი, რუბისუს დაფქვილი დაწურვილი ზაფრანა თვითოსაგან სამსამი დრა-მი და ნუშის გული ხუთი დრამი და შაქარი და ყანდი ნაბათი თვი-თოსაგან სამსამი დრამი ესე ყუელა დანაყე¹ და გაცერ და ლისონ-ლამალისა წყლით თხილის ოდენოდენი დააგორგალე და ეს თვითო თვითო პირშიგან ჩაიდვას. არა გახსნის.

¹ ეს სიტყვა განმვორებულია.

აბი ჯუნდა არგებს რომე კაცსა შიგნით ქარი დაერქმოდეს და მუცელშიგან უჭყვიროდეს და რაც სენი ყუერში იყოს და რაც ქარი იყოს ან ტანშიგან. ან ყუერშიგან ან მუცელშიგან ყუელას არგებს და თირკმელთა სიგრილესა. და იჭირე: სურინჯანი¹. ბუზიდანი თვითოსაგან ნახევარ ნახევარ დანგი თურბითი ჰაბინილი, თვითოსაგან ოროლი დრამი სიბრიჯენდ, ალიქირუმი თვითოსაგან ოროლი დანგი, მერმე ფარფიონი, მამუდა თვითოსაგან დანგ ნახევარი ეს ყუელა დანაყეთ, გაცერით და ნიახურის წვენით დამარცულეთ და მიეცი რომე შეჭამოს.

10 აბი ულმათინ არგებს რომე პირის ზახე გაუმრუდდეს ლოყა, ფერხი და ხელი რომე მოღებით იყოს და ანუ თრთოდეს და ანუ ენა დაებას და მხარშიგან შეკუროთ იყოს და საჭმელს ვერ იღნობდეს. და იჭირე: მუყლი, შამი ბედავი და ჯუნდა, ჰურმალრი, აბაყზუნინ, ჯავაშირი თვითოსაგან ოროლი დანგი, იარაჯფეყირა ნახევარ მიტყალი, ჰოლთის, უსტუხუდოს თვითოსაგან თვითო დანგი, ლაქი ორი დანგი ესე ყუელა დანაყე და გაცერ და განდანას წვენით დააგორგალე და შეაჭამე კარგია და გამოცდილი.

20 აბი მუყლი არგებს რაცა ტყირპშიგან ქარი იყოს, ყუელას გამოიღებს და ბოვასირსა არგებს. ღვიძლისა სატკივარსა არგებს და რაცა რომე ბოვასირი და ქავილი სჭირდეს [უკანა] კარშიგა მას არგებს და ისი რომე ბოვასირი გასქელებოდეს და სისხლი სდიოდეს მასაც არგებს. და იჭირე: რაცა ალილა იყოს ყუელასაგან თვითო მიტყალი, ბარანაგი, ქაბალი. თურბუთი თეთრი თვითოსაგან ოროლი დანგი შათარას თესლი და ანისონი თვითოსაგან². თვითო დრამი, შაჰმიჰანთალი ნახევარ დრამი, საყმუნია ერთი დანგი ესე ერთპირად დანაყე გაცერ და პრასის წყლით დააგორგალე და ორის პრასის წონა შეასვი თბილის წყლითა.

30 აბი ზაირ უშველის რომე ჭიპსა გარემემო სტკიოდეს და კისხლსა იყუანდეს და რაცა შიგნით სატკივარი იყოს. და იჭირე: აფიონი ერთი დანგი და ნახევარი, კამის თესლი ოთხი დანგი დანაყე და სადაფის წყლით შეზილე და აბი შექენ პილპილის ოდენი და მიეც რომე შეჭამოს მისგან ხუთი დრამი. თუ არა ეშველოს ხუთი სხვა მიეც, და უშველის ნებითა ღთისათა.

აბი მანსურ არგებს რაცა ასო არის მისსა ტკივილსა. უშველის სასაშიგან რაცა სიმხურვალე შეყრილი იყოს ყუელას გა-

¹ ეს სიტყვა განმეორებულია.

² ეს სიტყვა განმეორებულია.

მოიღებს. წამლები: იარაჯფეყრა ნახევარ დრამი. ყანტარიონი ნახევარი დრამი, შასთარას თესლი¹ ნახევარ მიტყალი, ეს წამლები დანაყე გაცერ და შასთარას წვენით შეზილე და როგორაცა აბის წესია ისრე შექენ, თვითო მიტყალი აქამე, თუ ერთობ დიდი კაცი იყოს მიტყალ ნახევარი მიეცი.

აბი სოლან უწველის თასნუჯსა და ენა რომე მძიმედ ებას და ფილენჯსა აიღე: სოლან ოთხი დანგი, შამიანდალი, საბრი, ნიახურის თესლი, ანძარუთი თვითოსაგან სამსამი დანგი, თურბუთი თეთრი ორი დანგი, საყმუნია ერთი დანგი ეს ყუელა ჯუმლად დანაყე, გაცერ და ნიახურის წყლით შეზილე და აბები შექენ და მიეც ორი მიტყალი.

3. კარი ყურსებისა: ნიშანი კვერისა რომელნსა ჰქვიან აკარსალ ქავკაბდან, არის ესე უმჯობისა. არგებს ყოველთა ტკივილთა მუცელთათა დახსნილობასა გარდამეტებულსა და გურემასა შემთხვეულსა. ერგების ტკივილთა ყურთასა. როდეს გაადგინო ამისგანი, კერატისა წონა ქაბრის წყლითა დააჩვილო და ჩაუშვა ყურსა შიგან დაუყუდებს ტკივილსა. და ერგების დედათა და რომელთა გამოუვიდოდეს სისხლი წიღოვნებისა დიადი, გადამეტებული. როდეს შესმიდენ ამისგანსა ყოველთა ღღეთა კუერს მიყრტის სასმლითა, და ხველისათვის შესვას იის სასმლითა და ხსნილობისათვის გარდამეტებულისა, კვერი ერთი ბაზარდატუნისა ლაბითა შესვას, და ვინ სისხლსა დაჯდებოდეს ბიის წყლითა შეასვი ერთი კვერი, და ვის გველმან და ან ღრიანკალმან უცეს ტეგანისა წყლითა. და ახლად გახსნის მუცელსა როდეს სვას უკუდავის წყლითა რომელსა ჰქვიან ბაკლათთა ჰამაკან ანუ კასუმიისა წყლითა. და ერგების ტკივილსა საშოთასა, თაფლწყლითა. და იმისთვის წოდებულ არს ამას და ესე სახელი რა ოდენ აჯობებს და სალმობასა არა იჯობინების თუ ღთსა უნდეს. აიღე: მური და მთახუის ყვერი და სუმბული ტიბი და თიხა ბერძული, დაბეჭდული, და სალიხა და თივა ვაციისა ძირი, ამათგანი წონა ოთხოთხისა დრამისა და ზაფრანა და ქუშტი და აფიონი ამათგანი წონა ხუთხუთისა დრამისა, ხაშხაშის თესლი წონა ექუს ექუსის დრამისა, დოკო და ანისონი და ზოფა და ლემის თესლი და კუჭუმბრა და ნიახურის თესლი ამათგანი წონა დრამი რვა რვისა. შეკრიბენ ესე წამლები ხმელნი დანაყენ და გაცერ და წამალნი რბილნი ღვინითა განადგინე და მერმე შერივენ ყოველნი და კვერად დაქენ, და წონა ყოვლისა კვერისა ნახევარ მიტყალისა იყოს და ჩრდილში გაახმე.

¹ სწერია წვენი.

შესმა მისგან კვერი ერთი ნიახურის წყლითა ან სხუთთა რომლითა-
მე რომელ გვიხსენებია, თუ ღთსა უნდეს არგებს.

ყურსი ალილა არგებს კაცი რომე ბალღმნიანად იყოს და
სტომაქსა ძალსა მისცემს და ჭიპისა ჩხვერასა არგებს, რომე ქარი
ჭიპსა გრენდეს მასაც არგებს და ბუშტის ტკივილსა და თირკმელა-
თა ტკივილსა. დაიჭირე: ალილა ქაბული და ალიქირუმი, მაჰ-
ლაბდანე თვითოსაგან ოროლი დრამი, ამაწამლებშიგან ხუთი დრა-
მი შაქარი გაურივე და სამსა ღღესა აჯაბეთ.

10 ყურსი მუშკისა¹ არგებს სტომაქსა და კბილის ძირს
დაამაგრებს და ხშირად რომე პირსა (პერული) დავარდების არგებს
და პირსა რომე ავი სული ამოსდიოდეს მასაც არგებს და კაცის
გულსა გაანათლებს და თესლსა მოუმატებს და შფოთად რომე
იყოს მასაც უშველის. დაიჭირე: მუშკი ერთი დანგი და უდი
ჭინდი ორი დანგი. ყარანფული და ალიქირუმი, დარიჩინი და თუ-
რინჯის ქერქი და ქაბაბა და ჯავზაბოვა და ყაყულა თვითოსაგან
ნახევარ დრამი ეს ჯუმლად დანაყე და ვარდის წყლით ნახევარ
დრამის წონა დააგორგალე და საღამოს თეთრის შაქრით აჭამე.

ყურსი მური არგებს დედაკაცისა წესი რომ შეკურით იყოს.
დაიჭირე: მური წმინდა ერთი დრამი სადაფი და პიტნა ორივე
20 გამხმარი, ფუჰ, და მუშკი თარანგუბინი, ჰალთითი, ჯავარიში და სუ-
ღან თვითოსაგან ნახევარ დრამი გამხმარი ესე ყუელა დანაყე ერ-
თად და ჯავარიში და ჰალთითი ესე ორი ცალკე აბჰალის წყლითა
ჩაადნონ და მერმე ისი ზემო სხვა წამლები შიგან ჩაყარე და ესე
წამლები ყველა მუხუდოს წყლით ჩააყენოს მერმე ოცდაათისა დრა-
მით დაწმენდილი თაფლით და ნიგვზის ზეთით შეასვით.

ყურსი ქაფური არგებს ცხელებასა და ღვიძლსა, სტომა-
ქისა სიმსივნესა და თავის ტკივილსა დაიჭირე: წითელი ვარდი
და ქასნისა თესლი. ბაყლა, თუ ლიმაცა, შაქარი, თაბაშირი, ქასირა
თეთრი, და რუბასოსი და სამყი არაბი თვითოსაგან თვითო მიტყალი
30 და ქაფური ნახევარ დანგი ეს ჯუმლად დანაყეთ გაცერით და ვარ-
დის წყლითა დაზილეთ და ყურსად შექენ და სამსა ღღესა ჯულაბ-
შიგან იყოს და როდესაცა უნდოდეს სჭამდეს.

ყურსი სუმბულ არგებს რაცა სტომაქშიგან. ბალღამი
იყოს, ცხელებასა რომე ბალღმისაგან იყოს, თბილიბარა, ღღეგამოშ-
ვებით რომ აცხელებდეს მას ჰქვიან, რომე ცხრო სჭირდეს და გუ-
ლის ძალი შეკურით იყოს. დაიჭირე: სუმბული, ზაფრანი, თხაფ-

¹ სწერია „მუჰკისა“.

შირ¹, ყარანფული, სამცი არაბი თვითოსაგან თვითო დანგი ესე ჯუმლად დანაყე და ამის პირდაპირი ყარანფული. თაფლი ერთი-ნერთში გაურივე და გამოწურე, სამსა დღესა ამას აქმევდით.

ყურსი ბუზურგ არგებს რომე ტანშიგან დაფანტული სატკივარი იყოს; ყუელას ჩაჰკრეფს და სევდასა გამოიღებს რომე სჭარბობდეს, და სტომაქსა ძალსა მისცემს და ბუშტსა შიგან სენი სჭირდეს და სისხა, ისთისყა რომე კაცსა გამოაჩნდეს, და იჭირე: კიტრის თესლი და ტკბილი აყირო თვითოსაგან ოროლი მიტყალი; ისრე რომე ქერქი შემძურალი იყოს, შათარას თესლი და ქასინის

10 თესლი თვითოსაგან თვითო მიტყალი და ნახევარი და ბანგის თესლი, თეთრის ხაშხაშის თესლი და ქასირა, რუბისუს თვითოსაგან თვითო დრამი იის შარბათით შესვას და მისი საჭმელი ისპანახითა იყოს.

ყურსი თაბაშირი არგებს რომე ღვიძლშიგან სატკივარი იყოს და ბუშტშიგან ჩაილოს, მერმე ისთისყა გამოუჩნდეს, და იჭირე: თაბაშირი ხუთი დრამი და წითელი ვარდი და ახალი ქინძი, გილიერმანი თვითოსაგან თვითო [დრამი] ლაფითის ფურცელი ერთი დრამი ესე ყუელა ჯუმლად დანაყე და ტკბილის ბროწეულის წვენით ჩააყენეთ და სამსა დღესა აქამეთ.

ყურსი ქარვა არგებს დედაკაცსა რომე წესი მეტად სჭირდეს. და იჭირე: გილიერმანი, ხუნისიაოშან, ქარვა, ალიქირუმი, სანდალოზი, გულნარა თვითოსაგან ოროლი დანგი ეს ყველა ჯუმლად დანაყე და ბიისა შარბათით შეასვით და თუ ბიის შარბათი არ იყოს ვაშლის შარბათითა აქამეთ. მისი საჭმელი ისრიმითა იყოს. და თუ ისრიმი არ იყოს, სუმაყითა იყოს. თუ ამა ზემომან წამლებმან არ უშველოს ესე წამლები [უყავ] და იჭირე: აფთიმონი, ალილა, ამილა, ბალილა, გაზმაზუ, ხუნი სიაოშან, ლაქი, სამყიარაბი, გილიერმანი და გაწურვილი ფქვილი, თვითოსაგან ოროლი დანგი, სამცი ზირა ქირმანი, ალიქირუმი, სუდა, ყურფა თვითო დანგი ეს ჯუმლად დანაყე და მერმე ხმელი ქინძი წყლითა აღუღე და ისიზემო

30 წამლები ამაშიგა გაურივეთ და აგრე ასვით.

ყურსი ბანავშა არგებს ზაფრასა და თავის ტკივილსა და კაცსა რომ თავის ცხელება სჭირდეს. მუტბაყი, გულისა ცხელებასა და კაცსა რომე ხელი და ფეხი უსუსტდებოდეს. და იჭირე: ბანავშა და ერთი დრამი თურბუთი თეთრი თვითოსაგან დანგ ნახევარი და შაქარი თეთრი ტაბარზათი თვითოსაგან ხუთხუთი დრამი ეს ყუელა დანაყე ჯუმლად და ყურსად შექენით და ჯულბაშიგან ამყოფეთ მერმე შეასვით.

¹ თაბაშირი.

ყურსი ქაბრი არგებს ტყირპსა რომე მისჭირვებოდეს და გამრუდებულიყოს მისსავე ალაგსა დასვამს. და იჭირე: ქაბრის ძირისა ქერქი და ფიყადას თესლი თვითოსაგან სამსამი დრამი, ვაშაყი და ზარავანდი გრძელი და სადაფის ფურცელი ხმელი, თვითოსაგან თვითო დრამი, და ვაშაყი კარგითა ძმრითა დაადნევით, და ეს წამლები დანაყეთ და იმა ვაშაყსა და ძმარშიგან გაურთივეთ და მერმე ყურსად შექენით და ეს წამლები სიქანგუბინი ბუზურითა შეასვით სამსა დილასა.

10 ყურსი რევანდისა არგებს კაცსა რომე სძუვითლე სჭირდეს და მწოვედ წყურვილი სჭირდეს მას არგებს, კაცსა რომე დღე-გამოშვებით აცხელებდეს და ან მესამეს დღეს მოუვიდოდეს მას არგებს. და იჭირე: რევანდი ჩინი ერთი დრამი, თაბაშირი, ალილა ყვითელი და თურბითი, სამისაგანვე ნახევარ დრამი, თოხმაქანი და რაზიანას თესლი ყვითელი, ქასნის თესლი და ქიშუმი, ანისონი, საყმუნია თვითოსაგან თვითო დრამი და ნახევარი ესე ჯუმლად დანაყეთ და ჯულაბითა შეასვით.

20 ყურსი ლაქისა¹ არგებს ყოველთა ტკივილთა ღვიძლისათა, მხურვალთა გულთა და ვის სტკიოდეს ღვიძლი დიდისა ღვინისა სმისაგან გაფიცებოდეს, სიფიცხითა, აილოს ამისი კვერისაგან კვერი ერთი, დახსნის ნებითა ღთისათა. აიღე: ლაქი ბუზურ წონა ექუსი დრამისა და ხარბუზაკის თესლი გაჭურცნილი წონა თორმეტის დრამისა და ენდრო მღებართა წონა ორის დრამისა, შეკრიბენ ეს წამლები დანაყე გაცერ და წყლით შეზილე და კუერად დაქენ და ყოველი კუერი მუტყლისა წონა ქენ და შეასვით სიქანგუბინისა წყლითა ანუ ისე სასმელითა, ანუ წყლითა გრილითა, სარგებელისა არის ნებითა ღთისათა.

30 ყურსი უფულ დედაკაცსა რომე წესი შეეკრას მას გახსნის, აგრევე ყოლინჯსაც გახსნის. აიღე: უფული, მური თვითოსაგან თვითო დრამი, სადაფის წყლითა ყურსი შექენით და ოდეს გინდოდეს მიტყალ ნახევარი მიეცით. თუ ზაფრან სჭარბობდეს ყვითლის ალილის წყლით უნდა შეასვან, ხიარ შამბარის გული და თარანგუბინიცა მოუმატონ თუ ისი ყოლინჯი არ გახსნას ეს შაფი შექენ და აალებინე, და იჭირე: ჯაფაშირი, ბორა, შამიანდალი ესე სამივ დანაყე სწორსწორი და ძროხის ნალველი გაურთივეთ, შეზილეთ შაფები შექენით.

ყურსი აფიონი. აიღე: ქაბული ალილა, ბალილა, ამულა, გაზმაზუ თვითოსაგან ოროლი დანგი, ზირა ქირმანი, ალიქირუმი, სუ-

¹ სწერია: „ქალისა“.

დი, ყარამფული, სუმბული თვითოსაგან თვითო დანგი, ესე ყუელა ჯუმლად დანაყე, გაცერ, მერმე ცოტა ქათირა წყალშიგან დაადნონ და მერე მითა წამლები შეზილე და ყურსები შექენ და მიეც, ხუნი სიაოშანი, სამყი, ლუქი, გილიერმანიცა მოუმატე.

თარგმანი ყურსებისა. ასრე უნდა შექნა ვითაც მოგიტ-
ხრობ ჯერარს რა დაალბო წამალნი კარგად და შემდგომად შეზი-
ლისა დაეხსენ ერთსა ჟამსა და ორსა, რა გაფუვდეს და გაადნევ-
გომიზი წონა და იყენ მათშინა გომიზი ვითა ვაშაყი და გომიზი
10 არაბი, რომელი მსგავსი მათი და დავალბნეთ უწინ ჟამითა ერთითა
და იცხოს ხელთა ვინ შეურიოს და იქმოდეს ზეთთან რომელსა
შეეტყობოდეს კუერთა. კარგია ნებითა ლთისათა.

პბ. კარი. ტლეებისა. ზამდაჰა ჰქვიან. ტლე მხურვალი, არგებს
კაცსა რომე ბალმითა საფე იყოს და ტანშიგან რომ მძიმეთ იყოს
და ათრთოლებდეს და ცხვირსა რომ წყალი სდიოდეს ნიადაგ. და ი-
ქირე: ხაზმიონი, ხარდალი, ფუფული ესე ერთმანერთის წონა და-
ნაყე და ბზისა ფურცლისა წყლითა გაურივეთ და თავზედა დაას-
ხემდით და ესე წამლები ქუნჯითისა ზეთითა და მესი წონა, ცხვირ-
შიგან ჩაუწვეთონ ბევრჯერ.

ტლე მასვე არგებს რომე სიმსივნე სიმხურვალისაგან
20 იყოს და წითელი ქარი რომე სჭირდეს და კაცი რომე ერთობ სიმ-
ხურვალეზედ იდგეს.

ფუჩი დარბანდი. დაიქირე: ფუფული ჰინდი, შაფი მამისა,
საბრი ესე ყუელა ერთმანერთისა სწორი დანაყე და ტირიფის წყლი-
თა გაურივე და თუ ტირიფი არ იყოს ბუსალაბისა წყლითა გაური-
ვეთ და სადაცა სიმსივნე იყოს იქ დასცხვეით.

ტლე მისი, რომე კაცისა ხორცი რბილად სივდეს და ან
სისხა სჭირდეს. და იქირე: საბრი, მორისყულ, აყაყია და შაფი
მამისა ესე ჯუმლად დანაყე და კუერცხისა ცილაშიგან დაზილეთ და
ვარდის ზეთითა და ვარდის წყლით და ძმრით, ნაცრით ყუელა ერ-
30 თად აურივეთ და ტლედ ქენით და სადაც სტკიოდეს იქ დაადევით.

ტლე მისი რომე კაცისა სიმსივნე მაგარი იყოს
დაიქირე: ხანა, ნიგოზი, მური და მუყლი ერთმანერთისა წონა და
ყუელას წონა სელის, თესლი, ცალკე წყალში ჩაყარეთ რომე მისი
წყალი ხელზედა იწებებოდეს და მერმე დანაყილი ლედვი შიგ ჩაურ-
თევით და მერმე იგი ზემო წამლებიცა შიგ ჩაყარეთ და ერთსა
დღესა და ღამესა შიგ ამყოფეთ რომე დალბეს და მერმე ბაზარყა-
ტუნი ჩაყარეთ და მისი წყალი შესცხეთ, ისიც კარგია და დილეუ-
ლად თბილის წყლით იბანებოდეს.

ტლე გრილი არგებს მხურვალსა ვარამსა რომე კაცსა ხელსა სწვევდეს დაიჭირე: ფუჩი დარბანდი, ფულფული ჰინდი, სანდალი თეთრი, წითელი ვარდი, ხათმი, გილი, თვითოსაგან სამსამი დრამი: ქაფური ნახევარ დანგი ეს ყუელა ჯუმლათ დანაყე და ტირიფის წყალშიგ გაურივეთ და მისი ტლე შექენით კარგია.

ტლე ხატმისა. სიცხე რომე იყოს გულსა და ღვიძლსა ზედა კარგად არგებს, და გული რომე სტკიოდეს, და სიმხურვალისაგან მას უშველის წამლები მისი: ხატმი ერთი პევშვი, ია ერთი პევშვი, ქერის ფქვილი ორი პევშვი სამივე ერთმანეთშიგან გაურივეთ და ტირიფის ფურცელი დანაყეთ და ცოტა წყალი გაურივეთ და კაკბის საკუნეტელი და ძაღლის ყურძენა დანაყე და გაურივე, სამოსელზედ შესცხე და გულზედ გარდააკარ.

თარგმანი ტლეთა. ჯერარს რა დანაყენ და გასცრა და შეზილო წყლით თანგირათა შინა ცეცხლთა ზედა [შემოდგა] და და შემდგომად მისი გააღწო ცვილე ზეთისა თანა და ჩაურთენ, ვირე ცეცხლთა ზედა ღვეს, და შემოსდვა ზედა, ნებითა ღთისათა.

ქმ. კარი მაჯუნებისა და თრიაყებისა და გუარიშნებისა დიდისა. თრიაყისა ხასიათი რომელი არის ფარუყი ესე არის რომე კაცსა ან გუელმან უკბინოს და ან მორიელმან და ან ღრიანკალმან რომე სიკუდილსა კარსა მისულა იყოს, ესე აქამე და სიკუდილისაგან იხსნის. სისხა და თავქედისათვის, კარგია ფილენჯისათვის და გრილის ხველისათვის კარგია. ის მხურვალი და ხმელი არის, გულსა და ტვინსა ღვიძლსა ძალას მისცემს და შიგნით წყლულთათვის კარგი არის. და კაცი რომე მწოვეთ გახსნით. იყოს მას დაყენებს, კაცსა რომე პირიდაღმა სისხლი სდიოდეს. და ან ბუასირისა ქარი იყოს მას უშველის და ღვიძლსა, ასრე შეკრული იყოს. რომე ქვასა გვანდეს მას გახსნის, ძნელის ხუელისათვის კარგია, ქშენისათვის, მკერდის ტკივილისათვის კარგია გვერდის ტკივილისათვის. კარგია გაბერილის სტომაქისათვის, წელი რომ ელურღუნებოდეს, მისთვის კარგია, გურემისა და კოლინჯისათვის, ფსელი რომ შეკურით იყოს და არ გამოვიდოდეს, იმისთვის კარგია. შიგნით რომ მუცელი უსივდეს და ვისაც ყურთ არ ესმოდეს მისთვის კარგია, თვალთა სინათლეს მოუმატებს, ჯავა მათასილისათვის კარგია, ბაღლმისა და სევდისათვის კარგია, ყოვლის სენისათვის გრილისა და მხურვალისათვის კარგია.

დიდის თრიაყისა ხასიათი ასრია რომე შექნას, ხუთ წლამდის ხმარება არ უნდა, ხუთსა წელიწადსა უკანის ხასიათიცა აქუს და ხმარებაც უნდა. მაგრამ ჯალინოზ ასრე იტყვის.

ვითარ როგორცა ადამის ტომი, ავეთივე თრიაყი არისო, სადამდის ადამისტომი წლისა არ შეიქნების, არცა ადამისტომი დადგება ძალზედა და არცა თრიაყი და ოცდაათსა წლამდის ძალს იმატებს, მერმე სამოცს წლამდის ძალს იმატებს, მერმე სამოცს წლამდის ისრევე ძალი ექნების, და სამოცსა წელიწადსა უკანით ძალი მოაკლდების და ხასიათიცა წაუვა და ოთხმოცს წლამდის კიდევ იხმარების. ასრე როგორაც ოთხმოცის წლისა კაცი დაბერდების¹ აგრეთვე ის დაბერდების და წახდების. ამისი ნიშანი და ყოვლისა სენისა მით შეიგნების, პირველ სტომაქისა, მისთვის რომე წყალი უწინ სტომაქსა შინა შეიქნების.

10 თუ თირიაყისა შეტყობა გინდოდეს რომე გაუგნებელი არის, თუ ყმარწვილსა კაცსა გასახსნელი წამალი შეაჭამე და როგორაცა მწოვედ გახსნის ეს თერიაყი შეაჭამე თუ შეკრას, იცოდი რომე კარგი არის და თუ ვერ შეკრას იცოდი ბერი არის და ავი. ერთი გამოცდა თრიაყისა ეს არის რომე ქათამსა სასიკუდილო წამალი შეაჭამე და მერმე ეს თირიაყი პირში ჩაუდევ, თუ დარჩეს იცოდი რომე კარგი არის, და სასიკუდილო წამალი, ამა ქათმისა, აფიონი არის რომე მოჰკლავს.

20 ამა თრიაყისა შესმა ასრე უნდა, თირკმელი თუ სტკივის ერთი მიტყალი ერთის უკიითა ღვინითა შეასვით. გველნაკბენსა და მორიელის ნაკბენსა და ღრიანკალისა ნაკბენსა ერთი მიტყალი ერთითა უკიითა ღვინითა შეასვით. იარაყანსა ერთი დრამი ერთის უკიითა სიქანგუბინითა უნსულითა. სისხიანსა თხილის ოდენი ძრმითა ნაფაზისათვის ერთი დრამი ძმრითა, სიქანგუბინითა. ხველისათვის და მკერდის ტკივილისათვის ერთი დრამი ამლაჯისა² წყლითა ანუ ჯულაბითა. თუ სიგრილისაგან და ან ბალდამისაგან აცხელებდეს სამისა უკიითა ღვინითა და ან თხილის წყლითა შეასვით. და სხვათა ყოველთა სენტათვის როგორაც ამას ქვემოთ ლთითა სწერია იმა წესითა შეასმევდეთ.

30 ვის უწინ თავი სტკიოდეს, უწოთ ამისგან ცხვირთა ქერის ნახევარი ზომა შემებარითა მარზანგუშის წყლითა და ვის სტკიოდეს თავი, კბილი და ღვიძლი ერვინდის ზომა ღრძილთა და საცოხნელთა ქვეშე დაიჭიროს და მისსა წყალსა ჩანთქმიდეს. და ხუელას ახალსა და ძველსა ქერის ზომა კამის წყლით და ზარავანდინ წყლით ხურეტითა ერთითა. და ტკივილსა სტომაქისასა, პირთასა, ქერის ზომა ძირასა წყლითა. და ტკივილსა ფაწალისასა ქერის ზომა

¹ სწერია იხმარების.

² სწერია მამლანისა.

წყლითა გრილითა. და ეკრძალოს შვიდთა დღესა საჭამადსა და სას-
მელსა და აიღებდეს მას შვიდსა დღესა. და ტკივილსა გვერდისა
მარცხენისასა მარცხულის ზომი ნიახურის წყლითა. ხურეტთა ერ-
თითა. და ტკივილსა ღვიძლისასა მარცვალი ერთი თეთრის ვარდის
წყლითა და თაფლითა თეთრითა და წყლითა გრილითა. და ვისთ-
ვის გველსა ეცეს, ან ღრიახკალსა მარცვალი ერთი თეთრის ოსპის
წვენით თბილითა.

ვის საურავი და შეჭირვება შეექნას, შიში ეშმაკის მაგე-
ერი, და ან ცნობის წასულა და ან ვასვასა მარცვალი ერთი უძ-
10 რავისა¹ წყლითა შემებარითა. და დაიძინოს მას ზედა და იცხოს
თავსა და ტანსა მისსა. და ვის თუხმა იყოს მარცვალი ტკბილისა-
ბროწეულისა წყლითა. ტანის ქავილი სჭირდეს ალარდენისა² შემ-
გბარითა წყლითა და ბაზარყატუნითა. და ვის არ ძაღედვას და დი-
ადად დაიძინებდეს მარცვალი წყლითა თბილითა. დიაცსა როდეს
ეშობოს და წელნი მოეჭრებოდეს და სისხლი გაუბევრდეს შემებარი-
თა შამბალითისა წყლითა ხურეტითა ერთითა. და ვის ეჭირებოდეს
წყლითა გრილითა და ორითა მიტყლითა ბაზარყატუნითა და ვარდის
ზეთითა და ქუნჯითისა ზეთითა ეს ყუელა ერთად შეასვას. და ვის
20 ბავასირი იყოს მარცვალი პრასისა წყლითა შვიდსა დღემდისინ შეა-
სვას. და ვის ენასა შიგა სიმძიმე იყოს მარცვალი ალატროის წყლითა.
ვის შავა იყოს მარცვალი წყლითა თბილითა, და იცხოს ზაფრანის
წყლითა შინათა და გარეთ და თელგმისა მარცვალი ძირასა წყლითა.
და ხუელა სურდოსა, მარცვალი, ვარდისა წყლითა.

თირიაყი არაბა. თრიაყ ფარუხი რომე მოიგონეს ამას
წინათ ამა თრიაყსა იხმარებოდეს. არგებს გველ ნაკბენსა და ღრი-
ანკელ ნაკბენსა და მორიელ ნაკბენსა და რასაცა ბრაზიანმა ძაღლმა
და ან მგელმან უკბინოს, ან რამანცა ცოფიანმა უკბინოს; ყუელას
არგებს და მოწამლულსა და სისხიანსა უშველის და ბუასირსა უშ-
ველის და რაცა სიგრილისაგან სენი არის, ან ქარი ყუელას უშველის
30 და უფრო თავქედს უშველის. ხაფაყანი რომე სიგრილისაგან იყოს
იმას უშველის. სტომაქშიგან რომ ქარი იყოს და წელი ეღურღვნე-
ბოდეს მას უშველის, ვაჯალი მათასილისათვის კარგია. წამლები
მისი: ჯუნტიანე, რუმი აბულდარა, ზარავანდი თავილი, მური ამათ-
განი სწორი სწორი დანაყენ და გაცერ და სამის წამლებისა წონა
თაფლი მოადუღე და პერული მოხადე და უკმოდგი რომე გაცივდეს
და ეს წამლები შიგ გაურივე და დაზილე რომე გასწორდეს და ორ-

¹ ძირაკის წყალი.

² სწერია „ალაფერდისა“.

მოცსა დღესა ქერშიგან ჩადგი, მერმე მისგან ერთი მიტყალი თბილითა წყლითა გააყენე და შეასვი.

10 თრიაყი ლალი რომელი არის ყოვლისა სენისა წამალი კაცსა რომე თავითგან ვიდრე ფერხამდე და ქვეშეთ ტერფამდე რაც სენი შეექნებოდეს და ან გამოცხადებით ან მალვით ყუელას უშველის ხორცთა შიგან თულა ოდენ წამლები მისი, აიღე: აფიონი წონა ოთხის დრამისა, სუმბული და ყაყულა, პილპილა თეთრი და ხარის ძირა თეთრი და აყირყარა და ლემის თესლი ამათგანი წონა ოროლისა დრამისა და ზაფრანა წონა ერთის დრამისა—დანაყენ ეს წამლები და გაცერ შარითა ცალცალკე და მერმე ერთად შეურივენ და პერულ მოხდილითა თაფლითა შეზილენ, შესმა მისგან მიტყალისა ნახევარი.

20 ვის თავი სტკიოდეს და არის ესე საზნეთა და ღრძილთათვის და მთლიანისა ტკივილისათვის ხელსა და ტკივილსა სტომაქისასა, ხველა სურდოსა, ფაწალისასა და ტკივილსა გვერდთასა და ღვიძლისასა და შემოკლებასა სულისასა და ცნობისა მისულასა სისხასა და დიდსა წიდოვანებასა და კაცი რომე მუცელში ავათ იყოს და ბოვასირიანსა, წყლითა ლიტრისა ზომითა, მიკრისისა, მარცვალი ტევანისა წყლითა, ყოვლისა ტკივილისათვის მარცვალი წყლითა ან უზმომან და ან დაწოლის უამსა. ვის კაეშანი იყოს წყლითა თბილითა დაწოლის დროს. და ვინ დაეცემოდეს მარცვალი გაადგინე ბერძნულისა ზეთითა და ენასა ქვეშე დაიდვას. ცხროსათვის, მარცვალი ქინძისა წვენითა, ან თარანგუბინითა, ან ძირას წყლითა ხურეტითა ერთითა. და ყრმათა რომელთა ქარი სცემოდეს შეჭირვებისა და სნეულსა ყრმათასა მარცვალი ძირაკისა თეთრისა წყლითა შესმა, სრული ამისგან ნახევარ მიტყალი. თუ არა პოვო ამათ წყალთგანი მაშინ თბილითა წყლითა და ვინ ცივით სვას. ამისი წამლისაგან დაიცხოს თაგსა იის ზეთი, შეხურიტოს გიულის წყალი სამი ხურეტა, სარგებელისა არის ნებითა ღთისათა. და შესვაროს შეხელასა უწინ ბალასინისა ზეთითა და იყოს თავლი მისი ყოველთა წამალთა წონა და რაზომიცა დაძველდეს სჯობს, ესრეთ იცოდეთ.

30 ნიშანი მაჯუნისა რომელი არს ჯაზილა. თარგმანებითა საჭურჭლისა. დაფშუნის ქუასა, რომელი იყოს ყრმათა და მამათასა, დაჰყოფს ესე მას ადგილსა რომე რკინითა ბუმტი გაუბიან და ქვა გამოართვიან, რომე ამისი საქმე საკურველი არის და ყოველთა წამალთა უძლიერესთაგან არის, დიდროანთა და რჩეულთაგან გამოღებული არის კარსა¹. შეფისა და საჭურჭლით, ნებითა ღთისათა.

¹ სწერია „კასრა“.

ა ი ღ ე: აფიონი და აფთიმონი და თახუის ყუერი, სუმბული ტიბი და კილამონი სინი, ზანჯაბილი სინი, დარიფილფილი, ზაფრანა ამის ყუელასაგან წონა დრამისა ოთხოთხისა და ლემის თესლი წონა დრამისა ოთხოთხისა¹ და ავარპა წონა დრამისა ორისა და ნახევარისა და ღუნალ ბალასანი ხალისი გამოცდილი წონა დრამისა ოცდაათისა, დანაყენ ეს წამალნი ცალკე ცალკე გაცერ მტკიცისა საცერითა და ღუნალ ბალასანი თანა შერივეთ, რაზომნი წამალნი იყუნენ, სამი ნაწილი თაფლი პერულ მოხდილი იყოს და მითა შეზილონ და ვერცხლის ჭურჭელსა ჩადვას და იხმაროს შემდგომად ექუსისა თვისა. შესმა სრული მამათათვისა, რომელსა ბუშტში იყოს ქვა, წონი ორისა დანგისა, ხუთის დრამის წონითა ბროწეულის წყლითა. ყრმათა მცირეთა წონა დანგისა ერთისა ღვინით გაზავებულითა, იქმოდეს ამას ვირე დაიფშუნას ქუა და ფსელსა გამოჰყუეს თანა, სარგებლიანი და საკურველია ნებითა ღთისათა.

მაჯუნნი აფლონი ირუმი. ესე მაჯუნი არის სურდოსა, უშველის თავისასა და ყოველსა სატკივარსა უშველის ნებითა ღთისათა. და რაც ფერი ყოლინჯი არის უშველის და პირიდაღმა რომ სისხლსა ამოიღებდეს მას უშველის, და სისხლსა რომ იყუანდეს მასაც უშველის და შეჰკრავს, და დედაკაცსა რომე მეტად წესი დაემართების მასაც უშველის, ნამყენად რომ იყოს ბევრის ჭამისაგან, იყუანდეს მასაც უშველის, ბუასილისა ქარსა უშველის, ხელი რომ უთრთოდეს უშველის და სარსამსა უშველის რომელ არს თავქედი და ტყირპის ქარისა და ღვიძლი რომე სიგრილისაგან სტკიოდეს მასაც უშველის და ჭიპზედა რომ სჩხვერდეს მასაც უშველის და სიგრილითა რომე ფსელს უჭირევდეს მასაც უშველის, მარტვილსა რომე ყუერი გაუსივდეს და თიაქარს უშველის. წამლები მისი: ბასრულბანჯი რომელი არს ღენცოფისა თესლი და თეთრი პილპილი თვითოსაგან ოცოცი მუტყალი. აფიონი ათი მუტყალი, ზაფრანი ხუთი მუტყალი ნიახურის თესლი, სამი მუტყალი, სუმბული ოთხი მუტყალი, სადაჯი ინდი, აბაბლისნი²; აყირყარ თვითოსაგან ოთხი მუტყალი. ფარფიონი ერთი მუტყალი ეს წამლები ყუელა დანაყენ ცალკე ცალკე გაცერ თაფლი მოადუღეთ, ამ წამლებისა სამი წონა, პერული მოჰხადე, გაანელეთ და გაურივეთ ესე წამლები და დაზილე და ექუსსა თვესა ქერშიგან ჩადვით და მერმე ჭამოს მისგან დიდმან კაცმან ერთი მუტყალი და ცოტამან ნახევარ, მიტყალი და მისგან უმცროსმან ერთი დანგი და მარტვილმან ნახევარ დანგი:

¹ ეს წინადადება განმეორებულია.

² შეცდომაა „აბი ბალასანი“.

ყოლინჯისათვის კამის თესლი მოადუღე და მითა შეასვი, და ტყირპისათვის სიქანგუბინითა და ღვიძლისათვის ანისუნითა თირკმლის ტკივილისათვის და ბუშტის ტკივილისათვის კამის თესლითა და პირდაღმან სისხლის ამოღებისათვის თუთუბითა შეასვით.

მაჯუნი აფიონი ფარსი. სისხლსა თუ ამოყრიდეს და ან იყუანდეს რაც ფერი ყუანა იყოს უშველის და რაც ფერი რწყევა იყოს უშველის, დედაკაცსა რომე საშვილეშიგან ქარი სჭირდეს, რაც ფერი ქარი იყოს უშველის და საშვილესა ძალს მოუმატებს, შვილი არა შერჩებოდეს მუცელშიგან მას გაამაგრებს და ასოებშიგან რაც ფერი სატკივარი იყოს ყუელას უშველის და ჭკუასა და ცნობას მოუმატებს, სასას ძალს მისცემს. წამლები მისი: თეთრი პილი, ბაზარლაბჯი თვითოსაგან ოცოცი დრამი, აფიონი, გილი ერმანი თვითოსაგან ათათი დრამი ზაფრანი ხუთი დრამი ფარფიონი და აყარყარა თვითოსაგან ოროლი დრამი, თახუის ყუერი ერთი დრამი და ზარამბადი, გაუხურეტელი მარგალიტი და მუშკი თვითოსაგან ნახევარ დრამი, და სხვასა კარაბადინშიგან ნახევარ მუტყალი სწერია, მუშკი და მარგალიტი, ქაფური დანგ ნახევარი და წამლები ყუელა ცალკე ცალკე დანაყონ და გაცრან და მოიღონ თაფლი სამი წონა მოადუღონ და პერული მოხადონ და გაურიონ იმავე წესითა შეასუან რომე ზემო სწერია.

ნიშანი მაჯუნისა რომელ არს ღათი¹ ერგების ტკივილსა თირკმელთასა [თუ] ღთსა უნდეს. აიღე ზაფრანი წონა დრამისა და კილამონი წონა დრამისა ოთხისა და სალიხა და მური და თხილის ძირი ამათგანი წონა თვითოსა დრამისა დანაყე, გაცერ და თაფლითა შეზიღონ, შესუმა წონა დრამისა ნებითა ღთისათა.

მაჯუნი არის ტლისა უშველის ძველს ყოლინჯს და მეორესა ყოლინჯსა რომე ილაყოს ჰქვიან და გულის ტკივილსა და სტომაქისასა და ტკივილსა ღვიძლისასა რომე სიგრილისაგან იყოს, თიაქარსა რომე ბუშტსა შიგან ჩავიდეს. მისი წამალი: ჯუნტიანე რუმი და სადაჯი ჰინდი თვითოსაგან რვა რვა დანგი, ზარავანდი, გოგირდი, და ზირა თვითოსაგან ოთხოთხი დანგი, ფუფული ჰინდი და ზაომბადი ჰინდი თვითოსაგან სამსამი დანგი, ეს წამლები ცალკე ცალკე დანაყე გაცერ და ამ წამლებისა სამი. წონა თაფლი მოადუღე პერული მოხადე და შიგ გაურივე, თვითო სმას, ნახევარ ნახევარი მუტყალი კამის თესლი მოადუღე და მით შეასვით.

¹ ეს საიდუმლო სახელს უნდა ნიშნავდეს ალბათ „ღმერთი“.

ნიშანი მაჯუნისა გალიანოსისა ძლოიასა, არგებს სოგრილესა თირკმელთა ბუშტისასა და ვის ფსელი წვეთ წვეთად მოს-
დიოდეს მას არგებს და გახუამს ნესუტსა და ყოვლისა ღვიძლი-
სასა და დააცხრობს სიმსივნესა ტყირპისასა და ვის სკირდეს უფ-
სმელობა მასაც უშველის, აიღე: პილპილი თეთრი და პილპილი შავი
და ჰამამ, და ქუშტი და სუმბული ტიბი და ძირის ლერწამი, სადაჯი
ძინდი და ზაფრანი და ნიახურის თესლი და ანისუნი და აყარყარა ¹
და ჰინჭრის თესლი და ტევნის თესლი ამისი ყოვლისაგნით სწორი
წონა დანაყე ეს წამალნი და პერული [მოხდილითა] თაფლითა შე-
ზილე და ქურჭელსა ჩაზღვე, როდეს გინდოდეს იხმარე. შესმა მის-
გან, ვის თირკმელთა რაც სკირდეს, მუტყალი ნიახურის წყლით.
ვის გამოუვიდოდეს ფსელი უნებურად აფრასიზონის წყლითა ნაგბო-
ლითა ანუ კამის წყლითა, რომელსა დეეყენებოდის ფსელი ქურჭუჭრო-
ბისა თესლისა წყლითა თბილითა, სასარგებლო არის ეს წამალი ნე-
ბითა ღთისათა.

ნიშანი მაჯუნისა რომელ არს სუნბულისა. ერ-
გების ყოველსა ტკივილსა ტყირპისათა და ქართა რომელნი შეიძ-
რნეს მარცხენითა კერძოთა, ყოველსა საღმობასა რომელ დაეწყების
ტყირპისაგან და გაძებას ქარსა სტომაქისაგან და ვის გასივებოდეს
ტყირპი და ავსებოდეს მუცელი და დასწურილებოდეს ასოები და
დამქლობილი იყოს ტანზე, ერგების კარგად, აიღე: ზაფრანი ხალისი-
წონა დრამისა ორისა და ნახევარისა, ნიახურის თესლი და ზარაფანდი
მგრგვალი ამათვანი წონა დრამისა ორისა და ნახევრისა, ვაშაყი
წონა დრამისა სამისა და ნახევრისა, ქუშტიბარი წონა დრამისა
თოთხმეტისა, აყარყარა წონა დრამისა ათისა და სალიხა წონა დრა-
მისა ორისა და ნახევრისა, სუნბული ტიბი წონა დრამისა სამისა.
შეკრიბენ ეს წამალნი დანაყენ გაცერ ვაშაყისა გარეშე, და ვაშაყი
დაალბონ ძმრითა და პერული მოხდილისა თაფლსა ჩაურთე და
მერმე ჩაურივენ ყოვლნი წამალნი მას თაფლსა და ქურჭელსა ჩაღვე
ხმარებისა ჟამამდის. შესმა წონა ორის დანგისა, და დიდსა კაცსა
მუტყალი.

ნიშანი მაჯუნისა რომელი არს რევანდისა არ-
გებს ყოველსა ტკივილსა ღვიძლისასა და ტყირპსა და სიმსივნესა
ტყირპისასა და გაყუთილბუღულს ფერსა და ქართა შექმნულთა სტო-
მაქსა შიგან და ცხროთა ძველთა ნებითა ღთისათა. აიღე: ვაჯი წო-
ნა რვისა დრამისა თახვის ყვერი წონა, თორმეტის დრამისა და მაშა
წონა სამის დრამისა და სალიხა წონა რვის დრამისა, ანისუნი წონა

¹ სწერია „ყარყარა“.

ექუსის დრამისა, ვაშაყი-წონა ათის დრამისა, დანაყენ ეს წამლები გაცერი, პურეულ მოხდილი თაფლითა შეზილენ შესმა მისგან მუტყალი წონა ღვინითა ან წყლითა თბილ თბილითა და ერგების.

ნი შანი რევანდისა მაჯუნისა სხვისა. ერგების ჩამოვარდნილსა მაღლითა ადგილთა რომე ტკივილი დარჩომილ იყოს ტანსა შიგან, გრძელთა ყამთა ვერ ეკურნოს, და ვისთან იყოს ტკივილი ტყირპისა და დაყოფილობა ღვიძლისა და ნესუტთა, და ვისთანა იყოს შიგან სიგრილე და ქვემოსა მუცელსა. ნებითა ღთისათა.

10 აიღე: რევანდისნი და სუნბული ბერძული და ზანჯაფილი სინი და ვაჯი და ანჯუდანისა ძირი ამათვანი წონა ათათისა დრამისა, ნიახურის თესლი და კამის თესლი და ანისუნისა თესლი და ნანხუა და კილამური წონა ხუთხუთისა დრამისა შეკრიბენ ესე წამალნი დანაყენ გაცერ და პერულ მოხდილითა თაფლითა შეზილენ და ქურკელსა ჩაზღვე, შესმა მისგან მუტყლისა წონა, ერგების ნებითა ღთისათა.

ნი შანი წამლისა რომელ საჩინო წამალი არს სუნბულისა. ერგების ყოველსა ტკივილსა ტყირპისასა და ქართა, რომელი გასრულ იყოს მისგან ტანად და ვის მუცელი გასივებოდეს ესე არგებს. აიღე: ზაფრანი წონა ორის დრამისა და ნახევრისა, და ზარავანდი მგურგვალი წონა ორის დრამისა და ნახევრისა, აყარყარა წონა თოთხმეტისა დრამისა და ნახევრისა, სუნბული წონა ორისა დრამისა და ნახევრისა, გააღნო ვაშაყი, და დანაყე, სხვანი წამალნი გაცერ და პერულ მოხდილითა თაფლითა შეზილენ, შესმა მისგან მუტყალი წყლითა თბილთბილითა, ან ღვინითა დამტკბარითა. ერგების ყუელას თუ ღთსა უნდეს.

ნი შანი მაჯუნისა ერგების ტკივილსა ღვიძლისასა და იქმს საქმესა საკურველსა, და არს ესე საცნაური მაჯუნი ხოსრო მეფისა თუ ღმერთსა უნდეს: აიღე: სუმბული ტიბი და სადაჯი ჰინდი, რევანდისნი, ჯუნტიანა, ბერძული დარუ ფილფილი, ამათვანი სწორი წონა დანაყენ ეს წამალნი, გაცერ, შაქრითა და პერულ მოხდილის თაფლითა შეზილენ და ქურკელსა ჩაღვე და როდეს გინდოდეს იხმარე შესუმა სრული მიტყალისა წონა კამის წყლით ან ნიახურის წყლით, ერგების ნებითა ღთისათა.

30 მაჯუნი ყოლინჯისა. ესე ყოლინჯისა სატკივარსა დასვამს ტანი რომე შეკრვით ჰქონდეს გახსნის და მუცელსაც გაუხსნის და სტომაქსა ძალს მისცემს, და ქარი რომ ერთმანეთსა არა გვანდეს გასტეხს. აიღე: ზირა ქირმანი, ზანჯაფილი, სულინჯანი, სადაფი ხმელი, ბორა არამანი, ყურფა. თვითოსაგან ათი დრამი, ყარამფული და ფილფილი, დარუფილფილი თვითოსაგან ორი დრამი, მამულა

ექუსი დრამი. ესე ყუელა ჯუმლად დანაყე და მერმე წმიდათ თაფ-
ლით მაჯუნე შექენ და თვითო მუტყალი შარბათი და თუ შეეძლოს
ორი მუტყალი. და რაჟამს ამა წამლებისაგან მოშვიდეს მსუქანი სა-
კმელი ჭამოს.

10 მაჯუნე საასლიოზ. არგებს რომე ძველად თაფშიგანა
რეტად იყოს და დაეცემოდეს და პირსა წყალი წაფარდებოდეს, და
კაცს რომე პირადმა წოლაშიგან კიდევ რამე დააწვეს მას არგებს,
კაცსა რომე ანაზდად ხელი აუთრთოლდეს, ან პირი გაუბრუდდეს,
მას უშველის და სრულად რომე თრთოდეს მასაც არგებს, მთვა-
რესა და მთვარეს შიგან რომე კაცს ბნედა სჭირდეს მისსა დედას
მისცენ. აიღე: ასლისუსი ათი დრამი, და აყირყარა, უსთუხუდოზ
თვითოსაგან შვიდი დრამი ლარიყონი ხუთი დრამი, ყარდამონა მე-
ლიის, ზარავანდი თვითოსაგან ოროლი დრამი და ნახევარი, ესე
დანაყენ და თაფლითა მაჯუნად შექენ და მისგან ერთი დრამი შარ-
ბათი შექენ და შეასვი და საკმელი მას უკან ჭამოს წამლისგან გა-
მოსულმან.

20 მაჯუნე ზანჯაფილისა. არგებს რომე ანაზდად კაცი
დაეცეს და პირსა წყალი მიწდიოდეს ან ხელი და ფეხი უთრთოდეს
ან პირი გამრუდებოდეს, კაცი რომე გულ მოვიწყე იყოს და კაცს
რომე ძარღვი დანასკოდეს, ასო რომე ან თითები დაკაკოდეს არ-
გებს, და სტომაქის სისუსტეს არგებს, ძალსა მისცემს. აიღე: ზან-
ჯაფილი ათი დრამი, ზარანბადი, ყურფა, ყარანფული, ფუფული,
დარა ფილფილი თვითოსაგან ხუთი დრამი, სუნბული, ასარონი,
მასტაქი, ჯავზიბავა, თვითოსაგან ოთხი დრამი, ბამანი თეთრი და
წითელი და ყვითელი, დარიჩინი თვითოსაგან ექუსი დრამი, შაჰთარა
ორი მიტყალი, აყირყარა, შეითარაჯი ჰინდი, ლუვაჯი, ბასბასა-
ნარამუშკა თვითოსაგან სამი მუტყალი, შაყაყული მუტყალი ორი,
ფარფიონი, უდი ჰინდი, ქაბაბე თვითოსაგან შვიდი მარცვალი,
სულუთ ათი მარცვალი, ზირა ქირმანი, სადაფისა ფურცელი
30 ხმელი თურინჯისა ქერქი ხმელი, ანისუნი, სათარა, ანჯიზანა,
მუშკი, თვითოსაგან შვიდი დრამი, ესე ცალკე ცალკე დანაყენუშის
ზეთით აურივე, თვითოს დრამშიგან სამი დრამი თაფლი გაურივე
წმინდა და ცოტა შაქარიცა და მაჯუნად შექენ და ყოველთა დი-
ლათა მისგან ხუთხუთი დრამსა სკამდეს.

მაჯუნე მუტარაი. არგებს სევდასა, მალიხულიასა, სნე-
ბასა და უძილობასა და სტომაქსა ძალსა მისცემს, და სტომაქსა სა-
კმელს ზოანდომებს და კაცი რომე საგონებელშიგან ჩავარდეს და
კაცი რომ მიჯნური იყოს მას არგებს. აიღე: წითელი ვარდი და

უდი ჰინდი, ყაყულა, სუდა, ზაფრანა, სუნბული, ყარამფული, ალი-
ქირუმი, ბადრანჯბუის თესლი, ბასბასა თვითოსაგან ოროლი მიტ-
ყალი და თურინჯის თესლი ხმელი, თულუნჯა, მუშკის თესლი,
თვითოსაგან ხუთი დრამი ეს ჯუმლად დანაყე და მისი წონა ამლაჯი-
დაიქირე, ამლაჯი რომე ნახევარზედა დანაყილი იყოს და ცალკე
ერთს ჯამშიგან ჩაყარე¹ ერთსა დღესა და ღამესა შიგან იყოს და
მერმე იმავე წყლითა ადულე და რაჟამს ნახევრად მოიყაროს გამო-
წურე და ერთი დანგი მუშკი და მუტყალი და ნახევარი დამწვარი
აბრეშუმი და ნახევარი მუტყალი მარგალიტი, ეს სამივე ერთმანერთში
10 გაურივე, მერმე ამ პირველსა წამლებშიგან გაურივეთ და ამ წამლე-
ბის წონა წმინდა თაფლი გაურივე, ამისგან თუ კაცსა შეეძლოს ორი
დანგი ჰამოს.

მუ ფ ა რ ე გ რ ი ლ ი . არგებს ღვიძლისა ტკივილსა და ღვიძლის
ცხელებას და წითელსა ქარსა და კაცი რომე დასიცხული იყოს და
კაცსა რომე სიყვითლე სჭირდეს და მეტი სისხლი დააწყნაროს-
ა ი ლ ე : ტკბილის აყიროს თესლი და ქანსის თესლი და კიტრის
თესლი, თუხმაქანი, წითელი ვარდი და აბრეშუმი დამწვარი და სან-
დალი თეთრი, მარგალიტი, ეს ყუელა ერთმანეთისა წონა ქენ და
20 მერმე დანაყე და თარანგუბინი თბილის წყალშიგან ჩაასხით და
მერმე ის კარგად ხელითა შეზილეთ და მერმე გაწურეთ, მერმე ისი
წამლები შიგ გაურივეთ, და ყოველთა დღეთა სამი დრამი სუას.
მერმე სანგი არამანი ცეცხლშიგან გაურივეთ და წყალშიგან ჩააგდეთ
და თუ ამა წამლისა შესამადის მოსწყურდეს ისი წყალი გააციოს და
სვას. და მიზი საქმელი კიტრისა თესლითა და აყიროს თესლითა და
თეთრის ხაშხაშის თესლითა შეიწყოს ამა სენის უფალმან.

მ ა ჯ უ ნ ი ე ფ ს ქ უ ნ . ამა მაჯუნის ხასიათი ესე არის, რომე
მისთა დღეთა შინა რაც უნდოდეს ისწავლოს და არა დაავიწყდეს:
და ი ქ ი რ ე : დარაუნჯი, სათარა, სუუთ, ალილა, აქლილმალიქი,
რუმი, ფილფილი, დარუ ფილფილი ზანჯათილი ამლუჩა და ნიგუზის
30 ნებანი შემწვარი თვითოსაგან ათი დრამი, ესე ჯუმლად დანაყე და
წმინდას თაფლითა მაჯუნად შექენ და დღესა შიგან სამი დრამი მიეც-
და როდეს მაჯუნი ჰამოს, იისა წყლითა ტანი დაიზილოს და იმავე
წვენსა რაჟამ დაიძინებდეს თვითოს წვეთსა ცხვირში ჩაიწვეთებდეს.

მ ა ჯ უ ნ ი ნ ა ნ ხ უ ა . არგებს რომე კაცი დედაკაცთან ვერ მი-
სულიყოს და სტომაქსა ძალსა მისცემს და თესლსა მოუმატებს, რო-
მე სიგრილისგან პირსა წყალი [მისდიოდეს არგებს და მუცელშიგა-
რომე ჰია ესხას იმა ჰიასა მოჰკლავს, კაცისა ძარღვი რომე შეკურით-
იყოს მას გახსნის, ქარი რომე სჭირდეს მას არგებს და ბუშტსა და

¹ აქ უადგილოთ ჩამატებულია „წყლითა სვას“.

თირკმელთა ტკივილსა უშველის უკანა კარშიგა რომა ბუასირი გა-
ხეთქილიყოს მასცა უშუელის და ბუშტშიგა რომე ქვა ედვას გამოი-
ღებს, და კაცისა სარცხვენელი დაამაგროს. აიღე: ნანხუა და ნია-
ხურისა თესლი თუითოსაგან ათი დრამი; ალიქირუმი, ყურფა, ყა-
რამფული, აყირყარა, ასარიონი, ბასბასა და უდი, ზაფრანა, სუნბული,
დარ ფულფული თუითოსაგან თუითო დრამი, მუშკი ნახევარი დრა-
მი, ესე ჯუმლად დანაყე და გაცერ და ასი დრამი შაქარი აღუღე
სადამდის გასქელდეს მერმე ეს წამლები შიგა გაურივე, და ყოველთა
ღამეთა ოროლი მუტყალსა სჭამდეს.

10

ნიშანი მაჯუნისა რომელ საცნაურ არის. მაჯუ-
ნი ხატტაფისა, რომელ არს მარცხალთა. ერგების ყოველთა
ტკივილთა ყიისათა მომარჩობელსა, რომელთა რქვიან ავენეკი
ქალქალაბ რომელი არს ბრაზი და ლოზათენი, რომელი გამოას-
ხდებიან ყიასა და რომელსა სიმსივნეს შექნილსა ყიას შიგან და გა-
რეგან და ერგების ესე თუ იკურნოს სიმრთელესავე შიგან, როდეს
ჰაერი შეიშალოს და ყიასა ტკივილი შეიქნას კაცთა. მასა სახელი
დასდვა როფას მკურნალმან, ვამარინე, და მხსნელი ამისი
სალმობისაგან ნებითა ლთისათა. აიღე: ანისუნის თესლი, და ნია-
ხურის თესლი, აღხირის ძირი და ნანხუა, შაჰთარა¹. და შაბიამანი
და უჩოვარისა თესლი, და ძირთაფლას ძირი, და კილამონი და მური
არაბი და ზრევანდი გრძელი, ამისი ყუელასაგან სწორი წონა, და
კრკო, მალჰა რომელ არს ზაფრანი გაზეებული, და ჩვენ ვახსენით
ნიშანი მისი ყოვლად ამის წამლისა ნიშნისა მიცემისა, და ვარდი
წითელი ხმელი, ამათგანი ნაწილი ორორი ქუშტიბარი და მერცხალ-
ნი დასწვი მისი ნაცარი ამათგანი ნაწილი სამსამი და ზაფრანა ერ-
თი ნაწილი და ნიშასტაქი და სუმბული ტიბი ამათგანი თუითო ნა-
ხევარ ნახევარი ნაწილი და გუნდა ერთი ნაწილი, დანაყენ ესე წა-
მალნი გაცერ შარითა და შეზილენ თაფლითა და როდეს გიხმდეს
იხმარეთ თუ ლთსა უნდეს. და როდეს ხმდეს². ყიის ტკივილისათვის,
აიღო ამისგან წონა დრომისა ერთისა და გაადგინო, ქერისა წყლი-
თა ან ოსპის წყლითა, ან ვარდისა წყლითა, ანუ პირსა ილარღაროს,
მისგან დასცხოს ფრთითა ყელსა გარეგანითა, უყოს ესე დღივ ოთხ-
ჯერ და შემდგომად მისა ღარღარი ქნას ტფილითა ზოფმსა და ანისუ-
ნითა და კამის თესლითა, და ძირთაფლასი ძირითა და ესე არგებს
ნებითა ლთისათა.

20

30

ნიშანი რამად ლხტიბისა რომელ არს მერცხალ-
თა ნაცარი, რომელ ამის წამლისა შერთვისა არს და შექნა მი-

¹ სწვრია „შითჰარა“.

² სწორე ბრჯყალებში ჩასმულია ხუცური, ძველი ტექსტი.

სი: შეიპყარ მერცხალი რაოდენი გინდეს დაკალ და ქურქელსა ჩა-
ასხენ და სარქველი დახურე პირი მოუგოზე კარგად და დაეხსენ ვი-
რემ გახმეს და მერმე ჩადგი ქოთანნი თორნესა შიგან რომელსა შიგან
კირი იწოდეს, მასა ფურნესა კეცი ან ქოთნები რომე დაიწვას, რა
ქოთანსა შიგან და ან ნაცრად შეიქნას, მერმე აიღე ამისი ნაცრი-
საგან და ურთუ აჰა მაჯუნსა რომელსა რქვიან მერცხლისა მაჯუნი,
ვითა ნიშანი მოგვიცემია გამოცდილი და საჩინო არს.

10 ნიშანი კარუქუ მაიმისა. რომელი ჩაერთვის ამა წა-
მალსა და სხვათა წამალთა აიღე: ზაფრანი და კილამონი ამათგა-
ნი წონა დრამისა ოროლისა და ვარდი წითელი გამხმარი და ნი-
შასტაკი დიკისა¹. და ქუშტი მწარე ამათაგანი წონა თვითო დრა-
მისა და მური არაბი წონა ოთხის დრამისა და სუმშული და სადა-
ჯი ჰინდი ამისგანი წონა ორის დრამისა და ნახევარისა, დანაყენ ეს
წამალნი, გაცერ და ძველის ღვინითა შეზილენ და კვერად დაქენ,
და კვერები ყუელა მუტყალის წონა იყოს და ჩრდილსა გაახმე და
ამას ხატატიფსა მაჯუნსა ჩაურთო და სხვათაცა თუ ღმერთსა უნდეს.

20 მაჯუნი ფალასუფა. ამა მაჯუნსა ქართულად² ჰქვიან
სიცოცხლის მაჯუნი. კაცსა სიკუდილამდისინ მართლად ამყოფებს,
რაცა ბალდამის სენი არის ყველას უშველის და საქმელს მოანდო-
მებს და აზიმას ძალს მისცემს, [აზიმა] იმას ჰქვიან რომე საქმელს
აქარვებს, ბაყლიანაა ამოაღებინებს, სლოკინსა დააწყნარებს, ჰქუა-
გონებას ძალზედა მოიყუანს. თუ კაცსა შეუკავლა და ფსელი გას-
დიოდეს მას უშველის, და მამაცობასა მოუმატებს, კბილები რომე
ეძროდეს, მას დაამაგრებს, წელის ტკივილსა უშველის და გაუმაგ-
რებს, სახსართა ტკივილსაც უშველის, ამისი წამლები პილპილი და
დარი ფილფილი, ზანჯაფილი, დარიჩინი, ამილა, ბალილა, ჰეიტრა,
ზარაფანდი მგრეუალი, ბაბუნაჯისა ძირი, მალზი, ჯალლოზა, ინდოუ-
რი ნიგუზის გული, ხასიათი ხალიბ, ამათგანი თვითოსაგან თვითო
უკია, ასრე ქნას რომე ჩამიჩისა გურკა გააგდონ და ხორცი დაალ-
30 ბონ და ეს წამლები დანაყონ და გაცრან და ამა წვენითა დაალ-
ბონ და მათი ყუელას წონა თაფლი პერულ მოხდილი გაურივეთ,
და ამისი ქამა ორი დრამი უნდა.

ნიშანი გუარიშნისა იტრიფილისა უფროსისა. ერგების ტკი-
ვალსა თირკმელთასა და ბუშტისასა და გაუხურვებს ტანსა, დააშვე-
ნებს ფერსა და გაასწორებს შეზავებულობასა კაცისასა და შემატე-
ბასა ზურგისა წყალისა და მონდომებასა საჭამადისა, და გაწმენდს

¹ სწერია „დაკისა“.

² სწერია „მადთულად“.

სტომაქსა, გაიღებს ქარსა და გააქარვებს თოხმასა და უჟამოდ თმი-
სა და წვერის თათრად არ გამოშვებასა. და უთქუამთ ძველთა მკურ-
ნალთა, ვითა რადეინ იხმაროს იტრიფილი უფროსი ზამთარსა და
იტრიფილი უმცროსი ზაფხულსა. და ამაზედა აბანოს შევიდოდეს.
სიქანგუბინსა სმიდეს რა მოსწყურდეს, რომე არა მოემატოს სხვა
გუნება გუნებასა ზედა და ურვიელ იქმნას ყოვლისა საღმობისაგან,
გაუგრძელდების მზე სიმთელესა ზედა დარჩების მშვიდობით ვირე
სიკუდილამდე¹ წამალი ესე არს აიღე: ჰალილა ქაბული და შავი
კეკელა მსუქანი და ამლაჯი გურკისაგან გამოწმენდილი, ბალილაჯი
10 გაწმენდილი და ქერქი ამლაჯისა და პილპილი შავი ამათგანი წონა
ოცდაათისა დრამისა, დარიფილფილი წონა დრამისა ოცდახუთისა,
ზანჯაფილი და ბოვზიდანი და ბასბასა და შეითარაჯი ჰინდი და
სვინტრის ძირი რომელ არს აწყუაული, რომელი დაიცსა გასუქებს
და წამალი არის რომელთა სენთა საფირ ჰქვიან. [აიღე]: ალარ-
დენი მჟავისა ბროწეულისა და ქუნჯითი გაქუცვნილი ესე ყუელა
დრამისა ორმოც ორმოცისა, ბამანი². თეთრი და ბამანი წითელი
ესე წონა დრამისა ხუთ ხუთისა, შეკრიბენ ეს წამლები, დანაყე გა-
ცერ და ფურთა ერბოთა შესვარენ ანუ ნუშისა ზეთითა და პერულ
20 მოხდილითა თაფლითა შეზილეთ და კურკელსა შიგან ჩადევ და
როდესაც გინდოდეს იხმარეთ შესმა მისგან წონა დრამისა ორისა
სამსა დრამამდისინ ნელთბილითა წყლითა, სარგებელი არის ამის
ყოვლისათვის რომე გვიხსნებია, [ნებითა] ლთისათა.

ნი შანი იტრიფილისა უმცროსისა რომელი ერგების
ქარსა ბოვასირსა, შეულბობასა მუცელსა და გაკაზმავს მუცელსა,
სტომაქსა და დაშვენებს ფერსა და მოწამე არიან რომელთა გამო-
შუცდია პირველთა მამათა ვითარადა სიბერესა გუნებისაგან კაცსა
გარე შეაქცევს. ესე იტრიფილი სიქაბუკისა ბუნებასა ზედა დაადგენს
და ერგების დედათა და ყმათა წურილთა, რომელთაგან ფერი მი-
სრულიყოს, შეაქცევს ფერსა ვითარცა პირველ სიმართლესა ყოფი-
30 ლა და დაშვენება ხორცთა ნებითა ლთისათა. აიღე: ხაილაგი³.
კუერცხის გული და ბალილაჯი და ამილაჯი ამათგანი სწორი წონა
დანაყე და გაცერ და ნუშისა ზეთითა შესვარე და ამათგანისა ერ-
თის წამლისა წონი ქენ ნუშის ზეთი და პერულ მოხდილითა თაფ-
ლითა შეზილეთ და კურკელსა შიგან ჩადევ და როდეს გინდოდეს

¹ ამას მოსდევს უადგილო ფრაზა „შავი კეკელა მსუქანი, ამლაჯი გურ-
კისაგან“ ეს წინადადება ცოტა ქვემოთ თავის ადგილზე ზის.

² სწერია „ჯამანი“.

³ თავზე უწერია არა ფედნის ხელით „ზაფრანა არის“.

იხმარე, შესმა მისგან თხილის ოდენი, წყლითა თბილითა, ერგების
ლ¹თითა.

ნიშანი იტრიფილისა დიდისა. რომელი ერგების
ქარსა ბუასირსა და ტკივილსა კოლინჯისასა, გასახსნელი არის, შენე-
ლებული, და გასწმენდს სტრომაქსა და გაიღებს ნესტუთა და ყო-
ველთა ღვიძლისათა და ერგების ტყირპისათა, ესე თუ ზაფხულსა
შესვას თუ ზამთარსა პირსა, უწინ და უკანის, და გაგრილებასა სტო-
მაქისა და გაღებასა ქარისა წაკიდებულისა და შეგნებასა ფერსა და
გაგრილებასა თირკმელთა და ბუშტსა, და შემატებასა ზურგისა
10 წყალსა თუ ღ¹თსა უნდეს. აიღე: ხალილაბი შავი ქაბული გურკი-
საგან გამორჩეული და ალილა კუერცხის გული (ყვითელი) ქაბული,
გურკისაგან გამორჩეული და ბალილაჯი და ამულაჯი და შეითარაჯი
ჭინდი და ნიახურისა თესლი და ქონდარი ფარსი ამა ყუელასაგან წონა
დრამისა ექუს ექუსისა სუმბული ტიბი წონა დრამისა ხუთისა, ვაჯი და
ამამი წონა დრამისა ოთხოთხისა და კილამონი და შავი პილპილი,
დარიფილფილი; და ნაღბაშთი თურბუთი, აფთიმონი, აკრიტი და
ნავთისა მარილი, ამათგანი წონა დრამისა ექუს ექუსისა და მდოვი
თეთრი და ნიშადური წონა თვითოსა დრამისა და კეკელა წონა
20 დრამისა ოცდაათისა, ესე ყუელა შეკრიბენ, დანაყე, გაცერ და
ფურთა ერბოთი შესვარე და ან ნუშის ზეთითა და პერულ მოხ-
დილის თაფლითა შეზილე და ჭურჭელსა ჩადევ. შესმა მისგანი წონა
დრამისა ორისა, ორ მიტყლამდინ თბილითა წყლითა, ერგების ნე-
ბითა ღ¹თისათა ამ სენისა უფალთა.

ნიშანი გუარიშნისა.¹ არგებს ღვიძლისა ტკივილსა და
ფერდსა, მუცელშიგა რომ სატკივარი იყოს და მენჯშიგა რაც სატკივარი
იყოს და ბუასირსა არგებს და მალვითა რაც სატკივარი იყოს. მას
არგებს, და ვარამი რომე სტრომაქსედ იყოს, და კაცსა თესლსა მა-
ტებს. აიღე: ალილა ქაბული, ბალილა, ამულა თვითოსაგან ათი
დრამი გურკა გამოღებული, დრამჭინი გაზრდილი და სუმბული,
30 შაჰთარა, სათრ, ფილფილი, ზანჯაფილი, ალიქირუმი და ნანხუა;
თვითოსაგან შვიდი დრამი ეს ჯუმლად დანაყე და ასი დრამი წმინ-
და თაფლი შიგ გაურივე და დღეშიგან ოროლი მუტყალი აჭამე.

გუარიშნი ზირა. არგებს რომე ტანშიგან დაბნედილი ქა-
რი იყოს და ერთი მეორესა არა გვანდეს და კიპსა ზედა რომ ქარი
იყოს და დაგრეხდეს, სრულა მოამშობს და სტრომაქსა ძალი მისცეს
და თესლი მოუმატოს. აიღე: ზირა ქირმანი ოცდაათი დრამი ერთ-

¹ ამის შემდეგ სწერია უადგილო ფრაზა „გურშის ძირსა, ნუში“ სრულიად
ვარკვეულად გადამწერის ხელით.

სა ლამესა და დღესა ძველსა ძმარშიგან ამყოფე და მერმე ამოიღე და ჩრდილში გაახმე, ოცი დრამი ფილფილა და ათი დრამი სადაფისა ფურცელი ეს ჯუმლად დანაყე და ამ წამლებშიგა თვითოს დრამშიგან სამსამი დრამი წმინდა თაფლი გაურივეთ და მერმე ერთპირად კოლოფშიგა ჩაასხით მერმე ქერში ჩადგით და დღეშიგან სამი დრამი ასვით.

10 გუარიშნი ხუზი. არგებს რომე კაცსა ბალლამი სქარბობდეს და სისხლსა ზედა იყვანდეს მასცა არგებს და სტომაქსა მოამშევს, რომე ავსა აბოყინებდეს მასცა არგებს, და პირთა ავი სული ამოვიდოდეს მასცა არგებს, და სტომაქსა ძალსა მისცემს და თესლსა მოუმატებს და დედაკაცთანა მისულასა ძალსა მისცემს. აიღე: სუმბული და ყურფა და აბი ბალასან და ყუსტიბარი, ყაზბუზირია თვითოსაგან ათი დრამი, ჯავზიბოვა, ყარამფული, აქლილალმალიქი, ნარმუშკი, შეითარი თვითოსაგან ოთხი დრამი, ზარავანდი, ფილფილი, ბასბასა, სუათ, ზანჯაფილი, ალილას ქერქი და ალილა ყუითლის ქერქი, ალილა ქაბული, ბალილა თვითოსაგან თვითო დრამი და ნაიმურთ ნახევარ ლიტრა, ჯუმლად დანაყე და ხელით შეზიღე და ამა წამლებშიგან ერთი დრამი, ორსა დრამსა წმინდას თაფლშიგან გაურივე და ამისი შარბათი სასმელად ხუთხუთი დრამი იყოს.

20 გუარიშნი უდი. არგებს სტომაქსისა სატკივარსა და სტომაქსა შიგან სიმსიენე იყოს და პირისაგან რომე ავი სული ამოვიდოდეს და გულსა ძალსა მისცემს და რაცა ტანსა სატკივარი იყოს ყუელა გაწმინდოს და კბილისა ძირი დაამაგროს. აიღე: მუშკი და ქაფური ორისაგანვე დანგი და ნახევარი, უდი ჰინდი ოთხი დრამი ყაყულა, ჯავზიბოვა, თაბაშირი, ნარმუშკი, ყურფა, დარიჩინი, ჰალიბუა, სანდალი წითელი და თეთრი, სუმბული, სულუთ თვითოსაგან სამი დრამი, ჯუმლად დანაყე თეთრი შაქარი აადულე ვირემ გასქელდეს მერმე ამ წამლებისაგან ერთი დრამი სამსა დრამსა იმავე ნადულარსა შაქარსა გაურივეთ და მერმე ერთპირად რაც იყოს კოლოფშიგა ჩაასხი ორს თვემდის და მერმე ხუთი დრამი ასვით.

30 [ნიშანი] ვუარიშნისა [. . . .]¹ არგებს კაცსა რომე სევდა სჭირდეს და მალიხულია სჭირდეს და კაცს რომ ძილი არ ეკიდებოდეს და სტომაქს ზედა შივდებოდეს და კბილი სტკიოდეს და სტომაქი რომ სუსტად იყოს არგებს და გულსა გამოსწმენდს. აიღე: სუმბული, ყაყულა, ზაფრანა, აყირყარა, ბანგის თესლი. ხარბაყი თეთრი და თეთრი ფილფილი ეს წამლები ცალკე ცალკე დანაყე და

¹ არა სწვრია, არც ადგილია გამოტოვებული. „სუმბულისა“ უნდა იყოს.

ნუშის ზეთით დაზილე და თვითოს დრამშიგა სამი დრამი თაფლი გაურთვე და კოლოფშიგან ჩაასხი და თვითოს დანგსა ასმევდი, არ-
გებს.

ნიშანი გუარაშნისა ვაშლისა. რომელი ერგების
სტომაქსა გარყუნილსა, რომელი საჭამადსა ვერ სჭამდეს და ვის გუ-
ლი ეშლებოდეს და [ვის საჭამადი არა მოსდნობოდეს და მუდამ
მკავდებოდეს, სტომაქსა შიგა ქარი შეეჭნებოდეს. ესე ერგების ჭყვი-
რილსა მუცლისასა და გაასწორებს შეზავებულობასა კაცისასა და
ერგების დედათა უძლებთა რომელთა გული ეშლებოდეს და ვის სა-
ჭამადი სტომაქსა შიგა არა დაადგრეს და არა მოსდნეს, ამისგან ჭა-
მოს. საჭამანდსა უწინა და უკანაცა, ზამთრისაცა და ზაფხულისაცა
და როდესცა გინდეს, კარგია ნებიტა ლთისათა. აიღე: სუმბული.
და ყარამფული და ჯავზიბოვა და ბასბასა სამსამი დრამი და კილა-
მონი და სოლინჯანი წონა დრამისა ხუთხუთისა და პილპილი შავი
და პილპილი თეთრი დარიფილფილი და ზარმაუმი წონი დრამისა
ოროლისა და ნახევარისა და იშნა და არანავე წონი თუითოს დრამი-
სა და მუშკი, კეკელა წონა დანგისა ერთისა, შეკრიბენ ესე წამალნი
დანაყე და გასკრენ და ცალკე ცალკე დასდვა და მერმე ვაშლი ტკბილი
თვალვით ასი დაიჭირე და გაწმინდე გურკისაგან დანაყო და გამოს-
წურო წყალი და თანგირასა ჩაასხი იგი ვაშლისა წყალი და ადუღე
ვირემ თაფლისა ზომად შესქელდეს და პერულ მოხდილი თაფლითა
ჩაურთოთ ამა წამალთა წონი ორი და ადუღეთ ვირემ შესქელდეს
და მერმე წამალნი თანა ჩაურთენით ერთად შერივენით ჭვითა და
ჭურჭელსა ჩასდვა და როდეს გინდეს იხმარე კარგია შესუმა მისგან
წონი დრამისა ორისა უმცროსი და უმფროსი და მასუკანის შესუან
ლუინო ან თბილი წყალი ერგების თუ ლთსა უნდეს.

ნიშანი გუარაშნისა შაქრისა. რომელ ერგების ქა-
რითა შექმნილ და წაკიდებულსა სტომაქსა შინა და მოანელებს სა-
ჭამანდსა და სმასა ზედა თუ ჭამოს სარგებელისა არს და მოადნობს
და დათრობად არა შეუძლებს თუ ლთსა უნდეს. აიღე: სუნბული
და ყარამფული და კილამონი და ზაფრანი და კაკულა დიდროვანი
და ბასბასა ამათგანი წონი დრამისა ოროლისა და პილპილა შავი
და დარიფილფილი წონი დრამისა ოროლისა და ნახევრისა და ზან-
ჯაბილი წონი დრამისა ოთხისა და სუქი მუშკისა წონი ნახევარ-
დრამისა ესე წამალნი დანაყე, დაცერნ და შაქარი თეთრი ხმელი,
ბაღდადურიტა ლიტრა ორი, თანგირათა ჩასდვა და ვარდისა წყალი
ასხა ზედა და გაადნო ცეცხლითა და ეზომად ადუღე რომე შესქელ-
დეს და მერმე უკმოილე ცეცხლთაგან და ესე წამალნი ჩაურთენე და

მოურივე და სინისა ფსკერსა ზედა გააპრტყელე და დააჭრითა გინ-
ლოდეს ლა როდეს სინის ფსკერთა ზედა გაჭფენდეთ ზეთი სცხეთ
სინსა და დანასა რომლითა დასჭრიდეთ მასცა სცხე რომ არა მოეკ-
რას და დაესხენ რომე გახმეს და კიქისა ჭურჭელსა ჩაკრიფენ და
სინოტიოსა აკრძალეთ (და ესე ქენ ვითა ნიშანი მოგვიცემია) და ერ-
გების ნებითა ლთისათა.

ნიშანი გუარისნისა ამბრითა და მუშკისა. ერ-
გების გულის შეღებასა, შეჭირვებასა და ქარსა შეკრულსა სტომაქსა.
ბუნებასა მონანებებს საქამანდსა ვის ესე გამოუცდია ყუელას უქია
10) თუ ლთსა უნდეს. აიღე: სადაჯი ჰინდი და კილამონი და ზანჯა-
ბილი და ზურნაბადი¹. და სუმბული ტიბი და ყარამფული, და ზაფ-
რანა და ჰილი რომელ არს კაკულა წურილი ამათგანი წონა დრა-
მისა ოროლისა და დრონჯი წონა დრამისა სამისა და ამბარი და
მუშკი ესე ოროლისა დანგისა წონა, შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ
და გაცერ ორასისა დრამისა შაქარი სულემენი თანგირასა ჩასდვა
და ვარდის წყალი რაზომ გუიხმდენ ზედა დავასხათ და გავადნოთ
და შეასქლო და მერმე ესე წამალნი ჩაურთნეთ და შერივნე და ეგ-
რეთვე სინისა ფსკერსა ზედა გაფინე ვითა პირველ ნიშანი მოგვიცე-
მია და ჭურჭელსა ჩასდვა და როდესაც გინდეს იხმარე ვითა ნიშანი
20) მოგვიცემია ნებითა ლთისათა.

ნიშანი მაჭუნისა სურინჯანისა. ერგების ტკივილსა.
ნიკრისისასა და ტკივილთა ფერხთასა თუ ლთსა უნდეს. აიღე:
სურინჯანი რომელ არს ლობანი წონი ექსუსისა დრამისა და პილპი-
ლი შავი წონი ორისა დრამისა. ზანჯაბილი² წონა ერთისა დრამისა
და ქაბრისა ფურცელი და წყლის ტენცოსა ფურცელი ამათშიგან
წონი სამისა დრამისა და ქამონი ქირმენი წონა დრამისა ორისა,
შეკრიბენ ესე წამალნი და დანაყენ და დაცერნ და პერულ მოხდი-
ლითი თაფლითა შეზილენ, შესუმა ორისა მუტყალისა წონა წყლითა
თბილითა, გამოცდილია ნებითა ლთისათა.

30) ნიშანი მაჯუნისა. ერგების ტკივილსა ყრმათასა ჩვილთა.
რომელნი ტიროდეს ნიადაგ და საჩინო მიზეზი არა იყოს და ერგე-
ბის ვის ხსნილობა იყოს შერჩომილი და მაშურალი იყოს კურნებათა
და სხუათა საღმობათა მრავალთა შეწვევნითა ლთისათა. აიღე: ზა-
ფრანი წონი ხუთის დრამისა, და აფიონი და თივა ვაციისა ამათ-
განი წონი ათისა დრამის და სუმბული ტიბი და აყარყარა³ წონა თუ-

¹ სწერია „ზრუნაბადი“.

² სწერია „მანჯაბილისნი“.

³ სწერია „აკაფკარა“ აქვე აშიაზე. სწერია „ალატრო თუთუბროაიკ“.

10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
110
120
130
140
150
160
170
180
190
200
210
220
230
240
250
260
270
280
290
300
310
320
330
340
350
360
370
380
390
400
410
420
430
440
450
460
470
480
490
500
510
520
530
540
550
560
570
580
590
600
610
620
630
640
650
660
670
680
690
700
710
720
730
740
750
760
770
780
790
800
810
820
830
840
850
860
870
880
890
900
910
920
930
940
950
960
970
980
990
1000

ოთო დრამისა შეკრიბენ ესე წამალნი დანაყენ და დაცერნ შაქრითა და თაფლითა შეზილენ და ჭურჭელსა ჩადევ და როდეს გინდეს იხმარე ვითა ნიშანი ზოგუიციემია ცალკე ცალკე შეასუით ამისაგან ყრმასა მცირესა, რომე დღე და ღამე ტიროდეს სამის მარცულის წონა თავის დედის რძითა ასე და დაუყუდებს ტკივილსა და დაუდუმებს მტირალსა მარტვილსა. და ვის ხსნილობა იყოს და შერჩომოდეს წონიდანგისა წყლითა—გრილთა დაუყუდებს ნებითა ღთისათა. და ვინ იჭიროდეს საცოხნელთა და კბილთა ტკივილისაგან იგლიკოს მისგან კბილთა ზედა და დაუყუდებს ნებითა ღთისათა. ნაცემსა გუელისასა და ღრინკალისა ორის დანგისა წონა ზეთითა, და ვის შესჭირვებოდეს შავსა შეჭირვებული წონი ერთისა დანგისა ქერის წყლითა. და ვინ იყოს ჭირებად და გამოექცეოდეს საჯდომი, წონი ნახევარ დრამისა წყლითა გრილითა ან ალატროსა წყალითა. და ვის თავი სტკიოდეს და შაკიკი იყოს, შეზილო ამას წყლისაგან ძმრითა და საფეთქელთა დაზღვა ლდიმედისა მზგავსად დაუყუდებს ტკივილსა. და არს ესე წამალი მცირედ მომაგინებელი და დიდად მარგებელი ნებითა ღთისათა.

სტაფილოსა მაჯუნისა ხასიათი არგებს სტომაქისა ტკივილსა, რომე სიგრილისაგან იყოს და ბოყინსა დააწყნარებს. საჭამადი რომე ვერ მოექარეოს მას მოაქარვებს, მუცელშიგან ქარი რომე იყოს მას უშუელის. ბუშტუკსა რომე სიგრილე მორეოდეს მას გაახურვებს. თირკმელთა რომე სიგრილე მორეოდეს მას გაამზურვალვებს და მამაცობასა მოუმატებს და ნამეტნავად ძალსა მისცემს. და ბაღდადისაგან რომე პირსა წყალი სდიოდეს და მოადგებოდეს მას უშუელის და ფსელი რომე უნდომად მისდიოდეს მას უშუელის. წამლები მისი: თუ თაფლი ერთი ლიტრა იყოს ერთი ლიტრა სტაფილო] დაფხიკოს და შიგ ჩაყაროს და ნახევარ ჩარეკი ნიშასტაგი გაურიონ და თუ ნიშასტაგი არ იშოებოდეს ისდონი ერთი ფურცელი გაურიონ და აადულონ სადამდი შესქელდებოდეს მერმე მისი წამლები ყარანფული და დარიჩინი, ბასბასა თვითოსაგან ხუთხუთი დრამი, ინდოურის ნიგუზის გული ერთი უკია, ჯავზი სამი მიტყალი, ზანჯაფილი სამი მიტყალი, დარიფილფილი ორი მიტყალი, შავი პილპილი ორი მიტყალი, სტაფილოს თესლი ათი მიტყალი, ყუელა დანაყე და გაცერ როგორაცა მაჯუნი შეიქნას უკმოდგი და გააცივე და ეს წამლები შიგ გაურიონ და დაზილე რომე გასწორდეს, მისგანი შექმა ყოველთა დღეთა თვითოს ნიგუზის ოდენ ოდენი შექამე უზმოსა. მერმე თუ გინდოდეს ეს მაჯუნი გასახსნელად შექნა, აილე სამი მიტყალი შამიანდალი და ასოცი მარცუალი აქლილმალუქი და

სამი მარცვალი აბუსალატი, აქლილმალუქსა გარე ქერქი შეხადე და-
აბუსალატსა გარე ქერქიცა შეადრევ და გააპე. და შიგნით, ქერქივი-
თა თხელი გული უც ისიც გამოართვი, თვარა კაცს მოჰკლავს, და-
ნაყე ეს წამლები და ასოცდათი მიტყალი მაჯუნი რომ იყოს მას
გაურივე. მისი ხასიათი: ბალლამს გამოიღებს, თვალის ტკივილს
უშველის გუნებაზედ რომ უნდომად იყოს. და მიძიმედ მას უშველის
და საჭმელსა მოანდომებს, და ზურგის ტკივილი რომე ბალღმისაგან
იყოს მას. და ბალღამსა გამოსწმენდს და თედოს ტკივილისათვის კარ-
გია რომ ტკივილი კოჯამდო ჩავიდოდეს და თავში გაჭედით იყოს
10. მას უშველოს და თვალთა გამოსწმენდს და ჩხვერა რომე ქარისაგან
ან ბალღმისაგან სჭირდეს მას უშველის.

სხვა გასახსნელი წამალი ესე ხიარ შამბრისა ხასიათი. კოლინ-
ჯსა გახსნის ტყირპის ქარს გაიღებს და კაცი რომე გუნება გრილად.
იყოს მას გუნება მხურვლად ამყოფებს და რბილად ამყოფებს სევ-
დასა და ბალღამს გაიღებს, წამლები მისი: აიღე თურბუთი ექუსი
მიტყალი, ია სამი მიტყალი, აღქი მარილი ძირტკბილა თვითოსაგან
თვითო მიტყალი. კამის თესლი, ანისონი, მასტაქი თვითოსაგან ორი
მიტყალი: ხიარშამბარის გული, დააღბოს თბილის წყლითა და გას-
წურო, საყმუნია ორი მიტყალი და სხვა წამლები და საყმუნია ყუე-
20. ლაი დანაყონ წმინდად და გაცრან და ხიარშამბარის წყალში. გაუ-
რიონ, და თაფლი ნახევარ ლიტრა მოადუღეთ და პერული მოჰხა-
დეთ და ეს წამლები შიგ გაურივეთ და ოთხსა მიტყალსა და ნახე-
ვარსა შეაჭმევდით: უზმოსა და ერგების.

კარი მაჯუნებისა თარგმანთა და იარაჯთა-
ჯერარს რომე დანაყეთ წამალნი მათნი, ხმელნი, ყოველნი ცალკე
ცალკე და გაცერ შარითა ან საცრითა მტკიცითა, შარის მსგავსითა.
და წამალნი რომელნი არიან გაურივენ გომიზთანი ვითა მური და
სა ქბინაჯი, ჯავშირი, ვაშაყი და გუნდრუქი და აფიონი გამოწურვილი
ყოველნი ვითა ლაფითის გამოწურვილი ან აფსინდისა და სხვანი
30. მსგავსნი მისნი ჯერარს რათა აიხუნენ წამალთა წინას, დანაყე მოხომე.
ლილად და ჭიქისა ჭურჭელსა ანუ ქუზასა და დაასხა ზედა ღვინო
ძველი ასრე რომე ზედა მოადგეს, მერმე დანაყენით წამალნი და
როდეს შეზელის ჟამსა იყოს, იგი ღვინითა დამბალნი წამალნი თაფლ-
შიგა ჩაასხენ რომელი ჯერ იყუნენ გასადგენელად და დასაღბო-
ბელად. შემდგომად პერულისა მოხდისა და ცეცხლთაგან უკმოღებისა
და მოურივეთ რომე ერთად შეერივნენ, მერმე შერივენ სხვანი წა-
მალნი თაფლითა და ზაფრანი და მუშკი და მზგავსი ამათი ჩაურთენ

თაფლსა, წამალთა ყოველთა ჩართვისასა უკანის, შემდგომად წყლი-
თა განდგენისა.

თარგმანი გუაროშნთა შექნა ასრე: ჯერ არს რა-
თა დანაყნეთ ესე წამალნი და გასცერ საცრითა უფრო ფართოთა,
მაჯუნთა საცრისაგან და იყოს თაფლი მათი ვითა წამალთა წონა,
სამი ნაწილი და უფროსი¹.

10 კმ. კარი შარბათებისა. შარაბი ბანაფშა, იასა ჰქვიან. შარაბი
იისა არგებს რომე ვარაბი ღვიძლსა შიგა იყოს, მას გაიღებს, და
აცხელებდეს და ახველებდეს და აქშივნებდეს ყველას უშველის. გუ-
ლის პირი სტკიოდეს მასცა უშველის და ღვიძლსა სატკივრისაგან
გამოიყვანს და მუცელსა შეუღობს. წამლები მიჰი: აიღე ნე-
დლია ნახევარ ლიტრა. ბიის გული ათი დრამი, ქითირა ოცი დრამი,
ხათმის თესლი ათი დრამი, სამყი არაბი ათი დრამი ეს ყუელა წამ-
ლები ნახევარზედა დანაყე და სამსა ლიტრასა წყალშიგა დაალბე და
ერთსა დღე და ღამესა, და მერმე მოადუღეთ ასრე რომე ნახევარდ
მოიყაროს და შეწურე და წამლები შეტყლიყოს და გაყარე. მაშინ
ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურიეთ და აღუღეთ წყნარად შესქელე-
ბამდის, მისგან შესმა თხუთმეტი დრამი ქერის წყლითა.

20 სხვა იის წამალი უწამლოთ შესაქმნელი. იმავე შარბათისა
ხასიათი ამას შარბათსა აქუს, როგორც იმას აქუს. აიღე ერთი ლი-
ტრა ია დარჩეული მისის ღერისაგან და ჩასდვა ჭურჭელსა და და-
ასხა წყალი მღულარი რაზომმანცა დაჰფაროს და დაბუროს სარქვე-
ლი და იყოს დღესა და ღამესა უძრავად და მერმე აიღო ხუთი ლი-
ტრა ბალდადურითა, თუ გინდოდეს ათი, რაზომიცა უმცრო იყოს,
შაქარი ეგდენიცა უძლიერე იყოს თეთრი შაქარი ვითა ნიშანი მო-
გვიცემია და ჩაზდვა თანგიერთა წმიდათა და ან ქოთანსა ქვისასა და
ჩაასხა იგი წყალი რომელსა შიგან იყოს ამა შაქარსა ზედა და შეუ-
გზნა ქვეშე ცეცხლი და პერული მოხადეთ ვირე შესქელდებოდეს და
შეიქნას ვითა გინდეს და მერმე ჭიქისა ჭურჭელითა ჩაასხით და
30 იხმარე ჟამსა ხმარებისასა და იქმოდეს ბრძენნი და პირველნი მკურ-
ნალნი შაქრისა ადგილსა, თაფლსა და წყლისა ადგილსა ღვინოსა
თეთრსა და მზესა დასდგმიდეს, ნიშანი პირველი უსრულე არის და
უმჯობესი თუ ღთსა უნდეს.

ვარდის შარაბისა ხასიათი. არგებს სიმხურვალესა
ღვიძლისასა და სტომაქისასა და თავისა ტკივილი რომე ზაფრისა და
სისხლისაგან იყოს ორსავე უშველოს და არგოს ცხროთა და დამ-

¹ აქ ზის წინადადება ჟამა შარბათსა ოთხსა წელიწადსა უკანით ხასიათი
არაჩა აქუს.

წვართა და სტომაქსა მოუსუარებულსა ნებითა ლთისათა. აიღე ვარდი წითელი გამორჩეული მისის გურკისაგან და თესლისაგან ოთხი ლიტრა და ახალსა ქოთანსა ჩასდვა და დაასხა ზედა მდულარე წყალი რაზომან დაფაროს, დაბუროს ზედა [სარქველი] და იყოს დღესა და ღამესა მერმე წასწურო მის ვარდისაგან და აილო შექარი თეთრი ხუთი ლიტრა და ან ათი და თანგირათა ჩასდვა და ზედა იგი წყალი ჩაასხი რომელი ვარდისაგან წაგეწუროს და შეუგზენით ქვეშე ცეცხლი წყნარად და მოხდილი პერულსა და შესქელდეს და ქურჭელსა ჩაასხა და იხმაროს, სარგებლისა არს თუ ლთსა უნდეს.

10

სხვა ვარდისა შარაბისა ხასიათი გასახსნელისა, და ერგების ვის სტომაქსა შიგან კვერცხისა გული ნაღველი შეჰყრებოდეს დავის გონიყოს რომელ არის იარაყანი ნებისა ლთისათა. აიღე ვარდი ოთხი ლიტრა და დაასხი ზედა მდულარი წყალი ვითა ნიშანი მოგვიცემია ოცი ლიტრა და იყოს დღესა და ღამესა, მერმე წასწურო იგი წყალი და აადულო და სხვასა ვარდსა ზედა დაასხას ოთხსა ლიტრასა და დაეხსენ დღესა და ღამესა და მერმე წასწურე წყალი მის ვარდისაგან და კულა გააცხელო და სხვასა ვარდსა ზედა უკუაქცივე და მერმე, წასწურო და აიღე ექუსი ლიტრა შექარი ან ათი და დაასხი ესე წყალი ზედა და აგბო ცეცხლთა, და იყოს ცეცხლთა ზედა ვირე დაწმდეს და მერმე დასწურო და ქურჭელსა ჩაასხა და ეს არის ვარდის წყალი სასმელი უკუმქვეველი, გასახსნელი ესრე იცოდით და ახლად იქმოდეს პირველი მეურნალნი შექრისა ადგილსა თაფლითა და ესე გვარი იქნების ქვეყანასა გრილსა და ნოტიოსა და ერგების გვამთა ნოტიოთა თუ ლთსა უნდეს.

20

შარაბი [ვარდისა] იმათი ხასიათი ეს არის, ზაფრისაგან რომე არწყევდეს მას უშველოს, სტომაქსა ძალსა მისცემს, გულსა ძალსა მისცემს, ზაფრასა დააწყნარებს და სისხლსა დააწყნარებს. და თავსა რომ ბრუ ესხმოდეს მას უშველოს და გულისა სისუსტესა უშველოს. აიღე ნედლი [ვარდი] მათი ფურცელი და წურილად დაჭერ და ნახევარზედა დანაყე და რასთონიცა იყოს, მათი ორი ზომა წყალი დაასხი და აადულე რომე ნახევრად მოიყაროს, მერმე გამოწურე და მისი წონა შექარი გაურივე, ადუღე და პერული მოხადე, სადამდის თხელი თაფლივითა შესქელდეს, მისგან შესმა უზომან ცივითა წყლითა მიტყალი ერთი.

30

შარბათი ლელოფარი, ხასიათი მისი, რომე კაცსა თავი სიცხისაგან სტკიოდეს უშველის, ლთითა და ღვინო ნაწყენს კაცს უშველის და ხველისათვის კარგია და შიგნით რომ მჯდომი აჯდეს

მას არგებს, და რაც სტომაქსა შიგან მანკი არის ყუელასა გამოი-
ღებს, ზაფრისა ხურვებისათვისცა კარგია და ფირტვისა ტკივილსა
არგებს და წყურვილსა დააწყნარებს. აიღე: ლელუფრისა ფურცე-
ლი და შუაშიგა ყვითელი გული არის იგი არ ვარგა, ასი მიტყალი
ოთხასითა მიტყლითა წყლითა აადულოს, სადამდის ნახევრად მოიყ-
რებოდეს და მერმე უკმოდგა და დასწურო და იმა წვენსა წინათი
შაქარი გაურივეთ და აადუღეთ ვირემ ასრე შესქელდებოდეს ვითა
თხელი თაფლი და მერმე ან ქაშანურსა შიგა ან ცვილისა კოლოფშიგა
ჩადევ, მისი შესმა უზმამა [ცივითა წყლითა. თუ მარტოსა ლელოფარსა
10 შესმიდე შიდი მუტყალი და ანუ სხვასა შარბათსაგ აურევდე ორი
მუტყალი ლელოფარი ქენ, ხუთი მუტყალი სხუა შარბათი ქენ. ლე-
ლოფრისა ხასიათი ესე არის რომე რაიც ტკბილი შარბათი არის
ყუელა ზაფრათ შეიქმნებოს და ლელოფარი ზაფრასა არ გაუშვებს და
არცა ზაფრად შეიქნების ესე ლელოფარი.

შარბათი ისრიმისა სასმელისა, ხასიათი მისი. ერგე-
ბის თხევასა დიდსა ვის არა დაადგებოდეს საჭამადი სტომაქსა ში-
გან და არცა სასუამადი, და ვის ხსნილობა იყოს დიდი, კუერცხის
გულისა ნალულისა გზითა და გარდასწყუეტს წყურვილსა ფიცხელსა
ნებითა ლთისათა. აიღე: ისრიმი და გამოწურე და დაეხსენ ვირემ
20 დაწმდეს კარგად, უნდა აილო მისგან ათი ლიტრა და ქვისა ქოთანსა.
ჩაასხა ან თიხისასა და ჩაურთე თანა ერთი ლიტრა შაქარი თეთრი
და ჩაურთე მკირედი ტაბაშირი და ყარამფული და ზაფრანი, შეკარ-
თხელითა მჭურითა და აგზო ცეცხლითა და მოხადე პერული ჟამითი
ჟამამდე ვირემ შესქელდეს და შეიქნას ვითა ჯულაბი და ჭურჭელში
ჩაასხი და იხმარე ნებითა ღუთისათა რომელ გუიხსენბია, სარგებელი
კაცისა არის თუ ლთსა უნდეს.

შარბათი ფშატი სა. ხასიათი მისი ერგების სიმსურვალესა
ლუიძლისასა და ცხროსა რომელი შეემთხვევის სისხისაგან და თავ-
ქედიანთა და ვის გამოაჩნდეს ტანსა ვარდი და ბუგრი, ვის შეექნას
30 პირსა სიწითლე და გაუფიცხდეს წყურვილი და ესე სასმელი დაწყუ-
დებს სისხლსა შეწვევითა ლთისათა. აიღე: ფშატი ხუთი ლიტრა,
და დასხა ზედა წყალი ოთხი ლიტრა და იყოს დღესა და ღამესა და
მერმე აგზო ვირემ ნახევარი დარჩეს და ან შესამედი, ჭურჭელსა ჩა-
ასხი რომე დაწმდეს და მერე აიღე შაქარი თეთრი ხუთი ლიტრა და
თანვირათა ჩადევ ან ქვისა ქოთანსა და დასხი ესე ფშატისა წყალი
დაწმენდილი და შეუგზენ ქუეშე ცეცხლი და პერული მოხადეთ ვი-
რემ შესქელდეს და შეიქნას ვითა ჯულაბი და სიქანგუბინი და ჭურ-

კელსა ჩაასხი და როდეს გინდოდეს იხმარე ვითა სიქანგუბინი და ჯულაბი სარგებლისა არს შეწვევითა ღთისათა.

შ ა რ ბ ა თ ი ბ რ ო წ ე უ ლ ი ს ა . ხასიათი მისი, ერგების ცხროთა ფიცხელთა და [თავის] ტკივილთა ფიცხელსა შემთხვეულსა კუერცხის გულისა ნავლლისა და სისხლისაგან და გარდაუწყვეტს წყურვილსა და დააღბობს მუცელსა თუ ღთსა უნდეს. ა ი ლ ე : ბ რ ო წ ე უ ლ ი ტ კ ბ ი ლ ი გა ფ ც კ ნ ი ლ ი ქ ე რ ქ ი ს ა გ ა ნ და ცმელისაგან და გამოწურე და მისი წვენი ხუთი ლიტრა და მჟავისა ბროწეულისა წყლითა ორი ლიტრა და აილო შაქარი თეთრი ხუთი ლიტრა და ქვისა ქოთანსა ჩასდვა ან თიხისასა ახალსა. და დაასხი ზედა ბროწეულისა წყალი რომე ნიშანი მოგვიცემია და აგბო, და პერილი მოხადო ვირემ შეიქნას ვითა ჯულაბი და უკმოილო ცეცხლთაგან ვირემ გაგრილდეს და ქურქელსა ჩაასხა და იხმარო ვითა სხვანი სასმელნი სარგებლისა არის ნებითა ღთისათა.

შ ა რ ბ ა თ ი შ რ ო შ ა ნ ი ს ა . ხასიათი მისი. ერგების შავისა ნალულისა უფალსა და ვის გულის ძგერა იყოს და ვის სტომაქი შეუსუსურებული იყოს და ერგების დედათა უძლებთა რომელთა ეშიწოდეს ყრმისა ვნებისაგან და ვის გულსა შეიღებდეს და დაეცემოდეს და ცნობა წაუვიდოდეს, სარგებლისა არის ნებითა ღთისათა ა ი ლ ე : შ რ ო შ ა ნ ი თ ე თ რ ი თ ო ვ ლ ი ვ ი თ ა ას ი [! [დრამი] და გამოარჩივე მისისა თესლისაგან და ძირისაგან და გასწმინდო მტურისაგან რომელი ზედა იყოს მჭურითა სვლისათა წმიდასა სამოსელსა ზედა გაფინო დღესა და ღამესა და მერმე აილო ქუშტიბარი დარირისა და ლერწამი, და სადაჯი ჰინდა და ყარანფული ამათგანი წონა ხუთხუთისა დრამისა, და სუმბული ტიბი და მამითა¹ ამათგან წონი ათათისა დრამისა და ქარვია წონი რვისა დრამისა და მარილი ანდრანნი წონი ხუთისა დრამისა და ბალასნისა ზეთი წონი ათისა დრამისა, და კუჭუმბრა წონი ოცისა დრამისა დანაყონ წამალნი ხმელნი ხოშრად და გაადგინო კუჭუმბრა ბალასნისა ზეთითა და ჭიქისა ქურქელსა შიგა შაფად შექნა შროშანი და დაეხსნა დღესა და ღამესა, რათა გავიდეს წამალთა გემო შროშანთა გემოიშიგა და შემდგომად მისა აილო ლუინო ძუელის ძუელი და იყოს ზეგნისა და არ მუშამასი ათი ლიტრა და ჩაურთო შიგა ზაფრანი წონი სამის დრამისა და [მუშკი ხალისი წონი ორის დანგისა] და შერივე და ჩასხა მას ქურქელსა ზედა რომელსა შიგან იყოს შროშანი და პირისა მოჰკრა და მოგოზო თიხითა და ბზითა წურილითა და თმითა შეხელილითა, რომე ქარი არა

1. სწერია „შამმი“.

შეუვიდეს და დადგი ჩრდილსა ადგილსა საშუალსა ჰაერისასა და დასცვა ექუსსა თვესა, შემდეგ იხმარო ვითა ნიშანი მოგვიცემია. შესმა ძალსა ზედა სამისა დრამისა წონი თუ გინდეს ხუთამდენ, სარგებელი არს და გამოცდილი ნებითა ღთისათა.

10 შარბათი თურინჯისა. ხასიათი მისი, ერგების სიუსუსურესა სტომაქისა და გულისა შლასა და გულისა სიუსუსურესა, კარგია და გამოცდილი ნებითა ღთისათა. აიღე: თურინჯისა ფურცელი თვალვით ორასი და გასწმინდო მტვერისაგან და წმიდასა ჭურჭელსა ჩასდვა და დაასხა ზედა ღუინოი ძუელი შვიდი ლიტრა და იყოს ექვსსა დღესა და მერმე წასწურე მის ფურცლისაგან და გაუახლო სხუა ფურცელი, და აიღე: თაფლი ხუთი ლიტრაი და ესე ღუინო ზედა გარდაასხი, რომლითა თურინჯისა ფურცელი დაგელბოს და აგბო ცეცხლითა წყნარად და პერული მოხადე ვირე შესქელდეს და ჩაურთე შიგა მცირედი ზაფრანი და ჭურჭელსა ჩაასხი და როდის გინდოდეს იხმარე სარგებლისა არის ნებითა ღთისათა.

20 შარბათი თუთისა [ტუტისა], ხასიათი მისი: ერგების ტკივილსა ყიისასა და სიმსივნესა მისსა და ხუნაყსა მარჩობელსა, სარგებლისა არის ნებითა ღთისათა. აიღე: ტუტა შავი მწიფე და გამოწურე მისგან ათი ლიტრაი წყალი და წმინდასა ქოთანსა ჩაასხი და ჩაურთე სამი ლიტრა თაფლი პერულ მოხდილი, და ჩაურთე სამისა დრამისა წონი ნიშადური და ოთხისა დრამისა წონი აყარყარა, შამი და ათისა დრამისა წონი ალატროი და ოთხის დრამისა წონი ტაბაშირი, დანაყენ ესე ყუელანი, და დაცრენ და შერივნე და აგბე ცეცხლითა წყნარად რომე შესქელდეს, [ჭურჭელსა ჩაასხი და როდეს] გინდეს იხმარე აიღე მისგან ხუთხუთისა დრამის წონი და ღარღარა ჰყო მითა მრავალჯერ, ყიისა ტკივილისათუის სარგებელი არს და გამოცდილი ნებითა ღთისათა.

30 შარბათი ნიგუზისა. ხასიათი მისი ერგების ტკივილსა ყიისასა და ხუნაყსა მარჩობელსა რომელი შეიქნების ყიასა შიგან სინოტისა გზითა. სარგებელისა არს ნებითა ღთისათა.

აიღე ნიგოზი ნედლი და შექურცნა ქერქი გარეგანი და დანაყო და წყალი მისი გამოწურო და აიღე მისგან ხუთი ლიტრა და თაფლი პერულ მოხდილი მისივე ზომა და ჩაურთე თანა ძალისა განავალი რომე ნიშანი მოგვიცემია წონი ათისა დრამისა და აყარყარა და ზაფრანი და ნიშადური, ამათგანი წონი ხუთხუთისა დრამისა დანაყილი და დაცრილი და აგბო რომე შეიქნას ვითა თაფლი, ჭურჭელსა ჩაზდვა და როდეს გინდეს იხმარე. აიღო: მისგან ხუთის

დრამისა წონა და თბილითა წყლითა გაადგინე და ლარლარა ქნას მითა, სარგებლისა არის ესე ნებითა ღთისათა.

შარბათი მურტისა [და ხასიათი მისი] რომელი ერგების უსუსურსა, სტომაქისასა და ხსნილობასა ძუელსა, ერგების სტომაქსა ყრმათასა, ესე სარგებლისა არის ნებითა ღთისათა.

აილე ნედლისა მურტისა თესლი, ან ხმელისა ათი ლიტრა და დასხი ზედა გუნდასა სასმელი ათი ლიტრა ესე იყოს, ერთსა კვირასა და მერმე გამოსწურო წყალი და ჩაუროთ ორი ლიტრა შაქარი ან თაფლი პერულ მოხდილი და ცეცხლთა ზედა დადგი და
10 ჩაუროთ შიგა ოცისა დრამისა წონა სუდი დანაყილი და აგბო ვირე შესქელდეს და შეიქნას ვითა ყურძნისა რუბი ¹. და ჩასდვა ჭურჭელსა შიგა და როდეს გინდოდეს იხმარე სარგებლისა არს ნებითა ღთისათა.

შარბათი ვაშლისა სადაგისა. ხასიათი მისი, ერგების მხურვალთა და ვის მუცელსა შიგა, აგზებულობისა მსგავსი იყოს და თხევასა დიდსა დაამებს, სტომაქსა ერგების ჩვილთა რომელთა გარყუნოდეს, სისხა და ხსნილობა იყოს და წყურვილი, სარგებლისა არის ნებითა ღთისათა.

აილე ვაშლი მწიფე და ვაშლი ტკბილი, დააპე და გული გა-
20 მოულო და დანაყო ქვისა საცეხველითა, შიგან გამოწურო და დასწმიდო აილო მისი წყალი რაიზომი გინდოდეს და აგბო ქვისა ქოთანშიგან თიხითასა ახლისა, რომე შესქელდეს ვითა ყურძნისა რუბი, და ზოგნი ჩაუროთაშენ შაქარსა, და ქიქისა ჭურჭელსა ჩაასხით და როდის გინდეს იხმარე სარგებლისა არს ნებითა ღთისათა*.

შარბათი იმათი. ხასიათი მისი. ესე არის კაცი რომე ზაფრისაგან, რომე არწყევდეს მას უშველის, სტომაქსა ძალს მისცემს და გულსა ძალს მისცემს, ზაფრას დააწყნარებს და სისხლსაც დააწყნარებს და თავსა რომე ბრუ ესხმოდეს მას უშველის და გულის სისუსტესაც უშველის. აილე: ნედლი იმათი ფურცელი და წურილად
30 დასქერ და ნახევარზედა დანაყე და რასთონიცა იყოს იმათი ორი ზომა წყალი დაასხი და ადულე ასრე რომე ნახევარი დარჩეს და მერე გამოსწურო და მისი წონა შაქარი გაურივე, ადულე პერული მოხადე, სანამდისინ შესქელდეს მისგან შესმა უზმა ცივისა წყლითა, მუტყალი ერთი.

შარბათი ბიისა და ხასიათი მისი. ერგების ფოლხუებულობასა სტომაქისასა და ვინ დრტვინვიდეს სტომაქსა შინა სიმხურ-

¹ აშიაზე სწერია „რუბი-ფაფასავით“.

ვალესა, მამანი და ყრმანი და შეკრავს მუცელსა და დამებს სტო-
მაქსა, სარგებელისა არის ნებითა ღთისათა. აიღე: ბია რაზომიცა
გინდოდეს დააპე და გული გამოარჩივე დაქერ წურილად ქვის სა-
ცეხველითა დანაყე და გამოწურე და ქვისა ქოთანსა შიგან ჩაასხი,
ან თიხისა ახალსა, და აგბო ვირემ შესქელდეს და შეიქნას ვითარ
ყურძნისა რუბი და ქურქელსა ჩაასხი და როდეს გინდოდეს იხმარე
სარგებელისა არის ნებითა ღთისათა და გამოცდილი.

10 შარბათი სხვა ბიისა და ხასიათი მისი, ძველითა საზა-
ვებელითა, ერგების ყოველსა ტკივილსა სტომაქისასა ძველსა რო-
მელ გათხელებული იყოს სტომაქი და ხსნილობასა ძველსა, გარდა-
სწყუეტს წყურვილსა, გამოცდილია და კარგი ნებითა ღთისათა,
აიღე: ბია რასთონიცა გინდოდეს დააპე და გული მისი გამოარჩი-
ვე და დანაყე გამოწურე და დაწმინდე და ქვისა ქოთანსა ჩაასხი ან
თიხისასა და ჩაურთენ ესე წამალნი ყარამფული და სუმბული და
ზაფრანი ამათვანი სწორი ნაწილი დანაყილი, გაცრილი დააგბო
ცეცხლითა წყნარად ვირემ შესქელდეს და შეიქნას ვითა თაფლი და
როდეს გინდოდეს იხმარე სერგებელისა არის ნებითა ღთისათა.

20 შარბათი მაშასა შემკურელისა. ხასიათი მისი, ერგების
სტომაქსა ყრმათასა და მამათასა და ერგების თხევასა ზამთრისა და
ზაფხულისასა და გარდასწყვეტს ხსნილობასა ფიცხელსა და ერგების
შავსა ნალულისა უფალთა და ვის დაადგრებოდეს საჭამადი და არს
ესე საკმელი დიდი და საჩინო. აიღე: ბია მჟავე და ტკბილი დააპე
და გული გამოუყარე და ქვისა ქოთანსა ჩაასხენ ესე წამალნი ან თი-
ხისასა ახალსა და ჩაურთენ შიგა ესე წამალნი აიღე: კაკულა დიდ-
როანი და ჰილი რომელ არს კაკულა წურილი და სუმბული ტიბი,
ამათვანი სწორ სწორი და ზაფრანი ნახევარ ნაწილისა და ყარამ-
ფული ორი ნაწილი და მურტის თესლი ნედლი დანაყილი სამი ნაწი-
ლი და სუდი ნაწილი და ნახევარი, შეკრიბენ ესე წამალნი, დანაყენ
და გაცერ, ამას წყალსა თანა ჩაურთენ და აგბო ცეცხლითა წყნა-
30 რად ვირემ შესქელდეს. მერმე უკმოიღე ცეცხლითა მერმე წასწურე,
მუშკი ხალასი რაზომიცა გინდოდეს და ქურქელსა ჩაასხი და რო-
დესაც გინდოდეს იხმარე, რაზომიცა დაძველდეს ისი სჯობს და ერ-
გების ნებითა ღთისათა.

შარბათი დინარი. რომელი არს კარგი და სეფის პირის-
ხასიათი მისი რომე თორი და ან ხურვება სჭირდეს მას არგებს,
სისხლისაგან რომ ღვიძლი სტკიოდეს მას არგებს და ღვიძლს დაამაგ-
რებს და სტომაქსა რომ სისხლისაგან იყოს, მას უშველის. მისი წა-
მალნი: ინდაგის თესლი ათი დრამი და კოწახური გინდა ხმელი

გინდა ნედლი შვიდი დრამი, თეთრი სანდალი ერთი მიტყალი ლუქი ერთი მიტყალი, ატლასუსის ძირი ქერქ გაფხეკილი ოთხი დრამი, ბაზარქაშუტი სამი დრამი, ვარდი წითელი და თეთრი ფურცელი, თვარა გული არ ვარგა, სამი დრამი ამ წამლებს მწვედ ნუ დანაყ, დაგაღე, და მოიღე ვარდ კაქაქას ფურცელი და ღერი და მას ზედა ლიტრანახევარი წყალი დაასხი და ასთონი ერთად აღუღე რომე ნახევარ ლიტრა წყალი წახდეს. და ის წამლები წაქცილთოს და გააგდოს, მერმე იმ წყლის წონა შაქარი გაურიეთ და აღუღეთ ნელად ვირემ შესქელდეს, მერმე უკმოდგი და დაურივე რომე გასქელდეს და 10 გასწორდეს, მისგან შესმა უზმამან ცივითა წყლითა. თუ დიდსა კაცს შესამიდე ოცი დრამი, პატარასა ათი დრამი და ყმაწვილს სამი დრამი, ცივითა წყლითა გააყენეთ და შეასვით. თუ კაცი შეკრვით იყოს, იმაში რევანდი დანაყოს და გაცრას და გაყენებულსა შარბათსა შიგა გაურიონ და დიდსა კაცსა სამი დანგი და ყმაწვილს ერთი დანგი თუ სნებიანი იყოს და გინა კარგად მყოფი. ურევანდო სამუ- 15 დამო არის და რევანდიანი შეკრულობისათვის, რომე შიგნით მჯდომი ჯდეს, არა გავარა რომე ასეა, მხურვალსაცა უშველის. ამა შარბათსა ოთხსა წელიწადსა უკანით ხასიათი არა აქუს. ესე შარბათი გრილი არის.

20 თეთრის სანდლის შარბათის ხასიათი. გულსა ძალსა მისცემს და გულის ძგერისათვის კარგია. ღვიძლი რომე ფიცხლად იყოს მისთვის კარგია.

მოიღე: სამოცი დრამი სანდალი და დაქლიბოს და დაფხი- 25 კოს და დაალბოს ძრმითა და წყლითა ასრე რომე ერთი [წილი] ძმარი იყოს და ორი წილი წყალი, სანდალი ჩახუშიგა ჩაყარე და აგრე დაალბე ერთსა დღესა, ძმარი ერთი ლიტრა უნდა და წყალი ორი ლიტრა. მერმე აღუღე რომე ნახევრად მოიყაროს, მერმე ისი სანდალი დატყლიჟე და ამოიღე, მერმე რაზომიცა წყალი იყოს ეგ- 30 ზომი შაქარი აღუღე სადამდეს შესქელდეს, პერულსა მოჭხდიდი და მერმე უკმოდგი დაურივე სადამდის გასწორდეს და მისგან შესმა უზმომან ცივითა წყლითა, დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი და ყმა- წუილსა სამი მუტყალი.

სხუაი სანდლისა შარაზი. მისი ხასიათი: რაიცა სენი მხურვალი არის ყუელასათუის კარგია, დაფხიკე თეთრი სანდალი. სამოცი დრამი და სამსა ლიტრასა წყალსა შიგა ჩაყარე და დაალბე. ერთსა დღე ღამესა, სანდალი ჩახუსა ჩაყარე და აგრე დაალბე და 35 მერმე აღუღე ასრე რომე ორი წილი დაიდულოს და მესამედი დარჩეს, მერმე სანდალი შექცილთე და ამოიღე და მერმე ამა წუენისა

წონაი შაქარი გაურივე და ადულე ნელად შესქელებამდის მერმე უკმოდგი და დაურივე უკეთ გასწორდების, მისგან შესმა დიდსა კაცსა შუიდი მუტყალი, ცოტასა ხუთი მუტყალი, ყმაწურილსა სამი მუტყალი უზმამან ცივითა წყლითა. ყოვლისა მხურვალისა სენისათუის კარგია.

შარბათი ღიმონისა. მისი ხასიათი. ზაფრისათუის კარგია და წყურვილსა დააწყნარებს და სტომაქი რომე სუსტად იყოს მას უშუელის. აიღე: ღიმონი და დაწურე, ასრე რომე ათი ლიტრა წვენი იყოს და ასთონიერთი ადულე რომე ნახევრად მოიყაროს, ქაფი მოხადე და დაწმიდე და მერმე შაქარი შეუწონეთ და ადულეთ ასე რომე შესქელდეს, მერმე უკმოდგით და ურივეთ რომე გასწორდეს. მისგან შესმა უზმომან ცივითა წყლითა შვიდი მუტყალი და თუ მჯდომი აბია შიგნით არა მოუხდების.

შარბათი აბზინდისა. ¹. ხასიათი მისი. კაცი რომე სიარულშიგა, ხორცშიგა და კუჭეჭშიგა და სტომაქშიგა იშლებოდეს მას უშველის და ტყირბსა და ღუიძლსა უშველის. აიღე: თაფლის ღუინოი ხუთი ლიტრა და თაფლი ორი ლიტრა. თაფლი ადულე და ქაფი მოხადე და ისი თაფლი და ისი ღუინო კიქაშიგან და ქაშანურშიგა ჩაასხი. მოიღე ყუსტი და მასტაქი და აბზინდა თუითოსაგან ოთხოთხი დრამი] ადხირი და სადაჯი ჰინდი და სუნბული და წითლის ვარდის ფურცელი, საბრი და ყარიყონი თვითოსაგან ოროლი დრამი, ზაფრანი ერთი დრამი, ეს წამლები დასაყე და ქოთნისა ჩახუსა ჩაყარე და თაფლისა ღვინოშიგან ჩაჰკიდე ღრმად და პირსა ქალადი მოჰკარ და შვიდსა დღესა მზეს გაუდგი და ღამით ნაბადი დახურე. მისგან შესმა ათი მუტყალი უზმომან და ცოტა ნელთბილი წყალი დაასხი და აგრე შეასვი რაც კაცი ხორცშიგან დამალით იყოს მისთვის კარგია შიგნით და გარეთ, ხველისათვის კარგია.

თაფლისა სასმელისა, შექნილისა საზავებლისათა. ხასიათი მდის. ერგების ნოტიოთა და ვინ კრტინვიდეს სინოტიოსა სტომაქსა შიგა და იხმარებს. ესე ხოლო სიმხურვალისა სარგებელისა არის ნებითა ღთისათა. აიღე: თაფლი პერულ მოხდილი ხუთი ლიტრა, თანგირათა ჩადევ და მისივე ზომი ვარდის წყალი ჩაურივენ. წყალი წმინდა, თუ ვარდის წყალი არ იყოს, და ეს საზავებლნი ჩაურთნე ზანჯაბილი და კაკულა და არნავკია და კილამონი და ზაფრანი ამათგანი წონა ორის დრამისა და ჯავზი

¹ სწერია „აფსანთინისა“.

ბოვა და ბასბასა ამათგანი წონა თვითოს დრამისა დანაყენ და გაცერ და თხელსა მჩვარსა გამოჰკარ თანგირათა ჩააგდო და დააგბო ცეცხლითა წყნარად ვირე შესქელდეს ვითა ჯულაბი და დაეხსენ რომე გაგრილდეს და ჭურჭელსა ჩაასხი და როდეს იხმარო კარგია ნებითა ღთისათა.

ნიშანი ხანდიკონისა, რომელ არს თათლუქი. ერგების სტომაქთა გრილთა და ვის სტომაქი გაგრილებული იყოს და განოტიოებული აყოს და ვის დაუმჯავდებოდეს საჭამადი სტომაქსა შინა, დაშენდების. ვინ იხმაროს აბანოსა შესულისასა უკანის, გაატბობს
10 ტანსა და გაახურვებს და იხმარებს პურისა უკანით ვითა ღვინო თუ ღთსა უნდეს. აიღე: ღვინო, ძველი კარგი ათი ლიტრა და თათლი წმინდა პერულ მოხდილი ხუთი ლიტრა და წყალი წმინდა ხუთი ლიტრა, კილამონი და სუმბული, ყარანფული და ზანჯაბილი და ზაფრანი, კაკულა, დარაფილფილი, წონისა ამის დრამისა და ჯავზიბაეა და ბასბასა ამათგანი წონა თვითოს დრამისა, დანაყენ ეს წამლები გაცერ და ღვინოსა და წყალსა და თათლსა თანა ჩაურთენ და ქვისა ქოთანსა ჩაასხით და ცეცხლსა ზედა დადგი, დააგზე ვირემ წავიდეს ორი ნაწილი უფრო და წასწურე და ჭიქისა ჭურჭელსა ჩაასხი და თუ მზესა დადგმა სჯობს, და იხმარო პურისა უწინ და
20 უკანის და ვითაცა გინდეს კარგია და სარგებლისა თუ ღმერთსა უნდეს.

შარბათი სხალისა, ხასიათი მისი. ერგების რომე ზაფრი-საგან გული ეშლებოდეს მას უშველის და სტომაქსა რომე ურევდეს მას უშველის და წყურვილსა გარდაუგდებს. იმის შექმნა; სხლისა და ვაშლის წვენი და ბროწეულის წვენი და გაგაკისა, ისრიმისა წვენი და წითლისა ლიცკისა წვენი, ყუელა სწორ სწორი ქენ. აიღე თუთუბო და მოადღუღე ამა ყუელასა წვენისა ნახევრისა ოდენი გაურივე ბროწეულისა წვენისა ოდენი კოწახურისა წვენი გაურივეთ და დღე ღამესა ადუღეთ ნელად და ქათი მოხადე, სადამდის. შესქელ-
30 დებოდეს მერმე უკმოდგი და აურივე რომე გასწორდეს. მისგან შესმა უზმომან ცივითა წყლითა, დიდსა კაცსა შვიდი მიტყალი და ცოტასა ხუთი მიტყალი. თიხისა ქვაბსა შიგან უნდა შექნა, სპილენძი გაამწარებს, ამა შარბათსა ოთხსა წელიწადსა უკანით ხასიათი არა აქუს.

ნიშანი ყურძნის რუბისა, შესაქმარისა მაჯუნთა. ყიისა ტკივილისათვის თუ ღმერთსა უნდეს, კარგია. აიღე: ყურძნისა გამოწურვილი ტკბილი რაზომი გინდეს და ქოთანსა ჩაასხი თიხისა ახალსა და ჩაურივეთ სუმბული და კარამფული და ზანჯაფილი და კილამონი,

ზაფრანი ამათგანი სწორი ნაწილი დანაყილი, გაცრილი. და აგბო ვი-
რემ შესქელდეს ვითა თაფლი და ჭურჭელსა ჩაასხი და იხმარე მაჯუნთა
შიგ არომელი გვიხსენებია და აილო მისგან და შეურთო წამალნი რო-
მელნი ერგებიან ყიასა და ლარლარა ყოს მითა და ამითა სადამდი-
სიცა ილარლარებდეს და ერგების ტკივილსა ყიასასა. და იხმარების
მრთელთათვის თაფლწყალისა ადგილსა. და შეისმის მისგან ღობთა
ცხროთათვის და თელგმისა უფალთა როდეს შეიქნას წყურვილი
კარგია და სარგებელია ყოველთათვის რომელ ნიშანი მოგვიცემია
ნებითა და შეწევნითა ღმრთისათა.

0 შარბათი პიტნისა. ხასიათი მისი, სტომაქსა ძალს მისცემს.
გულის რევასა დააწყნარებს და რწყევას დააწყებინებს, ორსავე არგებს,
გრილი არის და სნებიანსა ესმების. აიღე: ბროწეული ტკბილი და
მჟავე დამარცხულე და დანაყე შეშისა ავანგშიგა და გამოწურე, და-
დგი ერთსა ლამესა რომე დაწმნდეს და მერმე პიტნა მოადულე ბროწე-
ულისა წვენიანსა ნახევარიქენ და ში გაურივე, მოადულე და დადგიდა შე-
რმე პიტნისა წვენიანსა ოდენი შაქარი გაურივე და და აადულე ნელად
სადამდის შესქელდებოდეს, პერული მოხადე, უკმოდგი და აურივე
რომე გასწორდეს. მისგან შესმა უზმამან ცივის წყლითა შვიდი მი-
ტყალი დიდსა კაცსა, პატარასა ხუთი მიტყალი, ყმაწვილსა სამი.
0 ამა შარბათსა წელიწადსა უკანით ხასიათი არა აქუს, ამას ჯალ-
ნოზ იტყვის.

შარბათი უნაბისა. ხასიათი მისი ერგების ფირუტსა
ტკივილსა და ხველასა არგებს და სისხლი რომ სჭარბობდეს მას
არგებს, გუერდისა ტკივილსა უშველის. აიღე უნაბი სამოცი მიტ-
ყალი გურკა გამოღებული. ჩამიჩი გურკა გამოღებული წითელი
ოცდა თხუთმეტი მიტყალი, იისა ძირი ნახევარზედ დანაყე თხუთ-
მეტი მიტყალი, ოცი მიტყალი ხიარ შამბარი, ყულა სამსა ლიტრასა
წყალშიგან მოადულე, ასრე რომე ნახევრად მოიყაროს, იმა წვენიანსა
წონა შაქარი გოურივეთ და ადულეთ სადამდისინ გასქელდეს და
30 მერმე უკმოდგით და აურივეთ რომე გასწორდეს, მისგან შესმა უზ-
მამან ცივის წყლითა. დიდსა კაცსა შვიდი მიტყალი, ცოტასა ხუთი
მიტყალი და ყმაწვილსა სამი მიტყალი. ამა შარბათს ხუთსა წელი-
წადსა უკან ხასიათი არა აქუს.

შარბათი სხვა პიტნისა. ხასიათი მისი. სტომაქსა ძა-
ლასა მისცემს და რწყევა და ყვანა რომ იყოს ორსავე არგებს. სტო-
მაქს გაუხურვებს საჭამანდსა მოაქარვებს და მჟავე ბოყინი რომ იყოს
მასაც უშველის. აიღე: ათის ბროწეულისა წვენი ტკბილისა და
ათისა მჟავისა ბროწეულის წვენი ასრე დაწურე რომე, შიგნით აფსკა

არის იგიცა თან გამოჰყვეს, დაწურე, მოიღე ნახევარ ლიტრის ნახევარი პიტნა და ერთი ლიტრა წყალი, ზედ დაასხი, ადუღე, ასრე რომე ნახევრად მოიყაროს მას უკანით ბროწეულის წყალი გაურივეთ, ამ წვენი პირდაპირი შაქარი გაურივე და ადუღე, ასრე რომე შესქელთეს, ქაფი მოხადე, მერმე უკმოდგი და აურივე რომ გასწორდეს, თუ ბროწეული არა გქონდეს მისოდენი ალარდენისა წვენი გაურივეთ. მისგან შესმა უზმამან ცივის წყლითა დიდსა კაცსა შვიდი მიტყალი, ცოტასა ხუთი მიტყალი, ყმაწვილსა სამი მიტყალი. ამ შარბათსა ოთხსა წელიწადსა უკანის ხასიათი არ აქუს.

10

სხვა უნაბისა შარბათისა ხასიათი. არგებს ხველასა და ტყირპისა ტკივილსა და სევდასა და სისხლსა დააწყნარებს. აიღე უნაბი გულგამორთმეული ასი დრამი, ჩამიჩი გურკა გამოღებული ორმოცდათი დრამი, იის ძირი ნახევარზედ დანაყილი ოცი დრამი, ხიარ შამბარისა გული ორმოცი დრამი, ამა წამლებსა ზედა სამი ლიტრა წყალი დაასხი და ადუღე ვირემ ნახევრად მოიყაროს. მერმე დაჰყლიტე და გამოწურე და ამა წვენი პირის პირი შაქარი გაურივე და ადუღე ვირემ შესქელდეს და პერულ მოხდილი რაყამს გინდოდეს მიეც და შეასვით შვიდი მიტყალი, ცოტასა ხუთი მიტყალი და ყმაწვილსა სამი მიტყალი ამა შარბათსა ოთხსა წელიწადსა უკანის ხასიათი არა აქუს.

20

სხვა უნაბისა შარბათისა ხასიათი. არგებს ტყირპისა ტკივილსა და ტყირპზედ რომ მჯდომი აჯდეს მასვე დღესა და ხველასაც არგებს. აიღე უნაბი გულ გამოღებული ოცდა ცამეტი მიტყალი და ჩამიჩი გურკა გამოღებული ჩვიდმეტი მიტყალი, იის ძირი ექუსი მიტყალი და ნახევარზედ დანაყილი, ცამეტი მიტყალი ხიარი შამბარის გული გაურივეთ ეს ყუელა ერთმანერთის წონა და ლიტრა ნახევარი წყალი ზედ დაასხი და ასთონიერთი ადუღე რომე ნახევარზედ მოიყაროს, მერმე დაჰყლიტე და გამოწურე და ამა გამოწურვილსა წვენშიგან ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურივე და ადუღე წყნარად, სადამდი შესქელდებოდეს და პერული მოხადე, მისგან შესმა ცივის წყლითა, დიდსა კაცსა შვიდი მიტყალი, ცოტასა ხუთი, ყმაწვილსა სამი მიტყალი. ნახევარ ლიტრა შაქარი ას ოცი მიტყალია.

30

სუმბულისა შარბათისა ხასიათი. ძარღვებსა ძალს მისცემს, სტომაქისა ტკივილსა არგებს და ღვიძლისა და ტყირპისა ტკივილს არგებს და მისხა ქარსა არგებს და ძველი ცხრო ვისცა სჭირდეს მასაც არგებს. აიღე: სუმბული ხუთი მიტყალი და ერთი ლიტრა წყალი ზედ დაასხი და ადუღე ასრე რომე ნახევრად მოიყაროს, მერმე გამოჰყლიტე და გამოწურე და წვენი წონა შაქარი გაურივე და

ადულე წყნარად და როსცა შესქელდეს, და ქაფი მოხადე, მერმე უკმოდგი და დაურივე რომე გასწორდეს. მისგან შესმა უზმამან ცი-
ვითა წყლითა, დიდსა კაცსა შვიდი: მიტყალი, ცოტასა ხუთი მიტ-
ყალი, ყმაწვილსა სამი მიტყალი.

10 მუშკის შარბათისა ხასიათი. არგებს სტომაქისა ტკივილსა და რაცა სტკიოდეს გარდა სახსარი და ძარღვებისა ტკი-
გებს. აიღე: ერთი ლიტრა შაქარი და ორი ლიტრა წყალი
ზედ დაასხი დაადულე სადამდისინ შესქელდებოდეს, პერული მოხადე
და რაქამცა მოსქელდეს უკმოდგი, ერთი დანგი მუშკი და ერთი დანგი
და ნახევარი ამბარი და ორი დანგი ზაფრანი და ერთი დანგი უდი-
ყუელა დანაყე წმინდათ და ამა შესქელებულს შარბათსა შიგან გაუ-
რივე და აურივე რომე შესწორდეს და ორსა მიტყალსა ცივისა
წყლითა გალესედი და ზედა შესვემდი ამა შარბათსა.

20 ხაშხაშის შარბათის ხასიათი. არგებს რომე კაცს
ახველებდეს, ნაზლასა და სურდოსა უშველის თავისასა, რომე თავი-
დაღმა თირუტსა შიგან წამოვიდოდეს და გულის პირშიგან ჩამოვი-
დოდეს და ახველებდეს და სისხლსა ამოიღებდეს. წამლები მისი:
დაიჭირე ასი თავი ხაშხაში რომე ხეზედავე ესხას და ნახევარზედა
გამზმარიყოს, ისი მოკრიფე და ნახევარზედა დანაყე, მერმე ისი
30 ორსა დღესა და ორსა ღამესა შვიდსა ლიტრასა ან წვიმისა წყალსა
შიგან დაალბე ან წყაროსა წყალსა შიგან და თუ არ დალბეს ერთსა
დღესა კიდევ დაალბე და ღამესა, მერმე ადულე ასრე რომე ნახე-
ვარზედა მოიყაროს, მერმე გაწურე და ორის ლიტრისა წყლისა
თავზედა ოცდათი უკია თაფლი და ოცდათი უკია ბადაგი გაურივე
და ადულე ასრე რომე შესქელდეს მაშინ დაიჭირე აყაყია, ზაფრანი,
ლაიასთუდისა, ფამფარასა ჰქვიან და თვითოსაგან თვით დრამი
ამის წვენში გაურივე, ამისგან უნდა რომე თხუთმეტი დრამი შესვას
თბილითა წყლითა, ბადაგი ასრე უნდა რომე სამი ლიტრა ერთ ლი-
ტრად მოიყაროს, ამა შარბათებსა მათი თარგმანი თან უწერია,
30 გაჩენით თავის თავისად. და გონება¹ მახვილთა და გონიერთა. და
ბრძენთა ჯაცთაგან ადვილად მისახდომი არის თუ ლმერთსა უნდეს.

შარბათი უსული. არგებს რომე შიგნით გვამშიგან რაცა
სატკივარი იყოს და ძველსა სატკივარსა და ნამეტნავად რომე ქმინ-
ვიდეს მას უშველის, ზიყნაფასსა უშველის და დედაკაცი რომე ძნე-
ლად შობდეს მას გაუადვილებს და რაცა ასოსა შიგა ტკივილი
იყოს ყუელას უშველის სტომაქისა ტკივილსა უშველის, ზაფრასა,

¹ სწერია „გუნება“.

სევდასა დააწყნარებს. წამლები მისი: დაიჭირე ნიახურის ძი-
ირს ქერქი, კამის ძირის ქერქი. ნიახურისა და კამის თესლი, ანისონი,
ზირა ქირმანი, თვითოსაგან ოთხოთხი დრამი, შაითარა სამი დრამი
ულბო და ფარისიაოშანი თვითოსაგან ოთხ ოთხი მიტყალი, სინჯუტი,
ქიშმიში, ჩამიჩი, ლელვი ხმელი თვითოსაგან ოცოცი დრამი ეს ერთ-
პირად სამის ლიტრის წყლითა ადულე სადამდის ნახევრად მოიყა-
როს და გამოწურე და ერთი უკია ნუშის ზეთი დაასხი ზედა მერმე
შეინახე კოლოფითა და რა მოგინდეს მიეც მისგან მიტყალი ოცი.
შესმა მისგან თბილის წყლითა მასუკანით ერთი მიტყალი. ხირასა
10 ზეთი გალესე თბილის წყლითა შაქარი გაურივე და შეასვი.

შარბათი ბუხურ. არგებს რომე სენი ტანისაგან გამაგრე-
ბულიყოს, ტყირპისა ქარსა, სტომაქსა შიგან რომე ბალლამი შეყრი-
ლიყოს და აბოყინებდეს, მას უშველის, სტომაქისა ქარსა უშველის, ბო-
ვასირსა უშველის, ღვიძლი რომე სტკიოდეს უშველის რომ ქშინე-
დეს და ცივებასა უშველის და მუტყელი რომ ნამეტნავად ებერვოდეს
მასაც უშველის. აიღე: ზირა ქირმანი, ანისონი, კამის თესლი, ნია-
ხურის თესლი, ნანხვასა თესლი, ქარვია, ქასნის თესლი, სპანდილის
თესლი, მარიამ საკმელას ჰქვიან, აფთიმონი, ცერეცოს თესლი თვი-
თოსაგან თვითო უკია ეს ყუელა ნახევარზედ დანაყე, ერთსა ღამესა
20 სამსა ლიტრასა წყალშიგან დაალბე დილასა ადულე მანამდის რომე,
სამოცსა მიტყალსა წყალზედა მოიყაროს. როგორაცა გამოწურო
ორმოცდაათი დრამი შაქარი გაურივე და ცოტა კიდევ ადულე მერმე
შეინახე და სამდ გაყავ და სამსა დილას შეასვი უზმოსა.

შარბათი ვაშლისა საზავებლითა. ხასიათი მისი:
ერგების სტომაქსა გარყვნილსა და ვის შაქამადი არ მოსდნობოდეს
და არც იამებოდეს და თხევასა შემთხვეულსა სინოტისაგან და ერ-
გების ჩვილთა სტომაქსა და ვის ხველა იყოს ფიცხელი, სარგებლისა-
არს ნებითა ღთისათა ამას ყუელასათვის. აიღე ვაშლი ტკბილი
და ვაშლი მჟავე და დააპე და გული გამოარჩივე და ქვის საცხეველთა
30 შინა დანაყო და გამოსწურო მისი წყალი და დასწმინდო და აილო-
მისგან რაზომი გინდოდეს და ქვის ქოთანსა ჩაასხა ან თიხისასა და
ჩაურთო შიგა სუმბული და ყარამფული და კაკულა და ჰილი და
კილამონი და ზაფრანა ამათგანი სწორი ნაწილი დანაყო და ჩაყარე
წყალსა და დააგბე ვირემ შეიქნას ვითა ყურძნის რუბი და ქიქის
ქურქელსა ჩაასხა, და იხმარო ვითა ნიშანი მოგვიცემია სალმობისა-
თვის რომელ გვიხსენებია სარგებელი არს ნებითა ღთისათა.

შარბათი ზუფა. არგებს ღვიძლისა ტკივილსა რომე ზათა
აიჯამ ჰქვიან, მარჯვენა გვერდი სტკიოდეს და ახველებდეს და ტანი

მუდამ უხურვიდეს და ხველასა და კიდევცა აქმინებდეს და შაკიკისა ტკივილსა, შლა, და ძველსა თავის ტკივილსა, აიღე ზუფა წითელი და ჩამიჩი თვითოსაგან ათი დრამი, ასლისუსი, ხმელი ია, ხაშხაშის თესლი, თვითოსაგან ხუთი დრამი ლეღვი ხმელი ათი მარცვალი, სინჯიტი ოცი მარცვალი, ეს ყუელა ოთხსა ლიტრასა წყალშიგან დაალბე დილასა, მოადულე მანამდის რომე ერთ ლიტრასა ზედა მოიყაროს, მერმე გამოწურე და ყოველთა დღეთა მისგან ოცდათი დრამი ათისა დრამისა ნუშისა ზეთშიგან გაურივე და შეასვი ვისაც უნდოდეს¹.

10 შარბათი ალილა. არგებს სევდასა და ზაფრასა და რაცა ტანშიგა სენი იყოს სიმხურვალისა ყუელასა უშველის და ნამეტნავად რომ ტანზედა მქავანი იყოს მას უშველის, მუტყიბსა ცხელებასა უშველის და წყურილსა დააწყნარებს და სიმხურვალითა რომე კაცსა თავი სტკიოდეს მას უშველის, ნასნეულეები კაცი რომე შეკრვით იყოს მას უშველის და გახსნის. აიღე: ალილა ყვითელი ოცი დრამი, სინამაჭი, აფსინთინი მასთარა, თვითოსაგან ცამეტი დრამი ეს ყველა ნახევარზედა დანაყე და მერმე ერთსა ღამესა სამსა ლიტრასა წყალშიგან დაალბე და მოადულე მანამდის, სანამდის სამოც და დრამათ მოიყრებოდეს, გაწურე მერმე და ოცი დრამი შირიხიშტი გაურივე, მერმე შეინახე კოლოფითა და ყოველთა დღეთა ათათი დრამი შეასვი.

20 შარაბი ხაშხაშისა. უშველის სევდასა, მალიხულიასა, ვარამსა, ნამეტნავად ხველასა რომე სისხლსა ამოატანდეს, სუსტად რომ იყოს ძალს მოუმატებს, სნეულსა რომე უძილობა სჭირდეს ძილს მოგურის, რწყევასა დააწყნარებს, სნეული რომე ფერად ფერადსა სიზმარს ნახევდეს მას უშველის, ფერდის ტკივილსა რომ სილი ჰქვიან მას უშველის. აიღე თეთრი ხაშხაში ნახევარ ლიტრა ნახევარზე დანაყილი და ორითა ლიტრითა წყლითა მოადულე სადამდი მესამედზედ მოვიდოდეს, მერმე გამოწურე და ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურივე და ადულე სადამდის შესქელდეს და მერმე შეინახე კოლოფსა შიგან და ვისცა მოუნდეს ათი მიტყალი ცივითა წყლითა უხმოსა მიეც. თუ სენი ერთობ სევდისაგან იყოს თვითოს სმაშიგან ნახევარ მიტყალი აფთიზონი დანაყე და შიგან გაურივე მა სნეზასა რომე გვითქუამს ყუელასა უშველის ნებითა ღთისათა.

30 შარაბი ქაშქისა რომელი არს ქერისაგან. ხველა რომე სიმხურვალისაგან იყოს მას უშველის და სიმხურვალისა ნაზლასა უშველის, თავის ტკივილი რომე სიმხურვალისაგან იყოს

¹ აქ შემდეგი ფრაზა ჩასმული გადამწერის ხელით „ლეღუფარი უნდა იმას ქვემოთ და იის შარბათი“.

მას უშველის, სურდოსა უშველის რომე ხველისაგან იყოს, ხუელებას ერთობ უშველის, დასიცხულსაცა უშველის, აშფოთებულსა ზაფრასა დააწყნარებს, ნამეტნავად რომე წყურვილი იყოს მას დააწყნარებს. და პირი უშრებოდეს მას უშველის, აიღე: დანაყილი და ქერქ შემძურალი ქერი ათი უკია და ზედა ორი ლიტრა წყალი დაასხი და მანამდის ადუღე რომე ის წყალი შეშრეს მერმე გამოწურე და მერმე ლიტრა ნახევარი წყალი და სხვა დაასხი იმ ქერსა, ერთი უკია სეფისტონი ნახევარი უკია ასლისუსი ნახევარი უკია ხმელი ია, ორმოცი მარცვალი ფშატი ერთი მუტყალი ბაზრაცატუნი ერთი მიტყალი ქათირა ჩაყარე იმ წყალშიგან და მანამდი ადუღე სანამდის დადნეს ის წამლები, მერმე გამოწურე და წმინდას ჭურქელსა შიგან ჩაასხი და ოცი დრამი შაქარი გაურივე და რა მოგინდეს ყოველთა დილათა ცივითა წყლითა გალესე და შეასვი.

შარაბი ანგუბინისა თაფლისა არის და არგებს: შაყაყულსა¹, ფილენჯსა, რაშასა, შიხურას რომე ათრთოლებდეს და აცივებდეს და ზამთრისა სიცივესა დია ეწყინოს. და იჭირე: თაფლი ერთი ლიტრა, სამითა ლიტრითა წყლითა აადუღე და ქაფი მოხადე, ამთონი ადუღე რომე ერთი ლიტრა მოიკლოს, მერმე ერთი დრამი ზაფრანი ერთი დრამი ყარანფული, მიტყალ ნახევარი სუმბული დანაყე ნახევარზედა, მერმე შიგ გაურივე ეს დანაყილი წამლები, კიდევ ადუღე რომე შესქელდეს. თვითოსა მისგან ორ ორი უკია.

ტყემლის შარაბისა ხასიათი. არგებს ზაფრასა, ნამეტნავს სუმბურვალეს და ცხელებასა ღვიძლისა, ნაღველსა მეტსა, სისხლსა დააწყნარებს. აიღე: ტყემალი მწიფე შვიდი ლიტრა ათსა ლიტრასა წყალსა შიგან გამოადუღე ასრე რომე ტყემალი დადნეს მერმე წყალი გამოწურე წმიდაშიგა ათი უკია შაქარი გაურივე და ადუღე რომე შესქელდეს. თვითო სმა შვიდ შვიდი მიტყალი ცივითა წყლითა.

თუთისა შარაბის ხასიათი თეთრისა. უშველის ხუნავსა, რომე ყელიდამან ამოიღებდეს და ხველასა და ყელის ტკივილსა და რაც ძარღვი შეკვრით იყოს გახსნის გულსა ზემოთ. აიღე: თუთა ტკბილი ოთხი ლიტრა და კოჭობშიგან ჩაყარე და ზედ წყალი დაასხი და აადუღე რომე ნახევარად მოყაროს ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურივე, ადუღე რომე შესქელდეს და კაცსა ვის დაეჭიროს პირსა ცოტა ილაღლაღოს, ათი დრამით ცივითა წყლითა შესვას.

შარაბი რევაჯისა. ხასიათი მისი, არგებს დასიცხულსა და მეტი სისხლი დააწყნაროს და მეტი ზაფრა დააწყნაროს, ცხელე-

¹ სწერია „ლაყაყულსა“.

მა დღისა და ღამისა და ნამეტნავად წყურვილი სჭირდეს დააწყნაროს, ტანს გამოსწმენდს სიმხურვალისაგან. აიღე: რევაჯისა წვენი მოადუღე რომე ნახევარი დარჩეს, ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურივე, ადუღე რომე გასქელდეს, ერთი უკია ვარდის წყალი, ნახევარ დანგი ქაფური გალესე და შიგ გაურივე, თვითო სმა ათათი მიტყალი ცივითა წყლითა.

10 შარაბი ჯულაბისა. არგებს ცხელებასა და გული რომე სიმხურვალისაგან უძგერდეს, ხველას უშველის, გულის პირს დააღბობს. აიღე: თეთრი შაქარი ნახევარ ლიტრა სამით ლიტრითა წყლითა მოადუღე მანამდი რომე შესქელდეს და ქაფი მოხადე მერმე სამი უკია ვარდის წყალი გაურივე და ჭურჭელშიგან ჩაასხი. თვითოსაგან სმისა ათათი დრამი ცივითა წყლითა.

კარი სიქან გუბინისა სადასა. ნიშანი მისი არგებს ღვიძლისა სისუსტესა და კაცსა რომე არ ემშეოდეს, საჭმელსა მოანდომებს. აიღე: ორი ლიტრა წყალი და ერთი ლიტრა კარგი ძმარი, თათლი ერთი ლიტრა მოადუღე და პერული მოხადე სადამდის შესქელდეს. მისგან შესმა უზმოსა ცივითა წყლითა ექუსი მიტყალი გააყენოს და თუ კაპრისა წვენი დაასხას იგი ეჯობინების.

20 სიქან გუბინი უსულ. არგებს ფერად ფერადსა ცხროსა და უშველის შავი წყალი რომე თვალსა შიგან ჩამოვა, მისი ნიშანი გამოჩენილიყოს მას უშველის და იარაყანსა და ხაფაყანსა უშველოს და ქშინვებასა უშველოს და სტომაქის სენსა უშველოს. წამლები მისი: კამის ძირის ქერქი, ნიახურის ძირის ქერქი თვითოსაგან თვითო უკია გაახმე და დანაყე ნახევარზედა, ესე ყუელი სამს ლიტრას ძველს ძმარშიგან დააღბე ერთსა დღესა და ღამესა და მერმე ერთი ხელი კარგად ადუღე, მერმე გამოწურე და ერთითა ლიტრითა შაქრითა ადუღე და ქაფი მოხადე და ერთი უკია ვარდის წყალიც ჩაურთედა შესქელებამდის ადუღე მერმე წმინდას ჭურჭელსა ჩაასხი. თვითო ჭამა მისგან ოცდათი დრამი ნახევარ

30 დრამითჲ რევანდისა ყურსითა შეასვი.

სხვა სიქან გუბინისა ხასიათი. ღვიძლისათვის კარგია და ტყირპისათვის კარგია და ზაფრისა და ბალღმისათვის კარგია. აიღე ნახევარ ლიტრა ძმარი და ორი ლიტრა წყალი და ერთმანეთსა შიგან გაურივე და მოიღე ნიახურისა ძირისა ქერქი და კამის ძირისა ქერქი თვითოსაგან ათ ათი მიტყალი და თესლი ორისავე ორი მიტყალი, კაპარისა ძირის ქერქი ხუთი მიტყალი ვარდკაჭაქის ძირის ქერქი სამი მიტყალი, ეს წამლები იმა ძმარსა და წყალშიგან გაურივე და ერთსა დღესა და ღამესა დააღბე დილას ადუღე ასე რომე

სამი წილი დარჩეს და ერთი დაიდულოს, მასუკანით წამლები ამოკვლიტე და გაწურე და ერთი ლიტრა თაფლი გაურივე და ადულე სადამდი შესქელდებოდეს და პერული მოხადე და ყოველთა დღეთა თვითოსა კოვზსა შესმიდეს უწყლოდ.

- ს ხ ვ ა ს ი ქ ა ნ გ უ ბ ი ნ ი ს ხ ა ს ი ა თ ი . სიხმისაგან რომ სჭირდეს ტყირპის ტკივილი მას უშველის და ქარსა უშველის და სტომაქის ტკივილსა უშველის, და საჭამადს მოაქარვებს და გულზედა რომ დამუჯებულ იყოს მასაც უშველის. ა ი ლ ე : ხახვი ოცდათი თავი და ნახევარ ლიტრას ძმარშიგან გამოადულე და მერმე გაწურე, მოილე ძირი კამისა, თესლი ანისურისა, აყირყარა და მინდურის ქონდარი, თვითოსაგან ხუთხუთი მიტყალი, პილპილი და ნიახურის თესლი და ზირა ქირმანი თვითოსაგან რვა რვა მიტყალი სტაფილოს თესლი, ცერეცოს თესლი, სუმბული, თვითოსაგან სამ-სამი მიტყალი, ტყიურა ერთი მიტყალი სადაფი ორი მიტყალი ესე ყუელა დანაყე და გაცერ და ნახევარ ლიტრა ძმარი სხვა დაასხი და სამი ლიტრა თაფლი ჩაურთე და ადულე სადამდის ძმარი და თაფლი ნახევრად მოიყრებოდეს, პერული მოხადე და მერმე ეს დანაყილი და გაცრილი წამლები შიგ გაურივე და ადულე სადამდის შესქელდეს, მერმე შვიდსა დღესა ქერში ჩადგი მერმე ამოილე და თუ უზმა შესმიდეს ხუთს მიტყალს შესმიდეს და თუ კმული შესმიდეს საჭმელსა მოიქარვებდეს და სტომაქსა ძალსა მისცემს, ამა სიქანგუბინსა უწყლოდ უნდა შესმა.

ს ხ ვ ა ს ი ქ ა ნ გ უ ბ ი ნ ი ს ა ხ ა ს ი ა თ ი . ღვიძლისა სისუსტესა არგებს და კაცსა რომე არა ემშერდეს საჭამადსა მოანდომებს. ა ი ლ ე : ორი ლიტრა წყალი და ერთი ლიტრა ძმარი და ერთი ლიტრა თაფლი, ადულდე და პერული მოხადე ვირემ შესქელდეს. მისგან შესმა უზმოსა ცივითა წყლითა ექუსი მიტყალი, გაყენე და შესვას და თუ კაპრის წვენი დაასხას იგი ეჯობინების.

- ს ი გ ა ნ გ უ ბ ი ნ ი ბ უ ზ უ რ . არგებს ღვიძლსა რომე ზაფრისაგან გათხელებულიყოს და ცხლად ედგას გული¹ ნამეტნავად სტკიოდეს, ზაფრა რომ სჭარბობდეს და სისხლსა დააწყნარებდეს, ბალდამს გაიღებს და დასჭრის და წყურვილსა დააწყნარებს, პირი რომ უშრებოდეს მას უშველის. ა ი ლ ე : ქანის ძირი ხუთი დრამი, კაპრის ძირის ქერქი სამი დრამი, კამის ძირის ქერქი ხუთი დრამი, კანის თესლი სუთი დრამი, ნიახურის თესლი ხუთი დრამი, კაპრის თესლი ხუთი დრამი, ნიახურის თესლი ხუთი დრამი, კაპრის თესლი

¹ ეს სამი სიტვეა განმეორებულია.

ორი ღრამი, ჩინური რევანდი სამი ღრამი, საყმუნია ღრამ ნახევარი ამბარბარი ხმელი სამი ღრამი, მოილე ორი ლიტრა წყალი და ერთი ლიტრა ძმარი გაურივე და მერმე ამა წყალშიგან დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა, მერმე საყამუნია და რევანდი დანაყე ეს წამლები და ისი წყალი და ის ძმარი მუნამდი აღულე სადამდი ორი წილი წავიდეს და მესამედი დარჩეს მერმე წასწურე და ის წამლები ამოილე და მერმე ნახევარ ლიტრა შაქარი გაურივე და აღულე სადამდის შესქელდებოდეს და ის საყამუნია ქათნისა ჩახურაშიგან ჩაყარე და იმა დუღილსა შინა ჩააგდე და ხანდახან ხელით შესტყლეკდი. თუ

10 ბალღამი სქარბობდეს შაქრის ოდენი ერთი თაფლი მოურივე გუნებას გაამხურვალებს და საჭამადსა მოანდომებს, ათი ღრამი ჭამოს, ფარეზი ამის მეტი არ უნდა რომე უზმამან ჭამოს, თუ საღამოს ჭამასა დასთმობს დიალ სჯობს და კარგია და ეს სიქანგუბინი ოთხს ხუთს ხელს შაიყუნს.

სხვა სიქანგუბინის ხასიათი. შექმნილისა თაფლითა, არგებს მრთელთა და სნეულთა ნებისა ღთისათა. აილე: ქერქი კამის ძირისა, ნეღლი ნიახურის ძირი ამათგანი თვითო ლიტრა, კამის თესლი, ანისონის თესლი და ნიახურის თესლი ამათგანი ოთხი უკია. შეკრიბენ ყუელანი და დაასხი ზედა ათი ლიტრა ძმარი თეთრის

20 ღვინისა კარგისა და დაეხსენ ერთსა დღესა და ღამესა და მერმე ქვისა ქოთანსა ჩაასხი და ცეცხლთა ზედა დადგი და გააგბე ვირემ წავიდენ მესამედი და უფროცა და მერმე დასწურო ძმარი მათ ძირთა დათესლთაგან და დაეხსეს რომ დაწმდეს და მერმე აილე თაფლს პერულ მოხდილი რვა ლიტრა და ეს შემგბარი ძმარი ზედა დაასხი მას და ჩაასხი ქვისა ქოთანსა წმინდასა და შეუგზენ ქვეშე ცეცხლი წყნარად და პერული მოჰხადე და დააგბე ვირემ შესქელდეს და შეიქნას ვითა გინდეს და უკმოილე ცეცხლთაგან და ჩაუშო მცირედი ზაფრანი რომე უფრო დაუშვენდეს, და ქიქისა ჭურჭელთა ჩასხა და როდეს გინდეს იხმარე, კარგია და გამოცდილი თუ ღთსა უნდეს:

30 სხვა ხასიათი სიქანგუბინისა, შესაქმარი. ერგების მხურვალთა ნებისა ღთისათა. აილე: თესლები ეგრევე და ძირები დააგბო ვითა ნიშანი მოგვიცემია პირველისა ნიშანსა შიგან და თაფლისა აღდილსა შაქარი ჰყო და დაგბო ვირემ შესქელდეს რაზომ გინდეს, და ქიქისა ჭურჭელსა ჩაასხი და სარგებელისა არის როდესაც იხმარებ.

ნიშანი გასახსნელისა სიქანგუბინისა: ერგების შავისა ნალულისა უფალთა და ვის გულის ძგერა სქირდეს და ვის გულსა შეაგდებდეს ზოგჯერ და ვის გაუმრავლდენ საურავნი და შე-

ჭირვებანი, რომე არა იცოდეს მიზეზი, საჩინოა ღთისათ. აიღე თავის ხახვი შემწვარი ქუმნას ფქვილითა წონა ორმოცისა დრამისა და ფუკალ დახირი წონა ოც და ათისა დრამისა და აფსინდი ბერძული წონა ოცისა დრამისა და კამის ძირი და ნიახურისა ძირი ამათგანი თვითო ლიტრა და კამის თესლი და ნიახურის თესლი და ანისონი ამათგანი ოთხი უკია და არირას ლერწამი წონა ოცდაათის დრამისა, შეკრიბენ წამალნი ყუელანი და ჭურჭელსა ჩასდვა და დაასხა ზედა ცხარი ძმარი რომე ნიშანი მოგვიცემია ათი ლიტრა, დაალბე ესე წამალნი დღესა და ღამესა და მერმე ჩაასხა ქვისა ქოთანსა ან თიხისასა დააგბო
10 ცეცხლითა, ვიომ წავიდეს მისგან მეოთხედი და დასწურო და მერმე აიღო თაფლი პერულ მოხდილი რვა ლიტრა და დაასხა ძმარი ზედა ესე დააგბო ცეცხლითა და პერულსა მოხდიდე ქამითი ქამად ვირემ შესქელდებოდეს რაზომცა გინდეს და უკმოილო ცეცხლთაგან და ურთო შიგა დრამის წონა ზაფრანი და ჩაასხა ჭურჭელსა და როდეს გინდეს იხმარე სალმობათათვის რომე ნიშანი მოგვიცემია, სარგებელისა არს ნებითა ღთისათა.

ნიშანი ჯულაბისა შესაქმარისა შაქრითა. ერგების მხურვალთა და რომელ აღვზნებული იყოს ვითა ცეცხლითა და წყურვილთა ცხროთა შინა ფიცხელთა. ეს სასმელი არის მრავალთა სარგებელისა, წყურვილისათვის თუ ღთსა უნდა. აიღე :
20 შაქარი ტაბარზადი და სულეიმანი თეთრი რაზომი გინდეს და ქვის ქოთანსა ჩაზდვა ან თანგირათა წმინდათა და ჩაასხა ზედა ვარდის წყალი რაზომცა დაფაროს და ცეცხლთა ზედა დაზდვა და შეუზნა ქვეშე შენელებული ცეცხლი და პერული მოხადე ვირემ შესქელდეს და შეიქნას ვითა გინდეს, ზოგნი მკურნალნი ჩაურთვენ თანა ტაბაშირსა როდეს უნდეს კურნება მათა ცხროთა. ფიცხელთა და ჩაასხა ჭურჭელთა. სარგებელისა არის ღთითა.

ზაფრისათვის სიქანგუბინი. ზაფრას უშველის, ცხელებასა და გულის ტკივილსა და ხაფაყანსა უშველის, დასიცხულსა
30 უშველის, სტომაქს ძალსა მისცემს. აიღე თეთრი შაქარი ორი ლიტრა სამსა ლიტრასა წყალშიგან აადულე სადამდის შესქელდებოდეს ქაფი მოხადე და მაშინ ერთი უკია ძმარი და ორი უკია ვარდის წყალი შიგ გაურვივე და ცოტა კიდევ მოადულე გააცივე და კოლოფსა შიგან ჩაასხი და თვითო შესმა ათათი დრამი და უშველოს.

სიქანგუბინი შესაკრავი. უშველის ზაფრასა და მეოთხისა დღისა ცხროსა, უშველის გახსნით რომე იყოს, გულის ტკივილისაგან, მასცა შეკრავს და აგრევე ღვიძლის ტკივილსა, ნამყენისა ჭამისაგან რომე გახსნით იყოს მას უშველის. აიღე : ორი

ლიტრა შაქარი და სამი ლიტრა წყალი ადუღე და ქაფი მოჰხადე და სამი უკია ისრიმის წვენი ერთი უკია და ნახევარი გუნდა დანაყე და გაცერ და სამი უკია ბროწეულისა წვენი და ერთი უკია ვარდი, ერთი მიტყალი ერმანი ცოტა ადუღო რომე შესქელდეს, მერმე ჭურჭელსა შიგან ჩაასხი და ხუთხუთი მიტყალი მისგან შესმა ცივითა წყლითა.

10 გასახსნელი სიქანგუბინი. უშველის კაცი რომ შეკვრით იყოს და ცხელებასა უშველის და ზაფრისაგან რომ შეკურით იყოს გახსნის და უშველის, ავს წყალსა რომე ეწყინოს და ნალული-სა სიცხესა დააწყნარებს, დასიცხულსა უშველის და ხაფაყანსა და იარაყანსა უშველის, ტყირბსა უშველის. აიღე: ერთი ლიტრა ტყემალი სამითა ლიტრითა წყლითა მოადუღე მანამდინ რომე დაწმ-დეს და მიტყალ ნახევარი თურბითი, მიტყალ ნახევარი ლარიყონი ნახევარ მიტყალი მამუდა და ეს სამი დანაყე და ქოთანსა შიგან გა-მოჰკად და ერთსა ლიტრასა შაქარსა შიგან ადუღე და ქაფი მოხა-დე რომე შესქელდეს და წმინდას ჭურჭელსა შიგან ჩაასხი თვითოსა მიცემასა ზედა ხუთი დრამი მიე.

20 სიქანგუბინი უსულ. ერგების ფერად ფერადსა ცხროსა და შავი წყალი რომე ჩამოსულიყოს და იარაყანსა და ხაფაყანასა და ზიყნაფაზსა უშველის. სტომაქი რომ აშლით იყოს უშველის. აიღე: კამის ძირი ნიახურის ძირი ქასნის ძირი ასლისუსი თვითოსაგან თვი-თო უკია გაახმე და დანაყე და სამსა ლიტრასა ძმარშიგან დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა გაწურე მერმე ერთითა ლიტრითა შაქრი-თა მოადუღე და ქაფი მოხადე და ერთი უკია ვარდის წყალი შიგ გაურიე ჭურჭელსა შიგან ჩაასხი. თვითო სმა ათი დრამისაგან.

30 სიქანგუბინი ბუზურ. უშველის სევდასა, გულის ძგერა-სა შავსა წყალსა ცხროსა ფერად ფერადსა და ქარსა. აიღე: ანი-სუნი კამის თესლი, ზირა ქირმანი, ქარვია, ნიახურის თესლი, ქას-ნის თესლი ხაშხაში თვითოსაგან თვითო უკია, ნახევარზედ დანაყე და ძველის ძმარშიგა დაალბე დღესა და ღამესა და მერმე გამოწურე და მისი წონა თეთრი შაქარი გაურიე და მოადუღე და ორი უკია ვარდის წყალი გაურიე ჭურჭელსა შიგან, ადუღე რომე გასქელდეს თვითო შესმა ათი დრამი ცივითა წყლითა. ამა შარბათსა ყუელასა, მათი თარგმანი გვერცა უწერია გაჩენითა თავის თავისად. და გონება მახვილთა და გონიერთა და ბრძენთა კაცთაგან ადვილად მისახლდომი არის თუ ღმერთსა უნდეს. ¹⁾

1) აქ ტექსტი რითაც გრძელდება „აზალი დასაწყისი ცნობისათვის“ უკვე კარი „იბ“ ბოლოშია სიტყვა სიტყვით—ბოლოდ იქ აკლია ბოლო რამოდენიმე სტრიქონი რაც სისრულისათვის აქ მოგვყავს სქოლიოში. *)

ქე კარი ცხროთა. მაჰმად ზაქარიას შვილმან ასრე თქუა: ცხრო მრავლისაგან იქნების. პირველად ესე იცოდით არცა კარულითა და არცა მაჯითა არა შეეტყობის, სადამდი არა გამოცხადდების. რა გამოცხადდეს კარულშიგაცა შეიტყობის და მაჯაშიგაც იცნობის.

ნიშანი ცხროსი. სისხლისა ცხროსა ნიშანი ესე არის რომე რა გააცხროვნოს, არა უკუეყაროს სიცხე, არცა დღისით და არცა ღამით, ვირემდის არ გამრთელდეს, და თუ ბაღმისაგან იყოს მისი ნიშანი ეს იყოს, ყოველთა დღეთა მოუვიდოდეს, ჟამ ჟამ უშვებდეს, ჟამ ჟამ მოუვიდოდეს. კვერცხის გულისა ნალულისაგან იყოს ცხრო მისი ნიშანი ეს იყოს: ერთსა დღესა მოვიდოდეს და ერთსა არა, და თუ შავისა ნალულისაგან იყოს ცხრო, მისი ნიშანი ეს არის რომე ერთსა დღესა მოუვიდოდეს და ორსა გაუშვებდეს და მეოთხესა მოუვიდოდეს.

თქუა ბაგრატ: ვისცა სჭირდეს ცხრო ხუთისა დღისა გაუწყვეტლად და მერმე მეექუსესა დღესა მწოდ გამოაცხადოს, იცოდე მეშვიდეს დღეს გაუშვებს, უმიზეზოდ. და თუ კაცსა ცხრო შეექნას და მასვე დღესა ოფლი მოუვიდეს დაღბეს ცხრო, იგი ნიშანი არის ადრე განმრთელებისა.

20 თუ კაცი გააცხროვოს, და თუ მხურვლად, და ოფლი გამოდგვს ცივი იცოდე სნეულება მისი გრძელი არის.

თუ კაცი გააცხროვოს მწოვედ სიმხურვალითა დიდითა ოფლი ცივი გამოუვიდეს, იცოდი მოკვდეს კაცი იგი.

თუ ცხროსა თავის ტკივილი იყოს, იცოდი რომე კვერცხის გულისა ნალულისაგან არის.

თუ სტომაქი სტკიოდეს, იცოდი ბაღმისაგან არის.

თუ ტყირბი სტკიოდეს, იცოდი შავის ნალულისაგან არის.

თუ მცხროვანი კაცი ღვიძლსა იმტკივნებდეს, იცოდი სისხლისაგან არის.

- 30
- ა. უძილობისაგანაც დაემართების.
 - ბ. ცხრო დიდისა სარჯელისაგან იქნების.
 - გ. ავის თვალისაგანაც დაემართების.
 - დ. შეშინებისაგანაც დაემართების.
 - ე. დიდისა საგონებლისაგან დაემართების.
 - ვ. სიცხისაგან დაემართების.
 - ზ. მთვარიანს ღამეს გარეთ წვებოდეს იმისგანაც დაემართების.
 - ც. ნამეტნავად სიცივისა და ცივის წყლისა და ცივის ქარისაგანაც დაემართების.

- თ. სიმსიენისაგან და თითის¹ ტკივილისაგანაც დაემართების.
 ი. დაკოდისა და ცემისაგან დაემართების.
 ია. სიმაშურალისა და ჭირისაგან დაემართების.
 იბ. სისხლისაგანაც დაემართების რომე გასივდეს და მსუქანსა

გვანდეს.

- იგ. საფრისაგანაც დაემართების.
 იდ. სევდისაგანაც დაემართების, რომელ არს შავი ნალველი.
 იე. ბალღმისაგან იქნების.
 ივ. უხარშავის ბალღმისაგანაც იქნების.
 იზ. შიმშილისა და წყურვილისაგანაც იქნების.
 იძ. დიყისაცა არის ცხრო რომელ დაემართების.
 ით. დიდის ღვინისაგანაც დაემართების.
 იკ. მსხმოსა და ავის ქარისაგანაც დაემართების.
 იქ. მუტბიყისა ეწოდების სახელად.
 იგ. კიდევ სხვაც არის რომე მუტბიყი.
 იდ. ყვავილისაგანაც დაემართების.
 იე. ხველისა და სურდოსაგანაც დაემართების.
 ივ. მეთერთმეტესა დღესა რომე მოუვიდოდეს ისეთიც იქნე-

ბის ცხრო.

20 აწე ესე მოვახსენოთ ამა ცხროთა გარეთისა სხვისა ტკივი-
 ლისაგანაც შეექნებიან ცხრონი. რომელიცა ასო სტკიოდეს მისგანაც
 დაემართების ჰქვიან მას სახელი ცხრო ასოთა რომელიცა ასო
 სტკიოდეს მისი სახელი ჰქვიან მას ცხროსა. ღვიძლის ტკივილისა-
 განაც იქნების, ფირტვის ტკივილისაგანაც იქნების, თირკმელთა
 ტკივილისაგანაც დაემართების. ამისი კურნება ერთობ მარცხე არის.
 ტყირპის ტკივილისაგანაც დაემართების, მჯდომისაგანაც დაემართების
 და სიმსიენისაგანაც დაემართების. მღერისაგანაც დაემართების. თვა-
 ლის ტკივილისაგანაც დაემართების, თავის ტკივილისაგანაც დაემართე-
 ბის. კბილის ტკივილისაგანაც დაემართების. ღვიძლის ტკივილისაგანაც
 30 დაემართების. და არს რომე ადვილად იწამლებოდეს, და არს რომე
 ძნელად იწამლებოდეს. და მცხროსა წამლები ეს არის: რომელსაცა
 ასოსა ტკივილი იყოს მისი უწამლოდ, რომელიცა ასო სტკიოდეს და
 ასო უწინა გავამთელოთ, და როგორცა ასო გამრთელდეს, ცხროც
 გაუშვას. და თუ არ გაამრთელებ, და ცხროსა სწამლობ, არ ეშვე-
 ლების. იცოდით ამ წიგნშიგა სწერია, ეს არის ცხროს კურნება იცო-
 დით. ბძანებითა ღთისათა.

¹ ვარიანტში შეცდომით სწერია „თვალის“.

ყოველსა კეთილსა საქმესა მარხვასა და ლოცვასა და გლახაკთ
შიცემასა ყველასა უზემთავეს არს მკურნალობა წინაშე ლთისა. რა
შაცხოვარი ამალღებოდა აგრე უბძანა მოციქულთა: ვითა კურნებ-
დით და გაჰკურნებდითო სნეულთა კაცთა. მეცა აგრე ვიქმოდით,
სნეულთა და დაღონებულთათვის მოველი და წაწყმედულთა გამოხს-
ნისათვისო.

აქა ქვემოთ ცხრონი დაიწერებთან მათი ნიშანნი და მათი წამალნი.

ა. თუ ცხრო უძილობისაგან იყოს. მისი ნიშანი ეს
იყოს, გაყვითლდეს, ფერი და თვალნი უკუყრით იყუნენ და მაჯა
მისი სუსტი იყოს და ფსელი ცხელი და მლურთვე და მყრალი, ესე
სიუსუსუროისაგან იქნება და ეს ზაფრის აშლილობისაგან იქნების.

წამალი ეს არის: აბანოში იბანოს კარგად, და რა აბა-
ნოთ გამოვიდეს ერთწამს დაიძინოს. და რა ძილისაგან აღდგეს თავი
და ტანი ცივითა წყლითა დაიბანოს. მასუკანით ვარდისა და იის
ზეთითა ტანი დაიზილოს და კიდევცა შესვას ჯულაბითა ორისაგანვე
რვა შიტყალი სამსა დღესა უზმამან.

და საკმელად ვარია შეაქნევინოს ხარშოდ, ერთხელ ისი ჭამოს,
მეორედ ძრმით შექნილი თევზი ჭამოს.

ბ. ცხრო სარჯლისაგან იყოს. მისი ნიშანი ეს არის:
ღამით ერთობილი ტანი ტკივილს დაუწყებს.

წამალი მისი: აბანოს ბანა ასრე რომე ცივი და თბილი
წყალი ერთად იყოს გარეული ტანზედა დაისხას და ტანი თბილითა
წყლითა დააზელინოს და რა გამოვიდეს ვარდის წყალი და ცოტა
ძმარი იის ზეთშიგან გაურიოს და ტანი მით დაიზილოს. და ჯულა-
ბი ერთი სასმელი სიქანგუბინსა შიგან გაურივე და ცივითა [წყლი-
თა] შესვას.

და საკმელი ვარიის ხორცი ხარშოდ შექნას, და თუ იმითი არ
ეშველოს მეორეთ წურილი თევზი ჭამოს ხარშოთ შექნილი. თუ იმით
არ ეშველოს კიდევ ებანოს და ისრევ ქნას და ოფლი იდინოს კარ-
გად და ეშველოს ლთითა.

გ. ცხრო რომე ავის თვალისაგან. შეიქნების.
ისიც ასრე უნდა წყალშიგან ებანოს და იმავე წესითა ტანი დაიზი-
ლოს და ცოტა არმლი დააწვევინოს და უსუნოს. სანდალი, პატრა
ვარდი და ქაფური სამივე ერთმანერთსა გაურივე და წყლით გაღვსე
და თავსა და გულსა ზედა შესცხე და ცოტად ბროწეულისა წვენი და
შაქარი შიგ ჩააგდე და შეასვი და მერმე ნუშისა ზეთი და იის ზეთი
და ძმარი გაურივე და შეასვი.

დ. ცხრო რომე შეშინებისა და ნალულისაგან დაემართების. წამალი მისი: აფთიმონისა მათბუხი უნდა მისცე ამ წესითა რომე მოგახსენეთ, თუ სიცივისს დრო იყოს ყალიაებისა, მუთარეხი და საჭმელი მომსუქნო, ყალიაები და ხუზისა გულშაქარები და მოდულებული ისპანახები თბილითა წყლითა უნდა მიცემა და აბანოს ბანება და რა აბანოთ გამოვიდეს, ჯულაბსა უნდა მიცემა ღვინითა.

10 2. ცხრო რომელ [საგონებელისაგან შეიქნას]. წამალი მისი: აფთიმონისა მა]თბუხსა მისცემდე საჭმელი თიკანი მომსუქნო და სასმელი ¹ ჯულაბი და შესამესა ღღესა აბანოი და უშუელოს.

3. ცხრო რომე სიცივისაგან წაეკიდოს. წამალი მისი ესე არის: აიღე ვარდის წყალი, ვარდის ზეთი, ცოტა ძმარი ვსე ვააცივე ყინულითა და თავსა ტლე შეუქენ. მას უკანის აბანოს ებანოს და რაი აბანოთ გამოვიდეს ცოტა იისა ზეთი გააცხელოს და მით ტანი დაიზილოს და ხელიცა გაიხსნას. მას უკანის სიქანგუბინშიგა პური ჩაყაროს და ქამოს უშველის ღთითა.

20 4. ცხრო რომე მთუარიანსა ღამესა გარე წოლითა წაეკიდოს. მისი ნიშანი ესე იყოს, ხუელითა და სურდოთა იყოს. წამალი მისი: აბანოს ებანოს და გულის პირი თბილითა წყლითა დაიბანოს და მანდილი აბანოთა დაასოვლოს და თავზედა შემოიკრას. და რაი აბანოთ გამოვიდეს ვარდის წყალი, ნიახურის წუენი და ცოტა ძმარი ერთმანერთსა გაურივე და ორი მუტყალი ვარდისა ზეთი იმაშიგა გალესე და იმით ერთო[ბილი ტანი დაიზილოს].²

და საჭამადი ნუშისა ზეთითა, ანუ ქათამი შეაქნევიონ ვაშლის წუენითა და უშუელის.

5. ცხრო ნამეტნავის სიცივისა და ცივისა წყლისაგან რომე წაეკიდოს. მისი ნიშანი ესე არის იმა ცხროს თბილად დახუროს და რაი გახურდეს უკუეყაროს.

30 წამალი მისი. აიღე: შავი ჰალილა შუიდი მარცუალი, წითელი ჩამიჩი ოცი მუტყალი, ბასბასა ხუთი მუტყალი, წყლითა ადულე რომე ნახევარზედა მოიყაროს და მერმე წითელი შაქარი გამოწურე და შეასუი ცხელცხელი და მუდმად ცხელსა წყალსა ასმევდე. მუნამდის, რომე არწყიოს და თუ არ არწყიოს თავლწყალი ასუდ თბილი და თბილითა წყლითა ტანი დაიბანოს და უშუელის.

¹ დედანში სწერია „სახელი“—შეცდომაა.

² აშიაზე დედნის ხელით სწერია „მეცხრამეტე სათუალავის ორივე ერთად ყავით“.

თ. ცხრო რომე სიმსივნისაგან და თითის ტკი-
ვილისაგან წაეკიდების. მისი ნიშანი თითი უსივდეს და თუ
თეთრად იყოს, სივრდისაგან იყოს.

წამალი მისი: ბაბუნაჯი, აქლილმლექი, ყაისუმი და ფუდ-
ნა წყლით აღუღე კარგად რომე ძალი გამოვიდეს და კაცი შივა
ჩასუი და ერ[თობილი ტანი იმით დაიზილოს და მეორეს დღესა
აბი ყუყია ააღებინე შვიდი მარცუალი და ანუ აბი შაბიარი. და
თუ თითისა სიმსივნე წითელი იყოს, სისხლისაგან არის, ხელი, ყი-
ფალი გაუხსენ და კოტოში მოჰკიდე.]

10

ი. ცხრო რომე დაკოდისა და ცემისაგან წაეკი-
დების: წამალი მისი უსული შარაბი შეასვი სამ დღესა ათ ათი
მიტყალი. და თუ დაკოდისაგან სისხლი სდენიყოს ბევრი მაშინ
ხელის გახსნა არ უნდა. თუ სისხლი არა სდენოდეს მას ხელი გაუხ-
სენ, ტანშივა შეყრილი იქნების, და მწვანვილი რომე კარგი სული
უდიოდეს საგებელზედა მოიყაროს.

და მისი საჭმელი თუ იზოვნებოდეს კაკბის ხორცი, ან გნოლი
და ან ხობობი კარგად მოხარშონ, ან წვენი ახურიტონ.

იბ. ვისცა სიმაშურალისა და მიჭირვეებისაგან:

20 ცხრო დაემართოს. მისი ნიშანი ეს არის ღამით ყოველი ტანი
სტკიოდეს.

მისი წამალი: ეს არის რომე, ნელთბილსა აბანოსა შივა
ჩაჯდეს და ნელთბილი წყალი ზედა დაისხას და ტანი წყალშიგან
დააზელინოს და რა გამოვიდეს იის ზეთი და ვარდის წყალი და ცო-
ტა ძმარი გაურივეთ და ყოველსა ტანსა შეიცხე და გაცივებული ჯუ-
ლაბი და სიქანგუბინი შეასვი და საჭმელი შემწვარი ვარია და ახა-
ლი თევზი მიეც. და თუ ამ ცხროსაგან ცოტა დარჩეს წამალი იმავე
აბანოთი ქენ რო მოგვიხსენებია ¹.

30 იბ. ცხრო სისხლისა. მისი ნიშანი ეს იყოს რომე თვალი-
სა ქუთუთონი გამობერვით იყუნენ და თვალნი გაუწითლდენ, სა-
ფეთქელნი და საფეთქელთა ძარლუნი სავსედ იყუნენ, და ტანი მისი
მსუქანსა ჰგვანდეს, მძიმედ იყოს და თავი სტკიოდეს და სიცხე დი-
დი იყოს ტანშივა და ტანი მისი ჰგვანდეს აბანოთ გამოსულსა და
რა მაჯა ნახოთ მისი სავსედ და ძალიანად იყოს და სცემდეს, და
ფსელი მისი წითელი იყოს და ცეცხლის ფერად ელვიდეს და სიცხე
არ გაეყაროს და მისი სიცხე ცეცხლივით იყოს, ამისთვის რომე

¹ აქ შემდეგი ფრაზა სწერია დედნის ხელით: „ამ ცხროსა ქართულის ენი-
თა სნება ჰქიან“. ვარიანტის შენიშვნა.

სისხლი გულსა და ღვიძლსა შიგა უფრო იყოს, მისთვის რომე, რა ადუღდების სისხლი ფილუტსა და მკერდსა გაუხურვებს ამისთვის ქვიან ამა ცხროსა სუნახოზი. ერთი ნიშანი ესე იყოს ამა ცხროსი რომე სიცხე არც ღღისით და არც ღამით არ გაეყაროს.

10 წამლები მისი ასე დავიწყეთ: თუ იყოს ამა ცხროსა უფალი ძალად მოწითული იყოს კაცი და სისხლისა დენასა დაჩვეულ იყოს და გაზაფხული იყოს ხელი გაუხსენ და სისხლი ძრიელად ვადინოთ და თუ კაცისა ღღენი და ჟამნი და ჩვეულება ერთმანერთსა არა ჰგვანდეს და კაცი მოდღვენებულიყოს მაშინ კოტოშითა თავსა და ქედსა ზედა ვადინოთ სისხლი. ესე გასახსნელი ესრე შევქნათ. ავილოთ ხიარ შამბარი წონა ხუთისა დრამისა, ზანჯაფილი წონა დრამისა ოცდაათისა, ყმტი ათი, ქლიავი ათი ესე ასრევე შევაგბოთ რომე ოროლი ნაწილი წავიდეს და გავსწუროთ და შევასვათ და ქერის წყალიცა. და თუ მუცელი დიდად ხმელი იყოს, ანუ ქერისა წყალშიგა ბროწეულის წვენი მწარისა და სიქანგუბინი მაქრიტა შექნილი.

20 და საკმელად იყოს თათმი და ოსპი გაქურცუნილი ამა ყუელა-შიგან ურთოთ ფშატი და ქლიავი და ზიბზი უკურკო და ესე შევქნათ ნუშისა ზეთითა ანუ ქუნჯიტისა ზეთითა და გაუხსნიდენ მუცელსა ყოველთა ღღეთა ხიარ შამბარითა და თარან გუბინითა და ფშატითა და ქლიავითა.

თუ სისხლი მხურვალე იყოს და შიგა ნავლელი დიდი ერიოს მას საქამადნი მჟავენი დააცხრობენ და ნავლელსა კვერცხის გულსა, ვასვათ ქლიავისა წვენი, ინდოურისა დანაკის კუდისა¹.

30 თუ სისხლი უფრო იყოს ვასვათ ხვართქლის წვენი და თუ არა შეულებეს ამითა, შევქნათ შაფი ფანიდითა ან თაფლითა და ბავრუკითა და მარილითა და საჯდომელსა მივსცეთ. და თუ წაეკიდოს თავისა ტკივილი და ხველა ვასხათ თავსა ზედა ესე წყალი, რომელსა ვიტყვი: ვარდი ხმელი და ბაბუნაჯი ხატმი და ია ხმელი და ქერი გაქურცუნილი. შევაგბოთ ესე ყუელა და ამისი წყალი ერთხელი თავსა ვასხათ და თუ ღამით არ დაეძინებოდეს ამა წყალშიგა ჩაურით ხაშხაშის ქერქი და ყურდევის თესლი. თუ არ დაუცხრეს ამითა ტკივილი დედაკაცი დავსწველოთ თავსა ზედა რომელსა ქალი სწოვდეს. და თუ სნეული უსუსურად იყოს თხათა რძე დავაწველოთ და დაუცხრეს ტკივილი თავისა დავსცხოთ ესე წყალი რომე გვითქუამს და ცხვირთა უსხით იისა ზეთი და ლელოფრისა ზეთი.

1. სწერია „დანასყიდისა“.

ესე წამალი მას უშველის ვისცა ტკივილი სიმხურვალისა და სიხმისაგან იყოს, და სინოტივე იყოს თავსა შიგან, ვაკრძალოთ წყალი და ცხვირთა საწთობელი თვარე არას უშველის და უფრო მოუმატებს ტკივილსა. იცოდი სიმხურვალისა და სიხმელისა რომელი არის და ან სინოტივისა მით შევიტყოთ ესრე უკეთ, თავისა ტკივილსა თანა სიმძამე იყოს მაშინ სინოტივისა ორთქლისაგან არის და თუ კულა თავის ტკივილსა, თანა სიმსუბუქე იყოს მაშინ სიმხურვალისა და სიხმისა ორთქლისაგან არის:

- 10 ამისთვის არის წყლისა სხმა და ცხვირთა სხმა და რძისა და წველა. და შუბლსა დაედვათ ესე ლადიმელდი შექნილი ხატმითა და იითა ხმელითა და ქერის ფქვილითა. თუ იანედლი იყოს იგი სჯობს. ესე ყუელა დაენაყოთ და წყლართა შეესვაროთ გრილითა და შუბლსა შემოვსდვათ. და თუ ორთქლი დიდი იყოს, მაშინ ზეთის ცხებასა ვაკმაროთ თავისასა და დავსცხობთ ესე წამალი თავსა და ფერხთა, რომე ზემოთ გვიხსენებია, რომე ფერხთა სხმა თავდაღმა სალმობასა ქვემო ჩამოიყუანს. თუ არ ჩამოვიდეს თავდაღმა და ტკივილმან არ დაუშვას მაშინ მკლავისა სადრეკნი წინანი და წვივნი კოჭთა ჩაწურვით ხელთა და ფერხთანი შეუხვიენით მჭურითა წმინდითა და ყუერნიცა შეუხვიენით, და უწინ თავსა ვასხათ ძმარი ცხარი და ვარდის ზეთი და ისრიმისა წვენი არა აღუღებული. ესე ყუელა ერთგან შერეული იყოს, და დაუყუდებს თავის ტკივილსა ავილოთ: ბაკლა თალმაკა და აყირო ნედლი და ბაზრაცატუნი და დაენაყოთ იის ზეთითა, ან ტკბილის აყიროს ზეთითა გაურიოს და თავსა ზედა დავსდვათ და ან ძეწნისა სულნელითა ფურცელი დაენაყოთ და ბაზრაცატუნი და იის ზეთი ურიოთ და თავსა ზედა დავასხათ და შუბლსა ვსცხობთ. სანდალი და ვარდი წითელი და ან ხარბუზაკისა წყლითა შეზელილი, ანუ ვარდისათა.
- 20

- 30 თუ უძილობა წაეკიდოს ღამით ვსცხობთ ყრდელის ფურცელი და აყირო ერთგან შევაგბოთ და თუ დაენაყოთ ყრდელის ფურცელი და ხაშხაშის ფურცელი და ქერის ფქვილი და ხატმი და მცირედი ნინოფარის ზეთი, ამისგან ზოგი თავზედა დავსდვათ და შუბლსა და პირსა. და თუ შიგნითა მსხვიპელისა სახე რამე გამოესხას იგუბოს აყიროსა წყალი, ან ხარბუზაკისა ან ბაზრაცატუნი და ბროწეულის მჟავის წყალი.

სხვა მისი წამალი ესე არის: პირველად ვირე ავად გახდებოდეს მკლავი გაუხსენ და ბევრი სისხლი აღინენ და თუ ავად იყოს სხეული კოტოში მოჰკიდონ და სისხლი გამოუშვან და თუ სისხლისა გამოშვებაშიგან გასუსტდეს, პური, ტყემლისა და ბროწეულის წვენი-

შიგან აქამე და სისხლისა გამოშვებაშიგან. და სასმელად უნაბისა შარბათი მიეც და საკმელი წესისად, და გუნება შეკურით [თუ] იყოს ხილთა წყლითა გაუღბეთ მუცელი და ანუ ტკბილისა და მჟავისა ბროწეულისა წყალი ტაბაშირითა ¹ მიეც და უშველის კარგად.

10 მას არჩუბე ბრძანებს: ვითა მისი წამალი ეს არის, რომე ქერის წყალი შეასვა და ტკბილის ბროწეულის წყალი შეასვი ნიადაგ და გუნებასა ² რბილად შეინახავს. და თუ სნეულმან სისხლი ვერ გამოუშვას გახსნითა, მას ტაბაშირის ყურსი მიეც და ეშველების ამ ნიშნითა: აიღე: ტაბაშირი სამი დრამი, თოხმაქან ხუთი დრამი, აყიროს თესლი ექუსი დრამის წონა, კიტრის თესლი ოთხი დრამი, სამყი არაბი სამი დრამი, ნიშასტაგი სამი დრამი, მასტაკი ხუთი დრამი, დანაყე და გაცერ და გაურივე და ყურსები შექენ და ჩრდილ-ში გაახმე, რომე გინდეს სამი დრამი მიეც. და საკმელად მისსა ბროწეული და ოსპი და ალატროსა მუზაფარი მიეც, გუნება შეკურით [თუ] იყოს, ქლიავის მუზაფარი მიეც და უშველოს.

20 ფოლოსოს ბრძანებს: მას ესე უნდა კარგი საკმელი და სისხლი გამოუშუა კარგია და მშუელელი, და ცივი წყალი ასუი ვირემ ათრთოლდეს და ფერი გამოუცვალდეს, ცხელება გაცივდეს და დაწყნარდეს. საქმე გამოცდილია. ვისცა ცხრო სჭირდეს ნუ დახნიან, რომე ცივი წყალი შეასუა. და თუ ესე ცხრო რომე სუნახოსი ჰქუიან სტომაქისა მღიერისაგან წაეკიდოს და ან ლუიძლისა მღიერისაგან, მართებს რომ მან ფარეზად შეინახოს ბევრსა ცივსა წყლისაგა..

30 საქი ბრძანებს: ამა მიზეზთა ვითა ამა ცხროსა წამალი ისი არის, რომე სისხლი გამოუშუას, ვირე დაბნდებოდეს. ესე მშუელელი არის. და წამალი, რომე ყოველი ფერი ცხრო სისხლისაგან იყოს, და თუ გუნება შეკრვით იყოს ხილთა წყლითა გაარბილოს, ლბილი უყნა შეუდვას, ქერისა წყალითა და ზანჯაბილი ტკბილისა და მჟავისა ბროწეულისა წყალი ნიადაგ მიეც და რაიცა საკმელი მისცე თბილად და ადრე მიეც და თბილითა ზეთებითა თავი შეუმწენ და უშუელოს.

თუ ამა ცხროსა შიგან ცხუირსა სისხლმან დაუწყოს დენა, ზემოდ აგუიწერია მისი წამალი, სადა ტაბასტა და ცხუირთა სისხლისა დენისა წამლები სწერია.

ერთი ცხუირთა დენისა წამალი ესე არის, ავიღოთ: ლოფორ-თქინასკბუდე და დავწუათ და ლები და ქაფური თანა დავენაყოთ და ვარდის წყლითა და ძმრითა შევზილოთ და შუბლსა ვსცხოთ, სისხლსა დასწყუეტს.

1. სწერია „ტაბაშირითა“.

2. სწერია „გონებასა“.

და თუ გულისა ძვერა დაემართოს ამა ცხრის შიგან, რომე სისხლისაგან იყოს ასრე ვაკურნოთ, ავილოთ სამკედლოსა ღომლისაგან ნაცარი და ხატმი და სანდალი და ნედლისა აყიროსა ქერქი და ქერისა ფქული, ესე ყუელა დაენაყოთ და ბალაკთალმაკა და ვარდის წყლითა შევსუაროთ ან ძმრითა დაესდვათ სტომაქსა ზედა. ავილოთ სანდალი, წითელი და თეთრი ვარდი და ხატმი და ქერისა ფქული და ბალაკთალმაკაი ესე ყუელა დაენაყოთ და ვარდისა წყლითა შევსვაროთ და დაესდვათ სტომაქსა. და თუ სახლსა რომელსა სნეული წვეს, ვაზის ფურცელი მოკრიფეთ და ძეწნისა ფურცელი სურნელი და დიდროანებიოთა ჭურჭლითა წყალი დაუდგით სნეულსა წინა ვითა ტაშტებიოთა და გობებიოთა და ამისთანას მსგავსებითა სავსე იყოს. და ვარდი და აყირო მოფენით სახლსა შინა და თოვლი რომე გააგრილოს სახლი, წაილოს სიმხურვალე, დაავსებს სიმხურვალესა.

როდეს სტომაქსა ესე ღდიმედი შევსდვათ ბაკალ-თალამეკა დაენაყოთ და სტომაქსა დაესდვათ ან ხავსი დაესდვათ, ან ნედლი აყირო დანაყილი, ან ბაზარყატუნის ფურცელი და ხარბუზაკი და ან კიტრი დანაყილი.

თუ ყანის მსხვიპელი გამოესხას ან სიშავე, ან სიმჭირე იყოს ავილოთ ბიისა გურკა ან ბაზარყატუნი დავალბოთ წყლითა მისი ლაბა გამოვილოთ და იის ზეთი ჩაურთოთ მასთანა და ყანასა ზედა ვადრიყოთ სელისა მჩვრითა რომე გამოვიდეს იგი სიშავე, და გამოიბანოს პირი ვარდისა წყლითა და იისა ზეთითა. თუ მოინდომოს საქმელი მიესცეთ დილეულად სიგრილისა ჟამსა და ვაჭამოთ აყირო და ჭაკუნტელი და თათმი და თუ ვერ შემძლებელ იყოს ჭამასა ვასვათ ქერის ხალი ან დიკისა გარცხილისა წყალი მარილითა მრავალჯერ და მერმე დაუფშუნათ პური და შევასვათ ვითა წყალი გრილი და შაქარი ჩაურთოთ თანა.

თუ სნეულსა თვალნი წაუვიდოდა და დაუბნელდებოდეს და რა გაეღვიძოს და გარდაიქცეს და გარდმოიქცეს და მუცელი გაებეროს ასე რომე ხელიდაღმა ტიკისა ხმასავით გამოისმოდეს, და იყოს მუცელი მისი გრილი და არა დასცხრეს იმ გაბერვისაგან, ცან, ვითა იგი სნეული არა დარჩების და უფრო ხოლო თუ ტანსა შიგა ლები გამოჩნდეს მაშინ ხელსა ნუ მიჰყოფთ და ნურცა სწამლობ.

თუ ამან ცხრომან შეიპყრას გასივდების რასმე მიზეზითა, რომელი სისხლისაგან გასივებულ იყოს, ჯერ არს რაფა დაულობოთ მუცელი ძაღლის ყურძენასა წყლითა და ხიარშამბარითა და თარანჯუბინითა ფშატის წყლითა, და შევასვათ ქერის წყალი და ბრო-

წელი შაჰნარი და მწუხრსა ბაზარყატუნი ბროწეულისა წყლითა შეეასვათ.

კურნება ამის სიმსივნისა და ჰქვიან მაშრა, წითელი არის და ტანში გავალს. და ცეცხლი უწინა ვსცხოთ გასივებულსა ადგილსა, რომე არს მაშრა კუთვითა და სანდალი წითელი და თიხა ბერძული და ზაფრანა გავადგინოთ ქინძისა წყლითა, ძალის კურძენას წყლითა ან ვარდის წყლითა და უკანასა ვსცხოთ მსივანსა. საბრი და ზაფრანი ქინძის წყლითა გადგენილი ან კალნაბისა წყლითა. და ვაქამოთ ოსპი გაქურცნილი, წყლითა წემგბარი და აყირო ერთოს თანა. თუ ძარღვი გაუხსნათ სალმობასა უწინა რომე შეექნებოდეს ერგების და დააცხროს ნებითა ღთისათა.

იზ. ცხრო ზაფრისა რომელსა ქვიან ღიბი. მისი ნიშანი ესე არის ერთსა დღესა მოუვიდეს და მეორესა არა, იმას ფიცხლა გასახსნელი წამალი მისცეს, ზაფრისა ცხელება ადრე უკუჰყაროს¹, ეგების კიდეცა არწყევინოს წყურვილი ნამეტნავად იყოს, თვალისა თეთრი გაუყვითლდეს და ნალულიანად იყოს ამის პატრონი. და რაი ესე ცხრო ზაფრისაგან შეიქნების ამით ნიშნითა შეიტყუეთ, ესე ზაფრა ანუ დაღებების შიგნით ძარღუთა, ანუ გარეგნით. თუ გარეგნით დაღებების მაშინ მოუვა ესე ცხრო ერთობ სიცივითა და ბურძგლი ასტყდეს. ამისგან [თუ შიგნით ძარღუთა დამპალიყოს მაშინ მოვიდეს უმიზებოთ და ბურძგლი არა ასტყდეს ამისგან] მეტად რომე ერთსა დღესა მოვიდეს და ერთსა დღესა არა. და არს ესე ცხრო ნამეტნავად მხურვალნი და ხმელი და მწველი, გავს ცეცხლსა,² როდეს გამოვა გარეთ ასტეხს ბურძგლსა. ესე ცხრო იქნების რომე კურცხის გულსა არწყევინებდეს და დაყოფს ესე ცხრო ჟამსა თორმეტსა გუამს შინა კაცისასა და მოუვა ესე ცხრო შუიდეჯერ, და იქნების ესეცა რომე თოთხმეტსა მოუვიდეს და იყოს მწოვედ მწყურვალნი, და მწოვედ ცხლად იყოს, და მწოვედ თავი სტკიოდეს, და საუბარი არ მოუნდებოდეს, და არცა მოუნდებოდეს საჭამადი, და არცა დაეძინებოდეს და თავი სუბუჟად ედგას და ზოგჯერ ხელნი და ფერხნი გაუცივდებიან ამისთვისა რომე სიცხე შიგნით მოექცევის და გაშავდების. ჟამსა ოფლი გამოვა დიდი, და ფსელი იყოს ცეცხლისა მსგავსი და მაჯაში მისი იყოს მოსულამდე ცოტა და რა მოვიდეს უკან და უკან გაძლიერდეს და სცემდეს მალედ და ესე ცხრო უფრო

1. ამ ორ სიტყვას ვარიანტიდან ვსტოვებთ—უფრო სწორია, ტექსტში სწორია „ადვილად შეყაროს“.

2. ეს სიტყვაც ვარიანტისაა—ტექსტში სწორია „ცხროჟა“.

დაემართების ახალ მოწიფულობისა ჟამსა დღეთა ზაფხულისათა და ვინ იყოს სიმხურვალისა ბუნებათა, ანუ შეექნების ესე ცხრო ვის შეწყენით ყოფა გა უგრძელდეს და ან საჭამადისა მხურვალისაგან ესე არის მიზეზი ამის ცხროსა რომელი გვითქვამს და ესევე ცხრო კვერცხის გულისა ნაღვლისაგან იქნების. და ამა ცხროსა შიშით და კრძალვით ვჭკურნოთ, წამლითა გრილებითა და გამხსნელითა. და არამცა მხურვალი რამე გიქნია წამალი, თვარე სტომამქსა შინა სიმსივნე დაუვარდების და კაცი ანაზღად მოკუდების. მოიჭირვეთ რამე არა გაუგრძელდეს ესე ცხრო თვარემ ამას მრავალი სენი მოჰყვების.

10
7
20
წამალი მისი : ასე უნდა რომე მუცელი დაუღობოთ ქლიავისა წყლითა, ძრმითა, დოთა, ხიარშამბარითა. და ანუ დაენაყოთ ია ხმელი დავასხათ წყალი ზედა გამოწურვილი თარანგუბინისა. ცხროს გაშვებასა უკანის ყვითლისა ალილასა წვენი ამა წესითა, აიღე: ყვითელი ალილა გურკისაგან გამოწმენდილი დამბალი და მოღუღებული ხუთი დრამი და დიდსა კაცსა ათი დრამი, და თუ დანაყილი, გაცრილი მისცე ორი დრამი და დიდსა კაცსა სამი დრამი და რომელსა დღესა მოვიდოდეს ცხრო მას დღესა ნუ მისცემთ გასახსნელსა წამალსა. და რა შეუღობოთ მუცელი რომელსა დღესა მოვიდოდეს ცხრო, მას დღესა ვასვემდეთ ქერის წყალსა და ბროწეულისა წყალსა და ქლიავის წყალსა. და როდეს ცხრომან გაუშვას მაშინ შევასვათ წამალი გასახსნელი ანუ ღამით ანუ დღისით.

და თუ არა უნდოდეს ქერისა წყლისა სმა, მაშინ შევასვათ აყიროს წყალი, იმავე ქერისა ხასიათი აქუს. და ცხროსა მოსულისა ჟამსა კაცი მშიერად უნდა იყოს და რა ცხრომან გაუშვას, მაშინ ვაჭამოთ ვარია ტყემლით შექნილი და ანუ თაბრიჭინდითა. და სამარხოდ ვაჭამოთ თათმი და აყირო, ესეცა მუცელსა შეუღობოს და დააწყნარებს სიმხურვალესა.

30
ცხროსა მოსულასა უწინ ვასვათ ქერის წყალი, აყიროს წყალი და ზენაარ რომელსა დღესა ცხრო მოუვიდოდეს მას დღესა ნურას აჭმევთ, და სტომამქი ცარიელი დავახვედროთ საჭამადისაგან.

და თუ ქშინვა დაერთოს, მაშინ დაუფშვენ პური ხალვითა და მოვაყაროთ შაქარი, დავასხათ ზედა წყალი ცივი და ვასვათ და ვაჭამოთ და დავასხათ ზედაცა.

იცოდი რომე გულისა ძგერა და ქშენა აგებულობისაგან შეექნების რომე სტომამქი ავსებული იყოს სიმხურვალისაგან და ორთქლისაგან. ამოვა და გულსა შემოედგმების და მისგან დაემართების, ანუ მეტისა ცარიელობისაგან, რომე სტომამქი დაცარიელდეს, და ანუ დიდისა სისხლისა დენისაგან და ანუ ნამეტნავად მუცლისა გახსნი-

საგან. ანუ დიდისა ოფლისაგან, ანუ დიდისა ტკივილისაგან, ანუ ანაზღად ტანის შეზავებულობისა ცვალებისაგან, ანუ აბანოდამან სიცივეშიგან გამოვიდეს, ანუ სიცივეშიგან აბანოში შევიდეს.

ამის გულისა ძგერისა და ქშენის წამალი ესე არის, უწინ გაშინჯეთ თუ რისგან არის. თუ ცარიელობისაგან იყოს ავავსოთ სტომაქი და დაუყენოს გულის ძგერა და ქშენა, და თუ რწყევლისაგან იყოს და ანუ გახსნას, მაშინ უნდა რწყევა და გახსნა.

10 და თუ იყოს სტომაქსა შინა ავსებულობა ანუ შემოკრებულობა ვნახოთ. თუ სტომაქსა შინა იყოს ავსებულობა მაშინ ვკუროთ სარწყეველითა წამლითა. და თუ წელთა შინა იყოს, მაშინ გასახსნელითა წამლითა ვკუროთ რბილითა. და თუ ტანსა ყუელგან იყოს მაშინ საშუალითა წამლითა გასახსნელითა ვკუროთ.

აწე ნიშანი მოგახსენოთ და დაგიწეროთ. თუ სტომაქი ავსებული იყოს ანუ შეკრული იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს: ანუ შემოკრებილ იყოს თვალთა წინა საცერივითა მიეშვიროს და მწარესა აბოყინებდეს და არწყევინებდეს და გული უძგერდებოდეს, და სტომაქსა შიგან ტკივილი გამოუჩნდებოდეს და თავის წინა კერძო სტიოდეს და წვენი წელთა შიგან იყოს. მისი ნიშანი ამა ნიშნითა შეიტყვე მუცელსა შიგან, და მისგან უძგერდეს გული, მუცელსა შინა სიმძიმე 20 იყოს და ქარი, გაბერვა და ჰყვირილი მუცლისა.

თუ ავსებულობა ტანსა ყოველგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე არ ასტივდებოდეს ტანი ყუელგან და ელევებოდეს წელი და იყოს ტკივილი სახსართა.

წამალი მისი: თუ გულისა ძგერა სტომაქისა ავსებულობისა და შემოკრებულობისაგან იყოს ასრე ვკუროთ. უწინ შევქნათ სარწყეველი წამალი და ვასვათ ქერის წყლითა და სიქანგუბინითა, თოხმაქანის წყლითა და აყიროს წყლითა ცხელითა შევასვათ და ძუიშელი ვაჭამოთ და აყირო ტყემლითა. ანუ თოხმაქანისა წყალი ცერეცოს წყალთანა ცხელი შევასვათ და მცირედი მარილი ჩაურთოთ და 30 შევასვათ ცხელი და ვარწყევინოთ. და თუ იყოს მუცლისა და ტანისა ავსებულობისაგან ესრეთ გავწმინდოთ. ავიღოთ ხვართქლა ნედლი, დავნაყოთ და გავსწუროთ ლიტრისა მესამედი და ჩაურთოთ სამი დრამი ია დანაყოლი და გაცრილი და შევასვათ. ანუ ქლიავისა წყალი და ხიარშამბარი და თამრიჰინდი და თარანგუბინი. ესე ასრე ვქნათ, ვისაც უწინა ცხრო მოუვიდეს და თუ გაუგრძელდეს ესე ცხრო მას უკანის აფსინთისა წყალი. და თუ გინდეს გაწმენდა კვერცხის გულისა ნაღვლისაგან ანუ წელთა და ღვიძლისა, მასუკანის რო-

მე ცხრო მოაკლდეს ვასუათ ყუითელი ალილა თარანგუზინის თანა და ქლიავის წყალსა თანა და ამათი მსგავსი.

10 თუ მოინდომოს ქვემო წელთა განწმენდა აიღე ერთი მჯიღვი ქერი დანაყილი და ქერქ გაყრევინებული და გაცრცვილი და ერთი მჯიღვი სიფისტონი და ხუთის დრამის წონა ხატმი და სამისა დრამისა წონა ია ხმელი და ერთი მჯიღვი ფშატი. ესე ყუელა ქოთანსა ჩაყარე და ოთხი ლიტრა წყალი დაასხით, ამდონი აღუღეთ რომ ერთსა ლიტრასა ზედა მოიყაროს მერმე გავსწუროთ. და აიღეთ ხუთი დრამი შაქარი გაურივეთ და ოყნითა ჩავასხათ უკანის კარსა ხუთის დრამის წონა, ხუთის დრამის წონა იის ზეთი და ერთის დრამის წონა ბავრუკი და ათი დრამი შაქარი ესეც ამაში გაურივეთ და უკანით მიეცით.

თუ ამით წაეკიდების რომე ანუ დიდი, დიდი რწყევა დამართებოდეს, ანუ დიდისა ოფლისა დენითა, ანუ დიდითა განხნილობითა ამად რომე იმა ცხროსა შიგა ესე რომე გვითქუამს მას უფრო დაემართების.

20 აწე აქიძსა ეს მართებს, რომე უწინ რწყევისა წამალი უყოს, რწყევა დააწყნაროს, წამალი რომე რწყევას დააწყნარებს ვასვათ — ფშატის წვენი მარტივისა ანუ მუავისა ბროწეულის წვენი დავსცხოთ ტანსა, და სტომაქსა ისრიმისა წვენი ანუ თურიჩჯისა გული ანუ ფუსტუკისა ტყავი, რომე ქერქისა გარეგნით არის. და ვასვათ ალვა და მასტაქი ვაშლის წვენითა და ვასვათ თურიჩჯისა წყალი და ვასვათ ალარდენისა ხალი და ვაშლის ხალი. და ტლე შემოვსდევთ სტომაქსა ამით წამალთა, აიღე: მურტი ხმელი და ვაშლი და დავნაყოთ და გავცრათ. სხვა ტლე. ავილოთ: გოგირდი¹ დაფქული ხუთის დრამის წონა, ზაფრანი ორი დანგი, უდი და ცოტა ქათური, ვარდის წყლითა შევზიღეთ და სტომაქსა შემოვსდევით და თუ იყოს გულის ძგერა დიდის ოფლისაგან, ასრე უკუროთ აწე რომე ვიტყვით.

30 აწ ეს მოგახსენოთ რომელი წამალი უკურნებს ოფლსა რომელი სდიოდეს ამა ცხროსა შინა. ასრე უქნათ პირველად რბილითა მანდილითა ტანი გაუწმინდოთ. მერმე ანუ მურტისა ზეთი და ანუ ვარდისა ზეთი ვსცხოთ ტანსა და ეს უკუაყენებს ოფლსა ბრძანებითა ღთისათა.

სხვა საცხებელი რომე სცხოს ტანსა და უკუაყენებს ოფლსა. აიღე ბია და ვაშლი თვითოსაგან ლიტრა ნახევარი, ვარდი ხმელი ლიტრისა მესამედი დავასხათ ზედა ხუთი ლიტრა წყალი და შევდ-

¹ სწვრია „გირდი“

გათ ცეცხლსა და ვადულოთ მანამდისინ რომე, ორსა ლიტრაზედან მოიყაროს მერმე გავსწუროთ და ვარდის ზეთი დავასხათ ზედა ნახევარ ლიტრაჲ, წყნარად ცეცხლთან ვადულოთ, ვერემდი წყალი წავიდეს და ზეთი დარჩეს და მერმე გავსწუროთ და ჭიქის ჭურჭელთა ჩავასხათ და შევიწინხოთ და როდეს მოგვინდეს ტანსა ვსცხოთ ყოველგან და ოფლსა უკუაყენებს ღთითა. დავაწვინოთ სნეული გრილსა ადგილსა და წინა წყალი დაუდგათ გობებიტა და გარემემო ძეწნისა ფურცელი მოვჭვინოთ და ვარდის ფურცელი, ვაშლისა და სხლის ფურცელი გარე მოვაყაროთ და საგებელთაცა ზედა მოვაყაროთ. და თუ უკანა დაემართოს მაშინ ერთი დრამი ტაბაშირი ვარდის წყლიტა, ღვალოს თესლი ძმრითა შექნილი ისრიმის წვენიტა¹ ანუ ბიის წვენიტა შევასვათ და ვაჭამოთ ქერის ხალი და კრკო ჩაურთოთ დანაყილი და ვაჭამოთ ღვალო და ჭაკუნტალი მოხარშული და კუპოტად ცომი გამომცხვარი და ანუ მჟავის ბროწეულისა თანა მოხარშული და ანუ ალარდენს თანა მოხარშული.

და თუ ნავღელი ერთობ ყვითელი იყოს მაშინ ოყნა ავადებიტოთ ამა წესიტა: ავილოთ კრავისა ენა და გამოვ წუროთ მისი წყალი და ორი კვერცხის გული ჩაურთოთ და დავასხათ ზედა ხუთის დრამის წონა ვარდის ზეთი და ჩავასხათ უკანასა კარსა² ამა სნეულსა. შემოვდვათ ესე ტლე: მოვილოთ ბიისა ყვავილი და ანუ სხლისა ყუავილი ანუ სელნელისა ყუავილი, ძეწნისა ყუავილი, ჩაურთოთ თანა ცოტა ზაფრანა და ცოტა ქაფური და სტომაქსა შემოვდვათ.

და საჭმელი ვაჭამოთ ოსპისაგან გაქურცუნილი და მოხალულისაგან, მოხარშული იყოს ალარდენიტა ანუ ბროწეულისა წყლიტა. მოვილოთ ფშატის ფქვილი დანაყილი, ვაშლის წვენიტა შევასვათ, მოხარშული თუთუბო ვაშლის წვენიტა.

და თუ იყოს ტკივილი და ხსნილობა წელშიგან აიღე მოხალული ბაზრაყატუნი ორის დრამისა წონი და თიხა ბერძული და ალარდენი მოხალული და მურტისა მარცვალი, ამათგანი ოროლისა დრამისა წონა და ხატმისა თესლი, ნიშასტაგი³ და გომიზი არაბი, ამათგანი თვითოსა დრამისა წონი დანაყეთ და გაცერით და შევასვათ სნეულსა წყლიტა ცივითა. ამითა ოყნა ჩავასხათ სნეულსა. თუ ხსნილობასა თანა სისხლი ჰყუებოდეს, აიღე: ქერი დანაყილი და გაცრილი, ქერქისაგან გარჩეული ერთი მჯიღვი და კრავის ენა მისივე ზომა და ქოთანსა ჩასდევით და ორხი ლიტრა წყალი დავას-

¹ აქ სრულიად უადგილოთ არის ჩასმული „ტაბაშირის: ყური: ძმარისა“

² სწვრია „კაცსა“

³ სწვრია „ნიშიშტა“

ხათ და ასთონი ვადულოთ რომე ერთ დრამად მოიყაროს, გამოვს-
წუროთ და ესე წამალნი თანა ჩაუროთო. ავილოთ ქალალდი დამ-
წვარი და თიხა ბერძული და მალუზენი, სპეტი და აყიყა და ვარდი
დანაყილი, ამაყუელასაგან წონა თვითოს დრამისა დანაყილი და გა-
ცრილი და ჩაუროთო თანა კვერცხისა გული ესე ყუელა ჩავასხათ
უკანასა კარსა ოყნითა.

[თუ] შვიდსა დღესა უწინა დაემართების საშიში არის და თუ
შვიდსა დღესა უკანით დაემართების სიყვითლე უფრო უზიანო არის,
ამისი ნიშანი ეს არის რომე იარაყნისა კარშიგან სწერია.

10 ამა ცხროსა ზედა თუ დაემართოს იმისი წამალი ესე არის რო-
მე ესე ცხრო ნამეტნავად მხურვალი არის, და თუ ამა ცხროშია
მხურვალსა რასმე ჭამა მისთვისე გამოჩნდების ნესტუსა შუა. ღვიძლ-
სა გაუხურვებს. ნესტვი შეიკურის სავალი ნაღვლისა მით დაემარ-
თების.

მისი წამალი ეს არის უწინ ვასვათ ქონდრის წყლითა ანუ ქლი-
ავის წყლითა ანუ თაბლიჰინდისა წყლითა სქანჯუბინითა გარეული
ანუ აყიროსა წყლითა და ვაჭამოთ საზამთროსა გული. და თუ მუ-
ცელი შეკურით იყოს ვასვათ ქაშუმისა წყლითა, დაულბოთ მუცელი
ანუ ძაღლისა ყურძენისა წყლითა ანუ ხიარ შამბარითა. თუ წაეკი-
20 დოს რწყევა და მუცელი შეკურით იყოს ქლიავისა წყალი ვასვათ და
თამრი ჰინდისა ნახევარ დრამისა წონითა¹ ღვიძლსა და სტომაქსა
ესე ტლე შემოვსდვათ ავილოთ აყირო და დაუნაყოთ და ჩაუროთო
ქერის ფქვილი და სანდალი შევქნათ ტლედ და შემოვსდვათ ღვიძ-
ლსა ანუ ავილოთ თოხმაქანი დავნაყოთ და შევსვაროთ ძმრითა და
შევასვათ. ღვიძლსა და სტომაქსა, ანუ ძაღლის ყურძენა ამავე წესი-
თა შემოვდვათ. თუ ტლე რომე დავსწერეთ [არ იყოს] ავილოთ სან-
დალი თეთრი და სანდალი წითელი და ჩაუროთო ქერის ფქვილი
და ცოტა ზაფრანი და გავადნოთ ვარდისა ზეთი ცვილსა თანა და
გაურიოთ ვარდისა წყალი და შემოვსდვათ ღვიძლსა და სტომაქსა.

30 [თუ] იარაყანი გამოაჩნდეს სნეულსა ამისთანა როგორცა ცხრო
უკუეყაროს აგრე შევასვათ ქუშტისა წყალი ანუ ძაღლისა ყურძენას
წყალი ასე რომე უროთოს საბრი და ცოტა ზაფრანა ამათგან თვითო-
საგან ოროლი დანგი და შევასვათ. და მერმე ავილოთ ვარდის წყა-
ლი და მისი ზომა ძმარი გაურიოთ, სნეული მითა იოლვიდეს თვალ-
თა ანუ თაფლწყლითა.

სხვა წამალი რომელი ერგების ამას ცხროსა შინა რომელსა
ფერი გაუყვითლდეს, ავილოთ აბჯარასა გამოწურვილი წონა დრა-

¹ აქ სრულიად უადგილოთ ზის „ლუქითა“

მისა და ზაფრანა წონა დრამისა სამისა და ტაბაშირი ოთხი დრამი, ვარდი წითელი ხუთის დრამისა წონი, კამისა და ნიახურის თესლი წონა ოროლის დრამისა და საღებავისა გული გაქურცუნილი სამის დრამისა წონი და ნესვისა თესლი გაქურცუნილი სამის დრამისა წონი და თოხმაქანისა თესლი სამის დრამისა წონა, დავნაყოთ ეს წამალნი გავსცრათ და ბოლოკისა ფურცლისა წყლითა შევზილოთ და კვერებათ დავექნათ და ჩრდილსა შიგან გავახმოთ და შევასვათ ნახევრისა კამის წყლითა და სიქანჯუბინითა.

10 და რა გაუშვას მან ცხრომან ვაჭამოთ ვარია და ღურაჯი ისრიმითა შექნილი, მუავისა ბროწეულის წყლითა და ნიახურის წყლითა და ნესვის თესლი თორხოლოს კვერცხის გულთა თანა და მარმიუზი ვახურიტოთ.

ამიც ცხროსა გაშვებისა უკანის თუ სიყვითლე დარჩეს, უწინ ბასალიკისა ძარღვი გაუხსენით მარჯვენის ხელისა და ესე მათბუხი ვასვათ: აიღე ალილა ყვითელი გურკისაგან გაწმენდილი ათის დრამისა წონა და ალილა შავი თვითოსა დრამისა წონა და შაჰთარა წონა დრამისა ოთხისა და ხიარშამბარი გაწმენდილი წონა დრამისა სამისა, ნიახურისა და კამის ძირის ქერქი შვიდის დრამისა წონი, ანისონი ორის დრამის წონა, ჩამიჩი გარჩეული გურკისაგან ათის დრამისა წონა და აბჯარა სამის დრამისა წონი, დავასხათ ზედა წყალი სამი ლიტრა და აბჯარა ლაფადისა ვადულოთ მანამდის რომე ერთსა ლიტრასა ზედა მოიყაროს გავსწუროთ და ერთისა დრამისა წონა და ნახევარისა იარაჯფეყრა გაურიოთ და შევასვათ თბილი, ფარეზისა ერთსა დღესა წინათ და ერთსა უკანით. და თუ არა წავიდეს სიყვითლე შევასვათ სვილი ამა ნიშნითა, აიღე: თხის რძე ახლად მოწველილი და აიღე იარაჯ ფეყრა წონა დრამისა ექუსისა და ყვითელი ალილა ხუთის დრამისა წონა, ოთხი დრამი აფთიმონი და ნავთისა მარილი, სამისა დრამისა წონა, შავი ალილა ოთხის დრამისა წონა, ნიახურის თესლი და კამის თესლი და ანისონი თვითოსაგან სამსამისა დრამისა წონი და ყუსტის თესლი ექუსის დრამის წონა, ლარიყუნი¹ და საყმუნია სამის დრამის წონა დავნაყოთ და გავსცრათ და ბოლოკის ფურცელის წყლით გავადგინოთ და ვქნათ და ჩრდილში გავახმოთ და ამისგან ორის დრამის წონა შევასვათ თხათა რძითა ახლად მოწველილითა. ასრე უნდა რომე ხაჭოდ შექნას, იმის წვენს სვილი ჰქვიან იმით უნდა შესმა.

და თუ სნეული მხურვალი იყოს სტომაქსა შინა ნუ შეასვათ ამას, მარცვალსა და ესე სიქანჯუბინი შეასვი რომე აწე ვსწეროთ,

¹ სწერია „ლარყნი“

ავილოთ: თხის რძე ორი ლიტრა და ქოთნითა ცეცხლთა ჩავდგათ და ორჯელ ანუ სამჯერ ავადულოთ და ოცდაოთხი მიტყალი სიქან-გუბინი ჩაურივოთ და კიდევ ავადულოთ და უკმოდგათ და ჭიქის კულითა ვარდის წყალი ჩავდგათ ქოთანსა შიგა ამად რომე გაუფრი-ლებს ის რძესა შედგეს და გამოვილოთ ის წყალი და სხვასა ქოთან-სა ჩავასხათ და ორი ღრამი მარილი გაურივოთ და პერული მოვხა-დოთ და ავილოთ მისგან, ორი ლიტრა შაქარი ჩაუროთ შიგა ვა-სვემდეთ ზედაზედა და ერგოს თუ ოთხსა უნდეს. სხვა სიყვითლის წამალი იარაყნისა კარშიგა მონახე, იქ სწერია. აბანოც მარგე არის.

10 **10. ცხრო შავის ნალულისა, რომელ არს სევდა.** ესე ცხრო ერთსა დღესა მოუვა და ორსა დღესა გაუშვებს, ამა ცხროსა სპარ-სულად თაბი ჩარუმ ჰქვიან, ნიშანი ესე იყოს, ერთსა დღესა მოუვა და ორსა გაუშვებს და მეოთხესა დღესა კიდევ მოუვა, ამა ცხროებსა შიგა ამის უარესი ცხრო არ არის. თუ ძარღუთა შიგა დამაგრდეს და დაძველდეს ძნელად გამოიღების. ესე ცხრო ეგების ორსა წელი-წაღსაცა არ გაეყაროს, იქნებღს ერთსა წელიწაღსა გაგრძელდენ. და თუ ერთობ კარგათ უწამლონ ნახევარ წლამდის მიჰყუების.

20 მისი წამალი ეს არის რომე, აფთიმონისა მათბუხსა მისცემდენ და მუდამად აბანოსა იბანებდეს, მაჭარსა სმიდეს ანუ ღვინოსა და ამოიღებდეს. და ყოველთა დღეთა საღამომდის ფარეზობა უნდა და საღამოსა მომსუქნოსა საჭმელსა უნდა ჰჭამა. თუ მათბუხი ვერა შესვას სხვა გასახსნელი წამალი მიეც. ასრე რომე სევდა გამოიღოს. ყოველ-თა დღეთა გულანგუბინსა სუემდეს მასტაქითა. თუ ზამთარი იყოს მუდამად ყურსი ალთეთი მისცემდი და მუფარეხსა და უშველის. და მხურვალსა მაჯუნსა მისცემდი.

30 თუ გაზაფხული იყოს ანუ შემოდგომა, სარატანასა¹ მათბუხი მიეცი ამ ნიშნითა. იცოდი კობორჩხალი ერთი დედალია და ერთი მამალი. დედლისა ნიშანი ესე არის რომე ზურგი ნემსითა მოუჩხუ-ლიტე, რომელსა რძე გამოუვა დედალია და რომელსა სისხლი გა-მოუვა მამალი იქნების, ისი დედალი უნდა მისი ფეხები დასჭარ და მერმე შუაში დაჭარ და მარილწყლითა გარეცხ. მერმე მარილწყლისაგან ამოიღე და კოჭობსა შიგა ჩაყარე და ზედა ღვინო დაასხი და ანუ, მარილწყალივე და პირი დაუგლისე და ასთონი ერთი ადუღეთ რო-მე დადნეს, მერმე უკმოიღე და პირი მოხადე და განელე და ნახე რაეცა სიმსუქნე მოეგდოს ისი მოხადე და სხუა გასხი და ისი სიმ-სუქნე და ქონიანი ღვინითა შეასუი მისითა წესითა შუიდსა დღესა

¹ სარატანისა.

შეასუი დილეულად, და ვარდისა ზეთი და ვარდისა წყალი და ძმარო ერთმანერთშიგა გაურივე და გულის პირსა შესცხებდი და ეშუელოს ღთითა.

ესე ცხრო მუდამ ერთსა ჟამსა მოუვა, და თუ იქციოს ისი ჟამი და სხუასა ჟამსა მოუვა გაშუების ნიშანია.

10 არს ესე ცხრო რიბი: ნიშანი ამის ცხროსა; შეექნების ესე ცხრო შავისა ნავლულისაგან, ანუ მისგან როდეს სისხლი და ყუითელი ნაველი და ბალღამი დაიწყენ და შავად ნავლულად შექნენ. მისგან იქნების ესე ცხრო, რომელ ერთსა დღესა მოუვი-
10 დოდეს, ორსა გაუშუებს და მეოთხესა ისევე¹ მოუვა. და იცოდირა ესე ცხრო იქნებოდეს², უწინა სცან შემოილნი ცხრონი მოუვლენ და ოთხისა დღისა ცხრო გამოუჩნდების. უწინა სიცივითა არა იყოს და ესე ცხრო მწოვედ დასტანჯავს ტანსა, სადამდის არა გახურდეს ცხრო. და დაჰყოფს ესე ცხრო ტანსა შინა, ოცდა ოთხსა ჟამსა.

და თუ შექნილ იყოს ესე ცხრო ყუითლისა ნავლისა დამწვრისაგან, მაშინ ოცდაოთხსა ჟამსა უმცრო დაყოფს ტანსა შიგან. და თუ იყოს ბალღამისა დამწუარისაგან მაშინ უფრო გრძლად დაყოფს, და იყოს ამა ცხროსა შიგა ფსელი თეთრი და მწოვედ ცხელი. თუ
20 იყოს მარტოდ შავისა ნავლისაგან იყოს ფსელი თეთრი და წმინდა. და თუ სისხლისა დამწუარისაგან იყოს, ფსელი წითელი იყოს. და თუ იყოს ყუითლისა ნავლისაგან დამწუარისა, ფსელი ყუითელი იყოს და რაჲ გაგრძელდეს ესე ცხრო ფსელი გაწითლდეს. და რა ცხრო გაშუებას ლამობდეს ფსელი გაუყვითლდეს³ და იყოს ძარღუისა ფეთქაძნელად⁴ და სუსტად. და ესე შავისა ნავლულისა ნიშანი არს. და როგორაცა გაგრძელდეს ცხრო, გასხუდეს ძარღუისა ცემა, მისი ნიშანია, რომე გაგრძელდეს ცხრო, და ტანისა შემლა და გახურდეს ცხრო და გაუმავრდეს ღუიძლი და გაუდიდდეს და ფერი გაუშავდეს ვითა ტყუივა და განავალი გაუშავდეს და ოფლი არა დია სდიოდეს.

30 და უფრო დაემართების ესე ცხრო შუა კაცობისა ჟამსა და ვინ იყოს მუდამ ცივსა ადგილსა და ვინ ზროხისა ხორცსა და თევზსა და კალნაბსა მუდამ ჰამდეს, ამათგან შეექნების ესე ცხრო და განმრთელდების. ესე ცხრო ზამთრის შეექნების და ზაფხულის გაუშუებს. ერთობ ძნელი ცხრო არის, ორ წლამდის მიყვების.

¹ ვარიანტში „კიდევ“.

² ვარიანტში „შექნებოდეს“.

³ ვარიანტში „გაშავდეს“.

⁴ ვარიანტში „წურილად“.

სხუა ნიშანი ამის ცხროსა რიბისა რომელსა ჰქვიან, თაბი ჩარუმი რომე ერთსა დღესა მოუვა და ორსა გაუშუებს და მეოთხესა კიდევე მოუვა. ესე ცხრო სისხლისა, ზაფრისა, და სეგდისაგან და ბალღმისაგან დამწუარისაგან იქნების.

ნიშანი მისი ცალკე ცალკე გასწავლოთ: თუ ეს ცხრო კაცს ჩვიდმეტისაგან უმცრო და სისხლისა დიდისა უფალი და გაზაფხული იყოს, და ამას მეოთხისა დღისა ცხრო დაემართოს თაბ ჩარუმი და ფსელი წითელი იყოს და ძარღუთა ფეთქა სავსედ იყოს და ძალიანად, იცოდი რომე სისხლითა დამწუარისაგან არის.

10 თუ შეიპყრას ამაღ ცხრომან, თაბი ჩარუმმან და კაცი ახლად მოწითული იყოს და შუა ზაფხული იყოს, და ფსელი ყუითელი იყოს და ძარღუთა ფეთქა წურილად და ჩქარად იყოს, იცოდი რომე ზაფრისაგან არის ცხრო.

და თუ იყოს კაცი მოყრილი და ცივთა ადგილთა მყოფი და შემოდგომანი იყუნენ, მაშინ იცოდით რომე, ბალღმისა დამწვარისაგან არის და ვსწამლოთ მას რაეცა ჯერ იყოს ბრძანებითა ღთისათა.

20 წამალი მისი რომე სისხლისა დამწუარისაგან შექნილ იყოს ესე ცხრო, ასრე ვაკურნოთ. უწინა ვასუათ ქერისა წყალი, სიქანგუბინითა კამის წყალი და ვარდის კაჭაქისა წყალი და ანუ ნიახურისა წყალი შევასუათ და ბასალიკი გაუხსნათ მარცხენისა ხელისა. ესე მაშინ ვქნათ როდეს ცხრო მობერებულ იყოს და მას უკანის ესე მათბუხი შევასუათ, რომელსა ვიტყუით:

ა იღე: ყუითელი ალილა და შავი ალილა ამათგანი წონი თუითოსაგან ცხრა დრამი გურკისაგან გამოწმედილი. ნიახურის ძირისა და კამის ძირისა ქერქი წონა დრამისა ოცოცისა, მოვადულოთ ესე ყუელაი შევასუათ ერთი ლიტრა ბაღდადური. და საქმელი შეუწყოთ თათმი და მაშა. და თუ გაგრძელდეს ცხრო საქამადსა მოუკლოთ და ვაფარეზებინოთ.

30 თუ შეექნას ესე ცხრო თაბი ჩარუმი რომელ არს რიბი ზაფრისა დამწუარისაგან არს ასრე უკურნოთ: უწინა შევასუათ ქერის წყალი და სიქანგუბინითა ანუ ტკბილისა ბროწეულისა წყალი და მუავისაცა სიქანგუბინისა თანა, და წყალი კამისა და თამრინდისა, ამა წყლისაგან თითო თასი შევასუათ. და რაე ცხროსა მოსულისა კამი იყოს უბრძანე სნეულსა შესუას თბილი წყლითა სიქანგუბინი და არწყიოს და შეუღბოთ მუცელი იარი ფეყირათა¹ და თამრინდითა, ამისთვის რომე ცხრო არა გაგრძელდეს შევასუათ ესე მათბუხი:

¹ ვარიანტი „ხიარშამბარითა“

აიღე: ალილა ყუითელი და ალილა შავი გამორჩეული გურ-
კისაგან წონა დრამისა შუიდ შუიდისა და თამრინდი წონი დრა-
მისა ათისა, ხიარშამბარი წონა დრამისა შუიდისა ქლიავი და ფშ-
ტი თუითო მჯილი, მოუხარშოთ ეს ყუელა და ვწუროთ და შევას-
ვათ. და ჭამდეს ხილსა, ბროწეულსა ტკბილსა და ნესუსა და თუ უნ-
დოდეს ამითა ოყნა ავალებინოთ: აიღე: ბაბუნაჯი ასაქ და ქატო
და ია ხმელი და ხუირხუნ ჩოფისა თესლი ერთი მჯილი შევკრიბ-
ნეთ ესე და ზედა წყალი დავასხათ მოვადულოთ და გაურიოთ და
ქუნჯითისა ზეთი ურთოთ ათისა დრამისა წონი და ოყნა ჩავასხათ.

10 თუ წაეკიდოს თავისა ტკივილი ვასხმიდეთ თავსა ბაბუნაჯისა
წყალსა, იისა და ქერისა წყალსა დაეთხოვოს¹.

თუ დაემართოს უძილობა და ვერა დაიძინებდეს, მაშინ ხაშ-
ხაშისა ქერქი და ყრდელისა თესლი მოვხარშოთ და თავსა ვასხათ²
და ვასუათ ჯულაბი და სიქანგუბინი შაქრითა შექნილი.

და თუ წაეკიდოს რწყევა ესე წამალი უყოთ, რომე პირველად
ზემო რწყევისათვის დაგვიწერია და არა უყოთ ამა ცხროშიგან მხუ-
რვალი წამალი და არცა დიდი გასახსნელი [წამალი] მივსცეთ. უკურ-
ნოთ რწყევითა და შეუნახოთ თავით ფერხამდი ღუიძლი და ტყირპი
და თავსა უწინა სიქანგუბინითა უწამლოთ და ბოლოსა³ ამა აკრა-
სითა რომელსა ვიტყუით.

20 ნიშანი აკრასისა, რომელ ერგების ღუიძლსა და ტყირბ-
სა და ამა ცხროსა რიბსა, რომელი შეექნების ყუითლის ნავლულისა-
გან დამწურისა. შევასუათ ესე ოცით დრამისაგან. უკანის, ავილოთ
გამოწურვილი ლაფთისა ათის დრამისა წონა და ლისკულოფნადრო-
ნი და ლაქი თვითოსა მისგან წონი დრამისა ოთხოთხისა და რევან-
დი წონი დრამისა ოთხისა და ხიარშამბარი წონი დრამისა ხუთისა
და ნესუსის თესლი და ფარფიონისა⁴ თესლი წონი დრამისა შუიდ
შუიდისა და სუმბული წონი დრამისა ოთხისა, კამისა თესლი ხუთი
დრამი, ზაფრანა ხუთისა დრამისა წონა და აბალაბანი წონი დრა-
30 მისა ოთხი დავნაყნეთ⁵ ესე ყუელანი და შევზილნეთ ნიახურისა
წყლითა და კუერად დავქნათ და შევასუათ სიქანგუბინითა. და ნუცა ვა-
რიასა და ნუცა დურაჯსა ნუ ვაჭმევთ. მესამესა კუირამდის. და თუ
ძალიანად იყოს სნეული რასთონცა. იმარხავს, მოაკლდების ამა

⁴ სწერია „ფალფინისა“.

¹ ვარიანტში „და ერგოს“.

² ვარიანტში „შუბლსა“.

³ ვარიანტში აქ ჩამატებულია „და ცხვირსა ჩავაწვეთოთ იისა ზეთი“.

⁵ ვარიანტში „და ვნახნეთ“.

ცხროსა, და სამსა კუირასა უკანით ვაჭამოთ ღურაჯი და ვარია და
ორმოცსა დღესა უკანით ვაჭამოთ სხუა ხორცი და ამა აკრასსა პი-
რველად ნუ ვასუამთ, რომე პირველად ცხრო დაიწყებს, და ამის-
თუის რომე აკრასი რაჟამს ცხრომან გაუშუას მაშინ უნდა შესუმა,
რა ჟამს ცხრო მობერებულ იყოს, მაშინ უნდა შეასუათ. და თუ უწი-
ნა შეასუამთ ცხრო გაუგრძელდების.

და თუ იყოს ესე ცხრო ბაღღმისა დამწუარისაგან,
ასრე ვკურნოთ: ავილოთ ნიახურისა და კამისა წყალი ნახევარ
ლიტრისა წონა, და უწინა ვაჭამოთ ათისა დრამისა წონი ვარდისა
10 მწნილი და მერმე შევასუათ ესე წამალი და მუცელი მითა გაეუხსნათ:
ავილოთ ნახევარ ლიტრა ხუართქლას წყალი, ხუთისა დრამისა წონი
ქურქუნჩობისა თესლისა გული და ათის დრამისა წონი შაქარი, ესე
შევასუათ. და ამითა ოყნა ავალებინოთ ნიშანი ოყნასი: ავილოთ შუ-
იდი ლელუი და კუროს თავი რომელ არს ასაქ ერთი უკია, და უკია
და ნახევარი ქატო და ამისი ზომა ბაბუნაჯი და ნახევარ უკია ცერე-
ცო, ორი უკია კორდმანაჲ დანაყილი, ჩავყაროთ ესე ყუელაჲ ქო-
თანსა შიგან და დავასხათ წყალი ხუთი ლიტრა და ვადულოთ მანა-
მდის სადამდი ერთ ლიტრად მოიყრებოდეს გავწუროთ და ავილოთ
მისგან ნახევარი ლიტრა, და ოცი დრამი ქუნჯითისა ზეთი დავას-
20 ხათ და ათისა დრამისა წონა შაქარი გაურთევით და ერთისა დრამი-
სა წონი მარილი და ერთად შეკრიბნეთ ყუელანი, თბილთბილი ოყ-
ნა ავალებინოთ.

და ვაჭამოთ ხუართქლა შექნილი და ერვინდი და ჩამიჩი გუ-
რკისაგან გამორჩეული და ქუნჯითისა ზეთი ანუ ერვინდისა ხალი¹
ბერძულითა ზეთითა, თუ ესე არა იყოს ქაკუნტლისა ფურცელი და
მისი ძირი ამა წესითა ვაჭამოთ და მათი მგზავსი და ვარწყევინოთ
ცხროსა მოსულისა ჟამსა.

და შევასუათ თბილი წყალი რომე შიგა ცერეცო მოდულებული
იყოს და თაფლი გაურიოთ, და რომელსა დღესა ცხრო მოუვიდო-
30 დეს მას დღესა ნურარას ჭამს ვიდე არ უკუ უშუას ცხრომან, და
როგორაცა გამოვიდეს ოცი დღე ესე მათბუხი ვასუათ. ნი შანი მათ
ბუხისა: აიღე: ნიახურისა თესლი და ანისუნისა და კორდმანა თუ-
ითოსაგან ხუთი დრამი და ნახევარი, და ნახუა წონი დრამისა ოთ-
ხისა და ველური [ქონდარი შვიდი]² დრამი და შუქა სამისა დრა-
მისა წონი და ლაფთი შუიდი დრამი და წყლისა პიტნა ხუთი დრა-
მი და ჩამიჩი გურკისაგან გამოღებული ათი დრამი, ავადულოთ ეს ყუე

¹ ვარიანტში „გული“.

² აღდგენილია ვარიანტის მიხედვით.

ლაი სამითა ლიტრითა წყლითა ვიდრემ დარჩეს ერთი ლიტრა მე-
 რმე გავწუროთ და შევასუათ მისგან ნახევარი ლიტრა და ჭამოს მა-
 რილიანი. მას უკანის თევზი ორი ლიტრა, და თუ მოსწყურდეს და-
 სთმოს და არა სუას წყალი, ჟამამდი, ვიდრემდის არწყევდეს. რაჲ
 არწყვიოს მერმე თბილი წყალი შესვას და მას დღესა ნურას ჭამს.
 და თუ გაუძნელდეს ესე ცხრო, შევასუათ ესე წამალი, რომელსა
 ვიტყუით. ნიშანი ამისა წამლისა რომე ერგების ამა ცხროსა რა-
 ჟამს გაგრძელდეს და დამწიფდეს ესე ცხრო მაშინ ავილოთ ნანხუა¹
 ათი დრამი და ნიახურისა თესლი შუიდი დრამი, პილპილი ორი
 10 დრამი, ზანჯაბილი ოთხი დრამი, უდი ხუთი დრამი, წყლის ტენცო
 ორი დრამი, სალიხა ათი დრამი, ანისონი შვიდი დრამი, [სუმბული
 შვიდი დრამი] და შევკრიბნეთ ესე წამალნი ერთად და დავნაყნეთ
 გავცრნეთ, შევზილნეთ, ამათითა ორის ზომისა თაფლითა, პერულ
 მოხდილითა და ვასუემდეთ ამისგან ყოველთა დღეთა კამისა და ნი-
 ახურისა ძირისა წყლითა, თუითოსა დრამისა წონითა. და ვასუათ
 ესეცა მარცუალი რომელსა ვიტყვით. ნიშანი ამისი მარცულისა:
 ა ი ლ ე : აფთიმონი ათი დრამი და ნანხუა რვა დრამი და ანისონისა
 თესლი, კამისა და ნიახურისა ამათგანი სამსამი დრამი და ბასეაიჯი
 წონი დრამისა ექუსისა, იარაჯ ფეყრა ათი დრამი და ყარიყონი რვა
 20 დრამი და თურბუთი ათი დრამი, ინდოური მარილი ხუთი დრამი
 დავნაყნეთ ესე წამალნი გავსცრნეთ და შევზილნეთ მარმაუზისა წყლი-
 თა მარცულად დაექნათ და ჩრდილსა გავახმენ და ვასვათ ამისგან
 ერთი დრამი და ნახევარი საღამოსა წყლითა თბილითა ცხროსა მო-
 სულამდის შევასუათ. და რაჲ გაგრძელდეს ცხრო და დამწიფდეს
 ესე მაჯუნნი შევასუათ და მივსცეთ რომელსა ვიტყუი ა ვ ი ლ ო თ :
 საბრი და სუმბული წონი დრამისა ცამეტი, ზაფრანა ხუთი დრამისა
 და თახუის ყუერი ცხრა დრამი, აფიონი რვა დრამი ამამა ოთხი
 დრამი ანისონი ათი დრამი, მთის ნიახურისა თესლი თორმეტი დრა-
 30 მი, ფუკალდახიონი ცხრამეტი დრამი თეთრი პილპილი ოთხი დრა-
 მი, და შავი პილპილი ათი დრამი და ნანხუა თორმეტი დრამი, ასა-
 რონი ხუთი დრამი სასალიოზი ოთხი დრამი, აკრასალ კორდმანაჲ
 ხუთი დრამი დავნაყნეთ ესე წამალნი და გავცრნეთ და მათითა ზო-
 მითა ორითა თაფლითა პერულ მოხდილითა შევზილოთ და მაჯუნათ²
 შეექნათ ამათგან 'შესუმა წყლითა თბილითა ყოველთა დღეთა. ესე
 მაჯუნნი ერგების ამას ცხროსა. ნიშანი აკრასისა რომე შერთვის ამა-

¹ ვარიანტში სწვრია „ნამხუა“.

² ვარიანტში სწვრია „მუყნად“.

მაჯუნსა და ჰქვიან აკრასალ-კორდმანაჲ ავილოთ: ამრიხონი¹ ორისა დრამისა წონი და ამრიკონი და არს ესე ორივე ბაბუნაჯი, ერთი წითელი არის და ერთი თეთრი და თუითოსაგან ამათგანისა ორორი დრამი და ასარონი და სასლიუსი [ყასბიდარა არაბი, შილანი] და ბალასნისა ღერი ამათგანი დრამი, [ქუშტი] ჰინდი², ნარდინი³ და საფრანი და მასტაქი ამათგანი ექუს ექუსი დრამი დავენაყნეთ ესე წამალნი ყუელანი დაესცრნეთ და დაეზილნოთ ღვინითა და კუერად დაეკნათ და ჩრდილსა გაეახმოთ და შეურთოთ ამა მაჯუნსა, როგორცა ზემო მაჯუნსა შიგა სწერია.

10

სხუა წამალი ამის ცხროსა რომელი ერგების ბრძანებითა ღთისათა. ავილოთ: ძუალი ღორისა და მწვარსა გამოვკრათ და კაცსა ყელსა შვევაბათ მცხროიანსა ერგების.

სხუა, ვაცისა თხისა წუერისა თმა, რომე ჯერეთ საძოვარსა არა გასულიყოს, და მწუარსა გამოკარ და კაცსა სათაგუესა შეაბით მცხროიანსა ერგოს.

და უთქვამს ვისმე კაცსა მკურნალსა, ვითა კაცმან ცხროიანმან მისი ტანისა სამოსი დედაკაცსა მშობიარესა ტანსა ჩააცუას და რაჟამს შობოს დედაკაცმან, იგი ტანისამოსი მაშინვე კაცმან ტანსა ჩაიცუას გაუშუას ცხრომან.

20

და ცხრო თელგმისა ვისცა სჭირდეს აიღე: დედა ზრდილი მას მწვარსა გამოკარ და მაცხენასა სათაგუესა⁴ შეაბი და ერგოს. თუ მის ნაქსოვისაგან აილო და ზეთითა გაადგინო და იმა ცხროიანსა ტანსა სცხო ერგოს ბრძანებითა ღთისათა.

ივ. ბალღმის ცხრო რომელსა ჰქვიან ანა ფელეს. მისი ნიშანი ეს იყოს რომე რა პირველად გაცხროვოს, ერთობ ცხლად არა იყოს და ხელფეხი სტკიოდეს და ტანზედა მუღმად ცივად იყოს და მძიმედ და სიცივე და ხურვება და ცხრო სწორად იყოს და არა სწყურდებოდეს და ქშინვიდეს. მაჯაში სავესედ და გვიან გვიანად სცემდეს და სუსტად და თეთრსა არწყევიენებდეს. მას გასახსნელი წამალი მიეც და შეუწყვათ მხურვალი და ტკბილი ასრე რომე, შიგა გრილი არა ერიოს რა. და თუ ძალიანად იყოს, ძალიანად მიეც წამალი თუ სუსტად იყოს, მას სუბუქი წამალი მიეც. და საჭმელი ერთის წლისა ცხუარი და ერთისა წლისა ქათამი შეუწყე და სამსა დღესა ჯულაბი შეასვი.

30

¹ აშიაზე სწერია დედნის ხელით „ამრიხანი და ამრიკონი ბაბუნაჯსა ქვიან“.

² ვარიანტში სწერია „ინდი“.

³ ვარიანტში სწერია „ნარინდი“.

⁴ „სათაგუე ყიფარისა ძარღვსა ქვიან“ აშიაზე სწერია მხედრულით.

სხვა ნიშანი ბალღმისა ცხროსა, ამა ცხროსა შიგა სიცივე და სიცხე სწორად იყოს. და ესე ცხრო თხელისა ბალღმისაგან იქნების ჭიქისა მსგავსისაგან.

და ვის ესე ცხრო წაეკიდოს, შიგნით ერთობ ცხლად იყოს და გარედ ცივად, და ფსელი მისი ცოტად ცხელი იყოს და ძარღუთაფეთქა ფრიად იყოს და ფართოდ, და სუსტი, და გუიან გუიან. და მოუვა ესე ცხრო ხან ორსა დღესა შეიპყრობს წინა უკანა, და ზოგჯერ ოთხსა დღესა წინა უკანა, ხან უფრო და ხან უმცრო.

10 და ზოგჯერ დაყოფს ტანშიგა ოცდაოთხსა ჟამსა და ზოგჯერ ფიცხლა უკუეყრების და გაექცევის ძალსა.

სხუა ცხრო ბალღმისავე. მისი ნიშანი ესე არის, რომე ზოგჯერ შეიპყრობს მეშვიდესა დღესა და ხან ყოველსა მეექუსესა დღესა და ხან ყოველსა მეთესა დღესა და ესე ცხრო შეიქნების ბალღმისაგან დამწურისა, და სქლისაგან და ამასთანა შავი ნავლელი ერთოს ¹: მისი კურნებაცა ამა ზედათისა ცხროსა რომე გვიტუამს, ამასაცა ისი ეკურნების რომელსა ჰქვიან ანფელოს ².

კურნება ამისი ცხროსა, რომე სხუათა აშლილთა ბალღმისა ცხროთა. ამა ცხროთა კურნებაშიგან ჩუენცა ავად დაგხედით, ასრე იცოდით.

20 სტომაქი რწყევითა გამოწმინდე და მას უკანით ასეთი წამალი შეასუი რომე ფსელი გაუძლიეროთ, ესე არის რომე ფსელი გაუძლიეროთ: სიქანგუბინი, კამის თესლი ნიახურისა თესლითა, ცერეცოსათანა, და ვარწყევინოთ ჭამასა უკანის და ბოლოკისა წყალი შევასუათ ანუ წითლისა ბოლოკისა წყალი მოდუღებული ცერეცოთა და ტენცოთა და ამათითა მსგავსითა და ვარწყევინოთ და ვასუათ საბრი დამბალი წყალშიგა დღეთა მრავალთა, ანუ შევასუათ იარაჯფეყრა ერთი მიტყალი მრავალჯერ, ზოგსა კაცსა უფრო ზოგსა უმცრო და აჭმევდეთ გვარიშნსა ქმონისასა.

30 და ესე ოყნა ავადებინოთ. ავილოთ: კუროს თავი რომელ არს ასაქი მისგან ერთი მჯილი და ტენცო ერთი მჯილი და ყანტარონი წურილი ათი დრამი ჩავყარნოთ ქოთანსა, და დავასხათ ზედა წყალი და მოვადულოთ კარგად მერმე გავსწუროთ და ოყნა უყოთ. და საჭმელი ვაჭამოთ ზეით რომე დავსწერეთ და სამარხოდ მუხუდოქნან ნუშის ზეთითა ანუ სხუათა ზეთითა, ძუელი ³ ღუინო ვასოთ.

¹ სწერია „ესთონსა“

² სწერია „ფელოც“

³ ვარიანტში სწერია „ძნელი“

სხუა წამალი შეშლილთა ცხროთა. ამისი წამალი: ავი-
ლოთ: გულანგუბინი ათი დრამი და გავთქვიფოთ ორითა დრამითა
წყლითა და გაურთოთ თანა სამი დრამი საბრი და მასტაქი ერთი
დრამი, შევასუათ ესე დღეთა მრავალთა, ანუ შევასუათ ორჯერ,
სამჯერ იარაჯფეყრა შემარცულელებული და ერგოს ბრძანებითა ღთი-
სათა.

10 სხუაი ცხრო ბალღმისა და შავისა ნავლისა შერევისაგან იქ-
ნების, ესეცა შეშლილი ცხრო არის, ერთხელ გამოჩნდების სევდისა
ცხროსა ნიშნითა და ერთხელ გამოჩნდების ბალღმისა ცხროსა ნიშ-
ნითა. და არს ესე ცხრო გრძელი, შემოდგომათა შეიპყრობს და გა-
ზაფხულ გაუშვებს, ხან გამოჩნდების შავისა ნავლისა ნიშნითა და
ერთხელ ზაფრისა ცხროსა ნიშნითა, და ერთხელ ბალღმისა ცხროსა
ნიშნითა.

20 წამალი მის ცხროსა თუ მარტო ბალღამი იყოს და ზაფრისა
ნიშანი არა ერთოს რა. მას ასეთი წამალი უყოთ რომე ნახევარი
მხურვალი იყოს და ნახევარი გრილი. და თუ მასთანა ზაფრა ერთოს
მაშინ შეუღბოთ ლუარტქლისა წყლითა მუცელი და თარანგუბინითა
ანუ ქლიავისა წყლითა და ვასუათ ქერის წყალი, სიქანგუბინითა
და ბროწეულისა წყლითა და საჭმელი მისი მაშა და თათმი ნუშის
ზეთითა.

თუ შავი ბალღამი უფრო მეტი იყოს ზაფრისაგან, მაშინ შეუ-
ღბოთ მუცელი ასეთითა წამლითა რომე ბალღამი გამოიღოს და თა-
რანგუბინი ერთოს და მასტაქი და ვასუათ სიქანგუბინი გულანგუ-
ბინსა თანა და ვაჭამოთ თათმი და ჭაკუნტლისა ძირი და ამათი მსგა-
ვისი და ჭაკუნტელი და თუ ესე არა ერგოს ვასვათ ნიახურისა წყა-
ლი და კამისა გულანგუბინითა და ერგოს ღთითა.

ივ, ცხრო რომე უხარშავისა ბალღმისაგან წაეკიდების. მისი
ნიშანი ეს იყოს ესე ცხრო დღისით მოუვა და თუ ღამით, არა მიაჩნ-
დეს რა.

30 წამალი მათი ეს იყოს: ყოველი ტანი იის ზეთითა დაზილოს და
თბილითა წყლითა ჯულაბი, სიქანგუბინი გაღესო გასახსნელი ოთხი
მუტყალი, ცოტა ქერის წყალი გაურივეთ და მიეც შესუას, თუ იმით
არა ეშუელოს, ნიახურისა თესლი წყლითა აღუღე ასრე რომე ნახე-
ვრად მოიყაროს, სიქანგუბინშიგა ექუსი დრამი გაღესოს შეასუა,
ეშუელოს ღთითა.

იზ. ცხრო რომე შიმშილისა და წყურვილისაგან შეიქნას. მისი
წამალი: ქერის წუენი შექნან და მხურვალითა ჯულაბითა შეასუას
სამსა დღესა ცხელი. და სამსა დღესა გულბა შაქარი შეასუან ჯუ-

ლაბითა, მოდულებული, იისა წყლითა გაათბონ და შეასუან. ერგე-
ბის ხობობისა და კაკბისა ხორცისა საქმელსა შეუწყობდნენ. ძირა,
ლიდიძი, ქარვია, კამა და თეთრი შაქარი და სანდალი ქასნისა წყლი-
თა გაღესული შიგა გაურიონ კიდეცა შეასუან და კიდეცა შეიცხონ.
მისი ნიშანი ესე იყოს. თუ ზაფხული იყოს წისქვილისა რუშიგა იბა-
ნოს და თუ ზამთარი იყოს აბანოს იბანოს.

10 **103. ცხრო დიყისა.** პირველთა აქიმთა ესე დიყისა ცხრო გრძლა-
და თქუეს, მაგრამ ჩუენ დაგუიმოკლებია. ნიშანი დიყისა ესე იყოს
ცხრო რომე მოვიდეს, არც დია მხურვალი იყოს და არცა დია ცივი
ტანზედა. და ტანი უმქლდებოდეს და თმა სცუიოდეს და ფერი ზოგ-
ჯერ გაწითლდეს და ზოგჯერ გაყვითლდეს და ხორცზედა რბილად
იყოს და ფერხები დაუწურილდეს და მკლავნიცა და პირისა სახე გამოუ-
ცვალდეს და ყურები დაუსივდეს და ცხუირის წუერი და ყელი და-
უწულდეს და თუალნი ღრმად უკუუცვინდენ და თმისა წყეერი ორად
გაყოფილიყოს. და ტანზედა დამქლდების და მუცელშიგა რბილად
იქნების. წამალი მისი, რომე შემკრველი წამალი მისცე. და საქმლი-
საგან მუდმად ქერის კორკოტი ვარიითა, და ბროწეულისა შარაბი-
თა, ხუთი მიტყალი სიქანგუბინი გაურიოს და ფრინველისა ხორცი
20 ვაშლისა წუენითა შეიწყონ, თუ გახსნამან შეასუსტოს მუყლია მიეც
და ეშუელოს.

სხუა წამალი მისი: პირველ ალილისა მატბუხი მიეც მას უკანა
ბროწეულისა შარაბი მიეც ასრე, რომე შარაბებშიგა მოგვიხსენებია,
ერთობ მარგე არის. სხუა: მარტო სიქანგუბინი თურინჯისა მეავითა
ერთობ მარგე არის.

და რაცა საქმელი ჭამოს მუშარითა¹ რომე არს ქერისა კორ-
კოტი მოხალული ისრიმისა წუენითა და თუთუბითა და კოწახურისა
წუენითა. და თუ ხორცი ინდომოს კაკაბი, გონი და ანუ დურაჯი.

30 და თუ ფსელი წითელი იყოს ბროწეულისა შარათი მიეც და
თუთუბა ანუ კოწახურისა წუენი, და თუ სიგრილე მორეოდეს და
მოემატოს და ფსელისა ფერი თეთრი იყოს მესამესა და მესამესა
დღესა კარგად მიეც სანჯაფილი, და ყოველთა დილათა მასტაქითა
და ანისონითა გულანგუბინი ჭამოს და რაჲ ხურვება, ცხელება დას-
წყნარდეს და რიგი იქციოს, და შემწუარი ქათმისა ხორცი მიეც
ჯულაბითა.

104. ცხრო რომე დიდისა ღუინისაგან დაემართების. წამალი
მისი: აიღე ბროწეულისა წუენი და შიგა სიქანგუბინი გაურივე ხუთი

¹ აქ შეცდომაა უნდა იყოს „შარაბითა“

დრამი და ასმევდი, ანუ რევასისა შარაბი ვარდისა წყლითა, ქაფურ-
რი და ძმარი გაურივე და იმითა სანდალი გალესე და გულის პირ-
სა და შუბლსა სცხე და აბანოსა იბანოს, თუარემ ხელი გაიხსნას და
ეშუელოს ღთითა.

ძ. ცხრო რომე მხმოსა და ავისა ქარისაგან დაემართების.

წამალი მისი ეს არს: გასახსნელი წამალი აღებინე, რაცა სენი იყოს
გამოილოს, ალილასა წუნითა, და სინამაქი, თაბირინდი და ხიარ-
შამბარისა გული და თარანგუბინი, ესე წამლები გასახსნელია თუი-
თოსაგან ხუთხუთი დრამი და ალილისა წუნითა შეასუას, და ნუში-
10 სა ზეთითა ტანი დაიზილოს და ხელიცა გაიხსნას.

კპ. ცხრო მუტბუყი. მისი ნიშანი ესე იყოს რომე დღივ და
დღივ დნებოდეს და მუდამად აცხროვებდეს, ესე ავი ცხრო არის,
რომე სხუვისა ცხროსაგან უვარესია და მისი სიყუითლე იარაყანსა
გავს და თუალები უკუტვიცინდეს და თმაცა სცუიოდეს და პირისა-
სახე გამოუცვალოდეს და წუერიცა სცუიოდეს და ხელფერხი გაუწუ-
რილდეს.

წამალი მისი ესე მუდმად ბროწეულისა შარაბსა მისცემდი ამ-
ისთუის რომე მუდამ შეკრვითა შეინახოს. თუ მუცელი გაეხსნას ავი
ნიშანია. და საკმელი ქერის წუნეი მოხალულისა ქერისაგან ოთხსა
20 მიტყალსა შიგა გაურივედე და ისე მისცემდეს. ან ისრიმი, ან ტყე-
მალი ან თუთუბა ან კოწახური და თუ ხორცი ინდომოს, მფრინუ-
ლისაგან ან ხოხობი და კაკაბი შემწუარი აქამონ.

კპ. სხუაი მუტბიყი რომე ზაფრისაგან არის. ნიშანი მისი:
რომე გუნება¹ შეუცვალდეს და პირის სახე გაუყუითლდეს და დიდ-
ხან ავად ნამყოფსა გვანდეს. წამალი მისი: აიღე ბროწეულისა
წუნეი და ჯულაბსა შიგა გაურივე ქერისა წუნეთა ზედა, სამივე
ერთად შეასვი მის ადგილსა თავისა თავის შეინახე. და ვარდისა
წყალი, ძმარი და ქაფური შიგა გაურივე აეთრი სანდალი და გუ-
ლის პირსა და შუბლსა შესცხე. საკმელი მისი: ბროწეულისა წუნეი,
30 ტყემლისა წუნეი, დანაყილი ოსპი შიგა გაურივე და აყირო და ქინ-
ძი შიგა გაურივე და ჭაკუნტლისა ფურცელი და რაჲ საჭამადი მო-
ინხარშოს დანაყილი ნუში გაურიონ.

კპ. ცხრო რომე ყუავილისაგან იქნების. მისი ნიშანი ესე არის
ერთობილი ტანი ცეცხლივითა იყოს და თვალნი გაუწითლდნენ და
თავი ასტკრდეს ტანისა ქავილი დაუწყოს და წყურვილიცა დაუწყ-
ყოს და ჭკუაცა შეეცვალოს და გულშიგაცა შიში ჩავარდნოდეს. თუ
თავი სტკიოდეს კოტოში მოკიდლოს ან ხელი გაიხსნას და ლიზო შა-

¹ ვარიანტში „ჭკუა“

მაბიცა¹ შეასუას, ქაფურის ყურსიცა შეასუას და ბროწეულისა წვე-
ნი, მანამდი რომე ყუავილი გამოვიდოდეს ხილთა წყალი შირიხიშ-
ტითა და ან თაბრი ინდითა, და ჩამიჩი უნდა ჭამოს და ოსპი მო-
ადულე და შეასვი. თუ სიცივე იყოს ხურმა აქამონ, რომე ყუავილი
ყუელა გამოსულ იყოს. მას უკანით ძრმითა მოხარშული ოსპი მისცენ,
და სასმელ საქმელი მოგრილო, ტირიფის ფურცელსა ზედა დააწვი-
ნონ და მუდმად კამისა წუენი, და ქინძისა თუალშიგან ჩაიშოას რა
მოიხარშოს ვაჟი იყოს თუ ქალი ცოტა ვარდისა წყალი და ქაფური
შესცხონ პირსა ზედა. ვაშლი, ბე და სანდალი გუერცა დაიყაროს და
10 უშუელოს.

კდ. ცხრო ხუელისა და სურდოსა: ისი რომე მოლურჯო, მო-
შაო და ცოტად კალის ფერად იყოს, ისი ავი და მკლველი არის
მისი ნიშანი ესე.

წამალი ესე არის, გასახსნელი მიეტ წამალი ყუითლისა ალი-
ლისა წუენი, გულანგუბინი ხიარშამბრისა გული, თუითოსაგან ხუთ
ხუთი დრამი ვალესე და გამოწურე და ერთი დანგი მამუდა შიგა
გაურივე და შეასუი, და რაი საქმობა დაიწყოს და მისგან
გამოვიდეს მესამესა დღესა ხელი გაუხსნან, და რაცა ტკბილი იყოს
ყუელასაგან იფარებოს. და გახსნისა უკან ქერისა კორკოტითა ჯუ-
20 ლაბი შესუას და ხურვება უკუეყაროს. აბანოს იბანოს და რა გამო-
ვიდეს ხელი და ფერხი კიტრისა წყლითა დაიზილოს და ტირიფისა
ფურცელი და ხატმი მუდამად საგებელთა ზედა იყაროს და ვარდი-
სა ზეთითა და ნიახურის წუენითა ერთობილი ტანი დაიზილოს. სა-
ქმელი მაშა და ახალი აყირო და ანუ ასპანახი და კუერცხისა გული
შიგა გაურიონ, თუ ემწარებოდეს ცოტა შაქარი გაურიოს და ეშუ-
ელოს ღთითა.

**კე. ნიშანი იმა ცხროსა რომე მეთერთმეტეს დღესა მოუვი-
დოდეს.** ესე ცხრო ყოველთა მეთერთმეტეთა დღეთა [მოუვა], მისი
მიზეზი სევდისა ნივთი[სა] სისქისაგან იქნების, რომე მისისა ნიშნი-
30 სა და ზომისაგან უფრო სქელი იყოს და მაგარი. და რაზომცა ნივ-
თი სქელი იყოს ორ გუარად მოუვა მისი დამწიფება. მაგრა ყოველი-
სა გუარისა ცხროსაგან ამ ცხროსა ნივთი უფრო არის და უფრო
სქელია და მაგარი იქნების, ამისთვის გრძლად იზიდავს და გუიან
მოუვა მისი მომწიფება. და თუ ცხრო ძლიერი იყოს, მისი ნივთი
უფროა და უფრო მოვა და თუ გუიან მოვა, მისი ნივთი ცოტა მოვა.

¹ ვარიანტში „ლიმოს შარაბიცა“

წამალი მეათერთმეტისა დღისა ცხროსა. მისი წამალი ესე არ-
ის რომე სნეულობასა წინათ მუცელი გაურბილო ამა წესითა. აიღე
აფთიმონი ორი დრამი, ოთხდრამამდი მოადუღე წყლითა და ნუშის
ზეთი ანუ ქათირა გაურივე და შეასუი ორჯელ სამჯერ. თუ ცხრო
ძლიერი იყოს და მისი თრთოლა და სიცივე ცოტა იყოს, შექნას
პილპილისა მაჯუნი და რაცა მათი შეფერებულია და აქამე. მერმე
აიღე ბაბუნაჯი და შეითურქი წყლით მოადუღე და ისი წყალი ორ-
სა ტაშტსა შიგა ჩაასხი და ერთი წინა დაუდგი სნეულსა და ერთი
უკანა და დაბურე სნეულიცა და ტაშტიცა რომე მისი სითბო ში-
10 გან აორთქლდეს და გათბეს და ოფლი გამოუვა და ყოველთა მეო-
რეთა დღეთა აბანოს მივიდოდეს, მაგრა ძლიერსა, დიდსა აბანოში-
ვა ნუ შევა.

საკა ბრძანებს: თუ ამა ცხროსა თანა ძრწოლა არა იყოს
და ცხრო ერთობ იყოს, ბასალიკისაგან სისხლი აღინე, გაუხსენ. და
თუ ამა ცხროსა თანა ტანშიგაც ცხელება იყოს და მოსულისა დღე-
სა პირსა ქაფი მოუვიდოდეს მიეც ანგუატისა მაჯუნი, და თუ ეგე
ნიშნები არა იყოს რომე ვსთქუით და ესე ცხრო, ცხელისა სნეულო-
ბისა ბოლოსა შეექნას მისი თათბირი ესე არის რომე გუნება ნიადაგ
გახსნით შეინახოს ამა წამლითა რომე სევდა გაწმინდოს, და ფრთ-
ხილად შეინახე თავი ყოვლისა ფერისა საკმლისაგან რომე სევდა არა
20 მოემატოს.

**ნიშანი ყოვლისა ფერისა სნეულისა ცხროიანისა, ცოტასა ხან-
სა იწვეს და თუ დიდსა. ოთხჟამად გაიყოფის და ოთხი ნიშანი არ-
ის. და მართებს აქიმსა რომე შეიტყოს სნეულისა პირველ ჟამი და
ულონობა: ამისთვის რომე აქიმისაგან იქნების სნეულობისა შეტყობა
სიკუდილისა და სიცოცხლისა და ადრე ადგომისა და ხანგრძლად
წოლისა. სენისა, თუ რაჟამს ადუღდების და ანუ არა ადუღდების,
რომე არის თავი სნეულობისა მიზეზისა.**

პირველი კერძი ესე არის, რომე გუნება აეშალოს კაცსა
30 და ჯერეთ გუნებასა ვერა მოსულიყოს და არცარასა ნიშანი გამო-
ჩენილიყოს არასთანა არა მართალი.

მეორე კერძი ესე არის, რომე კაცსა გუნება გამოუცვალ-
დეს და ცხლად შეიქნას, სამ დღემდი ვერა შეიტყოს რა აქიმმა
ვერცა კარულათა და ვერცა მაჯაშითა მართლად ამისთვის რომე
ჯერეთ სრულად არა გამოცხადებულა.

მესამე კერძი ესე არის, რომე შესამესა დღესა უკანით
სნეულმან შეიტყოს, რომე მისი გუნება გამოიცვალოს და სხუაფერად
შეიქნას. მერმე დაერქუას ამას მართალი სნეულობა.

მეოთხე კერძი ესე არის სნეულობისა, რომე სენმა მატობა დაიწყოს, სნეულობა გაძნელდეს და გაძლიერდეს. ამისი სიკეთე და სიკუდილი გათავებულსა მესამესა ჟამსა იქნების, სიკუდილი და სიცოცხლე.

10 თუ სნეულისა ძალი სუსტად იყოს, მართებს აქიმსა; რომე ასეთი წამალი და შარბათები შეუწყოს და საჭმელი რომე ძალზედა მოიყუანოს, იმა ძალსა ესე შეუძლია, რომე სნეულობა გაათაოს. და თუ სნეული სასიკუდილო იყოს მართებს აქიმსა, რომე უწინავე შეიტყოს და ადრევე გამრთელდების, შეუტყოს სნეულსა სიცოცხლე და სიკუდილი, ყულა შეიტყუას.

თუ უკანის და უკანის სნეულობა მოემატოს და დამძიმდეს სნეული, ავი ნიშანია, და რაჟამს ნახოს აქიმმან სნეული, რომე დღივ და დღივ სნეულობა აკლდებოდეს და კაცი უკეთა და უკეთა იყოს¹ იცოდი, რომე გათავდა მეოთხე ჟამი და კერძი და საზიანოსაგან გამოვიდა.

და მეჩმე ნიშანი სნეულისა აღუღებისა და არა აღუღებისა ესე არის, რომე ნახოს აქიმმან კარულა ფსლისა ანუ ხელთა დაბანითა [კარულა] და მით შეიტყოს პირველადვე რომე ავად გახდეს.

20 მესამესა დღესა და მას უკანითა აღუღებისა შეტყობა ესე არის რომე, სნეულმან ტანშიგან შეიტყოს, რომე სუბუქად ვარო და ლხენითო.

ესევე მართებს აქიმსა, რომე ცხროსა მოსულასა შიგან კარულა ნახოს და შეიტყოს ავი და კარგი, სიგრძე და სიმოკლე, აგრევე სნეულისა სიმსუბუქე და სიძნელე, ესე ნახოს აქიმმა და შეიტყოს ჭკუვითა. რაჟამს ცხრომან გუნება იქციოს მოსულისა ჟამსა, რომე პირველად მოსულიყოს და უფრო ადრე მოუვიდეს, იცოდი რომე ცხრო მესამესა ჟამსა შიგა არის.

30 და თუ ნახო კიდევ, რომე ცხრომა მოსულისა გუნება კიდევ იცვალოს და უფრო გუიან მოუვიდეს, იცოდი რომე ცხრო ბოლოსა და მეოთხესა კერძშიგან არის, რომე დაკლებასიგა შევა.

სხუავე ნიშანი ცხროსა. თუ აქიმმან ნახოს ცხრო რომე ცოტასა ხანსა ერთსა რიგზედა დადგეს, ასრე რომე არცა უკანის მოუვიდეს, არცა უწინა და მუდამ ერთსა რიგსა ზედა დადგეს, და არცა მეტდეს და არცა დაკლდეს, იცოდი რომე გათავებულა.

თუ ნახო სნეულისა ტანი სუბუქად არის და მოსუენებით და მოსუენება დაწყებულიყოს, იცოდი რომე ცხრო მეოთხესა ჟამსა მიიწივა. გათავდა მისი ბურანი.

¹ აქ განმეორებულია წინადადება „დღივ და დღივ სნეულობა დააკლდეს“

და თუ ამას უკანით ასეთი რამე დაემართოს, რომე ცხრომან
მატებავე დაიწყოს და გაიზიდოს, გაძნელებისა ნიშანია.

აწე სიგრძისა და სიმოკლისა მოგახსენოთ, ოთხისა ჟამისა
სნეულობა მოკლე არის და ხლატი და რაი სნეულობა მოკლე იქნე-
ბის, ცხელება ძლიერი იქნების და მისთვის ფიცხლა ადულდების
ნივთი და ფიცხლა ჩამოეხსნას სნეულობასა.

და ისი სნეულობა რომე ხანგრძლად იყოს, მისი ხლატი სქელი
და მძიმე იქნების, ამისთვის გუიან ადულდების და გაგრძელდების
სენი. აგრევე ამისთანა სნეულობა ზაფხულთა დღეთა არა გაგრ-
10 ძელდების და ადრე ჩამოეხსნას, ამისთვის რომე, ხლატისა სიმბურ-
ვალე ბუნებისა მეშუელი არის და ადრე ადულდების და იმა ცხროსა
ისი დაცხრობს ისი სენი. და ამა სენშიგა ოფლისა¹ დენა დაღობ-
ბისა ნიშანია. ფიცხელი და მხურვალია სენი თუ ზამთრისა დროთა
წაეკიდოს გუიან უშუელოს და გაგრძელდეს, ამისთვის რომე ცხელე-
ბისთვის ზამთარი და ცხელებასა ცივად შეინახავს და მაგა მიზე-
ზითა გუიან ადულდების და სნეულობასა ძნელად ჩამოეხსნების.

და ამისი მოწამე ის არის, რომე მეოთხისა დღისა ცხრო რო-
მელ არს სევდისაგან, თუ ზაფხულის სიცხეშიგა შეექნას კაცსა, სი-
ცხე ადრე მოხარშავს და ადრე ჩამოეხსნების.

20 და თუ შემოდგომათა და ზამთრის დაემართების მაშინ უფრო
გაუგრძელდების და აქიმმან სნეულსა საჭამადი შეუწყოს, რომე ად-
რე გაეყაროს ცხრო. ზომით უნდა მიცემა საჭმელსა სნეულსა.

თუ სნეულმან აქიმსა არა დაუჯეროს თავისა მოლალატე იქნე-
ბის და აქიმი უბრალოა. და თუ აქიმი სუსტი იყოს და თათბირი
და წამლები ვერა შეატყოს ისი სენსა [კიდევ] გაახლებს.

30 თუ სნეულსა ასეთი რამე უთხრან რომე ეწყინოს და გულზედა
შეანაწყენოს ანუ შეაშინოს, ანუ ასეთი კაცი შეიყუანოს, ან შევიდეს
სნეულსა ზედა, რომე სნეულსა ეწყინოს და ძულდეს, იმისთანა მიზე-
ზითა სენსა ახლად დააბრუნვებს და გარევე შეაქცევს. და ამა მიზე-
ზითა მრავალი კაცი მოკუდების.

სნეულსა ასეთსა ნურას უამბობ რომე ეწყინოს და ნუცა ასეთსა
კაცსა უჩვენებ, რომე სძულდეს. და რაცა იამებოდეს მას უჩვენე-
ბდით. და თუ სნეულისა ძალი სუსტად იყოს, ასეთი საჭმელი შე-
უწყევით და წამალი, რომე ძალი მისცეს.

და აქიმი მეცნიერი უნდა იყოს, და შემტყუე, რომე დახედ-
ნეს თუ ბურანი კარგი ნახოს, თქუას ვითა დარჩებისო. და თუ ბუ-

¹ ეს სიტყვა ვარიანტისაა—უფრო სწორია, დედანში სწერია „სისხლისა“.

რანი ავი იყოს თქუას თუ მოკუდებისო. სნეული თუ საჭამადსა სქელსა და მძიმესა ჭამდეს ვერა მოიქარვებს და სნეულობა გრძელი იქნების, სუბუქი საჭმელი უნდა ჭამოს. და თუ მოდნობა შეეძლოს მძიმე და სქელი საჭმელი უკეთ ძალსა მისცემს სნეულსა, უკეთ შეიძლებს.

ასრე იცოდით, რომე სნეულობა სხუა და სხუა ფერია, ამას კარგად შეტყობა უნდა. არის ზოგი სნეულობა ერთობ ფიცხელი იქნების, და არის რომე იმისი ბურანი მესამესა და მეოთხესა დღესა იქნების, და სხუა არის, რომე ოცდაერთსა დღესა იყოს. და ოცდაერთსა დღესა კაცი ერთობ დასუსტდების და ვერა შეიძლებს და მეშუ-
10 იდესა დღესა უკანით ყოველთა დღეთა ბურანი იქნების ორმოცამდი. და რამანცა სნეულმან ორმოცი დღე გაიაროს. აქუიან მას მოკლე სნეულობა, მას გრძელი სნეულობა ჰქუიან.

იცოდით რომე ამისთანასა სენისა ბურანითა გამრთელება არა იქნების. მაგრა აღულებამდის ამა სნეულის ხლატი, დია ცოტა ცოტა მოაკლდების ამა სნეულისა ტანისაგან. ადვილად გამრთელდების ღთითა.

ნიშანი ცხროსაცა და სხუისა სნეულისაცა: სიკუდილისა თუ მისთანა სნეულება, რომე ხანგრძლად იყოს აღუდდეს და ოფლი გამოუვიდეს და არ გამრთელდეს და სნეულსა ძალი მო-
20 აკლდეს სიკუდილისა ნიშანი არის.

აქიმსა ასე მართებს რომ მეცნიერი იყოს და მაჯასა და ვარულასა შეტყობაზედა [დია სცნობდეს სენსა]¹ თუ ფიცხელია და თუ გუიანი. ძრვასა და სიცხესა და სიგრილესა ზედა შეატყოს აქიმმან მეცნიერობითა. აგრევე შიგნით სტომაქსა ზედა და გუერდზედა მლი-
არნი გამოვლენ და მით ნიშანი უნდა შეატყუას და სახელი დაარქუას და თქუას ამათი ხსნა ბურანითა იქნებისო.

და სხუა მრავალი სენია, იმას ბურანი არა აქუს იმას დღეგრძელსა დავარქუამთ ღთით.

იცოდეთ რომე სნეულისა შეტყობა სიგრძე და სიმოკლე ძვრა-
30 ზედა უნდა შეატყუა, ნიშანი მისი, რაჟამ სნეული ნახო და ჩქარად იყოს და ფიცხლა ფიცხლათ იძროდეს და ბრუნევდეს და სიცხე მწოვედ იყოს იცოდი რომა სნეულება ფიცხელი და მოკლე იყოს.

თუ სნეული გუიან იძვროდეს და წყნარად და სიცხე ცოტა იყოს, ტანშიგა ტკივილი არა დია იყოს იცოდი რომე სნეულებჲ გრძელი იყოს.

მაჯაშისა ძარღუისა შეტყობისა ნიშანი. ეს იცოდე მაჯაში სხუილი იყოს და ფიცხლა ფიცხლა სცემდეს და სწორად

¹ ჩამატება ვარიანტისაა.

იცოდენ რომე სნეულემა მოკლე იქნება. თუ მაჯაშისა ძარღუი წური-
ლი იყოს და გუიან გუიან სცემდეს იცოდენ რომე სნეულემა გუიან
და გრძელი არის.

პირისა და ტანისა ნიშანი: ესე არის რომე თუ სნე-
ული პირველად დამკლდეს და ხორცი დააკლდეს და პირისა ფერი
ეცუალოს წითლად ანუ ყუითლად იცოდენ რომე სნეულობა მოკლე
იქნების.

10 და თუ სნეულისა ტანი არა დამკლდეს და ხორცი არ დააკლ-
დეს და ფერი არა გამოეცუალოს, იცოდენ რომე სნეულემა გრძელი
იქნების.

და თუ ისი ნიშნები რომე დაგვიწერია არცა სიფიცხესა გუან-
დეს და არცა სიმოკლესა და წყნარი იყოს, იცოდი არცა მოკლე
იყოს და არცა გრძელი.

მართებს აქიმსა რომე ეს ნიშნები მართალზედა შეიტყოს და
ბუნას სენი ესე რომე არა დასცდეს სნეულისა წამლებსა შიგან, და
სნეული არ დაზიანდეს და არა მოკუდეს.¹

33

20 ხორცი² დაგდებულ იყოს დედათა
წესი ნახეთ და რა ნახოთ ფერზედა ხან ყუითელი იყოს და ხან წი-
თელი. და რა წესი წავიდოდეს კიპმან დაუწყოს ტკივილი იცოდი

¹ აქ ტექსტი წყდება. ორი გვერდი მთლიანად დაუწერელია. გადმოწერისას
ალბათ აქ ფურცელი აკლდა. აქ ტექსტს აგრძელებს დეჟნის ზელით დაწერილი
ორი შელოცვა რაც ჩვენ სქოლიოში გაგვაქვს რადგანაც ისინი კონტექსტს არ
ზღვებიან და შემდეგ არიან შიგ შეტანილნი.

„ჩინურისა ჯამშიგა წყალი ჩაასხი და სამი ლუკმა პური ჩააგდე და სამჯერ
ჯვარი დასწერე და ეს ლოცვა შეულოცე: სახელითა ღთისათა, მამისა, ძისათა
და სულისა წმინდისათა, ოთხშაფათ პარასკევის ძალითა და სამთა ვარსკულავთა
ბძანებითა მე ვლოცავ და წმინდა გიორგი ზღუდრისა ჰკურნებს. სამჯერ ჯამი
თავს შემოავლე და წყალი თავსა დაასხი და პური ძალს მიუყარე. სამჯერ უყავ
და გშველოს ღთითა“.

30

„ჩიდეც ცხროსა შელოცვა სახელითა ღთისათა, მამისა, ძისათა და სულისა
წმინდისათა ზედა რომელი ღთი ზის საყდარსა დიდებისათა და აქებენ მრავალ
თვალნი ქერაბინნი დაღადებენ და იტყუიან წმინდა არს, წმინდა არს, წმინდა
არს უფალი საბათოთი საესე არიან ცანი და ქვეყანა დიდებითა მისითა. ივლ-
ტოდენ ყოველნი საღმობანი და უკეთურებანი სახელითა მამისა ძისა და სულისა
წმინდისათა. შენ ვაებით შენ ცხროვო და თავქედო განეშორენით მონასა ღთი-
ბასა სახელით ვინც იყოს თანა არსო ზეცისა ძალთაო კაცთ მოყვარებისა შენისა
კურნება გარდმოუვლინე და იხსენ ყოველისა უკეთურისაგან, და ნუ აუფლებ მტერსა
ამასა ზედა რამეთუ ქმნილი შენი და ხელთა შენთა არის, და გადიდებს შენ მა-
შით, ძიო და სულით წმინდითურთ აწდა მარადისი, უკუნიოთი უკუნისამდის ამინ.“

² აქ ტექსტს ორი გვერდი აკლია და გრძელდება ასე.

რომე საშვილესა მეტი ხორცია. წამალი მისი ეს არის ექუს-
მუტყალი დანაყილი ქერი და ქერქ შემძურალი, ერთი დრამი ზანჯა-
ფილი, ორივე ერთად დანაყე და ძროხის ნალველი გაურივე მიტ-
ყალი, შექენ მგურგვალი და ზედა დასცხე და მიეცი და ხელისა
ბასალიკე გაუხსენ. ზირითა შეჭამადი შეუქენ. რაცა ფერი შეჭამადი
ჭამოს ყუელა ზირითა ჭამოს.

10 თუ ბუასირი იყოს საშოსა შიგან მისი ნიშანი ეს იყოს რა-
კაცი დაწვებოდეს საშვილე და ბოქვენი ეტკივნოს. წამალი მისი:
ერთი უკია ძროხის ქონი, ერთი უკია ცერეცოს თესლი, ერთი უკია
ნიახურის თესლი, ეს თესლები დანაყე და ქონი დაადნე და შიგ გა-
ურივე და ნახევარ ლიტრითა მაჭრითა მოადუღე, და მაჭარი თუ არ იყოს
ღვინითა, მანამდი რომე ერთ უკიად მოიყაროს, მერმე გააცივე და
პატრუკი ქენ, შიგა დაასველე და მიეც რომე აილოს და ამა საზე-
ლულითა მუცელი დაიზილოს: შვიდი ფერია: ერთი ფერია იასამანის
ზეთი, მეორე იის ზეთი, მესამე სოსნის ზეთი, მეოთხე ნილოფრის
ზეთი, მეხუთე ვარდის ზეთი, მეექუსე ხატმის ზეთი, მეშვიდე მარზან-
გოშის ზეთი, ერთმანერთში გაურიოს და იზელდეს მუცელსა. და ორი
უკია სხვა დაიჭირე ვარდი და ია, უსუმი და მურტი, ავსანთინი, ბა-
ბუნაჯი, ლიანმონ, ამისგან ოროლი მუტყალი ქუნჯითისა ზეთითა
20 მოადუღონ და ერთსა კვირესა მზეს ქვეშე დადგი, მასუკან გამოწურე
რომე ჭამოს. და ქარიანსა საჭმლისაგან იფარეზოს და რაც ჭამოს
მხურვალე და რბილი ჭამოს.

და დედაკაცსა რომ წესი გვიანად მოუჭიდეს, ეს ნიშანი მსუქ-
ნის დედაკაცისა არის.

ოთხი სენი ტანშიგა იქნების სიმხურვალისაგან, და საჭმელს-
ბევრს სჭამდეს, სასმელს ბევრს სვემდეს, არც ხელი გაუხსნია და არც
წამალი აუღია, მისთვის სენი შექნია ტანსა შიგან. ამისთვის სტო-
მაქსა ერთხელ სიგრილე დასჭირდების და ერთხელ სიმხურვალე. ასე
უნდა რომე პირველად მაჯა ნახოს აქიმმან. თუ სიმხურვალისაგან იყოს
30 და სჭარბობდეს, მუცელი გაუხსნას ალილას შარბათითა და თუ სი-
სხლი სჭარბობდეს კოტოში მოჰკიდოს, და თუ სიგრილე სჭარბობ-
დეს სასმელი სადაფისა წვენი ნიგუზისა ზეთითა მიეც, საჭმელი მხურ-
ვალი¹.

¹ ამას მოსდევს ლოცვა, რომელიც ჩვენ სხალიოში გავვაქვს: „მისი ლოცვა
და მარიამ წყაროსა იოროდნისასა აწყობდა სავარცხალსა ოქროსასა, ქსოვდა
ქსელსა ძოწეულისასა, და, გაუტყდა სავარცხელი ოქროსა და დაუწყდა ქსელი
ძოწეულისა. მოვიდოდეს წმინდან მიქაელ და გაბრიელ მთავარ ანგელოზნი. გა-
მოვიდა შავი კაცი, გამოიყვანა შავი ცხენი, შავი უნაგირი, შავი მათრახი. შეჯდა

ძ3 კარი დედაკაცისა რომე არ დაორსულდებოდეს. დედაკაცისა წესისა და ძნელად შობისა, და ძუძუს ტკივილისა და რძისა და ყმაწვილისა შენახვისა და ორსულობისა შეტყობისა.

სოლომონ ბრძენმან თქუა: ათ ფერი სენი არისო, ამა ათსა სენშიგა რომელიცა სჭირდეს დედაკაცსა არ დაორსულდებოდეს, სადამდი არ ეშველოს იმ სენისაგან. სოლომონს ერთი ქალი ედგა, მას ქმარი შერთო და დიდსა ხანსა ქმარსა ქვეშე იყო და არ დაორსულდა, და ქმარი დაგდებას ულაამოდა. და ის ქალი სოლომონთან შევიდა და უჩივლა დაგდებას მილამისო.

10

სოლომან გამოარჩივა ორმოცი კარგი აქიმი და შეყარა სოლომან და ჰკითხა აქიმთა რა არის რომე არ დაორსულდებისო. აქიმნი ერთმანერთსა შეეკითხნენ და ათნი აქიმნი შეირჩივნენ, მათ ათი სიტყვა მოახსენეს. ასეთი სენი არის ათი სენი, რომე სანამდისი ის არ გარიდებს დედაკაცი არ დაორსულდებისო. სოლომონ უთხრა, მეც მითხარით ის ათი სენიო რომელი არისო მათ მოახსენეს:

ერთი ესე არის, რომე საშვილესა შიგან მეტი ხორცი დაიდების სიმსუქნითა და იმისთვის არ დაორსულდებისო.

მეორე: ეს არის, რომე ბუასირისა ქარი:

20 მესამე: ნამეტნავად დედათა წესი არა სჭირდეს და შეჭკვროდეს.

მეოთხე: საშვილე მობრუნებული იყოს, იმას მუნყლიბი ჰქვიან.

მეხუთე: რომე ქარი დაებადების.

მექუთსე: რომე საშვილესა შიგან მძრვილი ქარი დაიარების.

მეშვიდე: ბარსი რომე გამოესხმის საშვილეშიგან.

მერვე: რომე დედაკაცი მოწამლული იქნების.

მეცხრე: რომე ნამეტნავად სიმხურვალე საშოშაშიგან ექნების ასრე რომე რა კაცი დაუწვევის კაცის თესლსა დასწვავს.

მეათე: საშვილესა შიგან სიგრილე მოერიოს.

30 მისი ნიშანი რა კაცი დედაკაცთან დაწვეს სიგრილემან თესლი¹ გააციოს და არ დაადგების. ნიშანი მისი თუ საშვილესა შიგან მეტი რამე სიგრილე გააქარვოს კვირაში ერთხელ იასამნის ზეთი შესვას ოროლი მიტყალი შაქრითა. და სალები იასამნის² ზეთში დაასველოს და აილოს.

შავსა ცხენსა, წავიდა შავსა გზასა სადა წაზვალ გველო რიკო წილი გისხეს სიმბელისა სიმბილისა, კბილი გესლისა. დაეხსენ ასოსა ამის კაცისასა და შევედ თავსა ვეშაპისასა. ქრისტევ ღთი კურთხევისა და სიტკბობისა არის, ამასარვე წმინდაო ჩარიამ ულხინე მონასა შენსა, სახელი სდვას, ვინცა იყოს.“

¹ სწერია „ფსელი“

² ეს სიტყვა განმეორებულია.

ნიშანი თუ საშვილე გარ მობრუნდეს მუდამ თირკმელი სტკიოდეს, მეორე ნიშანი ეს არის რომე წყალს უჭირევდეს, მესამე რომე ბოქვენნი და ჭიბი სტკიოდეს. აწე ამისი წამალი ესე არის, აილე; აყიროს თესლის გული ორი მიტყალი; დანაყე და ცოტას ძროხის ნალველაშიგან გაურივე, ცოტა მჩვარი დაამგრგვალე შიგ გაურივე. და მიეც რომე აილოს.

მეხუთე რომე, საშვილესა შიგან და წელსა შიგან ქარი დაბადებულყოს, ნიშანი მისი ეს არის რომე დაიძინოს და ფერად ფერადსა სიზმარს ნახევდეს გველებსავითა და მხულიკებსავითა, ნახევდეს რასმე, კურასა და თამაშობასა შიგან იყოს. წამალი მისი ეს არის: ოთხი უკია ქუნჯითის ზეთი ერთი უკია ნანხუა და ჯავაშირი, წითელი ვარდი ოროლი მიტყალი დანაყე მაშიგ გაურივე და მიეც რომე აილოს. და ერთსა კვირასა თვითო მიტყალი. და საჭმელი ცხურის ხორცისაგან და შიგ გაურივე ზირა პილპილი და დარიჩინი.

დედაკაცსა რომე საშვილესა შიგან სრსვილივით რამე გამოსხმოდეს მღიერი, ნიშანი მისი ეს იყოს; და ორსულდეს ორსა თვესა და მესამესა თვესა მკუდარი ყმაწვილი გამოვიდეს, ყმაწვილს კიდეც რამე დაჰკლებოდეს, ყმაწვილის შობას უკანის, რომე დასწყნარდეს, ოფლი გამოუვიდეს, ოფლსა უკანით წესი წაეკიდოს. წამალი მისი ეს არის: ახალის თევზის ქონი და კურდღლის ქონი, მგლის ქონი, აფთრის ქონი ოთხივ ერთად დაადნევით და დანაყეთ შავის ქათმის ნალველი[თა]. ეს ყველა ერთად გაქენ რომე მალამასავით შეიქნას, მერმე მოლურჯო მატყლი დაამგრგვალე და შიგან დაასველე და მიეც რომე აილოს. და მუდამ გასახსნელს წამალს მისცემდი ლილის წყლითა და თარანგუბინითა. და საჭმელი ქათმისა ხორცი ტყემლის მჟავითა.

საშვილესა შინა თუ ბარსი დაიბადოს. ნიშანი მისი ეს არის რა ქმართან დაწვეს წელთა ქვეშე მყრალი ოფლი გამოუვიდეს დედაკაცსა, მისი სიმყრალე ეწყინებოდეს. წამალი მისი ესე არის აილე პიტნა ხმელი ექუსი დრამი, სონიჯი ორი დრამი, ორივე დანაყე და ცოტათა ცივითა წყლითა გაურივე და ცოტათა მჩურითა გაამგურგვალე დაასოვლე და მიეც რომე აილოს. ფერხთა კოტომში მოჰკიდე. ოყნად პატრუკი ის ქნას რომე დედაკაცისა სწერია. რასაც სჭამდეს მუდამ ზირას გაურევდეთ, ხორცი ტრედის ხუნდი აქამე.

დედაკაცი მოწამლული თუ იყოს მისი ნიშანი ეს არის: მუდამ ნალულიანი და საგონებლიანად იქნების, და პირის სახე და ფერი შეცვალბულიყოს და ხან ჟამიერად საშვილესა შიგა მოუვიდოდეს. წამალი მისი ეს არის რომე ძვიელისა შალიხა აქვიან მისი

ჭამა თვითო მიტყალი დილეულად დაწოლის ჟამსა. და თუ ეს მა-
ჯუნი არ იშოებოდეს მისად სანაცვლოდ დევალ მუშკი თაფლითა
შექნილი, და წყლისა მაგიერად ახალის ყველის წვენი ასვით.

საშვილესა შიგა რომე ნამეტნავად სიმხურვალისაგან იყოს.
მისი ნიშანი ეს არის მკლედ და ფერი ნაკლულად იყოს და როდეს-
ცა წესი ნახოს ავი სული უდიოდეს და ტანი ცეცხლივით გაუ-
ცხელდეს. წამალი მისი: აიღე აყიროს ძირი მწარისა და ლაბ-
ლაბი გაახმე და დანაყე დედაკაცისა ფსლისაგან გაურივე და მატყ-
ლითა აალებინე როგორაცა სხვა გვითქუამს და საქმელი გრილი შე-
10 უწყევით და ღვინოსა ნუ სვამს. ხორცი კაკბისა და გნოლისა ჭამოს.

დედაკაცსა სიგრილვე მორეოდეს მისი ნიშანი ეს არის,
რომე დედაკაცი მხიარულად იყოს და მისი წესი უფრო იყოს და
რა დაემართებოდეს ფსმასა მოუმატოს. წამალი მისი: თორნე
აანთე რა დაჯდეს თორნის თავი კარგად დაბუროს და თავზედ ერ-
თი ხურელი დააგდოთ და დედაკაცი ზედ დაჯდეს ასრე რომე სით-
ბო შაშვილესა შიგან შევიდეს, რაზომცა შეუძლოს. წამალი მისი:
ბამანი, ანძარუთი; ორივე დანაყე და თაფლითა პატრუკი შექენ და
აალებინე, პატრუკის წამალი: ანდუზი ხმელი და დანაყილი ხუთი
დრამი და ხუთი დრამი მუშკი და ერთი დანგი შაქარი ყუელა, და-
20 ნაყე რკინის კოვზსა ზედა დადევ და ცეცხლსა ზედა დადვას და რა
გაცხელდეს გაურიოს და მერმე პატრუკები შექენას თაფლითა, რომე
აიღოს და საქმლად ცხურის ხორცი შემწვარი მწვანილიანი და მა-
რილის საქმლისაგან ერიდებოდეს.

დედაკაცსა რომე საშვილესა შიგან სიმსივნე სჭირდეს მისი ნი-
შანი მუდმისად უახლებდეს [წესსა] და უნდომად იყოს და ამა ბო-
როტისაგან ერთობ ტკივილი მოვიდოდეს, ასრე რომე ტკივილისაგან
ოფლი ზედა გარდაესხას. წამალი მისი ბაბუნაჯი, აქლილმალიქი,
ქალამას ფურცელი სელი, ულბო სწორ სწორი დანაყე ნახევარზედა
და წყალი ჩაასხი ქუბზშიგა ჩაყარე და მოადუღე, რომე ძალი გამო-
30 ვიდეს და დედაკაცი წყალში ჩასვი იმა ნაღულებსა სანამდის ის
წყალი გაცივდებოდეს და მერმე გამოვიდეს ჭიბი და ბოქვენნი დაზი-
ლე ამ წამლითა რომე აწე. დავწერთ, აალებინე. აიღე: ბატის ქონი,
ზროხის ფერხის ტვინი მუყლი აზრაცი, ზაფრანი, კვერცხისა ყუი-
თელი, თხის ქონი, რაცა დასანაყი იყოს დანაყე და ქონი დაადნევ
და შიგ. გაურიოს და ცოტა ღვინო გაურივე და პატრუკად შექენ და
ყოველთა დღეთა თვითო მიტყალი აიღებდეს.

ქს კარი ძნელად შობისა. დედაკაცი რომე ძნელად შობდეს,
თუ აბანო იყოს იბანოს, თვარა თბილის წყალშიგან ებანოს და ტანი

საზელელითა დაიზილოს. საზელელი მისი ეს არას: ქათმის ქონი, ბატის ქონი და ცვილო სწორ სწორი ერთმანერთში გაურვივე და ორი თავი ხახვი შეწვას და შიგ გაურიოს ესე თბილად უნდა შეზილოს. ულბო და ხურმა მოხარშონ და შექენ და თაფლითა აქამე, რაცა რბილი საქმელი იყოს წირათი აქამე, ვარიითა. და მსუქნისა თოხლის ხორცითა ხარშო, ქერის კორკოტის წვენითა და ჯულაბი ნუშის ზეთი გაურიე და აქამე.

10 ძნელად შობისა მიზეზი ერთი მისგან იქნების რომე დიდი ავადყოფა გარდახდეს და სუსტად იყოს და ერთი მისგან სხვა რომე არა ეშობოს და დედაკაცი ცოტა იყოს, მი'გან საშიშარი იყოს. ერთი მისგან იქნების რომე მწოვედ მსუქანი იყოს, ერთი მისგან იქნების, რომე ყმაწვილი დიდი იყოს და ანუ თავი გასდიდებოდეს, ერთი მისი რომე ქალი იყოს და ქალი დედასა ერთობ გარჯის შობაშია. ერთი მისგან რომე ყმაწვილი უძლურად იყოს და ან მკუდარი და მისისა გამოსულისა ღონე არ იყოს, ერთი მისგან კიდე, რომე მისგან ყმაწვილი უკუღმა მოვიდეს ფერდთაკე ანუ გვერდით ანუ მუხლთაკე.

20 წამალი ძნელად შობისა, რასაცა მიზეზისაგან იყოს ესევე არის, აიღე: ულბოსა და მალოქისა ნადულები და სელისა ლაბა და შირბახტის ზეთი, ერთმანერთსა შიგა გაურივე და ზურგსა და საპარსავესა და ბარკალსა გარეშემო შემოსდვან და ბაბუნაჯისა ზეთითა და ცერეცოსა ზეთითა ისე დაუზილონ და ულბოსა და სელისა ნადულებსა შიგან ჩასვი, ასე რომე ჭიპამდის ჩავიდეს უბრძანე რომე ცოტა ისერნოს, მერმე მუხლზედან უკუჯდეს და ერთსა ფერხსა ზედან დგეს, ბევრჯელ ამა წესითა იქმოდეს და შობდეს. და დაჯდებოდეს და თავის სულთქმა შეზიდოს და გაღმა აჭირებდეს. და ცხვირთა დაცემისა წამალი იხმარე პილპილა და აპუტარატი და დანაყეთ და ისუნოს რომე ცხვირთა დასცეს და ოთხი მიტყალი კიტრის ტყავი დანაყილი და გაცრილი მიეც, მასვე წამსა გამოვა ყმაწვილი.

30 სხვა წამალი: დარიჩინი და მთახვის ყვერი და ტყიურა რომელიცა ამ დედაკაცსა გუნებასა უკეთ დააშუნდეს მიეც და თბილად იყოს და ადვილად შობს.

სხვა ჰაბი, რომე ამ საქმისათვის გამოცდილი არის. აიღე: დარიჩინი და უფული ათათი დრამი და სალიხა შვიდი დრამი, ყურფა და მური და მგრგუალი ზარავანდი და ყურსი ამათგანი ხუთხუთი დრამი, შავი საკმელი, აფთიმონი ოროლი დრამი, მუშკი დანგ ნახევარი ყულა დანაყე და აბი შექენ როგორცა წესია მისი, შარბათი

სამი მიტყალი თექუსმეტისა მიტყალითა ღვინითა. თუ ამ აბშიგა ერთი დრამი აფიონი გაურონ უკეთესი იქნების.

სხვა, აიღე: უფული ორი დრამი ჯარაოტი ნახევარდრამი, ვაშაყი ნახევარდრამი, ფუა, ერთმანერთში გაუროს.

მაჯუნნი ძნელად შობისათვის: აქიმნი ამასა ზედა გამონახულან რომე ის სწორი წამალი არ არის. დედათ ძნელად შობისათვის. მური, მთახვის ყვერი, შავი საკმელი თვითო მიტყალი, დარიჩინი ნახევარ მიტყალი, უფული ნახევარ მიტყალი, ყუელა დანაყეთ და თაფლითა შეხილეთ; შარბათი ორი მიტყალი ძველითა ღვინითა მიეც.

სხვა, ძნელად შობისათვის: სადაფის წვენი და შამიანდლისა ნაღუდარითა მატყლის ჭოთი დაასველე და ააღებინე და ეშველოს. სხვა; გრძელი ზარევენდი დანაყილი მატყლის ჭოთით ააღებინე.

სხვა შაფი, აიღე: შავი ხარბაყი, ჯავაშირი ძროხის ნაღველი სწორ სწორი ქენ და შაფად შექენ და ააღებინე, მკუდარიცა და ცოცხალიცა ფიცხლად გამოიყვანოს ყმაწვილი. ქვეშე რომე შეუკმიო. მისი წამალი: ქოთანში ცეცხლი ჩაყარე და ტრედისა სკინტლი ჩაუროივე შიგან და შეუკმივე და ყმაწვილს გამოიყვანს. გოგირდიცა კარგია, რომე შეუკმიოს, გველის ტყავი შეუკმიოს, რომე ყმაწვილს ასრე გამოიყვანს, რომე არ მოკლას ყმაწვილი. ძოწი მარჯვენას ბარკალზედ შეაბას. მერმე არის, ვირის ქაჩაჩი დაწვა და საპარსავზედ ტლედ შემოსდევით. მერმე ცხენისა და ვირის ქაჩაჩი და მლაშის თევზით თვალი შეუკომლე, ყმაწვილს გამოიყვანს.

და ყველას უკეთესი წამალი ეს არის, რომე დედასა ძალი მისცეს კარგის შარბათებითა და ხორცის წვენითა და თოხლოს კვერცხის გულითა და მსუქნის ქათმის წვენითა დედაკაცსა ძალი მისცეს. და თუ ამით არ იქნას, ოსტატმან დედაკაცმან ხერხით გამოსჭრას სამართებლითა. და საჭმელი ყუელა მსუქანი და რბილი ჭამოს და ყოველის შემკურელის წამლისაგან იფარეზოს.

30 თათბირი რომე ტეხა დააცხროს და შობა გაუადვილოს. და დედაკაცი თუ აბანოს შიგ ჩაჯდეს და იბანოს და მოვიდეს და აბანოსა გარეთ აბაზანგშიგან ჩაჯდეს, აბაზანი დიდსა და ღრმასა ჰქვიან და იმაშიგან უნდა ჩაჯდომა.

თუ აბანოსა შიგან შესუსტდეს, ფერდი და ბოქვენნი და ბარკლის გარეშემო ცერეცოსა და ბაბუნაჯისა და ხატმისა ზეთითა უნდა დახელა და ასოები და ძარღვებიც დაუზილე და მუმრულანი ბატისა და ქათმის ქონისა და ცვილითა შექნილი შირბახტითა სარცხოსა გარეშემო შესცხოს ნელთბილი. და ყოველთა დილათა, ბიის გულისა,

სელისა ლაბა ჯუღაბითა მიეც და საკმელი რბილი და მსუქანი ქათ-
ვისა ისპანახითა და ანუ მაგიერთა მათის მსგავსითა აჭამეთ და
ყოვლსა შემკურელსა წამლისაგან იფარეზოს, და კარგ სული რამე
ან მუშკი და ან სხვა, როგორცა ზემოთ გვიწერია, იმ წესითა
უკმიონ. და რა შობისა ტეხა გამოჩნდეს, როგორცა ზედა სწერია,
ისე აქნევინე.

10 შობისა უკანით რომე საშოსა შიგა ბუდე დარჩების, თუ
შობასა უკანით ბუდე ყმარწვილისა შიგა დარჩეს, ცხვირსა დააცემინეთ
ამა წამლითა და თუ არ გამოვიდეს ქვეიანმა დედაკაცმა თითითა
მოეკიდოს და წყნარად დაძრას რომე ეცადოს მყდარი გამოვიდეს,
და ძალად გამოზიდვა არ ვარგა ამად, რომე საშო დაშავდების და
იქნების რომე შევიდეს და საშოსა პირშიგან მოგროვდეს, დალპეს
და აგრე ჩამოვიდეს, მერმე მისი სული სასასა, გულსა მიხუდეს და
მისგან მრავალი სენი გამოჩნდების.

20 წამალი მისი რომე, ზემო რომე ქვეშე საკმელი სწერია,
ისი უნდა უკმიონ და მერმე მუფარახი და დეველმუშკი აჭამონ და
სტომამქსა ზედა და გულზედა კარგა სელი და ძმარის¹ ტლე შემოს-
დვათ. თუ ეს წამალი არა ერგოს, ასაღებები და შაფები და მაჯუ-
ნები რომე ძნელად შობისათვის მოგონებული არის ის უყავით და
ერგოს ღთითა.

მუცელსა შიგან რომე ყმაწვილი მოკუდეს, მისი
ნიშანი ეს არის რომე თუ ოთხ დღემდი არ გაეყაროს დედასა და
სტეხდეს იცოდი რომე მკუდარი არის.

წამალი მისი ძნელად შობისათვის რომე მოგონებულია ის
უყავით, ძლიერი შაფები და ქვეშე შესაკმევებელი და ის ახმარეთ
ქალბანა და მარმხოტი ამა საქმესა შიგან ერთობ ძალიანი არის, თუ
სამი დრამი მღებართა კალია შეჭამონ ყმაწვილი გამოავდოს.

30 თუ ვირის ქაჩაჩი და მისი მჩორე შეუკომლით მლაშისა თევ-
ზის თვალითა, ყმაწვილი გამოავდოს. არაბი თრიაყიცა ამასშიგა გა-
ურიეთ.

სხვა ძალიანი შაფი, აიღეთ: ნიშადური დანაყილი ათი დრამი,
ვაშაყი სამი დრამი, ჭაშაყი გაადნევ და ნიშადური გაურიე, შაფი
შექენ და მიეც, რომე ყოველთა თანა იქონოს, და ყმაწვილი გამო-
ავდოს.

სხვა, აიღე ხარის ძირა, მავიზაჯი, ზარავანდი და მარიამ
საკმელა და მაზარონისა თესლი და შამიანდალი და ვაშაყი, ეს ყუ-

¹ აქ სწერია უადგილოთ „მიმცვი“.

ელა დანაყე და ვაშაყი და ზროხის ნალველი შიგ გაურივე მოდულე-
ბული და შაფები შექენ და აალებინე.

სხვა შემოსადები: შამიანდალი, ყუსტი, სადაფისა ფურცელი-
სამ სამი წონა, მური ერთი წონა და ძროხის ნალველი გაურივე,
ჭიპსა და ბოქვენსა ზედა დასდევ, მკუდარი ყმაწვილი გამოავდოს
ბძანებითა ლთისათა.

10 თუ მშობიარესა შიგ გულის ძგერა დაემართოს, წამალი მისი-
ეს არის, რომე ცერეცოსა ნადულარსა შიგა კარგი თაფლი გაურივე,
და აგრე არწყევინე, რომე ავი სენი სტომაქიდან გამოწმინდოს, და
თურინჯის შარბათი და შემწვარი ბია კარგია მისთვის. და საკმელად
შემწვარი თიკანი და კრავი შემწვარი კარგია და სამარხოდ მუხუდო-
და ოსპი. და ხილისაგან სხალი და ვაშლი და ბროწეული ტკბილი
და მუავე კარგია და მწვანვილთაგან ცოტა ქოქი, ქასნი, ორივე მშუ-
ენი არის. და კომში კარგია ღვინითა, კარგად მოხარშე დანაყე და
სტომაქზედა ტლედ შემოსდევ. და ტლეები რომე ღვიძლისა უძლუ-
რობისა, სტომაქისა უძლურობისათვის მოგონებულია, ამასცა ერ-
გების.

20 თუ სტომაქშიგა ქარი ჩავიდეს და აწყენდეს ეს გვარიშნი
მიეც, აიღე: ძირა ქირმანი ძრმით გაზრდილი და მოხალული და
თეთრი საკმელი და ქონდარი თვითო წონა, თახვის ყუერი ერთი
წონა, ეს ყუელა დანაყე და ამათი წონა შაქარი გაურივე და ერთი
მიტყალი და ნახევარი მიეც შესასმელითა.

თუ ორსულობაშიგან წესი გამოუჩნდეს წამალი, ოსპი, ბრო-
წეულის ქერქი, გულნარი გუნდა, კრკო, წყლითა მოადულე და
შიგ ჩაჯდეს, გულნარი და ბროწეულის ქერქი ხმელი, წითლითა
ძრმითა მოადულე და ტლედ ბოქვენზედ შემოსდევით. მარგია და თუ
იმიტ არ ეშველოს ქარბისა ყურსი და რაცა დედათა წესისა წამალი
სწერია უყავით და ეშველოს.

30 იცოდით რომე შობას უკანით სისხლი სდის დიდხანსა. თუ
წესიერად სდიოდეს არა წამალი უნდა, გამოწმინდების, და თუ
ერთობ ბევრი ედინოს დასუსტდეს, და რაცა დედათა წესისა უკუ-
ყენებისა წამალი არის ის უყავით.

დედაკაცსა რომე შვილი მოსწყდეს, მრავლისაგან
იქნების ამისთვის არ დავსწერეთ რომე, გაგრძელდებოდა.

ყმაწვილი რომე მუცელშიგან მომკუდარიყოს მისი ნიშანი
ეს არის, რომე ყმაწვილი მუცელსაშიგან ემძიმებოდეს, და რა ქარი
ეცეს გვერდისა, ამას გვანდეს, ამ გვერდით იმ გვერდსაო ქვა მი-
გორდაო. სხვა ნიშანი, ჭიპი გაუცივდეს და ძუძუნი დაუცარიელდენ

და საშოსაშიგან ყვითელი მყრალი წყალი სდიოდეს და თვალთა სრ-
თეთრე გაუშავდეს, ცხვირის თავი და ბაგენი გაუთეთრდეს, და რა
ეს ნიშანი ნახო, იცოდე მოწყვედისა ნიშანი არის. და ესეცა იცოდე,
მშობიერობისაგან, მოწყვედისა ტკივილი უფროსი იქნების, ამისთვის
რომე, უჟამოდ დაემართების.

10 იცოდე მოწყუედის მიზეზი ოთხისა თვესა წინათ და შვიდსა
უკანით არის. ამასა შიგა უნდა გაუფრთხილდეს. ამ დროს არცა
ხელის გახსნა კარგიჲ და არც წამლის აღება, ამად რომე რაგინდა
რა ცოტარამე საწყინარი მოხუდეს საფათერაკო არის არ დია სჭირს,
არც ხელის გახსნა და არცა წამლის აღება არ მართებს. თუ ნია-
დაგ [მხურვალი] იყოს და სისხლი სჭარბობდეს მისითა მიზეზითა
ყმაწვილი მოსწყდებოდეს, მაშინ წყნარითა და რბილითა წამლებითა,
დღე გამოშვებით წამლებსა უნდა [სვამდეს] ამისი უკეთესი გასა-
სნელი ხიარშამბარია. და კარგი საქმელი რომე გუნება სიმრთელი-
სავე მოიბრუნოს. და ყმაწვილისა მოწყუედის მიზეზი მეტის სენისა-
გან იქნების რომე ყმაწვილსა არ დააყენებდეს, მოსწყუედების.

ნიშანი ორსულობისა ის არის, რა დედაკაცსა თვალის სი-
თეთრე გაულურჯდეს და ან გაუყვითლდეს და პირის სახე ცოტად
მოშაოდ სცემდეს და ჭორფლიცა გამოუჩნდეს პირზედა და ძუძუთა
თავი გაულურჯდეს და ანუ გაუშავდეს და გაუდიდდეს თავისა ბრუ
და გულისა შლა გამოუჩნდეს ეს ყუელა ორსულობისა ნიშანია.

ერთი გამოცდა სხვა არის იმ დღეს ნურასა სჭამს და სა-
ლამოს საშოსა შიგან ნიორი აალებინე, დილასა ნახე, თუ დილასა
ნიორის სული ამოსდიოდეს პირსა არ არის ორსულად და თუ არ
ამოსდიოდეს, მაშინ ორსულად იყოს. აგრევე კარგ სული რამე
ქვეშე შეუკმივე და პირსა ამოედინოს სული, არ არის ორსული, თუ
არ ამოედინოს მაშინ ორსულად იყოს.

30 შობისა ნიშანი, რომე ახლოს მოწყურვილ იყოს, ნიშანი
ის არის რომე გუერდისაკე და ჭიპისაკენ იმძიმებოდეს ზედა საშო
სამნაგივითა წვეთდეს იცოდე შობისა ჟამი არის ახლოს. და რაჟამს
თქონი დაუსუსტდენ და ბარკლის გარეშემო სიმსივნე და ქარი გა-
მოუჩნდეს, შობის ჟამი არის.

ორსულობისა უკუყენებისა წამალი, თუ კაცმან სარცხოსა
თავი შირბახტითა დაისველოს და აგრე ცოლთან დაწვეს, არა და-
ორსულდების. თუ ყათრანითა დაისველოს არ დაორსულდების. თუ
უმარილითა სარცხოსა თავი დაიცხოს არ დაორსულდების. აგრევე
ცოლთან დაწვეს თუ დედაკაცმა პიტნისა წვენი, უკითა ბარანბოს
წვენითა შესვას არ დაორსულდების.

კმ კარი წყლით ორსულობისა. წყლით ორსულობა თუ დაე-
მართოს დედაკაცსა, დიაცსა ჰგონია, ვითა მართალი ორსულობა
არისო, მაგრა არ არის მართალი ორსულობა. ასრე ბრძანეს ბრძენთა
ფილასოფოსთა ვითა, რაჟამს დაუსუსურდეს ღვიძლი სიგრილითა და
ტყირბი, შიკრვიან მათი სავალნი და ძარღუნი და მერმე სისხლი
დაუშავდების, სიგრილემან და სიმყრალემან ბალღმისაგან განწყუნას
და როგორაცა რძე გარდაიქცეს წყლად, ყოველმან ასომან და ძარ-
ღუმან წყალი შობოს, მაშინ გაასივებს ბუშტსა და მერმე შემოვალს
მუცელსა.

10 მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე გაუსივდეს ფერხნი, წვივნი და
მუცელი როგორცა სისხლისა უფალსა. იცოდი წყლით მაკეობა ხუთი
გვარი არის: სახელი მათი, ერთისა სახელი ასტიცე, მეორისა სა-
ხელი ტიბანიცე, მესამისა სახელი კაწარსარკე, მეოთხისა სა-
ხელი კუპლეგამატოს, მეხუთისა სახელი დეოფოვონოს. ესე
არის სახელი წყლით მანკიერობათა.

ნიშანი ასტიცესი: თითები დაუწურილდეს, მკლავნი და
იდაყუნი, ბარკალნი და მკერდი გამხმარნი იყუნენ ასრე რომე ძვა-
ლები და სახსრები ჩნდეს, და მუცელი დიდისა ორსულობისაგან
უფროსი იყოს და მუცელზედა ძარღვები სიმსივნისაგან გაშავებულნი.

20 ნიშანი ტიბანიცესი: ეს იყოს რომე დიდად გაბერილი
იყოს თავითფერხამდეს და ტკივილი ერთობ იყოს წყლისა ნოტიო-
ბისაგან.

ნიშანი დეოფოვონისი: ფერხნი და წვივნი გასივებულნი
იყვნენ და სული უგუბდებოდეს.

ნიშანი კაწარსარკესი: ის არის რომე ნახევარამდის ავსებულ-
ყოს წყლითა. ესე არის ნიშანი წყლით მაკეთა. უწინა შეტყობა უნდა
და მერმე წამლობა.

30 სხვა ნიშანი მისნი: ხელნი ან ფერხნი გაუსივდეს—ტუტა
წთობილი ასვი და ერგოს ბრძანებითა ღთისათა და რაცა სისხლსა
წამალი ერგების ისევე ამას ერგების.

წამალი მისნი, აიღე: აქლემისა რძე ლიტრა ერთი და ჩა-
ასხი ქოთანსა და ექთენივე წყალი წაურთე და ადულე, ვირემ წყალი
წავიდეს და რძე დარჩეს და თაფლი პერულ მოხდილი ოცდაათისა
[დრამისა] წონა და პილპილი სამისა დრამისა წონა და დარაფილ-
ფილი ექუსისა დრამისა წონა ეს ჩაურთე და დაჟრივე დიდად და
შეასმევდი, ვითაცა უშვებდეს ყოველსა დღეთა თვითოს ასმევდი
ამით საზავებლითა. საჭამადსა მხურვალსა მისცემდი და პურსა მხურ-

ვალსა კვერცხსა შეგორვებულსა და შვიდ [დ]ღემდის მოსჯობდეთ თუ
ღოსა უნდეს.

წყლით მანკიერობისათვის აიღე: საქმინაჯი და გო-
მიზი არაბი, საბრის კუტრი და ლარიყონი ესენი სწორი წონა და-
ნაყე და წყლით შეზილე და მარცულად შექენ და შეასვი ორისა დრა-
მისა წონი ღვინითა.

10' წყლითა მანკიერობისათვის აიღე: ვაშაყი და საქმი-
ნაჯი და საბრი თვითო დრამისა წონი და საყმუნია ორის დრამისა
წონი, ჯინჭრის თესლი ორის დრამისა წონი ეს ყუელანი ისევე მარ-
ცულად შექენ, მისგან შესმა ორისა დრამისა წონი წყლითა თბილითა.

მისთვისვე აიღე: ბოსტანთა შროშანისა ძირი და წური-
ლად დანაყე და თაფლითა უგბოლავეთა აჭამე სამსა დღესა სამსამი
კოვზი. მისთვისვე: თხათა კურკლი თხათავე ფსელითა ანუ ყრმა-
თათა შეაგბე და მუცელსა ერთსახედ შემოსდეგ და უცვალებდი
მრავალჯერ ვაცწელოსა¹ ფსელი ასვი. მისთვისვე სათხევარი. წა-
მალი: ბოლოკი მწუხრსა, ძმარსა ჩაყარე ცხარსა და დილეულსა
თაფლითა უგბოლავეთა ჭამოს, რა გასთალოს თბილი წყალი სვას
და ანთხიოს.

20 წყლით მანკიერისათვის: ველური ნიორი ჩაჭერ ერ-
ბოთა ფურთასა და კარგად შეგბოლე რომელ დაჩუღდეს და ერთ
ჯამ ასვი ხუთი ჭაშაგი და მწუხრს ორი ჭაშაგი და ამარხვე. უკეთუ
უსუსურად იყოს დილეულად ასვი და მწუხრამდი ამარხე და აჭამე.
სპედაგი ხორცი, ნიორი და ბოლოკი და ერგოს თუ ღმერთსა უნდეს.

სხვა ნიშანი ორსულობისა. თუ დია საგონებელსა შიგან იყოს
ორსული, და თვარა დედაკაცსა ჰკითხე, მაშინ რომე ქმარი დაგიწ-
ვების, ბარკალსა შიგან და საშვილესა გარეშემო სინედლესა ნახავ
თუ არაო, თუ აგრე თქვას მჭირსო, იცოდი ორსულია. სხვა ნი-
შანი: თუ პირსა სახე შეცვალებულ იყოს იცოდი ორსულია, თუ
შუბლსა შიგან ნიშანი რამე გამოუჩნდეს იცოდი რომე ორსულია.

30 ნიშანი ორსულისა დედაკაცისა ქალსა შობს თუ ვაჟ-
სა, დედაკაცსა პირსა დახედენ, თუ პირის სახე წმინდა იყოს ქალა-
ლდივითა და ლაწვი წითელი იყოს, იცოდი ვაჟია. აგრევე სიარულ-
სა შიგან მარჯვენა ფეხი უწინ წამოდგას იცოდი ვაჟია და თუ მა-
რცხენა წამოდგას იცოდი ქალია. ნახოს ძუძუ მარჯვენა თუ ნათლად
იყოს, და მხიარულად და ძრვა სუბუქად, იცოდი ვაჟია.

30) **კარი ყმაწვილის გაზღისა.** ყმაწვილისა გამზრდელი დედა-
კაცი გამოარჩიონ, გამზრდელი ასეთი უნდა რომე კარგისა ზნისა

¹ სწერია „ვაცწილისა“.

იყოს, ბერი არ იყოს, ტანშიგა მიზეზი არ იყოს, ანუ ბარასი ან ქა-
შვეთისა. ჭკვიანი იყოს, სიარულზედა მძიმე არ იყოს, ყოვლის ტკი-
ლისაგან უმიზეზო იყოს, რომე არას ასოსა შიგან მიზეზი არ იყოს,
არცა მსუქანი იყოს და არცა მქლე, სწორი იყოს.

რა ეს იშოვოს და ისი ფარეზად ყოს, არც ავის საჭმელი და
არცა მწოვე არა ჭამოსრა, თვარა რძე დააკლდების. რა რძე დააკლ-
დეს შაქარი რძითა ფურისათა გალესე და შეასვი ხუთსა დღესა. თუ
რძე მოსქე და ნადგომი იყოს და ავი სული უდიოდეს, სიქანგუბინი
აქამოს მუდმად, რომე რძე დაწმინდოს. მუდმად რძესა ნახევდი ძიძი-
სასა. არამც ფერად მოლურჯო იყოს. თუ მოლურჯო იყოს და სული
უდიოდეს ავი და მლაშე იყოს, ეს ყუელა ყმაწვილს აწყენს და დედა-
სა და ძიძასა ხელი უნდა გაუხსნას, ბასალიკე და კიფალი.

10

თუ რძე მძიმე იყოს კორკოტს აჭმევდი ძიძასა. ცხურისა რძე
შაქრითა მოატკბონ და იმასცა ასმევდენ. რძე თეთრი უნდა იყოს,
წმინდა და სულად კარგი, წმინდა სული უდიოდეს.

ნიშანი იმისი თუ დედაკაცსა უშვილობასა სწა-
მებდე. გახურეტილსა სკამსა ზედა დასვი და ქვეშე ჯამითა ცე-
ცხლი შეუდგი და კარგ სული რამე შეუკმიე და სკამი კარგად ჩაბუ-
რე რომე სული არსით გამოვიდოდეს, და თუ პირით და ცხვირით
მისი სული გამოვიდეს, არ არის დედაკაცი ორსულად.

20

და ერთი ეს არის რომე განწმენდილი ნიორი აალებინე საშოსა
სალამოსა და დილასა უსუნე და თუ მისი სული ამოუვიდეს პირითა ან
ცხვირითათ არ არის დედაკაცისაგან უშვილობა, და თუ არა ამო-
ვიდეს მაშინ დედაკაცისაგან არის უშვილობა, დასაბამი არს შიგ-
ნით, მისი წამალი ზემოთ სწერია.

ლ კარი დედათა წესისა. მათი ამბავი. დედაკაცისა მართალი
და პირის წყლიანი ის არის რომე, თვეშიგა ერთხელ დაემართოს
და წვეთ წვეთად სდიოდეს, და სამსა დღესა უკანის აღარა სდიო-
დეს, ესე სიმრთელისა ნიშანი არის. თუ მისგან უფრო ადრე მოუ-
ვიდეს და ან უფრო გვიან სნეულობისა ნიშანია. დედაკაცსა თუ მე-
ტი დაემართოს, თუ მართალსა ბორჯალსა წესი ყოლე დამეტდეს
და ანუ უფრო ადრე დაემართოს და საშომანცა ტკივილი დაუწყოს,
სნეულობისა ნიშანი არის. ანუ იყოს შუყაყისაგან, რომე საშოსა პი-
რი დასქდეს და სისხლი იქით[გან] სდიოდეს, ანუ სისხლისა დამე-
ტებისაგან, ანუ ძარღვებისა თავი დაეხსნას და მისგან იყოს.

30

საბინ ყარაშვილი იტყვის: სამსა დღესა ორი დანგი
ანუ ოთხი დანგი ბაზარულა ბანჯი დანაყილი, შაქრითა მისცეს, მა-
რგე არის. და თუნმაქანის ფურცლისა წვენი და მრავალძარღვას

წვენი მისცეს, მარგე არის. ანუ გულნარი და გილერმანი და ირმისა დამწვარი რქა ძრმითა გარეული და შავი ხაშხაშისა თესლითა და ვარდისა თესლითა და ღვინითა წყალგარეული მისცე მარგე არის.

სხვა გამოცდილი შაფისა, აიღე: სუქბუნდა, სურმა, გულნარი, კრკოს ბუდე ყუელა დანაყე და მურტისა წვენითა შეზილე, შაფი შექენ და ააღებინე და გრილი და შემკრველი წამლები რამე ახმარე. ეს არის: ხმელი ვარდი, ოსპი, მურტი, ძაღლის ყურძენა, მრავალძარღვა, თუთუბო ირსას. წვენი გაურფვე, გულნარი და გრკოს ბუდე, გუნდა, ბროწეულისა ქერქი აყაყია, ფარფარას წუნითა. ჰამა წყლითა მოღულება და შიგა ჩასხმა და ამ წამლებისაგან ტლედ შემოდება ამა საქმესა შიგა მარგე არის. და თუ ამ საქმესა შიგან შეკრვით იყოს ვარდის შარაბი და ნილოფარისა შარაბი გაუწყევით და თუ მუცელსა შიგან რბილათ იყოს, ტაბაშირისა ყურსი უნდა მისცენ.

და საქმელი ამა საქმესა შიგან შემკრავი უნდა, ისრიმი და თუთუბო კოწახური, ოსპი და ნარდანგი, ნიშასტაგი. და ხორცთაგან კაკაბი, ღურაჯი და გნოლი და ჯერანისა ხორცი. და ხილთაგან მყავე ბროწეული და ზრუსი და ფშატი მარგე არის, და უკეთესი წამალი ეს არის. რომე ეს შეიტყოს ვითა სისხლისაგან არის თუ ზაფრისაგან თუ სევდისაგან და თუ ბალღმისაგან. წმინდა მწვარი აიღე და დედაკაცს საშოსა შიგან ააღებინე და დილასა ჩრდილსა გაახმე და მერმე დახედნეს თუ ფერად ყვითელი იყოს ზაფრისაგან არის, თუ წითელი იყოს სისხლისაგან არის, თუ თეთრი იყოს ბალღმისაგან არის, თუ მოშაოდ და ან ისფრად იყოს სევდისაგან არის.

პირისა ფერიცა გაშინჯე, ამაზედა მოწმად დაიჭირე ამას უკანით წამალი ის არის, რომე უწინა რომელიცა სენი მეტობდეს, მისგან გამოწმინდე და მერმე ეს წამლები უყავ:

ლა დედაკაცისა წესისა უკუდგომისა: რაქამ დედაკაცს წესი უკუდგეს და აღარ მოვიდეს მისი წამალი თუ მსუქანი იყოს და სისხლისა უფალი მას პირველად საფინისა და მაბიზისა ძარღუსა უნდა გახსნა, საფანი მკლავსა შუა ძარღუსა ჰქვიან და მაბიზი მუხლთა უკანის კართასა შიგა, ორნი ძარღუნი არიან, ამას ჰქვიან. და წვივზედა კოტოშისა მოკიდება და ერთსა დღესა ერთსა წვივზედა უნდა მოკიდება და მეორესა დღესა მეორესა წვივზედა უნდა მოკიდება და დახედენ თუ მეორედ გახსნა კიდევ უნდოდეს საფანისა და მაბაზისა ძარღვისა, კიდევ გაუხსენ. მაშუნესა და გასახსნელსა წამალსა უნდა მიცემა და მისგან შესმა და მისა ნადულარ-

სა შიგა ჩაჯდომა. გასახსნელი და მაშუენე წამლები ესე არის: ნიახურისა და ანისონისა თესლი, მდოგვი, სონიჯი და ნიორი, აშაყი, ზარავანდი, ჯარაოტი; ეგირი, ჯავშირი, საქმინაჯი, მთახუის ყვერი, ნიგოზი, ვაშაყი, ზირა ქირუმი, სადაფი, პილპილა, თაფლი და დარიჩინი, შავი საკმელი, ანდუზი და ტყიურა ეს ყუელა გამხსნელი არის.

და რომელიცა იშოებოდეს ანუ ერთმანერთსა შიგან გაურივე, ანუ მარტო რომელიცა იშოებოდეს დანაყე და გაცერ. შეკრული დედათა წესი გახსნას.

10 წყლისა პიტნა თაფლითა მისცე მარგე არის. და ხმელი, დანაყილი პიტნა თაფლითა მისცე მარგე არის. ტყიურა ნადულარი თაფლითა მისცე მარგე არის. წითლისა ლობიოსა და შავისა მუხუდოსა ნადულარი და ოშნანი, ამას ჰქვიან რომე მღებარნი იხმარებენ, მღებართა ქვა, და ანდუზი ამათი ნადულარი, და აქლემისა ბალახისა ნადულარი და ქონდრისა ნადულარი, ამათი ნადულარი თაფლითა მიეც მერმე არის, წმინდად დანაყე დარიჩინი მიტყალი ღვინითა დაასველე, და მერმე შეკრულსა წესსა გახსნის. მაგრა თუ ამოკნარა მაშინ თავის ტკივილი სჭირდეს, ამ წამლებისაგან ნურას უზამ. ესე უყავ: აილე ცერეცო, ბაბუნაჯი, მარზანგუში, აქლიმელიქი, ქოლმი, 20 პრასა, სადაფი, პიტნა, სონიჯი, ნიახურის თესლი, აშაყი, ყუელა ერთპირად ან თვითთა თვითთა წყლით მოადულე, და სენისა უფალი სკამსა ზედა დასვი და ქვეშე შეუდგი და მობურე კარგად რომე ორთქლი შეუვიდეს.

და თუ თავი სტკიოდეს ნურცა ამას უზამ და აშნა ნადულარ-შიგა ჩასვით. თუ ამა წყლითა ბანბა დაასოვლოთ და თან აილოს მარგე არის.

და თუ ერთი დრამი იარაჯფეყრა მისცეთ, ისიც მარგე არის. ნიგოზი და სადაფი ორივე ერთად დანაყოს და ხუთი დრამი ძრიელითა ღვინით შეასვი, მარგე არის. მარტო შამიანდალი და მარტო 30 ჯავაშირი და მარტო საქმინაჯი შეუკმოლე მასვე წამსა გახსნის.

ნი შანი დედაკაცსა რომე წესი მეტად სჭირდეს, აილე: ხუთი დრამი თეთრი საკმელი, ერთი დრამი ზაფრანი დანაყე რბილად, სამსა კურეცხისა გულსა გაურივე, და აქამე დედაკაცსა შობასა შიგა. ბოქვენმა რომ დაუწყოს ტკივილი, ანუ შობა გაუძნელდეს: დაიჭირე ცოტა მჩვარი დედათ წესსა შიგან [ამოავლე] დაწვი, სველსა მიწასა შიგან გაურივეთ და ააღებინეთ.

ძნელად შობისათვის: აილე ქორის სკინტლი, უშნარა-შიგან გაურივე და შეაქამე.

ლბ. დედაკაცსა თუ რძე დააკლდეს, მისი ნიშანი ეს არის, რისგან არის, თუ გუნება მწოვედ მხურვალი ანუ ნამეტნავზდ გუნება გრილი არის.

ნიშანი ეს არის: თუ სიმხურვალისაგან იყოს, ძუძუსა წითელი იყოს ანუ ყუითელი და ხელი რომე დასდვა ცხელი იყოს. თუ სიმხურვალისაგან იყოს¹, მუდმათ იისა ზეთსა ძუძუსა შემოსცხებდი და ნელთბილსა წყალსა ძუძუსა და მკერდსა ზედა ასხემდი და მუმრულან რომე წმინდითა ცვილითა და იის ზეთითა შექნილი იყოს, და ნელლითა ქინძისა წვენითა დაასხი ზედა, ავანსა შიგა კარგად დაზილე რომე მალამოსავითა შეიქნას და ტლედ ძუძუსა ზედა შემოსდევ. ქინძის ფურცელი და თუხმაქანისა ფურცელი დანაყე და ტლედ შემოსდევ. მერმე არის სხვა: ძმარი და ვარდისა ზეთი ერთმანერთსა გაურივე და ძუძუსა ზედა ტლედ შემოსდევ.

თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი ესე არის რომე ძუძუსა ფერი თეთრი იყოს და ხელი რომე დასდვა ცივი იყოს, და ტკივილი უფრო რბილად იყოს. წამალი მისი: მუმრულან შექენ ყუითლისა ცვილისაგან ხატმისა ზეთითა, ანუ სოსნისა ზეთითა, ანუ ყუსტისა ზეთითა მუმრულანი შექენ და შემოსდევ. სხვა: აილე ხმელი, დანაყილი პიტნა მერმე ღვინითა კარგად მოადულე, მემრე იმა მუმრულანსა შიგან მოურივე და კარგად ამოზილე და ძუძუთა ზედა შემოსცხევ. თუ რამე ძუძუსა შიგან შეიკრას და სენად შეიქნას დაიჭირე ჭაკუნტელი ძრმითა მოადულე, მანამდის რომე ლადნეს, მერმე პურის გული და დიდის ცერცვის ფურცელი გაურივე, ესე ყუ[ე]ლა ერთად გაურივე და შირბახტისა ზეთიცა გაურივე და კარგად დანაყე და ძუძუსა ზედა ტლედ შემოსდევ და ერგების. რომე ძუძუსა ხორცი დაინაყოს: ოსპი და უკურკო ჩამიჩი დანაყე და შემოსდევ, ერგოს. თუ ძუძუსა შიგა მხურვალი სენი გამოჩნდეს ძმარი თბილითა წყლითა გარეული ძროხისა ანუ ცხურისა ბუშტსა შიგან ჩაასხი და შემოსდევ სიმსივნეზედა. სხვა: ძალლის ყურძენას ფურცელი დანაყე ვარდისა? ზეთი გაურივე და ძუძუსა ზედა ტლედ შემოსდევ სამსა დღესა ამას ახმარებდი. თუ მან არა უშველოს რა სხვა გრილი ტლე შემოსდევ.

სხვა ტლე, ძუძუსა ტკივილისა, რომე უკანის ბოლოს ჟამს უყონ, აილე: საერო პური ხმელი, ქერის ფქვილი და დიდის ცერცვის ფურცელი, ულბო დანაყილი, ხატმი მათგანი ხუთხუთი დრამი, ზაფრანი ორი დანგი, ესე ყუელა დანაყე და კუერცხისა ყუითლისა გულითა შეზილე და ძუძუსა ზედა ტლედ შემოსდევ.

¹ ამ სიტყვის შემდეგ უადგილოდ ზის „წადილი მისი“.

სხვა: სელი დანაყე და ძრმითა გაურივე და შემოსდევ ძუძუ-
თა, ერთობ მარგე არის, რაჟამს ძუძუსა თავმან ტკივილი დაუწყოს
ფიცხლავ ხელი გაუხსენ და სანდალი და აყაყია ტლედ შემოსდევ,
რომე კიდევ არ გარდაექცეს,

ძუძუსა ტკივილი, თუ სიგრილისაგან გამოჩნდეს, წამალი
მისი, პირველად იისა ზეთი კვერცხისა გულითა შემოსდევ და მერმე
ცივილი, დანაყილი ნიახური ძუძუსა ზედა [შემოსდევ]. და ამას ზეთ-
ტლევები [რომ] სწერია, ამისთვის მარგე არის..

10 სხვა ძუძუს ტკივილი რომე გამაგრდეს და გაუსივდეს და ში-
გან ლუდლუდი გამოჩნდეს თიასავითა გორვიდეს, პირველადვე
იისავე ზეთი შემოსდევ კვერცხისა გულითა და მერმე მუმრულანში-
გან ვარდის ზეთი და ზროხის ნალველი გაურივე და შემოსდევ. თუ
ღვივისა თესლი გაურიოთ ამას, მაშინ მარგე არის. და ძმრის თხლე
შემოსდევა ისიც მარგე არის და ლუდლუდსა, რომე თიასა გვანდეს,
ნედლი ატმის ფურცელი და ნედლი სადაფის ფურცელი დანაყე და
შემოსდევ. მარგე არის. თუ ძუძუსა შიგან ღუბელა იყოს და ან. შე-
ექნას, აიღე: სელი და ქუნჯითი, იის ძირი, შავი საკმელი, ნედლი
თხის კურკლი, ტრედის სკინტლი, ბორა, საქმინაჯი¹ სწორ სწორი,
კარგად დანაყე, მერმე შირბახტითა და ზროხისა წვივის ტვინითა²
20 და ბონდაბითა გაურივე და შემოსდევ.

წამალი მისი რომე ძუძუთა შიგან ავი წყლული გამოჩნდეს,
რომე ხორცი მოსქამოს. აიღე: მწარე ღვინო ათი ლიტრა, თუთუბა
გატყავებული, ნახევარ ლიტრა, ესე ყუელა მავა ღვინოსა შიგან ჩა-
დევ რომე კარგად დალბეს, მერმე წყნარად ცეცხლითა აადულე და
უხნის შეშით გაურევდი და როგორაცა ნახევარზედა მოდგეს დაჭ-
ყლიტე, დაწურე და მერმე ეგრე ღვინით მაგავე ცეცხლზედ შედგი
და ერთხელ კიდევ ადულე და მერმე ეგ შეინახე და როდესაცა მო-
გინდეს, სადაცა მისთანა ძუძუს ტკივილი გამოჩნდეს, წყლის პიტნა
თაფლითა მიეც მარგე არის, და ხმელი დანაყილი პიტნა თაფლითა
30 მიეც, მარგე არის. წითლისა ლობიოსა და შავისა მუხუდოსა ნადუ-
ლარი, და ოშნანი ამას ჰქვიან, რომე მღებართა ქვასა ჰქვიან, და ან-
დუზი ამათი ნადულარი და აქლემისა ბალახისა ნადულარი და ქონ-
დრის ნადულარი, ყველას ნადულები თაფლითა მიეც მარგე არის.

წამალი: დანაყილი დარიჩინი, მატყლი ღვინითა დაასოვლოს
და მერმე დარიჩინსა შიგან ამოავლოს და ააღებინოს, შეკრულსა წესსა
გახსნის, მაგრა თუ ამა მანკსა შიგან თავისა ტკივილი იყოს, ამა წამ-

¹ სწერია „სასინაჯი“.

² სწერია ტუტითა.

ლებისაგან ნულარას უზამ, ესე უყავ, აიღე ცერეცო, ბაბუნაჯი, მარზანგოში, აქლამალიქი, ქალმი, პრასა, სადაფი, პიტნა, სონიჯი, ნიახურის თესლი, აშაყი ყველა ერთპირად და ანუ თვითო, თვითო, წყლითა მოადულე და სენისა უფალი სკამზედა დასვი და ქვეშე შეუდგი და კარგად მობურე რომე ორთქლი შევიდეს, და თუ თავისტკიოდეს, ნურცა ამას უზამთ და ამა ნადულარსა შიგა ჩასვით. და თუ ამა წყლითა ბანბა დაასოვლონ და თანა აიღონ, მარგე არის. და თუ ერთი დრამი იარაჯფეყრა მისცე ისიც არგებს. ნიგოზი და სადაფი ორივე ერთად დანაყე და ხუთი დრამი ძრიელისა ღვინითა შეასვი მარგე არის. და მარტო შამიანდალი, და მარტო ჯავაშირი, და მარტო საქბინაჯი შეუკმოლე, მასვე წამსა გახსნის.

ლზ. კარი დედათა თუ საშოსა შიგა სიმსივნე დაემართოს.
ხელისა შუა ძარღვი გაუხსენ და მერმე პირსა წაიგდებინოს, და საკმელსა ნუ სჭამს რასთონიცა გასძლოს უჭმელობა ისი სჯობს, თუმუცელსა გახსნა უნდოდეს, ხიარშაშბარი ქანისა წყლითა და ნუშის ზეთითა შესვას, მუცელი გაიწმინდოს. თუ ტლე მოუნდეს, ბაზრაცატუნი და ფურცელი ხურფარასი და ნედლი აყირო გაფხეკილი დფუქვილი ქერისა და ვარდის ზეთი ეს ყუელა წყალსა შიგან მოადულე და შიგ ჩასვი. ესე ტლედ ქენ: ბაბუნაჯი აქლილმალიქი, ულბოსა თესლი, ასაქისა თესლი, აზრაზუბანდისა, ეს ყუელა მოადულონ და თბილსა წყალსა შიგა ისი ნახარში ჩაასხან და შიგან ჩასვან და აქლილმალიქ მწოვედ მოადულონ ზაფრანის ზეთითა და კვერცხის გულითა და ბაბუნაჯისა ზეთითა ტლედ ქნას და საშოსა დაიდვას. ლოაბი¹ სელისა და ლოაბი ულბოსი ოყნად ქნას, შაფილ ქულბათი ხამიცა კარგია.

თუ სიმსივნემან პირი გამოილოს და ბალღამი სდიოდეს და ბუშტისაკე მივიდეს, ბაზრაცატუნი ახლისა რძითა მოადულოს და შეხურიტოს, და საზამთროსა წყალი ჯულაბითა შეასვას.

თუ იმა სიმსივნისა ბალღამმან წვენი წელისაკენ ქნას, რაც² მლიერისა წამალი სწერია იმასაცა ისი უყონ.

თუ იმისი წვენი სიმსივნისა და ბალღამისა საშოდღმა წავიდეს, მალამო ბასალიყონისა და ზროხისა ერბო[თი] საშოსა შინა ოყნა უყოს.

თუ ის სიმსივნე სარატანი³ და იჰალუნი ბატისა ქონითა ტლედ შემოსდვან და ჩამდნარი ფუფულიცა ჩაურთონ. და ულბოსა

¹ სწერია ლოაბო.

² აქ უადგილოთ ზის „წელია“.

³ სწერია „სართნან“.

ზეთი და ბაბუნაჯისა ზეთი ერთად გაურიონ და შიგან მატყლი ჩაასოვლონ და საშოსა შეიდვას.

ერთი წამალი ესე არის, და მისგან ნურას იშვიშვის: ახლისა ქინძისა წყალი და ან ქასნისა წყალი და გოგირდი ტყვივისა ავანშიგა დანაყილი იმა წყალსა შიგან გაურიონ და მანამდი ურიონ ვერემ გაშავდებოდეს ამისგან ხან შიგან ჩააწვეთონ და ხან ოყნა უყონ და ქალის დედის რძითა და ვარდის ზეთისა უყონ. თუ სისხლისა წვეთი გამოჩნდეს რომე ლეითიზისა და გილი ერმანისა და სითეთრე კალისა და ხურფასი ფურცლისა რძე და ფურცელი მრავალძარღვის და მისი ზეთი ეს ოყნათ უყონ.

ლ. სხვა სენი დედათა საშოსა, ისთინაყ ჰქვიან საშოსა სენსა. თუ ესე სატკივარი სჭირდეს, მისი ნიშანი ეს არის რომე თავი სტკიოდეს და თვალი ემღეროდეს და გული უძგერდეს და თავიცა უბრუნევდეს და კბილსა იღრქინვიდეს ძილსა შიგან, და თასანუჯი გამოოჩნდეს. ამა სენსა და სარასა შუა ნიშანი ცალკე ცალკე არის და სენი ერთმანერთსა ჰგავს. აწ ნიშანი სარასი ისი არის რომე დაეცეს ანაზდად და ლოყასა იცოხნიდეს და ენასა ისრევდეს, და პირსა დუჟი მოსდიოდეს და პირის სახესა ფერი აღარა ჰქონდეს, იმა ზემოსა ისთინაყისა ნიშანი ამა ნიშნებსა¹ არა გავს.

ისტინაყი რომე სჭირდეს კაცისა საუბარსა გაიგონებდეს და სარა რომე სჭირდეს, საუბარს ვერ გაიგონებდეს. თუ ესე სენი დედაკაცსა საშოსა სჭირდეს, ასეთი წამალი შეუწყევით, რომე ისი გახსნას და გავიდეს და ბარკლისა ძირსა კოტოში მოკიდე და ია, ბაბუნაჯი და აქლილმალიქი, ლაბლაბი, მარზანგოში ესე წყლითა მოადულონ და შიგან ჩასვან.

თუ ესე სენქალისა და ავისა ხილთისაგან იყოს, თუ შეიტყოს ფიცხლა საზარდულსა დაიწყოს ბარკლისა შეკრვა და კოქთამდისა შეიკრას და ამა ფერხთა მრავლითა ხარდლითა და თბილითა წყლითა იხელდეს და ბარკალსა და წვივზედა ყათრანი შემოიდვას და ყათრანი და ჯუნდა ბედასტარი და ჯავშირი და რაცა ამათ გვანდეს ცხვირსა ისუნებდეს ერგოს. სანთელი დაავსოს და ის დავსილი კუამლი ისუნოს, ერგოს.

დედაკაცი რომ მრთლა იყოს შაფი ქნას ფულფულისა და გუნდუშისა აბულყარისა ზეთითა მოზილოს და შეიდვას და საშოსა პირი დაიზილოს, რაცა სენი და სიგრილე და სინედლე იყოს ყუელა გაწმიდოს. მას უკანით იარაჯ ფეყრა და შამიანდალი ერთმანერთსა

¹ სწერია „ნაშენებდა“.

შიგა გაურიოს და შეასვას და იარაჯი ლუყადიათა მუცელი გაიხს-
ნას, ისიცა კარგია. და მაჯუნი ნუჯა ჭამოს, ისიც არგებს.

ლმ. კარი და ნიშანი, კაცი რომე ცოლთანა ვერ დაწვებოდეს სენისაგან. მამაცობასა და თესლისა მომატებისა წამლებისა. ამა საქმესა ორი სენი მოუშლის ანუ ზაფრა და ანუ ბალლამი, კარგი აქი-
მი უნდა რომ ესე შეიტყოს.

10 ნიშანი მისი თუ სიმხურვალისაგან იყოს... ცოტა და შევა-
სვად გაცივებული, მაშინვე გამოაჩენს თუ სიგრილისაგან იყოს; ძა-
ლიანი მაჯუნი შესვას და იგი გამოაჩენს თუ ზაფრისაგან იყოს. და-
ჭირე ოცდაათი დრამი თარანგუბინი და ორსა ლიტრასა ცხური-
სა რძეშიგან დაალბე და გამოწურე და ასვი უშველოს ღთითა.

თუ ბალლმისაგან იყოს მაჯუნი შეუწყევ ამ წამლისაგან, ა ი ლ ე:
სტაფილოსა თესლი, ინდოური ნიგოზი, დარიჩინი, ყარამფული, ჯავ-
ზი, თვითოსაგან ხუთ ხუთი მიტყალი, თაფლით მაჯუნი შექენ და
აჭამე და მამაცობას მატებს, და ძალს მისცემს.

სხვავე თუ კაცი ავად იყოს და დედაკაცთან თანა ვერ და-
წვებოდეს, აქიმსა ასე მართებს რომე იმა კაცისა გუნება შეიგნას თუ
სიგრილისაგან და თუ ბალლმისაგან იქნების, მაშინ მისი წამალი ღვი-
ნო და კარგი საჭმელი იქნების და კარგითა საჭმლითა გაამრთელონ.
20 არათ ღონითა წამლით ეს არ იქნების რომე კაცი დედაკაცთან და-
წვეს, თუ აქიმმა კარგათ საჭმელთა ჭამისაგან მოუმატებს. იქნების
რომე წამალი უყოს კაცმან და უარ მოუხდეს წამალი მისი.

თუ სტომაქი გრილი იყოს, წყალი ტანშიგა შერჩომოდეს მას
ძალისა მისაცემელი წამალი უნდა რომე ის წყალი დაძრას. თუ ესე
არა სჭირდეს საჭმლითა გაამრთელონ. ამა კაცისათვის და იმა სატ-
კივარისათვის ერთობ კარგია წყალითა დამბალსა მუხუდოსა, ყუელ-
სა სჭამდეს დილასა. და თუ სტომაქი გრილად ჰქონდეს ზანჯა-
ფილითა ჭამოს კარგად არგოს. ყალია და პრასა და ხორცი, სტა-
ფილო და მუხუდო და ნედლი ბაკლა ამას შიგა მარილი და ზანჯა-
ფილი და კუერცხის გული და დარიჩინი, ამას ზემოთსა საჭმელსა
30 შიგა გაურიონ, და თუ ცოტა თაფლიც უყოთ სჯობს.

და გრილსა სტომაქსა არგებს თევზი ახალი, შემწვარი, უმითა
ხახუთა ჭამოს. თუ მისი სტომაქი გრილი იყოს, ანუ ზანჯაფილითა
და ან ფილფილითა, ამითა ჭამოს ეს თევზი რომე ერგოს. სატაცური
მოხარშოს და მერმე ერბოთა კიდევ შეწვას და გული კვერცხისა
ჩაახალე და დარიჩინი ჩააყაროს, ეგების და ძალსაც მოუმატებს.
საჭმელი კარგი რაც იმა სენსა ერგების. დაიჭირე: ახლისა თევ-
ზისა ბუშტი შეწვი და კვერცხითა ჩაახალე. ზანჯაფილი, დარიჩინი

და ფილფილი ზედ დააყაროს და ქამოს ერგების. საკმელი სხვავე, დაიჭირე ვარია სამი და ტრედის ხუნდი სამი¹ ის ვარია და ტრედის ხუნდი აქნას და მუხუდოთა ბაკლათა და ოსპითა და ხახვითა, მისსა მარილსა ზანჯაფილიცა ურთოს.

საკმელი სხვა: ჯაფიზი ინდაური მისი გული, წურილად დათაღონ და წმინდა პური ახალსა რძესა ჩაუყარონ და თორნესა ჩადგან და ზედა ბატი ანუ ქათამი მსუქანი შეუწყონ რომე მისთა ნაწველი იმა შექანადშიგან ჩავიდეს, ერთობ კარგად არგებს. საკმელი სხვა: ნუშისა გული ტკბილი და გული წიფლისა და თხილისა და თესლი ხაშხაშისა და ხმელი ლელვი ყუელას წონა ეს ყუელა დანაყონ წურილად და ყოველს დილას სამი უკია² რძე მოადუღონ, ქამოს, ძალი და თესლი მოუმატოს. ტრედის ხუნდი და წურილი წიწილი რომე მუდმად მუხუდოთა ქამოს, ბანბისა გურკა და ლობიო ეს აქამონ, იმა წიწილსა თესლი მოასფარისა, ბაკლა, ეს ყუელა არგებს. ჭივჭავი, ტრედის ხუნდი თუდარითა და ნიორითა გატენილი სველსა ქალაღდსა შიგან წაახვივონ და ლადარშიგან ჩაფლან და შეწვან, სტომაქსა ერთობ ძალს მისცემს. ერთი სხვა არის ნიადავ ქავკავსა სქამდეს და წყლისა ადგილსა რძესა სმიდეს, თესლი მეტად გაუმრავლდების და შემწვარი თხა, მუხუდოთა გატენილი, ისიც ისრევე არგებს, ქაბაბი ჩინი და სულინჯანი ზედა მოაყაროს. თუ მისი სტომაქი მხურვალი და ხმელი იყოს, ახალი თევზი და მაწუნი ახლითა ხახვითა და რძე ან შაქრითა, ანუ თარანგუბინითა და მსუქნისა ბატისა და თიკნისა ხორცი აყიროთა შექნილი ან იართათა ან კიტრითა და ტვინი კრავისა და თიკნისა და ტვინი ქათმისა ესე ყუელა არგებს.

საკმელი სხვავე: ტვინი ჭივჭავისა და ტრედის ხუნდისა თვითოსაგან ორმოცდაათი და ჩიტისა კვერცხისა გული ოცდაათისა და ქათმისა კვერცხისა გული ათისა ხორცი თხისა ახალი ერთი ვაყია, უკიასა ჰქვიან, ხახვის წყალი დანაყილისა სამი უკია, ოცდაათი მიტყალი ზროხის ერბო და ორმოცდაათი მიტყალი მარილი, ეს ტაფაშიგა შექნან, ვითა გვითხრობია. საკმელი სხვა: ხახვი დაჭრილი ერბოთა შეწვას კვერცხი, ჭივჭავი და ტრედის ხუნდი და ნახევარ მიტყალი სულინჯანი და ცოტა სიყანყური შიგ გაურიონ და აქამონ³.

¹ აქ უადგილოთ ზის „სამისა ხუნდისა ქონი“

² სწორია „ვაყია“

³ ამის მომდევნო ორი აბზაცი ტექსტუალურად არ უდგება ამ თავს. ამიტომ ისინი მოგკეცავს ფრჩხილებში.

(ცხვირის სისხლისათვის თრიაქი გალესე წყლითა და პატრუ-
ქი დაასოვლე მითა დანაყილს შაბში გაურივე და ცხვირში შეუდევე
და უშველის ღთითა. მისთვისვე აყალოს მიწის მუხარადი შექენი რომ
თავს ჩამოეცვას და უშველის.)

10 (თ უ მ ც ა კბილი ეძროდეს ერთობ კარგი და გამოცდილია, და-
იჭირე სუდასუნბული ოთხი დრამი, მარილის თვალი ოთხი დრამი,
გაზმაზუ ოთხი დრამი, ირმის რქა დამწვარი ოთხი დრამი შაბი ოთ-
ხი დრამი, უდის სუხია ოთხი დრამი, თუთუბო ოთხი დრამი, ბრო-
წეული ყვავილი და ვარდი ოთხი დრამი, მურტის ფურცელი ოთხი
დრამი წითელი ვარდის თესლი ოთხი დრამი ყუელა დანაყე ცალკე
ცალკე და გაცერ და ღამით კბილის ძირში დააყარეთ და არგოს
თუ ღთსა უნდოდეს¹.)

სახელითა ღთისათა აქა დაიწყების კარაბადინი. თავით თმით-
გან, ვიდრე ფერხით ფრჩხილამდის რაც სენი არის, ყუელას-ნიშანი
და წამალნი ცალკე ცალკე გვერდს უწერიან გამოჩენითა.

აქა საძიებელი დაიწყების.

20 **ა.** სწერია ყოვლის ფერის თავის ტკივილის, ბრუსა, თავქედი-
სა, შაკიკისა და უძილობისა, რომე ავად ყოფაშიგა და სიბერეშიგა
დაემართების, ყუელა ამა კარშიგა სწერია.

ბ. მანახულისა და მისი ნიშანი.

გ. სარისი და სექდასი.

დ. ფილენჯისა, ლაყვასა, რაშასა და თასანუჯისა, რომე ძარ-
ღვისა დამოკლებასა ჰქვიან.

ე. თვალის ტკივილისა.

კარი ყოვლის ფერის ყურის ტკივილისა

მ. ყურის ტკივილისა.

ზ. ცხვირისა და ცხვირთათ რომე ბოვასირი გამოვიდეს, სურ-
ღოსა და ცხვირთად რომე სისხლი სდიოდეს, დაცემისა და უკუყე-
ნებისა.

30

ც. პირისა, ბაგისა, კბილთა და ენისა და ყბისა.

¹ ამის შემდეგ უადგილო, გაუგებარი წინადადებაა „ეს ყანუნის ბულისა-
გან ვარდაურე ერთად“ შემდეგ კი „თუ ქორსა აქშენდეს ვარდის ჯაჭაჭი დაალ-
ბე, მის წვეწვში ხორცი ჩაუყარე და ისრე აჭამე და ეშველები. ქორსა რომე ან-
ღლი სჭირდეს თვალების ხუჭვას დააწყებინებს და თავს... იქნების, ბიის ჩხირი
გათალე და ბანბა დაახვიე და ვარდის წყალში ზაფრანა გაურივე, ამოხოცე სამჯერ
იმითი და სამჯერ ცარიელის ძრმითა. მატლი ესხას სასაშიგა იმავ ჩხირით ამო-
ყრევივე“. თუმცა ეს დედნის ხელით არის დაწერილი მაგრამ რადგანაც ტექსტთან
კავშირი არა აქვს, ამიტომ სქოლიოში გაგვაქვს.

თ. ყელისა, ხახისა და მალაზისა, ხუნაყისა და ყელიდალმან რომე სისხლი ამოსდიოდეს, და ხმისა ჩასულისა. სხუავე ყელის ტკივილისა, გარეთ რომე სტკიოდეს.

ი. წურბლისა რომე წყლის სმასა შიგა ჩაჰყოლოდეს.

ია. ხველისა და ზიუნაფაზისა, ფირტვისა სიმსივნისა, მკერდისა და სილისა, რომე ფირტვისა სწყულულსა ჰქვიან.

იბ. სტომაქისა, ბოყინისა, სლოკინისა და აიზასი, რომე საჭამადისა დამჟავებასა ჰქვიან.

10

ივ. გულისა და გულის წვისა.

იღ. ღვიძლისა და ვარამისა, რომე სიმსივნესა ჰქვიან.

იი. სისხასა, დიყისა და იარაყანისა.

იკ. კარი ტყირბისა ტკივილისა.

20

ილ. საჯისა და ყვანისა.

იმ. კოლინჯისა და ჯაშასი, რომე ფირტვი არის.

ინ. თირკმელთა და ქანთელისა.

იო. ბუმტისა და შირიმისა.

იპ. სარცხვენელისა, ყვერის ტკივილისა და ნაწლევნი რომე ყვერშიგან ჩამოუვიდენ, მისი.

30

იჟ. უკანასა კარისა, ბოვასირისა და შუყაყისა და ქავილისა.

იზ. კიებისა სამივე ფერისა.

იღ. არყანისა და მუფასლისა და მიკრისისა.

იი. ახალი დასაწყისი თავით თმით ვირემ ფერხისა ფრჩხილებამდე რაც კაცს გარეთ სენი დაემართების.

კვ. პირის ფერისა შენახვისა.

კჟ. ბაყისა და ბარასისა.

კტ. მუწუკებისა გარეთ რომე ესხას.

კთ. მაგრისა სიმსივნისა.

ლ. კისრის ტკივილისა.

ლა. მხრის თავის ტკივილისა.

ლბ. ფსელი რომე უნდომად წაუვიდოდეს.

ლგ. მოტეხილისა და ამოგდებულისა.

ლდ. დამწურისა და დამდულრილისა.

10

ლე. ტანშიგა რომ ქარი დაიბადოს.

ლვ. რწყევისა.

ლზ. ყვავილისა და ავის ჟამისა.

ლთ. ტანშიგა რომ სიმსივნე გამოჩნდეს.

მ. ღლია რომე უყროლდეს და ფეხები.

მა. ხადირესა რომე წელთა ქვეით მობანდებოდეს.

მბ. დაულფილისა და დავალისა.

მგ. ქუსლისა და ხელფეხისა დახეთქისა.

მდ. ისრის პირისა და ეკლის გამოღებისა.

მე. სიმკლისა და სიმსუქნისა.

20

მე. მოწამლულისა წამალი.

მვ. გველების კბენისა და მისი წამალი, ბორიალისა და ღრიან-
კალისა ქვემძრომთა და ბრაზიანის ძაღლისა.

მზ. ძარღუთა გახსნისა, კოტოშისა და წურბლისა.

ნ. აბანოს ბანისა.

ნა. ტილი რომ თმასა და წვერში დაიბადოს.

ნბ. ძილისა და ღვიძილისა.

ნგ. საკმელთა მჟავეთა და ტკბილთა.

ნდ. ტანისამოსთა.

ნე. ახლად დასახლებისა.

30

ნვ. ზეთებისა შექნა.

ო. ხასიათი თევზთა და ხორცთა.

ოა. რძის ხასიათი.

ობ. თესლების ხასიათი.

ოგ. ბოსტნეულთ ხასიათი.

ოდ. ახლისა და ხმელისა ხილისა.

ე. ტკბილთა და შაქრიანთა.

ეა. ღვინისა და წყლისა.

ებ. მარტო წამლებისა.

ბ. კარი პირველი. ყოვლის ფერის თავის ტკივილისა, თავ-
ქედისა, ბრუსა, შაყიყისა, ყუელა ამა კარში სწერია.

პირველად ნაზლა და სურდო დავესწეროთ. რაცა
კაცსა თავშიგა სატკივარი დაემართების ყუელა ტანშიგა შეექნების
და იქი დაემართების. პირველად სურდო შეიქნების და მერმე ჩამო-
ვა გულშიგა და ნაზლად გარდაიქცევის. ნაზლის ნიშანი ეს არის,
ახურვებდეს და აცხელებდეს და გულის პირი სტკიოდეს. აწ რაც
ცხვირთად გამოვა იგი სურდო არის და რაც შიგნით გულზედა
წავა იგი ნაზლა არის, და მერმე გულიდაღმა სტომოქშიგა ჩავა და
10 სტომოქსა აშლის, ასრე რომე რასაცა სჭამს ვერა მოიდნობს და სე-
ნად გარდაექცევის. და მერმე ის უდნობი ნაწლევშიგა ჩავა, და აგ-
რევე ყოველსა ასოქსა შიგა უდნობი წავა. ერთი უარესი ყუნა მის-
გან იქნების, თუ ღვიძლშიგა წავა მჯდომად შეიქნების და თუ ფირ-
ტუთა და თირკმელთა შიგან წავა მაშინცა მჯდომად შეიქნების და
მას რაცა გარდაჩების, თუ ყურშიგა გამოვა, ყურის ტკივილად გარ-
დაიქცევის, და თუ თვალშიგა ჩამოვას, თვალის ტკივილი მისგან იქ-
ნების. თუ კბილშიგა ჩამოვას, კბილის ტკივილი იმისგან იქნების. თუ
ყელშიგან ჩამოვას ყელის ტკივილი და ხუნაყი მისგან იქნების.

იცოდეთ, რომე თავისა ტკივილი მრავლისაგან იქნების: ერ-
20 თი სისხლისაგან, მეორე ზაფრისაგან, მესამე სევდი-
საგან, მეოთხე ბაღმისაგან, მეხუთე სიცხისაგან რომე
სიარული მისჭირდეს სიცხეშიგა, მისგან დაემართების. მეექუსე მე-
ტისა სიცვიისაგან, მეშვიდე ცასა ქვე შე წოლისაგან. მერვე-
ძლიერის ქარისაგან, მეცხრე ნამეტნავად დედაკაცთან წო-
ლისაგან, მეათე შიმშილისაგან. მეათერთმეტე ღვინისა
ბუხარისაგან, მეათორმეტესა დავარ ჰქვიან. მეათცამეტესა
ბაიზარგა ჰქვიან.

ერთი თავის ტკივილი სხვა არის, რომე შიგნით გარემდის თავი
ეწოდეს.

30 ერთი თავისა ბრუ არის. ერთი თავქედი არის, ერთი ის-
არის რომე კაცი წაიქცეს და ან მალლიდაღმე ჩამოვარდეს, ან ცხენი-
წაექცეს, და მაზედა ტვინი დაერყიოს და თავის ტკივილი დაემარ-
თოს. ანუ ტვინი დაერყიოს.

ერთი თავქედი არის, ესეცა სამ რიგია და ოთხრიგი ამისი ნი-
შანი მისსა კარშიგა მოგონებული არის. ერთი ეს არის რომე კაცსა
სიტყუა ავიწყდებოდეს და რასაცა შეინახვიდეს, იგიცა დაავიწყდე-
ბოდეს, ესეცა თავქედსა ახლო ახლავს. ერთი უძილობა არის, რომე

უძილობა სჭირდეს. ერთი შაკიცია, რომე ნახევარ თავის ტკივილსა
ჭქვიან.

თავის ტკივილი რომე სისხლისაგან იყოს: მისი
ნიშანი ეს არის, რომე თავი სტკიოდეს და თვალები და შუბლი,
ყურები გასწითლებოდეს, და პირზედა წამოჭეხებით იყოს, და ხელი
რომ დასდვა ძარღვებსა ზედა სავსედ და ჩქარად სცემდეს. რა ეს
ნიშანი ნახო იცოდი, რომე სისხლისაგან არის. ამას ფიცხლავ ხელი
გაუხსენ, ანუ საფეთქელი, ანუ შუბლი, ანუ თავსა კოტოში მოჰკიდე.
და თუ ყმაწვილი იყოს ყურნი აუცრნენ, და ზემო თავსა, სისხლისა
10 დამეტებულისა წამლებსა შიგან სწერია ის უყავი. და თავის ტკივი-
ლისათვის ფაჩი დარბანდი გაღესე ძრმითა ან ქალისა დედისა რძითა,
თუ ისი იარა იყოს წყლითა გაღესე და შემოსდევე, ერთობ კარგი
არის და გამოცდილი.

✓ და აფიონსა და ანუ ქაფურსა უსუნებდეს. ერთობ კარგი არის.
სხვა ამისი წამალი ის არის, რომე თუ შეისუნებდეს ერთობ კარგი
არის. სხვა მისი წამალი ის არის, რომე შერთვით იყოს, გახსნა
უნდა სუბუქითა და გრილითა შარბათითა, და მერმე ყიფალიცა გაუ-
ხსენ და ვარდისა წყალი და ვარდის ზეთითა სანდალი გაღესე და
ყინულითა გა[ა]ცივეთ, თავსა და შუბლსა და გულის პირსა შესცხეო.
20 თუ ვარდის წყალი არ იყოს, ტირიფის არაყი და მისი წვენი ქენით
და საჭმელი ყველა გრილი, ოსპისა საჭამადი კარგი არის, შეუ-
წყევით.

თუ სიმხურვალისაგან იყოს ტკივილი, მისი ნიშანი
ეს არის, რომე წაღმა უკუღმა უბნობდეს, კუნესოდეს და თვალნი
ან წითლად ან ყვითლად ვსხნენ და სინათლისა ნახვა ეწყინებოდეს.
ამასაც კოტოში და ხელის გახსნა კარგად მოუხდების, ლუინოსა ნუ
ასუამ და ნურცა რა მხურვალთა აჭმევთ და საჭმელი ყუშლა გრილი
შეუწყევით და გრილი ტლევები შეუწყევი და შემოსდევეთ, ბრძანე-
ბითა ღთისათა.

30 სხუა ნუსხა ამავე სენისა. ვისაცა ესე სენი სჭირდეს მარ-
თებს რომე ფრთხილად იყოს ტკბილისა საჭმლისაგან და მუავისა,
ძრიელისა ლუინისაგან, და საჭმელი სუბუქი ჭამოს, მარხვასა შიგა
ჭამოს აყირო და ჭაკუნტალი და შალგი. და ხსნილსა შიგა ქათმისა
ხორცი ჭამოს და კრავისა თიკნისა ხორცი, და მუავე საჭამადი,
რომე შაქრითა გატკობილ იყოს, პურთანა ჭამოს. და სალამოსა
ჟამსა შესუას თეთრი და წმიდა წყალგარეული ღვინო და ღვინოსა-
თანა ხილი ჭამოს ბია და ბროწეული, და მერმე უზმამან იაროს
ბევრი, ანუ ცხენითა. და ზედაზედა აბანოს შევიდოდეს ერთობ

ცხელი არ იყოს აბანო, და ფიცხლა გამოვიდეს აბანოთა და თავ-
ზედა თბილ-თბილსა წყალსა ისხმედეს, და წელიწადსა შიგა ყიფალსა
გახსნევდეს.

შემოდგომასა და გაზაფხულზედა სისხლი ძალზედა გამოუშუას,
ესე უფრთხილდეს და საჭმელი ისეთსას, რომე თავისა ტკივილი ან
მოუვიდეს თუ ტკივილი ერთობ მოუვიდეს ნუცა ხორცსა მისცემ,
ნუცა ლუინოსა და ცეცხლისაგან და მზისაგან ფრთხილად იყოს.

10 თავისა ტკივილი თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნი-
შანი ესე იყოს, რომე ნამეტნავად თავი სტკიოდეს, თავიცა და შუბ-
ლიცა ცხლად ედგას და დამკლდეს და თუალები გაუყვითლდეს და
პირი გაუმწარდეს და უშრებოდეს და მწოვედ სწყურდებოდეს და
ძარღუები წურილად და ჩქარად სცემდეს, რა ესე ნიშანი ნახო,
იციოდი რომე ზაფრისაგან არის. მისი წამალი: თუ ძალი ქონდეს
20 გასახსნელი წამალი მიეც და გრილი წამალი, და ასეთი შარბათი
მიეც, რომე გული და სტომაქი მოალობოს. მისი წამალი ესე არის
ტყემლისა ლავაში წყლითა დაალობო და ზედა მარილი მოაყარე,
შუბლზედა შემოსდევ. და ანუ ქინძი დანაყოს ახალი და მისით წუე-
ნითა შემოსდვას ოვი. ანუ ქერისა ფქუილი, ზროხისა მაწონი, ცოტა-
ძმარი გაურიოს, და კუერცხისა ცილა გაურიოს და იგი შემოსდვას
და ერგოს.

21. თუ სრულად თავი სტკიოდეს, თავი მოპარსონ და აგრე შე-
მოსდვან, და თუ შუბლი სტკიოდეს შემოსდვან ესე წამალი და ერ-
გოს. და ვარდის წყალი და ვარდისა ზეთი და ძმარი ერთად გაუ-
რიონ და ნიადგ უსუნებდეს და სადაცა სტკიოდეს ზედა დასდევ,
და იცხებდეს. მისი საჭმელი ან ტკბილი და ანუ მჟავე ბროწეულისა
წუენი ჯულაბსა შიგა გაურიონ, და მას სუმიდეს. თუ მუცელსა შიგა
შეკრვით იყოს ან ტყემლისა შარაბი და ანუ იისა შარაბი ასუან.
და საზამთროსა წუენსა შიგა ისრიმი და შაქარი გაურიონ და ასუან.
და რა დაიძინებდეს ბაზრაცხუნისა წყალი შაქრითა შესუას და რა
30 ორი დღე გამოვიდეს. ქერისა წყალი ასუან.

თუ ამან არ უშუელოს აი დე: ყუითელი ალილა უკურკო, ათი
დრამი, სინჯიტი, და ინდოური ტყემალი, თუითოსაგან ოცდათი
მარცულა, ერთი პევეში ქასინი, ესე ყუელა სამსა ლიტრასა წყალ-
სა შიგა მოადულე ვირემ სამოც დრამად მოიყაროს, მაშინ დაწმიდე
და გამოწურე და მერმე ოცი დრამი შირიხიშტი შიგა გამოწურე და
მიეც რომე შესუას ორსავე, ესე მიეც ზაფრანსა, სინაიმაქი, შასთა-
რათა. და სისხლისა უფალსა სინაიმაქსა და შასთარასა ნუ მისცემ.
ნედლისა ქასინისა წუენი და ვარდისა წყალსა შიგა გალესე, გულსა

და შუბლზედა შესცხე. ფაჩრაბანდი ძმრითა გაღესული შუბლზედა შესცხოს, და ვარია ტყემლითა ან ისრიმითა, ან აყიროთა აჭამეთ და ცივსა წყალშიგანცა ჩადგეს და თავზედაცა დაისხას. მწარისა კიტრისა წუნენიცა შესუას თხისა რძითა. თუხმაქანი შაქრითა გაღესუნ და შეასუან. სხუა ტლე კარგი და მარგე: აიღე ია და ვარდი და ლელოფარი ასასი ღრამი და სანდალი წითელი და თეთრი თვითო ღრამი, ხაშხაში ერთი ღრამი და ნახევარი, თარასა თესლი ერთი ღრამი, ხატმი ერთი ღრამი, ზაფრანა ერთი დანგი, ესე ყუელა დანაყე და წყალშიგა გაურივე და თავსა შემოსდევე, თუ ამას შიგა მაწონი და ძმარი და კუერცხის გული და ქერისა ფქუილი მოუმატო უკეთესი იქნების.

სხუა, თუ სიმხურვალისაგან სტკიოდეს. აიღე აყირო და ცერეცო და აფსინდი სწორ სწორი ქენით დანაყე და გამოწურე და ამ წუნენსა შიგა ცოტა ძმარი და ცოტა ვარდის წყალი გაურივე და შესცხე და ანუ მისი ჩენჩითა აღუღე და თავზედა შემოსდევე.

12 თავისა ტკივილი თუ სევდისაგან იყოს. მისი ნიშანი ესე არის რომე, თავისა ნახევარი სტკიოდეს მარცხენით და პირისა ფერი მოშაოდ სცემდეს და ძილი არა მოუვიდოდეს და ჭკუა შეეცულებოდეს და თუალსა შიგა წუწი უხმებოდეს და ცხური შიგნით ხმელად ებას. და ესეცა იქნეის რომე პირი ცეცხლივითა შექენებოდეს და თუალშიგაც რემლი უგუბდებოდეს და შუბლისა ძარღუები აღგომილ იყოს და მუცელი შეკრვით იყოს და თავი ხან სტკიოდეს და ხან არა. თუ მარხვა და [ფარეზობა]¹ მისჭირდებოდეს ესე ნიშანი [მაშინც] გამოუჩნდებოდეს, რა ესე გამოჩნდეს მისი წამალი მუდამად დედაკაცისა რძესა თავზე დაიწუელდეს და თბილი წყლითა ფეხებსა დაიბანდეს. ვარდისა წყალი და გავზუბანი ჯულაბსა შიგა გაურივე და შესუას. არაყი ტირიფისა ვარდის წყალსა მაგიერ შესუას შაქრითა. იისა ძირი, ხატმი, ვარდი, ია საგებელსა ზედა დაიყაროს. მათბუხი აფთიმონი ააღებინეთ, რომე სევდა გამოწმიდოს. მაშინ საჭამადი შეუწყევით ნუშისა ზეთითა, იისა ზეთსა შესცხებდენ მუდმად და მჟავესა საჭამადსა ნურასა მისცემთ. საჭმელი მისი, შექნილი ჯულაბი იყოს და თორხლო კუერცხი ხურიტოს და მსუქანი ხარშოსა ხურეტდეს. და რაცა მსუქანი ხორცია ყუელა ხარშოდ იყოს შექნილი, ისიცა კარგად მოუხდების.

და თუ სტომაქსა შიგა სიცივე იყოს, ვაშლისა წყალი გაურიოს ან გულაბისა. თუ სტომაქშიგა ცოტად ცხლად იყოს ანუ ასპანახი,

¹ აქ დედანში ფურცელია დაზიანებული.

ან კიტრი, აყირო და ცოტა ქინძი ხარშოსა შიგა გაურონ და პური რომე მეტად გამომცხუარი იყოს ისი დანაყოს და ჯულაბსა შიგა გაუროს და ისი შესუას. ნუშისა გული და ცოტა ხმელი ქინძი ისიცა კარგად მოუხდების, და თორხოლო კუერცხი ხურიტოს. და აყიროსა თესლისა ზეთი და იისა ზეთი ყურშიგა იწთოს და ტერფსა და საჯდომსა მითა დაიხელდეს. ქათმისა ქონი და კარაქი ახალი და ხბოსა წვივის ტუინი, ერთად ტლედ ქნას და თავსა დაიდვას.

10 თუ სტომაქი გრილი იყოს, ხორცისა წუენი ხურიტოს და ზედა ძუელი ლუინო შესუას და დარიჩინი შექამოს და კუერცხის გული ყუითელი ჭამოს. ისი ზეთი ცერცუსა შიგა გაურივეთ და თავსა დაიდვას და მით ტანიცა დაიხილოს და შაქარი დაწურვილი და ნუშისა ზეთი და ხურმისა წყლითა თფვსა ცოტად თბილი დაიდვას. თუ მისი სტომაქი გრილად იყოს, ისევე ამას წინათი წამალი ქნას, და თორხოლო კუერცხისა გული უცილოდ და იისა ზეთი და ცერცუის ზეთი ტლედ შექნას და თავზედა დაიდვას, და ხუარბლის ნახარშსა თაფლი და რძე გაურიოს და შესუას.

20 სხუავე ამა სენისათუის. რა უამს ესე სენი დაემართოს, ასრე მართებს, რომე აღდგომისა სამი დღე გამოვიდეს, ზომითა და წესითა სისხლი გამოუშვას და მერმე ათი დღე რომე გამოვიდეს. წამალი მიეც. აილოს ამა ნიშნითა აიღე: ალილა ქაბული ყუითელი და შავი გურკისაგან გამოღებულთ თუითოსაგან შუიდი დრამი, ია და ვარდი თუითოსაგან ოთხი დრამი, ძირტკბილა გაფხეკილი ხუთი დრამი, ღრინქოლასა თესლი ერთი დრამი, კრავის ენა [ხარის]¹ ათი დრამი, ზარამბო ხუთი დრამი, აფთიმონი სამი დრამი, ხმელი აფსინთი ორი დრამი დანაყილი ქინძი ერთი დრამი, თამრიჰინდი გურკისაგან გამოღებულთ ოცი დრამი, წითელი ჩამიჩი ოცი დრამი, უნაბი ოცდათი მარცუალი და ქლიავი ოცდათი მარცუალი, პიტნა ხუთი ძირი, ყუელა ერთად [წმინდას] ჭურჭელსა ჩადევ, ორი ლიტრა წყალი დაასხი, ერთსა დღესა [დაალბე] და აღულე რომე ნახევარი დარჩეს, წმიდითა სამოსლითა გაწურე და მერმე ამა გაწურვილსა წყალსა შიგა გაურივე რევანდი, მასტაქი და ლაჟუარდისა ქუა თუითოსაგან ნახევარ დრამი და შაქარი ოცი დრამი მიეც, ვისაც ეს სენი სჭირდეს, და გაუშვი ვირემდის წამლით გაწმნდეს, მერმე ნელთბილითა წყლითა, შაქრისა შარაბითა შექენ და შეასუი და ერთი წამი რომე გამოვიდეს ჯულაბი შექენ ცივითა წყლითა. ბაზრაცატუნი მიეც რაგვარაცა წამლით გამოვიდეს. მერმე პური ჭამოს მუხუდოთა

¹ ხარის ენა ძარფერასა ქუიან, ცვილსა რამე შეღებავენ.

ცოტად და სამი პირი თეთრი ლუინო შესუას. ესე წამალი ერთხელ შემოდგომაშიგა მიეც, ერთხელ გაზაფხულ, და უზომან ათასი ბიჯი იაროს.

მერმე აილოს სიქანჯუბინი ოცი დრამი ათითა დრამითა ცი-
ვითა წყლითა შეასუი. ოთხსა დღესა ზედაზედა, და ოთხსა დღესა
მოიცადოს და ოთხსა დღესა ისევე ქენ ესე წამალი და ნიადაგ იქ-
მოდო ამა წესითა ზაფხულის და ზამთრის. და ღამით ტკბილსა ბრო-
წეულსა შესჭამდეს. და დღეურად ფერხი თბილი(ს)თა წყლითა დაიბა-
ნოს, თავი ტუხტითა დაიბანოს და აბანოს წავიდეს და ტანი ანა-
10 კუეთითა და ძმრითა დაიზილოს. და რა თავმა ტკივილი დაუწყოს,
ცხუირსა შიგა იისა ზეთი ჩაუშუას და კეფა იისა ზეთითა შეიმწნას,
და ზოგჯერ ერბოთი და ქალისა დედისა რძეცა იცხოს. ოცი დრამი
თაბირინდი [ბია, შინდი ჭამოს]¹ და რომე ხანი გამოვიდეს ქერისა
წყალი შესუას და სუბუქი საჭმელი ჭამოს და ლუინო ცოტა სუას,
თუ სუას თეთრი ლუინო სუას.

სხუა თავისა წამალი, აიღე: ჭაკუნტლისა ძირი, დანაყე და
წყლითა გაწურე, მერმე ვარდისა ზეთი გაურივე და ცხუირსა შიგა
ჩაუშუი.

17 თავისავე ტკივილისა წამალი, აიღე: გაუხურეტელი გუნდ
20 და[ა]ლბე და გული გამოართუი და წყლითა გაქენ და ცხურშიგა ჩა-
უშუი და თავი დაღმა ქნას, და რაცა სენი იყოს ამა კეფასა შიგა
მოგროვდეს და მერმე კოტოში მოიკიდოს.

სხუა თავის ტკივილისა, აიღე: ყუავისა ტვინი გაქენ მარ-
ჯუნა მარჯუნით და მარცხენა მარცხენით კერძო ჩაუშუი, ამა წე-
სითა მამლისა ჩიტისა ტვინი.

თავისა ტკივილისა აიღე ცერეცო, წყლითა აადღე, მერმე
წყალი თავზედა დაასხი, და ცერეცო თავსა ზედა დასდევ, რომე
თავი დამალოს და წყალი ზედა დაასხი და მერმე ზეთითა და ძმრითა
შეზილე თბილათ შეუხვივე და დაბურე. სხუა წამალი რომე მუდმად
30 სტიოდეს, აიღე: ფურისა ერბო და ბერძული ზეთი ორი კოვზი, რე-
მული კულიავი დანაყე წმინდად და თავსა შესცხე, და რომე მალასი
სჭირდეს ნიუკა მხალი ცხუირთა იხრჩოლოს.

სხუა თავისა ტკივილისა რომე ჭკუასაცა ძალი მისცეს
და თავსა უშუელოს, აიღე: წმიდაი ფქუილი, მერმე სამი კუერცხი
და კუერცხისა ქერქითა სამი წყალი დაასხი ამასთანა მისოდენი
თაფლი, მისოდენი ფქუილი, მერმე ადღე ერთმანერშიგა შეზავე-

¹ ჩამატება ვარიანტისაა.

ბული, მერმე შეაქაჲე და რაცა ამისგან ერბო დარჩეს ცხუირშიგა ჩაუწთევ სალამოდინ გაუშვი და ერგოს და უშუელის. სხუა წამალი, აილე: ფურისა ერბო თაფლითა ანუ შაქრითა შეზავებული და აქამე, ჭკუასა და თავისა ტკივილსა უშუელის.

თავისა ტკივილი რომე სიგრილისაგან იყოს. მისი ნიშანი ესე არის რომე პირისა სახე თუთრად სცემდეს და თავის ძარღუი, რომე ყურსა წინა არის, რბილად სცემდეს და სუსტად და სწყუროდეს. მისი წამალი მარზანგუში ორივე ვარდის ზეთითა მოადლდე კიდეცა სუას და კიდეცა შეიცხოს და ცეცხლისა პირსა ჯდებოდეს. [თუ შაკიკიცა სტკიოდეს მისი ნიშანი ესე იყოს, თავისა ნახევარი ერთობ გაუცივდეს და ფერიცა გაუთეთრდეს ანუ გაუწითლდეს. წამალი მისი: ბაბუნაჯი აქლილმალიქი ორივე დანაყე, იისა ზეთითა შეზილე და სადაცა სტკიოდეს იქი შესცხე, და კიდეცა ებანოს თბილსა წყალსაშიგა, და იარაჯ ფეყრაცა შეასუი.

თავი რომელსა სიგრილისაგან სტკიოდეს, აილე: ასი მარცუალი პილპილი, ასი მარცუალი მდოგი, ათი კბილი ნიორი, დანაყე და თაფლითა შეზილე და თავსა შემოსდევ.

თავი რომელსა უთრთოდეს ანუ ხელი, ყურდგლისა ტვინი შეწვი და ჭამოს სამსა დღესა და ერგოს. სხუავე: ბავრუჯი დაწვი, დანაყე და ღუინითა თავსა შემოსდევ, აბანოსაშიგა. სხუა: ოსპისა ფქული და ბროწეულისა ქერქი, ორივე დანაყე კარგად და თავსა შემოსდევ. უკეთესი ესე არის რომე თრიაყი ალათ ერთისა ქერის ოდენი წყლითა გააყენე და ცხუირთა ჩაუშვი და ერგოს.

თავი თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს, სისხლსა ნუ გამრუშეებ და ესე აბი მიეც, აილე: საბრი ოთხი დანგი და მასტაქი და შამიანდალი და ოშინდრი დანაყილი და გაცრილი თუითოსაგან ნახევარი დრამი, საყამუნია დანაყილი ორი დანგი ყუელა ერთმანერთსა გაურივე და წყლის ჭაკუნტელისა წყლითა შეზილე და აბები შექენ პილპილისა ოდენი, ჩრდილსა გაახმე და კაცი ფარეზად ამყოფე და სალამოსა ეამსა მიეცი რომე შეჭამოს და ზედა თბილი წყალი შეასუი, გახსნას და ერგოს. და ესე წამლები შექენ, ცხუირსა და პირსა შიგა ჩაუშვი. აილე: მწარე ოსპი და თახუის ყუერი და ფარფიონი თუითოსაგან თუითო დრამი და ზაფრანი ნახევარი დრამი და მუშკი ერთი დანგი ყუელა დანაყე და აბრეშუმისა სამოსლითა გაცარ და ღუინისა ცუარითა დაზილე და ოსპისა მარცუალისა ოდენი და რა მოგინდეს ესე ერთი მსგან გაქენ და ცხუირსა და ყურშიგა ჩაუშვი. თავის ტკივილი რომე სიგრილისაგან იყოს მას უშუელის. თუ ამით არ იქნას ესე წამლები ქენ აილე: პილპილი და მდოგი და ფარფიონი

და თახუისა ყუერი თუითოსაგან ხუთი დრამი, აფიონი ორი დრამი
ესე ყუელა დანაყე და წმიდად გაცერ და ძრიელითა ლუინითა გაუ-
რევე და სამოსლითა საფეთქელსა ზედა დადევ. და საკმელი ცერ-
ცუისა წყალი ბერძულითა ზეთითა მიეც და სასმელი ძრიელი ლუინო
და რა ხუთი დღე გამოვიდეს აბანოს შევიდეს.

10 6. თავისა ტკივილი რომე სიგრილისაგან იყოს: ესე
გახსნისა წამლები მიეც, აიღე: თურბუთი ორი დრამი, ბასვანჯი
წმიდად დანაყილი და გაცრილი ორი დრამი, იარაჯფეყრა ერთი
დრამი, ლარიყონი¹ ერთი დრამი, საყმუნიაცა [ერთი დრამი] გაუ-
რევე, ყუელა დანაყე და თაფლითა მაჯუნი შექენ და მიეც.

11. თავისა ტკივილი რომე მგზავრსა მისჭირვეჭ-
ბოდეს სიცხისა და მზისაგან და მისგან სტკიოდეს. წამალი მისი
ესე [არის] მუდამად ტირიფისა ფურცელსა დაწვებოდეს, ნედლისა
ტირიფისა ფურცლისა წუენი, ძმარი, ვარდის წყალი, ქაფური და
თეთრი სანდალი ერთად გაურიგოს და შუბლსა შემოსცხოს და ყი-
ფალიცა გაუხსნან, და შუბლიცა გაუხსნან.

20 12. თავის ტკივილი რომე ცასაქჟეშა წოლისაგან
იყოს, ნიშანი მისი, რომე თავისა ტკივილსა სურდო დაერთოს,
რა² ესე წაეკიდოს ფარეზი უნდა ყოვლისა მჟავისაგან. თავის ტკი-
ვილი ამავე ცასა ქჟეშე წოლისაგან რომე ერთობ მოუვიდეს და
ხმაცა ჩაუვიდეს ცოტად, როგორაცა დაიძინოს, ფერად ფერადი
სიზმარი ეჩუენებოდეს ძილიცა ცოტა მოუვიდეს. მისი წამალი
ძმარი და ვარდის წყალი გაათბე, თავსა შესცხოს. ჯუნდი ბედასტა-
რიცა შიგა გაურიოს. ჯულაბი და თაფლი გაურივე და ასუი. პიტნა,
ყაისუმი, წყლითა მოადუღე და ორივე ფერხი იმა წყლითა დაბანოს.
პური ჯულაბსა შიგა ჩაყაროს და ჭამოს.

30 13. თავის ტკივილი რომე ქარისაგან იყოს. მისი ნი-
შანი, თავი სუბუქად ქონდეს და მუდამ ქარი ყურშიგა უბუოდეს³
ერთხელ მწოვედ მოუვიდეს და ერთხელ არა. მისი წამალი: ყო-
ველ დღე თუითო დრამი იარაჯი მიეც რომე ჭამოს. მარზანგუში,
ბაბუნაჯი და ყაისუმი, სამივე წყლითა მოადუღე და თავი მისა ორთ-
ქლსა ზედა დაიჭიროს, რომე ორთქლი თავსაშიგა შევიდეს. და საკ-
მელი ცოტა ჭამოს, რაცა ჭამოს მხურვალი და რბილი ჭამოს.

14. თავის ტკივილი თუ მრავალჯერ დედაკაცთანა მისულა-
ზედა დამართებოდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე, ამასთანა სიხ-

¹ სწერია „ყარყონი“.

² სწერია „და“.

³ სწერია „ჩაუვიდეს“.

შეცა დამართებოდეს თავსა შიგა. მისი ნიშანი ესე იყოს: თვალმან
ბნელება დაუწყოს, და პირი უგემურად შეექნას. მისი წამალი წით-
ლისა შაქრისა ფალუდაგი შექნას და იის ზეთიცა შიგა გაურიოს და
თავზედა ტლედ შემოსდებდით და შარბათიცა შეასუით და საჭმე-
ლად მსუქანი ქათმისა ხარშო შეაქნევენით და შიგა ზირა გაურიოს
და იის ზეთი და ნუშისა ზეთი ერთმანერთი შიგა და ყურსა ზემოსა,
თავსა შემოიცხოს.

20 **4** კაცსა რომე დედაკაცისა მისულაზედა თავისა ტკივილი დაე-
მართოს ისი სიმხურვალისაგან არის და რაცა ამას ზემოთ სიმხურ-
ვალისა წამალი სწერდა ამისივე მისთვის ქენით. და თუ ამან არა
არგოს შაქრითა და მასტაქითა შარბი აკსანთინისა სუას სტომაქსა
გასწმედს, და ვარდისა და მურისა ზეთით შუბლსა იზელდეს. ბა-
ბუნაჯი, მურისა ფურცელი ერთად მოადუღოს და წუენი თავსა დაი-
სხას და ფურცელი შემოიდვას. თუ მაჯაში ა გრილად იყოს, საჭ-
მელი შეუწყოს ან ნუშისა გულითა; ან თხილისა გულითა, ან წიფ-
ლითა, და ხბოსა ხორცი ერგების და მსუქანი ბატისაცა.

20 **17** ერთი სხუა თავის ტკივილი არის. მისი ნიშანი ესე
არის, რომე შიგნით გარემდი თავი სტკიოდეს და ეწვოდეს და რო-
გორაცა მცხარესა აგრე ათრთოლებდეს, ესე სატკივარი უფრო ვაჟსა
კაცსა წაეკიდების. მისი ნიშანი ესე იყოს: ტვინისა საბურავი მდა-
ბალი იყოს და თუალისა სინათლეცა აკლდებოდეს. წამალი მისი
ესე არის ცილი კუერცხისა და ვარდისა ზეთი ყინულითა გააციოს
და თავსა შემოსდვან, როგორაცა თავზედა გათბეს კიდევ გააციონ
და მოადვას და თუხმაქანისა ფურცელი და წყალი და აყაროსა ფურ-
ცელი და წყალი ამა წყლებისაგან, რომელიცა იშოვებოდეს ვარდისა
ზეთითა ცივცივსა თავსა მოიდებდეს.

30 **27** თავისა ტკივილი რომე სიმშილისაგან წაეკი-
დოს, მისი ნიშანი რომე საფეთქელი ფეთქდეს და ყელისა ძარ-
ღულები; თუალნი ჩასცუივნოდენ და ფერიცა შესცულოდეს. წამალი
მისი: ცხვირი ვარდის წყლითა და ძმრითა დაიბანოს და მოხალული
ქერი დაფქოას და თეთრსა შაქარსა შიგა გაურიოს. სანდალი, ქა-
ფური და ვარდისა წყალი ტლედ ქენ და შექცხე თავსა და პური
ჩაყაროს ჯულაბსა შიგა ჭამოს. ან კიტრისა გული ჭამოს, ან ქაფური
და ქასინი ძმრითა გაურიოს და ჭამოს პურითა და მშიერი ნუ დაჯ-
დების.

თავის ტკივილი რომე დავრა ქუიან. მისი ნიშანი
ესე არის თუ გუერდი იქციოს თავისა ტკივილი მოემატოს და უჭ-
მელსა უფრო სტკიოდეს. წამალი მისი: აბი ყუყია ააღებინო, თუ

ბატარა ძალი ქონდეს აბი ააღებინოს, თუ ერთობ სუსტად იყოს თარანგუბინი და თამირიინდი ხიარშამბრისა გული, შირიხიშტი. იის წუნენი, ესე შეასუი რომე მუცელი გახსნას. ძმარი ვარდის ზეთშიგან გაურიონ და მუდამად თავზედა შესცხონ. პური შაქრისა ჯულაბსა შიგა გაურიონ და ჩაყარონ და აგრე ჭამოს.

10 **ღ** თავისა ტკივილი რომე ბიზრა ჭუიან. მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ერთობილმან თავმან დაუწყოს ტკივილი ყელამდის. ესეცა ორისა ფერისაგან არის. ერთი სიგრილისაგან და ერთი სიმხურვალისაგან. მისი ნიშანი რომე სიმხურვალისაგან იყოს, თვალი გაუწითლდეს და გაუდიდდეს. იმას ესე ალილისა წვენი უნდა მისცეს. ტყემლისა შარაბითა და ვარდითა უნდა მიცემა.

ღ თუ სიგრილისაგან იყოს ხელი რომე დასდვას ცივი იყოს და არა სწყუროდეს, ღამით ურო მტკივნეულად იყოს, დღისით უფრო სუბუქად იყოს. მისი წანალი: აბი შაბიარი ააღებინო და იფარეზონ და სამი დრამი წარგისი, შალასფარამი გარეშემო დაუყარე რომე ისუნოს და ხელითა მანდილი დაასოვლე თათლწყალითა და თავზედა შემოსდეგ და ხელფერხსა უხელდი მუდამად, და საჭმელი სწორი შეუწყვი.

20 **ღ** თუ კაცი წაიქცეს ან მალლიდაღმა ჩამოვარდეს, ან ცხენი წაექცეს და ამათაგან თავისა ტკივილი დაემართოს, მისი წამალი: მურტისა ზეთი ან ვარდისა ზეთი, ტლედ ქნას და შუბლსა დაიდვას და ყიფალი გაიხსნას ანუ აქალის ძარღუი გაიხსნას და თავსა კოტომში მოიკიდოს და ხელი ჭამოს, [რომე მუცელი დაუღბოს].

თუ ცხელება დაემართოს ბუსალაბისა წყლითა ხუთი მიტყალი ხიარშამბარი შესუას.

თუ სიმსივნე დაემართოს სანდალი წითელი, ფულფული, ლუქი და ზაფრანი და მწვანე წყლის ხავსი, ესე ყუელა მსივანსა ზედა და თავზედა შემოსდეგ.

30 **ღ** თუ ტვინი ამა სატკივრისგან დარყოდეს, ორი მუტყალი უსტუხუდოსი დანაყოს და გაცრას და ჯულაბითა შესუას. მისი საჭმელი ან ქათმისა და ან ბატკნისა ტვინი იყოს. და მერმე ბროწეულისა წყალი შესუას, რომე სტომაქსა ძალი მისცეს.

თუ მოტეხილისა რომე, ან თავისა ტკივილისა და დანაყილობითა სატკივარი სჭირდეს მურტისა ფურცელი დანაყილი და გაცრილი მურტი ორივე სწორად ქნას და შემოსდვას.

თუ დანაყილი გასიყებოდეს, ვარდისა წყლითა დაიზილოს და გაკუეთილსა ერთად მოყაროს. თუ ერთად ვერა შეყაროს მერმე შეკეროს, დაიჭირე: საბრი, ანზრუთი და საკმელი, სამისაგანვე ორ-

ორი მუტყალი, და დამლახავინი, მური წმინდა, ორისაგანვე ხუთ-
ხუთი მუტყალი, ესე ყუელი ერთად შეყაროს და კუერცხისა ცილი-
თა გარიოს და დედაზრდილისა ქსელი შიგა გაურიოს და ზედა შე-
მოსდვას და გარეშემო ამას გახეთქილსა სანდლისა და ფულფულისა
მალამა შოიცხოს.

თუ კაცსა ბრუ ესხმოდეს, ბრუსა სხმა ესე არის, რომე ასრე ეჩვენებოდეს ვითა მთა და ბარი, ყუელა ბრუნავსო და რაი ადგებოდეს რეტად იყოს, წაქცევისაგან ეშინოდეს და თუალთა სინათლე არა ქონდეს და საჭამადი არა დია მოუნდებოდეს. ესე სამისა ფერისაგან არის: ერთი სისხლისაგან, ერთი ზაფრისაგან, ერთი სეფდისაგან.

თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, თვალი და პირისა სახე ყუელა წითელი იყოს და ყურისა წინათ საფეთქელთა ძარლუთი სავსედ იყოს და ჩქარად სცემდეს, რაი ესე ნიშანი ნახო იცოდდე სისხლისაგან არის, მისი წამალი: ყურს წინათ რომე ძარლუთი არის, თუ ისი ფეთქდეს, ისი გაუხსენ, თუ არა ფეთქდეს ნუ გაუხსნი და თავზედა კოტოში მოკიდე და ყიფალი გაუხსენ და ფერხისა სათაგუეთა ძარლუებიცა გაუხსენ. და უნაბისა შარბათსა ასმევდი და მთელსა უნაბსაცა აქმევდი, რომე სისხლი დააწყნაროს და ბროწეულისა შარაბიცა ასმევდი.

თუ ზაფრისაგან იყოს, ერთი ნიშანი ესე იყოს რომე თავი და შუბლი ნამეტნავად ცხლად ედვას და პირი უმწარდებოდეს და სწყურდებოდეს. რაი ესე ნიშანი ნახო, იცოდი ზაფრისაგან არის. წამალი მისი: უწინ ხილთა წყალი ასუი, რომე მუცელი შეუღბოს. მერმე აიღე ბროწეულისა წყალი შიგა ცოტა საყამუნია და შირიხიშტი გაურივეთ და შეასუით რომე გახსნას, და თუ მაზედა კიდეცა არწყიოს სჯობს, და მას უკანით რბილი საჭამადი ჭამოს რომე მუცელი რბილად ქონდეს და მუდამად ისრიმისა და ლიმოსა შარბათსა სუემდეს და საჭმელსა კოწახურითა და ისრიმითა, თუთუბითა და ბროწეულითა, და ვარისა, ხობობსა ან თიკანსა ან ღურაჯსა ჭამდეს და ამა ალილისა მათბუხი მიეცით, აიღე: ყუითელი ალილა უგურკო თუ დიდი კაცი იყოს ათი დრამი, და თუ ცოტა იყოს ხუთი დრამი დამბალი და მოდუღებული, და თუ დანაყდე და აგრე მისცემდე დიდსა კაცსა ხუთი დრამი, და ცოტასა [კაცსა] სამი დრამი, დანაყილი და გაცრილი და თუ უნდეს ერთი დანგი საყამუნია გაურივეთ და შეასუით და თავსა ესე ტლე შემოსდევი აიღე: ქერისა ფქული, სანდალი და ტრიფისა ფურცლისა წყლით, ცოტა ძმარი, ვარდი წითელი, ხატმე, ესე ყუელა დანაყე და ძროხისა მაწონითა დაზილე და თავსა შემოსდებდი. ცოტა ატრეფული მიეცით სიქანგუბინითა.

თუ სევდისა გან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ფერზედა მოშაო და ტყუივსა ფერად იყოს და უძილობა სჭირდეს და თავი ცხლად არა ქონდეს არცა სწყურდებოდეს, რაი ესე ნიშანი ნახო იცოდე რომე შავისა ბალომისაგან არის. თუ გული ეშლებოდეს მოდულებულისა ცერეცოსა წყალი შეასუით და არწყევინეთ. მას უკანით ამა სენისათვის დიდი ატრეფული მიეცით¹ და დევალმუშკითა და ანუ იარაჯ ლოლდათა, და ყოვლისა მეთვისაგან ფარები უნდა იყოს. თუ არა უშუელო ესე აბი მიეც, აიღე: საბრის კუტრი და შამიანდალი და მასტაქი და აფსინთი და თეთრი საკმელი, თუითოსაგან ნახევარ დრამი, და ნაყე და გაცარ და თუ გინდოდეს ერთი დანგი საყმუნია გაურივე და ცივითა წყლითა აბები შექენ და ჩრდილსა გაახმე და საღამოსს მიეც იმა წესითა, როგორაცა სწერია, აბებისა არის.

10

სხუა იმავე სენისათვის; აიღე მუშკი ერთისა ქერისა ოდენი, კალიისა თესლი, მარიამ საკმელი ორისა ქერის ოდენი, ზაფრანი ერთი დანგი, ესე ყუელა ერთსა ქურჭელსა შიგა ჩაყარე და ზედა გემრიელი ღუინო დაასხი, ცოტად ადულე, მერმე სნეულმან ცხუირთა წინა დაიჭიროს, რომე მისი სული, ცხუირსა და თავსა შიგა შევიდეს, მერმე შესუას და უშუელოს წითითა.

20

სხუა, აიღე: გულბა შაქარი. უდი და მასტაქი ესე ყუელა ერთმანერთსა გაურივეთ და შეასუით და მოდულებულითა ბაბუნაჯისათა ფერხებსა იხელდეს და საკმელსა მუხუდოთა, დარიჩინითა, საითარათა ჭამოს და ღურაჯსა, კაკაბსა და ხოხბისა ხორცსა საქამადად შექნილსა სჭამდეს.

30

თავისა ტკივილი თუ მახმურობისაგან იყოს, წამალი მიქსი ესე იყოს: რომე წყლითა ბოლოკისა და ცერეცოსა თესლი მოადულოს და გაწუროს და სიქანგუბინისა წყალსა გაურივე და სუას თბილი, და პირსა წაიგდებინოს, მერმე ტკბილისა ბროწეულისა წყალი შესუას, რომე მუცელი რბილად დაუჭიროს. და თუ ცოტასაყამუნია გაურიოს მუცელი უწინ გახსნას და თუ ერთობ გახსნამან შეაშინოს, ბაბუნაჯი მოხარშოს და ძილისა ჟამსა იმითა ფერხთა დაიბანდეს და ახელინებდეს.

თუ მახმური სჭირდეს და სწყუროდეს შარბათი ისრიმისა და შარაბი რევაჯისა და შარაბი მეთვისა ვაშლისა სწორსწორი ერთმანეთსა გაურიონ და შეასუან, მახმურიცა გაყაროს და წყურვილიცა მოკლას.

¹ „ამა სენისათვის დიდი ატრეფული მიეცით“ დედანში ეს აშიაზე სწერია, ვარიანტში შიგ ტექსტშია შეტანილი.

მერმე უწინა წურილი თევზი ძმრითა შექნილი თარასა ფურ-
ცელითა ჰამოს. და მერმე თიკნისა ხორცი ან ისრიმითა მოხარშული,
კოწახურიითა, ან სამყითა. ან ქათამი, ან ღურაჯი ისრიმითა შექნი-
ლი ჰამოს.

წამალი სხუა, რომე მახმური გამოიღოს: ქანისა თესლი და
ქალამისა თესლი და კოწახური გამოწურვილი, სამყი და ოსპი ქერქ
გამძურალი, ვარდი წითელი და თაბაშირი ეს ყულა სწორ სწორი
დანაყოს გაცრას და სამი მუტყალი ან ისრიმითა, ან მჟავისა ბრო-
წეულის წუენითა შესუას და ვარდის წყალსა და ან ქაფურისა, ან
10 თეთრისა სანდალსა ისუნებდეს, მახმურსა ისიცა არგებს.

თუ კაცი ლუინისაგან წყენასა და მახმურსა და თავის ტკივილ-
სა მოელოდეს აფსინთინისა შარბათი უზმომან სუას. ნულარას წყენ-
სა მოელის და რომე მწარე ნუში ღვინის სმასაშიგან ცოტა ცოტა
ჰამოს ღვინოს არცა ისი მოკიდებს. თუ ზროხისა ერბო ჰამოს და
მერმე ლუინო სუას აღარ მოეკიდებს. თუ იყოს ერბო, ახალი სჯობს
ძუელსა. თუ ღვინო გამოყუეს და აწყინოს შაქრისა ჰამა და ჯულა-
ბისა სმა კარგად მოუხდების.

ნი შანი თავქედისა, რაჟამს კაცსა თავქედი შეექნას, მი-
სი ნიშანი ესე არის, რომე პირველად ძრწილა მოუვა და კბილისა
20 ღრქენა მერმე დასუსტდეს და ცეცხლივითა გაცხელდეს და თავი და
ზურგი და წელნი სტკიოდენ და ენაზედა შავი რამე გამოაჩნდეს და
რეგუნად უზნობდეს. რა ესე ნიშანი ნახო იცოდი რომე თავქედი
არის.

ერთი თავქედისა ნიშანი ესე არის, რომე მრთელმან კაცმან
ანასდად ზახილი და კივილი დაიწყოს, ესე სენი სიმხურვალისაგან
არის. და ესე სენი სიმხურვალისაგანაც იქნების და სიგრილსაგანცა.

ესე სიმხურვალისა არის. წამალი: ვასინჯე თუ შეკრვით იყოს
პატრუჯი გახსნის და თუ შეკრვით არ იყოს, პირველად ძარღუი გა-
უხსენ და ქერისა წყალი შეასუი და შიგა დანაყილისა ხაშხაშსა გა-
30 ურევდი დღივ ორჯელ შეასუი, დილასა და საღამოსა. თუ გუნება
შეკრვით იყოს და ქერის წყალსა შესუემდე, ათი ღრამი ჯულაბი და
ორი ღრამი ნუშისა ზეთი გაურივე.

და თუ შეკრვით არ იყოს, სიქანგუბინი შეასუი ასრე რომე
ნურას გაურევ აგრე შეასუით. და რაი სამი დღე გამოვიდეს შუბლი
გაუხსენ. მერე აიღე: ნედლი ფურცელი ტირიფისა და კაკბისა. სა-
კუნეტელაი, ანუ ნედლი ანუ ხმელი ტუხტისა ფურცელი, დანაყე და
ქერის ფქვილი გაურივე და ვარდისა ზეთი ანუ ზროხისა მაწონითა
შეზილე და თავზედა შემოსდევ და ნუ გა[ა]გდებ კიდევ და[ა]სოვლე და

კიდევ შემოსდევ. თუ მან არა უშუელდს აიღე. ძმარი სამი ლიტრა, ვარდის წყალი ათი ლიტრა, ერთმანერთშიგა გაურივე და ყოველთა დღეთა თავსა დაბანდი, და ყოველთა დღეთა ენა გაუწმინდე ამა წამლითა, აიღე: ბაზრაცატუნი და ბიისა გული და სამოსელსა შიგა გამოკარ და დაალბე და მით ენასა გარდუწმედდი.

✓ სხუაივე სარსამისა ნიშანი რომე თავქედსა ქვიან, მისი ნიშანი ესე არის, რომე პირველად აწუადინებდეს, მერმე თავი დაუძიმდეს და რაცა ამას ზემოთისა თავქედისა სწერია, იგივე ამას უყავით და ეშუელოს დ'თითა. თუ ძილი არა ეკიდებოდეს, ხაშხაშის თესლი ან 10 თარსა მოადულონ და ასუან. თუ ესე სენი ზაფრისაგან იყოს მჟავე კიტრისა თესლი ანუ აყროსა წყალი შეასუან, მისი საჭმელი აყროსა საჭამადი იყოს ანუ ასპანახითა ანუ ოსპითა და ისრიმისა წუენიცა ასვან.

თუ მით ძილი არა ეკიდებოდეს ან თარას ღეროსა და ან თუხმაქანისა ფურცელისა საჭამადი აქამე. თუ საჭმელი მოინდომოს ანუ სუმაყისა, ანუ კოწახურისა წვენისა საჭამადი აქამონ და ლიმონისა წყალიცა კარგია და მჟავე თურინჯისაცა კარგია და ინდური ხურმანუშისა გულისა წუენითა აქამონ ახლითა ერბოთა და შირბახტისა ზეთითა.

20 რასაცა კაცისა თავის ტკივილი სიმხურვალისაგან იყოს, რაიცა ამას ზემოთ დაგუწერია, ესე საჭმელი და წამალი შეუწყევით. თუ უკეთ იყოს და საჭმელი მოინდომოს, წურილსა თევზსა ძრმითა აქმევდენ და მასუკანით აწ დურაჯისა და ან ქათმისა და ან ხობზისა ხორცსა ქამდეს.

თუ შეკრვით იყოს მჟავისა ტყემლისა საჭამადი აქამონ, მერმე ძირანი დაალბონ და მისი წუენი ასუას და ოსპისა წყალიცა კარგად მოუხდების და ისრიმისა წყალიცა ასუას, და ინდოურისა ხურმისა საჭამადი¹ აქამონ და ნუშისა გული წმიდათ დანაყონ და მერმე ისრიმისა წუენითა გაურიონ კარგად, რომე გაიქნას, მერმე შეასუან 30 და ერგოს და თუხმაქანისა ფურცელი დანაყოს და ან მჟავისა ბროწეულისა წუენშიგა გაურიონ და ზედა პური მოიფშუნას და ქამოს.

რომე კაცსა კკუა წაუვა და თავქედი შეექნების, ისიცა სიმხურვალისა ავად[მ]ყოფსა მიემგზავსების და სიმხურვალისაგან არის. და მისი სატკივარი თავსა და ტუინშიგა არის, და თუ ნამეტნავად გავარდეს და შესცდეს, რაცა ამას ზემოთ სიმხურვალისაგან თავისა ტკი-

¹ სწერია „საჯარადი“. ამ გვერდის აშიახე სწერია: ავსანთინი კალაბალახა თარა-მდოგვია, თუხმაქანი-მსუქანა.

ვილისა წამალი სწერია ისი წამალი და საკმელი შეუწყონ, ასეთი უნდა რომე მისცეს რომე ძილი მოკიდო და ტანშიგა სისუსტე გამოუჩნდეს და ზემო რაცა ხაშხაშისა ხასიათი სწერია, ისევე ამა სატკივრისათვის ქნას და ისივე ნუშისა ზეთი და აყიროსა თესლისა წვენი და იისა ზეთი, ისრევე როგორაცა ზემო სწერია, რაცა მანახულისა არგებს ისივე ამა სენსა შეუწყევით. და ნიადაგ ასრე უნდა, რომე მუცელშიგა რბილად იყოს და შეკრვით არ იყოს, ერბოთა გამოცხუარსა პურსა ნურასა ქამს.

10 თუ თავისა ტკივილი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე წყნარად სტკიოდეს და მწოვედ ძილი მოეკიდოს და როგორაცა ზემო გვითქუამს, ისრევე ამას მოეკიდოს. ისი წამლები როგორაცა ამას წინა სიმხურვალისა თავქედისა სწერია წამლები ამას უნდა, მერმე როგორაცა დღე გამოვიდეს ჯუნდა ბედასტარი დაზილოს და ცხუირსა ისუნოს და თავზედა მოიციხოს. და ფეტუი მოხალოს და მარილითა გათბოს და თავსა შემოსდვას. და დიდსა ხანსა ნუ დაიძინებს და თუ შეძლოს პირსა წაიგდებინებდეს და ნათვლსა სახლსა შიგა დაჯდებოდეს, მას შაფი და ოყნა უნდა რომე მუცელი გახსნით და რბილად იყოს. მისი საკმელი ზეთისა ხილის ზეთითა იყოს და მუხუდო დარიჩინითა და ქასნისა წუენსაცა სუემდეს, 20 და ნიახურისა ფურცელი და ბაბუნაჯი და ხმელი ზუფა ესე სამივე ერთად მოხარშე რა საკმელსა ქამდეს ამა წყლითა ფერხთა დაიბანდეს და იხელდეს, რომე ტკივილი თავშიგა არა დარჩეს.

რაცა თავისა ტკივილი სიგრილისაგან [იყოს], მუშქი, უდი, ნაკუერცხალზედა დაყაროს და იკმიოს, და რასაცა საკმელსა ქამდეს, ცოტა ნიორი და ცოტა ქონდარი და სადაფსა ნიადაგ ისუნებდეს. ცხელი ნაცარი ტლედ შექნას ძმრითა და დაიდვას. ვისცა ესე სატკივარი სჭირდეს ცივისა წყლისაგან და დედაკაცისაგან ფარეზი ქნას და გულშიგა ნაღელსა ნურას ჩაუშვებს. მისი საკმელი ცხურისა ხორცი მუხუდოსა წუენშიგა მოხარშონ და კამა და ზეთის ხილის ზეთი შიგა გაურიონ და რასაცა საკამადსა ქამდეს შიგა გაურიოს, 30 ანაგზა და ფილფილი, სათარა და ზირა, ქარვია და ხმელის ლედვისა თაფლითა ქამდეს, მუცელსა დაუღბობს ხმელი ლედვი თაფლ წყლითა დამბალი.

თუ სიგრილე ერთობ სჭირდეს ქივქავისა ხარშო და ტრედის ხუნდისა ქამოს მუხუდოს შექნილი, შიგა ცერცუი გაურიოს და სადაფითა საკამადი შექნან და ხმელი ტარხუნა და ქარვია შიგა ჩაყარონ და მსუქანსა წითელი გამოარჩიონ და ისი მკლე ზეთის ხილისა

ზეთითა შემწუარი ჭამოს, კაკბისა და ბატის ხორცი კარგად მო-
უხდების¹.

დაიჭირე ერთი დანგი მასტაქი და თეთრი თურბითი ქერქ გამძუ-
რალი და დათლილი ნახევარ დანგი, და ზანჯაბილი ერთი დანგი, ამათი
სწორი შაქარი, დაიჭირე [აყარყარა და] სათარა და ხარდალი და ქაბრი-
სა ძირისა ქერქი ესე ჯუმლად დანაყე და გაცარ, და სიქანგუბინი რომე
თაფლითა იყოს, ესე შიგა გაურივე და თაფლ წყლითა ჩაადნოს და ისა
ილარღაროს. თუ ესე სატკივარი ხანდიხან სტომაქიდაღმა გამოვი-
დოდეს ნიახურისა ძირი კამისა ძირი, ქაბრისა ძირი და თესლი ნი-
10 ახურისა და კამისა და ანისუნი, და ნანხუნ სალიხა, უსთურუდუს,
ყარიყონი, პიტნა ველური, ეს ყუელა ერთად მოხარშოს და ვარდი-
სა წყლითა ასუას და მასტაქისა ზეთითა სტომაქი და მუცელი და-
იზილოს და წყალი მოადლე და შიგა მასტაქი ჩაურივე და ისი წყა-
ლი შეასუი და გულ[ბა] შაქარი და ზირა და მასტაქი ჭამოს, ესე-
ცა არგებს და ძილისა ჟამსა, ფერხსა ახელინებდეს და ხმელი ქინძი
და მოხალული სელი, ცოტა ისიცა ჭამოს.

თუ ესე სენი თავშიგა იყოს ყუელასა გამოიღებს და რაცა ამას
ზემოთ საჭმელი სწერია ისი შეიწყოს.

კაცსა რომე სიტყუაი ავიწყდებოდეს. და რაცა
20 შეინახევდეს ისიცა დაავიწყდებოდეს, ესე ან სიგრილისაგან იქნების
ან სიმხურვალისაგან ან [სიხმისაგან] რომე თავშიგან სჭირდეს, და
ან სინედლისაგან, მას ურგების რაცა თავქედისა წამალი დაუვიწყ-
რია. ვაჯი რომე გაზრდილი იყოს, საკმლისა მაჯუნიცა ერგების, და
ქარიანსა ალაგსა ჯდომა არა მოუხდების.

თუ ცხრო და თავქედი არა სჭირდეს და წალმა უკულმა სიტ-
ყუას სტყორცნიდეს ისი სიმხურვალისა და სიგრილისაგან არის, მისი
საჭმელი ბატკნისა თავფერხისა ნახარში იყოს და წურული შაქარი
შესუას. და ნუშის ზეთისა მალამა თავზედა დაიდვას, და რაცა მალა-
ხულიასა საჭმელი იქნების მასაცა ვიტყუით. ასეთი რამე წამალი მო-
30 უგვარეთ რომე ძილი მოგვაროს. თუ ტუინშიგა ცხლად იყოს მას
ბანისა მაჯუნი უნდა. აიღე: ბანი და ზანჯაბილი და სუოთი, და
ფილფილი ფუითოსაგან ოთხოთხი დრამი, ეს ჯუმლად დანაყე და
თაფლითა მაჯუნად ქენ და ორმოცსა დღესა კოლოფითა ქერში-
გა ჩადგი, მერმე მისგან საჭმელად ოროლი მუტყალი იყოს.

ნიშანი შაკიკისა რომე ნახევარ თავისა ტკი-
ვილსა ქუიან. იცოდით რომე სიმხურვალისაგანცა არის, და სი-

¹ ამ გვეზდის აშიაზე სწერია: სადაფი-ლულუფარა. ქარვია—ნიახურია, სა-
თარა-დოგვია, ქაბრი-კაპრი, აყირყარა—მთის ტარხუნა. ნანხუნა—სონიჯი.

გრილისაგანცა. თუ სიმხურვალისაგან იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს რომე, რომელიცა მხარი სტკიოდეს ისი მხარი, შუბლი და პირი და თვალი ყუელა წითელი იყოს და რასაცა ცივცივსა დაიდებდეს იამებოდეს და ყურის წინათ საფეთქელთა ძარღუები საცხედ და ჩქარად სცემდეს, მისი წამალი: ქაფური, სანდალი, ვარდის წყალი ძმრითა გალესე და თავზედა შემოსდევ და მითავე მანდილი დაასოვლე და ზედა შემოსდევ და დილეულად ბაზრაყატუნი ჯულაბსა შიგა ჩაყარე და შეასუი. და საჭმელი კოწახური და თუთუბა და ან ტყემლისა მჟავითა იჭმევდით. ლუინისა და ხორცისაგან იფარეზოს. თუ აყირო სადარა იყოს, აყირო დანაყეთ და გამოწურეთ და ჯულაბი გაურივეთ და შეასუმით ცივითა წყლითა. და მერმე აილე თაბირინდი, ხიარშამბარი, თუითოსაგან შუიდი მუტყალი, ხილთა წყლითა შეასუმევდით.

10

სხუა წამალი ამავე სენისა საითკე სტკიოდეს, ჩქით ყიფალი გაუხსენ და საჭმელი ოსპი მიეც ძმრითა, ზაფრანითა, ტაბშირითა, წყლისა მაგიარად ხილისა წყალი შეასუი და ნიადაგ ვარდის წყალსა უსუნოს. ზედაზედა სამსა დღესა ამა წესითა შეინახე. მერმე ესე წამალი მიეც, აილე: ყუითელი ალილა ოცდაერთი დრამი, თამრიინდი ოცი დრამი, ხმელი ქლიავი ხუთმეტი მარცული უნაბი ოცდაათი მარცული, ხმელი ია ხუთი დრამი, წითელი ვარდი ოთხი დრამი, ქინძი სამი დრამი, ყუელა ერთს წმიდასა ქოთანსა შიგა ჩაყარე, ორი ლიტრა წყალი დაასხი, ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა დააღბე მერმე ცეცხლზედა აადულე, მანამდის რომე ნახევარ ლიტრა დარჩეს და მერმე გაწმიდე და აილე იმა წყლისაგან ასი დრამი და ქურკელსა შიგა ჩაასხი, მერმე აილე თურბითი ერთი დრამი დანაყე, გაცარ, გაურიე წყალი თხუთმეტი დრამი და სალამოსა ძილისა ჟამსა შეასუი. ლუინისა და ხორცისაგან იფარეზოს, სამს დღესა შეასუი იმავე წესითა, მერმე სამსა დღესა უკანით კიდევ შეასუი და უშუელის ღთითა.

20

სხუა წამალი: ნახევარ თავი ზოგჯერ მარჯუნით სტკიოდეს და ზოგჯერ მარცხენით. ყიფალი გაუხსენ, მერმე ესე აილე: ვარდი ერთი დრამი, ქინძი, ყუელა ერთად დანაყე გაცარ და ერთი დრამი შაქარი გაურივე და ძილისა ჟამსა მიეც და ცოტა ცივი წყალი შეასუი, ბევრსა დღესა შეასუი და უშუელის.

30

თუ სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ამა ზემოსა არა გვანდეს, სიწითლე არა იყოს თავსა და პირსა შიგა და ტკივილი უფრო ცოტა იყოს, და იმა სიმხურვალისა სენსა არა გვანდეს. და პირი და შუბლი თეთრი იყოს, რა ესე ნიშანი ნახო იცოდით, რომე სიგრილისაგან არის.

მისი წამალი აბიუყუია არის და ტლევბი რაცა სიგრილისა თავისა ტკივილისათვის დაგვიწერია ისივე ამას უყავით და თერიაყი ლათი ერთისა ქერისა მარცულისა ოდენი ცხუირსა ჩაუწთევ, ერთობ მარვე არის.

10 სხუა წამალი აილე: საბრი დანაყილი და გაცრილი ათი დრამი შამიანდალი და მარდუმაქი, უსთუხუდოსი დანაყილი და გაცრილი თუითოსაგან სამი დრამი და ნიახურის წყლითა შეზილე, პილპილის ოდენი შექენ და გა[ა]ხმე, ძილის წინ მიეც სამი დრამი, თბილი წყალი შეასუი და დაიძინოს. და რა ადგეს თბილითა წყლითავე შესუას, სა-
დილობაზედა კიდევე შესუას და საღამო ჟამს საჭმელი მიეც, ცერცუ-
ისა წყალი, ცოტა ღვინითა სამსა დღესა იყოს, თუ არა უშველოს კი-
დევე უყავ.

სხუაივე ნახევარ თავისა აფსინთისა წყალი დაასხი. სხვა წამალი. აილე: ისაზეთი, კუერცხისა ცილა, შაქარი სწორი გაურიოს და სადაცა სტკიოდეს, იმა მხარესა ცხვირშიგა ჩა-
უწთევ. სხუა წამალი: აილე ზაფრანა და ტაბარზადი შაქარი, დე-
დაკაცის რძითა იმავე ცხვირსაშიგან ჩაუწთევ.

20 სხვა იმავე სენისა წურბელი დაიჭირე სამსა დღესა, მოიკიდე კოტრში თუითო დღეშუა გამოშვებით. და კიდევე ისივე ყიფალი გა-
უხსენ სათცა სტკიოდეს და მერმე კულიავის ზეთი შესცხე თითითა
და უშველოს ლთითა.

სხუაი ნიშანი ნახევარ თავის ტკივილისა [თუ] ან სიცხისაგან არის და ან ზაფრისაგან. ნახევარ თავი რომ სტკიოდეს თუ ძარლუ-
ები ადგომილ იყოს და სავსე იყოს, თავისა და ყელისა, და თვალე-
ბიცა გაწითლებული იყოს და ფერიცა იცოდნი სისხლისაგან არის, პირველად ხელი გაუხსენ, ყიფალი და მერმე ესე გასახსნელი შარბა-
თი აალებინე, ტყემლისა შარბათი, თარანგუბინი შირიხიშტითა, თ-
პირინდი, თუითოსაგან ხუთხუთი დრამი შეასუან.

30 თუ. საფრისაგან იყოს, ნიშანი მისი: ნახევართავი სტკიო-
დეს და ცეცხლივითა ცხელი იყოს და სწყუროდეს და ნამეტნავად პირი მწარდ ებდას. იტრიფილი, სიქანგუბინს შინა გაურივე და შეა-
სუი. მერმე ყვითლისა ალილაისა წუენი და ქაბულის ალილისა წყა-
ლი, ის ზეთი, ძმარი, ვარდის წყალი, ერთად გაურივე და თავზედა
შემოსდევე. თუ ერთობ მსუქანი იყოს იარაჯფეყრითა. იღარღაროს.

წამალი თავის ტკივილისათვის [აილე] მური ან ოსპი და ზაფ-
რანი [სწორ-სწორი] და ღვინითა შეზილე და კუერები შექენ და
ჩრდილსა გა[ა]ხმე და რა მოგინდეს ღვინითა გაადგინე და თავსა
სცხე, და უშველოს.

ვის თავი სიმხურვალისაგან სტკიოდეს და თუალთა სისხლი იყოს და თუალთა სიყუითლევცა უშუელის ბძანებითა ღთისათა. თავი თუ ცხლად ებას აიღე: მალოქი და კამა წყლითა მოხარშე და თავი დაბანე მისითა წუენითა და ფოჩი თავსა დასდევ.

ვის კვერცხის გულის ნავლულისაგან თავი სტკიოდეს: მატიტელა წმინდად დანაყე და ზედა ძმარი დაასხი, გაწურე და წვენი თავსა დაასხი და ნაწური თავსა შემოსდევ.

ვისაცა სიმხურვალისა თავისა ტკივილი სჭირდეს, აიღე: ხელთა საღებავი და ქინძისა თესლი სწორ სწორი ძმრითა გაადგინე და თავსა სცხე და ერგოს. მისთვისვე ინა ძმრითა მოხილე და თავი მოპარსე, ყურსა ზეით სრულად თავსა იცხებდე, ერგოს ღთითა. მისთვისვე მღოგვი, გუნდა, დანაყე და თავსა შემოიდევითაფლ გარეული, მარგე არის.

შავისა ნავლლისაგან თუ სტკიოდეს თავი. აიღე: ხაშხაში, შიბრამი და მალოქი და მარილი ერდვან დანაყოს და კუერცხისა გულისა შეზილოს და თავსა დაიდვას, ერგების ღთითა.

სიგრილისაგან რომელსა თავი სტკიოდეს, აიღე: ბავრუკი დასწვი და წყლითა მოგალე და ძალიანითა ღუინით შეზილე და აბანოშიგა თავსა სცხე. მისთვისვე: ოსპისა ფურცელი და ბროწეულის ქერქი, ორივე დანაყე, შეზილე და თაფლითა თავსა შემოსცხე. თავის ტკივილი რომ სიგრილისაგან იყოს, ჭაკუნტელი დანაყე და გამოწურე და ცხურითა უწთევ სხუაივე ვენახისა მორჩი და ფურცელი დანაყე და შუბლსა შემოსდევ მისთვისვე ალილა ცივითა წყლითა გაღესე და ცხურითა უწთევ. სხვაივე წიწმატი დანაყე ცოტა და ძმარი და ერბო და თაფლი ერთმანერთსაშიგა გაურივე და თავსა შემოსდევ. სხვაი, ცერეცო მოხარშე ძმრითა ერთი მჯილი და მარილი გაურივე და მითა დაბანე. მისთვისვე: ბოლოკი დანაყე ძმრითა გამოწურე და შუბლსა შესცხებდი.

კარი უძილობისა. თუ კაცსა უძილობა სჭირდეს, ორჯელ დაემართების, ერთხელ სიბერისა დროსა, და ერთი ავად ყოფისაგან. თუ სიბერეშიგა წაეკიდოს, რომ ძილი არა მოუვიდოდეს, საკმელი შეუწყევით. მსუქანი ქათმისა ხარშო, და ჭივჭავისა ხარშო. წურილსა თევზსა ძმრით შექნილსა აკმევდით და ბატკნისა ხორცსა აკმევდით ამა საკმელსა შიგა ცოტა დარიჩინსა და თარასა ფურცლითა. და მლაშისა და მჟავისა საკმლისაგან იფარებოს.

უძილობისათვის წამალი: ხაშხაშისა შარბათი ასუით. და თუ უფრო ძილი უნდოდეს, ნახევარ დანგი აფიონი გაურივეთ და შეასუით. თუ საძილოსა წამალსა შეიქმოდეს, დაიჭირე: ნიახუ-

რისა თესლი, ორისა დრამისა წონა და ზაშხაშისა რომელ არს ყაყა-
ჩოსა, ერთისა დრამისა წონა, ლემისა თესლი ხუთის დრამისა წონა
ესე დანაყენ და თაფლითა შეზილენ და ოდეს გინდეს ერთისა დრა-
მისა წონა შეასვი წყლითა. და თუ გალუიძება გინდოდეს, ცხარი
ძმარი თავსა დაასხი და გაილუიძებს.

10 თუ კაცსა ავად ყოფისა აგან უძილობა დაერთოს მისგან
იქნების, რომე ტანშიგა სენი რომე შერჩომოდეს და ან ტვინშიგა
ბუხარი რაჲმე შერჩომოდეს, პირველად წამალი კამოს, რომე ისი
სენი გაილოს და მერმე რაცა ამა ზემოთ სიგრილისა წამალი საჭმელი
სწერია ის შეუწყონ და ძილისა დროსა ბარკალნი შეუკრან, და მერ-
მე ულოცონ, ეუბნონ რომე არ დაიძინოს და მოიღალოს კარგა, ლა-
პარაკი გაუხშირონ, და რა ხანი გამოვიდეს და კარგად მოეწყვი-
ნოს ბარკალნი და მკლავნი გაუხსნან, მოეცალნენ რომე მოისუნოს
და დაიძინოს.

20 ბ. კარი და ნიშანი მანახულიასი. იცოდით რომე ესე
ავი სენია. ესე ჭკუვისაგან შესტულის კაცსა და ყოველთა ღამეთა ფე-
რად ფერადსა სიზმარსა აჩუნებს. და ბევრსა რასმე ასეთსა მოელის
რომე არა გვანდეს და მწვედ შეშინდების. ესე სამისაგან არის, ერთი
რომე სასა გამხმარიყოს, ნამეტნავად სასისა სიხმე ყოველსა სტომაქ-
სა შიგა შერეულ იყოს. მისი ნიშანი ესე არის, რომე თვალნი ღრმად
ჩასტუივნოდენ და პირი გაშავებულიყოს და დღე და ღამე მუდამად
იზახდეს ქათამივითა.

30 მისი წამალი: მუდამ ცხურისა შიგა ლელოფრისა ზეთსა
ჩაუშვებდი. მუდამად შაყიყა და საჯდომი მითა დაიზილოს და გასა-
ხსნელიცა მიეცით აფთიომონისა მათბუხითა. მისი შექნა, აილე: შავი
ალილა ოცი დრამი კურკისაგან გამოღებული, აფთიომონი ათი დრამი
ჩამიჩი და ქიშხში ოცოცი დრამი კურკისაგან გამოღებული, სინაი-
მაქი შვიდი დრამი, თურბითი თეთრი ოთხი დრამი, ესე ყუელა სამი-
თა ლიტრითა წყლითა მოადლე მანამდის რომე სამოც მუტყლად
მოიყაროს მერმე ერთი მუტყალი ყარიყონი, ორი დანგი საყამუნია,
ნახევარ დანგი შავი ხარბაყი ესე ყუელა დანაყე და ამა მატბუხსა
შიგან გაურივე და შეასვი.

საჭმელი მომსუქნო და მოტკბო, ნუშისა ზეთითა შეურივეთ.
მუდმად იმის წინა ზაფრანი, უდი და ალიქირუმი დაწვი
ცეცხლზედა, და თავი ზედ დაიჭიროს, თევზისაგან, ყველისაგან და
ზროხის ხორცისაგან იფარეზოს, რაცა კარგი სული უდიოდეს მუდამ
ისუნებდეს და გაახსნევინოს ძარღვი რომე სულაიმი ჰქვიან ნეკსა
და მის შედგესა თითსა შუა არის მარცხენისა ხელისა. და ერთსა

თვესა უკანის ბასალიკე გაუხსნას. მუდმად აბანოს უნდა იბანოს რომე ეს წამლები შიგა მოღულებული იყოს და მოხარშულის წამლებრსაგან თავსა ზედაც შემოიდებდეს.

მეორე მანახულია, რომე სისხლისაგან იყოს და მომატებულიყოს და ყოველსა ტანსა შიგან დაფანტული იყოს, მისგან სკირდეს, მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე კაცი დამჭლობილიყოს და ორივე შაყიყა სტკიოდეს, ტანი გამხმარიყოს და გაშავებულ იყოს.

წამალი მისი შუა ძარღვი გაუხსნას და სისხლი ნახონ, თუ სისხლი შავი იყოს ორი დრამი სისხლი გამოუშვან, და თუ მოწითალო იყოს ასოცდა[ა]თი დრამი გამოუშვას და აბასაც აფთიმონისა აბები შეუწყევით. მისი საკმელი ხორცი და თოხლის მსუქანი და ან ბატისა. რასაც ასმევდეთ და აკმევდეთ ყუელას მოტკბოსა აკმევდით, მუფარეხსაცა ასმევდეს წყლიანითა ღვინითა და წყლიანს ღვინოს ასმევდეს.

თუ კაცი უცოლო იყოს, ცოლი შეირთოს, თუ ქალი იყოს ქმარი შეირთოს. მესამე მალიხულია, რომე უძილოდ იყოს და ვმინოდეს, ესე ამისგან წაეკიდების, რომე ერთობ მჭამელი ყოფილიყოს და ზედაზედ ნამყენი ეკამოს და მხართა შუაშიგან მუდმად სტკიოდეს. ესე მანახულია ხან დასწყენარდების და ხან ასრე გააშმაგოს, რომე წყალი მოხუდეს თუ ცეცხლი შიგ ჩაყარდეს, მას შეკურა უნდა და სვეტსა ზედა ახვევა. და აფთიმონისა შესმა. თუ პირს არ აღებდეს შეშა ჩაუგდონ, აგრე პირშიგან ჩაასხან, და ხელს ნუ მიახლებ, შორიდაღმე შეშით ჩაასხით, რა მან საქმობა დაუწყოს ისრე საკმელი შეუწყევით, რომე ამას სხვისა მალახულისა გვითქუამს. მერმე რა გამოვიდეს წამლისაგან მაჯუნი ლოლადია შეუწყევით, და წყლის მაგიერად მსხვილის ცერცვის წვენი ანუ მუხუდოს წვენს ასმევდი და გაზმანას წვენი უნდა რომე შეასვა შაქრითა. ხან ჟამიერად აყიროს შეჭამადსაც შეუქმოდეთ. აიღე ია და ხაშხაში შიგა მოღულებული, სხვა მას გარეთ მოტკბო აყირო, ია, ხაშხაში, ქუა, ესე ყუელა მოხარშე, თავზე შემოსდეგ და ლელოფარის ზეთი ცხვირსა შიგან ჩაუშვი; თუ ის არ იყოს ის ზეთი გარეულის ღაღიას ზეთითა ჩაუშვი.

აიღე: მუშკი, ამბარი, ქაფური, ზაფრანი და ვაშლის ქერქი და სანდალი ცეცხლშიგან ჩაყარე და მისი სული ისუნოს. მუდმად რეანსა უსუნებდეს და ღაღის ზეთი მუდმად შაყიყასა ზედა შეიცხოს, თუ დედაკაცი იყოს კიპზედ შეიცხოს. მისი საკმელი მაშა შეიწყოს, ტყავ გახდილი ასპანახი და გაზმაზუ¹ რომე არის ძროხის ენა,

¹ სწერია „გაზმანი“.

შიგ მოდულეებული იყოს და ნუშის ზეთი. მას უკანის ალვა შექნას შაქრისა და აკმევედენ. მუდამ ქალის დედის რძე თავზე დააწველოს.

მეოთხე მალიხულია ¹ რომე მუდმად არ მოეკიდებოდეს, რომე ვირემ მთვარე არ გაახლდებოდეს. როდეს მოეკიდოს აფთიმონისა მათბუხი შეასვი როგორც უწინ დაგვიწერია, ამას წინად. აიღე: აფთიმონი ათი დრამი, ბასვიაიჯი, ლარიყონი თვითოსაგან ათი დრამი, ხარბაყი და ინდოურნი მარტილი ოროლი დრამი და ნახევარი, უსთუხუდუსი სამი დრამი და ნახევარი, იარაჯა ფეყრა შვიდი დრამი, ყუელა დანაყ და მუფარეხის მაჯუნში გაურივე და ორს დღეს სამს მიტყალს მისცემდე. აიღე: მუფარეხი, ყარფი, წითელი ვარდი, ბადრაჯამბოლს თესლი, ყარანფილი, მასტაქი ზაფრანი, ყარაფა, ჯაგზი, ყაყულა, ნარმუშკი წითელი, შიგ თეთრი ბამანი, ხარამბადი, დარუნჯი, ბარანბო, თვითოსაგან ნახევარ დრამი, მუშკი ერთი მიტყალი ეს წამლები დანაყე ერთად და გაურივე. მას უკანით დაიჭირე ათი მარცვალი აღილა ქაბული თხუთმეტი დრამი, ამილაჯი, დანაყე სამსა ლიტრასა წყალშიგან, ასთონიერთი აღულოს რომე ასე დრამი დარჩეს ხუთი დრამი თავლი შიგ გაურივე, მოადუღე სადამდრი შესქელდეს და ყოველთა დღეთა ამისგან ჭამოს, თვითო ჭამა, თვითოს თხილის ოდენი.

10

20

ბ. კარი და ნიშანი ხარასი და ხაქთასი, სარა ამას ჰქვიან, რომე არა სჭირდეს რა და ინახდად დაეცეს და დაბნდეს და პირსა წყალი და ლომჭრი წაეღინოს, და თუ ფსელიც წაუფიდეს, და ვერა შეიტყოს რხ. რა ესე ნიშანი ნახო იცოდი რომე სარა არის. ვისაც ეს სენი დაემართოს, ყოველსა ტკბილის საკმლისაგან იფარეზოს, რძისა და მაწუნისაგანცა რაც საკმელი შეიქნების ყუელასაგან იფარეზოს და ბევრის ჭამისაგანაც იფარეზოს. წისქვილის ნახვისაგანაც იფარეზოს. წისქვილს ნუ ნახავს თვარა მოგურის. და რაც ბრუნევედეს ყუელას ერიდებოდეს. და მალლით დაბლა ნუ გარდმოიხედავს, ბევრჯელ აბანოში ნუ შევა, ქარიანსა ალაგს ნუ დაჯდების და ნურ-

30

ცა ბევრჯელ დედაკაცთან დაწვების, ცხელს აბანოში თავს ნუ მიუშვერს, ზიანი არის, მეტი სიცივეც ავი არის; მალლა ზახილი და ქუხილი მაზიანებელი არის, დიდი ხმა ყველა მაზიანებელი არის, მისთვის არც მზის ჭურეტა ვარგა და არც თოვლისა. ღვინის სმა ძველი და ახლისა ზიანი არის. მისთვის საკმელი ზროხის ხორცი, თხის ხორცი, ქალამი, ოსპი და თალგამი, ბოლოკი, ხახვი, ნიორი,

¹ სწერია „მონახულია“.

ბაკლა და რაც მწვანელი იყოს და უფრო ნიახური, ეს დაგვიწერია ვისაც სარა სჭირდეს მისთვის ყუელა მაზიანებელი არის. რაც სველი და ნედლი ხილი იყოს ყუელასაგან იფარეზოს, ფუფულსა და დოგუსა, და დღისით დაიძინებდეს თავს ქვეშ დაიყრიდეს და ისუნებდეს. და ვის სარა სჭირდეს ბევრს თხის ხორცის ჭამას დაერიდოს რომე სენი არ დაემართოს. ბევრი თბილი წყალი ტვინს დაუსუსტებს და ბევრი ცივი წყალი სტომაქს აწყენს. და რაც წამალი ბრუსათვის დაგვიწერია, იგივე ამას არგებს. პიტნის შარბათს ასმევდეთ და თუ ეძინოს და თუ ეღვიძოს ნიადაგ სადაფსა უსუნებდეს. და თუ ნიადაგ არწყევდეს ისი სჯობს. და რუმულსა და იორდასალემსა მუდამად ყელსა შეიბემდეს, ამა სენისათვის ერთობ კარგი არის.

ნიშანი სიქთასი. სიქთა ამას ჰქვია რომე მთელი კაცი წაიქცეს და დაეცეს. ეს სამისაგან დაემართების. ერთი სისხლისაგან, მეორე ზაფრისაგან, მესამე სევდისაგან. ამა სენისაგან პირველი ნიშანი ეს არის, რომე ჯერათ მთელი იყოს, არა სჭირდეს რა და ძილისაგან კბილთა იღრეჭნდეს, და ტანთა თრთოლა მოუვიდეს და თავი და ტანი დაუმძიმდეს და ყური შემოჟიოდეს, ესე ნიშანი რაცაჟამსა გამოჩნდეს, აცოდე რომე საქთისაგან არის.

ნიშანი საქთასი: ამა სნეულობასა შინა თუ პირი გაუწითლდეს და მერმე ისფრად გამოუჩნდეს, იცოდი რომე სისხლისაგან არის, თუ ეს ნიშანი გამოჩნდეს ფეხის ჩონჩხი გაიხსნას და კოტოში მოიკიდოს და მოთადილი ოყნა ქნას. მარჯუენით და მარცხენით ყიფალი გაუხსნან იგიცა კარგია.

თუ პირი მოყუითლოდ დაუცემდეს და მერმე ზაფრანის ფერად გარდაიქცეს, იცოდი რომე ზაფრისაგან არის. ხელისა შუა ძარღვი გაუხსნენ და ყოველთა კოტოშსა მოჰკიდებდეს და თავზედა გრილსა ტლესა შემოიცხებდეს.

თუ ფერზედა¹ მოშაო იყოს და მომწვანოდ დასცემდეს, ისი სევდისაგან იყოს. თუ სისხლისაგან იყოს იმავე წამს ხელი გაუხსნას, ყიფალი, მარჯვენისა და მარცხენისა და თავზედა კოტოში მოიკიდოს, თავზედ გრილი წამლები შემოიდვას.

თუ ზაფრისაგან იყოს, შუა ძარღვი გაუხსნან და კოტოში მოჰკიდონ და შუბლსა ზედა შემკსდვან. აიღე: ხმელი ვარდი სამი მიტყალი დანაყილი ერთსა კოვზსა ვარდის ზეთშიგან გაურიონ და შუბლსა შამოსცხონ, გული და გულის პირი მითა შეუზილონ.

თუ პირის სახე მწვანედ დაუცემდეს იცოდე რომე სევდისა ნიშანი არის. ესე სენი მიყრილთა და ბერთა და სევდიანთა კაცთა

¹ სწერია „ფეხზედა“.

უფრო დაემართების. თუ სევდისა ნიშანი გამოჩნდეს, მეტისა სიგრილისაგან და სიხმელისაგან იქნების.

წამალი მისი: ქუნდუსა და ხარბაყი სწორ სწორი ჰქენ და დანაყე და გაცერ, ცხვირშიგან შეაყარე, ქუნდუსა აპუტარატი არის, და ხარბაყი ხარის ძირა არის. და თავსა ქვეშე მუშკსა, სადაფსა და შემშატსა მოიყრიდეს, მისთვის რომე სული ეცემის და ჭკუაზედ უკეთ მოიყვანს, შიშმატი ბარისა ფურცელსა ჰქვიან.

10 თუ პირის სახე ისრევე მისსა სახესა ზედა იყოს არარი დანაყეთ და ძმარი გაურივეთ და თავზე შემოსდევით, არარი ღვივისა კაკორსა ჰქვიან.

თუ ასეთი სატკივარი მოუჭიდეს რომე იკრიჭნეს დანისა მაგიერი შეშა გამოთალე და იმით პირი დაუღრინეთ და ვაშლისა შარბათი და ნუშის გულის ზეთითა გაურიეთ და პირსა შიგან ჩაასხით, და ხელი ან ფეხი გაუხსენ, თუ საცოცხლო არის დაიძურის, თუ არა და წასული არის, არარა მოეგვარების მას გარეთ იმას სენშიგა, თუ არ სხვა ნიშანი გამოჩნდეს მკუდარი იქნების. რაჟამ ესე სენი დაემართოს თუ არა ეშველოს და მკუდარსა გვანდეს მისად შესატყობლად რაც ძარღვები არის კაცისა, ყუელაზედა დააჭრეთ თუ ცოცხალია დაიძურის, თუ არა დაიძურის იცოდე მკუდარია.

20 სხვა შეტყობა ისი კაცი პირდაღმა გარდააქცივეთ თუ ორივე ბღვენი გაიხსნეს და პირი ზურგისაკენ ქნას, იცოდი მკუდარია.

მესამე შეტყობა ესე არის, რომე იმ წამს, რომ კაცი წაიქცეს თუ ყელშიგა ხურიანა დაიწყოს მკუდარი იქნების, და თუ ყელშიგან ხურიანა არ დაიწყოს, მაშინ წამლითა ეშველების ღთითა.

თუ ყელშიგან ხრინევედეს, სამკდრო ნიშანი არის, და თუ არა ხრინევედეს სიცოცხლის ნიშანი არის. თუ ვერა შეიგნა რა მკუდარია, თუ ცოცხალიაო;

30 რკინა გაახურონ ცეცხლშიგან და თავზედან დასდვან ასე რომე თმა დასწვას, თუ სასიცოცხლო არის დაიძურის და თუ არა და მკუდარი იქნების.

თუ დაიძრას მავლი უსული შეასვან და არწყევინონ, მას ჟკან როგორაც ჭკუას მოვიდეს თუ სისხლისაგან არ იყოს და ზაფრისაგან იყოს, ან სევდისაგან იყოს, ქათმისა ნაკრტენითა არწყიოს. ასრე რომე ნაკრტენსა იარაჯფეყრითა დაასოვლებდე, პირსა ჩაუყოფდეს და აგრე არწყევინებდეს, ზურგსა და ძვალს სადაფისა ზეთითა, ფარფიონისა ზეთითა და ფულფულისა ზეთითა დაიზელდეს და ხშირად თავს იპარსევედეს. თეთრითა ხარღლითა და ძრმითა ტლე შექნას და თავსა შემოიდვას, და თავსა თბილად შეინახევედეს. და ერთი შარ-

მათი მათრედიტოსი¹. მიეცით და თერიაყი² დიდი პირშიგან ჩაასხან თათლის წყლითა. ფიცხლად ოყნა ქნან. როგორაცა კჳუათ მოვიდეს გასახსნელი შარბათი მიეცით, ამა შარბათსა ოყნისა ჰჳვიან, წამლები მისი: შამიანდალი, ანტრიონი, ანჯურა სოსანი, მავაზი ყუელა სწორ სწორი ქენით მერმე სამასისა. დრამისა წყლითა მოადულე, მანამდისინ აღულე სადამდის ორმოცი დრამი მოიყაროს, მერმე პატარა თაფლი და პატარა ბორა რომე ოქრომჳედელნი იხმარებენ, თუ ბორა არ იყოს ისთუენი ერთი მარილი ქენ, მერმე უკანასა კარშიგან ჩაასხი, ესე მისთვისა იქნების რომე ზედადალმე წამლისა აღება არა შეეძლოს. მას უკანით ოცდაოთხსა დღესა შჳვანნილისა წყალსა ასმევდით. რაცა ფილენჯის წამალი გვითჳვამს იმასვე ამას უზემდეთ. და მარხვაშიგა მუხუდოსა შეჳამადი ზეთის ხილის, ზეთითა შეუწყევით, ხსნილშიგა კივჳავისა ხარშო და უგურკო ჩამიჩი შეუწყევით.

თუ წამლის შესმა შეეძლოს ოყნა აღარ უნდა და ესე მავალი უსული შეასვით, რომე ფილენჯისა კარშიგან სწერია.

სხვა სექდა არის, მისი ნიშანი და მისი სიცოცხლე სიკუდილი ძნელად შეეტყობის, ბოლოთ ამათ შეტყობის პატარა ხარდალი დანაყოს, ხარდალი მდოგუსა ჰჳუიან, და თათლსა შიგან გაურიონ და თავზედ შემოსდვან. პატარა ზუფი პირშიგა ჩაუდვან, ზუფა მინდორულსა უოცსა ჰჳვიან, მისი საჳმელი ვაშლის წვენი, და ზოგჯერ ბრინჯისა, ზოგჯერ ატმისა აჳამონ ამათ რომე ძალი მიეცეს.

სხვა სენი არის ასბუსარ ჰჳვიან საქათასა ახლო ახლავს, ამისი ნიშანი ეს იყოს რომე, ამა სნეულსა არა დაეძინებოდეს. მისი წამალი ბაბუნაჯი ქუნჯითისა ზეთითა მოადულოს ვარდის წყლით და ძრმით ტლედ შექენით, ყოველთა დღეთა თავზედა შემოსდებდით. რაზომცა უნდოდეს იის შარაბსა და ლილიფარსა შარბათსა ასმევდით, და საჳმელად ქერის კორკოტი.

ერთი სენი სხვა არის ახლოსავე ახლავს საქათასა სახელად ასთრიაყი ჰჳვიან მისი ნიშანი ეს იყოს რომე, მუდმად ძილშიგან იყოს და რა გაელვიძებოდეს წასძრახვიდეს და წალმა უკულმა უბნობდეს. მისი წამალი ეს იყოს რომე: პიტნა, ძმრითა მოადულე ასთონიერთი რომე ტლისა მაგიერად ტანზედა შემოსდვას და სიქანვუბისსა აჳმევდით და მისთა ფერხთა თბილი წყლითა დაბანდით.

ერთი სენი სხვა არის, სახელად შიხური ჰჳვიან იმავე საქათასა ახლოს არის მისი ნიშანი ეს არის, რომე მრთელი კაცი

¹ სწერია „მასრუდიტუსი“.

² სწერია „თარყი“.

ანაზღად წაიქცეს და დაბნდეს და დიდსა ხანსა მკუდარივითა იდვას-
რა წამოჯდეს ვითამცა ძილისაგან მოფხიზლებია ასრე ადგების, ის-
რევე ჭკუიანსა საუბარსა დაიწყებს, ვითამცა არა სჭირვებიარა. ასეც
იქნების რომე გაშმაგდეს და თავი მოიკლას, ან კლდესა ჩავარდეს,
ან ცეცხლსა ან წყალსა, ამისთვის შენახვა უნდა. წამალი მისი ვარ-
დის ზეთი ძრმით გააცხელე, სწორსწორი ძრმითა თავსა შემოს-
ცხოს.

10 მერმე როგორაცა ცნობაზედა მოვიდეს აყიროს თესლისა ზე-
თი, ერთი უკია თავლი, ერთი უკია ზეთის ხილის ზეთი, ორი ღრა-
მი და ნახევარი რევანდი, ერთი უკია ნუშის ზეთი, ერთი ღრამი
ძროხის ნაღველი, ეს ყუელა ამ გამოწურვილსა წყალშიგა გაურივე;
და ამისგან ან ოთხმოცი და ან სამოცდაათი ღრამი აიღე, ოყნა მი-
ეც. შეშისა მილითა, ასრე, ამ წესითა: მილი სიგრძე თითისა ოდენი
შექენ ერთკენ პირფართო იყოს მილისა რომე წამალი კარგად ჩავი-
დეს, ერთჯერ უფრო წურილი იყოს. სხვა ამისი წამალი რაც ფი-
ლენჯსა ერგების, იგივე მას ერგების.

20 **კარი და ნიშანი ლაყუასი, რაშასა და ფილენჯისა.** ნიშანი-
ლაყუასა, პირის გამრუდებასა ჰქვიან. მისი ნიშანი ესე არის რომე-
ღუქვა, შებერვა ეწყინების. პირველი ნიშანი ესე არის რომე პირის-
ძვალი ასტკივდების, და პირის ტყავი მრუდათ ჰქონდეს, ემღერდეს.
ესეცა იცოდით, თუ პირი მარჯვენით გაუმრუდდეს და თვალებს
დაეზიდნეს ისი სევდისაგან იქნების.

30 მისი წამალი: ესე რომე მუდამ ბნელსა სახლშიგან დაჯ-
დებოდეს და ჩინური სარკე მიეც, მუდამ ხელთა ჰქონდეს და შიგ-
იჭურიტებოდეს, ეს მაჭურტისა ჰქვიან. თუ ზამთარი იყოს, თუ ზაფ-
ხული მუდამ თბილათ ამყოფეთ, მუდამ ღარღარა აქნევენონ. თუ
ღარღარი თუთუბოთა ან ნარდანგისა ნაღულარითა აქნევენონ მარგე
არის, ლაყუისათვის. მერმე წეროსა ნავლელი ჭაკუნტლისა წუხნითა
გალესეთ და ცხურიშიგა ჩაუშუით. მერმე, უდი, მასტაქი და თეთრი
საკმეღი და ვაშლი და ბია ცეცხლშიგა დაწვი და თავი ზედ წაიშუ-
იროს, და ზედა დაბურეთ, რომე მისი სული ცხურიშიგა შეუვიდეს
და მუცელიცა გაუხსენ: აფთიმონისა მათბუხითა და აფთიმონისა
მაჯუნსა აჭმევდით. მოიღე: მაშა, ზუფა ხმელი, სათარი, პიტნა გა-
რეული, მარზანგუში, ქონდარი არის, ესე ყუელა ძმრითა მოადულონ
და პირსა და ყბასა შემოიდვას სათკეთა სტკიოდეს. სხუა, რომე
მელისა და ირმისა ზორცი ასრე მოხარშონ, რომე ძუალისაგან გაე-
ყაროს; ისი ზეთის ხილისა ზეთითა დაზილონ, მალამავითა შექნან და
თავსა შემოსდვან მარგე არის.

მაჰმად ზაქარიას შვილი ასრე იტყუნს: ვისცა ესე სენი სჭირდეს საჰმელსა ცოტას მისცემდით, რომე ტანი გაუხურდეს და მისი ძარღუები გახალვათდეს. სხუაი წამალი: ბაბუნაჯი, სათარი და გარეული პიტნა კარგად მოხარშონ და მერმე თავი ზედა წაუშვიროს და ზედა დაბურეთ, რომე ორთქლი ცხვირშიგა შეუვიდეს. საჰმელი მუხუდოსა წყალი იყოს, ზეთის ხილისა ზეთითა, ანუ მწარე წირანისა გულითა ანუ ნიგუზისა ზეთითა. და ხორცთაგან ახალისა ხორცისა, ტრედის ხუნდისა, ქავჭავისა ხარშო კარგად ერგების. და წყლისა ალაგსა თაფლწყალსა ასუემდით და პირშიგა მუდამ ჯავზი დაიჭიროს. და ასეთი რამე საჰმელი უნდა მისცეთ, რომე რაცა სენი იყოს ისი გაიღოს. ისი თაფლი არის რომე უზმამან ჰამოს, მერმე მოიღე ესე წამლები. აიღე ბასვაიჯი, ყურფა, დარიჩინი, ზანჯაბილი, [ზარნაბადი, ანისური, ზირაქირმანი] ყუელა სწორსწორი ქენი და დანაყე¹.

და სხვაი ფერი ლაყუას წამალი, აიღე: პილპილა, აყირყარა, ფარფიონი თვითოსაგან ოროლი დანგი, ჯუნდა ბედასტარი, რომე არის თახვის ყუერი, ორი დრამი ყუელა დანაყე და ხატმისა ზეთშიგან გაურივე თაფლითა, მაჯუნად შექენ და ახმარე.

თუ ამითა არ ეშველოს ბალადურისა მაჯუნი შეუწყევით. მისი თვითოსა ასოსა იყოს მას ეშველებს.

და თუ ფილენჯი ანუ ნაკრავითა რომე წაეკიდოს ანუ ცხენით ჩამოვარდეს, ანუ მალლითა ადგილითა ჩამოვარდეს, ანუ ხმლითა, ანუ არგანისა ცემითა ანუ ისრითა: ესე წამალი ქენი, იმ ადგილიზედ დაადევ, აიღე: ბატის ქონი ორმოცდაათი დრამი დაადნევე ცეცხლითა, გაურივე შვიდი დრამი ბერძნული ზეთი, აიღე ნინოფრისა ძირი დანაყილი, გაცრილი; ათი დრამი შალის ხილი და ბარანბო დანაყილი, გაცრილი თვითოსაგან სამი დრამი კანეფისა შეშა და მუყლი და ვაშაყი დანაყილი და გაცრილი, თვითოსაგან ათი დრამი, გაურივე ბატის ქონში და ზეთშიგან: იმა ადგილსა რომე დაკრული დაბეჭილი იყოს შესცხე და უშველის.

სხვა წამალი რომე ცხვირსა შიგა ჩაუბერონ, აიღე: საქმინაჯი ერთი დრამი, მური ნახევარ დრამი, მუშკი, ბორა და ზაფრანი თვითოსაგან თვითო დრამი, ქაბრი. მთახვის ყუერი, წეროს ნავლელი ანუ ყორნისა თვითო დანგი ტაბარზადი შაქარი ორი დრამი და დანგი, ყუელა დანაყე კარგად რომე ფქვილივითა შეიქნას,

¹ აშიაზე სწერია: ბაბუნაჯი-საკორწყალეა, აყირყარა-მთის ტარხუნა, ჯუნდა-ბედასტარი—თახვის ყვერია.

რამოგინდეს აიღე მისგან ერთი დანგი ქალის დედის რძე გაურივე და ცხვირშიგან ჩაუშვი და უშველის.

სხვა ამა სენისათვის. აიღე: იარაჯი ფეყრა ერთი დრამი, მარზანგუში¹. ერთი დრამი შამიანდალი, მუშკი, სონიჯი და წეროს ნაღველი და ქაფური თვითოსაგან ერთი დანგი დანაყე და გაცერ ფქვილივითა, მერმე აიღე მაგისგან ერთი დანგი ცხვირშიგან ჩაუბერე.

მაგავეთვის, აიღე: ხარის ნაღველი, შაქარი, ზაფრანი და მუშკი ერთმანერთისა სწორი, ყუელა დანაყე და გაცერ და გველის 10 ერბოთა გაურივე და ცხვირში ჩაუშვი.

იმავე სენისათვის აიღე: მარზანგოშისა² თესლი და ცერეცოსა თესლი კანაფისა შემა, ყუელა დანაყე და ღვინოშიგა გაურივე, შეასვი და უშველის.

რაგინდარა ასო მუდმად ემღერის ნიშანი მისი: ყინულიანის წყლისაგან, ქარიანის საკმლისაგან და ბევრის ღვინისაგან ფარეზო ქნას. რაც ასო მღერდეს, ხამისა მჩურითა შეისვას რომე ის ალაგო გაწითლდეს და ყუსტის ზეთითა და ფარფიონის ზეთითა დაიზილოს და წყალშიგან მარილი ჩაყარე ოთხს დღეს მზეს გაუდგი მერმე 20 ცხურისა ბუშტშიგან ჩაასხი და ზედან მისდვან. და რაც ესე, და რაც ამა ზემოთ სასმელი და საჭმელი სწერია, ამას ზემო კარშიგან ისი შეუწყევით.

მ. კარი ყოვლისა ფერისა თუალისა ტკივილისა.

ნიშანი თუალისა ტკივილისა. იცოდით პირველად დიდი სიფრთხილჳ უნდა და დიდი ფარეზი, ყოვლისა საქმისაგან, დიდისა ჭამისაგან და დედაკაცთან წოლისაგან და ურიგოთ ჭამისაგან და გუიან ჭამისაგან, თოვლშიგა სიარულისაგან და ბევრისა სითეთრის მზერისაგან, ნიორისა, ხახვისა და წიწმატისა და ყოვლისა მწუავისაგან და ბევრისა მარილისაგან და დილისა ღვინისაგან და სარწყეველისა და ბანისაგან და აბანოსა შიგა და დედაკაცთანა 30 წოლისაგან და მტუერისა და კუამლისაგან, რომე არა ჩაუვარდეს თუალშიგან.

თუ გინდოდეს, რომე თუალი ნიადაგ მრთლად იყოს, ნიადაგ ტერფსა და საჯდომსა, ჭიპსა და უკანა კარსა იისა ზეთითა იზელდეს და ორსა წუეთსა ცხვირშიგან ჩაუშვებდეს და შაყიბსა დაიზელდეს და ცისკრისასა ადგებოდეს კაცი და ნამიანსა, რბილსა, მწუანეზედა ფერხშიშუელა იარებოდეს, კარგი არის. და ცოტა ხანსა ცივსა

¹ სწერია „მარტკუში“.

² სწერია „მარტა კუშტისა“.

წყალსა შიგა იბანოს და თავი ჩაყოს თუალი გა[ა]ლოს რომე წყალი შეუვიდეს თუალშიგან, კარგი არის. და მუდამად კამისა წუენსა თუალშიგა ჩაიშვებდეს კარგი არის, დაუნაყელსა კამისა თუალშიგა ამოივლებდეს ისიცა კარგი არის. და ბზისა წყალი, მარვისა წყალი თუალშიგა ჩაუშვებდეს ისიც კარგი არის. თუთიაცა კარგი არის და ნუშისა გული გაფურცქნილი, ამლაჯისა ზეთშიგა გალესოს და თუალისა ქუთუთოსა და კილოსა ზედა შემოსცხონ კარგია. ორი დრამი დარაფირანგი ისრიმისა წუენითა ერთმანერთშიგა გალესონ, კარგი არის, თუალშიგა ამოივლოს. მარგე არის ცოტა

10 ქათანი ქათმისა ქონშიგა გაურონ და დაწოლის¹ დროს თუალშიგა ამოივლოს ოქროსა და ანუ ტყუივისა მილითა, მარგე არის.

აქიმთა უთქუამს: თუალისა ტკივილი უფროსიცა სისხლისაგან იქნების. მისი ნიშანი ის არის რომე თუალშიგა ძარღუები დაუხსვილდეს და კიდეცა დაუწითლდეს და თუალიცა გაწითლებულიყოს. თავისა ტკივილი გამოუჩნდეს და თავქედიანივითა უბნობდეს. მისი წამალი უწინა გასახსნელი წამალი მიეც და მერმე ხელი გაუხსენ, ყიფალი და ვარდისა ზეთი თავზედა შესცხე. და გრილი ტლევები ფერხისა ტერფთა, და გულსა, და თავზედა შემოსდევ, როგორაცა სწერია თავისა ტკივილისათვის და ქალისა რძითა ვარდისა

20 წყალი გალესონ და თუალშიგა ამოივლონ.

იცოდით, რაცა კაცა თუალისა ტკივილი დაემართების, ოთხისაგან იქნების სისხლისაგან, ზაფრისაგან, სევდისაგან და ბალღმისაგან. მისი ნიშანი:

თუ სისხლისაგან იყოს თუალი წითლად, მძიმედ და ცხლად ქონდეს.

თუ ზაფრისაგან იყოს ნიშანი ესე არის, რომე თუალი ქაოდეს და ეწვოდეს და სიმძიმე არა დია იყოს.

თუ სევდისაგან იყოს მისი ნიშანი, ესე არის რომე თუალი უფრო მარცხენით სტკიოდეს და სისხლისაგან და ზაფრისაგან უფრო

30 მოსუენებით იყოს.

თუ ბალღმისაგან იყოს თუალი უფრო მძიმედ და წუწინანად ქონდეს და წითლად არა დია იყოს.

თუ სისხლისაგან იყოს ხელი გაუხსენ პირველსა დღესა და მეორესა ანუ მესამესა დღესა კიქისა კოტოში მოკიდე, რომე სისხლი ამოილოს და იისა ყურსი მისცენ, და საკმელსა სუბუქად ქამდეს, და ხორცისა, ლუინისა და ყოვლისა მხურვალისა საკმლი-

ს ს ს ს ს
¹ სწერია „დაწონისი“.

საგან ფარეზი იყოს. და რასაცა სჭამდეს ქინძსა გაურევდეს. და ბნელსა სახლშიგა დაჯდებოდეს და ფარდაგსა გაიბემდეს ან ყუითელსა, ან შავსა და ან ლურჯსა და მეტად ნუ დაიძინებს. და შარბათი ბროწეულისა და თესლი რისა გინდა იყოს, და იისა შარბათი მისცენ. და შაფი ბარუმი თვალშიგან გამოივლონ. და შაფი ყუითელი და თეთრი არგებს.

10 რა ერთი კვირა გამოვიდეს, ულბოთა, აქლილმალიქი, ბაბუნაჯითა მოდუღებულითა თვალი დაიბანონ და იმავე წესითა ასპანახი დაასოვლონ და თვალზედა დაიდვან, მუცელი ნიადაგ რბილად და გახსნით ქნას.

სხვა წამალი, რომე თვალი მოსისხლოდეს, თვალიდაღმა ქუთუთო გაათხელოს და სისხლი გამოიღოს, და თვალი გააგრილოს. ესე აქიმმან ასე დაწერა აიღე ანძარუთი სამი დრამი და ნიშასტაგი ერთი დრამი და ნახევარი, სპარსული შაქარი ორი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და გაცერ და ერთხელ დილასა და ერთხელ საღამოსა თვალშიგან გამოაველებდე, მრავალჯერ ქენ ესე.

✓ შაფი ბარუმი, თვალი რომ მოსისხლდეს და ცრემლი სდიოდეს და იქავლებდეს მას უშველის, აიღე: დამწვარი სპილენძი სამი დრამი, ოქროს წიდა ერთი დრამი, თუ ოქროს წიდა არ იყოს კარგი მურდასანგი ქენით, გარცხილი სამყიარაბი, აფიონი, ზაფრანი, სადაჯიინდი თვითოსაგან თვითო დრამი ეს ყუელა შეაჯუმლე და დანაყე და გაცერ და წმინდითა წყლითა აბები შექენ და ჩრდილში გაახმევით და რა მოგინდეს გალესე წყლითა და თვალშიგან ჩაუშვი და უშველის ღთითა.

20 თუ თვალი ერთობ სტკიოდეს და უსივდეს შაფი ალა ამოავლე ქალის რძითა.

30 თეთრი შაფი, რომე სისხლისაგან თვალი სტკიოდეს უშველოს, აიღე: ანძარუთი გამოზრდილი ვირის რძითა ექუსი დრამი და ნიშასტაგი დიკისა ექუსი დრამი, გომიზი არაბი, ქათირა და ვერცხლის წიდა, თვითოსაგან ოთხ-ოთხი დრამი, თუ ვერცხლის წიდა არ იყოს, მურდასანგი ქენით გარცხილი, სპეტი ტყვიისა ექუსი დრამი, აფიონი ერთი დრამი, თეთრი საკმელი ერთი დრამი ეს წამალნი შეკრიბენ, დანაყე, გაცერ და კვერცხისა ცილითა შეზილე და შაფად შექენ პილპილის ოდენი, ჩრდილში გაახმე და რა მოგინდეს მისგან ორი მარცვალი კირჩხიბისა. ბუდეშიგან გაადგინე, ქალის რძითა თვალშიგა ჩაუშვებდი, ერგების ღთითა.

ყუითელი შაფი. რომე სისხლისაგან თვალი სტკიოდეს უშველის, აიღე: ზაფრანი ერთი მიტყალი, სუმბული და ლახოსტაკი

თვითოსაგან თორმეტი მიტყალი, სადაჯი ინდი ნახევარ მიტყალი და ანზარუთი ორი მიტყალი და გომიზი არაბი ორი მიტყალი, პილპილი შავი ორი მიტყალი, შეკრიბენ ესე წამლები დანაყე და გაცერ, წყლითა შეზილე და მარცულად შექენ და რა მოგინდეს აილე მისგან ერთი მარცვალი და ქალის რძითა გალესე და თვალშიგან ჩაუშვი, უშველის ღთითა.

10 თუ ზაფრისაგან სტკიოდეს. მისი წამალი ეს არის: კოტომი მოჰკიდოს უკანით კეფასა ზედა და ზაფრისა გასახსნელი წამალი მიეც და წითელსა შაფსა ამოავლებდი თვალშიგან, და შაფი ალიცა კარგია რომე ამოავლოს.

შექნა წითლისა შაფისა, აილე: დამწვარი არჯასპი სამი დრამი, სადაჯი ინდი და ლახოსტაკი თვითოსაგან ოროლი დრამი. მური და ზაფრანი, ნახევარ დრამი, დარიფილფილი ორი დანგი, ყუელა რბილად დანაყე, გაცერ და ძველის ღვინოთა შეზილე, შაფად შექენ და ჩრდილშიგან გაახმე და რა მოგინდეს ძველითა ძმრითა გაწურე და თვალშიგან ამოავლე და უშველის ღთითა. ღვინისაგან და ხორცისაგან იფარეზოს.

20 თუ თვალი სიმხურვალისაგან სტკიოდეს, სივრილემან უშველოს. აილე: უმარილი ორი დრამი, ქათირა ერთი დრამი, ორივე ერთად დანაყე, წმიდად გაცერ და კვერცხის ცილითა გაურივე და აბები შექენ და ჩრდილშიგან გაახმე და შეინახე, რა მოგინდეს ქალის რძით გალესე და თვალშიგა ამოავლე.

სხვა წამალი თვალი რომე ქაოდეს და ეწოდეს, აილე: მწვანე თუთია წმიდად დანაყე და გარეცხე და გაახმე, აილე მისგან რაცა მოგინდეს და ისრიმისა წვენი დაასხი და მზეს გაუდგი, რომე გახმეს, მერმე კიდევ დაასხი და კიდევ გაახმე, ესე სამჯერ უყავ და მერმე დანაყე, გაცერ, გალესე და გაწურე. მტკიცითა სამოსლითა და თვალშიგან ამოავლებდი.

30 თუ სევდისაგან იყოს, მას სევდისა გასახსნელი წამალი მიეცით, იარაჯ ფეყრა და აბიყუყიაცა მიეცით. ესე აბი ყუელასა თვალის ტკივილსა კარგად მოუხდების, წამლები მისი, მოილე: ორი დანგი საბრი და ორი დანგი შამიანდალი, ორი დანგი მამუდა, ორი დანგი აბზინდის თესლი, ორი დანგი მასტაქი, დანაყე და გაცერ და ნიანურის წვენითა აბი შექენ ცერცვისა ოდენი და ჩრდილში გაახმე და ჩანთქი, ასე რომე კბილს ნუ დაადგამ. და ფარეზი უნდა ასრე, რომე საფარეზოსა სწერია.

თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი წამალი მიეცით, რომე თვალი ბალღმისაგან გამოწმინდოს. და იარაჯ ფეყრი და აბიყუყია ესე კარგად მოუხდების.

სხვა წამალი, რომე თვალი ნედლად იყოს და ქუთუთო გასქელებულიყოს, აიღე გაუხურეტელი გუნდა და ქალის რძით გალესე, თვალშიგან ამოავლე და უშველის ღთითა.

სხვა წამალი, რომე სინედლე თვალისაგან გაწმინდოს, აიღე: ტუტის ფურცელი და დარინისი, პილპილი, ალილა, დამწვარი სპილენძი, სწორსწორი დანაყე და გაცერ, თვალშიგან ჩაუდევ გაწმინდოს. იცოდით რომე თვალშიგან როგორცა ტკივილი გამოჩნდეს პირველზედა მათბუხი უსული ააღებინეთ, გასახსნელსა ჰქვიან, და როგორცა მათბუხით დაღმა გამოვიდეს, ესე შაფი თვალშიგან ამოავლეთ. მერმე ასეთითა წყლითა დაბანა უნდა რომე არცა გრილი იყოს და არცა მხურვალე, სწორი იყოს. მას უკანით სელისა ლაბა, ბიის გულისა ლაბა, ცოტა ქალის რძე გაურვივე, ეს კაცი პირადმა დააწვინე და ეს წამალი თვალშიგან ჩააწურე, დააწყნარებს ტკივილსა ნებითა ღთისათა. მერმე ესე შაფი აბრი ამოავლე თვალშიგან, მისი წამალი: ოქროს კლიმა დანაყილი და გაცრილი, თუთია, უმარილი, ყუელა გაცრილი, სურმა, თეთრი საკმელი თვითოსაგან ოროლი დრამი, მური, ანძარუთი თვითოსაგან თვითო დრამი და ნახევარი, ახუუანი, საბრი, თვითოსაგან თვითო დრამი, კალია და აფიონი თვითოსაგან თვითო დრამი, კალია დაადნევ სანგიმაქისა ქვაფითა, აფიონი დაალბე ქალის რძით, ეს წამლები დანაყე, გაცერ და შიგან გაურვივე აბები შექენ და ჩრდილში გაახმე და რა მოგინდეს ქალის რძით გალესე და თვალშიგან ამოავლე.

თუ ესე სენი ერთობ მაგარი იყოს და სქელი და ეს წამალივე მოერიოს, შაფი ქუნდრე შეუწყევ, აიღე: წითელი საკმელი ხუთი დრამი, აშაყი, ანძარუთი, თვითოსაგან ორი დრამი და ნახევარი, ბარონ, ზაფრანა თვითო დრამი, დანაყე და ვალითა გაცერ წმინდათ და ულბოსა ლაბაშიგან გაურვივე და აბები შექენ და ჩრდილში გაახმე და რა მოგინდეს იხმარე. თუ ულბო არ იყოს კვერცხის ცილითა შეზილე და კიდევ კვერცხისა თეთრითა გალესე და თვალშიგან ამოავლე.

სხვა ტკივილი თვალისა რომე ხურფა¹ ჰქვიან. მისი ნიშანი ეს არის რომე თვალშიგა ფეტვის ოდენი ან წითელი, ან ყვითელი, ან ლურჯი გამოესხას, ან რომე ეცეს რამე და მისგან წაეკიდოს, ან მიჭირვებითა, ან ტანის სიმხურვალითა, და ან ნიადაგ რწყევითა.

მისი წამალი ეს არის, რომე ყიფალი გაუხსნან და დედაცაცისა რძე ჩაიშვას თვალშიგან და ტრედის ხუნდს ლლიაშიგა ძარ-

¹ ნახუნა.

ღვი გაუხსნას და მისი სისხლი ჩაუწვეთოს და წითელი შაფი თვალ-
შიგან ამოავლოს და მძიმე საკმელი, ღვინო იფარებოს.

მწვანის შაფისა წამალი, აიღე ყალყატარი ერთი მი-
ტყალი, ჟანგარა ნახევარ მიტყალი, ბუარემანი, ქაფი, აშაყი, ზიბყი,
ნიშადური. ეს ყუელა დანაყე წმინდად და გაცერ, სადაფის წყლითა
შაფი შექენ და ჩრდილში გაახმე და ძმრით გალესე და თვალშიგან
ამოავლე. ერთობ დასწვავს. ამის უფრო ძნელი შაფი არ არის და
ხორცისა მკამელი. წითელი შაფი, ზემო სწერია წითლის შაფისა
აიღე: ყალყატარი დამწვარი სამი დრამი, დამწვარი სპილენძი თვითო
10 დრამი მისგან, შური და ზაფრანი ნახევარ დრამი დარიფილფილი
ორი დანგი, ყუელა დანაყე, წმინდათ გაცერ და ძველის ღვინითა
შაფები შექენ და გაახმე ჩრდილში და იხმარე ძმრითა.

სხვა ნიშანი ნახუნასი ეს არის რომე, შიგნით ქუთუ-
თოსა ზედა ზეით და ქვეით მგურგვალი გამოვა და ჩხულეტას და-
უწყებს. ესე სენი თუ ძველი იყოს მწვანემან შაფმან უშველოს, და
თუ ახალი იყოს წითელსა შაფსა ამოავლებდი და უშველოს.

სხვა თვალის ტკივილი არის საბულა ჰქვიან.
მისი ნიშანი ეს არის რომე წითელი ძარღვები გამოჩნდეს თვალ-
შიგა დედაქუას ბუდესავითა, პირველად თვალის სიშავესა ზედა გა-
20 მოჩნდეს და მერმე სითეთრეზედა გამოჩნდეს. რაჟამ ეს ნიშანი ნახო
ფიცხლავ კოტოში მოჰკიდე უკანით კეფასა ზედა და ყიფალიცა გა-
უხსენ და მერმე ნახე ბიული ერთმანერთზედა დაჰკროდეს და გასიფე-
ბოდეს. ყმაწვილის თვალის ტკივილისათვის რომე წამალი გვიწერია
ის უკავით, და იარაჯ ფეყრა მისცეს რომე თავი გამოსწმიდოს და
აბი ყუყია მისცენ, და ნიადაგ ლარლარა ქნას, და ცხვირსა ნიადაგ
დასცემდეს ისეთი წამალი მისცენ. და მძიმე საკმელი იფარებოს ბუ-
ხარისაგან წაეკიდების ხახვისა, ნიორისა, პრასისაგან, ბაკლისა და
ოსპისაგან დიდის თევზისა და ძროხის ხორცისაგან და ამათის
მგზავისაგან ყუელასაგან იფარებოს, ღვინო და მწვანილიცა და
30 დოცა. მტვერსა და კვამლს ერიდოს. ძილშიგან თავი მალლა დადვას
და ბევრსა ნუ იმეტყველებს და თვალსა აიხვევდეს და სანთლის
ქურეტა იფარებოს. თუ ესე სენი ახალი იყოს მწვანე და წითელი
შაფი უშველის, და თუ ძველი იყოს ბასალიყონისა შაფი უშვე-
ლის. ბასალიყონისა შაფი. აიღოს: ბასალიყონი, ზაფრანი, ლახო-
სტაკი, წითელი ზარნიხი, თეთრი ვაშაყი, შანქრაფი, ალიქირუმი,
ზარდანრობი, ტაბარზადი შაქარი თვითო დრამი, ყუელა მტვერივით
დანაყე ხრის წვენით გაურივე და შაფები შექენ და ჩრდილში გაახმე.
მერმე როდეს მოგინდეს ახლისა ისრიმის წვენითა მაქურსა ზედა
გალესე და თვალშიგან ამოავლე.

სხვა თვალის ტკივილი რომე ნახუა ჰქვიან. მისი ნიშანი ესე არის რომე თუალშიგან წურილი და თეთრი რამე გამო-
ესხას, ამისი ტკივილი უფრო ცოტა იყოს, მისი წამალი: საკმელი
დაზილონ და თბილს წყალშიგან ჩაყარონ და მერმე გაწურონ და
მისი წყალი თვალშიგა ამოივლოს და რა გინდა ნაღვლი იყოს თა-
ფლითა ისიცა ამოივლოს და წამალი თუთია რომე ისრიმითა გა-
ზრდილი იყოს, ისიცა კარგი არის.

10 თუ ისი სენი ძველი იყოს და სხვილი მისი აქიმი დასტაქარი
იყოს. შაფი ყაისარია, შაფი ჟანგარ ესე ორივე მისთვის წამალი
არის.

წამალი ნახუასი, აილე: სპაანი სურბა და ჟანგარა ერთი
დრამი და შაბი ნახევარ დრამი, მტვერივითა დანაყე და მილი ისრი-
მისა წვენითა დაასოვლე და ამა წამალშიგა ამოავლე და თვალშიგა
გამოავლე სამსა დღესა. თუ ამა სამსა დღესა არ გამოწმდეს, მოკვე-
თა უნდა.

20 სხუაი ნიშანი ნახუნასი ესე იყოს: თვალსა შიგა შავში-
გან დაიბადოს წითელი იყოს, თუ სითეთრეშიგა იყოს და შავად
სცემდეს, მეტი ხორცი იქნების თვალისა, დაკოდლობისაგან უფრო
გამოჩნდების. თუ მოკუეთა არა შეეძლოს სამსა დღესა ეს მწვანე
შაფი შეუქენ და ესე მოსჭამოს. ამისთვის შაფი ყაისარია კარგი
არის. მწუანისა შაფისა წამალი, აილე: ყალყა-ტარი, ესეცა ზემო
მესამესა ფურცელზედა სწერია უკლებად მისი შექნა და წამლობა.

შაფი ყაისარია ესე არის, აილე: სადნაჯი თორმეტი დრამი.
ოქროს კლიმა, ლახოსტაგი ექუსექუსი დრამი, ჟანგარა¹ ოთხი დრა-
მი, დამწუარი არჯასპი ოთხი დრამი, აფიოხნი ერთი დრამი, მამისა
დრამ ნახევარი, ჴმარული ორა დრამი, ქათური ნახევარ დრამი,
ყუელა რბილად დანაყე და ქინძისა წვენით შეზილე და შაფები შექენ.

30 სხუაი თვალის ტკივილი რომელსა ჯასულახტოლ
ჰქუიან. მისი ნიშანი ესე არის, რა ძილისაგან გაელუიძოს თვალი
ერთმანერთსა მოეკიდებოდეს, რომე სადამდი ხელითა არა გაალოს
ვერა ახილოს.

მისი წამალი ეს არის, რომე თავსა ცხელი წყალი[თა] იორთ-
ქლებდეს და თბილითა წყლითა იბანდეს და წითელსა შაფსა ამო-
ივლებდეს, იისა და ხათმისა ტლესა თავზედა შემოიდებდეს და
ოსპისაგან, დოსაგან და ყუელისაგან და ზროხის ხორცისაგან ფარეზი
ქნას.

¹ სწერია „ჯანგარა“

სხვა თვალის ტკივილი არის ჯარბა ჰქვიან. მისი ნიშანი ეს არის რომე ქუთუთო დაწითლებულიყოს დიდი ხანი გამო-
სულიყოს და ერთობ სტკიოდეს. გამოუქცივე ქუქუთო და ნახე თუ
ლელუისა გულსა გუანდეს შიგნით, პირველად ქუქუთო გამოუქცივე
და ხმელითა შაქრითა დაფხიკე კარგად, რომე სისხლი რაცა იყოს
გამოწმდეს, მერმე ძარლუი გაუხსენ, ყიფალი, და კოტოშიცა მოკიდე.

ჯარბასა ნიშანი ესე არის, რომე ქუქუთო შიგნით გაუწი-
თლდეს, გაუსქელდეს და ქაოდეს. და დედაკაცთანა დაწუებოდეს და
სუფუფი იისა, დანაყოლი ალილა ესე კამოს, და წითელი შაფი ამო-
ივლოს და იარაჯი ფეყრა მისცეს. და რაი ქავილი მოუვიდეს, მო-
იცრას და ამა წამალსა თვალშიგა ამოივლებდეს. აიღე: სადაჯი
ინდი, სამი დრამი, სამყი არაბი სამი დრამი და ნახევარი, ჟანგარი-
სამი დრამი და ნახევარი, აფიონი დანგ ნახევარი, ზაფრანი დანგ,
ნახევარი ესე ყუელა დანაყე გაცერ და კამასა წუენითა აბები შექენ
და ჩრდილსა გაახმე და რა მოგინდეს აიღე ერთი აბი წყლითა გა-
ლესე და თვალშიგა ამოავლე.

სხუაი თვალის ტკივილი არის შალირა ჰქვიან. მისი ნიშანი ისი არის რომე თმისა ძირსა ქუქუთოზედა გამოვა (ამას
ჯინჯლიბი ქვიან)¹ ცოტად გრძელი და მსივანი. რა ისი გამო-
აჩნდეს ფიცხლავ ხელი გაიხსნას და გასახსნელი წამალი აიღოს,
მერმე შაფი მამისა და გილიარმანი ქინძისა წუენითა ტლედ ქნას
და თვალზედა დაიდვას და მერმე ქერისა წყლითა მოიბანოს და
საქვინაჯი ძმარშიგა გა[ა]დნოს, ტლე ქნას და დაიდვას.

სხუაი წამალი: ბუზი დაიჭირე თავი მოსწყუიტე და ტა-
ნიზედა დაჭყლიტე და ზედა თეთრი მატყლით დააკარ.

სხუაი თვალის ტკივილი, ღარბა ჰქვიან. მისი ნი-
შანი ისი არის ცოტა ჯიჯლიბისაგან უფროსი გამოვა ქუქუთოზედა.
მისი წამალი იგია რომე, გასახსნელი წამალი აიღოს და ხელი გაი-
ხსნას, რომე ტანი გაწმდეს. მერმე შაფი მამისა და ზაფრანი და მუ-
რი და საბრი და სადაფი დამწუარი და სალიხა, მუყლისა წყლითა
ტლედ ქნას და ზედა დაიდვას, და რაი ისი სენი დამწიფდეს და-
თავი გაუთეთრდეს, გამოარწყონ და გამოწმიდონ ბალღამი. მერმე
სადაფისა ფურცელი ნაცრითა დანაყენ და ზედა დაიდვას. ფურცელი-
მურტისა და მური, ორკივე ერთად დაზილე ტლევითა და თვალზედა
დაიდვას.

სხუაი თვალის ტკივილი სახელად ყარა ქვიან. მისი
ნიშანი ისია რომე თეთრზედა წითელი გამოჩნდეს და შავზედა თე-

¹ ეს სამი სიტყვა აშიაზე სწერია.

თრი. წამალი მისი ხელისა გახსნა არის, და გასახსნელი წამალი და კოტოში წვივზედა მოიკიდოს და შაფი თეთრი, აფიონითა შეკაზმული იყოს, თვალშიგან ამოივლოს, და თუ ტკივილსა უკლოს მისი იმედი ქონდეს, რომე გამრთელდების და თეთრსა შაფსა ამოივლებდეს. ✓

10 თუ ისი სენი გუიანად დამწიფდეს, ულბო და აქლილმალიქ მოადულოს და მისი წყალი ჩაიშუას. რაჟამ დამწიფდეს, თეთრი შაფი ანზრუთითა შექნილი ამოივლოს რომე დაწმიდოს, და რაი დაწმდეს, სადაფი დამწუარი და გარცრილი შიგა ჩაყაროს, რომე გააშროს, და რა გაშრეს წითელი შაფი ამოივლოს.

სხუაი თვალისა ტკივილი რომე დამა ქუიან. მისი ნიშანი ისი არის რომე თვალი მუდმად სავსე იყოს ცრემლითა, ესე ორისაგან არის, ერთი ბალდმისაგან, ერთი სისხლისაგან. თუ ბალდმისაგან იყოს მისი ნიშანი [ეს არის], რაზომცა უკმელად იყოს, უკეთ იყოს, თბილსა დროშიგა უკეთ იყოს. და რა ცივი ნიაფი ეცეს უარე შეიქნას. და თუ ზამთარი [იყოს], თოვლსა და სიცივესა ნახევდეს, უვარ იყოს.

20 თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი, როგორაცა დასცხეს უვარ იყოს. თუ აბანოშიგა ებანოს მაშინცა უვარ იყოს. წამალი მისი რომე ბალდმისაგან იყოს: საღარღარებელი წამალი. რომე ბალდამი ამოიღოს და აბი ყუყია აღებინე და წყალი გააცხელებინოს და თავი ზედა დაიჭიროს, რომე ესე წამლებიცა შიგა გაურთივე, ბაბუნაჯი, აქლილალმალიქი, ყაისუმი.

ისი რომე სისხლისაგან იყოს ყიფალი გაუხსენ და კოტოში მოიკიდოს და გასახსნელი შარბათებიცა აღებინოს. თუთიასა ზარური მოივლონ. დაიჭირონ თუთია ხუთი დრამი, ყუითელი ალილა, ბუსათი, საბრი, თუითოსაგან თუითო დრამი, ფილფილი ერთი დანგი, ესე დანაყე და გაცარ, მილი დაასოვლე და თვალშიგა გამოავლე.

30 სხუაი თვალისა ტკივილი რომე სულყი ქუიან. მისი ნიშანი: თვალი სტკიოდეს, გასივდეს თვალისა კილოები და ქავილი დაუწყოს.

✓ წამალი მისი: გასახსნელი მიეც, მერმე ყიფალი გაუხსენ, და კოტოში მოიკიდოს. დღისით ქალისა რძესა ჩაუშუებდეს და ღამით ნავთისა კუამლსა, და შინქრაფი ბამბითა თვალზედა შემოსდვან და ნუშისა ზეთსა [თვალშიგან] ჩაიშუებდეს. და ნუშისა გული და ქალისა რძე და ვარდისა ზეთი და კუერცხისა ცილა ერთმანერთშიგა გაურთივე და თვალისა კილოებზედა შესცხებდი ქუმო და ზემო, და მას გარეთ სურმა ვარდისა ზეთითა გაურთივე და ზედა შემოსდევ.

სხუა თვალის ტკივილი რომე რაშა ქუიან: მისი ნიშანი ისი არის რომე თვალი სისხლითა ავსოდეს, და ასრე ეგონოს თუალსა ვერა ავადებო, ასრე ეგონოს თვალი მიწითა სავსე მამიაო.

მისი წამალი: პირველად ყიფალი გაუხსენ და მერმე რაცა ამას ზემოთ სისხლისა ტკივილისა წამალი სწერია ისი უყავით, და შუბლიცა გაუხსენ, კოტოშიცა მოკიდე. შაფი ბარუმი ამოავლებდი თვალშიგა. ღვინისა და ხორცისაგან იფარეხოს.

სხუაი თვალისა ტკივილი რომე ზაფარ ქუიან, მისი ნიშანი, სისხლი დაიბადების, თვალი გაწითლების.

10

მისი წამალი, მოიღონ: ტრედის ხუნდი მრთელი და მხარსა ქუეშე ძარღუი გაუხსენ და მისი სისხლი თბილი, თვალშიგა ჩაუშუი და მას უშუელოს, და შაფი ბარუმი ამისთუისცა კარგია.

სხუაი თვალისა ტკივილი ღარჯა ქუიან. მისი ნიშანი [ეს არის, რომე] ხურელივითა გამოჩნდეს თვალისა გარეშემო და ბაყლი მოსდობდეს, მისი წამალი უწინა ხელითა გამოწურონ, რომე ბაყლი გამოვიდეს, მაშინ პატრუკი შექნან ბანბისაგან. მერმე ეანგარისა შაფი გალესე და პატრუკი დაასოვლე და დასდევ და რაცა მანკი იყოს, ყუელა გამოიღოს. სადამდის ამ წამალსა უზემდეს დედაკაცთან წოლასა ერიდოს. თუ თვალი ქაოდეს და ეწოდეს მან რაცა საჭმელი მხურვალი და მლაშე იყოს, მისგან ფარეზი ქნას. და სტომაქზედა ნიადაგ რბილად იყოს და შაფი სუმაყისა თუალშიგა ამოვიღოს და რაცა ამას გავს ისიცა ყუელა კარგია.

20

ესე წამალი ცრემლისა ღენასაცა უშუელის და თვალისა ქავილსაცა. აილე მწვანე თუთია რასთონიცა გინდოდეს დანაყე და გარცხი ამა წესითა ავანშიგა წყალი და[ა]სხი და ურივე და წასწურედი, მანამდი, სადამდი ავანშიგან ქუიშა დარჩეს. ისი ქუიშა არ ვარგა. ისი წანაწური დადგი ერთსა ღამესა დაწმდების. მერმე წყნარად წასწურე და ძირსა ლეკი დარჩების ისი გახმე დანაყე, ახლად დაასხი ისრიმისა წყალი და გა[ა]ხმე მზესა, სამჯერ ესრე უყავ. მერმე ახლად კიდევ დანაყე და გაცარ წმიდად და შეინახე, რა მოვიდეს, მილი, ისრიმისა ან ნედლისა კამის წუენითა დაასოვლე და თვალშიგა ამოვიღე¹.

30

სხუაი თვალისა ტკივილი, რომე ერთობ თვალსა ცრემლი სდიოდეს. თუ კილო მოკიდებოდეს ნიადაგ ღუინითა იბანდეს. და ცოტა საბრი დაზილოს და ზედა დაიდვას და ასპანახსა ღუინითა

¹ აწიანზე სწერია მხედრულით „თქვენთვისც მოვკუდები ამ წიგნის პატრონი, ვაიმე თქვენს გაყრილსა რატომ დამივიწყენ მე უბედური—ყოვლისა კაცისაგან ნოსაძულეებელი შევიქნ“.

დაასოვლებდეს და ნიადგ ზედა დაიდებდეს. და შაბი ღუინითა მო-
ადუღოს და მითა ასპანახი დაასოვლოს და დაიდვას ყუელასა სჯობს,
და ასეთი წამალი მისცენ, რომე ცხუირსა ჩაღხა დასცემდეს და თავ-
სა ხშირად იპარსევდეს და თბილითა წყლითა იბანდეს ტანსა, რომე
ოფლი ედინოს. და რაცა წამალი ისრიმითა შენახული იყოს თუალ-
შიგა ამოივლებდეს.

10 სხუაი წამალი, რომე ცრემლი სდიოდეს უშველის და ყო-
ვლსა ფერსა თვალის ტკივილსა უშუელის. აიღე: დანაყილი და გა-
ცრილი თუთია რასთონიცა გინდოდეს მერმე ნედლისა კამისა წუნენი
გამოწმიდე და თუთიაზედა დაასხი და მზესა გაახმე, სამჯერ ესე
ქენ, მერმე ვარდისა ზეთსაშიგან გაურვიე და მერმე თეთრისა მამ-
ლისა ნავლედი და კაკბისა ნავლედი ყუელა შიგა გაურვიე და გა-
ახმე და დანაყე და შეინახე და რა მოგინდეს მილითა თვალშიგან
ამოავლებდი, ყოველსა თვალისა ტკივილსა უშუელის.

20 თვალშიგან თუ თმა გამოუვიდეს. უწინა მას ტანი
იარაჯ ფეყრითა და შამიანდალითა გაუწმიდე, წეროსა და ტრე-
დისა ნავლედი თვალშიგა ჩაუშუი და აბი ყუყია და იარაჯფეყრა
ილარღაროს რომე თავი გამოწმიდოს. და ცოცოტასა იტრიფალსა
ჭამდეს, და წითელსა შაფსა ამოივლებდეს და ისი თმა ჩქიფითა
გამოსწუადონ და მაზარიონისა ნაცარი იმა ადგილსა დააყარონ,
ერთობ მარგე არის. და ზღუისა ქაფი ბაზრაცატუნისა ლაბითა გაუ-
რიონ და იმა თმისა ნაბანსა ზედა დასდვან, მარგე არის.

30 თუ მან არა უშუელოს და კიდევ გამოუვიდეს მერმე ასრე და-
დაღონ რომე ისი თმა ჩქიფითა გამოგლიჯონ. მერმე ნემსი გაახურ-
ვონ და ყანისა კურწისა მილი შექნან და იმა მოგლეჯილზედა დას-
დვან და მერმე გახურვებული ნემსი შიგა ჩაუყონ ასრე რომე სხუასა
ადგილსა არ მიხუდეს. ისი თმისა ნაბამი დადაღონ, და რაი დადა-
ღონ მერმე მასტაქი დაცოხნე და ზედა დასდეგ. თუ არცა ამან უშუ-
ელოს ესე შაფი შექენ და თუალშიგა ამოავლე აიღე: დამწუარი სა-
დაფი, აყიყი იამანური, აზუზმაქი, თუითოსაგან ნახევარ დრამი, ნი-
შადური ნახევარ დანგი, ქაფური ორი ქერისა წონა, ქაფური დაად-
ნევ ქარნაბისა წყლითა და ესე წამლები შიგა გაურვიე დაზილე და
შაფები შექენ და ჩრდილსა გაახმე და რა მოგინდეს თვალშიგა
გამოავლებდი, მაქურზედა გაღესევდით [თვალსა რომე სინათ-
ლე აკლდეს, ისი ოთხისაგან იქნების, ერთი სასის სიმხურვალისა-
გან, ერთი მტუერისაგან, ერთი ზამთრის სიცივისაგან, ერთი სტო-
მაქისა აშლილობისაგან. | მისი წამალი, რომე სასისაგან იყოს
ღარღარა ქნას, ღარღარა არის წამლებითა, და აბი შაბიერიცა ააღე-

ბინონ. ისი რომე სასისა სინედლისაგან იყოს ყოველთა ღამეთა და-
იზილოს თავი და ყელი და გულის პირისა ძარღუები, ტერფი და
კიპს-გარეშემო, ისა ზეთითა და ორი წუთითი ცხუირშიგა ჩაუშვას.
აილოს ხოხბის ნავლელი ორივე ერთად გაურიოს და მილითა თუ-
ალშიგა ამოივლოს, ერთსა წამსა, უკმელობა აწყენს და რწყევა აწ-
ყენს. ისი რომე სტომაქისაგან იყოს, მისი წამალი იარაჯ ჯალინოს
მისცეს. მას უკანის ერთსა კუირასა გულან გუბინი შესუას ალიქი-
რუმითა გარეული.

10 ესე რომე ზამთრისაგან და მტუერისაგან და თოვლისაგან იყოს,
ესე შიგან ამოავლე თუალსა წამალი მისი, აილე: შადნაჯი ხუთი
დრამი ჟანგარა, დარაფილი, გილიარმანი, თვითოსაგან ნახევარ
მუტყალი დანაყე რბილად და გაცარ, მერმე მილითა ამოავლე. სხუაი
წამლები მისი ბევრგან სწერია, თვალისა სიბნელისა და ისი უყავით.

თვალისა ტკივილს რომე შავქურ ქუიან ისი არის რომე,
ღამით კაცი ვერას ხედვიდეს. მისი წამალი: აილე უშობე-
ლისა თხისა ღუიძლი და აილე მარილი, დარიფილფილი, სწორ-სწო-
რი დანაყე და ზედა დააყარე და შეწუი და მისი წყალი გამოავლე,
მას რომე გამოვა, ისი წყალი დაიჭირე და მილითა თვალშიგა ამოავ-
ლებდი. ყოვლისა მწუავისა საკმელისაგან იფარეზოს და აბი შაბიერი
20 აალებინოს როგორაცა აბებსა შიგან სწერია მითა წესითა. ამას გა-
რეთ აილე: თევზისა ნავლელი, ტრედისა სკინტლი და გუგულისა
სისხლი ყუელა ერთმანერთშიგა გაურივე და გალესე და თვალშიგა
ამოავლე და გუგულისა სისხლი თბილი, თვალშიგა ჩაუშუი და ყი-
ფალიცა გაუხსენ და უშველოს ღთითა.

სხუაი თვალისა ტკივილი არის, რომე თვალი გაუსივ-
დეს და ერთმანერთსა მოებმის, ესე სენიუფრო ვაჟსა კაცსა დაემარ-
თების. რა ჟამს ყმაწურილთა დაემართოს, დედა ფარეზათ შეინახე,
ღუინისაგან და ყოვლისა მძიმისა საკმელისაგან. მერმე ესე წამალი
თვალშიგა ამოავლეთ, აილე: გარცხილი თუთია ქირმანული ნახევარ
30 დრამი და საბრი ერთი დანგი, აფიონი ნახევარ დანგი, შაფი მამისა
ერთი დრამი, ზაფრანა ერთი დანგი და ორი ქერისა წონა ესე ყუე-
ლა დანაყე გაცარ წურილად და ჭურჭელსშიგა შეინახე და რა გინ-
დოდეს მილითა თვალშიგა გამოავლე, ერთხელ დილასა და ერთხელ
სალამოსა. და თუ დიდსა კაცსა სტკიოდეს, ამა წესითა ხელი გაუხ-
სნას და კოტოშიცა მოკიდოს. და ყოვლისა მხურვალისა სეკმელისა-
გან ფარეზი ქნას და ღუინოსა ნუ სუამს და შაფი ალი თვალშიგა
ამოივლოს.

სხუა თვალის წამალი, რომე შორს ხედვიდეს და ახლოს ვე-
რა, ამა სენისა უფალი ფარეზად შეინახე ყოვლისა ფერისა მძიმისა
საქმლისაგან, აპოხტისა და ზროხისა ხორცისაგან და წუელისაგან
და ღიდისა თევზისაგან. და მერმე ესე გასახსნელი აბი მიეც, აიღე:
საბრის კუტრი ათი ღრამი, ალილა კურკისაგან გაწმედილი და წი-
თელი ვარდი ხუთხუთი ღრამი, ზაფრანა ნახევარ ღრამი ესე ყუელა
დანაყე და გაცარ, ორი დანგი საყამუნია გაურივე და წყლითა აბე-
ბი შექენ ესე ორჯელ მიეც დაწოლისა დროსა ოთხი ღრამი მიეც¹,
თბილითა წყლითა როგორაცა აბი სწერია მითა წესითა. მერმე ესე
10 წამალი შექენ და თუალშიგა ამოავლებდი, აიღე: ოქროსა წიდა ორი
ღრამი, ზღუისა ქაფი ორი ღრამი და ნახევარი ლახოსტაგი ორი
ღრამი წითელი და თეთრი მარილი თუითოსაგან ოთხი დანგი და
ნახევარი, ნიშადური ნახევარ ღრამი დარაპილპილი ნახევარ ღრამი
ყარანფული დანგნახევარი პილპილა ერთი ღრამი, ქაფური ერთის
ქერისა წონა ბორაკი და უმარული თუითოსაგან ოთხოთხი დანგი,
ერთმანერთშიგა გაურივე და დანაყე და გაცერ კარგა წმინდად და
ავანთა შიგა კიდევე გალესე და ქურჭელსა შიგა შეინახე, და რა მო-
გინდეს მილითა თუალშიგა ამოავლებდი და უშუელის ღთრთა.

თუალსა, რომე წყალი სდიოდეს, ესე სენი სიგრილისა და
20 სინედლისაგან არის მისი წამალი ხელისა გახსნა და წამლისა აღება
არის. და გრილი და ნედლი საქმელი იფარეზოს. იარაჯფეყრა და აბი
ყუყია ამისი წამალი არის და ერთი შარბათი იარაჯფეყრასი სუას
კუირისა თავსა და მათბუხი ყანტარიონი შიგა ჩაყაროს და კურაის
თავსა სმიდეს. და შაფი მარარათი თვალშიგა ამოივლოს, მარგე არის.

სხუაი წამალი, აიღე: ასურული ძირა, დანაყე წმინდად და
თვალშიგან ამოავლე.

სხუა წამალი ამისივე: აფსინთი დანაყე, ნედლი, წამოწუ-
რე და თაფლი ურთე და მილითა თვალშიგან ამოივლოს.

სხუა: ანდუზი ყელსა შეიბას და უშუელის.

30 სხუა: თუ წამწამი სცუიოდეს, წამალი მისი აიღე: თხისა ნავ-
ლელი, თაგუისა სკინტლი, დანაყე და თაფლითა გაურივე, შემოს-
დევ და უშუელოს.

სხუა წამალი ამავე სენისა, აიღე: ბროწეულისა ქერქი და
გუნდა, ექუს-ექუსი ღრამი, რკინისა წიდა ექუსი ღრამი, ნავლელი
ექუსი ღრამი, აყაყია ნახევარ ღრამი, ყუელა წყალშიგა ჩაყარე და
ადულე და ვირემ გამრთელდებოდეს ყოველთა დღეთა დაბანდი ამა
წყლითა.

¹ აქ კიდევ სწერია „დაწოლისა ეამსა“.

იმავე სენისა: ანდამატის ქუა გალესე წყლითა და ზედა დასცხე და თმა გამოუვიდეს.

სხუა წამალი, თუალი რომე კარგად გაწმიდოს, აილე: ვაშაყი, დედაკაცისა რძითა დაალბე, რა კარგად დალბეს, თვალშიგა ამოივლე, უშუელოს.

სხუა წამალი, აილე: თევზისა ნაველი და დედაკაცისა რძე სწორ სწორი გაურივე და სცხე.

სხუაი წამწამისა ტკივილისა, აილე: თეთრი საკმელი, ჯამშიგა ცეცხლი ჩაყარე და თეთრი საკმელი შიგა ჩაყარე და თავი ზედა წაიშუაროს თავსა კარგად დაბურე რომე მისი კუამლი არსათ გამოვიდეს, ორთქლი და კუამლი მას მიხუდეს. ერთი ხურმისა გურკა დაწუი ცალკე ისიცა საკმელსა შიგა გაურივე, მას უკანით აილე აბი ბალსანი, სუმბული, ლაყვარდის ქვა, ხამი აბრეშუმი დამწუარი, სწორ-სწორი ქენ, დანაყე გაცარ, ქინძისა წუენითა შაფები შექენ, ჩრდილსა გაახმე და იხმარე, რა მოგინდეს საკმელად, მაშუნეა, აყირო შეუწყევ და ხელიცა გაუხსენ და წამალიცა აალებინე.

სხუაი თვალი რომე წამოვარდეს, ესე ორისა საქმისაგან წამოვარდების, ერთი რომე რწყევისაგან მისჭირდეს და ერთი ნაკრავისაგან თავისა. მისი წამალი წამწამისათვის რომე წამლები სწერია ისი უყავით. მემრე მუმრულანითა ყელისა ძარღვები დაიზილოს, აილე: აზუზიმაქი, საბრი, აყაყია, დანაყონ და თავზედა, ყელზედა ისი შესცხონ და მუდამად შეხვეული ქონდეს. რა დაწვეს პირდაღმა დაიძინოს. საკმელი გრილი შეიწყოს და აბებიცა, ილარლაროს.

სხუაი თვალი რომე ხმელად სტკიოდეს, პირველად ხელი გაუხსენ და კოტოშიცა მოიკიდოს, გასახსნელიცა მიეც იარაჯ ჯალინოსისა, ანუ აბი ყუყია, წითელი შაფი ამოივლოს მილითა და ქალისა რძითა.

თუ აჰან არ უშუელოს, შაქრითა გუნდა გამოწმიდონ მას უკანით შაყი აბარი ამოავლონ თვალშიგა. ნუშისა გული და ამლაჯი დანაყონ ცეცხლზედა ცოტად ადულონ, და იის ზეთშიგა გაურიონ თვალის კალოეპზედა შესცხონ, რომე თვალისა კილოები დაალბონ. შაფი აბარი ესე არის აილე: [ოქროს] კლიმა დანაყილი და გაცრილი და გარცხილი თუთია, უმარული, ყუელა გარცხილი, თეთრი საკმელი თუითოსაგან ორორი დრამი, მური, ანზარუთი, კალა და აფიონი თუითოსაგან თუითო დრამი, კალა დაადნევე სანგიმაქისა ქვავითა, აფიონი დაალბე ქალის დედის რძითა. ესე წამლები დანაყე, გაცარ და შიგა გაურივე, აბები შექენ და ჩრდილსა გაახმე რა მოგინდეს ქალისა რძით გალესე და თვალშიგა ამოავლე.

თვალსა რომე გარეთ ქუა ანუ სხუა რამე ეცეს და თვალში-
გა სისხლი იყოს, და სისხლი შიგა დამკუდარიყოს და დამაგრებუ-
ლიყოს, ეს წამალი ქენ, აილე: ტრედის ხუნდი და მისი სისხლი ჩაუშუი,
აილე სპანდის თესლი და ირიცუკი¹ წყალშიგა დაალბე და ნაბდისა
ნაკუეთი იმა წყალშიგა დაასოვლე, გაათბე და ნაბადი თვალზედა
დასდევ, ზედაზედ სამსა დღესა იგი ქენ დღივ ათჯერ. მერმე აილე
სელი და წმიდად დახაყე, აილე თხისა ქონი გაადნევ და შიგა გა-
ურიე და სქელითა სამოსლითა ზედა დასდევ და ერგოს.

10 თვალი რომე მისისა ადგილისაგან გამოსრულ იყოს, ესე
ორისაგან იქნების, ანუ ზედაზედა ყუანისაგან და გარჯისაგან და ანუ
ზედა ზედა რწყევისაგან რომე თვალსა მიხუდომოდეს, მისი წამალი პირ-
ველად მუცელისა გასახსნელითა, მუცელსა გარბილება უნდა და მუმრუ-
ლანითა ნიადაგ კისერი დაუზილე და აზუზი და საბრი და აყაყია ერ-
გან დახაყე და თვალზედა და კისერზედა და თვალისა საფეთქელ-
ზედა ტლედ უნდა შეცხება და მაგრად უნდა მოკრვა, ასრე რომე
აზიდვით ქონდეს, და გუერდზედა არ უნდა წოლა, პირდაღმა უნდა
წოლა და საკმელსა გრილთაგან უნდა შეწყობა და ლაბებითა ღარ-
ღარა უნდა ქნას და ნედლი ხილი ჯამოს.

20 თვალშიგა თუ მუნი შეექნას, ესე წამალი ქენ, აილე
ანძრუთი თეთრი, ჭურჭელშიგა ჩაყარე ზედა ვირისა რძე დაასხი ას-
რე რომე დაჰფაროს და მხესა დადგი რომე გახმეს და მერმე და-
ხაყე წურილად და აბრეშუმითა გაცერ, თუალშიგა გამოივლოს და
უშუელოს.

30 თვალშიგა თუ წილი ესხას, პირველად დედაკაცისა
რძე თუალშიგა პატრუკითა ჩაუდევ და წილები მას ჯამას დაუწყებს,
მერმე ლურჯისა მატყლისა პატრუკი შექენ და თეთრსა ნავთშიგან
ცუტად ამოავლე და თუალშიგა ჩაუდევ. პურისა ჯამისა ხანსა გაუშუი
ამოილე და ცეცხლშიგა ჩადევ, ნახე ხმა თუ გამოვია, სამჯერ ქენ ისი
პატრუკი და ამასთანა ლურჯი პატრუკი დასდევ მიჭურისა და მაგრად
კუერცხი შეწვი თბილ თბილი ზედა დასდევ რომე არ დაწუას, მე-
რმე ისი მჩვარიცა დაბერტყე, თუ ხმა გამოვიდეს, სამჯერ ქენ, ერგოს.

თვალშიგა თუ რამე ჩაუვარდეს, დიაცისა რძე რომე
ქალი სწოვდეს, თეთრი საკმელი მითა გაადგინონ და თვალშიგა ჩა-
უშვან, გამრთელდების. თუ ყმაწუილისა ფსელი სპილენძისა ჭურჭელ-
შიგა შეაგბონ ასე რომე მეოთხედი წავიდეს და სამი წილი დარჩეს,
თვალშიგა გამოივლოს, თვალისა თეთრსა გარდაიღებს. თვალი რო-

¹ აშიახე სწვრია „ირიცუკი გუირილასა ქუიან“

შე ეწუოდეს და სტკიოდეს კინძისა წყლითა და დედაკაცისა რძითა თუალშიგა ჩაიშვებდეს, დაუამებს.

სხუაი, თვალშიგა რომე ტილი დაიბადოს, მისი ნიშანი, შავი და წითელი ქუქუთოსაშიგა იქნების, ტილსა გვანდეს, მაგრამ არ არის ტილი, სენი არის, მისი წამალი: უწინა ისი ტილი გამოიყუანე და მერმე მარილწყლითა მობანე და მასუკანით რაცა ტილისა წამალი არის ის უყავი და უშუელის ღთითა.

10 თვალშიგა რომე შავი წყალი ჩამოვიდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე თვალსა წინა ფერად ფერადსა რასმე ნახვიდეს ნიშანსა წინწყალსავეითა, ანუ შავისა ბეწუისა მაგვარსა¹, თვალთა წინა რომე უვლიდეს ანუ აბლაბუდევითა, ანუ შავი საცერივითა თვალშიგა რომე ეჩუენებოდეს. ესე ორისა საქმისაგან წაეკიდების, ერთი სასისა [სიხმელისაგან] და ერთი სტომაქისა აშლილობისაგან. მისი ნიშანი თუ სტომაქისა აშლილობისაგან იყოს ესე ნიშანი [არის რომე], ხან გამოჩნდეს და ხან არა, და თუ სასისა სიხმელისაგან იყოს, მუდამად, გაუწყუეტლად იყოს ესე ნიშანი. რა სნეულსა გუერცა დაუჯდე გასინჯე თვალისა გარეშემო წურილსა მარგალიტსავეითა გამოჩნდეს, ისი სტომაქისა აშლილობისაგან იყოს, მას აბი შაბიარი ააღებინე. თუ სასისაგან იყოს მასცა აბი შაბიარი ააღებინე და აბი ყუყიაცა და შაფი მარარათი მუდამად თუალშიგა ამოავლოს².

20 იცოდით რომე ესე შავი წყალი შუიდ ფერი იქნების, ამისგან ერთის მეტსა არა ეშველებს. თუ ოსტატი დასტაქარი იყოს მემილე გაუხსნას, თუარა ხელსა ნუ მიყოჟს და წამლებითა ეცადოს. მისი წამალი შაფი თუთია. აილე: თუთია, სურმა, კლიმა ოქროსა, ცალკე ცალკე დანაყე და წუიმისა წყლითა გარეცხე და გაახმე, აილე ამისაგან სამ სამი დრამი, მერმე აილე მარყაშისა გარცხილი ოთხი დრამი, შაფი შექენ და თვალშიგა ამოავლე მუდამად, მასუკანით წითელი ხარნიხი დანაყე რბილად, მისი წონა გილიერმანი გაურივე და მილითა თვალშიგა ამოავლებდი.

30 თვალისა გათეთრებისა ესე ნახუნასა მიგავს, თუ აბლად შექნილი იყოს, აილე ბაბუნაჯი და ქატო წყალშიგა მოადულე, რომე ორთქლი გამოვიდეს და ზედა თავი დაიჭიროს და ზედა დაიბუროს, რომე ორთქლი შიგა შევიდეს. აილე: მყინვარი შაქარი და ქაფდარა და ბორა ყუელა დანაყე რბილად და გაცარ და მერმე ცოტა კამისა წუენი გამოწურე, კამისა წუენშიგა დაასოვლე და

¹ სწერია „მაგიერსა“.

² აშიაზე სწერია „აფთალხაზარი-ჩათლაყუთა“.

ტვალშიგა ამოავლე. მერცხლისა სკინტლი და მყინვარი შაქარი და-
ნაყე და მილითა თვალშიგა ამოავლე.

10 თუ თვალშიგა სითეთრე შესლოდეს ოსტატთა ესე წამ-
ლები მოიგონეს, მისი ნიშანი ესე, როგორაცა მზე გამოვიდეს თვა-
ლი ვერ აღოს, რა აღოს, ცრემლითა აევსოს თვალი. მას ასრე უნ-
და: რომე ლურჯი მწვარი ჩამოიკიდოს და სუბუქი გასახსნელი ააღე-
ბინოს: და რომე ორთქლისა სწერია ისევე წესი უყონ. აილე: სურმა-
ნავთის მური გაურივე და თვალშიგა ამოავლე, თუ ამან არ უშვე-
ლოს ეს შაფი შექნას, შაფი ზარმი შექნას თევზისა ნავლელისა-
გან. აილე კურცხისა ქერქი დასწუი, რომე გათეთრდეს მაშინ და-
ნაყე, ერთი დანგი ზაფრანა, ნახევარ დანგი ჟანგარა, და ყარანფული
და შირი ამლაჯი თუითოსაგან თუითო დანგი ყუელა დანაყე და გა-
ცარჯორი ამისი წონა თევზისა ნავლელი ყუელა ერთად გაურივე,
ორი წვეთი წუიმისა წყალი გაურივე და შაფები შექენ და გაახმე
და იხმარე იმავე წესითა.

20 თეთრისა შესულისა წამალი აილე: უმარული გარც-
ხილი ხუთი დრამი, ანზარუთი ერთი მუტყალი, ქათირა თეთრი, გა-
ცრილი ფქუელი თუითოსაგან ნახევარ მუტყალი, აფიონი ნახევარ
მუტყალი, ქალისა რძითა გაადნევ და ისი წამლები შიგა გაურივე
და შაფები შექენ, ხურმისა კუი~~ა~~გითა, ჩრდილში გაახმე, რძითა გა-
ლესე და თვალშიგა ამოივლე და მუდამად გასახსნელსა წამალსა
ააღებინებდი ალილას მათბუხითა. ანუ სხუითა წამლებითა, რომე
თავი გამოწმიდოს გრილსა ტლევებსა თავსა ზედა შუბლზედა შესც-
ხებდი. თუ ამით არ ეშველოს, შაფი მამისა გამოავლონ თვალშიგა-
შაფი მამის წამალი, აილე: შაფი მამისა და საბრის კუტრი,
ზაფრანა, აზუზმაქი, წითელი ვარდი, წითელი სანდალი, ფულფული
თუითოსაგან ნახევარ დრამი დანაყე ცალკე ცალკე ვალითა გაცარ-
ცოტა ქინძისა წუენი გაურივე და მითა მოზილე და შაფები შექენ
ხურმისა გურკისა მაგვარი¹ ჩრდილსა გაახმე და ქალისა დედისა
30 რძითა გალესე და თვალშიგა ჩაუშვი.

ნუშისა გული გალესე ბაზრაცატუნითა ლაბითა და თვალშიგა
გამოავლე.

სხუთი წამალი თეთრისა: აილე: ჟანგარა და ოქროსა წიდა
გარცხილი და ღორის ნავლელი და ცხურისა ნავლელი, თუითოსა-
გან ერთი დრამი და ზღუისა ქაფი ყუელა ერთმანერთსა გაურივე და
თვალშიგა ამოავლე და უშუელის ღითითა.

¹ სწერია „მაკიერი“.

სხვა წამალი თეთრისა რომე თვალშიგა შესრულ იყოს, აიღე: იაქანგარა გარეცხილი დრამი სამი, ოქროს წიდა ორი დრამი, სამცი არაბი ორი დრამი, თეთრი ვაშაყი ორი დრამი, უმარული ორი დრამი, ესე ყუელა დანაყე, გაცერ და სადაფისა წვენითა დაზილე და შაფები შექენ და ჩრდილში გაახმე და რა მოგინდეს გალესე და თვალშიგა ამოავლებდი და უშუელის ღთითა.

სხვა წამალი რომე მტვერი ჩაუვარდეს თვალშიგა, გაუთეთრდეს. თვალის წამალი ესე ქენ, სხვა ამას ზემოთ ამისთანა წამალი არასწერია. თუ ძველი იყოს, თუ ახალი თვალისა თეთრი, აიღე: წურლისა ყმარწვილებისა ფსელი, ჭურჭელშიგან ჩაასხი, მანამდი აღუღე რომე გასქელდეს, მერმე აიღე და გაახმე, ცოტა მუში გაურივე და წმინდათ დანაყე საოქრომჭედლოს ქოთანში ჩაყარე და ამავე ჭურჭელსა შიგან ზაფრანის წყლითა გაურივე და ცეცხლზედა დადგი რომე დადნეს და ერთი ქოთად შეიქნას, მერმე აიღე და სალსა ქვაზედა გალესე და თვალშიგა ამოავლე უშველის ბრძანებითა ღთისათა. ბრძენთა აქიმთა ამა წამლისათვის უპოვნელი თვალი დაურქმევია.

სხვა თვალისა წამლები, შაფები და ზარურები. ნიშანი რომელსა ჰქვიან შაფიალა, თვალისა წვასა და ქავილსა უშველის, და ყოველსა თვალის ტკივილსა უშველის. წამალი: აიღე: შადნაჯრი ინდი ორი დრამი და ნახევარი და სამცი არაბი ორი დრამი და ნახევარი, ნიშასტაგი და უმარული თვითოსაგან ოთხი დანგი და ნახევარი, ანგარუთი ერთი დრამი, ოქროს წიდა ნახევარ დრამი, ზაფრანი ნახევარ დრამი, ყუელა დანაყე და აბრეშუმისა საცრითა გაცერ და წყლის ჭაკუნტლისა წყლითა შეზილე და შაფები შექენ და ჩრდილში გაახმე, რა მოგინდეს ქალის რძით გალესე და თვალშიგან ამოავლე და უშველოს. თუ ამით არ უშველოს ყიფალი გაუხსენ და მათბუხი აალებინე რომე თავის ტკივილისათვის სწერია.

შაფი მარარათისა, არგებს თვალის სიბნელესა და თვალსა სინათლესა უმატებს და ცრემლის დენასა უკლებს და თვალისა სიბნელე გარდაფეროს და შავისა წყლისა ჩამოსულასა უშველის, ერთობ კარგი წამალი არის. აიღე თუთია დანაყილი და გაცრილი და გამხმარი ათი დრამი, მოილე მარზანგოში გამოწურე, მერმე მისი წვენი ერთსა ღამესა დადგი რომე გამოწმდეს, მერმე ისი წმინდა წვენი თუთიასა შიგა გაურივე და ერთსა ღამესა დაეხსენ, დილაამდინ იყოს, მერმე აიღე ზანჯაფილი და პილპილი, მამირონი ჩინი თვითო დრამი ნიშადური ნახევარ დრამი, ყუელა რბილად დანაყე და გაცერ და ყველა თუთიასა შიგან გაურივე მერმე მოილე ნედლისა კამის წვენი და სამსა ეამსა დადგი, რომე დაწმდეს, მერმე ისი და-

წმენდილი წვენი ამა წამლებსა შიგან გაურივე და დაზილე და შაფე-
ბი შექენ გრძელ გრძელი კამის წვენითა გალესე და თვალში ამოავ-
ლებდი. მილი ან ოქროსა, ან ვერცხლისა, ან ტყვიისა უნდა.

10 ნიშანი საოლავისა გარდასწმენდს თეთრსა შექნილსა
თვალსა შიგან ნებითა ღთისათა, აილე: ძვალი ღორისა ნიკაპისა და
თხის ქონსა შიგან ჩადევ და ფურნესა შიგან ჩადგი ან თორნესა ზედა,
ცეცხლი ჩაუგზენ რომე დაიწვას და გათეთრდეს ვითა კირი, აილე
მისგან ხუთისა დრამისა წონა და მისივე ზომი შაქარი ტაბარზადი
დაგალნე და მერმე ჩაურთნე თანა ორისა დრამისა წონი ლდაბისა
კურკლი და დანგისა წონა მუშკი თუფუთი, და კულა [გა] გალო და ჭურ-
ჭელსა ჩადევ და იოლვიდეს მითა და იწთობდეს მისგანსა თვალთა
შიგან, სარგებლისა არის თუ ღმერთსა უნდეს.

20 ნიშანი საოლავისა გარდასწმენდს თვალსა ბრძანებითა
ღთისათა და ყუავილისაგან რომე გასთეთრებოდეს მასცა უშველის.
აილე: თუთია ინდოური და სურმა ასპაანი, კლიმა¹ ვერცხლისა ამათ-
გან წონა ოროლი დრამი და კაცისა თხემისა ძვალი ერთისა დრამი-
სა წონი და ნახევარისა და ზღვის პერული, და ალილა ქაბული, ნი-
შადური, დარიფილფილი მერცხლის სკინტლი ამათგან წონა თვითო-
სა დრამი[სა] შეკრიბენ ესე წამალნი დანაყე და გაცერ შარითა,
30 ჩაყარე კულავე ავანთა, დანაყო და ურიო მრავალჯერ, მერმე ჩაურ-
თო ერთი დანგი მუშკი კარგი, და კულა დანაყო დაურიო, რომე
მტვერად შეიქნას, რომე ჩაყარო ჭურჭელსა და შეინახო, ოდეს გინ-
დოდეს იოლვიდე მილითა, ხანდახან წყლითა გაურივედე, ჩაუწვეთებ-
დე კარგი არის და გამოცდილი, ბრძანებითა ღთისათა.

მწვანე შაფი. აილე: ყალყატარი ერთი მიტყალი, ჯანგარა
ნახევარ მიტყალი, ბორა არმან, ქაფი დარა, ვაშაყი, ვერცხლის წი-
და, ნიშადური, ოროლი დრამი ყუელა დანაყე როგორცა მტვერი
და სადაფისა წვენითა შაფები შექენ და ჩრდილში გაახმე და რო-
დეს გინდოდეს ძრმითა გალესე და მილითა თვალშიგან ამოივლე, ამი-
30 სი სიმწვავე ძნელი არის მაგრა ცრემლსა და სიბნელესა, სითეთრე-
სა სრულად გასწმენდს.

თევზისა ნავლელისა შაფი: ქათმის კვერცხისა შიგ-
ნითი ტყავი ცეცხლზედა დაწვი რომე გათეთრდეს, მერმე დანაყე და
აილე ორი მიტყალი ყარანფული და აქლემის რძე თვითო დრამი და
რბილათ დანაყე და ყულას წამლის ოდენი თევზის ნავლელი და ამა
წამლებსა შიგან გაურივე და შაფები შექენ და წვიმისა წყლითა გა-
ლესე და თვალშიგან ამოივლე, ეს მისთვის არის, რომე თვალი გა-

¹ სწვრია „ავლიკიმი“.

თეთრებული იყოს და მზეშიგან ვერა ხედვიდეს, და თუ გაიხედოს თვალი ცრემლითა აევსოს.

თუ ვისმე თვალთა ებნელებოდეს ეს გაუნათლებს. აიღე: ალილა და გარე ტყავი დანითა შეფხიკე და მერმე გული გა-
მოართვი, ერთი მიტყალი ჯანგარა და სურმა გარცხილი და დამ-
წვარი აბრეშუმი თვითო მიტყალი, ყუელა დანაყე და გაცარ, მტვე-
რივითა შექენ და მილსა: წვიმისა წყლითა დაასოვლებდი და თვალ-
შიგა გამოავლებდი.

10 სხვა ზარურა მისი რომე თვალთა ებნელებოდეს, თვალი
გაუნათლოს. და სინათლე მოუმატოს და ცრემლის დენა უკლოს და
უკუაყენოს. აიღე: ტკბილისა ბროწეულისა წვენი და ჭიქასა შიგან
ჩაასხი. და აიღე მჟავისა ბროწეულისა წვენი და სხვასა ჭიქასა შიგან
ჩაასხი მისოდენი და ჭიქის თავი კარგად დაამაგროს, მერმე სამსა
თვესა ყოველთა დღეთა მზესა დადგი და როგორცა თვე გათავდეს
დასწურევი და თხლეს გაასხემდი რა სამი თვე გამოვიდეს, თვითო-
სა ბალდადურისა ლიტრისა თავსა თვითოსა დრამსა ნიშადურსა,
თვითო დრამი პილპილი [და თვითო დრამი დარიფილფილი] ყუელა
წურილად დანაყე და ორივე წუენი ამა წამლებსა შიგა გაურივე და
20 მზესა ქუეშე კიდევ დადგი, რომე გაძალიანდეს, მერმე რაი მოგინ-
დეს თვითოსა წუეთს თუალშიგა ჩაუშუებდი.

ნიშანი რომე მარაართი შაფი ქუიან. არგებს შავ-
სა წყალსა რომე თუალშიგა ჩამოსულ იყოს, თუალსა სინათლესაცა
მოუმატებს, ცრემლი რომე სდიოდეს, თუალშიგა თეთრ იყოს მას-
ცა უშველის. აიღე: წეროსა ნავლედი, ქორისა ნავლედი, კურდ-
ლისა ნავლედი, აფთრისა ნავლედი, ბატისა ნავლედი, თევზისა
ნავლედი, ტრედის ხუნდისა სისხლისა, თანა ესე ნავლები ტრე-
დის ხუნდისა სისხლითა გარეცხე, ნავლებისა სწორი კამასა წყა-
ლი შიგა გაურივეთ, სპილენძისა ჭურჭელსა შიგა ჩაასხი, თავსა მო-
30 ჰკარ ქათანისა მჩურითა, ორმოცსა დღესა მზესა დადგი, რა ხმებო-
დეს კამისა წვენსა დაასხემდი ზედა. მერმე გამოიღე, აწონე, რამ-
თონი დარჩომილიყოს ათი დრამი იყოს თუ ხუთი, თუ ათი დრამი
იყოს ერთი დრამი ფარფიონი, ერთი დრამი შამიანდალი, ნიშადური,
სოლენი თვითოსაგან ნახევარ დრამი ესე ყუელა დანაყე. გაცარ თუ
ათი იყოს ეს ყუელა უყოს და თუ ხუთი იყოს, ამისი ნახევარი და ამისი
შაფები შექენ ხურმისა გურკისა მაგვარი¹, ჩრდილსა გაახმე და კა-
მასა წუენითა თუალშიგა გამოავლე რაი ამა წამალსა იქმოდეს დედა-

¹ სწერია „მაგარი“.

კაცთანა ნუ დაწუების, ნუცა კოტოშსა მოიკიდებს და ნუცა ხელსა გაიხსნის.

ნი შანი რაზანგო[სი] რომე სინათლე მოუმატოს და სიბნელესა და ცრემლსა უშუელოს, და შავსა წყალსა უშუელოს, ესე შაფი მარარათისა მაგიარი არის, მისი წამალი: აილე თუთია გარცხილი და დანაყილი და გამხმარი ათი დრამი, მერმე დაიჭირე მარზანგუშისა წყალი და ერთსა ლამესა დადგი რომე დაწმდეს, მერმე თუთიაშიგა გაურივე შუა დღემდის, მერმე დაიჭირე ზანჯაფილი, ფილფილი, დარიფილფილი, მამირანი ამისგან ნახევარი დრამი, ყუელა დანაყე და კამისა წუენშიგა გაურივე, შაფები შექენ და კამასა წყალშიგა გაურივე როგორაცა სხუა შაფი აგრე ამოავლე.

10

ყოველისა ფერიის თვალისა ტკივილისა, პირველად გასახსნელი წამალი აალებინე თვალისა ტკივილისა, მერმე ხელი გაუხსენ, ყიფალი, მერმე ესე წამალი უყავ, აილე ვარდისა წყალი და ქალთა რძე სამი მუტყალი, ქერქგამძურალი ქერი ორი მუტყალი და ორი მუტყალი ბაზრაცატუნი და კომშისა გული ესე ყუელა დედათა რძითა და ტირიფისა არაყშიგა გაურივე და კიქაშიგა ჩა[ა]სხი და ცეცხლისა პირსა დადგი რომე გაიზარდოს, მერმე გაწურე და იმისი ლაბა დაიჭირე და გააცივე და თუალშიგა ჩაუწთვე, ერთობ მარგე არის.

20

თუ ვისმე თვალთა ებნელე ბოდეს მისი წამალი ის არის რომე, ყოველთა დღეთა უმცროსსა ატრიფალსა ჭამდეს უზმა და საკმელი ზირაბაჯი ჭამოს, თუხმაქანისა წუენი, და ყოველთა ლამეთა კამისა წუენსა თვალშიგა ჩაუშუებდეს და ყოველთა ლამეთა იისა ზეთსა, ტერფხედა შეიცხებდი. მერმე ესე დინარისა შაფი ახმარე. წამალი მისი: აილე ჯანგარა ერთი მუტყალი დამწუარი არჯასპი ერთი მუტყალი, ბორა, წითელი ხარნიხი, ქაფადრა თუითო დრამი, ესე წამლები დანაყე და ცალკე ცალკე გარეცხე, და აგრე აწონე მერმე ვაშაყისა და სადაფისა წუენითა დაალბე და გაადნევ რომე გასწორდეს, მერმე ესე წამლები შიგა გაურივე და დაზილე და შაფები შექენ და თვალშიგა გამოავლებდი, მარგე არის ნებიტა ლთისათა.

30

ნი შანი კაცმან რომე კაცსა თვალი დასწოს და სრულად ვერა წაუხდინოს, წამალი მისი რომე თვალისა დამწურობასა და მოკმულობასა უშველის და სინათლესა ძალსა მისცემს. აილე სურმა, აყაყია, ექუს ექუსი დრამი თეთრი პილპილი ორი დრამი, სუმბულდი სამი დრამი, აფიონი, ზაფრანი თუითო დრამი, ისრიმისა წუენი სამი დრამი, სამყი ექუსი დრამი, ყუელა დანაყე და სამყი წყლითა დაადნევ და გაადგინე და სხუა წამლები გაურივე, შეზილე და შაფები

შექენ და ისრიმისა წუენითა და ანუ წყლითა გალესე და მილითა თვალშიგა ამოავლე.

ამავე თვალისა დამწრობისათუის მარყაშისა რომე დანაყო და გალესო და თვალშიგა გამოავლო, ერთობ კარგია.

10 სხუაი წამალი, რომე ნათელი მოუმატოს და ხედვასა უშუელოს, ცრემლსა და ქავილსა უშუელოს. აილე მწვანე თუთია და მრავლი თუთია თუითოსაგან ხუთი დრამი, სადაჯი ინდი გარცხილი ორი დრამი, დარიჰილპილი ოთხი დრამი, ზანჯაფილი ნახევარ-დრამი, ყუელა დანაყე და გაცარ ზედა რაზიანას წყალი დაასხი, ასთონიერთი რომე ეყოს და ქურქელშიგა შეინახე და გაახმე და 20 ამა ნიშნითა, შვიდჯერ გაურივე რაზიანას წყლითა და ანუ სამჯერ და რა გათავდეს ასრე დანაყე როგორაცა სურმა, კიქაშიგა ჩაყარე და რა მოგინდეს თვალშიგა ამოივლე. თუ თვალი ერთობ ცხელი იყოს ანუ სისხლითა სავსე ნუ უზამ ამა წამალსა, ესე მხურვალთა. სადაჯი ინდი თუთიისა წესითა გარეცხეთ.

3. კარი ყოვლისაფერისა ყურისა ტკივილისა

აქიმთა თქუეს ვითა ყურსა დიდი შენახუა უნდაო, მრავლისა ფერისაგან რომე ყურშიგა არა ჩაუვარდეს რა, ან არა შეუვიდეს რა, შენახვა უნდა დიდისა ხმისაგან, ქუხილისაგან, ან ცივი ქარი 20 ჩაუვიდეს, ან ყურისა გამოკაზმაშიგა, ან ცივისა წყლისაგან, ანუ კენჭი არა ჩაუვარდეს, ეს ყუელა აწყენს.

კუირაშიგან ერთხელ წმინდითა ჩხირითა გამოკაზმა უნდა მუდმად მოლურჯოთა მატყლითა. მწარისა ნუშისა ზეთსა ყურშიგა ჩაუშუეზდეს და კოტომსა მოიკიდებდეს ბექთა ზედა, და ყიფალსა გაიხსნიდეს, თუ გასახსნელი მოუნდეს აბი შაბიერი აალებინეთ.

39 აბულმათინი. ესე არის, აილე: იარაჯფეყრა ათი დრამი, შამიანდალი წურილი, ყანტარიონი, კიტრანას წუენი ამათგანი ხუთი დრამი, ფარფიონი ორი დრამი და ნახევარი, პილპილი, ჯარაოტი, საქმინაჯი, ჯავაშირი, მდოგუი, ამათგანი თუითო დრამი, სამყები ნიახურისა წყლითა ან ლუინითა დააღბევ და გაადგინე და სხუა წამლები დანაყე გაცერ და მითა შეზილე და აბები შექენ. მისი შარბათი სამი დრამი.

ყურსა რომე მძიმედ ესმოდეს, ანუ სტკიოდეს ქარისაგან ანუ ბალღმისაგან, ანუ დიდისა ხმისაგან, მისი წამალი მარზანგუში¹ და რიმინაი თურქი ავსანთინი, ფუდინა, სათარი ესე მოადუღე წყლითა, რა მოდულდეს ყური ორთქლზედა დააჭირვინე და

¹ აშიაზე სწერია „მარზანამუში, მარზანგუში—ქონდარია, ჯავაშარი. ავსანთინი—კალია, რამან—რიმინა—რკინის ყუმში ლაჟვარდს რომ გალესავენ“.

ზედა დაბურე და გასახსნელიცა ააღებინე და ყოველთა ღამეთა ბატარა ნუშისა ზეთი მატყლითა ყურშიგა ჩაუდევ: თუ ისი არა იყოს, ფარფიონი, ჯუნდი ბედასტარი, მისითა ზეთითა მოადულე და მატყლი დაასოვლე და ყურშიგა ჩაუდევ.

თუ ამითა არა ეშუელოს ჯუნდი ბედასტარი, შამიანდალი, ბორა სამი ღრამი ზარავანდი გრძელი, ავსანთინისა წყალი ამისგან ნახევარ ღრამი, ფარფიონი და ყუსტი დანგნახევარი ესე ყუელა დანაყე რბილად და ზროხისა ნავლეღშიგა გაურივე და შაფები შექენ ჩრდილსა გაახმე, ნუშისა ზეთითა გალესე და ყურშიგა ჩაუშუი.

10 ნიშანი რომე ყურშიგა ქარი ჩავარდნილიყოს, მისი ნიშანი ესე არის რომე კაცი თავისა ფერზედა [იყოს], მუდმად ყურშიგა ხმა იყოს, ქარი რომე ბუბუნებდეს ანუ წყლისა ხმავეითა.

მისი წამალი: მარზანგუშისა წყალი ბამბითა შიგა ჩააწუთე. კამისა ხე ხმელი და სხუილი გამოარჩივე და ცოტა ბამბა დაახუივე წვერზედა და ზეთშიგა დაასოვლე, მერმე ანთე¹ სანთელივითა და ერთი წვერი ყურშიგა ჩაუდევ, სანთელივითა დაიწყებს წვასა და ქარსა გამოიღებს. რა ისი ხე დაიწვას, ნახე თუ გამოსული იყოს კარგია, თუ არა მეორედ კიდევ უყავ.

20 ყური რომე სტკიოდეს სისხლისაგან, მისი ნიშანი, ყური წითლად იყოს და ცხელი, მას გასახსნელი მიეც და ყიფალიცა გაუხსენ. ვარდისა ზეთი და ძმარი გაურივე და თავსა და ყურსა შესცხე. თუ ამითა არა ეშუელოს ესე წამალი უყავ აიღე: ყუითელი ალილა და ქაბული ალილა თუითოსაგან ხუთხუთი ღრამი, ორით ლიტრითა წყლითა მოადულე მანამდის რომე სამოცი მუტყალი და-რჩეს, მაშინ აიღე ოცი ღრამი თარანგუბინი და გაურივე ერთი ღრამი საბრი, ერთი დანგი საყმუნია დანაყე და ერთმანერთსა გაურივე და შეასუი.

30 თუ სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის რომე ყურსა მძიმედ ესმოდეს და ფერზედა თეთრი იყოს და ხელი რომე დასდვა ცივი იყოს, მას აბი ყუყია უნდა გასახსნელი და სადაფი ზიბყისა ზეთითა მოადულე და ყურშიგა ჩაუშუი.

სხუაი წამალი: ხმელი ია, ხატმი ბაბუნჯი მოადულე წყლითა, ცოტა რაი მოადულო გარდმოდგი და ცოტა ვარდისა ზეთი შიგა გაურივე და ყურისა შაყიყსა ზედა შესცხე.

სხუაი: შიმშატი, პიტნა ორივე ერთად აადულე და მისი წუენი თბილთბილი ყურშიგა და შაკიკშიგა ჩაუშუი. გამოილოს რაცა

¹ სწერია „ან თუ“.

ქარი იყოს. და ბატარა შავი ბოლოკი დაქერ წურილად და თაფლითა მოადუღე, მერმე მავლი უსულითა მოადუღე კარგა, მანამდის რომე წყალი დაშრეს და თაფლი და ბოლოკი დარჩეს, მერმე ისი მატყლზედა დასცხე და ყურშიგ ჩაუშუას. თუ ამითა არა უშუელოს, დაიჭირე ყაისუმი, მარზანგუში, ზიბყისა ზეთი, მოადუღე, მერმე ჯუნდი ბედასტარი შიგა გაურივე და მუდამ ყურშიგა ჩაუშვებდი.

10 კაცი რომე დაყრუვდეს და მძიმედ ესმოდეს ისი სიგრილისაგან დაემართების, და თუ ყურნი შემოსწიოდენ ისი სიმბურვალისაგან იქნების. თუ ერთობ არა სტკიოდეს ადვილად ეწამლების. თუ ღრმად სტკიოდეს უფრო ძალიანი წამალი უნდა. იმას ასრე უნდა, პირველად გასახსნელი წამალი აალებინო აბი შაბიერი, მერმე მწარისა ნუშისა ზეთი და ცოტა ჯუნდი ბედასტარი, ბაბუნაჯისა ზეთი და სადაფისა ზეთი და შამიანდალი¹. ესე ყუელია ერთმანერთსა შიგა გაურიოს და ნელთბილსა ცოტა ცოტასა ყურშიგან ჩაუშვებდეს. თუ ერთობ სტკიოდეს და მძიმედ არის² და თხისა ნავლელითა ჩაადნონ და ჯუნდი ბედასტარი სადაფისა წყლითა ყურშიგა ჩაუწონ და მორიელისა ქონი ყურში ჩაუშუან, სიყრუევსა გახსნის.

20 ნიშანი რომე ყურშიგა რამე გამოუვიდეს. მჯდომი შიგნით არის თუ გარეთ ამა ნიშნითა შეიტყობის, თუ გარეთ გამოვიდოდეს, მისი ნიშანი ესე არის, ტკივილსა დაუწყებს და ცხლად იქნების, კაცი მძიმედ გაიგონებს და ერთობ წვასა დაუწყებს, მისი წამალი ეს არის; აიღე: შირხიშტი, თაბრი ჰინდი, ხიარშამბარის გული და შეასუი ესე თხუთმეტი დრამი, ნახევარ დრამი საყმუნია გაურივე. ყიფალიცა გაუხსენ. თონმაქანისა ლოაბი³ კუერცხის თეთრსა გაურივე და ყურშიგა ჩაუშუი.

30 თუ გამამავალი შიგნით იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე ნამეტნავად სტკიოდეს და რეგუნად უბნობდეს თავქედიანივითა. ესე სენი საშიშარი არის. ამასაცა უშველის გასახსნელი შარბათები შეასვი და ყიფალიცა გაუხსენ. ბაზრაცატუნისა ლოაბი კვერცხისა თეთრი, ერთმანერთშიგა გაურივე და ფარფიონი ორის ქერის წონა ქალის რძით გალესე და ამა წამალშიგან გაურივე და მუდამ ყურშიგან ჩაიშვებდეს.

ყურშიგან რომე წყლული და ანუ მღიერი იყოს, იცოდით რომე ორისაგან იქნების ერთი ახალი, ერთი ძველი, რო-

¹ შამიანდალის ბადალი—მარიამ საკმელა.

² სწერია „ფარიზ“.

³ სწერია „ლები“.

მელი ახალი იყოს მისი ნიშანი ეს არის, ბალღამი და სისხლი სდი-
ოდეს, მისი წამალი ცოტა მურდასანგი ძრმითა გალესე და მატყლისა
პატრუკი შექენ და ამაშიგა გაუროვე და ყურშიგა შეუდევე. და რო-
მელი ძველია მისი ნიშანი ეს არის, ბაყლი გამოუვიდეს მყრალი ყუ-
რისაგან. მისი წამალი: აიღე რკინის წიდა გაახურვე სამჯერ სამსა
დღესა ისი ძმრითა გალესოს და მისი ნალესი პატრუკი შექენ ბანბი-
სა და მით მიეცე ყურშიგა, და საჭმელი რაცა მძიმე იყოს, იფარეზოს.

ნიშანი ნასორისა ძველსა ყურის ტკივილსა ჰქვიან, რო-
დესაცა წყალი გამოვიდეს ყურისაგან თეთრი იყოს და მყრალი. მი-
სი წამალი: აიღე ქანჯარი ერთი დრამი და ბზისა ხე, ილღუნია
დანაყილი და გამხმარი ორი დრამი, თათლშიგან გაუროვე და პა-
ტრუკითა მიეცე.

სხვა ნიშანი ყურშიგან რომე მღიერი გამო-
ესხნას, რაცა სქელი საჭმელი იყოს იფარეზოს და რასაცა სჭამდეს,
გემრიელსა და ცოტასა სჭამდეს, და ნიადაგ ლარლარა ქნას, და
ცხვირსა დასცემდეს, რომე ისი სენი ცხვირით დაღმა წამოვიდეს.
და გასახსნელი წამალი აიღოს და ხელიცა გაიხსნას. ფურცელი
მურტისა და წითელი ვარდი ორივე მოაღუღე და ისი წყალი თათლ
შიგა გაუროვე და იმაშიგა ისპანახი დაასოვლე და ყურშიგა გამო-
ავლებდი, გამოსწმენდს.

თუ მღიერი ღრმად იყოს და არა ჩნდეს ისი წყალი
უწთონ, თუ ახლად გამოსხმოდეს შაბიიამანი¹ რკინისა კოვზსა ში-
გან გაახმონ და მერმე დანაყონ და მისი სწორი წმინდა მური შიგა
გაურონ და ისი თათლითა გალესილი ყურსა უწთონ, მური და
საბრი თათლითა ანუ ძმრითა გაურონ და უწთონ, და ბასალიყო-
ნისა მალამა და ფერუმარილოსა მალამაცა ერგების, ყურსა უწთონ.
თუ ისი მღიერი ერთობ სტკიოდეს საბრი, მური და ზაფრანი ვარ-
დისა ზეთითა უწთო. თუ ერთობ სტკიოდეს და ღონე არა ქონდეს,
ცოტა აფიონი გაურონ. თუ ისი მღიერი მყრალი და გონჯი იყოს,
ყათრანი თათლითა ჩაუწთონ და მლაშისა თევზისა ნახარში უწთონ
და პრასისა წუენი დანაყილისა უწთონ, ერგების.

თუ ყური დაღმა სისხლმა დაუწყოს დენა, ნუ
შეკრავ ერთსა კუირასა დაეხსენ, რომე სდიოდეს, ამისთუის რომე
უკეთ გამოწმედების და თუ ერთობ სდიოდეს, მაშინ დაყენებისა წა-
მალი უყავ. მისი წამალი: მრავალძარღუას წუენითა აყაყია გა-
ლესოს და ერგების და თუ ისი სისხლი ყურშიგა გამხმარიყოს,

¹ სწერია „შიბი“.

პრასის წუნენი ნელთბილი ძმრითა გალესონ, ჩაუწოთონ, მოალბებს და გამოაყრევინებს.

ნიშანი რომე ყურსა ბაყლი სდიოდეს. მისი წამალი, აიღე: მწარისა ნუშისა ზეთი, ცოტად გაათბე და შიგა ჩაუშვი, მერმე აბანე, ბანა ასრე უნდა, რომე ყური აბანოსა თბილზედა დაიჭიროს, მანამდი ვირემ დაალბოს¹ შიგა რაცა მანკი იყოს ერთ პირად გამოვა და გამოწმდების. მერმე პატრუკი შექნას და ყურშიგა, წყლულისათუის რომე სწერია, იმითა ყურშიგა ჩაუდვას.

10 ყურისა ტკივილი. რომე ხმელად სტკიოდეს და სხუა ნიშანი არა იყოს აიღე: საბრძო და ზაფრანა თუითოსაგან თუითოდანგი, მყინვარი ნახევარი, ჰითხი მარცული მუხუდო, ტყავ გამძღრალი, ესე სამივე დანაყე, მერმე გალესული ქაფური, სამისა მარცულისა ქერისა წონა, ამა წამლებშიგა გაურივე ორი დრამი იისა ზეთი ამის წონა ქალისა რძე შიგა გაურივე და მერმე წუეთ წუეთი ყურშიგა ჩაუშვი. სხუაი წამალი, აიღე: ანძარუთი რბილად დანაყე ნუშისა ზეთი გაურივე, ცოტა თაფლიცა გაურივე, ყურშიგა ჩაუშვი. სხუაი წამალი, სამი წუეთი ბალასინისა ზეთი, თუ ისი არ იყოს ზეთის ხილისა ზეთი, ნახევარ დრამი, თეთრი ნავთი გაურივე ისიც ყურშიგა ჩაუწოთე. სხუაი, აიღე საყმუნია ძმარშიგა გალესე, 20 მწარისა ნუშისა ზეთითა ისიცა ყურში ჩაუშვი.

სხუაი, აიღე: ჯუნდი ბედასტარი, ვარდისა ზეთითა გალესე და ისიცა ყურშიგა ჩაუშვი.

სხუაი, დაიჭირე ნიორისა წუნენი და მურტისა ფურცელშიგა გაურივე დანაყე და ჩაუშვი და უშუელის ღთითა.

30 კაცსა რომე ყურშიგა ხმა ესმოდეს რამე, უწინა გასახსნელი წამალი მიეც, რომე ტანი გაწმიდოს და მურისა ზეთითა შუბლსა და კეფასა იზელდეს, და მუცელი ნიადაგ რბილად შეინახოს, და ნუშისა ზეთი ყურსა იწოთოს, და სიცხისა და მზისა ჭურჭტისაგან და ცეცხლისა ჭურჭტისაგან და აბანოსაგან ფარეზი ქნას. და მუშაობასა ერიდოს და ნუცა პირსა წაიგდებინებს და მაღლისა საუბრისაგან ფარეზი ქნას და ძძიმისა საქმლისაგანცა.

სხუაი, ყურისა ტკივილისა წამალი აიღე: ცოტა ბორა, ცოტა ძმარი, ცოტა თაფლი, ცოტა ზეთის ხილისა ზეთი, ანუ მწარისა ნუშისა ზეთი და ცოტა ხახუისა წყალი ესე ყუელა ერთმანერთშიგა გაურივე და ყურშიგა ჩაუშვი, ერთობ მარგე არის.

სხუაი, აიღე ზეთის ხილისა ზეთი, შავი ანუ თეთრი ხარბაყი, სოსნისა ზეთი და ავსანთინისა წვენითა ყურშიგა ჩაუშვი.

¹ სწერია „დაალბოს“

სხუაი, აიღე მთახუისა ყუერი, კამისა ზეთი, ან ყუსტისა ზეთითა ანუ თეთრითა და ანუ წითლითა ყათრანითა ესე ყუელა ერთმანერთშიგა გაურვიე და ყურშიგა ჩაუშუი. ესე წამლები რაცა მოვიგონეთ, ყოველსა ფერსა ყურისა ტკივილსა და მძიმედ სმენასა და ქარსა, და ყური რომე უშრიალებდეს და რომე ცივისა ქარისაგან იყოს, ყუელასა უშუელის ბრძანებითა ღთისათა.

სხუაი, ყურისა წამალი, აიღე თეთრი საკმელი ერთი უკია, ხათმისა ზეთი ორი უკია, მწარისა ნუშისა ზეთი ორი უკია, ესე ყუელა ერთად ადუღე და დილასა და საღამოსა ნელთბილსა ყურშიგა ჩაუშვებდი, ესეცა მაგა ყურისა ტკივილიწა წამალი არის.

სხუაი წამალი ტაბიხისა, რომე შეამსდიბს ქუიან, კარგი მარგებელია. აიღე: ბაბუნაჯი¹, ცერეცო და თარას ფურცელი, თარას ფურცელი თუ არა იყოს, მისი სამუქფო აბულდარა არის, შინაური ქონდარი, მინდორული პიტნა და აყირო ესე ყუელა. სწორ სწორი ქენ და წყლითა მოადუღე, გამოწურე და ცხურის ბუშტიშიგა ჩაასხი და ყურისა ძირსა ბუშტითა შემოსდევე, დაჴთუ მანდილი ამა წყლითა დასოვლო და აგრე შემოსდევა ისიცა კარგია.

სხუა, ნიშანი ნუტლისა მარგისა, აიღე: წნორისა ფურცელი, ბაბუნაჯი, აქლილალმალიქი. ცერეცო ირსია, სადაფი, თარასა ფურცელი, მინდორული პიტნა, ქონდარი, ხმელი ზუფა, მთახუისა ყუერი, ხუარასანი, ეს ყუელაი სწორ სწორი წყლითა მოადუღე, როგორცა მართებს და პატრუქებითა ყურშიგა შეუდევე, და ესე წყალი სათბობითა გააცხელე და ყური ზედა დაადებინე და თავსა კარგად დახურე, რომე ორთქლი ყურშიგა შეუვიდეს, ერთობ მარგებელი არს.

თუ ყმაწურილსა სჭირდეს, დილეულად უზმომან დედამან ანუ ძიძამან ქონდარი და მარილი დაცოხნოს და იმა დაცოხნილისა წუენი, ერთი წუეთი ყურშიგა ჩაუწთევე, უშუელის ღთითა.

სხუაი, ყურისა ტკივილისა და გამომავალისა წამლები ყუელაი გუერცა უწერია და სიმძიმისა წამლები ესე არის, ცოტა ცოტა უნდა რომე ძალისაგან არ დავარდეს და არა დასუსტდეს.

ყურისა ძირსა თუ სიმსივნე გამოაჩნდეს, ესე ავისა ჟამისა კორქსა მიემგზავსების, ესე სიმსივნე ტკივილითა იქნების, თუ ყურს შიგნით ხურელშიგა იყოს უფრო საშიშარი არის, დიდი კაცი უკეთ გასძლებს, ყმაწურილი უფრო ვერ გასძლებს, ამისთუის რომე, ვაჟისა კაცისა გუნებაცა მხურვალე არის და სენიცა

¹ ბაბუნაჯი.—საკორწყილე.

მხურვალე არის, და მისთვის ვერ გასძლებს, და თუ სენისა მოხარ-
შვამლის კაცი ძალისაგან დავარდების, ვეღარ გასძლებს და კაცი
მოკულებს.

ამა ყურისა სიმსივნე ზოგჯერ ბურანშიგან გამოჩნდების და
ზოგჯერ სიმრთელეშიგა. თუ ხშირსა ბურანშიგა გამოჩნდეს, კარგი
ნიშანი არის, თუ პირველსა ბურანში გამოჩნდეს, ერთობ ავი ნიშანი
არის.

ესე სენი ოთხისაგან იქნების: სისხლისაგან, ზაფრისა-
გან, ბალღმისაგან, სევდისაგან.

10 თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, ფერზე-
დან წითლად იყოს და ძარღვები სავსედ სცემდეს და ძალიანად და
აძალებული იყოს და ტანზედა ცხლად იყოს და მძიმეთ.

თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს, ტანი მისი
სისხლისაგან უფრო ცხლად იყოს და ტანშიგა სიმძიმე არა ჰქონდეს
და მწვედ სტკიოდეს.

თუ ბალღმისაგან იყოს, ისი ადგილი რბილი იყოს და
მოთეთრო იყოს ფერზედა, და ტკივილი წყნარად იყოს.

თუ სევდისაგან იყოს, ფერზედა მოშაოდ იყოს და ისი
ადგილი მაგარი იყოს და სავსე და ტკივილი წყნარი იყოს¹.

20 მისი წამალი ეს არის რომე, ნურასფერსა წამალსა ასეთსა
ნურას შემოსდებ, რომე ისი სიმსივნე დასძრას და დაფანტოს. თუ
სიმსივნე ბურანშიგა გამოჩნდეს, ძნელი არის, მაგრა ასე უწამლონ
რომე არ დაიფანტოს, რაცა ღონე იყოს ისეთი ტლევები შემო-
სდვან, რომე სენი იქვე მოხარშოს და გააქარვოს სიმსივნე, და თუ
ბურანშიგა არ იყოს და გაუგრძელდეს, მაშინ ხელი გაუხსნან რომე
ტკივილი აუმსუბუქდეს. და თუ ტკივილი წყნარი იყოს, წყნარად
უწამლებდი, გამორჩეულითა წამლითა, მისთვის რომე, სატკივარისა
სიმწვავისაგან ცხროდ არა გარდაექცეს.

30 თუ სიმსივნე ერთობ ტკივილითა იყოს, რბილი ტლევები შემო-
სდევ როგორაცა: ია და ხატმი და ულბოსა მაგიერი ბულა სალითა.
პირველად რომე სიმსივნე გამოჩნდეს და მწოედ სტკიოდეს მჩვარი
თბილითა წყლითა დაასოვლე და შემოსდევ, და თუ ერთობ სტკი-
ოდეს მარილი გააცხელოს ტაფაშიგა და შემოსდვას, თუ ტკივილი
საშუალო იყოს, იცოდი რომე თავსა გამოიღებს. ხატმი და ბაბუნა-
ჯი ულბოსა წვენითა დაზილე და შემოსდევ სიწყნარითა, დაალბობს.

თუ შეატყო რომე დაბაყლებული იყოს მას დასალბობელი
წამლები შემოსდევ რომე ეამზედა დაალბოს. აილე სხვილი ცერცვისა

¹ ეს წინადადება მთლიანად განმეორებულია.

ფქვილი, ქალმისა წვენითა, იისა ძირისა წვენითა ყუელა ერთად აადულე, მანამდი რომე გასქელდეს, ცოტა ვარდისა ზეთი გაურივე და ძუელითა ბამბითა ზედა დასდევ და რა დაჟამდეს ნუ გააგრძელებ ფიცხლა შაბრითა გახსენ ფართოდ, და მერმე ესე წამლები შემოსდევ, აილე: ცხურისა ძუელი ნეხუი დანაყე და ან ბატისა და ან ქათმის ქონითა დაზილე და შემოსდევ, კიდეცა გამოსწმედს და კიდეცა გაამრთელეზს.

სხვაივე: ყუელი¹ მარილწყლითა მოხარშე დადნეს, დაზილე და შემოსდევ, დააჟამებს. თუ ერთობ გაგრძელდეს, დამწვარი 10 სადაფი ცოტათა თაფლითა გარიონ და შემოსდვან.

თუ სიმსიენე სევდისაგან იყოს, მისი წამლები, გრილი წამლები შეუწყონ, ქაფურის მალამოს მაგიარი, ძალლის ყურძენას წუენშიგა მარილი დაასოვლონ და შემოსდვან, ამისთვის, რომე სიმსიენე არა იმატებს და ორი თეთრი სალესავი, ქინძისა წუენითა გალესე ერთმანერთზედა და შესცხე. და აფთიმონისა მათბუხიცა შეასუან რომე ტანი სევდისაგან გამოწმიდოს და არაფერი წამალი მის უკეთესი არ არის ყურის ტკივილისა, რომე ნელთბილი ფურისა ერბო ყურშიგა ჩაუშუა, ერთობ მარგე არის.

თუ სნეულობაშიგა ყურნი დაუდგნენ, ერთობ ძნელი 20 არის. ესე წამალი ქენ, აილე: ბატისა და ქათმისა ქონი დამდნარი და იისა ზეთი თუითოსაგან ათი დრამი, ყოველთა ღამეთა სამსა წუეთსა ყურშიგა ჩაუშუებდეს. და დილასა თბილითა წყლითა თავსა დაიბანდეს და უშველის ღთითა.

თუ ყურშიგა ჭინჭველი ანუ სხუა რამე ჭია ჩასულიყოს, ანუ მატლი დაბადებულიყოს, მისი წამალი: ტენცო დანაყე, გამოწურე და მისი წვენი ყურშიგა ჩაუშუი და უშუელოს. ანუ ატმისა ფურცელი დანაყე, გამოწურე და მისი წუენი ყურშიგა ჩაუშუი. ცოტა საყამუნია გალესე და ჩაუშუი ყურშიგა და მასვე წამსა მოკლავს. 30 სხუაი, ბოლოკის წუენი და ხახვის წვენი, ესეცა მოკლავს. ნავლელი რისა გინდა იყოს, ისიცა მოკლავს. ანუ ცოტა საბრი დანაყე და წყლითა გაადგინე და ყურშიგან ჩაუშუი, ფიცხლა მოკლავს.

თუ ყურშიგა კენჭი, ან მძივი, ანუ უცხოი სხუა რამე ჩავარდნოდეს და ყური სტკიოდეს საითკეცა ისი ყური სტკიოდეს, იმა მხარსა დააწვინე და თავი კარგად ურწივე, ეცადე რომე გამოვიდეს [და თუ არ გამოვიდეს] ჩქიფითა ეცადე რომე ამოილო, წური-ლი ჩქიფი უნდა და მითა ეკალსაცა ამოილებენ. თუ ვერა ამოილო

¹ სწერია „ყუილი“.

ჩხირისა თავსა გომიზი დასცხე და იმითა ზედა დააჭირე რომე და-
ეკრას და აგრე ეცადე რომე ამოიღო. თუ არცა ამითა იქნას, აბუ-
ტარატი დანაყე და ცხუირთა შეუბერე, მერმე ცხუირსა და პირსა
კარგად მოუჭირე და იმა ყურზედა დააწვინე და დასცემს ცხუირსა
და გამოვარდების ღთითა.

10 თუ ყურშიგა წყალი ჩაუვიდეს, მისი წამალი ისი არის
რომე, სხუავე წყალი ჩაუშუი და მერმე იმა იქითსა ფეხზედა
ახლტეს ბევრჯელ, რომე ჩამოვიდეს წყალი. თუ არა გამოვიდეს
წყალი, ერბო და დედათ რძე ერთად ყურშიგა ჩაუშუი და სრულად
გამოიყუანს ნებითა ღთისათა.

თუ წყლისა შესულაშიგა ტკივილი დაიწყოს, ესე ტლე-
შემოსდევ, აილე: ხაშხაშისა ქერქი, აქლილმალაქი, ბაბუნაჯი, ია,
ხატმი, სელი და ქერის ფქვილი, ყუელა გაცრილი დედათა რძითა
დაზილე და ყურისა ძირსა შემოსდევ და უშუელის ღთითა.

ზ. კარი ცხუირისა. ნიშანი ყოვლისა ფერისა ცხუირის. ტკივი-
ლისა და ცხუირისა ბუასირისა და სურდოსა და ცხუირთა რომ
სისხლი სდიოდეს და ცხუირთა დაცემისა და უკუყენებისა ნიშანი და
წამალი, ყუელა ამა კარშიგა სწერია.

20 ნიშანი მისი რომე ცხუირშიგა არაფერი სული არ ეცემოდეს.
თუ დედის მუცლით გამოჰყოლოდეს არაფერთა წამლითა არა
ეშუელების.

თუ ახალი იყოს, აილე ერთი ნალი გაახურვე მწოვედ და
ძმარშიგა ჩააგდე და ცხუირი და პირი ზედა დაიჭიროს, რომე
ორთქლი შიგა შევიდეს, ერთსა კუირასა ყოველთა დღეთა ამას
იქმოდეს სამჯერ, და მუდამად სონიჯსა ისუნებდეს. პილპილი და
ქუნდუსა¹ ორივე დანაყე რეანი ზედა დააყარე რომე ყოველთა
დღეთა ისუნოს და ცხუირსა დააცემინოს. აბიყუყუაცა აალებინე,
იარაჯისა ლარღარა აქნევენე.

30 თუ ამან არა უშუელოს, აილე შამიანდალი და სონიჯი, თეთ-
რი ხარბაყი თუითოსაგან თუითო დრამი, დანაყე წურილად და წე-
როსა ნავლელშიგა გაურივე და ცხუირშიგა ჩაუშუი, ყოველთა დღე-
თა, სადამდის გამთელდებოდეს. თუ ესე სენი ერთობ ძნელი იყოს,
ხარბაყი შავი, ბორა, სონიჯი და ნავლელი რაცა იყოს მითა გალე-
სოს, გარიოს და ცხუირსა შეიღვას. სათარი, სადაფი და პიტნა
იორთქლოს ძმრითა, არგებს.

¹ აშიაზე სწერია „ქუნდუსა—ტარატსა ქუიან. ხარბაყი—ხარის ძირა. სა-
თარი—მდოგვია, ხარდალი—მდოგვია. იარაჯი ფეყარასა შესმა დიდსა კაცსა ორი
მუტყალი პატარასა ერთი მუტყალი, აგრეთვე დედაკაცსა“.

კაცსა რომე ცხუირიდალმჳ მყრალი სული ამოსდიოდესჳ პირველად იარბჯ ფეყრა და აბი ყუყია მისცენ, რომე ჭამოს, და კიდეცა ილარღაროს. ესე და ასეთი წამალი ჭნას ცხუირსა დასცემს და ლუინითა ცხუირსა გამოირეცხდეს და მერმე ცხუირისა შესაბერავი წამალი ჭნას: ხარღალი დანაყოს და სიქანგუბინითა გარიოს და ილარღაროს, და დაასხას სუმბული, სუთი, ყარანფული და ასაქ ესე ყუელა ან ძმრითა¹ და ან ლუინითა მოდუღებული ილარღაროს და ცხუირი ლუინითა გამოირეცხოს. სუთი, სუმბული, ყარანფული, ფურცელი მურტისა, წითლისა ვარდისა ფურცელი, და მური აყაყია, გუნდა ჭაფური ესე წამლები თუ ერთ პირად ვერა იშოვოს, რომელიცა იშოვოს, დანაყილსა ცხუირშიგა იბერევედეს. და თუ ერთპირად იშოვოს ერთად დანაყოს და ცხუირსა იბეროს და პატრუკსა დააყაროს და ცხუირშიგა შეიდვას, და ვირისა ფსელიცა იწთოს და პიტნისა წუენიც კარგია.

თუ ცხუირშიგა წყლული იყოს, ვირისა ფსელი ჩაიშუან, გამოცდილია და მარგე წამალი არის, და პიტნისა წუენიცა მარგე არის, რომე ცხუირშიგა ჩაუშუან. და ცერეცო, რომე ლუინითა მოადუღო, ცხუირშიგა ჩაუშუა ერთობ მარგე არის, ხუთსა დღესა ზედაზედა.

20 სხუაი, თეთრი ხარბაყი წმიდად დანაყილი და გაცრილი, [მარგალიტისა სადაფი დამწვარი და დანაყილი, წმინდად გაცრილი] ცხუირშიგა შეუბერე ერთობ მარგე არის.

თუ ცხუირშიგა მღიერი ესხას, სამფერი არის, ერთი ხმელი, ერთი რომე მართ[ალ] მუწუკივითა ამოვა, ერთი ნეღლი იყოს და კიდეცა აყროლდეს. მისი წამალი: უწინა ყიფალი გაუხსნან ანუ ცხუირისა ძარღუი, ანუ თავისა უკანა კოტოში მოიკიდოს. მერმე აბი ყუყია ააღებინეთ და გასახსნელი წამალიცა ააღებინე. ანუ აბი იარაჯი, ანუ აბი საბრი ჩანთქმევინე, რომე თავი და ტანი სევდისა გან გამოწმიდოს. მერმე ხმელი წყლული მუმრულანითა დაზილონ. 30 მუმრულანი ესე არის: აიღე თეთრი ცვილი, ძროხისა ფერხისა ტუინი, ნინოფარისა, ანუ იისა, ანუ ვარდის ზეთითა მუმრულანი შექენ მალამავითა, იმითა დაზილე ცხუირი, მარგე არის.

თუ ცხუირშიგა დართული შეექნას, ნასორი ქუიან, აიღე: ურთხლისა ხილი და ლელუი ისრე რომე ორი წილი ლელუი

¹ ამ გვერდის აშიაზე ვარიანტში დედნის ხელით სწერია: „იარაჯი ფეყრასა შესმა, დიდსა კაცსა ორი მუტყალი, პატარასა ერთი მუტყალი, აგრევე დედაკაცსა“.

იყოს და ერთი წილი ისი ხილი, დანაყე, მალამავითა შექენ, და პატრუკითა ცხუირში შეიდეგ.

თუ კაცსა ცხუირშიგა ბუასირი გამოუვიდეს, მისი ნიშანი ესე არის რომე, ცხუირისა ნახევარი შეეკრას და ცხუირისა სტუირშიგა ხორცივითა გამოუვა, ხან გამოვა და ხან წავა, მისი წამალი უწინა ხელი გაუხსენ, ყიფალი, სათ ისი [ხორცივითა] იყოს მერმე ჩქიფითა გამოგლიჯე. მერმე ესე წამალი უყავ. აილე ჟანგარა ორი ღრამი, ფიჭუისა გომიზი ხუთი ღრამი დანაყე და გაცარ; მერმე აილე ბერძული ზეთი და ცვილი თორმეტ თორმეტი ღრამი ერთად აადულე რა ცოტად გამოვიდეს ესე დანაყილი წამლები შიგა გაურივე და დაზილე მალამისა წესითა, რა მოგინდეს, ბამბის პატრუკი შექენ და შესცხე და ყოველთა ღამეთა შეუდეგ სადამდი გამრთელდებოდეს.

ნიშანი და მისი წამალი ესე არის აილე: ჟანგარა დანაყილი წმიდად, გზისა ხე რომე გრაკი ქუიან დანაყილი ორი ღრამი და ყოველთა დღეთა თაფლწყლითა გარცხიდი იმა წამლებსა მერმე თაფლითა მალამავითა შეზილე, და ისიცა ბამბითა ცხუირშიგა შეუდეგ, რაგინდარა ქაილსა მოუმატებდეს და ცხუირი ღუინითა ანუ მაჭრითა დაიბანდეს, და იმისთანა წამალივე შესცხე ცხუირშიგა რომე ხორცი [თუ] იყოს, ამა წამალმა მოსჭამოს. დაიჭირე: სპანდი ნახევარ ღრამი, დანაყე რბილად ღუინოშიგა გაურივე; ისიცა ცხუირშიგა შეუდეგ.

თუ კაცისა ცხუირსა სისხლმან დაუწყოს დენა ესე უნდა შეიტყოს აქიმმან რომე, რომლითა გზითა მოდის სისხლი, ანუ რასთენ ფერი არის, ერთი ესე რომე სისხლმა წვეთა დაიწყოს და ფიცხლა დადგეს, ისი ცხროსა და სასისა ბუხრისაგან არის, იქნების რომე უწინა წყნარა სდიოდეს და მერმე გახშირდეს და გაუნიადავდეს, ესეცა სასისა და ცხროს ბუხრისაგან არის, და იქნების რომე ერთპირად და ხშირად წამოსცეს სისხლმან.

ესე ოთხფერი არის: ერთი, რომე სისხლი დასჭარბდეს, ტანისა ძარღუებისაგან ერთი ძარღუი გახსნილ იყოს. მეორე, რომე სისხლი სასისა ძარღუებშიგა გაცხელებულიყოს, მისგან ხშირად სისხლი სდიოდეს და ერთობ თავის ტკივილიცა გამოჩნდეს, ამას ძნელად ეშუელების.

სხუაი ნიშანი რომე სისხლი თავისა, ცხუირისა და სასისა ძარღუებისაგან ედინოს, სისხლი, მისი ნიშანი ესე არის რომე სისხლი თხელი, წითელი და ცხელი იყოს. იქნების რომე პირველად ჩქარად სდიოდეს და მერმე იკლოს და იკლოს და დადგეს სისხლი. და იქნების რომე სისხლისა დენა კარგისა ნიშანი იყოს, და იქნების

რომე ავისა ნიშანი იყოს. კარგისა ნიშანი ესე არის რა სისხლ ო
დენა გათავდეს და დასწყდეს კაცი სუბუქად და ფერ წმინდად იყოს,
და თუ ტანშიგა დამძიმდეს და ფერზედა გაყუითლდეს, ავისა ნიშანი
არის, რომე კიდეცა უწამლო, მაშინცა ავი არის.

აწე ცხუირისა სისხლისა დენისა სარგებელი მოგახსენოთ,
ახლად სნებიანსა, რომე სიმხურვალითა იყოს და ყუავილსა და ქუ-
თრუშსა ამათთვის კარგი არის და ბედნიარი, და სისხლსა დაყენება
არ უნდა თუ არ ნამეტნავად მისჭირდეს, და თუ ამა საქმესა შიგა
სნეული დამჭლდეს, და დასუსტდეს, და გაყუითლდეს და ან გაშა-
ვდეს და ავი ნიშანია.

წამლები: ბურანშიგა რომე სისხლმან დაუწყოს დენა არ
უნდა დაყენება, ამად რომე სენსა გასწმედს, და თუ ერთობ და-
უწყოს დენა და დასუსტდეს, მაშინ უნდა და[ა]ყენოს ისი, რომე სის-
ხლისა დაჭარბებისაგან სდიოდეს არც მას უნდა დაყენება, ამად
რომე სენსა გამოსწმედს. და ამაშიგა ხელისა გახსნა არის უკეთესი
წამალი, რაგრა ძარლუსა წურილად უნდა გახსნა იმა ცხუირისაკე
უნდა გახსნაი ცოტა ადინოს სისხლი.

კაცსა რომე ცხუირთა სისხლი სდიოდეს მისი წამალი: ფი-
ცხლა ხელი გაუხსნას, თუ მარჯუენასა ნესუტსა სდიოდეს, მარცხენა
20 გაუხსენ, თუ მარცხენასა ნესუტსა სდიოდეს მარჯუენა გაუხსენ და
სისხლი ცოტა გამოუშუას. და ლუიძლისა ალაგსა, ან ტყირბისასა
ჭიქისა კოტოში მოიკიდოს. მერმე თუ კიდევ სდიოდეს მკლავები და
ბარკალნი თასმითა შეუკრან. თუ [კიდევ სდიოდეს] ზირა ქირმა-
ნი ცხუირსა შეუბერონ დანაყილი და გაცრილი, უკუაყენებს სისხლსა
და დასწყუეტს. თუ არცა მით დასწყდეს ყუერნი შეუკრენით, თუ
დედაკაცსა სჭირდეს ძუძუ შეუკრან, და ცივი წყალი თავსა დაისხას
და პირშიგაცა დაიჭიროს და თუ შეძლოს ცივსა წყალშიგა ჩაჯდეს.
და უნაბისა შარბათი შეასუას და თავსაცა დაისხას. დაიჭირე ერთი
პატრუკი კუერცხისა ცილითა და ბორათა შექნილი, ისი ცხუირსა
30 შეიდვას და ახლისა ქინძისა წყალსა ცოტა ქაფური ურიონ და
უწოთონ ცხუირსა და ვირის ნხორისა წუენი ჩაიწუროს.

თუ ცხუირთა სისხლი სდიოდეს სცხე შუბლსა ქაფური
და სანდალი ვარდისა წყლითა და ცხუირსაცა უწოთევ ცოტა ქაფური.

თუ ამან არა უშუელოს ესე წამალი უყავ: მოიღე ისრიმი
ხმელი ანუ ნედლი და ოსპი და ქერისა ფქული და გუნდა და მურ-
ტი და მაყულისა ფურცელი ამათგან სწორ სწორი დანაყე და გა-
ცარ და ანუ ძმრითა ანუ ვარდის წყლითა მოზილე და შუბლსა შე-

მოსდევ და შეევასუათ მეჯავისა ბროწეულისა წყლითა, ან თურინჯისა გამოწურვილითა ან ძმარწყლითა გაზავებულთ.

სხუაივე პატრუკი მისთვისე, დაიჭირე გუნდა და არჯასპი დანაყე და ძმრითა შევზილოთ და პატრუკსა შევსცხოთ და ცხუირ- შიგა შეუდვათ ანუ ჩაუწითოთ მცირედი ქაფური ხარბუზაკისა წყლი- თა და შეუზვიოთ ხელნი და ფერხნი მხურითა.

თუ ესე ცხუირის სისხლისა დენა სნებისა ოფლისა დენისა ჟამსა დაემართოს, კარგისა ნიშანი არის და თუ ერთობ სდიოდეს ესე წამლები უყავ რომე დაგვიწერია.

10 ნიშანი მრავლისა ცხუირთა ცემისა მიზეზი სასისა ბუზრისა- გან არის, რომე მხურვალსა და გრილსა აერსა ცხუირიდალმა შე- ზიდავს მისგან იქნების და მწუავისა სენისაგან, რომე სასაშიგა იყოს.

აწე ცხუირთა დაცემისა მიზეზი მოგახსენოთ. პირველად: კაცი რომე გაცხროვოს მისთუის ავი არის, ამად რომე ძალი და- აკლდების. მეორედ: რომე მკერდშიგა სენი შეყრილიყოს, მისთვისცა ავი არის, ცხუირთა რომე სისხლი სდიოდეს მისთუისცა ავი არის. სურდოსთვისცა ავი არის. მარგებელი არის ცხუირთა დაქვემა სამისა საქმისათვის, ერგების თავისა სიმძიმესა, კარგია რომე ბურანშიგა დასცეს ცხუირთა, მარგე არის მშობიარისათვისცა, ამად რომე ყმა- 0 წვილისა გამოსულასა ძალს მისცემს.

წამალი რომე ცხუირთა დაცემა უკუაყენოს: ვარდისა და წნორისა ფურცელისა ზეთი ცხუირშიგა ჩაუშუი, უკუაყენებს. ნელ- თბილი ერბო ორთავე ყურთა ჩაუშუი, უკუაყენებს. თბილი სახურე- ტელიცა უკუაყენებს. თბილი რამე თავზედა შემოსდვან ასრე რომე სითბო თავშიგა და ტუინშიგა შეუვიდეს მარგე არის. თუალი, შუ- ბლი, ყელი ერბოთა დაუზილონ მერმე ჟფრო რომე ყურისა ძირი კარგა დაუზილონ ერბოთა ცხუირთა დაცემა უკუაყენოს, კარგისა რამე ნახვაცა უკუაყენებს.

მტურეი და კუამლი ავი არის, ამისთუის თუ ყმაწვირისა სჭირ- 30 დეს ცხურისა თირკმელი შეუწვან და მისი წუენი დაიჭირონ და უწითონ ერთობ მარგე არის.

წამალი მისი რომე ცხუირთა დაცემა უნდოდეს, აიღე აბუ- ტარატი, თეთრი ხარბაყი, პილპილი, თახუის ყუერი და მდოგვი ცალკე ცალკე დანაყე და გაცერ ქათმისა ნაკრტენითა ცხვირშიგა შეუდევ და შეუბერონ, ცხვირთა დააცემინებს.

სხვა, აყირყარა, სადაფი მინდორული, საბრი, ესეცა იმავე წესითა უყონ ცხვირსა დააცემინოს.

თუ გუნება მხურვალე იყოს, ამა წამლებს ცხვირშიგა ნუ შე-
უბერავთ, ისუნოს და ცხვირსა დააცემინოს.

სხვა, ესე გრილი არის: აფიონი, ზარავანდი დანაყე და ნედლსა
ვარდშიგა გაურვივე და ისუნოს, ცხვირთა დააცემინებს ლ⁷თითა:

ქარი და ნიშანი სურდოსი. იცოდით რომე სურდოსა და ნაზ-
ლასა გუარი ერთი არის, ორივე სასისა გზითა ჩავა, და აქიმთა და
ბრძენთა რაცა სასისა გზითა ჩამოვა ნაზლა დაურქმევია და რაცა
ცხუირთათ ჩამოვა მისთვის სურდო დაურქმევია. იცოდით რომე ერთი
10 სურდოსა დაბადება ამით იქნების, რომე მეტი სიმხურვალე სასასა
ეცემის, და სიმხურვალემან სენისა გუარი დაძრას, გრილიცა და მხურ-
ვალიცა და ყელისაკე ჩამოვიდეს, და ესე ასრე იყოს: რომე მზეშიგა
ანუ აბანოსაშიგა, ანუ ცეცხლისა სიახლოვესა დიდხან დაჯდომილი
იყოს, ანუ სიცხისა ჟამშიგა ცხელსა სახლშიგა ჯდომილიყოს, ანუ
რომე მხურვალე რამე სული ესუნოს.

როგორაცა მუშკი და თახუისა ყუერი ამისთა სუნებითა სენისა
გუარი დაიძრას და ცხუირსა და ყელშიგა ჩამოვიდეს, მერმე ესე,
რომე საირანობასა და აბანოშიგა საქმე რამე ექნას და გამხურვა-
ლებულიყოს, ანუ აბანოსაგან თოვლ სიცივეში გამოვიდეს, ამით მი-
20 ზეზითა გზები შეიკრას და გამდნარი სენი ცხუირსა [და] ყელშიგა
ჩამოვიდეს.

და უფროსსა ხანსა ორისა მიზეზისაგან შექნების სურდო და
ნაზლა. და სურდო რომე ამა მიზეზისაგან იყოს, უფრო ძნელი იყოს.
და ბევრი ხელისა გახსნა სურდოსა დაბადებს, და თუ სასაშიგა სი-
გრილე და სინედლე ბევრი მოგროვებულიყოს, მისგან სურდო უფრო
ბევრი გამოჩნდეს, და ზამთარშიგა დღისით ძილი სურდოსა დაბა-
დებს, და ბევრისა ნესუისა ჭკამა სურდოსა მოაბრუნებს. და ესეცა
იქნების, რომე სურდო დაბადოს. და ზაფხულის ბევრისა ერბოსა
ჭკამა, ზელა და ხმარება სურდოსა დაბადებს და ცხელებასა და გრილ-
სა ნაზლასა არგებს.

30 და როდესცა ქუენა ქარი დადგეს და უკანის ზენა ქარი მო-
ბრუნდეს, ნაზლა გამრავლდეს. და როდესცა ზაფხული უქუხარი იყოს,
იმა ზამთარსა სურდო და ნაზლა ერთობ იყოს, და ქუენა ქარისა მო-
სულა სურდოსა და ნაზლასა ერთობ გა[ა]მრავლებს, ამისთვის რომე
ქუენა ქარი სასასა და[ა]ესებს.

ნიშანი სურდოსა: იცოდეთ რომე სურდო ორისაგან
არის სიმხურვალისა და ერთი სიგრილისა. თუ სიმხურვალისაგან
იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე თვალი და პირი გაუწითლდეს
და რაც ცხუირთათ წამოსდიოდეს ცხელი, მწუავე და თხელი და

ყუითელი იყოს, და ცხუირსა სწუევედეს [და] შეწყენით ამყოფოს, და თუ ამა საქმესა შინა ცხელემა მოუვიდეს, სურდო და თავისა ტვივილი მოემატოს, ამისთვის რომე ცხელემა სასასა გაამხურვალეზს, და მხურვალი სასა სენსა შემოზიდავს და თავისა ტვივილი სასისა ძალისაგან იქნების.

თუ სურდო სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის რომე, თვალი და პირი მისსავე ფერზედა იყოს და თავი მძიმედ იყოს და წუინტლი რომე ცხუირთათ სდიოდეს, სქელი იყოს და თეთრი ანუ მოლურჯო. და თუ ცხელემა მოუვიდეს ადრე ეშუელოს. ამისთვის რომე, ცხელეებისა ძალმან ნაზლა გაახშიროს და ორთავე გუარსა სურდოშიგა ხმა შეკრას და სნება აეშალოს.

და თუ მკერდშიგა ჩამოვიდეს ისი ნაზლა არის, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე ყელშიგა ხმა უსწოროდ შეექნას და და[ა]ხუელებდეს.

წამლები მისი : პირველად ისი არის რომე, სურდომ ხურვალი და გრილი მოხარშოს, და სენისა მოხარშვისა ისი არის, რომე ფერი და გუნება იქციოს, ასრე რომე, თუ ცხელი და თხელი იყოს გასქელდეს და თუ თეთრი და სქელი იყოს გათხელდეს და მისსავე წესსა ზედა შემოდგეს. მხურვალისა სურდოსა მწიფობა ქერისა კორკოტითა უნდა, ასრე რომე შიგა უნაბი და ხაშხაში და სეფისტონი იყოს მოდულებული, და ხაშხაშისა შარაბსა უნდა სმა.

და თუ სენისა გუარი ერთობ მხურვალი იყოს, ფიცხლა ხელი გაუხსენ, და თუ სიმხურვალე ერთობ არა სჭირდეს, ხელისა განსნა მესამესა დღესა უნდა, რომე სენისა გუარი მოხარშულიყოს.

და თუ სურდო მხურვალი იყოს და თუ გრილი ორსავე სურდოშიგა პირადმა წოლა არ ვარგა ამისთვის, რომე სენისა გუარი მკერდშიგა არა ჩავიდეს. პირდალმა უნდა დაწოლა, რომე სენი ცხუირთა წამოედინოს. და მხურვალისა სენისა სურდოს უფალმან პირველით დლით მესამემდე მანამინ არაფერი საკმელი და ღუინო არა სუას. და იმა საკმელსა რომე ზეით სწერია ქერის კორკოტი სადამდის სურდოსა არ ეშუელოს ხორციანსა ნურას ჭამს. და საკმელი ქერის კორკოტი და დიდისა ცერცუისა ნუშისა ზეთითა და სხუა სხულის ცერცვისა და კიტრისა და შანგირისა თესლსა, ამათითა ფქუილითა, და ტყავავახდილითა მაშათა და ასპანახთა, ნუშისა ზეთითა და კარაქითა აკმევდეთ.

პირველ სურდოშიგა ცხუირთა დაცემა სიძნელე არის, თუ მოუვიდეს უკუყენება უნდა იმა წესითა, რომე ზემო დაგუიწერია. და რაგინდარა სურდო მხურვალი იყოს, თავსა თბილათ უნდა დახურვა. გრილისა აერისაგან და ზენაქარისაგან თავი თბილად უნდა შეინახოს,

ასრე რომე ოფლი სდიოდეს. და რაგინდარა მოსწყურდეს ცივსა და უინულიანსა წყალსა ნუ სუამს და ნურასათვის დღისით ნუ დაიძინებს; უფრო ბანასა და ჭამას უკანით. თუ სენისა გუარი თხელი და ცოტა იყოს, არგებს, იმისთვის რომე ოფლი დაადნობს და გამოიყვანს. და თუ სენისა გუარი ერთობ იყოს, მაშინ ზიანი იყოს, ამისთვის რომე, რაცა თხელი და ცოტა იქნების იმას მოადნობს და რაცა სქელია დარჩების, ისი გაძნელდების. და ბანა სურდოსა ბოლოსა არგებს, რომე მოხარშულიყოს.

- 10 და თუ დაგეჭიროს, რომე გასახსნელი მოუნდეს, იისა და უნა-
ბისა, სეფისტონისა და ხათმისა ძირი და თესლი და ხიარისამბრის-
სა გული, შირიხიშტისაგან შეკაზმეთ ამა წესითა. აიღე: ია ხუთი
დრამი, უნაბი ოცდათი მარცუალი და სეფისტონი ოცდათი მარ-
ცუალი, ხატმისა¹ ძირი სამი დრამი, ხატმისა თესლი სამი დრამი,
ხიარსამბარი თხუთმეტი დრამი, შირიხიშტი ხუთი მუტყალი. ია,
უნაბი, სეფისტონი და ხატმი კარგად მოხარშე და გამოწურე და
ისი სხუა წამლები იმაშიგა და[ა]ლბე, დაზილქ და გამოწურე და შეა-
სუი. თუ სენისა სურდოსა გუარი ყურშიგა, არა გინდოდეს რომე
გამოვიდეს, უკუყენებისა წამალი ქენ, ესე ღარღარა უკუყენებს,
აიღე ოსპი და ბროწეულისა წყლითა მოადულე და მითა ღარღარა
20 აქნევინე, და თუ უფრო ძალიანი გინდოდეს, ხაშხაშისა თესლი და
ქერქი ოსპისა წუენითა მოადულე და მითა ღარღარა ქნას, მარგე
არის.

- ნიშანი ხაშხაშისა შარბათისა: აიღე: ხაშხაშისა
თესლი სამოცი დრამი და ოთხსა ლიტრასა წყალშიგა და[ა]ლბე ერთსა
დღე ღამესა, მერმე ამოიღე ხაშხაშისა თესლი ნახევარზედა დანაყე
და იმავე წყალშიგა მოადულე მანამდი რომე, ნახევარზედა მოიყა-
როს, მერმე ხელითა დატყლიჯე და გაწურე, მერმე ერთი ლიტრა
შაქარი გაურივე და მოადულე მანამდი რბილად, რომე გასქელდეს
კოლოფშიგა შეინახე და რა მოგინდეს იხმარე, მარგე არის ნებითა
30 ღთისათა.

იის შარბათი და გაზდილი ია და ია შაქრითა [შეასვი]. მერმე
ესე ზუფასა² შარაბი შეასუი, ნიშანი ზუფასა შარაბისა, მკერდსა
ხუელისაგან გამოსწმენდს, აიღე: უნაბი ოცი მარცუალი, სეფისტონი
ორმოცდაათი მარცუალი, უკურკო ჩამიჩი ათი დრამი, ხმელი ლე-
ლუი ათი მარცუალი, სოსნისა ძირი ნახევარზედა დანაყილი ათი
დრამი. ქერისა კორკოტი ცალი პევში, თეთრისა ხაშხაშისა თესლი შუი-

¹ აშიაზე დედნის ხელით სწერია „ხატმი ტუნტია“.

² „ზუფა ურცია“ ა. დ. ხ.

დი დრამი, ხათმისა თესლი და ქათფრა ხუთხუთი დრამი, კომშისა გული ხუთი დრამი, გაზდილი ია ერთი დანგი, ეს ყუელა ორსა ლიტრა სა წყალ- შიგა მოადუღე, რომე ერთს ლიტრასა ზედა მოიყაროს მერმე დაწურე, რა მოგინდეს ამა წყლისაგან ყოველთა დილათა ორმოცსა დრამ- სა გაათბობდი და შესუემდი, ასრე რომე ხუთსა დრამსა გაზრდილ- სა იასა გაურევდი. და სამი დრამი ნუშისა ზეთი გაურივე და შეა- სუი, და რა მოიხარშოს სენი მაშინ უნდა შეასო ხაშხაშისა შარაბი.

და ვისცა სურდო და ნაზლა ბევრი მორეოდეს, მისთვის აბი ყუყითა აღებინე, ერთობ მარგე არის.

10 სხუა აბი სურდოსა, მარგე, რომე სიმრთელეშიგან აილოს, მარგე არის, აიღე: გარცხილი საბრი, თურბუთი და რუბისუსი, სწორ- სწორი დანაყე და აბი შექენ, ძილისა ჟამსა მიეც ორი დრამი.

და მას, რომე სურდო, სიგრილისაგან იყოს მოხალული ფეტ- უი მანდილითა კეფასა ზედა შემოაკარ, მანამდი რომე სითბო შიგ- ნით სასასა მიხუდეს სადამდი შეძლოს იღებდეს ზედა. საჭმელსა და ლუინოსა ნუ მიცემ და წყურვილი მოიჭირვოს, წყალსა ნუცა მაშინ სუამს გასძლოს, და დღისით ნუ დაიძინებს, თუ ამას იქს, ერთსა ღამესა და დღესა გამრთელდების, და აბი რომე საბრისაგან და მას- ტაქისა შეიქნების არგებს. ამა წესითა.

20 აიღე: საბრი ერთი დრამი, მასტაქი ნახევარ დრამი, რუბი- სუსი ორი დანგი, კამისა თესლი ორი დანგი, მუყლი ერთი დანგი, ფანიდი შაქარი ორი დანგი ეს ყუელა დანაყე, გაცარ და ნიახურისა ნადუღრითა აბები შექენ და იხმარე. და წისქუილისა ქუა გაახურვე და ლუინოშიგა ჩაადე და თავი ზედა წაიშურიე და დაიბურე რო- მე ბუხარი ცხურიშიგა შევიდეს და ბაბუნაჯი¹ აქლილმალიქი და მარზანგუში წყლითა მოადუღონ და თავი ზედა წაიშურიოს რომე ბუხარი ცხურიშიგა შევიდეს და მისი ფოჩი თავზედა შემოადვას. და სონიჯი ერთსა დღე ღამესა ძმარშიგა დაალბე, მერმე მანდილშიგა გამოკარი და მუდმად ისუნებდეს, მარგე არის. და ანისური და უდის 30 სული და ყუსტის სული და თეთრის საკმლისა სული დამწურის სო- ნიჯის სული და ცეცხლის სიცხე ეს ყუელა მარგე არის.

და მუშკისა და თახუის ყუერისა სული მასვე წამსა უშველის. და საჭმელად ქატოს წუენი და თაფლი²; და მოხალული დანაყილი სელი ცოტა პილპილი შიგა გაურივე და სახურეტელი რომე ხუარბ- ლისაგან შექნან, ტრედის ხუნდი და ჭავჭავი შემწუარი, ესე ყუელა მარგე არის.

¹ „ბაბუნაჯი, საკრწყილე“ ა. დ. ნ.

² სწერია „ფათლი“.

10 **13** **კარი პირისა ბაგისა, კბილითა და ენისა.** თუ ბაგე გაუსქდეს, მისი წამალი ისი არის, რომე ყოველთა ღამეთა ჭიბი და უკანა კარი იისა ნინოფრისა ზეთითა იზელდეს და მერმე კიტრი შანგიერი შუა-შიგა გაუკებო და ერთმანერთსა შეუსვი და რაცა მისგან წყალი გამოვიდეს, აილე ისი წყალი და შესცხე განეთქილზედა.

სხუაი, დაიჭირე დანაყილი გუნდა, ნიშასტაგი და უმარული და ქათირა, ესე ერთმანერთისა სწორი ქენ და ჯუმლად დანაყე და მოილე ქათმისა ქონი, ვარდისა ზეთი წმიდა ცვილუ და ცოტა ერბო, ამითა ესე ყუელა მალამად ქენ და ზედა დასდებდეს და კუერცხისა ხეჭებსა შიგნით რომე სხუა თხელი აფსკე არის და აკრავს, ესე იმა განეთქილზედა დაიკრას, და ქაფურისა მალამაცა კარგი არის, და ყოველთა ღამეთა ჯულაბსა სმიდეს ბაზრაცატუნითა.

სხუაი, ბატის ქონი, ხბოსა ქონი, ქათმისა ქონი, ერთად დაზილე და ტლედ შემოსდევე, მარგე არის.

სხუაი, გუნდა დანაყე და ძმრითა დაზილე და ტლედ შემოსდევე, მარგე არის. და საჭმელად მოხარშული ჭაკუნტელი და თორხოლო კუერცხი და ასპანახი ქერისა წყლითა შექნილი აჭამეთ.

20 თუ კბილისა ძირი გასქდეს, მისი წამალი: უწინა ხელი გაუხსნას და მერმე კოტოში მოკიდოს კისერსა. და ოსპი და სამყი პირშიგა დაიჭიროს და აბულასა მერცხალა¹ დანაყილი ძრმითა მოადულე და პირშიგა იმეუბე და გამოასხემდი და კიდევე იმეუბებდეს. აბულასი მრცხალასა ქვიან.

30 თუ ესე სენი ერთობ ძნელი იყოს, ნიშადურისა ყურსი ძრმითა გალესე და პირშიგა დაიჭირვდი, ამისთვის რომე სისხლსა დასწმედს. და პირსა ჯულაბისა წყლითა გამოიბანდეს. და ვარდისა ზეთსა ამა მტკივანზედა დაიდებდეს, რომე სრულად დაწმედს და მერმე ოსპი და წითელი ვარდი და მოცხარი ძრმითა მოადულოს იმეუბებდეს და მერმე დასხემდეს. და მისი საჭმელი ისრიმითა ანუ თუთუბითა, ანუ რაცა ამას გვანდეს ისი ჭამოს. და რაცა ტკბილი საჭმელი იყოს, და ან რძიანი ყუელა იფარეზოს.

თუ ღრძილნი ქაოდენ თუთუბა ძრმითა მოზილე და სამჯერ, ოთხჯერ ზედა დასდევე და უშველის ღთითა.

ესე აბი ღრძილთათვის კარგი არის, რომე სტკიოდენ და კბილის ძირი განეთქილიყოს და სისხლი სდიოდეს, აილე: ყარანფული და აყირყარა² და გუნდა მწუანე, ბასბასა და ქაბაბა და ბროწეულისა ქერქი ყუითელი, ესე ყუელა ჯუმლად დანაყე, დაცრენ და

¹ აბულასა — მოცხარია. მერცხალა შეცდომია.

² აყირყარა — მთის ტარხუნა ა. დ. ხ.

ყურძნისა წუნითა, ან წყლითა შეზილე და აბები შექენ თხილის გულის ოდენი და თუითოსა პირშიგა ჩაიდებდი და რა დადნეს სხუასა ჩაიდებდი. თუ ნერწყუი მოგადგეს, წანერწყუე, ერთობ მარგე არის ღთითა.

თუ პირშიგა რამე აებეროს, ანუ გამოცხხას ისი სტომაქისა სიმხურვალისა და ბუხრისაგან იქნების. ესე ოთხისაგან იქნების: სისხლისაგან, ზაფრისაგან, სევდისაგან და ბალღმისაგან.

10 თუ სისხლისაგან იყოს, წითელი იყოს და ცხელი და პირითა დორბლი ბევრი სდიოდეს, თუ ყმაწუილსა ძუძუ მწოვარსა წაეკიდოს არა დია წაეკიდების, თუ წაეკიდოს ნელთბილი წყალი პირშიგა იმგუბოს და კიდეცა იღარღაროს და მერმე ყმაწუილსა პირშიგაცა ჩასხას და ყელს უკანაცა დაუზილოს იმითა.

20 თუ დიდსა კაცსა სჭირდეს, თუ სისხლისა და ზაფრისაგან იყოს, ამაზღდათ რომე ნიშადურისა ყურსი დაგუიწერია ისი უყავით ძრმითა და უწინა ხელი გაუხსნან. და წამალი ესე ქენ, აილე: თუხმაქანი და ვარდისა თესლი, ნიშასტაგი და ტაბაშირი და ხმელი ქინძი და სინაიმაქი თუითოსაგან თუითო დრამი, დანაყე, გაცერ, ძმრითა შეზილე და პირშიგა ჩაუშუი და ჩაუდევ ყოველთა დღეთა ვირემლი შეძლოს გაძლება მერმე პირი გამობანე და უშველის ღთითა. ყოველთა დღეთა ქნას ვირემ გამრთელდეს.

თუ ზაფრისაგან იყოს და ცხლად ებას პირი, ამან გაგრილოს და უშუელოს ხახისა ტკივილსა, პირისა და ღრძილისა ტკივილსა უშუელოს. აილე ნიშასტაგი ხუთი დრამი და ტაბაშირი ორი დრამი, წითელი ვარდი სამი დრამი ზაფრანა ერთი დრამი, შაქარი, თუხმაქანი, ოსპი თუითოსაგან ოთხოთხი დრამი, ყაყულა ერთი დრამი, ქაფური ერთი დანგი, ესე წამლები ყუელა დანაყე გაცარ და პირშიგა ჩაყარე და ერგოს ღთითა.

30 თუ ბალღმისაგან იყოს თეთრი იყოს, პიტნა და სათარი¹ ერთად მოადულე და იმითა იღარღარებდეს და გულბა შაქარსა მისცემდენ კამასა თესლითა. და საჭმელი ხმელი ყუელა, შექნილი ქონდრითა და იმისგან აჭმევდით.

თუ ესე სენი შავათ იყოს, სევდისაგან იქნების და უფრო მძიმე არის. პირველად ხელი გაუხსენ, მერმე აილე მამირანი ჩინი, სუთი რომე თოფალახსა ქვიან და ინა, ესე დანაყე და ტლედ [ქენ] და პირშიგა შემოიდვას. და რასაცა საჭმელსა სევდა ქონდეს იმას

¹ სათარი—მლოგვია.

ნუ ჯამს და მისგან იფარეზოს. ისი ის არის რომე აწე მოგახსენებ: ბაჯინჯარი, ქალმა, ოსპი, და ხორცთაგან ხმელი ხორცი და ზრო- ხისა ხორცი და ნადირისა ხორცი, ამისგან ფარეზი ქნას. და მისი საკმელი ქათმისა ხარშო იყოს და ტკბილი ბროწეული.

10 სხუაი, რომე პირი უყროდეს მისა წამალი ისი არის, რომე ტკბილისა საკმლისაგან და ნიორისაგან ფარეზი ქნას, და თუ ტკბი- ლი რამე ჯამოს, ჯულაბითა პირი გამოიბანოს. თუ ნიორი ჯამოს კბილის ძირი ან თაფლითა და ან შაქრითა დაიბანოს. და პირსა მუდამ ვარდისა წყლითა და ძმრითა გამოიბანდეს. კბილებსა მუსაგი- თა¹ გამოიკაზმიდეს და ასეთი წამალი ქენით, რომე კბილები გა- თეთროს და სული გამოიღოს. ისი ესე არის დაიჭირე: ზღუის ქაფი, ჩინურისა ნატეხი ანდრანაული მარილი თუითოსაგან სამი მიტყალი, დამწუარი ქერი, სუდი დამწვარი, სუმბული და გაზმაზუ და აბულა- სი,² რომე მოცხარსა ჰქვიან და შაბი იამანი ესე ყუელა დამწუარი და ძმრითა დამბალი, თუითოსაგან ორორი მუტყალი, აყირყარა ხუ- თი მუტყალი, სანდალი, ფუფული თუითოსაგან ორი მუტყალი, ეს ყუელაი ერთად დანაყე და იმითა კბილისა ძირსა დაიზელდეს.

20 და ტყემალი მოხარშული და უხარშავიცა, ატამი და ნესუი, რომე უზმა ჯამდეს მარგე არის. და ქერისა ანაკუეთი ცივითა წყლი- თა და შაქრითა, რომე კბილისა ძირსა და პირსა იმითი იზელდეს, მარგე არის. და რაცა წამალი გახეთქილისა კბილისა ძირისათვის გუითქუამს ისივე ამას შეუწყევით.

✓ ნი შანი ენისა [სიმსივნისა] რომე ზუფდა ქუიან ისი არის, რომე ენა გაუსივდეს და საუბარსა ველარა დაიწყებს და ერთობ სტკიოდეს, მას ყიფალი გაუხსენ და მარილ წყლითა და ძმრითა ღა- რლარა აქნევიან და საკმელად სიქანგუბინშიგა პური ჩაუყარე და იმას აქმევი. და ენასა ქუეშე ყოველთა დღეთა ბაზრაცატუნისა აბ- სი დაუდებდი. [თუ ამან არა უშუელოს ენასა ქუეშე ძარღვი გაუხ- სენ]³.

30 თუ ამან არა უშუელოს ბაგესა შიგა ოთხი ძარღვი არის ისი: გაუხსენით მას უკანის ნიშადური დანაყოს და ცოტა მარილი და ცოტა გუნდა დანაყოს და შიგა გაურიოს, ეს ყუელა ძმარშიგა გაუ- რიოს და შითა ღარლარა აქნევიან.

სხუაი წამალი, აიღე: ძალღის ყურძენას წუენი ოთხი დრამი, ვარდისა ზეთი ორი დრამი, ოსპი ორი დრამი, ზაფრანი სამი დრა-

¹ მუსაგი—ზეთის ხილის ხესა ქუიან ა. დ. ბ.

² აბულასა—მოცხარი.

³ ეს ვარიანტის ჩამატებაა.

მი, ესე ყუელა დანაყე წურილად და კუერცხისა ყუითლითა გაურივე და ვარდისა ზეთი და ძალის ყურძენასა წუენი ზედა და[ა]სხი და გაურივე, და ენასა შესცხებდი.

ი ცოდით თუ ენა სიმხურვალისაგან ასტკივდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე გასივდეს ან გაშავდეს, ან გაყუითლდეს, და დაუსქდეს.

თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს გათეთრდეს. თუ სინელლისაგან სტკიოდეს დასუსტდეს და ბევრი ღუეი მოსდიოდეს. და როელი სისხლისაგან სტკიოდეს [ენა] გამაგრდეს და განმეს.

10

თუ კაცსა ენა დაუსუსტდეს წამალი ესე ქენ, აიღე: ბელგეონისა გომიზი და ანგუეატი რომე ქალბანა არის, თუითოსაგან ორი ღრამი, ერთმანერთსა გაურივე და დღივ სამჯერ ცერცუის ოდენი ენასა ქუეშე დაჭირვინე რომე დადნებოდეს, და მდოგუითა და თაფლითა ღარღარა აქნევინე და პირსა თბილითა წყლითა გამოიბანდეს აბანოსა, იგი სჯობს.

სხუაი წამალი მისი: სათარი, ხარდალი, აყირყარა, ქაბრისა ძირის ქერქი და გონდაშისა ამას დანაყდეს და ენასა იცხებდეს, და ამავე წამალსა მოადუღებდეს და ღარღარებდეს.

20

და ნიშადური თრიაყსა გაურიოს ცოტა და კბილისა ძირსა დაიდვას, მარგე არას.

და თუ ენისა სიმძიმე სიხმისაგან იყოს, თხის რძესა და იისა ზეთსა პირშავა იმგუბებდეს და შთაისხმიდეს და თავზედაცა დაიწუელიდეს რძესა, ივიცა კარგი არის.

სხუავე, თასნუჯი ენისა სიმძიმესა ჰქვიან, მისი წამალი: აყირყარა დანაყოს და ყოველთა ღამეთა ენაზედა დაიყრიდეს და მდოგი დანაყე და ძმარი გაურივე და მათა ღარღარა აქნევინე. და იარაჯფეყრათა ღარღარა აქნევინე, და გრილსა ნურასფერსა ნურასა ჭამს. თუ მით არა ეშუელოს იარაჯფეყრაცა შეასუა.

30

თუ ფილენჯად გარდაიქცეს, რაცა ფილენჯისა წამალი სწერია ისი უყავით და მერმე დაიჭირე: უდი და აყირყარა, სონიჯი სწორი, დანაყე და თაფლითა მაჯუნად შექენ, და აჭამე, მარგე არის. და მთავესა ნურას ფერსა ნურას სჭამს, საჭმელი ყუელა მომხურვალთა შეუწყევით.

თუ მთელსა კაცსა ან სნეულსა ანასდა ენა დაუსუსტდეს მისი წამალი ესე ქენ, აიღე ხმელი სონიჯი და ხმელი რეანი სამსამი ღრამი, ინდაური მარილი და ბორა თვითო ღრამი, ქონდარი და მთის ჩაშიჩი და ქარქუეტასა ძირი და მდოგი თუითოსაგან ორი ღრამი, ნიშადური ერთი ღრამი, ყუელა ერთსა ჭურჭელსა შიგა ჩაყარე

და ზედა სამი ლიტრა წყალი და[ა]სხი და მერმე ადულე ზანამდის რომე ნახევარ მოიყაროს, მერმე უკმოდგი და დადგი, რომე დაწმდეს და იმა წყლითა ღარღარა ქნას და უშუელოს ღთითა.

თუ ენას ზედა გამოყაროს, თუ შავი იყოს სიმხურვალისაგან არის, მისი წამალი თაფლი და ვარდის ზეთი გაურივეთ და პირშიგა აღებინეთ და უშუელოს ღთითა.

სხუაი წამალი, ენაზედა რომე ოსპივითა გამოაყაროს სამისაგან იქნების, მისი წამალი, აიღე: ყუითელი ალილა და ტყავ გამძურალი ოსპი, იგი დანაყოს და ყოველთა ღამეთა პირშიგა ჩაიყაროს, და დილეულად გუნდა დანაყოს და ძმარშიგა გაურივე და პირი მითა გამოირცხას.

მეორე, ისი რომე ენა გაუწითლდეს და ზედაცა რამე გამოესხას მრგული, ისი სტომაქისა ბუხარისაგან იქნების. ისი რომე მრგული იყოს ენაზედა, მას ხამი აბრეშუმი მოკრან და დღე და დღე მოუქირონ მანამდის, რომე მოვარდეს, მას უკანით ცოტა ქაფური და ცოტა ქასნი დანაყე და წყალშიგა გაურივე და მითა ღარღარა აქნევიან, ყიფალიცა გაუხსენ და კისერზედა კოტოში მოკიდე.

ერთი ფერი სხუა არის სასისა სიხმისაგან იქნების, რომე თუითო თუითო გამოვიდეს ოსპისა ოდენი და დღევ და დღევ იმატებდეს და გადიდდეს. მისი წამალი ცოტა ქაფური დანაყონ და იმას ზედა მოაყარონ და მუდმად ძმრითა და ვარდის წყლითა იღარღარებდეს. და თუ სიწითლე გაუთეთრდეს გახეთქა უნდა შაშრითა, და ცოტა ქაფური დანაყილი ზედა დაყაროს და უშუელოს ღთითა.

პირსა თუ თბილი წყალი მოსდიოდეს, აიღე: სპანძილი, მარიამ საკმელასა ქუიან, მდოგი და ტარხუნისა თესლი და მისი წონა ბოლოკისა და წიწმატის თესლი, ესე ყუელა დანაყე, გაცარ და აქლემისა ფსლითა და[ა]ლბე, მერმე გა[ა]ხმე კარგა, მერმე კიდევ დანაყე და აბები შექენ ოსპის ოდენი, და ამა აბისაგან თუითოსა გალესევი დი მარზანგუშისა ზეთითა ცხუირშიგა ჩაუშუებდი, და ყოველთა დღეათა თავზედა თბილსა წყალსა დაისხემდი.

თუ პირშიგა ან ღრძილშიგა მჭამელი შეექნას ისი სენისა სიმწუავისაგან იქნების, უწინა ხელი გაუხსენ, ყიფალი, ანუ ენისა ძირსა ძარლუი გაუხსენ, ანუ ბაგესა შიგა ოჯხნი ძარლუნი არიან ისინი გაუხსნენ და თავზედა უკანით კოტოში მოკიდე და მერმე ესე წამალი უყავ, აიღე: მწუანე გუნდა, მარილი და მურდასანგი და წყალ დაუხხმელი კირი და ტუხტისა ძირი პილპილი და კულიავი და ნიახურისა თესლი, ალილა და ზროწეულისა ყუავილი, ბორა ერმანი, ესე ყუელა სწორსწორი ქენ, დანაყე, ერთმანერთსა გაურივე

და თაფლითა შეხილე და კარგითა ძმრითა პირშიგა იმგუბოს მრავალჯერ, ერგების ღთითა.

ნიშანი კბილის ტკივილისა. კბილსა რწყევა ერთობ დაზიანებს და მაგარისა რასამეგატეხაცა დაზიანებს. რა რწყევა [უნდოდეს] კბილისა ძირი და პირი და კბილები მოიხილოს, მერმე არწყვიოს და ყოველთა დამეთა კბილებზედა ზეთებსა შეიცხებდეს, რომე ბუხარი არა მოეკიდოს. თუ კბილისა ტკივილი.¹ სიმხურვალისაგან იყოს, ვარდისა ზეთსა შეიცხებდეს, ამისთვის რომე ბუხრები კბილებზედა მოეკიდოს.

10 თუ კბილი სიგრილისაკე იყოს ბანისა ზეთი შეიცხოს მასტაქითა, ანუ თაფლი, ან დანაყილი შაქარი. თუ დანაყო შაქარი და თაფლში გაურბო და შესცხო მარგე არის.

თუ კბილი სიმხურვალისაგან იყოს, შაქარი და თეთრი სანდალი ერთად დანაყე და კბილსა შეიცხებდე. დანაყილი მარილი თაფლშიგა გაურიე და ასტმითა დაწვი და კბილებზედა შეიცხე, ერთობ მარგე არის.

და რაცა კბილებშიგა სენი შეექნების უფროსიც სტომაქისაგან იქნების, სტომაქისა ბუხარი თავშიგა გავა და თავისაგან კბილებში ჩამოვა. კბილებსა გაშინჯვა უნდა, თუ კბილის ძირისა სიმ-
20 სინენ იყოს, იცოდი რომე სენი კბილებშიგან არის, და თუ კბილსა ფერი ქცეოდეს და გაშავებულიყოს მაშინ იცოდი რომე სენი კბილის ჯავარისაგან არის.

ნიშანი თუ კბილი სიგრილისაგან სტკიოდეს, ცივი წყალი და ცივი ქარი ეწყინებოდეს, თბილი წყალი იამებოდეს.

თუ სიმხურვალისაგან იყოს, ცივი წყალი, ცივი ქარი იამებოდეს, თბილი ეწყინებოდეს. ეს სენი თხელი იყოს ფიცხლავ ეშველების, თუ სენი სქელი იყოს, მას გვიან ეშველების.

წამალი: თუ კბილი სიგრილისაგან სტკიოდეს, აიღე: აყირყარა, შამიანდალი და გულნარი სამივე სწორე სწორი დანაყე ნახევარზედა ძმრით მოადულე და პირშიგა იგუბოს და გამოასხემდეს, ერთობ მარგე არის და გამოცდილი.
30

თუ სიმხურვალისაგან იყოს ტკივილი აყირყარა დანაყოს და გაცრას და ცოტა ქაფური გაურიე და სადაც სტკიოდეს ზედ დააყაროს, და თუ მასტაქშიგა გაურიოს და ზედა დაიკრას ისი სჯობს.

სხვავე, ძაღლისა ყურძენას წვენშიგა ცოტა ქაფური გაურიოს, პირშიგა იმგუბოს, ერთობ მარგე არის.

¹ აშიაზე სწვრია მხედრულით „აქ ფურცლები აკლია ოთხი“.

ნიშანი კბილისა დაძურისა, ორის ფერისაგან არის, ერთი რომე, კბილის ძირშიგა და ძარღვებშიგან ბალლამი გამაგრებულ იყოს, მეორე ისი რომე, კბილის ძირსა ხორცი ანუ ძვალი რომე კბილზედა ასვია, ისი მოკმული იყოს, მესამე რომე კბილსა სიხმე მომატებოდეს და დაწურილებულიყოს, მეოთხე ნაკრაობისაგან თუ კბილი დაეძრას, დიდის საუბრისაგან და მაგარის ჭამისაგან და ენისაგან რომე ძვრიდეს, ამათგან ფარეზი უნდა ქნას.

10 წამალი დაძურისათვის. [თუ] მიზეზი ბევრის ბალღმისაგან მოგროვებულისაგან იყოს, აიღე: შაბი ერთი დრამი, მარილი ერთი დრამი, ბანისა ზეთითა ანუ მასტაქისა ზეთითა შეხილოს, შემოადვას მარგე არის.

სხვა წამლები, აიღე: გულნარი, მჟავის ბროწეულის ქერქი, ექუს ექუსი დრამი, წითელი ზარნიხი, შაბი, სამსამი დრამი, ვარდი და თუთუბო რვარვა დრამი, სუმბული და უსხური თვითო დრამი ესე ყუელა დანაყე, გაცერ და კბილისა ძირსა დააყარე.

20 სხვა, აიღე: თუთუბო და მჟავე ბროწეულისა ქერქი, ალილას გურკა, ვარდი, სუქი, გულნარი, გუნდა შავი, სწორ სწორი დანაყე და კბილის ძირს დააყარე და სხვა, აიღე: ნიშადური, ნიშასტაგი, შაბი, სწორი დანაყე და კბილებისა შუა და კბილებისა ძირსა და-აყაროს, მარგე არის.

თუ ამან არ უშველოს მოსწვადონ ისრე, რომე მრთელსა კბილსა არა მიხუდეს რა.

თუ სისხლისაგან იყოს, ამას ზემოთ მისი წამალი მოგონებული არის ისი უყონ, და ვარდის ზეთი და ბედნაჯირის ზეთი ნელთბილი ყურშიგა ჩაუშვი და ვარდის ზეთსა შესცხებდი კბილსა, რომე გა-ასუქოს.

თუ ბერთა წაეკიდოს ამისთანა წამალი არ უშველის და უკეთესი ეს არის, რომე შემკრავითა წამლებითა უწამლონ.

30 თუ ნაკრავისაგან იყოს, მასაც შემკრავითა წამლითა წამლონ. და ის, რომე კბილისა ძირსა ხორცი, ან კბილისა ძირსა ძვალი მოკმული იყოს, მას მჭამელისა წამალი უყონ, რომე მისისა ადგილსა მოგონებული არის.

თუ კბილისა ძირისა ხორცი მოშლიყოს, აიღე დამწვარი შაბი და ცოტა მარილი გაურთე და ძმრითა მოხალული მაზარიონისა ძირკი გაურივე ესე ყუელა ღვინითა მოადუღე და გამოწურე და პირშიგა იმგუბებდეს ზედაზედ თვეშიგა ორჯელ, კბილის ძირსა ხორცსა დაამაგრებს, და სენსა გამოსწმენდს. და სიმრთელეზედა მიაგდებს ბძანებითა ღთისათა.

თუ კბილის ტკივილისაგან პირი გაუსივდეს, აიღე იფნისა ძირი და კარგად დანაყე მარილთა და ბერძულითა ზეთითა გაურივე და პატრუკითა ყურშიგა [ჩაუდევე] და ერგოს ლთითა.

სხვა, იმავე სენისათვის აიღე მდოგი და სამი გუნდა, ცოტა ენდრო არსასპი, წიწმატი, ქონდარი, ბოლოკი, ყუელასაგან ცოტა ცოტა, თაფლითა გაურიონ, მერმე კარგითა ძრიელითა ძმრითა მოადულე, ნელთბილი პირშიგა აალებინე.

თუ კბილისა ტკივილშიგა პირი გაუსივდეს ქარისაგან იქნების და სონიჯი ძმრითა მოადულე და შემოსდევე, მარგე არის.

20 თუ სიმხურვალისაგან იყოს, ძმარსა იმგუბებდეს პირშიგა და ეშველებს.

თუ კბილი მოეკამოს ჭიას და მხურვალე იყოს, მისი წამალი ისი არის რომე დიდი თირიაცი და თირიაცი არაბი იხმარონ, ლაშიგან შედვას და უშველის ლთითა.

ნიშანი კბილებისა თუ ჟანგი მოეკიდოს, ორისაგან არის, ერთი ბუხრისაგან, რომე კბილზედ დაეკერის, ჟანგსა უძახიან, იმას დილას, დილას და საღამოს, რბილითა შეშითა აფხეკა უნდა. [თუ] კბილზედა გაერთებულიყოს, მაშინ ათლა უნდა მუსაგითა გამოკმაზვიდეს და ზეთებსა შეიცხებდეს, როგორაცა ზემო დაგვიწერია და სუნუნებსა ისუნებდეს და იხმარებდეს რაგვარაცა სწერია.

20 ნიშანი სუნუნისა რომე კბილი გამოწმინდოს და გაათეთროს. აიღე ზღვისა ქაფი, მარილი და თაფლითა დაწვი, როგორაცა წესი არის და ამა წიგნშიგა სწერია, ანდრანული მარილი და დამწვარის მარგალიტის საღაფი, მრგვალი ზარეანდი, ლერწმის ძირისა, ნაცარი დამწვარი ქერის, ჯამისა ნატენი, ყუელა სწორ სწორი დანაყე, გაცერ და კბილებზედა წაუსვი, კბილისა სიმრთელესა ძალი მისცეს.

სხვა, აიღე მიჭურიტა დამწვარი და დანაყილი და ზუმფერა ესე დანაყილი და გაცრილი, კბილზედა კარგად წაუსვი, ესე კბილსა ფიცხლად გაათეთრებს.

30 ნიშანი პირის სიმყრალისა, სტომაქის ბუხრისაგან იქნების, სტომაქისა ბუხარი თავშიგა გავა და თავდაღმა კბილებშიგა ჩამოვა. კბილზედა თითი დაადევ, თუ კბილი ცხელი იყოს და მაჯაცა ცხელი იყოს, თუხმაქანისა და ბადრუნიჯისა ფურცელი იცოხნოს და ზედაც დაიდვას და [თუ] ფურცელი აღარ იყოს მისი თესლი ნახევარზედ დანაყილი, მისი სანაცლო იქნების.

და თუ სენი გრილი იყოს დაიჭირე თხილის გული ნიგუზის გული ინდოურის ნიგუზის გული და მწარე ნუშის გული, სწორ-სწორი დანაყოს ნელთბილი კბილზედ შემოსდევე და ერგოს.

სხვა, მასტაქი და ყვითელი ცვილი ერთად ცოხნოს მარგე არის.

თუ ყმაწვილთა კბილთა ამოსვლა ადვილად გინდოდეს, რბილი საზელი შესცხე: ბატის ქონი, ქათმის მოხარშული, ყურდლის ტვინი მარგე არის.

თუ ტკივილი გამოუჩნდეს და ტირილი შეაქნევინოს ყმაწვილსა, ძალის ყურძენას წვენი და ვარდის ზეთი სწორ სწორი ქენ, თითოთა სადაც კბილი ამოლამოდეს იქ შესცხე წყნარად. არ უნდა რომე კიდევ რამე სცხო.

10 სხვა, წამალი რომე ბერთა კაცთა კბილები ადვილად დააყრევინოს, რაჟამ ქამი ქამხედა მიდგეს, რომე სიბერთა კბილები აღარ დგებოდეს წამალი ეს არის, რომე პირველად კბილისა ძირსა ხორცი მახვილითა აიღე, მერმე ესე წამალი შემოსდევ, აიღე: ტუტისა ხე და აყირყარა რბილად დანაყე და მზისა პირსა დადევ, მერმე ძმრითა დახილე, რომე თაფლივითა შეიქნას. ყოველთა დღეთა სამჯერ კბილასა ძირსა ტლედ შემოსდევ ფიცხლად მოშლას. სხვა კბილები ცოპით დაუჭირე, რომე არ მიხუდეს.

20 რაჟამცა კაცსა კბილებშიგა სენი დაემართოს¹, ნახე თუ ღრძილი უსაუდეს და წითელი იყოს, სიმხურვალისაგან იქნების, ფიცხლა ხელი გაუხსენ და თავზედა კოტოში მოკიდე, და ვარდის ზეთი და ძმარი პირშიგა იმგუბოს, ზედაზედა, და ლუინო იფარეზოს და საკმელი ყუელა ძმრითა ჭამოს. მოხარშულსა ოსპსა ჭამდეს. თუ ამან არ უშუელოს, აიღე ქაფური, აფიონი ქარქუეტის ძირი თუითო დანგი დანაყე და ვარდის ზეთითა შეხილე და თითითა შესცხე სადაცა სტკიოდეს.

30 ნიშანი რომე კაცსა ყბანი დაღმა სცუიოდენ. მისი ნიშანი ესე არის რომე, პირის ტყავი გაეჭიმოს ასრე რომე ერთი თვალი ვერა დაიჭუზოს, და სული სუსტად ამოსდიოდეს, რა ეს ნიშანი ნახო, იცოლი ყბათა დაღმა ცუიენა ანას ქუიან, წამალი ესე ქენ გამოცდილი და მშუელები. პირველად აბულმათინი მიეც, რომე ფელინჯსა სწერია, მერმე ლარლარა აქნევიანე მდოგითა და სიქანჯაბინითა. და ერთი ჯავზი ბუა პირშიგა დაჭირვინე მუდამ, და ნიადაგ პირი ამა ზეთითა შეიმწენ, რომე დავსწერთ. აიღე ყუსტი და თახუისა ყუერი² თუითოსაგან ხუთი დრამი, ფარფიონი ერთი დრამი, ყუელა დანაყე და ლუინოშიგა გაურივე, და[ა]ლზე ლუინითა ერთ ქამამდის, მერმე აიღე ბერძული ზეთი ორმოცდა[ა]თი დრამი, ამა ლუინოშიგა გაურივე.

¹ პირველ ვარიანტს აკლია აქამდის.

² სწერია „კუერცხი“

შერმე ცეცხლზედა ადულე ნელად, მანამდის, ვირემ ღვინოი დაშრეს და ზეთი დარჩეს, იმა ზეთითა ყელი და პირი შეუმწენ ყოველთა დღეთა.

თ. კარი ყელის ტკივილისა. თუ კაცსა მალაზა ჩამოუვიდეს, რომე სომხურად ზანგიკი ქუიან ესე ორფერი არის, ერთი სასა გაუსივდების და მეორე იმავე სასადაღმა ხორცი ჩამოეკიდების შიგნით ყელისა თავსა და იქი დაჯდების.

ამა მალაზასა მიზეზი ისი არის, რომე მსივანი ხორცი ჩამოეკიდების შიგნით ცარიელი იქნების და სჯლისა ამოღებასა და საკმელისა ჩანთქმასა დაძნელებს.

10 ესე სენი ოთხისაგან იქნების, სისხლისაგან, ზაფრისაგან, სევდისაგან და ბალღმისაგან.

ნიშანი, თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, პირისა გემო ტკბილი იყოს და ენა და პირი გაუწითლდეს და არა სწყურდებოდეს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი სისხლისაგან არის, პირველად ხელი გაუხსენ, ყიფალი, და მერმე მუცელი გაუხსენ ამა წესითა: აიღე ძაღლის ყურძენასა წუენი, ანა მრავალ ძარღუასა წუენი, ანუ ნედლისა ქინძისა წყლითა, ან ქასინისა წყლითა.

20 აიღე: ათი ღრამი ხიარშამბარისა გული, ათი ღრამი თარანგუბინი, ამა წყლითა გაღესე და ათი ღრამი შეასუი, თუ ვაჟი იყოს ხუთი ღრამი შეასუი.

სხუაი წამალი რომე პირველად ზაგიკი გამოჩნდეს ესე წამალი პირშიგა შეუბერონ, ასრე რომე ზანგიკსა ეცეს, აიღე წითელი ვარდი, გულნარი¹, გაზმაზუ², თეთრი სანდალი, გაქლიბული თუთუბა, შაფი მამისა, ოსპის მუნკაშარი, ზარნაჩობი, სოსნისა ფურცელი, სწორ სწორი ქენი, დანაყე და გაცარ და გრძელითა მასრითა შეუბერე, რომე მიხუდეს.

სხუაი წამალი, აიღე მოცხარი, კრკო, გაზმაზუ, თუთუბა, სწორსწორი წმიდად დანაყე და ვარდის წყლითა ადულე, გამოწურე და იმითა ღარღარა აქნევინე.

30 სხუაი თათბირი რომე ზანგიკი ამითა აიღონ, აიღე: თეთრი შაბი ოთხი ღრამი, გულნარი რვა, და ქათური და ნიშადური თუითო ღრამი ყულა დანაყე გაცარ და რკინის კოვზი დასოვლე და ესე წამალი ზედა დაყარე და შეუყავ პირშიგა და აზიდენ მითა.

თუ ზანგიკისა სიმსივნე ზაფრისა იყოს, მისი ნიშანი ესე არის რომე პირი მწარე ებას და ენა ყუითელი და ცხელი იყოს და სწყურდებოდეს.

¹ გულნარი — ბროწეულის ყვავილია.

² გაზმაზუ — გუნდა.

მისი წამალი ესე არის რომე ტანი ყუითლისა ზლილსა მათბუხითა გაუწმინდო. დაიჭირე: ყუითელი ალილა ხუთი დრამი ერთსა ღამესა და[ა]ლზე და დილასა მოადუღე ასრე რომე ნახევრად მოიყაროს და გამოწურე და შეასუი. და თუ დანაყილი და გაცრილი მისცე თბილითა წყალითა, ორი დრამი ანუ სამი დრამი მიეც.

სხუაი წამალი, აიღე: თაბირინდი, შასთარა, ხიარიაშამბრისა გული, ძაღლის ყურძენასა წუენი, ქერისა წუენი, ამათითა გაქენ, გამოწურე და ღარღარა აქნევენე, მარგე არის.

10 თუ ბაღლმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე: ზანგიკი გაუგრძელდეს, როგორაცა თაგუის კუდი გრძელი იყოს და მოთეთრო და რბილი, სიმწუავე და სიცხე არა ქონდეს, მაგრა მძიმე იყოს. ამისი წამალი, პირველად მუცელი გაუხსენ აბიყუყიათა და ანუ აბისაბრი მასტაქითა და ყოველთა დილათა გულანგუბინითა, სიქანგუბინითა და ავქამითა ღარღარა აქნევენე.

სხუაი, მდოგი და გუნდა დანაყე და ძმრითა ტლედ შემოსდე.

ნიშანი ჩასაბერავისა, აიღე: შაფი მამისა და წითელი ვარდი, თუთუბა, რუბისუსი, ნიშადური, ზაფრანა, ქონდარი, აყირყარა¹, პილპილი, დარფილფილი, გაზმაზუ, ზარნაჩობი, ყუითელი ალილა, შაბი, გუნდა, აზუზმაქი ინა, ყაყულია, ყაბუზარა, წითელი ზარნისი, 20 ყუსტი, ძაღლის მძღრენი, რომე თეთრი იყოს და სამსა დღესა დებულიყოს და ძუალი ეჭამოს და კაჭკაჭისა ხორცი დამწუარი, დანაცრებული, ესე ყუელა სწორი დანაყე და გაცარ და შეუბერე მასრითა.

თუ ზანგიკისა სიმსივნე სევდისა იყოს, იმისი ნიშანი ესე იყოს, რომე სიმსივნე მაგარი იყოს და პირი და ენა მოშაო იყოს, იქნები რომე პირისა გემო მომყოდ იყოს, და ესეცა იყოს, რომე ენისა სიმსივნესა გვანდეს. მისი წამალიცა რაცა ენისა სიმსივნისათვის სწერია, ისი უყავით და ზედაზედა ისი გასახსნელი წამალი უყავით, რომე სევდისათვის სწერია გასახსნელი, მერმე ესე გრილი.

30 წამალი უყავ, რომე პირშიგა იმდგომოს და კიდეცა იღარღაროს: ქინძისა წუენი და ქაქიანისა წუენი პირშიგა იმდგომოს, და კიდეცა იღარღაროს, რომე სიმსივნემან არა იმატოს და სარატანად არ გარდაექცეს.

ნიშანი ხუნაყისა. ხუნაყი ამას ქუიან, რომე ხანა სტკიოდეს და საქმელსა ვერა ჩანთქმედეს და ყელიცა გაუსივდეს, ესე ავი სენი არის. ყელიდაღმა რომე სისხლი ამოსდიოდეს, მასაცა ხუნაყი ქვიან. თუ ხუნაყი დაემართოს და ყელი ასტკივდეს და სულსა ვერა

¹ მთის ტარხუნა.

ირქუევდეს და გაუსივდეს, ორისაგან იქნების, ერთი სისხლისაგან, ერთი ზაფრისაგან.

თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე წითელი იყოს, და ხელი დასდვა შიგან იძროდეს, რა ესე ნიშანი ნახო ფიცხლა ხელი გაუხსენ და სისხლი მეტად ბევრი აღინეთ.

თუ ზაფრისაგან იყოს, ფერზედა ყუითელი იყოს და ნამეტნავად ცხელი იყოს, და მაჯა წურილად და ჩქარად სცემდეს.

თუ ცხურიშივა ჩაუვიდეს და ცხური გაუსივდეს, ამასაცა ხელი გაუხსენ და ასეთი შარბათები და საკმელი შეუწყევ რომე სისხლი და[ა]წყნაროს.

თუ ზაფრისაგან იყოს, წამალი მისი, აიღე: შირხიშტი და ანუ მჟავითა და ანუ ტკბილითა ბროწეულისა წყლითა ან ქანის წუენითა ხიარშამბარი დადნონ, იმისგან სუას, რომე მუცელი დაუღბოს და გაწმიდოს. აწე ღარღარა ქნას ამა წესითა, დაიჭირე: მური წმინდაი ორი მუტყალი და ზაფრანი ერთი მუტყალი, ესე ორივე ტუტისა წუენითა ჩადნონ და იგი იღარღაროს. და ხიარი შამბარი ახლითა რძითა ჩადნონ და ბორა ტუტისა შარბათითა ჩადნოს და იგი იღარღაროს. და ლელუი და უღბო ორივე მოადუღონ და ამა წყლითა ხიარიშამბარი გაქნან და იღარღაროს, ზროხისა ერბოთა და ღუინითა მოდუღებული ქალმის წყალი იღარღაროს. და მისი საკმელი ქერის წყალი იყოს და ანუ ანაკუეთისა წუენითა შეჭამადი შეუწყონ.

ხუნაყისა წამალი: ქარბა დანაყონ და ხუნისიაოშანი, გილიერმანი, ტინი მახუმი და სამეცი ყუელა თან წონა ქნან, და ფარფარა დანაყონ და მისითა წუენითა იღარღარებდე, ასხმიდეს გაუწყუეტელად. და თუ სუსტად არა იყოს ყიფალიცა გაიხსნან, ამისთვის რომე, სისხლისა დაჭარბებისაგან დაემართების. თუ არა უშუელოს ტლე შეიწყოს. ტლისა წამალი ბამანი, სუხა ტაბაშირი, თუითოსაგან ორორი მუტყალი დანაყონ ყუელა და ვარდისა წუენითა და ქინძისა წუენითა შეზილონ და შემოსდვან.

თუ ხუნაყისა უფალმან პირიდალმან პერული ამოილოს, სიმრთელისა ნიშანი არის, ამისთუის, რომე ძალი და მამაცობა მისსავე ადგილსა არის.

თუ ხუნაყისა უფალსა ფერი გაუმწუანდეს და თუალისა გარეშემო გაუშავდეს, მასვე წამსა მოკუდეს.

პირველად რომე ხუნაყი გამოჩნდეს ყიფალი გაუხსნან, და სისხლი ასდენი აღინე, რომე შესუსტდეს, მასვე წამსა ეშუელების.

თუ სუსტად იყოს, მაშინ ერთ პირად ნუ ადენ, სამსა დღესა ათათი ან ხუთხუთი დრამი ადინე, ამისთვის რომე არ დასუსტდეს. და თუ დასუსტდების, სულისა გუბება დაერთუის და სისუსტეშიგა სულისა გუბება ავი არის. და ავისა ნიშანი და ენისა ძირსა ძარლუი ნახე, თუ საგსე და გაზიდული იყოს, ფიცხლა გაუხსენ თნევა არ უნდა, ერთობ მარგე არის, ზავზედ კოტოშისა მოკიდებაცა მარგე არის.

10 თუ ყელი ასრე შეკრვით იყოს რომე, არას ჩაუშუებდეს, მუმ-რულანი შექენ, პირშიგა იმგუბოს და ცოტა ცოტასა ჩანთქემდეს. და აგრევე ქაფურისა მალამა კუერცხისა გულშიგა გაურივეთ და ისიცა პირშიგა იქონოს და ჩანთქემდეს. თრიაყიაათი ჭამოს, ისიც კარგი არის ნებითა ღთისათა.

20 თუ ყელიდაღმა სისხლი ამოსდიოდეს, მას კარგად შეტყობა უნდა თუ სით მოსდის, ნიშანი: თუ სისხლი წითელი იყოს ღუიძლი-საგან იქნების, თუ სისხლი მოშაო იყოს ტყირბისა და ფერდისაგან იქნების, თუ სისხლი მოთეთრო იყოს სტომაქისაგან იქნების, ამას ფიცხლა ყიფალი გაუხსენ და ესე წამალი შეუწყევი, აიღე: ასარო-ნი, სოდი¹, ტაბაშირი, ვარდი, სამეცი არაბი, თუითოსაგან თუითო დრამი, ერთი დანგი აფთიმონი, ესე ყუელა ჯუმლად დანაყე და გა-
30 ცარ და ბისა შარბათითა ყურსი შექენ თუითო მუტყალი და ჩრდილსა გახმე და ყოველთა დღეთა, თუითო მუტყალი, სამსა მუტყალსა, ბის შარბათითა გაურივე და შეასუემდი. თუ ამა სისხლისა ამოღებაშიგა ხმელი ხუელა დაერთოს, იცოდი რომე ფერდი დაწყულ-ლებულა და მისი ნიშანი არის. ამას, ქერისა კორკოტი შეუქენას და ორი ფერი სინჯიტი და ბია და ვაშლი. სამივე შიგა მოადულოს მანამდი რომე ძალი შიგა გამოვიდეს და მერმე გამოწუროს და მის-გან ყოველთა დღეთა ათათი დრამი შეასუი.

30 თუ ტყირბისაგან იყოს, თუ ძალი ქონდეს და სუსტად არ იყოს, ამასაცა ყიფალი გაუხსენ და თუ არა შეეძლოს და სუსტად იყოს ამა ზემოთ რომე ქერისა კორკოტი დავწერეთ ისი უყავით, ასრე რომე წყლისა კირჩხიბი შიგა მოადუღეთ, კირჩხიბი დედალი უნდა, დედლის ნიშანი ესე არის, ზურგი ნემსითა დაუჩხვლიტეთ თუ რძე გამოვიდეს დედალი არის, თუ სისხლი გამოვიდეს მამალი იქნების, ამისი საკმელიცა სუმაყითა და ისრიმითა შეუწყევით და ხმელი ქინძი და ოსპიცა შიგ მოადუღეთ, მერმე ვაშლის ფურცელი და ბის ფურცელი დანაყე და მოადუღე, მერმე მოიღე სამოსლისა ნახევი, და მით დასოვლე და გულის პირსა დასდევ.

¹ სოდი—თოფალახია.

მერმე მას უკანით ბია და ვაშლი დანაყეთ და ხმელი ვარდი და სანდალი დანაყეთ და ორივე ვარდისა წყლითა გაურიე და შუბლსა და თავზედა შესცხე და საჭმელი სუმაყითა შეუწყევით.

თუ ახუელეზდეს და ხუელითა სისხლსა ამოიღებდეს ავი სენია, წელთა შუაშიგა კოტოში მოკიდე და მერმე ესე წამალი შეაწყევ, აიღე: გილიერმანი, სამყი არაბი, ხუნისიაოშანი, თეთრი საკმელი, თუითოსაგან თუითო ღრამი წურილად დანაყე, მერმე ბიის შარბათი გაურივე ორორი მუტყალი, მიეც რომე ჭამდეს.

10 თუ ამან არ უშველოს ზუფასა შარაბი მიეციტ და საჭმელი რძითა შეუწყევით.

სხუაი წამალი, აიღე: რევანდისინი და აფიონი თუითო ღრამი, ბროწეულისა ყუავილი ერთი ღრამი და ნახევარი, ბერძული თიხა და სადაჯინდი ხუთ ხუთი ღრამი, ქარბა სამი ღრამი, ძმათა სისხლი და თეთრი საკმელი ნახევარ ნახევარი ღრამი დანაყე და გაცარ და ქათირას წყლითა გაურივე და კუერები შექენ და ჩრდილსა გახმე რა მოგინდეს, მიეც ცივითა წყლითა სამი ღრამი, და საჭმელი ღუმრუკი მიეც ნუშისა ზეთითა.

20 პირისაგან თუ სისხლი ამოვიდეს სლოკინითა ან ღუჟითა, ფარეზად შეინახე და წამალი ესე უყავი: პირველად ღარღარა აქნე-ვინე იმითა რომე ხახისა ტკივილისა სწერია.

თუ ზედასა სასასა სდიოდეს ანუ ღუჟსა ყვებოდეს სისხლი იგი ავია, და საჭმელსა ნუ აჭმევ. და თუ სლოკინითა ამოვიდეს იგი სჯობს და ნუ გეშინიან და წამალი ესე ქენ: პირველად ძარლუი გა-უხსენ და მერმე აიღე ძმათა სისხლი და თეთრი საკმელი და ბრო-წეულისა ყუავილი და ხაშხაში და სამყი არაბი თუითოსაგან სამი ღრამი, შავი ხაშხაში ორი ღრამი დანაყე და გაცარ და რა მოგინ-დეს მიეც და სამი ღრამი ზედა ბიისა სასმელი შეასუი ცივითა წყლითა ათი ღრამი. და საჭმელი ისრინითა და ალტორითა და მუ-ზაფარი უხორცოდ აჭამე და უშუელოს.

30 სხუაი ფერი წამლებია, რომე ყოველსა ფერსა სისხლისა მოსულასა უშუელის ესე არის: აიღე შადნაჯი გარეული ერთი მუტ-ყალი, თუხმაქანისა ფურცლისა წუენითა ანუ ბადრუნჯისა წუენითა ანუ მრავალძარლუას წუენითა შეასუა ერთობ მარგე არის, კიტრისა წუენი ამაშიგა ერთობ მარგე არის და მარტო ისრინისა რქა დამწუარი მარგე არის. და პიტნისა წუენი ამაშიგა ერთობ მარგე არის. ქინძისა ყუავილი სამი ღრამი ცივითა წყლითა დილასა და საღამოსა ერთობ

მარგე არის. და ორი დრამი აბულასი ფარფარასა წუენითა და ან მრავალძარლუას წუენითა შეასუან მარგე არის ყურდგლის დურიტა ან ჯერნის დურიტა ან თიკნის დურიტა, ძუელითა ღუინითა შეასო მარგე არის ნებითა ღთისათა. და საჰმელად თუთუბასა საჰმელი შეუწყევ.

თუ ამა სენისა უფალსა ცხელება მოუვიდეს ორი დრამი ყანტარიონი¹ შეასუი ცივითა წყლითა მარგე არის.

10 ნიშანი ხმისა ჩავარდნისა: ორისა ფერისაგან იქნების, ერთი სინედლისაგან და ერთი სინმისაგან. თუ სინედლისაგან იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს რომე, რა ხმის ამოღება უნდოდეს, წურილად ამოიღოს, ასრე რომე როგორაცა ბატარასა ლეკუისა, ესე ბალღმისაგან იქნების.

თუ სინმისაგან იყოს, ხმა, წეროსა ხმასა უგვანდეს.

წამალი ხმისა ჩასულისა ის არის, რომე ფიცხლად უწამლო, თუ ხანი გამოვა ძნელად ეწამლების.

20 თუ სენი სინმისა იყოს, მისი წამალი ბაზრაცატუნისა ლაბა შექენით, აჰმევიდით, ნელთბილი ქათმისა ხარშოი მსუქანი და კუერცხისა გული შექრითა მარგე არის. კიტრისა და ასპანახისა ხარშო, ცხელი რძე შექრითა, კარაქი შექრითა, ნიშასტაგი შექრითა. აბანოს ბანა, ხშირად ნელთბილისა წყლისა სმა მარგე არის. და ტკბილი ბროწეული სუელსა მჩუარშიგა წახუიე და ცხელსა ნაცარშიგა ჩადევ რომე შეიწუას, მერმე თავი მოხადონ და მისი გული შეშითა დატყიფონ, მერმე ცოტა იისა ზეთი, ან ნუსისა ზეთი იმა ბროწეულზედა დასხან, მერმე ჯულაბი შექნან და ამა ბროწეულისა წუენშიგა გაურიონ და გათბონ ნელად და შეაჰამონ ერთობ მარგე არის.

30 თუ სინედლე და ბალღამი სჰარბობდეს ქალმისა ლოყა არგებს, წამალი მისი, აიღე: ქალამისა შტო და ფურცელი და წყლითა მოხარშე, მერმე დატყლიჟე და გამოწურე, მერმე თაფლი გაურივე და მანამდინ აღუღე რომე შესქელდეს და მერმე აჰამე, მარგე არის.

სხუაი, აიღე: ანგუჟატი ათი დრამი, ზაფრანა ოცი დრამი, თაფლი ოცდათი დრამი, ერთმანერთშიგა გაღესე, მერმე აღუღე მანამდის რომე გასქელდეს, მერმე პირშიგა დაიჭირევდეს და წოვდეს, ანგუჟატისა ლოყა ჰქუიან.

სხუაი, აიღე: ხმელი ლელუი და ხმელი პიტნა იყოს და თუ ნედლი ესე სწორ სწორი წყლითა აღუღონ მანამდი რომე ლელუი დადნეს და თაფლივითა შეიქნას და გამოწურე და მერმე დანაყილი

¹ ყანტარიონი — მრავალძარღვა არის.

სამყი გაურივე და ცოტად კიდევ აღუღე და სანამდის გასქელდეს და პირშიგა ჩაიდებდეს და სწოვდეს.

თუ სიმხურვალისაგან (იყოს) ხმისა ჩავარდნა ქერისა კორკოტისა წუენი ნუშისა ზეთითა ერთობ მარგე არის.

თუ ბალღმისაგან და მიჭირვებისაგან იყოს, მისი წამალი, მას ქუიან ქათმისა ხარშო, ცხელი რძე თორხოლო კუერცხის გული, სხუილის ცერცუის ფქუილისა სახურეტელი, ყუელა შაქრითა. ღუინო იფარეზოს და ჯულაბსა სმიდეს.

- თუ ხმა უთრთოდეს, მისი მიზეზი ფირტუისაგან არის, მან
- 10 რაცა ღონე იყოს ზახილისაგან, მალღისა ხმისაგან, საუბრისაგან და სიცილისა მწოვისა და გაგულისებისაგან და საძჯლისაგან ფარეზი ქნას და პირ აღმა ნუ დაწუების—პირ დაღმა დაწუეს და მისსა მკერდზედა ტყუივისა ფიცარ დააკრან, ასეთი რომე აღება ემძიმდებოდეს, და წყნარად და ტკბილად უბნობდეს და მუცელი გაუხსენ ძალიანითა ოყნითა და ლელუი და იის მაჯუნსა აფთიმონისა წუენითა ჭამდეს და ღარღარა ავქამითა და იარაჯი ფეყრათა აქნევინეთ. და აბები შექენით ამა წამლებითა, აიღე: აყირყარა და თახუის ყუერი, აბინილი, აბულღარა, ხარის ძირა, საქფინაჯი, მუყლი, ჯავაშირი, ნიახურისა თესლი, ეს ყუელა დანაყე და გაცარ და ნიახურისა წუენითა
- 20 აბები შექენ, როგორაცა სხუისა აბისა სწერია და იხმარე, მითა წესითა. და საჭმელი შუენიერი ყუელა ავქამითა ანუ ნარდანგითა, მლაშე თევზი მღოვითა შექენი ერთობ მარგე არის.

კისრისა ტკივილი ოთხისაგან იქნების, ერთი სისხლისაგან, ერთი ბალღმისაგან, ერთი რომე თავი ავად სდებოდეს, ერთი რომე მალღიდაღმა ჩამოვარდნილიყოს [და ან ცხენსა ჩამოეგდოს] და ანუ წაქცეოდეს.

- თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშინი ესე იყოს, რომე ისი ადგილი წითელი იყოს და ცხელი, ესე სენი კისრისა ძუალშიგა შეექნების და ქარი არის. მას ყიფალი გაუხსენ და კოტოშიცა მოკიდე და მუცელიც გაურბილე ¹ ხიარი შამბრითა და თარანგუბინითა. და იმა მტკივანზედა ტლე შემოსდევ, აიღე: ქერის ფქვილი ძმრითა და ქინძის წუენითა და ფაჩდრაბანდითა შეზილე და შესცხე მარგე არის.
- 30

თუ ბალღმისაგან იყოს, ისი ადგილი თავისავე ფერზედა იყოს და მოთეთროდ დასცემდეს. პირველად გასახსნელი მიეც: აბი შაბიერი და აბი ყუყია აღებინე და ყაყულა, უფული ორივე დანაყე და ძმრითა გადგინე და სადაცა სტკიოდეს იქი დასდევ.

¹ სწერია „გაუგრილე“.

სხუაი ფერი, აიღე: ბაბუნაჯი და ანაკუეთი წყლითა მოადუ-
ლე და იმა წყალშია ჩაჯდეს და ზედა ისხემდეს.

სხუაი, აიღე: ფალანჯა, მუშკი, ზუფა, სისანბარი, ესეცა
ძმრითა ტლედ შემოსდევ.

თუ ამით არ ეშუელოს, აბულმათინი მიეც იმა წესითა რომე
ფილენჯისა სწერია. და ყუსტი ზეთითა შეზილონ და მუდმად აბანოს
შევიდეს და იბანდეს და იხელდეს და რა აბანოთ გამოვიდეს ქალის
რძეშია იის ზეთი გაურიონ და მითა იხელდეს. და თუ მუცელშია
შეკრვით იყოს გასახსნელი წამლები შეუწყევით. და თუ ამა სენშია
მუცელი გაუსივდეს და სიმსივნე წითელი და ცხელი იყოს, ყიფალი
გაუხსენით და კოტოშიცა მოკიდეთ და ყურნიცა იცრნეს.

თუ ამით არა ეშუელოს წურბელი მოიკიდოს.

თუ ყელი გაუსივდეს და მუწუკივითა რამე გამოუვიდეს მრგუა-
ლი, თუხმა ქარის ნიშანია, ანუ ხუბისა ანიშანია.

თუ ხუბი იყოს გაკუეთა უნდა სამართებლითა და რაცა
მოკუეთილი¹ იყოს და რაცა მანკია ყუელა გამოვა. და თუ თუხმა
იყოს ვარდის ზეთი გააცხელონ და მით დაზილონ და გაქარდების.

თუ ხმისა ნიშანი: ისი არის, რომე სიმსივნე ამოვა მუწუ-
კივითა, უბალმო და იმას დაზელა უნდა და ხობისა ნიშანი ის
არის, რომე ბალღმითა აივსების და გამორწყვა უნდა. თუ სისხლი-
საგან იყოს, უწინა ხელი გაუხსენ ან მერმე ხილთა წყლითა და თა-
ბირინდითა და შირხიშტითა და ხიარშამბარითა მუცელი გაუხსენით,
მერმე ტლე შემოსდევით იმა ადგილსა ნედლისა ქინძისა წუნითა,
ძმრითა ქერის ფქუილითა და ქაფურითა, სანდლითა და ფაჩი დრა-
ბანდითა.

თუ ყელის ტკივილი მალღით ჩამოვარდნისაგან, ან ცხენისა
წამოქცევისაგან იყოს უწინა მუშია შეასუან ერთი დრამი თბილითა
წყლითა და შაქრითა და მასუკანით ცხელი ცხურისა რძე შეასონ
და მერმე, მასუკანით, ესე ტლე შემოსდევან, აიღე: ბაზრაყატუნი, ის
ფურცელი, ხატმისა ფურცელი, ბაზრაყატუნისა ფურცელი. ესე ყუე-
ლა დანაყე და ცოტა ქერისა ფქუილი, ცოტა ძმარი და კუერცხისა
გული, ყუითელი, ეს წამლები მაშია გაურივე და შემოსდევ მარგე
არის ნებითა ღთისათა.

ი კარი რომე წყლისა სუმაშია წურბელი ჩაყოლოდეს. მისი ნი-
შანი შეიტყევი: წყალი იქნების რომე წურილი წურილი ისხდეს და კაცი
პირდაღმა წყალსა სუამს და ჩაყვების, ამა ნიშნითა შეიტყობის რომე

¹ ნუსხურ დედანში სწერია „მკუეთი“.

ხმაი ჩავარდების და ხახა წვას დაუწყებს და ყელიდაღმა სისხლსა დუქვედეს, ან წითელი სისხლი ამოვიდოდეს პირით და საქმელს ვერას ჭამდეს.

მას ესე უნდა პირადმა დაწვინონ და პირი დაუღრინონ და ოქრომჭედლისა წყრილი და გრძელი მარწუხი რომე არის ისი ჩაუყავით და მოკიდეთ იმა წურბელსა, რომე რაცა მოკიდონ მოუჭირონ კარვად, რომე ეტკივნოს, ნუ თუ წურბელსა და თავის მაგიერად მოსწყდეს და წყნარად და ხერხიანად მოსწყუიდე, ასრე რომე არ მოკლა, თუ მოკლავ მანკი რამე დარჩების შიგა.

20 თუ ვერცა ნახო, და ვერცა მარწუხი მოკიდო, აიღე ხარდალი დანაყილი და ძმრითა გაურივე და მითა ლარლარა აქნევინე. ცოტა ნიშადური დანაყე, წყლითა გალესე და ყელზედა შესცხე.

თუ არა ამოვიდეს მოიღე ჯარაოტი და ძმრითა გალესე და მითა ლარლარა აქნევინე, მერმე მოიღე ხახუსისა და კაპრისა წუენი და ცოტა მარბლი გაურივე, და ცოტა ძმარიცა გაურივე და მითაცა ლარლარა აქნევინე.

თუ არცა ამით იქნას, ცოტა სონიჯი, ცოტა მდოვი დანაყე ორი ე ერთმანერთსა გაურივე წყლითა გალესე და შეასუი.

20 თუ არცა ამით იქნას აბანოშიგა აბანე, ასრე რომე [ყელამდი ჩაჯდეს დიდს ხანსა, მერმე] პირშიგა ცივი წყალი დაიგუბოს გამოგა. მერმე როგორაცა წურბელი გამოვიდეს და სისხლი არა დასწყდეს და კიდევ სდიოდეს, ამა წამლებითა ლარლარა აქნევინე. მოიღე ტკბილისა და მქავისა ბროწეულისა ქერქი, გულნარი, სამყი, ოთხივე დანაყე ისიცა ძმრითა გაურივე, მითაცა ლარლარა აქნევინეთ.

თუ ამან არ უშუელოს დაიჭირე ბაზრაცატუნის ლაბა და ხმელი ია დანაყონ და იმა ლაბაშიგა გაურიონ. ცოტა ქალის დედის რძეცა და მითა გულის პირი დაუზილონ.

30 თუ იმან არ უშუელოს აყიროს თესლისა ზეთი და იის ზეთი ერთმანერთშიგა გაურივეთ და ცხელი ჯულაბიცა შიგა გაურივეთ და შეასუით.

თუ ამა სენშიგა მუცელი შეკრვით ქონდეს, მოიღე ქასნისა წუენი ათი ღრამი, შირიხიშტი ათი ღრამი, ხიარიშამბარისა გული ერთმანერთშიგა გაურივეთ, ქასნისა წუენითა ლარლარა აქნევინეთ, და საქმელად ქერისა საქმელი შეუწყევით.

თუ ყელშიგა რამე ეჩაროს, ფხა ანუ ძუალი მისი წამალი ესე არის რომე მოიღე ძროხისა ხორცი და აბრეშუმის მკედითა მოაბი შუაზედა და მაგრად შეკარ, და მერმე მიეც რომე ჩანთქას და რო-

გორაცა ჩანთქას წყნარად ამოზიდე და კიდევ ჩანთქმევინე და კიდევ ამოზიდე, მანამდის ქენ რომე ამოილოს და ანუ ჩაღმა ჩაილოს ¹.

იპ. კარი ზიყნაფასისა და ხუელისა. ზიყნაფაზი ამას ქუიან რომე კაცი მოსუენებით იჯდე და ვერა სუნთქევედეს, ეძნელებოდეს სუნთქმა, და რა მალედ წაიაროს, მაშინ უფრო ეძნელებოდეს და ვერა სუნთქვიდეს და აქშინდეს და ახრინდეს.

ამისი მიზეზი აერის შეკრვისაგან იქნების, რა აერსა აღარა შეზიდევდეს. თუ ზურგზედა დაწვეს სუნთქმა მოემატოს. ესე სენი მოწიფულთა, ანუ ბერთა დაემართოს. ძნელი არის. მაგრა ბერთა უფრო ძნელია, ამისთვის რომე ბერთა კაცთა სიმხურვალე სენსა ველარა მოხარშავს და სენი ფირტეშიგა დარჩების და არა გამოვა.

და რაჟამცა სენისა უფალი ზურგზედა დაწვეს სუნთქმა მოემატოს. და ამა სენისა სიძნელე ისი არის, რომე სენი ფირტეშიგან ჩავარდეს.

ესე სენი ფირტვისა თხალხალშიგა შეიქნების, თხალხალი იმას ქუიან რომე ფირტეშიგან ხურელ ხურელი იქნების, ესე რა ბალღითა აივსების, აერსა ველარა შეზიდავს, სულთქმა დავიწროვების, ზიყნაფასი მას ქვიან.

ესე სენი შემოდგომათა და ზამთრის უფრო დაემართების. ამა სენისა უფალი გუერდზედა ვერა დაწვეების, ან არა დაჯდეს და ან ფერხზედა არ დადგეს ვერ ისუნთქნეს.

თუ მკერდშიგა მძიმედ იყოს, იცოდი რომე სენი ფირტეშიგან არის, და თუ მკერდი ეწვოდეს და სტკიოდეს იცოდი, რომე სენი მკერდსა და მისსა გარეშემოსა არის. და სენისა მოსულა ფიცხლა და ადვილად იყოს, მისი ნიშანი არის რომე სენი ფირტეშიგა არის.

თუ სენისა ამოსულა ძნელად იყოს და ხუელითა იყოს, იცოდი რომე სენი ფირტისა თხალხალშიგან იყოს, გუიან გუიან ახუელელებდეს.

და თუ მწოვედ ახუელელებდეს და თავიცა სტკიოდეს, იცოდი რომე სენი ფირტისა შუაზედა არის. და თუ პირისა სახე წითლად იყოს, იცოდი რომე სენი ფირტეშიგან არის.

ამათი წამალი ესე არის, რომე კარგად გასინჯე, თუ მიზეზი ნაზლისა და სურდოსაგან იყოს, ისი ხუალემ გამოწმიდე, იმა წამლითა, რომე ნაზლისა და სურდოსათვის სწერია. და ამისი წამლები ესე არის რომე სენისა გუარი განედლოს, რბილითა და სწორითა წამლებითა მოამწიფოს.

¹ აქ მიწერილია მხედრული ხელით „და წმინდაი იაკობ და წმინდაი გლასი მოისხენენ“.

ამა სენისა წამლებშიგა კარგი არის აფიონი, იამბრის ნაში და ბაზრაყატუნი, ამად რომე სენსა მოაგროვებს და გა[ა]სქელებს. მას სწორი საჭმელი შეუწყონ, რომე მისი სტომაქი აღულოს. და მისი საჭმელი ბერი მამალი იყოს ჩამდნარი, და მისი საჭმელი პური ერთობ მაგრად გამომცხუარი იყოს. და კამისა წყალი შიგა გაურიოს მოზელაშიგა და ჭავჭავისა ხარშოი იმოვნოს და კაკაბი და ღურაჯი და კურდღელი და შუელის ხორცი და მელის ფირტუი, ეს ყუელა იმა სენისა წამალი არის, მას ჭამდეს და მელისა და გრძობისა ფირტუი გაახმონ, დანაყონ და შაქრითა აჭამონ და წყლისა ალაგსა თათლწყალსა¹ სუმიდეს და ასეთი საჭმელი შეუწყოს, რომე შეკრვით არაოდეს შეიქნას.

აწე მისი წამალი ვთქუათ რაცა მუცელშიგა არა შეჭკრავს: მლაშე თევზი და მლაშე ქაბრი, და ბერისა მამლისა ხარშოი შიგა ჭაკუნტლისა თესლი ერიოს და ჩაღანდრი, და ულბოი და ლელუი. ულბოი და ლელუი წყლითა მოადულონ და თათლწყლითა შეასუან. ჩამიჩი და ულბო წუიმის წყლითა მოდულებული, იმას სმიდეს, არგებს. ერთი მაჯუნი რომე მუცელსა გახსნის და ბალღამსა გაიღებს და ბალღმისა ხუელასაცა არგებს და სტომაქსა ძალსა მისცემს. დაიჭირე: ჩამიჩი უკურკო ბაღდადურითა ლიტრითა ერთი ლიტრა და მასტაქი ცამეტი მუტყალი, თურბითი ოცი მუტყალი, ჯულაბი ხუთი ასთირი², ეს ყუელა ერთად გარიონ, თუ ყოველთა დღეთა ჭამოს ამისგან სამი მუტყალი, და თუ გასახსნელად უნდოდეს ათი მუტყალი ჭამოს.

და ზიყნაფაზშიგან რა ხუელა მოუვიდეს თუ ძალი ქონდეს მუცელი გაუხსნას იისა შარაბითა, სინჯიტი, სეფისტონითა, შირიხიშტი, ხიარშამბრის გული თარანგუბინი ზედა მოუმატონ. საჭმელი მუხუდოსა წუენი შესუან, სხუილით ცერცუითა, ნუშის ზეთიცა გაურიონ. მუდამად ია შაქრითა დაიჭიროს პირშიგა და საზელი შექნან ქათმისა და ბატისა ქონითა და ზროხის წვივის ტვინითა, იის ზეთიცა გაურიონ, და ქალისა რძეცა გაურიონ. და გული და გულის პირი მითა დაუზილე.

თუ ძალი არა ქონდეს: ქერის წვენი, სიფისტონი, ასლისუსი³ და სინჯიტი შიგა მოადულონ, მერმე ცხელი ჯულაბი გაურიონ და შეასუან.

¹ ნუსხურ დეჟანში სწერია „თფილ წყალსა“.

² ექვსი დრამი ერთი ასთირია.

³ ასლისუსი, ძირტკბილა.

თუ ესე ხუელა სურდოსა თანა იყოს ისი წამალი შეასუნ რო-
მე, სურდოსათუის სწერია და ყოვლისა ფერისა მჟავისაგან იფა-
რეზოს. მუდმად ცხელსა ჯულაბსა შესუემდეს. საკმელი თალგმისა
შეჰამადი, სტაფილოი შიგ გაურიონ და სხუილისა ცერცუისა წუე-
ნიცა შიგა გაურიონ. და ხანჟამიერად თხის რძისა საჰამადსაცა შე-
აქნევინებდეს.

თუ ახუელდეს და ბალდამსა ამოიღებდეს დაიჭირე მწარისა
ვაშლისა წუენი და მარილი შიგა. გაურივე და მითა ღარღარა აქნე-
ვინე, რომე სტომაქისა თავი გამოწმიდოს.

10 თუ მუდამად: გაუწყუეტელად ახუელებდეს, დაიჭირე ჩამიჩი
და თეთრი საკმელი წყალშიგა მოადულე და გამოწურე და ცოტა
ნუშისა ხეთი გაურივე და შეასუი ცხელი.

თუ ახუელოს და ცოტა სისხლი ამოიღოს, დაიჭირე ბამბის
გურჯისა გული ხუთი ღრამი, ძირა ერთი ღრამი ორივე დანაყე და
ნესუის თესლისაგან სახურეტელი ფუშრუკი შეაქნევინე ესე ერთმა-
ნერთშიგა გაურივე და შეასუი.

თუ ხმელად ეხუელდეს, ცოტა ქერი გამოწურე და ქერის
ოდენი ქაფური გაურივე და ცხუირშიგა ჩაუწივე; თუ წყურვილი
ერთობ იყოს, დაიჭირე მჟაუნას წუენი და შაქრითა გაატკბე და ვარ-
20 დისა წყალიცა გაურივე და შეასუი.

სხვაი წამალი ნაფასისა ის არის: ერთობ ხუელა სკირდეს
და ხუელასა უკანით ქმინვიდეს და გაუწყვეტლად იხუელდეს. მაგრა
შემოდგომასა და ზამთრის გაუხშირდეს. ამა სენსა კუამლი და ქა-
რიცა აწყენს, რა დაწვეს მაშინ უფრო ეხუელდეს რა იდგეს და იჯ-
დეს მაშინ არა დია. ამა სენისა უფალმან თავი ფრთხილად შეინა-
ხოს წუელისა და მჟავისა და ცივისა წყლისაგან. მისი საკმელი ქა-
თამი და ცხურისა ხორცი შემწუარი, ცოტაცოტა გემრიელი ღუინოი
შესუას. მერმე შექენ ესე წამალი, აიღე: ფარისიაოშანი, ზუფა,
ძირტკბილა, რაზიანას თესლი, წყლის ჰაკუნტელას თესლი და ანი-
30 სონი და შავი ხურმა თუითოსაგან ხუთი ღრამი და ჩამიჩი ოცდა[ა]თი
ღრამი და თეთრი ლეღუი ათი მარცუალი, ერთსა ქოთანშიგა ჩადე-
ვი, ორი ლიტრა წყალი ჩა[ა]სხი, ერთსა დღესა და ღამესა და[ა]ლბე,
მერმე ნელად ადულე, რომე ნახევარი ლიტრა დარჩეს, მერმე აიღე
კეცხლით და გაწურე და ჰურჰელშიგა შეინახე, მერმე აიღე ნუში,
ნიგოზი, ველური კულიავი, ფარისიაოშანი თუითოსაგან ხუთი ღრამი,

1. ასლისუსი ძირტკბილა. რაზიანა—კამა. ფარისიაოშან — კილამურა.
ზუფა. ურცია.

პილპილი ოთხი დრამი, ძირტკბილა ათი დრამი დანაყე და გაცარ და ერთად გაურივე, თაფლითა შეზილე მაჯუნი შექენ და ქურქელ- შიგა შეინახე და მიეც უზმასა სამი დრამი და ზემო რომე წამლები დაგუიწერია ისი წამლები ორმოცი დრამი მიეც შესუსს, თბილი, ამა მაჯუნზე¹ ესე ხუთსა დღესა. მერმე მას უკანით ესე მიეც მდოვი თაფლითა ზედა, ცერეცოსა წყალი შეასუი მერმე თითითა არწყიოს და თაფლწყალი შეასუი რომე არწყიოს [და] გაწმინდოს.

ნი შანი თუ ხუელა რამდონი ფერია, კარგა შეიტყომა უნდა ჩვენ ყუელა შევიტყოთ ნებითა ღთისათა.

10 ნი შანი ხუელისა კაცსა რომე ახუელებდეს და სისხლსა ამოი- ლებდეს. თუ სისხლი შავი იყოს და შეკრული ისი გულისაგან იქნე- ბის, თუ სისხლსა ბალღამი ერთოს იგი ფირტუისაგან იქნების.

და თუ ესე სისხლი ნამეტნავად წითელი იყოს, ისი ფირტუი- სსა ძარღუისაგან იქნების.

თუ სისხლი ზედათ თავდაღმა ჩამოვიდოდეს, ისი მისი ნიშა- ნია, რომე თავი შაკიკისაგან სტკიოდეს. და თუ სტომამქისაგან იყოს და სისხლსა ამოატანდეს და გული ეშლებოდეს და კიდეცა არწყე- ვინებდეს.

20 თუ ამა სისხლისა გამოტანებაშიგა ხუელა დაიწყოს ღუიძლის ნიშანი არის და სადამდის კარგა არ ახუელოს სისხლსა ამოილებ- დეს, ესე მისი ნიშანი იყოს, რომე ღუიძლშიგა ვარამი იყოს, ესე ნიშანი რომე დაგუიწერია რა გამოჩნდეს.

თუ ამა ტკივილშიგა ენა გაუსივდეს თხისა რძის ღარღარა აქნევინით და ტინი მახთუმსა ისუნებდეს, და წითელსა ვარდსა და- ნაყდით და გაცრილსა ფქუილშიგა გაურევდით და გამოუცხოზდით და აგრე აქმევდით.

თუ არ ეშუელოს სუბუქითა შარბათებითა არწყევინე.

30 თუ ამან არ უშუელოს აილე სამყი არაბი, ქათირა, გულნარი, ამათგან სწორი დანაყე და გაცარ და იმა წამლებისა წონასა შაქარ- შიგა გაურივე და აქამე ყოველთა დღეთა და ზოგჯერ თბილსა ჯუ- ლაბსაცა ასუემდით.

თუ ამან არა უშუელოს ელიქირუმი², სამყი არაბი და გულ- ნარი თუითოსაგან თუითო დრამი დანაყე, გაცარ და ბიისა წუენ- შიგა გაურივე და აქამე.

თუ ამა სენშიგა ხმაი ჩაუვარდეს და კიდეცა ახუელებდეს, მა- შინ ბანაგშა ათი დრამი სიფისტონი ოცი დრამი, [ზიზიზი ჩამიჩი

¹ დედანში: „მაჯუნზეხა“. ² ელიქირუმი—მასტაქია.

ხვარასანი ოცი დრამი], სოსანი ხუთი დრამი, თეთრი ლელვი ათი მარცუალი, სინჯიტი ოცი მარცუალი ესე ყუელა წამლები ორითა ლიტრითა წყლითა მოადულე მანამდის რომე სამოც დრამად მოიყაროს, მასუკანით ათი დრამი ხიარშამბრის გული გაურივე, ათი დრამი შირიხიშტი, ათი დრამი თარანგუბინი, იმა სამოცსა დრამსა წყალშიგა გაურივე, დალბე და დატყლიჯე, გამოწუროს და ადულოს, მუნამდის რომე შესქელდეს, ამა წამალსა ლოყია ბანავშა ქუიან.

10 თუ ხუელისაგან ხმა ჩაუვარდეს, მას გასახსნელი შეუწყევით, შირიხიშტი, ხიარშამბარის გული, თარანგუბინი, ესე გალესე და შეასუი და ყიფალიცა გაუხსენ. ყოვლისა მჟავისაგან იფარეზოს, და აბანოს მუღმად ებანოს მერმე აიღე სხუილ ცერცუისა წვენი ცხელი შეასუით თბილითა წყლითა. და საზელითა გულისპირი დაიზილოს. ჩამიჩი უკურკო ადულონ და ნუშისა ზეთი გაურიონ და უზმასა აჭამონ. და საჭმელი ფუშრუკი შეუქნან რძისა და ჯულაბიცა გაურიონ და კუერცხისა ყუითელი შექრითა აჭამო.

თუ ზახილისაგან ანუ სიმღერისაგან ხმა ჩავარდნილიყოს, აიღე ტკბილისა ბროწეულისა ქერქი, ყუითელი ალილა, ორივე დანაყე და ფუშრუკი შეუქენ და შიგა გაურივე და აჭამე და ქასნისა წყლითა ღარღარა აქნევინე.

20 თუ ხუელა სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე ახუელდეს და ფერდიცა სტკიოდეს, ესე ვარამისა ნიშანი არის, რომე ფერდზედა ვარამი არის. ერთი ნიშანი ესე არის, რომე ნამეტნავად სწყურდებოდეს, მისი ფერი ერთობ წითლად იყოს და მწუავედ ქშინვიდეს. მისი ესე იყოს, საჭმელად ქერის კორკოტსა აჭმევდით და ჯულაბი ბაზრაცატუნი გაურივეთ და მას აჭმევდით და აყიროსა თესლისა ზეთიცა გაურიოს და ამას აჭმევდეს, და ახურეტდეს. ნუშისა ზეთითა რომე იმა ჯულაბსა და აყიროსა ზეთშიგა გაურივეთ, იგიცა ერთობ კარგი იქნების.

30 ისი რომე ზემო საზელი დავსწერეთ, იმითა ფერდი ყელამდი დაიზილოს, და საჭმელსა ქერისა კორკოტსა [ჯულაბითა აჭმევდენ და წყალსა ნუ დაუჭირავთ ასმევდით.

სხუა მისი წამალი, დილასა და საღამოსა, იისა და ლილოფარისა შარბათსა ასმევდით და ბაზრაცატუნისა ლუაბსა აჭმევდით შექრითა. ლუაბი ეს არის: ცოტა ბაზრაცატუნი მოადულე წყლითა ისი გასქელდების და ის არის. და ქერის კორკოტს აჭმევდით და ღვინისაგან და მხურვალისა საჭმლისაგან იფარეზოს.

სხუა, სანდალი, ქაფური და შანგარი გაცივებული, დანაყილი ისუნოს.

სხუა, ია ნინოფარსა უსუნოს და ნინოფარისა ზეთი და იის ზეთი ერთგან გაურიონ და ქაფური შიგან გაადნევ, მუმრულანივითა და გულზედ ტლედ შემოსდევ. ია და ნინოფარი და ქოქის ფურცელი, ნედლის ნიგუზის გული დანაყე და მკერდზედა შემოსდევ.

სხუა, აბი სულისა, აილე: ნიშასტაგი, სამყი, ქათირა, ტკბილის ნუშის, ტკბილის აყიროს თესლის გული, კიტრის თესლის გული სწორ სწორი, დაწმენდილი თარანგუბინი ყველას ოდენი, ეს ყველა ერთად დანაყილი გაურივე და აბები შექენ ბაზარყატუნისა ლოაბითა და ანუ კომშის გულისა ლოაბითა, მუდმად თვითო აბი ენას ქვეშ დაიდვას.

ამას გარეთ ერთი ხველა არის სხვა, რომე ფირდშიგან სიმსივნე გამოჩნდეს და სტკიოდეს.

სხუა, დავარა მავარა ჰქვიან, კიდევ ვარამის ნიშანი არის, ეს სამისაგან იქნების, სიმხურვალისაგან, სიხმისაგან და ბალღმისაგან.

თუ სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს ახველებდეს და არ ქმინევდეს. მისი ძარღვები საფხე იყოს, ფერი წითლად იყოს და ნამეტნავად სწყურდებოდეს.

მისი წამალი ეს იყოს: ყიფალი გაუხსენ და ქერის კორკოტი ჯულაბითა აქამე, ლოაბი ბაზარყატუნი გაურიოს, ნესვის თესლის გულის წვენიცა ამა ჯულაბშიგა გაურიოს და სასმელად ამას ასმევდეს, საჭმელად მაშა გაუქნან ნუშის ზეთითა და იმას აქმევდენ. და ხილი თუ მოუნდეს, ტკბილი ბროწეული აქამონ და ბაზარყატუნისა და საზამთროს წვენშიგა გაურიონ და შაქრითა გაატკბონ და შეასვას. და საჭმელად ოსპის შეჭამადი.

ხველა რომ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს, სთქვა ქმინევდეს მაგრა ცხელება არა იყოს და არა წყურვილი და ფერზედ თეთრად იყოს. მისი წამალი, თუ შეეძლოს მიეც რომე სხვასა წამლებშიგა სწერია, კიდევცა არწყევინე. და საჭმელად ისპანახი შეუწყევ ნუშის ზეთითა, და თბილ თბილი წყალი მუდმად იღარღაროს.

ერთი ხველა სხვა არის სევდისაგან, მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე ხანგრძლივ იხველებდეს და ქმინვაც სჭირდეს და უძილობაცა სჭირდეს. მისი წამალი ეს იყოს, მუდმად ცხელცხელსა ჯულაბსა სვემდეს და ისი რომე წელან ზემორე საზელი დავსწერეთ, იმითა მუდამ ყელსა და ძუძუსა ძირსა იხელდეს. ამა საზელეღშიგა ცოტა ქაფურიცა გაურივეთ და ნურას ფერსა მჟავეს ნურასა სჭამს აბი სულიცა შეუქენ და ენასა ქვეშე დაიჭიროს.

ხველა თუ სიმხურვალისაგან და სიხმისაგან იყობს მისგან რომე უშველოს გამოცდილია ესე მჯუჟნი ბროწეულისა უშველის, მკერდისა სიმაგრესაცა, სისხლსაცა დააწყნარებს, უზმასაც მიეცემის და პურ ნაჭამსაცა.

აიღე: ტკბილი და მწიფე ბროწეული და ქერქისაგან გამოიღე მერმე ხელით გამოწურე, წმინდას ქურჭელშიგა, მერმე სამოსლით გაწურე და ქვაბშიგა ჩაასხი და ორი ზომა შაქარი გაურივე და ნელთბილად ადულე, ქაფი მოხადე და რა გასქელდეს აიღე სამყი არაბი და ქითირა თვითოსაგან ხუთი დრამი და მერმე წამალშიგა ოცი დრამი თაფლწყალი გაურივე და გაქენ რომე დადნეს, ბროწეულისა წყალი ზედა დაასხი დადეც ცეცხლზედა და ადულე, რომე გასქელდეს, მერმე გაუშვი რომე გაცივდეს, წმინდასა ქურჭელშიგა ჩაასხი და რა მოგინდეს მიეც ერთი დრამი და თუ შეეძლოს ამაზე ნურას აქმევდეს გამოცდილია და უშველის.

სხვა, იმავე სენის წამალი ხველა რომე ერთობ აწყენდეს აიღე: თეთრი საკმელი, ქითირა და სამყი არაბი, რუბისუსი ყუელა სწორ სწორი დანაყე და მიეც მისგან ერთი მიტყალი, თუ ამან არ უშველოს აიღე: ანდუზი, სონიჯი სწორ სწორი დანაყე, თაფლი გაურივე და მიეც ეს გამოცდილი წამალია.] ხმელისა ხველისათვის ანაკუეთისა წყალი შეასუი, ნუშის ზეთი ერთი დრამი და შაქარი ოთხი დრამი, თაფლი შეასვი უზმასა ¹.

სხუაი წამალი მისივე, აიღე: შანგიერისა თესლი ექუსი დრამი და გაფხეკილი და გარცხილი მატუკი შუიდი დრამი, თუნძაქანი ერთი დრამი, ყუელა დანაყე და გაცერ და კუერცხისა ცილითა შეზილე და კუერები შექენ ბრტყელი და ენასა ქუეშე დაიჭიროს ნიადაგ და უშუელის.

სხუაი წამალი, რომე ნახუელი ამოიღოს და თირკმლისა და გუერდის ტკივილსა, და მკერდისა ტკივილსა და ბუშტის ტკივილსა, და მუცლის ტკივილსა და სტომაქისა ტკივილსა და რაც ფერის სენია რომე სტომაქშიგა იყოს, ყუელასა უშუელის. აიღე: პილბილდი ოცი დრამი, სამყი არაბი თექუსმეტი დრამი და ანდუზი ². თხუთმეტი დრამი, ნიახური თექუსმეტი დრამი დანაყე და გაცარ და თაფლითა გაურივე რომე გაერთდეს და მერმე მიეც ერთისა გუნდისა ოდენი, ზედა ცოტა თბილი წყალი შეასუით და უშუელის.

¹ აშიაზე სწერია „გამოცდილია“.

² ამ სიტყვას თავზე აწერია არა დედნის ხელით „კულმუხო არის“ (ვარიანტში).

ამისთვისვე კარგი და გამოცდილი აიღე: მური, სადაფი,
და შავი საკმელი თაფლითა გაურივე და ცოტა პირშივა დაიჭირე.

ნიშანი ნედლისა და გრილისა ხუელისა, რომე
მუხელის, მისი მაჯუნი რომე მკერდი გამოწმიდოს და სქელი სენი
მაამწიფოს. აიღე: ხმელი ზუფა¹, ფარისიაოშანი², იის ძირი,
მდოგუის თესლი, (კორდმანა, პილპილი, ჯინჭრის თესლი), ანისონი,
სწორსწორი დანაყე და გაცარ, თაფლი ადულე როგორაცა მარ-
თებს და მაჯუნი შექენ და ახმარე, თუითო ჭამა თუითო კოვზი
უნდა.

20 სხუაი ხუელისა რომე ფერდი დაწყულულებულ იყოს, მისი ნი-
შანი ესე არის რომე გაუწყუეტლად იყოს ხუელა და ცხელებაცა
სჭირდეს მკლდებოდეს დღივ და ღამე, ბალღამსა სისხლი ყუებოდეს.
მისი წამალი, ქერისა კორკოტი კირჩხიბითა მოდულდებული და ხაშ-
ხაშისა შარაბითა შეასუას. დაიჭირე: თეთრი ხაშხაში ნახევარ მუტ-
ყალი, აყროს თესლისა გული, კიტრისა თესლისა გული თუითოსა-
გან ნახევარ მუტყალი, გაცრილი ფქული თეთრი, რუბისუსი, თუი-
თოსაგან თუითო დრამი და ნახევარი, გილიერმანი, ნიახურისა თესლი,
ხუნი სიაოშანი, თუითოსაგან თუითო დრამი, აფთიმონი, დარიჩინი,
ორთაგან ნახევარ დრამი, ესე ყუელა დანაყე და სამსა დღესა ქლია-
ვისა წყალშივა გაურივე და შეასუი, ანუ ხაშხაშისა შარაბითა.

20 თუ ესე სენი ძუელი იყოს, მისი ნიშანი, დუჟისა მაგიერად
ბალღამსა ამოიღებდეს. თუ ამა სენსა სწამლებდე ასრე უნდა რომე
წყალითა ჯამი აავსო და ისი ბაყლი წყალშივა ჩა[ა]გდო, თუ ძირსა
მაგიდეს, ნურასტერს წამალსა ნუ მისცემ, სასიკუდილო არის, თუ
წყალმან ზეთ მოიგდოს სიმრთელისა ნიშანი არის. ქერისავე კორ-
კოტი მიეციოთ. თუ ესე სენი ხმელი იყოს, მისი ნიშანი ბალღამი
იყოს სისხლშივა, იცოდი რომე ფირტუი დადნების, მისი წამალი
ახალი რძე არის, შესუას ცხელცხელი და შაქარიცა გაურიოს, და
ქერისა კორკოტიცა შეასუას. და საკმელი ახლითა რძითა, ბრინჯი-
30 თა, ნუშის ზეთიცა გაურიონ და აჭამონ.

კარი ხილისა³. ნიშანი ესე იყოს მუღამად ახუელებდეს და
მწოფედ აქშინვებდეს, სწყურდებოდეს და ხორცი დნობაშიგან იყუ-
ნენ და ხანჯამიერად სისხლსა ამოიღებდეს. და პირისა სახე წითელი
იყოს და წყნარად აცხელებდეს. საღამოს, ჭამას უკანით უფრო აც-

¹ „ზუფი ურცსა ქვიან“ აშიაზე სწერია დ. ხ.

² ფარისიაოშანი—სალმურა.

³ „აქა კარი ითვლება არა უნდა დედამან ტყუა“ აშიაზე სწერია მხედ-
რულით.

ხელებდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი სილი არის, ფირტუისა-
ტკივილსა ქუიან. ამა სენისათვის ავი არის რომე მუცელშიგა გახს-
ნით იყოს, თუ გახსნით იყოს ესე წამალი მიეც რომე შეკრას. სამცი
არაბი მოხალული ლისონ ლამალი, რომე არს მრავალ ძარღუაი ესე
დანაყე და ტუტისა შარაბითა მიეც. თუ ამან არ უშუელოს, ხარნუჩ-
ნაპხი დანაყე და იგი მიეც.

თუ ამაშიგა ანუ ცხრო და ან ხურვება მოუვიდეს, ქერისა
კორკოტი რომე სინჯიტი შიგა გარეულ იყოს მოდულებითა, იგი
მიეც, აქლემისა რძითა.

10 თუ ამაშიგან ცხელება არა გაუშუას ლოაბი ბაზრაცატუნი
შეასუით ხაშხაშისა შარაბითა, შაქარი, ქათირა და ია იგიცა შიგა
გაურივეთ მუდამად ამასა აკმეველით. ლოაბი ბაზრაცატუნი ამას ქუიან
რომე ბაზრაცატუნი ცოტათა წყლითა მოხარშოთ, მისა წუენსა ქუიან-

სილისა წამლობა ერთობ ძნელი არის. ამისთვის რომე
სილი უცხელებოდ არ იქნების, თუ სილსა სწამლებ. ცხელებასა აწ-
ყენს, თუ ცხელებასა სწამლებ სილსა აწყენს ასრე ქენ რომე ერთსა
დღესა სილსა სწამლე და მეორესა ცხელებასა, ერთსა წყურვილსა
დილასა უწამლე და საღამოსა მეორესა, გასინჯე რომელიცა უკეთ
მოუხდეს ისი ქენ. ამისი წამლობა ესე არის, რომე როგორაცა პირ-

20 ველსა დღესა დაემართოს სენი, ფიცხლა უწამლე გამრთელდების და
თუ გუიან უწამლებ უფრო ძნელია.

სილი ფირტუისა გასივებასა ქუიან და დაბაყლებასა. წამლო-
მისი, უწინა ბასილიკე გაუხსენ და ყოვლისა სარჯლისაგან მოსუენე-
ბით შეინახოს, და წყალ გარეული ძმარი შეასუან ერთსა ჟამსა ორ-
ჯელ სამჯერ, ფირტუსა გამოსწმედს. და ხანდახან სისხლსა გამოუშ-
ვებდეს კარგი არის, და მას უკანით ყურსი ქარბა მიეციით წამლები-
მისი, აიღე: ქარბა, ძოწი, მარგალიტი დამწვარი კარგად, და დამ-
წვარი ირმის რქა, გარცხილი სადნაჯი ამათგან სამსამი დრამი, წი-
თელი ვარდი თოხმაქანი, ხმელი ქინძი, თუთუბა, მოხალული სამცი

30 არაბი, გულნარი, ნიშასტაგი მოხარშული სამცი არაბი ამათგან ხუთ-
ხუთი დრამი, ტაბაშირი, აყაყია, ფარფარას წუენი, ამისაგან ორორი
დრამი, ესე ყუელა დანაყე და გაცარ და გულნარას წუენითა შეზილე,
და თუ ხუელა სჭირდეს ბაზრაცატუნისა ლაბითა შეზილე, და ორ-
ორი დრამი ყურსები შექენ და ჩრდილსა გა[ა]ხმე და მრავალ ძარღუას
წუენითა მიეც, თუითო ყურსი. საჭმელად ქერისა კორკოტი და შიგა
მოადუღე თხისა კლიკი, მოცხარი, კომში და ბროწეული უმწიფო
შეასუი და სხუა საჭმელსა ნუ მისცემ, ამით შეინახე.

თუ სნეული სუსტად იყოს, მოთხე ფუშრუკი შექენ ქერის ფქუილისა ან სხუილისა ცერცუისა, ანუ მუხუდოსა იგი აჭამეთ და ტლე შემოსდევ, აიღე: წისქუილის მტუერი, საკმლის მტუერი, კუერცხის ცილითა შეზილე და მკერდზედა შემოსდევ, საკმელად თათფლითა აჭამეთ და ხორცი ღურეჯი, კაკაბი და გლონი აჭამეთ.

თუ ერთობ გახსნით იყოს, ესე სუფუბი მიეც, აიღე: სამეცი არაბი გულნარი, მოცხარი ათ ათი დრამი, [თეთრი] საკმელი, ფარისიაოშანი ხუთხუთი დრამი დანაყე გაცარ და თბილითა წყლითა ან შაქრითა, თათფლითა მიეც, მაგრა შაქრითა სჯობს. ამისგან თუ ი-
10 თო ჭამა სამი დრამი.

ნიშანი მკერდისა ტკივილისა. [იციოდით მკერდის ტკივილი]¹ ოთხისაგან იქნების, რა კაცსა მკერდი სტკიოდეს მისი ნიშანი, ღუჯი ნახე, თუ წითელი იყოს, იციოდი სისხლისაგან არის, და თუ ყუითელი იყოს იციოდი ზაფრისაგან არის, და თუ თეთრი იყოს და ქაფიანი ბალდმისაგან იქნების, და თუ მოშაო და მოზნელო იყოს სევდისაგან იქნების.

და შავასა ოთხი ნიშანი არის, პირველი ესე, რომე სულსა ველარა იქცევდეს და ხუელა ერთობ იყოს და გუერდი დაკოდილივითა სტკიოდეს და ისი რომე სულსა ვერა იქცევდეს, იგი სენისა სი-
20 მაგრისაგან იქნების და ნამეტნავი ხუელა სინედლისაგან იქნების, რომე მკერდსა შიგა შეგროვებულ იყოს, და გუერდი დაკოდილივითა რომე სტკიოდეს, ისი დაკეცილისა ბუდისაგან იქნების და ერთობ სიცხისაგან იქნების, რომე ბუდესა შეიყაროს და ბუდე გა-
[ა]ცხელოს.

და ვისცა შავა დაემართოს, თუ თხუთმეტ დღემდი და ან ოცამდი არა მოკუდეს, აღარა ევენების რა. და ერთი სიმრთელისა ნიშანი ესე არის, რომე ერთობ ღუჯი მოსდიოდეს, მკერდი გამოწმ-
დების, მეორე ნიშანი შავასა ესე არი რომე ერთობ ძნელი სენი
არის და ავი.

30 პირველად რომე ხუელა სჭირდეს და მკერდი ხუელისაგან გამო-
წმდეს ამას სუმიფული ქუიან.

ბაგრატ აქიმი ასრე იტყვის: ვისცა ესე სენი დაემართოს, თუ თხუთმეტსა დღესა არა გამთელდეს ერთობ ავი არის და ძნელი იმა სნეულისა საქმე.

თუ პირველად ბალდამსა დაუწყოს ამოღება, იციოდი რომე დარჩება, და თუ უფრო დამძიმდეს, იმისი იციოდი რომე სენი ფირ-

¹ ჩამატება მხედრული ვარიანტისაა.

ტუშიგა ჩავა. და მეორე ნიშანი ესე არის რომე ღუჟი სქელი და ბალღმიანი ამოვიდეს, ისი დამჟავებული არა იყოს, ისი დამწურისა სისხლისაგან არის. და ისი რომე გულისა ბუდე არის, ისი სისხლი ამისკე დაიზიდავს.

რავი ამისთანა სენი ეცეს კაცსა მართებს რომე ბასალიკე გაიხსნას, და რაცა შეეძლოს სისხლი გამოუშუას, იმა მხრისაკენ სათცა სენი იყოს.

10 თუ ძალი არა ქონდეს, ნუ გამოუშვებს. მერმე ესე წამალი მიეცე: აილე: უნაბი და სიფისტონი თუითო თუითო ორმოცდა თუ-რამეტი მარცუალი ხუარასანი ოცი დრამი, თეთრი ხაშხაში შუიდი დრამი, ესე დანაყე და ჭურჭელშიგა ჩადევ და ზედა ორი ლიტრა წყალი და[ა]სხი და ერთსა დღესა და ღამესა გაუშუი მერმე ადულე, რომე ნახევარი დარჩეს და რა დაწმდეს ჭიქაშიგა ჩა[ა]სხი და შეასუი დილეულად ოცი დრამი. მერმე ქერისა წყალი სნეულისათვის სუბუ-ქია და კარგი, და სენი გაწმიდოს, იმა სასმელისა წონითა ქერის წყალი შეასუი.

20 თუ ღუჟი ადვილად ამოიღოს, ისი წამალი შეასუი, რომე დაგუიწერია. და თუ გუნება შეკრვით იყოს, აილე: ხიარშამბარი შუშმისაგან გამოღებული ოთხი დრამი, ამა სასმელშიგა [ჩაყარე] ათი დრამი და კარგად შეზილე ხიარშამბარი, მერმე გაწურე და თხუთ-მეტი დრამი იისა სასმელი ჩა[ა]სხი და ნელად გა[ა]თბე და სალამოდ შესუი ხიარშამბარი მერმე გაწურე თხუთმეტი დრამი შაქარი ხიარშამ-ბარისა სანაცულო არის. თუ დიდი კაცი იყოს და ვაჟი იყოს, სამი დრამი ია ქენ და ათი დრამი შაქარი. და თუ სენი ერთობ გვერდი-საკე იზიდევდეს, სუბუქი ოყნა შეკაზმე ამა ნიშნითა აილე უნაბი და სიფისტონი თუითო ოცდაერთი დრამი, ქერისა კორკოტი თხუთმეტი დრამი, ჭაკუნტლისა ძირი ოცდა[ა]თი დრამი. თუ ძირი არ იყოს, ფურცელი ქენ, ყუელა ჭურჭელშიგა ჩადევ და ზედა წყალი დასხი ნახევარ ლიტრა და ადულე, რომე ნახევარი დარჩეს და დაწმდეს, და 30 მერმე იისა ზეთი გაურვივე თხუთმეტი დრამი მარილი და ბორაკი, თუითო ორორი დრამი ყუელა ერთმანერთშიგა გაურვივე და ორად გაყავ, ნახევარი ერთსა დღესა და ნახევარი მეორესა აღებინე. და მერმე ესე წამალი შექენ და გარეთით ზედა დასდევ. აილე: იისა ზეთი თხუთმეტი დრამი, ქითირა სამი დრამი თეთრი ცვილი ექუსი დრამი, ვარდის წყალი ორმოცდა[ა]თი დრამი და ქინძის წყალი ორ-მოცდა[ა]თი დრამი ქითირას გარეთ ყუელა ჭუაბშიგა ჩახარშე ვირემ ცვილი დადნებოდეს მერმე ქითირა დანაყე და შიგა გაურვივე რომე გაერთდეს. მერმე აილე: სქელი სამოსელი და ვარდისა წყალი გაუ-

რივე და ესე წამალი ზედა გა[ა]ბრტყელე და მკერდზედა დასდევ, იმა სამოსლის ოდენი სამოსელი დასოვლე და ზედა დასდევ, რომე წამალი ნედლად შეინახოს, ღამით და დღისით ესე წამალი ოთხჯერ ქენ.

10 თუ ერთობ სენი გაგრძელდეს ესე წამალი ქენ, აიღე: ქერი-სა ფქვილი და ტუხტის ძირი და ხმელი ია, და ქათირა, თუითოსაგან ათი ღრამი ყუელა დანაყე და იისა ზეთითა გაურივე და იმავე წესითა ზედა დასდევ მკერდსა და საკმელი აქამე, აყირო და პურისა ფუშრუკი და ბაკიდას წყალი და ანუ ნუშისა და შირიხიშტისა ზეთი და ქინძი ახალი იყოს თუ ხმელი და უშუელოს ღთითა.

იბ. კარი სტომაქისა ტკივილისა, ბოყინისა და სლოკინისა და იაზასი. სტომაქისა ტკივილი მრავლისაგან იქნების, ერთად ამისთვის რომე ავი და მრავალი საკმელი ჭამოს. ერთად ამისთვის რომე დედაკაცთანა მრავალჯერ დაწვეს. ერთად ამისთვის მრავალი მხურვალი საკმელი ეჭამოს ერთად დიდისა ღუნის სმისაგან. ერთად, ნალულისაგან სიმხურვალისა რომე სტომაქსა მიხუდეს. ერთად, ფერდისა სიგრილისაგან, რომე ფერდშიგა მრავალი სიგრილე შეყრილ იყოს და იგი სტომაქსა მიხუდების, ერთი ვარამისაგან რომე, სტომაქსა ზედა ვარამი გამოუჩნდეს. [ვარამი] სიმსივნესა ქუიან.

20 ნი შანი თუ სტომაქისა ტკივილი მრავლისა და ბევრისა საკმლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე რაცა ჭამოს არა მოქარვებდეს და მერმე სხუაცა მოინდომოს და როგორცა ჭამოს მეორედ მასვე წამსა გახსნას სტომაქი და ტკივილი დაუწყოს, ყურყური მუცელშიგა და მას უკანით არწყევინოს რაცა ეჭამოს და ან ესვას ყუელა ამოაღებინოს.

30 მისი წამალი ესე იყოს, ბროწეულისა შარაბი შეასუით და ესე ტლე შექენ, და რომე ტლებშიგა სწერია რწყევისათვის, და სტომაქზედა გარდაკარ. რწყევისათვის ტლე, აიღე: შემწვარი კომში და ვაშლი, სანდალი, ვარდი და ნედლი მურტი, სხლისა წუენი, ქუქი, ლადანა, ქაფური სწორ სწორი დანაყე და წუენებშიგა გაურივე და მკერდსაზედა ტლედ შემოსდევ. და პიტნისა შარაბიცა კარგი არის რწყევისათვის ყოველთა დღეთა ესე ყურსი აჭამონ. ამა ყურსისა წამალი: წითელი ვარდი ხმელი და გაცრილი და დანაყილი, ორი მუტყალი ინდური უდი და მასტაქი, სუნბული და სალიხა, ფუყაიუსხურ, დარიჩინი, აფსანთინი თუითოსაგან თუითო ღრამი, ყუელა დანაყე და გაცარ და ამა წამლებისა წონა ძუელი ღუნო გაურიოს და ყურსები შექნან და აჭამონ თვითო მუტყალი. მისი [საკმელი] ნარდანგითა და ბროწეულითა საჭამადსა შეუქმო-

დენ, და ზირა ქირმანიცა გაურიონ და ამას აკმევდით, ღთისა შეწევ-
ნითა, ესე უშუელის.

თუ დედაკაცთანა წოლისაგან სტკიოდეს, მისი ნიშანი
ესე იყოს, რომე სტომაქი მუდამად სტკიოდეს და მუდამად უფერუ-
ლად იყოს და მკლედ იყოს და დღივ და დღივ მკლდებოდეს, და მო-
სუენება არა ქონდეს. და ესეცა იქნების რომე სიყუითლე დაერთოს.
და ერთობ ნამეტნავად უნდომად იქნების.

10 მისი წამალი: ესე მაჯუნი არის, მაჯუნი ქამუნი, სიქანგუბი-
ნითა¹ უსულითა ან სიქანგუბინითა ბუზურლითა, შიგა გაურიონ და
აჭამონ, ხუთი დრამი სიქანგუბინი ხუთსა დრამსა მაჯუნშიგა გაურივე
და აგრე აჭამე და საჭამადსა ყუელასა ცხურის ხორცსა აკმევდით და
ზედა სანანებელსა მოუყრიდით.

თუ ამა სენშიგა დაერთოს ხურვება, საკმელად ფუშრუქსა აჭ-
მევდით და კამისა თესლი გაურივეთ ამა ფუშრუქშიგა ერთსა დღე-
სა ამას აკმევდენ და ერთსა დღესა რძესა აკმევდენ შაქრითა. ხანდა-
ხან ქერისა კორკოტსა აკმევდენ ნიგუზის ზეთითა.

მაჯუნი ქამუნისა, რომე უშველის სტომაქისა ტკივილსა, თუ
ქარი ჩავარდნოდეს სტომაქშიგა გამოილოს, და რომელსა ძუელი ცხრო
სჭირდეს და იმა ცხროსაცა უშუელის, რომე სიგრილე შორეოდეს.

20 აიღე: ძირა ქირმანული ათი დრამი და მერმე კარგითა ძმრი-
თა დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა და მერმე ძმარი დაწურე და
ძირა გა[ა]ხმე და მოხალე და აიღე ზანჯაფილი ოცი დრამი და პილ-
პილი ხუთი დრამი და სადაფისა ფურცელი ათი დრამი, დარიჩინი
ხუთი დრამი, ყუელა დანაყე და გაცერ ერთმანერთშიგა გაურივე და
მაგა წამლებისა ზომა სამი თაფლი ქენ, აიღე და წმიდასა ჭურჭელ-
შიგა ჩასხი და აღუღე და ქაფი მოხადე ვირემდის გაწმედეს და მე-
რმე წამლები გაურივე და შეზილე კარგად და მერმე წმიდასა ჭურ-
ჭელშიგა ჩასხი და რა მოგინდეს მიეც რაცა შეიძლოს და მერმე ერ-
თი კუანჩხი ღუინო შეასუი.

30 თუ მნურვალი და მწვავე საჭამადი ეჭამოს და მისგან იყოს,
მისი ნიშანი ესე იყოს, მუდმად თავი სტკიოდეს და თავი უბრუნე-
დეს და წყურვილი მწოვედ იყოს და თავი და პირი წითლად და
ცხლად ედგას და სტომაქიცა სტკიოდეს. მისი წამალი პირველად
პიტნისა შარაბი შეასუან, მასუკანით ყარამფული და მასტაქი სწორ
სწორი ქენ და იმა პიტნისა შარაბშიგა გაურივე და იგი შუასუას და
ესე ტლე შეუწყონ და სტომაქზედა შემოსდებდენ: ხმელი ვარდი და

¹ დედანში სწერია „სიქანგუბინითა“.

ბიისა ყუავილი და თეთრი სანდალი ამათგან სწორ სწორი წყლითა ერთმანერთსა გაურივე და ტლე შექენ და სტომაქსა შემოსდეგ, და მისი საკმელი ხორცი გნოლისა, კაკბისა, ღურაჯისა.

თუ ლუინისა მსმელი იყოს ცოტასა ხანსა ლუინო დასთმოს და ყოველთა დღეთა ღიმოსა შარაბი შეასუთ. ტირიფისა ფურცელსა ყოველთა დღეთა ქუეშე მოუგებდეთ, და ტირიფისა ფურცელი დანაყეთ და მისი წუენი დაიჭირე და ქერის ფქუილი და ხატმი გაურიონ და სტომაქსა შემოსდვან [ხატმი] ტუხტსა ქუიან.

10 თუ სტომაქისა ტკივილი დიდისა ლუინისაგან იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე მუდამად გულისა ბნედა მოუვიდოდეს და კკუა შეცუული იყოს, და მაჯა და სტომაქი რომე უნახო, თუ სთქუა ცეცხლი ედებისო, ასე ცხელი იყოს და სტომაქი სტკიოდეს. ამას ესე წამალი უნდა: სადა სიქანგუბინითა, ხმელი ვარდი დანაყილი და გაცრილი, ხუთი დრამი ტაბაშირი, დრამ ნახევარი სუმაყი, სუმაყი თუთუბოსა ქუიან, ქინძისა თესლი ხმელი ორი დანგი და ნახევარი, ესე ყუელა დანაყონ და გაცარ და სიქანგუბინშიგა გაურივე და აჭამე სამსამი მუტყალი, ამა სიქანგუბინსა სახელად სიქან გუბინ საფარჯალ ქუიან. მოიღე: ბიისა წუენი ერთი ლიტრა და ერთითა ლიტრითა ძუელითა ლუინითა მოადუღონ და ქაფი მოხადე, ასრე 20 ადუღე, რომე თხელსა თაფლსავითა შეიქნას, ამა სიქანგუბინისაგანა წამლებშიგა გაურივე და აჭამე და ხელისა ბასალიკე გაუხსენი და ქასნისა წვენიცა შეასუ და ქერისა კორკოტიცა აჭამეთ.

თუ სტომაქის ტკივილი ნავლულისა სიცხისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს ამა სტომაქისა ტკივილისაგან ცხელებაცა დაერთოს და ხაფაყანიცა, ხაფაყანი გულისა ძგერასა ქუიან, ამას ალილას შარაბი შეუწყევით, შირიხიშტიცა გაურიონ ამა წამლებშიგა.

30 თუ ესე სტომაქისა ტკივილი ძუელი იყოს, თურბითისა ყურსი შეუწყევით ამა წესითა როგორაცა ყურსებშიგა სწერია და მუდმად დო შეასუთ, მერმე ესე წამალი შეასუთ, აიღე: რკინისა წიდა ხუთი დრამი დანაყე და გამორეცხე შუილჯერ ასრე რომე კარგად გაწმდეს, მერმე გა[ა]ხმე და სამი დრამი აწონე, მერმე დაიჭირე ზირა, ულბო, ქასნი, სონიჯი, ნანხუა, კარვა თუითოსაგან [ექუს]ექუსი დრამი, ყუელა დანაყე და წიდასაშიგა გაურივე, მერმე დაიჭირე: ნიახური პიტნა სადაფი სწორ სწორი იმა წამლებშიგა გაურივე, ცოტა პარკი შეკერე, და წამლები შიგა ჩაყარე და დოშიგა ჩადევ და ერთსა დღესა და ღამესა შიგან იყოს, მას უკანით გამოწურე დო და იხმარე.

თუ კარგად მოუხდეს დოშიგა წამლებივე ადუღე დო შეასუო და წამლები გაყარე, და წყლის მაგიერად კიტრი აჭამე შაქრითა,

ესე დო სამჯერ ქენ და ასუი. თუ ამითა მოიჯობინოს კარგია.

თუ ამან არ უშუელოს ბამანი და თუდარი დანაყე ხუთი დრამი და იმა წამლებშიგა გაურივე.

თუ წყურვილი ერთობ იყოს და პირი უმწარდებოდეს და აცხელებდეს ვაშლისა და ბროწეულისა შარაბი მიეც ისრიშისა და თუთუბისა საჭამადი, თუ ერთობ სუსტად იყოს გნოლი და კაკაბი ამაშიგა მოხარშონ და აჭამონ, ხონობი და ახალი თევზიცა აჭამონ ძმრითა.

10 თუ გული ერეოდეს და პირი უმწარდებოდეს ეგების რომე რწყევაცა დაემართოს იმას ესე წამალი შეუწყევ, აილე: ყუითელი ალილა ოცი დრამი, ხურმა, ჩამიჩი, თხუთმეტ თხუთმეტი დრამი სინჯიტი, ტყემალი თუითოსაგან ოცი მარცჳალი, სინამაქი შასთარა თუითოსაგან ხუთხუთი დრამი ეს ყუელა სამსა ლიტრასა წყალშიგა შიადულე რომე ერთი წილი დარჩეს, მერმე ოცი დრამი თარანგუბინი, ათი დრამი შირიხიშტი ამა თბილსა წყალშიგა გაურივე და და[ა]ლბე და ხელითა დაზილე და გაუშუი, რომე დაწმდეს და იმა მოდულეულსა წყალშიგა გაურივე, ასრე ქენ რომე ყუელა ასი დრამი შეიქნას და კოლოფშიგა ჩასხი და ერთსა კუირასა ცასა ქუეშე დადგი და ზედა დაბურე. ერთსა კუირასა უკანით ამავე წესითა ქენ, მერმე 20 ასთონიერთი აყირყარა დანაყილი ამაშიგა გაურივე, მერმე ერთსა კუირასა კიდევე ცასა ქუეშე დადგი, მერმე დაწმიდე და ტლედ სტომაქზედა შემოსდევე და ზედა სამოსელი შემოახუივე.

თუ ამან არ უშუელოს, იცოლი რომე სტომაქი დაწყლულეულა ამას ყურსი სუმბული უნდა შეუქნან. აილე სუმბული და ყასბუზარრა, და რევანდი ჩინი და სალიხა, ფეყირა უსხური თუითოსაგან სამი (დრამი) მური, ყუსტი, ფილფილი თუითოსაგან თუითო დრამი, (მუყლი აზრაცი ერთი დრამი) და მუყლი სამი დრამი, მასტაქი ორი დრამი, აშაყი ერთი დრამი, აშაყი წყალშიგა ჩაადე რომე დადნეს ესე წამლები შიგა გაურივე და ყურსები შექენ, თუითო ყურსი 30 თუითო დრამი, ყოველთა დღეთა მიეც რომე ჭამოს.

ესე ტლე შექენ და სტომაქზედა შემოსდევე, ტლისა წამალი, აილე მუყლი ორი დრამი და ნახევარი, აშაყი ერთი დრამი, აბულბანი ორი დრამი და ნახევარი სუმბული ერთი დრამი, მასტაქი სამი დრამი, ცვილი ერთი დრამი, ნარდინის ზეთი ერთი უკია. ცვილი, ვაშაყი, მუყლი და მასტაქი დაადნევე ძველსა ლუინოშიგა ესე სხუა წამლები შიგა გაურივე და ნარდანის ზეთიცა შიგა გაურივე და სტომაქზედა შემოსდევე. საკმელად მუხუდოსა წუენი მიეც შაქრითა და აბანოსაც ებანოს.

სტომაქი რომე სუსტად იყოს და საკმელსა არა აღნობ-
დეს, აიღე ანისონი და წყალშიგა მოადღუღე და მერმე დაწმიდე. ისი
წმიდა წყალი ორითა მუტყლითა ქიშიშითა კიდევე მოადღულეთ და
კიდევე დაწმიდე მერმე ერთი მუტყალი ზირა ქირმენი რუმული
გაურივე დანაყილი იმა წმიდასა წყალშიგა და შეასუთ.

თუ ამან არ უშუელოს ესე წამალი მიეც, აიღე ანდუზი, ძირა
თუითოსაგან ორი დრამი, სუმბული ყარამფული თუითოსაგან თუი-
თო მუტყალი, ალიქირუმი¹ ერთი დრამი, წითელი ვარდი ნახევარ
მუტყალი ესე ყუელა დანაყე და სამი ამათი წონა ოაფლი ქენ და
10 მაჯუნი შექენ და ყოველთა დღეთა სამი მუტყალი მიეც.

სხუაი ნიშანი სტომაქისა ტკივილისა, აქიმთა ამბავი და
საუბარი, სტომაქისა ტკივილი სადნობელისა უძლურობა არის, რომე
არს ჯაზბა, აზიმი ამას ქუიან, და დაფია თუ ესენი დასუსტდებიან,
სტომაქშიგა სენი გაჩნდების.

თუ ჯაზბა დასუსტდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე საკმელი
კამოს და სტომაქისაგან გაიაროს, სტომაქი დაუძძიმდეს, და ხანდა-
ხან მოუსუენებლად შეიქნას, გულის ძგერა და მკერდისა ტკივილი
და თავისა ტკივილი გამოუჩნდების და რწყევაცა გამოჩნდეს, ამისი
მიზეზი ზაფრისაგან იქნების რომე სტომაქშიგა გამაგრებულიყოს.

10 წამალი ამისი მუდმად თბილსა წყალსა სმიდი ნუშისა ზეთითა
და კარაქსა აკმევდი, თუ არ უშუელოს არწყევინე თბილითა წყლი-
თა და სიქანგუბინითა თუ არ უშუელოს ერთი მიტყალი იარაჯფეყ-
რა დანაყე და თაფლშიგა გაურივე და მიეც.

მასქისა ძალისა უძლურობისა ნიშანი ესე არის რომე,
საკმელი არ მოუნდებოდეს. მასქისა უძლურობა ორფერია, ერთი
ისი რომე საკმელი კამოს ასრე ეგონოს ვარწყევო, აზიდებდეს და
გული ეშლებოდეს, ამისი მიზეზი ანუ ბალღამი არის სტომაქშიგა,
ანუ უძლურობა სტომაქისა, შეორე ესე არის რომე რაცა საკმელი
კამოს ფაცხლა ნაწლევშიგა ჩავიდეს. ამისი მიზეზი ესე არის რომე
30 სტომაქშიგა ბალღამი არის, რასაცა კამდეს რწყევითა ამოვიდეს.

თუ სტომაქისა უძლურობისა იყოს, მისი ნიშანი ისი იყოს რომე,
სადამდის სტომაქი საკმელისაგან არა აივისოს მანამდი ესე ნიშანი
არ გამოჩნდეს.

და თუ სენისა გუარი მხურვალი იყოს უწინა წყნარად გავო-
ნება უნდა მერჩე ვაშლისა და კომშისა წუენსა უნდა ასუემდეთ და
ლიმონისა შარბათსა ახმარებდეთ და ქაშქაბსა აკმევდეთ.

¹ ალიქირუმი თეთრი საკმელია, აზიაზე სწვრია ბხედრულით.

თუ გაუგრძელდეს ზროხისა და რკინითა მოადუღეთ და იმას ასუშევდით. აიღე: ტაბაშირი და ვარდი და გულნარა, ყარაზი, ტარასესი, ქარბა ათი ისტირი დანაყე ამა წამლებშიგა ხუთსა დრამსა გაურევდი და ასუშემდი. და საჭმელად ვარია შეუქენ ისრიმითა, ქერისა და ფეტუისა საჭამადი აჭამეთ, ბრინჯი და ოსპი ნახევარზე დანაყილი შეუწყევით.

და სტომაქზედა ესე ტლე შემოსდევით, აიღე: სანდალი, გულნარა ვარდი, მურტისა ფურცელი, სწორსწორი დანაყე, ვაშლისა და კომშისა წუენითა შეზილე და სტომაქზედა ტლედ შემოსდევ. თუ 10 სიმბურვალისაგან სტკიოდეს ესე წამალი უყავ.

თუ სენისა გუარი ბალღამისა იყოს პირველად სტომაქი გაუწმინდე ან ყუანითა, ან რწევითა ან იარაჯ ფეყრითა, მერმე ჯავზისა გუარიშნი მიეც ამა წესითა აიღე: ალილა შავი ანუ ყუითელი და ფურისა ერბოთა მოადუღე, მოხალე და ათი დრამი, მერმე აიღე ხუთი დრამი წიწმატისა თესლი და სონიჯი და გარეული ქონდარი ამისგან სამსამი დრამი, ხუბა სელად და ძრმითა გაზრდილი, რკინისა წიდა არის, ათი დრამი ყუელა დანაყე და წიწმატისა თესლი დაუნაყელი ქენ და თაფლითა შეზილე ამისგან სამი დრამი, ხუთ 10 დრამამდის, მარგე არის.

ნი შანია აზიმისა, ძალისა უძლურობისა. რაჟამს საჭმელი 20 ჭამოს გუიან მოიდნოს და სტომაქი დამძიმდეს და გუიან გაიაროს და რა აბოყინოს იმა საჭმლისა სული ქონდეს, რომე უჭამია, და ფსელი მისი და ნავალი ყუითელი იყოს და სუსტად იყოს და ავი სენი გამოჩნდეს, როგორაცა ზემო სწერია. მას ასეთი წამალი უნდა, რომე ძალი მოემატოს.

თუ მისი მიზეზი ბევრისა ჭამისაგან იყოს მაშინ ასეთსა ადგილსა დააწვინე, არა მხურვალი იყოს და არცა გრილი. მარცხენასა გუერდ- 30 ზედა წოლა სტომაქსა გაახურებს. თუ დილასა მხიარულად ადგეს აბანოსა იბანოს და საჭმელი სუბუქი და ცოტა ჭამოს. და მარჯუენასა გუერდზე დაწოლა სტომაქსა საჭმლისაგან დასცლის.

თუ გუნება გრილი იყოს ცოტა ატრაფული ღუინითა გალესე და შეასუი. და მხურვალი ტლევები შემოსდევ და საჭმელი მხურვალი და ნედლი და ადრე სადნობელი მიეც.

თუ გუნება მხურვალი იყოს, სიქანგუბინი საფარჯლისა, კომშისა ქუიან, და ბროწეულისა შარაბსა უნდა მიცემა, საჭმელი რაცა ჭამოს, თუთუბოთა და ისრიმითა და მჟავისა ბროწეულისა წუენითა უნდა ჭამოს.

ამა ქუემოთ წამალნი იწყებთან. ესე ცოტა ატრეფული არის, აიღე: ქაბული ალილა, კუერცხის გული და ბალილაჯი, ამათგანი სწორი წონი დანაყე და გაცერ და ნუშისა ზეთითა შეზილე და ამათგანისა წამლისა წონი ქნა ნუშის ზეთი და ჰერულ მოხდილითა თათლითა შეზილე და ჭურჭელსა ჩადევ და რა მოგინდეს იხმარე, შესუმა მისგან თხილის ზომა, წყლითა თბილითა, ერგების ღთითა.

ნიშანი ტლისა, აიღე: იასამანისა¹ ნაფუშნეტი და გულნასრი-
ნისა² ნაფუშნეტი, რომე თეთრსა ვარდსა ქუიან, ინდაური უდი,
მასტაქია, ლადანა, თურინჯის ქერქი, თეთრი საკმლისა ქერქი, ყარამ-
10 ფული, სუქი, ჯაფი, ბასბასა, ზაფრანი, ფალანჯ მუშკი, ნანხუა, ყაყულა
აქიბარი, ყასბუზარა, სუმბული, ვარდი, სწორ სწორი, მუშკი რომე
სული სდიოდეს ყუელა დანაყე და მარზანგოშისა წყლითა და მურტის
ფურცლისა წუენითა და მასტაქისა ზეთითა დაალბე და შემოსდეგ,
ჯალინოზისა ტლე არის. სიქანგუბინსა საფარჯალისა, რომე კომშსა
ქუიან, რომე ცოტა ძირა შიგ გამდნარიყოს სტომაქისა არემარესა
რომე ერთობ მხურვალე არ იყოს არგებს და სიქანგუბინსა ასრე
უნდა, რომე ერთსა ლიტრასა სიქანგუბინსა ერთი უკია ძირა გაუ-
რიო.

დაფისა ძალისა უძლურობისა ნიშანი ესე არის, რომე
20 მრთელისა კაცისა სტომაქშიგა (საჭმელი) თორმეტსა ანუ თექუსმეტსა
ყამსა დარჩეს, ესე უძლურობისა ნიშანი არის. და ყელით რა ქარი
ამოვიდეს მუავე ქარი ამოვიდოდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი
რომე სნეულობისა ნიშანი არის.

ამისი წამლობა ნედლისა სასმელისა და საჭმელისაგან უნდა,
რომე სინედლეცა ქონდეს და სიგრილეცა. ესე იგი არს, ხილთა წყა-
ლი, სიქანგუბინი(სა) ჯულაბი, ხიარშამბარი ქასნისა წუენითა გაზ-
დილი, ალილაცა კარგია და მარგე, საჭმელად მუავე ქლიავისა
შავისა, თაბარინდითა, ოსპი და ასპანახი ნუშის ზეთითა აჭმევდით.

თუ სტომაქისა სიმსივნე სისხლისაგან (იყოს და) გამოჩნ-
30 დეს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე სადნობელსა ძალი გაუძლურდეს
და ცხელი ცხელება მოეკიდოს და ენასა ბრკე მოეკიდოს.

მისი წამალი, პირველად ხელი გაუხსენ ბასალიკე და მერმე
არაფერი წამალი გასახსნელსა და სარწყევლისა არ უნდა მისცე,
რწყევა საფათერაკო არის და სტომაქზედა კომშისა ფურცლის
წუენსა უნდა შეცხება და მისივე დანაყილი ფურცელი სტომაქზედა

¹ სწერია „ასმანისა“.

² გულნასრინი თეთრი ვარდი.

შემოსდევ, და ვაშლისა წუენი და ვარდისა წყალი სანდალი შიგა
გალესული იყოს იმას უნდა შეცხება და მუმრულანი ვარდისა ზეთი-
თა და ცვილითა შექნილი იყოს მჟუარზედა გაბრტყელე და სტომაქ-
ზედა დასდებდი.

სხუაი, აიღე: კომში, ვაშლი, შეწვი დანაყე და ნედლისა აყი-
როსა ნათალი შიგა გაურივეთ და თუხმაქანისა ფურცელიცა შიგ
გაურივე, ყუელა ერთმანერთსა გაურივეთ და სტომაქზედა შემოსდევ
და სასუმელად მჟავისა და ტკბილისა ბროწეულისა წუენი, და
10 კომშისა და ვაშლისა წუენი და საკმელთაგან აფარეზებინე. და
საკმელსა ქერისა კორკოტსა და ბროწეულისა წუენსა უნდა დაჯე-
რება. თუ წყალი სწყუროდეს იისა და ნელოფარისა შარბათი
ასუით წყლითა. და მეოთხესა დღესა ზედაზედა მრავალძარლუას
წუენი, ქასნისა წუენი, ძაღლის ყურძენას წუენი, თუითოსაგან თუითო
უკია ოთხისა დრამისა ხიარშამბარისა გულითა გალესული იყოს და
გამოწურვილი, ერთი დანგი ზაფრანა გაურივე და სამსა დღესა
ზედაზედ შეასუი. და ესე ტლე სტომაქზედა შემოსდევ. წამალი
ტლისა, აიღე: ქერისა ფქუილი, სანდალი და ნედლის აყიროსა ნათა-
ლი ცოტა ზაფრანითა, ძაღლის ყურძენას წუენითა ტლე შექენ, და
სტომაქსა ზედა ტლედ შემოსდევ¹.

20 თუ სტომაქისა სიმსივნე ზაფრისაგან იყოს, რომე სტო-
მაქისა თავსა გამოუჩნდეს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე სტომაქისა
თავი უსივდეს და პირი და ენაი გაუყუთლდეს და პირი გაუმწარ-
დებოდეს და ერთობ ცხლად იყოს და შეწყყენით და ერთობ სწყუ-
როდეს. ესე სიმსივნე სისხლისა სიმსივნესა ახლოს ახლავს.

წამალი ამისი: ქაშქაბი მიეც, ასე რომე კირჩხიბი შიგა მო-
დულდებულ იყოს და კიტრის თესლისა გული, თუხმაქანისა თესლისა
წუენითა და შაქრითა ერთობ მარგე არის. და ტლე შემოსდევ აყი-
როსა ნათლისაგან, ხატმი და ქერის ფქუილი და ტალბი და შანგი-
ერისა წუენი, ყუელა ტლედ ქენ და შემოსდევ და მრავალძარლუას
30 წუენი და ფურცელი და ხატმი დანაყე და ტლედ შემოსდევ, ერთობ
მარგე არის.

თუ სტომაქისა სიმსივნე ბაღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი
ესე არის, რომე საკმელი არ უნდოდეს და პირსა დორბლი ერთობ
მისდიოდეს, ცხელება წყნარი იყოს და სიმსივნე რბილი იყოს და
წყურვილი არ იყოს. რა ამისთანა სიმსივნე გამოჩნდეს, ყოველთა
დილათა კამისა წუენი და ნიახურისა წუენი, ოროლი უკია ორითა

¹ აშიაზე სწვრია: ნანხუა—სოლინჯია, მარზანგოში—ქონდარია, ქასარ ბუ-
ხური—ღერწმის ძირია, ქასნი—ვარდკაქაქია,

უკიითა ნუშისა ზეთითა გაურივე და მიეც შუიდ დღემდის, მას უკანით, აქლილალმალიქი და კამისა ძირი ათათი დრამი ოთხით ბალდადურიითა ლიტრითა წკლითა მოადუღე ასე რომე ერთსა ლიტრაზედა მოიყაროს, ყოველთა დღეთა ოთხი უკია მისგან ოთხი დრამი ფარისიაოშანი¹ და სამი დრამი ნუშის ზეთი გაურივე და მიეც მარგე არის.

სხუაი წამალი, აიღე: ვაზისა ნაცარი თოფალახი უსხური, სუმბული დანაყე და გაცარ და ნარდინისა და სუმბულის ზეთშიგა გაურივე და სტომაქზედა შემოსდევ. ამისი საჭკელი სატაცური და
10 ქაკუნტელისა ფურცელი ნუშისა ზეთითა და ზეთის ხილისა ზეთითა მიეც, და წყლის მაგიარად მულასალი² ასუით.

ნიშანი მაგრისა სიმსივნისა ესე არის, რომე არა დია გამოჩნდების, არცა დია ბალდამს გამოიჩენს. თუ გამოჩნდეს ნიშანი ისი არის რომე სტომაქი მაგრად და მძიმედ ქონდეს და ტანი დამქლოზოდეს, ავი საგონებელი და შიმშილი გამოუჩნდეს. წამალი მისი ზედაზედა აქლემისა რძე მისცე, მარგე არის, მულასალითა.

სხუაი, ხიარ შამბრისა გული მულასალშიგა დაალბონ და გამოწურონ და ბედანჯის ზეთითა მისცენ, მარგე არის.

თუ სტომაქშიგა ღუბელა გამოჩნდეს, თუ ტანი დაუშკლდეს
20 და თვალნი უკუეყარნენ და ყვანა რწყევა გამოჩნდეს, ცხელება დაუწყნარდეს და ფსელი მოუმცირდეს და სტომაქი გაუმაგრდეს, ასრე რომე თითი დააჭირო და არა დაეფლას შიგა, იკოდი რომე ღუბელა შექნია სტომაქსაშიგა. ამაშიგა სტომაქისა ტკივილი გამოჩნდეს და ხელფერხი გაუცივდეს, სიკუდილისა ნიშანი არის.

წამლები ესე არის რომე, როგორაცა მხურვალთ სიმსივნე გამოჩნდეს, უსწრაფე ხელის გახსნასა და რაცა მისა კარშიგა შარბათები, წამლები სწერია ისი უყავ.

გამოცდილი ტლე, აიღე ტლაშყუყი ხმელი, დრამ ნახევარი მარვისა თესლი, ულბო, თუითო დრამი, ყუელა დანაყე და გაცარ
30 და სამითა უკიითა ვირისა რძითა, ანუ თხისათა გაათბე და შემოსდევ.

თუ სტომაქშიგა მჯდომი გამოუვიდეს, მისი ნიშანი ესე არის რომე პირისა ქარი და მისი სული უბედური იყოს, ანუ ენა და პირი უშრებოდეს, ანუ რწყევა ბევრი მივარდეს და რწყევაშიგა წყლულსა ტყავი ავარდეს, იმისთანა ამოყვეს.

წამალი თუ სტომაქსაშიგა მჯდომი იყოს ან მღიერი გამოჩნდეს, პირველად მკლავი გაუხსენ და მჟავე დო, რომე შავისა ფუ-

¹ ფარისიაოშანი—კილაბურა. ² აშიახე სწერია: „მულასალი—თაფყალია“.

რისა იყოს, ათი ასტირი ერთითა დრამითა თაბაშირითა, ერთითა დრამითა ვარდითა, და ერთითა დრამითა მჟაუნას თესლითა, ესე ყუელა დანაყე, გაცარ და დოშიგა გაურივე და მიეც, მარგე არის.

სხუაი, მარგე შარბათი, აიღე: შავის ჟურისა რძე და თუთუბისა წუენი, ისრიმის წუენი ათ-ათი ისტირი და სამივე ერთად გაურივე და ქუაბითა გახურებულთა აღუღეთ ესე რძე და მჟავისა ბროწეულისა წუენითა მიეც ერთობ მარგე არის, და საკმელად ზროხის კლიკი, ხბოს ხორცი, ძმრითა შექნილი და ვარია ისრიმითა ანუ თუთუბითა, მარგე არის.

10 ნიშანი ბოყინისა იცოდით თუ ერთობ აბოყინებდეს, სტომაქისა სისუსტისაგან იქნების. ერთი სინედლისაგან არის და ერთი სიმხურვალისაგან.

თუ ესე ბოყინი მჟავე იყოს, ბალღმისაგან არის, მისი წამალი გუარიშნი ზირა მიეცით ანუ უდის გუარიშნი, მაჯუნი რომე სტომაქისა სიგრილისათუის გვითქუამს ისიცა მიეცით, საკმელი მსუქნისა ხორცისაგან შეუწყევით.

თუ ესე ბოყინი მწარე იყოს იცოდით რომე ზაფრისაგან არის, მას სიქანგუბინი საფარჯალი შეუწყევით და პური ძმრითა აჭამეთ.

20 ერთი ბოყინი კიდევ სხუა არის, ანუ დიდისა ღუინისა სმისაგან, რომე სტომაქსა ღუინო მორეოდეს და ან ბალღმისაგან, რომე სტომაქსა შიგა დაგროებულ იყოს, და ან მწოვე და მხურვალი საჭამადი რამე ეჭამოს, პილპილა, ნიორი, და წიწმატი, მისგანცა იქნების, იმას ესე წამალი უყავით სამჯერ თბილი წყალი შეასუით ზედაზედა და არწყევინეთ, მეორესა და მესამესა დღესა ამას იქმოდეს.

ერთი ბოყინი სხუა არის, რომე ნამეტნავად სიგრილე მორეოდეს და სტომაქზედა აბოყინებდეს, მას ესე შეუწყევით, ხმელი კამა დანაყეთ და წყალშიგა ჩაუყარეთ და სამსა დღესა ისი ასუით და საკმელისა მაგიერად ჩამიჩი აჭამეთ, და საკმელსა გუიან გუიან

30 სკამდეს, რამდენიცა უკმელად არის იგი უჯობს.
თუ ამან არ უშუელოს ესე ყურსი შეუწყევით, აიღე: ქუნდრე¹ ორი დრამი და ნახევარი, რასინი და ფოთინაჯი, გა(ა)ზმონ თუითოსაგან თუითო დრამი და ნახევარი და სადაფისა ფურცელი ერთი მუტყალი და ქონდარი ნახევარ მუტყალი, ესე ყუელა დანაყე და გაცარ, მერმე თბილითა წყლითა ერთმანერთშიგა შეზილეთ და ყურსი

¹ აშიაზე სწვრია მხედრულით: ქუნდრე—თეთრი საკმელია.

შექენ თუითო მუტყალი და ყოველთა დღეთა თუითო მუტყალი აჭამეთ; თუითოთა მუტყლითა ზირა ქირმანითა.

თუ ამ ბოყინშიგა ცხელება და წყურვილი დაემართოს, იმას ესე შეუწყევით: დილეულად თბილსა წყალსა ასუემდით და არწყევინებდით და ყოველთა დღეთა საკმელად ქერისა კორკოტი შეუწყევით ჯულაბითა და ცოტა ნიგუზისა ზეთი გაურიგონ და ბაზრაყატუნისა შარბათსა შეასმიდენ და ბროწეულისა წუნენსაცა ასმევდენ შაქრითა და ცხელითა წყლითა ლარლარა აქნევიან.

10 თუ ამა სენშიგა ყვანა დაემართოს, და ამა ყვანაშიგა ბოყინი გაუხშირდეს და ან კაცსა ხელი გაუხსნას, და მას ზედა ბოყინი დართვოდეს და ან ნამეტნავისა საკმლისაგან, რომე მრავალი ეჭამოს და იმაზედა ესე სენი დართოდეს, მისი წამალი ძნელი იქნების. მაგრა თუ წამალი უყოთ მას ყუელა გრილი და რბილი და ნედლი შეუწყევით, და იისა შარაბი შეუწყევით, და თუხმიქანისა წუნენშიგა თარანგუბინი გაურიგონ და შეასუან და საკმელიცა ყუელა გრილი და რბილი შეუწყევით და რწყევისა წამალი ასუით და არწყევინეთ.

20 ნი შანი ფავაყისა რომე სლოკინსა ქუიან, თბილისა და მხურვალისა საკმლისაგან იქნების და მწოვისაგან და ზაფრისაგან რომე პირსა წავარდნოდეს და ცოტა მუტელშიგა კიდევე დარჩომილიყოს და სტომაქსა კბენდეს და კაცისა ძალი მას ვერა მოერეოდეს, ამაზედა ფავაყიცა დაემართების.

მას ქუიან ფავაყი, რომე სწყურდებოდეს და პირი უმწარდებოდეს და სტომაქი ეწვოდეს. ცოტა ცოტასა თბილსა წყალსა ნუშისა ზეთითა შეხურეტდეს.

თუ ხანი გაუგრძელდეს პირსა წაიგდებინოს, და მისი საკმელი რაც რბილი საკმელი იყოს, ის შეუწყევით.

30 იქნების რომე სიგრილისა და სინედლისაგან იყოს და ანუ სქელი ქარი იყოს სტომაქშიგა, ამან პირსა წაიგდებინოს, რომე მლაშე ეჭამოს სიქანგუბინითა და ცერეცოს წუნენითა და წითელის ლობიოსათა. ამათგან რომლითაცა წაიგდებინებს ერგების.

თუ წყალი სწყუროდეს, მოიჭირვოს ნუ სუამს, თუ სუას ცოტა სუას ანქიდონი და ჯუნდი ბედასტარიცა ისუნოს და საკმელი მასტაქი და პიტნა მისსა საკმელსა გაურიგონ ერთმანერთისა წონა და უზმამან ჭამოს და ცხვირსა დასცემდეს და ამოისუნთქემდეს, ისიცა ერთობ კარგია, და კაცსა რომე დაენაძლეოს, ისიცა ერთობ კარგია.

მაჯუნდი ზირასი და თრიაყი არაბა ესეცა ერგოს. ნახევარ მუტყალი ჯუნდი ბედასტარი ძრმითა მისცეს, ესეცა კარგი არის.

იქნების რომე კაცმან წამალი აიღოს და მას უკანით ხმელ-
სლოკინი დაერთოს, მას ახალი რძე და ქერისა წყალი შაქრითა და
ნუშის ზეთითა და ტკბილი ბროწეული, ქასნითა, და ლუაბი ბაზ-
რაყატუნისა და ლუაბი ბისა ტკბილისა და მისი გული, ესე ყუფ-
ლა ნუშის ზეთითა მისცენ ერთად. და იისა ზეთი ცხუირსა იცხოს
შიგნით და იმითავე კისერი და ბეჭი დაიზილვე და ნიადაგ იმითავე
ზურგსაცა იხელდეს. და იის ზეთითა დაზელილი ცვილი უნდა იყოს
და ხათმითა, ესე მალამად შექნილი კისერსა შემოსდვას მარგე არის.

ნიშანი და წამალი აიაზასი. ამას ჰქუიან რომე ნამ-
10 ყენად ერთმანერთზედა ეკამოს და საკმელი სტომაქშიგა დამეყვებუ-
ლიყოს და დამპალიყოს და პირსა ამოყარდეს, რა ესე [ნიშანი] ნახოს
იმავე წამსა არწყიოს, [რომე] სტომაქი გამოწმიდოს.

თუ სტომაქი ცხელი ქონდეს, წყალი ცოტად გაათბოს, იმითა
არწყიოს და ისი ნახევარზედა გამთბარი წყალი ბევრი სუას, რომე
სტომაქი გამოწმინდოს.

თუ სტომაქსა წვა გამოუჩნდეს ცოტა ჯულაბი შესუას რომე
ისი წვა და ხილთი დასუას.

თუ მწოვედ მწყურდებოდეს, ჯულაბი კიდევ შეასუას. კაცსა
რომე ესე აიაზა სჭირდეს ნურას ჰამს, იფარეზოს, დაიძინოს და
20 უჩუმოდ იყოს, რომე ისი ხილთი წახდეს.

თუ მეტად მოსწყურდეს, ტაბაშირი დანაყოს, ბროწეულისა
წყლითა გარიოს და ცოტა ისრიმისა წუენითა შესუას, მყავისა ბისა
წუენი და აგრეთვე გარეულისა ვაშლისა წუენი სუას, და ვაზისა
ფურცელი და ანუ ჩუილი რქა ჰამოს არგებს.

თუ ამას უკანით კიდევ არწყიოს, ამა წამლებშიგა ცოტა
აბურშატი გაურიონ და აგრე შეასუას. დაიჭირე ვაშლი მყავე და
ძმრითა მოხარშე ან ცეცხლშიგა შეწუი, წითელი ვარდი და გულნარი
და აფსინთინი ცოტათა მასტაქითა და მურისა ზეთითა და ვარდის
ზეთითა, ესე ყუელა გარიონ და ტლედ სტომაქზედა შემოსდვან.

30 თუ კაცისა სტომაქი გრილი და ნედლი იყოს, პირსა თაფლ-
წყლითა წაიგდებინოს, რომე სტომაქი გაწმიდოს და მერმე უდისა
ყურსი ჰამოს.

კაცი რომე სტომაქზედა სატკივარიანა იყოს, მან საკმელი
ცოტა და სუბუქი ჰამოს, რომე ადრე მოიდნობის. საკმელი სუბუქი
ესე არის დურაჯი ხარშოდ და ჰავეჰავი, ხობობი და დარიჩინი, ქარ-
ვა, ზირა და რაცა იმათ გვანდეს ამათ ჰამდეს ამა ხარშოსა.

თუ სტომაქისა თრთოლა მოუვიდეს იმავე წამსა პირსა წაიგ-
დებინოს, მერმე ზროხისა დო რკინითა დაშანთული ტაბაშირითა და

ბროწეულისა ყუავილითა შესუას, ხურთხი, თხარა თხიზი, ქარბა ამათგან ხუთი მუტყალი ათსა ასთრისა დოშოგა გაურონ და ჭრთად აღუღონ და შესუას მისი საკმელი ან ბრინჯითა, ან ოსპითა ქაშქაბითა¹ იყოს ისრიმითა შექნილი, ან რაცა ისრიმსა გვანდეს. ქათამი, დურაჯი, ხოხობი შემწუარი და ან ბროწეულისა წუენითა შექნილი გუარიშნი. ხუზი მურტის შარბათითა ასუას ისიცა არგებს.

თუ საკმელი სტომაქშიგა დაუმძიმდეს და ამა ზემო წერილ-
მან საკმელმან არა უშუელოს, შარბათი მურისა შესუას და მასტა-
ქისა ზეთითა სტომაქსა იხელდეს და ქათმისა, მურტისა და პიტნისა
შარბათითა კამდეს ერთობ მარგე არის.

ნიშანი რომე კაცისა ხახა ძნელად ჩაუშუებდეს სასმელ საკ-
მელსა, ცვილით და ერბოთა და იისა ზეთითა შექნილი მალამა მო-
იდე, ყურისა და მხართა და ლავიწთა იხელდეს ბეჭამდისი. თუ სიმ-
ხურვალისაგან იყოს და ისი დაზილონ მყავე დო ასუან ან ბროწეუ-
ლისა წყალი.

თუ მისი სტომაქი სიგრილისაკე იყოს ბოლოკისა და ან ბა-
ლასინისა ზეთითა დაიზილოს და გულანგუბინი ანისულისა წყლითა
ჩაადნონ და მისგან ცოტა ცოტასა ახურეტდეს.

თუ ხახასა ქუეით სიმსივნე ქონდეს ასეთი რამე მისცეს, რომე
პირსა შიგა მუდმად მისდიოდეს და ოსპითა შეკაზმული იყოს, თუხ-
მაქანითა და აყიროსა წყლითა და ბაზრაყატუნისა ლუაბითა და
ცოტა კამისა წყალიცა ასუას და რუბისუსი, ლელუი, ხურმა, ულბო-
და რაცა ამათ მსგავსი იყოს მისგან ცოტა ცოტასა აკმევდენ, არგებს.
ამას უკანით ქერისა და ოსპისა ფქუილი ნუშისა გულისა რძითა შე-
კაზმონ და აკამონ, უკანის მუხუდოსა ფქუილი ძირტკბილას ძირი
და ხარდალი და ძირი იისა და ნუში მწარე, ხურმა, ლელვი და თაფ-
ლი, აშაყი, ამისგან რაცა დაგუითლია შეკამადშიგა ჩაყარონ და რა-
ცა მოუნდეს აკამონ.

ნიშანი მისი რომე კაცისა სტომაქსა საკმელი არა მოუნდებო-
დეს, ასრე უნდა რომე იარებოდეს და ან საკმესა იქმოდეს და მუ-
ხუდოსა ფურცლითა ტანსა დაიბანდეს. არგებს ქაბრი ძმრითა და თალ-
გმითა და ხარდლითა გალესული ძმრითა შენახული და ხახვი ძმრი-
თა შენახული და ქათამი სადაფითა და ნიორითა, ესენი თუ კამოს
მაშინ, და თუ უსუნოს მაშინ ორჯელგე მოანდომებს. საკმელი მისი
ასრიმითა და ან ბროწეულისა წყლითა ანუ სამყითა და ზირითა შე-

¹ ტექსტში შემოკლებით სწვრია „ქაშითა“.

უწყონ და შემწუარსა ქათამსა და შემწუარსა ბატანსა და თბილის-
პურისა სული საჭმელსა მოანდომებს.

ნიშანი მისი რომე კაცი ჯამდეს და არა ძღებოდეს,
იქნების რომე სიგრილისაგან იყოს, რაცა ზემო სიგრილისა სტომა-
ქისათუის დაგუიწერია, ესეცა სიგრილისა არის და იგივე წამალი-
უყავით. იქნების რომე სიმხურვალისაგან იყოს, სტომაქი მხურვალი-
იყოს და იმისა¹ ძირი რომე ღია იყოს, მისგანცა იქნების, მას მუ-
შაობა და მოჭირვება აწყენს, ცივსა წყალსა ჩაჯდებოდეს და მურისა
ზეთითა ტანსა იხელდეს და შარბათი ლიმონისა და რევაჯისა სუას
10 და რაცა ამათი მსგავსი იყოს ისე არგებს. საჭმელი მისი ხბოსა-
ხორცი და ზროხისა შიგანი ისრიმითა და კოწახურიითა და რაცა
ამათ გვანდეს იმითა შექნილი არგებს, და გიშრაფეთი და რაისა
გინდა თავფეხი შემწვარი იყოს ისიცა არგებს და ხარშო ისრიმითა
და ძმრითა რომე იყოს იმისი მგზავსი რაცა შექამადი იყოს, ისიცა
არგებს და მლაშე საქამადი იფარეზოს, ესე სენი დიდისა სევდისა-
გან იქნების, რომე ტყირბისაგან სტომაქშიგან მისულიყოს ისი უზმა-
თბილსა წყალსა სუემდეს და რბილსა და მსუქანსა საჭმელსა ჯამდეს
და კუერცხის გული თოლხოლო და ბატისა და ქათმისა, რომე იწვო-
დეს და მას ქონი ჩასდიოდეს იმითა პურსა ჯამდეს, ესე ყუელა არ-
20 გებს, და რაცა ამას გავს ისიცა, და ალვა შაქრისა და ზეთი ნიგუ-
ზისა და ამათი მსგავსი ყუელა არგებს. აილე: ხორცი ბატკნისა, თიკ-
ნისა მსუქანი, ცერეცოთა და მუხუდოთა შექენ და ცოტა ზირა გაუ-
რივეთ და ასრე აღუღონ რომე დადნეს. და რა მოიხარშოს ამავე წუე-
ნითა ხუნდი ტრედისა და ქათმისა ისრევე მოხარშონ და იმას ცოტა
დარიჩინი და ხულინჯანი გაურიონ და უდი დანაყილი და იმა წუენ-
სა ხურეტდეს და მთის ადგილსა ცოტა ძუელი ლუინო შიგა გაური-
ონ რომე სტომაქი გააცხელოს, და რაგინდარა მუავე ჯამონ სევდისა
ხილთა სტომაქი დაღმა გამოიღებს.

სხუაი ნიშანი რომე კაცისა გულსა საჭმელი უნდოდეს და სტო-
30 მაქმა არა ჩაუშვას, ამა სენსა ყოველი კაცი შეატყობს, ამა სენსა
არაბნი ჯუალბალყარას უძახიან და ქართულად ხარი მშიარი
ჰქუიან, ამისთუის რომე ხარსა დია წაეკიდების, და თუ ესე კაცსა
შეექნას მისი ძალი უნდა დაიწყალობოს. და ასეთი საჭმელი ჯამოს,
რომე საჭმელი მოანდომოს, და კიდეცა ისუნოს, ზემოსა კარშიგა ნა-
ხე. და ნიადაგ ნახარშითა ხახასა ჩაისოვლებდეს.

¹ ტექსტში სწერია „შეცდომით „თმისა“. ამავე გვერდის აშიაზე სწერია
„სუმაყი—თუთუბა“.

ვისცა ესე სენი სჭირდეს ანაზღად დაეცემოდეს და უკუ-
ოდ გახდებოდეს მას ნუ დააძინებ, ნიადაგ მლუიძარედ ამყოფე, თმა-
სა დასწევდი რომე ძილი არა მოეკიდოს და ყურსა მალლად შეყი-
ოდენ. და უდი ცხვირსა უკმიონ და ცივსა წყალსა და ვარდისა ზეთ-
სა პირსა შეასხემდენ, რომე ჭკუასა მოვიდოდეს, და ხბოსა ხორცისა
ნახარში ახურიტონ. ნიორისა და სადაფისა, და ნიახური და პიტნა
და თურინჯისა ქერქი, სუმბული და ზაფრანა, მუშკითა დაზილონ
და მისსა შეჭამადშიგა ჩაავდონ. დაიპირე: ტრედის ხუნდი და ანუ
კაკაბი და მოხარშე მუხუდოთა და ცოტა ზირათა და ნიგუზისა ზე-
თითა, ამა წყალშიგა ჩაურივე. დაიპირე: რუდი ნედლი და დარიჩი-
ნი, სულინჯანი, ნახევარზედა დანაყე და ესეცა იმა წამალშიგა გაუ-
რივეთ და მოადუღეთ, თუითოსაგან ასთონიერთი, რომე სული აე-
დინოს და მჟავისა ბიისა და ვაშლისა წყალი ესეცა იმა საკმელსაში-
გა მოადუღონ და სადაფი წურილად დაქრილი, რომე საჭამადსა
სული მიეცეს, ესეცა კარგია.

10

თუ კაცსა წყურვილი დაემართოს¹, ან იქნების ცა-
რიელად ტანისა და ლუიძლისა სიმხურვალისაგან და ან იქნების ხმე-
ლისა და მხურვალისა საჭამადისაგან. თუ ამისგან იყოს ავი არის:
წამალი მისი შარბათი ისრიმისა და შარბათი რევაჯისა ერთობ მე-
ტითა ცივითა წყლითა სუას, მერმე დაიძინოს რომე წყურვილი გარ-
დავარდეს ამა ძილშიგა, ისი შარბათები და ცივი წყალი შიგა გაუჯ-
დების და იმა სენსა მოკლავს. და ჩინური სხალი შეჭამოს არგებს.

20

აბი რომე პირშიგა დაიპიროს ისიცა არგებს, დაიპირე თესლი
ძირისი და თესლი კიტრისა და ბადარანგისა და ტკბილი აყიროსა
თესლი, ესე ყუელაი დაწმიდე თუითოსაგან ხუთი მუტყალი, თუხმა-
ქანი ათი მუტყალი, ქასირა შვიდი მუტყალი ესე ბაზრაყატუნისა
ლუაბითა ჩააღნონ, [აბი შექნან], დაიპირე საზამთროი და ტკბილი
აყირო და თესლი კიტრისა და ბადარანგი ესე ყუელა სწორ სწორი,
ვარდისა წყალი რომე დაგობილ იყოს იმაშიგან ჩა[ა]სხან და ისრიმი-
სა წყალი და მჟავისა თრუნჯისა ქერქი და წყალი რევაჯისა და წყა-
ლი ლიმონისა და მჟავისა ბროწეულისა, წყალი სუმცისა ამისგან გაუ-
რიონ ტაბაშირი და მისცენ, სუას.

30

აიღე: ჩამიჩი უგურკო და გარცხილი და ცოტა შაქარი ში-
გა გაურივე და წყალშიგა დასოვლონ, რომე კარგად დალბეს და
ენასა მოეკიდოს, მერმე დაწურონ.

¹ აშიაზე სწერია „წყურვილისა კარი“.

თუ კაცმან მჟავე ითხოვოს, ამა შარბათსა მჟავე ბროწეულისა წყალი გაურიონ რაცაოდენ მას მოუნდეს, შიგა ცოტა მარილი და სუნბული გაურიონ. და თუ კაცმან ტკბილი ითხოვოს, შიგა მჟავე არა გაურიონ რა დარიჩინი და უდი და ზანჯაბილი, ცოტა ფილფილი, და ცოტა მუმია ესე ყუელა ერთად გახმონ და ციესა ჭურჭელშიგა ჩაყარონ ესეცა კარგია.

10 **იზ. კარი გულის ტკივილისა და ხაფაჟანისა** იცოდით გულის ტკივილი მრავლისგან იქნების, თუ გულის ტკივილი სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე ცივი ქარი, და ცივი წყალი და ციესა რასაცა იღებდეს, ეს ყუელა იამებოდეს და თბილი და მხურვალი ეწყინებოდეს. კარგა გაშინჯვა უნდა თუ მისი სტომაქი, სიცხისაკე იყოს, გრილსა ალაგსა ამყოფეთ, ასრე რომე თუ ბარსა ალაგსა იყოს მთას გაიყვანეთ, თუ მთასა ვერა გაიყვანოთ, გრილსა სახლშიგა დააწვინეთ და გარეშემო ყინული და თოვლი მოუყარეთ და ვარდისა წყლისა და ქაფურსა და სანდალსა უსუნებდეს, ერთობ მარგე არის და ნენოფრისა სულიცა მარგე არის, და ტირიფისა ფურცელიცა მარგე არის. და გრილსა ხილსა ჭამდეს, ეს ყუელა მარგე არის ნებითა ღთისათა.

20 ფურცელი ტირიფისა გარცხილი სადაცა დაიძინოს, გარე შე- მოუყარეთ შარბათი სანდლისა და ყურსი ქაფურისა ასუან და მისი პერანგი სანდლისა წყლითა დაასოვლონ და აგრე ჩააცუან და წისქუილისა ქვაზედა თეთრი სანდალი ვარდისა წყლითა გალესონ და ცოტა ქაფურიცა გაულესონ და მითა ქათნისა პერანგი დაასოვლონ და ჩრდილსა გაფინონ ცოტასა ხანსა და მერმე ჩააცუან და ხანდა- ხან ვარდისა წყლითა შეასოვლებდეს რომე სული ახალ ახალი უდი-ოდეს, ერთობ მარგე არის.

30 თუ წყურვილი სჭირდეს და აწყენდეს წყალი მჟავისა ბროწეუ-ლისა და წუენი ტყემლისა, წუენი ინდოურისა ხურმისა და წყალი ისრიმისა და წყალი მჟავისა თურინჯისა ესე ერთმანერთისა სწორი ქნას, რაცა ამას შაქარი მოუნდეს იმითა აღულოს სადამდის გასქელ-დეს და ცივითა წყლითა გარეულსა ასუემდეს. წყალი თუხმაქანისა წყალი მჟავისა კიტრისა, ესე ამა სენსა ერთობ ერგების და თუ ყურ-სი ქაფური ურიონ სჯობს.

თუ ცივება არა სჭირდეს ძროხისა დოცა არგებს, მისი საჭ-მელი მულულაბითა და კარგითა ღუინითა გარეული იყოს, გააცი-ვებდეს და პურსა იმითა სჭამდეს.

თუ ესე ველარა იშოვოს, ციესა წყალშიგა პურსა ჩაიყრიდეს და

ჰამდეს. ლიმოსა ¹ წყალი და მეავისა ბროწეულის წუენი, წყალსა გაურიონ და იმაშიგა პური ჩაიყაროს და ჰამოს, ისიცა ერგების. და წურილი თევზი რომე ძმრითა მოხარშული და საჰამადი რომე ისრი- შითა და რევაჯითა იყოს და ანუ რაცა ამას გვანდეს, მარგე არის, პირსა წაიგდებინებდეს, მარგე არის ისიცა.

გულისა ტკივილი რომე ნამეტნავად სიმხურვალისაგან იყოს და აცხელებდეს. მისი ნიშანი: და აცხელებდეს და გული უძ- გერდეს და აწყურვებდეს და გული შეუსუსტდებოდეს და სტკიოდეს და პირი გაუწითლდეს და მოჭუხებით ჰონდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, 10 იცოდი რომე სიმხურვალისაგან არის. მას ესე შარაბი სანდალი შეა- სუი და ხელი გაუხსენ, შუა ძარლუი, და ცოტა სისხლი ადინე. ამა შარაბისა სანდლისა წამლები ესე არიან, აიღე: გაქლიბული თეთ- რი სანდალი ოცდაათი დრამი, ქინძისა თესლი ხუთი დრამი, ასსა დრამსა ისრიმისა წუენშიგა და თხუთმეტსა დრამსა ძმარშიგა და ერთსა ლიტრასა წყალშიგა დაალბე ერთსა დღე ღამესა, მეორესა დღესა აადულე, მანამდი რომე ორი წილი დააკლდეს და მესამედი დარჩეს, მერმე ხელითა შეზილე, ჰათნისა ნაკუეთითა დაწურე, მერმე ერთი ლიტრა შექარი გაურივე, ნახევარ დრამი ზაფრანა ჩახუშიგა: გამოკარ და შიგა ჩაავდე და ადულე და პერი მოხადე მანამდი რომე, 20 გასქელდეს, ხან ჟამიერად ზაფრანა ხელითა დატყლიჟე, რომე ძალი კარგად გამოსცეს, ათი დრამი ტაბაშირი დანაყილი, ნახევარ მიტყა- ლი ქაფური, ამა შარბათშიგა გაურივე, თუითო სმა ამა შარბათისა ხუთი დრამი. ვაშლისა შარბათი გალესე და შეასუი.

თუ პირისა სახე ყუითლად იყოს და მაჯა ჩქარად სცემდეს და ნავალი და შარდი ყუითლად იყოს და პირი უმწარდებოდეს და სწყურ- დებოდეს, ასრე რომე წყლითა არა ძღებოდეს და მალვით აცხელებ- დეს, იცოდი რომე სენი ზაფრისაგან არის.

მისი წამალი, ესე ყურსი ქაფურისა არის, აიღე: ქაფური, თაბაშირი, წითელი ვარდი, ლულუფარი, ქაფური ორი დრამი და 30 სხუათაგან ოთხ ოთხი დრამი თუხმაქანი, კიტრისა თესლი, შანგია- რისა თესლი, რომე მრუდად გაგრძელდების, აყიროსა თესლისა გუ- ლი, თუითოსაგან სამსამი დრამი, ქოქისა თესლი, ქასნისა თესლი, თუითოსაგან ორი დრამი და ნახევარი, თეთრი სანდალი სამი დრამი, დამწუარი და დანაყილი კირჩხიბი ორი დრამი რუბისუსი ერთი დრამი, ზაფრანი ორდ დანგი, თარანგუბინი ათი დრამი ქასირა ერთი დრამი და ნახევარი, ხმელი ქინძი დრამი და ნახევარი. იმა ათსა დრამსა თარანგუბინშიგა ცოტა წყალი ჩაასნი და ხელითა შეზილე

¹ სწერია „ლიმონას“.

და ქათნითა გაწურე, ესე წამლები ყუელა დანაყე, გაცარ და შიგა
გაურივე და ყურსები შექენ, თუითოსა სმასა ხუთხუთი დრამი, ბიისა
გურკისა წუნენშიგა გაურივონ და თითითა ალოკონ და თუ თითითა
ვერა ლოკდეს, ცოტასა დოსა შიგა გალესონ და ასოან.

შარაბი რომე წყურვილი დააყენოს, აიღე: მქავისა ბროწეუ-
ლისა წუენი და ტყემლისა წუენი და საზამთროსა წუენი და ნარინ-
ჯისა წუენი და ისრიმისა წუენი სწორ სწორი ასთონი შაქარი გაუ-
რივე, რომე სიმუავე გატეხოს¹, მანამდი ადულე, რომე გასქელდეს,
ამისგან თუითო სმა შარბათი, ხუთხუთი მუტყალი.

10 სუ ფუ ფი, რომე გულისა ტკივილი დააყენოს და სიმხურვალე
გატეხოს. აიღე: წითელი ვარდი და ტაბაშირი ორორი დრამი, ხმე-
ლი ქინძი ოთხი დრამი, ქაფური ერთი დანგი, ეს ყუელა დანაყე და
გაცარ ამისგან თუითო მუტყალი ვაშლისა შარბათშიგა გაურიონ და
ალოკონ.

სხუაი სუ ფუ ფი, აიღე: უხურეტელი მარგალიტი, ქარბა-
ბუსადი, ლისანლამალი, თეთრი შაბი, გილი მახთუმი, თუითოსაგან
თუითო მუტყალი, სუქი ნახევარი მუტყალი წითელი შაქარი შუიდი
მუტყალი, ყუელა დანაყონ და გაცრან ამისგან შარბათი ორი მუტ-
ყალი ვაშლისა შარბათშიგა გაურიონ და ალოკონ.

20 ტლე გულის ტკივილისა, რომე სიმხურვალისაგან იყოს, აიღე:
ტაბაშირი, ქაფური თეთრი სანდალი გაქლიბული, წითელი ვარდი
ყუელა დანაყონ და ვარდისა წყალშიგა გაურიონ და ტლედ ქნან და
გულზედა შემოსდევან.

ტლე კიდევე ხმელი, აიღე: ერთი პევშუი ქერისა ფქუი-
ლი, ერთი პევშუი ხათმი, ერთი პევშუი დანაყილი და გაცრილი
ლისანლამალას ფურცელი, კლდის ყურძენაი, და ძაღლის ყურძენაი
ბაზრაყატუნისა ლუბი, ესე სამი ერთმანერთსა გაურიონ, და ხუთისა
კუერცხისა ცილი, ფქუილები და წამლები ერთმანერთშიგა გაურიონ
და ტლე შექნან და გულზედა შემოსდევ, სიცხესა დააწყენარებს და
30 გამოიღებს და გულის ტკივილსა უშუელის, ესე ტლე ჯანიოხი-
საგან მოგონებულია და გამოცდილი.

გულის ტკივილი რომე სიმხურვალისაგან იყოს, აიღე:
ალილამი, რომე არს კაკბისა საკუნეტელი, წითელი ვარდი, თურ-
მუზი, მურტისა ფურცელი, მარვის ფურცელი, თეთრი ვარდი, ქაქუ-
ნაჯი, ძაღლის ყურძენასა წუნენშიგა გაურივე და ცივად გულზედა
შემოსდევ.

¹ სწერია „გახეხოს“.

აიღე მეორე ტლე, რომე სიმხურვალისაგან გული სტკიოდეს, აიღე: ამაზა, მაღასი, ყანტარიონი, თეთრი სანდალი, აყაყია, სინამაქი მარყაშისა, ხუნისიაოშანი, ყაფიტი, ეს ყუელა დანაყე, გაცარ და ახალისა ქინძისა წუენშიგა გაურივე და გულზედა შემოსდევე.

მესამე მხურვალისა გულისა ტლე, აიღე: ვარდის წყალი ათი შუტყალი, წნორისა ფურცელისა ოფლი რომე არაყი ბედი ქუიან, არაყი ქასინი თუითოსაგან ათათი დრამი და სამნი ერთმანერთსა გაურივენ.

10 სხვაი, აიღე ფუფული, მამისა, მამირონი ჩინი, ფაჩრდაბანდი სწორ სწორი წურილად დანაყე და ქერისა ფქუილი ცალი პევშუთესე ყუელა ერთმანერთსა გაურივე და გულსა ტლედ შემოსდევე.

კიდევე სიმხურვალისა ტლე, აიღე: ასპანახისა თესლი, აირსა, ოსპი, მწვანე მაშა, კოწახური, შამური ხარნუბი, თუითოსაგან სწორ სწორი. აზუზმაქი ხუთი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და ათსა დრამსა ბაზრაყატუნისა ლუაბშიგა გაურივე და ცოტა ზროხისა მაწუნიცა გაურივე და ტლედ შემოსდევე ცივად.

20 თუ გული უძგერდეს, აიღე შაშთარა, სუქი, ქაქუნაჯი, ყანბილი, ქაფიდარა, ლისონლამალი, სუმაყი ხუთ ხუთი დრამი, თუხმაქანი და ნარინჯი, თუითოსაგან სამ სამი დრამი, რევასი, ტაბაშირი სამ სამი და ესე ყუელა წურილად დანაყე და ქამაფეტოსისა წუენშიგა გაურივე სქლად, მერმე ვარდისა წყლითა გათხელე, კოვზითა ერთი, ზროხისა დოშიგა გაურივე და გულზედა შემოსდევე, და ერთი სმა დოცა შეასუი, და თუ ზაფხული იყოს ყინულითა გაცივეთ და აგრე ასუით.

30 გულისა ტკივილი თუ სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის პირის სახისა ფერი მოთეაროდ და ტყუვის ფერად დასცემდეს, აწოდინებდეს და მხარშიგა და ტანშიგაცა მძიმედ იყოს და ადგომა ეძნელებოდეს და წყურვილი არა მოუვიდოდეს და ცეცხლისა და მზისა სითბო იამებოდეს და ქშინევდეს და სული უგუბდებოდეს, ბრუცა დაესხმოდეს, ჭკუაცა შეცულებოდეს ტკივილისაგან, ხანდისხან შესუსტდებოდეს და მუშკისა სული იამებოდეს, რა ესე ნიშანი ნახოთ იცოდით რომე გულისა ტკივილი სიგრილისაგან არის.

მისი წამალი: ძრიელი და ძნელი ღვინო ასუით და მისი ტანი ან ბალასნისა ზეთითა და ან თეთრითა ნავთითა შეზილეთ და მუშკი შაქრითა აქამეთ, და სურნელსა მწვანვილსა უსუნებდეს, მერმე სოდი და ყარანფული ორივე დანაყონ და ვაშლისა შარბათშიგა გაურივეთ და მიეც რომე ჭამოს. და მერმე ესე შარბათი და ესე წამალი კიდევცა ასუით და გულზედა ტლევცა დასდეან. და საჭმელად

შემწუარსა ტრედის ხუნდსა აქმევდით და ხანდახან ცხურის ხორც-
საცა აქმევდენ შემწუარსა. და ესე დევალმუშკი შეუწყევით და
აქამეთ.

ნიშანი დევალმუშკისა, აიღე: ყუსტი, სუმბული და
სოდი, დარიჩინი¹, [მუშკი], სუქი, ესე ყუელა სწორ სწორი ქენ
დანაყე და მურტისა წუენითა, შეზილე და გულზედა ტლედ შემო-
სდევ, მარგე არის, და თუ კარგითა ლუინითა შეასუა ისიცა მარგე
არის.

10 სხეთაი სუფუფი, აიღე: დარუნჯი და მრავალძარღუა
სამსამი დრამი, სამი დრამი ზარამბადი, დანაყე და გაცარ და მისგან
შესმა ერთი მუტყალი ორითა უკითა ლუინითა.

სხეთაი, აიღე: ცოტა მუშკი და ამბარი დანაყე და ერთსა
თასსა კარგსა ლუინოშიგა გაულესე და შეასუი და ესე ნოშდარუ
მაჯუნიცა აქამე. წამალი ნოშდარუსა ესე არის, აიღე: წითელი
ვარდი ექუსი დრამი, სოდი ხუთი დრამი, ყარანფული, მასტაქი,
სუმბული, ასარონი, თუითოსაგან სამსამი დრამი, ყუფა, ზარნაბი,
ზაფრანი, ბაზბაზი, ყაყულა, ალიჯაფზი, თუითოსაგან ორორი დრამი,
ყუელა დანაყე და გაცარ და ნახევარ ჩარექი, ამლაჯი გაწმედილი
ორსა ლიტრასა და ნახევარსა წყალშიგა მოხარშე მანამდის, რომე
20 ორი წილი დააკლდეს და ერთი დარჩეს, მერმე ესი ამლაჯი ხელითა
კარგად დაზილე და დაწურე, ერთი ლიტრა თაფლი იმა წყალშიგა
გაურივე და მანამდი აღულე, რომე გასქელდეს, მერმე ესე დანაყილი
წამლები შიგა გაურივე და მაჯუნად შექენ, ამისგან თუითო ჭამა
ორი დრამი, ესე მაჯუნი, სიგრილისაგან რომე გული სტკიოდეს უშუ-
ელის და გული რომე შეუსუსტდეს, ძალსა მისცემს².

სუფუფი: რომე სიგრილისაგან იყოს გულისა ტკივილი აიღე:
პიტნა ქარბა მოხალული, ბუსადი³, თეთრი შაბი, მოხალული სოდი
თუითოსაგან სამსამი დრამი, მგურგუალი ზრევანდი, დარუნჯი ნახე-
ვარ ნახევარ დრამი, მუშკი ერთი დანგი, სუმბული, მარგალიტი,
30 თუითო დანგი, ესე წამლები ყუელა დანაყე და გაცარ და ოცსა
დრამსა შაქარშიგა გაურივე ამისგან თუითო, სმა სამი დრამი აფსანთი-
ნის შარბათითა აფსანთინისა შარბათი ესე არის აიღე: აფსან-
თინი ხუთი დრამი, წითელი ვარდი თხუთმეტი დრამი, სუმბული ორი
დრამი, თურბითი ორი დრამი, ყუელა ერთსა ლიტრასა წყალშიგა

¹ სწერია „დარაქინი“.

² აშიაზე სწერია: სოდი—თოჭალანია.

³ სწერია „ბასდი“.

შოადულონ სადამდის ნახევარზედა მოიყაროს, გამოწურე და ოცი მუტყალი წითელი შაქარი გაურივე და ცოტად შოადულე, ამა სუფუფისაგან სამი დრამი ათსა ღრმსა ავსანთინისა შარბათშიგა გაურივეთ და აგრე ასუით.

გულისა ტკივილი რომე სიგრილისაგან იყოს მისი ტლე, აიღე: სუმბული, სოდი, ყაყულა, სხული და წურილი, ხმელი ხათმი, წითელი ბორა, სონიჯი, თუითოსაგან ხუთხუთი მუტყალი, ყუელა წურილად დანაყე და ამმა შუიდი მუტყალი, ესეცა დანაყე და გაცარ, და კარგსა ძლიერსა ლუინოსაშიგა ჩაყარე, შოადულე, თბილ თბილად გულზედა ტლედ შემოსდეგ. ესე ტლე ჯალინოზისაგან მოგონებული არის.

წამალი გულის ტკივილისა, რომე სიგრილისაგან იყოს და ბალმისაგან და გასახსნელი წამალი იჭირებოდეს, ესე გასახსნელი შიეცით, აიღე: თურბუთი, აფთიმონი, ღარიყონი, უსდუხუდოსი, თუითოსაგან სწორი და ცოტცოტა, იარაჯფეყრა ორი დანგი და ნახევარი, უდი ჰინდი დანგი და ნახევარი, ყუელა დანაყე, გაცარ და ცოტა თბილსა წყალშიგა დაზილე და აბები შექენ ამა აბისა თუითო ჰამა ორი დრამი, და თუ უფრო ძალიანი იყოს, სამი დრამი.

სხუაი აბი ჯალინოზისა ამავე ტკივილისა, აიღე: თურბუთი აფთიმონი თუითო დრამი, შამიანდალი, ღარიყონი, აჯარალი, არმანი თუითოსაგან დანგი და ნახევარი, სამბული ერთი დანგი, შავი ხარბაყი ნახევარ დანგი, უსტუხუდოსი ორი დანგი, მუყლი ერთი დანგი ყუელა დანაყე და გაცარ და თბილითა წყლითა აბები შექენ ესე ყუელა ერთი შარბათითი არის.

ტლე რომე გულისა ტკივილსა უშუიღის, რომე სიგრილისაგან იყოს, აიღე: ქალმისა ფურცელი დანაყე, ერთი ბლუჯი და გამოწურე და აიღე ერთი მუტყალი ზაფრანი, ერთი მუტყალი სუმბული, ერთი მუტყალი სოდი, ერთი ცალი პეშუი მუხუდოსა ფქუილი, ესე წამლეზი დანაყილი ამა ქალმის ფურცლისა წუენსა გაურივე და თბილ თბილი გულზედა, ტლედ შემოსდეგ.

სხუაი ტლე ამავე გულის ტკივილისა, აიღე: ჰაკუნტლის ფურცელი ერთი მუტყა, დანაყე და წვენი აართვი, ცალი პეშუი ხუარბლისა ფქუილი, სონიჯი, ხათმი, ბაბუნაჯი, აქლილალმალიქი, თუითო ცალი პეშუი ულბო, ყუელა დანაყე და გაცარ და ჰაკუნტლისა წუენშიგა გაურივე და გულზედა ტლედ შემოსდეგ.

თუ ამან არ უშველოს, ესე ტლე შეუწყვიცი, აიღე ნიახურისა თესლი, ზირა ქირმანი, ყაყულა, ხაუბაზის თესლი, ყაისუმი, სხული ცერცუისა ფქუილი, სელისა თესლი, თუითოსაგან ხუთ ხუთი მუტ-

ყალი, ესე ყუელა დაფქული და კარგსა ლუინოშიგა მოადულე თბილ-
თბილი ტლე შემოსდევ.

თუ ესე გულისა ტკივილი სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ამა სნეულისა ხორცნი დნებოდენ და ფერზედაცა გაყუითლდეს და ცხელებაცა დაერთოს და მაჯაზედაცა მძიმედ სცემდეს და ტკივილიცა გაუწყუეტლად სჭირდეს და უჭმელი უკეთ იყოს და რა ჭამოს ტკივილი მოემატოს.

10 წამალი მისი ესე იყოს, რომე მუდამად ქასნისა წუენსა ასუემ-
დით შაქრითა და ქაფურისა ყურსი შეუწყევით, იმა წესითა რომე
ყურსებშიგა სწერია, და კოდევ ქაფურისა ყურსი ვაშლისა წუენითა
გალესეთ და გულზედა შესცხეთ და თეთრი სანდალი შიგა გაური-
ვეთ, სამსა დღესა ესე უყავით, და სამსა დღესა უკანით ესე ყურსი
შეუწყევით ქერის წუენითა ასუემდით, და საჭმელი ცოტა ჭამოს
და რაცა ჭამოს ზირაბაჯად ჭამოს.

თუ ძარღუები ერთობ სავსედ სცემდეს ხელი გაუხსნას, ამას
უკანით ვირისა რძე ასუით შაქრითა და ნელთბილსა აბანოშიგა
ჩაჯდეს და იბანოს და საჭმელად ქერისა კორკოტსა სჭამდეს ნუშისა
ზეთითა.

20 თუ ესე გულის ტკივილი ბალმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე
იყოს რომე ფერზედა ერთობ თეთრად იყოს და გული ნამეტნავად
სტკიოდეს და გაუწყუეტლად. თუ ამა ტკივილშიგა კოლინჯიცა
დაემართოს აილე მუშკი დანგ ნახევარი და ერთი სასმელი ჯულაბი
შექენ და ესე მუშკი შიგა გაურივე და შეასუი, თუ ამა წამალმან არ
უშუელოს მოიღე: სუმბული, ყარანფული, სოდი, ყუსტი დარიჩინი,
უფული თუითოსაგან თუეთო დრამი, ტკბილისა ვაშლისა წუენშიგა
გაურივე და გულზედა ტლედ შემოაკარ.

30 სხუაი გულის ტკივილისა ნიშანი, რომე გული სტკიოდეს და
შესუსტდეს და კბილებსა ერთმანერთსა სცემდეს რომე ათროლოებდეს.
მისი წამალი პირველად რაი ესე ნახო, ცივი წყალი დაასხი თავზედა
და ორი ფერხი შეუქარ მაგრა მოუჭიროე, ერთი მსუქანი ყუერული
ქათამი იშოვე და ესე წამლები მუცელშიგა ჩააყარე და შეუკერე და
შეწუი და მას წინა გაკვეთე რომე მისი სული ცხუირსა და პირშიგა
შევიდეს.

წამლებისა ნუსხა რომე თვაბილი ქუიან, აილე: ბასვავიჯი, ყურთა,
დარიჩინი, ზანჯაფილი, ზარნაბადი კულიავი, აყირო, ტკბილი ვაშლის
ქერქი ყუელა სწორ სწორი, და ცოტა მუშკი და ცოტა უდი, ყუელა
ერთგან გაურივე და ტაფაშიგა მოხალე და ყუერულის ქათამსა მუ-
ცელშიგა ჩაუდევ და მასთანა მოაბრუნე სადამდი შეიწუას, და რაი

შეიწუას მუცელი მასთანა გაუბე რომე მისი ბუხარი მისსა ცხუირშიგა შეუვიდეს და სრულად სასაშიგან. და თუ ხორცი ინდომოს, ამა ყურულისავე ხორცისაგან აკმევედით. მაგრა რომე ქათამი სწერია, ყურული უნდა.

10 სხუა ი, აიღე: უდი, ვაშლი და ცეცხლშიგა დაწუი, რომე სული ეცეს, ხანდალი, ვარდის წყალი და ქაფური ტლედ ქენ და გულზედა შემოსდევ და ღლიასა და ყურის ძირსა შემოსცხე მუდმ და ვარდისა წყალი, გაცივებული ვაშლის შარბათშიგა, შაქარი, ზაფრანი ზირა ვაშლისა შარბათშიგა გაურივე და მიეც. საკმელი მომსუქნო, რაიცა ფერი იყოს, და მუდამად ზაფრანი შაქრითა, საფანიდითა გაურივე და აკამეთ.

გულისა რომე ტკივილი დაუწყოს ესე სხუაი ფერი სენი არის, თუ ძუელი იყოს ესე სენი, მისი ნიშანი ესე იყოს; თუ ბალღამი და ანუ ბაყლის მაგიარი რამე ამოვიდეს გულისაგან იცოდი რომე ძუელი არის, მისი ნიშანი ესე არის რომე, ორივე გუერღმა ტკივილი დაუწყოს და კიდეცა ეხუელდეს.

20 თუ ბალღამი და ბაყლი ერთად შეყრილიყოს, ერთსა მხარსა, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე, რაი ამა გუერღით, იმა გუერღზედა გარდაბრუნდეს გულშიგა ყურყურა დაიწყოს, იცოდით რომე ბალღამი ერთსა მხარსა არის.

სხუაი ნიშანი ესე იყოს, თითები ხელისა და ფერხისა ცეცხლივითა შეიქნას და ეხუელდეს და ბალღამსა ძნელად ამოიღებდეს, თუ ამოიღებდეს, ცოტასა. მისი წამალი: ცხელსა ჯულაბსა შესუემდეს და ამა საზელითა, რომე ამას წინათ ხუელისათვის დაგუიწერია გული და გულის პირი დაიზილოს და გაცრილისა ფქუილისაგან საკამადი შეიწყოს, რუბისუსისა [ყურსითა] და შაქრისა მოეც. სხუასა ნურასა მისცემ რას, ცივსა წყალსა ნუ მისცემ ზიანია მუდამ შაქრისა მყინვარსა პირშიგა ჩაიდებდეს.

30 თუ ბალღამისა ამოღებისაგან შეწყინდეს, ცოტა მლაშე თევზი აკამე, ამისთვის რომე, რაიცა ბალღამი იყოს ერთად შეყაროს, მერმე ცოტა სამოსელი გაათბე და ზედა დასდევ რომე ერთპირად ბალღამი გამოიღოს. და თუ ისი ბალღამი მომწუანო იყოს ანუ მოლურჯოი, კარგი არის. თუ სხუა ფერი იყოს ავი არის და თუ ბალღამი არ ამოვიდეს აბანოს ებანოს, სამოსელი დაასოვლოს და ცხელცხელი გულის პირსა შემოიღებდეს რომე ბალღამი ამოიღოს.

თუ აბანოს ვერა წავიდეს, თბილსა სახლშიგა დაწვეს და კიდევ ისი სამოსელი გულზედა შემოიხვიოს. თუ არცა ამითა ამოვიდეს

სადაცა სტკიოდეს დალი დაასუას ზედა, იმა დამწვარსა ნუ გაამრთელებს ვირემ არ ეშუელოს.

თუ ესე გულისა ტკივილი სისუსტისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე გული მუდმად უძგერდეს და უსუსტდებოდეს. მისი წამალი: თეთრი სანდალი, ქაფური და ვარდისა წყალი ტლედ შექენით და გულზედა გარდაკარით და ნახევარ დანგი მუშკი ვაშლისა შარაბითა შეასუით, ბადრუნჯისა წუენითა, ვენახშიგა მოვა, და ესე დევალ მუშკი გაურიონ და შეასუან, ორი მუტყალი დევალ მუშკი ორჯელ გალესონ და შეასუან და მერმე მას უკანით თბილი წყალი შეასუან.

10 თუ გულის ტკივილი სიგრილისაგან იყოს ესე წამალიცა აქამეთ სადაფისა ფურცელი, ნიგუზისა ზეთი და ცოტა თაფლი გაურიონ და შეაქამონ და მუფარეხი მაჯუნითა შეაქამონ, რომე გული გაუმხიარულოს.

სისუსტისა, გულის ტკივილისა წამალი: ლალა ტლედ გულზედა შემოსდეგ და ნახევარ დანგი მუშკი და დანგ ნახევარი მასრედიტოსი ერთმანერთშიგა გაურივე და აქამე და ზემო რომ დევალ მუშკი სწერია ბადრანბოსა წუენითა გალესე და ასუი და გულზედა ეს ტლე შემოსდეგ. აილე: თეთრი სანდალი, ქაფური, ვარდის წყლითა გალესე და გულზედა ქათნის ნაკუეთითა გადარკარ და ნახევარ დანგი მუშკი ვაშლისა წუენითა შეასუით და ის რომე დევალ მუშკი დაგწერეთ თუითო მუტყალი ბადრუნჯისა წუენითა შესონ ორჯელ თუითო მუტყალი მერმე, მას უკანით თბილი წყალი შეასუან.

26 თუ ნამეტნავად სიგრილე მორეგოდეს ესე წამალი აქამე: დაიჭირე სადაფის ფურცელი, სტაფილოს თესლი, ნიგუზის ზეთი და ცოტა თაფლი შიგა გაურიოს და აქამოს და მუფარახისა მაჯუნით აქამონ, რომე გული გაუმხიარულოს, და საკმელი ცოტა და სუბუქი და გრილი აქამეთ.

ნიშანი ხაფაყანისა. ამას ქუიან რომე, მუდამად გული უძგერდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე გულზედა ხელი დასდვა ასრე უძგერდეს გული, რომე ამას გვანდეს ვითა ქათამი ფეთქს შიგნითო ესე ხაფაყანი ორისაგან იქნების, ერთი სიმხურვალისაგან და ერთი სიგრილისაგან.

თუ სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ხან ჟამიერად გულისა ძგერაშიგა ცხელგბაცა მოუვიდოდეს და ძგერა გაუწყუეტლად იყოს.

მისი წამალი ყურსი ქაფური შეუწყევით, იმავე წესითა რომე ყურსებშიგა სწერია და ესე ყურსი ვაშლისა წუენითა შეასუით და ერთხელ სიქანგუბინითა ბუზურგითა, ერთხელ ვაშლის წუენითა.

თუ ამა სენშიგა ცოტა სევდაცა დაერთოს ლოლდისა იარაჯი შეუწყევით. და თუ ხორცთა ზედა ცხლად იყოს ბასალიყისა ძარღვი გაუხსენ და მუდამად ახალი დოი ყინულთა გაციებული შეასუით.

თუ ესე ხაფაყანი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე ფერზედა მუდამად თეთრად იყოს და ხორცშიგაცა მუდამად ცივად იყოს და გუნებაზედაცა შფოთად იყოს და გულზედა მუდამად ეშინოდეს და მუდამად ნალულიანად იყოს. ამას მათბუხი აფთიმონი შეუწყევით მას უკანით მუშკისა ყურსი შეუწყევით რომე, ყურსებშიგა სწერია და სუბმული დაალბე იმა ყურსებშიგა მოუმატონ და დევალმუშკისა მაწუნითა აჭამონ.

10 გულისა წვა, იცოდით რომე სიმხურვალისაგან და სიხმისაგან იქნების. თუ აქიმმან შეიტყოს, რომე ზაფრისა და სევდისაგან იყოს, ისი ზაფრა და სევდა თუ ერთმანერთსა შიგა გაერევის, ორისავე სიმხურვალე ერთმანერთსა მოემატების და ისი დაწუავს. თუ ესე შეიტყო რომე ორივე ერთად გარეულიყოს, იცოდი რომე სიმხურვალისაგან, და სიხმისაგან იქნების და ნურასფერსა მხურვალსა საჭმელსა და სასმელსა და წამალსა ნუ ანდობ. მისი წამალი, სასმელი და საჭმელი და შარბათები ყუელა გრილი შეუწყევით, სანდლის შარბის მაგიერი, ლიმოს შარბის მაგიერი, ისრიმის შარბის მაგიერი, შარბათები შეასუით, ყურსი ქაფური ტაბაშირი ყინულითა გაცივებული.

20 თუ ტკივილიცა დაუწყოს მაშინ გრილი ტლემები დასდევით გულზედა. წამლები ტლისა, აილე: თეთრი სანდალი, ქაქუნაჯი თვითოი მუტყალი, აფიონი¹ ერთი დანგი, ტაბაშირი მუტყალ ნახევარი, ვარდი დანაყილი და გაცრილი ორი მუტყალი ესე ყუელაი ათსა მუტყალსა ვარდის წყალშიგა შეზილე და გულზედა შემოსდევ ტლევითა. ესე ტკივილსაცა დააწყნარებს და სიმხურვალესაცა გამოიღებს.

30 თუ ამა ტლემან არ უშუელოს, აილე: უფული ხუთი მუტყალი, ხმელი კოწახური ხუთი მუტყალი, ვარდი ხმელი ხუთი მუტყალი, ქაქუნაჯი ხუთი მუტყალი, სინამაქი, წითელი სანდალი დაქლიბული თუითოსაგან ხუთი მუტყალი, ხუთი მუტყალი ხმელი ია ფარფარას წუენითა ზეასოვლონ და ტლედ გულზედა შემოსდევან თუ ამან არა უშუელოს აილე ბაზრაყატუნისა ლობი, სადაჯი² ინდი, ნიშასტაგი ქერის ფქული ყანტარიონი თუითოსაგან სამსამი მუტყალი, ბუსათ ოთხი მუტყალი, ესე ყუელა დანაყე და გაცერ და ათითა მუყტლითა

¹ სწერია „აფუნი“.

² სწერია „სამაჯანდი“.

ვარდის წყლითა შეზილე და შემოსდევ ქათნის ნაკუთითა და ღთისა განგებითა ეშუელებს.

სხუაი წამლები მისივე ყურსი ზარაბაჯი, რომე ყურსებშიგა სწერია იმითა გაღესონ და ყინულითა გააციონ და შეასუან.

თუ ამან არ უშუელოს, ყურსი გაციებული შეასუან მათივე წესითა. თუ მითა არ ეშუელოს ყურსი ქაქუნაჯი, თუ მით არ უშუელოს ყურსი უდი. თუ ამან არ უშუელოს ყურსი ტაბაშირი, ღთისა განგებითა სრულად ეშუელოს.

10 ამა გულის წვისა წამალშიგა ხატმსა გაურევედი, ერთობ კარგი არის და კარგად მოუხდების.

სხუაი, სუფუფი გულის წვისათვის, ტაბაშირისა უშველის რომე გული ცხლად იყოს და ეწვოდეს მისი წამალი, აილე წითელი ვარდი ხმელი და ტაბაშირი თუითოსაგან სამსამი დრამი, ხმელი ქინძი ორი დრამი, ბუსათი, ქარბა, თვითოსაგან ნახევარ დრამი, ერთი დანგი ქაფური, ეს დანაყე გაცერ და ორი დრამი სიქანჯაბინითა საფარჯალითა შეასვი.

20 სხუა, სუფუფი მისთვისავე დაიჭირე გილი ერმანი, ხმელი ქინძი თვითოსაგან თვითო დრამი, თაბაშირი, ქარბა, თვითო დრამი ქაფური ნახევარ დანგი, ეს ყველა დანაყე და გაცერ, ერთპირად ზროხისა დოთა შეასვით.

სხუა სუფუფი, მისივე სენისავე. წამლები მისი, აილე: დარუნაჯი, ლისონამალი თვითოსაგან ექუს ექუსი დრამი, ზარნაბი სამი დრამი, ეს ყველა დანაყე და გაცერ და ეს ყველა ერთ შარბათად [შექენ და] გაცივებულის დოთა შეასუი.

სხუა სუფუფი მისივე სენისათვის, სუფუფი ქარბა, მისი წამლები დაიჭირე: ქარბა და ხუნი სიაოშანი თვითოსაგან თვითო დრამი თურუნჯი ნახევარ დრამი, ფალანჯმუშკისა თესლი ნახევარ დრამი, დანაყე და ზროხის დოთა გაღესე და შეასვით.

30 სხუა სუფუფი მისთვისვე, აილე: უნაბი გაახმე და მოადულე მისი წვენი სამი მიტყალი, აბულასი, მასტაქი, კრკო, ბადრონჯაბი, ნანხუა დარუნაჯი, ზარნაბი, თვითოსაგან ნახევარ მიტყალი, ეს ყველა წამლები დანაყე და იმა უნაბისა წვენშიგა გაღესე და ერთსა კვირასა ასვემდე, უშველის ღთითა.

იღ კარი ღვიძლისა ტკივილისა

ღვიძლის ტკივილი მრავალ ფერი არის: ერთი ვარამისაგან. მეორე საბამებისაგან. მესამე წყლულისაგან. მეოთხე ნაკრავისაგან. მეხუთე ქვავით გამაგრდების, მისგან. მეექვსე ღვიძლის სიგრილისაგან, მეშვიდე სიმხურვალისაგან, რომე იარაყნად შეიქნე-

შის, ეს ყუელა სტომაქისაგან წაეკიდების, იმა ოთხისაგან [ძალისა-
გან] რომე სტომაქშიგან არის. ერთსა ჯაზიბა ჰქვიან, მეორესა
მასიქა ჰქვიან, მესამესა აზიმა ჰქვიან, მეოთხესა დაფია ჰქვიან.

ჯაზიბა ამასა ქუიან რომე საკმელი მოანდომოს, თავისაკე
მოზიდაეს.

მასიქა იმას ქუიან, რომე დამაგრდეს.

აზიმა იმას ქუიან, რომე საკმელსა მოაქარებებს და დაადნობს.
დაფია ამას ქუიან, რომე რა მოიქარვოს საკმელი იმას გაი-
ლებს.

10

ამა ოთხისაგან რომე სენი შეიქნების ერთი სიმხურვალისაგან
არის და ერთი სიგრილისაგან, ერთი სიხმისაგან, ერთი სინედლი-
საგან.

თუ ჯაზიბა თავისა ძალზედა იყოს, რაიც საკმელი ჭამოს
მოიღნოს და მრთელი არის და კარგად არის. და თუ მუცელშიგა
ყურყური დაუწყოს და კარგი ვერა მოიაროს, იცოდი სუსტად არის
ჯაზიბა, თუ ჯაზიბა ძალსა არ მისცემს, იცოდი რომე სენი დაიბა-
დების.

20

თუ ჯაზიბასა სიმხურვალე დასჭარბდეს, მისი ნიშანი ესე არის
რომე რაი მოიაროს, ყუითელი იყოს და თხელი, იცოდი რომე სიმ-
ხურვალე მორეგია და პირიცა უშრებოდეს და წყურვილიცა სჭირდეს
და ღუეი პირშიგა ცოტა იყოს და ღუეი მეავე იყოს. მარჯუნა
გუერდი სტკიოდეს და თუალსა გარეშემო სიწითლე იყოს, რაი ესე
ნიშანი ნახო, ასეთი წამალი მისცეს, [რომე ჯაზიბას ძალი მისცეს]
და სიმხურვალე გაილოს.

30

აწე მისი წამალი, დაიჭირე: ქანის წყალი მოადუღე ასის
დრამის ოდენი დადგი რომე დაწმდეს მერმე ასის დრამითა შაქრითა
მოადუღე ისი წყალი და ქაფი მოხადე და ოცი დრამი ძმარი გაუ-
რივე, ჭურჭელშიგა ჩასხი, და ყოველთა დღეთა ამისგან ოცდა[ა]თი
დრამი აიღე, ორი დანგი რევანდი დანაყე და შიგა გაურივე და
ასმიდი. და საკმელი ან ხოხობი, ან კაკაბი ან გნოლისა¹ ხორცსა მის-
ცემდე ზირაბაჯად და ასეთსა ნურას მისცემ რომე მუცელი შეკრას
თუ არა სისხად გარდაექცევის.

თუ ჯაზიბასა ნამეტნავად სინედლე მიხდომიყოს, მისი
ნიშანი: მუცელი რბალად იყოს, იყუანდეს ხშირად და კიდევცა უყურ-
ყურებდეს ხშირად და მუცელიცა გაუსივდეს, თუალებიცა გათეთრდეს
ტანზედა და პირზედა გათეთრდეს].

¹ ტექსტში აქ და ყველგან სწვრია „გლონი“.

მისი წამალი: ერთსა კუირასა სიქანგუბინი უსული შეუწყევ¹
და ერთსა კუირასა ბუზურ სიქანგუბინი შეუწყევ და ცივსა წყალსა
ნუ ასუამ ავად მოუხდების. წყლის მაგივრად ისივე სიქანგუბინი
შეუწყევით ზემო რომე სწერია, და ქერის კორკოტი აქამეთ, ასრე
რომე ქერი მოხალული იყოს, თუ ვერა მოიჭირვოს ცოტა თხელი
ლუინო ასუით, საკმელსა მომხურვალოსა აქმევდით. თუ შიმშილსა
გასძლებს უჯობს ლუიძლის ტკივილსა.

10 თუ ესე ჯაზიბა სიხმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის,
რომე ტანზედა დამქლდეს და ფერი ნაცრის ფერად შეექნას და პი-
რისა სახე გაუშავდეს და მუცელშიგა შეკრას. რა მოივლიდეს, ცო-
ტასა და კურკლსავითა და ერთობ ზიღვებითა მოივლიდეს. პირი
უშრებოდეს და წყურვილი არა სჭირდეს.

მისი წამალი: კამა წყლითა მოადლუე კარგად და მერმე
გამოწურე და გულბა შექარიცა იმა წყალშიგა მოადლუე რომე გა-
ატკბოს და შეასმიდით, თუითოსა სმასა ერთსა კუირასა და ბრინჯის-
ფუშრუქსა ახურეტდი ნუშისა ზეთითა და შექრითა.

20 თუ ზაფხული იყოს, ტირიფისა ჩრდილსა დააძინე და ხილთა²
ჩრდილსა ქუეშე და წყლისა პირსა და ერთსა კუირასა უკანის იმავე
სიქანგუბინსა მისცემდი ზემო რომე სწერია. და ისი ადგილი რომე
სტკიოდეს მუდამ ცივსა წყალსა ასხენდი, ერთსა კუირასა უკანით
იმავე სიქანგუბინსა ასმევდი და ლუიძლზედა გრილსა და ნედლსა
ტლესა შემოსდებდი.

30 თუ ესე ღვიძლისა ტკივილი მასიქისა უძლურობისაგან იყოს
მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე საკმელი მეტი რა კამოს, ყვანა დაუწ-
ყოს ხორცის წყლის მაგვარი და კიდეცა არწყევდეს და ესე იცოდით
სიმხურვალისაგანცა იყოს და სიგრილისაგანცა, სიხმისაგანცა იყოს
და სინედლისაგანცა, და თუითოს ნიშანი თუითო ფერი იყოს,
როგორცა ნიშნებშიგა სწერია. მაგრა ამა სენისა სხუა ნიშანია, ასრე
რომე რაჟამ საკმელი მეტი კამოს ქარი და ყუყუნი³ მუცელშიგა გა-
მოუჩნდეს და მუცელსა სიმსიენე ნახოს.

თუ სიხმისაგან იყოს ესევე ნიშანი იყოს, მაგრა იყოს რომე ტან-
ზედა ფერი სხუაი გამოუჩნდეს. და ნიშანი ისი რომე სიგრილისაგან
იყოს ისრევე იყოს, მაგრა იყოს რომე მუცელი გუიან გაუსივდეს და

¹ ამგვერდის აშიაზე არა დედნის ხელით: ასი დრამი რაც მინათუნი და ორი
აბაზია ოცი დრამი რაც აბაზს ოთხს ბისტსა იქს ათი დრამი თორმეტი აბაზს
და ექუსი ბისტია ხუთი დრამი ოთხი ბისტია... (შემდეგ ვეღარ იკითხება).

² სწერია „დახლთა“.

³ სწერია „ყვირყური“.

ესე ნიშნებიცა ორთაგან გამოჩნდეს, მათი წამალი იგივე იყოს რომე პირველად მოვიგონეთ ჯაზიბისათვის, ისი უყავით.

მაგრა თუ იმა ორთაგან ნახო და ნიშანი ნახო სიმხურვალისა და სიხმისა ტკივილისა ადგილსა ზედა, ორფერი სანდალი ვარდის წყლითა და ქაფურითა ტლედ სცხე. და ღვიძლზედა დასდევ. და ის, რომე ღვიძლისა ტკივილისათვის პირველად მოვიგონეთ ისი უყავით, რაცა ჯაზიბისა სიმხურვალისა დავწერეთ. და სიგრილისა, სიხმისა და სინედლისა წამლები სწერია ისივე ამას უყავით.

10 და თუ ესე უძლურობა მკერდსა ტკივილისაგან მივარდნილიყოს, მისი ნიშანი ისი იყოს რომე ფერზედა წითელი იყოს ხანდახან შავი და თეთრი და ხანდახან ყუითელი იყოს. და ნიშანი სიმხურვალისა და სიხმისა და სინედლისა ცხადად იყოს და სამფერი. რაი ნახო მას იგივე უწამლე რომე პირველად მოვიგონეთ.

და თუ ამა ნიშანთაგან ვერა ნახო, დაადასტურე¹ რომე სიმსივნე არის და ვარამი ღვიძლზედა არის.

ნიშანი მისი რომე შეუტყუას, რომე სიმსივნე ღვიძლსა შიგნით არის თუ გარეთ, მისი ნიშანი რომე ენა ხან გაუწითლდეს და ხან გაუშავდეს და მუცელზედა ცხლად იყოს და საჭმელი არ მოუნდებოდეს და კიდეცა აქშინებდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი რომე 20 სიმსივნე და ვარამი ღვიძლისა შიგან არის და შეტყობა უნდა თუ ესე სიმსივნე ღვიძლშიგნით არის თუ გარეთ. თუ ღვიძლშიგნით იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე მარჯუენამან გუერდმან ტკივილი დაუწყოს და ცხელება და ხუელაცა დაუწყოს და კიდეცა აქშინვებდეს. პირველად ყუითლად არწყევინებდეს, და უკანის ენაცა გაუშავდეს და კიდეცა არწყევინოს, ჟანგარის ფერად და წყურვილიცა დაერთოს, ეგების რომე თავის მაგიერად მუცელიცა გაეხსნას.

და თუ გარეთ სიმსივნე იყოს, მისი ნიშანი, ორთავე ბეჭთა შუა ტკივილი იყოს და ეხუელდეს ცოტად და ყუანა დაუწყოს ცოტად.

ისი რომე ღვიძლშიგა სიმსივნე იყოს, მისი წამალი, ქერისა 30 კორკოტის წუენი მისცენ, სიქანგუბინითა ბუზურითა, რომე შიგა ქასნი მოდუღებულ იყოს, საჭმლად ვარიას მოუდუღებდენ ქერის კორკოტითა და დინარი შარაბიცა შეუწყონ, ვარდის ყურსით, შვასუან რევანდითა.

თუ გარეთ იყოს სიმსივნე, მისი წამალი სიქანგუბინი ისივე ბუზურ შეუწყევით კამის თესლითა, და ესეთი წამალი მიეც, რომე

¹ სწერია „გადასტურე“.

აფსმევიწინებდეს. ხშირად შარბათები შეუქენით ბუზური ქასნისა წუენითა¹.

თუ არ ეშველოს, სიქანგუბინი შეასუით და გარედალმა ესტლე შემოსდევით, წამლები მისი, აიღე: ვარდი, სანდალი, ქაფური, სანდალი და ქაფური გალესე და ვარდი დანაყე ერთმანერთშიგა გაურივე და ვაშლის წუენითა გალესე და შემოსდევ.

10 თუ მუცელი შეკრას, ხიარიშამბარს გული, თარანგუბინი, დინარი შარბი ქასნის წუენითა გაურივე და შეასუი, როგორაცა გახსნას, კოწახურისა ყურსი შეუწყევით, ან ყურსი რევანდი, ერთსა კუირასა მას უკანით ქასნის წუენსა ასმევიდი სადამდი გამრთელდებოდეს. და ახლისა კამისა თესლი ხიარშამბარისა გულითა თარანგუბინითა შეასუას. საკმელი ფუშრუკი შეუწყევით ქერის წუენითა და ჯულაბითა.

თუ სტომაქი სუსტად იყოს და საკმელი ვერ მოიდნოს და მოუდნობელსა გაიყუანდეს, და ბევრისა ყუანისაგან ლუიძლი შესუსტდეს და დაწყლულდეს.

20 ლუიძლი რომე დაწყლულებულიყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ყუანა დაუხშიროს და ლუიძლი ძალიანად უნდა იყოს. თუ სტომაქმან ვერ მოიდნოს, ვერცა ლუიძლი მოიდნობს, მერმე სისხაჯ გარდაექვევის თუ უამზედა არ უშუელის.

აიღე: უგურკი კოწახური, ქასნის თესლი და თუხმაქანი, ერთს კუირასა ესე მიეც რევანდისა ყურსითა, მას უკანით ქასნის წუენი და აგრევე კამისა ნედლისა წუენითა თარანგუბინი გარეული მივეც და რაიცა მუცლისა შემკრავი იყოს მისგან იფარეზოს საკმელთაგანცა და ხილთაგანცა. და მისი საკმელი ქაშქაბი ჯულაბითა გარეული იყოს.

30 და თუ ესე ამოსული ვარამი მაგარი იყოს, იცოდი რომე სევდისა ძალისაგან არის, რომე სისხლი ლუიძლშიგა ვერ შერეულიყოს და ვერ გაეველოს და სტომაქსა მიხუდომოდეს და სტომაქსა საკმელისა დნობა არ შეეძლოს, და რაცა ჭამოს უმდნარი გავლოს და ბევრის ყვანისაგან ლუიძლი გაუძლურდეს და რაი ლუიძლი გაუძლურდეს ყვანა გამრავლდეს და წყურვილი მოემატოს, და წყალსა რომე სმიდეს ლუიძლმან მისისა უძლურობისაგან, ისი წყალი ვერ მოიდნოს და სისხა გამოაჩინოს ამისთუის რომე ლუიძლი გამაგრდეს.

¹ ამ გვერდის აშიაზე სწერია: „რასაცა წამალსა მიხცემდე, ნიახურისა და კამისა თესლსა გაურევიდი და ხშირად აფსმევიწინებს“.

— კოწახურისა ყურსი ამა ფურცლისა მეორესა პირზედა პოვო.

— თოხმაქანი—მსუქანა.

წამალი მისი ესე იყოს: ნიახურისა და კამის ძირი და ორისავე თესლი და კულიავე ათ-ათი ღრამი წყლითა მოადუღე და გამოწურე და მიეც რომე შესუას, ორმოცდაათის მუტყლის ოდენი, მერმე მწარე ნუშისა ზეთი ორი ღრამი შიგა გაურივე, ცოტა ქაფური დანაყე და შირბანტშიგა გაურივე რომე მისი ძალი აიღოს, მერმე თოფალახი და სუმბული დანაყე და მაგა ზეთშიგა გაურივე და მარჯუენასა გვერდ-ზედა შემოსდეგ.

10 და თუ ისი სიმაგრე არა გარბილდეს აიღე: სტაფილო და ბაბუნაჯი ორივე რბილად დანაყენ და ლუინოშიგა გაურივენ და იმა ადგილსა შემოსდეგ, და საჭმელად ზირაბაჯი ქამოს და მუხუდოს წუენი და ძმარი და ზეთის ხილი.

თუ ამან არ უშველოს, ესე წამალი მიეც, ამა ნუსხითა, აიღე: ნიახურისა და კამისა ძირი ათ-ათი ღრამი და მათი თესლი ხუთ ხუთი ღრამი, ფუყაუსხური და ნანხუა ხუთი ღრამი ხმელი ვარდი და სუმბული სამსამი ღრამი, ყუელა ერთითა ლიტრითა წყლითა მოადუღე ასრე რომე მესამედო დარჩეს და ორი წილი წავიდეს, გამოწურე და მერმე შეასუას.

20 თუ ესე იღეთი ნახო რომე გაწყალდეს, მას ჩარხანა ქუიან, ნიშანი ესე იყოს რომე ამა სენისა უფალსა, ცხელება მოუვიდეს, ხან ცივად და ხან თბილად, რა ესე ასრე ნახოს, ასრე ეგონოს ვითა კიდერაზე მარჯუენით გუერდით დაკიდებულაო, მარჯუენა მხარი სტკიოდეს და ხუელა აწყენდეს, წამალი მისი ესე იყოს, რომე ტრედის სკინტლი რბილად დანაყო და ქერის ქატიო მისი წონა, და ლელუი წყლითა მოადუღე რომე გადნეს, მერმე ხელითა გასწურე და ეგე წამლები შიგა გაურივე და სადაცა სტკიოდეს იმაზედა შემოსდეგ, ნიადაგ რომე გაადნოს, და გადნობისა ნიშანი ესე არის რომე გარბილებულიყოს და გუერდისა სიმძიმე აღარა იყოს, დაღბეს და გაიხსნას. და მას წამლები უნდა, რომე გამოწმიდოს და რაი გინდოდეს, რომე უწამლებდე მისა მოსამსახურესა კითხე, ვითა მისი სნეულისა

30 ნავალი რას წესისა არის.

თუ ასრე თქუას ვითა კოთქოთი სისხლი და კოთქოთი ბაყლი ნავალშიგა არისო იცოდი რომე გახსნილა, მისი თათბირი ქენ, რომე სისხლი და ბაყლი იქიდალმა გამოწმდეს, და უბრძანე სენისა უფალსა, რომე რა გასულად დაჯდეს, კარგა ძალიანად მაჭიროს, რომე სრულიად გამოვიდეს. და ამა ალათითა რა აცხელებდეს ადრე დაწყენადდეს, და თუ ცხელება ქონდეს ხანად გაუგრძელდეს.

* თუ მუცელი შეკრას, გარბილება უნდა ხიარშამბარის წუენითა და ჯულაბითა, თუ რბილი იყოს მულასალსა უნდა მიცემა. თუ ამა

სისხლმან და ბაყლმან ლუიძლისაგან გზა ქნას, ყუანა ბუშტისაკენ დაუწყოს.

10 მისი წამალი: ნიახურისა და კამისა წვენი ხიარშამბარისა გულითა გაურიოს და შეასუას. თუ მუცელი რბილი იყოს მულასალი მიეც და თუ შეკრვით იყოს ხიარშამბარი მიეც ჯულაბითა. და თუ გზა თირკმელისაკე ქნას იმას შარაბებითა უნდა დაწყენარება, რომე თირკმლისა კარშიგა მოგონებულია, და ცოტა კამისა თესლი შიგა გაურივე და მიეც, რომე ფიცხლა გზა ქნას და არა აწყინოს. და თუ ვერ მოვიდოდეს და გზაი არა ქონდეს, აიღე: ნიახურისა და კამისა თესლი და წყლითა მოადუღე და გამოწურე და მულასალითა გაურიე¹ და შეასუი რომე გამოწუროს.

თუ ამა სენმან გარეთ გზა ქნას, წამალი მისი ისი არის რომე სადაცა სტკიოდეს, დანაყილი ბაბუნაჯი ლელუითა და ქერისა ხალითა გაურივე რომე მალამავითა შეიქნას და იმა ადგილზედა შემოსდევ. რომე ფიცხლად გამოიღოს, მერმე უწამლე რომე გაწმდეს.

20 მაგრამე თუ ამა სენისა უფალი მსუქანი იყოს ლუიძლისა ადგილსა ესე ტლე შემოსდევ, ამა ნუსხითა, აიღე: სუმბული და მასტაქი, თოფალახი და უსხური, ყასაბუზარირა, ზაფრანა და მური, ხმელი სადაფი, ყუელა სწორ სწორი, მური და მასტაქი ძუელითა ლუინითა გაადნევ და ისი სხუა წამლები დანაყილი გაურივე და გრილისა და სქელის საჭმლისაგან იფარეზოს.

და თუ ესე სენი რუტობათისა თარჯუჯიასაგან იყოს, კარგა გასინჯვა უნდა რომე რჩევა არის რუტობათისა თარჯუჯაშიგა და კოლინჯშიგა. ამისთვის რომე, კოლინჯი არწყევინებს და გულისა რევასა მოუხდენს და ფსელი კარურაშიგა წითელი იყოს. თარჯუჯისა გულისა რევა და რწყევა არ იყოს, ფსელი თეთრი იყოს და კოლინჯისა ტკივილმან ადგილი იცუალოს, და ამა თარჯუჯისა ტკივილი უფრო მარჯუენით იყოს.

30 ამისი წამალი: ნიახურისა და კამის ძირი და ანისონი ათათი დრამი ორითა ლიტრითა წყლითა მოადუღე, ასრე რომე სამოცი დრამი წმიდაი დარჩეს, მერმე ნუშისა ზეთი ჯულაბითა გაურივე და მიეც რომე შეასოს რასდონსა დღესა ზედაზედა, მერმე აქლილმალიქი დანაყე და მარჯუენით ლუიძლისა ადგილსა შემოსდევ.

თუ არ უშუელოს ლუქისა ყურსი მიეც ამა ნუსხითა, აიღე: ლუქი და რევანდი დანგ ნახევარი, სუმბული, ნიახურისა თესლი, ნანხუა, მასტაქი, უსხური და უფხაური ნუშის გული და მური, ყუსტი

¹ სწერია „გამურე“.

და ენდროი და ყაფიტისა წუენი და ასარონი და ზარეევანდი და ჯინტიანე, ყუელა სწორი ქენ, დანაყე და გაცარ და თუითოსა მუტყალისა ყურსები შექენ და ყოველთა დღეთა მაგა უსულშიგა გაურივე, რომე ლეიძლისა სიმაგრისათუის მოგონებული არის და მიეც რომე შესუს.

წამალი ხაფყასა. და ხაფყა იმას ქუიან რომე კაცსა მარჯუენით გუერდი მწოვედ სტკიოდეს და ხან დასწყენარდეს და ხან ტკივილი მოემატოს, მისი წამალი ესე არის, ცოტა მჩუარი წყლითა დასოვლოს და იმა მტკივანსა ადგილსა დაიდვას.

10 თუ არა დაუწყენარდეს, აიღე: სონიჯი და აქლილ აღმალიქი, სოსანი ოცი დრამი, ეს ყუელა ერთს ლიტრას წყალშიგა მოადუღე, სადამდის ოცდა[ა]თი მიტყალი მოიყრებოდეს და მერმე პატარა ბაბუნაჯი ქუნჯითის ზეთშიგა მოადუღე წყნარს ცეცხლზედა და მისი წონა სოსანი ზეთითა გაურივე და ოყნად ჩაასხი მას ქათმის ქონითა. და თეთრითა ცვილითა მუდმად წელთა დაუხელდით. და მოტკობ საჭმელი შეუწყევით და წყლის მაგიერად კამისა და ნიახურის წვენს ასმევდეთ¹.

20 ქ. წამალი ღვიძლის დამაგრებისა. მისი ნიშანი ეს არის, რომე ღვიძლი გამაგრებულიყოს და მაგრად იღგეს, მაგრამ შაძღრობით უფრო მძიმედ იყოს, და მშიერი უფრო ადვილად, და შაძღრობით ტკივილი მოემატოს. მისი წამალი ეს იყოს რომე, მუდმად ქანნის წვენსა სმიდეს იმა უსულითა შარაბითა რომე მოგონებული არის. ბედანჯირის ზეთი და შაქარი შიგ გარეული. და საჭმელი ცოტა ჭამოს და რასთონიც მშიერი იყოს მჯობნი არის, და როდესაც საჭმელი ჭამოს, ზირაბაჯად ჭამოს, გნოლის² ხორცითა, ან ქათმის ხორცითა.

თუ ამ სენშიგა ცხელება გამოუჩნდეს და რწყევა მოუვიდეს მას მულასალისა უნდა მიცემა, რომე რწყევა დააწყენაროს და გაათაოს.

30 სხვა, ღვიძლი რომე ქვავით მაგარი შეიქნას იმა სენსა სალბა ჰქვიან. მისი წამალი ნიახურის ძირი, კამის ძირი, ამა ორისავე თესლი, ქარვა, თვითოსაგან ათი დრამი წყალშიგა მოადუღე, მერმე დადგი რომე დაწმდეს ამისაგან ორმოცდაათი დრამი წყალი აიღე და ნუშის ზეთი ორი დრამი შიგ გაურივე, მერმე აიღე ცოტა ქა-

¹ აქ ჩართულია უადგილოთ შემდეგი წინადადება: „სხვა სენი არის თირკმელთა ეიდანტაშ ჰქვიან. მისი ნიშანი ეს არის“ და შემდეგ დატოვებულია ცალიერი ადგილი ოთხი სიტყვის მანძილზე.

² ამ სიტყვის მაგიერ ტექსტი ყველგან „გლონსა“ ხმარობს.

ფური დანაყე და ქუნჯითისა ზეთშიგან გაურივე, რომე მისი ძალი მოემატოს, მერმე სოდი და სუნბული ორივე დანაყე და მარჯვენასა გვერდზედა შემოსდევ სიმსივნეზედა. და თუ ის სიმსივნე არ დასხცრეს, აიღე სტაფალო, ბაბუნაჯი და ორივე დანაყე, ღვინოშიგა გაურივე, ცოტად გააცხელე და ისიცა შემოსდევ.

10 თუ ამა ყუელამა ვერ უშველოს კამისა და ნიახურის ძირი თვითოსაგან ათათი ღრამი იმა ორსა ფუყა უსხური და ნანხუა ხუთხუთი ღრამი, ხმელი ვარდრ და სუმბული სამსამი ღრამი ეს ყუელა ერთს ლიტრას წყალშიგა ადუღე, მანამდი როჟე სამისაგან ერთი დარჩეს, ცოტა ჯულაბი შიგ გაურივე და შეასვი.

თუ ეს ტკივილი ანუ დასცხრეს და ანუ დაღბეს [სიმსივნე] და გასქდეს, მისი ნიშანი: ცხელება მოვიდეს, ხან მოვიდეს და ხან არ მოვიდეს, ხან გააცხროვოს და ხან გააცხელოს და მარჯვენამან ხელმან ტკივილი დაუწყოს.

20 მისი წამალი: ტრედის ხუნდის სკინტლი დანაყე წურილად და ცოტა ქერი დანაყე სწორ სწორი და ერთი მჯიღვი ლეღვი წყალშიგა მოადუღე და ხელითა გაქენ კარგად, მერმე შიგ გაურივე და იმა სიმსივნეზედა შემოსდევ, და რაც მანკი იყოს სრულად დააღპოს და გამოიღოს. თუ სიმსივნე და ტკივილი დააკლდა, იცოდი რომ გამრთელდა. მერმე მსუბუჭი შარბათები მიეც რომ გახსნას, მერმე დახედენ იმავე ნავალშიგა თუ სისხლი და ბაყლივით გამოჩნდეს იცოდი რომე გამოწმდა და მუცელს ნუ შეუკრავ ვირემ სულ არ გამოწმდეს.

თუ ცხელებამან დაუკლოს ფიცხლავ გამოთელდეს, თუ არ უკლოს ხანი გამოვიდეს.

30 სხუაი, ლუიძლისა ტკივილია რომე ლუიძლი ქვაგითა შექნილიყოს და აღმა ამართულიყოს და სიარულზედა დამძიმდეს და რაი უქმელად იყოს, მოსუენებით იყოს და რა კამოს ტკივილი მოემატოს და უნდომად შეიქნას.

მისი წამალი: მუდამად ქასნისა წუენი შეასუას სამსა დღესა იმავე მავლი უსულითა, რომე ლუიძლისა ტკივილისა გუითქუამს და ბედანჯრისა ზეთი და შაქარიცა გაურიონ, საქმელი ცოტა კამოს და ზედა ესე შესუას.

თუ ამა სენშიგა ცხელება მოვიდეს და კიდეცა არწყევინოს ეს მავლი უსული შეუწყევით, მიეცით, უწამლოდ რომე სრულად არწყევინოს, და რა არწყევინოს დასწყენადეს.

სხუაი ლუიძლისა ტკივილი რომე ხაფა ქუიან, მისი ნიშანდ ესე არის რომე ნეკმან დაუწყოს ტკივილი ესე სიგრილისაგანცა არის და სიმხურვალისაგანცა.

თუ გინდოდეს რომე შეიტყო, ცოტა წყალი გაცხელე და ხელის მანდილი დასოვლე შიგა და შემოსდევე, თუ სითბო იამების, იცოდით რომე სიგრილისაგან არის, თუ ტკივილი მოუმატოს სიმხურვალისაგან არის.

მისი წამალი, აილე: სონიჯი და აქლილმალიქი წყლით მოადულე და ცხელცხელი ზედა შემოსდევე, და კიდეცა დაზილოს.

სხუაი ლუიძლის ტკივილი რომე სიზაქბიდ ჰქუიან. ამისი ნიშანი, ნახევარ გუერდმა დაუწყოს ტკივილი და ჩხუერა, როგორაცა ნემსით სჩხუერდეს, მუდამად გაუწყვეტლად სტკიოდეს, მაძლარსა უფრო სტკიოდეს მშიარსა უფრო არა¹.

თუ გინდოდეს რომე შეიტყო ლუიძლისა ტკივილი არის თუ ფერდისა მას ხელი გაუხსენ და სისხლი ტამტშიგა დაიჭირე ერთ წამ დადგი, მერმე შიგა ჩახედენ თუ ნაწერივითა, რამე იყოს ძირსა გრძლად ლუიძლისა არის.

მისი წამალი: კამის თესლი, ნიახურის თესლი და ანისონის სამივე ერთსა ლიტრასა წყალშიგა მოადულე, თუითოსაგან ორორი მუტყალი, მუნამდი აღულე რომე სამისა დლისა სასმელად მოიყაროს, მერმე ათი დრამი შაქარი გაურივე, სამად გაყავ და სამსა დღესა შეასუი ცხელცხელი და საქმელი შეუწყევ ნესუსისა თესლისაგან და კიტრის თესლისაგან და ცოტა ჯულაბიცა გაურივე და შეასუი და ეშუელოს ღითითა.

სხუაივე წამალი ამა ლუიძლის ტკივილისათვის, აილე: რევანდი ერთი დრამი, ლუქი ორი დრამი, ტაბაშირი ორო დრამი, ესყუელა დანაყე და ექუსად გაყავ და ექუსსა დღესა შეასუი ამა წესითა, სიქანგუბინი გალესე ქასნისა წყლითა და ესე წამალი შიგა ჩაყარე და ექუსსა დღესა შეასმიდი, საქმელად ქერისა კორკოტი შეუწყევით.

სხუაი წამალი ლუიძლისა ტკივილისა, კარგი, გამოცდილი და ადვილი მისთვის რომე ლუიძლი ნიადავ სტკიოდეს და საქმელსა მისწყდეს და მარჯუენისა გუერდისაკენ ჩხულეტდეს და ტკივილი გაუგრძელდეს. ესე წამალი ქენ და უშუელის, არა თუ ლუიძლსა უშუელის, არამედ სხუასა მრავალსა სენსა, უშუელის და ადვილი არის. მოიყუანე დიდი ტახი და სახლშიგა შეაგდე სამსა დღესა, მერმე მესამესა დღესა რაცა მოჯუას ისი აილე, ისი ნეხუი და ქათანშიგა გამოკარ და ერთსა ჰურქელშიგა ჩადევ და ზედა წყალი დაასხი და ერთსა დღელამესა გაუშუი, დილასა ოცი დრამი შაქარი დააყა-

¹ ეს წინადადება აშიაზე სწერია დედნის ხელით.

რე და გამოწურე და ნახევარ დრამი ზაფრანა გაურივე, შეასუი და უშუელოს ღთითა.

10 თუ ანაზდა მარჯუნამა გუერდმა დაუწყოს ტკივილი იცოდი რომე ლუიძლის ტკივილი არი. წამალი მისი, რომე ნახევარ გუერდი სტკიოდეს ესე არის, აიღე: ნიახურის თესლი და კამა და ანისონი ორორი მუტყალი, ყუელა ერთსა ლიტრასა წყალშიგა მოადუღე რომე შარბათივითა შეიქნას, მერმე ათი დრამი ფანიდი შაქარი გაურივე და მიეც რომე შესუას, სამსა დღესა ამრიგითა უყავ. და საჭმელი სახურეტელი მიეც ნესუის თესლის გულისაგან და ზირაბა-
10 ჯიცა მიეც ვაშლისა შარბათითა გარეული. სამ დღემდი ერთხელ სახურეტელი და ერთხელ ზირაბაჯი და მესამესა დღესა უკანით სახურეტელი მიეც კიტრისა და ნესუის თესლისაგან შექნილი ჯუ-
ლაბითა.

წამალი ლუიძლის ზარარისა. იცოდით რომე ლუიძლის ზარარი მას გამოუჩნდეს, რომე ცხელსა სიცხეშიგა ევლოს, და ამისი ნიშანი ესე იყოს რომე, მარჯუნით ნახევარ გუერდი სტკიოდეს და წყურვილი დაერთოს და ყოველსა დილასა პირი უჩრებოდეს და უმწარდეს, მას ესე წამალი უყავით სიქანგუბინითა მუდამად. და თუ არა დაუწყნარდეს ძაღლის ყურძენასა და ქანის წუენი და ჯულაბი
20 ნუშისა ზეთითა ყუელა ერთად მიეც რომე შესუას და ყოვლის, ტკბილის ბროწეულისა წუენსა უნდა მიცემა ცოტათა რევანდითა რომე შესუას. და ძალიანსა საჭმელსა და ალვაგებსა არა უნდა მიცემა [და სახურეტელსა უნდა მიცემა].

თუ ამითა არა დასწყნარდეს, რევანდისა ყურსსა უნდა მიცემა
ამა ნუსხითა, აიღე: რევანდი ორი მუტყალი და ნახევარი, სუმბული და ლაფიტისა წუენი და ავსანთინის წუენი და კამა და ანისონი თუითო დრამი, ყუელა დანაყე და გაცარ და ყურსები შექენ, ვარ-
20 დის წყლითა, თუითო მუტყალი და ყოველთა დღეთა თუითო მისი მიეც, რომე მულასალითა შესუას ან ტკბილის ბროწეულისა წუენითა.

კარი ვარამისა. იცოდით ვარამი სიმსივნესა ქუიან სპარსულად. ლუიძლშიგა იქნების და ფერდშიგაცა, და ამა ორისა ტკივილი ერთმანერთსა გავს, მათშუა ნიშანი ესე არის: თუ ლუიძლშიგა ვარამი იყოს, მისი ნიშანი ესე არის, ახუელვბდეს და სული უგუბდებოდეს და პირზედა ხან ფერი წაუვიდეს და ხან წამოკვებდეს, რა ესე ნიშანი ნახო იცოდით რომე ლუიძლშიგა საბამი გამოსულა.

მისი წამალი: იისა შარბათი შეუწყევ ქერის კორკოტითა სა-
30 დამდი გამოწმდებოდეს და ორჯელ სამჯერ ხელი გაუხსენ, ბასალიკე.

თუ მუცელი შეკრვით იყოს, ზეიდალმა წაბალსა ნუ მისცემ, ესე ოყნა-
უყავ, წამალი მისი, დაიჭირო: სინჯიტი, სეფისტონი, თუთოსაგან
ოცი მარცული, ქერქ გამძურალი ლელუი ოცი მარცული ბაბუნაჯი
და ცერეცო სწორ სწორი ეს ყუელაი ნახევარზედა დანაყე და სამი-
თა ლიტრითა წყლითა მოადუღე, მანამდი რომე ოცდაათი დრამი
[დარჩეს, მერმე] ოცდაათი დრამი იისა ზეთი გაურივე, ოცდაათი
დრამი შირიხიშტი გაურივე გაქენ და გამოწურეთ და ოყნად ჩასხი.

10 თუ ფერდშიგან იყოს ვარამი მისი ნიშანი, ესე იყოს, რომე
პირსა ფერი გაუთეთრდეს და ხუელამან ერთობ დაუხშიროს და
მყრალსა ბალდამსა ფერდისაგან ამოიღებდეს, რა ესე ნიშანი ნახო
იკოლდი [რომე] ფერდშიგა სიმსიენე არის და ფერდი დაწყლულე-
ბულა.

პირველად აბი სუალი შეუწყევით და მერმე ცხელ ცხელი ჯუ-
ლაბი შეასუით იისა შარბათითა და გული და გულისპირი დაუზილე
ამ სახელითა რომე დაგუიწერია. აიღე: ქათმისა ქონი, ბატის ქონი,
თეთრი ცვილი, იისა ზეთი ესე სწორ სწორი ერთმანერთსა გაურივე
და შეადუღე და მალამავითა შექენ, მერმე ამა წამლებშიგა გაურივე
ნედლის აყიროს წუენი ძაღლის ყურძენას წუენი ქანისი წვენი, ვაზის
ფურცლის წუენი, გაურივე და დაზილე, და პირველად რომე სენი
20 გამოჩნდეს ესე დაზილე. მერმე ორმოცსა დღესა უკანით ქერის
ფქული, ბაბუნაჯი, აქლილმალიქი ხატმი მიუმატე და ამითა უზელ-
დი, მერმე ნესუის თესლი დანაყეთ, გაცერით და მისი ფუშრუქი
შეუქენით. ამას აქმევდით ნუშის ზეთითა, ანუ სხუილის ცერცუის
მუნკაშარი, ანუ ასპანახი შეუქენით ნუშის ზეთითა და მას აქმევდით.
თუ აყიროსა დროი იყოს, აყიროსა საქამადი აქამეთ ნუშისა ანუ
შირბახტის ზეთითა, და მჟავიანსა ნურასფერსა ნუ აქმევთ, და ნუცა-
დედაკაცთანა დაწვების, და მუდმად ებანებორდეს აბანოს და თბილსა
წყალსა სუმიდეს და ღარღარასა იქმოდეს ცხელითა წყლითა.

30 ამას გარეთ ერთი ვარამი სხუა არის რომე სპარსულად
ბარსამ ქუიან, სამ სიმსიენესა ქუიან, და ბარ გულის პირსა
ვითამცა გულის პირისა სიმსიენეო. მისი ნიშანი, იკოლდით რომე ან-
ღუიძლისაგან, ან ფერდისაგან იქნების.

მისი ნიშანი: ამა ორისა ვარამშიგა ესე ნიშანი არის,
ვარამი რომე ფერდშიგან იყოს პირველად ხუელაშიგან ბალდამსა
ამოიღებს ოკხ დღემდი. და ისი რომე ლუიძლშიგა იყოს, ესე ბალ-
დამსა მუდმად ამოიღებს ბოლომდის.

თუ ბალდამი გუიან გუიან გამოვიდეს არა გამოწმდების ორმო-
ცამდის. თუ ადრე გამოვა, ადრე გამოწმდების, ეგების რომე ვარა-

ძის ტკივილი გაუგრძელდეს და გულსაცა მიხუდეს და თხამლად გარდაექცეს და ნახუელსათანა ამოვიდოდეს და ესე ნიშანი ნახო ამა ნიშანშიგა თუ შუიდ დღემდის ცოტა ადგილი გაშავდეს გუერდ-ზედა ანუ კიდე რამე გამოვიდეს მუწუკივითა ავი ნიშანია და მოკუდეს.

სხუაი ამა სენისა, თუ ბალღამსა ამოიღებდეს თეთრი იყოს თუ წითელი ესე სამთელო იყოს.

თუ ბალღამი შავი იყოს ან ყუითელი მაშინცა მოკუდების. თუ ამა სენსა სწამლობდე ესე ნიშნებია რომე ნახო, კარგა გუნება მიეც.

10

თუ ესე ბალღამი წითელი იყოს სისხლისაგან იყოს.

თუ ყუითელი იყოს, ზაფრისაგან იყოს.

თუ შავი იყოს, სევდისაგან არის.

თუ თეთრი იყოს ბალღმისაგან არის.

თუ სისხლისაგან იყოს ბასალიკე გაუხსენ და ქერის კორკოტი აქამე. სინჯიტი, სიფისტონი, ია. მოდუღებული ჯულაბიცა გაურივე შიგა და აქმევდი. თუ ერთობ მიაჭიროს ხუელამან ია და შაქარი პირშიგა დაიჭიროს და მუდამად. ამა სახელითა ზელოს რომე ზემო დაგუიწერია.

20

თუ ამითა არ ეშუელოს ესე წამალი მიეც, დაიჭირე: სინჯიტი ოცი მარცუალი, სიფისტონი ოცი მარცუალი, თეთრი ლელუი ათი მარცუალი, ხმელი ია ხუთი დრამი, კამის თესლი სამი დრამი ესე ყუელა წყლითა მოადუღე და მერმე ხიარშამბრის გული ათი დრამი, შირხიშტი ოცი დრამი დაადნევე, გამოწურე და შიგა გაურივე და შეასუი მუდამად, და ქალის დედის რქე თავზედა დააწველე. ფუმ-რუკი შეაქნევიანე ანაქვეტისა¹ და სხუილი ცერცუიცა დანაყე და გაურივე და ცივსა წყალსა ნუ ასუამ, წყლის მაგიერად ქერის წყალსა ასუმდი. თუ ხილი მოუნდეს ტკბილსა ბროწეულსა აქმევდი.

30

თუ მუცელი შეკრვით იყოს და არა ახუელებდეს, მას ალილისა მათბუხი შეუწყევით და შიგა თაბრიინდითა, თარანგუბინი, ხიარშამბრის გული და შირხიშტი, ესე დაადნევე და გამოწურე და იმა მათბუხშიგა გაურიოთ და შეასუი. ხორცისაგან და მუჟვისაგან იფარეზოს.

ა ლ ი ლ ა ს ა მათბუხი ესე არის, აიღე: ალილა ხუთი დრამი უგურკოი და ერთსა ღამესა დაალბე, მეორესა დღესა მოადუღე ასრე რომე მესამედი დარჩეს, მერმე თარანგუბინი, შირხიშტი, ხიარშამბრისა გული თუითოსაგან ხუთ ხუთი დრამი ამაშიგა გაურივე და შეასუი.

¹ მხედრულ ტექსტში სწერია „ანაკუეთისა“.

თუ გულზედა ხრინვედეს, მუხუდოსა წუენი, სხუილ ცერცვისა
წვენითა ცხელცხელი შეასუი და ხრინვისათუის ესე ერთობ, კარგია.
იმ. კარი სისხისა, იარაყანისა და დიყისა.

ნიშანი სისხისა. იცოდით რომე სისხა სამფერი არის
ერთსა ზიყი ქუიან ვითამცა ტიკიო, მეორესა ტაბლი ქუიან,
მესამესა ლამი ქუიან. რომე ლუიძლსა სინედლე დააკლდეს და სიმ-
ხურვალე დამეტდეს და სიმხურვალისა ბედითა ნავლელშიგა სიმხურ-
ვალე შეიყაროს, და მისისა სიმხურვალისაგან ლუიძლისა ძარღუები
შეიკრას.

10 ლუიძლი ტანისა მეფე არის, ასრე უნდა, რომე ლუიძლსა
სინედლე მიხუდეს, რომე სიმხურვალე დაანელოს მაგრა, ვითაცა
ლუიძლისა გზები შეკრული იქნების, სინედლე მისთვის ლუიძლსა ვერა
მიხუდების და ნავლელის სიმხურვალე არა მიუშუებს, რომე ლუიძლსა
სინედლე მიხუდეს. და რასაცა წყალსა სუამს, სიმხურვალისაგან რომე
ლუიძლისა [გზა] შეკრული იქნების, მისთვის წყალი ლუიძლშიგა
აღარ მიხუდების და ყუითლად წყლად გარდაიქცევის და ტყავსა
და ხორცსა შუა შეიყრების და ხორცსა ასივებს და სისხლად¹ შეიქ-
ნების. სისხა არაბულად წყლის თხოვასა ქუიან.

20 ზიყისა ნიშანი ესე არის რომე, ფერხები და მუცელი და
თუალის ქუქუთონი უსივდენ, ესეცა იქნების, რომე სრულად ტიკბ-
ვითა გასივდეს და მუცელზედა რომე ხელი დაკრა, სავსესა ტიკსა რომე
ხელი დაკრა, იმისთანა ხმა გამოოვვა, თუ გუერდი იქციოს წყლისა
ხმა გამოვიდეს. კაცი დამძიმდეს და სული უგუბდებოდეს და საკმე-
ლი არა მოუნდებოდეს და ძილშიგა კრთებოდეს და ერთობ უძილად
შეიქნას, და ეგების გულისა ძგერაცა დაემართოს, და ეგების რომე
ტყირბიცა შეექნას, გასივდეს და ფერიცა გამოუცვალოს. ნავლლისა
და ტყირბისა სიხმე ერთად შეიყაროს და ტანი ერთობ აშალოს.
ამა სიხმისა ბედითა ლუიძლსა სინედლე აღარ მიხუდეს, წყალი ტყავსა
და ხორცსა შუა დაიფანტოს და ბევრისა წყლისა სმისაგან მუცელი
30 გაუდიდდეს, ჭკბი და ბოქუენიცა გაუსივდეს და ფერხებიცა გაუ-
სივდეს, და ყელი გაუწურილდეს და რა თითი დააჭირო ფერხისა
სიმსივნესა შიგა დაეფლას ცომსავითა. და ესეცა იქნების, რომე
ყლე და ყუერი გაუსივდეს და უმეცარს აქიმსა ლამი სისხა ეგონოს.
რა ესე ნიშანი ნახო იცოდით, რომე ზიყისა არის ესე სისხა, ამას
ფიცხლა უწამლე თუარა ერთობ. ძნელი სენი არის და გაძნელდების.
თუ ფსელი წითელი იყოს, ავი ნიშანი არის.

1. ვარიანტში სწერია „სისხლად“.

ამა სენისა უფალსა რომე ქასნისა და ახლისა კამისა წუენსა-
ასუემდე კარგი არის, ანუ აბუსალაბისა წყალი შეასუი, ისიცა
კარგი არის, და ბროწეულისა წყალი სიქანგუბინითა მისცენ იგიცა
კარგი არის.

10 თუ მუცლისა გახსნა გინდოდეს, რომე მუდამად რბილად იყოს
ამა წყლებსა ცოტასა ხიარშამბარსა გაურევი და შეასუემდი, კარ-
გად მოუხდების. და სხუილ ცერცუისა წყალი ორმოცდა ათი დრამი
შირიხიშტითა ანუ შაქრითა მისცენ, მარგე არის. ესე იცოდით,
დედაკაცმა ბევრი ბროწეული ჭამა და ესე სენი გამოუჩნდა და ერთმან
კაცმან ბოლკოკისა ფურცელი და სიქანგუბინი ჭამა ბევრი და მასაცა
გამოუჩნდა და გაუკუირდა.

წამალი მისი, თუ მუცელი მისი შეკრული იყოს და შედ-
ლოს, რევანდისა ყურსი შეასუან, აილე: რევანდი ლაფითი, ქასნის
თესლი თუითოსაგან სამი დრამი, ლარიყონი¹ ხუთი დრამი, მაზა-
რონი ათი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და ერთად გაურივე და ყო-
ველთა კუირათა ორსა დრამსა ასუემდეს და სიქანგუბინი უსული
შიგა გაურიოს.

20 თუ ამას ვერა გაუძლოს, დაიჭირე ერთი მუტყალი მაზარიონი
ძუელსა ძმარშიგა ჩადევ, ერთსა კუირასა, მერმე ძრმისაგან გამოი-
ლე და ასეთსა ალაგსა რომე არც გრილი იყოს და არც ცხელი გახმე,
მერმე მას უკანით დაიჭირე ლაფთის წყალი ორი დრამი, კიტრისა
თესლი დანაჟილი მუტყალ ნახევარი და ქასნის თესლი ათი დრამი,
ლარიყონი თეთრი ორი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და ქასნის წუენი-
თა ყურსები შექენ და ერთსა კუირასა ყოველთა დღეთა იმა ყურსსა
მისცემდი სიქანგუბინითა უსულითა. და საკმელად უშობლისა ზრო-
ხისა თავ ფერხი ძმრითა მოხარშული კარგად მოუხდების.

30 თუ ესე არა იყოს დაიჭირე თუხმაქანი, აყიროს თესლი, და
კიტრის თესლი და შანგიერისა, თესლი თუხმაქანისა, ხაშხაშისა,
თუხმაქანის თესლი წურილად დანაყე, წყლით შეზილე და წვენი
გამოხადე, ბატარა ქერი გაურივე და მოადულე და ფუშრუკი შეუ-
ქენ და შიგა თეთრი შაქარი გაურივე და აჭამე. რაცა ქარიანი საკ-
მელი იყოს ყუელასაგან იფარეზოს, თუარა ტყირბსა აწყენს და საკ-
მესა და[ა]მძიმებს.

სატაცური, კიტრსა და ნესუსა ჭამდეს ფსელსა მოუმატებს და
კარგა მოუხდების. სიქანგუბინსა ბევრსა ნუ აჭმევთ, ზიანი არის,
და მჟავითა შექნილი ყუელა კარგი არის. ამა სენშიგან საკმელი:

¹ სწერია „ლარიყონი“.

კაკაბი, ხოხობი, გნოლხი და ღურაჯი ხან შემწუარი და ხან მოხარული და ოსპისა საჭამადი ნუშის ზეთითა მარგე არის, კოწახური-
თა და ძმრითა და ბროწეულისა ტკბილისათა, და ჩინური სხალიცა
აჭამე, ესე ყუელა წყურვილსა დაუწყნარებს. და ხმელი ხილი, წიფ-
ლის გული, ნუშის გული, ხმელი ლედვი ჭამოს და ზედა სიქანგუბინი
შესუას და წყურვილსა მოკლავს. კოწახურისა ყურსი ერთობ მარგე
არის იმა წესითა, რომე ყურსებშიგა სწერია.

10 ხოჯა ლსნან იტყუის: და კოწახურისა ყურსი რაგინდარა
მარგე იყოს ბევრს არა უნდა მიცემა, ამისთუის, რომე მუცელსა არ
უნდა შეკრავა.

შექნა კოწახურისა ყურსისა, აიღე: კოწახური გაწმენდილი
რუბისუსი, ვარდი, კიტრისა და ნესუის თესლისა გული სამსამი
დრამი, მასტაქი, სუმბული, ყაფიტის წუენი ორორი დრამი, რევანდი,
ფუკა, ზაფრანა ორორი დრამი, ქაშუსისა და ქასინისა თესლი სამსამი
დრამი, ტაბაშირი ერთი დრამი და ნახევარი, გაწმენდილი თარან-
გუბინი ექუსი დრამი, თარანგუბინი გაადნევ და დანაყილი წამლები
შიგა დაზილე და ყურსები შექენ თუითოსა მუტყელისა (წონა), სიქან-
გუბინითა და ბროწეულისა წუენითა მიეც. ტაბაშირი და კოწახუ-
რისა წუენი მათსა ძალსა შეინახავს. და თუ მუცელი რბილი იყოს,
20 ყურსი ტაბაშირი მიეც ანუ სიქანგუბინი საფარჯალი და საფარჯა-
ლი კომშსა ქუიან.

სხუაი ტლე: აიღე ხმელი ზროხისა სკორე და მისი მეოთ-
ხედისა წონა ქასნის ფურცელი, და ორივენი დანაყენ და ვაჟის ფსლითა
ანუ თხის ფსლითა და ძმრითა დაზილევ და შემოსდეგ.

სხუაი ტლე, აიღე: თხისა ძუელი სკორე და ზროხისა სკორე
ხმელი დანაყილი, ქერისა და ფეტუისა ფქუილი ამათგან თუითო
პევშუი, ეს ყუელა ძმრითა დაზილევ და შემოსდეგ მარგე არის.

სხუაი წამლები, რომე ლუიძლი სიმრთელისაკენ მოიყვანოს
და სიმზურვალისა ლუიძლის ტკივილსა სწერია, ისე ახმარე.

30 მუდამად მუცელზედა ესე ტლე შეიწყოს, ტლის შექნა, დაი-
ქირე: სპილენძი დამწუარი და ფარფიონი, გილი ერმანი, ფქუილი
ფეტუისა, სოდი ცხურის ნეხუი ძუელი, ბორა თუითოსაგან თუითო
მუტყალი, დანაყე და ანუ თბილითა წყლითა, ანუ ლუინითა დაზილევ
და ტლედ შემოსდეგ.

თუ ესე ზიყისა სისხა ლუიძლის სიგრილისაგან იყოს მისი ნი-
შანი ამავე ლუიძლისა სიგრილისა ნიშანი იყოს და წამალიცა იქ
მონახე სადაცა ლუიძლისა სიგრილისა სწერია, ამა წამლებითა ლუი-
ძლი, სიმრთელეზედა მოიყვანე, მერმე სისხისა წამლები უყავ ამა

წესითა, რომე აქა სწერია. წამალი მისი. საკმელსა არასფერსა არ უნდა ჰმევა, ნუცა წყალსა ასუამ, მისი საკმელი ესე იყოს რომე პური გამოაცხონ კარგად ამა წესითა, რომე კამისა და ნიახურისა და ანისონისა თესლი და ზირა ქირმანი შივა ერიოს. ყოველთა დღეთა ამა პურისა ორმოცდაათი დრამი შეუწყონ საკმელად და მუხუდოსა წუენშიგან ჩაიყრიდეს, დააღობდეს და აგრე ჰამდეს და ნიადაგ ბოლოკსა ჰამდეს, მარგე არის. და დიდი თრიაყი და არაბა თრიაყი და რაცა ამათ გუანდეს, დიდრონი მაჯუნები ყველა კარგი არის. და ლუქისა მაჯუნისა ერთობ კარგი არის.

10 და თბილითა წყლითა იბანდეს და თორნეზედა ოფლსა იდენდეს მარგე არის, ესე რაცა სწერია მას უკანით ქნას, რომე წამალი აელოს გასახსნელი.

მას გასახსნელი თხუთმეტი მარცული მასტაქითა, წითლითა ვარდითა და ანისონითა მისცენ, ზედა ერთი თასი წყალი შეასუან, სისხისათუის ერთობ მარგე არის.

სხუაი, სისხისათუის წამალი კარგი და მშველელი ღთითა, აიღე: ყუითელი ალილა და თურბუთი დანაყილი და გაცრილი ათ-ათი დრამი, ბალილა ოცი დრამი, ინდოური მარილი ოთხი დრამი, ზანჯაბილი ოთხი დრამი, პილპილი ოთხი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და გაცარ და ერთმანერთსა გაურვივე და პერული მოხადე და თაფლითა შეზილე და მაჯუნად შექენ და შეინახე. რა მოგინდეს ამისგან მიეც ერთი მუტყალი, თბილითა წყლითა. ამა წამლისა მიცემასა უკანით გასინჯე თუ მუცელი დაუცხრეს ეშუელების, თუ არა არ ეშუელების იცოდი კარგა.

20 სხუაი, გასახსნელი აბი საქბინაჯისა, აიღე: საბრი და აფთიმონი ხუთ ხუთი დრამი, ლარიყონი სამი დრამი, საქბინაჯი ექუსი დრამი, საყამუნია სამი დრამი, მასტაქი და ანისონი თუითო დრამი, ყუელა დანაყე და გაცარ და აბები შექენ და ჩრდილსა გაახმე, მისცე შარბათი[თ] ორი დრამი.

30 ნი შანი აბი მაზარიონისა, აიღე: მუდაბარი მაზარიონი ნახევარ დრამი, მუდაბარი მას ქუიან რომე ძმარშიგა დამბალი და გამხმარი იყოს, ლახუსტაგი ორი დანგი, ფარისიაოშანი¹ დანგ ნახევარი, ინდოური მარილი და ტრედის სკინტლი, თუითო დანგი, დანაყე და აბები შექენ², ამა წამალსა უკანით მსუქნისა ქათმისა ხარშოსა აჰმევედით.

¹ სწერია „ფარასონი“. ² აქ ჩართულია უადგილოდ „ესე ერთ შარბათი არის“. ვარიანტშიაც ესევე მეორდება.

ამასა ზემოთსა ზიყსა ეს უმსუბუქე არის.

ტაბლისა სისხა ესე არის, როგორცა ზიყისა სისხა აგრევე ამისი იქნების, ასრე რომე ლუიძლი გაუხურდების და წყალსა მოანდომებს და სუამს, და ლუიძლსა არა მიხუდების. არაბულად სისხა ამას იტყუის ვითა წყალი მასუიო, მაგრა ზიყისაგან ამისი წყალი უფრო იქნების.

ამისი ნიშანი ესე არის რომე, მუცელი გაუსივდეს და კიბი გარეთ გამოეჭყევის, ასრე გაუმაგრდების, რომე ხელი დაკრა ტაბლასავით ხმასა ამოიღებს და იბერვოდეს, ესე ქარი იქნების, და ბო-
20 ცინი უნდოდეს, ვერცა აბოყინოს, და თუვით აბოყინოს მოისუენოს.

ესე სენი სიმხურვალისადა იქნების და სიგრილისაგანცა. თუ სიმხურვალისაგან იყოს, წყალი ახლისა კამისა და ნიახურისა და ასაქისა წყალსა ასუემდი და ბაბუნაჯსა და აქლილალმალიქსა მოხარშავდით და ამას ტლედ დასდებდით.

თუ სიგრილისაგან იყოს, მავლი უსული მისცენ მწარისა ნუშისა ზეთითა და თეთრი საკმელი, ნანახუა და ხმელი სადაფისა ფურცელი დანაყონ და გაცრან და თაფლითა გაურიონ და შიგა ბამბა დაასოვლონ და საჯდომსა დაიდვას და გულან გუბინი მასტაქითა მისცენ. და ფეტუისა და ანაკუეთისა მოხალვა და შემოდება მარილითა-
20 მარგე არის. ნახევარ მუტყალი აშაყი გალესონ, წყლითა თბილითა გა[ა]დნო და შეასუა სამსა ფერსა სისხასა უშუელის. და საკმელი სხუისა სისხისა შეუწყევით.

ლამისა სისხისა ნიშანი ესე არის რომე, კაცსა მით წაეკიდების, რომე ბოვასირი სჭირვებოდეს და ბევრი სისხლი სდენოდეს, და დედაკაცსა მითა, რომე წესი შეკროდეს¹.

ამა სენისა ნიშანი ესე არის, რომე სიგრილე მოერიოს და ლუიძლი გაგრილდეს, პირველად ფერხნი გაუსივდენ და მერმე მუცელი და ყუერი, უკანის პირის სახე და ხელნი და სხუა ადგილიცა. სადაცა თითი დააჭირო დაეფლას, ერთსა წამსა ისრევე დარ-
30 ჩეს, მერმე მისავე ალაგსა ამოვიდეს. და ზიყისა და ტაბლისა სისხა-შიგა პირი და ხელნი არა გაუსივდეს, ყელი გაუწურილდეს, და ძარლუები [მშვილდის] საბელივით გაზიდულ იყოს, და თუალნი უკუსცუივოდნენ, ამისი და სხუისა სისხისა გუარი ერთი არ არის.

¹ გვერდის აშიაზე სწვრია მხედრულით „ღმერთო შეიწყალე ფრიად ცოდვილი დანბუბი. ყოვლად წმიდა მქლავრისი სატოსი. ნუ მკითხავ ჩემ ცოდვისას ვინცა ესე წაიკითხოთ ცოდვილსა ქანანელს [.] უბრძანებდითი.

წამალი მისი ესე არის: თუ ფსელი წითელი იყოს და სქელი, ნიშანი სიმხურვალისა იყოს, ამას პირველად ხელი გაუხსენ, უპირიანე არის და მარგე არის. და მერმე გასახსნელი წამალი უნდა და რწყევაცა კარგია სამსა დღეშიგა ერთხელ.

თუ ამ სენშიგა ცივებ-ხურვება იყოს, მაშინ არცა ხელისა გახსნა ვარგა, და არცა წამლისა აღება გასახსნელისა, სადამდინ ცივება და ხურვება არა წავიდეს. და რწყევაცა და ღარღარა ერთობ მარგე არის.

10 სხუაი, წამალი: აბი რევანდი და აბი მაზარიონი ერთობ მარგე არის. აბი რევანდისა მამადის შვილისა ზაქარიას ნუსხისა აიღე: რევანდი ჩინი, ლაფიტისა წვენი და ქასნის თესლი სამსამი დრამი, ღარიყონი ათი დრამი, შარბათი ორი დრამი და ნახევარი, ამ შექნილსა შარბათებშიგან ყოველთა კუირათა ერთხელ მისცემდი მარგე არის.

უფრო ძრიელისა აბისა, აიღე: აბი მაზარიონი დანაყილი ნახევარ დრამი, ტკბილისა ნუშისა გული ერთი დრამი, ქათირა დანგ ნახევარი და შაქარი წამლებისა წონა, წამლები დანაყე და გაცარ და შაქარი გაადნევ და წამლები შიგა დაზილე და აბები შექენ ესე ყუელა ერთი შარბათი არის.

20 ხან ხყოს, რომე ამა აბისა ჭამისაგან სტომაქში [წვა] გამოუჩნდეს, ნუშისა ზეთმა წვა და[ა]წყნაროს თუ გულისა რევა გამოჩნდეს კუამში გამოწოვოს მას და[ა]წყნარებს. და თუ ამა აბსა უკანით სიმხურვალე გამოჩნდეს და რადონსა დღესა ქასნისა და ნარდანგისა და კოწახურისა წვენი ტაბაშირითა მისცე, მარგე არის.

წამალი სისხასა, მოიღე: ძერანას ფურცელი და სამსა დღესა ძმარშიგა დაალბე და მერმე ამოიღე და ორმოცსა დღესა ჩრდილსა გაახზე, მერმე დანაყე და გაცარ, და მისგან შესმა ყოველთა დღეთა თუითა დრამი ლუინითა, კარგია და გამოცდილი.

სხუაი, ორი დანგი ფარფიონი დანაყოს და ყოველთა დღითა თორხოლოთა კუერცხითა აქამე, გრილსა სისხასა უშუელის.

30 მერმე ტლები შემოსდვას. ტლე სისხისა, აიღე: ბორა, ზროხის ქონი ვაშაყი და თეთრი საკმელი ყუელა დანაყე და კიტრანას წუნითა ტლედ ქენ და შემოსდევ, მარგე არის.

სხუაი, აიღე: ვაზისა ნაცარი და მუხის ნაცარი და ხმელი თხის კორკლი და ხმელი ზროხისა სკორე, დანაყე და გაცარ და ძმრითა დაალბე და გა[ა]თბე და სიმსიენეზედა ტლედ შემოსდევ და ყოველთა დღეთა თუ ზღუისა წყალი იყოს და შიგა იბანებოდეს, თუ ზღუისა წყალი არ იყოს, შაბითა და მარილითა გამლამებდეს და

ვანელთბილეთ და აბანებდით, და შიგ გოგირდსაცა ჩააყრიდით. რბილსა მიწაზედა სიარული და ქუთიშაზედა და მზის პირსა ჯდომა მარგე არის. და საჭმელად საერო პური, ასრე რომე კამისა და ნიახურისა თესლი, ნანხუა რომე სონიჯი არის, ზირა ქირმანი, ანისონია, ყუელა დანაყილი ცომშიგა გაურიოს და გამოაცხოს და აჭამოს.

და საჭამადად მუხუდოსა შეაქნევიანდეს, შიგა დარიჩინი, პილპილი და ზირა ქირმანი და ნიახურისა თესლი გაურივე დანაყილი, ხორცთაგან კაკაბი, გლონი, ღურაჯი აჭამე და ამათი მსგავსი და ზეთთაგან ფუსტუყისა¹ ზეთი მარგე არის.

10 თუ ამა ლამის სისხაშიგა კაცი ერთობ დამძიმდეს, ძილშიგა კრთებოდეს, და უძილობა დაემართოს. მას არაფერი წამალი არ უშუელის თუ ეს, არა სჭირდეს მაშინ იმედუელად იყავ.

სამსავე ფერსა სისხასა ორი დრო ერთობ ძნელი არის, ერთი წყალდიდობასა და ერთი შემოდგომის ჟამ[სა].

ფუ ამა დროსა წამლობა გინდოდეს, ამისი წამლობა საბედლო არის, ან მოკულების.

20 თუ ღონე არა იყოს, ესე სუბუქი და უზიანო წამლები შეუწყევ, აიღე: სიქანგუბინი უსული და ბუზური და ცოტა რევანდი, ცოტა შასთარას თესლი და ცოტა ქასინის თესლი გაურივე და შეასუი, რომე იმა სენსა არ ემატოს. სასმელი და საჭმელი ასეთი რომე გუიჩქუამს. მუდამად მისი მაჯა შეინახე, ყოველთა კუირათა ერთხელ მუცელი გაუხსენ აბი რევანდითა, ამა წესითა, რომე ამას წინათ გუიჩქუამა, ანუ ერთსა კუირასა ყურსი რევანდი ასუით. და ესე წამალი მიეცი, აიღე: ლაფთისა წუენი და რევანდი თუითო მუტყალი და ლუქის ძირი და ლუქისა თესლი და შასთარას თესლი თუითო დრამი საყამუნია ნახევარ დრამი, ყუელა დანაყე და კამისა წუენითა დაზილე და აბები შექენ, ყოველთა დღეთა ერთი მუტყალი, ტკბილისა ბროწეულისა წუენითა შეასუი და ცოტად იძროდეს, მისი საჭმელი მწარის ვაშლისა წუენითა, ანუ თუთუბოსა წუენითა. წყლის

30 მაგიერად სიქანგუბინი უსული და ბუზური მიეც.

თუ ამას ყუერს ქვემოთი და ყუერი გასივებოდეს, იმას ამა წამალსა ნუ მისცემთ, ესე წამალი შეუწყევ: თუნბი ქარვია, რომე ნიახურის თესლსა ქუიან, და ღუყო რომე გარეულსა სტაფილოსა ქუიან, ფატრასალიონი, ნანხუა, კამის თესლი, სუმბული, მური, თუითოსაგან ხუთი დრამი ნესუის თესლი ტყავ გამძურალი ერთი მუტყალი.

¹ სწვრია „ფუსტისა“ ორივეგან, ვარიანტშიაც და დედანშიაც.

წარარი მარაულსა ქუიან დანგ ნახევარი, აშაყი ერთი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და ვაშაყი გაურივე ლუინოშიგა და მიეც¹.

თუ ხილი მოუნდეს ტკბილი ბროწეული აჭამე. თუ მუცელი შეკრვით ჰქონდეს და არა ახურვებდეს, მას ალილისა მატბუხი შილ-წყევ და შიგან თამრიინდი, თარანგუბინი, ხიარშამბარის გული და შირიხიშტი ესე დანაყე და გამოწურე, ამა მათბუხშიგა გაურივე და შეასუი და ხორცისა და მჟავისაგან იფარეხოს.

10 თუ გულზედა ხრინვიდეს მუხუდოსა წვენი სხუილ ცერცუისა წყლითა ცხელ ცხელი შეასუით, და ხრინვისათვის ერთობ კარგია და მარგე.

ნი შანი იარაყანისა. იარაყანი ამასა ქუიან რომე, კაცსა თუალისა სითეთრე გაუყუითლდეს და ტანზედაცა გაყუითლდეს. ესე ოთხისაგან იქნების: ერთი ნალულის დამიტებისაგან, რომე ნალ-ველი აივსების და აშფოთლების და გამოვა ყოველსა ასოშიგა და თვალშიგა, ყვითლად შეიქნების კაცისა ფერი. მეორე ძნელისა ზაფრისა ცხროსაგან, რომე ერთსა დღესა მოუვა და ერთსა არა და კვალად მესამესა დღესა მოუვა. ესე ცხრო მხურვალე ცხრო არის და აშფოთლების. და მეშვიდესა დღესა თუ გამოჩნდეს სიყვითლე, საშიშარი არის სნეულისათვის, მესამე რომე ღვიძლსა და ტყირპ-20 სა შუა სავალი ძარღვი არის, ისი შეიკრვის და ღვიძლის სევდასა ტყირპშიგა ველარა გაგზავნის, და ღვიძლი ასტკივდების და ტყვი-ვისა და ან სპილენძისა ფერად შეიქნების კაცი, ესე სიგრილისაგან და სიხმისაგან იქნების. მეოთხე ქვემძრომთა კბენისაგან, რომე უკ-ბინოს და გაყვითლდეს კაცა და ან წამალმან აწყინოს მაშინცა გა-ყვითლდების.

ესე სენი თუ სნეულობაშიგან დაემართოს, გასინჯვა უნდა, თუ შვიდამდი გაყვითლდეს იგი ავია და სიკუდილის ნიშანი არის, თუ შვიდს დღეს უკანით დაემართოს იგი აღვილია და ეშველოს ღთითა.

30 თუ ცხროშიგა კაცი გაყვითლდეს შვიდამდი ავი არის და სიკუდილის ნიშანია და თუ შვიდსა უკანით გაყვითლდეს სიმხურვა-ლისაგან იქნების, მისი წამალი ან უნდა გრილი წამალი შეასვა, რომე სიმხურვალე დააწყნაროს და ფსლისა გზით გამოიღოს, ანუ გასახსნელი წამალი მისცეს და მით გამოიღო.

¹ ამის შემდეგ ეს წინადადება მოსდევს: „და ტლედ სადაცა და პიტნა ხმე-ლი შექენ და სამოსლისა ნახევითა ზედა დასდევ, რომე ტლე არ განმეს, და ლე-ლუი ძმარშიგა დასოვლე და მიეც“ მაგრამ აშიაზე უწერია „ეს ტლე წამცდა-ტყირბისა არის“.

თუ ცხროშიგა გაყვითლდეს მას შეასვი კაძისა და ვარდისა
კაქაჭისა წყალი გამოწურვილი შაქრითა, მარგე არის. და თუ სიცხე
ძნელი იყოს შეასვი ქერის წყალი შაქრითა. ანუ შეასვი ხაჭოსა წყა-
ლი მარგე არის. მერმე ნედლი აყირო დანაყე და გამოწურე და შე-
ასვი შაქრითა მარგე არის. თუხმაქანი გამოწურე, შეასვი შაქრითა.
მარგე არის.

საქმელად მხალთაგან, ხავარტი, არდის ფურცელი ნუშის ზე-
თითა, ქერის კორკოტი, ხორცთაგან თიკანი, კაკაბი და გლონი, ხო-
ხობი და ღურაჯი, ამათგან რომელიცა იშოებოდეს ძმრით აქამე და
10 ღვინოს ნუ ასვამ.

თუ წაეკიდოს მხურვალთა ჭამისაგან, ანუ ღუინისაგან იყოს,
მისი ნიშანი ესე არის, რომე ღუიძლსა სიმხურვალე დასჭარბდების
და აღუღდების. სისხლი ღუიძლშიგა და გაყვითლდეს კაცი, ესე ნა-
ვლლისა სიმხურვალისაგან არის. მას წამალი ყუელა ღუიძლისა სიმ-
ხურვალისა უყავ, შარბათი და ტლეც ყუელა გრილი შეუწყევ და
ღუინოსა ნუ ასუამ.

გრილი შარბათები ესე არის: ტკბილისა და მჟავის ბრო-
წეულისა, ქასინისა და აყიროსა წყალი და წყალი მჟავის კიტრისა
და საზამთროს წყალი, და თუხმაქანისა წყალი შაქრითა და სიქან-
20 გუბინი ძმრითა შექნილი და თესლი ქასინისა და თესლი ქაშუმისა
იმავე სიქანგუბინშიგა გაურივე და მოადულე და სასმელად ქასნისა
თესლი ქერის წყლითა მოადუღებული იყოს სატკივარსა გამოსწმედს.

და ზეთის ხილი ძრმითა შენახული ჭამოს, მარგე არის. ახალი
ქინძი თარას ფურცელითა ჭამოს, არგებს. და საქმელად თიკნისა
ხორცი ისრინითა ანუ ძმრითა შექნილი ჭამოს.

თუ ეს სენი ღუიძლისა შეკრვისაგან იყოს, ის უფრო ავი არის
და მძიმე. თუ ღუიძლისა შეკრვისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე არის
რომე, პირი მწარე არ ებას და სწყურდებოდეს. რა ესე ნიშანი
ნახო, იცოდი რომე, ქუეშე სავალი გზა შეკრული არის და ზედათ
30 იარების ნავლელი და მისგან არის სიყუითლე.

თუ ზედა სავალი გზა შეიკრას და იარებოდეს ქუემოსა გზასა,
მისი ნიშანი ესე იყოს რომე, მისი ფსელი იყოს ვითა წითელი თიხა
და მოშაოდ სცემდეს და ნავალი ყუითელი იყოს. და თუ შეუვიდეს
ნაწლევთა აშფოთდეს და შექნენ ძნელი კოლინჯი და ესე შეკრვა
იქნების ნავალისა სისქისაგან, ჩაჯდების პირსა სავალისასა და დაე-
ჩრების, ამით იქნების ნასკულობა.

აწე დაიჭირე ფსელი, დადგი და ნახე თუ ყუითელი იყოს და
სქელი იცოდი, რომე სიმხურვალე და ზაფრა დასჭარბებია. ამას ასრე

უნდა რომე, უწინა წამლებითა დააღბო, ასრე რომე, აილო ნიახურისა თესლი და კამისა და ცერეცოსა თესლი, სამივე სწორი სწორი ქენ და მოადულე და გამოწურე და სამი მუტყალი მწარისა ნუშისა ზეთი გაურივე შიგა და ყოველთა დილათა შეასუემდი და იმა სენსა ისი დააღბობს. და საღამოსა ერთი მუტყალი ბოლოკისა თესლი და ერთი მუტყალი ნესუსი თესლისა გული და ერთი მუტყალი ანისური და ნახევარ მუტყალი ცერეცოსა თესლი და ნახევარ მუტყალი ნიახურისა თესლი ესე ყუელა სიქანგუბინშიგა ჩაყარე და შეასუი, და მერმე არწყიოს ერთობ მარგე არის და შეკრულსა ლუიძლსა გახსნის და გამოსწმედს. ერთი მუტყალი ჭაკუნტელისა ფურცელი მისცენ 10 სიქანგუბინითა დანაყილი, ერთობ მარგე არის, და შეკრულსა ლუიძლსა გახსნის.

სხუაი, ერთი მუტყალი ღარიყონი დანაყე და გაურივე თათლი და გაღესე თბილითა წყლითა და შეასუი, ერთობ მარგე არის და განოიღებს წითელსა ნავლელსა.

სხუაი გასახსნელი, აიღე: ყუითელი ალილა ათი მუტყალი და საყამუნია დანგ ნახევარი, ათი მუტყალი თარაგუბინი, ასი მუტყალი წყალი დაასხი, დააღბე და გამოწურე, და ალილა დანაყილი და გაცრილი შიგა გაურივე და საყამუნია სხუილად დანაყე 20 დანის ტართა, და გაურივე და შეასუი, ესე მუცელსა გასწმედს და სიყუითლეს ვაიღებს და გახსნის მუცელსა.

სხუაი მისი წამალი ესე გასახსნელი შეუწყოთ, აიღე: ყუითელი ალილა, სინამაქი, შასთარა, ტყემალი, სინჯიტი¹. ეს ყუელა დანაყე და ქანისა წვენშიგა გაურიონ და ანუ აბუსალაბისა წვენშიგა გაურიონ, თამირინდი, ხიარმამბარისა გული და შირხიშტი თუითოსაგან ათი ღრამი გაღესე და გამოწურე და იმაშიგა გაურივეთ და შეასუით. ორსა დღეშიგან ერთხელ ყურსი ქაფური შეასუან და ლუიძლზედა გრილი ტლე შემოსდვან, მასუკანით ერთსა კუირასა ყურსი გული შეასუან და ეშველებს.

თუ სიყუითლე დარჩეს ტანსა და თუალთაშიგან მისი წამალი ესე არის აიღე: ერთი მუტყალი ბორა და ბოლოკისა წუენსა და კარგსა ლუინოშიგა გაურივე და კაცი აბანოშიგა ჩასუი და შეასუი და შიგა კიდეცა მოფსას, ერთობ მარგე არის, ოფლსა ადენს და სიყვითლესა გამოიღებს და ნასკუსა გახსნის ბძანებითა ღთისათა. ყურსი რევანდისი, სიქანგუბინი ბუზური, ესეცა ერთობ მარგე არის.

¹ სინჯიტი—ფშატია. შირხიშტი—მანანა.

და მისი საჭმელი ყველა ძმრითა და ძმრით შენახული ქაბრი და ბოლოკისა ფურცელი ვარდითა შექნილი მარგე არის. და ქალმისა ფურცელი ზეთის ხილის ზეთითა მარგე არის.

თუ წყურვილი მოუვიდეს, წყალი ქასინისა სიქანგუბინითა ბუზურითა მისცენ, მარგე არის, თესლი ქასინისა და წყალი თუხმაქანისა და ბოლოკისა ფურცლისა, და წყალი მყავისა თურინჯისა სიქანგუბინითა შესუს, ერთობ მარგე არის.

10 თუ ესე სენი წელჩიგან ჩავიდეს და ყოლინჯი გამოჩნდეს, მას მალე ოყნა უყონ ჯდა გასახსნელი წამალიცა მისცენ, რომე სენი გაი-
ლოს. ყველითა წყალი და აქლემის რძე შეასუან, ესეცა მარგე არის, ანუ სუფუფი ესე მისცენ, აიღე: ყუითელი ალილა და ორი მუტყალი აფთიმონი, ინდოური მარილი ერთი დანგი, იარაჯი ფეყირა, ნახევარ მუტყალი, დანაყე ცალკე ცალკე და გაურივე, წყლითა შეასუი, ესე ყუელა სამი შარბათი არის.

ასრე უნდა აქიმმან სნეულს ძალი შეუტყოს რომე, რაცა არა შეეძლოს მეტი წამალი არ მისცეს.

სხუაი სუფუფი, დაიჭირე: ყუითელი ალილა ორი მუტყა-
ლი, აფთიმონი ერთი მუტყალი, იარაჯ ფეყრა ოთხი დანგი, და იმავე ზემოთისა წესიჭა ქენ, და ესეცა სამი შარბათი არის.

20 შავის იარაყანისა ნიშანი ესე არის, რომე ლვიძლშიგა სევდა ჩარჩეს და ტყირბმან ვერ გაზიდნეს მისკე, ნასკუისა ბედითა. ნასკუ-
ლობა ესე არის, რომე ლვიძლსა და ტყირბსა შუვა სავალი გზა არის რომე სიმხურვალე იქიდალმა მივა ტყირბშიგა ისი გზა] შეაკურის და მისითა გამოჩნდების შავი იარაყანი ისი ასრე არის რომე ლვი-
ძლის საჭამადსა ამოსწოვს და მაშრაყაშიგა შეიღებს, მაშრაყა ამასა ჰქვიან რომე ლვიძლშიგა მსხვილი ძარღვი არის, სისხლად შეიქს რაც წმინდა არის და კარგი ლვიძლი დაიჭირავს რაცა თხლე დარჩების, ტყირბსა გაუგზავნის და [თუ] ის გზა შეკრული იქნების მისითა ბედითა ლვიძლშიგან დარჩების და ის სევდა არის და სისხლშიგა გაე-
30 რვის და ყოველსა ტანშიგა დაიფანტვის და ძარღუშიგან და კაცი ტყუივის ფერად და ან სპილენძის ფერად შეიქნების.

ერთი სხვა, ამისგანვე წაეკიდოს, რომე ლვიძლი ნამეტნავად ცხელდებოდეს და ასრე გახურდეს ლვიძლი, რომე სევდა იმაშიგა დაიწვას, და ის დამწვარი სისხლშიგან გაერიოს და ყოველსა ასოებ-
შიგან მივიდეს.

ერთი სხვავე ამისგან წაეკიდოს, ის რომე ლვიძლშიგან დამწვარი არის ის სევდათ შეიქნების და იმისგანცა შავი იარაყანი გამოჩნდეს.

თუ ეს სატკივარი ტყირპშიგან გამოჩნდეს და ტყირპშიგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის რომე ფსელი მისი შავი იყოს, ანუ ბნელი.

თუ ეს სენი ღვიძლის სიცხისაგან იყოს სიშავისაგან ყვითლად ექცეს ფსელი და წითლადცა შეიქნას, თუ მზეს უჩვენო ყვითლად გარდაიქცეს.

თუ ეს სატკივარი ტყირბისაგან სჭირდეს, მარცხენისა ხელისა საღვიძლე გაიხსენ, თუ ღვიძლისაგან იყოს, მარჯვენა საღვიძლე გაიხსენ, და ყველისა წყალშიგან სიქანგუბინი აფთიმონით შეკაზმული გაურივე და შეასვი.

10 და ეს სუ ფუ ფი მისცეს ყოველთა კვირეთა ყველის წვენითა. დაიჭირე: ალილა შავი და ალილა ქაბული, თვითოსაგან ორი მიტყალი, აფთიმონი ერთი მიტყალი, იარაჯი ფეყრა ნახევარ მიტყალი, მარილი ინდოური ერთი დანგი, სიქანგუბინი და ნიახურის ძირი, კამის ძირი და ძირი ამხირისა და თესლი კამისა, ანისუნი, აფთიმონი, ჯუნდა, ქაბრი, გაზმაზუ, ეს ყველა სიქანგუბინითა მოდუღებული ყოველსა დილასა ან ბოლოკისა და ან ქაბრის წყლითა მისცე, რომე შესვას, და აქლემისა რძე შავითა ალილითა და აფთიმონითა, ყარიყონითა და ინდოურითა მარილითა გაურიონ და აქამონ, ერთობ მარგე არის.

20 თუ ამა სატკივარშიგა ცივება ანუ ცხელება მოუვიდეს, წყალი ქასნისა და აინალაბუსა შეასვას და საჭმელად მისთვის ქასნითა ძრმითა და ნიახურითა, და ან თიქნითა ხორციითა შეუწყონ.

ქაბრი ძრმით გაზრდილი და ფურცელი ბოლოკისა და წყალი ბზის ფურცლისა, თვითოსაგან თვითო უკია და აბუსალაბისა წყალი სამი უკია, და წყალი ქასნისა ორი უკია, და წყალი ქაბრის ფურცლისა ერთი უკია, ესე წყალი ყუელა ერთად ადულოს და მერმე დაწუროს და ხიარი შამბარი იმითი დაადნოს, და ეს გასახსნელი წამლებიცა იყოს, და ყოვლისა სენისა წამალიცა არის.

30 ნიშანი დიყისა ის არის, კაცსა რომე ცხელება მოუვიდეს არც გრილი იყოს და არც ცხელი, და ტანი კაცისა დაამჟლოს და თმა ჩამოსცვინდეს და პირისახე ხან გაწითლდეს და ხან გაყვითლდეს და ასონი გარბილდენ და წვივნი გაუწურილდენ და მკლავნიცა გაუწურილდენ და პირისა სახე გამოეცვალოს და ყურები გაუდიდდეს, ცხვირისა თავი და ყელი წურილად ეჩვენოს და თვალნი ღრმად უკუცვინდენ და თმისა თავები გაიპოს.

მისი წამალი: ალილის მათბუხი მიეც და მასუკანით ბროწეულისა შარბათსა უნდა ძიცემა, ასე რომე შარბათსა შინა მოგონებული არის, ერთობ მარგე არის.

სხვა, მარტო სიქანგუბინი თურინჯისა მჟავისა ერთობ მარგე არის, თუ ხორცი მოუნდეს კაკაბი, გნოლი და ან ღურაჯი.

თუ ფსელი წითელი იყოს ბროწეულისა შარბათსა უნდა მიცემა და თუთუბა და ან კოწახურის წვენი.

სხვა ამისი წამალი ცხროსა რიგშიგა სწერია, სადაც დიუხსწერია იქ ნახეთ.

ივ კარი ტყირბის ტკივილისა.

ი ცოდით რომე, ტყირბის ტკივილი მრავლისაგან არის, ერთი სიმხურვალისაგან, მისი ნიშანი ის არის, რომე მარცხენამან
10 გვერდმან დაუწყოს ტკივილი და ენა გაუწითლდეს და საჭმელზედა უნდომად იყოს და სწყურდებოდეს.

წამალი მისი: ყოველთა დილათა უხმომან ბუზური სიქანგუბინი შესვას ქასნისა წყლითა და კამისა წყლითა და სელიმას ძარღვიცა გაუხსენით მარჯვენისა ხელისა, ღვიძლისაგან გამოიღებს სისხლსა და მარცხენით ტყირბისაგან, სელიმი იმას ჰქვიან რომე მარცხენისა ხელისა ნეკსა და თითსა შუა ცოტად ზემო არის, ორისანდალი გალესე და მარჯვენით ღვიძლზედა დასცხოს.

ამა ტყირბს შიგა რაცა სენი გამოჩნდეს, მისი საჭმელი მჟავე იყოს და თუ ტკბილი ყუელა ქაბრითა ჭამოს მარგე არის. თუ
20 ხარშო მოუნდეს ისიცა მუხუდოთა და ქაბრითა ჭამოს, და ნიახურითა და სადაფითა შექნილი, ერთობ მარგე არის.

სხვა ვე, ქასნი, ნიახური და ბოლოკი და მისი ფურცელი და ქაკუნტლის ფურცელი, ყუელა ზეთის ხილის ზეთითა ან ნიგუზის ზეთით შექნილსა სჭამდეს, მარგე არის.

თუ ხორცი მოუნდეს კარგი და ჩვილი ჭამოს, კაკაბი, ხოხობი და ღურაჯი, ხარშოთ შექნილი და ზირა ქირმანით შექნილი არგებს.

პური ამისთანა ჭამოს: დაიჭირე ფქვილი ლიტრა ნახევარი და სფანიდისა თესლი, მეექუსედი ერთი ჩარექისა იქნების თესლი, კარგად დანაყე და ფქულშიგა გაურვივე, მოზილვე და გამოაცხევე რომე
30 განმეს დილის ჟამსა ამას სჭამდეს და თუ ძრმითა სჭამდეს სჯობს.

თუ ესე ტყირბის ტკივილი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს მარცხენით ფერდი და მკერდი სრულად სტკიოდეს და პირისა ფერი თეთრად იყოს და არ სწყურდებოდეს, მისი წამალი ქაბრის ყურსი შეუწყონ, რომე ყურსებშიგა სწერია. და ხმელი სადაფი და ხმელი პიტნა ერბოშიგა მოადუღე და ტლედ შექენ, და ტყირბზედა შემოსდევ და ჯამსა გააცხელებდი და ტყირბზედა შემოსდებდე და ხმელი ლელვი ძრმით მოადუღეთ და ტყირბზედა შემოზდევით და კიდევ აჭამეთ ძრმით დამბალი ლელვი.

მესამე ტყარბას ტკივილის ნიშანი ეს იყოს, რომე ქარი ჩავარდეს ტყირბშიგა და ტყირბი გადიდდეს და კიდეცა სტკიოდეს და ტყირბის ტკივილისაგან მუცელი გადიდდეს და ტყირბი დაიძრას მისისა ადგილისაგან და მარჯვენით წამოვიდეს, მისი წამალი ეს იყოს, აფსინთინი ქუნჯითისა ზეთშიგა მოადულე და მუდმად ტყირბზედა გარდააკრევდით. და მარცხენა ხელი გაუხსენით იქი, სადაცა მარჯვენით საღვიძლესა გაუხსნიან, და აფარეზებინეთ, ტკბილის საჭმელისაგან და თაფლისაგან და მძიმისა და მწვავისა შეჭამადისაგან.

10 [თუ ღმა ტყირბისა პატრონსა სიგრილე მორეოდეს, გოგირდი, ბორა და შაბი, აფითილე ხაზარი, რომე იფნის კაკალსა ჰქვიან და ჯავაშირი, ყულეა ერთპირად დანაყე და ძრმითა ჯავაშირი გაადნევ და სხვა წამლები დანაყე და ქუნჯითისა ზეთითა გაურივეთ და ტლედ შექენ და ტყირბზედა შემოსდე.

ერთი ტყირბისა ტკივილი სხვა არის, მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე ქვავითა გამაგრდეს, ასე რომე ხელი დასდვა ტყირბზედა ქვასავითა იყოს ერთობ, ნამეტნავად სტკიოდეს და ცხლადცა იყოს და წყურვილიცა სჭირდეს.

20 მისი წამალი: სოსანი იის ძირშიგან მოადულონ და ტყირბზედა დასდვან. და ნიგუზის ფურცელი და ნიგრის ფურცელი ორივე დანაყე და ძქარშიგა მოადულე და ტლედ შექენ და ტყირბზედა დასდე. მერმე მოილე: სადაფისა ფურცელი ათი დრამი ხმელი, ბორა, ხმელი პიტნა სამსამი დრამი, უშაყი შვიდი დრამი, ესე უშაყი ძმარშიგან გაადნევ და ეს წამლები დანაყილი და გაცრილი შიგ გაურივე და შემოსდე.

თუ ეს ტყირბი არ დალბეს და მაგრად იყოს, მოილე მუყლი აზრაცი და უშაყი თვითოსაგან თვითო მიტყალი, ერთსა დლესა ცოტასა ძმარშიგა დაალბე და მერმე ხელითა გაჭყლიტე, და მერმე ხმელისა სადაფისა ფურცელი ძმარშიგა მოადულეთ, ესე მუყლი და უშაყი იმაშიგა გაურივე და ტყირბზედა შემოსდე.

30 თუ ამ წამალმა არ უშველოს და ტყირბი გამაგრდეს, ეს მათბუხი მუფიდი შეუწყევით ისე, როგორაცა მათბუხებშიგა სწერია, მერმე იმავ მათბუხებშიგა ხმელი ლეღვი, ბაზრუთი რომე ფიჭუის თესლსა ჰქვიან გამოადულეთ, ამისთვის, რომე იმა ტკივილსა შავი იარაყანი რთავს, და შავი იარაყანი ჰქვიან.

ესე შავი იარაყანი ამისთვის იქნების, რომე ტყირბი სევდის სადგური არის, დამწვარი სისხლბ ტყირბშიგა შეიყრების, ამისთვის რომე რაც დამწვარი სისხლი არის და უსარგებლო ღვიძლი ყველას ტყირბშიგან გაგზავნის და ტყირბი სისუსტისაგან ვერ

მოიდნობს, ის სენად გარდაიქცევის და ტყირბი გადიდდების და გამაგრდების, ამისთვის, რომე ძალი არა აქუს ის ავი სისხლი მოიდნოს, მერმე ის ავი სისხლი ტყირბისა ძარღვებშიგან დაიფანტვის, მერმე ვითაცა ტყირბსა ძალი არა აქუს ისი ყოველსა ასოშიგა დაიფანტვის, მერმე შავად იარაყანად გარდაიქცევის, და კაცისა ფერო ტყვივისა¹ ან სპილენძის ფერად გარდაიქცევის. და ესეცა იქნების, იცოდით, რომე შავსა იარაყანსა და ყვითელსა იარაყანსა შუა ნიშანი არის.

10 თუ გინდოდეს რომე [შეიტყო] შავი იარაყანი თუ ყვითელი როგორცა მათბუხი მუფიდი შეასვა დახედენ ნავალსა ტაშტშიგან, თუ შავი იყოს ნავალი და ტკივილი მარცხენით იყოს, იცოდე რომე შავი იარაყანი არის, და თუ ნავალი შავი არ იყოს და ტკივილი მარჯვენით იყოს და ნავალი ყვითელი იყოს, იცოდი რომე ყვითელი იარაყანი არის და ღვიძლისაგან იქნების.

20 თუ ამისი ნიშანი: თავი სტკიოდეს და ენა შავი ებას, იმას ხელი გაუხსენ; ბასალიკე ძარღვი, მერმე ეს მათბუხი შეუწყევით, აიღე: ალილა ყვითელი უგურკო ათი მიტყალი, შავი ალილა, გრძელი იქნების ქვიაბულული ალილა თვითოსაგან ათ-ათი დრამი, კამის ძირი და ნიახურის ძირი ხმელი, ათი დრამი, შასთარა შვიდი დრამი, კაპარი, იის ყვავილი, ყანტარიონი, იმას ჰქვიან რომე მზის პირსა გარდაერთხმის წურილი ფურცელი არის და მწვანე, ამათგანი ხუთ-ხუთი მიტყალი, ბასვაიჯი ოთხი დრამი, ხარბაყი სამი დრამი, ჩამიჩი უგურკო ოცი დრამი, ტყემალი ოცი მარცვალი, სინჯიტი ოცდაათი მარცვალი, ინდოური ხურმა ოცი მარცვალი, ამა წამლებშიგა დასანაყელი დანაყე და რაც არ დანაყებოდეს სამს ლიტრას წყალშიგან მოადულე მანამდის, სადამდის სამოც მიტყლად მოიყრებოდეს, მაშინ ორმოცდა ათი დრამი აფთიმონი ერთი მიტყალი ყარიყონი ერთი მიტყალი თეთრი თურბითი, ერთი დრამი იარაჯფიყრა მერმე ეს ყუელა წამლები დანაყონ და გაცრან ამა მათბუხშიგან გაურიონ, მერმე ათად გაყონ და ათსა დღესა შესმიდენ თვითოს ამ წამლებისაგან, 30 თვითოსა ამა მათბუხისაგან გაურევდენ და შესმიდენ და ეშველებილთითა.

თუ ამ სატკივრისა პატრონი ერთობ სუსტად იყოს ასრე რომე ამ წამლის აღება არ შეეძლოს, ქასნის წყალი და კამის წყალი ნედლისა სიქანგუბინითა უსულითა ანუ სიქანგუბინითა ბუზურითა შეასვით.

თუ ამ სენის პატრონი ერთობ სიმხურვალისაგან იყოს, კაპრისა ყურსი შეუწყევით. ამა ყურსისა წამლები, აიღე: ქაბრის ძირი და

¹ სწერია „ტყავისა“.

ქერქი და აბი ყულყულ თვითოსაგან ათ-ათი დრამი, ისყილიც ნატა-
რიუნი შვიდი დრამი, გრძელი ზარეფანდი, სადაფისა ფურცელი და
ვაჩი, რომე ეგირსა ჰქვიან, სონიჯი თვითოსაგან სამ სამი დრამი და
უშაყი სამი დრამი, ეს უშაყი ძრმითა დაალბევით და გალესეთ და
ესე დანაყილი წამლები შიგ გაურივეთ და ყურსები შექენით, თვი-
თო ყურსი ორი დრამი და თვითოსა ყურსსა, თვითოსა დღესა გალე-
სავდით და შეასმიდით და ერთხელ სიქანგუბინი უსული ასვით.

10 თუ ამა სენისა პატრონი სუსტად იყოს და არ შეეძლოს და
არცა ცხელება სჭირდეს, მოიღე ოცი დრამი აქლემისა რძე, და ერთი
დრამი შავი ალილა და ორი დრამი აფთიმონი ნახევარ დრამი ინ-
დოური მარილი ესე ყუელა იმა აქლემისა რძესა გაურივეთ და შეა-
სუით, სიქანგუბინშიგა პური ჩაუგდე და აჭამე და კაპარიცა აჭა-
მე ძრმითა. და თუ ამა ტკივილშიგა ცხელება დაერთოს, ცხელი,
იმას ესე ყურსი შეუწყევით, ყურსი გაზმაზუ როგორც ყურსებშიგა
სწერია, ანუ ესე ყურსი შეუწყევით, აიღე: აბი ყალყანტი, გაზმაზუი,
იმას ჰქუიან, რომე გუნდაშიგა სხუა გუნდა იქნების, თუითოსაგან ათ-
ათი დრამი ქანნის თესლი, ქაღალას თესლი, ქაღალა საღებავსა ქუიან
თუითოსაგან ხუთხუთი დრამი ესე ყუელა დანაყე და ყურსად შექენ
კამისა წყლითა, თუითო ყურსი სამი დრამი.

20 თუ ამა სენისა პატრონი ყმაწურილი იყოს და ესე წამალი არ
მიეცემოდეს და ანუ ორსული დიაცი, ანუ ასეთისა გუნებისა იყოს,
რომე წამალი არ ეჭმოდეს, ესე ტლე შეუქენით და ტყირბსა დას-
დევით: ხმელი პიტნა, ბორა სწორ სწორი, უშაყი ექუსი დრამი,
უშაყი ძმარშიგა დაადნევ და გალესე და ესე წამლები შიგა გაურივე
და ტლედ შექენ და ტლედ ტყირბზედა შემოსდევ.

იზ კარი საჯისა რომე ყუანასა ქუიან.

30 ესე სენი მრავლისაგან იქნების უწინა თავიდაღმა წაეკიდების,
რომე სურდო სჭირვებოდეს და ნაზლად შექნილიყოს და მისგან თუ
ყუანა დაემართებოდეს, მისი ნიშანი ესე არის, რომე დილეულად
ყუანა დაუხშიროს, მერმე უკლოს, რა ეს ნიშანი ნახოს, იცოდი რო-
მე სურდოსა და ნაზლისაგან არის.

მისი წამალი ესე არის, რომე პირდაღმა წვებოდეს და თავსა
მალად დასდებდეს, და რაცა ნაზლასა და სურდოსა წამალი სწერია
ისი უჯავით, რომე თავი გამოწმიდოს და გაუმრთელოს. და შემკრავ-
სა წამალსა ნუ მისცემ და ყოველთა დილათა არწყევდეს] რომე რაცა
ლამით სტომაქშიგა დაგუბებულა ყუელა გამოწმინდოს. და მერმე
ნაზლის წამალი შეუწყონ და ძმარსა ისუნებდეს, ტვინსა ძალსა მის-

ცემს და ნუ სჭამს სტომაქსა აწყენს, ბევრსა და ცივსა წყალსა ნუ სვამს, მეტადრე ყინულიანსა და თუ თავი გრილად ჰქონდეს, რაცა სიგრილის თავის ტკივილის წამალი იყოს უყავით.

სხვა ნიშანი ყუანის რომე საჯი ჰქვიან, იცოდით ორისაგან იქნების: ერთი მისგან რომე მღიერი იყოს, ტანზედა გამოვა, მისი ნიშანი ესე იყოს მარჯვენამან მკერდმან დაუწყოს ტკივილი და ცოტათ კიდევ ახველებდეს, ამას რომ შევიტყვეთ, შიგნით მჯდომი გამოსულია ანუ ღვიძლზედა ანუ ფილტუზედა, ანუ სხვასა ასოსა.

10 მისი ნიშანი ერთი ეს არის, რომე რა გაიყვანოს, სისხლი გაატანოს და საჭმელიცა აუკრიფოს. მისი წამალი: ხელი გაიხსნას ბასალიკე, და სისხლი ცოტა გამოუშვას, მერე ქერის კორკოტი მოადუღე და აჭამე და რაც გრილი ტლე არის ის ზედა შემოსდევ, და იისა შარბათი, შირიხიშტი, თარანგუბინი თვითოსაგან ათ-ათი ღრამი დაადნევ და გამოწურე და შეასვი ცხელ ცხელი.

თუ ენა შავი იყოს, ანუ ყვითელი და გასივებულიყოს, ქათნისა ნაჭერითა ენა ბაზრაცატუნითა გამოსწმინდოს და გამორეცხე; თუ ენაზედა ნაზლა იყოს, წნორის ხისა დანა შექენ და ენა გამოფხიკე, მერმე თუთუბო და ბროწეულის წვენი, და რა მოიჯობინოს წურილი თევზი მიეც ძრმითა.

20 ერთი ფერი სხვა არის, რომე ღვიძლისა სისუსტისაგან წაეკიდების, მისი ნიშანი ის არის რომე იყვანდეს წყალსავითა, მასუკანის სისხლად გარდაიქცეს და მერმე წელთა ნახვეწივითა შეიქნას და ბევრის ყვანისაგან ნაწლევი დაწურილდეს, და რა ნაწლევთა ნახვეწი გამოვიდოდეს ასრე ეგონოს, ვითა ნაწლევის ხორცი არისო. ამა სენისა ბატონი აქიმთანა უნდა იყოს და აქიმი ჰკითხიდეს თუ ეს სენი დღივ და ღამ იკლებს თუ იმატებს. თუ იკლებდეს კარგისა ნიშანი არის, და თუ იმატებდეს სიკუდილის ნიშანი არის.

ამისთანასა პირველად უნდა რომე კაცმან შეიტყოს და მერმე უწამლოს, თუ გინდა რომე საქმე კარგად მოჰხდეს, თუ ქნას წამალი 30 აუელა ნაწლევთა ქნას.

თუ ნაწლევთათვის ქნან ღვიძლისა ზიანი არის და ასრე უწამლე, რომე რა ნაწლევისა უწამლო ღვიძლიცა შეინახე კარგითა ტლითა და საჭლმითა და შარბათითა.

თუ ტკივილი ნაწლევშიგა იყოს, ღვიძლსა უნდა წამლობა. მისი წამლები, მისი შარბათები: ბროწეულისა შარბი, ბიისა შარბი, რვეასისა შარბათი. გრილი ტლეებიცა შეუწყევით და გულსა და ღვიძლზედა შემოსდევ.

სხვა მუცლის ყვანისა რომე საჯი ჰქვიან, ნიშანი მისი, რომე საღვიძლე ხელი გაუხსნას და სისხლი რომე გამოვიდეს მისგან ღვიძლისა ზიანი დაემართოს. ეს ორისაგან იქნების: ერთი მისგან რომე კაცი მუდამ ხელის გახსნას ნაჩვევი იქნების და მერმე ხელი აღარ გაიხსნას. ცხვირსა წასქდების სისხლი მისთვის რომე, მღურივე სისხლი ღვიძლშიგან დაიბადების, ან ზემო შეიქნების და ცხვირსა წასქდების სისხლი, და ანუ ქვემო ჩავა და ერთი ყუანა მისგან იქნების. მისი სიმწარე ნაწლევესა დააწყლულებს და მუცლისა ყვანა მისგან იქნების, და ეს საჯი მისგან იქნების და წელისა ნახვეწიცა იქნების.

10

აწე ეს იცოდით მუცელშიგა სამი რიგი ნაწლევი არის, ერთი შუა, ერთი ზემოთ და ერთი ქვემოთ. თუ ტკივილი ქვემოსა ნაწლევიშიგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის, მისი წელთა ნახვეწი მსხვილი იყოს.

თუ შუაშიგა იყოს, თევზის წებოვითა იყოს, თუ ზემო იყოს, წურილი ნახვეწი იყოს და პატარა მუცელი და ჰიბი სტკიოდეს.

ჯალინოზ ამას იტყვის: როგორაცა ყვანა დაუწყოს, და მოუვიდეს ყუანა თუ აღრე დაურჯელად იყვანდეს, ესე სენი ქვემო ნაწლევიშიგა არის. თუ ცოტად აზიდვებდეს და ჯდომისაგან რჯიდეს, შუა ნაწლევიშიგა იყოს, და თუ მწოვედ აზიდვებდეს და მწოვედ რჯიდეს, ზემო ნაწლევიშიგა იყოს. რა ეს ნიშანი ნახო, ნუ აჩქარდები, კარგად გაშინჯე დაუწყნარდი და ნურცა მწვავესა წამალსა მისცემ, აშლის და ველარას შეიტყობ, ასეთი მიეც, რომე შეწყობილი იყოს, ქერის მარცვალი მოხალონ და მისგან ქერის კორკოტი შეუქნან. აიღე: სამყი არაბი, ქათირა, ვარდი ეს სწორ სწორი ქენ, მოხალე და დანაყე და იმა ქერის კორკოტითა აჭამეთ, ანუ ბიის შარბათითა.

20

თუ ამითა არ ეშველოს, ამა ქერის მაგიერი ფეტვი ქენით მოხალული, მისგან კორკოტი შექენ და აჭამე. სინჯიტი და ია შიგ მოადულე და მერმე ჯულაბი გაურივე და აჭამე. და ფუშრუკი შექნან მოხალულის კიურის თესლისაგან. და ბრინჯის წვენი და ხაშხაში შიგ გაურიონ და აჭამოს. და მუდმად ბაზრაცატუნსა. მოხალულსა ვამლისა შარბათითა მისცემდენ.

30

თუ ეს ქვემოსა ნაწლევიშიგა იყოს, ოყნა ქნან ამა წამლებითა: დაიჭირე: ბრინჯი ერთი ლიტრა სამსა ლიტრასა წყალშიგა მოხარშე ასრე, რომე ნახევრად მოიყაროს, და გამოწურე. მერმე დაიჭირე: სამყი არაბი და ფარისიაოშანი, გილი მახთუმი, გილი ერმანი, თეფრი საკმელი, ხარხუმი სწორ სწორი მოხალული, ბაზრაცატუნი, ეს ყუელა შარბათშიგან გაურივე და ყოველთა დღეთა ხუთისა მიტყლისა

ოდენი ამ წამლებსაგან შვიდი მიტყალი წვენი გაურივე და ჩვიდ-
მეტი მიტყალი ბრინჯისა წვენი შიგ გაურივე, და ოყნა ჩაასხი. თუ
ტკივილი ერთობ იყოს, ცოტა ვარდის ზეთი შიგ გაურივე და მიეც.

თუ ესე შუასა და ანუ ზემოსა ნაწლევშიგან იყოს, ეს წამალი
ქენ¹, თუ წმინდასა სისხლსა იყვანდეს აიღე: სამოცი დრამი ბაზრა-
ყატუნისა ფურცელისა წვენი, ორი დრამი გილი ერმანი, ორი დრამი
გაცრილი ფქვილი, ორი დრამი ფერი, ესეცა ბრინჯის წვენითა
მოადლდე და ოყნა უყავ.

10 თუ ამან არა არგოს რა, ეს ოყნა უყავ, აიღე ბრინჯი მოადლ-
დე წყლითა, გამოსწურე, კვერცხის გული და ვარდის ზეთი, გაცრი-
ლი ფქვილი, მისგან ცოტა აიღე და ბრინჯისა წვენშიგა გაურივე,
ორი დრამი გილერმანი ორი დრამი აყაყია, ორი აზუზი დანაყე და
ოყნა უყავ, ეს ოყნა ყოვლსა ფერსა საჯასა უშველის. ესე საჯი ყუა-
ნასა ქვიან.

საჯი რომე ფერად მოლურჯო იყოს და შავად დასცემდეს,
ანუ მწვანედ, მას გაგრძელება არ უნდა, ფიცხლავ უნდა სწამლოს,
ის რომე წითელი იყოს და ყვითელი, მას ადვილად ეშველების, მისი
წამალი, აიღე: ზირნიხი, კირი, გუნდა, სუქი თეთრი მოხალული...²
20 მისგან ხუთხუთი დრამი, დანაყე და ცასა ქვეშე დადგი და მზესა
გაახმე და მერმე კიდევ დანაყე, ბრინჯისა წვენშიგა გაურივე და
ოყნა უყავ ორჯელ, სამჯერ.

თუ მშრალსავე სისხლსა იყვანდეს ხშირად, აიღე: აფიონი, ქა-
თირა, ზარნიხი, საკმელი, ქარვა თვითოსაგან სწორ სწორი, დანაყე
და სამი წონა შაქარი შიგ გაურივე და მოადლდე, რომე შესქელდეს,
ეს მისი შარბათი ხუთ ხუთი დრამი მიეც რომე შესვას.

ყუანა რომე ავის საჭმლისაგან დაემართების, ავი საჭმელი ეს
არის, ანუ მწვავე საჭმელი ეჭამოს, ანუ ძვალი ეჭამოს, ანუ დამწვა-
რი და ხმელი პური ეჭამოს.

30 თუ ამ საჭმლისაგან წაეკიდოს მისი ნიშანი ეს იყოს რომე,
თუ მწვავისა საჭმლისაგან წაეკიდოს, პირველად ყუანა დაუწყოს
თხლად, მას უკანით წელთა ნახვეწმან დაუწყოს ყვანა, მას უკანით
სისხლად გადაიქცეს, ეს მსუბუქი იყოს.

თუ დამწურისა პურისაგან წაეკიდოს მისი ნიშანი ეს არის პირ-
ველად ქაფიანსა იყვანდეს და მერმე მწვანედ გარდაექცეს, მერმე ნაც-
რის ფერად, ავი არის, და მისი წამალი ძნელი იყოს.

¹ აქ ჩართულია სიტყვა „უნდა“.

² აქ სამი სიტყვისთვის ცალიერი ადგილია და აშიაზე სწერია „ღრიტას,
სხოტის, ამოცნობა უნდა, აკლია“.

თუ ძვალის ქამისაგან დამართებოდეს, სრულად სისხლსა იყვანდეს¹.

ერთი ფერი ყვანა ამისგან იქნების რომე კაცს პირველად კარგი საჭმელი ეჭამოს და დაჩვეულ იყოს და მერმე ველარ ემოვნოს, ანუ დიდი ღვინო ესვას, მწოვე საჭმელი ეჭამოს, უჩვევარსა კაცსა თუ მაზედა ყვანა დაემართოს, მისი ნიშანი ესე იყოს: პირველად ყვანა დაეწყოს მოყუთალოდ, მერმე წელთა ნახვეწითა დაუწყოს ყუანა, ისი ნახვეწი თეთრი იყოს, ანუ სისხლად გარდაექცეს; მერმე მასუკანით ყუანა კიდევ დაუწყოს ნაცრის ფერად, ესე ავისა ნიშანი არის ნუ-
10 ლარა ირჯები, მას უკანით ველარა უშველი.

თუ ყვანა მწვავეს საჭმლისაგან იყოს მისი წამალი, აიღე: კრკო და მისი ქერქი, გულნარი, გუნდა, თვითოსაგან სწორ სწორი, თეთრი საკმელი გილერმანი, ხახნუბი, თვითოსაგან სწორ სწორად ოროლი დრამი, ესე ყუელა დანაყე, გაცარ და ბიის შარბათითა შე-
ზილე და ყურსები შექენ და ყოველთა დღეთა სამსამსა მიტყალსა აჭმევდი.

თუ ამან არ უშველოს ეს წამალი ოყნად უყოს, აიღე: გილი მახთუმი, სამყი არაბი, თვითოსაგან სწორ სწორი, ბრინჯის წვენითა ოყნა უყონ.

20 თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე იყ-
კანდეს ფერად ფერადსა და ზედა ქაფივითა რამე იდგეს, ხორცის ნახარში რომე ქაფს მოიგდებს, იმას გვანდეს, ეს ბალღმისა და სიგ-
რალისაგან არის. მისი წამალი, დაიჭირე: გუნდა, სონიჯი ოროლი მიტყალი მოადღულე და ოყნად ჩაასხი.

ანუ თაფლითა აჭამონ აფლონია არუმი და აფლონი ფარსი, ერთობ კარგად მოუხდების. საჭმელად ღვინოშიგა პური ჩაუყარე და ისე აჭამეთ.

30 სხვა ფერი საჯი, რომე სევდისაგან იყოს და ზაფრა გა-
რეოდეს. მისი ნიშანი რომე ცხელება დაემართოს და მუდმად აც-
ხელებდეს და დამკლდეს ერთობ ყვანაშიგა და სისხლი და წელთ ნახ-
ვეწის მაგიერი ჰყვებოდეს ეს ერთობ საშიშარი არის, მისი წამლობა გაგრძელებდის. ისევე წამალი უყავით, რომე ამას წინათ სწერია, წა-
მალიცა და ოყნაცა.

თუ ტანსა და მაჯასა ზედა ნამეტნავად ცხლად იყოს და გუ-
ლიცა უსუსტდებოდეს, მას სანდლის შარბათი შეუწყევით.

¹ აქ ტექსტს ჩართული აქვს „ღვდაშიგან არ. ეწერა, მისთვის ვერა დაწ-
სწერეთ“.

სხვა, ცოტა სანდალი და ქაფური სწორი დანაყეთ და ვარდისა წყალშია გაურიეთ, შეზილეთ და გულზედა ტლედ შემოსდევ. და საკმელი თხის რძითა ბრინჯისა ფუმრუკი შეუწყევით და თხა შინ შეინახეთ და საძოვრის მაგიერად ქასნისა და ტირიფისა და ვაზისა ფურცელსა აკმევდენ იმა თხასა.

10 იცოდეთ აქიმა ეს მართებს რომე შეიტკოს რასაცა საჯისა ცხელება იყოს მას რძესა ნუ მისცემენ. საჯი ეს არის, რომე იყუანდეს სისხლიანად, თუ ნავალშია სისხლი იყოს, იცოდი რომე დაწყულულებულია ნაწლევით, ოთხ დღემდი ნურას მისცემ წამალსა და რომელსაც ცხელება არა სჭირდეს მას სამ დღემდი ნურას მისცემ წამალსა ამისთვის, რომე აქიმი უკეთ შეიტკობს თუ რისგან არის სენი მისი.

20 ერთი ყუანა სხვა არის სახელად აყიყი ჰქვიან¹. ეს მისგან იქნების, რომე ნალველშია ნამეტნავად ზაფრა შეყრილიყოს. როგორცა ტყირბი სევდის სახლი არის და იქ შეიყრების, აგრე ნალველი ზაფრისა სახლი არის და იქი შეიყრების. ესე ორისა ფერი-საგან დაემართების, ერთი მისგან, რომე ნალველშიგან ზაფრა გაერთოს და ერთობ დამეტდეს ნალველზედა, იქ აღარა დაეტევის, მერმე იქიდაღმა ნაწლევშია მოვა და ნაწლევსა დააწყულულებს. ერთ-ფერი ყუანა ამისგან იქნების, მისი ნიშანი ეს იყოს როგორცა რას სჭამდეს აგეთსა უდნობსავე გაიყვანდეს და ნავალისა ფერი მწვანე იყოს და ნავალი თხელი იყოს და ართქლი აზდიოდეს, და უკანის სისხლად გარდიქცეს.

როგორც ეს ნიშანი ნახო, იცოდი რომე, ესე სენი ზაფრისაგან არის. ამისი წამალი მუყლიასა იყოს რომე შეკვრავს და სენისაგან გამოიყვანს.

აწე ყუანა რომე ავის საკმლისაგან, და დიდის საჭამადისა და დიდის ღვინისაგან რომე ზემო სწერია, პირველად ნიშანი ისი და ეს ბევრისა და მჟავისა, მწვავისა საჭამადისაგან დაემართების.

30 ერთი ფერი ყუანა მისგან დაემართების რომე კაცი პირველად კარგსა საკმელსა დაჩვეულ იყოს და მერმე ის ველარ ეშოვნოს და მძიმესა და მწოვესა საჭამადსა სჭამდეს.

ამისი ნიშანი ეს არის, პირველად რომე ყუანა დაუწყოს მოყვითანოსა და მერმე წელთა ნახვეწივითა დაუწყოს ყუანა, ის ნახვეწი თეთრი იყოს და მერმე მას უკანით ყუანა კიდევ დაუწყოს და

¹ ამის გასწვრივ აშიაზე სწერია დედნის ხელით: „ამა აყიყის წამალი მეორეს გვერდზე სწერია“.

ნაცრის ფერად გარდაიქცეს, მაზედა ნულარ ირჯები, ველარას წამალს უზამ.

წამალი აყიყისა¹; აიღე: უმარილი, ზარნიხი, ვერცხლის წყალი და მისი ოყნა უყავ და ბრინჯის წვენითა ჩაასხი, მისი საჭმელი ზირაბაჯი შეუწყოს ხმელითა პურიითა, თუ არ შეეძლოს, კაკბისა და გნოლისა, ხობხის ხირცი აჭამეთ.

10 სხვა, რომე მოწაბლვითა ესე სენი წაეკიდოს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე ზშირად იყვანდეს, სისხლი არ იყოს ყვითელი და მოწითალოდ სცემდეს სტომაქმან და მუცელმან დაუწყოს ტკივილი და სრულად ტანი და სტომაქი აშლით იყოს და საჭმელი არა დია მონდომოს და მუდმად გულმან დაუწყოს შლა და ტანზედა ცხლად იყოს და ერთობ იწყურვებდეს და მუნ დენა არა ჰქონდეს, მისი წამალი სამჯერ, ოთხჯერ არწყევინე და ლარლარა აქნევინე და გასახსნელი წამალი ააღებინე.

აიღე: ხიარშამბრის გული, შირიხიშტი და თარანგუბინი შვიდ შვიდი დრამი, ვარდის წყალი, ესე ცხელი შესვას, და თუ რამე დარჩომილიყოს გამოიღოს. მასუკანით კიდე რამე ჭამოს და მერმე მონსვენოს. როგორცა გაიღვიძნეს, და თუ დაშუნდეს კარგია, თვარაკიდევ არწყევინე.

20 ერთი სხვა არის რომე ნამეტნავად სევდა ტყირპშიგა მომატებულ იყოს და ტყირბი სევდისა სისუსტისაგან ველარა მოერიოს და გარეკოს და სევდისა სიმწვავისაგან ნაწლავი დაწყულდეს და დაუწყოს შავსა და სისხლიანსა ყუანა, მისი ნიშანი რომე საჭმელი უნდოდეს და რა საჭმელსა სჭამდეს გუნებაზედა დამსუბუქდეს და უჭმელობასა ველარ მოიჭირვებდეს. მისი წამალი, აიღე: რეანის თესლი, [ბარამბუსა თესლი, თუნმაქანისა თესლი და ბაზრაყატუნი, ყუელა ესე სწორსწორი, სამყი არაბი ნახევარ წონა, ყუელა დანაყე უბაზრაყატუნოთ და ბაზრაყატუნი მოხალე და შიგ გაურივე და ბიისა შარბათითა შეასვი.

30 სხუაი რომე რაბუ ქუიან. და რაბუ ამასა ქუიან რომე, შიგნით მჯდომი გამოვა. მისი ნიშანი მუდამად მუცელმა დაუწყოს ტკივილი, რომე ცხელეზა მთუვიდეს, მასუკანის დაუწყოს ყუანა ბალღმიან სისხლიანსა. მისი წამალი, დაიჭირე: ხარნუში, აყაყია, მურიმაქი, ხუნისიაოშანი, გილიერმანი, თეთრი საკმელი, ტაბაშირი, თუითოსაგან დრამ ნახევარი, დანაყე და ბიისა შარაბი[თ] ან ვაშლის შარაბი[თა] აჭამე.

¹ ამის გასწვრივ აშიაზე სწერია დედნის ხელით: „წამალი აყიყისა“.

თუ ამას არა უშუელოს მაჯუნი შარიარი შეუწყონ, კიპადა დაუწყოს ტკივილი და შეკრვა არ უნდა, და არ შეკრას. მას ეს ოყნა უყავ, აიღე: ზირა, ქარვია, რაზიანა და ქუნჯითისა ზეთითა მოადუღე, მერმე გაუშუი დაწმდეს, მას უკანით კიდევ ადუღე და ცოტა აფიონი და ბედანჯირისა ზეთი შიგა გაურვიე და ოყნა უყავ ბრინჯისა წუენითა და ცოტა ძროხისა რძეცა გაურვიე.

სხუაი, რომე შიგნით რამე გამოვიდეს, მისი ნიშანი ესე არის რომე გააცხელოს, შეკრას და ფსელიცა დაუჭიროს და კაცი შეაწუხოს. რა ესე ნიშანი ნახო ხელი გაუხსენ, და ასეთი რამე შეუწყევ. რომე ფსელი გაუხსნას. დაიჭირე: ათი დრამი ხიარშამბრისა გული, ხუთი დრამი შირიხიშტი, [ხუთი] თარანგუბინი, გაღესე და თბილითა წყლითა მიეც, რომე მუცელიცა გახსნას და ფსელიცა.

თუ ამითა არა ეშუელოს, ქასნისა წუენი ნუშისა ზეთშიგა გაურვიე და შეასუი სამსა. დღესა, თუ ესე სენი მისგან დაემართებოდეს, როვე შიგნით მჯდომი გამოსულიყოს და საკმელისა და სასმელისა გზა ყუელა შეეტაცოს, მისი წამალი, დაიჭირე: შინაური ქათამი და ასპანახითა მოხარშე და ქაკუნტლისა ფურცელი ერთგან შემწუარი აქამეთ და მოდუღებულსა წყალშიგან ჩაჯდეს ბევრჯელ.

თუ ამითა არ უშუელოს ესე ოყნა შეუწყევით, აიღე სეფის-
20 ტონი ოცდა[ა]თი მარცუალი, ოცდაათი მარცუალი ლელუი, სონიჯი და ბაბუნაჯი, თუითოსაგან ხუთი დრამი და წყლითა მოადუღე ასრე რომე ნახევარზედა მოიყაროს მერმე დაწმინდე და ოცდაათი დრამი პიტნა ხმელი და სადაფისა ფურცელი, ოცდაათი დრამი ქუნჯითის ზეთითა, ხიარშამბრისა გული, ორი დრამი ბორა, ეს ყუელა დანაყე და ბრინჯისა წუენითა ოყნა ჩაასხი.

ერთი ფერი ყუანა სხუა არის, რომე ნაწლეფნი დაწყულდეს და ყუანა დაუწყოს, თუ ესე ყუანა დაერთოს, ისი სიცხისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს მუდამად იყუანდეს და აცხელებდეს, მუტბიყი ცხელება იყოს. მუტბიყი ამას ქუიან, რომე ხორცთა აღ-
30 ნობდეს და თმასა აყრევიენბდეს, ესეცა დააწყულულებს ნაწლეფთა.

ამისი ნიშანი ესე იყოს რომე იყვანდეს და მისი ყვანა ამას გვანდეს, რომე ნახარშისა ქაფსა მოხდიან ისი არისო, ამა სენშიგა შიში არ არის.

ერთი ფერი ყუანა სხვა იყოს რომე საპონისა ხუთქსა გვანდეს, თუ ამა სენშიგა ცხელებაცა იყოს და სრულიად მუცელი სტკიოდეს და სრულიად ასოსა შიგან მხურვლად იყოს, და სიმხურვალე მორეოდეს და სიმხურვალისაგან სუსტად იყოს და ნაგალი მწვანე

კალიბი იყოს და წელთა ნახვეწი სხურისხული იყოს, ამისი ნიშანი იყოს, რომე ნამეტნავისა სიცხისაგან სკირს.

აწე ამ სენშიგა აქიმს ასრე მართებს, რომე სამ დღემდი, ოთხ დღემდი წამალსა ნურას აქმევს ამისთუის რომე, წამლისა უქმელობა მართალზედა დააყენებს, მერმე მასზედა დახედენ გამოჩნდების, თუ სიმხურვალისაგან არის და თუ სიგრილისაგან.

10 თუ ანასდად პირველსა დღესა აქიმი მიხუდეს და წამალი შეასუას ველარას შეიგებს თუ რასგან არის და მრავალი ზიანი ეცემის მერმე თუ სიგრილისაგან იყოს ოთხსა დღესა უკანით პური ღუინო-შიგა ჩაულბეთ და იგი აქამეთ, ნუცა წყალსა ასუამ და ნუცა არას ფერსა გრილსა ნურას აქმევთ, თუ ესე პური და ღუინო დაშუნდეს კარგია. და თუ არ დაშუნდეს ნულარ აქმევთ. და რაცა მწვანე საქმელი იყოს ყოვლისაგან აფარეზებინეთ, და თუ აქმევთ ყოლინჯათ გარდაექცევის. წველიანსა ნურას აქმევთ რას, ნურცა ნიორსა ესე იცოდე, თუ მაწონსა და ნიორსა აქმევ სხვა სხუვასა სატკივარსაცა გამოაჩენს და ხან ჟამიერად ძრმიანსაცა აქმევდი და სცადე როგორ დაშუნდეს თუ ძრმიანი დაშუნდეს აქმევდი თუ არ დაშუნდეს ნუ აქმევ.

20 წამალი ყვანისა, რომე საქმელსა სჯამდეს და ისევ უდნობსა გაიღებდეს და ნაწლევიცა ეწვებოდეს და ნავალი მოყვითალო იყოს და ანუ მომწვანო და სწურდებოდეს და კიპი ბოქვენამდის ყუელა სტკიოდეს და შიგნით კიდეც ეწვებოდეს. მისი წამლობა ყურსი ტაბაშირი შეუწყევით. წამლები, აიღე: ტაბაშირი წითელი ვარდი, სამყი არაბი, ზირიშკი, ეს სამივე სწორ სწორი, ქენ, დანაყე და ისრიმისა შარბათითა, ანუ ბროწეულის შარბათითა, ანუ ბიის შარბათითა შეასვი და მისი საქმელი ნარდინი და ისრიმისა წვენი საქამადათ შეაქნევიენ და იგი აქამე, ნარდინი, ხმელი ბროწეული არის, თხის ქონითა ანუ ზროხისა თირკმელთა ქონითა აქამე.

30 თუ ამ საქმელს ვერა სჯამდეს და სუსტად იყოს, ყურდლის ხორცი აქამე, ანუ კაკაბი, ანუ გლონი, ანუ ხოხობი, რომელიც იშობოდეს, იგი აქამეთ, და ახალი დოცა შეასვით და ოსპისა შექამადი შეუწყევით და მჯავე გაწურვილი მაწონი შიგ გაურვიე და იგი აქამე. თუ მჯავე მოუნდეს, ხმელი ბროწეული აქამე.

თუ ესე ნავალი ცოტა იყოს და ტკივილი ერთობ მწვავე იყოს და კიპსა გარეშემო ერთობ მწვავედ სტკიოდეს ამ ყვანასა ზაირ ჰქვიან და ესეცა ნაწლევისა წყლულისაგან დაემართების.

მისი წამალი: ასფიოში მოხალული, თოხმაქანი მოხალული, სამყი არაბი, სამივე სწორ სწორი დანაყე და ვარდის შარ-

ბათეზშიგან დაალბეთ და აჭამეთ და საჭმელი ცოტა აჭამეთ და რაცა ოდენ აჭამოთ ბრინჯისა საჭამადი ნიშასტაგითა აჭამე და თხის ქონი უმარილო შიგა გაურივე. თუ ამითა არ ეშველოს, მუყლიასსა შეუწყვიტეთ და ესე პატრუკი შექენით და ქუეშედალმან ააღებინეთ, მისი წამალი თეთრი საკმელი და ხუნისიაოშანი, სამყი არაბი, აფიონი, სწორ სწორი დანაყეთ და კუერცხის გულითა შეზილეთ და პატრუკად შექენით, გრძელ გრძელი ხურმისა გურკისა სისხო, მერმე ჩრდილსა გაახმეთ და ააღებინეთ, ესე პატრუკი უშუელის ზაირსა სატკივარსა.

- 10 თუ გაურჯელად იყუანდეს და არა სტკიოდეს რა არა ცა ეწუოდეს, მისი წამალი ესე იყოს, ქუნდუსა გუარიში შეუწყვიტეთ, წამლები მისი: თეთრი საკმელი, პილპილა, ნანხუა, სუმბული, მასტაქი, ანისონი, ხათმი, უდი, გულნარა, ესე ყუელა სწორის სწორი: დანაყე და გაცარ და თაფლითა გუარიშნად შექენ, ყოველთა დღეთა სამსამსა დრამსა აჭმევდი, საკმელად ჩიტი და შინაური ქათამი აჭამე ზოგჯერ მოხარშული და ზოგჯერ შემწუარი, თუ ამა სენშიგა კიდევცა სწყურდებოდეს და კიდევცა აცხელებდეს, ბროწეულისა სუფუფი შეუქენით და შეუწყვიტეთ და ყურსი გულნარი შეუწყვიტეთ, და კუერცხსა ძმრითა მოხარშულსა აჭმევდით და წურილსა თევზსა ძმრითა
- 20 მოხარშულსა აჭმევდით გულნარა, ბროწეულისა ყუავილსა ჰქეიან.

ამა ზემოთ წელთ ნახვეწი დავსწურეთ, რომე ხშირად წელთ ნახვეწსა იყვანდეს, ასე რომე ხშირადცა დაჯდებოდეს და ადგებოდეს და ასრე ეგონოს ვითა გამოიყვანსო და არა გაიყვანდეს და თუცა გაიყვანდეს ცოტასა და ბალღმიანსა, თხრამლიცა ერიოს შიგა. ამა სენსა ყუელასა შაფმან უშველოს, შაფი პატრუკსა ქეიან რომე ზემო სწერია.

- თუ ამა სენშიგა ესე წაეკიდოს რომე მოუნდებოდეს და ვერა დაჯდებოდეს მისი წამალი ესე იყოს, ხიარშამბრისა გული ოცი დრამი, შირიხიშტი¹. ესე ყუელაი ვარდისა წყალშიგა დალბე და ხელითა
- 30 თა გატყლიჲე და გამოწურე და დილეულად უზმოსა შეასუი, რომე ოთხიოდენ ყუითელი გაიყუანოს და სენისაგან გამოიყუანოს. ხორცსა ნუ აჭმევ ნუცა ლუინოსა ასუამ, ლუინო და ხორცი ამა წყალულსა გაახმობს. საჭამადი ბრინჯისა შეუწყე, ანუ ოსპისა, ასრე რომე სამჯერ ოსპი მოადლდე წყლითა, სამივე გარდაასხე, მეოთხედ თუთუბითა შექნას და თხის ქონიცა გაურიონ და იმას აჭმევდენ.

¹ აქ ერთი სიტყვისთვის ცარიელი ადგილია დატოვებული.

თუ ნამეტნავად იყვანდეს ესე ტლე შეუწყევით და მუცელზედა გარდაკარ, შემკურელი არის, აილე: სუქი, აყაყია, გაზმაზუ, გულნარა, სანდალი ხმელი, ბროწეული, წითელი ვარდი და ბროწეულისა ქერქი მჟავისა, ესე ყუელა დანაყე ხმელი, და წნორისა ფურცელი, ვაშლისა ფურცელი, ბიისა ფურცელი ყუელა გაახმე დანაყე და იმაშიგა გაურვიეთ და ძნელითა ლუინითა ტლედ შექენ და მუცელზედა გარდაკარ და ახალი ბია აჭამეთ შემწვარი და უმწვარიცა უზმოსა, და საჭმელსა უკანის ხილსა წურას აჭმევთ და ბიისა შარაბი სამფერსა წელთა ნახევრსა უშველის და ყუანასა ყუელასა არგებს.

10

თუ მუცელი სტომაქისა სისუსტისაგან გახსნით იყოს, ნიშანი ეს იყოს, რომე ნავალი წყალივითა იყოს უბალღმოდ და თეთრი იყოს ღოსავითა, რა ესე სჭირდეს¹ აფსინთინითა ლუინო შეასუი უზმასა კარგია და მარგე. საჭმელი თუთუბითა მიეცი და აფსინთინითა მოდუღებულთა წყალშიგან ჩაჯდებოდეს ესეც კარგი არს. თუ ამან არა უშუელოს ხმელი ვარდი დანაყე ხმელსავე ახალსა სამოსელშიგა გამოახვივე და კარგსა ლუინოშიგან ჩადევ სამსა დღესა მერმე დაწურე და ფურცელი გაგდე და ლუინო შეასუი უზმოსა, მარგე არის.

20

თუ ვერცა ამან უშუელოს ესე ქენ, აილე: ბორა² და ადღლე წყლითა ვირემ სამისაგან ერთი დარჩეს, მერმე თხისა ყველი გაურივე და საღამოდ მიეც და ეშუელების.

სხუაი, წამალი მუცლისა, აილე: კუერცხისა ყუითელი და ჩააგდე ერთსა ტაფაშიგა და ზედა ძმარი დაასხი და ადღლე ვირემ ძმარი დაქილიოს მერმე შეაჭამე, მარგე არის. ამავე სენისათვის აილე: თევზისა წებო დაალბე და გააღნევე და შეასვი მუცელსა შეჭკრავს და უშველის და მარგე არის ღთითა.

30

სხვა წამალი მუცლისა ტკივილისა თუ ზიდვება წაეკიდოს და წელთა ნახევრსა ჯდებოდეს ზედაზედა და ვერასა სჭამდეს, პირველად შირბახტის ზეთი მიეც სამი პირი, საღამომდი უზმა შეინახე, თუ იმან არ უშველოს მეორესა დღესა ხუთი ალილა მრთელი წყლით მოადუღეთ და შეასვით და ზიდვებასა უშველის. ფუ ისი არ იყოს ხუთი გუნდა დანაყე და თბილითა წყლითა შეასვი უზმოსა და უშველის. თუ არცა ამან უშველოს საჭმელი ბრინჯი მიეც წყლითა ადღლე თაფლი გაურივე და აჭამე, ანუ თუთუბითა ადღლებული შაჭამადი ანუ შემწვარი ჩიტვი, ანუ კაკაბი, ანუ იხვი და ზოგჯერ შემწვარი ქათამი, ამა საჭმელმან დაამაგროს.

¹ ეს სამი სტრიქონი ხუცურ დედანში სრულიად დახიანებულია. აღდგენილია ვარიანტის მიხედვით.

² ვარიანტში „ბია“ სწერია.

თუ სიმხურვალე სჭირდეს, და თუ სიმხურვალე არა სჭირდეს წყალგარეული ღვინო შეასვი, ანუ ბროწეულისა შარაბი. თუ ის არ იყოს წყაროსა წყალი აღუღე და წვიმის წყალიცა კარგად შეჰკრავს სხვა წყალი არ ვარგა და ხილისაგან ეს აქამეთ, ბროწეული, სხალი და ბია, ბალი, სხვა ხილი ყუელა ზიანია.

პატრუკი რომე უშველის ზიდვებასა, აიღე: მური და ზაფრანი და აფიონი, თეთრი საკმელი სწორი დანაყე და გაცერ და კვერცხისა ყვითლითა გაურივე და პატრუკი შექენ და რა მოგინდეს შეუღევ.

10 სხვა პატრუკი იმავე სენისა გამოცდილი, აიღე: უმარილი და ქათირისა ძირი, თეთრი საკმელი და სამყი არაბი, ნიშასტაგი და აფიონი დაძმათა სისხლი, თვითოსაგან ერთი მიტყალი, დანაყე და წყლითა გაურივე და მკედისა პატრუკი შექენ ხურმის გურკისა ოდენი და შეუღევ. პატრუკსა წინათ საჯდომსა შიგა ცოტა თათლი შეუღევ. თუ გინდოდეს ეს პატრუკები დანაყე და გაურივე დედაკაცისა რძითა და ვარდის ზეთითა და ოყნა შექენ და შეუღევ.

20 სხვა პატრუკი რომე უშველის ერთობ ზიდვებასა და ტკივილსა მუცლისასა, აიღე მური ერთი დრამი, აფიონი ორი დანგი, საკმლისა ფქვილი და აყაყია ნახევარ ნახევარი დრამი, ზაფრანი ერთი დანგი ყუელა დანაყე წურილად და წყლით გაურივე და შეზილე რომე ჩვილივითა შეიქნას დაჭერ ბაკილას ოდენი და მკედისა პატრუკები შექენ და შეკაზმე ზედა დაახვივე და ერთი წვერი შორს დაიჭირე რომე გახმეს და რა მოგინდეს შემწვენ ბერძულითა ზეთითა შეუღევ და უშველის.

30 იმ კარი კოლინჯისა. რა კაცსა კოლინჯი დაემართების, ნიშანი ეს არის რომე მუცელშიგან შეკრას და წელი ასტივდენ და ბეჭთა შუა გასწვევდეს და პირი უშრებოდეს და უმწარდებოდეს და საკმელზედა უნდომათ იყოს, და იქნების რომე გულიცა ერეოდეს, რა ეს ნიშანი ნახო იცოდი რომე ესე სენი რა დაემართოს სამფერი არის ესე კოლინჯი. ერთი ბალღმისაგან და ქარისაგან, მეორე ზაფრისაგან, მესამე ილაუზ ჰქვიან, ის მისგან იქნების რომე წელშიგან ანუ საბამი გამოვიდეს, ანუ წურილსა ნაწლევშიგან ჰია დაეჯაროს, ესე ერთობ ავი სენი არის და ძნელი. ერთი სხვა არის რომე წელშიგა ნავალი გახმების და მისგანცა დაიბადების კოლინჯი, ეს უფრო უზიანო არის.

თუ ზაფრისაგან იყოს მისი ნიშანი ეს არის, რომე ერთობილმან მუცელმან ტკივილი დაუწყოს და ტანზედა ერთობ ცხლად იყოს და პირი უშრებოდეს და უმწარდებოდეს და სწყურდებოდეს და შე-

კრვით იყოს და ხანდახან კკუთისაგან გამოვიდოდეს, რა ეს ნიშანი ნახო, იცოდი რომე კოლინჯი ზაფრისაგან არის.

წამალი მისი, აიღე: კამის თესლი ხუთი დრამი, ხუთი დრამი ანისონა, ორითა ლიტრითა წყლითა მოადუღე, მუნამდი რომე ორმოცდა[ა]თი დრამი დარჩეს, მერმე ოცი დრამი ხიარშამბარისა გული-გაურივე, ათი დრამი შირიხიშტი, ოცი დრამი იისა შარბათი, ერთი-დრამი საყმუნია შიგ გაურივე და შეასვი. თუ ეს დედაკაცი იყოს ორსული და ან ვაჟი იყოს საყამუნია არ მიეცემის უამისოდ მიეც და ვაშლისა შარაბი შეუწყევ.

10 თუ ამან არ უშველოს ამისთანა ოყნა ქენ, აიღე: ალილა სამფერი სამი დრამი, გურკისაგან გამოწმენდილი და ბორა სამი დრამი, თურბითი და ღარიყონი სამსამი დრამი, სეფისტონი ოცი მარცვალი სინამაქი ხუთი დრამი ეს ყუელა მოადუღე, დაიჭირე ჭაკუნტლის ფურცელი და ქატოთა მოადუღე და გამოწურე, პირველად ისუყავ ოყნადა.

თუ ამით არ იქნას მასუკანით დაიჭირე თუხმი და შამიანდალი ხუთხუთი დრამი, საბრი სამი დრამი თურბითი და ღარიყონი სამსამი დრამი და მამუდა, ნახუა დანგ ნახევარი და აბი სალტინი სამი მარცვალი, აბარმალუქი ორმოცდაათი მარცვალი, ბორა სამი დრამი, 20 თავვის სკინტლი ათი დრამი, ყუელა დანაყე და ვაშაყი და ჯავშირი-ოროლი დრამი ესე ყუელაი და ზროხის ნალველი შიგ გაურივე, შაფები შექენ და გაახმე ჩრდილსა და ააღებინე მარგე არის.

თუ სიგრილისაგან იყოს და ბალღისაგან ან ქარისაგან, მი'ი ნიშანი ეს იყოს რომე ტკივილი ერთობი იყოს ასრე რომე კედელსა და ქვათა ეჭიდებოდეს და მიწასა კბილითა ეჭიდებოდეს და ფერზედა თეთრად იყოს და ტანზედა სიცხე არა ჰქონდეს და ფერხები გაუცივდეს.

მისი წამალი, ამა წამლებითა წყალი მოადუღე და შიგა: ჩაჯდეს, დაიჭირე: ყაისუმი, ბაბუნაჯი, აქლილმულუქი, ხატმისა ფურცელი და ძირი სადაფისა ფურცელი, ასთონიერთი¹ რომე შიგ ჩაჯდეს, ანჯირა ნახევარ ჰევშვი შიგ გაურივე და მოადუღე და შიგ ჩასვი წელამდი. და რა წყლიდაღმა ამოვიდეს ესე გვარიშნი მიეც წამალი მისი, აიღე: ელიქირუმი, ყარამფული, ზანჯაბილი, ზარნაბა-დი, ჯავზი ბუა, ზირა ქირმანი, აყირყარა, სოდი, ნიახურისა და სტაფილოსა თესლი, ფილფილი, დარაფილფილი, საქმუშკი, უდი, თვი-თოსაგან სწორ სწორი ყუელა დანაყე და მაჯუნი შექენ და ყოველ-

¹ სწვრია „ასთომერთი“.

თა დღეთა ოროლჯერ, ერთხელ დილასა და ერთხელ საღამოსა აქამე. თუ კაცი ძალიანად იყოს უფროსი მიეც, თუ უძალო იყოს უმცროსი მიეც. წამლებსა მსხვილად უნდა დანაყვა.

თუ ამან გამოიყუანოს კარგია, თვარა ესე წამალი მიეც, აიღე: შამიანდალი ორი დრამი და ნახევარი დანაყე და მაჯუნსა შარააშიგა გაურივე და მისცემდი ყოველთა დღეთა ორსა დრამსა და ნახევარსა.

10 თუ მუცელი შეკრვით იყოს აბულმათინი შეუწყევით და ესე ოყნა უყავით, დაიჭირე: შამიანდალი, თუხმი, ანჯურას თესლი, ჯაბლანგი, ქაბრი და ნებუხალა; ხატმი, ქაკუნტლისა ფურცელი, ჯას და ირსა ეს ყუელა მოადუღე და გამოწურე, მასუკანით ერთი უკია ზეთი ნუშსა შიგ გაურივე და ოყნა უყავ.

თუ ამით არ იქნას ეს ოყნა უყავით, დაიჭირე: შამიანდალი ათი დრამი, თურბითი ხუთი დრამი, ყარიყონი ხუთი დრამი, ყანტარიონი ათი დრამი სინაიმაქი ათი დრამი ხარბი¹ ხუთი დრამი, სათარი ათი დრამი დაფი ათი დრამი, პიტნა ათი დრამი, არტყანისა ათი დრამი, ესე დანაყე და შეაჯუმლე და მოადუღე, რომე ნახევარზედ მოიყაროს და გამოწურე და ოყნა უყავ.

20 საკმელად მუხუდოსა წუენი, სტაფილო და თალგამი, ესე შეუწყევით. სხვა ოყნა, დაიჭირე ყათრანი, სამი დრამი, ჯუნდა ბედასტარი, საქმინაჯი, ჯავაშირი, ყუელა დანაყე და ქაკუნტლისა წვენითა გამოწურე და ოყნა უყავ.

თუ ზამთარი იყოს ფალღამუნი შეუწყევით, მისი შექნა, აიღე: ნანხუა, კორდმანაი, ფარფიონი, ყუელა დანაყე და წურილი საქმინაჯი, აყირყარა, სუნბული, ნარდინი, ჯუნდა ბედასტარი თვითოსაგან თვითო დრამი, ზირა ქირმანი; აბულლარი, თვითოსაგან ხუთხუთი დრამი, ეს ცომშიგან გაურივე და მაჯუნად შექენ და ყოველთა დღეთა აქამე, საყმუნიაცა შიგ გაურივე და ყუელას ოდენი თაფლი გაურივე, მაჯუნი შექენ და აქამე ყოველთა დღეთა.

30 თუ შეკრვით იყოს, დაიჭირე: შირიხიშტი, ხიარშანბარი ათი დრამი გამოწურე და ნუშისა ზეთითა გაურივე და შეასვი. საკმელი მუხუდოსა წვენი შეუწყევით და ასპანახითა და კარაქითა და ნუშისა ზეთითა. და ესე შაფი შეუწყევი, დაიჭირე იის ყურსები, შამიანდალი, საბრი, ქერამის გურკის გული, ალი ქირუმი, თუდარი წითელი და ყვითელი, ფალანჯამუშკი, ბორა, თაგვისა სკინტლი, ყუელა სწორსწორი, თუ შეკრვით იყოს მამუდა და ყანთარიონიცა

¹ ხარბაყი.

გაურივე და შაფები შექენ, გაახმე, ზროხის ნალველი შიგ გაურივე და ააღებინე.

თუ ესე სენი დედაკაცსა სჭირდეს ანუ ვაჟსა, დაიჭირე ოთხი ტრედის ხუნდი დაკალი და გაყულიფე და შეიდის ჯამითა წყლითა მოადულე, ასრე რომე ნახევარი დარჩეს, მერმე ერთი მამალი იშოვნე და ფერხები დასჭერ და გაყულიფე და გამოშიგნე და ესე წამლები მუცელშიგან ჩაყარე, ქონდარი, ზირა, ნანხუა, დარიჩინი, ჯავზი ბოვა, მერმე მუცელი შეუქერე და წყლითა მოხარშე სადამდის დადნეს, მერმე ის წყალი გამოიღე და მისი ნახევარი თაფლი გაურივე და წყნარად კიდევ ადულე, რომე შესქელდეს და ყოველთა დღეთა სამი დრამი მიეც, რომე ჭამოს.

10 იც სხვა ყოლინჯი რომე ილაუზ ჰქვიან. და ილაუზ ამასა. ჰქვიან ბერძულად ღმერთო მიშველეო.

მისი ნიშანი: რომე მჯდომივით გამოსულიყოს და ქარი-საგანცა იყოს, სიმხურვალისაგანცა იქნების და სიგრილისაგანცა.

თუ სიგრილისაგან იყოს, რომე ხელი დასდვა თოვლივით ცივი იყოს ყოველი ტანი და ტკივილი მუდმად იყოს. როგორცა იწვეს, რომელსაცა მხარსა იწვეს, ტკივილი ამ მხარსა იყოს და ტკივილი ჰიპს ზემო იყოს.

20 თუ სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე მისი ტანი ცეცხლივით იყოს, ქშინვიდეს მალლად და პირიდაღმა რაც გამოვიდეს ცეცხლივით იყოს; და პირი უშრებოდეს და უმწარდებოდეს და სჩხვერდეს.

თუ ესე მჯდომი იყოს სიცხისაგან, მისი ნიშანი ის იყოს, რომე ცხელება დაერთოს და ენაცა გაუშავდეს, წყურვილიცა ერთობ იყოს.

თუ ესე მჯდომი ზემო ნაწლევშიგა იყოს, მისი ნიშანი ისი იყოს, რომე არწყიოს, თუ ამისი ნავალი და ბოყინი მყრალი იყოს, იმის-გან იმედი გარდასწყვიტე.

30 თუ შუა ნაწლევშიგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის რომე ცხე-ლება განუწყვეტლად იყოს და ერთობ ცხელი იყოს და კიდეცა არწყევდეს და მოსვენება არა ჰქონდეს.

თუ ქვემოსა ნაწლევშიგა იყოს, სიგრილისაგან არის, მისი ნი-შანი ეს არის, რომე შარდი არ გავიდოდეს და მუცელიცა გაბერუ-ლი იყოს; და კიდეცა შიკრას, რა ეს ნიშანი ნახო ფიცხლავ უნდა წამალი. თუ ხანი გაგრძელდეს და ჟანგრის ფერსა არწყევდეს, იმედი გარდაიწყვიტე.

წამალი მისი, აიღე: ფეტვი გაახურვე და თავზედა შემოს-

დევ და სადაცა სტკიოდეს იქიცა შემოსდეგ¹. აიღე: ბაბუნაჯი და წყლით მოადუღე და შიგა ჩასვი, მერმე რა აბანოს გამოვიდეს, აბულ-მათინი და აფლონია აქამე კამის თესლითა და ღვინითა.

თუ შეკრვამა მიაჭირვოს, ეს ოყნა უყავ, დაიჭირე: ბედანჯირი, შამიანდალი, თურბითი, ღარიყონი, ბორა, ჯაბალანგი, საყმუნია, ყუელა დანაყე და ზროხისა ნალუელითა შაფი შექენ და მიეც, ვირე გახსნიდეს, ამისთანას სენს აბს ნუ მისცემ, ოყნისა და შაფის მეტსა.

10 სხვა მისი წამალი, დაიჭირე: ნიახურის თესლი და კამის თესლი, ქარვა, მოადუღე და სამსა დღესა შეასვი შაქრითა, ცხელ-ცხელი საჭმელი მუხუდოს წვენი, ანუ სტაფილოსა და თალგამი და რაცა მხურვალი იყოს და რბილი, ისი შეუწყევით.

10 რა აშფოთებდეს კოლინჯი და მივარდეს თირკმელთა სიახლოვესა, დიადსა აქიმსა თირკმელთა ტკივილი გონია. და თირკმელთა და კოლინჯისა ტკივილი ერთმანერთსა გავს, მაგრამ ჯალინოზ ასრე ბრძანებს: ვითა თირკმელთა ტკივილი მისა ადგილსა იქნების, უძრავად და წყნარად სტკივის, და კოლინჯისა ტკივილი შიგნით მუცელსა და წელთა შიგა ყუელგან იარების. ერთი მისი ნიშანი ესე არის რომე ოყნა აალებინო, თუ ფირკმლისა ტკივილი არის, მაშინ ტკივილს მოუმატებს, ამისთვის რომე წელსა აავსებს და თირკმელთა 20 მიაწვების და ატკივებს. და თუ კოლინჯისა არის, ოყნა წელთა დაალბობს და ტკივილსა დაამებს.

თუ კოლინჯი ხმელის ნავალისაგან იყოს რომე გახმების ქვე-მოსა ნაწლევშიგა, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ამა კოლინჯისა უფალსა ასრე ეგონოს; ვითა ნაწლევთა შიგან მძიმე რამე იარებისო, ნაწლევთა გახვეს ტკივილიო, ამას გვანდეს.

30 თუ უყოს ოყნა და გავიდეს განავალი მაშინდა მოისვენოს ნავალისა ხმელისაგან. კოლინჯი ამა საჭელისაგან შეიქნების, ფეტვისაგან ბრინჯისაგან, ხმელისა პურისაგან, ანაკვეთისაგან იმითაცა: იქნების, რომე ბევრჯელ შარდათ გასულიყოს, ან ბევრი ოფლი სდენოდეს, ამათგან წაეკიდების კოლინჯი.

ნავალისა კოლინჯისა წამალი. აიღე: წითელი შაქარი ათი სტილი ანუ უფროსი, ანუ უმცროსი და ერბოშიგა გაურვივე და მიეც რაც უნდოდეს, და რაც შეეძლოს ერბოსა ჭამდეს და შარბათი უშყისაცა ერთობ მარგე არის, და ღვინოცა კარგი არის.

სხვა, დაიჭირე: სელი, ულბო, აბუშატი, წიწმატის თესლი არის, ეს ყველა მოადუღე და ამათი ლაბა დაიჭირე და ორი უკია

¹ აქ ჩართულია სიტყვა „ხმელი“.

ქუჩითისა ზეთი გაურივე და აქამე, მარგე არის, და ყოლინჯსა დასვამს, და ისი რაცა წელთა შიგან ნავალი დარჩების, ყუელას გამოიღებს.

მისი საკმელი ყუელა მსუქანი შაქრითა და ნუშის ზეთითა შეუწყევით და ხარშო, რომე მამლისა იყოს ასპანახისა და მუხუდოთა, ერთობ ერბოვანი მარგე არის. ძროხისა ხორცი და ნახარშიცა მარგე არის. და მონალულისა ფქვილისაგან პური გამოუცხოს და ღვინოშიგა ჩაუყაროს და ქუჩითისა ზეთშიგა აქოაწოს და ჯამოს, მარგე არის.

10 და ყოველთა დილათა მოდუღებულსა ჯაკუნტლისა წვენსა ორსა უკიასა¹ ნახევარ მუტყლითა ბორათა ჩამდნარითა ლეღვითა და შაქრითა შეასვას ჯამას წინათ, და ორი სამი თოხლო კვერცხი შეხურითოს ჯამას წინათ, მარგე არის.

ამავე სენისათვის ოყნა კარგი და გამოცდილი, ნავალი რომე ნაწლევეთა შიგან გამხმარიყოს, გამოიღოს, აიღე: ლეღვი ხუთი მარცვალი, ხვარბლისა ქატო ერთი ცალი პევშვი, ხპელი ხატისა ფურცელი ცალი პევშვი, ჯაკუნტლის ფურცელი ათი მარცვალი, სოსნის ძირი ნახევარზედა დანაყილი ათი დრამი, სეფასტონი ოცდაათი მარცვალი, ქერის კორკოტი ერთი ცალი პევშვი, ბაბუნაჯი ერთი ცალი პევშვი, ლელუფარი და თურინჯის ფურცელი თვითო ცალი პევშვი, ექუსითა ლიტრითა ბაღდადურითა წყლით მოადუღე ასთომესათა რომე ორი წილი წავიდეს და მესამედი დარჩეს, მერმე დაწურე, და ათი სტილი² ამა წყალისაგან და უკია ნახევარი ამას ბაზრაცატუნისა ლაბა გაურივე და ერთი უკია იისა ზეთი ანუ შირბახტი, ათი დრამი ავქაჟა, ორი დრამი ბორა და ნახევარ დრამი მარილი ამა წამლებშიგან გაურივე და ნელთბილი ოყნა ჩაასხი.

ნიშანი ჯაშასი რომე ყოლინჯსა ჰვავს, ახლოს ახლავს და არ არის ყოლინჯი. ესე სენი ორისაგანვე იქნების სიმხურვალისა და სიგრილისაგანცა.

30 თუ სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე ეყოს, რომე ძალად პირიდალმა ქარი ამოუვიდოდეს მყრალი ბოყინითა და ისი ქარი რომე პირით ამოვიდეს კვამლსა გვანდეს, მას გასახსნელი მათბუხი მიეც, მერმე ხილთა წყალი მიეც შარაბითა.

თუ სიგრილისაგან იყოს პირიდალმა სული მუჟევე ამოვიდეს. წამალი მისი: შარაბი უსული შეუწყევით და იარაჯა ფეყირაცა

¹ სწერია „ვაყიასა“.

² სწერია „ისტირი“.

გაუბრებთ შიგა ორი დრამი, რენი და ბედანჯირიცა გაუბრებთ და აქამეთ. როგორცა გახსნას საქმელი მხურვალე აქამე, ქიშმიში და ჩამიჩი აქამე.

სხვა ნიშანი მისივე, თუ ესე ერთობ სქელისა ქარისაგან იყოს ანუ გრილისა საქმლისაგან, ანუ ბევრისა ცერცვისაგან და ოდოშისაგან რომე ბევრი ქამოს ანუ ახლისა თევზისაგან და ოსპის ქამისაგან, ანუ ლობიოსაგან, ან დიდის ღვინისაგან, ანუ დოსა და მაწონისაგან და მჭავის ქამისაგან.

10 თუ ამათის ქამისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე პირველად ამას ზემოსა გვანდეს და მერმე ყოლინჯად გარდაექცეს, მისი წამალი ყველა ყოლინჯისა შეუწყევით.

ით კარი თირკმელთა ტკივილისა

იცოდით რომელ თ[ირკმელისა] ტკივილი ორისაგან იქნების სიგრილისაგანცა და სიმხურვალისაგანცა. იცოდით რომე თირკმელი ორი არის ერთი მარჯვენით და ერთი მარცხენით. მარჯვენა ღვიძლისა სიმხურვალისაგან ასტკივდების და მარცხენა ტყირბისა სიხმისა და სიგრილისაგან ასტკივდების.

20 თუ თირკმელი მარჯვენით სტკიოდეს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე ბუშტუკმან დაუწყოს ტკივილი, ბუშტუკი ბოქვენსა ჰქვიან, და ხან და ხან კიდეცა გააცხელებდეს, და შარდი ყვითელი იყოს და ხშირად გავიდოდეს შარდსა და ტკივილი ამას გვანდეს რომე ნემსით მჩხულერესო.

30 წამალი მისი ისი არის, რომე მოსვენებით ამყოფო და ცივსა წყალშიგან ჩასვემდი და რაცა გრილი შარბათები იყოს ისი შეუწყევით, ქანისა წვენი და ქერისა წვენი შექრითა მას ასმევდეთ და ხილთა წყალთა ასმევდით და ბროწეულისა შარაბი მარგე არის, ლობი ბაზრაცატუნისა შექრითა მარგე არის და კარგი, თუხმაქანისა და ქეას თესლისა წვენსა შექრითა შეასვი მარგე არის. და საქმელად კიტრისა თესლი და შანგიარისა თესლი გულისა სახურეტელი შეუწყევით და იმას ახურეტდით და ცოტა ერბო გაუბრებთ და ისრიმისა და ქერისა და ოსპისა საქმელი შეუწყევით და ცივსა აქმევდით.

თუ შეკრვით იყოს და აცხელებდეს, აიღე: ქანისა წვენი, ხიარ შამბარისა გული, თარანგუბინი, ქანისა წვენითა გამოწურე და შეასვი მარგე არის, და ოყნაცა მარგე არის, ამისთვის ყოლინჯშიგა რომე სწერია. და იისა ზეთი და ვარდისა ზეთი, ვარდის წყლითა გაუბრებთ და სადაცა სტკიოდეს ტლედ დასდევით, მარგე არის.

აწე თუ ესე თირკმელთა ტკივილი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე ბატარა მუცელი მარცხენით სტკიოდეს და ზურგიცა სტკიოდეს და შარდი თეთრი იყოს და კიდეცა აცხელებდეს. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი რომე სიგრილისაგან არის და ტყირბისაგან, და კიდეცა დამჭლდეს კაცი.

მისი წამალი გვარიშნი ზირა არის, და მისი საჭმელი მუხუდოთა და ცერეცოთა შექნილი ხარშოდ ტრედის ხუნდი ანუ შემწვარი ჭავჭავი იყოს.

10 ნიშანი ზირასა გვარიშნისა შექნისა, აიღე: ზირა ძრმითა დამბალი და გამხმარი და მოხალული ასი დრამი, ზანჯაბილი ოცი დრამი, პილპილი ათი დრამი, აფთიმონი ოცდაათი დრამი, ბორა ოცი დრამი, ყველა დანაყე მსხვილად და თაფლითა შეზილე. და ახმარე.

თუ თირკმელშიგან სიმსივნე დაემართოს და ვარმად გარდაიქცეს მისი ნიშანი ესე იყოს რომე შეკრას მუცელი, და რომე გვერდი იქციოს ასრე ეგონოს ვითა წელზედა მძიმე რამე მკიდილო და კიდეცა გააცხელოს და გააციოს, და ხორცს ზედან ცეცხლივით იყოს და პირზედან წამოქეხდეს, რა ეს ნიშანი ნახო, იცოდი რომე თირკმელზედან აბია რამე.

20 მას ასეთი წამალი მიეც რომე გახსნას და გამოიღოს. წამალი მისი, აიღე: ყვითელი ალილა და დო, ქაბულური ალილა გურკისაგან გაწმენდილი ხუთხუთი დრამი, შირხიშტი, თარანგუბინი, ხიარ შამბარის გული შვიდ შვიდი დრამი, რევანდი ერთი დრამი, ბაზრაყატუნი და დინარის შარაბი შვიდშვიდი დრამი, ალილა ნახევარზედა დანაყე და მოადუღე, სადამდი ნახევრად მოიყრებოდეს. მერმე ეს წამლები შიგ გაურჩიე და დაალბე და გამოწურე და რევანდი ცალკე დანაყე, გამოკარ მჩვარშიგან და იმავე წვენშიგან დაალბე და შეასვი, რომე მუცელშიგა გამოიღოს. თუ ამ წამალს არ მიასწრობ, კაცი დაზიანდების. იისა მათბუხიცა კარგი არის. მერმე ბასალიყისა ძარღვი

30 გაუხსენ და ესე გრილი ტლე იმა აღგელზედა შემოსდეგ. წამალი ტლისა; აიღე: ლეღვი ათი მარცვალი და წყლითა მოადუღე და ხელითა დაჭყლიტე, მერმე ხმელი ქალმისა ფურცელი და ხმელი ბაბუნაჯი და ხმელი ხატჰი თვითოსაგან ათ-ათი დრამი სტაფილო დანაყე და ლელუშიგა გაურჩიე და შემოსდეგ, როგორაცა ისი დაცხრეს, მერმე ყოველთა დღეთა ნიახურის წყალი შეასვით შაქრითა.

თუ ასეთი რამე დაემართოს აქიმსა სირეგუნითა, რომე მუცელშიგა დარჩეს, ისი ქვად შეიქნების და მის მეტი ღონე არ არის რომე მეშირიმემა გარედალმა გამოართვას.

თუ ფსელი შეკრას მისი წამალი უყავით რომე ფსლის დაჭირ-
ვისთვის სწერია, და შირიმისა წამალიცა უყავით, რომე ფსელი გა-
მოვიდეს, თუარა კაცი მოკუდების.

რა ეს ნიშანი ნახო, რომე ავი იყოს, ესე ტლე შექენით და
წელთა შემოსდევით, აილე ხმელი ლელი და წყლითა მოადუღე და
ხელითა დაჭყლიტე მერმე ერთი პევშვი ქერის ფქვილი, ერთი პევშვი
ქერის კორკოტი ისიცა შიგა გაურივე, მერმე შემოსდევით. თუ ამა
წამალმან გახსნას მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე ფსელშიგა თხამლივით
გამოჰყვეს. [რა] ესე ნიშანი ნახო კამა და ნიახური მოადუღე * და
10 ნელთბილი ასვით, რომე გამოწმინდოს.

თუ ამ თხამლისა დენას უკანით, ფსელი კარულაშიგა დაიჭირე,
თუ ფსელი ყვითელი იყოს და სქელი, ანუ შავი, ანუ მოლურჯო,
ამას არა წამალი არ შეეწყობის, სიკუდილის ნიშანი არის. თუ ესე
ფსელი და ესე თხამლი მოთეთრო იყოს, ბრინჯისა წვენივითა, ამას
ადრე ეშველებს.

თუ ამ დროსა რომე თხამლმა გამოდენა დაუწყოს და მაშინ
მუცელშიგა გახსნას, ამაზედა ბუშტი აიშლებს და კარულა კიდევ
დაიჭირე და ნავალიცა ნახე, თუ წითელი იყოს და მოყვითალოდ
დასცემდეს კარგი არის და თუ შავი იყოს და ჟანგარის ფერი და
20 სული მყრალი უდიოდეს ავი ნიშანი არის.

თუ კარულა დაიჭირონ და შიგა ხორცის ნაკვეთივითა რამე
ჰყვებოდეს წურილ წურილი და შიგან იარებოდეს, ესე მისი ნიშანი
არის რომე თირკმელი დაწყულლებულა და ნამეტნავად წყურვილი
სჭირდეს.

თუ კარულაშიგა, მუხუდო რომე დაღერლო, მას ქერქი რომ
შემოსძურების, იმისთანა გამოჩნდეს, ნიშანი იყოს, რომე ბუშტი
დაწყულლებულა.

ერთი ნიშანი სხვა არის რომე თირკმელთა ტკივილი,
წყნარად კიპსა გარეშემო სტკიოდეს და წელნიცა სტკიოდენ, იცოდე
30 რომე, თირკმელთა ტკივილი არის, და თუ ერთობ სტკიოდეს კიპსა
ქვეშე და ფსელი წყვეტ-წყვეტად მოსდიოდეს, იცოდე რომე სატკი-
ვარი ბუშტშიგან არის, მისი კარულა დაიჭირე და იგი ცოტასა
ხანსა, თუ ძირშიგა თხლე დაჯდეს, და ის თხლე მყრალი იყოს
და მოშაო, ავის ნიშანი არის. თუ თხლე მოთეთრო იყოს, ადრე
ეშველოს.

თუ ძნელად მოფსმიდეს ნედლისა კამისა და ნიახურისა წვენსა-
ასმიდით შაქრითა წითლითა და თეთრითა. მისი საკმელი ფუშრუკი
შეუქენით, ქერის ფქვილისა თხის რძითა და ქათმის ქონითა, და

კიტრის თესლიცა დანაყე და შიგა გაურივე და აჭამე. თუ გამრთელდეს ფუშრუკი შეუქენ წმინდას ფქვილისა და აჭამე.

სხვა მისი წამალი: გილიერმანი, გაცრილი ფქვილი, კიტრისა თესლისა გული და ქათირა დანაყე და ცოტა შაქარი შიგა გაურივე, გალესე და შეასვი. მასუკანით ღიმოსა შარაბი და ანუ ბროწეულისა შარაბი ერთსა კვირასა ესე შეუწყევით. თუ არ აზგოს, ესე მიეც, აიღე: კამა, ნიახური ია, ვარდი, ეს მოადულე და მიეც. სხვა, აიღე: მიტყალ ნახევარი ქათირა, მასტაქი, დანაყე და შიგ გაურივე და შეასვით.

10 მერმე როგორცა ეს სენი გამრთელდეს, სამსა ოთხსა დღესა ეს უყავით, წამალი და საჭმელი შეუწყევით, აიღე: ქერის ფქვილი და ქათმის ქონი და შაქარი გაურივეთ და აჭამეთ. და თუ იყოს რომე იშოებოდეს აყიროსა შეჭამადი შეუქენან ქერისა კორკოტითა და იგი აჭამონ და თუ ნესვი იშოებოდეს, ნესვიცა აჭამონ ხილად, რომე თირკმელნი გამოწმინდნეს.

მერმე თირკმლის გამთელების ნიშანი ეს არის, რომე მისი კარულა დაიჭირონ, დადგან ერთსა წამსა, მერმე ნახონ, თუ სიმლურივე არა იყოს რა და წმინდა იყოს ძირამდის, სრულად გამრთელებისა ნიშანი არის. მერმე ხორცისა საჭამადიცა აჭამეთ მასუკანით.

20 ესე წამალიცა აჭამონ; გილიერმანი გაცრილი და ფქვილი, კიტრის თესლი და ქათირა თვითოსაგან თვითო ღრამი დანაყე და გაცერ და თხუთმეტითა ღრამით ქათმის ქონითა მიეც, რომე შეჭამოს, ანუ ვაშლისა შარაბითა, ანუ ბროწეულისა შარაბით, ერთსა კვირასა ამა წამლითა ამყოფეთ.

ერთი ნიშანი სხვა არის, თუ მისი კარულა თეთრი იყოს, იმასცა კამის წვენი ასვით იმავე წამლებითა.

სხვავე, თირკმელთა ნიშანი ესე იყოს, რომე არა სტკიოდეს რა, მაგრა ასრე ეგონოს ამ ერთსა მხარსა თირკმელშიგან სასარტყლესა ქვემოთ უკანით ანუ წელშიგა აქლემისა სიმძიმითა რამე მკიდილო, ფერხები და ბარკალნი სუსტად ებნენ და მისი კარულა თეთრად და თხლად იყოს და ესე რაცალა გამობზოდეს თირკმელზედა ანუ ქვავითა იქნების, ანუ არ დალპეს, ანუ არა გაიხსნას, ესე ნიშანი რა ნახო, იმას ესე წამალი მიეც, რომე სისხლისათვის გვითქვამს და ესე ოყნა ჩაასხი, წამალი მისი: ბაბუნაჯი, საკრწყილესა ჰქვიან, აქლილმალუქი, ბალახსა კავივით გამოესხმის, თვითოსაგან ხუთ ხუთი ღრამი, ხმელი ლელვი ათი მარცვალი, სოსანი ოცი ღრამი ესე ყუელა ერთსა ლიტრასა წყალშიგან მოადულოს სადამდი ოცდაათ მიტყლად მოიყრებოდეს, მერმე ბატარა ბაბუნაჯი ქუნჯიტისა ზეთშიგან მოა-

ღუღეთ წყნარსა ცეცხლზედა და მისი წონა სოსნისა ზეთი გაურივე და ოყნად ჩაასხი და ქათმისა ქონითა და თეთრითა ცვილითა¹ მუღმად წელთა² დაიზელდით და მოტკბო შაქამადი შეუწვევით და წყლის მაგიერად კამისა და ნიახურის წვენსა ასმევდით.

სხვა, სენი არის თირკმელთა ეიდანიტაშ ქვიან, მისი ნიშანი ეს არის რომე მწვედ სწყურდებოდეს და როგორც წყალსა სძიდეს მასვე წამსა მოფსმიდეს, ისეთივე წმინდასა. ეს მისგან იქნების რომე ნამეტნავი სიცხე შეყრილიყოს თირკმელშიგან და წყალსა არ დააყენებს სიცხე.

20 მისი წამალი ესე იყოს რომე მუღმად ქერისა წყალსა ასმევდენ, და თუ აყირო იშოებოდეს, აყიროსა წვენსაცა გაურივედენ და შაქრითა შეასმიდეს და საჭმელად მაშასა და აყიროსა და ქერისა კორკოტისაგან შეუწყვევით. და მწარისა კიტრისა წვენი შიგ გაურივეთ და შაჰნარსა ბროწეულისა და ისრიმისა წვენსაცა გაურივედენ და გააციონ და შეესმიდენ დილასა და სალამოსა.

თუ ამან არ უშველოს ბაზრაცატუნისა ლოაბი აჰამეთ შაქრითა და ზროხისა დო ყინულითა გაცივებული შეასვით მარგე არის. თუ არც ამან უშველოს, ყურსი ტაბაშირი შეასვით, რომე ყურსებშიგან სწერია მით წესითა. და ცივსა წყალშიგანცა ჩასმიდით. უკანით თირკმელთა მართლად ესე ტლე შემოსდევით, აიღე: მაწონი და ქერის ფქვილი გაურივეთ და თეთრი სანდალი და ცოტა ქაფური და შემოსდევით.

ჰ კარი ბუშტისა, შირიმისა და თიაქარისა.

რომე ფიტყი, ქანთლის ტკივილისა, რომე იმას ქვიან ქანთელი, რომე ფსლის გზა არის, და ბუშტის ტკივილისა და შირიმისასა.

ესე სენი საჭმელთაგან დაიბადების, საჭმელი ეს არის რომე, საჭმელსა მუღმად დოსა და ძველსა და ახალსა ყველსა სჭამდეს და კორკოტსა და ხმელსა პურსა და მღურივესა წყალსა სმიდეს, და 30 სქელისა ღვინისაგან ამათგან დაიბადების შირიმი, და ვაჟსა კაცსა და ახალ მოწიფულსა ბუშტშიგან შეექნების, და დიდსა და ბერსა კაცსა თირკმელშიგან.

ნიშანი მისი ეს არის, რომე წელთა დაუწყოს ტკივილი და ფსელსა უჭირევდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი რომე შირიმის ნიშანი არის, ფიცხლავ სწამლე თვარა ქვად გარდაიქცევის და გაძნელდების, ამას ასეთი წამალი მიეც, რომე შარდსა უშველოს და

¹ სწერია „ცვინითა“. ² სწერია „წერთა“.

სხვა ასეთი აღარა დარჩების რა რომე კაცი დაზიანდეს. და რა წამალსა უზემდე რაც ავი სასმელი და საკმელი დავსწერეთ იმისგან აფარეზეთ.

ესე ასე იქნების, რომე ისი ავი სასმელი და საკმელი წავა და იმა ფსლისა გზაშიგა დადგების და იმას თირკმელთა სიმხურვალე დასწავას და უწინ ქვიშის სახედ შეიქნების და სისხლიანი და მერმე გასქელდების და ქვად შეიქნების ანუ მგურგვალი ანუ კუთხიანადე.

10 ამისი წამალი დიდრუანი მაჯუნები უშველის: მაჯუნი საკაზა-ნაი, მაჯუნი ჯაზილაი და მაჯუნი ამბრისა, და მაჯუნი რომე ჰქვიან-დევალ ქერები და ესე წამალიცა უშველის, აიღე: ნესვისა და შან-გიარისა თესლი, კიტრისა და ბოლოკისა თესლი და მწარე ნუში, ესენი სწორ სწორნი ერთმანერთშიგან გაურივეთ და ორი ღრამი პილპილიცა გაურივე ცალკე ცალკე, დანაყე და გაცარ და მერმე ერთმანერთშიგა გაურივე და კამას წყალი დაასხი ოცი ღრამი და შეასვი. და თუ ცალკე აიღო სამი ღრამი ეყოფის. ესე გზასა გახსნის, გაჰკაზმავს ნებითა ღთისათა.

20 ნიშანი ქვისა ბუშტისა, რომე ქვა დაიბადების, ოთხი ფერო-არის: ერთი დიდი, მეორე უფრო ცოტა, მესამე რბილი იქნების ყველივითა, მეოთხე მაგარია და ღოჯიანი. ამაშიგა რომელიც უმცროსია იგი უარესია, ამისთვის რომე, ფსელსა გზასა შესტაცებს და უფრო მწოვედ ტკივილს დაუწყებს.

თუ უმცროსი იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ფსელსა ერთობ უჭირევდეს და კაცი დამკლდეს და ფერი წაუფიდეს და სუსტად იყოს. და თუ მარჯვენით გარდაბრუნდეს მარცხენით ეტკივნებოდეს, თუ მარცხენით გარდაბრუნდეს მარჯვენა ეტკივნებოდეს. ამ სენისა უფალი ერთსა ადგილსა ვერა დადგეს და ვერცა დაჯდეს იაქით იარებოდეს.

30 თუ რბილი იყოს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე მუდმად იქიაქათ იარებოდეს და სტკიოდეს, ნამეტნავად თუ ფსელი უფრო შვებით იყოს.

თუ დიდი კაცი იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ბუშტი დააწყლოლოს და ტკივილი მისისა ადგილიდაღმა დაიძრას და ხან-ჟამიერად თვითოს ასოშიგან უვლიდეს.

თუ მაგარი და ღოჯიანი იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე მისის ადგილისაგან ტკივილი დაიძრას და სხვაგან სტკიოდეს, და ტკივილი მწოვედ იყოს და ბუშტუკიცა გაუსივდეს, ბუშტუკი ბოქვენსა ჰქვიან, ეს ავი ნიშანი არის და მისი წამალი გამოდებისაგან შეტი-არ არის. და მერმე მალამებითა გაამთელონ და ტკბილსა ღვინოშიგა-

ქალისა დედისა რძე გაურიონ და იმასა სვემდეს, და გამოღებას უკანით ეს¹ მაჯუნი აკამეთ.

წამლები მაჯუნისა, აიღე: თეთრი საკმელი ხუთი დრამი, კრკო ოცი დრამი, ჩამიჩი გურკა გამოღებული ოცდაათი დრამი, ეს ყუელა დანაყე და თაფლითა მაჯუნად შექენ, ამისგან ყოველთა დღეთა ხუთ ხუთსა დრამსა მისცემდი.

მერმე: მაჩქათელა დაიჭირეთ და წყლით მოადუღეთ რომე დადნეს, მერმე ის ნადულარი ერბოსა და ზეთშიგან გაურივეთ და ბოქვენზედა შემოსდევით და ტრედის ხუნდისა სკინტლი დანაყე და მსხვილის ცერცვისა წყალშიგა გაურივეთ და გაუშვით რომე დაწმდეს და თბილი შეასვით ამა მაჯუნთა უკანის.

ესე სენი ორისაგან იქნების სიმხურვალისაგანაცა და სიგრილისაგანაცა. თუ სიმხურვალისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე ხორცზედა და სტომაქზედა ერთობ ცხლად იყოს და კიდეცა სწყურდებოდეს. მისი წამალი თუხმაქანისა წვენი ჯულა-ბითა შეასვით და ბრინჯისა შექამადი კამისა წვენითა შეუწყევით, და სტომაქი ნუშისა ზეთითა დაუზილეთ.

თუ ესე სენი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს ფსმაშიგან არ ეტკივნებოდეს და არცა სწყურდებოდეს. ეგების ნამეტნავად გრილი ეკამოს და მისგან დაუწყოს ტკივილი ბოქვენმან. მისი წამალი, მოიღე: სოდი რომე თოფალახსა ჰქვიან და მწარე ნუში, და ყუსტი, სუმბული და ფილფილი და სალიხა, თვითოსაგან ორი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და გაცერ და სამი წონა თაფლი გაურივე მოდულებული და პერულ მოხდილი, ამ წამლებს შიგა და ყოველთა დღეთა ამისგან ორსა დრამსა მისცემდი. და ყოველთა დღეთა აბანოშიგან ჩასვემდი. და თუ ესე საკმელი შესძულდეს ნესვით თესლისაგან ფუშრუკი შეუქენით და იმას აკმევდით და ტკბილი ნესვიცა კარგია ხილად.

ბუშტუკშიგან, რომე ბოქვენსა ჰქვიან თუ შირიმი იყოს ანუ საზარდულშიგა, რომე მეტადრე ყმაწვილსა სჭირდეს, მას ნესვისა თესლისა წვენსა ასვემდით მრავლად. და თუ მუხუდოსა წვენი იშოვბოდეს, გაურიონ, ისი სჯობს. მერმე უღბოს თესლი და ხატმი წყლითა მოადუღეთ და ამა სატკივარისა პატრონი შიგა ჩასვით, მერმე როგორცა იმა წყლისაგან გამოიყვანონ ბაბუნაჯისა ზეთით ქათმისა ქონი, ყვითელი ცვილი ერთმანერთშიგა აღუღე და ზედა დასდევით ბუშტუკსა და ბოქვენზედა.

¹ აქ ჩართულია „მაგას“.

თუ ამა წამალმა არ უშველოს, ნიახურის თესლი, კამის თესლი და ქაბრა სწორ სწორი წყლითა მოადულე და გაურივე და ცოტა ნუშის ზეთი გაურივე და შეასვით მარგე არის ღთითა.

თუ ესე სატკივარი დიდსა კაცსა სჭირდეს მოიღე ათი ხელი სოსანი იის წყლით მოადულეთ და კაცი შიგან ჩასვით თბილ თბილ-შიგან და როგორცა მაგა წყლისაგან გამოვიდეს მოიღე ბაბუნა-ჯისა ზეთი, სოსნის ზეთი და ქათმისა ქონი და ყვითელი ცვილი მოადულეთ ასე რომე მალამად შეიქნას და ბოქვენსა და ზუშტზედა შემოსცხევ.

10 თუ ამა სენშიგა სარცხვენელისა სიმსივნე დაემართოს ასე რომე ძნელად მოფსმიდეს და კიდევ სტკიოდეს, ასრე სტკიოდეს რომე აკივლებდეს, მერმე ზემო რომე საზელი დავსწერეთ ისი შტვირითა ამოდ ამოდ სარცხვენელშიგან ჩაასხით რომე დააღბოს. თუ ამ წამალ-მან არ უშველოს მაშინ გამოართვი თუ დიდი ქვა იყოს.

თუ კაცი ღვინის მსმელი იყოს და ღვინოს ვერ დასტმობდეს, ტკბილსა ღვინოსა სვემდეს და ბატარასა რძესა გაურევდეს, და ესე მაჯუნი შეუწყონ, აიღე: ქუნდრე ხუთი დრამი, ფალუდი ხუთი დრამი, ოცი დრამი ზიბიბი ხვარასანი ესე ყუელა დანაყე და ქაშანურსა კურქელშიგა ჩადევ მაჯუნად შექნილი და მიწაშიგან ჩაფალი, ოცსა-
20 დღესა მიწაშიგ იყოს, მერმე ამოიღოს და ყოველთა დღეთა ხუთსა დრამსა შეაქმევდეთ. და ტრედისა სკინტლი წურილად დანაყონ და გაცრან და სხვილისა ცერცვისა წვენშიგან გაურიონ, მერმე დადგან მანამდი, სადამდი კარგა დაწმდეს და მაჯუნსა უკანით ესე შეაქაშონ ქუნდრე თეთრი საკმელი არის და ფალუდი კრკო არის და ზიბიბი ხვარასანი წითელი ჩამიჩი არის.

აწე ქვა რომე ბოქვენშიგან იყოს, მისი წამალი საკმელად ცხურის ხორცისა წვენსა აქმევდით და მუავესა ღვინოსა ასმევდით, ახლისა კამისა წვენიცა ასგან ჯულაბითა და ბოლოკსაცა აქმევდენ-
30 ძრმითა და თუ ესე საკმელი მოსძულდეს, ჭაკუნტელი მოხარშონ ცხურის ხორცითა და იგი აქამონ და ზოგჯერ ნესვისა თესლისა საფანელი შექნან და მითა ფუშრუკი შეუქნან და იგი აქამონ.

თუ ბევრის სატკივარისაგან ბოქვენი უსივდეს, თუ ძალიანად იყოს ბასალიკე გაუხსნან და რბილი ტლევები შემოსდგან, და ბარკალ-სა ზედა კოტოში მოიკიდოს. თუ ამა წამლებითა არა დასცხრეს, აიღე: ნესვისა თესლისა გული და კიტრისა თესლისა გული ზუთხუთი დრამი დანაყე და ყადრასალონი ორი დრამი, ნიახურისა თესლი, კამის თესლი, თვითოსაგან სამ სამი დრამი, ნუშის გული და ზრო-ხის მჩორე ხმელი, დანაყილი და გაცრილი და იასამანისა ზეთი.

ესე დანაყილი და გაცრილი წამლები ამა ზეთშია გაურივე და ყოველთა დღეთა სამსაჲსი დრამი ნიახურისა წვენითა შეასვით.

თუ ამ წამალმან ვერ უშველოს და ესე ქვა ქვემო ბუშტშია იყოს და ვერა ეშველოს, მეშირიმემა გამოართვას. და თუ ეს ქვა ბუშტშიგან იყოს მისი ნიშანი ესე იყოს, მენჯთა შუა ტკივილი დაუწყოს და ხანჯამიერად სისხლსა მოფსმიდეს და ყოველთა დღეთა სარცხვენელსა წვერსა ქვიშის მაგიერი სისხლი გამოუვიდოდეს. ესე სენი ვაჟებსა და ყმაწვილებსა და აგრევე ბერთა და მიყრილთა უფრო დაემართების.

- 10 მისი წამალი, მაჯუნი ბზორელი ზემო რომე სწერია ისი შეუწყევით. და ესე სხვავე წამალი ქვისა იმა ჟამსა რომე ყურძენი გაშავდეს. ახალი ქათამი მოიღეთ, ისი წმინდათ გარეცხეთ და ერთი ოთხისა წლისა თხა იშოვე და და[ა]კვლევინე. და აცალე რომე ცოტა ედინოს სისხლი, მერმე სისხლი სხვა მასუკანით ნადენი დაიჭირე ასდონერთი რომე თხაშიგან სისხლი კიდევ დარჩეს და თავსა წმინდა მანდილი შემოაკარ და ღამით ცასა ქვეშე დადგი და დღისით მზესა ქვეშე დადგი სადამდი გახმებოდეს, მერმე რომე ესე ქვა ან ბუშტშიგან და ან ბოქვენშიგან შექნილიყოს ცოტა გამხმარის სისხლისაგან ამოიღე, თუ დიდი კაცი იყოს და თუ ცოტა იყოს, დიდსა კაცსა
- 20 დიდი მიეც და ვაჟსა და ცოტასა კაცსა უფრო ცოტა, დანაყე და გაცარ და ერთს თასასა ტკბილსა ღვინოშია გაურივე და შეასვი. თუ ესეთი დრო იყოს რომე სისხლი არ იშოვებოდეს აჯრალი უდი დანაყეთ და ნიახურისა წყლითა შეზილეთ და ყოველთა დღეთა თხილის ოდენსა აკმევდით.

- კბ თავი და კარი სარცხვენელისა თუ წყლული დაემართოს მისი ნიშანი ესე იყოს, რომე სარცხვენელისა თავმან ტკივილი დაუწყოს და წვა უფრო მაშინ რომე მოფსმიდეს, და ფსმაშია სისხლიცა და თხრამლიცა გამოვიდოდეს, ესე სიმხურვალისაგან არის, მისი წამალი ესე იყოს, ბაზარყატუნი ჯულაბითა შეასვან დილეულად
- 30 ყოველთა დღეთა ნელთბილი. და იისა ფურცელი დანაყე და იისა ზეთითა სარცხვენელზედა შესცხე და კიდევ შეასვით, ან სარცხვენელშიგან ოყნად ჩაასხით, და ნურას ღონისათვის მჟავეს ნუ აკმევთ და საკმელიცა, ასრე რომე თირკმელთათვის გვითქვაშს იგი შეუწყევით. და სოსნის ფურცელიცა დანაყონ და ისი ერბოშიგან გაურიონ და სარცხვენელზედა ტლედ შემოსდვან და ამა წამლისა თხელი წვენი გამოარჩიონ და სარცხვენელშია ოყნად ჩაასხან.

თუ ამან არ უშველოს თეთრი შაფი შეუწყონ და ისი ქალისა დედისა რძითა გალესონ და ისიცა ოყნად ჩაასხან და ანუ ვაშლისა

წვენითა, და თუ ერთობ ნამეტნავად სტკიოდეს და სუსტად იყოს, თხის რძე ქერის კორკოტისა წვენითა, ბრინჯისა წვენი და ბროწეულისა წვენშიგა გაურივეთ და ისიცა ჩაასხან.

ნიშანი რომე ფსელი წვეთ-წვეთად გამოვიდოდეს იმას სპარსულად თაყდილელბავარ ჰქვიან, ესე სენი საკმელთაგან შეექნების, მხურვალთა და მწვავისა საკმელთაგან, ღვინისაგან და მიჭირვებისაგან და დედაკაცთან წოლისაგან.

10 ამისი ნიშანი ეს არის, რომე თუ სიმხურვალისაგან იყოს, ფსელი წვეთ-წვეთად გამოვიდოდეს და დაეწოდეს და სული მწოვედ უდიოდეს და ფერი ყვითელი იყოს ფსლისა, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდნი რომე სიმხურვალისაგან არის.

მისი წამალი, აიღე: დანაყილი ქერი ერთი ჯამი და თხუთმეტი ჯამი წყალი დაასხი ზედა ასთონიერთი ადულდე, რომე ხუთსა ჯამზედანი მოიყაროს ქაშე ქაში ეს არის რომე, აიღე ამისგან ერთი სასმელი და ზედ ვარდის ზეთი დაასხი და შეასვი ყოველთა დღეთა ქასნის წვენითა, აყიროსა წვენითა, ტაბაშირითა და შაქრითა შეასვი მარგე არის.

20 ბაზრაცატუნისა ლაბა ვარდი და იისა ზეთითა და შაქრით შეასვით მარგე არის. და შარბათებისაგან: ისრიმისა, რევაჯისა, ხაშხაშისა შარაბი მარგე არის. და აბანოსა ბანა, რომე მისი წყალი კარგი იყოს და ოცლისა დენა ამაშიგა მარგე არის, და საკმელი ასპანახი და ქერის კორკოტი ნუშის ზეთითა აჭამო მარგე არის. და ღვინისაგან და ხორცისაგან და მწოვეთა და მხურვალთა საკმლისაგან აფარეზებინეთ. ხორცისაგან ვარიისა ხორცი ისრიმითა ანუ თუთუბოთა შექნილი აჭამეთ.

თუ სი გ რ ი ლ ის ა გ ა ნ იყოს ფსელი გამრავლდეს არ ეწოდეს, და ესეცა იქნების, რომე საგებელშიგა უნდომად წაუვიდეს, ამისი მიზეზი ტანის სინედლე არის, ბევრი ხილის ჭამა და საკმელის ნედლის ჭამა და ღვინის სინედლისაგანაც იქნების.

30 თუ წვეთ-წვეთი ფსელი გრილი სურმისაჯი იყოს რაცა ეწოდეს და ფერი თეთრი იყოს¹ ფსელისა, მას დიდი თრიაყი და მასრა დიტვისი² საჯარანია და ცოტა კრკო შიგ გაურივე და მიეც მარგე არის. აიღე: კრკო და თეთრი საკმელი ათ-ათი დრამი, მაოლაბის თესლი, თოფალახი, ყურფა ხულინჯანი, ხმელი ანდუზი, ეგირი ქარბა

¹ ეს სიტყვა განმეორებულია.

² „მათრედიტოსი“.

ყუელასაგან თერთო ღრამი დანაყე, გაცერ და ამისგან სამი ღრამი
დილასა და სამი სალამოსა მოჭედილის წყლითა მარგე არის.

ნიშანი ფსლის შეკურისა, მისი მიზეზი სიმსიენე არის
ბუშტის თავისა, და მღიერი არის რომე ბუშტის თავსა გამოვა, ან
სისხლი შეეყრების და შეკრავს, ნიშანი თუ მაჯა და სუნთქვა სუ-
სტად იყოს, ხშირად პირისახე გაუყვითლდეს და გულის რევა გამო-
უჩნდეს. რა ეს ნიშანი ნახო, ამა ზემოთისა სატკივრისა ნიშანი არის,
ამას ბასალიყისა ძარღვი გაუხსენ, პირველად სისხლი აღინე, რბილი
ტლევები შემოსდევ მარგე არის. და თუ თბილსა წყალშიგა ჩასვა
10 მშვენიერთა ზეთითა დაზილე და მოისვენოს. და ესე ასრე არის
რომე ზროხისა ბუშტი თბილითა წყლითა აავსოს და სადაც სტკიო-
დეს ზედ დასდვას. მატყლის ფარტენა იის ზეთითა დაასველე და
ნელთბილი დასდევ სადაც სტკიოდეს მარგე არის. და შარბათად
ძალლის ყურძენას წვენი და ქასნისა წვენი ცოტა ხიარშამბარისა
გულითა მიეც მარგე არის, და მუცელი რბილითა ოყნითა გაუხსენ,
რბილი ოყნა ეს არის, აილე: ხატმი, ულბო, სელი, ქატო, ია თითო
მჯიღვი და ზედა ერთი ლიტრა წყალი დაასხი და მოადულე ასრე,
რომე მესამედად მოიყაროს, გამოწურე და ერთი კოვზი იის ზეთი
დაასხი და ოყნად ჩასხი. და ამას მოიჭირვე რომე ბაზრაცატუნისა
20 ლაბი დედათა რძითა ანუ ცოტად ქაშქაბითა სარცხვენელშიგან ჩა-
უწვეთო ამოთ და ბუშტზედა იისა და ბაბუნაჯის ზეთს შესცხებდი-
მოხარშული და დანაყილი თალგამი შემოსდევ, მარგე არის. აგრევე
ვაშლი შესწვითა და დანაყო და შემოსდვა, მარგე არის. და რა
ერთი კვირა გამოვიდეს და ტკივილი დაუწყნარდეს, აილე: სელი და
მსხვილი ცერცვი და ბაბუნაჯი სწორ სწორი დანაყე და ღვინითა
მოადულე და შემოსდევ მარგე არის.

თუ წარევა დაიწყოს საფანისა ძარღვი გაუხსენ მარგე არის,
დასალბობი ახმარე, როგორაცა თირკმელთათვის მოგონებული არის.

თუ ესე სენი სიგრილისაგან იყოს, მისი ნიშანი როგორაცა
30 თირკმლისა სიგრილის ნიშანი არის, ესეცა იმისთანა არის და ნავალი
და ფსელი ძნელად გამოვიდეს და ბუშტშიგან სიმძიმე გამოუჩნდეს.
წამალი მისი თირკმელთა სიმაგრისა და სიმსიენისა და ამისი ერთი
არის და შემოსადებები რაც ამას ზემოთსა სენისა სწერია, ისი უყა-
ვით, აგრევე შიგ ჩასაშვებელი რომე სწერია, რბილი ძაბრითა სასი-
რცხოშიგა ჩაუშვით მარგე არის.

თუ ბუშტშიგა მღიერი იყოს, მისი ნიშანი ის არის, რომე
მუდმად ქონდეს და ტკივილი ერთობ იყოს და ფსელი წვით გამო-
ვიდეს და მისი ფსელი რომე დაიჭირო ქიქითა, რუსუბი ძირს სქელი

იყოს, ხან სისხლი მოფხას, ამისი წამალი: როგორაცა თირკმელთა მლიერისა სწერია ისი უყავით. პირველად შარბათები უნდა ასვა ტკბილი ჯულაბი და მულასალი, ქაშქაბი თაფლითა და ძრმითა. ფსლისა კარშიგა ჩაწვეთება უნდა წამლებს და რასთონჯერაცა არ-წყევინებ სჯობს.

თუ ქარისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს რომე სიმძიმე არ იყოს და ტკივილი ხან ზემო და ხან ქვემო იარებოდეს და ხან-დახან კიდევ იყურყურებდეს, ამისი მიზეზი ქარიანის ხილებისაგან და ქარიანის საკმლისაგან იქნების, მისგან იფარეზოს.

10 წამალი მისი: ბედნაჯრისა ზეთი სულასალითა უნდა ქა-მოს და საპარსავზედან იასანანისა ზეთსა და თხის ყვერისა ქონსა შესცხებდეთ და სასირცხოშიგა სადაფი, მუშკი და ბასბასისა ზეთი ჩაუწვეთე. და რაცა კოლინჯისა ქარისათვის მაჯუნი და წამალი სწე-რია, ამისთვისცა მარგე არის.

თუ ფსმაშიგან¹ სარცხვენელი ეწოდეს რაც მუჟე არის, ყვე-ლასაგან ფარეზი უნდა ქნას, მწვავის საკმლისაგანცა, მოტკბოსა და რბილის საკმლისაგან სკამდეს, არჯალა, უდი და აბზორელ მაჯუნი შეუწყონ რაგვარაცა მაჯუნებშიგა სწერია, ამასაცა აკმევედენ. მოიღე: 20 ტყაურასა თესლი, სტაფილოსა თესლი თვითოსაგან ოროლი მიტყალი თაფლშიგან გაურიოს და თვითოსა რიგსა, თვითოს მიტყალსა აკმევედი-

მერმე წამალჲ ნიახურის თესლი, სტაფილოს თესლი თვითო-საგან ათ-ათი დრამი, პილპილი, სულინჯანი თვითოსაგან შვიდ შვიდი დრამი, ელიქირუმი სამი დრამი, ყუელა დანაყე და ცოტას თაფლშიგა გაურივე, ყოველთა დღეთა სამსამი მიტყალი აქამე.

თუ ამან არ უშველოს ნესვის თესლისა და კიტრის თესლისა გული აყიროს თესლის გული და ნანის თესლი და სტაფილოს თესლი სწორ სწორი, გილიერმანი, სამყი არაბი თვითოსაგან სამსამი დრამი, აფიონი სამი დრამი, ნიახურის თესლი ორი დრამი ეს ყუელა და-ნაყე და გაცერ და წყლითა ყურსი შექენ, თვითო ყურსი ორი დრამი 30 და ყოველთა დღეთა თვითო ყურსი ათს დრამ იის შარბათშიგან გა-ლესე და ერთი კოვზი ნუშის ზეთი შიგ გაურივე და შეასვი, მარგე არის.

სხვა ნიშანი სურხუ ბავრისა, რომე უნდომად ფსლისა და ნავალისა წასულასა ჰქვიან, ასრე რომე, არა უნდოდეს და წაუვიდეს, ეს მეტისა სიგრილისაგან იქნების და ბუშტისა ძარღვები გასუსტდენ

¹ ეს სიტყვა განმეორებულია.

ბის, მისგან იქნების და ანუ ფსლისა გამხშირებელის წამლისაგან იქნების, რომე ესვას.

წამალი ამა სენისა ერთობ მარგე არის, აილე: კრკო, მლა-შების თესლი, თოფალახი, მური, ხოლინჯანი, ყურფა ეგირი, ხმელი ანდუზი სწორ სწორი, ყუელა დანაყე ცალკე ცალკე და გაცერ და სუფუფი ქენ, სამი დრამი დილასა და სამი სალამოსა აჭამე და ზედა ძველი ღვინო ასვი.

10 სხვა წამალი, აილე: კრკო ორმოცდაათი დრამი, თეთრი საკმელი ოცდაათი დრამი, ხმელი ქინძი ძრმითა დამბალი, გამხმარი და მოხალული, გილი ერმანი, სამყი არაბი ათ-ათი დრამი ყუელა დანაყე და გაცერ სამი დრამი დილასა და სამი სალამოსა ღვინითა და ანუ ისრე მშრალი შეაჭამე.

სხვა, აილე: ნედლის მურტის ფურცელი და შაბი, თეთრი საკმელი გულნარი და კრკო ტკბილს ღვინოშიგან მოაუდუღე, შარბათი შესასმელი, და ერთი დრამი ნუშის ზეთითა.

თუ ერთობ სიგრილე მორეოდეს დიდი თრიაყი და მოსრადი-ტუის და საჯონი ძველითა ღვინითა შეასვით მარგე არის.

20 სხვა მაჯუნი ამა სენისათვის, აილე: ტკბილი ნუშის გული, გაფცქვნილი ნახევარ ლიტრა, ყუელა დანაყე და გაურივე და სამსამო წონა თაფლი გაურივე მოდუღებული და პერულ მოხდილითა, და-ზილე და მაჯუნად შექენ და ყოველთა დღეთა ერთისა ნიგუზისა ოდენი აჭამე, და მურტისა შარაბიცა მარგე არის.

ნიშანი სისხლისაი ფსლისა, ანუ სისხლისა დამეტე-ბისაგან იქნების, ანუ რომე მეტად მხურვალი მაჯუნები ეჭამოს და ძარღვებისა პირი გახსნილ იყოს, მისგან იქნების.

30 სხვა ნიშანი მისი რომე ძარღვი გახსნილ იყოს სიმხურვალი-საგან მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე შარდიცა და ნავალიცა წმინდა იყოს სისხლი ორივე, და სხვათა ასოთა ტკივილი არ იყოს. თუ სისავსე იყოს პირველად ბასლიყისა ძარღვი გაუხსენ, ანუ საფანისა ძარღვი ბასალიკესა ქვემოთ არის და საკმელი ნეიშო და ისრიმი აჭამე ნუშის გულითა, ქაჭითა და ცოტა ნედლი ქინძი გაურივეთ და სასმელად შარტო უნაბისა შარბათი და ხაშხაშის შარბათი და რევაჯის შარაბი ქაქანიჯის შარაბი ეს ყუელა მარგე არის. და რა პირველად სენი გამოჩნდეს, შემკრავსა წამალსა ნუშისცემ თვარა და დიდი სენი დაი-ბადების.

თუ ძარღვებისა გახსნისაგან იყოს, აილე შაბი გულნარი და ხუნისიაოშანი თვითო დრამი, ქათირა ორი დრამი, სამყი ნახევარ

დრამი ყუელა დანაყე და გაცერ, მისგან შესუმა ერთი დრამი, ანუ ერთი მიტყალი კომშის წვენითა, ანუ თოხმაქანისა ფურცლითა.

თუ ამა შემკრავსა შარბათებისაგან ცოტა გალესო, თუხმაქანისა წვენითა, სასირცხოსა შიგა ძაბრით ჩაუშვა, მარგე არის, დუ ფერზედა ანუ საპარსავზედან კოტოში მოიკიდოს ასრე რომე სისხლსა უკუაყენებს.

10 თუ ფსლისა მაგიერად სისხლმან დაიწყოს დენა, იცოდი რომე თირკმელისაგან არის, მას ესე ყურსი შეუწყევით, აიღე: ქარვასი ორი მიტყალი და ნახევარი სამყი არაბი, მისივე ზომა ალთისი გულნარი ერთი დრამი, ლათეთის ნიახურის თესლი, აფიონი, თვითოსაგან ნახევარ დრამი, ყუელა დანაყე და ყურსი ქენ თვითო მიტყალი ყოველთა დღეთა მიტყალ ნახევარი შეასვი, და საჭამადი თუთუბისა წვენითა და ნანა ისრიმითა ნედლისა, ხილებისაგან ფარეზი აქნევი-ნეთ, მლაშისა და მწარისაგანაცა იფარეხოს.

ესე ტლე შეუწყევ, აიღე: გილიერმანი, საბრი, ფუთანაჯი, აზეზი დანაყე და გაცერ და ამამრითა შემოზღევ. ბასალიყეცა გაუხსენ.

20 თუ ამან არ უშველოს, ეს წამალი შეუწყევ, აიღე: ნესვისა თესლისა და კიტრისა თესლისა გული და სტაფილოსა თესლი თვითოსაგან თვითო დრამი გილიერმანი, სამყი არაბი, ხუნისიაოშანი, თვითოსაგან სამი დრამი და ნახევარი, აფიონი სამი დრამი, ნიახურის თესლი ორი დრამი, ესე ყუელა დანაყე და ყურსები შექენ, ყოველთა დღეთა ხაშხაშის შარბათითა შიგ გაურივე და შეასვი.

თუ შარდი სისხლივით იყოს ბასალიყე ძარღვი გაუხსენ და საქმელი შეუწყევ, ქერის კორკოტი ყურსი ბუზურიათა მიეც რომე ქაჩოს და ვარდის ზეთითა ბარკალი დაუზილე და საზარდული.

თუ ამან არ უშველოს აიღე ხაზმიონი ქუნჯითის ზეთითა მოადღულე და საზარდულსა შემოსდვან.

30 **სარცხვენელისა.** თუ სარცხვენელი დაწყულულებულ იყოს გარეთით და ქაოდეს აიღე უმარილი სამი დრამი, გოგირდი და მარილი ორი დრამი, აფიონი ნახევარ დრამი ეს დანაყე და აფიონი თაფლისა წყალშიგან გალესე და ეს წამლები შიგ გაურივე და ტლედ შემოსდევ.

სხვა, აიღე გოგირდი დანაყე რბილად და იასამანის ზეთშიგა გაურივე, ისიც ტლედ შემოსდევ¹.

¹ აქ უადგილოდ არის ჩასმული „ყურსი“ უნდა იყოს „ყურისა“.

კვერცხისა ტკივილი სამისაგან არის, ერთი ზაფრისაგან, ერთი ბალღმისაგან და ერთი ქარისაგან. თუ ქარისაგან იყოს, მისი ნიშანი, რომე ხელი დასდვა კვერცხზედა ნამეტნავად ცივი იყოს, ეგების კიდეცა გაუსივდეს და გამაგრდეს ერთი კვერცხი და ერთი არა.

წამალი მისი, აიღე; შამიანდლისა ძირი და ბალაზური, საფინდი სამივე ცეცხლზედა დააყარე და ნიფხავი გაიხადოს და მისსა ორთქლზედა გარდილაჯოს.

10 თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი: რა ხელი დაზღვა ცხელი იყოს და სწყურდებოდეს და კიდეც გააცხელოს. წამალი მისი, დანაყე საბრი რბილად და თბილსა წყალშიგან დაზილე და მჩურითა ზედ შემოსდევ.

სხვა, აყირყარა დანაყე და ტლედ შექენ იასამანის ზეთითა და შემოსდევ.

თუ შავარი იყოს, და მუცელი უყურყურებდეს, აიღე: ნანხუა დანაყე და თხის ქონი დაადნე მჩურის პარკი შექენ შიგ ჩაყარე და ყუერი შიგ ჩაუდევ.

20 თუ კაცსა ყუერი ასტკივდეს და გაუსივდეს, ისი ოთხისაგან იქნების: ერთსა ფარაყ ჰქვიან, მეორესა ფიტყი, მესამესა მარაყ, მეოთხე ქარისაგან იქნების.

ფარაყისა ნიშანი ეს არის რომე ხელი მიახლო იყურყუროს და დამაგრდეს.

ფიტყი ის იყოს, რომე კაცი პირალმა დაწვეს და ხელი მიიჭიროს დაიძრას და მუცლისაკენ მობრუნდეს.

თუ მარაყი იყოს, უფრო სუსტად უყურყურებდეს და ძალი არა ჰქონდეს, და ხელი რომ დასდვა მაგარი იყოს.

30 ამათი წამალი თუ ფიტყი იყოს, უწინ კაცი პირალმა დააწვინე და ხელი დააჭირე რომე შევიდეს, მერმე ეს წამლები ზედ დაადევ და დააკარ სადაც ყურელი¹ იყოს, მოიღე: გუნდა დანაყე და შრეში და გუნდა პირდაპირ ქენი ღვინით მოადულე, ცოტათ რომე გასქელდეს და შემოსდევ და სანამდი არ დავარდეს ნუ აიღებ, რაც ქარიანი საჭმელი იყოს, ყველასაგან იფარეზოს. დედაკაცთან წოლისაგანაც იფარეზოს, მაღალთა საუბრისაგანაცა და მიჭირვებისაგანაცა იფარეზოს.

სხვა დაიჭირე: გოგირდი, სადაფის ფურცელი მთახვის ყვერი, სამივე დანაყე და თბილითა წყლითა დაზილე და შემოსდევ ზემოთა წესითა.

¹ ხვრელი.

თუ ქარისაგან იყოს, მოიღე ურთხლისა ნიგოზი ორი დრამი და ლაბლაბი, აყაყია, თვითოსაგან თვითო დრამი დანაყე და ღვინითა შემოსდევ.

თუ ფარიყა იყოს, მას ესე წამალი დასდევ, აიღე: ფართიონი, ჯუნდი ბედასტარი, მთახვის ყვერი, გუნდა, და სამივე დანაყე ღვინით დაზილე და შემოსდევ.

თუ ამან არ უშველოს, დაიჭირე: ზაფრანა, თეთრი და შავი საკმელი და აყირყარა სწორ სწორი დანაყე, თბილითა წყლითა დაზილე და შემოსდევ.

10

თუ მუცელში შეკურით იყოს აბი აფლომონი შეუწყევ.

თუ მარყი იყოს, წამალი მისი, დაიჭირე: თუხმაქანი, აყიროსა და კიტრის თესლი, თუხმაქანისა წვენი გამოჰხადე და ნუშის ზეთი გაურივე და ათსა დრამსა იის შარბათშიგან გაურივე ეს წამლებიცა და შეასვი.

თუ ერთობ გამაგრებულიყოს და ამან ვერა უშველოს რა, აიღე: მსხვილისა ცერცვისაგან და მუხუდოს ფქვილი, სელი, ულბო, სონიჯი, ეს ყუელა დანაყე და ქუნჯითისა და ნუშის ზეთითა შემოსდევ.

20

კაცსა რომე ყლე და ყვერი ორივე სწორად გაუსივდეს ისი სისხლისაგან და ზაფრისაგან იქნების. თუ ოდენ მარტო ყვერი გაუსივდეს ისი მისგან იქნების, რომე ყვერი თესლისაგან დაცლილიყოს, და დედაკაცთან მისულა უნდოდეს და ასთონიერთი ძალი არა ჰქონდეს რომე მისულა შეიძლოს.

ერთი ამისაგან იქნების, რომე კაცსა დედაკაცი უნდოდეს და ბორჯალი დაედვას და მისულასა ლამობდეს და ველარ მივიდეს, ისი თესლი ყვერშიგა შერჩების და გაუსივდების, წამალი მისი ისი არის, რომე ასთონიერთი ისარჯოს, რომე ისი თესლი გამოვიდეს და მაშინლა მოისვენებს.

30

თუ მისგან არ იყოს ისი სიმსივნე ხელი გაიხსნას და ბარკალზედა კოტოში მოიკიდოს და ანუ ზეთთ გავაზედან, ორთავ მენჯთა შუა. და კიდევცა არწყვიოს მარგე არის.

სხვა წამალი, დაიჭირე: ახალი ქინძისა და ქერისა, ბაკლისა ფქვილი და ცოტა ზაფრანი, ცოტა ვარდის ზეთიცა გაურიოს და ამათგან ტლე შექნას და ყვერსა შემოსდვას. თუ სატკივარი მოუმატოს თარას ფურცელი და ხაშხაშისა ფურცელი ამავე ტლესა მოუმატეთ. და რა ის ტკივილი დაუამდეს, აიღე: ფქვილი ბაკლისა ბაბუნაჯი და ხატმისა ყვავილი და სელისა ლუბი ღვინითა მოდუღებული, ესე ყუელა მაშიგან გაურივე და ყვერსა შემოსდევ ისიცა მარგე არის.

სხვა სენი არის რომე ყუერი გაუდიდდეს უმსივრად, ესე და დედაკაცისა ძუძუს სიდიდე ერთი არის. წამალი მისი, აილე: წყალი ბაზრაცალბანჯისა და წყალი ახლისა ქინძისა, ერთმანერთშიგან გაურივე და ყვერზედან შემოსცხვე სიდიდე აღარ მოემატოს, და სხვა წამალი რაც ძუძუსათვის სწერია, ისი უყავით, ისი წამალი, ისი არის.

სხვა წამალი ყუერისათვის, ბოჭვენი და ყვერი, ასრე გაუსიგდეს რომე აღარ ეტყობოდეს და ველარცა წყალსა დაღურიდეს ამისი წამალი ეს არის, რომე მუდამა თბილსა წყალშიგა იბანებდეს და თბილსა და მოცხესა ერბოს იცხებდეს და იხელდეს.

20 თუ კაცსა ყლესა და ყვერშიგა მღერი ესხას, წამალი მისი საბრისა უკეთესი არა იქნების რა, თუ ახალი იყოს.

თუ დაძველდეს, აილე თუთია, საბრი, ანძრუთი, თეთრი საკმელი, შადნაჯი, გულნარი, აყაყია და გურკა მყავისა ბროწეულისა, ესე ყუელა დამწვარი უნდა და ტლედ ქნას ძრმითა ან წყლითა და შემოსდვას. თუ ზარევიანი გრძელი, მური და ზაფრანა და დამწვარი ქალაღდი და ლახოსტავი, ესე ამა წამლებსა მოუმატონ, ერთობ მარგე არის, დაგრეხილი მურდასანგიცა მარგია.

20 თუ კაცსა ყლესა და ყუერშიგა ქავილი სჭირდეს, ესე უწინ მუცელი გაისხნას ალილისა მათბუხითა და მერმე ბარკლის ძირსა და გავაზედა კოტოში მოიკიდოს, და მერმე ესე წამალი შეიცხოს. მისი წამალი, აილე: აყაყია, მამისა, თვითოსაგან ნახევარ მიტყალი, ნიშადური ერთი დანგი, საბრი ერთი დანგი, ზაფრანა ერთი დანგი აშნოგი ამა ყველასა წონა დანაყილი და გაცრილი ზბკისა თესლითა ტლედ შემოსდვას და ძმარი და ვარდისა ზეთი ცოტა ერთმანერთშიგა გაურიონ ცოტა ბორა და ცოტა მავისაჯი, თუ არ იყოს, აყირყარა შიგ გაურივეთ და აბანოს შევიდეს და ტლე შემოიღვას. და რა აბანოთ გამოვიდეს კვერცხის ცილზე და თაფლი შემოსდვას, მარგე არის.

30 ნიშანი მისი რომე წელეები ყუერში ჩამოვიდეს და მისსა აღვილსა აღარ მივადეს. ესე ერთი ქარი არის რომე ფიტყი ჰქვიან, მისი ნიშანი, წამალი ზემო სწერია. და ისი რომე წელეები ჩამოვა ყილათულ ჰქვიან და ერთი ის არის რომე კაკალი გაუსიგდეს და ხელი რომ ამოსდვა მძიმე ექნების და ყუერისა ტყავი ბზინვას დაიწყებს. მისი წამალი რაც სისხლისა ზიყისათვის სწერია წამალი და ტლე, ამასაცა ის უყავით ერგების.

და ისი, რომე წელეები ყვერშიგა ჩამოვიდეს, ისი გაიხსნების მუცლითდაღმა, ყვერშიგა იმა გზითა ჩამოვა წელეები. მისი წამალი ის არის, რომე კაცსა რა ჟამს ის დაემართოს პირაღმა დაწვეს, ზურგ-

ზედა, და ორივე ფერხნი მალლად დაიჭიროს და ხელითა მიიჭიროს და შეკრიფოს შიგნით.

თუ გამაგრებულიყოს აბანოშიგა ჩასვით და მერმე ცერეცო-
მონხარშეთ და შემოსდევით რომე დალბეს და მისი სიმაგრე გამოვი-
დეს, ბარკალნი დაუზილეთ და ხელითა მიაჭირეთ, რომე მისსავე
ალაგს მივიდეს. მერმე ისი მაგრად შეკპარით რომე აღარ წამოვი-
დეს. მერმე მოიღე: მურღ, თეთრი საკმელი, ანძრუთი, საბრი, გუნდა,
10 ბროწეულის ყვავილი, მურტის ფურცელი, სამყი არაბი, იამანი,
შრეში, ნანხუა, წებო, ეს ყუელა დანაყეთ, დააღებეთ, ნამჯერ, ოთხჯერ
ტლედ ზედ დასდევით სადამდის თავის მაგიერად არ დავარდეს ნუ
აიღებთ, მაგრად შეუხვიეთ ბურთითა იმ ადგილს შევიწროვდების,
აღარ ჩამოვა. და ზირას გუარიშნს აკმევდეთ, და მაჯუნათ აბულყარს
მაგიერად არის, რაც ქარიანი საკმელი არის ყველასაგან აფარეზე.
და ქვეითად სიარულისაგან, მალლის საუბრისაგან, მაძღარმა დედა-
კაცთან წოლისაგან, მალლიდამ დაღმა ჩამოსულისაგან გაუფრთხილდი-
რომე არა ქნას. ფეტუსა, ლობიოსა, ბაკლასა, სხალსა ვაშლსა, ბად-
რანგისაგან, კიტრისა და ყურძნისაგან, ამათს ჭამისაგან იფარეზოს.

წელების ჩამოსულა ან ცემისაგან, დიდის მიჭირვებისაგან იქნება
ანუ მძიმის აღებისაგან. ის ფიტყი ყვერის კაკალი რომ უსივდეს, ის
20 სენის ქარისაგან იქნება ბრძანებითა ღთისათა.

კდ კარი. უკანა კარისა, რაც დაემართოს ქავილითა თუ შუ-
ყაყი არის.

თუ უკანა კარი ქაოდეს, ორისაგან იქნების ერთი ჭი ის აგან
და ერთი ბუასილისაგან, წინა მძღვარი კარი იქნების.

თუ ჭიისაგან იქნება, ორი ფერი ჭია იქნების, ერთი აყიროს
თესლივით, ერთი წურილი იქნება იმისთანა, რომე ზაფხულის ხორცს
დაესხმის, მსხილი ჰქვიან, უკანა კარში იქნება, ის, რომე აყიროს
თესლსა გავს ის ქვემო ნაწლევეში არის.

ნიშანი თუ ჭიისაგან იყოს, ხანჯამიერად ნავალს აყიროს თესლი-
30 ვით ჭია გაჰყვეს ანუ უფრო წურილი. წამალი მისი, გრილი ტლევები,
ესეც იქნების რომე ხანჯამიერად ნიფხავშიგაც ჩაუვარდეს, ეს ტლები
შესცხოს უკანას კარსა, აიღე: ორი თეთრი სასრევი ერთმანერთზედ
გალესე და შესცხე მარგე არის ღთითა.

თუ უკანა კარი ქაოდეს მისი წამალი ატმის გურკის გუ-
ლი, წირანი დანაყე ზეთი გამოჰხადე ერთი მიტყალი მუყლი¹ აზრაყო
გაადნევ და ზედ სცხებდი.

¹ სწვრია „მულყი“.

სხვა, მისი წამალი: ერთი მიტყალი დამწვარი შაბი, ერთი მიტყალი შავი ფისი ერთად გაურივე და ზედ დასცხე ცოტა ძმარიც გაურივე და აფთიმონი მათებრიც ააღებინონ ფარეზითა. ერთი მიტყალი საბრი, ერთი მიტყალი ფუდუნის ფურცელი, ნიგოზსა ჰქვიან, ერთი მიტყალი ენდრო, და ვარდის ზეთი და ძმარი, მთის ბროწეულის წვენი, ეს ერთმანერთშიგან გაურივეთ, ერთხელ დილასა და ერთხელ საღამოსა ზედ დასდვას. ხმელის თევზის ხორცისაგან ქამოს და ახალი თევზი კარგია, და ბასალიყე გაუხსენ.

10 თუ უკანა კარი გამოუვიდოდეს და სტკიოდეს მისი წამალი, აიღე: ოთხი დრამი თრიმლი, ოთხი დრამი მურტის ფურცელი, ანუ ნიგუზის ქერქი ოთხი დრამი მარილი, ათი გუნდა დანაყე ნახევარზედა და წყლით მოადუღე და დიდსა ტაშტშიგან ჩასვით და კაცმან ნიფხავი გაიხადოს და შიგან ჩასვით წელამდი და სადამდი გაცივდებოდეს ბევრჯველ უყავით როსცა ამოვიდეს არწყიოს, კარგად მოუხდების, მერმე ეს წამლები შეუწყვეით. აიღე: კვერცხის ყუითელი გული და გაცრილი ფქვილი ცოტა ვარდის ზეთი, ცოტა აფიონი, ღვინით გალესეთ და წამლები შიგ გაურივეთ და უკანას კარს შემოსდევით, ძველითა ბანბითა, ამან გაუხეთქოს და ან ყუითელი და ან სხვა ფერი წყალი ადინოს ან სისხლი. და საღობი შექნას, ბატისა და ქათმის ქონისა, ზროხის ქლიკის ტვინისა და ცვილისა და შემოსდვას ძველის ღვინითა და აყაყია დანაყოს და და აყაროს კარგი არის და გამოცდილი ნებითა ღთისათა.

20 ნიშანი შუყაყისა ისი არის, რომე უკანასა კარსა თხრამლმან ვითამე დაიწყოს დენა, ანუ საჯდომსა გარეშემო წურილი მლიერი გამოესხას. წამალი მისი ეს არის, რომე უწინ წამლებით მოადუღებული წყალი დავსწერეთ იმაშიგან ჩასვით და ის უყავით რაც წამლები სწერია და მერმე ორი გუნდა დანაყეთ და შიგ გაურივე კვერცხის ცილაშიგან და შემოსდევ ბანბითა.

30 თუ ამან არ უშველოს, რაც ბუასირისათვის წამალი დაგვიწერიან ისი უყავით და ბასალიყეცა გაუხსენით და ორთავე მენჯთა შუა კოტოში მოჰკიდეთ მარგე არის.

თუ წურილი მლიერი იყოს, საჯდომსა გარეშემო, და უკანა კარი გამოეჭკეს ორისაგან იქნების, სიმხურვალისაგან და სიგრისისაგან.

თუ სიმხურვალისაგან იყოს ეწოდეს და ქაოდეს და სწყურდებოდეს. წამალი მისი, აიღე: ოსპი ქერქ გამძურალი, და წითელი ვარდი, და ბროწეულის ქერქი და ორი მარცვალი კრკო, ესე ნახევარზედ დანაყეთ და თბილისა წყლითა გამოსწურეთ და კაცი

შიგ ჩასვით და მერმე ის ნაწური ზედ შემოსდევ როგორცა ამოვიდეს.

თუ სიგრილისაგან იყოს, არწყევდეს არცა ქაოდეს¹ და არცა სწყურდებოდეს და უმისოდ სტკიოდეს, წამალი მისი, აიღე: მგურგვალი კრკო ორი მარცვალი მუხისა, და ქონდარი, ეს მოხალე და ძველსა ღვინოშიგან დაალბე ერთსა დღესა და ერთსა ღამესა, და მერმე ისი კაცი ამა ღვინოშიგან ჩასვით. რა იქიდაღმან გამოვიდეს, მერმე მწარე წირანისა გული² დანაყეთ და ზედ დასდევით.

10 სხვა, აიღე ბროწეულის ყვავილი და მისი ქერქი და გუნდა, მარგალიტისა სადაფი დამწვარი და შაბიამანი და ფურცელი ლეთუთუნისა და რძე მისი, ესე დანაყილი რა საჯდომი გამოუვიდეს ზედ მოაყაროს და აყარყარაცა კარგია, რომე მოაყაროს, ბრძანებითა ღთისათა.

ნიშანი და წამალი ბუასირისა თუ უკანასა კარსა სისხლმა დაუწყოს დენა იცოდით, რომე ბუასილის ნიშანი არის, როგორცა ეს ნიშანი ნახოთ ფიცხლავ უწამლეთ, თვარადა ბუასილად გარდაიქცევის.

20 მისი იცოდეთ რომე სამფერი არის და თვითოსა ბუასირისა ნიშანი თვითო არის. ერთი არის ყურძნისა მარცვალსა ჰგავს, და ერთი ლელვივით არის, იქნების რომე თავვისათვის ჩამოეკიდოს, ხვარბლის მარცვალსა ჰგავს ისი უფრო სამსავე ნაკერი წურილი აბია, და რომელიც ხვარბლის მარცვალსა ჰგავს ისი უფრო სატკივარიანი არის. ის უფრო შიგნით ფსლის გზას შესტაცებს და არ გამოუშვებს ასრე, რომე გასივდების და ძნელი არის ისი, და სხვანიცა ერთობ მაწყინარია.

წამალი მისი პირველად ბასილიყე გაუხსენ და ორთავე მენჯთა შუა კოტოში მოჰკიდე. და უკანას კარს ათიოდენ წურბელი მოჰკიდონ ერთობ კარგი არის.

30 სხვა, წამალი: უმი ხახვი დანაყე შემოსდევ რომე სისხლი გახსნას და გამოწმინდოს, მერმე ნემსისა წვერითა დაჩხულიტოს. მერმე აიღე უმარილი და მურდასანგი გარცხილი და ვარდის ზეთი გაურიე და ზედ შემოსდევით და როგორც ხმებოდეს ვარდის ზეთით კიდევ გაუახლებდეს. მანამდინ დასდვან სადამდინ ის ბუასილი გათეთრდეს, მასუკანით ცოტა ძმარი მოუმატოს და შემოსდვას რომე გათეთრდეს და საჭმელი რაცა ქარიანი იყოს იფარეზოს.

¹ სწერია „ქონდეს“.

² ამ სიტყვას სტრიქონზემოდან აწერია „ქერამია“.

და ფარფონის¹ მაჯუნი შეუწყევით, რომე ძირითა ამოაგდოს და ცოტა პატრფული² ან დიდი პატრფული აქამეთ ერთობ მარგე არის, და ესე ნუყლისა აბი შეუწყევით, აილე: ქაბული ალილა ათი დრამი, ბალილა³, ამილა თვითოსაგან თვითო უკია, მუყლი სამი დრამი, მუყლი ქერის წვენშიგან დაალბე და ეს სხვა წამლები შიგ გაურივე დაზილე და აბები შექენ პილპილისა ოდენი და ყოველთა დღეთა ოროლი დრამი აქამე. და რაცა საკმელი ჭამოს ყუელაშიგან პრასას ურევდეს და ნიგუზის ზეთსა.

10 თუ სხვა ფერი იყოს, საკმელად მუხუდოსა წვენი შეუწყევით ნიგუზისა ზეთითა.

თუ ცხლად და უსუსურად იყოს, ვარიას აქმევდეთ კომშისა წვენიითა.

სხვა, ცოტა სუმბული დანაყე და ცოტას წყლითა შეზილე და შემოსდევ.

სხვა ცერეცო დანაყე და წყალშიგა შეზილე და შემოსდევ.

სხვა ხახვი შეწვი მერმე დანაყე და წყალი ძველითა ზროხის ქონითა მოადულე და დაზილე და შემოსდევ.

სხვა, აილე ბზისა ფოთოლი და პიტნა წყლით მოადულე და კაცი ჩასვი.

20 სხვა აყაყია და ვარდის ზეთი გაურივე და რა აბანოთ გამოვიდეს შემოსდევ.

სხვა აილე საბრი დანაყე და იასამანის ზეთი გაურივე და შემოსდევ.

სხვა აილე აფიონი, გულნარი და შაბი, გაზმაზუ და ვარდის ფურცელი, ყუელა დანაყე და ძველს ძმარშიგან გაურივე და ისიცა შემოსდევ.

თუ უკანა კარი დაწყულულებულიყოს აილე ზროხის კლიკის ტენი, ბატის ქონი, ქათმის ქონი, ცვილი, ერთად მალამად შექენით და შემოსდევით.

30 სხვა აილე აქლემისა ქონი, ზარნიხი და ჟანგარო დანაყე და იმა აქლემის ქონშიგან გაურივე და შემოსდევ, ცოტა ვარდის ზეთი გაურივე.

სხვა აილე პრასის წვენი, ხახვის წვენი, ინა, პილპილი, დანაყე და ყველა აქლემის ქონშიგ გაურივე და შემოსდევ.

1 სწერია „ფარმიუნას“.

2 ატრაფილია.

3 სწერია „მალილა“.

სხვა წამალი ბუასილისა, რომე უკანასა კარსა გარეთ ან ბუასირი და ან მეჭეჭი ებას, ის მოჰკვეთს როგორაცა დანით მოჰკვეთოს, გააქარებებს რომე სიგრილისა ტენისაგან შექნილი იყოს და გახეთქს სიმსივნესა, აიღებს და გარდააგდებს მეჭეჭსა ტანისაგან.

10 წამლები მისი, აიღე: კირი დამწვარი, რომელსა წყალი არ მოხდომოდეს წონა დრამისა ხუთისა, კილე წონი დრამისა სამისა, ჟანგარო წონა დრამისა ორისა, ნიშადური წონი დრამისა ორისა და ბავრუკი წონა დრამისა ერთისა, შეკრიბენ ესე წამლები დანაყე, გაცერ შარიტა, და მოიღე ფსელი ყმაწვილისა ქალწულისა და დაასხი ზედა ფსელი და გაუდგი მზესა და მანამდი ასხემდი ზედა ფსელსა, როგორაცა ხმებოდეს დაასხემდით, ვირემდი სქელი თაფლივით შეიქნებოდეს და სადაცა იგი მეჭეჭი და ბუასირი იყოს ზედ ასრე დასცხეთ, რომე მთელსა ადგილსა არ მიხუდეს, თვარემ დააწყულულებს და ერგოს ნებითა ღთისათა.

20 სხვა წამალი ბუასირისა, ამავე საქმესა იქს, რომე ზემო დაესწერეთ, ისი იქს. აიღე: არჯასპი, კილე¹ და კირი რომე წყალი არ მიხდომოდეს წონა დრამისა ოცოცისა და ამარტა წითელი და ჯანარა, კვერცხის გული წონა დრამისა ათათისა დანაყე, გაცერ თანგირათა ჩაყარე და თანა ყრმათა ფსელი ჩაურთე ორი ლიტრა და ააღულე წყნარად ვირემდის ნახევრად მოიყრებოდეს და შუშაშიგა ჩაასხი და როდეს გინდეს აიღე კირი, რომე წყალი არ მიხდომოდეს და მარილი, ბავრუკი, ამათგან სწორ სწორი დანაყე და გაადგინე წყლითა ამითა რომე შუშაშიგან ჩაგესხას და მას ადგილსა ზედა დასდეგ რომელსა მოკვეთა გინდოდეს ან გაპობა და ანუ ძირითა ამოგდება. და ეკრძაღე რომე მრთელსა ადგილსა არ მიხუდეს თვარემ მოსწვაეს, და ესე ამოაგდებს ბუასირსა უმიზეზოდ. და იმასა რაოდეს შენი ნება აღსრულდეს, მას ადგილსა თეთრი მალამა დასდეგ რომე სწერია მალამაშიგა, ერგების ნებითა ღთისათა.

30 სხვა წამალი ბუასირისა რომე აბინუელი ჰქვიან. თუ კაცსა ბუასირი სჭირდეს და ან ქავილი უკანის კარშიგან, მას უშველის. და რომე ბუასირი გასქდეს და სისხლი სდიოდეს მას უშველის. აიღე: რაცა ალილა იყოს ყველასაგან თვითო მიტყალი და ბრანგი ქაბული, თურბითი თეთრი ოროლი დანგი, შასთარისა თესლი; ანისონი თვითოსაგან თვითო დრამი, მუყლი აზრაცი ოთხი დრამი, შამანდალი ნახევარ დრამი, საყმუნია ერთი დანგი, ეს წამლები ერთ პირად დანაყე და გაცერ და პრასის წვენითა დააგორგალონ და აბე-

¹ სწერია „კილე“.

ბი შექნან მისგან შექმა ორი დრამი, თუ გერჩივნოს თაბლიჭინდისა წყლითა შეასვით, გალესე არა გავარა.

შაფი, უკანა კარი რომე ჰქაოდეს მას უშველის, აიღე: მური და ქუნდური, რომე თეთრი საკმელი არის, სამყი არაბი, მური ახვანინი, ზაფრანა, ავრიონმა, ეს წამლები სწორ სწორი დანაყე ცალკე ცალკე და გაცერ და კვერცხის გული ყვითელი თან გაურვივეთ და ხურმის გულის ოდენი პატრუკი შექენით და ჩრდილსა გაახმეთ და ვისაც უკანა კარი ჰქაოდეს აილოს და უშველის ნებითა ღთისათა.

10 სხვა შაფი, რომე ბუვასირი შიგნით იყოს, გაახმოს და ჩამოაგდოს. აიღე: თეთრი საკმელი, გულნარი, გუნდა, სურმა, აყაყია ყუელა სწორ სწორი დანაყე და კვერცხის გულითა დაზილე და შაფები შექენ გრძელ გრძელი და აალებინებდი ყოველთა დღეთა.

120 სხვა შაფი გამოცდილი, აიღე: ტრედის სკინტლი რაერთიცა გინდოდეს და ზროხას ნაღველითა შეზილე და შაფები შექენ და გაახმე და აალებინებდი. და თუ ამა წამლებმან უკანა კარი დაუწყულუროს, ამა თეთრითა მალამითა გაუმრთელე, აიღე: უმარილო ხუთი დრამი, მურდასანგი ერთი დრამი, ორივე დანაყე წმინდათ გაცერ და მერმე აიღე თეთრი ცვილი ოთხი დრამი, ვარდის ზეთი ათი დრამი და ცვილი და ზეთი მოადულე და ამა წამლებზედა დაასხი, ავანგიგა და ავანისა თავითა კარგად დაურვივეთ სადამდის გასქელდებოდეს და გაცივდებოდეს, მერმე აიღე ორის კვერცხისა ცილა და ზედ დაასხი კულავე ურივე სადამდისი გასწორდებოდეს.

130 სხვა, ქაფურის მალამა რომე უკანა კარი ეწოდეს ბოვასირისაგან მას უშველის და ბავე რომ გახეთქილი იყოს, მასაც უშველის და ცეცხლითა დამწვარსაც უშველის. აიღე: თეთრი მურდასანგი და უმარილო, სწორ სწორი დანაყილი და გაცილი, მერმე აიღე ორი მიტყალი ცვილი, რვა მიტყალი ვარდის ზეთი და ერთმანერთში გაურვივეთ და ერთად გაადნე და ამა წამლებზედ დაასხით ავანგიგა და ურივეთ სადამდისინ გასწორდეს, მერმე ორის კვერცხისა ცილა დაასხი და კულა ურივე რომე გასწორდეს, მერმე ცოტა ქაფური გაურვივეთ და კულა ურივეთ რომე გასწორდეს.

სხვა მალამა ბუასირისა ძირისათა ამოაგდებს ბძანებითა ღთისათა, აიღე ხმელი ღარიკონი ორი დრამი, აფიონი სამი დრამი, ქაფური ორი დრამი, ანძარუთი ორი დრამი, აქლემის ქონი ან ორი დრამი, შირხიშტის ზეთი რვა დრამი, ცვილი ორი დრამი, ვერცხლის წყალი ინითა მოკალ, ცვილი და აქლემის ქონი და ზეთი გაადნე და ის სხვა წამლები შიგ გაურვივე და მალამად შექენ და რა

მოგინდეს პატრუკი შექენ ბანბისა და ზედ დასცხებლი უკანასა კარ-
შიგან ააღებინე.

სხვა წამალი ბუვასირისა. საკმეველი ერგების ბოვასირის სა-
ჩინოსა და დააყუდებს ტკივილსა და ტეხასა მისსა, დააცხრობს სიმ-
სივნესა და ზოგსა ძირითურთ ამოაგდებს. აილე ბალზურის თესლი
ერთი ნაწილი და ქაბრისა ძირისა ქერქი ერთი ნაწილი და მაჰა-
ხმელი ერთი ნაწილი დანაყე და ყოველნი შეურივნე და მერმე აილე
კოკა და ფასვერი მოუკეთე ხერხითა და საცეცხურთა შიგა ცეცხლი-
ჩადევ და ცეცხლშიგა ჩააგდო ესე წამალი დრამისა წონა და იგი
10 კოკა ამა საცეცხლურად ზედა გარდაარქვი და სნეული იმა კოკისა
პირზედა დასვი, რომე ბოვასირი გარე გავიდეს და გამოექცეს და
იგი საკმეველი ეცეს კარგად და მოვარდეს იგი და დაუყუდდეს
ტკივილი და გამრთელდეს ნებითა ღთისათა.

ნიშანი საკმეველისა სხვა ბოვასირისათვის, ამოაგდებს ძირი-
თურთ, და გახმობისა, აილე: გველისა ქერქი და ბალადურისა თეს-
ლი და ქაფური¹, ძირი და ქერქი კუჭუნბარასი² და მდოგი თეთ-
რი, ამადგან სწორი ნაწილი შეკრიბენ და დანაყე და აილე მისგან
წონა დრამისა და ცეცხლზედა დაადევ რომელი საცეცხლურთა ზე-
და იყოს, იგი ფასკუარა მოკვეთილი კოკა საცეცხლურითა ზედა
20 გარდაარქვით და სნეული კოკისა პირსა დასვით და ქმნა³ ესე მრ-
ვალჯერ დაუყუდდეს ტკივილსა ნებითა ღთისათა.

ერთი სხვა არის რომე ბოვასირისა ქარი ჰქვიან და ესე
ქარი მძიმე და სქელი ქარი არის და ორთავე ფერხშიგა და თირკ-
მელთა უკანასა კარშიგან იარების ესე სენი, თირკმელსა და მისსა
გარეშემოშიგან შეექნების და მას ქარი ბოვასირი ჰქვიან და იცო-
დეთ, რომე ისი სატკივარი მრავალი იქნების.

ამისი წამალი მაჯუნითა არის და სხვა წამლებიცა რომე ესე
ქარი გატეხოს, ასრე უნდა რომე აქიმმან გასინჯოს და მისსა საჭ-
მელზედა დაარიგოს, ყველას ესე სჯობს, რაც საკმეელი სისხლსა მო-
30 ერეოდეს და სევდად გარდაექცეოდეს მისგან იფარეზოს, ისი ესე
არის, რაცა მფრინველი წყალშიგა ზის, ნიორი, ხახვი და ხარდალი
და ნიადაგ სიმთურალე, ამათგან იფარეზოს. და რაცა ქარიანი ხი-
ლი იყოს, ყოვლისაგან იფარეზოს, მას ესე კარგად მოუხდების რომე
მუდმად იარებოდეს და ტანსა რჯიდეს, იბანდეს, ნიადაგ ტანსა იხელ-

¹ სწერია „ქაფურისა“.

² ეს ფრაზა დაბნეულია ტექსტში: ძირი და თესლი ქაფურთანაა.

³ სწერია „ქამანა“.

დეს, ამად რომე არარადი ღარიზი გასკდეს და ქვევით გაიაროს და მისსა საკმელშიგა პრასასა ურევდეს, ისიც კარგი არის, და ატრე-
ბული მუყლისა არგებს, აბი მუყლიცა კარგი არის.

მისი საკმელი ზირაბაჯი და ბატკანი და ქათმისა ხარშო და მუხუდოსა დაღერლილსა სჭამდეს შირბახტითა ანუ ნუშის ზეთითა ანუ წირანისა გულისა ზეთითა შექნილსა სჭამდეს და მხურვალი საკმელი კარგი არის.

10 წამალი მისი რომე ბავასირისა ქარი გატეხოს, აიღე: ქაბ-
რისა ძირი ქერქი ათი მიტყალი და სათარი ხუთი მიტყალი, ეს ორი-
ვე ერთად დანაყეთ და გაცერით და ორსა მიტყალსა მსუქანსა ხარ-
შოსა ზედან მოიყრიდეს და სჭამდეს.

ოყნა, რომე ბოვასირისა ქარი გატეხოს, აიღე ცერეცოსა წვე-
ნი სამოცი ღრამი, პრასის წვენი ოცდაათი ღრამი, თაფლი და შირ-
ბახტიცა ზეთი და აბთალხაზრისა ზეთი, თვითოსაგან თვითო მომ-
ცრო კვანჩხი ყველა მოადუღე და ოყნად ჩაასხით მარგე არის. აბთალ-
ხაზარ მასტაქის ხეს რომ ხილი მოესხმის იმასა ჰქვიან.

ბავასირისა უფალსა რაჟამს მუხლზედა შავშავი მღიერივითა რამე ამოუვიდეს, ოცს დღემდის არა დარჩეს.

კ ბ . კ ა რ ი კ ი ი ს ა .

20

იცოდით ჭია მუცელშიგა რომე დაიბადების სამფერი არის, ერთი გრძელი და წურილი არის, ერთი მოკლე და უფრო მსხვილი არის, ერთი აყიროს თესლსა გავს.

30 აწე აქიმი მეცნიერი უნდა, რომე შეიგნოს ვითა რომლისა ჭამისაგან არის დაბადება იმა ჭიებისა, ისი ნანახავა¹ არის, და ქე-
რის პური, ხმიალი და კეცეულის პურისაგან და კიტრისაგან და რძი-
საგან და მქლისა ზროხისა ხორცისაგან და მიწის ჭამისაგან და მსუქ-
ნისა საკმლისაგან და ოდოშისაგან და მსხვილისა ცერცვისაგან და მუხუდოსაგან, ქერისა და ბრინჯისაგან და ლობიოსაგან და უმწი-
ფარის ხილისაგან და ბევრის ხახვისაგან, ამათ თუ მუდმად სჭამს, ამათის ჭამისაგან დაიბადების ჭია.

აწე ეს მოგახსენოთ თუ ამცთვან მუცელსა რომელი საკმელი გასწმენდს, ნიორი, წიწმატი და ნიგოზი, ბრანდი ქვაბული, ქულდ-
რეუ, აბანილი, ალილა, ინდოური ნიგოზი, ნიშადური, სონიჯი, ალ-
თული, ელიქირუმი რომე მასტაქი არის, ბროწეულისა ქერქი, ესენი გამოსწმენდს ამა ჭიისაგან მუცელსა.

¹ „ნანხუა“.

ნიშანი მისი რომე გრძელი ჭია იყოს და წურილი, სტო-
მაქშიგან იქნების, და დიდი და გრძელი მისთვის იქნების რომე რა-
საცა კაცი სჭამს, საჭმელსა ყველა იმა ჭიასა მიხუდების და ისი სჭამს
და მისთვის გაიზრდების დიდი. მისი ნიშანი ეს არის, რომე ხახა
საჭმელსა ძნელად ჩაუშვებს, ისი ჭია გველივითა იგრიხოდეს და არ-
ცა დღისით და არცა ღამით მოსვენება არა ჰქონდეს და დასაპყარ-
დეს, და რა ძილისაგან გაეღვიძოს თვალისა ახილვა ეძნელებოდეს.

10 მას ქვემოთ სხვა ჭია იქნების, და ისი წითელი და უფრო
ცოტა იქნების ამისთვის, რომე ისი დიდი ჭია საჭმელსა არ გაუშ-
ვებს და ცოტა მიხუდების, და ცოტა ჭია მისთვის იქნების.

მას ქვემოთ სხვა უფრო წურილი ჭია იქნების, იმისთანა
რომე ხორცისა მატლი იქნების, მისი საჭმელი უფრო ცოტა მიხუდე-
ბის, ისი მისთვის იქნების ცოტა, და აყიროსა თესლსა რომე ჰგავს,
ის ცალკე არის, სხვა გვარი არის.

აწე გრძელის ჭიის წამალი, აიღე: დარუნაჯი და აბანილი,
თვითოსაგან თვითო დრამი დანაყე და ძრმით გაურივე და მიეც
რომე ჰამოს.

10 სხვა, აიღე: ყამბილი და ხვარასანი და ტუტის ძირის ქერქი,
ბროწეულის ძირის ქერქი დანაყე, და თუდარი ორფერი წითელი
და ყვითელი თვითოსაგან ორი დრამი დანაყე, გაცერ და თაფლითა
ჰამოს სამს დღესა ამა ჭიისა პატრონსა ნიგოზი და რძე აჭამე, რომე
ჭია ყველა ფრთსა აღაგსა შეიყაროს, მეოთხეს დღეს ეს წამლები
თაფლშიგა გაურივე, ჰამოს, გამოსწმენდს. მისგან თუ კიდევ დარ-
ჩეს, აიღე: ბრავი ქაბული ორი დრამი, თურბითი და ალილა თვითო
დრამი, ინდოური ნიგოზი ორი დრამი, ნიშადური ერთი დრამი ესეე-
ბი ყუელა დანაყე ისრევე პირველსა დღესა ნიგოზი და რძე ჰამოს
და მერმე ეს მიეც და სრულად გამოსწმენდს რაც ჭია არის ყუელსა.

30 აყიროს თესლის ჭიის წამალი, შვიდსა დღესა ნიგოზი ძმარ-
შიგა ჩადვას მას უკანით დანაყე ისი და ნახევარი დრამი ქელდარი
და ნახევარ დრამი ყამბილი, ნიორი და ვაშაყი ნახევარ დრამი მიეც
თაფლითა და ილეცა ესე გზას გახსნის და ერთსა ან ორსა გამოი-
ღებს, მერმე ეს მიეც ბუდითურთ გამოიღებს, აიღე: ბრანგი ქაბული
შვიდი დრამი, ხვარასანი სამი დრამი, აბანილი სამი დრამი, ფამ-
ბილი ხუთი დანგი, თურბუთი ორი მიტყალი, გუნდა, ინდოური შა-
მიანდალი ორი დანგი, ტუტის ძირი და ბროწეულის ძირი თვითო-
საგან სამსამი მიტყალი, ნიშადური და სონიჯი და ალთეთი ორო-
ლი დრამი, ფილფილი დარიჩინი, ოროლი დრამი, რაც დასანაყელი
იყოს დანაყე და რაც ასადულებელი იყოს აადუღე და ერთად გაუ-

რივე და ერთი დანგი საყამუნია გაურივე და შაქრით გაატკბევ და შეასვი და უშველის და გამოიღებს ბუდითურთ ღთითა, გამოცდილი არის, თუ შეეძლოს ერთად მიეც, თვარა ორად გაუყავ.

სხვა, წურილის ჭიის წამალი, აიღე წყლის პიტნა დანაყე და მისი წვენი დაიჭირე, აიღე ნიახურის თესლი დანაყე და ხუთი დრამი და იმა წყალშიგა გაურივე და თუღარი ორი დრამი დანაყე და ისიც შიგ გაურივე და სამი დრამი ხვარასანი იმავ წყალშიგა გაურივე და დაამგურგვალე აბივითა, თვითო სმა ღვინითა შეაღულე და შეასვი.

10 თუ ამან არ გამოსწმინდოს, აიღე: თირმისი¹ ინდოური ნიგოზი, ბრანგი ქაბული, თვითოსაგან სამი დრამი, პიტნა შინაური, ქაბრი, სარნუბი, თვითოსაგან ოროლი დრამი, დანაყე, თაფლშიგ გაურივე და მიეც უშველის.

ნიშანი შეიტყო ჭიის², აქიმთა, თუ ორგუნებად იყოს, თუ ეს სენი ჭია არის თუ არაო, ღამით რომე პირსა თბილი წყალი მოსდიოდეს და გული ეშლებოდეს და კბილებს ერთმანერთზედ დადგმიდეს, იცოდი რომე დასტურად ჭია არის.

ქღ. კარი იარყინისისა³, მუფასილისა და მიკრისისა.

20 სამივე [ამ] კარში სწერია, და სამისავე წამალი ერთი არის, და გვარადაც ერთნი არიან, პირველად ირყინისაი დავსწეროთ.

ნიშანი. ირყინისაი ამას ჰქვიან, რომე თეძონი სტკიოდეს; ეკეპის მენჯთაცა დაუწყონ ტკივილი, ჩამოვა და კოქთამდის ის იყოს და თეძოთ თავით ვიდრე ფრჩხილამდის იყოს. ტკივილი ესე ორისაგან იქნების სისხლისაგან და ან ბალღმისა სინედლისაგან.

30 თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ფერი წითელი იყოს და ხელი რომე დასდვა ცხელი იყოს და ძარღვები სავსედ იყოს, მას გასახსნელი მიეც შასთარისა მათუხისა და შიგა თაბრიჰინდი და ხიარ შამბარისა გული და თარანგუბინი ათ-ათი დრამი შიგა დამბალი და გამოწურვილი გაურივე და შეასვი ფარეხითა და შუა ძარღვიცა გაუხსენ და გრილი ტლევებიცა შემოსდევ სადაცა სტკიოდეს, გრილი ტლევები ეს არის, აიღე: ზროხისა მაწონი ქერის ფქვილი, კვერცხის ცილა, ცოტა ძმარი, სანდალი, ქაფური, ტირიფის წვენი, ერთმანერთშიგან გაურივე და შემოსდევ ზედაზედა.

თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის რომე თეთ-

¹ სწერია „ათირ მისი“. ² სწერია „ბისი“. ³ შეცდომითა სწერია „იარაყანისა“.

რი იყოს ფერად სადაცა სტკიოდეს და ისი ადგილი ცივი იყოს და მისი შარდი საპონისა წყალსა გვანდეს, თეთრი და ხვითქიანი იყოს.

მისი წამალი, პირველად აბი სურინჯანი მიეცი, როგორაცა საქმობა დაუწყოს შარაბი უსული შეასვით და არწყევინეთ კარგად მერმე რეყაიშან, მავლი არის და ხაზმიონი, შავი საკმელი არის, და ფარფიონი ზაბაყისა ზეთითა და ზეთ¹ ქვემომდი დაზილონ თეძო და ფერხები.

10 თუ ამით არ ეშველოს შამანდალი და არტანისა ორივე და-
ნაყოს და შათები შექნას თბილითა წყლითა, მისგან ასთონი ააღე-
ბინე, რომე საჯდომი დაწყულდეს, მაშინ გამრთელდეს, ისიცა
მერმე თეთრის მალაშითა გაამრთელონ და ასეთი წამალიცა ააღები-
ნე, რომე თეძონი იმა სენისაგან გამოწმდეს. მათბუხებშიგან მონახეთ,
და იგიცა უყავით როგორაცა დღეებშიგა სწერია ერთობ მარგე არის.

სხვა წამალი მუფასილისა და ნიკრისისა სწერია ისი უყავით.

ნიშნად. მუფასილისა და ნიკრისისა სატკივარი ერთი არის,
მაგრა მათ შუა ნიშანი ესე არის, რომე ნიკრისისა ტკივილი
სახსარშიგა იარების.

20 იცოდით მუფასილი სიმხურვალისაგანაცა არის და სიგრილი-
საგანაცა. თუ სიმხურვალისაგან იყოს, ისი ადგილი რომე
სტკიოდეს წითელი იყოს და ცხელი ებას და ტანზედაც ცხლად იყოს
და სწყურდებოდეს და რა დაჯდეს უკეთ იყოს და რა ადგეს უვარე
იყოს.

სხვა ნიშანი, რაცა ნიკრისისათვის სწერია ისივე ამისი არის.
და წამალიცა ის უყავით, მისი წამალი პირველად გასახსნელი მიე-
ცით ქასნისა წვენითა, მერმე მას უკანით, ხელი გაუხსენით, აიღე:
ინა და სინამაჟი, დანაყე და ინაში გაურივე და ზედა შემოსდევ.

30 სხვა, აიღე: ია და ძაღლის ყურძენას წვენი და ქინძის წვენი
და მრავალ ძარღვას თესლიცა გაახმე დანაყე და აზომიერთი მისივე
თესლი, მისი წონა ბანის თესლი, ამათ ოდენი ქერის ფქვილი ამა
წვენიშიგა გაურივეთ და სამოსლითა მუფასილზედა შემოსდევ ღლივ
ორჯელ.

სხვა, აიღე: სანდალი და ქინძის წვენიშიგა გალესე, ქაფური,
გილი ერმანი, ფულფული და აფიონი, ბაზრაყატუნი, ყველა დანაყე
და ძრძით შეზილე და შემოსდევ.

თუ ამან არა უშველოს რა, უმარილო, ვარდის ზეთში გაური-
ვე და ვარდის ზეთი და ცოტა ქაფური შემოსდევ და საკმელად რაც
გრილი და მონედლო იყოს ის შეუწყევით.

¹ სწერია „ხეთი“.

თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი, რომე სადაც სტკიოდეს თავის ფერზედ იყოს და უფრო მოთეთროდ, ისი ადგილი ცივი იყოს და არა სწყურდებოდეს, რა ეს ნიშანი ნახო იცოდი, რომე მუფასილი ბალღმისაგან არის, პირველად რწყევის წამალი შეუწყევ, ყოველთა კვირათა სამჯერ აბი სურინჯანი აალებინეთ. მისი წამალი, დაიკირე: საბრი, ხაზმუნი აყაყია და შავი საკმელი, ხატმი დანაყე დმერმე ქუნჯითის ზეთი გაურივე და კიდეგ მოადულე ასრე რომე წყალი დაშრეს და ზეთი დარჩეს და მერმე მტკივანზე შემოსდებდი.

10 თუ არ ეშველოს აიღე მური და საბრი და ყუსტი და გოგირი და ბაზა¹ სწორ სწორი შემოსდეგ და ოყნაცა უყავ, იმა ოყნითა რომე ფილენჯისათვის გვითქვამს.

თუ არ უშველოს, ქაქი, ზაფრანა დანაყე და კვერცხას გულშიგან გაურივე და შემოსდეგ. თუ ის არ იყოს, სუმბულის ზეთით დაუზილე.

ნიშანი ნიკრისისა იცოდით ნიკრისისა ტკივილი და მუფასილისა ტკივილი ერთმანერთსა გაგს და მათშუა ნიშანი ეს არის, რომე მუფასილი ადგილს იცვლის და ნიკრისი არ დაიძურის მისგან ადგილსა.

20 რა ეს სენი შეექნას კაცსა ვასინჯეთ თუ დამკლდეს და ძარღვები დაუმოკლდეს აღარ ეშველების, ხელს ნუ მიჰყოფს, იცოდი რომე ერთი სისხლისაგან არის, და ერთი ბალღმისაგან არის, და ერთი ზაფრისაგან არის და ერთი სევდისაგან.

თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის რომე შიგნით ძალივით ეჭიდებოდეს და რასაცა გრილს წამალს დასდებ იამებოდეს, და ფერხისა ძარღვები ჩქარად და წურილად სცემდეს.

თუ სისხლისაგან იყოს, ფერხისა სიმსივნე წითელი იყოს და ძარღვები სავსედ და ძალიანად სცემდეს, მას გაუხსენ ფერხისა ნეკსა და თითს შუა, ცოტა ზემორე რომე ძარღვი არის და შეასვი გასახსნელი წამალი.

30 თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს იყოს რომე, ფერხნი უსივდენ უტკივარად და ბუჟად ებნეს და ტკივილი ნელად იყოს, და ფერხისა ძარღვები სავსე და რბილად იყოს და სუსტად სცემდეს.

თუ სევდისაგან იყოს მისი ნიშანი სიმსივნე ფერხისა მოშაოდ იყოს ანუ მოწითანოდ და ტკივილი დია ბალღმისაგან უფრო ძნელი იყოს და ზაფრისაგან უფრო სუბუქი და ცივი იყოს.

¹ „ბაზბაზა“.

თუ ზაფრისაგან იყოს აიღე: სანდალი დაფხეკილი, ქაფური, ჟუჟული, ბაზრაცატუნი, ხმელი ვარდი და ქინძი. ესე სწორ სწორი დანაყე და ქანის წვენითა და ძრმით შეზილე, ქეჭრის ფქვილითა შემოსდევე მრავალჯერ. თუ არ ეშველოს აიღე ხიარ შამბარის გული და თარანგუბინი და შირხიშტი შვიდ შვიდი დრამი, რევანდი ორი დრამი ერთს სასმელსა იის შარბათშიგან გაურივე, გამოწურე და შეასვი.

თუ ვერ გახსნას ერთი დანგი საყმუნია ერთს სასმელსა ტუტისა შარბათსა შიგან გაურივე და შეასვი და გახსნის ღთითა. და 10 დედაკაცისაგან და ღვინისაგან ფარეზი ქნას და წყლის მაგიერად ან ვარდის შარბათი ან ისრიმის შარბათი და ან ტუტის შარბათი ასვით, და ამ ტლესა მუდამ შემოსდებდით რომე გვითქუამს, თუ ტკივილი არ დასწყნარდეს. აიღე: კიტრის თესლი, შანგაერის თესლი, თუხმაქანი და ქიუას თესლი ერთგან დანაყე და ქათნითა გამოწურე და შეასვით მუდამ ცივითა წყლითა და იბანდეს და როგორაცა წყლისაგან მოვიდეს ნელოფრისა ანუ იისა და აყიროსა ზეთითა დაიხელდეს და ცივსა წყალსა ნუ სვამს, ამისთვის რომე სტომაქს დაასუსტებს, და საკმელად კაკაბი, გლონი, ხოხობი და ღურაჯი, თუ 20 ისი არ იყოს თიკანი და ვარია და გასახსნელსა ნულარ მისცემ ვირემდინ მოიმატოს რა და რა მოიმატოს ასეთი გასახსნელი მიეც რომე გრალი იყოს, და ნედლი ტყემლის შარბათითა ცხურის ხორცი არ ექმების ზიანი არის.

თუ დღივ და დღივ იმატოს და სისხლი დასჭარბდეს, მას ხელი გაუხსენ, ბასალიყე.

თუ საფრა დასჭარბებოდეს ესე წამალი მიეც, აიღე: ყუითელი ალილა კურკისაგან გამოწმენდლი ოცი დრამი, შავი ქლიავი და სინჯიტი ორმოცდა ათი დრამი, სურინჯანი ორი მიტყალი ესე ყუელა ერთითა ლიტრითა წყლითა მოადულე ასრე რომე, მეოთხედათ მოიყაროს, აიღე: შირხიშტი თარანგუბინი, თამრინდი თვითოსაგან 30 ხუთხუთი მიტყალი შიგ გაურივე დაალბე და გამოსწურე და თუ სუსტად არ იყოს ერთი დანგი საყმუნია გაურივე და შეასვი.

სხვა ტლე, აიღე: თაბირინდისა¹ წვენი, ბროწეულისა წვენი, ფაჩირაბანდი, ქაქუნაჯი², სანდალი, ქაფური ერთად გაურივე, ტლედ შემოსდევე. თუ არ დასწყნარდეს აიღე: აფიონი, და ძმარი გალესე და შესცხე და ვარდის წყლითა მუდამ დაასველებდი, თუ საჭამადი ქა-

¹ თამრიჰინდი.

² სწერია „ქაქინაჯი“.

მოს არწყიოს და რა ტკივილი მოუვიდეს იმ დროთ აღდგილით ნუ დაიძურის.

თუ ამ სატკივრისა პატრონი ვაჟი კაცი იყოს, კიტრის წვენი, შანგიერის წვენი, საზამთროს წვენი თხის რძესა შიგან გაურიოს და შაქრითა შესვას. თუ აყიროს დრო იყოს, მისი შაქამადი შეუწყევით ნუშის გულითა. თუ ის არ იყოს ქერის კორკოტისა საქამადი შეუწყევით და ქერის ფქვილის ტლე ზედ შემოსდვან და ქასნის წვენი შიგ გაურიონ და შემოსდვან.

10 სხვა აიღე: სანდალი, უმარილო, ქინძის წვენი და ცოტა ინა შიგ გაურივე და შემოსდევ ისრიძის წვენითა. თუ ამით არ იქნას, აიღე: ქერის წვენი, ვარდის წყალი, ბაზრაყატუნის ლუბი, ცოტა ქაფური, ერთმანერთშიგან გაურივე და შემოსდევ და მუდამ ასოვლებდი და მუცელს ნუ შეუკრავ.

თუ ერთობ ცხლად იყოს ქათანის ნაკვეთი სანდლისა და ვარდის წყალშიგა დაასოვლე და ქაფურშიგა შემოსდევ. რა ტკივილმან იკლოს გრილი ტლევები შემოსდვან, სელი დანაყონ და უღბოსა ლაბაშიგან ურივეთ და შემოსდევით. მერმე აიღე ბაბუნაჯი და აქლილმალუქი სამივე წყალშიგან მოადლუღე და მტკივანზედ შემოსდევ.

20 თუ კიდევ სტკიოდეს მათბუხი ალილა შეუწყევით, თურბითი და სურინჯანი იმა მათბუხსა მოუმატე ერთი მიტყალი თურბითი და ერთი დრაში სურინჯანი მოუმატე და შეასვი და იმ აღგილსა გრილი ტლევები შემოსდევ და მუდამ სელის ლაბა შემოსდევ და ბაბუნაჯის ზეთითა უნდა დაიბანდეს და იზელდეს და კამის წვენი ჯულაბით შესვას.

თუ გრილისა საქმლისაგან მორეოდეს მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე ხელი დასდევ, ის აღგილი ცივი იყოს, მისი წამალი: დღე გამოშვებით არწყევინეთ.

30 თუ ძალი ჰქონდეს აბი სურინჯანიცა ააღებინე და იმა აღგილსა ქერის ნაკვეთი შემოსდევ წყლითა მოხარშული, და რა აიღონ თბილითა წყლითა მობანდენ.

თუ ამით არ ეშველოს, ქალმისა ფურცელი, აქლილმალიქი, ბაბუნაჯი, ყველა სწორსწორი დანაყოს და სელისა ლაბაშიგან გაურიოს და შემოსდვას.

თუ ვაჟსა კაცსა სჭირდეს ესე, აიღე: ბედნაჯრისა თესლი, დანაყე და თაფლისა და იასამნის ზეთშიგან გაურივე და შემოსდევ მარგე არის.

ნიკრისი რომე სისუსტისაგან იყოს და სენიცა მომატებოდეს და ან დედაკატან წოლაზედ დამართებოდეს და ან ვეარად მოსტანობდეს, მას წამალსა ნუ უზამთ არ ეშველების.

თუ კაცსა ახლა დამართებოდეს ფარეზი აქნევინეთ დედაკაც-
თან წოლისაგან და სიმთურალისაგან და ნამეტნავად ჭამისაგან და
ბევრის ღვანის სმისაგან ნიკრისი¹ დაიბადების. იქნების ნიკრისი
რომე ერთს ალავს გახშირდეს ტკივილი და გაუსივდეს და ბევრსა
ძალშიგან² იქნების, რომე წამალი არ მიხუდების და გაგრძელდების.

სხვა შეტყობა ნიკრისისა, რომე ორ რიგი არის: ერთი გასივ-
დების და წელი და თხ[რ]ამლი დაუწყებს ღენასა და ერთი გაარვდების
და წყალი არ დასდის.

10 თუ წითელი იყოს და მოლურჯო და ყვითლად სცემდეს, ესე
იქნების რომე სისხლი და ბალღამი და სევდა ჭრთმანერთშიგან გა-
რეულ იყოს და მისგან იყოს და ბალღამი გარეოდეს, მისი ნიშანი
ეს არის რომე ეგების გრილმან უშველოს და ეგების მხურვალმან
უშველოს არ შეიგების.

ამა ნიკრისისა მუდამ უნდა წამლობა, თუ არ უწამლებ გაუგ-
რძელდების და გაუძნელდების.

თუ სისხლისაგან იყოს, მისი წამალი: უწინ მუცელი გაუხსენ,
ყვითლისა ალილისა მათბუხითა. ესე მათბუხი თამამად შექენ და
მიეც რომე თამამად და კარგად გახსნას.

20 თუ ამა სატკივარშიგან ცხელება დაერთოს მაშინ ძალის
ყურძენას წვენითა და ქაქინაჯისა წვენითა და ქასნისა წვენითა,
ხიარშამბარისა გული ათი მიტყალი ლაბლაბითა ან იისა წვენითა
მოდულებული და გამოწურვილი მიეც.

და თუ არც მხურვალნი იყოს და არც გრილი და გუნება მშვი-
დობითა იყოს, მას გასახსნელი ბუზიდანითა და სურინჯანისა მათ-
ბუხითა მიეც და აბისურინჯანითა: და წამლისა გასახსნელისა უკანით
ფსელისა გამხშირებელი წამალი უნდა მისცე რომე ფსლითა გამოწ-
მინდოს ისი სენი.

30 ესეც იქნების, რომე გასახსნელმან ვერა უშველოს და ფსლისა
გახშირებამან უშველოს. ფსლისა გამხშირებელი: კამისა, ნიახურისა
და ნესვის თესლი იყოს, ალილას მათბუხი: აიღე ყვითელი ალილა
და ქაბული ალილა, კურკისაგან გამოწმენდილი ხუთხუთი ღრამი,
ავსანთინი ორი ღრამი შასთარა ათი ღრამი და შვიდი ღრამი თაბ-
რიინდი, ოცი მარცვალნი შავი ქლიავი და ოცი ღრამი შავი ჩამიჩი
გურკისაგან გაზოღებული, ორითა ლიტრითა წყლითა მოადუღე შა-
ნამდი, რომე მესამედი დარჩეს მერმე გამოწურე და დანგ ნახევარი
საყმუნია გაურივე და შეასვი ჭარეხათა.

¹ სწვრია „ნიკის“.

² უნდა იყოს „ძუღალშიგან“.

თუ ზაფრა და ბალღამი გარეული იყოს და შისგან იყოს მას გახსნა სურინჯანისა აბათა უნდა. შექნა მისი, აიღე: საბრი ერთი დრამი, სურინჯანი და ყვითელი ალილა ოთხობი დრამი, საყმუნია ერთი დრამი, წითელი ვარდი და მასტაქი თვითო დანგი, ეს ყუელა დანაყე და გაცერ და აბები შექენ, და თუ საბრისა სანაცულთ იარაჯ ფეყრა უყონ, მარგე არის.

10 თუ ბალღამისაგან იყოს, მისი წამალი: ეს არის, რომე ისი სენი დაამწიფე პირველად ამ წესითა, რომე თაფლისა გულანგუბინსა მისცემდი ყოველთა დღეთა ამა წესითა, რომე კამის თესლი და ზირა ქირმანი წყლით მოადულო და მას შეასმიდე, ოთხსა დღესა ფარეზათა. და ოთხსა დღესა და ღამესა უკანით საჭმელად მუხუდოსა წვენსა მისცემდი.

თუ ამა ოთხს დღეს უკანით მოხარშვისა ნიშანი გამოჩნდეს, რომე სენი მოხარშული იყოს, რასთენჯერ გასახსნელი მისცე სჯობს ბედანჯრისა ზეთითა და მას უკანით იარაჯფეყრა მისცე თურბუთითა კარგი არის, ამა წესითა: აიღე: იარაჯა ფეყრა და თურბითი თვითო მიტყალი დანაყე და თაფლითა შეზილე და მიეც. სამსა დღესა უკანით აბი სურინჯანი მიეც ანუ აბულმათინი.

20 თუ ზაფხული იყოს რწყევა კარგი არის, უწინ რწყევით გამოწმინდეთ, რწყევის წამლებითა, მერმე გასახსნელი მიეც რომე ამას ზემოთ სწერია კვირაშიგან სანჯერ არწყევინე მარგე არის.

სხვა ტლე, დაიჭირე: საბრი, მთახვის ყვერი, აყიყა, შავი საკმელი და ხატმი ეს ყველა დანაყე და წყლით მოადუღე, მერმე ქუნჯითის ზეთი დაასხი და გააცხელე და შემოსდეგ.

30 სხვა, აიღე: შავი საკმელი და მარტოთ წყლით მოადუღე და შემოსდეგ. თუ ან არ უშველოს, აიღე: მური, საბრი, ყუსტი, გოგირდი და ბზის ფურცელი ყუელა სწორ სწორი წყლით გაურივე და შემოსდეგ მარგე არის ღთითა და ოყნაც აქნევინეთ, მითა რომე ფილენჯისათვის სწერია. მას უკან სუმბულისა და აბულდარისა ზეთი გაურივე ერთმანერთშიგან შესცხე და დაზილე.

თუ სეგდისაგან იყოს, პირველად აფთიმონისა მათბუხი ააღებინე და ტლედ ეს შემოსდეგ, აიღე: გილი ერმანი, ფუფული¹, აფიონი, ქერის ფქვილი, ტირიფისა ფურცლისა წვენი, ბაზარყატუნი და ქასნისა წვენი, ეს რაც დაპანაყელი არის დანაყე და ყუელა ერთმანერთშიგა გაურივე და ნელთბილი შემოსდეგ, მარგე არის. და მერმე ღორისა ქონითა დაუზილე, მერმე თბილითა წყლითა დაბანე.

¹ სწერია „ფეფელი“.

საკმელო მუხუდოს წვენითა შეუწყევით, ნუშის ზეთითა და რაც მოტკობ და მომსუქნო იყოს ყუელა ეკმების.

ამ. ახალი. დასაწყისი. სახელითა ღთისათა თავით ფერხამდისინ რა გარეთ სენი დაემართოს თავისა თმისაგან ვიდრე ფერხისა ფრჩხილებამდი ყუელა ამ კარში სწერია.

10 პირველად თმისა შენახვა დავსწეროთ, რომე თმა მშვიდობითა შეინახოს. აიღე: წითელი ყაყაჩო ოთხი წილი და აქლილმულუქი და მისი ძირი და ლეღვის ფურცელი, ამათგან თვითო წილი, ლადანა სამი წილი, ფარისიაოშანი, ესე წამლები დანაყე და მასტაქისა ზეთითა შეზილე და შესცხე, თმისა ძირსა დაამაგრებს და მართლად შეინახავს.

სხვა წამალი, რომე თმა გააგრძელოს, ჭაკუნტელისა ფურცლისა და აყიროს ფურცლისა და ხატმის ფურცლისა ნადულარითა წვენითა იბანდეს ერთობ მარგე არის. და ზეთისაგან სოსნის ზეთი და იის ზეთი, მურტის ზეთი და შამანდალის ნადულარი ერთობ მარგე არის, და დამწურის სელის შირბახტითა შეცხება ერთობ კარგი არის.

20 სხვა ნიშანი, რომე დუსალიბი და დულაიასი, რომე თმისა, წვერისა და წარბისა ცვინვასა ჰქვიან. ამა სენსა დუსალიბი იმისთვის ჰქვიან, რომე მელსა დაემართების. მისი ნიშანი, რომე თმა თანგ თანგივითა მრგვალი მრგვალი სცვივის. და დულაია¹ ამას ჰქვიან, რომე გრძლად სცვივის და ტყავიცა აძურების თხლად და გველივითა. ესე გველსა დაემართების ამა სენსა ქართულად სნება გველისა და მელისა მისთვის ჰქვიან. იცოდით რომე ეს სენი ოთხისაგან იქნების სისხლისაგანაც, ზაფრისაგანაც, სევდისაგანაც და ბალღმისაგანაც. სადაც თმამან ცვივილი დაიწყოს იქი კიდევც ქაოდეს და კიდევც უყროდეს.

30 მისი ნიშანი, თუ სისხლისაგან იყოს, ისი ადგილი რომე თმა სცვიოდეს წითელი იყოს და ცხელი და კაციც გააცხელოს და თვალი და პირიც გაუწითლდეს.

თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი ნიშანი, ის ადგილი ყვითელი იყოს და ქაოდეს და სტკიოდეს და კაციცა გააცხელოს, რა ეს ნიშანი ნახო იცოდი რომე ზაფრისაგან არის.

თუ სევდისაგან იყოს, ის ადგილი იისფერი იყოს, ანუ მოლურჯო და კიდევც დამჭლდეს და ძილიც უკუკრთეს, რა ეს ნიშანი ნახო იცოდე რომე სევდისაგან არის.

¹ სწერია "ყილაია".

თუ ბალღმისაგან იყოს, ისი ადგილი ხორცის ფერად იყოს და მოთეთროდ დასცემდეს, და არ სწყურდებოდეს, რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი რომე ბალღმისაგან არის.

მისი წამლობისა და გამთელებისა ის იყოს რომე თითი შეუსვი იმ ადგილსა ძალიანადა და თუ გაწითლდეს, იცოდი რომე გამთელდების, და თუ არ გაწითლდეს არ გამთელდების. თუ თითითა არ გაწითლდეს ხამი დაიხვიე თითზედა და წაუსვი ძალიანად მაშინ შეიტყობის.

10 თუ სისხლისაგან იყოს, მისი წამალი: უწინ ხელი გაუხსენ და მერმე თავის ძარღვი გაუხსენ და ამაზედ გაფრთხილდი, რომე სანამდი გამთელდებოდეს ამა ძარღვებსა გაუხსნიდი. გასახსნელსა წამალსა ნუ ეშურები, ამად რომე, ხელის გახსნა და სისხლის გამოშვება უფრო მარგე არის, მისი წამალი: მწარე ნუში დანაყე და შემოსდებდი. და თუ დაეჭიროს და გასახსნელი წამალი მისცენ, არა გავარა, გზასა უკეთე მისცემს და გახსნის. იარაჯფეყრა საყმუნიათა გარეული მარგე არის, რომე ორი მიტყალი იარაჯფეყრა ერთი დანგი საყმუნია გაურიოს, და შესვას, მარგე არის. და ტლედ ფარფიონი თავსა და მავიზაჯი მარგე არის.

20 თუ ზაფრისაგან იყოს, მისი წამალი, აიღე: ათი ღრამი შირხიშტი, ათი ღრამი თარანგუბინი, თბილითა წყლითა გამოწურე და ალილასა შარბათშიგან გაურივე. თუ წამლის აღებას დაჩვეულ იყოს, ორი დანგი შამანდალი ერთი დანგი საყმუნია გაურივე და შეასვი, წამლის აღებითა წესითა და ის ალაგი მჩურითა შეუსვი, რომე გაწითლდეს, მერმე ის ხამი დაწვი და ხახვის წვენითა ზედა შემოსდე.

სხვა, ხახვი დანაყე ძრმით გაურივე და შემოსდე, მარგე არის და გასახსნელად ვარიას აჭმევდი ძრმითა შექნილსა.

30 თუ სევდისაგან იყოს აფთიმონისა მათბუხი შეუწყევ ამა წესითა: აფთიმონი აიღე ოთხი ღრამი და ანგიზონისა წვენშიგა დაალბე ერთსა დღესა და ღამესა, მერმე მოადუღე მანამდი, ვირემ სამოცდა ათად ღრამად მოიყაროს, მერმე შაქრითა დაატკბე, ერთი დანგი საყმუნია გაურივე და შეასვი წამლისა წესითა, და იარაჯფეყრაც გაურივე და ტლე მარგულია კარგად შესცხო და ფარფიონი¹ მარგე არის, რომე შემოსცხო და საკმელად მომსუქნო [შეუწყევით].

¹ სწერია „ფარიონიც“.

თუ ბაღმისაგან იყოს, მისი წამალი, აიღე იარაჯ ფეყრა ორი მიტყალი შამიანდალი ორი დანგი და თურბითი ერთი დრამი გაურევე და შეასვი წამლის წესითა. აიღე: ორი წილი ბორა ერმანი, ერთი წილი ნიშადური ორივე დაწვი და დანაყე და ძრმითა გაურევე და შესცხებდი. პარველად ისი ადგილი ხამითა მჭურითა შეუსვი, რომე გაწითლდეს. საკმელი მსუქანი შეუწყვევით. ხორცისა და ღვინისაგან იფარეზოს და ყოველთა მესამეთა დღეთა თავი მოიპარსოს, და პირს ასრე იბანდეს რომე თავსა წყალი არ დაისხას, თვარა ზიანი არის.

10 თუ არა ღონე იყოს შეითურქი და ფარისიაოშანი და ქონდარი წყლით მოადლდე და თავსა დაიდებდეს.

სხვა სენი არის რომე ყუმალ ყამალ ჰქვიან, ის არის რომე თმასა და წვერსა წილივითა მოეკიდების. წამალი მისი, აბიყუყია ააღებინე. მერმე წამალსა ხაიზრა ჰქვიან ის წყლით მოადლდე და მითა თმა და წვერი დაბანე. თუ არ ეშველოს ზირა ქირმანი და გოგირდი დანაყე და ქუნჯითისა ზეთით გაურევე და თმაზედ შესცხოს.

თუ ტანისამოსსა შიგა იყოს ამა წყლითა გარეცხონ და ამა წყალსა მუდამ ტანსა იცხებდეს სადაფისა წყლითა.

20 სხვა სენი არის რომე ნიხლა ჰქვიან, მისი ნიშანი ეს არის რომე თმასა და წვერსა შიგან ქავილი შეექნას, წამალი მისი: პირველად აბი ყუყია ააღებინე და მერმე ყითალი გაუხსენ და ყოველთა დღეთა ძრმითა¹ და ვარდის წყლითა ღარღარას აქნევიანებდი და მუდამ წვერსა და თმასა იბანდეს ქაკუნტლისა წვენითა, ხატმის ფურცლისა წვენითა და აქლილ მალუქის წვენითა.

ნიშანი ქაბრისა, რომე ქატოსა ჰქვიან, რომე თავზედა ქატოვითა მოეკიდების. ისი ორისაგან არის: ერთი აყაფა ჰქვიან და მისი ნიშანი ეს არის, რომე თავისა ტყავზედა იქნების თმისა ძირსა, და თავი შიგნითა მართლად იქნების. მეორე თავისა ამხანაგობითა იყოს და ქატო ბევრი იყოს. ესეცა იქნების, რომე თავი 30 დააწყულულოს, და თმისა ძირი გასივდეს.

წამალი მისი ის იყოს, თუ სუბუქი ქერტლი იყოს, თმისა ძირსა, რომე აყაფი ჰქვიან, ამას სუბუქად წამლითა ეშველებს, რომე როგორაცა ვარდისა და იის ზეთითა და ხატმისა და ბაზრაყატუნის ლაბითა და ქაკუნტლისა ნადულრითა და მისისა ფურცლისა წვენი და უღბოსა ნადულარი, და ნესვისა თესლისა ნადულარი, მუხუ-

¹ სწვრია „ძარმითა“.

დოსა ფქვილი და თურმუზისა ფქვილი, ხატმითა და ძრმითა, ერთობ მარგე არის.

თუ უფრო ავი იყოს და მლიერი და წყლული, უწინ გასახსნელი წამალი უნდა მისცე და მერმე რბილი ლაბები და ზეთები შესცხვით მომატებულთა წამლებითა, როგორაცა ბორათა და ზროხისა ნალულითა და შამანდლითა და მისი წვენი და თხლე და მლოგი და ხახისძირა ეს ყუელა მარგე არის.

10 სხვა, წამალი მარგე, აილე: ღვინის თხლე ერთი ლიტრა ბაღდადური და საპონი ერთი ჟკია, ბორა ოთხი ღრამი, ყუელა დანაყე და ერთად შეზილე და თავსა შემოსდეგ თმას ქვეშე და ერთსა უამსა ედვას მერმე მუხუდოსა და ჭაკუნტლის ნალულარითა აბანე, და თუ იყოს, მერმე მურტისა ზეთითა შეზილე.

თუ თმის თავი ორად გაიხიოს, ის სიხმისაგან იქნების, წამალი მისი: ხატმისა თესლისა ლაბა და ტირიფის ფურცლისა წვენი მარგე არის.

სხვა, წამალი რომე თმა დააყენოს, აილე: წყალ მიუმხუდარი კირი და ზირნიხი სწორი და თუ ზირნიხი უფრო ცოტა ქნა და კირი უფრო, არა გავარა, და საბრი და ცერეცო ერთის წონა წყლითა ჩადევ და ერწამ დადევ და მერმე შემოსდეგ, მერმე მობანე.

20 თუ ხორცისა დაწვისაგან გეშინოდეს, პირველად ვარდის ზეთი შესცხვე და მერმე ის წამალი. მასუკანით ცივის წყლით დაიბანოს. თუ ხორცი დასწვას, აილე: ვარდი, ვარდის წყლითა და ძრმითა გაურივე და შესცხე უშველის.

წამალი სხვა, რომე ეს გინდოდეს რომე თმა აღარ ამოვიდეს სადაც გინდოდეს, თმა დაგლიჯე ჩქიფითა და ბანგის წვენი, აფიონი¹. ძრმით შემოსდეგ და თმა აღარ ამოვიდეს.

სხვა, გამხმარი მხულიკი დანაყე და ბაზრაცატუნისა ლობითა შემოსდეგ და ლენცოფისა მარცვალი დანაყე და შემოსდეგ, თმა აღარ ამოვა.

30 თუ თმის დაგრძელება გინდოდეს, აილე: ულბოსა ფქვილი, ლენცოფისა თესლი, კირი, გუნდა და მურდასანგი დანაყე და შეზილე და თმისა ძირსა შემოსდეგ ერთსა დლეა და ლამესა, და დაეგრუზოს თმა. თუ კიდევ გინდოდეს რომე თმა გრუზობისაგან გამართოს, აილე: ნელთბილი შირბახტის ბორა სარსმეშიგა გაურივე და მით დაბანე და უშველის.

თუ თმას წვერი გაუხმეს წინა გასახსნელი წამალი მიეც, მერმე ყიფალი გაუხსენ, წამალი მისი, დაიჭირე: ბროწეულის ქერქი, მურ

¹ სწერია „აფიონი“.

დასანგი, ზარდაჩობი, ზარედადი¹ გრძელი და ინა თვითოსაგან
თვითო დრამი, დანაყე და ვარდის ზეთითა და ძრმითა შეზილვე და
შემოსდევ, მერმე კვერცხითა და თბილის წყლით დაბანდევ, და
სელის ლაბა და ხატმისა ლაბა და ბაზრაყატუნისა ლაბითა დაბანოს-
თმა, წვერისა მარგე არის.

10 თუ გინდოდეს რომე კაცი გვიან გათეთრდეს, წამალი მისი ის-
არის რომე ბალმისაგან ტანი გამოწმინდოს გასახსნელითა და სარ-
წყევითა წამლებითა, და სასა, იარაჯფეყრითა და ღარღარითა გა-
მოწმინდოს. და მაშუნე მაჯუნი აჭამეთ და საჭმელს ასრე სჭამდეს,
რომე კარგად იდნობდეს და მოდნობის ძალი მეტი იყოს, და ანდა-
ზითა ჭამდეს რომე კარგად იდნობდეს, ხმელი ყველა შემწვარი, და
ერბოშიგან შემწვარი ხორცი საჭმელი, მარგე არის, და ზეავეთაგან,
ნედლისა და გრილისა საჭმლისაგან იფარეზოს.

20 თუ კაცი გუნება გრილი იყოს, საჭმელშიგან პილპილსა, შლოგ-
სა დარიჩინსა და ნიახურისა თესლსა და აყიროს გაურეგდეს, და ცო-
ტას ძველს ღვინოს სვემდეს მარგე არის, და სიმთურალე ზიან არის,
და ნედლისა ხილების ჭამა ზიან არის, და ხელისა გახსნა, აბანო-
და დედაკაცთან წოლა ზიანი არის. და ქაფურსა და ვარდის წყალ-
სა თავსა ნუ მიახლებ. გაზდილი ალილა ქაბული ყოველთა დილა-
30 თა აჭამე, მარგე არის. და ამასაც იტყუიან, თუ კაცმან ეს ალილა
მუდამ იხმაროს, მისთა დღეშიგან არ გათეთრდეს. ცოტა ატრეფულ-
შისი სანაცლო არის და რევა[ნდი] მარგე არის.

ნი შანი მარგე მაჯუნისა, აიღე: შავი ალილა, ამილა, თუითო
წილი, ბალახურისა თაფლი ნახევარ წილი, ზროხისა ერბოთა დაა-
სოვლე და თაფლითა შეზილვე, მარგე არის.

30 ნი შანი თმისა შეღებვისა, აიღე: გუნდა მწვანე უხუ-
რეტელი, რაც გინდოდეს დასცხე ზეთი ჩაყარე ტაფათა, დაწვი, ას-
რე რომე ცეცხლი არ მოედვას, ასრე დაწვი რომე შიგ ზეთი არ
დარჩეს მერმე გაახმე კარგად დანაყე და გაცერ და შეინახე, რა მო-
გინდეს აიღე მისგან ათი დრამი და დრამი ხუთ ხუთი დანგი ქენ-
ოთხი დრამი და ან სამი დრამი ლახოსტაკი და დრამ ნახევარი შა-
ბი და დრამნახევარი მარილი და ორი დრამი ყარანფული, ეს ყვე-
ლა დანაყე და გაცერ და გაურივე ერთმანერთსა და თბილითა წყლი-
თა შეზილვე, გააფუვე და მერმე გაქენ თბილითა წყლითა და შეს-
ცხევ, ორჯერ შეღებავს და თმასა გააშავებს ბრძანებითა ღთისათა.

სხვა უმცროსი საღებავი, აიღე გუნდა დამწვარი და გარცხი-
ლი ვითა ზემორ დაგვიწერია, ისრე ოცდა[ა]თი დრამი და ლახოსტაკი

¹ უნდა იყოს „ზარეფანდი“.

წამი დრამი და ნიგუზის ქერქი გამხმარი დანაყილი და გაცრილი
რეთი დრამი და მარილი ანდრანი და ნიშადური ოროლი დრამი
დანაყილი და გაცრილი და ნედლის ნიგუზის ქერქისა წვენითა შე-
ზილგ ანუ მურტისა წვენითა, ანუ თუთუბოსა წვენითა, მერმე დას-
დგა რომე გაფუვდეს და მერმე გაქნა თბილითა წყლითა და თბი-
ლად შესცხვე, ორჯელ ზედიზედ შეღებავს ღთითა. მერმე დილეუ-
ლად აბანოს დაიბანოს და იცხე ზეთი ქინძისა ანუ ზირკისა.

10 სხვა ნიშანი საღებავისა რომე შეღებავს თმასა წითლად ბძა-
ნებითა ღთისათა, აილე: ხატმი კარგი, ახალი ორი წილი და ინა
ახალი ერთი წილი და შეურივე ერთად და დასცრენ და თუთუბოს
წვენითა შეზილენ და გააფუვე და შეღებოს ერგების¹.

33 კარი, პირისა ფერისა ნიშანი, რომე ფერი გამოეცვალოს.
ორისაგან იქნების ერთი სიშავე, რომე ეს არის პირი გაუშავდეს,
მეორე გაუყვითლდება, რომე პირი გაუყვითლდეს.

თუ პირის სახე გაუშავდეს დიდის ქარისაგან და სიცივი-
საგან იქნების და მზისაგან და აბანოსა უბანელობისაგან, მლაშის ხორ-
ცისა და სევდისაგან, რომე სევდიანი საქმელი ექამოს.

20 თუ პირის სახე გაუყვითლდეს ის სნება არის და ტკივილი გა-
მოეცადოს და დიდი ნალველი და დედაკაცთან ბევრი მისულა და
ერთობ სიციხეშიგან ყოფნა, და მიწის ქაშა, ძრმისა და ნიახურის ქა-
შა, სენებისაგან, და სახლშიგა რომე ბევრი ზირა ქირმანი იდგეს, იმ
სახლშიგან ბევრი ჯდომა გააყვითლებს, და ავის წყლის სმა.

თუ ზირა ქირმანი დანაყო, პირსა შეისვა, გააყვითლებს. წამალი
მისი მსხვილისა ცერცვისა ფქვილი, ქერის ფქვილი, ქასნის ფქვილი,
ხვარბლის ფქვილი გაცხილი და მუხუდოს ფქვილი და ნიშასტაგი
სწორ სწორი ერთმანერთშიგან გაურივე და წყლით დაალბე და პირ-
სა ამით დაიბანდი, ერთობ მარგე არის, და საქმელად მუხუდოსა
სქამლი, თოხლო კვერცხი, ხორცის წვენი და წმინდა პური, ახალი
რძე და კარგი ღვინო და ყველა პირის სახეს გააწითლებს.

30 თუ გინდოდეს რომე პირის სახე მართლად შეინახო რომე
ქარმან, სიცივემან და მზემან არ აწყინოს აილე კვერცხის ცილა და
თეთრის პურის გული გაურივე და პირსა შესცხვე, მარგე არის. და
თუ სამეცი არაბი წყლით გალესო და შესცხო ისიც მარგე არის.

თუ თვალშიგან წითელი ნიშანი გამოჩნდეს თეთრი მურდასან-
გი დანაყე ქათმისა ან ბატისა ქონითა შეზილგ და შემოსდევე, მარ-
გე არის.

¹ აქ ჩამატებულია დედნის ხელით, უადგილოთ: „ვის დებვის გამოცხადება
არ უნდოდეს“.

თუ თვალისა ან ცემისაგან ან ნაკრაობისაგან ლურჯი ან მწვანე ნიშანი გამოჩნდეს, წამალი მისი, ორი ახალი ნატეხარი წყლით ერთმანერთზედ გალესე, შესცხე. სხვაცა, ბოლოკის თესლი დანაყე და შემოსდევ მარგე არის.

თუ პირზედა ნაყვავილევი აჩნდეს ანუ ქვიტრუში, ანუ სხვა წითელი რამე აჩნდეს, წამალი მისი, აიღე: სოსნის ძირი, ყუსტი და მურდასანგი და ირმის რქა დამწვარი, ბორა და ვაშაყი ყველა დანაყე და გოსაფრისა ყვითლისა წვენითა შეზილე და შემოსდევ დარაც ჩნდეს ყუელა წაილოს.

10 სხვა წამალი გამრცდილი, აიღე ყუსტი დარიჩინი დანაყე და გოსაფრისა ყვითლისა წვენითა შეასოვლე და შემოსდევ, ნიშნები ყველა წაილოს. თუ ტანზედა ან ასოზედა ან ალურჯდეს, ან აკრელდეს ნიშნებივითა ამას ზემოთ რომე წამლები სწერია ის არის.

10 18 კარი ბაყისა¹, ბარასისა და ასაფასი და შირნასი და ჯუაზიმისი რომე ქაშოეთელსა ჰქვიათ. სამივე ამა კარშიგან სწერია. ნიშანი ბაყისა და ბარასისა იცოდით ორი ფერი არის, ერთი თეთრია და ერთი შავი არის, ესე საკმლის უნდომობისაგან იქნების. მადნობელისა ძალი უძლური არის და საკმელს ვერ მოიღობს და დაფია ძალიანი იქნების და სენსა გარეთ ტყავშიგა გამოზიდავს. 20 ნიშანი მათ შუა ეს არის, რომე თეთრი, ბალღმისაგან არის და შავი, სევდისაგან.

აწე ბაყისა და ბარასისა² შუა ნიშანი ეს არის, რომე შავი ბაყის ტყავი სქელი იყოს როგორცა თევზის ქიცვივითა, ფოლფოლი ისეთი იყოს და ქაროდეს ესე ჯაზიმისა წინამძღვარი არის რომე ქაშუიან [ჰქვიათ] მაგრა შავი ბაყი ამა ნიშნებითა ერთობ ძნელი [გამოსაცნობი] არის. შავსა ბაყზედა შავი თმა ამოვა ან წითელი, და ბარასაზედა თეთრი თმა ამოვა.

შავისა ბაყისა ნემსითა დაჩხულეტა უნდა, თუ სისხლი ამოვა გამრთელდების, და თუ სისხლი არ ამოვა ავი არის.

30 თეთრის ბაყისა, ხელი შეუსვას მაგრად თუ გაწითლდეს გამრთელდების, თუ არ გაწითლდების ავი არის. ამათშუა ნიშანი ეს არის რომე შავი ბაყი ხელშიგან მაგარი არის და შავი ბარასი ხელშიგან რბილი არის. და თეთრი ბაყი რასთონიცა რბილი იყოს უარე არის და შავი ბარასი რასთონიც რბილია სჯობს.

თუ ყოველთა დღეთა იმატებოდეს და ადგილი დაეჭიროს უფრო ადრე გამთელდების, ამისთვის, რომე წამალი უკეთ მოეკიდების

¹ სწერია „ბოყისა“.

² სწერია „ბარახასა“.

წამალი თეთრის ბაყისა უწონ გასახსნელი წამალი აალებინე და ზედა უმცროსა ატრეფულსა აქმევდი. ენდრო და შატრაჯი დანაყე სწორ სწორი და ძრმითა ტლედ შემოსდებდი. სხვაცა ტლე აილე, აბუტარატი და ზირნიხი ხუთხუთი დრამი, ბოლოკის თესლი ათი დრამი დანაყე და ზედ ძმარი დაასხი და ცას ქვეშ დადგი ერთსა დღესა მერმე ტანი კარგად დაიბანე და მხესა ქვეშე შეიცხე და ერთსა ეამსა მზის ქვეშ იჯდეს, მერმე დაიბანოს.

10 სხვა, უფრო ძალიანისა ტლისა, აილე: ბოლოკისა თესლი, პრასის თესლი, ფუა, აბუტ[ა]რატი, შეთრაჯი, შამანდალი, მაზარონი, მლოგი, საყმუნია ეს წამლები სწორ სწორი ქენ, დანაყე და ძრმით შეზილე და ტლედ შემოსდევ ეს ტლე ერთობ ძალიანი არის. თუ ერთობ არ დაგეჭიროს ნუ ახმარებ და როგორაცა იმა ბაყზედა ყვავილივით ამოვიდეს მანამდი წამალს ნუ უზამ, სადამდის არ დასწყინარდეს, მერმე კიდევ უწამლე.

20 შავის ბაყისა. გასინჯე თუ სისხლისა დამეტების ნიშანი ნახო უწინ ხელი გაუხსენ, ბასალიყისა ძარღვი და სევდისა გასახსნელი, ამა წესითა აალებინე, აილე: აფთიმონი ოთხი დრამი, ლარიყონი ნახევარ მიტყალი ან ერთი მიტყალი, შავი ალილა უგურკო ხუთი დრამი, ბასვაჯი ორი დანგი უსტუხუდუსი ორი მიტყალი, უგურკო ჩამიჩი ოცი დრამი, ლელვი ხმელი ოცი მარცვალი, აჯალ არმანი და ლაჟუარდი¹ ნახევარ-ნახევარ დრამი, ერთი არ იყოს ორივე ერთმანერთისა სანაცლო არის, ხარის ძირა ნახევარ მიტყალი, ეს წამლები ყველა ნახევარზედ დანაყე და კოქობშივა ჩაყარე და ზედ სამი ლიტრა ბალდადურითა წყალი დაასხი და ადულე სანამდი ერთ მოიყაროს, მერმე გამოწურე ამა წამლებისაგან ყოველთა დღეთა თვითოს კვანჩხას შეასვემდი მულჯუმლითა. და ესე მაჯუნი შეუწყევით, აილე: ალილა შავი და ქაბული სწორსწორი, გურკისაგან გამოწმენდილი და აფთიმონი სწორსწორი დანაყე და უგურკოთა შავისა ჩამიჩითა² შეზილე ყოველთა დღეთა, ერთისა ჯავზის ოდენი აქამე მარგე არის.

30 ნიშანი საფასი და ბარნასი რომ არს სურსაილი. საფა თავზედა გამოვა და ბარანა პირისა სახესა და ტანზედა მღერივითა იქნების მაგრა ხორცშივა არ ჩაჯდების, არც მოსჭამს, გარეთ ტყავზედა იქნების, გაფართდეს და გაპრტყელდეს და გამრავლდეს ტანზედა, არც სტკიოდეს და არც ქაოდეს და არც ეწოდეს, თუცა ქაოდეს ცოტად.

საფასა ნიშანი ეს იყოს: რომე თავის ტყავზედა გამოვა რაგვარადაც წურილი, მღერი და ორი რიგი იქნების. ერთი ნიშანი

¹ სწერია „ლაჯუარდი“. ² სწერია „ჩამითითა“.

იქნების რომე მისგან ნამი ამოვიდეს თხელი ანუ სქელი, როგორაც თაფლი შარნა უფრო ქაოდეს და ეწოდეს საფასაგან.

საფასა წამალი, თუ სისხლი მეტი იყოს უწინ ყიფალი გაუხსენ, მერმე კისერზედ ორგნით კოტოში მოჰკიდე, თუ არ ეშველოს შუბლის ძარღვი გაუხსენ, და თუ საფა ხმელი იყოს ყურის უკან ძარღვი არის ის გაუხსენ და მისი სისხლი თავზედ შესცხევ. მერმე წითელი მალამა, რომე ზეთის ხილისაგან ზეთისა და ზარდანჩობისაგან და ძრმისაგან შექნილი იყოს, იმას დასცხებდი მარგე არის. აიღე: ხვარბლის ქატო და ქაკუნტლის ფურცელი, ეს ძრმითა და წყლით მოაღულე და თავი იმით დაბანე, და ნინოფრისა ზეთი, იის ზეთი, ნიგუზისა ცხვირშიგა ჩაუშვი.

იცოდი საფა უფრო სისხლისაგან იქნების, თუ შარნა იყოს, თუ სისხლისაგან და ზაფრისაგან იყოს მისი ნამი თხელი იყოს და ეწოდეს. თუ მლაშე ბალღმისაგან იყოს, მისი ნამი სქელი იყოს, თუ ზაფრისაგან იყოს, მას გასახსნელი უნდა ალილისა, აიღე: ალილა ხუთი ღრამი გურკისაგან გამოწმენდილი და ხუთი ღრამი აფსანთინი, ალილა და აფსანთინი ერთს ლიტრას წყალშიგან დაალბე ერთსა, დღესა და ღამესა, მოაღულე ასთენიერთი, რომე ერთ სასმელად მოიყაროს მერმე გამოწურე და ერთი დანგი საყმუნია გაურივე და შეასვი ფარეზითა.

თუ ბალღმისაგან იყოს: აბი საბრითა, აბი ყუყუითა უნდა გახსნა. ნიშანი ტლისა, აიღე მურდასანგი, ზარნაჩობი, მწარე ნუშის გული, სწორ სწორი ყუელა ძრმითა და ვარდის ზეთითა შეზილე და შემოსდევე; თუ მარტო გოგირდი შემოსდევა ისიც მარგე არის.

სხვა წამალი, აიღე: ზარდანჩობი, ინა, გრძელ-გრძელი ზარგანდი, მურდასანგი და ბროწეულის ქერქი და ყუელა სწორ სწორი დანაყე და ძრმითა შეზილე, ვარდის ზეთი გაურივე და შემოსდევე.

ზაქარიას შვილი აქიმი იტყვის; რომე საფასათვის ამისი უკეთესი წამალი არ იქნების, რომე აიღე ძველი თორნის ნატეხი და მარილი სწორ სწორი დანაყე წმინდად და დაზილე ძრმითა და შემოსდევე.

ნიშანი ჯუზამისა, რომე ქაშოეთელისა ქვიან, მისი ნიშანი ეს იყოს რაჟამს ფერო პირისა გაუწითლდეს და მერმე გაუშავდეს და გაუმსხვილდეს ხან ჩავარდეს და წამწამი და წარბი გასცვივდეს და ცხვირისა არაფერი სული არ ეცემოდეს და მუდამ ცხვირსა სცემდეს, და თავსა და პირს ნიადაგ ოფლი სდიოდეს და პირი უმწარდებოდეს და უყარდეს, რა ეს ნიშანი ნახო, იცოდე რომე ჯუზამი არის. თუ მთისა ქუეყანასა იყოს ბარსა წაიყვანეთ და თუ ბარ-

სა იყოს მთასა წაიყვანეთ, და ადგილისა ცულა ერთობ კარგი არის. საკმელი ასრე შეუწყევით, რომე პურსა დანაყილსა ქერისაგან გამოაცხოვდით, და ანუ ნახევარი ქერისა და ნახევარი ხვარბლისა წმინდისა აკამეთ თაფლითა და რძითა და ხორცსა მსუქანსა ჭაკუნტელრთა და პრასითა შექნილსა აკმევდით კაპრისა ძირისა და კამისა თესლისა ურევდით, და ბოლოკსა აკმევდით, და ქალმისა ჭამაც კარგი არის, და ახალი ლელვიცა კარგია და თეთრი ყურძენი საკმელად, ნუშის გულიც კარგია და მოასფარისა¹ თესლიცა კარგია, რომე ალისარჩულისა საღებავსა ქვიან, ჯალლოზაც² კარგია. ესე საქამადი მოუხდების და მლაშესა თევზსა სკამდეს და არწყევდეს. და გასახსნელსა წამალსა აიღებდეს.

10

თუ ან ერწყვიოს ანუ გასახსნელი წამალი აელოს დილეულად უზმა, დაწურვილსა ტკბილისა ნუშისა ზეთსა შესუემდეს ყოველთა დილათა მარგე არის.

თუ ისი სენი გამრთელბოდეს, თხელს ლუინოსაცა სუემდეს არა გავარა. გულშიგა ნავლელს ნუ ჩაუშუებს, ნიადაგ მხიარულად იყოს და რაცა მღიერსა აწყენდეს მისგან იფარეზოს. და მუდამ წამლებითა ლარლარას აქნევიანებდეთ და გამოასხემდეს. და ნიადაგ ტანსა იბანდეს, ასრე რომე შიგ ბოლოკისა და მუხუდოსა ფურცელსა ურევდეს.

20

და ულბო მოადულოს და მისსა წყალსა საპონსა გაურევდეს და მითა იბანდეს, ისიც კარგი არის. და გაუხსენ ძარღვი კათოლიკე და ორივე კოჭნი გაუხსენ და მერმე შუბლი გაუხსენ. და მასუკანით რა ხანი გამოვიდეს, შეასვი გასახსნელი მათბუხი აფთიმონისა, და მას უკანით შეასვი იარაჯი ჯალინოზისა.

ამას უკანით დასწვი ყურსა ზევით³ ორგნითვე და ეგრეთვე ამას უკანით კისრის თავი და შუბლი დამართებით, და დასწვი ანჯარისა ძირი, ნებათა გასაყოფნი და ორივე ფერხთა ტერფნი და საფეთქელთა და კისრისა ჩურღმუტი.

30

ჯალინოზ თქვა: ერგების ამა სენსა დიდი თრიაყი და დიდროანი მაჯუნები. ესე სენი ძნელი არის და ძნელად გამოვა ამისგან კაცი. ესე ფსელსა გარყუნის კაცისასა და შვილსა გაუაფებს და რცა იგი გამრთელდების. და ვინცა ქ[ა]შვეთელსა თანა იქნების, ანუ მისსა ჯამშიგა სკამს და სუამს მასაც გაყუების, და ერთობ რიდება უნდა, იცოდით ბრძანებითა ღ[თ]ისათა.

¹ სწერია „მოსაფარისა“.

² სწერია „ჯალაუზყა“.

³ სწერია „ზეთი“.

ამ კარი რომე კაცსა გარეთა მუწუკები, ანუ სხვა მღიერი რამე გამოესხას. ესე ყუელა იქნების. სუბრი ესე არის რომე, ესე სენი სიცხისაგან არის, კაცსა გამოესხას მუწუკი ანუ სისხლკორდა და აწყენდეს. იმას გასახსნელი წამალი მიეც ალილას მათბუხივითა. თუ წელთა ზეითა იყოს ყიფალი გაუხსენ, თუ წელთა ქუემო იყოს ბასალიყე გაუხსენ. თუ გინდოდეს რომე ფიცხლად დაჟამდეს, ლეღვი დანაყე და ცოტა ქერის ფქუილი და ბაზარყატუნისა ლობი დაიჭირე და ესე ლეღუი შიგ გაურივე და შემოსდეგ ზედა, თუ გახეთქოს კარგია, თუ ვერ გახეთქოს ტრედის ხუნდის სკინტილი გაურივე, შრეში და ცოტა ვაშაყი, ვაშაყი დაადნევე, ესე წამლები იმაშიგა გაურივე და შემოსდეგ.

თუ ამან არ გახეთქოს მაზარიონი დანაყე და შრეში გაურივე და შემოსდეგ და გახეთქს. თუ ამისი გამრთელეზა გინდოდეს მალამა შემოსდეგ თეთრი.

თუ არ გამოწმინდოს მითა, ჩიბიზაგ, მათრახის ტარსა რომე შეიქმან გრაკი იმაქ ქვიან, დანაყე და თეთრსა მალამაშიგან გაურივე, გაამთელეზს ღთითა.

თუ გუიანად გამრთელდეს ანძრუთი დანაყე, ძმარშიგა გაურივე და შემოსდეგ.

სხუა გამომავალი, რომე დულბული ქუიან, ან ტანზედა გამოვა და ან ღლიასა. პირველად ნიგუზის ოდენი გამოვა, მერმე დლივ და დლივ იმატებს. როგორაცა გამოჩნდეს ბასალიყე გაუხსენ. თუ ცხელი იყოს და წითელი ის ალაგი, ვარდის ზეთით დაუხილვე წყნარად.

თუ ღლიაშიგა იყოს კათოლიკე ძარღუი გაუხსენ და ბაზარყატუნისა ლაბა ვაშლის შარბათითა შემოსდეგ, რომე დაამწიფოს და როგორაცა დამწიფდეს გაუხსენ, და თეთრი მალამა შეუწყევ, რომე გამრთელდეს.

სხუა ნიშანი გამამავალისა, რომე ნარიფრას ქუიან. ნარიფრისი მისთუის უძახიან, რომე ტანი ცეცხლივითა ენთებოდეს, ქუნთრუშივითა გამოვა და წმინდა წყალი გამოვა, და ასრე ცხელი იყოს როგორაცა ცეცხლი და ყუითელი წყალიცა სდიოდეს.

როგორაცა ეს გამოჩნდეს, ხელი გაუხსენ და თეთრი მალამა შეუწყევ და შემოსდეგ, რომე გაგრილოს. თუ არ გამრთელდეს, ყიფალი გაუხსენ და სისხლი ცოტა გამოუშუი. და მუდამ გილიერმანი ქინძის წუენითა შეასუი ზედა, და ტყემლისა შარბათი შეასუით. და საქმელი ოსპი შეუწყევით წყლითა.

სხუა გამომავალი, რომე დუღბოლხუი ქუიან, რა გამოვა ერთობ ქავილს დაუწყებს, და რა ქავილსა დაუწყებს დაწყულულდების და ყოველთა დღეთა იმატებს, ხელიც გაუხსენ და წურბელაცა მოკიდე და გრილი ტლევებიცა შეუწყევ.

სხუა რომე ფეტუივითა წურილ წურილად გამოესხმის, და სადაცა გამოესხმის კიდეცა აუსივდების და წყალიცა დასდიოდეს ყუითელი, მერმე რომე ხანი გამოვიდეს სული აედინოს. წამალი მისი, პირველად აფთიმონისა მათბუხი ააღებინე და სადაც გამოესხას გრილი ტლე შეუწყევით. აიღე: სანდალი, ქაფური, ქანის წუენი, ძალის-
10 ყურძენას წუენი, ქინძის წუენი, სანდალი და ქაფური შიგ გაღვსე და ცოტა ქერის ფქუილი გაურივე და ზედ შემოსდევე. ჯულაბი და თარანგუბინი შიგ გაურივე, აქალისა¹ ძარღუი გაუხსენ.

თუ ტანზედა მღიერები გამოესხას, ისი ოთხი ფერი არის. ერთსა ამარ ჰქუიან, მეორესა ათაშფარი, ის სენი ცეცხლი არის, მესამესა ნამლა, მეოთხესა გავარსაი².

ნიშანი ამათი: თუ ამარა იყოს, მისი ნიშანი, ამარა მღერი არის ერთობ მხურვალი და წვითა ამოვა, ერთობ ქაოდეს და ტყავიცა მოსქამოს და ბაყლიც სდიოდეს. და მღერი ხმელი და შავი გამოესხას და კიდეც ყარდეს. და მღერი მუხუდოს ოდენი იყოს, ანუ უფროსი. და ესეცა იქნების რომე მღერი არ გამოუჩნდეს მაგრის ადგილი ქაოდეს, ეწუოდეს. ესეც იქნების, რომე მწოვეთ ცხელე-
20 ბა გამოუჩნდეს და კიდეც მოკუდეს.

წამალი მისი: პირველად ხელი გაუხსენ და სისხლი ბევრი ადინე, ოსპი ქერქ გამძურალი და მრავალძარღუას ფურცელი განხმარი დანაყეთ და ქერის ფქუილშიგან გაურივეთ და წყლით შეზილეთ და ტლედ ზედ შემოსდევეთ. და საკმელი ყუელა გრილი და ნედლი შეუწყევით. და რაც ერთისა დღისა ცივებასა და დიყისა ცივებისა საკმელი [არის] ის შეუწყევით.

თუ ათაშფარასი იყოს, ისი სენი ცეცხლსა ქუიან, მისი
30 ნიშანი ის არის რომე მღერივით გამოვა თხელი, მოთეთრო, ბუშტ ბუშტივითა და შიგ წყლით სავსე იქნების. ქაოდეს და ერთობ ნამეტნავად ეწოდეს. და მისი მიზეზი სიმხურვალე და სიმწუავე სისხლისა იყოს, უწინ ხელი გაუხსენ და მერმე ალილითა და თაბრინდითა მუცელი გაუხსენ, და ყოველთა დღეთა ქერისა და აყიროსა წუენი და საზამთროსა წუენი, და კიტრისა თესლი და თუხმაქანი და ბაზარყატუნასა წუენსა შაქრითა შეასუემდი. და იმა მღიერსა წყლისა

¹ სწერია „აქლია“.

² სწერია „გავრასი“.

გამოშუება უნდა. და თუ ამა მღიერისა ტყავი ფრჩხილითა აიღო სჯობს ერთობ, ამისთუის რომე წყალი აღარ დადგების შიგა. ის გამონაშუები წყალი მჩუროთა მოხოცე და გარეშემო გილიერმანი გალესე-და შემოსცხე, და თეთრი მალამა იმ მღიერზედ შემოსცხე მარგე არის.

თუ ნამალა იყოს მისი ნიშანი ისი იყოს რომე წურილი მარცუალივითა მღიერი ამოვა ხშირად ახლო ახლო, და ერთადაც შეიყრების და ადგილსაც იცულის და ამას გუანდეს რომე კიდე რამე მიკბენსო. ფერად ან წითელი იყოს ან ყუითელი.

10

მისი წამალი: დახედუა უნდა, თუ ზაფრა მეტი იყოს, უწინ ყუითლითა ალილითა მუცელი გაუხსენ და მერმე ხელი გაუხსენ. და თუ სისხლი სჭარბობდეს, უწინ ხელი გაუხსენ და მერმე მუცელი გაუბილე. აილე: სანდალი გილი ერმანი, უმარილო და აფიონი, და შაფი მამისა, და ვარდის წყლითა შეზილე და ყურსები შექენ და ჩრდილსა გაახმე და რა მოგინდეს იხმარე ძრმითა, გალესე და შესცხე, ერთობ მარგე არის.

20

თუ გავარსაი¹ იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს, წურილი და მაგარი იყოს. მღიერი ესე სევდისა და ბალღმისა გარევისაგან, ზაფრა-
რაც გაერევის. მისი საჭმელი მუხუდო ქერის წყლითა ჭამოს, შექნი-
ლი, [და რაც] სევდას მოუმატებს იმისგან იფარეზოს.

ამისი წამალი, რაც ნამალასა სწერია ისივე წამალი ამას ერგების, ამისთუის რომე ფერი, ნამალას ფერსა გავს და აფიონისა გასახსნელი ააღებინე და აფიონი მოუმატე ანდაზითა, მარგე არის ღთითა.

ნიშანი მანთულიასი ის არის რომე, ტანისა გზანი შეიკრნენ, და საჭმელი კარგად ვერ მოიღნოს და დიდთა და ცივთა ღამეთა, ტყავისა სისქე და ქავილი გამოუჩნდეს.

30

მისი წამალი: პირველად ხელი გაუხსენ და მერმე ალილას მათბუხი მიეც და ხვარბლის ქატო ძრმითა ტლედ შემოსდევ, და
ჭაკუნტლისა წუენი და მსხუილის ცერცუის ფქუილი ტლედ შემოს-
დევ მარგე არის. თუ ქავილი გაუგრძელდეს, იმ სენისა გუარი სქელი იყოს. და უღბოსა ფქუილი თაფლშიგა გაურივე და აბანოშიგა ტლედ შემოსდევ, მარგე არის.

ნიშანი ჯარბასი, რომე მუნსა ქუიან, ესე სქელისა დამ-
წურისა სისხლისაგან დაიბადების, რომე ძარლუებშიგან გამოკრებუ-
ლი იყოს, ამას გუენება შიგნითით გარეთ გამოაყენებს და მუნად

¹ სწერია „გვრიასია“.

შეიქნების. იცოდით მუნი ორფერი არის, ერთი ნედლი და ერთი ხმელი.

წამალი მისი: ხელი გაუხსენ, მერმე ყუითლის ალილისა მათბუხითა და ქაბულურისათა და შასთარათა, მარგე არის. მათბუხისა შექნა: აიღე ალილა უგურკო ხუთი დრამი ათ დრამამდისინ, ქუაბულური ალილა ხუთი დრამი, შასთარა ათი დრამი, ეს ყუელა ერთსა დღესა და ღამესა წყლითა დაალბე, მერმე მოადღე, ასრე რომე მესამედი დარჩეს, მერმე გამოწურე ხუთი დრამი თაბრინდი შიგ დაალბე გამოწურე და შეასუი. და შასთარას ნადულებიცა მარგე არის, რომე შესცხო, თუ მოუნდეს ერთი დრამი საყმუნიაცა გაურივე ფარეზითა როგორცა სწერია.

იცოდით, ნედლსა მუნსა გასახმობელი წამალი უნდა, და ხმელსა გასახმობელი არ უნდა.

წამალი ნედლისა მუნისა: აიღე: ყუითელი და წითელი ზირნიხი მურდასანგი და ვერცხლისა აკლიმი¹, თუ არ აყოს იმისი ზომა ესევე მურდასანგი ქენ ზარდანჩო და აბუტარატი, ხარზარას ფურცელი და ნიშადური და გრძელი ზარევანდი, ამათგან სამსამი უკია, მამკუდარი ვერცხლის წყალი ერთი უკია, ყუელა დანაყე ძრმითა და ზეთისხილის ზეთითა შეზილე და შესცხე. აბანოშიგა ანუ მზისა პირსა და როგორცა გახმეს დაიბანოს.

წამალი ხმელის მუნისა, აიღე: ვერცხლის წიდა ანუ მურდასანგი, აბუტარატი და ხმელი სოსანი და გრძელი ზარევანდი მღებართა კალისა ქუა და ვერცხლისა წყალი მოკლული, ოშნანი, თეთრის ძაღლისა ნავალი, მურდასანგი ყუითელი, გოგირდი ყუითელი და წითელი ზირნიხი, გუნდა, ქანგარა, უმარილო ამათგან სწორ სწორი, დანაყე, გაცარ და ზეთის ხილის ზეთითა ანუ ნიგუზის ზეთითა შესცხე აბანოშიგა, ან მზის პირსა და დაეხსენ სადამდო გახმებოდეს, მერმე დაიბანოს.

სხუა მისი წამალი, აიღე: შამიანდალი, აბუტარატი, სანდალი, ზაფრანა თვითოსაგან სამი დრამი, სპანდისა თესლი რვა დრამი, ვერცხლის წყალი ორი დრამი დანაყე, გაცერ და ბერძულითა ზეთითა სცხე, იმავე ზემოსა წესითა.

სხუა რომე ყუბა ქუიან და ფირონიც ქუიან ამამავალი არის წურილი, ორფერი არის თუ მწოვისა ხილტისაგან² იყოს, ამოსულა მისი წუითა და ჩხულეტი იყოს. თუ სევდისაგან იყოს

¹ „იყლემიანი“.

² სწერია „ხალტისაგან“.

ფირონის ამოსულა ჩხულეტით არ იყოს. წამალი მისი, რომლისაც სენისაგან იყოს, მისი გასახსნელი უნდა, მერმე წამალი ეს უყავ გამოცდილი არის, ტყემლის წებო და ქათირა შესცხე, მარგე არის, დანაყილი გუნდა ძრმით შესცხე მარგე არის.

კმ კარი მაგრისა სიმსივნისა ხარატანისა რომე ქუსა ¹ ქუიან.

და ხანამზირისა ნიშანი მაგრისა სიმსივნისა და სალასი². ნიშანი მაგრისა სიმსივნისა რომე არცა სალასა გუარი იყოს და არც ხანზირასი, სიმსივნე იყოს მაგარი, სევდისა და ბაღმისა გუარი იყოს, მისი წამალი გრილისა ნიკრისისა სწორი არის.

20 თუ სარატანი იყოს რომე ქუსა ქუიან მას ასრე შენახვა უნდა რომე არ დაიფანტოს, თვარა მოკლავს კაცსა. და თუ გაგრძელდეს³, მაშინ უფრო რომე გასახსნელი წამალი ქამზედ უყონ, და საჭმელი შეუწყონ ქერის კორკოტი, ნუშისა ზეთითა, თორხლო კვერცხი, ოსპი ასპანახი და ნიგოზი და ამათი მსგავსი.

20 თუ მწოვედ ცხელი იყოს, ახალი ღო მარგე არის, ჯერეთ არ დამჟავებულებიყოს. სარატანისათვის დიდი ალვა მარგე არის. ყოველთა დღეთა ოთხი დრამი აფთიმონისა ნადულარი მიეც, მარგე არის. და რაც მალახულისა და ჯუზამისა, რომე ქაშოეთელა ჰქვიან, მისი წამალი არის, ისი ყუელ⁴ ამისი წამალია, და რაც სიხმისა და სიმხურვალის წამალი ესე არის, რომე წისქვილისა ქვა გალესო წყლითა, ან სასრევი, ან ხვალაზნა გალესოს წყლითა და შესცხო.

ამ ნალესსა შიგა თუთია, უმარილო და საბრი, ამა ნალესავის წყალშიგა გაურივე და შესცხე, სარატანისა არა დააფანტავს და არც დააწყლულებს. და პირველასა გამოსულასა შესცხო, კიდევ გაამრთელებს.

30 სხვა სიმსივნისა, რომე ქარისაგან იყოს, სახსარშიგა მოგროვებულიყოს და გასიფებოდეს, მისი წამალი: კოტოში მარგე არის, ასრე რომე სისხლსა ნუ ადენ. მისი წამალი: აიღე აქნასა კედელს რომ ხაშურივით მოეკურის, ისი და ცოტა კირი გაურივე, ასეთი რომე წყალი არ მიხლოდოდეს და წყლით გაქენ და შემოსდეგ.

სხვა, აიღე: მუმურღანი, რომე ცერეცოს ზეთშიგან შექნილი იყოს და ხმელი ზუფაშიგა გაურივე და შემოსდეგ, მარგე არის, თუ სტკიოდეს მაშინ ზეთის ხილის ზეთითა მატყლი დაასოვლე და შე-

¹ სწვრია „კვესა“.

² აქ განმეორებულია კიდევ „და ხანზირასი“.

³ აქ ჩამატებულია „კაცი“.

მოსდევ მარგე არის. და თუ იმისი შემოსახვევიცა ვარდის ზეთით დაასოვლო სჯობს და შემოაკრა. ყველა ნელთბილი შემოსდევ და თუ გაცივდეს, კიდევ გაათბევ, აიღე და კიდევ შემოსდევ.

ხ ა ნ ა ზ ი რ ი ს ი და ს ა ლ ა ს ი, ორივე ერთმანერთსა გაეს მაგრა ხანაზირი¹ მაგარი იყოს რომე არ იძუროდეს², და სალა ხორცსა და ტყავს შუა იქნების ის იძურის შუა.

ნიშანი ხანაზირისა რომე თავით ამოვა, მაგრა ხელითა რომ გაშინჯო არ იძურის ტყავშიგა და ხორცსა ზედა დამაგრებული იქნების, ხორცის ფერი იქნების. ამას თუ არა სწამლობ ადრე ავი
10 სენი არის და პირსა გამოიღებს და აღარ გამრთელდების. და იქნების, რომე უმტკივრად იყოს, იქნების რომე სტკიოდეს. და კაცი მოწიფული იყოს უფრო ძნელია. ესე სენი მსუქანსა და ყელ მოკლეს კაცს უფრო დაემართების.

მისი წამალი, მძიმისა, მჟევისა საჭმლისაგან იფარეზოს და სალამოს ნურასა სკამს და დილასა კარგი და მშუენე საჭმელი ჭამოს. რწყევა უნდა წამლებითა, რომე სენისა გუარი გამოწმინდოს, და ხელისა გახსნა უნდა და კოტოშის მოკიდება, მარგე არის, და სასთაული მაღლად დაიდვას.

პირველად გამგრილებელი წამალი უნდა როგორაცა ქათ
20 მისა და ბატის ქონი მაღამად ქნას და შემოსდვას, რომე დააღბოს, მერმე გაკვეთა უნდა და ჟანგარისა მაღამითა გამრთელება. ესე ერთობ მარგე არის. აიღე: სუმბული სალიხა, აზი ბალასანი, უდი, ბალასანი, ასარონი, დარიჩინი, ზაფრანი და მასტაქი თვითო დრამი, საბრი თექუსმეტი დრამი, უსტუხუდუსი და შამიანდალი ხუთ ხუთი დრამი, თურბუთი შვიდი დრამი, საყმუნია ოთხი დრამი ინდოური მარილი, ყველა დანაყე და გაცერ და აბები შექენ, ჩრდილსა გაახმე, როგორაცა წესია და მისგან შესმა ორი დრამი და ნახევარი ანუ სამი დრამი.

ნიშანი დახილიონისა მაღამისა, აიღე: დანაყილი მურდა-
30 სანგი ერთი უკია, ზეთის ხილის ზეთი, გაშავდეს, მერმე აიღე ულბოსა ლუაბი ორი უკია და სელისა ლუაბი ორი უკია, ხათმისა ლოაბი ერთი უკია ეს ლოაბები იმა შავსა ზეთშიგან გაურივე და მოადუღე, რომე გასქელდეს და ახმარე.

თუ გინდოდეს რომე დახილიონისა მაღამა უფრო ძალიანი შექნა, აიღე: ფასი და სოსნის ძირი და მრგვალი ზარევიანი, თვი-

¹ სწერია „ხაზირა“.

² სწერია „იბუროდეს“.

თოსაგან სწორ სწორი დანაყე შიგ გაურივე. ესე დაალბე, და როგორაცა დალბეს, გამოწურე, გაზილე და რაც ავი იყოს მოსწმინდე, მერმე ჟანგარისა მალამითა გაამრთელე.

ჟანგარისა მალამა, აილე ჟანგარა ორი დრამი, ელიქირუმი¹ ხუთი დრამი, ზეთის ხილის ზეთი სამი მიტყალი და ცვილი, რაც მოუნდეს, მალამა ქენ და მით გაამრთელე.

ნიშანი სალასი, ის არის რომე ხანაზირსა გავს, მაგრა ხანაზირი არ იძურის და სალა იძურის, და ტყავსა და ხორცს შუა იქნების, და თუ არის მისი წამალი, დასტაქარი არის, რომე გაკვეთოს და ბუდითურთ ამოართვას. ისი ზეთი ხორცივითა იქნების, ზოგი თაფლივითა, ზოგი წყალივითა და ზოგი ისეთი იყოს, რომე ფეტიცივითა გამოსცვივა. მას ნიშნითა მას გაკერნა² ასრე უნდა, რომე მარცხენითა ხელითა ტყავსა ასწიენეს, ასრე რომე სალასა მოშორდეს, ასე გაკვეთოს; და ამას მოიჭირვე რომე სალა ბუდითურთ ამოაგდოს, და თუ გაკვეთოს, თუ ტყავი მეტად მოვიდეს მოაკვეთინოს რაც მეტი იყოს და შეაწყონ დახილონისა მალამითა გამთელოს.

თუ გინდოდეს რომე სალა გაარბილოს ვაშაყი ძრმითა გალესე და შემოსდევე და ქალმისა ძირი ფისითა გაზილონ და შემოსდვან და კარაქითა მარგე არის, დახილონისა მალამა ერთობ მარგე არის ამაშივა.

ნიშანი ხილონისა მალამისა: აილე: ცვილი და ქაქნაჯ და ზროხის ქონი და ფისი სწორ სწორი და ზეთის ხილის ზეთი შიგ გაურივე, ცოტა შეზილე და ახმარე.

თუ გინდოდეს რომე სალა მოამწიფო, აილე წყალ მიუმხუდარი კირი ოთხი წონა, ღვინო ორი წონა, ბორა არმანი ორი წონა, შავი საკმელი ერთი წონა, ყუელა ნაცრის წვეწვივა გამოადულე და სპილენძის ჭურჭელშივა შე-ნახე, ასრე რომე არ გახმეს და შემოსდებდი.

თუ ახლად სალა გამოჩნდეს, მისი წამალი, დაიჭირე: აშაყი ძრმითა გაადნევე და ზედა დააკარ, და ამა სალასა ზომა ტყვია გააპრტყელე და ზედ დააკარ, შეუხვივე მაგრად, სამსა დღესა, მარგე არის. და თუ ვერ გაადნოს, მერმე აილე საბრი და აზუზი და აყაყია; თევზის წებო, ეს წამლები წებოშივა აურღვე და შემოსდევე ქალადითა, ისევ ტყვია კიდევ შემოაკარ სამსა დღესა, გააქარებებს ღთითა.

ესე სენი სქელისა ბალმისაგან დაიბადების და ზემო უნდა ეწეროს. სხვა მჯდომი არის ლუდლუდი ჰქვიან, სალასა ჰგავს, მისი

¹ სწერია „ელიქიტუმი“.

² სწერია „გაკერნა“.

ნიშანი ეს არის, რომე რა გამოგვა უწინ რბილი იქნების ასრე რომე დაზილონ დაიფანტოს და მერმე კიდევ შეიყაროს, ესეცა სქელისა ბალღმისაგან იქნების, წამალი მისი სალას სწორი არის.

ერთი უკეთესი წამალი ეს არის, რომე: ყვითელი ზარნიხი დანა-ყილი და უფურკო ჩამიჩის ხორციტა დანაყოს და შემოსდევ სამსა დღესა ეღვას და ძირითურთ ამოაგდებს.

თუ კიდევ დარჩომილიყოს ამავე წესიტა შემოსდევ და სულ ძირითურთ ამოაგდებს ნებითა ღთისათა.

ლ. კარი კისრის ტკივილისა.

10 რა კაცსა კისერი ასტკივდეს ოთხისაგან იქნების; ერთი სის-ხლისაგან, მეორე ბალღმისაგან, მესამე სასთაული რომე მა-ღლა სდებოდეს და თავ ჩამზვარდნით იყოს, მეოთხე მისგან, რომე მალღიტა დაბლა ჩამოვარდნილიყოს.

ნიშანი მისი, თუ მალღა სასთაულისა დებისაგან და ან სის-ხლისაგან იყოს, ის ადგილი რომ სტკიოდეს, წითელი იყოს და ცხე-ლი, მისი წამალი გასახსნელი მიეც ამ წესიტა, აიღე ხილთა წყალი თაბირინდი და ხაარშამზარი და შირხიშდი, ამ წამლებიტა მუცელი გაუხსენ. მერმე ყიფალისა ძარღვი გაუხსენ და ტლები შემოსდევ იმა-ადგილსა ნედლი ქინძისა წვენიტა და ძრმითა. ქაფური და ქერის:

20 ფქვილი, სანდლისა და ფუჩი დარბანდითა ტლე ქენი და შემოსდევ.

თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე სიმსივნე მისი თეთრი იყოს, ანუ ხორცის ფერი და ტკივილი ერთის რიგისა არის. წამალი მისი: პირველად მუცელსა უნდა გარბილება, აბი შაბი-
[არი] ერთად აბი ყუყიატა და ფულფულიტა და ყაყულატა, ყუელა დანაყე ძმრით გაურივე და შემოსდევ, მარგე არის.

სხვა: ბაზუნაჯი, ხვარბლის ქატო მოადღე, შიგ ჩაჯდეს ეს მარგე არის და მას რომე სასთაულისა მალღობისაგან იყოს, ანუ სასთაულისაგან იყოს, მას პირველად აბანოშიგან უნდა ჯდომა, მერმე თბილთა წყლთა და ძრმითა უნდა დაზელა და რა აბანოტა გამო-
30 ვიდეს, ქალის რძითა და იის ზეთითა უნდა დაზელა.

თუ მუცელი შეკურით იყოს, მულასალიტა უნდა გარბილება, რომე გასახსნელსა ჰქვიან და თუ გასივებული იყოს, წითლად და მხურვალად იყოს ყიფალისა ძარღვი გაუხსენ და გრილი ტლები შე-
მოსდევით.

ლ. კარი მხრისა, თავისა ტკივილისა და ზურგისა ტკივილისა და მოდრეკისა და ძარღვების გასივებისა.

თუ მხართა დაუწყოს ტკივილი, სამისაგან იქნების, სისხლისა-გან, ზაფრისაგან და ბალღმისაგან.

თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი: ხელი რომე დასდვა ცხელი იყოს და გაუწითლდეს, მას მსუბუქი გასახსნელი ააღებინე: შირიხიშტი, ხიარ შამბარი, თარანგუბინი თვითოსაგან ათ-ათი დრამი და ყიფალიც გაუხსენ და გრილი ტლეები შეუწყევ და მტკივანზედ დასდევ.

10 თუ ბაღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი: ტკივილი თავისა ფერზედა იყოს. მას იარაჯ ფეყრათ ღარღარა აქნევინე, აბანოშიგა და გასახსნელიც ააღებინე იარაჯ ჯალინოზითა¹ მუცელი გაიხსნას და ყუსტისა ზეთითა დაიზილოს თბილ თბილათ როგორაცა ლაყუასა და ფილენჯისათვის გვითქუამს, თბილითა პურიითა აქამე და დილეულად კამა და შაქარი ცეცხლშიგან ჩაყაროს და იგიცა ისუნოს, და რაც ფილენჯის წამალია ამასაც ერგების.

თუ ესე ტკივილი ანუ ნაცემობისაგან, ანუ მძიმისა აღებისაგან იყოს ისი მტკივანი ვარდის ზეთითა დაუზილონ.

თუ ამით არ ეშველოს კოტოშიც მოჰკიდოს. ხატმი დანაყილი, ქერის ფქვილი იისა ფურცელი დანაყილი, კვერცხისა გული, ვარდის ზეთი ცოტა ძმარი, ყუელა ერთმანერთში გაურვიე და მტკივანზედ შემოსდევ და ცოტა მუმიაცა დანაყონ, შაქრითა გაატკბონ და ცოტა ცხურისა რძეცა გაურიონ და შეასვან.

20 თუ გაუსივდეს და ფერადაც წითელი იყოს კოტოში მოიკიდოს. თუ სიმსივნე თეთრი იყოს ფერად, მდოგი და სინჯი[ტი] ორივე დანაყე, ზიბიყის ზეთი გაურივე და ზედ შემოსდევ მტკივანსაზედა.

ნიშანი რომე კაცი მოდრკეს და ზურგი სტკიოდეს, ანუ ქარისაგან იქნების ანუ ზაფრისაგან, ანუ მალლიდამ ჩამოვარდნისაგან, ან წიხლის კურისაგან, ცხენის წაქცევისაგან, და არის რომე ქარისა და ან ბაღმისაგან და ან სიგრილისაგან იყოს.

30 თუ მიზეზი გარეთ იყოს ზურგის მოდრეკისა, ცემისაგან ან ჩამოვარდნისაგან აიღე: ცვილი და შირბახტისა ზეთი ერთმანერთშიგა გაურივე და ზურგსა მით უზელდი ყოველთა დღეთა და ფართოთა სამოსლითა უხვევდი, და გაემართვის ღთითა.

თუ შიგნით იყოს, იცოდი ზაფრისა და ქარისაგან არის, მას ყუითლისა ალილას გასახსნელი ააღებინე, და ესე მაჯუნი შეუწყევ-აიღე: სუმბული, დანამასტაქი ასარონი, დარიჩინი, თვითოსაგან ხუთი დრამი, მური ათი დრამი, დარონაჯი და წყლისა ქაკუნტლისა თესლი და ხაპანტისა თესლი, თვითოსაგან სამი დრამი, ყუელა დანაყე, გაცერ და თაფლით შეზილე და რა მოუნდეს, მიეც ერთი დრამი

¹ სწერია „ჯალინოლითა“.

თბილითა წყლითა. თუ თხისა ანუ ვირისა რძითა მისცე ერთობ მარგე არის და გამოცდილი ღთითა.

სხვა წამალი მისივე, აიღე: ანდუზი¹ და ბოლოკი დანაყე და ორივე ბერძულითა ზეთითა შეზილე და სადაც სტკიოდეს შეზილე და შემოსდევ, უშველის ღთითა.

თუ ძარღვები გასივდეს და სტკიოდეს, აიღე ქერის ფქვილი ორი ბლუჯი და ერთი ბლუჯი წმინდა ფქვილი და თბილითა წყლითა გაურივე და თხელითა სამოსლითა ზედა შემოსდევ.

10. თუ კაცსა ძარღვები დაუმოკლდეს ერთსა ასოშიგან, ანუ სრულად ტანშიგა ასრე იქნების, რომე ანაზდად ეცემის კაცსა და დღივ და დღივ უარ იქნების.

თუ ანაზდად ეცეს ისი წამალი ქენ, რომე ფილენჯისათვის სწერია, მერმე ის ადგილი ყუსტისა ზეთითა დაუზილე კარგადა.

თუ ანაზდად არ ეცეს და დღივ და დღივ ეცეს ცოტა ცოტა, მაშინ ამ წამლებისაგან ნუ იქს. ესე უყავ.

20. სიხმისაგან ან ბევრისა გახსნისაგან, ანუ ბევრისა ამოღებისაგან, ამათგან დაემართების, რომე დღივ და დღივ იმატებდეს. წამალი მისი ადვილია, ყოველთა დღეთა თბილსა წყალშიგა ჩაჯდებოდეს. მერმე ესე წამალი ქენ, აიღე იისა ზეთი და აყიროსა ზეთი, იისა ზეთი ორმოცდა[ა]თი დრამი და აყიროსა ზეთი ოცდა[ა]თი დრამი გაურივე ერთმანერთსა, და რა აბანოთა გამოვიდეს იმითა შესცხე და შეზილე. და საჭმელი მიეც ახალი თევზი და თორხლო კვერცხისა ყვითელი. თიკნისა და გოჭისა ხორცი და ეშველოს.

30. თუ დაკოდილობისაგან ანუ სხვა მიზეზისაგან დამოკლდეს ძარღვი, მისი წამალი: აიღე; თელის ხის ქერქი და ტუხტის ძირის ქერქი წყლით დაალბე და აღულე მანამდი, რომე გასქელდეს, მერმე აიღე ორი მისთონი ცხურის ღუმე და ვირის რძე, ერთმანერთსა გაურივე და ცოტა ბარანბო² შიგ გაურივე და კიდევ აღულე რომე მოსქელდეს და სელიც შიგ გაურივე. მერმე აიღე თიკნის ტყავი და ეს წამლები იმაზედ გააპრტყელე და შემოსდებდი. თუ დიდსა ხანსა გამოუშვებ მეტად გააგრძელებს ძარღვებსა ღთითა, და მარგე არის.

სხვა წამალი რომე ძარღვი უსივდეს და დამოკლდებოდეს, აიღე მუყლი ათი დრამი, ქათმისა და ბატის ქონი და ზროხის წვივის ტვინი თვითოსაგან ნახევარ ლიტრა, მუყლი დაალბე თბილისა წყლითა და ქონები გაადნევ და მუყლი და ქონი ერთად ავანშიგან გაურივე და როდეს გინდეს სამოსლითა შემოსდევ მარგე არის.

¹ სწერია „თანდუზი“.

² სწერია „ბარბო“.

ლბ კარი რომე თესლი უნდომად წაუვიდეს.

მისი ნიშანი ის არის, რომე აიჰონისა¹ ადგილი დასუსტდების, ამას ჰქვიან, რომე თესლი შეიყრების. ესე სენი ანუ მისსა სისუსტი-საგან იქნების, ანუ თესლი გათხელდების და მისგან იქნების.

წაშალი მისი, აიღე: სელი და ქათირა და ნესვის თესლი თვითოსაგან სწორი, დანაყე და ერთი კოვზი წმინდა ფქვილი [გაუ-რივე] და თბილითა წყლითა შეზილე.

სხვა წაშალი: ტენცო მოადულე წუნითა და ექუსსა დღესა ზედიზედ შეასვი, უშველის ღთითა.

10 სხვა, იმა სენისა წაშალი, აიღე: ნელოფარის ძირი დრამ ნახე-ვარი და სადაფისა თესლი და ბროწეულისა ყვავილი თვითო დრამი, დანაყე, გაცერ და ნელთბილითა წყლითა შეასვი.

სხვა მარგე სენისათვის, აიღე სადაფის თესლი ბროწეულის ყვავილი თვითოსაგან თვითო დრამი და ხმელი ვარდი ერთი დრამი, ნენოფარის ძირი, ხმელი ქინძი, ნახურის თესლი ბროწეულის მარ-ცვალი, თვითოსაგან ოროლი დრამი, დანაყე, გაცერ და მიეც თუხ-მაქანისა და ანუ ტყემლისა წვენითა შეასვი.

20 სხვა მუცელსა შემოსადებელი, აიღე: აყაყია, სომხური თიხა, კაპრასული თიხა, რომე ბერძულსა თიხასა ჰქვიან, ტარასოსა და თუ-თუბა და ბროწეულისა ყვავილი და წყლის ჰაკუნტალა, ესე ყუელა-დანაყე, გაცერ და ბიისა, ან ვაშლისა, ან თუხმაქანისა წვენითა სა-მოსელზედ გარდააკარ, მუცელსა და წელზედა შემოსდეგ გარეშემო და კიდევ შეასვი.

ამავე სენისათვის ნედლი ქინძი და ნედლი ქასნი დანაყე და გამოწურე და შეასვი და მარგე არის ღთითა.

ლბ. კარი მოტეხილისა და ამოგდებულისა.

30 თუ მოტეხილი იყოს ძვალი ფერხისა ანუ ხელისა, კარგად და ხერხიანად უნდა დაწყობა. ფერხისა ასრე უყავ, რომე ფერხისა ცერი ცერსა დაუპირისპირე და ერთმანერთსა მიუკარ, წაავლე ხელი და დაუწყე მართვა, აგრევე ხელსა უყავ, და მერმე ეს წაშალი უყავ: აიღე: აყაყია და ქალბანა და კვერცხის გულითა გაურივე და შემო-სდეგ სამოსლითა და ზედა მაგრა არტახი მოტეხილისაგან უფრო გრძელი უყავ, ასრე რომე მოტეხილი დაიჭიროს, მთელზედა შეკრას. ოთხითა თითითა უფრო გრძელი უნდა მოტეხილისაგან. და მწვედ არ უნდა მოკურა. ასრე უნდა, რომე სისხლი შიგ იარებოდეს, თვარა

¹ ავიომანი.

მოვარდების. უწინ ყოველთა დღეთა უნდა გახსნა და ნახვა, ამისთვის რომე ფერი არ ექცეს, და თუ ექცეს მისი წამლებისა უნდა შეცხება¹.

მაგრა გახსნა ერთსა დღესა უნდა და ერთსა არა, და რა შვიდი დღე გამოვიდეს, მეხუთესა დღესა უნდა გახსნა, წყნარად რომე არ მოშალოს, და კიდევ შემოაკრა, რომე ისრე გამრთელდეს არ გამრუდდეს. გილშრაფეთი და ზროხისა, ცხურისა კლიკი, და ძვალსა გატეხილსა დაამაგრებს. სამი დრამი ბურძღული ზეთი ძველი, ექვსი დრამი ცვილი, [ცვილი] და ზეთი ერთად დაადნევ, ტვინი ღვინითა გაადნევ და მოურივე ერთმანერთსა და მალამად ქენ და შემოსდევ, მარგე არის.

10 თუ გატეხილსა სისხლი სდიოდეს, მას ასრე უნდა, სადაცა სისხლი სდიოდეს ის ადგილი მჩურისაგანცა და ფიცრისაგანცა ცარიელი ამყოფოს რომე შიშველი ჩნდეს.

თუ მოტეხილი გაუსივდეს, წამალი გამოცდილი, აიღე: მულასი, მაშა ათ-ათი დრამი, მური, თეთრი ხათმი, აყაყია ხუთ ხუთი დრამი გიღიერმანი, ყველა დანაყე და კვერცხის გულითა შეზილე და შემოსდევ სიმსივნეს უკუაყენებს.

10 სხვა, ტირიფის ფურცელი, ურთხლისა და მურტისა ფურცელი დანაყე, კვერცხის გულითა შეზილე და შემოსდევ. და სხვა, სადა ზემო ძარღვის გასივების შემოსადებელი სწერია, ის უყავით.

20 ნიშანი ამოგდებულისა. რა ასო ამოუვარდეს ნიშანი ის არის, რომე, რომელი ასო ღრმა და ჩუბუტო ყოფილიყოს ამალდდეს, და მაღალი ალაგი დაღმავრდეს² და დამდაბლდეს, და იმა ასოსა ვერ იხმარებდეს და ეს მისი წამალი: უწინ ხელი გაუხსენ და მერმე ჩაუგდე ამა წესითა: რომე მიზიდენ და მოზიდენ მარჯვენითა და მარცხენითა და გარ ეცადე, რომე მისსავე ადგილს მივიდეს, მერმე მაგრად შეკურა უნდა. ხმელითა მჩურითა არ ვარგა შეკურა, ტლე უნდა შექნა გუნდისაგან და გულნარისაგან, და აყაყია, ცოტა ოშნანი, ყუსტი და მთახუის ყუერი, ეს ყველა სწორ სწორი დანაყილი და 30 გაცრილი შეზილე წყლითა და თარანგუბინითა და თამრიინდითა და ლაბლაბისა წყლითა და ხილთა წყალი შაქრითა მაშუნე არის. შეკრვა ხამითა მჩურითა უნდა მაგრა.

ლდ. კარი დამწურისა, დამდღურილისა და მაღლიდან ჩამოვარდნილისა და დაკოდილისა.

წამალი მისი, რაცა ფერი დამწვარი იყოს რა ნახო ახლა დამწვარი, მოიღე: მწვავე ბოლოკი დაქერ და წყლითა და ან ძრმითა მოა-

¹ სწერია „შეექცეს“.

² სწერია „დაღმავრდეს“.

დულე, რომე დადნეს და ზედ შესცხე, ამისთვის, რომე არ დაბუშტ-
დეს, მერმე აილე კირი და უმარილო სწორ სწორი, ერთმანერთში
გაურივე და კვერცხის ცილით შეზილე და შემოსდევ.

აილე: ოსპის ფქვილი და უმარილო სწორ სწორი ძმარშიგა
გაურივე და გარცხილი კირი და ცოტა ქაფურითა გაურივე, იის
ზეთშიგა გაურიონ და შემოსდევან დამწვარზედა.

ახლად დამწურისათვის კვერცხის ცილი ერთობ დაზილე და
შემოსდევ კარგია და მარგე. და თეთრი მალამა და ქაფურის მალა-
მაც კარგი არის.

10 თუ ცხელის წყლითა ან მდუღრითა ერთობ დაიმდუღროს, წა-
მალი მისი, მასვე წამსა სანდალი და ვარდის წყალი და ქაფური ტლედ
შემოსდევ და არ უნდა გაშვება რომე გახმეს, ასრე უნდა რომე ნია-
დაგ მჩვარი ცივის წყლით დაასოვლო და ზედ დასდებდე მისთვის,
რომე უფრო არ გაბუშტდების. და ან თუთუბოსა წყლითა, და ან
ნაცრის წყლითა დაასხი ზედა ან მაზოხის წვენი, რომე ერთობ მჟავე
არ იყოს და თეთრი მალამაცა, მით უნდა გამთელება თეთრის მა-
ლამითა.

20 თუ მალლით ჩამოვარდნილი იყოს, ანუ ცხენი წამოქ-
ცეოდეს, ან ნაცემი იყოს, მისი წამალი, უწინ ხელი გაუხსენ ყიფალ-
ანუ აქვალ¹. მერმე მუშიაც შეასვი და ახალი ცხურის ტყავი შემოს-
დევ რომე არ აყროლდეს, ახალ ახალი, და უწინ ხორეს მარილი და-
აყარე და მერმე შემოსდევ ცხურის ტყავი მერმე შეახვიე. შაქრით
ერთი დრამი ან ახლით რძითა და ქერის კორკოტითა და წყლის
მაგიერად [შეასვი].

30 თუ ნაცემობისაგან თავი გაუსივდეს და ცოტად აშლით უბნობ-
დეს, პირველად ხელი გაუხსენ, მერმე ისევ მუშია შეასვი და ეს წა-
მალი უყონ, აილე: მური და სადაფის ფურცელი და ბროწეულისა.
ქერქი მოადუღონ და გუნდა, ყუელა დანაყილი ძრმიტ უნდა მოდუ-
ლება და თავზედ შემოსდევან. თუ ამან არ უშველოს აილე: უდი და
უხარშავი აბრეშუმი მური და გულნარი, დანაყე და ღვინო გაურივე,
მოადუღე და შემოსდევ. საჭმელად ბროწეულის შარბათი, ქათმის
ხორციით მიეც.

თუ ეს საქმე ანუ ზურგისაგან იყოს, ან გულის პირისაგან,
ხელი გაუხსენ. აილე: ტინი მახთუმი, რევანდი და ზარავანდი და მუდ-
მად მუხუდოსა წვენითა აქმევედი ამასა.

რაჟამს კაცი დაიკოდოს ხლმითა, ისრითა, ანუ შუბითა ანუ
სხვითა, გასინჯე, თუ გაკვეთილი ერთი მტკაველი იყოს ანუ უფრო,

¹ სწვრია „აქლისი“.

ფოლადის ნემსით უნდა შეკეროს აბრეშუმითა ფრთხილად, ეს წამალი ზედ დააყაროს აიღე: ანძრუთი და ძმათა სისხლი და თეთრი საკმელი და მურდასანგი ეს ყველა ოროლი ღრამი, დანაყე, გაცერ, შეკერულზე მოაყარე და ზედ ძველი ბანბა დასდევ და შეხვივე.

10 თუ ცოტა იყოს გაკვეთილი, ფიცხლავ პირი შეუკარ, მაგრად შეუხვივე და სამს დღეს ნუ შეხსნი, მერმე გახსენ და პირი გაულე რომე გარ გამოკიდეს, და თუ რამე ბეწვი ან მტვერი იყოს შიგ ამოწმინდე მერმე პირი დაუსწორე და ერთ დღე ღამეს კიდევ შეკარ, მერმე კიდევ გაუხსენ და გასინჯე, თუ სწორად იყოს პირი კარგა, თვარა ცერით დაუსწორე, და ნედლსა წამალსა ნურას მიახვედრებ, და ის წამლები დააყარე რომე სწერია და ან ეს დააყარე, აიღე: კამისა თესლი და ყვითელი მურდასანგი სწორ სწორი, დანაყე, გაცერ და ხქელად დააყარე, მარგე არის მხითთა.

თუ წამალი გზას არა ქონდეს, ლურჯი მჩვარი დაწვი და ძველი ბანბა ფურის ერბოთი დაასველე, ზედ მოაყარე და შეუხვიე. სამსა დღესა თუ ეს დაკოდლილი თავს იყოს, ზარავანდი ღვინითა მოადულე და მერმე კიდევ გაახმე და დანაყე, თუ ღრმად იყოს პატრუქით შეუდეგ.

20 სხვა თეთრი მალამა, მლიერის, დამწვრისა, დამდულუ-რილისა, დაკოდლის ყუელას, ყუელას უშველის, მალედ ხორცს ამოზრდის, აიღე: უმარილო ათი ღრამი, ანძრუთი სამი ღრამი, მურდასანგი ერთი ღრამი, დანაყე, გაცერ. მოიღე თეთრი ცვილი და ქათმის ქონი შვიდშვიდი ღრამი, ბერძული და ანუ შირბახტის ზეთი, ეს ყველა ერპირად დააღწე, ავანშიგა ჩაასხი და წამლები ზედ დაუყარე და გაქენ, კარგად, სანაყელითა. შეინახე, და რა მოგინდეს ზედ დასდევ, მარგე არის ღთითა.

30 თუ სხვა შავი მალამა გამმთელელებელი, რომე ჩაუქად გაამთელებს, აიღე: ელიქირუმი, ანძრუთი¹, ჟანგარა, მური და შავი კევი და შავი ფისი თვითოსაგან სამსამი ღრამი, ზარავანდი მგურგვალი და ზარავანდი გრძელი და სურინჯანი თვითოსაგან ნახევარ მიტყალი, რაც დასანაყელი იყოს დანაყე, და რაც დასადნობელი იყოს დააღწე, ძროხის ქონითა მოადულე, რა მოგინდეს იხმარე, მარგე არის. ეს მალამა გაამრთელეებს ყოვლისა ფერისა წყლულსა და ნაკბენსაცა.

თეთრი მალამა: რომე უშველის ყოველსა ფერსა ახალსა წყლულსა და მლიერსა, აიღე: უმარილო, ანძრუთი, შაბი, ცვილი, თვითოსაგან სამ სამი ღრამი, რაც ზეთი მოუნდეს ბერძული და ძროხის

¹ სწერია „ანბარუთი“.

ქლიკის ტვინი ყველა ერთმანერთშიგან შეადუღე და მალამად იხმარე
რა მოგინდეს, მარგე არის ღთითა.

ქაფურის მალამისა ხასიათი ბაგე რომ გაუსქდეს, უკანა კარი
ეწოდეს მასაც არგებს, მღიერი და მჯდომი გამოვიდეს მასაც არგებს,
თუ ხლმითა ანუ ისრითა დაკოდელი იყოს მას დასდვას, ან პატრუ-
ქითა შედვას მას არგებს, აიღე: მურდასანგი ერთი მიტყალი, უმა-
რილო ერთი მიტყალი სპეტა ორი მიტყალი, ესენი დანაყე, გაცერ
და თეთრი ცვილი და ზეთი ერთად გაადნე, უკმოდგი, რაჟამს გა-
ცივდეს ეს დანაყილი და გაცრილი წამლები შიგ გაურივე, მერმე
10 ერთისა კვერცხის ცილა გაურივე, ასრე რომე არ შეიწვას, მერმე
ცოტა ქაფური გაურივეთ, კარგად დაზილეთ რომე გასწორდეს, შეი-
ნახე და რა მოგინდეს იხმარე, მარგე არის ღთითა.

მალამა ჟანგარის რომე ძველსა წყლულისა რომე არის,
ნასორი რომე დართულსა ჰქვიან, მას ცეცხლითა დაწვა უნდა, მას
გამთელებს და მოსჭამს, ავსა, დამპალსა წყლულსა მოსჭამს და
მატლსა მოკლავს და ყურსა რომე ბაყლი სდიოდეს, პატრუქითა შე-
უდვით მასაც გამთელებს და უშველის. აიღე: ჟანგარა, გომიზი ფი-
ქვის, ვაშაყი, ანზრუთი და ცვილი, ამათგან სწორსწორი, ჟანგარა
20 ძრმით დაალბე დანაყე სხვანი წამლები ცალკე დანაყე და ცვილი
ბერაჟულითა ზეთითა გაადნე რაზომიცა ეყოფოდეს, იგი და ესე ყველა
აფანშიგა ერთად შერივე და ურივე კარგად რომე გასწორდეს და
ჭურჭელსა შიგა ჩაასხი და რა მოგინდეს იხმარე ნებითა ღთისათა.

მალამა სინგურისა წითელი, ერგების ყოველსა მჯდომსა
გარეგნით რომ იყოს წყლულსა გარეშემო რომე წითელი სიმსივნე
იყოს მას მჯდომთა და კბილის ტკივილს, ტკივილითა რომე პირი
გასივებოდეს, მასაც უშველის ნებითა ღთისათა. აიღე: მურდასანგი
ათი დრამი სინგური და სპეტი ტყვივის წონა ოცის დრამისა და
ცვილი ექუსი დრამი და იის ზეთი წონა ოცის დრამისა, ესე წამალნი
30 გაადნო და ზედ დაასხა, აურივე რომ გასწორდეს და შეინახე და
რა მოგინდეს იხმარე, გამოცდილია და კარგი ნებითა ღთისათა.

ძველის წყლულის მოსაქმელი წამალი, აიღე: საბრი ჟანგარო
და მურდასანგი სწორ სწორი დანაყე გაცერ, თაფლითა შეზილე და
ახმარე რა მოგინდეს.

ბასალ იყონისა: მალამამა უშველოს საცა ძველი და ავი
დაკოდელი წყლული არის, აიღე: ძროხის ქლიკის ტვინი, ქონი ძრო-
ხისა და ცვილი შიგ გაურივე და იის ზეთი და ვარდის ზეფი: სწორ
სწორი, მერმე ათი დრამი ზარდანჩო დანაყე შიგ გაურივე.

და ზილანის მალამა უშველის დაკოდილსა და დაჭეჭილსა და ძველს სიმსივნესა, აიღე: მურდასანგი შვიდი დრამი, ხატმი, თუხ-მაქანი, კვერცხის ცილა ყველა ერთად გაურივე და მზეს ქვეშ დადგი, მერმე აიღე: ოცდა[ა]თი დრამი ზეთის ხილის ზეთი ტაფაშიგ ჩაყარე და ერთგან ადულე, დაიჭირე მურდასანგი დანაყე, ისი წამლებშიგ გაურივე ყველა და იხმარე.

10 ხუ შკარადანი, მოსაშრობელი მალამა რომე წყლული მოა-შროს რომე გინდო დეს ამისი შაქნა აიღე: ანძრუთი, ხუნშოსანი, ელი-ქირუმი, საბრი, ყუელა სწორ სწორი დანაყე და მოუყარე ზედა და მოაშრობს.

თუ კაცსა, თავი დაკოდილი იყოს, გაეხეთქოს, შიგა ჩაყარე და გაამთელებს. რაცა გაკვეთილი იყოს ჩაყარე შიგა, იგი გაამთელებს და გააშრობს.

მალამათა შექნას გასწავლის, ისრე უნდა, რაც ხმელნი წამალნია დაანაყინე ცალკე და გაცერ. ცვილი და ზეთი ერთმანერთში გაურივე, ფისიც თან გაურივე, მერჰე ავანშიგა ჩაასხენით დამბალნი და დანაყილნი წამალნი ერთად აურივე კარგად ავანში თვით რომე გაერთდეს, და რა მოგინდეს იხმარე, კარგია ნებითა ლთისათა.

20 **ლმ კარი ქარისა ტანშიგ რომ დგებოდეს უძრავად.** სამისაგან იქნების, სისხლისაგან, ზაფრისაგან და ბალღმისაგან, ნიშანი თუ წითელი ზეთი იყოს ტანზედა, შიგნით მაჯა ძალიანათ სცემდეს, ჩქარად და ფსელი მოყვითაანოდ იყოს და ქერმის ფერად, და ან მოწითაანოდ იყოს, ისი რომე მოყვითაანო არის, ზაფრისა არის და ისი რომე მოწითაანო არის, სისხლისა არის. რა ესე ნიშანი ნახო, იცოდი რომე სისხლისაგან და ზაფრისაგან არის.

წამალი მისი უწინ ხელი გაუხსენ და მათბუხი მუფიდი დაუზილეთ.

30 თუ ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ესე იყოს რომე თეძოთ ტკივილი დაუწყოს ფერხის თითამდი, ირყინისა¹ არის რაც მისის კარში სწერია ის უყავით წამლები.

თუ ესე აკვანთა ყმაწვილთა...[აქ აკლია]..და ერბოშიგა მოადულე მერმე გამოსწურე, შაქარი გაურივეთ და შეასვით და ან შემოსდევით.

თუ ამან არ უშველოს, აიღე: მარიამ საკმელა მოადულე წყლითა, გამოწურე და შაქარი გაურივე და ყმაწვილსა და დედასა ორსავე ასვით, ყმაწვილს რძითა ჩაალოკეთ პირშიგან და დედას შაქრით ასვით, მარგე არის ლთითა.

¹ სწერია „იარაყნისა“—შეცდომაა.

ნი შანი დაკოდლიისა, რომე სისხლი სდიოდეს და ვერ და-
აყენოს. თუ გინდოდეს რომე დააყენო ესე წამალი ქენით აიღე ანძა-
რუთი, მალაზულია, თეთრი საკმელი და ბროწეულის ყვავილი ამათ-
გან ხუთ ხუთი დრამი, დანაყე და გაცერ, ზედ დააყარე და მერმე
ძველი ბანბა ზედ დააკარ, ერგოს ღთითა.

სხვა გამოცდილი მისთვისე, რომე სისხლი ვერ დაგეყენოს.
აიღე: არჯასპი და შაბი და მწვანე გუნდა, ბროწეულის ქერქი, თო-
ფალახი, თვითოსაგან ხუთი დრამი, კიპერსი და თუ კიპერსი არ იყოს
გუნდა ქენით, და მალაზუა და მური, ამათგან თვითო დრამი, დანაყე,
10 გაცერ და რა მოგინდეს ზედ დააყარე და უშველის ღთითა.

სხვა, აიღე: გაურეცხელი მატყლი და კურდღლის თმა და
ძველის ფარდაგის ნაკვეთი სწორ სწორი ქენ, დაწვი დანაყე და გა-
ცერ, და რა მოგინდეს ზედ დააყარე, ძველი ბანბა დასდევ და შეუ-
ხვიე, ერთობ მარგე არის.

სხვა, სისხლის დაყენებისა, სამყი არაბი დანაყე, ზედ დააყარე
და უშველის. ნი შანი შხამიანითა ისრითა კაცი დაიკოდოს, მისი ნი-
შანი ეს არის, რომე ტვინის მიმართებს ის შხამი. მისი წამალი გა-
მოდელი ეს არის რომე, სად კისერი დაიღვეის, ისი ძვალი მაღალი,
ორკაპი, კისერსა და ზურგის ძვალს შუა არის, მისი ნიშანი ეს არის,
20 რომე იმ ძვალისა და ზურგის ძვალს შუა რომე თითი დასდვა შიგ
ჩაჯდების, იქით ფრჩხილის ოდენი მოკვეთე.

ერთი ნიშანი ეს არის დაკოდლიისა პირს გაბერვა¹ უნდა და
ის ალაგი გამოჩნდების, ისი სენი და შხამი იქით გამოვიდეს, ყვი-
თელი წყალი, თუ ამას არ უხამ ტვინშიგა გავა და კაცს მოკლავს,
თუ ტვინში არ მივა კაცს ვერ მოკლავს. რა ნახო ისი ადგილი, რომე
გაუთეთრდეს და შხამი არა ამოსდიოდეს. მერმე ესე წამალი რომე
თრთის ჰქვიან ამა დაკოდლზედ დააყარე, აიღე: მალაზურია, რომე
ძმათა სისხლსა ჰქვიან, ანძრუთი და თეთრი საკმელი, ესე წამლები
სწორსწორი ქენი, დანაყე და გაცერ და მოკვეთილსა ალაგსა დააყარე
30 და ზედ ძველი ბანბა დასდევ სხვას ნუ გამოუცვლი ეს გაამთელებს, და
სადაც ისრის ნაკრავი იყოს ეს წამალი დასდევ, ან წყლითა ან ღვი-
ნითა ისი ადგილი დაკოდლილი მობანე, მერმე აიღე: კაპოეტის თევზის
ნაღველი ანუ ყვავის შავის ნაღველი და ნაღველის წონა მისი ქონი
და ქათმის ქონი ათი დრამი და აფიონი ერთი დრამი ყველა დანაყე
ხის ავანში ანუ ქვის ავანში, და სპილენძის ავანში ნუ დანაყ მისი
ჟანგი ავი არის, მერმე გაურივე და ცოტას ქოთანში ჩადევ და აღუღე
რომე მოსქელდეს, ძველს ბანბაზედ დასდევ სამს დღეს, დაეხსენ ან

¹ სწერია „გუბერვა“.

დღივ სამჯერ უცვალე, მისმეტს ნუ, და ყვითლის წყალს ამოიღებს და შხამს ყველას გამოსწმენდს და იხსნის მღთითა.

თუ გინდოდეს რომე ეს წამალი მზას იყოს, ამისგან აბებო შექნას და გაახმე და ქალაღშიგა წაახვიე და მზა იქნების. და რა მოგინდეს წყლის ჭაკუნტლის წყალში მალამად შექენ და ზედ დასდევ, ამას სპილენძის ჭურჭლით ნუ შეინახავ, ნურც დანაყ, მისი ჟანგი ავი არის. რა სამი დღე გამოვიდეს და სიცხისა დრო იყოს, ამას უკანით თეთრის მალამით ამრთელე, დღივ ორჯელ დასდებდი.

10 არის. თუ ზამთარი იყოს ან შემოდგომა შავი, მალამა დასდევ, მარგე არის.

სხვა წამალი თუ არა ქონდეს რა, როგორც ისარი ეცეს ის ალაგი მოკვეთე და გააგდე და კაცისა განავალი დასდევ ახალი. თუ ბალღამი გამოსდიოდეს ისივ პირველი დასდევ, მარგე არის ნებითა ღთისათა.

ღვ. კარი რწყევისა.

რომე კაცსა სტომაქი აშლოდეს, და რწყევა დააწყებინოს, რასაც სჭამდეს არ დააყოვნებდეს, არწყევდეს. და სარწყეველი წამლებიც სწერია, რომე რაჟამს რწყევა მოუნდეს მით არწყიოს, და პატრუქებიც სწერია შესაკრავიცა და გასახსნელიცა. წამალი მისი, რომე 20 სტომაქი აშლოდეს და არწყევდეს.

წამალი მისი, აიღე: მწვანე გუნდა და ქერის პური სწორ სწორი დაწვი, დანაყე, აჭამე, და ზედ ერთი პირი ძმარი შეასვი და უშველის ღთითა.

და თუ კიდევ წამოარწყიოს, აიღე: კანაფის თესლი და წყლით გალესე და დადგი გალესილი და დანაყილი და რომე დაწმდეს, და მერმე დაწურეთ და შეასვით და უშველის ღთითა.

სხვა წამალი, აიღე ვაშლი ხმელი იყოს და თუ ნედლი დანაყე და აადუღე წყლითა რომე ნახევარზე მოიყაროს და გამოწურე და შეასვი და უშველის ღთითა.

30 თუ ცხროსა და ცხელებისაგან ამოიღებდეს ბალღამს, წამალი მისი ხალი თბილს ღვინოში გაურივე და შეასვი, უშველის ღთითა.

თუ სენშიგა ერთობ აბოყინებდეს პიტნის წყალი გაურივე მჟავეს ბროწეულში და შეასვი უშველის ღთითა.

თუ ნამეტნავს სისხისაგან აშლოდეს და ბალღამს ამოიღებდეს ანღე: ბროწეულის ღვინო და წყალი და შეასვი, უშველის ღთითა.

ტლიები ამავე სენისათვის, აიღე: სოსნის ფურცელი და ბია და ღვინით ადუღე რომე დადნეს, სტომაქსა და მკერდსა დასდევ და უშველის ღთითა.

სხვავე ამა სენისათვის, აიღე: ერთი ბროწეული ტკბილი და ერთი მთავე, დანაყე ასრე, რომე შიგნით აფსკაც დანაყე, ზაფრანა გაურივე და შეასვი, უშველის ღთითა.

თუ ასეთი სლოკინი დაემართოს ამა სენშიგა, რომე საკმელს არ დააყენებდეს და სლოკინითა ამოიღებდეს და არ დასწყნარდეს არაოდეს არა, აიღე სადაფი ზეთით აღულე და მკერდზედ შესცხე. ამავე სენისათვის პიტნა გამოწურე, თაფლი გამოწურე და ურთე, პიტნა წყლითა მოღულეებული უნდა და თაფლი იმავე ნადულარს წყალშიგა გაწურე, გაურივე და შეასვი უშველის ღთითა. ამავე რიგითა ტენცო უშველის და მარგე არის.

10

თუ სლოკინი გაუგრძელდეს, აიღე: აგური დანაყე, წმინდათ გაცერ და ორი დრამი პირშიგა ჩააყარე ზედ ცივი წყალი შეასვი¹, რომე ჩაილოს და უშველი ღთითა.

ნიშანი სარწყეველისა წამლისაი, რა ეს მოუნდეს კაცსა, რომე რწყევა უნდოდეს ბალღამისა და ზაფრას გამოწმინდა უნდოდეს; აიღე: ტენცო წყლითა მოადულე კარგად და მერმე გამოწურე და თაფლი გაურივე, მარილიცა გაურივე და შეასვი ღთითა, არწყევინებს.

20

სხვა ბოლოკი დანაყე ნახევარზედ მარილი გაურივე და ზედ თბილი წყალი ასვი და დააყოვნე ცოტა რომე გული აეშალოს და არწყევინებს ღთითა.

თუ ერთობ ძალი უყოს და აწყინოს, ქერიძ პური აჭამე ძრმითა უშველის ღთითა.

სხვა წამალი რომე შავი ბალღამი და ზაფრა გაილოს და ცხროს უშველოს. აიღე: ბოლოკი და ცოტა დანაყე, აიღე მისგან დრამი ოცი და ცერეცო ათი დრამი, მარილი ხუთი დრამი და ერთს ქოთანშიგა ჩაღვე და სამი ლიტრა წყალი დაასხი და აღულე, რომე ერთი ლიტრა დარჩეს, გააცივე და ცოტა თაფლი გაურივე და შეასვი. სამი კვანჩხი გრძლად ღთითა, ფრთით არწყიოს და გაწმინდოს.

30

სხვა წამალი უზანოდ გამოიღებს, ბაგრატისა შექნილი, აიღე: ბოლოკი და გაფცქვენ, მერმე აიღე შავი ხარის ძირა დაჭერ წურილად, მერმე იმ ბოლოკზედ დაარკვევი და ქოთანში ჩაღვე, ზედ თაფლი დაასხი რომე დაჭფაროს და ერთსა ღამესა დადგი, დილას ამოიღე და ხარის ძირა გაყარე და ბოლოკი აჭამე. მერმე აიღე ცერეცოს მოღულეებული წყალი, ამ თაფლში გაურივე დაასხი და აურივე და ბევრი შეასვი. და მერმე რა გაიღვიძოს კარგი საკმელი აჭამე.

¹ სწვრია „შეასხი“.

სხვა, თაფლი და ძნარი ერთად გაურთიე და შეასვი, მერმე ცერეცოს წყალი შეასვი მოღულებულისა, და ლთითა არწვევინებს ვირემდი გაწმდებოდეს.

სხვა რომე ბალღამი ამოილოს, აიღე: ასფარის თესლის გული, რომე საღებავისა თესლის გული, რომე საღებავსა ჰქვიან დანაყე და ცერეცოს წყლითა გალესე და შეასვი და დააცალე რომე ხანი გამოვიდეს, მერმე ცერეცოს წყალი შეასვი. და ფრთით არწყევიანე, ვირემდი გამოწმდებოდეს, მერმე კარგი საჭმელი აქამე.

10 კარი და ნიშანი პატრუქისა, რომე შეკურით იყოს, სნეულს გახსნის. დიდი იყოს [თუ] ყმაწვილი, ზეითი წამლის სმა არ შეეძლოს ამით უნდა გახსნას, რომე სიმბურვალითა და სნებითა იყოს. აიღე წმინდა თაფლი შვიდი დრამი დაღევ თბილად ცეცხლზედა, წყნარა დაღევ, სანამდა გაწითლდებოდეს რომე კარგად, არ დაიწვას, მერმე აიღე მარილი და ბორა თვითო დრამი დანაყილი და გაცრილი, შიგ აურივე¹ და ზეითთა დაასოვლე, პატრუქები შექენთითივითა, ოთხისა თითისა სიგრძე და მხვარშიგა წახვიე რა მოგინდეს ერბოთა და ზეითთა შეწვენ და შეუღვე უკანს კარსა, რა ერთი წამოვიდეს სხვა შეუღვე.

20 თუ უფრო ძალიანი გინდოდეს ჩაურთე ამასთან ორი დანგო ანუ ერთი შამიანდალი.

თუ უფრო ძალიანი გინდოდეს მოუმატე ერთი დანგი საყმუნია და აგრე შექენ.

თუ გინდოდეს ძველისა ქალღლისა პატრუქი შექენ, იმავე ოთხოთხისა თითისა სიგრძე. ესევე წამალი ამას შესცხე აგრევე შეუღვე კიდეც, უკეთ შეინახვის, ეს გამოცდილია ნებითა ლთისითა.

ლზ კარი ყვავილისა და ავისა უამისა.

30 ჯალინოზის ბძანებითა ყვავილისა მიზეზი იმა სისხლისაგან იქნების რომე ყმაწვილი დედის მუცელშიგა იმას ჭამს და იმით იზღების. ისი სისხლი ისი არის, რომე დედაკაცსა წესი დაემართების, თანი იმით გაწმინდოს.

ნიშანი მისი ეს არის, რომე გაცხელდეს და სამსა დღესა უკლებად მწოვედ ზურგი და წელი სტკიოდეს. და ბრძანებს კიდევ, ვითა მისი მიზეზი სისხლისა განედლებისაგან იქნების, რომე ტანშიგა მიემატების.

ერთი ნიშანი ის არის, რომე პირი გაუწითლდების და თვალნი და თავი მძიმედ ჰქონდეს, რა ეს ნიშანი ნახო იცოდი რომე ყვავილი გამოეცხმის.

¹ აქ უადგილოთ არის ჩართული „ხმელითა“.

სხვათა ბრძენთა უბრძანებია ვითა, როგორცა ყურძენი დასწურო და ქვევრშიგა ჩასხა და აღუღდეს და გაწმდეს და ქაფი ზეთა მოიგდოს და თხლე ძირსა წავიდეს, ამა წესითა ყვავილი იქნების, აღუღდების სისხლი და დაწმდების და ყვავილი გარეთ გამოვა. ამისი ამბავი ზოგს ყმაწვილობასა გამოუვა და ზოგსა ახალ მოწიფულობასა შიგან და ზოგსა ბერობასა შიგან.

თუ ყმაწვილისა გუნება ძალიანი იყოს და სისხლი სქელი, გვიან აღუღდების და არ გამოუვა ყვავილი, და სიბერისა დროსა გამოესხას.

10 თუ ყმაწვილისა გუნება და სისხლი თხელი იყოს, ფიცხლად აღუღდების და ყმაწვილობასჲე გამოესხმის. თუ ყვავილისა უკანითა ცხრო გამოუჩნდეს მისი ნიშანი ეს იყოს, რომე ზურგი სტკიოდეს, ტახისა ტყავიცა, ცხვირი ჰქაოდეს და ძილშიგაც ეშინოდეს და ხახაშიგა მლიერი ესხას და პირი მოტკბო ებას, და თვალთა ცრემლი სდიოდეს, რაჟამს შეიტყო, რომე ყვავილი გამოესხას კაცსა ფიცხლად ხელი გაუხსენ ყიფალი, ბასალიკე და რაც შეძლოს სისხლი აღინე.

და თუ პირველად ყვავილი გამოვიდეს ხელსა ნუ გაუხსნი. ყვავილისა გამოჩენისა უკანით ქერისა წყალი მიეც უნაბითა და ოსპითა მოდუღებული იყოს, სიქანგუბინი მიეც დანაყილისა ხარასი და 20 კიტრისა თესლი და ცერეცოსა თესლითა შექენ და მიეც და ან თაფლიანი და შაქრიანი შექენ. სისხლისა თუ დენა [დაემართოს] ქერის წყალსა და სხვასა წყალსა და გრილსა საკმელსა ნულარ მისცემ, მერმე ეს წამალი მიეც რომე აილოს სრულად, ფიცხლად გამოჰყაროს. აილე: დანაყილი ოსპი ათი დრამი და ქათირა, ხუთი დრამი და ლაბლაბის თესლი სამი დრამი ყუელა ერთს ქოთანშიგა ჩაყარე და წყალი დაასხი ლიტრა ნახევარი, აღუღე რომე სამის წილისაგან ერთი დარჩეს, გაწურე წმინდად შიგ ცოტა ერბო გაურივე და შეასვი.

მაგრა ყვავილისაგან უწინ ამას მოიჭირვე შიგ თვალშიგ არ გამოვიდეს წამალი მისი ეს ქენი, ალატრო რომე თუთუბო არის, ვარდის წყლითა და ძრმითა დაალბე, ცოტა მჟავის ბროწეულის წვენი გაურივე და თვალშიგა ჩააწვეთე, მერმე ყვავილი არ გამოვიდეს.

სხვა წამალი, ისევე აილე: გარცხილი თუთია, წმინდად დანაყილი, გაცრილი და ნედლის ქინძის წვენი გაურივე და ცოტად მოაღუღე და თვალშიგა ამოავლე, თვალი შეინახოს, რომე თვალშიგა ყვავილი არ გამოვიდეს.

10 თუ თვალშია ყვავილი გამოვიდეს, მერმე ეს წამალი ქენ, აილე: ასპანურის სურმის ქვა და სალესავზედა გაფშუნიტე და მერმე აილე ხმელი ქინძის თესლი და მსხვილად დანაყე, თბილითა წყლითა და-
ალბე და გამოწურე და ცოტა ქაფურიც გაურივე და იმ სალესავზე დასდევ და კარგად გალესე და თვალშია უწვეთე, იცოდე რომე უწინ ამ სენშია კაცსა შიში ეცემის და გული აერევის და იქით აქეთ გარევეს დაიწყებს, რა ეს ნიშანი ნახო ფიცხლავ ღონე ქენ რომე ფიცხლავ გამოყაროს ყვავილი, ამა ნიშნითა, აილე ერთი ბლუჯი ოსპი ქერქ გამძურალი, ერთი ბლუჯი ლელვი დაჭრილი, ადულე
10 წყლითა, გამოწურე, და მერმე აილე ლუქი დანაყილი და გაცრილი სამი დრამი შიგ გაურივე და შეასვი და მუცელი გაუხსენ თარან გუბინითა და უნაბითა და შავითა ქლიავითა, და შვიდსა დღესა უკანით მუცელი ასრე შეუნახე რომე არ გაუხსნა თვარემ მოკუდების და რა ესე სნეულობა გათავდეს, თვითვან გახსნის მუცელსა.

20 თვალისა ყვავილი რა არ გამოვიდეს და შიგნით დარჩეს, ბოლოს ის გახსნის გუნებასა და თუ გახსნას, მიეც ბია, ვაშლი და ბროწეული. თუ გამაგრდეს მიეც ტაბაშირის ყურსი მჟაუნას თესლისა თანა ამ წესითა, აილე: ტაბაშირი და თეთრი აბალარი, ხმელი ვარდი და კოწახური, სამყა არამი, მოხალული წაბლი, თვითოსაგან სამი დრამი სომხური თიხა, ბერძული თიხა თვითოსაგან ხუთი დრამი, მჟაუნას თესლი ექუსი დრამი ეს ყველა დანაყე, გაცერ და ბიის წვენით ყურსები შექენ, ჩრდილში გაახმე და რა მოგინდეს მიეც ერთი დრამი, ანუ ერთი მიტყალი, რაც სნეულსა შეეძლოს. სხალსა ანუ მჟაუნასა ვაშლსა წვენითა საჭმელად, ოსპი ჭერამი და აყირო აქამე. ყოვლისა ფერისა ხორცისაგან ფარეზი ქნას. ნურასფერს ხორცს ნუ მისცემთ სადამდი კარგად ტანი არ გაწმდეს ცხროსა და ცხელებისაგან, და რა ყვავილი გახმეს ეს ტლე შექენ, დასდევ ლალა ფქვილი და ქერის ფქვილი და ფეტვის ფქვილი, ზაფრანა და ხმელის ლერწმის ძირი მოხარშე და გამხმარი ნიშასტაგი ყველა დანა-
30 ყე, გაცერ და ვარდის წყლითა გაურივე, ტლედ შექენ, ნელთბილი სადაც მოგინდეს დასდევ.

თუ პირშია ყვავილი გამოვიდეს და ცხვირისა წვერშია, პირშია ბიის გულისა ლაბა დააჭერინე ანუ ბაზრაცატუნისა და ცხვირი შიგნით ვარდის ზეთით გაწმინდე და არამც ყვავილიან ტანისათვის ზეთი მოგიხვედრებია. პირველ არა უკან, თვარა ზიანი არის.

თუ ზამთრის ესხას ყვავილი და ერთობ სიცივე იყოს, წინათ ცეცხლი დაუგზენით მაყვალის შეშითა ან ტირიფის შეშითა ან მუხის.

იცოდი რომე [ყვავილი] ყოველი ფერადი არის: იის ფერი არის, შავი წურილი, მაგარი, ბრტყელი და ერთმანერთის მოკიდებული ყვავილი და კალის ფერი და თეთრი. რომელი იის ფერი ან შავია, ავი არის და საფათერაკო არის.

თუ წურილი და მაგარი იყოს, იის ფერსა ჰგავს ეს უარესი არის, სხვა მისი წამალი ზემოთ სწერია, ის უყავით. თუ ერთობ ხშირად გამოვიდეს ერთმანერთზედ მოკიდებით, გამოვიდეს პირში-გაცა და ყუელგან ერთობ სარიდალი არის.

10 თუ პირსა ნაყვავილევი დააჩნდეს, ანგუჟატი, რომე ქალბანა არის, ბორერმანი დანაყე და ძმრით გაქენ და პირზედა შემოსდევ და მოწმინდოს.

მისივე სენისათვის, აილე: ღორის მძღრენი დაწვი და დანაყე, ტახისა, ვარდისა ზეთითა შექენ და პირზედ შესცხე და უშველის მლთითა.

თუ პირზედა შავი იყოს, ოსპის ოდენი აილე ყვითელი საკმე-ლი, სურმა დანაყე და ერთმანერთშიგა გაურივე და პირზედ შემოსცხევ.

20 ნიშანი ავის ჟამისა, რომე ტყაალუნი ჰქვიან. ესე ჟამისა ნიშანი არის, ესე მჯდომი არის, ან გამოვა ყურის ძირს, ანუ ენისა ძირსა, ანუ ძუძუსა ძირსა, ან ღლიასა, ანუ საზარდულსა, ესე მჯდომი ნამეტნავად იქნების და საური შეიშლების და ავი ჟამი შეიქნების, ქალაქებშიგა გამოჩნდების, და მწოვედ ეწვებოდეს. ის ადგილისა ფერი წაულოს და გულისა ძგერა გამოუჩნდეს, ბნედა გამოუჩნდეს, ნიშანი მისი რომე მჯდომი გამოვიდეს, თუ ყურის ძირსა ან ყურსა უკანით, ან ძუძუსა ან ღლიასა გამოვიდეს ავი არის და მკულელი, და ფერი თუ მოშაოდ დაეცემოდეს ავი არის. თუ წითელი იყოს და მოყვითლოდ სცემდეს ფერი, ისი უფრო წყნარი არის.

30 წამალი მისი, გულსა ძალი უნდა მისცე, გრილითა შარბათე-ბითა, როგორაცა თურინჯისა და ღიმოსა შარბათი, ბროწეული, ვაშლი და კომში აჭამე და კარგ სულთაგან ასუნებინე როგორაცა, სანდალი, ვარდისა წყალი და ქაფური, ნინოფარი და ამათი მსგავსი და საჭმელად ოსპი და კაკაბი, გლონი, ხოხობი, და დურაჯი და თიკანი მარგე არის. და გრილსა სახლშიგა წოლა და ყინული, და წნორისა ფურცელი, ია და ვარდი და ქაფური ყინულითა გაცივებული, გულზედა შემოსდევ მარგე არის. და რა წამალი სწერია ყველა ამისი წამალი არის, და რაც გრილი და შემკრავი ტლეებია არ უნდა შემოდება, და არცა ხელისა გახსნა უნდა თუ რა სისხლისა კარბობა შეატყო.

თუ სისხლი სკარბობდეს [ხელი] გაუხსენ, ამისთვის, რომე სენისა გვარი გატეხოს და დამცროს, და სადაცა ისი მჯდომი იყოს წყნარად კოტოში მოკიდე, და რომე შაშრით მოსცრა წყნარად კოტოში მოჰკიდოს და ეცადოს რომე ამოდმა ამოიღო, მერმე სალბობი წამლები დასდევ, რომე ამას ზემოთ სხვის მჯდომებშიცა სწერია და გამოურწყევ, თეთრითა მალამითა გაამრთელე მღთითა.

10 **ლც. კარი რომე ტანშიცა სამსივნე გამოჩნდეს.** ნიშანი თუ ტანში სიმსივნე გამოჩნდეს სიმხურვალისა, ანუ სისხლი იყოს, ანუ ზაფრა. თუ სისხლი იყოს, მას ფალიამონი ჰქვიან. და სისხლისა სიმსივნე ორფერია, ერთი სქელი და ერთი თხელი.

თუ სისხლის სიმსივნე სქელი იყოს და სქელისა სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი ზორცშიგანაც იყოს და ტყავშიგანაცა და ფერი წითლად იყოს და ძგერდეს.

20 თუ თხელისა სისხლისაგან იყოს, სიმსივნე ტყავშიგაც იყოს და არა ძგერდეს. წამალი მისი: დახედვა უნდა ტანისა სიმსივნესა, თუ ფერი წითელი იყოს, უწინ ხელი გაუხსენ, და თუ სიმსივნე არ იყოს გასახსნელი წამალი მიეცე ხიარ შამბარისა მათბუხითა. და ტლე მისი, აიღე: ცხურის მატყლი, ბარკლისა ან დუმისა და ზეთის ხილისა ზეთითა მოღუღებული გაურვივე ნელთბილი და შემოსდევ, ტკივილი დააწყნაროს.

სხვა წამალი, წითელი სანდალი და ზაფრანა და ნედლისა ქინძისა წვენიცა გალესე და შემოსდევ, ტკივილი დააწყნაროს.

სხვა ქერისა ფქვილი ნედლის ქინძის წვენიცა შეზილე და შემოსდევ.

სხვა რომე ტკივილი დააწყნაროს და სიმსივნე გააღნოს, აიღე ხვარბლისა ანაკვეთი, ხატმი, ბაბუნაჯი, ყველა დანაყე და ქალმისა წვენიცა მოაღუღე და შემოსდევ.

30 თუ სიგრილისაგან იყოს და ბალღმისაგან იყოს, მისი ნიშანი ფერად თეთრად იყოს და რბილი იყოს, სახელად ავი ვარამი ჰქვიან, მას ყოვლისა გრილისა საკმლისაგან ფარეზობა უნდა, და გამანმობელი და გამადნობელი წამლები უნდა ახმარო ასრე როგორაც: პირველად ხოშრითა სამოსლითა შეზელა, მერმე ახლითა სამოსლითა უნდა შეზილო, ნაკვეთითა, უწინ წყალშიგან დაასოვლე და გაწურე და მერმე ძმარშიცა და შემოახვივე. საკმელი სწორი უნდა აქამონ.

თუ სიმსივნისა გვარი მაგარი იყოს, ძმარი და წყალი ერთმანერთშიგან გაურვივე და სამოსელი შიგ დაასოვლე. ძმარი ერთობ ცხარი არ უნდა იყოს, უკან და უკან უფრო ცხარი უნდა იყოს ძმარი.

თუ ძრმის ალაგსა ბორას წყალი ქნა, ისი სჯობს. ან ლელვის ხისა ნაცარი, ანუ მუხისა ნაცარი, ანუ ვაზისა ნაცარი. ასრე უნდა, რომე ის სიმსივნე მუდამ წახვეული ქონდეს, რომე სიმსივნე სხვაგან არსად გავიდეს.

თუ ძმარმან არ უშველოს შაბი გაურივე შიგ ძმარსა და შემოსდევ, და კირისა წყალიცა ერთობ მარგე არის. და ვარდის ზეთი ძრმითა და მარილითა მარგე არის.

10 თუ სიმსივნე ერთობ მაგარი იყოს, ისი სევდისა და ბალღმი-საგან იქნების, წამალი მისი: პირველად ტანი მისი სენისა გვარისაგან გამოწმინდე, სევდისა გასახსნელისაგან. მერმე რაც გრილისა ნიკრისისა წამალია, ის უყავით. და ქონებთაგან ბატის ქონი, ქათმისა, მგლისა, მელისა, ლომისა და ვეფხისა ესე ყუელა კარგია და მარგე, დამადნობელი.

გამარბილებელი ტლე, აილე: სელის ზეთი და თხლე და ძრმითა მოადუღე და გამდნარი დუმა გაურივე და შემოსდევ, მარგე არის.

სხვა, აილე: ხათმის ძირი დანაყილი, ბატის ქონშიგა გაურივე, გამაგრილებელი არის, და ძმარსა ძარღვიანსა ალაგსა ხმარებდე.

20 ნიშანი მისი რომე კაცსა სტომაქი და ტანი გაუგრილდეს, და ანუ თვითანაც გუნებით გრილი იყოს, მისი წამალი, აილე: ზანჯაბილი ფარვარდი სამი დრამი, დილეულად უზმომან შეკამოს. თუ ბერი კაცი იყოს ზედ ძველი ღვინო შესვას, თუ ვაჟი კაცი იყოს, თბილი წყალი შეასვი და თუ გუნებით გუნება მძიმე იყოს და საქმელსა ვერ იდნობდეს, ორი დრამი ზანჯაბილი მიეც და ზედ ადუღებული ღვინო შეასვი. თუ მწიფული იყოს, თბილი წყალი შეასვი, თუ მასუკანით მოსწყურდეს სიქან გუბინი ასვით, ორი დრამი თბილითა წყლითა, რომე წყურვილი მოკლას და საქმელად მუხუდო მიეც ზანჯაფილითა და დარიჩინითა. ამაზედა თუ სიგრილე მრერიოს და ყოლინჯი ეცეს, მისი წამალი: ყოველთა დღეთა, დილეულ უზმასა 30 გაზდილი ანდუზი მიეც და ზედა თბილი წყალი შეასვი რაც შეეძლოს, და საქმელი მუხუდოსა მიეც და თალგამი აადუღე და წყალი დაასხი მდოგითა¹ და ბოლოკითა აქამე, ასრე რომე არ გაძღეს.

ლთ კარი რომ ღლია უყარდეს და ფეხები. და შიგნით ნაწლევთა სიმყრალისა ნიშანი. ღლიისა ოფლისა მყრალობისა და ტანისა მიზეზი ის იყოს, რომე ცოლქმარნი ერთად შეიყარნენ და არ იბანოს. და დედაკაცისა მით იქნების რომე წესი მოხუდომოდეს და

¹. სწერია „მოდგითა“.

არ ბანებულებს და აგრევე თუ საკმელად უღბო და ხანვი და
ჯარაოტი ეჭამოს, ოფლსა და ფსელსა და ნავალსა გაამყრალებს.

წამალი მისი ღლია რომ უყარდეს, აიღე მურდასანგი, ვარდის
წყალშიგა გაურივე და შესცხე ღლიაშიგა, უწინ ებანოს აბანოსა და
მერმე შესცხე.

სხვა, აიღე ასლისუსი და მისი ფოთოლი წყალშიგა მოადუღე
და ისი წყალი თეთრსა მიწისა ჭურჭელშიგა ჩაასნი, მერმე ისი მო-
დუღებული ფურცელი შიგა გაურივე მურდასანგშიგა, ზედ შესცხე.

10 თუ ამან არ უშველოს, აიღე სუმბული, სოდი, თეთრი შაბი
დანაყე სწორ სწორი და წყლით შესცხე.

და ტანი რომ აყროლდეს, მისი წამალი ნიახური იცხოს და
მისი წვენი ჩანთქას, ანუ ყურსი უფული ჭამოს.

თუ ამან არ უშველოს გული ჭამოს და ხელიც გაიხსნას, აბა-
ნოშიც ებანოს, ანაკვეთისა წყლითა ტანიც დაიზილოს.

თუ ტანი ფსლისა სიმყრალისაგან აყროლდეს ესევე ქნას. სხვა,
აიღე: სალიხა, უფული დანაყე და შაქრითა მიეც, რომე ჭამოს.

20 თუ არც ამან უშველოს, აიღე ყარანფული, სუმბული, ხულინ-
ჯანი თვითოსაგან საძსამი მიტყალი, ბუტმისა გული, თორმეტი
მიტყალი ერთად დანაყე და შაქრით ჯულაბი შექენ და მიეც ერთსა
კვირასა რომე ჭამოს და კვერცხისაგან იფარეზოს.

თუ ნაწლეგები უყროლდებოდეს იარაჯ ფეყრათ უნდა გამო-
წმენდა, და საკმელი შვენიერი უნდა ჭამოს. ასრე უნდა ჭამა, რომე
დნობისა ძალი მას ზედა მეტი იყოს, და კარგი ღვინო ნაწლევისაგან
ავს სულს წაიღებს. და უღბო ოფლსა და ფსელსა გაამყრალებს;
წავლის ავსა სულსა გააქარეებს.

მ. კარი ხადირასი. ამას ქვიან წელთ ქვეით და ორივე თეძონი
და ფერხნი მოებანდნენ და დაუბუჟდენ და დაუბუშტდენ. ესე სენი
ფილენჯისა და ლაყუასა გავს, ეს სენი ბალღმისაგან და ან სისხლისა
სინედლისაგან დაემართების.

30 თუ სისხლისაგან იყოს, მისი ნიშანი, რომე პირი გაუ-
წითლდეს და ის ადგილიც გაუწითლდეს სადა სტკიოდეს, და ძარღ-
ვები სავსედ იყოს.

წამალი მისი, უწინ სუბუქითა წამლითა მუცელი გაუხსენ,
მერმე ხელი გაუხსენ. და თუ წელთა ზეით იყოს ყიფალი გაუხსენ,
თუ წელთა ქვეით იყოს ბასალიკე გაუხსენ.

თუ ბალღმისაგან იყოს, პირის ფერი თეთრად იყოს
და ძარღვები სავსედ და სუსტად იყოს არა სწყურდებოდეს, ღუჟი¹
კოტა იყოს.

¹ სწერია „ღუში“.

მისი წამალი: აყირყარა დანაყე და სიქანგუბინშიგა გაუ-
რივე და ლარლარა აქნევიანე. და თუ ღვინისა მსმელი იყოს, ღვინო
სვას და არწყიოს. თუ ღვინისა მსმელი არ იყოს აბანოს ებანოს და
მხურვალსა იარაჯსთ და გვარიშნსა სჭამდეს. ვისცა ეს სენი დაემარ-
თოს, ასოები დაუწყებს მღერასა. თუ ასომან მღერა დაუწყოს,
ნიშანი არის, რომე ის სენი გამოჩნდების, მისი წამალი, აბანოს
ებანოს, რომე ეს წამლები შიგ მოდუღებულყოს. აიღე: ყაისუმი,
პიტნა, ბაბუნაჯი არის, ეს წამლები შიგ მოდუღებული იყოს, ამაშიგა
ებანოს, რა აბანოთ გამოვიდეს, ეს წამალი ქუნჯითის ზეთშიგა
შოადუღეთ [და დაზილონ].

თუ ეს წამლები ვერ იშოვოს, ზამბახისა ზეთითა დაზილოს
და ლარლარა აქნევიანოს. და რაც მომხურვალო საქმელი იყოს ის
აქამეთ. და თუ რწყევა შეეძლოს, არწყიოს. და რაც ფილენჯის და
ლაყუას წამლებია, მასაც ერგების, ნებითა ლთისათა.

მპ კარი დაულფილისა და დავალისა. დავალ სელა არის,
რომე წვივისა ძარღვები გაუმსხვილდეს და თითივითა ან გველები-
ვითა გამოჩნდეს. ეს სენი ამალითა და მსახურთა და ქვეითად მავალ-
თა დაემართების. ამა სენისა მიზეზი ანუ ბალღმისაგან იქნების,
ანუ სისხლის სქელისაგან რომე სევდა¹ ბევრი იყოს, რომე ესე სენი
სიძხურვალისაგან და ტყირპის უძღურობისაგან დაემართოს, მისთვის
რომე ადგილი იცვალოს და ამა ძარღვებშიგა ჩამოვიდეს. [თუ] ეს
გამაგრდეს წამალი ძნელად მოეკიდების. უკეთესი აქიმობა დასტაქარი
არის, რომე გაიკვეთოს და ძარღვი ამოართვას და კარგითა მალამითა
გაუმრთელეთ.

და დაულფილისა სენი, რომე ფერხი გაუმსხვილდეს
როკორაც სპილოს², ამისი მიზეზი დავალის ან მიკრისისა გუარი
იქნების, ბალღმიანი, სევდიანი აქელისაგან (ქილუსი) იქნების ამისი
მიზეზი. სპარსულად ფლა სპილო[ს] ქვიან და ამაღ ქვიან ამა სენსა
დაულფილი.

ნიშანი, როგორც ეს სენი დაემართოს, უწინ ფერი წითელ
იყოს და მერმე ფერი იცვალოს და მოშაოდ შეიქნას. ამ სენისა
ბალღმისა გუარი თუ იყოს, მისი ნიშანი ესე, პირისა რომე ფერი
შოკვითნო და რბილი იყოს. და სევდისა გუარისა ნიშანი ის [იყოს]
პირისა რომე ფერი მოშაოდ იყოს და ან მოლურჯოთ დასცემდეს
და იქნების, რომე გაწითლდეს, გამაგრდეს და დაუსქდეს.

¹ აქ ერთი სიტყვის ოდენი ცარიელი ადგილია დატოვებული.

² სწერია „სილოს“.

წამალი ამა სენისა, თუ წითელი იყოს უწინ ეწამლებოდეს და
რა ფერი იქციოს და გამაგრდეს და წამალი ძნელად მოეკიდოს,
ამისი წამალი რწყევა იყოს მძლავრითა და ძნელთა წამლითა, რომე
ძნელი სენი ბალღმისა გვარი და სევდისა ადგილისაგან ამოავდოს.
თუ მოუნდეს ხელისა ბასალიყის გახსნა მარგე არის, და მოსვენებით
ყოფნა, ფერხი ასრე უნდა, სასთაულზე ედვას. და ყოველთა დღეთა
იარაჯ ფეყრა მიეცით გილიერმანითა და მას უკანით რომე ბევრი
ერწყიოს და წამლები ეკამოს და ტანი გამოწმენდილი იყოს, მასუ-
კანით ეს ტლე ახმარე. აიღე: ქასნის ნაცარი, ზეთის ხილის ზეთი,
20 ავსინთინის წვენი და ახალი სკორე ზროხისა და უღბისა ფქვილი,
ბოლოკის თესლი, პრასის თესლი, ეს ყუელა დანაყე და ზეთის ხილის
ზეთითა შეზილე და შემოსდევ ბევრჯველ, მარგე არის.

და დავალისა უკეთესი წამალი ის არის, ძარღვის მოკრას
დადაღვა სჯობს. სხვა სენი არის რომე წვივზედა მღიერი გამო-
ესხმის, ამას ბუტმი ქვიან, ვითამცა და ხესა რომე კევი გამოესხას,
ამა სენსა წამალი ადვილისა¹ უნდა როგორაცა სევდისა წყლულისა
წამალი არის. აიღე: ხატმი ვარდის წყლითა და ძრმითა დამბალი
შემოსდევ, მარგე არის და ქერის ფქვილი, ძაღლის ყურძენას წვენითა
და ნედლის ქინძისა წვენითა ტლედ შექენ და შემოსდევ, მარგე არის;
20 და სამსა დღესა უკანით დასამწიფებელი წამალი უნდა ქნას და ნელ-
თბილი ერბო შესცხე და დაუზილე, რომე დამწიფდეს, და ხვარბლის
ფქვილი თორნეულის პურიითა, ზეთის ხილის ზეთითა მოღულეზული
შემოსდევ, დამწიფდეს, დაცოხნილი ხორბალი შემოსდევ მოამწიფებას.
და ცვილი, და ფისი და ერბო რომე გაადნო ცხელცხელი შემოსდევ
დაამწიფებს, სელის თესლი საფანლით შემოსდევ დაამწიფებს.

მზ კარი ქუსლისა და ხელთა დაზეთქისა. და ხელისა ფრჩხი-
ლისა ტკივილისა. თუ ფრჩხილმან დაუწყოს [ტკივილი] და აქავდეს
სისხლის ნიშანი არის. აფიონი ძრმითა დაადნევ, სადაც სტკიოდეს
შემოსდევ და ხელიც გაუხსენ.

30 თუ ამან არ უშველოს, მუყლი და ჯავაშირი დანაყონ და
წყალი გაურივე და შემოსდევ. თუ ფრჩხილი გაუმრუდდეს და დაბამ-
დეს, მისი წამალი თხის ქონი გააცხელონ და შემოსდევან, მუღმად
ქათმისა და ბატის ქონისა მუმრულანი შექენ და შემოსდევან ზედა.

თუ მისგან მყრალი სული უდიოდეს ფაიზმოში დანაყე და
ვარდის ზეთი გაურივე და ფრჩხილზედ შემოსდევ.

¹ აქ განმეორებულია „წამალი“.

თუ ფრჩხილი გაუსქდეს, მათბუხი აცთიმონი შეუწყევით, საქმელი ყუელა მომსუქნო, ტკბილი აჭამეთ, ურთხელის გომიზი შემოსდევით [რომ] ფრჩხილი ყველა გაარბილოს.

სხვა აიღე: ბიის გული დანაყე, გაცერ, ერთმანერთსა გაურივე, კარგი არის.

თუ ფრჩხილი წავარდეს რისგანმე მიზეზითა, აიღე: ინა, სელის ზეთი გაურივე და შემოსდევ, ერთობ კარგს ფრჩხილს გამოიყვანს. ასრე უნდა ვერცხლის შექნა, წინათ ხურელი უყო, თითი შიგ ჩაუდვა, რა გასრულდება კარგი ფრჩხილი გამოვა.

10 თუ ტერფი გაუსქდეს, პირველად ალილისა მათბუხი შეუწყევით. მასუკანით ერთსა კვირესა ხილთა წყალთა ასმევდით. მუდამ ამას ხელითა იხელდეს. აიღე: იის ზეთი, ზროხის წვივის კლიკის ტვინი, ბატის ქონი, ტირიფის ფურცელი დანაყე და ამაშიგ გაურივე და ინავით ფერხზედ შესცხე, მუდმად, ჭაკუნტლისა ფურცელი ამაშიგ გაურივე და ინავით ფერხზედ შესცხე, მუდმად, ჭაკუნტლის ფურცელი წყლითა მოადულე და კვერცხის ცილა გაურივე, მალამოდ შექენ, შემოსდე.

20 ფერხი რომ დაოფლიანდეს და აუყროლდეს, მისი წამალი, აიღე: მური წყლითა მოადულე და ფერხი შიგ ჩაუყავ. და ფერხი მუდამ თბილსა ძროხის სისხლშიგა ჩაუყავ. დუმაცა დანაყე და შიგ გაურივე წვივსა და ფერხზედ შემოსდევ.

მგ. კარი და ნიშანი ისრის პირისა, ეკლესია და ნემსისა გამოლეებისა.

ისრის პირი ასეთიცა იქნების კავიანი იყოს და რა ამოღმა ამოსწიონ ამოედვას და სხაშარანთის ძარღვი ანუ სხვა ძარღვი გაკვეთოს, ის არ ვარგა, უკეთესი ის არის, რომე ის ადგილი აადაც ისრის პირი სცემია გაკვეთონ და მილი ჩაუყონ ქლიბიანი და წყნარად მოზიდონ, რომე ისრის პირი არ გატეხონ, და დააჯლიონ იქით აქეთ, თუ ერთობ მაგრად იყოს დაეხსნან რომე შეძლებს და მაშინლა ამოართვან.

30 და ესეც იქნების, რომე ისრის პირი მოწამლული იყოს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე ის ადგილი აუსივდეს და რაგვარაც მკუდრის ფერი იგეთი იყოს. ამას წამალი და შენახვა უნდა და მისი წამალი, ზემო დაკოდლისა წამლების ბოლოს სწერია, ისი უყავით.

თუ ძვალზედა დამაგრებული იყოს შალაფითა მისსა გარეშემო შეფხეკა უნდა რომე მოაფართოვოს და აგრე გამოართვას.

თუ საკლავსა ალაგსა იყოს ისარი ასრე რომე სასასა და სატვინესა გული და ფირტვი, ღვიძლი, ბუშტი და ნაწლევნი და ავი ნიშანი გამოჩენილიყოს მას ხელს ნუ მიჰყოფს აქიმი, ამისთვის რომე საფაფერაკო არის და არ შერცხვენდეს. თუ ავი ნიშნები არ იყოს

და შეიტყო ვითა დარჩებისო, მაშინ მისთა მყუყუსთა ეუბენ, მერმე ხელი მიჰყოს. ბევრი გვინახავს რომე ერთობ საშიში არის და დაკო-
დილი იყოს და ეწამლოს და დარჩომილიყოს. აწ ესე წამლები უყავით, წამლითა ამოართვათ. აიღე: ვაშაყი თათლითა შეზილე, რა შეზილო შემოსდევე, ისრის პირი გამოიღოს.

თუ შიგ რამე დარჩომილიყოს ისიც ამოიღოს თაგვი გააპე და შემოსდევე, ამოიღოს. მწვანე მხულიკი ტყისა, თავი და ბოლო მოჰკვეთე, გააპე და შემოსდევე, ამოიღოს ისრის პირი.

10- თუ ზარეგანდი გრძელი დანაყო და თათლითა შეზილო და შე-
მოსდევა მარგე არის.

თუ ისრის პირი გულზედ მიმაგრებული იყოს, ბაზრალბანჯი, რომე ლენცოფას თესლსა ჰქვიან დამწურითა შაბითა დანაყო და ცოტა სურმა¹ და ფაზმიოში დანაყო და გაურიო, ერთობ მარგი არის და გამოცდილი. წამალი რომე შემოსდევა ესე ხასიათი აქუს, რომე კბილსაც ჩამოაგდებინებს. და თუ გრძელი ზარეგანდი და ლერ-
წმის ძირი და ფაზმიოში დანაყო გასცრა და თათლითა შეზილო, ერთობ მარგე არის და გამოცდილი, რომე რა გინდა მაგრად იყოს ამოიღებს ისრის პირსა და ეკალსაცა ესე გაამრთელებს ბრძანებითა ღთისათა. წამალი მისი რომე შეშითა ან მათრახითა ნაცემი იყოს,
20- ან ნატკივები ან ნალრძობი იყოს. ამის უკეთესი წამალი არ არის, რომე ფიცხლავ ცხურის ტყავი გახადო და შემოსდევა და ორს დღეს ედვას, მერმე აიღონ ტყავი და სიმსივნე დაწყნარებული იყოს. და უკეთესი არის, რომე დანაყოი მარილი ნატკივებზედ დააყარონ და მერმე ცხურის ტყავი შემოახვიონ. და თუ ახლის ჭურჭლის ნა-
ლეწი დანაყო და ნაცარი გაურიო და შემოსდევა, მარგე არის.

საქმელად მუხუდოსა სჭამდეს და მისსა მუკაშარსა და სასმელად წყლისა მაგიერად დამბლისა მუხუდოსა წვენსა სვემდეს.

თუ ზაფხული იყოს და კაცი მოწითული იყოს და მხურვალი და ხმელი გუნება იყოს, აყიროსა და ჭაკუნტლისა ფურცელსა აქ-
30- მევდი და სასმელად ზანჯაფილისა, რეგანდი ჩინისა ორთაგანვე ერთი დრამი ანუ ერთი მიტყალი გალესე, შაქრითა შეასველდი და ვინც ნაცემი იყოს, ფიცხლავ ხელი გაუხსენ, ან კოტოში მოჰიდოს. და თუ შეკრვით იყოს ხილთა წყლითა და ხიარშამბართა მუცელი გაუხსნან, უშველის ღთითა.

მდ. კარი სიმქლისა და სიმსუქნისა. მისი წამალი, რომე მსუ-
ქანი კაცი დამქლდეს, ესე არის. რომე ძრმიანს საქმელს სჭამდეს და

¹ სწერია „ხურმა“.

მლაშესა, მწარესა, ესე დაამკლოებს, და ნიადაგ ქერის პურსა სკამ-
დეს, იწყუროს და იმშოს. ხმელსა ადგილსა დაწვებოდეს და ნია-
დაგ საქმობდეს. და ოთხი დრამი და ნახევარი სანდაროზი სიქანგუ-
ბინითა და თბილითა წყლითა შეასვი.

10 თუ მკლე იყოს და გასასუქებლად გინდოდეს, ნიადაგ მოსვე-
ნებით და წელ მხიარულად უნდა იყოს, და კარგსა საგებელზედა
წვებოდეს და კარგი ტანისამოსი ჩაიცვას. საქმელი გიშრათეთითა
იყოს და ბრინჯი რძითა შექნილი. და შემწვარი ბატკანი და მსუქანი
ქათამი, შემწვარი ბატი, მსუქანი კაკაბი, ნუშის გული, წიფლის გუ-
ლი და თბილი და ინდოური ნიგოზი შექრითა და პური ჩაიყაროს.
და რაც ხმელი ხორცი არის ყველა იფარეზოს.

თუ კაცსა ასო ერთი მეორისაგან უფრო მსუქანი იყოს და ერთი
მკლე ბარკალი, ან მხარი რაგინდრა იყოს. ის დაიზილოს და ერბო
და ცვილი ერთად გაურიოს და ტლედ ქენ და ზედ დასდევ.

თუ კაცსა ასო სუქანი ჰქონდეს და დამკლობა უნდოდეს და
იმავე მკლისა შესწორება, მრავალჯერ პირს წაიდგებინოს და ასეთი
დაიდვას რომე გამოხეთქოს და გასვას. ისი წამალი უყონ რაც დედა-
კაცის ძუძუს და ყმაწვილის ყვერისა ზემო დაგვიწერია.

20 თუ თითები სადრეკშიგა გაუსქედეს ჯალინოზ აქიმი ამას იტ-
ყვის: რომე ძველს მჩვარზედა დაფსას და ორკეცი ის შემოიდვას იმ
გახეთქილზედა მის მეტი წამალი მას არ უნდა.

მე კარი მოწამლულისა და წამალი მისი.

კაცი რომ მოიწამლოს უფროთხილდებოდეს. ეს მოწამლვა სამ-
ფერო არის.

თუ მოწამლვისაგან ეშინოდეს მლაშესა საქმელსა და მუავესა ნუ-
სკამს, ერთობ ძნელსა ღვინოსა ნუ სვამს და ნურცა მსუყესა საქმელ-
სა ამისთვის რომე რაც საქმელი გვითქვამს ძნელი ღვინო თუ ის
საქმელი ამაშიგა გაერიოს მისი გემო არც ერთშიგ არ გამოჩნდების.

30 თუ სხვის კაცისას საქმელად მოვიდოდეს და იქ მოწამლვას
მოელოდეს შინა რამე ჭამოს, ამისთვის, რომე თუ უზმა იქნების სუ-
ლი აღარ ეცემის და ველარც არას შეიტყობს, და თუ უჭამია რამე
სული ეცემის და ნულარა სკამს.

თუ უზმა იმ შხამიანს საქმელსა სკამს, იმავე წამს გულსეცემის და
აღარა წამალი არარ მოეკიდების. თუ ნაჭამი იყოს ის შხამიანი საქმელი
აგრე მისცენ მას ეწამლებს. ამისთვის რომე შხამი გულისაკენ ვერ
წავა და ნაჭამი შიგ იქნების. და ესეც იქნების, რომე რა საქმელი
და შხამი არეულად იყოს სტომაქშიგა საქმელმან აჯობოს და კაცი
დარჩეს.

თუ წასულამდის საკმელი ჭამოს მერმე შხამი ველარას აწყენს. წამალი მისი რომე შხამი ჭამოს და ვერ აწყინოს კაცსა; აიღე: გული ნიგუზისა წმინდა ექუსი მიტყალი, ხმელი სადაფის ფურცელი და მარილი თვითოსაგან თვითო მიტყალი და ლეღვი ერთის ნიგუზის ოდენი და ისი წამლები იმითა დაზილე და შეაჭამე. და თრიაყი არაბი თუ პირველად ჭამოს, შხამი აღარ მოეკიდების.

თუ შხამისა ჭამას უკანით ჭამოს, მაშინცა მარგე არის.

10 თუ შეიტყო რომე შხამი ეჭამოს ნამეტნავად პირს წაიგდებინოს და მერმე ბევრი რძე შესვას, თუ რძის შესმაზედ კიდევ გული ეშლებოდეს, კიდევ ამოიღოს, თრიაყი თხინ შეჭამოს და პირს წაიგდებინოს და მერმე ბევრი რძე შესვას და გამოსწმენდს. თუ ნამეტნავად მოსწყურდეს ყინულის წყალი დალიოს ვარდის ზეთითა შესვას და კიდევ პირს წაიგდებინოს. და ნუ დაიძინებს. თუ საკმელი მოუნდეს, მრავალი ჭამოს და პირს წაიგდებინოს.

მამ კარი გველის კბენისა, მორიელისა და ბრაზიანის ძაღლისა.

20 გველ ნაკბენის წამალი. რა გველმან უკბინოს კაცსა, თუ რბილსა ხორცზედა უკბინოს, ფიცხლავ ამოსჭრას და თავ ბოლო რომ არ გავიდეს გვსლი, ტრედის ხუნდი დაკალ, დაყულიფე დასდევ. თუ ის არ იყოს ჭავჭავი ქენ, თუ ის არ იყოს, ქათამი რომე ნაწყული ნაკბენზედ მიუღვე ცოცხალსა. მას უკანით ჯუნდი ბევრი და სოლინ, ალთირსა ჰქვიან, ბორა, ესე დანაყე და ზროხის ნალველშიგან გაურივე და ცოტა ტრედის ხუნდის სკინტილი დანაყე და ისიც გაურივე. ეს ყველა ზეთის ხილის ზეთითა გაურივე და რა მოუნდეს მიეც.

30 ერთი გველი სხვა არის, მისი ნიშანი რომე მსხვილი, გრძელი და [ყვი]თელი, სხვისა გველისა ყუელასაგან უფრო იარების, თუ ამან უკბინოს თრიაჭი აფი შეასვი ქამანდრიოსის წვენითა, თუ ეს არ იშოებოდეს, აიღე ხმელი სადაფი, ალთისა, მური, ყუსტი, პილპილა, აყირყარა, ყველასაგან დანაყე, გაცერ და პერულ მოხდილითა თავლითა შეზილე და შეინახე და როდის მოგინდეს მიეც მიტყალ ნახევარი.

ნიშანი შავის გველისა, სადაც ცხელი და დიდი უკაცური მინდორია იქ იქნების, ენა სხვის გველისაგან უფროსი გრძელი აბია, რა კაცმან ნახოს უნდა რომე ერიდოს და წყნარად გამოეკიდოს, რა მოეწიოს ერთობ ანჩხლი არის, და თუ უკბინოს რაც ამას ზემოთ გველების წამალი დავსწერეთ -ის უყავით.

თუ ძულიანსა ალაგსა უკბინოს თავ ბოლო შეუკარით, რომე არ წავიდეს სიმსიენე მერმე ნიორი დანაყე, აფსინთინი და თეთრი ნავთი გაურივე, ზედ დასდევ და გესლს ამოიღებს.

თუ ამან არ უშველოს თრიაყი მათრედიტოსი¹ აკამეთ. აიღე: ღვეალი, ქერქემ, ყაისუმი დანაყე და ზედ დასდევ.

გველი რომე გავზიანია ქვიან, თუ იმან უკბინოს აზარი-ბადამის თემშიგა არის, იმას აღმი ჰქვიან, ეს მიწისა ფერი იქნების, იმისი კუდი უფრო იქნების სხვისა გველისაგან და ზურგი ბრტყელი აქუს, რა კაცსა უკბინოს ეძებს და გაგულისდების, ასრე რომე კულზედ აემართვის. მისი ნიშანი ის იყოს, ამისთანა გველი ხევნარსა ადგილსა იქნების და ხისა წვერზედა გავა, ამისთვის რომე რაც თავშიგა შხამი არის ის მოიგრილოს, მოვა კაცი და ჩრდილში დაჯდების და რა შეიტყობს, გველი ჩამოვა და უკბენს, და ამისი ამომწყვეტელი ირემი არის, თუმცა ირემი არ იყოს, იმა თემსა ამოსწყვეტს, და ერთითა ენითა გაზმანუს² უძახიან და რა ირემი შესკამს იქით დაღმან ორი წვეთი ირმის თვალსა ქვეშე რომე ჩახურეტილი არის იქ ჩავარდების და რა ირემი მოკლა ისი გამოიღე და მისი წამალი ის არის. ამფერისა გველისა, გველი, რომე სილიამ [ქვიან] ისრევე რაცა ზემო ნაკბენისა სწერია, ამას უნდა.

აიღე: ქალმის ფურცელი, ფუდნია და ტრედის სკინტი, ესე გაახმე დანაყე და ნაკბენზედ შემოსდევ ღვინითა.

აიღე: ხაზმიონი, აფიონი, ამაია, შავი საკმელი, ფილფილი, აღიალას, ზანჯაბილი, თვითოსაგან თვითო დრამი დანაყე გაცერ და ჩერმე სხვისა მაჯუნისა წესითა, მაჯუნი ქენ და თვითო მიტყალი ახმარე.

ფერად ისი გველი წითელი იქნების, წურილი და მოკლე და თვალ მომრჩხო იქნების თზინურითა ენითა სალიმ ჰქვიან, ქვიანსა და წყლიანს ადგილს იქნების.

ნიშანი მორიელისა. თუ მორიელსა ეკბინოს, მისი წამალი, რაცა ადგილსა უკბინოს, თუ თბილსა წყალსა ჩაიყოფობოდეს, შიგა ჩაყოფინე თვარა ზედ დაასხი, აიღე: ჯუნდა ბედასტარი, ფარფიონი დანაყე, ზეთის ხილის ზეთითა შეზილე და შემოსდევ.

სხვა, აიღე: ნიახურის თესლი, ავსანთინი, ზარავანდი, ჯინტიანე თვითოსაგან ნახევარ მიტყალი, დანაყე ნახევარზედა და ორი თასი წყალი ზედ დაასხი, ამთონიერთი აღულე რომე ნახევრად მოიყაროს, გამოწურე, ცოტა თრიაყი, ალთისა გაურივე და შეასვი. მას გარეთ წამალი აიღე: კაპრისა ძირის ქერქი, ჯინტიანე, კორღმანა, ზარევანდი გრძელი, ყველა სწორ სწორი ქენ, დანაყე და მაჯუნი შექენ იმავე წესითა რომე გვითქვამს, და მიეცი თვითო მიტყალი.

¹ სწერია „მასრიტიოსი“.

² სწერია „ვაზამუნს“.

სხვა, ანაკვეთი გააცხელე, ხელმანდილითა და შემოსდევ. ანუ
თორნე გააცხელე და თორნეზედ დასვი.

ნიშანი ღრიანკელისა, რომე კაცს უკბენს, ეცადოს რომე მოკ-
ლას, თუ მოკლას, ნაკბენზედ შემოსდვას. თუ ის ვერ იშოვნოს
თრიაყი აღფა ერთი მიტყალი ვაშლის შარბათით გალესე და შეასვი-
მისი ნიშანი ეს არის, რომე ფსლისა მაგიერად სისხლსა ფსემდეს.
ბასალიყისა ძარღვი გაუხსენ. თუ იმაზედ გულის ძგერა შეექნას ყურ-
სი ქაფური შეასვით.

10 თუ ერთობ შფოთად იყოს კაპრის ძირის ქერქი და ასლისუსი,
ავსინთინი რუმი და ჩინური ქინდრია, მისის ძირისა ქერქი, ტარას.
ყუყი ყუელა დანაყე წმინდად და ორი დრამი ვაშლის შარბათშიკა
გაურივე და აჭამე. ან მჟავის ვაშლის შარაბი შექენ და ამით აჭამე,
თუ ასრე თქვას ვითა ცეცხლივითა ვიწვებიო. წყლის მაგიერად ქე-
რის წყალსა ასვემდი და კიტრის წვენსა ასვემდი და ნაკბენზედა-
კოტოშიკა მოკიდოს და ქერის წყალშიგ ვარდის ზეთი გაურიოს
და შეასვას. თუ სატკივარისაგან ენა გაუსივდეს, ყიფალი გაუხსენ,
ხანჯამიერად ქასნისა წყალსა იღარღარებდეს სიქანგუბინითა.

20 ნიშანი: ღანდასა რომე ეკბინოს შავსა, ან ქაბუღსა
გავს ცოტად გრძელია და ხელფეხბ გრძელი ასხია, მისი ადგილი,
ეკლიანსა ადგილსა იარების, შენობისა ადგილსა არ დადგების, სა-
დაც მივა მისსა ქარტყლასა თან წაიტანს. თუ არა უკბინოს, რომე
ზედა გარდაიაროს მაშინცა ავი არის, და რა უკბინოს მაშინვე გაუსი-
ვებს ტანი და ქავილი და ტკივილი დაუწყოს მისი წამალი თუ შეიკ-
როდეს, შეუტრან და კოტოში მოკიდეთ და ზედა თბილი წყალი
დაასხან ნიორი დანაყილი და თეთრი ნავთი ერთად შეზილონ და
შემოსდვან ნაკბენსა ან თრიაყი აღფისა და ან დიდი თრიაყი, ან
მასრადიტუსი, ან თრიაყი ტინი მახთუმი ან დეველ მუშკი, თვითოსა
30 მიტყალსა აჭმევდით თბილითა წყლითა და ზენაარ ნუ დაიძინებს
და თუ დაიძინებს მოკუდების. ჩაღათურითა ენითა ქრასას უძა-
ხიან თუ ამას ნაკბენსა ამა წამალმან არ უშველოს, ესე მაჯუნი შეუწ-
ყევით. აიღე: დუყო, ზირაქირმანი, თვითოსაგან ოროლი დრამი და
ნახევარი, სონიჯი ხუთი დრამი უფული ერთი დრამი და ნახევარი,
შარცვალი სირჟიკის ერთი მიტყალი და სიემჭული, აბულარი, ზარე-
ვანდი, აბი ბალასნი, დარიჩინი, ჯინტიანე, თუხმი, ანდაყუყი და
თოხმი ქრეგსი, თვითოსაგან თვითო დრამი ეს ყველა დანაყე თაფლი-
თა მაჯუნად შექენ და მისგან ქამა ხუთ ხუთი დრამი და უშველის
ღთითა.

სხვა რომე რათოლა ქვიან, ესე რათოლა იმავე ღანგასა ჯავს, იმისი ნაკბენიცა საშიშარია მაგრა ამას ფეხები უფრო მოკლე ასხია, რა მან უკბინოს გალურჯდების, ანუ ის ფერი შეიქნების და ტანი ერთობ გაუსივდების და ტკივილი დაუწყოს, კაცი შეწუხდეს და შესუსტდეს, თბილსა წყალშიგან უნდა ჩაჯდომა და ბანა, და იმას შეკრვა უნდა, და პატარა ცვილი დაადნოს და ზედ შემოსდვას, მერმე ააძროს და სენსა თანა გამოიღებს და კოტოშიცა მოკიდოს რომე ავი სისხლი გამოიღოს და რაც ღანდასა გვითქვამს ისევე ტლებები ამას უყავით, მაჯუნებიცა და თრიაყიცა და აბანოსაც იბანოს.

10 თუ ან ქაბუდისა შავისა ნაკბენია მისი ტკივილი ცოტა იქნების ქავილი ერთობ და ნაკბენზედ ყვავილივითა რამე გამოუვა. წამალი მისი ის არის, თბილსა წყალშიგა უნდა ჩაჯდეს მანამდინ რომე ოული იდინოს, მერმე ლეღვის ქერქი დაწვან და მისი ნაცარი, ცოტა კირიც გაურიონ და საპონის ქვაცა გაურიონ, და ესე აბანო-შიგა გაურიონ და ზედა შემოსდვან მარილწყალი შესცხონ ყოველთა დღეთა, სამი დრამი სონიჯი დანაყილი წყლითა მისცენ. თუ ამან არ უშველოს, აიღე: სონიჯი, სადაფი, სოდი სწორ სწორი დანაყე თაფლი გაურივე და მიეც. თუ ამან არ უშველოს პირველისა თრია-ყისაგან მიეცი.

20 თუ ქარბასუა რომე ჰქვიან იმან უკბინოს, მისი ნიშანი, კბილი შიგა გაეჩრების, პირველად ნაცარი შემოსდევ რომე კბილი გამოიღოს, მერმე დიდი თრიაყი უნდა რომე იმა ნაკბენზედა შემოზ-დვა. თუ ისი არ იყოს კოტოში მოკიდოს და მშვეთ ამოსწიოს და მასრადიტუსი მისცენ ან ალათისა და რა, მოიჯობინოს, რაც ფერი ქამოს ალათასა გაურიოს.

ესე ქარაბსუა რომე ფერხთა შუა, გუარსა ასრე შეაშინებს რომე სული შეეკრას, მას ესე გასახსნელი მიეც, რომე ფსელსა გახსნის, ამას ოთხი ფერხნი აბია მოკლე, თავი, მუცელი და მკერდი გველსა ჰკავს, მიწის ფერი არის ქვიანისა და კლდიანსა ალაგსა იქნების. თუ 30 არ ფათერაკად მიხუდების კაცის კბენა არ უნდა.

ნიშანი რომე ფუტკარმა უკბინოს ან ბზიკმან, ან ბუზმან, მისი წამალი, მიწა წყლითა და ძრმით დაზილონ და ზედ შემოსდვას.

თუ ამან არ უშველოს გილიერმანი და ქაფური დანაყე, ძმარ-ში აურივე და ზედ შემოსდევ.

თუ ამან არ უშველოს ტალიბა დანაყოს და ზედ შემოსდევ.

თუ ამან არ უშველოს ცივს წყალში ჩასვით და რა წყალთა-გან გამოვიდეს ქაფური და ვარდის ზეთი ზედ შესცხე და ტილოს ნაკვეთი წყლითა დაასოვლე და გულის პირსა და შუბლსა შემოსდევ.

თუ ტანზედა ცეცხლივით იყოს წყალში ჩასვი და ან თოვლად და ან ყინული შიგ ჩააგდე რომე გააციოს. სხვა, კიტრის წვენი და ისრიმის წვენი და ცოტა ვარდის წყალი ერთმანერთშიგან გაურიე და ცოტა ქაფური დანაყე და იმაშიგა გაურიე და სიქანგუბინიცა იმაშიგა გაურიე და მიეც რომე შესვას, სანამდისინ სიცხე დაწყნარდებოდეს, ამას ასმევდით. და ბადრუასა ფურცელი დანაყეთ და იმანაკბენზედ შემოსდევ ძრმითა. როგორაცა ცოტად დასწყნარდეს და სიმსივნე დასცხრეს მერმე სიქანგუბინი და ბაზრაყატუნი მოუმატე. და ახალი ზროხის [რძე] გაცივებული შეასვით ყინულითა ანუ თოვლითა, ხურასფერს ტკბილსა საჭმელსა ნუ ანდობთ, ერთსა კვირასა ბაყილმყარა რომე თუხმაქანსა ქვიან, მისი წვენი, სიქანგუბინი და ენაბუსალამი მისითა წყლითა, ხმელის ქინძის თესლი დანაყილი თეთრითა შაქრითა, გაურიე და მიეცი; და ცოტა ვარდის წყალიცა გაურიე ყინულითა გაცივებული და მიეცი.

10 ნაკბენი ბრაზიანის ძაღლისა. ნიშანი მისი, ესეცა საშიშარი არის. რა ძაღლი გაბრაზიანდების, გაშტერდების, ფერი შეეცულების და რასაც იქს ვეღარას შეიტყობს, მუდმად ირბენს, და თუ დაწვების კუდსა ფერხშიგა დაიჭერს და შორითა დამოკლებულსა გვანდეს, პირსა პერუღი მოსდიოდეს, ხმა ჩაუფარდების.

20 თუ ავხმად ყეფდეს და კაცს გაექცეს და ძაღლები არ ერიდებოდეს და მუდამ თავდადრეკით იარებოდეს, და ერთობ იარებოდეს და არას სქამდეს და თვალთა რეტად ხედევდეს და ქვაც შესტყორცო პირით დაიჭიროს, პირს წყალი მისდიოდეს, რა ეს ნიშანი ნახო, იცოდო რომე ბრაზიანი არის და იმისთანას ძაღლისაგან ერიდებოდი. თუ ვით მოჰკლევდე მოკალ თვარა გაეცალე.

30 რა აშან ძაღლმან უკბინოს კაცსა, ვაჟსა ადვილად ეშველების და დედაკაცსა ძნელად. უფრო თუ შეატყო ნაკბენი ბრაზიანი არის და თუ არა ეს უნდა, რომე ცოტა პური ძაღლს მიუგდო, თუ არც უსუნოს და არც ჭამოს, იცოდო რომე ბრაზიანი არის. ნაკბენის სისხლი დასციხონ პურსა თუ ჭამოს არ არის ბრაზიანი. მოკალ ძაღლი და მისი ღვიძლი კაცმან ჭამოს. თუ შეიძლოს ნაკბენზედ კოტოში მოიკიდოს, მოუცრან კარგად და ზედ თაფლი შესცხონ, მერმე აიღე ჩაღანდარი დი ისი მოადუღე, კარგად დადნეს, და გამოწურე, ორი თავი ხახვი და ხახვისა წონა თხილი ერთმანერთშიგა დანაყე თხილი და ხახვი, და ცოტა ერბო გაურიე და მალამავითა შექენ და ზედ შემოსდევ, მუნამდის რომე ყვითელმან წყალმან დაიწყოს დენა, მერმე მოკალ და გაახმე, დანაყე, თაფლითა შეზიღე და მაჯუნავითა შექენ და მიეც, და თაფლიანი მათბუხიცა ააღებინე. თუ შეკრფეს და მათ-

ბუხი ველარა შესვას, ავისა ნიშანი არის, და მათბუხი ძაღლისა ლეკუ სავით დააყრვეინებს, ლეკვებს გვანდეს. ესე მამად ზაქარის შვილმან მოიგონა ჯალინოზის წიგნისაგან.

10 სხვა წამალი ჯალინოზისა დაიჭირე კირჩხიბი ახალს კოტოშიგან ჩაყარე, წყალი დაასხი ზედა და თორნეშიგა მოხარშე და რა მოიხარშოს წვენი გამოწურე ათი დრამი, ხუთი დრამი კინტიანი დანაყე და გაურივე და ყოველთა დღეთა ცივითა წყლითა ოროლსა დრამსა მისცემდი, შესვას მუდმად, თავზედა ვარდის ზეთს, ვარდის წყალს შესცხებდი. და ბაზრაყატუნისა წვენი ფეხაურის თესლის წვენი

და ცოტა ქერის კორკოტის წვენი ცოტა შარბათი ჯულაბისა. ეს ყველა ერთმანერთშიგა გაურივე, ცოტა ვარდის ზეთი მიეც, რომე შეჭამოს. გრილსა ადგილსა დააწვინე. მუდმად ტირიფის ფურცელი საგებელზედ დაუყარე. საქმელი რაც მალახულისა გვითქვამს, ის შეუწყვიეთ.

20 სხვა შეტყობა ბრაზიანისა: სხვათა აქიმთა უთქვამს: ძაღლსა რომე ეკბინოს დანაყე ნიგოზი და იმა ნაკბენზედა შემოსდევ ერთსა ღამესა, მეორესა დღესა ნიგოზი ძაღლსა მიუგდონ, ანუ ქათამსა და როგორცა ჭამოს ძაღლმან ანუ ქათამმან თუ მოკუდეს, იცოდით რომე ბრაზიანი არის და თუ არ მოკუდეს არა სჭირსა.

30 სხვა ნიგოზი დანაყე ორს დღეშიგა ერთხელ ისი მალამა რომე ბრაზიანისა ნაკბენისა გვითქუამს შემოსდევ და დევალ მუშკითა მიეც რომე ჭამოს, იცოდი რაცა ბრაზიანი არის, იმათი კბილი ყუელა მხამიანი არის, რაცა გვითქუამს ესე არის ბრაზიანის წამალი.

მზ კარი და ნიშანი ძარღვის გახსნისა, კოტოშისა და წურბლის მოკიდებისა და ხასიათი მათი.

თუ ყიფალი გაუხსნა, ყელისა და ზემოთსა სატკივარსა უშველის, თავისა, თვალისა, ყურისა და კბილისა, და სასისა ტკივილსა ყველას უშველის. და თუ ენა უსივდეს, ამისი გახსნა არ უშველის, ენას ქვეშე ძარღვი რომე არის ისი გაუხსენ.

30 თუ პირი სტკიოდეს და ენაზედა ოსპივით ესხას, რომე ოთხი ძარღვი არის ორი ზედასა ბაგეშიგა და ორი ქვეშეთა ბაგეშიგა ისი გაუხსენ.

თუ სიმხურვალისაგან სტკიოდეს პირი და შიგნით წითელი რამე ესხას მასცა ესევე ძარღვი გაუხსენ.

და თუ ყიფალი არა ჩნდეს, კოტოში მოკიდე კეფაზედა და მისსა სანაცლოსა სისხლსა ის გამოიღებს. და ყიფალის სანაცლოთ ჯალინოზსა, ორთავე ბეჭთა შუა უთქვამს კოტოშის მოკიდება.

თუ ყელი სტკიოდეს ორთავე მხართა შუა კისრის ბოლოს

მოჰკიდოს კოტოში. ხასიათი და გახსნა აქალისა, რომე არის კათო-
ლიკე, მისი გახსნა ყელისა ქვემოთ და წერთა ზემოთ, სრულად
ტანისა სისხლსა ის გამოსწმენდს.

თუ არა ჩნდეს ბეჭთა შუა კოტოში მოკიდოს, და მას სანაც-
ლოს სისხლსა ის გამოსწმენდს. და გამოიღებს.

მას ქვეითა ძარღვსა აბრუზირა ჰქვიან, და მისი გახსნა სტო-
მაქისა და ნაწლევთა სისხლსა გამოსწმენდს. თუ ის არა ჩნდეს მუხლთა
ქვეშეთ ძარღვი არის და ის გაუხსენ.

10 მას ქვეშეთსა ძარღვსა ბასალიყი ჰქვიან, მისი გახსნა ღვიძ-
ლისაგანაცა გამოიღებს სისხლსა და წელთ ქვემოთა ყველას გამოი-
ღებს სისხლსა. თუ ისი არა ჩნდეს კოჭი გაუხსენ იქით აქათ, ანუ
ცერის ძარღვი გაუხსენ ანუ ორთავე მენჯთა შუა კოტოში მოიკი-
დოს, მისისა სანაცლოთ, სისხლსა იგი გამოიღებს. და ხელისა ძარ-
ღუსა, რომე სელიმ ჰქვიან ნეკსა და თითთა შუა რომე ძარღვი არის
შემართებით, თუ მარჯვენის ხელისა ისი გაუხსნა, ღვიძლის სისხლსა
ის გამოიღებს, თუ ისი არა ჩნდეს ძარღვი მარჯვენისა გვერდზე და
ნეკზედ, კოტოში მოიკიდოს მისსა სანაცლოს სისხლსა ის გამოიღებს.

20 თუ მარცხენისა ხელისა სელიმი გაუხსნა ტყირბის სისხლს
ის გამოიღებს. თუ ისი არა ჩნდეს მარცხენასა ხელსა იმავე ალაგსა
კოტოში მოიკიდოს, მის სანაცლოს სისხლსა გამოიღებს.

თუ სისხლის გამოღება ან ხელის გახსნა, ან კოტოშის მოკი-
დება ან წურბლისა გინდოდეს, უზმა სისხლს ნუ გამოიღებს ზენაარ,
თვარამ დიდი ზიანი არის და კაცი შესუსტდების და საფათერაკო
არის.

30 ხასიათი წურბლისა, რა წურბელსა მოიკიდებდეს, მუ-
ცელი გახსნით უნდა იყოს, და მჟავიანისაგან და მლაშისაგან ფარეზი
უნდა, მაშინ არგებს, თვარა უმისოდ არას არგებს. იცოდით რაცა
ფერი მუნ იყოს, და სისხლის, ზაფრის, ყველას არგებს. რა წურბელი
დავარდეს ის ალაგი წყლითა და ძრმით მოიბანოს. თუ ადრე და-
ვარდნა უნდოდეს და არ დავარდეს, ნატეხარი დანაყე და ზედ შეს-
ცხე წყლითა, და დავარდების. ანუ კირი შემოსდევ და ან გულნარი
ძალლის ყურძენასა წყლით დასდევ. თუ ავი ალაგი იყოს და წურ-
ბელი არ მოეკიდოს, სისხლი დასცხე იმ ალაგსა და მოეკიდების, თუ
ერთობ მოეკიდოს, მარილწყალი დასცხევ და ფიცხლავ დავარდე-
ბის. და წურბლის მონაკიდარზედა რომე კოტოში მოიკიდოს ერთობ
მარგე არის.

მე კარი აბანოს ბანებისა. თუ უჩვევარი კაცი იყოს და კულავ
არ ებანოს მის სარგებელსა და ზიანს მოგახსენებ. რა აბანოს იბანო

წყნარად შედი და გამოდი, ნუ ჩქარად შეხვალ და გამოხვალ. რა შეხვდი პირველსა სახლსა შიგან დაჯე და მერმე შუასა სახლსა შიგან დაჯე და მერმე შიგნითა დაჯე, და აგრევე გამოსულაშია ქენი.

თუ ერთობ მსუქანი იყოს და ხორციანი პირველ ან თასითა და ან ჯამითა დაისხას გულზედა, მერმე ბეჭთა შუა და მერმე თავზედა და მერმე მაშინლა ებანოს.

10 თუ სუსტად იყოს და მხურვალად ამან ღარღარა ქნას, მერმე სწორსა წყალშიგან ებანოს და რაგინდარა მსუქანი იყოს იმას არ აწყენს და ბალღამსა და სიგრილესა მოხარშავს. თუ ზაფრიანი და მქლე იყოს ზაფრას მოუმატებს და კაცსა შეასუსტებს. მსუქანს ხანგრძლად უჯობს ბანა და მქლესა აწყენს.

ხასიათი აბანოსა, რომე ტანი გამოწმინდოს ყოვლის სატკივარისაგან, შიგნით და გარეთ რაცა ავი სატკივარი იყოს, მსუქანს არგებს და მქლეს აწყენს. ძარღვებს ყველას დაალბობს და ზაფრიანსა და ნაღვინევს აწყენს. და ბერსა და მქლეს კაცს აწყენს.

რა აბანოში შევიდეს თავსა ღარსა ქვეშე ნუ დაიჭირავს თვარა ტვინს აწყენს, ანუ ხელი დაიდვას თავზედა და ანუ ჯამით დაისხას.

20 თუ წელნი სტკიოდეს ანუ ქარიანი იყოს, ამთონი ერთი ებანოს რომე ოფლად გამოვიდეს ტკივილი. თუ თავი ან ტანი გინდოდეს რომე დაიბანო ხატმისა წვენითა დაიბანოს და საპონით ნუ დაიბანოს, თვარა სიხმეს მოუმატებს, ფერს გაუყვითლებს, ტანს დაამქლობს, და თვალის სიბნელეს მოუმატებს.

ბაზრაცატუნითა თუ დაიბანოს, თმასა დაამაგრებს, ტანსა გააგრილებს და თვალის სინათლეს მოუმატებს და ქარტლსა გასწმენდს და სიხმეს დაალბობს.

30 ღლია რომ უყარდეს და აბანოში შევიდეს, ვირემ სული უდიოდეს. და აბანოში ცივსა და ყინულიანს წყალს ნუ სვამს თვარა ყოლინჯსა და სისხას გამოუჩენს, მაძლარი ნუ ებანების და ნურცა უქმელი, ზაფრას მოუმატებს, დედაკაცთან ნუ დაწვების თვარა ბავასირს გამოაჩენს. და ნურცა შიგა დაიძინებთ, გარეთ სახლშიგან დაიძინოს. რა აბანოთ გამოვიდეს სიქანგუბინი ჭამოს ჯულაბითა.

აბანოშიგან, გრილ გუნება იყოს კაცი თუ მხურვალი, ცივს წყალს ნუ სვამს და ნურცა ცივს შარბათსა ამისთვის რომე ასოსა დაასუსტებს და ნიკრის დაბადებს. და ესეცა იქნების რომე გაცხელებული ღვიძლი გააგრილოს და გააციოს და სისხლი გამოაჩინოს. თუ მოსწყურდეს ფუყა უნდა სვას ანუ ჯულაბი. და არცა მხურვალი შარბათი უნდა სვას, ამისთვის, რომე სიმხურვალე მისთვის ასთონიერთი მიხუდების, რომე სილი და დიყი დაიბადოს.

და სიცივეშიგან გარეთ გამოსულას სიფრთხილე უნდა და კარ-
გა და თბილად ტანსა ჩაცმა უნდა, რომე არ გაცივდეს. დაკოდილთა
და სიმსივნეიანთა არ მართებს რომე იბანნეს. აბანოსა სარგებელი ისი
არის, რომე მოსვენებით დაიძინოს და ოფლი გაითაოს, და ზიანი
ის არის რომე დიდხანს იბანოს გული გაამხურვალოს და გაასუს-
ტოს და დაწყნარებული სენი დაძრას.

10 ცივისა წყალშიგან და ავსა, ბანა არ ვარგა, თუ ვინ ებანოს
ავსა წყალშიგან ცხელსა დღესა გუნება მხურვალი, ასრე უნდა, რომე
წყლისა სიცივემა არა გაათრთოლოს და არცა ფერი წაუღოს, რა
გამოვიდეს მაშინვე თუ ფიცხლავ გათბეს მისსავე ფერზედა იყოს,
იცოდე რომე მისსავე სიმრთელეზედა არის. და თუ ფერზედა არ მოვი-
დეს, და არცა ადრე გაათბოს, კულა იბანოს უწინა გამოვიდეს. რა
ცივისა წყალშიგა იბანდეს უწინა ასონი ქონითა დაიზილოს და მერ-
მე წყნარად სეერანი ქნას და აგრე იბანოს და ფიცხლავ გამოვიდეს
ტანი კი დაიზილოს და პიტნის მაჯუნი ჭამოს, მარგე არის ღთითა.

20 მთ. კარი ტილისა რომე თმასა და წვერში დაიბადოს. და და-
გესხას (და) ტანზედა. მისი მიზეზი ის არის, რომე გუნების სიმხურ-
ვალე შიგნით მეტი იყოს და სენსა გამოაყენებს ტანშიგან და გარეთ
ტყავშიგან ამოვა და ტილი დაიბადების. მისი წამალი, პირველად
30 გასახსნელი წამალი მიეც და მერმე ნიადაგ თბილის წყლით იბანდეს
და ჭაკუნტლისა ნახარშითა დაიბანდეს და ან საროს ფურცელითა
ნახარშითა და ტანისამოსი ქათანისა და ანუ აბრეშუმისა ჩაიცვას
და მალე მალე გამოიციულიდეს. და ნავლელი ძროხისა და თხისა,
საბრი და ვარდი ერთად გაურივეთ და შესცხეთ.

თუ კრწყილი იწყინებოდეს აიღე: შამანდალისა ქერქი, რომე
წყლითა მოადულე და სახლშიგან მოასხა, კრწყილს დახოცს და გარ-
დებვეწოს. და ძლარბისა ქონი რომე შეშაზედან შესცხო და სახლში-
გან ააყუდოს რაც კრწყილია მას მოეხვევის. და გოგირდის სული-
საგან და ხარახარასაგან გარდაიხვეწოს კრწყილი.

30 წამალი მისი, რაცა სისხლშიგან მძრომი და ავი იყოს,
ესე ააყრჩოლე, თუ მორიელის ხურელი ჩნდეს, ბოლოკი მიდგან და
მისთა დღეშიგან ველარ გამოვიდეს. ფურცელი ხეშავისა დასდვა ხუ-
რელსა სადაცა იდვას ფურცელი მისი იქიდალმა დაიკარგვის. მურ-
დასანგი, ხარბაყი და ბაზრულბანჯი და წივა, ესა ცალკე დანაყოს
და მერმე ერთად გარიოს და თავუს ამოსწყვეტს. ზროხის ნალველსა
წყალი გაურივე და სადაცა დაასხა იქ ჯიანჭველი დახოცოს და და-
კარგოს. და თუ ანგაზატი¹ დაადო მისივე ხასიათი აქუს. ზარნიხი

¹ „ანგუვატი“.

რძესა ჩააყარე დანაყილი და ჯამითა სახლშიგან დადგი რაც ბუზი არის ყველა იმაში ჩავარდების. და რასაც სახლშიგა ფარშამანგი და თეთრი ფრინველი წყლისა იყოს, იმა სახლშიგა მძრომი ვერ დაჯდების.

10 6. კარი ძილისა და ხასიათი მისი. ღვიძილისა და ძილისა ძილი სიმთელისა, ძალისა მამცემი არის, დადნობა ძილშიგა უფრო თამამად იქნების, სენის გვარი ძილშიგა უფრო თამამად მოიხარვის. და ძილშიგა ტანი გაცივდების და ზედა სახურავი უფრო ბევრი მოუნდების მღვიძარისაგან, და ძილმან ყოველი გახსნა უკუაყენოს, ოფლის მეტი.

ოფლისა დენა სრული დნობა არის და რაჟამს ძილშიგან ოფლი გამოუვიდეს, ნიშანი იყოს, რომე საჭმელი ბევრი უჭამია და მღვიძარესა ველარ მოუდუნია, და ძილშიგან ოფლის დენა მოსულა, თამამია დნობა. ბერთა კაცთათვის ძილი სწორი არის და მარგე არის. დიდი ძილი მსუქანსა და გრილგუნება კაცსა აზიანებს და ძალსა დაასუსტებს და თავსა დაუმძიმებს და სენს მოუმატებს. ძილი საჭმელს მოადნობს და გახსნასა უკუაყენებს და სენისა გვარსა მოხარშავს.

20 აწ უძილობისა მოგახსენოთ. უძილობამან კაცი მოუსვენებლად ამყოფოს და დადნობისა ძალი უკუაყენოს და სენისა გვარი მოუხარშავად ამყოფოს და მოხარშვისაგან უკუაყენოს. და გახსნასა მოუმატებს და სიხმესა მატებს. და სნეულობა სიხმისა და ზაფრისა გამოაჩინონ. და სუსტსა და ხმელ გუნებასა უფრო აზიანებს. და როდესცა სნეულმან ძილშიგან ვერა მოისვენოს საშიშარი არის.

და თუ მრთელსა კაცსა ძილი ერთობ მოუვიდეს და ან ძილშიგან ღრმად ჩავარდეს, დასტური იყოს, რომე სნეულობისა სენშიგან არის.

30 თუ სნეულსა მოუვიდეს ძილი, სიგრილის ნიშანი არის და დილეულისა ძილი, ასრე რომე სეერანი არ ექნას და არცა ეჭამოს, აგრე დილეულად ეძინოს, ერთობ ზიანი არის, დაასუსტებს და ტანსა გააგრძელებს, მოლაღვით ამყოფოს და სიხმე მოუმატოს. და ურიგო სიზმრები ეჩვენებოდეს.

დღისით ძილი ბალღამსა და ნაზლას მოუმატებს და კაცსა გააუფერულებს და ტყირბსა გაადიდებს და დააჩოლოფოტოს და აწვადინებდეს, არარათი ღარიზი გაუძლიეროს, ამისთვის რომე ძილშიგა არარათი ღარიზი შიგნით შევა და საჭმელსა ველარა იპოვის, რომე მოიდნოს, მისთვის დასუსტდების.

და ვინცა დღისით ძილსა დაჩვეულა არ უნდა მოშორებება, ისრე უნდა იქმოდეს. და ძილი ასრე უნდა, რომე უწინ მარჯვენასა გვერდ-

ზედ დაწვეს და მერმე მარცხენაზედა, ამისთვის რომე, ასონი გასწორდეს, მარჯვენა და მარცხენა, და საჭმელს უკეთ მოიღნობს, ზურგზედა წოლა, კაცისა ასონი უკეთა მოისვენებენ, მაგრამ რაც სენი ფაშუშიგან ყველა ზურგშიგან ჩხვა და ფილენჯად და ლაყუად გარდექცევის, და პირდაღმა წოლა სურდოსათვის მარგე არის.

ნა. კარი საჭმელთა მუავისა და ტკბილისა, მწარისა და მწოვისა. სხვა აქ მოგახსენოთ: ხვარბალი და წაბლი და კურდღლისა ხორცი სქელი და მძიმე არის, სიხმის ბედითა.

30 მოხარშული ღვიძლი და მოხარშული კვერცხი და მოღუღებული რძე სქელი და მძიმე არის. და აქლემის ხორცი, და ძროხის ხორცი, ფავშვი და ნაწლევი სქელი და მძიმე არის.

თაღგამი და ქალში მოხარშული სქელია. და ხმიადი პური ერთობ დაზელით სქელი და მძიმე არის. რაცა ტვინი არის, ყველა სქელი და მძიმე არის, და ქლიკი და ენა და ბაგენი, მძიმე და სქელი არის. და ღვინო შავისა და ტკბილი მძიმე და სქელი არის.

აწე ეს მოგახსენოთ, რაც უწინ მოიღნობის ეს არის, რომე რაცა კაცსა გუნებით უნდეს, ისი ჭამოს, მას უწინ მოიღნობს, ქათამსა, ხოხობსა, უწინ მოიღნობს. პირუტყუთა ხორცთაგანისა უწინ მოიღნობს, პირუტყუი რომელიცა ახალი არის, ისი უწინ მოიღნობის დიდისაგან. და ქათმისა გარეთ თოხლისა და ბატკნისა უწინ მოიღნობის. და რაცა ადვილად დაიცონების ის, უწინ მოიღნობის. მაგრისაგან წინა კერძი კისერი და მკერდი და წინა ფერხები უწინ მოიღნობის. ბერისა პირუტყვისა მალა უწინ მოიღნობის. მარჯვენა მკერდი წინათი ადგილი, ნახევარს წინათი, უწინ მოიღნობის. მარცხენისაგან და უკანისა კერძისაგან.

მხალთაგან: აყირო, ქოქი, და ქასნი უწინ მოიღნობის ტარხუნისა და ნიახურისაგან.

30 აწე რაცა მაზიანებელია, ის მოგახსენოთ, წყლისა ფრინველი ყველა მაზიანებელი არის. და მინდორისა ფრინველი ყუელა კარგი არის. წერო და სავათი მძიმე არის და გვიან მოსადნობელი. ნედლი მუხუდო და ნედლი ბაკლა მაზიანებელი არის.

აწე მხურვალთა საჭმელთა მოგახსენოთ: მუხუდოს წვენი, ზეთის ხილის ზეთითა, ანუ ახლითა ერბოთა მაშინ, უფრო ქონდრითა ჭამოს. და ხარშო ქავჭავისა და კაკბისა ხორცითა და ტრედის ხუნდითა ხარშოთ შექნილი. და ერთისა წლისა თოხლი ცხვარი მსუქანი და ჯერნის ხორცი ზირა ქირმანითა და კულიავითა, და სარ-

დაფის ფურცლითა და პილპილითა რომე ჭამოს. ქონდრითა და პრასითა და დარიჩინითა და შაქრითა და თაფლითა, და ნედლითა ხილითა ჭამა ესე ყუელა მხურვალი არის, ბძანებითა ლთისათა.

აწე რაცა საჭმელი ხმელი არის იგი მოგახსენოთ: ხორცი შემწვარი, ყალია ავქანითა და ძრმითა, ნიორითა და სადაფითა და ქონდრითა, აყირო და კულიაფი, მოზაფარი, რომე ავქამისა და ჭაკუნტლისა ფურცლისაგან შექნილი იყოს და ზეთის ხილის ზეთითა გაზდილი, პიტნა და ტარხუნა, და მინდურის ფრინველის ხორცი, როგორცა გლონი და კაკაბი და ხოხობი და ჭივჭავი ესე ყუელა ხმელი იყოს და სინედლე არ ემატოს.

აწე ნედლთა საჭმელთა მოგახსენოთ: ნესვი, საზამთრო, კიტრი, ქლიაფი, ნედლი ტუტა და ისპანახი, ნედლი ბაკლა და ნედლი მუხუდო, ნედლი ნიგოზი, ნედლი უნაბი, ნედლი ნუში და ქერის წყალი, ესე რაცა წყლითა შექნილი იყოს, ყველამან კაცის ტანსა სინედლე მისცეს. და ხორცი რომე ტყავგახდილითა მაშითა შექნა აყიროთა და ისპანახითა და ნუშისა ზეთითა შექნან. და ახალი ყველი, და ხორცი თიქნისა, უნდა რომე გვერდისაგან შექნან, შინაური ხორცი უფრო ნედლი არის გარეულისაგან.

აწე გრილისა საჭმელისა მოგახსენოთ: რაც მყაფე იყოს და სქელი გრილი იყოს, ახალი თეთრი ღვინო მაგარი არი, ამაღრომე არ დაჟამებულიყოს და ქასინი და ვაშლი და მყაფე ბროწეული და ჩინური სხალი, საზამთრო და კიტრი ესე ყველა გრილი არის ნებითა ლთისათა.

აწე ესე მოგახსენოთ რომე საჭმელმა მუცელი გაარბილოს. რასაცა საჭმელსა სიტკბო ჰქონდეს, ანუ სიმწვაფე, ანუ სიმლაშე, ამაღმუცელი გაარბილოს, ოსპის წყალი და ქალმის წყალი, და მამლის ქათმისა წვენი და ჭაკუნტლის ფურცელი, რომე წყალი შიგ აღარიყოს და აყირო და ასპანახი ლედვი და ტუტა და ნედლი ნიგოზი და ნედლი ქლიაფი, რომე ჯულაბითა ააღებინოს, ახალი და წითელი ღვინო და უღბოს წვენი თაფლითა, ესე ყველა მუცელსა და გუნებასა გააგრაღებს ლთითა.

აწე ესე მოგახსენოთ, რომე საჭმელმან მუცელი გააგრილოს: კომში და სხლის კვანიხი, ხურმა, ფშატი და ნარდანგი ახლად მოხალული იყოს, კოწახური, თუთუბო და დო, უფრო მაშინ რომე დომოდულდო. და მოდუღებული ყველი. ხმელი, მოხალული ფეტვი ესე ყუელა მუცელსა გაახმობს და შეჰკრავს. მყაფე ბროწეული მუცელსა შეჰკრავს. და ოსპი რომე სამჯერ მოადუღოს და წყალი გამოუცვალოს და მეოთხე ახლის წყლითა მოათბოს, ისი ან თუთუბოთა და

ან კოწახურითა აჭამო, მუცელი გაახმოს და შეკრას. მოხალული ნუ-
შიცა მუცელსა შეჰკრავს. და ქალში როგორაც ოსპი ისრე მოადუღე
და აჭამე, ისიც შეჰკრავს მუცელსა, და ნედლი ბაკლა, ან ქასნი
ძრმით მოადუღონ, მუცელსა შეჰკრავს. და ქათმის კვერცხი ძრმითა ¹,
ან თუთუბოთა მოხარშოს, მუცელს შეუკრავს ბძანებითა ლთისათა.

აწე ქარიანისა საჭმლისა მოგახსენოთ: მუხუდო, მრგვალი
ბაკლა, ოსპი, მაშა ქერქითურთ ქარიანი არის. თუ ამათ ტყავი შეა-
ძრო და მოხალონ ქარი აღარ ექნების. და ფუკამან და ანაქიდონმან
და ჯარაოტმან ქარი დაბადოს. რძე და მისი საჭამადი და გაუწმენ-
დელი თაფლი ქარიანი არის, მაგრამ მისი ქარი ფიცხლავ წავა. ყურ-
ძენი, ვაშლისა, და სხლისა, და ტყემლისა ყველა ქარიანე არის, და
მაწონი და მჟავე ისრიმი ერთგან ჭამოს ქარი დაბადოს. მჟავე და
ტკბალი ბროწეული ერთად ჭამოს ისიც ქარიანია.

აწე ეს მოგახსენოთ რომე რა უფრო აზიანებს სტომაქსა: ქა-
კუნტალი, თალგამი, თუხმაქანისა ფურცელი, ასპანახი სილბოსა ბე-
დითა, ულბო და ქუნჯითი, კარაქი და ერბოსილბოს ბედითა და სიმ-
სუქნითა და რძე ამისთვის რომე გრილსა სტომაქშიგან ფიცხლავ
დამჟავედების და მხურვალსა სტომაქშიგან ზაფრად შეიქნების, ამის-
თვის მაზიანებელი არის. და სულიერთა ტვინი ავი არის. და ახალი
ღვინო სტომაქისთვის ავი არის და მაზიანებელი.

აწე კარგის საჭმლისა მოგახსენოთ; რომე ფიცხლავ
სისხლად გარდიქცეს და ძალი მისცეს კაცსა ის არის: ქათმის
ხორცი, მოხარშული თიქნის ხორცი, გამტკიცული პური ახლის
ხვარბლისაგან იყოს და ახლად გამომცხვარი და ახალი წურილი
თევზი, რომე მისი წყალი ქვიანი იყოს და ვარიის ქათმის თოხლო
კვერცხი, და მსუქნის თხის რძე რომე შობას უკანით დიდი ხანი გამო-
სულეიყოს და იმწამს მოწველილიყოს. და თხელი და წმინდა ღვინო
გემრიელი და კარგ სული და კარგ გემო. ხბოს ხორცი და ცხურის
ღვიძლი და ტკბილი ღვინო. და კარგი სისხლი ჩააყენოს ბძანებითა
ლთისათა.

კარგი ეს არის, რომე როგორაცა საჭმელი მოუნდეს ფიცხლავ
ჭამოს და ასე აიღოს, რომე კიდევ უნდოდეს. რა პატარა ხანი გა-
მოვა ასრე იქნების რომე ვითამც გამაძლარი. აღრე მოიდნობის
რომე მართლად და მსუბუქად იქნების.

¹ აქედან გადადის ექვსი ფურცლის შემდეგ. არეულია აკინძვისას. ეს ექვსი
ფურცელი ტექსტის ბოლოს ეკუთვნის და იქ გადადის—ტექსტი ამით თავდება.

ნბ კარი ტანისამოსთა.

სამოსელი, სეღისაგან რომელი იქნების სწორი არის სიგრილითა და ნოტიოთა და სიხმელითა არის საკმელთა კერძოთაგან. არგებს და ამოაშრობს ნოტიოსა და ოფლსა ტანისაგან და იხმარების წამალთა შიგა და ერგების ტანზედა რომე წყლული იყოს, და ამოაშრობს მასა წყლულსა და გამოზრდის მისსა ხორცსა.

10 [დატილოსაცა გრილი არის სამოსი მხურვალი და ხმელი და ამისითა სიმხურვალითა და სიმხნითა სწორი არის, ყოველსა სამოსელსა სჯობს. და სიღბოსავე აზიდავს და ტანისამოსად მხურვალი არის.

და ტანისამოსი რომელი იქნების აქლექმისა თმისაგან შუა არის. თხისურისა და მატყლისა კარგი არის. და თირკმელთათვის სამოსელი აბრეშუმისა უსწორე არის, ყოველსა სამოსელსა ვერა სჯობს, ბანბისა სჯობს, რაცა სამოსელი მქისე არის, სიხმისავე იზიდავს. და რაცა სამოსელი რბილი არის სინედლისაკე იზიდავს. სამოსელი მატყლისა რომელი არის ჩოხა¹ მხურვალი და ხმელი სამოსელია. რომელიცა თხისა და თიკნისა თმისაგან იქნება გრილი და ხმელი არის.

20 ხასიათი წამოსასხმელთა. ტყავისიასამურისა უკეთესია ყოვლისა ტყავისაგან და მხურვალი არის, თირკმელთათვის კარგია, და გვერდისა და ღვიძლისათვის. ტყავი კრავისა და თიკნისა უმხურვალეა ყოვლის ტყავისაგან და უღბო და უკეთესი ზურგისა და თირკმელთათვის. ტყავი მელისა უფრო მხურვალია ბატკნისა ტყავისაგან. ტყავი აბესი და ფანაკისა არიან კარგნი და საზრდელნი ტყავისანი. ტყავი სინჯაბისა არის კარგი, მხურვალი და ნედლი, სუბუქი და კარგიცა არის თირკმელისათვის.

30 აწე ფერი დავსწეროთ, რომელი უმრთელე არის შესახედავათ. უკეთესი თვალის შესახედავათ არის ლურჯი, მწვანე და შავი ამათი ხასიათი ეს არის, რომე თვალისა გვამსა გაუძლიარებს და თვალსა არას ატკივნებს, სინათლესა მოუმატებს და ხედვასა გაუმატებს და თვალისა გუგასა შემოკლებითა ამყოფებს, და რაგვარაცა ღამე თვალისა სინათლესა შეჰკრებს და დღისით დაიფანჩვის სინათლე თვალისა, აგრევე ყოველი ფერი რომელი სიშავით კერძო სცემს, თვალსა კარგად შეინახავს და რომელი თეთრი არის შესახედავად თვალსა აწყენს და გუგას დაჰფანჩავს. და ყოვლის ფერის მხურვალი თვალისათვის ავია და ყვითელიცა ავია მაგრა თეთრსა სჯობს.

¹ ამ სიტყვის მაგივრად სხვა სიტყვა წერებულა; რომლის პირველი ასო „მ“ მკრთალად მოჩანს. გადამწერს როგორც ჩანს ჯერ ძველი სიტყვა დაუწერია, შემდეგ წაუშლია და ზეიდან დაუწერია „ჩოხა“.

შესახედავით, და ყვითელსა წითელი სჯობს შესახედავად და ზიანი უფრო ცოტა აქუს და სწორი არის. ამა ყოველთა [ფერთავან] სნეულთათვის ლურჯი, მწვანე და შავი სჯობს შესახედავით ბძანებითა ღთისათა.

ნბ. ნიშანი ახლა დასახლებულისა.

რა კაცი ახლა დასახლებოდეს, ასრე უნდა, რომე სასახლე ასეთს ადგილს გამოარჩიოს რომე, თუ იგი ადგილისა აერი ავი იყოს, ასრე უნდა რომე სასახლე კარგსა ადგილსა მოაწყოს, მისი საზიანო უმცრო იყოს.

- 10 ასრე უნდა სასახლე ასეთს ალაგს ქნას, რომე რაგვარაცა მზე ამოვიდეს მოადგეს და კედელნი უყუნეს და ქერნი მალლით იყუნენ, აღმოსავლეთით და ჩრდილოეთით, სარკმელნი დიდროანი იყოს, რომე რაგვარაცა მზე მოვიდეს სახლს შეადგეს და აერი გააშვენე-როს. და დიდისა მთისა ძირსა თუ სახლი ჰქნა, რომე მთა აღმოსავლეთით იყოს, სხვისა ალაგისაგან სნეულობა იქი უწინ იქნება. და თუ მთა დასავლეთით იყოს არა გავარა. ქვანი და ქვიშიანი ალაგი ხორშიანი იყოს და უკაცურნი ალაგნი ხმელნი და სახორშენი და ზღვის პირისა ალაგნი ნედლნი იყუნენ და შიშველნი და მდინარენი ალაგნი კარგი და რბილნი იყოს, მთისა უფრო მრთელნი იყუნეს და
- 20 ტყიანის ალაგისა და წყლიანისა აერი ავი და საზიანო იყოს და პირუტყუთათვის ავი, საზიანო არის.

ნდ. ხასიათი და შექნა ზეთებისა.

ნიშანი იის ზეთისა. აიღე ია, ნედლი, დარჩეული ერთი ლიტრა და ერთი ლიტრა ზეთის ხილის ზეთი და ან ტკბილის ნუშის ზეთი და ზირასა ზეთი დაასხი ზედა და ჩაასხი ქურჭელშიგა და დაურეე და კიდევ მზეს ქვეშ ორმოცს დღესა რომე შეიქნას.

- ხასიათი მისი, გრილი და ნედლი არის, სიხმესა გარდაუგდებს და ასოებსა ყუელასა დაამაგრებს და მოსავლელად ადვილად გაიყვანს, ხმელსა და მხურვალსა, სადასა არგებს და ძილსა მოგურის. აყიროსა თესლითა და ტკბილისა ნუშის ზეთითა იხმარეთ. ფრჩხილთა დაუმაგრებს და თუ დიდსა სკამს შეასუსტებს, თუ ზეთითა სკამს აღარ შეასუსტებს. თუ ისი არ იყოს მისი სანაცლო ზირასა ზეთი ქნას.
- 30

ზეთი ლელოფარისა. როგორაცა იის ზეთსა უნდა შექნა აგრევე ამა ლელოფრისა ზეთსა, ეს უგრილეა და ხასიათი ორისავე ერთი არის, თუ ეს არ იყოს იის ზეთი ქნან.

ზეთი ვარდისა, ხასიათი მისი, ცოტად შემკურელია და გრილი მეორეს დარაჯაშიგა და სისწორისაკენ დგას. ცხვირშიგან

რომე სიმხურვალით გაჭედით იყოს მას უშველის და ჭკუასა უმა-
ტებს. ცხვირსა ძალსა მისცემს, სიმხურვალესა სენსა და სიმსივნესა
არგებს. მისი შესმა და შეჭმა, შიგნითსა და გარეგანსა მღიერსა და
წელწულნი რომე ეწოდეს მას უშველის. ზაფრას დასვამს. ტანი რომ
ქაოდეს და შეიცხოს მას უშველის და მღიერსა ¹ გაახმობს. მისი სი-
გრილე იისა ზეთისა სიგრილესა ჰგავს. ვარდის ზეთისა შექნა, მოი-
ლე წითელი ვარდი და დაარჩივე ფურცელი, ერთი ლიტრა, ბირკის
ზეთი დაასხი, გაურიე ერთმანერთშიგან და ჭიქაშიგა ჩაასხი და პირსა
მოჰკარ და ორმოცსა დღესა მზესა გაუდგი რომე შეიქნას და იხმა-
10 რე რა მოგინდეს.

დუნალაფრა აყიროსა ზეთი გრილი და ნედლი არის,
ცხვირშიგა რომე სიხმით ანუ სიმხურვალით გაჭედით იყოს, მას უშ-
ველის, მისი ძირი ცხვირშიგან გამოივლოს და თავი დაიბანოს
ძრმითა, სიმხურვალესა, სარსამს და მალახულიანსა არგებს, და სრუ-
ლად ტანისა სიმხურვალესა არგებს.

აყიროს ² ზეთი ასრე უნდა [შექნა] დაიჭირე ახალი აყირო,
ქერქი შეფხიკე და დანაყე მისი წვენი, დაიჭირე და მეოთხედი რძე
დაასხი და ამ წვენითა მოადღუე, მანამდი, რომე წვენიწა ვიდეს და
რძე დარჩეს, მერმე აყიროს თესლი გაწმინდე ქერქისაგან მწვედ
20 დანაყე და ამ თბილსა წვენიშიგან ჩაყარე და მერმე შეტყლიჯე
ხელითა ³ და ზეთი გამოგა.

ზეთი ბალასინისა. მხურვალე და ხმელია და სასასა გა-
მოსწმენდს, ბალლამი რომ სასისაგან იყოს, და დაადნობს და გამო-
იღებს, სტომაქსა ძალს მისცემს, სტომაქშიგან რომე სიგრილე და
ბალლამი შეყრილიყოს ყველას დაადნობს. რაშასა და ფილენჯსა რო-
მე შესცხო და შეზილო, ორსავე უშველის. თეძოთა ტკივილი რომე
ქარისაგან იყოს, მას უშველის, და სიგრილისაგან; და დედაკაცთან
სწორს ძალს მისცემს და თუ ის არ იყოს, მისი სანაცლო ყუსტის
ზეთი ქენით.

30 ზეთი ჯავზი ჰინდისა. მისი ზეთი ზროხის ერბოსა სჯობს,
მხურვალე არის თუ დაძველდეს წელთა ტკივილსა არგებს, ფსმასა
ძალს მისცემს, მაგრამ სტომაქსა აწყენს. მისი ზეთი ასე უნდა, დაი-
ჭირო, დანაყო და წყალშიგან მოადღულო და ზეთი მოჰხადო ანუ და-
ნაყო და აგრე გამოწურო, იგი სჯობს რომე წყალშიგან მოადღულოთ
და აგრე მოჰხადოთ.

¹ სწერია „ძლიერსა“.

² შეცდომით სწერია „ბიის“.

³ აქ კიდევ ჩამატებულია „წაუსვი ხელითა“.

ბოლოკის ზეთი. მხურვალე და ხმელი არის მესამეს დარა-
ჯაშიგა ყურის ტკივილსა და ქარს არგებს. მისი ზეთი ასრე უნდა,
დაიჭირე ბოლოკის წვენი სამი წილი და ტკბილი ზეთი გაურივე და
მოადლე, სანამდი წვენი წავიდეს და ზეთი დარჩეს. ხასიათი მისი
ძველისა ჯავზისა ხასიათსა გავს.

ზეთი ბაბთისა და ბაბუნაჯისა. ორივე მხურვალე
არის, მაგრამ ბაბთისა ზეთი ბაბუნაჯის ზეთსა სჯობს, უმხურვალესი
არის. ყოველს სატკივარს დააწყნარებს. კაცი რომე მოღალვეთ იყოს,
მას არგებს, ქარს უშველის, ძილს მოგურის უფრო. ბაბთისა ზეთი
10. შეკრულს ძარღვებს გახსნის, ცხროს არგებს, რომე ტანზედ შეიცხოს.

ბაბთისა ზეთისა ასრე უნდა შექნა, აიღე მისი თესლი, ჩრდილ-
შიგან გაახმე, ერთი წილი ამისი და რვა წილი ტკბილი ზეთი კიქა-
შიგა ჩაახხი და ოცსა დღესა მზეს ქვეშ დადგი და მაშინლა იხმარე.

ზეთი ბაბუნაჯისა, მისი ხასიათი, ვინცა იცხოს ერგების ძველ-
სა ცხროსა და შეუღბობს გარიულთა, და იხმარების გველისა სიმ-
სიენისათვის. და ამისი და ბაბთის ზეთისა ხასიათი ერთია. და სიმ-
სიენისათვის ტლეთა შინა იხმარების, ამისი ასრე უნდა შექნა, მოიღე
ოცი წილი ტკბილი ზეთი, უღბო, ვარდი და ბაბუნაჯი ექუს ექუსი
წილი და ჩრდილშიგან გაახმე და კიქაშიგა ჩაყარე და ზედ ეს ზეთი
20. და[ა]სხი და ორმოცსა დღესა მზეს გაუდგი.

ზეთი ნიგუზისა. მხურვალე და ხმელი არის. თავსა და კი-
სრის ტკივილსა მოუმატებს, პირსა გაუმწარებს, ზაფრას არევეს და
ენას დაამძიმებს და სტომაქსა და თირკმელს არგებს. თუ ბალღმი-
საგან გახსნით იყოს, სხვას წამალსა ესე სჯობს, და შეჰკრავს სტუ-
მაქშიგა, სწორია და კარგად მოუხდების.

ზეთი ტკბილის ნუშისა, კარგი, რბილი და სწორი, ხვე-
ლასა უშველის. ბუშტისა და გულის ტკივილს უშველის და შეკრვით
იყოს გახსნის და სტომაქს კარგად მოუხდების. და თუ ნუშის გუ-
ლისა არ იყოს ანუ წაბლისა და ანუ თხილის გულისა ერთად ზეთი
30. გამოჰხადოს, და მუცელს ის უწინ შეჰკრავს რომე გახსნით იყოს.

ზეთი ზეთის ხილისა. თუ მწვანისა იყოს, გრილი და
ხმელი არის და სტომაქს გაფხეკს და კაცი რომ გახსნით იყოს, მას
არგებს. და თუ სრულად მწიფისა იყოს, ისი სჯობს ყოველსა.

ზეთი მწარის ნუშისა. უმხურვალე არის ტკბილის ნუ-
შის ზეთსა, სიმწარითა მისითა და ფიცხლად გახსნის ნასკვსა ღვიძ-
ლისა და ტყირპისასა და დაადნობს შირიმსა თირკმელთა, ბუშტში-
გა, ჩამოიღებს ფსელსა და წესსა დედაკაცისასა. და ერგების სნება-
სა გულისასა სრულსა და საფასა რომე სცხო ზედა.

ზეთი სელისა. მხურვალე და რბილი და კაცისა სტომაქსა დაალბობს და კარგად მოუხდეს და ყოლინჯისათვისაც კარგი არის.

ზეთი ქუნჯითისა. სწორია და სტომაქისათვის კარგია, ნუშისა და მისი ხასიათი ერთია.

ზეთი ფუსტასი. ზროხის ერბოსა და ქუნჯითის ზეთსა სჯობს, ღვიძლსა და თირკმელსა არგებს რომე შეკურით იყოს, მას არგებს და გახსნის, და სტომაქს კარგად მოუხდების.

10 ზეთი მურტისა. რომე უშველის თავის ტკივილსა; რომე სიმხურვალისაგან იყოს და თმა რომე სცვიოდეს მას უშველის და თმას გაასუქებს და ძირი გაუძრვილოს. აილე: მურტის ფურცელი, ნედლი ხუთი ლიტრა დანაყე და ღვინო დაასხი, ასრე რომე აღარა ჩნდეს, ერთსა დღესა და ღამესა. მერმე აილე ბერძული ზეთი ან ბირკის ზეთი სამი ლიტრა დაასხი, მერმე ნელთბილად ადულე მანამდი, რომე ღვინო დაილეოდეს და ზეთი დარჩეს, მერმე აილე გაწურე და ქურკელში ჩაასხი, ესე არს მურტის ზეთი.

20 ზეთი ოშინდრისა. რომელი არს ავსანთინისა რომე ასოები სტკიოდეს მას უშველის და ასოებს დაამაგრებს. აილე: ბირკისა ზეთი ან ბერძული ზეთი ოთხი ლიტრა და ოშინდრის ყვავილი ოცი დრამი, ერთმანერთშიგა გაურივე ქიქაშიგა ჩადევ და ორმოცსა დღესა მზეში დადგი გაწურე და შეინახე, ეს არის ოშინდრისა ზეთი.

ზეთი მასტაქისა. სისუსტისა და გულზედა რომე ქარი მოადგებოდეს მას უშველის, მოილე: თორმეტი მიტყალი მასტაქი და ნახევარზედა დანაყე და ქიქისა კულასა შიგა ჩაასხი და მოილე ორმოცი ზეთის ხილის ზეთი ზედ დაასხი და პირს მაგრად დაუჰყარ, ჩადევ ქოთანშიგა და ზედ წყალი დაასხი და ადულე სადამდი მასტაქი დადნებოდეს, მერმე გაწურე და შეინახე ეს არის მასტაქის ზეთი.

30 ზეთი ქუშტისა, კოსტი¹ ჰქვიან. რომე უშველის სტომაქსა სიგრილესა, რა ეს შესვა ღვიძლსაც უშველის და თმასა გაასქელებს და მოკვეთილსა ძარლუსაც უშველის, შემწნიან მითა, აილე: ქუშტი ათი დრამი, და სალიხა ექუსი დრამი მარმუზი ათი დრამი დანაყე მსხვილად, ქურკელშიგა ჩაყარე და ღვინო დაასხი, ასრე რომე აღარა ჩნდეს, აილე ბირკის ზეთი ორი ლიტრა და ნელთბილად ადულე ვირემ ღვინო დაილიოს, მერმე აილე და ხელითა კარგად გაურივე, გაწურე და ქურკელშიგა ჩაასხი, ეს არის ქუშტის ზეთი.

ზეთი სადაჯინდისა. რომე თმა გააშაოს და დაგრუზოს და მძოვარსა უშველოს, აილე ინდოურისა სადაჯინდი ოცდათი დრამი, ლადანა, საკმელი და ზაფრანი ათათი დრამი, ამამა, მარიამ საკმელი

¹ ყუსტი (ლ. კ.)

და ქუშტი რომე კუსტი ჰქვიან, თვითოსაგან ოცდათი ღრამი, ყველ^ა ერთპირად ღვინოშიგა ჩაალბე, ერთს ღღესა და ღამესა მერმე აიღე ბერძული ზეთი ორი ლიტრა ზედ დაასხი და ადუღე, ვირემდი ღვინო დაილიოს და ზეთი დარჩეს, მერმე გაწურე და ქურჭელში ჩაასხი და შეინახე, ეს არის სადაჯინდისა ზეთი.

ზეთი ნარგიზისა. აიღე ნარგიზი და ბირკის ზეთი ერთმანერთისა ოდენი და ერთმანერთშიგან გაურთივე და შუშაშიგან ჩაყარე და მზეშიგა დადგი და ყოველთა ღღეთა დაურევედი, ორმოცსა ღღესა მერმე შეინახე, ეს არის ნარგისისა ზეთი.

10 **ზეთი ცერეცოსა.** ერგების ქართა მსხვილთა თუ ღმერთსა უნდეს, აიღე ზეთი ტკბილი ორი კისტი და ცერეცოსა თესლი გამხმარი, ლიტრის ნახევარი ჩაურთე მას თანა და მზეში დადგი ორმოცსა ღღესა და იხმარე ნებითა ღთისათა.

50 კარი ხორცთა. ხორცი ორი გვარია, ერთი საჭმელი და ერთი კაცს მოჰკლავს. ისი, რომე კაცს მოჰკლავს არ დაგვიწერია, იმისთვის რომე კაცს მოჰკლავს. ხორცი რომელიც საჭმელად მაგარია მისგან მწვედ სისხლი და ქიზეზი შეიქნების, მისთანა მაგარი ხორცი სიმრთელიანმან და მრავლისა მოქმედმან კაცმან უნდა ჰამოს, რომე ოფლად გამოვიდეს. და კაცი რომე სიმრთელეზედა არ იდგეს
20 და არცა საჭმესა იქმოდეს, და არცა იარებოდეს, მას ნიადაგ ხორცი ავად მოუხდების. თუ სჭამდეს ასრე უნდა მოხარშვა რომე დადნეს.

კრავისა ხორცი. მხურვალი და ნედლია, გუნება მხურვალი იყოს და ხმელი მას კარგად მოუხდების, თუ სტომაქშიგა ბალღამი იყოს. გულსა აუშლის და აწყენს ცხელსა ალაგსა რომ იყოს. კრავისა ხორცი ნედლი მისთვის არის, რომე ძუძუსა სწოვს. რა წონასა გაუშვებს, ნედლი აღარ იქნების.

თიკნის ხორცი. გრილია და ნედლი კრავის ხორცისაგან და გუნება მხურვალისა კაცისათვის კარგია, კარგსა სისხლსა ჩაუყენებს.
30

და ბუწუისა ხორცი ერთისა წლისა თოხლია, კარგი საჭმელი და კარგსა სისხლსა ჩაუყენებს კაცსა, ამისთვის არცა ნედლია და არცა ხმელი, სწორია და სევდასა უშველის, სტომაქსა ძალსა მისცემს, ტანსა გაუხურვებს, მამაცობასა მოუმატებს. და გუნება გრილმან კაცმან უნდა ჰამოს და შემოდგომისა პირსა სჯობს, თუ კაცი მოწიფული და მხურვალი იყოს, მან ჰამოს კოწახურითა ან ძრმითა ან სუმაყითა და ტყემლითა, ან ისრიმითა ერთის წლის უნდა იყოს, თეთრსა, წითელი უმხურვალეა და წითელსა შავი უმხურვალეა.

თხის ხორცი. გრილსა თემსა გრილისა კაცისათვის ავია, მაგრა ცხელსა თემსა მხურვალისა კაცისათვის კარგია. თიკნის ხორცისაგან უფრო გრილი, ხმელი [და] სუბუქია, და სისხლს მოუმატებს ტანშიგან. მართალი ესე მოგახსენოთ თხის ხორცი კარგი არ არის, მისი ხორცი აქიმთა არას ხორცში არ უხსენებია, ერთობ ავია. კაცსა რომე თავქედი სჭირდეს, თუ ამისი ღვიძლი ჭამოს რაც სენი სჭირდეს მოუმატებს. სტომაქზედა ხმელად ამყოფებს, ტანსა დაამკლობს. თუ ჭამოს მუხუდოთა, სტაფილოთა, თალგამთა, ხახვითა და ზედა კარგა წითელი ღვინო სვას, მერმე შაქრითა შექნილი ალვა ჭამოს.

10

ხორცი ზროხისა. ხორცი ხარისა გრილია და ხმელი და მძიმე არის, კაცის ტანშიგა სქელი და ავი სისხლი შექნას და ოთხის დღისა ცხრო შეექნას და ტყირპი წაჰკიდოს. თუ უწნობა იყოს და უნდოდეს ძმრით ჭამოს. და ვინც დიდისა საქმისა მქნელი იყოს მას უშველის. ფურისა ხორცი მხურვალისა და ნედლი და კარგსა ძალსა მისცემს და მამაცობასა. დეკეულისა სჯობს და ცხურისა ხორცსა ახლოს ახლავს. წითლისა სჯობს. და ახლისა ხბოსა ხორცი კარგია და მარგებელი და ადვილად მოიღწობს სტომაქშიგან. მაშინ უფრო მარგე იქნების რომე არბენინონ და აგრე დაკლან, თუ მასვე დღესა არ დაკლან მეორესა დღესა ბევრი წყალი ასვან და აგრე დაკლან. მისი ნახევარის წინათი სჯობს ძრმითა შექნილი ან მწვანელითა.

20

ხორცი ღორისა. გრილი არის და უფრო გოჭისა ღორის ხორცი ხმელი რომე იყოს, ხმელი და გრილი არის. ღორის ქონი, დანაყილსა ხელსა და ფერხსა არგებს, და რა ჭამონ ნიგუზის ზეთითა ჭამონ ღორის ხორცი.

აქლემის ხორცი. მხურვალისა, კაცსა სისხლსა გაუხურვებს, და კაცსა რომე სიგრილისაგან გრძლად ავადყოფნა სჭირდეს და ზურგი და მენჯი სტკიოდეს ეს ხორცი არგებს. და მისი საქმელი ცერცვითა და ცერეცოთა იყოს ხარდლითა და ქაბრი რომ იყოს მითა ჭამოს. და აქლემი ყმარწვილი და მთელი უნდა იყოს.

30

ცხენის ხორცი. ხმელია და სისხლსა გაახურვებს, სევდას მოუმატებს. ყმარწვილსა არ ექმების და სხვას ყოველსა ხორცსა უმძიმე არის.

ნადირის ხორცი. ჯერნისა რაც ნადირია ყველასა სჯობს, უფრო მაშუნე და მსუბუქი არის ცხურისა და თხისა ხორცისაგან. ესე უფრო ხმელია რომე ან ნუშის ზეთითა ან შაქრითა ჭამოს. თუ კაცი გრილად იყოს ან ნიგუზის ზეთითა შეწვას, ან შემწურისა ხარ-

ზოდ შექნილი სჯობს. მისი ხორცი ძმრითა არ იქმების, მისთვის რომე, ისიც ხმელია და ძმარცა, სიხმესა მატებს. თუ კაცი ყოლინჯიანია არ ექმების.

10 ხორცი კურდღლისა. მხურვალია და სქელსა სისხლსა მოჸმატებს და გაახურებს. მისსა საჭმელშიგა ცერეცო და დარიჩინი ჩააყაროს, ქარსა გასტებს, და გრილად რომე იყოს, მას არგებს ზეთის ხილის ზეთითა და გოზრანლითა და ნიგუზის ზეთითა. თუ შემწვარი ამით იყოს, მას არგებს. თუ კაცი მხურვალი იყოს მას აწყენს. თუ ძრმითა და ნიორითა ყალია შექნან კარგად მოუხდების. მისი სისხლი ქესტრასა შესცხონ, უშველის.

ხორცი ირმისა, მძიმე არის და სქელი და რასაცა იმისი სატკივარი გამოჩნდეს ავი იყოს. ზაფხულის რომ მოკლან და წყალი შორს იახლოს, მისი ხორცი არ იქმების. თუ კაცმან დაიჭიროს და შეინახოს და წყალი ასვას, რაც ამას წინათ კარგი ხორცი გვითქუამს, მისთანა იქნების, წყალი კარგი არის ესეცა.

ხორცი შულისა და ირმისა ერთის ხასიათისა არის.

თხა ველური, რომე ნეზვი იყოს მისი ხასიათი ირმის სიახლესა არის.

20 ხორცი გრძლაბისა. რომე გააღმო დანაყო და მისცე, ქაშოეთსა უშველის, გუელისა და მელის სნებასა უშველის, რომე არის თმისა და წვერისა დაცვივნა, ხორცი შემწვარი რაგინდარა იყოს, ყველა მარგე არის და კაცის ტანს გაახურებს. ვინცა სტომაქზედა ავად იყოს და კოლინჯი სჭირდეს მისთვის ზიანია.

30 აწე თაფფეხისა, თავისა¹, და შიგანთა ქონისა და ტვინისა ვთქუათ. თიკნისა და ჯერნის თავი კარგია შემწვარი. და შემწვრის თავისა ყბისა და ყურისა ძირისა უფრო მსუბუქია მისთვის, რომე მუდმად იძვრის. ტვინი ყველა გრილია და ნედლი. ავია სტომაქისათვის გაასქელოს სტომაქი, საჭმელი არ მოანდომოს. მისი ნავალი ბევრი იქნების და მისგან ბალღამი გამოჩნდების. პირუტყვის თავი ხმელი არის და გრილი და მისსა ხორცსა უძძიმეა და გვიანად მოიდნობის. თვალი ჭამოს უწინ მოიდნობის და ხალხად გაიარს, ცოტად მხურვალია, ზიანია თუ ვინ შეჭამოს პილპილითა, მაგრა მძიმე არის და გვიან მოიდნობის.

ყური გრილია და ხმელი და გვიანად მოიდნობის და ძმრითა უნდა ჭამოს.

ენა სუბუქია, ადვილად მოიდნობის. ტვინი გრილია შემწვრისა და ლაში, თავის ტყავი და ღრაჭა მძიმეა სამივე და კაცსა არ ექმე-

¹ სწერია „ ტყავისა“—შეცდომაა.

ბის. ყოლინჯსა შეაქს. თუ კაცმან თავი ჭამოს მშობიარმან, თვარა ნუ სჭამს. და მეტად ზაფხულით არ ვარგა მისთვის, რომე კაცსა ნაფაზსა შეაქს. და თუ ეჭამოს კაცსა და ისი სენი შექნოდეს ყურძნის მარცვალი უგურკოდ ჩაიწოვოს და წყალსა ნუ სვამს და ნუ ღვინოსა სვამს.

• ფერხები რაც ჭამოს, მისითა ჭამითა შრეშის მსგავსი სისხლი მოემატოს, ძალი ცოტა მისცეს. გატეხილსა ძვალსა დაამაგრებს. შიგ რომ მლიარად იყოს სისხლსა გაიყვანს, მას უშველის. თუ ბევრი ჭამოს, ყოლინჯსა შეაქს. თუ ძრმითა ჭამოს ყოლინჯი აღარა შეექნების მისგან.

10

შიგანთა ფაშვი და წელები გვიან მოსადნობია და კაცის სტომაქშიგან დამწარდების და ძალსა ცოტას მისცემს. მისი ჭამა ძმრითა და სადაფითა, ნიახურითა და ზირითა და ანგიზონითა იყოს. და მისი ბევრისა ჭამა ბალღამსა მოუმატებს და სტომაქით გვიან გავა. და მას ზედან მაშუნესა გვარიშინსა უნდა ჭამა, რომე მუცელი დააღბოს.

ღვიძლი კარგია, და მისგან ხელთბ დაიბადების და მოემატების ტყირპშიგა და ავი არის სხვის სატკივრისა და თიკნისა სჯობს. ბატისა და ქათმისა და რაც ფრინველია მათი ღვიძლი ყველასან სჯობს და კაცსა რომე მწოვოდ ღვიძლი სტკიოდეს, მისი წამალი არის.

20

მგლის ღვიძლი კარგი არის, ტყირბი ავი არის მისგან სევდა დაიბადების. თირკმელი გვიანად მოიდნობის და მუცელშიგან მწარე არის. და უწინ ფსელი თირკმელშიგა მოვა, მერმე ბუშტშიგა აგრე გაიარს, მისთვის კარგი არ არის.

გული, მაგარი ხორცი არის, და კაცი გვიან მოიდნობს, ამას კარგი საქმელი არა ჰქვიან. ფილტვი ცოტას ძალს მისცემს და გვიანად მოიდნობის.

ძვალეების ტვინი მსუყე არის და სტომაქი მოაღბოს, და პური არა ჭამოს პილპილითა და ქონდრითა, და კარგად ერგების. იმა კაცსა რომე გუნება ხმელი იყოს ერგების. ყელისა ხორცი კარგად ერგების, ფიცხლად მოიდნობს.

30

გვერდი მსუბუქია და ფიცხლად მოიდნობს მკლე სჯობს საქმელად მსუქანსა, და შინაური ხორცი სჯობს გარეულსა. შინაური ნედლია და გარეული ხმელი.

ქონი ბატისა და შინაურის ქათმისა და აქლემისა მხურვალე არის. და მამლისა ხასიათი სწორია, მისი ქონი და თხისა მუცელსა შეჰკრავს და მუცელშიგა რომე მღიერი იყოს და ეწოდეს მას არგებს და ქონი ძროხისა ნედლია.

ფრინველთა. ქათამი სწორია და ძარღვისა და მაჯისათვის კარგია. და მისი ტვინი კაცისა ტვინსა ძალს მისცემს, ჭკუას მატებს. და ვარისს წვენი სნეულისათვის კარგია, სტომაქისა სიცხესა დაანედლებს. და ყვერული ქათამი საჭმელად კარგია, ადრე მოიდნობს; სისწორესა ზედა დაიჭირავს, რომე ნიორითა შეანელოს და უკეთესი ის არის რომე არა ეყვილოს და ვინცა მუდმად სჭამდეს ყოლინჯსა გამოაჩენს, მჟავითა შექნილი ყოლინჯსა აწყენს აგრევა დოთა და მისი ხარშო მუცელსა და სტომაქსა დააღბობს, შეკრულსა ყოლინჯსა გახსნის, ტვინი კეთისა მარგე არის. ქათამი რომ გააპო და ცეცხლზედა დასდებდეს გველნაკბენსა უშველის. მისი ტვინიც კარგია და კაცსა თესლსა მატებს, ხმას უწმენდს, ბერისა ავია.

10 კვერცხი ქათმისა ყოვლის ფერ ფრინველისასა სჯობს, ბერის ქათმისა კვერცხი და თოხლო მხურვალია და ნედლი, ადრე მოიქარვებს და სისხლსა ჩაუყენებს ტანშივა. ცილი გრილია და სქელი, ხველას უშველის და ხმას გაუკეთებს. შემწვარი სჯობს მოხარშულსა და გრგულად შემწვარი მძიმეა.

როსცა ფრინველი შამბშივა და ნედლსა ალაგსა იყოს ავია, და ხმელისა და ქვიანისა კარგია.

20 ხორცი ხოხბისა და ღურაჯისა, კაკბისა და გლონისა მსუბუქია და სხვათა გლონი უმსუბუქესია. ღურაჯისა ხარშო ვისაც ყოლინჯი სჭირს ჭამოს და ერთობ კარგად მოუხდების.

იხვისა და ბატისა ბალღნიანია და სტომაქშიგან დარჩების. და ჯალინოზ იტყვის: ბატის ქონი დიად მოსახმარებელი არის ასოთა ტკივილისათვის, და წყლის ფრინველთა ხორცი ძნელად მოსადნობელია. და მხარი მათი ცოტად უმსუბუქეა. და ბატის ხორცი კაცსა ფერსა დაუშვენებს და ხმას გასწმენდს და თვალთა სინათლეს მატებს, ქარს არგებს, მხურვალია და ნედლი და მოუდნობელი.

30 ფარშავანგისა ხორცი სრულად ზიანი არის, სავათის ხორცი სრულად მძიმე არის და მოუდნობელი. თუ ჭამოს ყელი და ჭილვი ჭამოს. წეროს ხორცი კარგი არის, მაგრა ძარღვიანი არის და მაგარი. ასრე უნდა მოხარშვა რომე, თავსა მკედი მოაბას და მანამდი აღულოს, რომე დაიქნიოს ხორცი ჩამოცვივდეს და ძარღვი ყველა გამოვიდეს, როგორაცა ბატისა სწერია ისრე მოხარშონ ძრძითა, სადაფითა და ნიახურითა.

დიდი ტრედისა ხორცი, რომე შინათ გაზრდილი იყოს და გარეულიცა ქედანი, გურიტი და გვიძინი და რაც ამათი გვართა გვანდეს, მხურვალი და ხმელია ყველა. მაგრა წელიდალმა გვიან გავა მისთუის წუნითა უნდა ჭამა.

და რაც ხუნდისა გვითქვამს, ხუნდი ტრედისა სისხლსა გა-
ახლებს და მხურვალსა კაცსა აწყენს და მისი ხარშო მუხუდოთა და
ცერეცოთა შექნილი, სტომაქსა დააღბობს. ყოლინჯი რომ სჭირდეს:
და ზურგი რომე სტკიოდეს მას არგებს და თესლსა მომატებს ხარ-
შოთ შექნილი, და წვენი უფროსთა, ვირე ხორცი. თუ შემწვარი
იყოს ტვინსა და თვალსა აწყენს. თუ სტომაქი მხურვალი იყოს შემ-
წვარი ან ძრმითა და ან ისრიმითა და ან სუმაყითა ჭამოს.

10 ხორცი ჩიტისა შინაურისა და მინდურისა და კლდისა,
სამივე სწორია, მხურვალი და ხმელი, კაცისა ტანი გაახურვოს და
თესლი მატოს. ბარტყი და ბარტყის ტვინი უფრო მატებს თესლსა.
კაცი რომ გრილად იყოს ხარშოდ შექნილი მას არგებს და სტომაქსა
დააღბობს. და მისი ხორციცა ხმელია და სტომაქს დააღბობს.

20 ხორცი რაგინდრა იყოს ბალიწი და გამხმარი, ის მხურვალი
და ხმელი არის, მისთვის რომე ბალიწი და ხმელია. გვიან შეერგოს.
თუ გაათბონ მხურვალი იყოს და რაგინდრა ხორცი დაახალიწო და-
ძმარშიგა ჩადვან და მერმე გაახმონ ის უკეთ მოიდნობის მარილითა
გამხმარი იყოს თუ უმარილოდ არის, ის ყოლინჯსა აწყენ[ს]. ამა-
ხორცსა ვინც ბევრსა სჭამს სისხლი, სევდა შეექნების, მლიარი და ფხა-
ნაც შეექნების და თია გამოუჩნდების და რაც ამისთანა არის და
მსგავსი ამისი, ყუელა ამისთანა იქნების.

ხორცი ნადირისა იყოს, სევდასა გამოუჩენს, და როგორაცა-
ზროხის ხორცი იყოს გამხმარი ან მარილითა ან უმარილო, ვისცა-
სისხა ზიყისა სჭირდეს მას არგებს. და ხმელი ხორცი წყალშიგა
ჩადვას დღელამესა და მერმე მოხარშე ან ერბოთა ან ნუშის გულითა,
ან ახლითა ქონითა ან ასპანახითა, ან ჭაკუნტლისა ფურცლითა შექნან
ის წყალშიგა და აგრე ჭამოს კარგია.

30 **ხასიათი თევზთა.** ყოველი ფერი ახალი თევზი ნედლი და გრი-
ლია, და ბალღამი მატოს. მაგრა მხურვალსა, ხმელსა და ზაფრიანსა
კაცსა კარგად მოუხდების და გრილსა და ბალღმიანსა კაცისათვის
ზიანია. მართებს რომე ზამთრისა და გრილის თემის კაცი ფრთხი-
ლად იყოს. და თევზი წურილი სჯობს სხვილსა მდინარისა დიდისა
და სათავეზე გრძელი იყოს. გვიშიანი. და შემწვარი სჯობს თევზი.
თუ გინდოდეს რომე შეკრას ძმრითა ჭამე.

და ჩვენ ბრძენთა აქიმთაგან არ გვასშია და-
წერილი, მაგრა ჩემითა უმეცრებითა ვიტყვი ამას, რომე სუბუქი
და კარგი ისია რომე წითელ წითელი ნიშანი ჰქონდეს. და აუზი
რომე ლამშიგა, ლერწამსა და შამბშიგა და ავსა წყალშიგა ტბაშიგა
იყოს არ ვარგა. და ლურჯი თევზი კარგია ძრმითა სჯობს ჭამოს, რომე

პიტნა და კულიავი ერიოს. და თევზი საჭმელად თბილი სჯობს ცივსა.

გველ თევზა ავია, ზაფრასა აწყენს, კაცი რომ გუნება გრილი იყოს მისთვის კარგია შენელებული, მხურვალია და ხმელი და ბალღამა მოჰკლავს. მლაშე და მირილიანი თევზი რაგინდრა ძველი იყოს სჯობს.

ზღვის თევზი უფრო მძიმეა მდინარისა წყლისაგან და გრილია. იმა დღესა რომე წველა ჭამოს, არ მართებს რომე თევზი ჭამოს. და თევზისა შიგანური უფრო მძიმე არის თევზისაგან და გულსა აურევს, თუ ღონე იყოს, არ ვარგა მისი ჭამა.

10 **58. ხასიათი ყოვლისა ფერისა რძისა.** ყოველი რძე შეკრებით გრილია და ნედლი და კაცსა შეჰკრავს. მძიმე არის და სტომაქით ძნელად გავა, და თუ ვინ მოიდნოს კარგად ერგების ტანსა.

კარაქი მხურვალე და ნედლი, გუნებას კარგად შეინახავს და რბილად, და ზაფრას გაიღებს. დამწვარს უშველის, ტანის ქავილსა, სევდასა და ხველას რომე სიმხურვალისა და ხველისაგან იყოს.

ანძლათი მხურვალია კაცსა გახსნის, და გაზაფხულისა უნდა მიცემა, ზაფხულის არ ვარგა. რძეშიგა ადამის ტომისა სჯობს.

20 მერმე ვირისა, აქლემისა, თხისა მაწონი მსუბუქია და ზროხისა მძიმეა. და რა ზროხამან ხბო შობოს, ორმოცამდის არ მართებს, არცა რძისა, არცა მაწონისა ჭამა. და რძე თეთრი სჯობს. არცა ერთობ სქელი იყოს არცა თხელი და გემო წმინდა იყოს. და ბალღმიანისა კაცისათვის ყოველი ფერი რძე ზიანია. და ვისაც ქვა ეღვას და გული და ფირტივი სტკიოდეს ნუ სჭამს.

მაწონი სჯობს რძესა და ღო სჯობს მაწონსა.

და აქლემის რძე გასწმენდს ღვიძლსა და ზაბასტასა უშველის და ცოტასა ცხელებასა უშველის და სიხმელესა.

კამეჩისა რძესა ზროხისა სჯობს.

მხურვალისა კაცისა სტომაქზედა რძე ყველად შეიქნების და კაცსა რჯას დაუწყებს და არ მოუსვენებს სტომაქსა.

30 კაცმან ესეცა უნდა შეიტყოს, რომე ყოვლისა შხამისათვის რძე კარგია და რაც წამალი ძალე იყოს და აწყენდეს, მისი წამალი რძე იყოს.

თუ კაცმან რძე ჭამოს და იმაზედ სხვა აღარა ჭამოს რა და არცა ღვინო სვას, სადამდი ისი არ დადნეს და არ გავიდეს, თუ რძე ჭამოს და ზედ საჭმელი ჭამოს. ან ღვინო სვას, ისი სამივე ერთად შეიყრების და რძე იმა საჭმელსა და ღვინოსა ააყროლებს.

თუ ჭამოს კაცმან დილეულად, მოიდნობს რომე სხვა საჭმელი ქიქასა შიგან გაურიოს, რაჟამ რძე ჭამოს მოისვენოს ნურასა იქს საჭ-

მესა, და რაჟამს რძე ჭამოს მერმე სხვა საჭმელი რაც ფერად გარ-
დაიქცევის და მერმე თუ ჭამოს ან შაქრითა, ან თაფლითა, ან მარი-
ლითა რომე ყველად არ გარდიქცეს და მერმე უკანის ღვინო იღარღა-
როს, ან სუმაყითა ან თაფლითა რომე ავი რაც იყოს პირიდაღმა გამო-
ვიდეს და მჟავე. ვისცა ღვიძლი და სტომაქი ცხლად ჰქონდეს ან ჭამოს
სადაფითა და ნიახურითა, ან პიტნითა, ან თურინჯის ფურცლითა ჭა-
მოს. კაცმან ახალი ყველი ჭამოს გვიან მოიდნობს და თუ ჩაღხა
მოიდნოს გაასუქებს.

- და კაცი რომ გუნება მხურვალე იყოს და ყოლინჯი სჭირდეს,
10 მისი ზიანია თუ ამა კაცმან თაფლითა ჭამოს გვიან მოიდნობს და
ყოლინჯი დააკლოს ყოველი. ხმელი მისა სატკივარსა არა წამალი არ
მოეკიდების და საჭმელად მაშუნე არ არის და არ უნდა რომე ჭამოს,
და თუ მოუნდეს ცოტა საჭმელს უკანის ჭამოს, თვარა არს ფერად
მაშუნე არ არის და სტომაქს აწყენს, და სატკივარსა მოუმატებს და
ყოლინჯსა გამოაჩენს და ქვასაცა. ერბო ზროხის რაც სიმსივნე არის,
მას აადულებს და კიდევ დააღობს და გულისა სატკივარსა არგებს
და თირკმელსა გაახურებს, და ყოვლისა შხამის წამალი არის და
ცოტად სტომაქს აწყენს. ახალი ერბო კაცისა გულსა და სტომაქსა
20 მოაღობს და გულისა სატკივარსა არგებს. და თუ მისგან შაფი შე-
კაზმონ მიძიმე, ისი ყინულითა დაზილონ რომე გაცივდეს. და დედაკაცსა
რომე მუცელშიგა და წელშიგა სიმსივნე სჭირდეს, შაფი დასდვას
გამოიღებს.

თუ ამა ერბოთა ოყნა ქნან კარშიგ არგებს. ერბო გველცემულსა
სცხო, არგებს.

- 56 კარი ყოვლისა ფერისა თესლებისა.** პირველად ხვარბალი
ვახსენოთ, რომე უმაღლე არის და მეფეა ყოვლისა თესლისა. და მისი
გუნება მხურვალეა და რბილი პირველსა დარაჯაშიგა. და მისი სიხმე
და სინედლე სწორია. ამისი მოწმე და ნიშანი ისი არის, რომე, მისსა
30 სიღბოსა, დანაყო და გასცრა, მოზილო და საფუარი შექნა მისი,
მჯდომსა ზედა დასდვა, პირს გამოაღებინებს და სიმსივნეს დასვამს.
და თუ პური გამოაცხო სხვა და სხვა ხასიათი აქვს: თხელისა საცრითა
გაცრილი პური უფრო მხურვალეა და ფიცხლავ გაიარს სტომაქით
და გუნებას რბილად შეინახავს. და მტკიცისა საცრისა პური უფრო
მსუბუქი არის და კაცის ტანს კარგსა ძალს მისცემს. და პურსა სა-
ფუარი ბევრი უნდა და შიგან და ბორა, მარილი უნდა გაურიო
კარგი იქნების. მწოვედ ხმელი ფქვილი ავია მქავანსა და მლიერსა გა-
მოასხამს. თუ მუდამ ხვარბალსა სჭამს, ჭამოს¹. უკეთესი ის არის,

¹ აქ უადგილოდ სწერია: „შეაქს“.

რომე კორკოტად ქნა და ერბოთა, პილპილითა და თაფლითა ჭამონ, რძითა, მხურვალი და კარგია. ნი შასტაგი ხვარბლისა რომე შექნან ხმელია და ნედლი, ძუძუს ტკივილისათვის, ხველასა და ფირტვისათვის. ძუძუს ტკივილისათვის იქნების ბალღმისა და ქარისაგან, ტყავსა და ხორცს შუა არის ისი და ზედა დასდვა მას უშველის.

ხმიადს ქარი აქუს, და რასაცა ყოლინჯი სჭირს და ბუშტშიგა ქვა უც ამას არ ექმების ზიანი არის. თუ კაცმან ჭამოს, მსუქნითა ჭამოს ერბოთა და ზეთითა, რომე მისი ზიანი არ გამოჩნდეს.

10 კაკლად გამომცხვრისა პურისა ნიადაგ ჭამა სატკივარსა გამოაჩენს. თუ ჭამოს, მარილითა, პილპილითა და ქონდრითა ჭამოს, რომე მისი ზიანი გააცუდოს. კეცსა შიგან გამამცხვარი სტომაქიდაღმა გვიან გავა და ტანზედ ძალი არ მიეცემის, ქარი აქუს. ისი სჯობს რომე ცოტა ბორა გაურიოს და ზედან ზირისა მაჯუნი ჭამოს და ზედ ძველი ღვინო სვას, რომე ისი ქარი გატეხოს. კუტი პური, რომე თორნეშიგა ჩავარდეს და გამოცხვეს, ნაცრის ძალი შიგ დარჩების და გული უმი იქნების, თუ ჭამოს კაცმა იმავე ხმიადისა წესითა ჭამოს.

ქატო ხვარბლისა მხურვალია, თუ წყალშიგა დააღბო და გამოწურო შეასვა უშველის.

20 თუ პური გამოაცხონ ხვარბლისა, უნდა, რომე საფუფრითა იყოს კარგა გაფუფებული და მარილითა შეზილო, თორნეშიგა გამოაცხო. და თორნისა და საფუფრისა სჯობს ხმიადსა, გომიჯსა თუ ნუშის ზეთითა გაურიონ. თუ ორივე ზეთი ერთმანერთშიგა გაურიო სჯობს. თუ კაცი ცივის გუნებისა იყოს და სტომაქიცა გრილი იყოს თაფლითა ჭამოს და ნუშის ზეთითა. თუ კაცი ზაფრიანი იყოს და რბილისა გუნებისა ისრიმითა ჭამოს, ანუ ბროწეულისა წყლითა, ანუ ძრმითა. და გომიჯსა ნურცა ერბოთა, ნურცა კარაქითა ნუ სჭამს, ავი და მაწყინარია, როგორაცა ფუშრუკი მძიმე არის. რაცა პური ხმიადი არის და გომიჯი სტომაქზედა მძიმე არის, და ძნელად მოიღნობს და პურისა ფუშრუკი სჯობს.

30 ხალი იფქლისა არის მხურვალი და მბერავი. ქერი გრილი და ხმელი არის პირველსა დარაჯაშიგა. თუ დანაყო ქერქი შეჭხადო და მოხარშო წყლითა, შეიქნების გრილი და ნედლი და მაშუნე სნეულთათვის. მისი პური უფრო სუსტია იფქლისაგან და ხორცთა არას მატებს, მხურვალსა სენსა გასწმენდს. ქერის წყალი სჯობს ხვარბლისასა.

თეთრის ქერისა კორკოტი, რომე არც რეული იყოს და არცა ახალი აიღე: თხუთმეტი წონა წყალი და ერთი ქერი და მანამდი

ადუღე, რომე თხუთმეტის წონისაგან ერთი დარჩეს თუ კაცისა გუნება ნედლი იყოს და ბაღმინი მას აქამე და კარგად მოუხდების, ასრე უბრძანებია დიდსა ბრძენსა ბაგრატ აქიმსა, ვითა ქერის წყალმან წყურვილი დააწყნაროს და ცხელება გაამსუბუქოს და გაწმინდოს და ფიცხლად გაიაროს, კარგია და მარგებელი. სნეულთათვის და მრთელთათვინაც, ეს ყველა ხასიათი აქვს ქერის წყალსა¹.

ქერის პური ვერცა ძალსა მისცემს, ვერცა გაასუქებს კაცსა. ხალი ქერისა გრილი და ხმელია, და მსუქნითა უნდა ჰამოს, რძითა შექნილი სჯობს, მსუბუქია და ადრე მოიდნობს.

10 ბრინჯის პური გვიან გავა სტომაქით, მსუქნით უნდა ჰამო, მჟავით არ ვარგა ჰამა. ბრინჯი ჯალინოზის აქიმისაგან საცილობელი შეიქნა, ზოგთა თქვეს გრილია, და ზოგთა თქვეს მხურვალიაო და ხმელია, და უფრო მეცნიერთა ესე თქვეს სწორიაო სიმხურვალითა და სიგრილითაო და რბილი, საკმელად კარგი და სტომაქს კარგად მოუხდების. და სხვათა მარცვალთაგან ეს უფრო ძალიანია, სტომაქით გვიან გავა, სტომაქსა გაახმობს. წყლითა და ახლითა რძითა და ნუშის გულითა უნდა შექნა და ანუ ნუშითა და შირბახტითა ზეთითა, ანუ მსუქნითა ხორციითა, კარგი იქნების და მუცელსა გაარბილებს. თუ ერთსა ღამესა რძეშიგა დააღბოს და აგრე შექნას,

20 უფრო რბილია მისი წყალი სტომაქსა დაამაგრებს, მუცელსა შეჰკრავს. ფეტვისა და ასლისა გუნება ერთი არის, გრილია პირველთ დარაჯაშიგა და ხმელი მესამესა დარაჯასა. გვიან დაღნების სტომაქშიგა და კაცის მუცელსა შეჰკრავს, ფსელსა მოუმატებს და გუნებასა შეკრვით შეინახავს. თუ რძითა ან ნუშის ზეთითა შექნან, ისი სჯობს და გუნებას არ შეჰკრავს. მისი პური ცოტად ერგოს, მუცელი შეჰკრას და სტომაქით გვიან გავიდეს.

30 მუხუდო მხურვალი და რბილი პირველსა დარაჯაშიგან, ბოლოსა შერეული, მლაშითა და ტკბილითა, გუნებასა დააღბობს, კაცისა ტანი დაძრას და მამაცობასა უმატებს, და ფერი გაუკეთოს, და დედაკაცსა რძე და სისხლი მოუმატოს. შავის მუხუდოს წყალი ქავილსა უშველის. თუ ნუშის ზეთითა, ან ბოლოკითა, ან წყლის ჰაკუნტლის თესლითა მოხარშო და აქამო ისი სჯობს. თუ ტანშიგა ანუ თავშიგა ქავილი იყოს მას უშველის.

თეთრსა მუხუდოსა წითელი სჯობს, მხურვალია და წითელსა შავი. და რომე დასდვა მუხუდო, ფირტუსა უკეთ ერგების სტომაქისაგან. და მუხუდო სჯობს მისსა წყალშიგა დააღბე და მისსავე

¹ აქ უადგილოთ ჩასმულია „გრილი უნდა“.

წვენიშვიგა მოხარშე და წვენი შეასვი, და ცერცუსა ნუ სჳამ, და რაც ქავილი იყოს ყველას უშველის ღთითა.

10 ბაკლა ნედლი და გრილია და რბილი, და ცოტა ქარი აქუს. ხმელი და გრილი სტომაქით გვიან გავა, და თუ ქონდრიტა ჳამოს მისსა ქარსა გასტეხს და თუ დააღბოს და მერმე ან ბერძულითა ზეთითა და ან ნუშის ზეთითა მოხალო ზედ პილპილი და კულიავი მოაყარო და ჳამო, კარგია და გაუწმენდს. მისი წყალი დაიჭირო ქერის წყლისა ხასიათსა იქს. რაც მხურვალი სენია ყუელას ერგების და სიზმარსა მრავალფერსა აუშლის, და ახალი ბაკლა მოხარშოს, ქარი უფრო ცოტა აქუს. და უკეთესი ახალი დაღერლილია ძრმითა შექნილი, ერბოთა ან ფეტვის ზეთითა, ან ქონდრიტა, ან ზირითა სჳამოს. და თუ ახალი და უმი სჳამოს, ძრმითა პირი გამოირეცხოს და იმისი ზიანი მან წაილოს.

20 ოსპი სწორია და პირი სიგრილისაკენ აქუს, მისგან სევდისა სენი¹ გამოჩნდების, ფსელი შეკრას, რომე, სხვადასხვა ფერი² ჳქონდეს. და დედაკაცის შარდსა შეჳკრავს. და სტომაქზედა ავია და თვალსა დაუბნელებს კაცისა ძალსა დააზიანებს. და თუ ქერქ გამძურალი მოხარშო და უწუნოდ ჳამოს, მუცელს შეჳკრავს. თუ ქერქითა მოხარშო და შეასვა მუცელს დააღბობს. თუ ქერქი გაჳხადო და მოხარშო და სხვა წყალი გამოუცვალო შეჳკრავს, მუცელსა გააძლიერებს, სტომაქსა. ქერქ შეხდილი გრილი არის და სქელი მისთვის აწყენს ფსელსა.

30 ლობიო რომე აცამეცა ჳქვიან, მხურვალეა შესამეს დარაჯაშიგა და ხმელია პირველსა დარაჯაშიგა და საჳმელად ტანსა კარგად არგებს და რა მოხარშო და მისი წყალი თაფლითა შესვა ნაწლევშიგა თუ მღიერი იყოს და ან სხვა გონჯი სენი, მას უშველის და თუ უზმოსა ჳამოს თაფლითა ანუ ლედვითა ანუ ხურმითა, სქელი ბაღლამი გამოწმინდოს ტანისაგან თუ ძრმითა ჳამოს უზმომან ჳიას მოჳკლავს მუცელშიგა მაგრა თავს ატკივნებს, ოფლისა და ფსლისა სულსა წაახდენს და ხელი კარგად გარეცხის.

ქუნჯი თი, შუშმაცა ამასა ჳგავს, რბილი, მეორეს დარაჯაშიგა მხურვალია, პირველსა დარაჯაშიგა ნედლია. ბოლოს გვიან მოიდნობს დასწურავს, დასწმენდს, სტომაქსა აწყენს და პირიდაღმა ავს სულს ამოუშვებს. ტანსა ძალს მისცემს და მოხალული სჯობს, თუ თაფლითა მისცე მისი მაწყინარობა გაუშვას და მისითა წუნითა

¹ სწვრია „სისხლი“.

² სწვრია „ფსელი“.

თმა წვერი დაიბანოს დააშვენებს, გაუკეთებს და დააღობოს და გაზღის და თავისა ქერტლსაცა გასწმენდს.

სელი ხმელია პირველსა დარაჯაშიგა, სიხმესა და სინედლესაშუა სწორია გვიან მოიდნობს სტომაქშიგა, ზიანია. სტომაქსა და შიგანსა და ბუშტსა ძალას მისცემს. წელშიგა ხანს დაჰყოფს, მერმე ბუშტშიგა, სარცხვენელისა თავსა, ბუშტშიგა გავა და ფსმაშიგა სარცხვენელის თავი ეწოდეს. მას არგებს გრილსა რომე სჭამდეს მას აწყენს და თესლსა მატებს.

10 მისი ხალი თაფლითა ჭამოს სიგრილის ხველას უშველის. თუ მისსა ზეთშიგა ცვილი გაურიო და მით ყელი და მკერდი დაიზილოს, სიგრილისა ხველას უშველის.

შანდაჯი¹ კანაფისა თესლი არის, მხურვალა, მესამესა დარაჯასა ხმელია. ბოლოს თუ კაცმან ბევრი ჭამოს თავს ატკივნებს და გვიან წავა სტომაქით, ავია სტომაქისათვის. და მისი ზეთი სიმხურვალისათვის ყურის ტკივილისათვის კარგა უშველის, რომ ჩაწვეთო. მოხალული უფრო არ აწყენს სტომაქსა და მისისა ფურცლითა წუნითა თავი დაიბანოს, თავის ტკივილს უშველის.

20 ლობიო მხურვალი და ნედლი, ქარიანი და სქელსა სისხლსა მოუმატებს, გვიან დადნების და სტომაქსა აწყენს. ფსელშიგაცა ზიანი არის. თუ კაცი სჭამს, თავსა დაუშძიმებს და სიზმარსა ავსა აჩვენებს, და მუხუდოსა ახლოს ახლავს ხასიათითა.

ლობიო წითელი მხურვალა და შარდსა ფიცხლავ გაიყვანს, იმა სხვისა ლობიოსაგან, ისი სადაფითა და ძრმით უნდა შექნა, და ხარდლითა უნდა ჭამა. ლობიო ნედლია და ისი ქერქ გამძურალი სეჭამადად, ერბოთა ძრმითა და სადაფითა და ხარდლითა შექნან.

30 ერთი სხვა არის ლობიოსა გავს, ლობიო არ არის, მას მაშიჰვიან გრილი, ხმელი და მისი ბაკლის ხასიათი ერთი არის და მისი ძალი უფრო ცოტა არის და ბაკლისაგან ქარიცა უფრო აქუს, და თუ კაცისა სტომაქი რბილი იყოს ზირითა და ქაუთა ჭამოს. კაცი თუ დასიცხული იყოს ნუშის გულითა და ახლისა ქინძითა ჭამოს. და თუ ქერქი გააძრო, მისი ქარი უფრო ცოტა იყოს და მოხალული თუ დაღერლონ და შექნან მუცელსა შეჰკრავს.

ნს. ხასიათი ბოსტნეულისა. ქასნი ბოსტნისა იყოს თუ მინდორული, ორივე გრილია და ნედლი და ბოსტნისა უფრო გრილი და ნედლია და ნედლი მინდორულისაგან. და რაც მწარე არის იგი გამხსნელი არის, ზაფხულის უფრო მწარე არის და ცოტა სიმხურ-

¹ შანდაჯი.

ჭალე აქუს, არა ასთონიერთი, რომე წყენა შეეძლოს. გარეულისა ქას-
ნისა რძე თვალისა სინათლესა არგებს, სიმხურვალისაგან გულის
ძგერას უშველის, სტომაქისა და ღვიძლის ცხელებას არგებს, და
სტომაქისათვის მინდორული ქასნი უფრო მარგე არის.

10 ნიახური რომე სპარსულად ქრივესი ჰქვიან ორი რიგი
არის¹ ბოსტინისაცა არის და მინდორულიცა, სმურსსა უზახიან,
ასლიონსა უზახიან, და რაცა ქვაზედა მოვა ქარიელმა ჰქვიან
და ჯარჯირი და აღმასაცა უზახიან. უკეთესი ბოსტინისა არის,
მისი სიკეთე ეს არის, რომე გული ცარიელი იყოს, და მისი ფერი
მოთეთროდ დაუცემდეს. და უფრო რუმული სჯობს მხურვალია პირ-
ველი დარაჯაშიგან და ხმელია მეორესა დარაჯაშიგა. ქარსა გასტეხს,
სუდასა² გახსნის, სისხლსა არგებს სატკივარსა გამოსწმენდს, თირ-
კმელთა და ნისანსა გასწმენდს, უფრო მისი თესლი ბალღამსა იარა-
ყნისასა, ხველასა, ვაჯალამფასსა, და პირი რომე ჰქაოდეს გაუმრთე-
ლებს. თესლსა მატებს, ხელფეხი რომ დახეთქოდეს დააღბობს, არ-
გებს. მისი წვენი მოწამლულსა რწყევითა ამოაღებინებს. მაგრა ორ-
სულსა დედაკაცსა არ ეჭმების, ამად რომე უკანასა კარსა ძალას
მისცემს, ამისთვის ნათქვამი არის. ძუძუს აწოებდეს არ ეჭმების, ამად
რომე თესლსა უმატებს და რძესა აკლებს.

20 და თუ ბევრი ჰამოს დედაკაცსა ავად მოუხდების და იტყვიან
ამას, ვითა მისი ძირი ყელსა ჩამოიკიდოს, მისსა წყენასა არგებს და
უშველის.

თუ კაცსა ნიახური ეჰამოს და მორიელმა უკბინოს, გაუძნელ-
დების, ამას რომე გზასა გახსნის მოწამლულისა წამალსა ტანშიგა
დაჰფანტავს. რასაცა დროსა მორიელი მრავლად იყოს ნიახურსა ერი-
დებოდი.

30 მოსე იტყვის: ვითა, თუ მისი თესლი შტოსა უმსხო უფრო
იყოს და მისი ძირი შტოსა უსხო იყოს სოდასა მოჰგურის. ქურთა
ჰამოს უფრო წყენა არ შეუძლია. ფარვარდა სჯობს რომე ქნან,
ამად რომე რასაცა ნელსა ფარვარდებსა მისცემ, სიგრილესა და
სინედლესა მატებს.

თესლი ნიახურისა მხურვალი და ხმელია მეორესა და-
რაჯაშიგა, დედაკაცისა წესსა და კაცისა თესლსა უმატებს; ღვიძლის
ტკივილსა და თირკმელშიგა რაც სენი იყოს მას დააწყნარებს, სლო-
კინს დააწყნარებს.

რაზიანას სპარსნი ანდანასა უზახიან, კამასა ჰქვიან, უკე-
თესი ახალი არის და ბოსტინისა სჯობს. მისი თესლი მწვანე და მძიმე

¹ ეს ორი სიტყვა განმეორებულია.

² სწერია „სადასა“.

არის. უკეთესი მინდორულისა ხმელი არის და მხურვალი მესამე და-
რაჯაშიგა, ხმელი არის პირველსა დარაჯაშიგა. ღვიძლის შეკრულო-
ბასა გახსნის, სისხლსა კარგად მოუხდების, მისი წვენი შეასვი ქარსა
გასტეხს. ქალიასა მისთა სიკრილისაგან იყოს კარგად მოუხდების,
ფაშუშიგა რომე ქვა ეღვას დაამსხვიოს. ბაღმისა ცხროსა უშვე-
ლის უფრო მისი თესლი. მისი წვენი თვალშიგან გამოივლონ, თვა-
ლის სინათლეს მატებს, ძუძუშიგა რძეს მატებს.

თესლი კამისა უკეთესი ის არის, რომე ფერად მწვანე იყოს,
მძიმე ახალი და თავრეზული.

10 ქარსა და განდანა, პრასა არის, შამური, ნიაფთაყი და
მინდორისა ნაშალი მწოვე არის, ბოსტნეული მხურვალე და ხმელი
არის, მესამესა დარაჯაშიგა მინდორულის უმხურვალესია და უფრო
მაწყინარია, შამური ცოტად მხურვალი და ხმელი. მისი წვენი ძრმი-
თა კორფლსა შესცხოს უშველის. შექმა და შეცხება ბუასირსა არეებს,
ფსმასა ძალსა. მისცემს მისი სინედლე მოხარვისაგან შეიქნების.
ირმისაყუსა და მისსა შეკრვასა უშველის თუ კაცი მას ქვეშ შეუჯ-
დეს. მისი ნახარში ხარტყმითა და ნუშის ზეთითა შექნან ქარისა,
ყოლინჯისა არეებს და სტომაქსა დაუღბობს, და მისი წვენი სისხლსა
დააწყნარებს.

20 თესლი. ქურათისა სპარსნი განდანას უძახიან, მისი უკეთესი
არის რომე ახალი იყოს, მხურვალი და ხმელი არის. ორი დრამი
ქურათისა თესლი და ორი დრამი მურდისა თესლი შიგ გაურიონ
დანაყონ და აჭამონ, ცხვირსა და მუცელის სისხლსა უშველის და
თირკმელთა ქვასა უშველის. თუ ის არ იყოს, რენისა თესლი ქნან,
პრასისა ძირი და ფურცელი თუ ქამოს და ან თუ დანაყოს და ზედა
დაიდვას ბუასირისათვის [კარგი არის].

30 ხახვი მხურვალი და ნედლია მეოთხესა დარაჯაშიგა მძიმე
არის, კაცსა თესლსა მატებს და პურსა კარგად აჭმევს და ღვინოს
კარგად ასმევს. თუ დანაყო და წყალი გამოსწურო და თაფლი გაუ-
რიო თვალის სინათლეს მატებს და რომელიც უფრო გრძელია ისი
უმწოვე არის და გულზედა დააწვების.

მოხარული და შემწვარი კარგია ძარლუსა და მუცელს დააღ-
ბობს. მისი წვენი კარგია, ფსლისა შეკრულობასა და დედაკაცისა
წესსა გახსნის, თუ დანაყო და დასდვა სრსვილსა და კორფლსა უშვე-
ლის. და სადაფითა და მარილითა ცოფიანის ძაღლის ნაკბენსა
უშველის და მელისა და გველის სენებსა უშველის და ქარი აქუს.
და მისი უმისა ბევრისა ჭამა კაცისა ჭკუისათვის ავი არის, და თავსა

ატკივნებს და ზვალთა დაუბნელებს მოხარული და შემწვარი ნუშის ზეთითა კარგი არის.

ნიორი უკეთესი ის არის რომე ახალი იყოს და მწოვე მხურვალი და ხმელი არის, მესამესა დარაჯაშიგა, მისი ხასიათი ეს არის, ტანსა გაუხურებს და კაცსა წამოაჭებებს, სტომაქს უკუჭყრის ქარს, გასტებს ყოლინჯსა არგებს. სტომაქსა გაუხურებს და ავსა წყალსა რომე ეწყინოს გარდაუგდებს. გველისა, მორიელისა და რაც ცოფიანისა ნაკბენი იყოს მას უშველის. მუცელშიგა რომე ჭია იყოს, მას მოჰკლავს. წყლისა სმაშიგა რომე ჭია ჩაჰყვეს მას გამოიღებს, კბილისა ტკივილსა არგებს, ჭიისა შეჰმულსა, თაფლით შეზილო და დასდვა. თუ დანაყო და შეზილო ძრმითა დასდვა, ასოსა რომელი შეკრებულნი იყოს სქელი ბალღამი გამოიღებს და სიგრილისაგან უსივდეს დაადნობს. და ერგების მელის სნებასა, რომე არის თმისა დაცვივნა, შეზილო ძმარსა და მარილსა თანა დასცხო. და თუ დანაყო და შეასვა სიქანგუბინითა, ერგების ტყირჰსა და სხვილი დასდვა¹.

და ნიორი ველური უძლიერესია შინაურისა და ცხვირშიგა რომ გაქედით იყოს, ავად მოუხდების, თავსა ატკივნებს, თვალთა აწყენს და დაუბნელებს. თუ მისი მოღობობა უნდოდეს ერბოთა და მსუქანითა ხორციითა ჭამოს, თუ ეს არ იყოს მისად სანაცლოდ ასყილი ჭნან.

გაზრა რომელი არს სტაფილო. უკეთესი ის არის რომე სრულად მწიფე იყოს და წითელი და ნაზამთრი იყოს, და მას მისი თესლი სჯობს.

მინდორულისა სტაფილოსა დუკო ჰქვიან და შიყაყულსაცა უძახიან, მხურვალი მეორეს დარაჯასა, ნედლია პირველსა დარაჯასა, ხველას დააღბობს, კაცსა თესლსა უმატებს, სტომაქს დააღბობს და სტომაქით გვიან გავა. მას კარგად მოხარშვა უნდა და მსუქნითა უნდა ჭამა, მარილითა და ხარღლითა უნდა ჭამა. მასუქანით მხურვალი საჭმელი უნდა ჭამოს, ცოტა სიმწოვე აქუს, თესლს მოუმატებს და ტანსა ცოტასა მატებს, დედაკაცს ფსელს მატებს.

ქინძი გრილი და ხმელია მესამესა დარაჯაშიგა ნაზუქია, კარგი და სისხლსა დასწმენდს. და ქინძისა წყალი რძითა, რომე თვალი ეწოდეს და სტკიოდეს ჩაუშვან დაუამებს, რომე ძარღვებშია ცხლად იყოს, მას ერგების და თავსა და ტანშიგა ცხლად იყოს და მძიმედ მას გამოიღებს. და ბევრისა ჭამა ჰკუას აკლებს და პირშიგა თურქული ესხას, მას უშველის და თუ დანაყო და პურშიგა

¹ აქ ჩართულია უადგილოთ „გალიანოზ თერია ქალაქთა“.

გაურიო და ხალშიგა და დამწვარსა დაადვა, და მატლსა უშველის.
და ბოვასირი პირზედა ანსხვავან, მისი თესლი ლვინითა და თათ-
ლითა მოადულო და შეასვა. და რაც ფერი ჭირია ყველას გამოიღებს
და გასწმენდს. მაგრა შხამი აქუს, მისი წვენი რომე ბევრი შესვას
მოჰკლავს. თუ აწყინოს მისი ნიშანი ეს არის, ენა ჩაუვარდეს და
თავს ტარაბუა დაესხას, ამასავე ხავარტისა და მრავალძარღვას გამო-
წურვილი იქს. ამისი წამალი: თაფლის წყალშიგა მარილი, პილპილი,
კვერცხის გული გაურივე შეასვი და მრავალჯერ პირს წააგდებინოს.
მას უკანით მისი საჭმელი ხარშო იყოს, შიგ ნიგუზის ზეთი და დარი-
10 ჩინი გაურივე.

მ დ ო გ ვ ი, თარაცა ამასა ჰქვიან და ქოქიცა, მხურვალი და
ხმელი და საჭამადსა მოაქარვებს და მოანდომებს. დანაყო და დასდვა
სიმსივნესა დააცხრობს. ფერად ფერადი წყალი ესვას და ეწყინოს,
მას უშველის, ლვინო ესვას და სული უდიოდეს ორიოდენ მარცვალი
შეჭამოს აღარ აედინების და კაცსა თესლსა უმატებს.

ნ ა ნ ა პ ი ტ ნ ა და იზრიმნიზსაცა უზახიან, მხურვალია პირველ-
სა დარაჯაშიგან, მეორესა დარაჯაშიგა სტომაქსა გაახურვებს და საჭ-
მელსა ფიცხლად დაადნობს. პირსა რომ ბაღმისაგან წავარდეს და
სტომაქი აშლოდეს ძრმითა მოადულო და შეასვა მას უშველის. მუ-
20 ცელშიგა კიას მოჰკლავს, და კაცსა კარგსა ძალსა მისცემს. მჟავისა
ბროწეულისა წყლითა მოადულო ხალი გაურივე და მლიერსაცა ზედა
დასდვას უშველის. და ძაღლის ნაკბენსა თაფლწყალშიგა გაურივე და
პიტნის შტო მაწონშიგა ჩააგდონ და მაწონი სტომაქზედა დასდვან,
აღარ დაიფანტოს და სტომაქსა გაახურვებს და საჭამადსა გააქარ-
ვებს და სისხლის რწყევასაცა არგებს, სლოკინსაცა, რომე საჭმელი
დამჟავებულიყოს მას უშველის. და ნარდანგითა რომე შესვა იარაყანს
უშველის. და ფსმასა ძალს მისცემს. თუ ქერის ფქვილითა ტლედ
ქნა და შუბლზედა შემოსდვა გრილსა სუდასა¹ კარგად მოუხდების.
თუ ენაზედა მძიმედ უბნობდეს, კარგად მოუხდების, რომე შეიცხოს.
30 თუ ძუძუსა შესცხო, რძე რომ დაეფანტოს მას უშველის. თუ დედა-
კაცმან ტინვასა წინათ შათად ქნას, ორსულობასა გარდაუგდებს,
მაგრა მრურსა აწყენს, მისი წამალი ძრმისა შესმა არის. და ზოგნი
იტყვიან ქარსა შეუქსო და საფასა აწყენს, მის წამალი ნიახური არის.
პ ი ტ ნ ა წ ყ ლ ი ს ა არის მხურვალი და ხმელი, შესძრავს შავ-
სა [ნადველსა] და თესლი მისი მოჰკლავს აყიროსა თესლსა [მაგვარსა]

¹ სწერია „სადასა“.

ქიასა სიმწარითა მისითა. თუ შეასვა ერთი დრამი და უშველის-
სლოკინსა. პიტნა ველური უფრო მხურვალა და ხმელი არის და
ამა ზემოსავე ხასიათი აქუს და ერგების ღრიანკალთა ნაკბენთა და
ქვემძრომელთა თუ შეასვა ან ზედა დასდვა.

10 ტარხუნა მწვანე და ბოსტნისა უნდა იყოს. აყირყარა მთის.
ტარხუნისა ძირი არის, მხურვალი და ხმელი მეორესა დარაჯაშიგა,
მაგრამა დედაკაცთანა წოლასა აკლებს, ამისთვის გრილსა უძახიან-
სინმესა კარგად მოუხდების, პირსა კარგსა სულსა მისცემს, პირისა-
ფშინვასა კარგად მოუხდების, მაგრა სტომაქიდალმა გვიან გავა.
ასრე ნათქვამია. რაც რბილია და ადვილად დაიცოხნების გვიან
მოიდნობის მისთვის აყირო ჰქვიან. ქასნი უწინ მოიდნობის ტარხუ-
ნისაგან. ხახასა ატკივნებს, ყელსა დააბლაგვებს და პირის სიმსივნეს
არგებს. კისრის ტკივილს მოუმატებს, მისისა ნაწყენისა წამალი
მარტყუბი და უნდანისა შტო წურილითა ნიახურითა და
მარტურითა ქვათა და ქასნითა და ძრმითა შექამოს მისსა ნაწყენსა
წაიღებს და აყირყარსა ხასიათსა იქს.

20 წიწმატი მხურვალი და ხმელი მეორესა დარაჯაშიგა და
ნედლიცა არის ფიცხლად მოიდნობის, ქარსა გამოაჩენს, კაცსა-
თესლსა მატებს, თავის ტკივილსა მოუმატებს და სტომაქისა ტკი-
ვილსა უშველის, და მუცელშიგა მგურგვალსა (ქიასა) მოჰკლავს. თუ
კაცმან დანაყოს და ოთხი დრამი თბილითა წყლითა შესვას მუცელსა-
გახსნის და რაც წელშიგა ქარია ყუელას გამოსწმენდს და ყოლინჯსა
უშველის.

30 თუ მისი თესლი მოხალოს და მისცე მუცელს შეჰკრავს მაგრა
დანაყვა არ უნდა. და თუ მისსა ფურცელსა სჭამდე ძრმითა ჭამე,
რომე მისი ნაწყენობა გააქარვოს. ქასნი, თარა, თუხმაქანის ფურცე-
ლი ჭამოს, რაც წიწმატსა ეწყინოს იმან გააქარვოს. წყალი წიწმა-
ტისა ქალფასა წაიღებს. ქალფა ამასა ჰქვიან რომე გამოესხას. წყა-
ლი წიწმატისა და ნავლედი ზროხისა ტლედ ქნას და შუბლზედა
ქულფასა უშველის. წიწმატისა თესლი მდოგვითა შექამადშიგა მოი-
ხმარების.

ქაკუნტელი რომელ არს სპარსულად ჩილანდრი, მხურვა-
ლია პირველსა დარაჯაშიგა, ცოტა სიწმინდე აქუს და სიმლაშე-
ამისთვის სტომაქს აწყენს და ცოტა ბორაკისა ბუნება აქუს, მისი
მოწამე ისი არის, რომე გუნება გაარბილოს. თუ ადრე და მისითა
წყლითა თავი დაიბანოს, ქერტლსა გასწმენდს. ვინცა ბევრი ჭამოს
ქარი შეექნას სტომაქშიგა, თუ მანანახითა ჭამოს ტყირპისა გზა
გახსნას.

თუ წითელი ჭაკუნდელი დანაყო და მისი წვენი ცხვირშივა ჩაასხა სინედლე რომ ტვინშივა იყოს, გამოიღებს და გამოსწმენდს. მისი ფურცელი ასეთია რომე ორი ფერი წამალი ერთმანერთშივა გაურვივე, მისი ბუნება ბორაკსა ახლოს ახლავს. და კაცი რომე შეკრვით იყოს, გახსნის, სიცივისაგან რომე დახეთქოდეს, მითა დაიბანოს, უშველის. ისი თუ ან ძრმითა და ან ხარშოდ შექნა შეკრულს მუცელს და ძარღვებს გახსნის. გულსა და სტომაქს მოუღობოს, მისი ძირი ბალღამს მოუმატებს და ისი ძირი ქარიანი არის და მისი ფურცელიცა.

10 მარზანგუში¹ შინაურსა ქონდარსა ჰქვიან, მხურვალი და ხმელი არის მესამესა დარაჯაშივა. კაცი რომე ქარიანი იყოს და ბალღამიანი კარგად მოუხდების და გუნება მხურვალსა კაცსა არ ეჭმების, მამაცობას მოუმატებს და თირკმელთა გაუხურვებს და ქვიშასა გასწმენდს. ღვინითა მოხარშო და შემოსდვა უშველის ტყირპსა. ღამით რომე წყალი სდიოდეს მას უშველის.

20 თუ ხმელის თაფლითა შექამოს მუცელში ჭიას მოჰკლავს და გამოიღებს. თუ ჭიისა წამალშივა გაურიო ძალასა მისცემს, მუცლისა სიმსივნისათვის კარგია და საჭმელსა მოანდომებს და ფსელსა მოუმატებს და დედაკაცსაც ფსელს მოუმატებს და თვალისა სინათლესა მატებს, თუ სიგრილისაგან იყოს. თუ თვალის ტკივილი სიმხურვალისაგან იყოს აწყენს, გულის ტკივილს არგებს თუ აჭამო და თუ დასდვა.

30 შიბითი არის მხურვალი მეორესა დარაჯაშიგან და ხმელი მესამესა დარაჯაშივა და კარგია, საჭმელთა და წამალთა შიგან დაადნობს და გახსნის სიმსივნესა სქელსა და ფურცელი მისი ცოტად უმხურვალეა და თესლი მხურვალეა ფურცელსა, ქარისათვის კარგია, რომე იყოს სტომაქშივა, თუ დაწვას უმატოს სიმხურვალემა და სიმელემა და ერგების წყლულთა ძველთა და ნედლთა, რომე დაყარო ზედა აგრევე სარცხვენელისა წვასა, მუცელსა და სტომაქსა დაღობოს და მისი სული კაცს დააძინებს. და მისი ზეთი, რომე კაცი მწოვედ მოღალული იყოს მუშაობისაგან, ან სიარულისაგან და მგზავრობისაგან, შეიცხოს, სიმაშურალეს, სიმსივნესა უშველის და ქშინვას დააწყნარებს. დედაკაცსა ყმაწვილისა ბუდე სტკიოდეს მას უშველის, რომე მისსა წყალშივა ჩაჯდეს. ტყირპისა ტკივილისათვის შეასვა თაფლითა და ძრმითა უშველის. სტომაქისა ტკივილისათვის თუ აცოხნინო, ან მისი წყალი შეასვა უშველის. ზურგისა და ფერხისა ტკი-

¹ სწერია „ბარხანგუში“.

ვილსა მისცე ძრმითა და თაფლითა უშველის. და იაცტროსა მისცე წყალი შეასვა მუცელი გაუწმინდოს და უშველოს. და ვისცა სასიკუდილო წამალი შეესვას, მისი წყალი შესვას თრიაყითა უშველის. გველისა, მორიელისა ღრიანკელისა და სხვათა გესლიანთა ნაკბენთა უშველის. ამისი წამალი შეასვა ყოვლისფერსა მუცლის ტკივილსა უშველის. მაგრამ გაშინჯვა უნდა თუ დიდი სენია, თუ ცოტა, ზოგთა წყლითა უნდა მიცემა, ზოგთა თაფლითა, ზოგთა ღვინითა და ზოგთა ძრმითა.

10 წყლის ქაკუნტელი ხმელია მეორესა დარაჯაშიგა და ნახევარი მესამესა დარაჯაშიგა ხმელია. ფსელი მოჰმატოს და ცოტა ქარი შეაქნას. მაგრა მისი თესლი სჯობს და ხილსა და თესლსა ძირი სჯობს.

ულბო მხურვალია და ხმელი პირველსა დარაჯაშიგა. პირისა და ოფლისა სული მყრალი შეექნას. და კაცსა რომე ბალღამი სჭირდეს აადულებს და დააღბობს. ტლედ შექნას და დაიდვას. ულბო, თაფლი, ღვინო ამისგან რომელიც იშოებოდეს ულბოში გაურვივე და კარგად მოადუღე და იმისი წვენი შეასვას გულსა და ხმას დასწმენდს და დააღბობს და რაც წელში გონჯი სატკივარი იყოს ისიც ყუელა დაწმინდოს და ხველასაცა არგებს და სული რომ ძნელად ამოვიდოდეს მასაც არგებს და ნაფაზსა ამას უძახიან და ისი რა ჭამოს და 20 საჭმელი ჭამოს და იაროს გული აურიოს და ულბო რომე კაცმან მოხარშოს და მისი წვენი დაიჭიროს და თვალშიგა ჩაიწვეთოს, თვალის ტკივილს უშველის. ერთისა თურფასა გამოიღებს და ტკივილსა დასვამს და თუ იმა წყლითა თავი დაიბანოს თმა დააღბოს და დაწურილოს, და ქერტლსაც უშველის.

და მისი ფურცელი სჯობს თესლსა. და თუ მისი ფურცელი ძრმითა ჭამოს სტომაქსა არგებს.

ბოლოკი სპარსულად ფიჯილი ჰქვია, ორფერია ერთი მინდურისა და ერთი ბოსტნისა, და ფურცელი ერთმანერთსა უგავს. 30 მინდურისა ძირის გრძელი ექნების და ღრმად წავა მას თათრანასა¹ უზახიან, უკეთესი ბოსტნისა არის, და მწვანე იყოს, მხურვალი არის პირველსა დარაჯაშიგან. ბოლოკისა გული მაგარია და გვიან მოიდნობს, მისი ნაფრცქვენი პურიითა ჭამოს საჭმელსა მოანდომებს. მისი ფურცელი დანაყო და თვალშიგა ჩაიწვეთოს თვალსა სინათლეს. მატებს. თუ მისი ფურცელი დანაყო და შეასვა ღვიძლისა გზასა გახსნის. თუ სიქანგუბინითა მისცე, რომე შაქრითა იყოს შექ-

¹ აქ ჩართულია სიტყვა „იქნების“.

წილი ცხელებასა უშველის. და თუ ერთობ არა სჭირდეს ცხელება და თაფლითა შექნილითა სიქანგუბინითა შეასვა არა უარესია.

და თესლიცა ამავე ხასიათისა არის თუ მოხარშული აქამო ხველასა გასწმენდს, რომე სიგრილისაგან იყოს, გუნებასა¹ დაალბობს თუ ფურცელი ჭამოს საჭმელს მოანდომებს და ქარსა გაიღებს, მისთვის რომე ბევრსა აბოყინებს, მაგრა ქარსა შეაქს. ტანსა წესიერად ერგების და გულ სტომაქზედა კარგი არ არის.

10 თუ ბოლოკსა საჭმელსა უკანით სჭამს ყველას მოადნობს და გაიღებს. თუ უზმა ჭამოს და ზედ საჭმელსა სჭამს, სტომაქსა აშლის და საჭმელსა ზედაზედ მოაქცევს, მისი ქერქი სიქანგუბინითა ჭამოს, და მისი ფურცელი შეკრვით რომ იყოს გახსნის და სისხასა არგებს და შირიმსა გამოსწმენდს, რომე მისნაშიგა ქვა იყოს მასაც გამოსწმენდს. იარაყანს უშველის. მისი წვენი ათი დრამი უნდა შეასვა ნუშის ზეთითა.

20 მოსიას შვილი იტყვის: თუ სელიბის ფქვილითა შეზილო და შესცხო ხეტერსა და ქაჩალსა უშველის და თმასა გამოგურის, თუ თაფლითა შესცხო, ასოზედა რაც ნიშანი იყოს ასრე მოსჭამს როგორცა მოკვეთილი. თუ სიქანგუბინითა იღარღაროს, მისი წვენი ბალღმისა ხველას უშველის და ბალღმისა ხუნწსა არგებს. მისი ქერქი სიქანგუბინითა და მისი თესლი ძრმითა, რწყევისა სატკივარსა და ტყირბისა სიმსივნესა დააცხრობს და დაალბობს. მისი წვენი მორიელისა და ღრიანკალისა ნაკბენსა დასცხო უშველის, მაგრა სტომაქსა აწყენს. და ტანსა ტილსა დაასხავს. თავსა ატკივნებს და კბილთა აწყენს.

მოსე იტყვის: თუ საჭმლისა უკანის ჭამოს, ერთობ კარგსა ძალსა მისცემს, უფრო ფურცელი მისი, თესლი ნაფსასა გასწმენდს.

30 თაღგამი მხურვალია მესამესა დარაჯაშიგა, ნედლია პირველსა დარაჯაშიგა. რბილია და ქარიანი. კაცის გუნება დაძრას და თესლი მოუმატოს. და ვისცა ნიკრისი სჭირდეს და სრულად ტანშიგა სენი, დანაყოს და დასდევას მას უშველოს, შექნილი თუ ჭამოს. მისგან ტანსა წყლულნი რომე გამოესხას. გულსა და სტომაქსა დაალბობს და სტომაქით გვიან [გავა]. თუ ძრმითა მოდუღებული იყოს, ხარდლითა, ზირათა და სადაფითა შეკაზმული იყოს, ისი საჭმელად კარგი იქნების. შექნილი და შეუქნელი ორივე თვალთათვის კარგია. თესლი თაღმისა, ისი უკეთესია რომე ფერად მოწითალო იყოს, მისი ხასიათი მხურვალი და რბილი არის, მამაცობას მოუმა-

¹ სწერია „გუნებასა“.

ტებს. მისი ჭამა ორი დრამი. მაგრა ტყირბსა აწყენს. ნესვისა თეს-
ლითა უნდა ჭამა, რომე არ აწყინოს. თუ ისი არ იყოს, სტაფილოსა
თესლი ქნას.

10 აყირო გრილია და ნედლი მესამესა დარაჯაშიგა, სტომაქსა
კარგად მოუხდების, პირსა რომე ავი სული უდიოდეს მას არგებს და
მუცელშიგა რომე სიმხურვალისაგან ავად იყოს, მას უშველის, მუ-
ცელსა და სტომაქსა მოალობს, და ტანსა კარგად მოუხდების, მა-
გრამ სინედლისა ბალამსა მოუმატებს, მხურვალისა კაცისათვის
კარგია. ვინცა სჭამდეს, ბერძულითა ზეთითა შეიქნას და პილპილითა
სჭამდეს. თუ ზაფრიანსა კაცსა მისცე ძრმითა შექნილი, ერთობ კარ-
გად მოუხდების, და სტომაქისა სიცხესა დაუწყნარებს. კაცსა რომე
ყოლინჯი სჭირდეს, მისი ზიანი მან დააწყნაროს, ისრევე ხარდილი-
თა და პილპილითა ჭამოს.

20 ბაჯინჯარი მხურვალისა მესამესა დარაჯაშიგა და ყოვლისა
სენიანის კაცისათვის ავია. პირის ფერსა წაუღებს და პირსა გაუმ-
წარებს. მაშიგა ცოტა რამე სიტკბო არის და მუცელსა გახსნის და
ცოტად გრილი და ხმელი არის და ხახაშიგა ქარს მოუმატებს, მისი
სიცხე მუცელსა შეჭკრავს და სრულად მისი ჭამა სტომაქსა ავად
მოუხდების და გულიცა აუროს. თავისა და თვალისათვის ავია მის-
გან სევდა, ბოვასირი და სნება წაეკიდების. თუ ძრმითა ჭამოს თავისა
30 და თვალისა ზიანი წაილოს, ტყირბისა და ღვიძლისა შეკრვა
გახსნას და თუ მოხარშო და მოხარშული ერბოთა შეწვა, მისი ზია-
ნი არა იყოს.

შინაური სონიჯი მხურვალისა და ხმელი მესამესა დარა-
ჯაშიგა ოდეს გაურო ძმარი. და გრილი, კარგი წამალია და სუბუ-
ქი. თუ მოხალო და უსუნო უშველის სურდოსა, რომე იყოს სიცი-
ვისაგან, და თუ დანაყო და შეასვა მოჭკლავს აყიროსა თესლის ჭიასა
და გაიღებს. ერთი ჭია სხვა არის თავლა ჭქვიან მისსა ნაკბენსაცა
უშველის თუ დანაყო და ძრმით გარეთ მუცელზედა შემოსდვა მაშინ-
30 ცა მოჭკლავს, აყიროსა თესლის ჭიასა და თუ დანაყო და თაფლი-
თა შეხილო და დადნობს თირკმელთა შინა შირიმსა, და ჩამოიღებს
სისხლსა და ფსელსა. თუ სიგრილისაგან სტკიოდეს მისი წვენი ცხვირ-
შიგა ჩაუშვი უშველის. თუ ძრმითა მოადულო და პირშიგა ჩაიყენოს
კბილისა ტკივილსა უშველის. თუ მისი ზეთი ცხვირშიგა ჩაუშვას
ფილენჯსა უშველის.

გარნაბი¹, ქალმია მხურვალისა და ხმელი და მისგან რაც

1 სწერია „გირნაბი“.

საქანადი ქნან გულსა და სტომაქსა დაუღობს და როგორცა ოს-
პისა გვითქვამს აგრე წყალი გამოუცვალეთ.

ფილინჯი მუშკი. მხურვალი და ხმელია, გულსა ძალსა მის-
ცემს და ჩაღხა მოიდნობის. და თავშიგა რომე შეკურით იყოს გაზ-
სნის და სევდასაცა გაიღებს. და თუ კაცი მხურვალი იყოს, ძრმითა
ქამოს.

10 ბადრანბუა ხმელი და მხურვალია, თუ ავად ყოფა ბაღმის-
სა, სევდისაგან იყოს ძრმითა სჭამდეს მას ერგების, და პირისა სიმ-
ხურვალესა უშველის და თავისა სიმძიმესა გახსნის და გულსა გაამ-
ხიარულებს და საჭმელსა ადრე მოადნობს, და სლოკინსა უშველის.

ბადრუჩი. მხურვალი და ხმელია. სტომაქშიგა ადრე გახდების
და პირსა გაამწარებს და ტანშიგა ავს სენსა შეიქს, და მისი ბევ-
რისა ჭამა თვალს დააბნელებს და სტომაქსა აუშლის, მისი თესლი
სევდასა უშველის და ბერვასა გახსნის მისი წვენი ცხვირის სისხლის-
დენას უშველის.

მინდორულთა მწვანეილთა ცნობისა რომე იცნას კაცმან
რომელი კარგი არის და რომელი ავი საჭმელად. უმი მჟაუნა გრილი
და ხმელი არის და ზაფრასა დასვამს, კაცსა მოამშვეს და მუცელსა
შეჰკრავს.

20 რევაჯი ამასვე გავს რომე მჟაუნა, გრილი და ხმელია და
მისი წყალი თვალშიგა გამოივლოს, თვალის სინათლესა მატებს.

ბიხუხრი მხურვალი და ხმელი და ქარსა გასტეხს და კაცი
რომ გულზედა მსუყედ იყოს გასტეხს და მხურვალსა კაცსა არ ეკმე-
ბის და ვინცა ჭამოს, მჟავითა ჭამოს.

ალიონი¹ სატაცური და ცოტა სიმხურვალე აქუს და კაცსა
გაასუქებს და ბუშტსა გაუხურვებს და ზურგისა ტკივილსა არგებს
და შეკრულს ძარღვებსა გახსნის და კაცსა თესლსა მოუმატებს.

30 ქანგარი მხურვალი და რბილი და შარდსა ბევრს გაიყვანს
და მყრალსა შარდსა დაღვეს და ოფლსა, სიმხურვალესა არგებს და
სტომაქი დააღბოს და მუცელი. მისითა წვენითა თუ თავი დაიბანოს
თმას გაზდის.

501 კარი ყოვლისა ახლისა და ხმელისა ხილისა.

ხურმა სპარსულად რუთუბა ჰქვიან მხურვალი და ხმელია
და ახლისა და ხმელისა ხასიათი ერთი არის მისგან კაცსა სქელი და
შავი სისხლი მოემატოს და კაცსა რომე ღვიძლი სქლად ჰქონდეს

¹ სწერია „ულიუნი“.

მას აწყენს. და კაცსა ანუ თვალი, ანუ თავი, ანუ კისრის ტკივილი სჭირდეს შას აწყენს. თუ კაცი მხურვალე იყოს სიქანგუბინითა ჭამოს ან ისრიმითა, ან ბროწეულითა, მას უკანის ვარდის წყალი გამოივლოს პირშიგა და აღარა აწყენს, და კაცისა სტომაქი სწორი იყოს, მას გაასუქებს კარგად.

10 ლ ე ლ ვ ი მხურვალე პირველსა დარაჯაშიგა, შუასა და ბოლოსა ხმელია და სინედლეცა ჰყვების. ახალი გრილია და ცოტად ქარი აქუს და ხმელისაგან ახლისა სინხმე უმცრო არის და ყოველსა ხილსა სჯობს კაცისა გუნება რბილად შეინახოს და ტანსა ძალს მისცემს, თირკმელსა გასწმენდს და მწიფე სჯობს, თუ ბევრსა. სქამს ტილსა დაასხამს ღვიძლსა და ტყირბს გასწმენდს და ლეღვი ჭამოს ზედა. სიქანგუბინი სვას, ერთობ მარგებელი არის და გასწმენდს ძუძუსა და თირკმელსა და სტომაქით ფაცხლავ გაიაროს მუცელსა და სტომაქსა დააღბობს და შარდსა ხშირად გაიყვანს, ბუშტსა დასწმენდს და სტომაქზედა კარგი არის. ბერსა და შუათანასა კაცსა კარგად მოუხდების, სტომაქსა აშლის. თუ ჭამოს ხურმისა რიგითა არას აწყენს.

20 ხმელი ლეღვი წელთა ტკივილთა არგებს. და უწადინელად რომე კაცსა თესლი წაუვიდოდეს, მას არგებს და თირკმელსა გასწმენდს, გაასუქებს და გული დაწმინდოს თესლი მატოს და მუცელი დააღბოს, და ავი ხილთი¹ კაცისა თმისა ძირებიდაღმა გამოიღოს, და რომელსა დღესა მაწონი და რძე ახალი თევზი ეჭამოს, ლელუს ნულარა სქამს თვარა მრავალი ტილი დაესხმის. თუ თბილითა წყლითა დაიბანოს და მერმე მუხუდოსა წვენითა დაისხას, ისი ტილი აღარა გამოჩნდეს, და ყოლინჯსა არგებს და ქარსა გასტეხს.

30 ა ნ გ უ რ ი, ყ უ რ ძ ე ნ ი ა. ყოვლისა ხილისაგან უკეთ ერგებდა რომე მწიფე იყოს, მაგრა გურკასა ქერქით გამოგდება უნდა, ამისთვის რომე მძიმეა და გვიან მოიდნობის. ოთხი დარაჯა არის: ერთი ქერქი, მეორე ხორცი, მესამე გურკა და მეოთხე წვენი. აწე ეს ოთხი გუნება არის, ქერქი გრილია და ხმელი, მოუდნობელი და ხორცი მხურვალე და ნედლია, მწიფისა გურკა გრილი და ხმელი და ცოტა სიმწოვე აქვს მისთვის გვიან გავა სტომაქიდაღმა და მისი წვენი წინწანაქარი სჯობს ფერხითა დაწურვილსა, ტანსა ის უკეთ მოუხდების. ყურძენი ბევრფერია ტკბილი, თეთრი და მჟავე, ღვინოსა ის რომე არც მჟავე იყოს და არც ტკბილი იმას შუა ყურძენი ჰქვიან და კარგად ერგების. მჟავე ყურძენი კარგია ზაფრიანისა კაცისათვის, ღვინისა გემო ყურძენი სჯობს. ტკბილი ყურძენი მუცელს

¹ სწერია „ხლითი“.

შეჰკრავს მუცელსა და სტომაქსა გააძლიერებს და ტანს კარგად მოუხდების. კარგი ყურძენი ის არის რომე მარცუალი დიდრუანი იყოს და მწიფე, დიდსა ხანსა შენახული. გუნება გრილი კაცისათვის და ბალღმისათვის შავი ყურძენი სჯობს და მხურვალისა კაცისათვის შავსა თეთრი სჯობს. და ყოველი მწიფე ყურძენი მხურვალია რბილი და ხმელი და სტომაქით ადრე ადრე წავა.

10 კარგისა და მწიფისა ყურძნისაგან კარგი სისხლი მოემატების, კაცსა გაასუქებს და სტომაქსა დააღბობს, მაგრა ქარი აქუს და ერთსა კვირასა ნაკიდებსა ქარი აღარა აქუს და კარგი იქნების და სტომაქსა და წელში სატკივარი იყოს, მისგან ფარეზი უნდა იყოს. ისი უფრო სჯობს რომე ქერქი გააგდოს და ხორცი ჭამოს. თუ პურიითა ჭამოს ქარი უფრო აქუს, ამისთვის რომე, მისი ჭაჭა პურს არ გაეყრების. და ცოტად მაშინცა ზიანია თუ ნახევარზედა მწიფე ჭამოს, ქარი მისი უფროსია. კაცი თუ გუნება მხურვალე იყოს და ჭამოს ზედა ან მჟავე ბროწეული ჭამოს, ან სიქანგუბინი თუ ყოლინჯიანმან კაცმან ჭამოს ზედა ზირათა მაჯუნე ჭამოს. თუ ყოლინჯი ერთობ სჭირდეს, ყურძნისა ჭამა არ ვარგა.

15 ის რიმი გრილია და ხმელი, მის წვენი საფრასა დასვამს და კაცი რომ გუნება გრილი იყოს და ყოლინჯიანი მას აწყენს.

20 ჩამიჩი ხმელი და ნელლი, ორივე არის მხურვალი და რბილია, მისი გურკა გრილი და ხმელი. ჩამიჩსა რომე სიმჟავე ჰქონდეს ცოტად შემკურელი იქნების და ორივე გუნებასა გააძლიერებს და ღვიძლსა და ტყირბსა კარგად ერგების, და ხორციანი ჩამიჩი კარგად ერგების ტანსა და ძუძუ გაწმინდოს და სტომაქი გაამაგროს. ფირტუსა უშველის, უკეთესი ის არის რომე ჩამიჩი უგურკო ჭამოს, ისი გუნებასა რბილად შეინახავს, ხორხისა და ძუძუსა ტკივილსა უშველის და გუნება მხურვალსა კაცსა უკეთ მოუხდების და ქიშმიშ შიცა ამავე ხასიათისა არის.

30 ჭერემი, ბიშმიშიცა ჰქვიან და წირანიცა გრილია და ნელლი მესამესა დარაჯაშივა და სტომაქისათვის ავია და მუცელშიგა ფერად ფერადად შეიქნების და ფიცხლად წახდების და მისგან არცა სატკივარი გამოჩნდების და კარგი არა იქნების რა, თუ ბევრი ჭამოს, სატკივარი მოუმატოს. თუ კაცი ნაჭამი იყოს და აგრე ჭამოს დამჟავდების სტომაქზედა და მჟავესა სულსა ამოუშვებს და მხურვალსა კაცსა კარგად მოუხდების.

თუ ისი გაახმო და აგრე ჭამოს ზაფრაშივა გაერევის და წყურვილსა მოჰკლავს და თუ სტომაქიდაღმა პირსა ავი სული ამოსდიოდეს არგებს. და მისისა გურკისა გული მხურვალია და ხმელი

და ბუასირსა არგებს ჭამოს თუ შეიცხოს ორჯელვე. და რასაცა კაც-
სა ქარი სჭირდეს ნუ სჭამს. მას უკანით ცივი წყალი არ უნდა სვას.
ვინცა წირანი ჭამოს ყინულიანსა წყალსა ნუ სვამს ავად მოუხდების.
მისი წყენა ალილის მათბუხმან წაილოს. მუცელი და ძარღვი დაწ-
მინდოს მისგან ნაწყენი, და მას უკანის სამსა დღესა კამის წყალი შა-
ქრით შესვას. რა წირანი ჭამო ასრე უნდა მასტაქი იცოხნო ან ანი-
სონი, და ორივე ერთად მისცე სჯობს.

10 ატამი შავთალუცა ამას ჰქვიან¹, პირველსა დარაჯაშიგა, მეო-
თხესა დარაჯაშიგა ნედლია, მჟავესა და სქელსა ბალღამსა შეიქს,
კაცსა ასრე უნდა უზმამან ჭამოს. ხმელი უფრო მძიმე არის ნედლი-
საგან. ვინცა ჭამოს ასრე უნდა წყალი შესვას ზედა ანუ კარგი ღვი-
ნო. თუ მისი ფურცელი დანაყო გასწურო და შეასვა მუცელშიგა
მარგვა და გრძელი ჭია მოკლას და მრგვალი. თუ ყურშიგა ჩააწ-
ვეთო, მისი მატლი მოჰკლას, მხურვალსა სტომაქსა არგებს. პირსა
სტომაქიდაღმა ავი სული ამოსდიოდეს, მას უშველის. მისის გურკისა
ზეთი ყურისა ტკივილსა უშველის. ატამი და შავთალა კაცისა სტო-
მაქსა დააღბობს.

20 ტყემალი, გრილია და რბილი და რომელიცა მჟავე არის,
ისი უსქე არის და წყურვილი მოკლას ზაფრა დასვას, და რაც ტყე-
მალი ტკბილი იყოს სტომაქი და გული დააღბოს, და ხმელი ტყე-
მალი პირშიგა დაიჭირო წყურვილი მოკლას. ტყემლისა ჭამასა ნედ-
ლი ხილი არ უნდა ჭამოს.

30 ვაშლი გრილი და ნედლი. ვაშლი მრავალფერია, ტკბილი,
არის მჟავე. ესეცა იქნების არცა ტკბილი იყოს და არცა მჟავე. ესე-
თიცა იქნების რომე არაფერი გემო არა ჰქონდეს. რომელიცა მჟავე
არის გრილი სენი შექნას და ის რომე არცა ტკბილია და არცა
მჟავე ისი სჯობს. ტკბილი ვაშლი მხურვალი არის, და ის რომე არა-
ფერი გემო არა აქუს, იმას წესიერი გემო აქუს და სინედლე. კაცისა
გუნება რომ გრილი იყოს მას ტკბილი უნდა. გუნება მხურვალსა,
ზაფრიანსა, მჟავე ვაშლი უჯობს. ტკბილი ვაშლი გულის ძგერას
არგებს და რაზომცა გვიან გავიდეს სტომაქიდაღმან სჯობს. გულსა
კარგად მოუხდების და მუცელსა შეჰკრავს და ქარიცა აქუს. თუ
მხურვალი კაცი იყოს, მუდმად ჭამოს არ აწყენს, თუ მსუქანმან
კაცმან ჭამოს ზედ გვარაშინი და კარგი ღვინო შესვას. და ვაშლზედა
ცივი წყალი არაყად სვას, ხმელი ვაშლი გვიან გავა სტომაქით და
სტომაქშიგა სქელი ხილთი გამოაჩინოს. თუ თბილითა წყლითა ჭამოს
მისი წყენა გააცუდოს.

¹ აქ ჩართულია „რომე მარლი“.

სხალი ხმელი და გრილი პირველსა დარაჯაშიგა და მრავალ ფერი არის, როგორცა ვაშლი მუავე არის და სუბუქი და ადრე წავა სტომაქით. ერთსა ტიტობი ჰქვიან ისი გრილია და მძიმე. ერთია ტკბილია და ის მხურვალეა და კარგი, რომელიც მუავე არის ის გრილი არის და ნედლი და ქარიანი. და რბილი უარესია და გვიან გავა სტომაქით. და ყოლინჯიანსა კაცსა აწყენს, მკვახე ერთობ ავია და ჩინური სხალი ერთობ კაცსა არგებს, სტომაქისა აშლასა, გულისა რევასა და რწყევასა მუავე სხალი რომე ძრმით მოადულო და აჭამო მუცელს შეჰკრავს და ხმელი სხალი უფრო მძიმე არის ახლისა სხლისაგან, და დიდროანი სჯობს. წურილისა სხლისა წყენასა¹ ძველი ღვინო და ზანჯათილისა მურაბა წაიღებს.

მალი ცოტად მხურვალეა და რბილი და ქარიანი არის, ზედა გვარაშინისა მაჯუნი უნდა ჭამოს და კარგი ღვინო სვას.

ქლიავი გრილია, მესამესა დარაჯაშიგა, შუასა და ბოლოსა ნედლია. ტანსა კარგად მოუხდების და სტომაქსა გაანედლებს, თუ კაცი გახსნას ზაფრა გაილოს ტანისაგან. თეთრსა და სხვაფერსა შავი სჯობს. თუ კაცი ზაფრისაგან ცხლად იყოს, ქლიავი ჭამოს. ზაფრას მოერევის, გახსნის და ცხელებას უშველის. თუ კაცი გუნება გრილი იყოს და ჭამოს ზედ თათლწყალი შესვას რომე სინედლე წაიღოს სტომაქით და უშველის ღთითა.

ბია გრილია პირველსა დარაჯაშიგა, ხმელია ბოლოსა და სწორი მესამესა დარაჯასა. სტომაქსა გაამაგრებს და ფსელსა მოუმატებს და მუცელსა შეჰკრავს, ზაფრასა უშველის რომე სტომაქშიგა იყოს. თუ კაცი სისხლიანსა სდუჟედეს, მას უშველის. თუ მარტო შესვას, მუცელი შეკრას და გაცხელებულსა სტომაქსა უშველის და სტომაქი დაღმა გვიან გავა. ვინცა შეჭამოს დაცოხნოს, წვენი ჩანთქას, დააჩენს. თუ ჭამოს ყოვლისა ხილისა ასრე სჯობს, რომე ჩენჩი გამოყაროს.

ბრძენთა აქიმთა ასრე უბრძანებია[თ]: რომე ბია, სხალი და ვაშლი მაძლარმან კაცმან უნდა ჭამოს. თუ ბიასა ბევრსა სჭამს თოხმასა შეაქს და ყოლინჯსა. შემწვარი უფრო არგებს, თუ გააპო და გულის მაგიერად ან მაჭარი ან თათლი ჩაუდვან და შეწვან და ცომი შემოახვიონ და აგრე შეკრან და აგრე ჭამოს. მუცელსა შეჰკრავს, რომე გახსნით იყოს და მუავე ბია უწინ შეჰკრავს, გულისა რევასა და პირისა წავარდნასა დააწყებინებს. და კაცსა ღვინო რომ გამოჰყვეს, მასცა არგებს, და კაცისა ხორცშიგა გონჯი

¹ სწვრია „წვენსა“.

დანასკული ძარღვი იქნების, იმისთვის ავია. მჟავე ბია უფრო მაწყინარი და საჭმელსა უკანის უნდა ჭამა, მაშინ მუცელსა და წყლულთა გახსნის და დაბერტყს და უზმამან უნდა ჭამოს, მუცელსა შეჭკრავს.

10 ბროწეული კარგი და მოსადნობელი ხილია. სამფერია, ერთი ტკბილი, ერთი მჟავე და ერთი შანარი. მჟავის ბროწეულის წვენი რომ შესვა უშველის გაცხელებულსა სტომაქსა და ზაფრიანსა კაცსა. დიდი ბრძენი ბაგრატი ბრძანებს: ვითა ერთი დედაკაცი მოვიდა ჩემთანა და ზაფრა ჩასლოდა სტომაქშიგა და ნიადაგ ბნდებოდა და მერმე მჟავისა ბროწეულისა წყალი შეასვა და ქერისა ხალი მიეცა. ბროწეულისა წყალმან ზაფრა გაწმინდა. ქერისა ხალმან სტომაქს [და] ბროწეულისა წყალმან ცოტა ძალი მისცა სტომაქსა.

20 მაგრა ბროწეული ჭამისაგან წამლად უკეთ მოიხმარების. მჟავისა ბროწეულისა ხასიათი თესლსა მოუმატებს, თვალშიგა გამოსაგლებად კარგია. თვალი რომ გაუყვითლდეს იარაყანისაგან მას უშველის და მისი მარცვალი, ზაფრისაგან რომ გახსნით იყოს, მას შეჭკრავს. მჟავე ბროწეული დასწურო მისითა გურკითა და ხორცითა შეასვა, კაცი ზაფრისაგან შეკრვით იყოს გახსნის, გაიღებს და გუნებასა გააძრიალებს, სტომაქსა და ღვიძლსა დაამაგრებს. თუ ბროწეულისა ქერქი ღვინითა მოადუღო და შესვა, ნაწლევშიგა რაც ჭია არის ყველას გაიღებს და შანარისა და მჟავისა ბროწეულისა წყალი, რომე ერთმანერთსა გაურიო და შეასვა ღვინისაგან რომ ღვიძლი გახურვებული იყოს უშველის. ბროწეულისა გურკა დანაყო და ღრძილზედა დააყარო დაამაგრებს.

30 თუ მლიარზედა დააყარო გაახმობს და გაამრთელებს. და ტკბილის ბროწეულის გუნება გრილისა კაცისათვის კარგია ამისთვის რომე ცოტად გუნებასა გაახურვებს და გუნება მხურვალსა კაცსა ამისთვის არ მიეცემის, რომე მხურვალთა და აწყენს. თუ მჟავემან ბროწეულმან აწყინოს ზანჯაფილი ფარვერდა ჭამოს, რომე მისი ნაწყენი წაილოს.

30 ხარტუტა ტკბილი ტუტისაგან უფრო დიდროანია, უნდა წითელი და მჟავე. გრილი და ნედლი, მუცელსა შეჭკრავს და სტომაქსა დაამაგრებს, გუნებასა გაუხსნის. თუ უზმამან ჭამოს სტომაქიდალმა ადრე გავა, თუ მაძლარმან ჭამოს გუნებასა¹ აშლის, მაგრა ფსელს მატებს.

სტომაქი რომე სიცხისა და სიმხურვალისაგან სტკიოდეს, მას უშველის. ხარხანჩოსა, ყელის ტკივილსა უშველის ამა ნიშნითა, აი-

¹ სწვრია „გონებასა“.

ღე: მჟავე ხარტუტა გაქენ და მისი წვენი გამოწურე, აიღე მისგან ნახევარ ლიტრა წვენი და ასი დრამი ღვინო და ორმოცდა ათი დრამი თაფლი, შიგ გაურთე ყველა ერთად აადუღე, ქაფი მოხადე და შეასქელე, მერმე აიღე მური და აყაყინ ოროლი დრამი, ზაფრანი და პილპილი თვითო დრამი, გუნდა და მაყულის. თესლი თვითოსა-
გან დრამ ნახევარი, ყველა დანაყე წმინდად და გაცერ და ამა შარ-
ბათშიგა გაურთე, ჭურჭელშიგან შეინახე, რა მოგინდეს მიეც რომე-
იღარღაროს.

10 უნაბი სხვილი სჯობს წურილსა, მხურვალი და ნედლია. პირ-
ველსა დარაჯაშიგა და სიხმელე მეტობს სინედლესა და მისი სი-
ხმე და სინედლე სწორია, საჭმელად კარგი და მადნობელი თუ [უნა-
ბი ჭამოს] და ლობიო და მისი წვენი შესვას, სისხლი რომე უდუღ-
დეს დააწყნარებს და გაანედლებს და უზმასა სჯობს მისი ჭამა და
ხველასა და ქოშინსა უშველის. თირკმლისა და სუკთა ტკივილსა უშ-
ველის.

თურიჯი ოთხი გუნება არის: პირველად ქერქი, მეორე
ხორცი და მესამე სიმჟავე და მეოთხედ თესლი. მხურვალე და ხმე-
ლი მესამესა დარაჯაშიგან, ძნელად მოსადნობელია. თუ სტომაქშიგა
მძიმე საჭმელი იყოს, მას მოუნდების. და მისი ხორცი გრილი და
20 ნედლი და სინედლე უფრო სიხმისა ძალისა. და¹ გვიან სტომაქიდა-
ღმა [გავა] მისი სიმჟავე. გრილი და ხმელი მესამესა დარაჯაშიგა, ზა-
ფრასა უშველის, მიეც. გურკა მხურვალი და ხმელი და თესლისა სი-
მხურვალე უმცრო ქერქისაგან მესამესა დარაჯაში. მაგარია, საჭმელად
არ ვარგა. და ვისთვისაც სასიკუდილო წამალი იყო² მიცემული მას
აჭამოს, უშველის და გუნებასა მოალბობს, და პირსა კარგსა გემოს
მისცემს, და მისა ხესაც ესერე ხასიათი აქუს. თურიჯი უზომან უნ-
და ჭამოს და მანამდი ზედა პურსა ნუ სჭამს, ვირემ ისი სტომაქით
არ გავიდეს. პურისა და თურიჯისა ერთად ჭამა არ ვარგა. თუ
არა თოხმა შეიქნების და მისი სიმჟავე თუ დაცოხნოს ქერტლსა
30 ზედა დასდვა უშველის. და მისი სასმელი მახმურსა უშველის, სიც-
ხესა, გულსა და მუცელსა შეჭკრავს.

ნესვი მესამესა დარაჯაშიგა სრულიად მწიფე მუცელსა შეჭ-
კრავს და ხორად აღსმევიანებს, მისი თესლი სჯობს. თირკმელთა და
ბუშტშიგა ქვა იყოს გაიღებს და გასწმენდს, რათა კაცმან ჭამოს
სტომაქით ფიცხლავ წავა, მაგრამ ზაფრად გარდაიქცევის, და ყოვ-
ლისა ფერისა სენისა ამშლელია. და გრძელი ნესვი სჯობს მგურგვალ-

¹ აქ ჩართულია სიტყვა „დარაჯას“. ² სწორია „იყომ“.

სა და მწიფე სჯობს თუ ხორციელმან კაცმან ჭამოს, ზედა სიქან-
გუბინი სვას. თუ გუნება გრილმან ჭამოს ზედა კარგი ღვინო სვას.
ვისაცა ცხრო სჭირდეს ნუ სჭამს ავი არის და გუნება გრილსა კაც-
საცა აწყენს. მისი ქერქი მძიმეა და გვიან გავა სტომაქით. მისი ქერ-
ქი შუბლზედ დაიკრას თავდაღმა რომე შავი წყალი ჩამოვა თვალ-
შიგა, მას უშველის.

10 ნესვი რომელსაცა ხილშიგა გაერევის, პირსა წააგდებინებს. თუ
თირკმელსა და ბუშტშიგან სენი იყოს ნესუსა პურთან ნუ სჭამს თვა-
რა სხვასა ადგილსა სატკივარი იყოს ბუშტშიგან მოიტანს. ამის ზი-
ანსა სიქანგუბინი გაიღებს და ანუ ისრიმის წვენი და მასუკანით რა-
ცა საჭმელი ჭამოს ნესუზედა ისრიმით ჭამოს.

ს ა ზ ა მ თ რ ო გრილია და ნედლი, ნესვისაგან უფრო გრილია
და ნედლი, და ზაფრასა გასტეხს და სტომაქისა სიმხურვალესა გა-
იღებს და კაცის სტომაქი მხურვალე და ხმელი იყოს, ერთობ არ-
გებს, თუ ბევრითა მისის ჭამითა ან თავის ტკივილი და ან სხვა რა-
მე ტკივილი გამოუჩნდეს, მჟაფე ბროწეული და ან ისრიმის წვენი
ჭამოს, მას გააქარვებს.

20 კ ი ტ რ ი ორფერი არის ერთსა შანგიერი ჰქვიან გრძელი არის
და მოდრეკილი და ორივე გრილი და ნედლი, მესამესა დარაჯასა
უკანასა დარაჯაშიგა კიტრი უფრო გრილია შანგიერისაგან, სტომაქ-
შიგან სქელსა, მჟაფეს ბალღამს შეაქს. მართებს რომე კაცი ფრთხი-
ლად იყოს და არა ჭამოს თუ ჭამოს წურილი კიტრი ჭამოს, და
შანგიერი სჯობს კიტრსა. თუ ბევრი ჭამოს ცხელებას შეაქს და ცხე-
ლება რომე ტანშიგა დაიფანტოს, კიტრს უსუნოს, დაიფანტვის და
უშველის. და მისი გული სნეულისა და მხურვალისა კაცისათვის კარ-
გია და გუნება გრილს კაცსა ავად მოუხდების თუ ჭამოს ზედა ნან-
ხუა იცოხნოს და ან სხვა მხურვალე საჭმელი ჭამოს, ან კარგი ღვი-
ნო სვას და ქერქი ავია.

30 ნ უ შ ი ორფერია ტკბილია და მწარე, მხურვალე არის და ხმე-
ლი, მესამესა და უკანასა დარაჯაშიგა და ვინცა დუჟსა სისხლსა ამო-
ატანდეს მას უშველის და ძუძუსა და ფილუტსა უშველის, ღვიძლი-
სა და ფილტვისა გზას გახსნის და მუცლისა ტკივილსა და კოლინჯა-
სა და თირკმელთა ტკივილსა უშველის და რომე საჭმელად არის,
საწამლებლად სჯობს.

ტ კ ბ ი ლ ი ნ უ შ ი საჭმელად სჯობს ვირემ საწამლობლად მხუ-
რვალეა და ნედლი, პირველსა დარაჯაშიგა და ტანზედა მსუბუქია,
მისი ზეთი კარგი და მსუბუქია, უკეთესი ის არის, რომე საჭმელად
ნელთბილსა წყალშიგა ჩადვა და გაფცქუნა. თუ კაცი მხურვალე იყოს

ტაბაშირითა და ქაფურითა ჰამოს. თუ გუნება გრილი იყოს თაფლი-
თა ჰამოს, გულსა, ფილუტსა, ღვიძლსა, ტყირპსა, თირკმელსა ყვე-
ლას დასწმენდს და წელშივა რომე მლიერი იყოს მასცა გასწმენდს,
ბუშტისა სიცხესა დააწყნარებს, გვიან გვიან მოიდნობის, თუ მოხა-
ლული სჰამო სტომაქს დაამაგრებს.

10 ზეთის ხილი სპარსულად ზუთუნი ჰქვიან, ორფერია ერ-
თი შავი და ერთი მწვანე. მწვანე უფრო გრილია შავისაგან და შავი მხურ-
ვალია. მარილითა შენახული კარგი იქნების, სტომაქსა ქვის საკმელ-
სამოანდომებს, თუ ძრმით შენახული იყოს უწინ მოანდომებს საკმელ-
სა. მისი ფურცელი ისრიმით მოხარშონ, ჰისაგან რომე ნახევარზე-
და მოკმული იყოს ის მალამად ქნას და ზედ დაიდვას ამაგდებს
კბილსა. მისი ფურცელი რაც პირშივა მღერი იყოს გაამრთელებს.

თხილი გრილი და მძიმე არის და შაქრითა უნდა ჰამა. თუ
სტომაქსედა მძიმედ იყოს შაქრითა უნდა ჰამა. ახალი თხილი გრი-
ლი და ნედლია.

ნიგოზი გრილი და ნედლია, ახალი და მძიმე ქარსა, ბალ-
ლამსა და კოლინჯსა მოუმატებს კაცსა და ხმელი მხურვალი და ხმე-
ლი არის, თავისა ტკივილსა მოუმატებს კისრის ტკივილსა და პირს
გაუმწარებს, ზაფრას ზრევს და ენას დაუმძიმებს.

20 კრკო ნიგუზისაგან უფრო ხმელი არის და მძიმე და ტანს
უკეთ ერგოს ნიგუზისაგან, მაგრამ კრკო სჯობს ნიგოზსა და კრკო
უშველის ვისცა სასიკუდილო წამალი ეჰამოს, ორივე ქერქი გაჰხა-
დოს და აგრე ჰამოს.

სინძ კუნელსა ჰქვიან ნედლი და ხმელია პირველსა დარაჯაში-
ვა მუცელი შეკრას და სტომაქი დაამაგროს, და ტანსა ცოტა ერ-
გოს და არა მართებს კაცსა რომე ბევრი ჰამოს.

ფშატი გრილი და ხმელია პირველსა დარაჯაშივა ტანსა ცო-
ტა ერგების, სტომაქისათვის კარგია და მუცელსა შეჰკრავს.

30 წაბლი მხურვალია პირველსა და შუასა დარაჯასა მოწამეა
მისი სიმხურვალისა. მისი სიტკობო არის და ტანსა ცოტად ერგების
და ფსელსა მატებს. თუ ბევრსა სჰამს თავსა ატკიენებს, ამისთვის,
რომე სიცხესა გაიღებს თავშივა, მუცელს შეჰკრავს, თუ წყალში
დაალბო და ჰამო უკეთ ერგების ტანსა, მხურვალსა კაცსა შაქრით
აჰამე და გრილსა თაფლითა.

ბევრკეტანი¹ თეთრის მასტაკის ხესა ჰქვიან, მხურვალია მესა-
მესა დარაჯაში და ხმელია შუასა დარაჯასა და სტომაქიდალმა. გვიან

¹ სიტყვა წაშლილია და წაკითხვა საეჭოა.

გავა, მაგრამ მისი ზეთი უშველის ბალღმისა სინედლესა, ფილენჯსა და ვისცა ყბა სტკიოდეს, ამასა ყუელასა უშველის. თუ დაუზილო ტყრპის ტვივილს უშველის, რომე სიგრილისაგან იყოს, ფსელსა მატებს, მხურვალისა კაცისათვის ავია და გუნებასა აუშლის კაცსა.

ჩაღღუზა სწორია და ცოტა სიმხურვალისაჲ არის. სტომაქსა და გულსა გარცხის. რომე წყალშიგა დაასველო საცა სიმწვავე აქუს მას გაიღებს. კაცსა რომე ფილენჯი სჭირდეს, მას არგებს. კაცი რომე სტომაქსა ზედა და ღვიძლსა ზედა მძიმედ იყოს, ყველა ჩაღმა წაილოს, თუ ტკბილითა ღვინითა მოადულოს და ასვას; რაცა ფირტუშია [ქარია] ყუელა გაილოს და ფსელსა რომე კაცი ვერა იჭირევდეს მასცა ერგების და კაცის თესლს მატებს.

ძივარდისი გრილი და ხმელია¹

. [ღვინო] ქარსა გასტეხს, სტომაქის ძარღუსა მოაფართოვებს, და რაცა ასოა ყველაშია გაიარს, და შეეკურით რომ იყოს გახსნის სტომაქსა და ტანის ბუხარს დააწყნარებს, ზაფრასა და ბალღამს უშველის და ძვალეზშიგა რაც ავი ხილთი იყოს ყველას გამოიღებს, და კაცი რომე ნიადაგ სჭამდეს და არ ძღებოდეს და არცა სუქდებოდეს მას ერგოს, და ქარისაგან რაც კოლინჯი იყოს, ყველა გატეხოს და მალახულიასაცა უშველოს და გული გაამხიარულლოს. და რაცა ამას ზემოთ სწერია ნიშანს ქვემოთ, თუ კაცი ღვინის ნაჩვევი იყოს და აღარა სვას, რაცა კარგი სწერია. ამთონიერთი სენი შეექნების, კაცს გაუმძლავრდების და მოჰკლავს. კაცსა რაცა ღვინისაგან ძალი ჰქონებია და სენი გაჰყრია კიდევ გაძლიარდების და კაცი აღარ დარჩების. რასაცა კაცსა ანდაზითა ღვინო ესვას და თავი შეენახოს, მისგან სიმთელე ჰქონდეს, თუ მერმე დაიწყოს, ქარბობა ღვინისა იმა ანდაზაზედა რაცა წინათ სიმთელე ყოფილიყოს ისი ყველა სენად შეექნების.

ბევრის ღვინის სმითა გული ავესების და ძარღვებშიგა სენს შეიქს და კაცისა არარითი ღარიზი მოარჩოს. ასრე რომე ცუცხლი ენთებოდეს და კაცმან ბევრი შეშა დააყაროს ნედლი და დაავსოს, ისრევე ბევრი ღვინო სტომაქისა და გულის სინათ-

¹ ამ გვერდის ბოლო და მეორე გვერდი მთლიანად დაუწერელია. ამ გვერდზე არა დედნის ხელით მიწერილია: „წადი წიგნო პეტერბურღს თავს დაუკრამ დედოფალს, თუ მიკითხოს მოახსენე არც მე ვიცი რას იქსა. კარგათ ვმსახურე როგორც მე, წყალბელი იქნებია, არც მე დამივიწყებენ. მე ცოდვილი თომამივრელი ხელს კოცნა მამიხსენე ვინც წაიკითხოს შენდობა ბრძანოს“. ამ მინაწერის ქვევით უკვე დედნის ხელით სწერია „ამის დედანს ერთი ფურცელი აკლდა“.

ლეს დაავსებს და კაცი მოკუდების. რა ბევრი ღვინო ჩავა და-
მძიმდების სტომაქი და ღვიძლი და საჭმელი შიგა დაღვების, კაცი
ველარ მოიძნობს და სტომაქი და ღვიძლი წახდების. ისი ავი ხილ-
თი კაცს კიდევ მოემატების და შიგავე შერჩების სნება და სიშმაგე
დაემართების და გულმწყრალი შეიქნების, თვალშიგა მღერა დაუწყ-
ყოს და ძილშიგა შეშინება შექნას. და ძილი არა დია მოეკიდოს.
დიდსა ღვინოსა სვამს ტვინშიგა შევარდების და იქიდალმა შეიქნე-
ბის ყველა.

10 და რაცა ღვინისაგან სენი იქნების, იმასცა მოგახსენებ: ერთი
რომე ყელი გასივდების და მოუჭირებს, მეორე ნიკრისი, მესამე ფი-
ლენჯი რომე ხელფეხი აუთირთოლდეს და თავი და მაჯაში წახდი-
ნოს და ღვიძლსა სნება შეაქნას, მეოთხე ითისყა და თავის ტკივი-
ლი და კბილისა, და მხურვალე სიმსივნე ფერად ფერადი ცივება
და ცხელება და ესეცა ერგების, რომე თვალისა წუეთისა გახეთქოს.

იკოდი რომე ღვინო მხურვალე და ნედლია. და სიმხურვალე-
საგან ცივი რამე ბუხარი გამოუჩნდეს და რაცა სიმხურვალე იქნე-
ბის, რომე თმისა ძირშიგა გაიაროს და ტანშიგა, მისი სიგრილე და
სისველე დარჩების. თუ სიმხურვალე კიდევ დარჩომილიყოს სტომაქ-
შიგა იმის სიგრილესა, სინედლესა ტვინშიგ გაიღებს კაცის კეფასა.
20 გრილია და ისიც იქივე მიემატების და მისგან ბევრი სენი დაემარ-
თების, თვის თავსა ბნედასა შეაქს. [თუ] ამას ცოტა სიხმე ჰქონდეს
რომე თავშიგა მისულია მაშინ მალიხოლიაცა¹ წაეკიდების, მას ქვი-
ან რომე კაცი ანაზდად საუშაშიგა და ბნელსა და სხვასა რასამე სა-
ოცნებელსა ჩავარდეს. თუ კაცისა გული და კეფა ცხელი იყოს ძვე-
ლი და ახალი ღვინო რომე მოდუღებული იყოს, ისი მხურვალე და
ხმელი არის და მისი ბუხარი იმა დამაღშიგა გავა და მისგან თავ-
ქელი შეექნების, ასე რომე რას უბნობდეს არ იკოდეს. თუ მხურვა-
ლი და ნედლი იყოს, ისი თავშიგა გასულა და მერმე მისგან სიმსი-
ვნე დაემართოს, ისი სისხლი იქნების და ცივება და ხურვება გამო-
30 აჩინოს, რომე კაცმა შეიტყოს.

რომე სიცოცხლე სულისაგან იქნების და ისი სული აქიმთა
[თ]ქვესცა როგორაცა ქარია ასრე არის კაცისა გულშიგა, და როგორ-
ცა ღვინოსა სვამს ბევრსა, ის სისხლში გაერევის და მერმე ღვინო
სისხლი წავა ღვიძლისა და ძარღვებისა კვალი სავსე [იქნების და]
არღარა ჩავარა. მერმე წამოვა გულისაკენ და ისი სული გულშიგა
არის და რა ღვინო მიმართებს სულსა გზა აღარა აქუს. მერმე გა-

¹ სწერია „მალახვაცა“.

მოვა სული და ღვინო ჩადგების და კაცი მოკუდების, და ღვინისა-
გან სიკუდილი ამას ჰქვიან, ასრე ღვინისაგან მკუდარი ბევრი ნახუ-
ლა. სული ფირტვისაგან გამოვა და რაცა კაცი ღვინითა აივსების
იმას სულისა სახლსა მოუჭირებს და ფილტი ხუნეშას დაიწყებს,
კაცს ასრე ჰქონია ვითა¹

წყალი წვიმისა სხვის წყლისაგან უფრო რბილი და ნედლია.
ზაფხულის წვიმისაგან შემოდგომისა და ზამთრისა უფრო რბილი და
ნედლია და მარგე. ამისთვის ავია ზაფხულის წვიმა, რომე ზაფხულის
მიწა მტვრიანია და ქარი ამა მტვერსა ღრუბელში გაიღებს და წვიმა
10 მლურივე მოვა და წვიმის წყალი მისთვის კარგი არ იყოს. თუ
ერთსა წამსა ჭურჭლითა დადგა იმავე წამს აყროლდების. თუ მო-
ადულო და აგრე შეინახო არ აყროლდების.

წყალი ზღვისა და წყალი რომე მლაშე იყოს კაცს დაამჭ-
ლობს. თუ კაცსა სნება მღიერისა და სიგრილისა სჭირდეს და ნიკ-
რისისა და კაცი რომე თრთოდეს და ხელი და ფეხი დაუმრუდდეს
და სისხა სჭირდეს და რაც ფერი მღერი სჭირდეს ამა ისი ყოველსა
სატკივარსა, ისი ზღვის წყალი ანუ მლაშე წყალი რაცა იყოს ჩაჯ-
დებოდეს და იბანებდეს ისი კაცი. ვისცა ყველა ესე სენი და სატკი-
ვარი სჭირდეს მას არგებს.

20 თბილი წყალი საჭმელს სტომაქიდალმა ზეით მოიქცევს და
წყალი ცივი რაცა მრთელი კაცი იყოს ყუელას ერგების და ძარღვებ-
შიგა სისხლს კარგად ამყოფებს და არ წაახდენს.

თუ ის ზღვის წყალი მლაშე არ იყოს, წმინდას წყალშიგა მა-
რილი ჩაყაროს და მზეს გაუდგან და ან მოადულონ, მისივე ხასია-
თი აქუს, ამა სატკივარსა ისიც არგებს²

წყალი რომე ერთობ თბილი იყოს ქარს გასტეხს, კოლინჯს
გასტეხს, რწყევას მოუმატებს, ნაზლასა, მალახულიასა და თვალისა
სიბნელესა არგებს, შარდს გახსნის, დედაკაცსა წესსა წაჰკიდებს.

30 წყალი გუბისა რომე გზა არსითა ჰქონდეს, შიგა ლერწა-
მი და ქაობი იყოს ავია, რაცა კაცსა ზიანს უზამს, თუ ეს ავი წყა-
ლი და კარგი მიწა გაცრან და გაურიონ და მოადულონ და დაწმინ-
დონ, რაცა ავის წყლის სუნი იყოს ყველა გაწმინდოს.

წყალი რომე სქელი იყოს, რძითა შესვას. წყალი მწოვეთ
მლაშე იყოს ძრმითა და სიქანგუბინითა შესვას. წყალსა მლაშესა და
მოადულებულსა მოცხარი გაურიონ მუცელსა შეჰკრავს.

¹ ამ გვერდის ბოლო დაუწერელია და აშიაზე სწერია დედნის ხელით „ერთი ფურცელი დედანს აქ აკლდა“.

² აქ ოთხი სტრიქონის ოდენი ცარიელი ალაგია დატოვებული.

წყალსა რომე არჯასპის სული უდიოდეს, და ისი სვას, იმას ღვინო გასტეხს და მერმე ასეთი საჭმელი ჭამოს რომე მუცელი [გა-
წმინდოს].

წყალი რომე მწარე იყოს, თუ ისი სუას ტკბილი და მსუყე საჭმელი ჭამოს. და სხვა რაცა ავი წყალი ესვას, ხახვი ჭამოს, რომე მისი ზიანი წაილოს. თუ ხახვი და ნიორი ძრმითა ჩაყენებული ჭამოს მან უკეთა გაილოს და არის ალაგი რომე წყალი ცოტა დიოდეს, ისი ძრმითა უნდა სვან. თუხმაქანი დანაყოს და მუხუდო ძმარშიგა გაურიონ. წყვირვილი აღარ დაუგდოს.

10 წყალი რომე ან უზმამან სვას, ან აბანოდამან გამოსულმან, ან გამწყრალმან, მისი ზიანი იყოს, და ბუმტშიგა ქვა ედვას ხანდა-
ხან უზმა წყალსა სმიდეს, მას არგებს. თუ კაცმან საჭმელზედ ცივი წყალი სუას ისიც ზიანია თუ რაზიანის წყალი სუას, მისსა წყურ-
ვილსა მოჰკლავს.

20 **ეზ. კარი მარტო წამლებისა.** რაცა აქა წამლები ვთქვა, არცა ათისაგან ერთი არ გვითქვამს, მრავალი სხვა არის, უთქმელი და-
რჩა, თუ ყუელა ერთპირად დაგვეწერა, ერთობ გაგრძელდებოდა, და რაცა დავსწერეთ ყუელა გამორჩეული არის, კარგი და მუდამ სა-
ხმარებელი. წინანდელნი ბრძენნი აქიმნი შეიყარნეს და ზოგი ფერი იცნეს სულითა და სახითა რომე ერთმანერთს ემოწმებოდეს და მათი სახელები ამა წიგნშიგა დაწერეს, მაგრა ესე, რომე წამლები გამო-
გვირჩევია და დაგვიწერია მოკლედ გამორჩეული ესე არის რაცა სა-
მუდამოდ იხმარების, და კაცსა არა მორჩების, თვითო ეს არის და აღვილად იშოვების. და ისი სხვა რომე არა დაგვიწერია ამისთვის, რომე ძნელი არს და არ იშოვების.

აქიმის ოსტატობა ეს არის, რომე ესე წამლები კარგად იცნას ფერთა, გემოთა და სულითა.

30 წამლები ქვეყანაზედა მრავალი ფერი არის ერთმანერთის მსგავსი, და ასეთიც ბევრი არის ერთმანერთშიგა გაურევენ. ერთობ ოს-
ტატი კაცი უნდა. რომე შეიგნას ზოგი ძირი, ზოგი ყუავილი, ზოგი ფურცელი, ზოგი თესლი, ზოგი ხე, ზოგი ტყავი.

ასარონი მხურვალი და ხმელია, და ღვიძლი რომე შეკრვით იყოს, გახსნის და კაცი რომე ხშირად შარდად გავიდოდეს, მას უშველის, და სიმსივნე რომე სჭირდეს მასცა უშველის.

აფიონი გრილი და ხმელი არის. ამისი ხასიათი, კაცსა მოსწამვლენ, მისი მსგავსი არის. და თვალთა სინათლეს მატებს, ამისი შესმა ერთი დანგი.

ამისონი მხურვალი და ხმელი არის. და მუცელშიგა რომე

ქარი სჭირდეს მას უშველის და თია რომე გამოვიდეს, მასცა უშველის. და რაცა კაცსა ტანზედა გამოუა, მასცა უშველის, ქარს უშველის, მისი შარბათი. შესმა ხუთი დრამი შვიდ დრამამდის.

ა ფ თ ი მ ო ნ ი მხურვალი და ხმელი არის. და კაცი რომე ანაზდად წაიქცეს და გაშმაგდეს, უშველის და სტომაქსა ძალს მისცემს, ამისი შესმა ორი დრამი ოთხ დრამამდის.

ა ვ ს ა ნ თ ი ნ ი მხურვალი და ხმელი არის. და კაცსა რომე სტომაქზედა ბალღამი სჭირდეს, მას გახსნის, და კაცი რომე შმაგინანდიყოს, მას უშველის, მისი შესმა ხუთი დრამი შვიდ დრამამდის.

10 ა ყ ა ყ ი ა ხმელი და გრილი არის და კაცსა რომე სისხლზედ იყუანდეს, მას უშველის. და რომე უკანა კარი გამოუვიდეს კაცსა, მასცა უშველის, და წყურვილსა დააწყნარებს. მისი შესმა დრამნახევარი და უკნით დაყრა.

ა ნ ჯ უ რ ა მხურვალი და ხმელია. კაცსა მამაცობასა მატებს და სტომაქსა ძალს მისცემს. თუ ბევრი სვას, სტომაქს აუშლის.

ა შ ა ყ ი მხურვალი და რბილი არის და კაცსა რომე ვარამი სჭირდეს მას უშველის. და მუცელშიგა ქიას მოუკლავს. და კაცსა რომე პირის სახეზედა რამე გამოუვიდეს მას უშველის, სამფერსა სისხლს უშველის, თაფლითა რომე ზედა შემოსდვან ძრმითა. ამისი
20 შარბათი ნახევარ მიტყალი.

ა ბ ა ლ მხურვალი და ხმელია და ბალღამს გასწმენდს და დედაკაცსა რომე მისი წესი არა სჭირდეს, მას გახსნის და სტომაქსა ძალს მისცემს.

ა ხ ხ ა რ მხურვალი და ხმელია, და კაცსა რომე შიგნით სტომაქზედა გროლად იყოს, უშველის. და კაცსა რომე ძილშიგა დააწვების რამე და რჯის და ენასა შეუკრავს, უშველის. და კაცი რომე წაიქცეს და პირსა დუფი წაეკიდოს მას უშველის.

ა ნ გ ი ზ ო ნ ი მხურვალი და ხმელი არის, და კაცსა რომე ბალღამი სჭირდეს, მას უშველის. და კაცსა რომე ანასდად ფილენჯი
30 დაემართოს და პირი გაუმრუდდეს, მას უშველის. და რასაცა საჭმელსა სჭამდეს ფიცხლავე მოაქარებებს. და ანაზდად რომე ფილენჯითა პირი გაუმრუდდეს მას უშველის. და ანაზდად რომე ხელფეხი მოუღოს მას უშველის.

ა ს მ ა თ ი გრილი და ხმელი არის, და კაცსა რომე თვალთა სინათლე აკლდეს მოუმატებს.

ა მ ლ უ ჯ ბუასირი გაიღოს და სტომაქი დაწმინდოს, და ზაფრა დასვას, მისი შესმა სამი დრამი. თუ ესე არა იყოს შავი ალილაქენით, შესმა თაფლითა.

ა ლ ი ლ ა ზ ა რ დ ი გ რ ი ლ ი და ს ვ ე ლ ი ა რ ი ს და ც ხ ე ლ ე ბ ა ს უ შ -
ვე ლ ი ს და ღ ვ ი ძ ლ ი ს ტ კ ი ვ ი ლ ს ა და ნ ა ღ ვ ე ლ ს ა უ შ ვ ე ლ ი ს .

ა ლ ი ლ ა ქ ა ბ უ ლ ი ე ს ე წ ა მ ა ლ ი ს ი მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ს ა კ ე ა რ ი ს და
ს ვ ე დ ა ს უ შ ვ ე ლ ი ს და კ ა ც ი რ ო მ ე ა ნ ა ს და დ წ ა ი ქ ე ც ე ს და დ უ ჟ ი მ ო ს დ ი -
ო დ ე ს უ შ ვ ე ლ ი ს და რ ო მ ე ბ ა ლ ლ ა მ ი ს ჭ ი რ დ ე ს , მ ა ს გ ა ს წ მ ე დ ს .

ა ლ ი ლ ა ი ნ დ ი მ ი ს ი და ა მ ა ზ ე მ ო თ ი ს ხ ა ს ი ა თ ი ე რ თ ი ა რ ი ს .

ა რ ყ ი რ ყ ა რ ა მ ხ უ რ ვ ა ლ ი და ხ მ ე ლ ი ა რ ი ს . და კ ა ც ს რ ო მ ე ტ ა ნ -
შ ი გ ა ქ ა რ ი ს ჭ ი რ დ ე ს გ ა მ ო ი ღ ე ბ ს . და კ ბ ი ლ ს ა ქ ე ვ ე შ ე და ი ჭ ი რ ო ს ტ კ ი ვ ი ლ -
ს ა უ შ ვ ე ლ ი ს და ს ტ ო მ ა ქ ს ძ ა ლ ს მ ი ს ც ე მ ს . შ ე ს მ ა მ ი ს ი ნ ა ხ ე ვ ა რ დ რ ა მ ი .

10 ა ს რ ა ღ ი გ რ ი ლ ი ა რ ი ს , და რ ო მ ე კ ა ც ი ს ი ვ დ ე ს ზ ე დ და ს დ ვ ა ,
უ შ ვ ე ლ ი ს .

ა ლ ქ ი რ უ მ ი მ ხ უ რ ვ ა ლ ი და ხ მ ე ლ ი ა რ ი ს , რ ო მ ე კ ა ც ი ს ი ვ დ ე ს
ზ ე და და ს დ ვ ა უ შ ვ ე ლ ი ს .

ა ი ნ ა ბ უ ს ა ლ ა ბ გ რ ი ლ ი და რ ბ ი ლ ი ა რ ი ს , და რ ო მ ე ღ ვ ი ძ ლ -
ზ ე დ ს ი მ ხ უ რ ვ ა ლ ე ს ჭ ი რ დ ე ს უ შ ვ ე ლ ი ს . ს ა თ რ ა ს გ ა ი ღ ე ბ ს და მ უ ც ე ლ ს
გ ა ხ ს ნ ი ს .

ა რ ა რ ი . რ ო მ ე ხ შ ი რ ა დ პ ი რ ს ა წ ა ვ ა რ დ ე ბ ო დ ე ს , ი მ ი ს ფ უ რ ც ე -
ლ ი დ ა ნ ა ყ ო ს და გ უ ლ ზ ე დ და ი დ ვ ა ს . და მ ი ს ი თ ე ს ლ ი ფ ს ე ლ ს შ ე კ რ უ ლ ს
გ ა ხ ს ნ ი ს და მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ა რ ი ს .

20 ა ლ ქ უ ლ ა მ ა თ . მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ა რ ი ს და კ ბ ი ლ ი ს ტ კ ი ვ ი ლ ს უ შ -
ვე ლ ი ს .

ა ს ფ ა რ ი . მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ა რ ი ს , და კ ა ც ს რ ო მ ე , თ ე თ რ ი რ ო მ ე გ ა -
მ ო ე ს ხ ა ს ტ ა ნ ზ ე დ , მ ა ს უ შ ვ ე ლ ი ს .

ა რ მ ე ლ ი და ა მ მ ა ო რ ი ვ ე ხ მ ე ლ ი და მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ა რ ი ს , ღ ვ ი -
ძ ლ ი ს ს ა ბ ა მ ს ა გ ა ხ ს ნ ი ს . ს ა ს ა ს ა ბ ა ლ ლ მ ი ს ა გ ა ნ გ ა ს წ მ ე ნ დ ს და ს ტ ო მ ა ქ ს
ძ ა ლ ს ა მ ი ს ც ე მ ს .

ა ბ ა ნ ი ლ ი მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ა რ ი ს , ბ ა ლ ლ ა მ ს გ ა მ ო ი ღ ე ბ ს ტ ა ნ ი ს ა გ ა ნ
და ი ს ი დ ა ნ ა ყ ო და ბ ა რ ა ს ა ტ ლ ე დ შ ე მ ო ს დ ვ ა ნ უ შ ვ ე ლ ი ს .

30 ა რ ა ფ . მ ხ უ რ ვ ა ლ ი და ხ მ ე ლ ი ა , მ უ ც ე ლ შ ი ჭ ი ა ს მ ო ჰ კ ლ ა ვ ს , და
ტ ყ ი რ ბ ი რ ო მ ე მ ი ს ი ს ა ლ ა გ ი ს ა გ ა ნ და ძ რ უ ლ ი ყ ო ს და ს ხ ვ ა გ ა ნ მ ი ს წ ო -
ლო დ ე ს მ ი ს ს ა ვ ე ა ლ ა გ ს მ ი ი ყ ვ ა ნ ს . მ ა მ ა ც ო ბ ა ს უ მ ა ტ ე ბ ს . ფ ს ლ ი ს შ ე კ რ უ -
ლო ბ ა ს გ ა ხ ს ნ ი ს .

ა ს ა ქ ი გ რ ი ლ ი ა რ ი ს და შ ი რ ი მ ი ს ა შ ე კ რ უ ლ ო ბ ა ს ა უ შ ვ ე ლ ი ს .

ა ზ უ ს ი მ ა ქ ი ს წ ო რ ი ა , თ ვ ა ლ ი ს ს ი ნ ა თ ლ ე ს მ ო უ მ ა ტ ე ბ ს . ბ ა ყ ს ა
ზ ე და შ ე ს ც ხ ო უ შ ვ ე ლ ი ს .

ა ი ა ლ ა მ კ ა კ ბ ი ს ს ა კ ვ ნ ე ტ ე ლ ა ა რ ი ს , გ რ ი ლ ი და ნ ე დ ლ ი ს ი მ ს ი ვ -
ნ ე რ ო მ ე ს ი მ ხ უ რ ვ ა ლ ი ს ა გ ა ნ ი ყ ო ს , მ ა ს დ ა ა ც ხ რ ო ბ ს და ს ი მ ხ უ რ ვ ა ლ ე ს
გ ა მ ო ი ღ ე ბ ს .

კარი ბანთა

ბალასან მხურვალი და ხმელი არის და თავის ტკივილს უშველის და ბალლამს უშველის, და სტომაქს გასწმენდს.

ბარანგ მხურვალი და ხმელი არის, მუცელში ჭიას მოჰკლავს და კაცს რომე დილეულად გული ეშლებოდეს და წყალი მოსდიოდეს პირისა, მას უშველის.

ბელდარ მხურვალი და ხმელი არის. და კაცი რომე გულმაეიწყე იყოს, მას უშველის, და წყლულსა ძლიერსა უშველის.

10 ბამანი თეთრი და წითელი, ორივე მხურვალია და წითელი უმხურვალია. და კაცი რომე ანასდად დაბნდეს და პირს წყალი და დუჟი მისდიოდეს მას უშველის, და სტომაქს ძალას მისცემს.

ბასათი გრილი. და ხმელია და თვალის სინათლეს მატებს და მოსისხლვას უშველის.

ბადურდა მხურვალია და ტანშიგა რაცა სენი სჭირდეს გასწმენდს და თავქედს უშველის.

ბუზიდან მხურვალია და კაცსა ნიკრისსა და ქარს უშველის. და ძარღვისა გაშეშებას უშველის, კაცსა. და რაცა ბალლამი სჭირდეს ყუელას უშველის.

20 ბასბასა მხურვალი და ხმელი არის სტომაქს ძალს მისცემს, თავქედს უშველის და ფსმას მოუმატებს.

ბალილა ამა ზემოს ხასიათი და მისი ერთი არის, ბოვასირს უშველის და კაცის ტანს გასწმენდს. ზაფრას გაიღებს.

ასფაიჩი მხურვალი და რბილი არის, და კოლინჯს გახსნის და სევდას და თავქედს უშველის.

ბორა მხურვალი და ხმელი არის, თუ იმითი კაცი არწყევდეს. რაცა ტანზედა ესხას უშველის და მუცელშიგა ჭიას მოუკლავს, მხურვალი არის და ვარამს დაალბობს, ეს წამალი დანაყილი, ხუელას უშველის.

კარი განთა

30 გაზმას გრილი და ხმელია, თუ კაცს ცხვირს ანუ ქვევით სისხლი მწვევით სდიოდეს, არგებს და კბილი რომე ეძროდეს და ვარდებოდეს მას უშველის.

კარი დონთა

დარუნჯი მხურვალი არის და კაცს რომე მორიელმან უკბინოს ეს შესვას და უშველის. გული რომე ძგერდეს, მას უშველის, დედაკაცის საშოს კარგად მოუხდების.

დამლხენი გრილი არის, კაცს მუცელში შეჰკრავს და კაცის ტანზედ რომე მღერი დაძველებული იყოს, მას ახლად დააწყულლებს და გამოჰყრის.

დევალ მხურვალთა, და მწოვედ გონჯი მღერი რომე იყოს, კაცს, იმას გასწმედს და თუ ან კაცი სუამს, ან პირუტყვი, შხამი აქუს.

დარიჩინი მხურვალთა და რბილი არის, კაცისა თესლსა მატებს და შეკრვით რომე იყოს, გახსნის და სტომაქს ძალს მისცემს.

დარფილფილი მხურვალთა და ხმელი არის, და კაცს რომე ფილენჯისაგან პირი ან თვალი გამრუდებოდეს, მას უშველის და თრთოლას უშველის ბალღამს გაიღებს.

10 დარუსთ მხურვალთა არის, და სტომაქს ძალს მისცემს, ტანს გასუბუქებს. და თუ ბევრი ჭამოს პირს წააგდებინებს.

კარი ენთა

ენა ინას ჰქვიან გრილი და რბილი არის, თავის სიცხეს ჩამოიღებს და დამწურის მეტს ხორცსა გაასწორებს.

კარი ვინთა

ვაჩ ეგირია, მხურვალთა, რაც ტყირბშიგა სენია ქარისა ყუელასა გამოიღებს. კაცსა რომე ენა შეეკრას, მას გახსნის და ბალღამს გაიღებს.

ვარმა ამაზნოსა და ამისი ხასიათი ერთია.

20 ვაუფჰლალი გრილი არის და მხურვალსა ვარამს მოუგრილებს, თვალსა გამოივლოს სინათლეს მატებს.

კარი ზენთა

ზაბულსალ გრილია და მუცელს გახსნის და ცხელსა ვარამს უშველის და პირიდაღმა რომე სისხლი აღმოვიდოდეს, მას უშველის.

ზარარი მარია მულსა ჰქვიან, მხურვალე არის, და კაცს რომე ქესტრი სჭირდეს, დანაყოს და შესცხოს, უშველის, და კაცს რომ აჭამო შეწყინდეს ასე რომე¹

მმუმა მხურვალთა და გრილია. და კაცი რომე ან ცხენმა ჩამოაგდოს და ან მალლით ჩამოვარდეს და დანაყილი იყოს, უშველის, და შეკურით იყოს გახსნის. მისგან შესმა ერთი დანგი. ხუნაგს უშველის.

30 მუყლი მხურვალთა და რბილია, ყოლინჯსა და ბუასირს უშველის. კაცსა რომე უჩინარი სატკივარი სჭირდეს მას უშველის. ზაფრანითა და ქათირათა ერთი დრამი უნდა დანაყილი.

მუმ, ცვილია სწორი და რბილია, კაცსა რომე ხველა სჭირდეს ერბო და ეს ერთად გაურივე და სტომაქსა და ფერდსა შეიცხოს, უშველის.

¹ აქ ფურცლები აკლია. აქ არის მინაწერი („ჩვენ საქართველოს გამგებელი“...) რომელიც ჩვენ ბოლოში გადაგვაქვს.

მაზრიუნ მხურვალა და ზაფრას გასწმენდს და ისთინაყსა და შეკრულს მუცელს გახსნის.

მურდასანგ გრილი და ხმელი არის, კაცსა რომე ღლიაში ოფლი უყარდეს, მას უშველის. და რაცა მღერი იყოს მას უშველის.

მარარათჰ ეს ყველა მხურვალა არის, და თვალისა სინათლესა მატებს, ყოლინჯს გახსნის და წვივთა ტკივილს უშველის.

მაანა მხურვალა არის და რაცა დამწვარი იყოს შემოსდვა იმა მტკივანს გაამთელებს და უშველის.

10 მუყლი ჰუდ მხურვალა და ხმა რომე შეკრული იყოს მას უშველის და მორიელის ნაკბენს უშველის.

მარყაშისა მხურვალა და ხმელი არის, და თვალისა სინათლესა მატებს.

მავიზაჩ, მხურვალა ამა წამლითა ტანი დაიბანო, რაცა ტილი და კრწყილი იყოს ყველას დაჰხოცს, და მისი ჭამა საშიშარი არის.

მორი მხურვალა, და დედაკაცისა წესსა გახსნის, და კოლინჯს გახსნის. და კაცსა რომე ხელი და ფერხი მოეღოს იმას უშველის და თვალსა ამოივლოს, სინათლეს მოუმატოს.

20 მუშკი მხურვალა და სტომაქს ძალს მისცემს და კაცს თესლს მოუმატებს და ღვიძლს გასწმენდს და გააცხელებს.

კარი ნარიანთა

ნილი მხურვალა და ხმელია, და [კაცსა] რომე ვარამი სჭირდეს შეიცხოს, უშველის.

ნათხრუნ მხურვალა და ხმელია, რომე თვალში გამოივლოს უშველის თვალის სიბნელესა და სტომაქშია ჭიას მოჰკლავს, თუ კაცს ნიადაგ პირს წყალი სდიოდეს, წავარდებოდეს, მას უშველის.

ნიშადური მხურვალა და ხმელია, თვალსა თეთრი იყოს უშველის რომე გამოივლოს. კაცსა რომე ყელი გაუთივდეს, უშველის, მუცელშიგა ჭიას მოჰკლავს.

30 ნავთი თეთრი და შავი ორივე მხურვალა და წურილი და მსხუილი ჭია მოკლას.

კარი რაიანთა

როი დამწვარი თმას გააშავებს და ხორცმეტს მოსჭამს, თვალთა ცრემლი სდიოდეს უშველის.

რუთუბა მხურვალა და ხმელი კაცს თესლსა მატებს. თუ მისი წვერი დანაყო და ცხვირშიგა ჩაიშვა თავის ფილენჯს უშველის.

რაბიბაშე მხურვალა არის. თუ კაცი ამა წამალსა სჭამს რომე დამპალი ხორცი იყოს და არ მთელდებოდეს, უშველის და

დანაყილსა ხორცსა ამრთელებს და მალამაშიგა გაერევის ეს წამალი.

რევანდი მხურვალია, კაცისა ღვიძლზედა წყალი იყოს, იმას გახსნის და სტომაქს ძალსა მისცემს და ტანშიგა რომე წყალი იღგეს დაჰკარგავს.

რასინ მხურვალი და გამხსნელი არის კაცს რომე აცივებდეს იმას უშველის, თვალისა სინათლეს მატებს.

რევას გრილი და ხმელია და ზაფრას გაიღებს და წყურვილს დააცხრობს.

კარი სანიანთა

10 საქბანჯი მხურვალია, კაცსა არგებს და ვისცა ტანზედა წყლული იყოს ისი ნუ ჰამს, თუ ჰამოს ანგაზათითა, ან ქრუათა, ან ჯავზი ბუათა, ან სადაფითა, ან ნიახურითა, ან ნიორითა, ან ზაფრანითა, ან თაფლითა ან ლელვითა ჰამოს. ვისცა კოლინჯი სჭირდეს მას დაუმიძიმებს და სტომაქისა და ბუშდისა ზიანი არის და წელისა. და კაცსა რომე ან ზურგი, ან მუხლი სტკიოდეს და ან ხველა სჭირდეს მასცა ზიანია. თუ ესე სჰამოთ რასათვისცა ზიანი გვითქვამს მერმე გილიარმანი და სამყი არაბი და ზეთი ნუშისა და ალვა შაქრის ეს ყუელა ჰამოს.

20 სუმბული მხურვალია და ხმელი და სტომაქსა ძალს მისცემს. კაცი რომე შმაგად იყოს უშველის და ბალღამსა გაიღებს. ერთი ღრამი ქათირითა და ღვინითა, სიცივეშია სჯობს.

სანდარუზ მხურვალი და ხმელია.

სისალიოზ მხურვალია, და კაცი რომე ძნელად მოფსმიდეს და თავშიგ რომე რეტად იყოს მას უშველის.

სიფისტონი ესე წამალსწორია და . . .¹. რომე სტკიოდეს და ხველა სჭირდეს, უშველის. ოცდა ათი მარცვალი უნაბის წყლითა.

სიყანყური მხურვალია და რასთონიერთჯერ მოუნდეს დედაკაცთან დაწვების.

30 სუნჯუთ სწორია და მისი ხასიათი მრთელი არის და ტანშიგა სისხლს დასწურავს.

საბრი მხურვალია და რბილი საფრას გაიღებს, მუცელს გახსნის და სისხლის დენას დააწყნარებს, შესმა მისგან ორი დანგი ან ღრამ ნახევარი. ან ორი ღრამი მასტაქითა და მუყლიაზრაციითა და შაქრითა და თაფლითა, არცა ერთობ სიციხეში და არცა სიცივეში.

¹ აქ ერთი სიტყვისთვის ცარიელი ალაგია დატოვებული.

სანდალი წითელი მხურვალია ცოტად, დიდი სისხლ კორძა რომე ებას სას უშველის და დიდ სიმსივნეს უშველის.

სამღალ, ამისი ხასიათი ცოტად სიმხურვალისაკენ არის და ხველას უშველის და ბალლამს გახსნის და სენი რომ სჭირდეს, ჩაღმა ჩარეკს.

საბნ მხურვალი და ხმელი არის და კაცს მღერსა გამოასხამს და მუცელს გახსნის.

სადაფი დამწვარი გრილი და ხმელა, და კბილსა წაისვას გაათეთრებს და ძირსა დაამაგრებს.

10 სამღულბელათ გრილი და ხმელი არის და მღერს გასწმენდს და სისხლისაგან რომე სენი სჭირდეს, უშველის.

კარი ფარიანთა

ფალანჯი მხურვალია და სტომაქს ძალს მისცემს და საჭმელს მოამდომებს და პირს რომე წაფარდებოდეს უშველის, თესლს მატებს.

ფარფიუნ მხურვალი და ხმელია და შეკრვით რომე იყოს, გახსნის და რომე კაცსა კოლინჯი სჭირდეს და ან ხელი და ფერხი მოღებოდეს უშველის ორი დანგი თორხოლოთა კვერცხითა ჭამოს, სისხას უშველის, ყოველთა დილათა.

20 ფუალ მხურვალი და ხმელია და მუცელშიგა ჭიას მოკლავს და შარდად ნიადაგ გაიყვანს.

ფილფილ მხურვალია და ქარი რომე სჭირდეს სტომაქზედა მას გასტეხს, და კოლინჯს გახსნის, და რაცა ბოქვენსა და ყვერშიგა სენი იყოს ყუელას გასწმედს.

ფუფალი მხურვალია და ძნელი სატკივარი რომ სჭირდეს უშველის.

კარი ქანიანთა

ქამახათიზ მხურვალი არის, იარაყანს უშველის და ფსლის შეკრვას გახსნის.

30 ქამადრიუზ მხურვალია და ტყირბს რომე ტკივილი მისჭირვებოდეს მისავე ალავს გაამრთელებს და გულსაცა კარგად ამრთელებს და იარაყანს გასწმენდს. მისგან დრამ ნახევარი უნდა.

ქუნდურ საკმელია, მხურვალი და ხმელია, სტომაქს ძალს მისცემს, და კაცს რომე ავი სული გამოვიდოდეს პირით, მას უშველის და კბილის ძირს დამაგრებს და უშველის.

ქაბაბა მხურვალია და ხმელია, კაცი თავშიგა რომე სუსტად იყოს უშველის. და პირი რომე უყარდეს ამოსა სულსა ამოადენს პირიღამა.

ქარვია გრილი და ხმელია, კაცსა რომე სისხლზედ იყუანდეს მას უშველის. დედაკაცსა რომე მეტი წესი სჭირდეს შეკრავს და ტაფაჩანსა უშველის.

ქიბრი თა მხურვალი და ხმელია, მღერსა და მუნს უშველის და საჭმელად ავი არის.

ქაბრი დანე გრილი არის და ტყირბს რომე ტკივილი მისჭირვებოდეს მას უშველის და იმავე ადგილს მიიყვანს. ამ წამლის ძირი და ქერქი თრიაყის ხასიათსა იქს.

10 ქასირა მხურვალი და რბილია და ხველას კარგად მოუხდების და გულსა და ფილტუს დაუღბობს.

ქუნდრუს მხურვალია და ხმელი და თუ კაცი სუამს პირსა წავადებინებს. და კაცს რომე მღერი ესხას, დაზილე, შესცხე, უშველის.

ქილდრუ მხურვალი და ხმელია და კაცს რომე თბილი წყალი სდიოდეს პირსა მას უშველის და მუცელშიგა ქიას მოკლავს და მუცელს გახსნის.

კარი ღანიანთა

ღარი მხურვალია და მორიალის ნაკბენს უშველის და კაცი რომე ფსელზე შეკრვით იყოს გახსნის და ნასკულს ძარღს გახსნის.

20 ღარიყუნი მხურვალი, და ღვიძლზედ რომე შენასკვით იყოს უშველის და მუცელს გახსნის და თავი რომე ბრუშიანად იყოს მას უშველის. ამისი შესმა დანგ ნახევარი, ან ორი დანგი ან ერთი მუტყალი.

ღათთი მხურვალი და გამხსნელია და ღვიძლის წყალს გახსნის და შიგნით ღვიძლშიგა თუ რამე იყოს გამოჰყრის.

კარი ყარიანთა

ყურფა მხურვალი და რბილია, კაცის თესლს მატებს, და სტომაქზედ რომე ვარამი იყოს, მას უშველის და სტომაქს ძალას მისცემს.

30 ყარაფული მხურვალი და ხმელი არის და სტომაქსა ძალას მისცემს საჭმელს მოამდომებს და თავშიგ რომე სუსტად იყოს, უშველის.

კარი შინიანთა

შიყაყული, მხურვალი, და კაცს თესლს მატებს და სტომაქს ძალს მისცემს და კაცის სარცხვენელს დაამაგრებს.

შიბრამა მხურვალია ბალღამს გასწმენდს და ზაფრას. და სმა ღვიძლს აწყენს. ეს წამალი შხამის სიხლოვეს არის.

შათარა მხურვალი არის ზაფრას გაიღებს და მუცელს და-
ალბობს და ტანშიგა სისხლს გასწმედს, და მღერს გასწმენდს.

შირიანარუ მხურვალია, თვალისა სიბნელეს გაანათლებს
და კაცს რომე სირბილშიგა ცრემლი სდიოდეს მას უშველის.

შირხიშტი მხურვალი არის და ხმელი, სტომაქს ძალს მის-
ცემს და თუ თავქედი სჭირდეს ან ყბა გამრუდებოდეს უშველის.

კარი ხარიანთა

ხართხამ მხურვალია და კაცს თესლს მატებს და სტომაქს
დაასუსტებს.

10 ხანა მხურვალია და ბოქვენსა გარეშემო ძალას მისცემს და
რაცა ტანშიგა ავი ქარია ყველას გაიღებს და პირის სახეს რომე
გონჯი მღერი ესხას არგებს.

კარი ხანიანთა

ხარბაყი შავია კაცს დაათრობს.

ხარდილი მხურვალი და ხმელი არის ბალღამს დაადნობს,
ჭიას მოჰკლავს და რომე კაცს ფილენჯისაგან რამე გაუმრუდდეს მას
უშველის.

20 ხათმი სწორე არის და ვარამსა დასვამს და ტანშიგა სისხლს
დასწმენდს. თუ დამწვარი მსივანი იყოს მას დასვამს. სამი ღრამი
უნდა წყურვილს დააწყნარებს და კოლინჯს დასვამს.

კარი ჯანიანთა

ჯუნდი ბედასზარ მხურვალი და ხმელია და ფილენჯისა-
გან რომე ხელი და თავი უთრთოდეს ან ტანი მას უშველის. პირი
რომე გაუმრუდდეს მას უშველის ამისი შარბათი ერთი ღრამი მეტი
არ ვარგა.

ჯაბალანგ მხურვალი და ხმელია კაცს მეტად ჯავრისაგან
გააცეცხლებს და კიდევ დაათრობს.

ჯავზი ბუა მხურვალი და ხმელია, ბალღამს გაიღებს, ფი-
ლენჯს უშველის. კაცი რომე მძიმედ დაღეწილი იყოს იმას უშველის.

30 **კარი ჰანიანთა**

ჰბიბლასინ მხურვალი და ხმელია კაცის შეკრვას გახსნის
და ბევრს სენს გაიტანს. და თავიდაღმა ბალღამს ჩასწმენდს და
სტომაქს ძალას მისცემს.

ჰბანიალ მხურვალია, მუცელს გახსნის და ბალღამს გაიღებს.
და კაცს რომე თეთრი ფრჩხილის ყვავილივითა ტანზედა გამოესხას
ეს წამალი დანაყოს, შეიცხოს მას უშველის, და რომე პირზედა ქეს-
ტრი იყოს, შესცხოს უშველის ამისგან შესმა დანგ ნახევარი და ან
ორი დანგი, მუცელს გახსნის.

ჰრაფ მხურვალის, მუცელში ქიას მოჰკლავს და კაცს რომე ტყირპი მოსწყდეს, მასვე ალავს დაამაგრებს. და კაცს თესლს მატებს.

ჰსაქ გრილია და თუ დანაყო და ამისი წვენი სვა კაცს თესლს უმატებს და ფსლის შეკრულობას გახსნის.

ჰბალმალუქ მხურვალის და ხმელია, ბალლამს გაიღებს, ფეხთა ტკივილსა და ნიკრისს უშველის¹.

ჟ. ჩვენ საქართველოს გამგებელმან ბატონიშვილმან პატრონმან ვახტანგ, დავაწერინეთ კარაბადინი ესე საკითხავად და სამყოფად დარბას სეფეთა ჩვენთა. ერთი ფურცელი აკლდა და ამისი ვერსად ვიპოეთ რომ დაგვეწერინა.

¹ ტექსტი აქ თავდება ამის შემდეგ ერთი ფურცელი დაუწერელია

ლექსიკონი¹

5

აფარი (არ. ა'ვარ) მრუდე, ან გამრუდებული. ნ. და შდრ. წსლ აფართან. mala lectio არ არის.

აარაჯი (არ. ა'რაჯ) კოკლი. ნ. აარაჯი ჯალინოზ საკ. სახელებში.

აარაჯი ჯალინოზ აარაჯი ჯალინოს—Claudius Galenus—ჯალინოზ კოკლი (131—201)—ბერძენთა უმესანიშნავესი მკურნალი. ხალხ. ჯანიოზი.

აბაბლისნი 79ჰო. mala lectio: უნდა იყოს აბი ბალასანი.

აბალ 4621. მსურვალი და ხმელი წამალი ბალდამის გამწმენდი, დედათა წესის გამხსნელი და სტომაქის ძალის მიმცემი.

აბალბანი, ან აბულბანი, ანდა აბალბანი 134ჰყ (არ ჰაბ-ალბანი) ბანის აბი—Pillulae Olivariae. ნ. ბანი.

აბალ მალუქი 541—2. იგივე აქლილ მალიქი (სპ. აქლილმალიქი) ყვავის ჭანგა, საკ. მეფის გვირგვინა, იგივე არდი Semina Cichorii. ნ. და შდრ. აბულმალუქი აქვე.

აბალღარი (ან ჰაბალღარი) გრაკლის ხე Sambucum Nigra L.

აბანილი—mala lectio: უნდა იყოს აბინილი, ან ჰაბინილი. ნ. აბინილთან.

აბარ მალუქი: უნდა იყოს აბალმალუქი. ნ. აქვე აბალ მალუქი.

აბაყ მხუინ 6914. ნ. განმარტება.

აბე 42224. ბეწვიანი ცხოველია.

აბზინდა იგივე აესანთინი რუმი, ან ფარი-ავმანი. ნ. აქვე აესანთინი. (ბალ.) Artemisia Absinthium.

აბზინდის თესლი, ან აბინდის თესლი 642. Semina Artemisia Absinthii.

აბთალხაზარი (იგივე ჩათლაყუთა) მასტაქის ხის ხილი: აბთალხაზარ, „მასტაქის ხეს რომ ხილი მოესხმის, იმასა ჰქვიან,“ აბთალხაზარისა ზეთი მასტაქის ხის ნაყოფის ზეთი. Oleum Masticis.

აბი 85 4914 656,7 (არ. ჰაბ) საკ. მარცვალი, თესლი. შემარცვლებული წამალი. პილული Pilula.

აბი ათმაზიყონ 6719. (ან ასთმიზიყონ) ზაფრის, სევდის, შავი ნაღვლის და დაძველებული სატკივარის წინააღმდეგი საშუალება. შედგენილობა ნ. აქვე 6715—21

აბი ამალუჩ 689 ტყირპის სატკივრის წინააღმდეგი აბი. ნ. აქვე შედგენილობა 6810—12.

აბი ბალასან 5425 6525 (არ.-სპ. ჰაბი-ბალასან) ბალასანის (ანუ ბალზამის) აბი.

აბი ბარმაქი 681. ბახტი შაჰნაზარიანის შედგენილი აბი მლიერისა და სისხლკორძის წინააღმდეგ — ბარმაქ მეფის შეილისათვის. აქედან—სახელწოდება აბი ბარმაქი.

აბი ზაირ 6928. ჭიპის გარშემო ტკივილის, სისხლზე ყვანის და ტანის შინაგანი ტკივილების წინააღმდეგი საშუალება.

აბი მანსურ 6934. (არ. ჰაბი მანსურ) ძღვეამოსილი აბი. სხეულის ყოველი ნაწილის, ყოველი ასოს ტკივილის და სასის სიმბურვალის წინააღმდეგი აბი. შედგენილობა ნ. აქვე გაგრძელება 701—4.

აბი მუყლი 6918. ტყირპში ჩამდგარი. ქა-

¹ ლექსიკონი საძიებლით შედგენილია პროფ. იუსტინე აბულაძის მიერ.

რის, ბუასილის, ღვიძლის ტკივილის და ბოვასირისაგან ქაეილის და სისხლის დენის წინააღმდეგი აბია. შედგენილობა ნ. აქვე გაგრძელება 6922—27.

აბი მუშკი შნ და ნ (არ.-სპ. ჰაბ-ი მუშქ) მუშკის აბი.

აბინილი 3181 (იგივე ბალილა, ან მეშხა-ბარი) *Convolvulus Tricolor L.*

აბი საბრი 6818. ტანის მქავენის წინააღმდეგი აბი. ნ. მქავენთან. აბის შედგენილობა ნ. აქვე 6818—22.

აბისალტან 5388. ნ. აბუსალათინი აქვე საძიებელში.

აბი სალტინი ნ. აბისალტან აქვე საძიებელში.

აბი სოლან 708. თასნუჯის, ენის მიძიმედ დაბმის და ფილენჯის წინააღმდეგი აბი. შედგენილობა ნ. აქვე გაგრძელება 707—11.

აბი სურინჯან 6732. ფეხის ტკივილის, ტანის ავი ქარის, ზაფრისა და შავი ნალღელის წინააღმდეგი აბი. შედგენილობა ნ. აქვე 6734—38.

აბი ულმათინ 6910. პირი სახის, ლოყის და ფეხის გამრუდების, ხელის კანკალის, ენის დაბმის, მხრის გაკავების და საჭმლის ვერ მონღელების წინააღმდეგი აბი. ნ. შედგენილობა აქვე 6913—17.

აბი ლარიყუნ 6818. თეძოსი და ტანის ყოველგვარი შინაგანი სენის წინააღმდეგი აბია. შედგენილობა ნ. აქვე 6814—17.

აბი ყოლინჯისა 6723. აბი ყოლინჯის წინააღმდეგ. ნ. ყოლინჯი.

აბი ყუყია 6722. თავისა და ყურის ტკივილის, შაკიკის, თვალის სისუსტის, ცხვირის სისველის, თავში სიხმელის წინააღმდეგი საშუალება; შედგენილობა ნ. აქვე 726—31.

აბი ყულყული: იგივე აბი ყუყია.

აბი წყლით მაკეთა 6535. ნ. მარცვალი. წყლით მაკეთა: იგივე წყალმანკის მკურნები აბი.

აბი ხუელინა 6328. აბი ხუელისა და ბრონქიტის წინააღმდეგ.

აბი ჯუნდა 691. ტანის ქარების, მუცლის

ბერვის და ყვერის ტკივილის წინააღმდეგი აბი.

აბლუზირა 3511. ძარღვის სახელწოდება. აბლუზირა 3511. ძარღვია, იგივე აბლუზირა.

აბორცვა 86. ხორცის კანის აბებრება, ანუ აბურცება.

აბრეშუმის საცერი აბრეშუმის მერდინი ფქვილის წმინდად გასაცრელად ანუ გასამტკიცებლად.

აბსინთინ 6412. იგივე აბსინდა.

აბულასა (არ. აბულ ასა) მოცხარი. *Ribes rubrum et nigrum.*

აბულ მალუქი ნ. აბალმალუქთან (ამასაცა ქერცი შემოაძრევ).

აბულდარა 7733. გრაკლის ხე.

აბულდარის ზეთი 35212 (იგივე აბალდარის, ან ჰაბალდარის ზეთი) გრაკლის ხის ზეთი—*Oleum Sambuci.*

აბულყარის ზეთი—იგივე აბულდარის ზეთი. ნ. აქვე.

აბურშატი წიწმატის თესლი. *Semina Lepidii Sativi.*

აბუტარატი ბალახის სახელწოდება. შხა-მა. ცხარე შედგენილობის ფხვნილი ჩინეთიდან შემოტანილი, იწვევს ცხვირის ცემას; შდრ. ამ სიტყვის დამსგავსებით გაჩენილი აბულტრაკი — საქარეებელი ფხვნილი ამავე მცენარისაგან.

აბჯარა სამკურნალო ბალახია.

აბჯარასა-გამოწურვილი სამკურნალო მცენარის წვენია.

აბჰალი 7122. ნიგვზის მაგვარი ნაყოფი, ან მცენარე: ნ. წსლ 299 აბჰალთან.

აბჰალის წყალი 7122. ნ. აბჰალი.

აბზო ხარშო.

ადამის ტომი 761 და 2 (არ. სპ. ბენი აადამ-ძენი ადამისნი) იგივე ადამის ტომი.

ადხიზი 6517. resp. ადხარი, ნახე წსლ: 299. იგივე კოთხოჯი (მცენ.) *Calamus Aromaticus.*

ადხირის ძირი *Radix Calami Aromatici.*

1. ავანი 5611 (არ. მრ. რ. ავანი [მხოლ. რიცხვისაგან ანია]) ჭურჭლები, ვახები;
2. ავანი (სპ. ჰავანი) როდინი.

ავიომანი სათესლე ჯირკვალი.

ავი უამი 533. მუსრის გამვლები ქირი,

ანუ უამბი. რუს. Чума. ავი კირი—საქონლისა და ადამიანთა მუსრის გამვლები.

ავი ქარი 553. ბუასილის ქარი. რევმატიზმი, საზოგადოდ.

ავსანთინი 5418 6418 6728. კალა ბალახა.

ავქამა (სპ.ავ. იგივე ააბ „წყალი“ და ქამა „სურვილი, ნატვრა“. აქედან ავიქამა) სანატრელი წყალი. შეად. ფრანგ. eau de vie სპირტი ბალახებისაგან.

ავქამი გამოსალარარებელი ავქამის წყალი. ღარღარა ავქამითა.

ავქანი სანელბელია.

ავშანქათი 5184 და 37 პირის სასაქმებელი. სარწყვევი წამალია.

აზაზანი დიდსა და ღრმასა ჰქვიან.

აზღონერთი ამდენივე.

აზუზი უცნობის მცენარის ნაყოფი.

აზიმა საქმლის მომქარებელი ძალი, მომდნობი ძალი, მომწლებელი ძალი.

აზრაზუბანდი თესლიანი მცენარეა.

აზრაზუბანდის თესლი ნ. აზრაზუბანდი.

აზუზმაქი 46234 (სწორია აზუსი მაქი) წამალია, რომელიც შველის სინათლე მოკლებულ თვალს.

ათმახიონ 6713. აბის სახელწოდებაა. ათმახიონის აბი ნ. აბი ათმახიონთან აქვე.

ათხეუდეს პირს აღებინებდეს.

აიალამ 46238. იგივე კაქბის საკვებტელა. გრილი და ნედლია, სიმსივნეს და ანთებას აცხრობს. ნ. აქვე.

აინ-აბუსალაბ (უნდა იყოს არ. აინ-ალ-აბუსალაბ. ან აინ-ალ-აბუ ასტროლაბ) ნ. აინალაბუ ან აინაბუსალაბ აქვე.

აინ-ალაბუ 46214. ან აინაბუსალაბ (არ. აინ-ალ-აბუ, ნ. და შდრ.: აინ-აბუსალაბ) გრილი და რბილი წამალია, ღვიძლის ანთებას აცხრობს, ზაფრას სპობს და მუცლის შეკრულობას გახსნის.

აირსა იგივე ირსია.

აკარატი წამალია.

აკარსალ ქავქაბდან 7012—13 (mala lectio: უნდა იყოს არ. აკარს-ალაქავქაბ, შდრ. აქვე: აკარსალ კორდმანაი) ყურსები, ანუ კვერები ვარსკვლავისა (ბედნიერებისა)—საუკეთესო ტაბლეტები

(лепейки) ყვანის გულის-ყრის (გურემის), ყურის ტკივილის და დედათა წიდოვნების სისხლის ხშირი და მომეტებული დენის წინააღმდეგ.

აკორჩხვა 85. აბორცვა.

აკარსალკორდმანაი 1371 (არ. აკარსალ-კარდამინა) კვერები, ანუ ტაბლეტები (ყურსები შდრ. არ. ყურს-აყრას ძვ. გამოთქმით კურს-აკრას) მინდვრის წიწმატის თესლისაგან.

აკრასი 13635 (მრ. რ. არ. კურს-ისაგან ანუ ყურს-ისაგან) ყურსები, ანუ კურსები, კვერები, ტაბლეტები (არ. კურს [ყურს] მრ. აკრას).

ალადხირი 6085. ადხარი.

ალამი 2033 (არ. ალამ დროშა) ასაფრიალებელი ნიშანი.

ალარდენი 7712. 1285, 24 და 29. ბროწეულის კანი. Cortex Granati.

ალარდენისა წვენი Succus corticis Granati.

ალარდენისა ხალი ცნობილია.

ალარდენის წყალი Aqua corticis Granati.

ალატრო 7720. ნ. თუთუბო და თრიმლი ცალ-ცალკე, იგივე ტყავის ხეა. Кожевное дерево. Rhus Coriaria L.

ალატროის წყალი 7720. Aqua Rhois Coriariae.

ალვა (არ. ჰალვაი, ან ჰალვა) იგივე ჰალვა ან ალვა.

ალვა შაქრისა (არ. ჰალვა-ე-შაქარ) შაქრი ჰალვა, ანუ შაქრით შემზადებული ტკბილეული, ანუ ტკბილი სანუკვარი.

ალვახაზი 2428 დახელილი თაფლი, ნადული თაფლი.

ალთითი, ნ. ჰალთითი.

ალთირი mala lectio უნდა იყოს. უცნობია.

ალთისი 3489, ან ალთისა 40927, მცენარის ან მისი ნაყოფის სახელწოდება. შდრ. ალთითი.

ალთული წამალია.

ალილა 724 და 30. 1219 (სპ. ჰალილა) იგივე ქართ. ალილეჩა (მცენ.) Betonica Officinalis L.

ალილაზარ 685. mala lectio: აქ ტექსტი

წარყვნილია, უნდა იყოს „ყვითელი ალილა—ალილაიზარდ და ბალილა...
 ნ. აქვე 685. ნ. ალილაიზარდ.
 ალილაიზარდ 685 (სპ. ჰალილა და სპ. ზარდ „ყვითელი“, აქედან ჰალილაიზარდ) ყვითელი ალილა.
 ალილა ქაბული 733. 5622—23. 634 და 34. 6416—17. ჰალილაჲ ქაბულ—ქაბულური ჰალილა.
 ალი ლამი კაკბის საკვანტელი.
 ალილა ყვითელი 724 და 30 532—3. 5628. 6416. 6716 (სპარ. ჰალილაჲ ზარდ) იგივე ყვითელი ალილა.
 ალილა შავი 636. 555. 5630. 6418 (სპ. ჰალილაი სიაჰ) ნ. შავი ალილა. *Betonica Offic. Nigra*.
 ალილისა წვენი *Succus Betonicae Officini*.
 ალილა კვერცხის გული ნ. ალილა ყვითელი.
 ალიონი 44825 (არ ჰალიონ) სატაცური, *Radix Asparagi*, მცენარისაგან *Asparagus Officinalis L.*
 ალიქირუმი 6010. 6234. 6820 და 25. 696. იგივე ელიქირუმი.
 ალი ჯავზი ნ. ჯავზი, იგივეა.
 ალიქულამაჲ 46220. მხურვალი წამალი, რომელიც კშველის კბილის ტკივილს.
 ამამა იგივე ჰამამა. ნ. აქვე.
 ამამარი ტლეა შემოსადებელი. „ამამრითა შემოსდევ“.
 ამარტა წითელი იასპი (ან სპ. ქაპრუბა, ნ. ქარვასთან) ძვირფასი ქვა ყვითელი, ან წითელი.
 ამბარბარი წამალია: გულის სატკივრის წინააღმდეგი საშუალება ამბრისაგან. ნ. ამბარი.
 ამბრის გვარიშნი ნ. წსლ.
 ამთონიერთი 41032. ამდენი ერთი, შდრ. ასთონიერთი და ასთენიერთი.
 ამისონი ნ. ანისონთან,
 ამლაჯი 472. 6619 (არ. მუყაშუშარ) საქ. გაფტქენილი, ჩენხოშემოცლილი ნაყოფი. ჩენხოშემოცლილი ცერცვის, ან მუხუდოს ღერძილი საზოგადოდ. ცერცვის,

ან მუხუდოს გულის ღერძილი. ნ. და შდრ. მუყაშარ.
 ამლაჯის ზეთი ცნობილია, ნ. აქვე ამლაჯთან.
 ამლუჩა ამლაჯი ნ. აქვე.
 ამოკნარა 16111. ამოაბოყინა, ან ამოამთქნარა.
 ამოლამოდეს გალესოდეს ლეკით.
 ამრიკონი 1372. ბაბუნაჯი თეთრი ნ. აქვე.
 ამრიხონი 1371. თუ ამრიტონი. ნ. აქვე ამრიტონთან.
 ამრიტონი ბაბუნაჯი წითელი (ნ. აქვე და და შდრ: ამრიხონი, თუ ამრიხანი) 1371 წითელი ბაბუნაჯი.
 ამულა 555. 5629. 598. მირობალანი, ანუ ტერმინალია, ზეთიანი თესლის მქონე მცენარე, იცის ინდოეთში, იხმარება მისი ზეთი, როგორც ნუშის ზეთი.
 ამხირი ადხარი ნ. ადხართან წსლ.
 ანახდად 2322. 2534. 506. (სომხ. ანახდ-უეცარი, უცები, მოულოდნელი, სწრაფი): 1) უეცრად, უცებ, სწრაფად, მოულოდნელად; 2) სასწრაფოდ, დაუყოვნებლივ.
 ანასალი 3217. შხამიანი წამალია.
 ანახდა 437—8 (ეტიმ. ნ. ანახდად აქვე) მოულოდნელი, უეცარი, სწრაფი.
 ანახდად 2315; 2812; ანახდათ 308. ნ. ანახდად.
 ანაფელეს 13724. ცხრო ბალდმისა, იგივე ანაფელოეს.
 ანაქვეტი ანაცარი, პურის ქატო ანუ ნაქვეტო *Furtur Triticici* ან ქერის *Furtur Hordeoli*.
 ანაგზა ანაგზები, ნალი, ნაკიდები, ნადაგი. შდრ. ვტ., აკად. გამ., გვ. 61, ნ. 305, ტ. 4: ცეცხლთა ცხელთა ანაგზითა.
 ანბარი იგივე ამბარი. *Ambar*.
 ანგიზონი 46128. მხურვალი და ხმელი წამალი. ნ. ანქიდონი.
 ანგიზონის წვენი ნ. ანგიზონი.
 ანგუჟატი 4009. ანგუზადი—უპანი, ქალბანა *Gummi Resina Assae Foetidae*.

ანგუჟატისა ლოყ ჯ წვენი მოდულებულ და შესქელებული.

ანგუჟატის მაჯუნი ნ. მაჯუნი.

ანგურთი 44925 (სპ. ანგურ) ყურბენი.

ანდაზა 4127 (სპ. ანდაზა) ზომა, საწყაო, სიდიდე; წყრთა, ადლი, ოდენობა. ანდაზით ზომით, ზომაზე, ზომიერად.

ანდამატის ქვა მალნიტის ქვა. შდრ. სპ. მალნიტისაგან—მაყნატისი.

ანდრანული მარილი ცნობილია. ნ. მარილი ანდრანი.

ანდუზი 1614. თეთრი კულმუხო, თეთრი აბუტარაკი. (მცენ.) შხამა ბალახი, *Veratrum Album L.*

ანისონი 4934. 5630. 5910. 6034. 6116. 634 და 15—10. 6419. 6629. 7032. იგივე ანისუნი, ან ანისული (არ. ანის ცერეცო) *Pimpinella Anisum L.*

ანისული 5827. ნ. ანისუნი.

ანისუნი 603. იგივე ანისონი. ნ. ანისონთან აქვე.

ანისუნის თესლი ნ ანისონი, *Semina Anisi Vulgaris.*

ანქაბუდი 41210. ან ქაბუდისა. *mala lectio*; უნდა იყოს „ანქაბუდისა“ (არ. ანქაბუთ—ობობა.)

ანქიდონი, ან ანქიდონი 4218. მწვანელია, ქარიანი საჭმელი: „და ფუკმან და ანქიდონმან და ჯარაოტმან ქარი დაბადოს“.

ანძარუთი 708 (არ. ანძარუთ) ხორცის წებო, *Jelatinae.*

ანძლატი 43313. შრატისაგან, ანუ წაქისაგან მიღებული ხაჭო (ნადული, დომხალი). წამალია: „მხურვალია, კაცს გახსნის, ოღონდ გაზაფხულისაგან უნდა იყოს, ზაფხულის კი არ ვარგა.

ანჯიზანა 8330 იგივე ანჯუზანა, ან ანჯუზანი—კინკარი *Urtica L.*

ანჯირა იგივე ანჯურა—კინკარი *Urtica L.* ანჯუდანისა ძირი იგივე ანჯუზანის ძირი *Radix Urticae.*

ანჯურა 3217. იგივე ანჯირა. ნ. აქვე.

აპოხტი ანუ შაშხი—ხმელი ხორცი.

აპუტარატი იგივე აბუტარატი.

არანავა წამალია.

არარა თილარაზი *mala lectio*; ნ. არარა რადი ლარიზი.

არარადი ლარიზი *mala lectio*: უნდა იყოს არ.—სპ. ჰარარათ—ი ლარიზია. ცხოველური სითბო, სიცოცხლის ძალი.

არარი 46217. წამალია, იგივე ღვივის კოკორი. პირის ლებინების დროს მის ფურცელს ნაყავდნენ და გულზე იდებდნენ. მისი თესლი შარდის ხუთვას სპობს.

არაფ 46229. მხურვალი და ხმელი წამალია, ჰკლავს მუცლის ჭიას (უსულოს), ტყირბს ჰჭურნებს და ამაგრებს, მამაცობას უმატებს ადამიანს, შარდის ხუთვას და ურემიას სპობს და ფსლის შეკრულობას ხსნის.

არაყი ტირიფისა ტირიფის ყვავილის, ანუ ტირიფის ვარდის არაყი, რომელსაც ხმარობდნენ წამლად.

არაყი ქასნი (არ. სპ. არაყი ქასნი) ქასნის არაყი. ნ. აქვე ქასნი.

არგანი 1) საცემი ბაწარი, ან მათრახი; 2) გრძელი ჯოხი: წესრიგის დამცველთათვის; „არგანისა ცემითა“.—ეტყობა, იგი უნდა ყოფილიყოს აგრეთვე საგვემელი დამნაშავეთა. შდრ. სულხან საბაჟ ნ. ჯოხთან.

არდის წყალი *Aqua Cichorii.*

არდის ფურცელი *Folia Cichorii.*

არზიკის ზეთი 4629. არზიხის ზეთი. (სპ. არზიხ—კალა).

არიჩ 3619 სტომაქის მიმღები ძალი, ან გუნებათაგანი სტომაქისა.

არმელი და ამმა 46224. ორივე ხმელი და მხურვალია; „ღვიძლის საბამს გახსნის, სასას ბალღმისაგან სწემენდს და სტომაქს ამაგრებს.

არმლი, ან არმელი „არმელი დააწვევინოს და უსუნოს“.

არნავკია წამალია.

არტანისა ნ. შემდეგი სიტყვა.

არტყნასა 3217 შხამიანი წამალი.

არყირყარა *mala lectio*, უნდა იყოს აყირყარა. ნ. აქვე.

არჯალო სამკურნალო ბალახის სახელწოდებაა.

არჯასპი (სომხ. არჯასპ—შაბიამანი, სპ. შაბი იამან—შაბი იამანისა). ძალა.

Ferrum Sulfuricum.

ასარონი 6318,19 და 25. 8323. ნ. ასარუნნი.

ასარუნნი 5425 (resp. ასარონი) კატის ძუძუ, კატაბალანა (ფხუ). Radix Valerianae მცენარისაგან Valeriana Officinalis L.

ასაქი 46233. 1) იგივე კუროსთავი, ან ბირკა, Репейник; 2) გრილი წამალი შირიმის შეკრულობის წინააღმდეგ.

ასაქის თესლი კუროს თავის თესლი.

ასბუხარ ავი სენია: „საქთასა ახლოსა ახლავს“.

ასდენი ამდენი.

ასთ 3517. მესამე თვალის ფარდაგია.

ასთენიერთი ა12. იმდენი ერთი, იმდენივე. ნ. ასთონი ერთი—იგივეა.

ასთენიერთსა ხანსა იმდენ ხანს.

ასთირი ექვსი დრამის წონა: „ექვსი დრამი ერთი ასთირია.“

ასთონიერთი 5135. 19216. იმდენი ერთი, იმდენივე.

ასლისუხი 514,34 და 38. 5434. 5634 602. 6338 (არ. ასლასუს) ძირტკბილა.

ასმათი 46134 გრილი და ხმელი წამალი: დასუსტებულ თვალს სინათლეს ჰმატებს.

ასპანახი იგივე ისპანახი.

ასტაში ცომის მოსაფხევი.

ასტონი ამდენი—იმდენი.

ასტონიერთი იმდენიერთი, იგივე ასთონიერთი.

ასურული ძირა ასურული ზირა, ანუ ძირაკი, ნ. აქვე ზირასთან.

ასფაირ 46323. ნ. აქვე ლექსიკონი. მხურვალი და რბილი წამალია; კოლინჯს, სევდასა და თავქედს სპობს.

ასფარი 46322 1) წამალია მხურვალი, რომელიც კეთრს არჩენს; 2) საღებავია.

ასფრიაყი 19530. საქთასავით სენია.

ატამი ანუ შავთალუ 4518 (სპ. შავთალუ იგივე მნიშვნელობა) Persica Vulgaris L.

ატლასუსის ძირი უნდა იყოს ასლისუსი, ძირტკბილა.

ატმის ფურცელი Folia Persicae.

ატრეფული იგივე ათრაფილი, ან იორიფილი, ნ. იდლ. 191. სპ. გადმოცემა ლათ. Trifolium Repens L.

აფთიმონი 5630 4614 აბრეშუმა, ანუ იალსაჩი Cuscuta L. მხურვალი და ხმელი წამალია. სტომაქზე თუ ბალღამი სჭირს ადამიანს, გახსნის და შმაგინსაც შველის.

აფთიმონი 2528. 5317. 5519 და 29. 5630. 5910. 6334. 6419. აბრეშუმა (ბალ.) Cuscuta Europea L.

აფთიმონი აკრიტი 5519. ან აფთიმონი აკარატი 6416.

აფთიმონისა მათბუხი 6324. ნ. აფთიმონის ნაგბობი.

აფთიმონისა ნაგბობი 5529. აფთიმონის ნახარში—იგივე აფთიმონის მათბუხი.

აფთიმონი 732. 5535. სამკურნალო მცენარეა.

აფთირის ნაღველი. აფთარი ცნობილი მხეცია, ჰიენა.

აფთირის ქონი ცნობილია.

აფთილვე ხაზარი იფნის კაკალი.

აფიონი 3137.3215. 5218 და 32 533. 5414. 6930. 7030. 7618 (არ. აფიონ) ოპიუმი.

აფიონის ნაგბობი აფიონისა, ე. ი. ოპიუმის, ნახარში.

აფლონია: „აფლონია აქამე კამის სალითა და ღვინითა“. შდრ. იდლ: ფულუნია 725.

აფლონია—რუმი (სპ. აფლონიაჲ რუმბი) ნ. აფლონია.

აფლონია ფარსი (სპ. აფლონიაჲ ფურსი) ნ. აფლონია.

აფოფინება თავის წამოყოფა. აფოფინდების 94. აიბურცება, აიშლება, თავს წამოჰყოფს.

აფრასალაონი 5520. უცნობია.

აფრაბიზონის წყალი ნ. და შდრ. აფრასალიონი აქვე.

აფსანთინი ან აფსინთინი 40937. აბზინდა, ბალახი Herba Absinthii მცენარისაგან Artemisia Absinthium L.

აფხინდი აფსანთინი: ნ. აფსანთინი. იგივე აბზინდა ნ. იდლ. 691.

აბზინდი ბერძული *Artemisia Absinthium*.

აფხინდისა გამოწურვილი აბზინდა ბალახის. ანუ აფსინთის, გამონახადი, მონაწერი. *Extractum Absinthii*.

აფხინდის თესლი 65ჰ2. *Semina Absinthii*.

აფხინთა 59ფ. იგივე აფსინდი, ან აფსანთინი.

აფხინთი ნ. აბზინდი.

აფხინთინი 409ჰ7 იგივე აფხინთისა გამოწურვილი. ნ. აქვე.

აფხინთისა გამოწურვილი 6517—18. ნ. იგივე აფსინდისა გამოწურვილი აქვე.

აფხინთისა წყალი *Aqua Absinthii*.

აფხკა 4819. თხელი ქერქი.

აფხკე აკკა, ბუდე.

აფხარა (სპ. აფშურა) შარბათი, სიროფი.

აქალი ნ. კათოლიკე.

აქლის ძარღვი იგივე კათოლიკე, ანუ მკლავსშუა ძარღვი.

აქაური მარილი ანუ ჩვენებური მარილი, ადგილობრივი მარილი.

აქიბარი წამალია უცნობი მცენარის თესლისაგან.

აქიმი 49ჰ1 და ჰჰ. (არ. სპ. ჰეიმ, ან ჰაქიმ) ბრძენი, მეცნიერი, ფილოსოფოსი. ქართულში კი—მკურნალი, ექიმი.

აქლემის ბალახი უდაბნოს ბალახია, რომელსაც აქლემი ძლიერ ეტანება; ხმარობენ წამლადაც.

აქლემის რძე ცნობილია როგორც საკმელი, ისე სამკურნალო საშუალება.

აქლემის ფხელი ცნობილია, როგორც წამალი.

აქლილ მალიქი, ან აქლილმელიქი 16119. (არ. სპარ. აქლილმალიქი) ყვავის ჰანგა (ბალ.), საკ. მეფის გვირგვინა, იგივე არდი; აქლილ მალიქი „ბალახსა კავივით გამოებმის“.

აქლილ მალიქის თესლი ნ. აქლილმალიქი. ყვავის ჰანგა ბალახის თესლი. *Semina Cichorii*.

აქლილმალუქი რუმი ბიზანტიური აქლილმალიქი. ნ. აქლილ მალიქთან.

აქნასა 382ჰჰ. კედლის მარილი.

აქშიცნებდეს 54ჰჰ ქშენა ემართებოდეს. ალალ 3517. მე 4 თვალის ფარდაგი.

ალიადასი წამალია.

ალრეულად 1712. არეულად.

აღნი ბარამი 5280. უცნობი წამალია.

ალტოლი თუთუბა 252ჰ (იგივე თუთუბა) ნ. აქვე. შდრ. სომხ. ალტორ. იგივე მნიშვნელობა.

ალტორი იგივე ალტოლი: „და საკმელი ისრინითა და ალტორითა“. სუმალი.

ალტყდეს აიშალოს.

აღჭი მარილი—შდრ. სომხ. აღ.

აყალო მიწა სახნად სახმარი წითელი თიხა საზოგადოდ.

აყარყარა 676. 817 და 25 (არ. აყაყირ მრ. რ., მხოლოდობისაგან აყარ „სურნელოვანი ბალახის ძირი“) სურნელოვანი ბალახეულობა, ან მათი ძირები. აყარყარა: იგივე აყაყირა ან აყაყარა უნდა იყოს ორმაგი არ. სპ. მრ. რ. აყარყარაჰა, შდრ. წსლ 302: აყირყირაჰა—გარეულ ტარხუნის და სხვათა ძირები.

აყაყია 7427. *Natrum Boricum*.

აყირო 171 2915. 12122. 44311. გოგრა. *Lagenaria Vulgaris Ser.*

აყიროზ ზეთი *Oleum Lagenariae Vulgaris*.

აყიროზ თესლი 2915. *Semina Lagenariae Vulgaris*.

აყიროზ თესლის გული 68ჰ1 იგივე აყიროს თესლი, სუფთად კანშემოცილებული, *Semina Lagen. Vulg.*

აყიროსა თესლისა წვენი *Succus Seminis Lagenar. Vulgar.*

აყიროზ თესლის ზეთი *Oleum Seminis Lagenar. Vulgaris*.

აყიროზ ნაფხევი ქერქი *Cortex Lagenar. Vulgaris*.

აყიროზ ფურცელი *Folia Lagenariae Vulgaris*.

აყიროზ ძირი *Radix Lagenariae Vulgaris*.

აყიროს წყალი Aqua Lagen. Vulg.
 აყირყარა, 443წ. 817 და 25 ანუ აყარყარა
 ნ. აქვე აყარყარა და აგრეთვე წსლ.
 აყირყირჰა. არ. სპ. აყირყირჰა სურნელო-
 ვანი ბალახის ძირია. აქ მთის ტარხუ-
 ნას ძირი 443წ.
 აყიყი იამანური (არ. სპ. აყიყი იამანი)
 იგივე იამანური აყიყი: 1) ძვირფასი
 ქვაა მეტად წითელი; 2) მცენარე ამავე
 სახელწოდებისა.

აშაკი იგივე ვაშაკი.
 აშაკი 3181. 16120. ნ. აშაკთან. გომფისი.
 Gummi Ammoni Ocum.
 აშნა 16124 ან აშნაგი ნ. ოშნანთან.
 აშნოგი mala lectio: უნდა იყოს აშნაგი.
 ნ. აშნა.
 აწუადინებდეს აწოდინებდეს
 აწოდინებდეს ნ. აწუადინებდეს.
 ახალი ყველის წვენი წაკი.

ბ

ბახახის ზეთი mala lectio: უნდა იყოს
 ბახახის ზეთი ნ. ბახახთან.
 ბახაყულა 653. იგივე ბახაყული, ან ბო-
 ბოყულა. სახელწოდებაა, როგორც
 ფრინველის, ისე მცენარისაც; აქ—მცე-
 ნარის სახელწოდებით არის.
 ბახაყულის თესლი 6033. 653. ნ. ბახა-
 ყულა.
 ბაბუნაჯი 6017. 12029. 1372—3. 16119.
 იგივე საკორწყილე (სპ. არ. ბაბუნაჯ)
 ვეირილა. Pyrethrum Roseum M. B.
 ბაბუნაჯის ზეთი. Oleum Pyrethri Rosei.
 ბაბუნაჯისა ძირი Radix Pyrethri Ro-
 sei.
 ბაბქური 2733. mala lectio: უნდა იყოს
 შაბქური (სპარ. შაბქური—აკური), თვა-
 ლის ავადმყოფობაა, ღამეში ვერხედვა.
 ѱуриная слепота.
 ბადრანბო იგივე ბარამბო, Herba Me-
 lissae Citratae მცენარისაგან Melissa
 Officinalis L.
 ბადრანჯბუის თესლი mala lectio: უნდა
 იყოს ბადრაჯამბოს თესლი. ნ. აქვე.
 ბადრაჯამბოს თესლი mala lectio: ნ. და
 შდრ. აქვე ბადრანბო (იგივე ბარამბო).
 ბადრუასა ფურცელი—იგივე ბადრუჩის
 ფურცელი. Herba Apii Graveol.
 ბადრუნიჯისა თესლი Oleum Apii Cra-
 veol.
 ბადრუნიჯისა ფურცელი ნ. ბადრუას
 ფურცელი: იგივეა.
 ბადრუნიჯის წვენი Succus Apii Grave-
 ol. „ვენახშიგა მოვა“.
 ბადრუჩი, resp. ბადრუჯი—იგივე ბად-

როქი—ნიახური. Apium Graveolens L.
 ნ. ბადროქი წსლ 303a.
 ბადურდა mala lectio: უნდა იყოს ბადა-
 ვარდა, ან ბადვარდა: ნ. წსლ 303. ჩა-
 დუნა. მთის ვარდი Aspidium Acule-
 atum Döll.
 ბავასირი 2836. 6412 (არ. ბავასირ, ან ბო-
 ვასირ ბუასილი. ნ. ბოვასირთან.
 ბაზრანგი 3031. ნ. და შდრ. წსლ 503a:
 ბადრანგი ყვითელის ფერის ნაყოფი. პა-
 ტარა კვერცხის ფორმისაა. Citrus Me-
 dica.
 ბავრუკი 2424. მლაშე წყლისა და ტბი-
 საგან მიღებული მარილის მსგავსი გა-
 მონაყოფი. ხმარობენ წამლად. მასვე
 ხმარობს ოქრომჭედელი ოქროს დასა-
 დნობად.
 ბაზაზი 303, 6 და 10 (არ. ბაზაზ) მანუ-
 ფაქტურით მოვაჭრე, ან სპეციალურად
 ფარჩეულით. აქედან საბაზაზო. ნ. აქვე.
 ბაზარ ლაბჯი ნ. ბასრულ ბანჯი. mala
 lectio: უნდა იყოს ბაზრალბანჯი, ან
 ბასრულბანჯი. ნ. აქვე.
 ბაზარულა ბანჯი mala lectio: უნდა
 იყოს ბასრულბანჯი. ნ. აქვე.
 ბაზარლატუნი 7021. mala lectio: ნ. ბაზ-
 რაყატუნი. ზოგჯერ ბაზრაყატუნი ma-
 la lectio: ნ. 7436—37.
 ბაზაზი Flores Macidis ხისგან Myra-
 stica Aromatici L.
 ბაზრაყალბანჯის წყალი ლენცოფას თეს-
 ლის წვენი.
 ბაზრაყატუნი 471 4921. 5712 (სპარ. ბაზრ
 „თესლი“ და აქათან „სელი“ აქედან ბაზრა

ქათან) სელის თესლი, მრავალძარღვას თესლი. *Semina Lini* მცენარისაგან *Linum Usitatissimum L.*

ბაზრაცატუნის ფურცელი 599 *Folia Lini.*

ბაზრაცატუნისა წყალი *Aquae Lini.*

ბაზრეთი ფიჭვის თესლი. *Semina Pini.*

ბაიზარგა თავისტიკიელი.

ბაკლა 35216. 4218 და 7. ნ. ბაკლა.

ბაკლა თალმაკა 12121—22. *mala lectio:* შდრ. ბაკლათა ჰამკან.

ბალაკ თალმაკა *mala lectio:* ნ. და შდრ ბაკლათა ჰამკან და ბაკლა თალმაკა, თვითეული ცალკ-ცალკე.

ბაკლათა ჰამკან 7024. *mala lectio:* უნდა იყოს ბაკლათ-ალჰამკა: შდრ. არ. ბაკლათ-ალ ჰამკა, *Portulaca L.*

ბალაზური 3496. ან ბალადური-წყაროს სუმბული, *Angelica Moschata L.*

ბალასან, ან **ბალასინა** იგივე ბალხამი (სპ. ბალასან, ან ბალსამ) ბალასანის, ანუ ბალხამის ხე. *Balsamodendron Myrrha Neos V. E.*

ბალასანის ზეთი 7229—30. 9727 და 29. იგივე ბალხამის თესლი. *Oleum Myrrhae.*

ბალასანის ღერი *Caulis Balsamodendroni Myrrhae.*

ბალაზურის თესლი ნ. ბალაზურთან *Oleum Angel. Mosch.*

ბალილა 555. 5629. 598. მუხლუხის ბუდე. (მცენ.) *Convolvulus Tricolor L.*

ბალილა ყვითელი 6019. ნ. ყვითელი ბალილა.

ბალილაფი 6619. იგივე ბალილა: გარჩეული ბალილას ნაყოფია.

ბალიწი 43218 და 14. შაშხი, აპოხტი, დამარილებული და გამხმარი ხორცი.

ბალლამი 329. 57 და 9. 616 და 18. 75, 7 და შემდეგი. 81 და ნ. 91, 4 და 31. 101, 3 და 15 218 და 5. ფელგმა ანუ ფლეგამი —ნალველი ან ნახველი სისველე.

ბამანი 8324 (სპ. ბამია) მრავალ ძარღვა (ბალ.) *Plantago Lanceolata L.*

ბამანი თეთრი, წითელი და ყვითელი 8324—25. ნ. ბამანთან.

ბამბის გურკისა გული ცნობილია. ნ. იდლ 695.

ბანავშა 5936. ბანაფშა-ია *Viola Odorata L.*

ბანავსაჯი 5834—35. იგივე ბანავშა:

ბანბა 5118. იგივე ბამბა (სპ. ფანბა—იგივე მნიშვნელობა) *Gossipium Herbaceum L.*

ბანბის გორკა ცნობილია, როგორც საშეკურნალო ზეთის მომცემი.

ბანგის თესლი (სპ. ბანგ „ლენცოფა“) ლენცოფას თესლი. *Semina Hyosciami.*

ბანი, ნ. იდლ 696 „ბანი ბალახი არის რომე მისრეთს იშოვების“. ეგვიპტური ბალახის მცენარე. აქედან „ბანის მაჯუნი“.

ბანისა ზეთი *Oleum Olivarium.*

ბანის მაჯუნი ნ. ბანი.

ბარანაგი 6924. წამალია.

ბარანბო ბალახის სახელწოდებაა: ფუტკართ მოლი (საბა), იგივე მთის სუმბული. სააფთიაქო მელისსა *Melissa Officinalis L.*

ბარანბოს წვენი ნ. ბარანბო. *Succus Melissae.*

ბარანაგი 6923. იგივე ბარანგი, წამალია.

ბარართხიზი 3811 ძალია გულისა

ბარასი 534. 281 (არ. ბარას) კეთრი.

ბარაყული 3217 შხამიანი წამალია.

ბარონ 188 წამალია.

ბარსამ (არ. სპარ. ბარ „გულის ფიცარი“ და სამ „ანთება“, აქედან ბარსამ) ფილტვების ანთება ნ. წსლ.

ბარსი 2730; 292; 303. *mala lectio:* უნდა იყოს ბარასი (არ. ბარას) კეთრი, *Lepra.* ნ. და შდრ. ბარასი.

ბასათი 46310 გრილი და ხმელი წამალი, თვალის მოსისხლვას ჰშველის და მხედველობასაც.

ბასალიკე იგივე ბასლიკე (უკანასკნელი უფრო სწორია).

ბასალიკისა ძარღვი (ნ. ბასლიკე) ვენა.

ბასალიყონი რთული შედგენილობის წამალი, რომელშიც შედის: ყვითელი ალილა და ზანჯაბილი — ხუთ-ხუთი დრამი, თეთრი პილპილი 2 დრამი და ნიშადურის 1 დრამი.

ბასალიყონის მალამო ნ. ბასალიყონთან მისი შედგენილობა
ბასბასა 678. Flores Macidis ხისგან Myrastica Aromatici Lam.
ბასვაჯა 6418. ნ. ბასვაიჯი—იგივეა;
ბასვიწჯა 5630. ნ. ბასვაიჯი—იგივეა.
ბასვაიჯი 732. 5214. 5910. 6325. იგივეა, რაც კილამურა Polypodium Vulgare L.
ბასლიკე 3511. 3720 და 21. (ბერძ. არ. ბასლიკე) ხელის შინაგანი ვენა.
ბასრულბანჯი mala lectio: უნდა იყოს **ბაზრულბანჯი** 7926—27. არ. სპ. ბაზრულ-ბანჯ არ. ბაზრ—თესლი და ბანჯ-იგივე სპ. ბანგ—ლენცოფა, ბანგი. **ლენცოფას თესლი** იგივე ბანგის, ანუ ლემის თესლი. Semina Hiosciamii მცენარისაგან Hiosciamus Niger L.
ბატა 5827 (ბატარად) ცოტათი.
ბატარა 2201—2. ცოტა.
ბატის ნალველი ცნობილია: იხმარებოდა წამლად.
ბატის ქონი 502. 5734. შედის, ქათმის ქონთან ერთად, რბილი სახელის შემადგენლობაში მუცლის სატკივარისა და კოლინჯისათვის. ნ. ქათმის ქონი.
ბატკნის ტვინი საჭმელად ცნობილია.
ბატრონჯაბი ძალზე წარყვნილი სიტყვაა. უნდა იყოს ბადრიჯანი.
ბალდადური 6126. ნ. ბალდადური ლიტრა
ბალდადური ლიტრა 618 და 29. ან ბალდადური 6126. 1) წონის ზომა; 2) ღვინის საწყაო, ან სასმისი. შეად. არ. რატლ—იგივე მნიშვნელობა.
ბალდი 6229. წვრილი ნუში.
ბაყი 2732; 292. ნ. იდლ: ბაჰყი აბიაზ—კეთრი. ავადმყოფობაა: „კაცი რომ აჭრულდების და თეთრი ლაქები დააჩნდების“. Vitiligo.
ბაყილმყარა ნ. თუხმაქთან.
ბაყლა, ან **ბაკლა** არ. ბაკლა. ცერცვი, ბოსტნეული.
ბაყლა თუ ლიმყა 7128. mala lectio: უნდა იყოს ბაყლათ-ულ-მყა (არ.-სპ. ბაყლათ-ულჰამყა, ან არ.-სპ. ბაყლათ-

ალ-ჰამყა) ნ. და შდრ. აქვე: ბაკლათალ-მაკა; ეს ძალზე წარყვნილი ადგილი აღდგენილ იქნა.
ბაყლი 368. ჩირქი. მწიკელი, თხრამლი. ბალღამი.
ბაჯინჯარი 44714. მხურვალი და ავი მისაღები წამალია: ხასიათი ნ. აქვე.
ბედანჯირის ზეთი Oleum Melissa officinal.
ბედანჯის ზეთი იგივე ბედანჯირის ზეთი **ბელეკონის გომიზი** ხის წებოა.
ბერი ბებერი, ხანში შესული.
ბერძული დარუ ფილფილი ცნობილია. ნ. დარუფილფილთან.
ბერძული ზეთი 4469. ცნობილია.
ბერძული თიხა ცნობილია ნ. წსლ.
ბზისა ფურცელი 7416. Folia Salicis babilonicae, seu Elaeagni.
ბზისა ფურცელის წყალი 7416. Aqua folii Salicis babilonicae seu Elaeagni.
ბზის ხე 7416. გრაკი. Salix babilonica S. Elaeagnus.
ბია 2525 (სპარ. ბიჰა) კომში: Cydonia Vulgaris Pers.
ბიზრა თავის ტკივილი.
ბიის გულისა ლაბა Aqua Seminis Cydonii.
ბიის გურკისა ლაბა 6227. Succus Seminis Cydonii.
ბიის კურკა 652. Semina Cydonii.
ბიის სასმელი 2524. Syrupus Cydonii.
ბიის ფურცელი Folia Cydonii.
ბიის ყვავილი Flores Cydonii.
ბიის შარბი Syrupus Cydonii.
ბიის შარბათი 5013. ტკბილი სასმელი კომშისაგან.
ბიის წყალი 7022. Aqua Cydonii.
ბირკი სამ-ოთხ რიგის ბალახი, საუკეთესო ზეთი იცის; ბირკის ზეთს ხმარობენ წამლების შესახლად და დასაგორაკლებლად, კვერების, ანუ ტაბლეტების და აბების შესამარკვლებლად.
ბირკის ზეთი ნ. ბირკთან.
ბიული თვალის კილონი.
ბიუხრი 44822. ბოსტნეულთაგანია „მხურვალი და ხმელი“. ქარსა გასტეხს, გუ-

ლის სიმსუყვეს ჰკლავს, მხურვალს არ ეკმევა და, თუ ჭამოს, მქავით ჭამოს.

ბნელა 2510 გულის წასვლა, ან ანახდად ცნობის დაკარგვა.

ბოვასირი 831. 2836. 596. ან **ბოვასილი** 133—4. 553. ბუასილი. არაბულია. ნ. ბავასირი.

ბოვზიდანი იგივე ბუზიდანი, ან ბუზედანი ნ. აქვე.

ბოლოკი (ქართ. სომხ. ბოლკ—ბოლკ) Raphanus Sativus L.

ბოლოკის თესლი Semina Raphani.

ბოლოკის ფურცლის წყალი Aquae Foliis Raphani Sativ.

ბოლოკისა წყალი Aquae Raphani.

ბორა 7333. „რომე ოქრომჭედელნი იხმარებენ“.

ბორა არმანი (სპ. ბორაი არმენი, სომხური ბორაკ ანუ ბავრუკი). ნ. ბორა აქვე.

ბორაკი 4484. ანუ **ბორა** იგივე ბავრუკი. ნ. ბორა აქვე.

ბორჯალი 2430 (თ. ბორჯალ ვადა, პაემანი, პირობა) შეკვრა, ან შეკრულობა. აგრეთვე ციების შეტევის დრო, ან ოფლის მოსვლის დრო.

ბოსტნის შროშანის ძირი ცნობილია. ნ. შროშანი.

ბოქონი 299. შარდის ბუშტის ყელი, იგივე ბოქენი. ნ. ბუშტუკთან.

ბოყინი 449. 595. ყელის ამღერება, ბლოყინი. აქედან აბოყინება 4414—15 ან ამობოყინება. 4415.

ბუუტად ხედვა, ხედვის მეტისმეტად შესუსტება, თვალთახედვის დაკლება.

ბრანგი, resp. ბრინგი ნ. წსლ 304. იგივე ალილა (არ.-სპ. ჰალილა,—ქართ. ალილუჩა). ნ. ჰალილა, ან ალილა.

ბრანგი ქაბული ქაბულური ბრანგი; შდრ. ბრინგი ქაბულური, აქვე. წსლ 304.

ბრინჯი (სპ. ბირინჯ) ბირინჯის მცენარე, ან აკაკის ხე.

ბრკე (იგივე პრკე) ობი. „ენასა ბრკე მოგვიდოს“.

ბროწეული 976. Punica Granatum L.

ბროწეულის ავშარა 473. იგივე ბროწეუ-

ლის შარბათი, ზნ სიროფი Syrupus Granati.

ბროწეულის ქერქი 676. Cortex Granati.

ბროწეულისა ყვავილი Flores Granati.

ბროწეულის შარაბი Syrupus Granati.

ბროწეული შაჰნარი (სპ. შაჰნარ: შაჰ „შაჰი“ და ნარ „ბროწეული“. ბორა ბროწეული—დიდი და ტკბილი ბროწეული.

ბროწეულისა წვენი 14125. Succus Granati.

ბროწეულის წყალი 7911—12. 1224. Aqua Granati.

ბრუშინი 46821. ბრუსხმული, გაბრუებული.

ბუასილის ქარი 7921. ილათს მსგავსი ტკივილები ნაწლავთა და მუცლის მიდამოებში.

ბუასირი სიმსივნე და სისხლის დენა უკანა კარით, ბუასილი. ნ. ბოვასირი, ან ბავასირი აქვე.

ბუ გამოზდილი 472. გაუგებარია.

ბუზედან 6735. იგივე ბუზიდანი. ნ. აქვე.

ბუზი Musca Domestica L. წამლად ჰხმარობდენ.

ბუზედანი 6316—17. 694—5. ან **ბუზიდანი** 6735. **ბოვზიდანი**. იგივე **ბოზიდანი**, ნ. წსლ 304 (არ. ბუზა, resp. სპ. ბოზა ფეტვის ლუდი; აქედან არ. სპ. ბოზადან) სასმელი ფეტვისაგან.

ბურანი 311. 2120. 21 და შემდეგი. 2413. არც ძილი, არც ღვიძილი.

ბუხათი (სპ. ბუსად, ან ბისად) წითელი მარჯანი, ძოწი.

ბულალაბისა წყალ mala lectio: უნდა იყოს ბუსალაბისა წყალი.

ბუსალაბის წყალი 7425. ცნობილია. იგივე ულბოს წყალია.

ბულა სალითა 22530 mala lectio: იგივე **ბუსალაბი**—ულბოს მაგიერი.

ბუშტუკი ანატომიური ნაწილია: საშარდე ბუშტის ყელი, ბოქენი, ადგილი „მუცლის ქვეით სასირცხომდე“ (საბა); „ბუშტუკი ბოქენსა ჰქვიან“ (უკ).

ბუწუი ერთი წლის თოხლი. იგივე ბუწი-

ნ. და შდრ. საბასთან ბუწუი, ძვ. ფორ-
მაა.
ბღვენი შეკრული ადგილი კრილობის,
ან სხვა რამესი (მედ.) „თუ ორივე ბღვე-
ნი გაისხნეს“.

ბღუჯი ერთი ბღუჯი—ერთი პირის მოვ-
ლება, ან ერთი ხელის მოვლება ბალა-
ნი, ან სხვა რამე.

8

გაბყუელა mala lectio: უნდა იყოს ბაბ-
ყუელა ნ. აქვე. ბაბყუელა.
გაგონჯება 1313—14. დაშავება.
გავა ორთავ მენჯთა შუა.
გავალო 5823. ხმელი ხილი შაქრით და
ნუშის წვენით შეხავებული. ხმელი ქლი-
ავი:
გავალო 1 725. mala lectio: უნდა იყოს
„გაავლო“ ან „გაავლე“. ეტყობა, ამ
ადგილას ძველი ძალხეა დაზიანებული.
გაზა 3436. ნაკუთლის (წვივის კუნთის)
ბოლო.
გაზარბა 714. უცხო და უცნობი მცენარის
სახელწოდება: შეიძლება ეს იყოს გა-
ზანგვი, მანნა. ნ. გაზანგვთან ჩვენი მი-
ნაწერი განმარტება: ლ. კოტ., იდლ
398a.
გაზდილი 4634. შერეული.
გაზიდულობა გაჭიმვა.
გაზმაზუ₁ „რომე გუნდაში სხვა გუნდა იქ-
ნება“. ნ. გაზმაზუ.
გაზმაზუ₂ 7226. 7337. იგივე ძროხის ენა
(სპ. გავზაბანი, ქართ. გრაკის ხე) ნ. და
შდრ. ქაზმაზუ იდლ 625. აქ გრაკის
ხის ხილი Fructus Spireae Crenatae.
ხისგან Spirea Crenata L.
გაზმანას წვენი mala lectio: უნდა იყოს
გაზმაუს წვენი Succus Spireae Crena-
tae.
გაზრა 44122 (სპ. გაზარ) სტაფილო. Dau-
cus Carota L.
გაზდილი დამბალი და გაბერილი (სის-
ველეში, ან წყალში).
გაიზარდოს გაყვითლდეს d. სპ. ზარდ-
ყვითელი. „ცეცხლისა პირსა დადგი
რომე გაიზარდოს“
გაიჩუყნას 625 და 6: გარყუნის—გაფუქ-
დეს, გააფუქებს.
გაიდებს გამოიყვანს გარეთ.

გაიწოდნეს გაჭიმოს.
გამარინე გამარინინე, მშვიდობით გამა-
ტარე, გამიშვი, გადამარჩინე.
გამოიზიდოს გამოიწიოს.
გამოკაზმა გამოწმენდა.
გამოსწუაღონ მოსწყვიტონ—ამოგლიჯონ.
გამოწურვილი დაფითის, იგივე დაფითის
წვენი. Succus Elaeagni Hortensis.
გამოჭყერა 2235. ფართედ გახელა, გამო-
კუსვა, გაჭყეტა, გამოპრაწვა. გამოაჭ-
ყირნეს 2236. გაახილოს, გააჭყიტოს.
გამლიერება 365 (ნ. მლიერი) მუნის, ან
მლერის დამართება. დამსხმილვა, ან
გამოყრა მლერისაგან, ან მუნისაგან
განდანას წვენი 6916—17 (სპ. განდნა პრა-
სი) პრასა. Allium Schoenoprasum L.
განზოგება შედგენილი, შედგენა ორი ან
სამი რამისაგან.
გარდახვევის გადაედების.
გარდამავალი 5724. ბოლო, დასასრული;
გასვლა. გარდამავლამდის გასვლამდის,
დასასრულამდის, ბოლომდის.
გარდასხირბულნი 1735. ძალზე დაჭიმუ-
ლები.
გარეული ვაშლის წვენი Succus pomi
Mali Campestris.
გარეულის ქანის რძე 4391—2. ჰშველის
გულის ძვერას, არგებს სტომაქისა და
ღვიძლის ანთებას და თვალის სინათ-
ლეს. გარეული ქანის სტომაქისათვის
უფრო სასარგებლოა, ვიდრე ბოსტინისა.
გარეული ღალია ნ. ღალია.
გარნაბი 44736 (სპ. ქორონბ) კომბოსტო.
Brassica L.
გარყვნის წაახდენს, გააფუქებს.
გაოცხილი 1130. გარეცხილი; გასუფთა-
ვებული.
გასწმინდეს 6627. კორექტურული შეც-
თომაა, უნდა იყოს გასწმენდდეს.

ვაზვრეტელი გუნდა გუნდის ხის ვაზვრეტელი ნაყოფი.
ვაზვრეტელი მარკალიტა 8015. ცნობილია.
ვაფუცდეს 747. გაღვიცდეს, ამოვიცდეს (ცომი).
ვაჭუცვილი 6123. 6229. გაფრცქენილი, კანშემოცლილი. ქლიავი ვაჭუცვილი ქლიავის ნაყოფი კან-შემოცლილი.
ვაჭურცნილი 6117. 6210. გაფრცქენილი.
ვაჭუცვილი mala lectio: უნდა იყოს ვაჭურცვილი. ნ. აქვე.
ვაჭუცული (ნაფვი) 6435. ქერქ-შემოცლილი. ნ. ვაჭუცვილი.
ვაშმაგება (ძირი შმაგ.), სიანჩხლე, მეღანქლია.
ვაძება 8119. გაძეება, გაგდება.
ვაწმდების 3321. ვაწმდებდა, დაწმდეს.
ვახუამს 813. ვახსნის (ზმნა ვახუამა ვახუამა—ვახსნა, გაღება).
ვაჯედით 5410. შეცთომამა: უნდა იყოს ვაჯედით.
გვამი ნოტიო დაგრილებული გვამი.
გვარიშნი ქმონისა უნდა იყოს ქამონისა: ნ. ქამონთან.
გველის ერბო წამალია.
გველის სნება (სენი) 4292. 44036. იგივე არ. და'ულ-ჰაია (და „სენი“ და ჰაია-გველი“) გველის სნება, ანუ გველის ჭირი. კეთრი, ანუ ბარსი (არ. ბარს) ნ. იდღ 700 და'ულ-ჰაია.
გველის ტყავა სახრჩოლავია: „გველის ტყავი შეუქმოს“.
გველის ქერქი გველის კანი ქერტლით წამლად ინმარებოდა.
გვიძინი გვრიტის გვარის ფრინველი. ველური ტრედი. *Columbus Campestris*.
გვრემა გულის ყრა.
გილერმანი 587. ან გილერმანა 744. ნ. გილი ერმანი.
გილი 5013 (გილ „ტალახი“) თიხა, მიწა.
გილი ერმანი 5013 (გილ „თიხა“ და ერმანი „სომხური“) *Bolus Armenia Seu Orientalis*.
გილი მახთუმი (ნ. გილ; მახთუმა არ. მახთუმ „დაბეჭდილი“) *Bolus Alba*.

გიული 7828. იგივე გული (ს. პ. გულ „ვარდი“) აქედან ნ. აქვე: გიულის წყალი.
გიულის წყალი 7828. გულაბი, ვარდის წყალი.
გიშრაფეთი 27812. 1) ხორბლის ფაფა, ან ფლავი. კორკოტის ფაფა, ან ფლავი. 2) იგივე არ. ჰარისა—ხორბლის ფაფა ძროხის ხორციტო.
გლონი 40032 40032. 4209. 43120. იგივე გნოლი.
გნოლი 819. ერთგვარი მზელავი ფრინველია. იგივე გლონი.
გოგირდი 8031. 34830 და 34. 34935. (სპ. გოგირდ) *Sulfur*.
გოზმანას წყალი mala lectio: იგივე გაზმაზუს წყალი; ნ. გაზმაზუ, ან ქაზმაზუ.
გომიზი 748. ხის წებო. გომფისი. *Gummi*
გომიზი არაბი 6034. 6429, 30 და 34. 748—9 *Gummi Arabicum*.
გომიზი ნუშის 6037. ნუშის გომფისი, ანუ წებო. ცნობილია.
გომიჯი 4352 და 27 ქართული მრგვალი პურის სახელწოდებაა.
გონდაში 1624. იგივე გუნდუში, ანუ ქუნჯითი. ნ. აქვე ქუნჯითი.
გონჯი 92. 2514. 3724. 3920 და 21 (ზღრ: სომხ. გონჯ „ქეციანი, მუნიანი“). აქ კი—ქეცი, მუნი, სიუშნოვე, სახირობა, ხიჩი. იარა. წყლული.
გონჯი 4313. 4415. 6333. 6733. ცუდი, მყრალი, უგემური. „გონჯი სული უდიოდეს“ მყრალი და საზიზლარი სუნი უდიოდეს. ნ. აქვე 4313.
გრაკი გრაკის ხე, ან მისი ნაყოფი. *Populus L.* გარეგანდ აღვის ხის მსგავსია.
გრეხილი მურდასანგი—ნ. მურდასანგი.
გრძელი ზარავანდი 5416. ნ. აქვე ზარავანდი და ზარავანდი გრძელი.
გრძლაბი 42919 იგივე ზღარბი. *Erinaceus Europeus L.*
გრძლაბის ფირტი ინმარებოდა წამლად.
გუარიშნი 4633. სპ. ხ. გუვარიდან-ის ძირისაგან გუვარ „ხარშვა, მონელება“ სუფიქსით იშ; გუვარიშ—წამალი.
გუარიშნი მუშკისა 4633. ნ. გუარიშნი-მუშკისაგან შენაზავები წამალია.

გუარიშნი ამბრისა 4633. წამალი ამბრის ნახარშისაგან.

გუგა 84. თვალის სახედველი (სარკე). *Pupilla*.

გუგულის სისხლი იხმარებოდა წამლად.

გულაბი (სპ. გულაბ—გულაბი, იგივე არაბიზირებული ფულაბი) ნ. შვლ. ი. აბულ.

გულან-გუბინი უნდა იყოს გულანგაბინი, resp. გულენგებინი.

გულახალი (სპ. გულ „ვარდი“ და არ. ასალ „თაფლი“) სიროფი ვარდისა და თაფლისაგან, როგორც გასახსნელი საშუალება.

გულაბა შაქარი (სპ. გულაბი „ვარდის წყალი“ და შაქარი, ან გულ ბაშაქარ) ვარდ-შაქარი, ვარდის ტკბილი სიროფი, ან შაქრის გულაბი—დაუმუშავებელი შაქარი; შაქრის სქელი სითხე.

გულის პირი 4927 და 38. 5731. გულმკერდი, მკერდი.

გულის შეღება 9718. გულის წაღება.

ვის გულსა შეიღებდეს ვის გული წაუვიდოდეს.

გული ყვავილი 6317—18. ვარდის ყვავილი (სპ. გულ „ვარდი“).

გულნარამა 5637. ნ. გულნარი. გულნარამა *mala lectio*-ა, წარმომდგარი ორი სიტყვის შეცთომით შეერთებისაგან: 1) გულნარი და 2) ამა.

გულნარი 5637 (სპ. გულ „ვარდი“ და ნარ „ბროწეული“ ვარდბროწეული: ბრო-

წეულის ყვავილი (წითელი ვარდის ფერი). ნ. გულნარამა.

გულნასრინის ნაფშენეტი 9911 (სპ. გულნასრინ—ასკილია, ან და თეთრი ვარდი-გულ „ვარდი“ და ნასრინ „ასკილი“) აქ—ნაფშენეტი თეთრი ვარდის, ან ასკილის ვარდისაგან.

გუნდა მწვანე 676. გუნდის ხის მწვანე ნაყოფი.

გუნდას სახმელი 676. გუნდის გამოწურვილი ანუ გამონაწური. გუნდის სიროფი წყლით.

გუნდრუკი 666. მეტად სურნელოვანი თეთრი საკმეველი, მიიღება ხისგან *Styrax benzoin*. *Ladanum Album*.

გუნდრუკის ზეთი 4630. *Oleum Ladani Styracis benzoin*.

გუნდლუში 8714. ქუნჯითი იგივე გონდაში.

გუნება 2613, 15. 16, 22, 27 და 92. 2714, 16. [27 ბუნება 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25. და 27. 659.] ტემპერამენტი, შინაგანი აგებულებათა მყოფობა (ნ. სილ). შექმნილია ბუნების ძირის ბუნ გულთან დამსგავსების, ანუ ასიმილირების, ნიადგზე.

გურანსავითა mala lectio: უნდა იყოს ბურანსა ვითა.—ავი ჩვენება.

გურემა 7014. ჩხვერა, ანუ ჩხვლეტა, წიწკნა მუცელში; მუცლის გვრემა, მუცლის მწვავე ტკივილი. შდრ. ჭიპისა ჩხვერა. 711.

ღ

დააგორგალე 6835 ნაწილ-ნაწილ დაქენ და შემარცვლე: თხილის ოდენოდენი დააგორგალე—თხილის ოდენად დაყავ ნაწილ-ნაწილ და დამარცვლე.

დააგორგალოს 5418. ნ. დაგორგლებასთან, დაავსოს ჩააქროს.

დაამია 3217—18 (არ. დაჰამია) შხამიანი წამალი, *venena*.

დაამქლობს 479. დაამქლევებს, გახდის.

დააჟამებს დაამწიფებს.

დააშუნია 61 არგო, მოუხდა, წაადგა. და-

მაშუნდა აქვე: ნ2—3. წამადგა, მომიხდა, მარგო.

დააჩოლოვტოს დააბოშოს, დაასუსტოს, მოუშვას, დაადუნოს.

დაბუროს დახუროს; ჩაჩულოს, ჩული გადააფაროს.

დაგბოთ 614. აადულოთ.

დაგბო ვირემ 6126. და ადულო (ხარშო) მანამ, სანამ...

დაგეკუანჩხოს 226, დაგეკრუნჩხოს, ანუ დაგეკვლანჯოს.

დაგორგალეა 5418. 6835. ცომად დაგუნ-
დავება, ან მრგვალად შეზელა; ნ. აგ-
რეთვე და შდრ. **დააგორგალე** აქვე 6835
დადაღონ დაწინ.

დაეზიდნეს დაბლა დასწიეს.

დაეკუნჩხოს 2828 იგივე დაეკრუნჩხოს.
(ძირი „კუნჩხ“, ასე რომ „დაეკუნჩხოს“
სწორი ფორმაა.

დაეჯაროს დაეჩაროს.

დავარ (არ. დავარ) თავბრუს სხმა, თავბ-
რუს ხვევა, თავის ტკივილი, თავბრუ.
Vertigo.

დავრა mala lectio: უნდა იყოს დავარ.
ნ. აქვე დავარ.

დათმობა 6223 ატანა, თმობა, მოთმენა.
მოჭირვება.

დაინაბის თესლი დაუჭრდების.

დაიფანჩვის დაიფანტება.

დაიჭუსოს დაიხუტოს.

დაკოდკა დაკრა, დახიანება

დაკოდლიებული 2027. დაკოდლი.

დაკრებულობა 658. mala lectio: უნდა
იყოს დაკარებულობა, ხელის დაკარე-
ბით მიყენებული ზიანი. ხელის დაკარე-
ბით ნაენებობა. **დაკარებულობისაგან**
ხელის დაკარებით მიყენებული ზიანი-
საგან.

დაკუნჩხვა 236. დაკრუნჩხვა, დაკვლანჯ-
ვა ნ. დაგეკუნჩხოს.

დამა თვალის ტკივილია (არ. ზმნისაგან
დაჰამა—მას შეემთხვა [ფათერაკი]).

დამლახავინი mala lectio: უნდა იყოს
დამლხვენი ნ. აქვე.

დამლხვენი 4337. წამალია: გრილია, მუ-
ცელში ჰკრავს, დაძველებულ მღიერს
ხელახლად დააწყულლებს და გამოჰყრის

დამპლობა ნოტია 6635. მალარია, დამ-
პალი ციება.

დამპლობა 229. დამპლევება; **დამპლდეს**
229 და 12 დამპლევდეს.

დამპლობილი 1734. 2219. დამპლევებული
დანაკის კული ხურმის მსგავსი მცენარეა.
იგივე სირის კული.

დანამასტაქი 6518. კევივით საღებო წამა-
ლი. მასტაქი, ანუ კევი. ღრძილების გა-

სამაგრებელი წამალია. Resina Mas-
tix მცენარისაგან Pistacia Lentis-
cus L.

დანგი 623. მზ და მ და შემდეგი 1212. 258.
(სპარ. დანგ) წონის ერთეული, უდრიდა
დრამის 1/6—ედს.

დააჟამებს დაამწიფებს.

დამწვარი აბრეშუმი წამალია შესარევი.
დამწვარი არჯასპი ცნობილია. ნ. არჯასპი.
დამწვარი სპილენძი იგივე.

დაჟამდეს დამწიფდეს.

დარაუნჯი 8428. იგივე დარუნჯია. ნ. აქვე
დარუნჯი 43684.

დარაფირანგი წამალია.

დარაფილი ნ. დარაფილფილი.

დარაჯა შემადგენელი ნაწილი. „ყურძენი
4 დარაჯა არის“: 1) ქერქი, 2) ხორცი,
3) კურკა, 4) წვენი.

დართული 22833. ნასორი, მეტხორცი,
ხორცმეტი.

დარიფილფილი 6618. (სპ. დარაფილფილ)
ერთგვარი გრძელი პილპილი, წიწაკა.
Fructus Piperis Longi.

დარიჩინი 4426. 5415, 4429—10 (სპ.
დარჩინ, ან დარჩინი) Cortex Cassiae
Cinnamomiae მცენარისაგან Cinnamo-
nium Aromaticum N. V. E. ჩინეთში
და იავაზე.

დასენინანება 121 დასნეულება, დაავადება
დასვამს დააცხრობს, დააწყნარებს.

დასწომს 1335. დასწავს.

დაუმცრდეს 1938. დაუმცირდეს, დაუპატა-
რავდეს.

დაუფილა 3734 ანდაუფილა 40424 (არ.
სპ. და'უფილა, ან და'უფილა: და
„სენი“ და ფილ „სპილო“, აქედან სპი-
ლოს სენი) ფენის ავადმყოფობა, ფენის
ტკივილი, ანუ ფენის გასივება, სპილოს
ფენის მსგავსად.

დაულმრდენ 187 დაულრმავდენ.

დაუყუდებს 7016. დაუყუჩებს, დაუამებს,
შეუჩერებს (ტკივილს). შდრ. ი. აბულ.,
ვტლ დაყუდება: მე-2 გამ. 254a.

დაუცრდეს 1938. კორექტ. შეცთომია, ნ.
დაუმცრდეს.

დაუწომს 1322—23. დაუწავს.

დაუჭუნეს დაუჭუნეს.

დაფისა ძალი განმდევნელი ძალი. (ზღრ-
არ. დაჭ' „განდევნა“).

დაფლი 3216 (იგივე არ. დაჭლი) ხე, რომლის ფოთლებიც შხამიანია ვირებისთვის და სხვა მცოხნელთათვის, აქედან მიიღება შხამიანი წამალი, venena დალი ანუ დაწვა, (მოწვა) სპ. დალ—დალი იგ. მნიშ.).

დაღმა 2222. დან, დგან: ცხვირიდაღმა—
ცხვირიდან. სინათლიდაღმა 2233—სინათლიდან; კედელიდაღმა 2339—კედლიდან.

დაყოვნება დარჩენა, დახანება, მოთევა
(ხანისა).

დაყოფილობა შეკვრა პირისა, შეკვრა, სა-
ზოგადოდ. შღრ ვტლ: პირის დაყოფა.
დაშენდების 649 და 13 (უნდა იყოს დაშუნ-
დების) მოუხდება, არგებს, ერგების, წა-
ადგება, მოუხდება.

დაშრტომა 1138. გაქრობა, გამოლევა; და-
ვსება, დაშრტა.

დაჩოლფოტება 4531. მოშვება, დადუნება,
დასუსტება..

დაცდილი 52. ნაცადი, გამოცდილი.

დაცვილი 654. mala lectio: უნდა იყოს
„და ცვილი“: „დანაყენ წამალნი... ერთითა დლითა უწინ დაცილი და ზეთი
ორივე ცეცხლთა ზედა ერთად შერივნე...
ცხადია, აქ უნდა იყოს: „დანაყენ წამალნი
ერთითა დლითა უწინ, და ცვილი,
და ზეთი ერთად შერივნე“... მრავალ
წერტილები ჩვენია ი. ა.

დაწურვილი ზაფრანა 6832: წვენიად ქცე-
ული ზაფრანა.

დაწლობა 1733. დაწვრილება, გალევა.

დაწლობა 1421. დაწმედა.

დახედნე 66. დააკვირდი.

დახვეწს 5019. დაასუსტებს, დაამკლევებს,
დახვეტს, დააწვრილებს, დაფხეკს, და-
სწმენდს.

დახნიან დაიციდიან, ხანს დაყოფენ. დაახ-
ნებენ. უნდა იყოს დაახნიან.

დახსნილობასა 7014. mala lectio: უნდა
იყოს „და ხსნილობა“; ხსნილობა—მუ-
ცელში გახსნილობა. და ხსნილობასა

გარდამეტებულსა და ნამეტნავად გახს-
ნას მუცელში. ნ. ხსნილობა.

დედაზრდილი mala lectio: უნდა იყოს
დედაზარდილი. თობა, ანქაბუთი.

დედაზრდილისა ქსელი mala lectio: უნ-
და იყოს დედაზარდილისა ქსელი. თობ-
ბას ქსელი.

დედაზრდილის ნაქოვი mala lectio: უნ-
და იყოს დედაზარდილის ნაქოვი. თობ-
ბას ქსელი.

დედათაგანი 6114. რომელიმე ქალი ან
ქალი ვინმე.

დედაკაცის რქე საზოგადოდ ხმარებული
წამალია ხალხში.

დედაკაცის ფხელი ხმარობენ წამლად.

დედაჭუა დედაჭუას ბუდე: ნ. ბაბაჭუა.

დიადი აქ ბევრის მნიშვნელობით.

დიდი წიღოვანება Metrorrhagia.

დიდი ხუელა 6222. ყივანა, ხუელა. იმერ-
ყივილა.

დიდროვანი 515—6. მსხვილი.

დიდროვანი ცერცვი 515—6. მსხვილი
ცერცვი.

დიკი გაზაფხულნათესი ხორბალი.

დიკის წყალი გაზაფხულნათესი ხორბლის
წყალი.

დინარის შარაბი 6527. დინარის შარბათი.
ანუ დინარის სიროფი.

დინარის შარბათი იგივე დინარის შარაბი-
ნ. აქვე.

დიჟა 285. 306 (არ. დიჟ): 1) ჭლექი; 2) ავი-
ციება, ან ცხელება: გამაყვითლებელი
და დამაჭლექებელი ციებ-ცხელება.

დო 1425. რძის ან მაწვნის ნათქვეფი.

დოკო 7032. ნ. დუკო.

დრამი 610 და 37. 84. 2528, 29, 31 და 32. 264
5 და 6. ოთხი დანგი. „ნახევარ დრამი
ორი დანგია“. ნ. დანგი.

დრამინაი, ანუ დრამინაი 8829. წამალია
იგივე (სპ. ხვარასანი—ხვარასანიდან
გამოსული) აქ დრამინაის სინონიმია
Semen Linacმცენარისაგან Artemisia
Contra. Artemisia Glomerata ნ.
წლს 308: დრამინაი.

დრანგობილი 83. უცნობი დასალბობი წა-
მალია.

დრონი წამალია mala lectio: უნდა იყოს დარუნჯი. ნ. აქვე დარუნჯთან.
 დრტინვიდეს ჩიოდეს, სწუხდეს.
 დუბელა დაჩირქებული ავთვისებიანი სისიენე.
 დუკო 44125. იგივე დუყო: ნ. აქვე გარეული სტაფილო, ან შყაყული; ნ. აქვე 44125: „მინდორულსა სტაფილოსა დუკო ჰქვიან და შყაყულსაცა უძახიან“.
 დუნალბალასანი 797 (არ. დუჰნ-ალბალა-

სან, დუჰნ „ზეთი“ და ბალასან „ბალზამი“ ანუ ბალასანი“) ბალასინის ზეთი Oleum Myrrhae.
 დუჟი 4221. იგივე პერული, პერი; პირზე მომდგარი ქაფი, ან პირიდან ნასროლი ქაფი.
 დურაჯი (არ. დურრაჯ) ქათმის ჯიშის ტყის ფრინველი, ტყის ქათმის მაგვარი, ქვისმჭამელა. Scolopax Rusticola.
 დუჟო გარეული სტაფილო.

2

ეგზომი იმდენი.
 ეგირი ნ. კოთხუჯი.
 ეღგას ჰქონდეს.
 ელეკანი თათრული 2527. აფთიმონისა მსგავსია. ნ. აფთიმონი.
 ელიქურუმი იგივე მასტაქი.
 ემღეროდეს 321. 2814 და 19 (ან ემღერდეს) უთამაშებდეს.
 ენაბუს არ. სალამი ამბორით.
 ერვინდი 5614. 6436. 7632. ზოგან ერვანდა mala lectio: უნდა იყოს რევანდი ნ. რევანდთან.
 ერვინდისა ხალი უნდა იყოს რევანდისა ხალი.

ერთობ 506. 5133. ძალიან, მეტისმეტად, ნანეტნავად, უზომოდ.
 ერთობი მთელი, მთლიანი.
 ერთპირად 59. 6926. ერთგობად, ერთად, ყველა ერთად.
 ერმანი ნ. გილი ერმანი.
 ერწამ ერთს წამს.
 ესმის 5723, 28 და 26. ესმების, დაელევენების.
 ეტლი ბედის ვარსკვლავი. ბედი.
 ეღურღვნებოდეს 7529. ან ეღურღუნებობოდეს უღურღულელებდეს.
 ეშლებოდეს ერეოდეს.
 ეხველდე 1934. ახველებდეს.

3

ვადრიყოთ ავადმყოფობა: „ყანასა ზედა ვადრიყოთ“.
 ვაზი Vitis Vinifera L.
 ვაზის ფურცელი Folia Vitis Viniferae.
 ვაზის ფურცლის წვენი Succus Folii Vitis Viniferae.
 ვაზის ჩვილირქა ცნობილია.
 ვაზისა ნაცარი იხმარებოდა წამლად.
 ვალი საცერი: „ვალთა გაცარი“.
 ვარამი 711. 4,5—6. 283 და 28. 306. სიმსიენე (არ. ვარამ).
 ვარდი 5617 და 34. 5911. 6319. 6419. (არ. სომხ. ქართ. ვარდი ივ. მნიშვნ.). Rosa.
 ვარდის ზეთი 4636. 5617. 7717—18. 7429. Oleum Rosae.

ვარდის თესლი Semina Rosae.
 ვარდის მწნილი მწნილად ჩადებული ვარდი.
 ვარდის წყალი 261. 6634. 7429. Aqua Rosae.
 ვარდკაჭაჭა Cichorium Inthibus L.
 ვარდკაჭაჭისა ფურცელი Folia Cichorii მცენარისაგან Cichorium Inthibus L.
 ვარდკაჭაჭისა ღერი Caulis Cichorii.
 ვარდკაჭაჭის ძირის ქერქი Cortex Radicis Cichorii.
 ვასვასა 833. 779. შეშლილობა, სიგიჟე, სისიციოფე (არაბ. ვასვასა—საკ. ცთუნება, შეცთენა) „ვასვასა რომელი არს სიციოფე“.
 ვაუფშალაი 46419. წამალია. გრილია და

წყლულის ანთებას ანელებს;—თვალდასუსტებულმა რომ გამოივლოს თვალში, სინათლეს მოუმატებს.

ვაშაკი 5517. 665. ნ. ვაშაყი.

ვაშაყი 748. 813 და 27 (სპ. ვაშაყ) ერთგვარი წებო, ანუ გომფისი. Gummi Ammoniacum.

ვაშლის ფურცელი Folia Mali Commun. Dest.

ვაშლის ქერქი Cortex Mali Communis. Dest.

ვაშლის შარბათი ვაშლის ნახარში შაქრით, ან თაფლით. Syrupus pomi.

ვაშლის წვენი Succus pomi.

ვაშლის ხალი ვაშლის კომპოტი.

ვაჩი ეგირი.

ვაცწელი ერთი წლისა.

ვაჯალმახა 5327. mala lectio: უნდა იყოს. ვაჯალმაფასლისა. ნ. ვაჯალაფასილი.

ვაჯალ მაფახილი 5322. ან ვაჯალი მა-

ფახილი 7732 (არ. ვაჯ'ალმაფასილი) სხსრების ტკივილი.

ვაჯი 8135. ხარის ძირა, ეგირი, ანდუზი, კოთხოჯი. Veratrum Album L.

ველური კულიავი ცნობილია.

ველური ნიორი ცნობილია.

ველური ქონდარი ცნობილია.

ვენახისა მორჩი ცნობილია.

ვენახის ფურცელი Folia Vinifera.

ვერცხლის წიდა ვერცხლის შენადნობი.

ვერცხლის წყალი სინდიყი. Hydrargyrum Vivum.

ვირემ 6126. 6321. 644. სანამ, მანამ.

ვირის მჩორე ვირის სკორე (მონასკორები, ანუ განავალი ვირისა). წამალია.

ვირის რძე იხმარებოდა, როგორც ხველების წამალი და, საზოგადოდ, დაავადებული და დასუსტებულის გასაღონიერებლად.

ვირის ფხელი იხმარებოდა წამლად.

ვირის ქაჩაჩი ვირის ჩლიქი.

ზ

ზააჯი 3215. შხამიანი წამალია. Venena.

ზაბახტა ნ. ტაბასტა.

ზაბულსალ 46423. გრილი წამალია, ჰსნის მუცლის შეკრულობას, წყლულის ანთებას და პირიდან სისხლის დენას სპობს.

ზამბახის ზეთი Oleum Iridis.

ზამდაჭა 7412 (არ. ზიმად, სპ. ზამად; სპ. მრ. რ. ზამადჭა) ტლეები შემოსადებელი, მალამოები, პლასტიკები.

ზანჯაბილი 687. resp. ზანჯაფილი (სპ. ზანჯაბილი) კოჭა, ზარდანჩო (ყვითელი კოჭა). Radix Curcumae მცენარისაგან Curcuma Longa L.

ზანჯაფილი 710. 1220 და 28 4426. 4634. 5210 6618. ნ. ზანჯაბილი.

ზანჯაფილი სინი იგივე ზანჯაფილი ჩინი. ჩინური ზანჯაფილი.

ზამბაბადი 8032. კორექტურული შეცდომაა. ნ. აქვე 8015: ზარამბადი—სწორია.

ზარავანი 8030 (სპ. ზარავანი) ძიმწარე. Aristolochia Clematitis L.

ზარავანი გრძელი 5416 და 734. ნ. აქვე ზარავანი თავილი.

ზარავანი თავილი 7733 (არ.-სპარ. ზარავანი-ი-თავილი) გრძელი ზარავანი. 734. (ზ. გ.) ძიმწარის ჯიშია.

ზარავანი მრგვალი 5415. ძიმწარის ჯიშია: ნ. და შდრ. ზარავანი გრძელი, ანუ ზარავანი თავილი.

ზარამბადი 8015 (სპ. ზურუნბად) სამკურნალო ბალახია, სახით კალიის თათსა ჰგავს, სუნით კი—ქაფურს.

ზარარი 30014 (არ. ზარი): 1) ზიანი, ვნება; 2) სიყვითლე. ნ. იარაყანთან.

ზარარი—„მარიულსა ქვიან“.

ზარდანჩობი იგივე ზანჯაბილი, ან ზარდანჩო—ყვითელი კოჭია. Radix Curcumae.

ზარეფანი 5521. ნ. ზარავანი.

ზარიანი 2035. შემზარავი.

ზარმაუმი 9015. უცნობი წამალია.

ზარნიხი 32121 (სპ. ზარნიხ).

თაგვის შაქარი. Arsenicum.

ზარური (არ. ზარურ „უებარი, აუცილებლად საჭირო“) კრილობის წამალია.

ზაფარ თვალის ტკივილია.

ზაფრა 329. 434—35 615, 21 და 24. 810. 1012 და 16. 1628 და 21. 2027, 28 და 29 და შემდ. 2622 და 25. 3024. 366. 4615. 5323 და 25. ყვითელი ნაღველი. ერთი ოთხ სითხეთაგანი, რომელიც;—ძველი მედიცინის მოძღვრებით,—შედიოდა ადამიანის სხეულის შედგენილობაში.

ზაფრანა 1134. 3033. 7030. 5. ზაფრანი.

ზაფრანი 1326. 5428. 5524. 8022. 9733 (არ. ზა'ფარან—ზაფრანი) (მცენ.) *Crōcus Sativus L.* ყვითელი ყვავილი იცის. ბოსტნეულია.

ზაფრანის ზეთი *Oleum Crōci Sativi.*

ზაფრანის წყალი *Aqua Crōci Sativi.*

ზაკისა თესლი *mala lectio*: უნდა იყოს ზანბაკისა, ან ზამბახისა თესლი (სპარ. ზანბაკ) *Iris L. Semina jris.*

ზეგანი 9732 მთიანი ადგილი, მთა-ადგილი. მალლობი. ღვინო ზეგნისა—მთის ღვინო.

ზეთი ოშინდრისა 42616. იგივე ზეთი ავსანთინისა.

ზეთის ხილი (სპ. ზეთუნ) *Olea Europea.*

ზეთის ხილის ზეთი 4422. ქართ. ზეთუნის ზეთი. 5. ზეთის ხილი. *Oleum Olei Europei.* მცენარისაგან *Olea Europea.*

ზენაარ (სპ. ზენპარ): 1) საკ. სიფრთხილე, მფარველობა, დაცვა, საფარველი, თავშესაფარი; 2) აღთქმა, კავშირი; 3) ფრთხილად, ერიდეს!

ზიბან 1022 (სპ. ზიბან) საკ. განდევილი; ამ სოფლის უარმყოფელი. მეტ.: სხვილი და მხტომარე მაჯა. სიკვდილის ნიშანია.

ზიბი 61 *mala lectio*: უნდა იყოს ზიბიბი.

ზიბი უკურკო *mala lectio*: უნდა იყოს ზიბიბი უკურკო. 5. ზიბიბი: უკურკო ქიშმიში, ან ჩამიჩი.

ზიბიბი (არ. ზაბიბ) ქიშმიში, იზიუმი. გამშრალი, ან ხმელი ყურძენი. ჩამიჩი.

ზიბიბი ზვარასანი (სპ. ზაბიბი ზვარასანი ზვარასნული ჩამიჩი; საუკეთესო წითელი ჩამიჩია.

ზიბუცი (არ. ზიბაყ) სინდიცი. *Hydrargyrum.*

ზიბუცისა ზეთი *Oleum Hydrargyri.*

ზინლიჯანი წამალია.

ზირა 4426. 8032. სპ. ზირა—კვლიაგი (მცენ.). *Carum Carvi L.*

ზირა ქირმანი (სპ. ზირაი ქირმანი) ქირმანული ზირა. 5. და შდრ. იდლ: ზირაი ქირმანი.

ზირა ქირმანი *mala lectio*: 5. ზირა ქირმანი.

ზირა ქირსნი 5714. *mala lectio*: უნდა იყოს ზირაი ქირმანი.

ზირა ქირუმი *mala lectio*: 5. ზირა ქირმანი.

ზირი შამბარი 5728. *mala lectio*: უნდა იყოს ხიარი შამბარი, ან ხიარი ჩამბარი—განსაკუთრებული ჯიშის გრძელი და წვრილი კიტრი: 5. აქვე ხიარი შამბარი.

ზირი შამბრისას გული 5728. ძალზე წარყვნილია: 5. ზირი შამბარი აქვე.

ზირიშკი (სპ. ზირიშკ) ბარბარისი.

ზირკის ზეთი იგივე ზირაკის ზეთი.

ზიყი 35133. (არ. ზიყ) გაძნელებულობა. სივიწროვე, სინაკლულე. აქედან ზიყი ხუნ—სისხლის სინაკლულე, ანემია.

ზიყნაფაზი (არ. ზიყ „შევიწროება“ ნაფას „სუნთქვა“, აქედან ზიყნაფას) საკ. შევიწროებული სუნთქვა, ხრინწი, ასტმა.

ზომამბადი *mala lectio*: უნდა იყოს ზურანბადი.

ზოვაფა ხმელი 6118. 5. ზოვაფა.

ზოვაფა 6026 და 33. 6118. იგივე ზუფა. მცენარეა. 5. ზუფა.

ზომი 2226. ზომა, ოდენი. შდრ. ვტ.: აბულ. 2064: „არა ვარგა უსაზომო, თავი ზომსა გარდგინდია“.

ზოფა 7032. 5. ზუფასთან.

ზროხის ფერხის ტვინი ცნობილია.

ზროხის წვივის ტვინი ცნობილია.

ზრუსი 16018 უცხო ხილია.

ზულფა 603. ყულფა. ნ. ყულფა.

ზუმფერა (სპ. სუმბარა) მაგარი ქვა, რომელსაც ჰმარობენ ქვების, ლითონების და მინების გასაკრიალებლად და პეწის მისაცემად.

ზურგის შპივი 3431. ხერხემლის მივივი.

ზურგის წყალი Sperma.

თ

თაბაშირი 7128. 7213 და 15. 7312 (სპ. თაბაშირ) ცარცი.

თაბირინდი 7414. mala lectio: უნდა იყოს თამრი ჰინდი.

თაბი ჩარუმ 13112 (სპ. თაბ „ციებ-ცხელე-ბა“ და „ჩარუმ“ მეოთხე) სევედის მე-4 ციებ-ცხელეა. შავი ნაღვლის ცბრო, „რომელ არს სევედა“. მისი ნიშანია: „ერთსა დღესა მოჟუა, და ორსა დღესა გაუშვებს და მეოთხესა დღესა კიდევ მოჟუა“... „ამის უარესი ცბრო არ არის“ 13111—14.

თაბრი ინდი 716. 1210—11. 6021. ნ. თაბრი ჰინდი.

თაბრინდი 623. 726. 4714. mala lectio: 5326. 571. ნ. თაბრი ჰინდი.

თაბრი ჰინდი 7816. mala lectio: უნდა იყოს თამრიჰინდი—ინდის ტყემალი. Tamarindus indica. ნ.

თავის კბილები 5532. კბილების ავადმყოფობა—სურავანდის მაგვარი სიმერალე კბილთა.

თავის სკინტლი 4814. იგივე თავის კურკლი, ანუ ცურკლი,—ხმარობდენ წამლად.

თავის ყვავილი მუნი, ანუ ქეცი, წვრილ მუწუქებიანი მსხილი, რომელიც მწვავე ფხანა-ქავილს იწვევს. ნ. მუნთან.

თავის ხახვი 5517. ცნობილია. Delphinium Staphis Agria L.

თავილი 7733 (არ. ტავილ, ან თავილ) გრძელი.

თავისა დგმა 4718. თავის სიცოცხლე.

თავლა 44728. მკბენარი ჰიის სახელწოდებაა.

თავლი 7830. ინდური თაულა, ან თულა-

ზუფა 641. (სპ ზაჭა) ურცი, ერთგვარი სამკურნალო ბალახი—უსუფის ყვავილი Hissopus Officinalis L. იგივე ზუფი—„მინდორულსა ურცსა ჰქვიან“.

ზუფი ურცი ნ. ზუფა.

ზღუისა ქაფი ზღვის პერული (ქაფი). წამალია. Osis Sepiae. Sepia Officinalis.

ინდური ზომა წონისა, რომელიც უდრის 2 1/3 მისხალს.

თავრეზული რაზიანა 6326. ნ. რაზიანა.

თავქელი 532. 824. 2813. 7521. ნ. სარსამი თავკისრის სენი, ტვინის ავადმყოფობა, მენინგიტი.

თავწყლითა 4211. mala lectio: უნდა იყოს თაფლი წყლითა, ან და: თაფლწყლითა 434 და 5—8.

თათმი მწვანელი, ანუ საკმელი მცენარე. თათრანა 927. 44530—31. მინდვრის ბოლოკი.

თათრული ელეკანი 2527. ერთგვარი მცენარე აბრეშუმას, ანუ აფთიმონის მსგავსი. ნ. აფთიმონთან.

თალგამი 44627 (სპ. შალღამ) იგ. მნიშ. Brassica Rapa Koch.

თამრალირონი 6226 (არ.-სპ. თამრ-ალ-ირანი) ირანული ხურმა, ფინიკი, ანუ თამარინდი. Fructus Tamarindorum ხისაგან Tamarindus Persica L.

თამრინდი 645. 13332. ნ. თამრი ჰინდი.

თამრიჰინდი 5824. სპ. თამრი ჰინდი ინდოური ტყემალი. Tamarindus Indica. თანგირა 613. 4 და 25. 7514. 9633. სპილენძის ქვაბი.

თან წონა სწორი. თანასწორი წონაში.

თარა 2537. 265. 44211 (სპარ. თარა) მდოგვი, მწვანე ხახვი, პრასა. ქორფა მწვანელი საზოგადოდ. Brassica Nigra Koch.

თარანგებიანი 622—23. ნ. თარანგებიანი.

თარანგუბინი 612. 718 და 28. 1210. 4935. 5829. 591 და 18. 6014. 6319 (სპ. თარანგაბინ) მანანა, შაქრის ცვარი, რომელიც ეცემა იფნის ფოთოლზე ღამლამობით

გახაფხულზე და შემოდგომაზე, Succus Fraxini Orientalis.

თარას თესლი 255. Semina Sinapis Nigrae მცენარისაგან Brassica Nigra Koch.

თარას ფურცელი მწვანელია Herba Brassicae Nigrae. Koch.

თარას ღერი Caulis Brassicae Nigrae Koch.

თარგმანი 44. 7838 (ქართ.-სომხ. თარგმან—თარგმანი, არამეული თარგუმა—დან—იგ. მნიშ) საკ. ახსნა-განმარტება, განცხადება, ცხადყოფა.

თახი 6013. 6832 და 23. კონჩხა, ქოსი, სასმისი.

თახუნჯი 2819. 706 (არ. თაშანჯუჯ) კონვულსია, ძარღვების და ხელების კრუნჩხვა, პირისახის ღმეჭა და სხვა.

თაფლი 6232. 639. 644. Mel ორი ხარისხისაა: 1) თეთრი Mel Album Seu virginicum. 2) Mel Commune seu flavum seu Crudum.

თაფლი პერულოზიდილი 6227. ქაფმოხდილი თაფლი.

თაფლი უგბოლავი უდულარი, ანუ უცეცხური, თაფლი.

თაფლწყალი 435—6 4424. 7020. თაფლი წყალში მოდუღებული და ქაფ-მოხდილი. ნ. თავწყლითა.

თახუის ყუერი 666. თახვის ყვერი, ანუ თახვის პარკუჭები. Sacca Castorei.

თბილი ბარა 7134. დღეგამომეებითი ცხელება. Перемешающаяся дихорадка или горячка.

თეგნის თესლი ნ. ტეგანი და სპანდისა თესლი.

თევზის თვალი სახრჩოლი, ან საკმოლავი საშუალება: შეუკმოლე უხრჩოლე.

თევზის ნაღველი Felum Piscium.

თევზის ქიცვი 37429 თევზის ტყავის ქერტილი. იხმარება წამლად.

თევზის ქონი Sebum Piscium.

თევზის წებო Ichthyocolla s. Colla piscium.

თეთრი თურბითი Aristolochia Serpentaria Alba.

თეთრი ნავთი ფოტოგენისაგან მიღებული გაწმენდილი ნავთის ზეთი.

თეთრი პილპილი 7927. Piper Album.

თეთრი საკმელი ხის თეთრი ფისი Resina Ladanum Album. მცენარისაგან Cistus Creticus L. Gummi Ladanum.

თეთრი სანდალი (არ.-სპ. სანდალ Lignum Santali Albi. მცენარისაგან Santalum Album L.

თეთრი სანდლის შარბათი Syrupus Santali Albi.

თეთრი შაბი Alumen Crudum Album.

თეთრი შაქარი რაფინირებული თეთრი შაქარი, იგივე ტაბარზადი. Sacharum Album.

თეთრი ხაშხაშის თესლი Semina Papaveris Albae.

თელგამ 407. ნ. თელგამი.

თელგამი, 1035. 1223. 2718. 4081. ნ. ბალლამი.

თელგამი, დაუყენებელი წყურვილი.

თელგამიანი 31. თელგამი იგივეა, რაც ბალლამი, ანუ ნაღველი, აქედან თელგამიანი ბალლამიანი, ანუ ნაღველიანი.

თელგამი 118. იგივე თელგამი, ბალლამი.

თერიაყი 7613. 783. ნ. თირიაყი და თრიაყი ცალკ-ცალკე (ბერძ.-არ. თერიაყ-ანტიდოტი) შხამის, ანუ გესლის წინააღმდეგი საშუალება.

თერიაყი დიდი იგივე თრიაყი, ან თირიაყი დიდი 7538 (სპ. არ. თერიაყი ბუზურგ) დიდი თერიაყი (სპ. ბუზურგ „დიდი“).

თერიაყი ღალი 783 (არ. სპ. თერიაყი ღალი) ძვირფასი თერიაყი, ან საუკეთესო, იშვიათი თერიაყი.

თვარა 432. 68. 912. 444. თუ არ, თუ არა და, თუ არ ასე, უამისოდ, წინააღმდეგ შემთხვევაში. ზოგჯერ გვხვდება თვარემ.

თვარემ 528. ნ. თვარა.

თიქარი 8029. ფუშის ქარი, კოლინჯი, ფუში.

თივა ვაცისა ძირი 7029. თივა ვაცი—სამკურნალო ბალახის სახელწოდება; აქ—ამ ბალახის ძირი.

თიკნის ღურობა იგივე თიკნის მაკიკი. წამალია.

თიკნის ტვინი იხმარებოდა წამლად.

თირიაცი 7611 და 16. 7724. იგივე თერიაცი. ნ. აქვე.

თირიაცი არაბა 7724. mala lectio: უნდა იყოს თერიაცი არაბი.

თირკმელი 422. 4329 და შემდ. 4729. 494. ქაქა. Ren.

თიხა ბერძული 7028. Creta Alba. თერთრი კიპროსული. თიხა. ნ. თიხა ბერძული დაბეჭდილი.

თიხა ბერძული დაბეჭდული 7029—30. იგივე დაბეჭდული მიწა ნ. წსლ 306b (სპ. გილ ბამოჭრ) ცარცი, ანუ თეთრი მიწა (თიხა) კიპროსული (Creta) იხმარება წერილის დასაბეჭდავად. Creta Alba Seu Scriptoria.

თიხის ქვაბი ქვაბკოთანა.

თიხვა დაცდა, მოთმინება.

თოლხოლო 27818 თოხლო: თორხლო კვერცი—თოხლო კვერცი.

თორი ავადმყოფობაა.

თოფალახი გარეული პიტნა, ანუ ვირი პიტნა. Mentha Pulegium, Mentha Arvensis L.

თოხმაქანი 7313. ნ. თუხმაქანი. იგივე დანდური, ანუ მსუქანა ბალახი.

თოხმაქანის თესლი Semina Portui. Olerac.

თრიაქი აათი (სპ. თერიაქ) თერიაქი, ოპიუმი, ოპიუმით დამზადებული რთული შემადგენლობის წამალი. Theriacus.

თრიაყი 7517, 18 და 38. 763, 15 და 19. ნ. თერიაცი და შდრ. თერიაქი და თრიაქი.

თრიაყი ღალი 783. ნ. თრიაყი და ღალი ცალკ-ცალკე. შემადგენლობა ნახე: აქვე 788—12.

თრიმლი ტყავის ხე. ნ. რუს. Кожевничное дерево იგივე ალატრო, ან და: ნ. თუთუბო Rhus Coriaria L.

თრუნჯი 1133 (resp. სპ. თურუნჯ-ი) თურინჯი.

თუდარი ერთგვარი ყვავილიანი კომბოსტო წითელი, ან ყვითელი ფერისა. Choux

Fleur Brassica Oleracea. ნ. და შდრ კალნაბი.

თუფაკაცი წამალია.

თუთუბო 2524. მცენარე, რომლის ფოთლების ფხვნილს ძმრის ნაცვლად ხმარობენ. Rhus Coriaria L. ნ. და შდრ სპარ. სუმაც.

თუ ლიმაყა 7128. ხელნაწერში გადამწერლისაგან წარყვნილი ადგილი; ნ. და შდრ. აქვე: ბაყლა, თუ ლიმაყა.

თულუნჯა 843. mala lectio: უნდა იყოს თურუნჯა (?)

თურბითი 710. 81. 3129. 5124. 694. Radix Serpentariae მცენარისაგან Aristolochia Serpentaria. არის თეთრი და ყვითელი თურბითი.

თურბითი ყვითელი 5124 და 29. ნ. თურბითი.

თურბუთი 1228. 5124 და 29. 5210. 532 და 34. 6233. 5536. 5636. ნ. თურბითი.

თურბუთი თეთრი 5920. 6417. 6715. 686. 708. Aristolochia Serpentaria Alba.

თურინჯი 156 (სპ. თურუნჯ) ფორთოხალი Citrus L.

თურინჯის თესლი Semina Citri.

თურინჯის ფერცელი 987 და 12. Folia Citri.

თურინჯის ქერქი Cortex Citri.

თურინჯის ქერქის წყალი 6631. Aqua Corticis Aurantii.

თურინჯის შარბათი Syrupus Aurantii.

თურინჯის წყალი Adua Aurantii.

თურმუზი mala lectio: უნდა იყოს თირმიზი, ან თირმისი (არ. სპ. თირმის და თირმიზი) Люпин. Волчий боб. ქართ ბებრის ბეწვა, ანუ ხვანჭკალა, ბაკლა. Lupinus alba L.

თუფუთი mala lectio: უნდა იყოს თურბუთი, ან თურბითი: ეტყობა, თურბითისაგან მიღებულ იქმნა აკუსტიკურად თურბუთი, უკანასკნელისაგან კი—თუფუთი.

თუხმა (სპარ. თოხმა „მარცვალი, თესლი [ნაყოფისა]“). მარცვალივით მუწუცი; უბალღმოდ. შდრ. სპარ. თოხმ „თესლი, კვერცი“.

თუხმაქანი 6016. იგივე თოხმაქანი. მსუქანა ბალახი, დანდური. *Portulaca Oleracea* L.

თუხმაქანი მსუქანა მსუქანა ბალახი, იგივე დანდური. *Portulaca Oleracea* L. ნ. თუხმიქანი.

თუხმაქანის ფურცელი 44326. *Folia Portulacae*. Olerac.

თუხმაქანის წყალი *Aqua Portulacae*.

თუხმი ქარვია (სპ. თოხმი ქარაფს „ნიახურის თესლი“), ქარვია *mala lectio* მიღებულია ფორმისაგან ქარავს. *Semina Apii Graveolens*.

თუხმი ქანი 4322 (სპარ. თოხმ „თესლი“ და ქათან „სელი“ აქედან): 1) თოხმ-ე-ქათან სელის თესლი. 2) შდრ. წსლ: მსუქანა ბალახი, დანდური. *Portulaca Oleracea* L. ნ. აქვე: თუხმაქანი მსუქანა.

თხა *Capra* L.

თხათა კურკლი თხის ვანავალი, ნაკელი.

თხათა ფსვლი იხმარებოდა წამლად.

თხამლი ბაყლი, ანუ ჩირქი.

თხარა-თხიზი წამალია.

თხევა პირღებინება.

თხილი 8024. *Corylus Avellana* L.

თხილის გულის ოდენი აბი 6529. თვალების და თავის მკურნები აბი, რომელიც „სტომასკს ბალღმისაგან გამოსწმენდს“.

თხილის ძირი 8024. *Radix Coryli Avellanae*.

თხის ღვიძლი *Hepar Caprillum*.

თხის რძე *Lac Caprillum*.

თხის ქონი *Sebum Hircinum*.

თხიფი 6335. 6421. მინდვრის ნაყოფია-თხლე ნალექი.

0

ია 224. 5634. 5821. 5911. 6036. 634 და 19. 6420. *Viola Odorata* L.

იამბრრის ნამი ამბრის ცვარი. მონაფრქვევი ამბრისა. ნ. ამბარი.

იარაყანი 285—6. 5330. (იარაყანსა). 6414. (არ. იარაყან) სიყვითლე, ყანის ჭრაქი, ანუ სიყვითლე. ქართ. ერაყანი იგ. მნიშ.

იარაჯი 5421 და შემდეგი. ცომად შეხავევებული და დაგორგალებული წამლების შედგენილობა, კვებებად და აბებად დასაქნელი და დასამარცვლებელი.

იარაჯი 328. 44. 5421. 561. სხვადასხვა გვარი საცხი, ანუ მალამო, ხის წებოს მსგავსი, შეხავევებული წამლად ორნაირი სახისა: ა) იარაჯი დამარცვლული, მეტწილად მუცლის გასახსნელ აბებად; ბ) იარაჯი. თაფლით შეხელებილი საცხის მსგავსად მალამოსათვის.

იარაჯი ბასიონი 553. ექიმ ბასიონის იარაჯი.

იარაჯი ვალინოზისა დიდისა 5510. ჯალინოზის იარაჯი.

იარაჯ ლოდლა არაბი ბრძენი ლოდმანის იარაჯია. ნ. იარაჯი ლუქმან.

იარაჯ ფეყრა ანუ იარაჯი ფეყრა 5411. 5614—15. 609 და 10. 6415. 6715—16. 703

იარაჯფეყრა 6914. შაკიკის წამალია.

იარაჯ ჯალინოზ ნ. იარაჯი ჯალინოზ.

იარაჯი ჯალინოზ 5430. ჯალინოზის იარაჯი. ნ. ჯალინოზ და იარაჯი ცალკე-ცალკე, აქვე.

იარაყანი 5330. ნ. იარაყანი.

იასამანი 34835 (სპ. იასამან). *Syringa Vulgaris* L.

იასამანის ზეთი 34835. 39913. *Oleum Syringae Vulgaris*.

იასამანის ნაფშენეტი *Pulvis Syringae Vulgaris*.

იახსუჯ 5426 და 36. წონის მცირედი ზომა, დაახლოებით ქრთილის ოდენი.

იზრინიზი 44216. პიტნა, იგივე ნანა. ნ. აქვე ნანა.

იის ზეთი 4635. 5617. 7828. გრილი ზეთი. *Oleum Violarum*.

იის სახმელი 7020. იგივე იის წვენი. *Sucus Seu Syrupus Violarum*.

იის ტლე წყლით შენახული გამხმარი იის ფხვნილის და გამდნარი ცვილის შენა-

ერთი, ცეცხლზე წამოდულებული და წყლულზე, ან სატკივარზე, შემოსადებელ წამლად დამზადებული.

ის შარბათი იგივე სიროფი, ანუ ჯულა-ბი. *Syrupus Violarum*.

ისა ძირი *Radix Violarum*.

ის ძირის წვენი *Succus Radicis Violarum*.

ის წყალი *Aqua Violarum*.

ეკრიჭნეს კრიჭა შეიკრას.

ილაუზ ან ილეუს. ნ. ილეუს და ილაყოს ცალკ-ცალკე აქვე. იგივე ილაო—ჭიპის ზედა (ჭიპს ზეით) ნაწლავის გამოსკვნა. მეტისმეტად მწარე და ძნელი სატკივარია. ყოლინჯი.

ილაღლაზოს გამოივლოს, გამოიღარღაროს.

ილაყოს 8027. იგივე ილეუს ნ. აქვე ილაუზ.

ილღუნია წამალია.

იმთენი 453გ. იმდენი.

ინა 2328. 6328 (არ. ჰინნა) *Balsamina Hortensis Impatiens noli tangere L.*

ინდაბა 5822 და 36 (არ. ჰინდაბა, ან ჰინდაბა) ინდაბის თესლი *Cichorium Inthibus L.* ნ. ქასნი.

ინდაბის თესლი 5822 და 36. *Semina Cichorii Inthib.*

ინდოელი აქიმი 5022 5816. ინდოელი ბრძენი მკურნალი. აშკარაა, აქ ბრძენი ფილოსოფოსი და ექიმი, როგორც ცნება, გაიგივებულია. შდრ. იარაჯლოლდა.

ინდოური მარილი 523 და 17. 533—4. 573—4. 5920. 6334. 6821. ჰინდური მარილი.

ინდური ნიგოზი იგივე ინდის ნიგოზი, ანუ კოკოსის ნიგოზი. *Cocos Nucifera L.*

ინდური ხურმა იგივე ინდის ხურმა (სპ. ხურმაჲ ჰინდი) ინდის ფინიკი. ნაყოფი ხისაგან *Phoenix dactylifera L.*

ინჯახი 5913 (არ.) საარაკო რამ, საკვირველება. აქ იგივე ინჯახი-ოტური ქლიავი. ნ. და შდრ. იდლ: ეჯახი და ინჯახი.

იოღვიდეს ირეცხოდეს.

იორდასალეში 19310 ყელშესაბამი წამალია.

ირიცუჭი იგივე გვირილა სააფთიაქო, საწამლო გვირილა *Matricaria Chamomilla L.*

ირმის დამწვარი რქა ტაბაშირია. ირმის დამწვარი რქა ტაბაშირად ქცეული. ინმარებოდა წამლად.

ირმის რქას ინმარებოდა წამლად.

ირმის ხორცი წამალია ნ. იდლ 708. ირმის ხორცი.

ირსა 1608. ნ. ირსია.

ირსას წვენი ნ. ირსია. ღვალის წვენი.

ირსია 6218 იგივე ღვალა, მსუქანი თესლიანი მხალი.

იფარეზოს 2630. 5832. თავი დაიფაროს, თავი შემოიზღუდოს, ან შემოიკავოს, კავშირი გაწყვიტოს.

ირქმევდეს 2511. ითქვამდეს: „სულსა ვერა ირქმევდეს“ სულს ველარ ითქვამდეს.

ისთინაყი 423 (არ. ისტინაკ) საშო.

ისთენი ან იმთენი იმდენი. შდრ. ასთონი, ან ისთონი.

ისთონი ან ასთონი 13133. იმდენი.

ისპანახი 7212. ან ასპანახი (სპ.-არ. ისჟანაჯ, ან ასჟანაჯ) ისპანახი. *Spinacia Tetrandra Stev.*

ისრიმი 7223 და 24 (არ. ჰუსრუმ, resp. თ. ჰისრიმ) უმწიფარი, მკვასე ყურძენი. იგივე ისრიმი, გინა ისერიმი. ძე ქ. ისურიმი—იგ. მნიშ.

ისრიმისა რქა ისრიმობის ვენახის რქა, ანუ რტო ვენახისა. ისრიმის დროის, ჯერეთ ნორჩი,—ვენახის—რტო, რქა.

ისრიმის წვენი იგივე ისრიმის ჯულაბი, ისრიმის გაპონაწური წვენი, ისრიმის რუბი,—ინმარებოდა წამლად. ნ. და შდრ. იდლ 708.

ისყილი ნატარიუნი 12418. იგივე ნატრონი, ან ნატრუნი (არ. ნატრუნ „გვარჯილა“) *Nitre. (селитра)*.

იფნა, ან იფნი 16312. იგივე კოპიტი (მცენ.)

იტრიფილი (ან ათრაფილი. ნ. იდლ 691) სამყურა ბალახი. *Trifolium Repens L.*

იფნისა ძირი იგივე კოპიტის ძირი.

იფქლი 818. საშემოდგომო ხორბალი. *Se-*

mina Tritici მცენარიდან, *Triticum Vulgare Kanth.*

ილარდარებდეს 4211. ან ილარდაროს 5413 (d. სპარ. ღარდარა „ყელის გამოორცხა წყლის გამოვლებით“) ყელში გამოივლებდეს.

იღეთი 29518 ისეთი: „თუ ესე იღეთი ნახო“.

კაეშანი 7820 (სპ. კეეშან) სევდა, შავი ფიქრი, მძიმე დარდი. საკ. ბორკილი.

კათოლიკე 3720. მკლავს შუა ძარღვი.

კაკაბი 2538. 16017. ლათ *Cacabis*, იგივე ქართული კაკაბი. შდრ. სპ. ქაბქ და სომხ. კაქავ-იგ. მნიშვნ. ქართ. კაკაბი ყველაზე ახლოა დათინურთან. *Cacabis Rubra.*

კაკბის საკვენტელი 7511. თესლიანი ბალახია.

კაკბის საკვენტელა ნ. კაკბის საკვენტელი.

კაკბის ხაჭმელი 2538. იგივე კაკბის საკვენტელა (მცენ.)

კაკბისა ხორცი 43119. მსუბუქია და სტომაქისათვის მარგებელი.

კაკელა ზოგჯერ კეკელა, *mala lectio*: უნდა იყოს კაკულა. ნ. აქვე კაკულა დიდრონი.

კაკულა დიდრონი 9031 ნ. ყაყულასთან.

კალა, ან კალი (არ. კალ) მონაცრისფრო—მოვერცხლისფრო ლითონთაგანი, ტყვიანზე თეთრია).

კალია ცნობილი მწერია; მისი თესლი იხმარებოდა წამლად. ნ. აქვე კალიის თესლი.

კალიბი 24514 (არ. სპ. ყალიბ-ქალიბ) ფორმა. აქ კი სისხო, მოსრულობა, ტანადობა. ნ. და შდრ. წსლ 313.

კალიისა თესლი 14518. ნ. კალია (მწერ.) ან მცენარის თესლი. უცნობია. იხმარებოდა წამლად.

კალნაბი 2712. მწვანე ყვავილიანი კომბოსტო. *Choux fleur. Brassica Oleracea* კალნაბის წყალი *Aqua Brassicae Oleraceae.*

კაპა 4424. იგივე დურაბრთი (სპ. დურაბ

ილრეჭნდეს იკრეჭნდეს, აღრაჭუნებდეს.

ილრეჭნიწვიდეს აკრაჭუნებდეს.

იჩრჩინიდეს 1823. იჩრჩინიდეს.

იჩქითად 817. 94. ანაზდად, უცებ, მყის, უცერად, მოულოდნელად. „იჩქითად ბრუსა დასხმა“, „იჩქითად სიკვდილი“ 94.

იხველდეს 2828. ახველებდეს.

კ

„მცენარე“ და თურქ. ოთ „ბალახი“ ბალახის მცენარეა. *Anethum graveolens L.*

კამის თესლი 547. 6034. 6116. 6930 8036. 3775—8. *Semina Anethi.*

კამის ძირის ქერქი იხმარებოდა წამლად. ნ. კამის ძირი. *Cortex Radicis Anethi.*

კამის ძირი 6031. *Radix Anethi.*

კამის წვენი 5418 და 28. 6822. *Succus Anethi*

კამის წყალი 6613. 6827. 8231. *Aqua Anethi.*

კანაფი ან კანეფი (სპ. ქანაბ, resp. კანაფ. კანაფ) კანაფი, ან კანაფის თესლი.

კანეფისა შეშა 19727 (სპ. ქანაბ ან კანაფ) იგივე კანაფის შეშა, ანუ ხე ნ. კანაფი.

კაპარი 3775. იგივე ჯონჯოლი. მცენარეა. *Capparis Spinosa L.*

კაპარისა ძირის ქერქი იხმარებოდა წამლად. *Cortex Radicis Capparis.*

კაპრასული თიხა კვიპრული თიხა, ანუ იგივე ბერძული თიხა: „კაპრასული თიხა, რონე ბერძულსა თიხასა ჰქვიან“. ნ. აქვე.

კაპრისა ქერქი *Cortex Capparis.*

კაპრის თესლი *Semina Capparis.*

კაპრისა ძირი 3775. ნ. კაპარი. *Radix Capparis.*

კაპრის წვენი *Succus Capparis.*

კარაბადინი 59. არ. საეკიმო წიგნის სახელწოდებაა.

კარამფული 6630. 675. ნ. ყარამფული. იგივე მიხაკი.

კარამფულისა გურკა 675. ნ. ყარამფულთან. იგივე მიხაკი. მიხაკის კურკა—მის-

გან ჰხდინენ ზეთს. *Oleum Caryophylli*.

კარაულა 928 და 84. 104. ან და: კარულა. განყოფილება, განაწილება, დარგი.

კარაული 928. ნ. კარაულა

კარსის თესლი 5232. mala lectio: უნდა იყოს ქასნისა თესლი. *Semina Cichorii Inthibus L.*

კარულა 36. 518. 835. 1127. 2018. 33711. და შემდეგი. შარდის შესაგროვებელი ჭურჭელი.

კარურა 819 და 35—36. 99 და 13 (არ. კარურა) ჭურჭელია შარდის შესაგროვებლად და საკვლევად. ნ. და შეად. კარულა.

კასუმის წყალი 7025 (არ. კასუმ) სუნნელოვანი მცენარე, ღმრთის ხე, უკვდავა (ხეა). *Abrotonum*. აქედან კასუმის წყალი—ღმრთის წყალი, ან უკვდავას წყალი.

კაცისა თხემისა ძვალი თავის ზედა ძვალი (თხემი თავის გოგრას ზედაპირია).

კეკელა 879. 9017. უნდა იყოს კაკულა. ნ. აქვე კაკულა.

კერატი 6631 (არ. კირატ) წონის ზომის ერთეულია ძვირფას ქვათათვის.

კევალი 3721. ნ. ყიფალი: იგივეა. სისხლის გამოსაშვები ვენა.

კვანჩხი ან **კვანჩხა** 37526. ხელის კვანჩხი; ანუ პეშვი, როგორც საწყაო. კონჩხა (ფშაური) ზოგჯერ კუნჩხი. ნ. აქვე.

კვერად დაქნა 7035. ტაბლეტებად დაკეთება. ნ. კვერი.

კვერი 7012. 711. იგივე ყურსი, ანუ ტაბლეტი. *Лепешка*. შაფართქელა.

კვერცხის გული 117. ძალიან ხშირად იხმარებოდა მკურნალობაში.

კვერცხისა ცილა 7428. ანუ კვერცხის თეთრი—იხმარებოდა ხშირად,—განსაკუთრებით კი თვალში ჩასაშვებად, აქ კიშმევალი ნაწილი ტლეში ხორცის რბილი სისიენის ან სისხას, წინააღმდეგ.

კვერცხი შეგორვებული მაგრად მოხარშული.

კვერცხის ხეჭები ნაჭუჭი.

კვირიკობის თვე 5728. ივლისი.

კილამონი 5522—23. 669. 792. 8023. იგრვე კილამურა. *Radix Polypodii* მცენარისაგან *Polypodium Vulgare L.*

კილამონი სინი 792. მირონის, ანუ ფშატი სუნნელია.

კილე ანუ **კილემონი** ნ. კილამონი—იგივეა.

კილო 815—16. თვალის კილო; ქუთუთოს ნაპირები.

კიპერსი 3944. კვიპაროზის, ანუ საროს ხე, ან მისი ნაყოფი (ხილი).

კირი 34918. იგ. მნიშვნ. ან სპ. ყირ—შვიდ ფისი, ანუ კუპრი.

კირჩხიბი 3825. კიბო, ანუ სარატანი (არ. სარატან იგ. მნიშ.). *Carcinoma-cancer*. კიბო ანუ კუ, როგორც ავადმყოფობა.

კისკასი 1033. 111. სწრაფი.

კიტრანას წვენი ცნობილია.

კიტრი 6132 *Cucumis L. seu Cucumis Sativus L.*

კიტრის თესლისა გული 6830. ნ. კიტრის თესლი. სუფთად კანშემოცლილი თესლი კიტრისა.

კიტრის თესლი 6122. 6830. *Semina Cucumeris*.

კიტრის ტყავი *Cortex Cucumeris*.

კლდის ყურძენაი ველური ძღვამლი კლდისა, ან კლდის ძაღლის ყურძენა.

კობორჩხალი 13127. იგივე კიბორჩხალი. ერთგვარი კიბოს მსგავსი თევზია.

კოლინჯი 825. 933. 501. ნაწლავი ქიპს ქვემოთ, კოლიტი—*Colitis*.

კომში იგივე ბია. *Cydonia vulgaris Pers.*

კორდმანა იგივე ყორდმანა; უცნობი ბალახია.

კორკოტი 129. და 18. 266. 4220. 4420—21. დანაყილი ხორბალი პურისა ან ქერისა, ბურღული. ამჟამად—პურის ან ქერის ფლავი.

კოტაში 433. 3764. მოსაკიდებელი ქიქასისხლის გამოსაწოვად, მოსაკიდებელი შუშის ბანკა.

კოწახური 4322. იგივე ბარბარისი. *Berberis Vulgaris L.*

კოწახურისა წვენი *Sirupus Berberis Vulgaris*

კოჭობი 6011 და 23, 6320, 37523; მცირე კოთანის. იმერ. კვაწია.
 კრავის ენა ანუ ხარის ენა ცვილის საღებავი მცენარის წვენი: „ძარფერასა ჰქვიან, ცვილსა რომე შეღებავენ“.
 კრავი 42723. ბატკანი, ცხვრის ჩვილი ბატკანი.
 კრავის ტვინი 4819. ჩვილი ბატკნის ტვინი. იხმარებოდა წამლად და საჭმლად.
 კრკო 8522. იგივე რკო. მუნის ნაყოფი Glandes Quercus მცენარისაგან Quercus robur et Quercus Pedunculata Wil d.
 კრკოს ბუდე რკოს ბუდე.
 კუანჩხი „ერთი კუანჩხი ღვინო შეასვი“ იგივეა, რაც ფშაური კონჩხა. ნ. აქვე კვანჩხი.
 კუერი 7019. 7411. უფრო ხშირად კვერი. ნ. 7012, 21, 22 და 56. ნ. კვერთან.
 კუერცხას გული ნალუელი ანუ კუერცხის ვულისა ნავლუელი 923 და 26, 111 და 2. ყვითელია და მას ზაფრის ჰქვია.
 კრავისა ხორცი 42723. მზურვალი და ნედლია, სანამ კრავი ძუძუსა სწოვს; მზურ-

ვალსა და ხმელ გუნებას ძალიან არგებს.
 კუი კუ, იგივე კიბო, ანუ კირჩხიბი, როგორც სენი. Cancer.
 კულა კვლავ ისევ, კიდევ, ხელახლა, ხელმეორედ.
 კულიავი 538; იგივე ტყიურა. Laserspitium Latifolium L.
 კულიავი ზეთი Oleum Laserspitii Latifolii.
 კუბოტად კუბატად, კვერად.
 კურდღლის ნალველი იხმარებოდა წამლად.
 კურდღლის ქონი შედიოდა მალამოში, როგორც შემადგენელი ნაწილთაგან.
 კუტი პური 435.4. თორწეში ჩაჯარდნილი და ისე გამომცხვარი, რომელსაც ნაცრის ძალი შიგ აქვს ჩარჩენილი და გული კი უმი აქვს.
 კუროს თავი ასაქი.
 კუჭეჭი 10215. კუჭი.
 კუჭუმბრა 7032. ნ. კუჭუნბარა.
 კუჭუნბარა 7032. ძირი და ქერქი.

ლ

ლაბ ა. 4819. 6217. 5724 (არ. ლუბბ „გული“) საუკეთესო ნაწილი. გამოჩანადი. ემულსია. ექსტრაქტი. წვენი.
 ლაბაჲ 4819. 6217. წვენი Succus seu Aqua. ბაზრაყატუნის ლაბა 7021. Succus Lini. ბაზრაყატუნის წყალი Aqua Lini.
 ლაბი ნ. ლობი.
 ლაბლაბ 6419. იგივე ლაბლაბო, ან ლაბლაბი. ნ. აქვე.
 ლაბლაბი იგივე ლაბლაბო. ნ. აქვე.
 ლაბლაბის წყალი ნ. ლაბლაბი. კარხლის ნახარშის წყალი.
 ლაბლაბო 5636 (სპ. ლაბლაბო) ნახარში კარხალი. ნ. ლაბლაბი.
 ლადი-მელდი ტლესავით შემოსადებელი.
 ლალი (სპ. ლალ) იგ. მნიშ
 ლაქი 6120. 668. 6916 (სპ. ლაქ.)-საღებავი, ლაქი ნ. ლაქი ბუზურ.
 ლაქი ბუზური 6120. 7320 (სპ. ლაქ-ი ბუზურ: 1) ლაქ კარმინი, საღებავი, ენდრო მღებართა“ და 2) ბუზურ „თესლების

მოჭირებული ფერი“); აქედან ლაქი ბუზურ—საუკეთესო საღებავი ლაქია Rubia Tinctorium.
 ლაყვა 2815. 379. 5510 (არ. ლაყვა) კრუნჩხვა, გრუნა, საზოგადოდ. აქ კი—პირის გამრუდებასა ჰქვიაან.
 ლაში 42937. ქვედა ბაგე, ქვედა ტუჩი; იმერ. ლაფში.
 ლახოსტაკი 37231. ბუნებაში პოვებული მკვრივი შენაერთი, რომელსაც, გუნდასთან ერთად, ხმარობენ წარბების საღებავად; ლახოსტაკი თავისთავადაც იხმარება მედიცინაში წამლების შესამზადებლად. Cuprum Aceticum Cris-tallisatum.
 ლდაბისა კურკლი ისეა შერყვნილი, რომ ვერ ამოიციწობა.
 ლამა 835. ლამობა, წადილი, ნდომა. ლამა—ჭლამობ, „გწადია, გინდა“.
 ლაფვარდისა ქვა (სპ. ლაფვარდ, იგივეა, რაც არაბიზ ლაფვარდ) ლაბის-ლაზუ-

ლის ქვა, ცისფერია. (აქედან ლაქვარ-
დის ფერიც).
ლაფადი კურკელი.
ლები1 იგ. ლები2. სისხლის ჩაქცევისაგან,
 ან გვემა-ცემისაგან დაღურჯებული ხო-
 რცის კანი, ან ადგილი სხეულის რომე-
 ლიმე ნაწილზე.
ლები2 სისხლის ჩაქცევის ლაქა.
ლეგმატად 76. „ლეგმატად და უგემუ-
 რად იყოს“.
ლეთიოზი ქიმიური წამალი.
ლეთუთუზისა ფურცელი და რძე ლეთუ-
 თუზი რძიანი ბალახია, რომლის ფურ-
 ცელი და რძე მკურნები საშუალებბაა.
ლეკი 20728 ნალეკი.
ლელოფარი 5835. mala lectio: უნდა
 იყოს ნილოფარი.
ლელოფარის ფურცელი უნდა იყოს ნი-
 ლოფარის. ნ. აქვე: ნილოფარის ფურცელი.
ლემი 7032. ლენცოფა *Hiosciamus*.
ლემის თესლი 7032. ბანგის, ანუ ლენცო-
 ფის თესლი, *Semina Hiosciam*, იგივე
 ლენცოფის მარცვალი. ნ. აქვე.
ლენცოფისა თესლი 7927. იგივე ლენცო-
 ფის მარცვალი, ან ლემის თესლი. ნ.
 აქვე. *Semina Hiosciam*.
ლენცოფის მარცვალი იგივე ლემის თეს-
 ლი. *Semina Hiosciam*.
ლერწამი *Arundo Donax L.*
ლერწმის ნაცარი *Cinis Arundo Dona-*
cis.
ლელვი 7434. 33631 და 34 4498. *Ficus*
Corica L.
ლელვი ყვითელი ცნობილია.
ღიზობამი წამალია.
ლილა (სპ. ლილა) იგ. მნიშ. ლილის წყა-
 ლი ცნობილია.
ლილოფარი 5822. (ლილიფარი—კორექ-
 ტორის უყურადღებობით) იგივე ნილო-
 ფარი. ნ. აქვე.
ლიმო 2675 (ლათ. სპ. ლიმო ან ლიმონ)
 ლიმონი. *Citrus Limonum Risso.*
ლიმონისა წყალი 18416—17 ლიმონის სი-
 როფი შაქრით ან თაფლით.
ლიმონისა წყალი იგივე ლიმონის წყალი.

ლიმონის შარაბა 2675 ლიმონის ნახარში წვე-
 ნი შაქრით, ან თაფლით. ლიმონის-სი-
 როფი.
ლისონალამალი 5635 (არ. სპ. ლისონალ
 ჰამალ) საკ. ვერძის ენა, ან იფნი. აქ კი
 „მრავალქარღუას თესლსა ჰქვიან“.
Semina Psyllii მცენარისაგან *Plantago*
Arenaria.
ლისონალამალის ფურცელი *Folia Tsy-*
llii.
ლისონი საურ 641 (არ. სპ. ლისონ „ენა“ და
 სპ. საურ „მოზვერი, ხარი“ აქედან ლისონ-
 ნი საურ—ხარის ან ენა მოზვერის)
 მცენარის სახელია.
ლისონლანალი 5635. 641. 6834—35. *mala*
lectio: უნდა იყოს ლისონალ-ჰამალ, ან
 ლისონალამალ. ნ. აქვე.
ლიტრა ბალდადური 47523—24. ნ. ბალდა-
 დური ლიტრა, ან ბალდადური.
ლიტრა 734. 267 და 20 (არ. რატლ): 1) წო-
 ნის ზომა 240 მიტყალი (მისხალი);
 2) თასი.
ლოაბი 652. ნახარში.
ლობია 43822 (სპ. ლობია) იგ. მნიშ. *Pha-*
seolus Vulgaris L.
ლორფარ შაჯი 471—1 სასმელია
ლორწო 6710. მგლინავი ნერწყვი; მძაფა-
 ვი და მგლინავი წვენი, ან სისველე-
 გინა სითხე.
ლოფორთქინა 13017. წვრილი ლოკოკინა
 (მძრ.) *Helix Pomatia.*
ლოფორთქინასა ბუდე. ნ. ლოფორთქინა
 წვრილი ლოკოკინას ბუდე.
ლოყი 6210 და 25. ნ. ლოყია.
ლოყია 4914. 544. 627. 6221. 6427. 651
 „აქა ლოყიათა, რომელნი არიან სალო-
 კელნი თითთა“ ნ. აქვე: თითთი ხალო-
 კო წამალი. სელის თესლი: „რომელი
 არს სელის თესლისა“. ნ. აქვე 6427.
ლოყისა 68. mala lectio: ნ. და შეად-
 ლოყია.
ლოშქრი 6. პერული, დუჟი—იგივე ქაფი.
ლუქი 744. სამკურნალო თესლიანი მცე-
 ნარეა.
ლუქის ძირი ნ. ლუქი.

მაბიზის ძარღვი 16031 და 32—33. მუხლის უკანა ძარღვია. „მუხლთა უკანის კართსა შიგა, ორნი ძარღუნი არიან, ამას ჰქვიან“; იგულისხმება მაბიზის და საფინის ძარღვები. ნ. აქვე საფინის ძარღვი.

მადნობელი 3628 და შემდ. მომნელებელი ძალი.

მაგვაზი (სპარ. მაგიზ. resp. მაგვაზ) სხვილი შავი ქიშმიში.

მაგიზაჩი 46513 იგივე მაგიზი. ნ. აქვე. წამლად სმარებული შავი სხვილი ქიშმიში

მაგიზაჯი ანუ **მაგიზაჩი** 46513. იგივე მაგიზი წამლად სმარებული ქიშმიში.

მავლი უსულო 5124—30 და 36. სარწყვევი წამლის შედგენილობაში შემავალი ფხვნილი უცნობი მცენარის ნაყოფისაგან. **მაზარიონი** 3214. 52 6 და 57. რძიანა (ბალ.).

Euphorbia L.

მაზარიონისა თესლი *Semina Euphorbiae*.

მაზარიონისა ნაცარი *Cinis Euphorbiae*.

მაზარიონისა ძირკვი: ძირკვი *mala lectio*: უნდა იყოს ძირი: *Radix Euphorbiae*.

მაზარიუნ 4651. ნ. მაზარიონთან.

მათბუხი 329. 4914. 5320. 548. 5622: 58, 59. (არ. მატბუხ „მოზარშული“) საკმლად დამზადებული ნახარში.

მათბუხი აბსინთინ 6412. რთული შედგენილობის მათბუხი ბუასილის, რევმატიზმისა და იზიაზის წინააღმდეგ, აგრეთვე ტანზე წყლულის წინააღმდეგაც.

მათბუხი ალილაჯან 5926. მღიერის, სისხლკორძისა და ტყირპის სიმსივნის წინააღმდეგი საშუალებაა. ნ. აქვე შედგენილობა: 5929—35.

მათბუხი აფთიმონი 6329. ნ. აფთიმონისა მათბუხის მულაბი: იგივეა.

მათბუხი ხანავშა 5936. გვერდის ტკივილის, ყელში მოჭერის და ხმის დაკარგვის წინააღმდეგი საშუალება; შედგენილობა ნ. 5939 და 601—14.

მათბუხი ბუჭურგ 5621. იგივე დიდი მათბუხი 6314—14. [1] ნ. მათბუხი; 2) სპ.

ბუჭურგ „დიდი“ დიდი მათბუხი, რთული შემადგენლობის ნახარში. ნ. აქვე: გვ. 5628—38.

მათბუხი მუფდი 593. მუფდი *mala lectio*: უნდა იყოს მუფიდი (არ. მუჭიდ „სასარგებლო, ხელსაყრელი, კეთილსახმარი“). აქედან მათბუხი. მუჭიდ—კეთილსახმარი მათბუხი, ან და—მკურნალის სახელწოდება მუფთი.

მათბუხი შათარა 631. ნ. მათბუხი და შათარა ცალკე-ცალკე. შედგენილობა ნ. აქვე 632—10.

მაიზარა 3134. 6735. იგივე მაზარიონი ნ. აქვე.

მალაზუა 99. სურნელოვანი ხის ნაყოფი.

მალამა 22916 (არ. მარჰამ) მალამო, ან საცხი, მალამი; შდრ. წსლ: მალჰამა 315. *Unguentum*.

მალახულია 2822. ან და **მალიხულია** 304—5. მელანქოლია (ბერძ. არაბ. მალიხულია, მელანქოლია, *Melancholia*): „გაშმაგება რომელ არს მალიხულია“ 304—5.

მალიხულია 304—5. ნ. მალახულია.

მალჰა „რომელ არს ზაფრანი“ გაზავებული

მალოქი 278. იგივე მოლოქი.

მამითა იგივე ბალასინი, ანუ ბალზამის ხე, *Gummi Resina Myrrha* მცენარისაგან *Balsamodendron Myrrha Neos V. E.*

მამისა 7422. 2839. იგივე მამითა, ანუ ბალასინი (ბალზამი). ნ. მამითა აქვე.

მამუდა 252. 697. იგივე მაჭმუდა (არ. მაჭმუდა). ნ. **საყამუნისთან**.

მანანახა 44337. მღოგვი ან მღოგვის თესლი; იგივე სომხ. მანანეხ.

მანდილი 5113 და 15. 591 (არ. მანდილ) ცხვირსაზოცი, ან ქალის თავსაფარი, ან და პირსაბურავი ქალთა. აქედან მანდილოსანი. აქ კი გასაწურავად გამოსაყენებელი ჩითმერდინი. აგრეთვე შალი მოსასტამად.

მარგალიტის სადაფი 35410 (ბერძ. მარგარიტის „მარგალიტი“, და არ. სა-

დაჭ „პერლამუტრი, ნიჟარა“) მარგალი-
ტის ნიჟარა.
მარდუმაქი (სპ. მარდუმაქ) თვალის გუგა.
მარვი. (არ. მარვ) სურნელოვანი ბალახე-
ულობა.
მარვისა თესლი ნ. მარვი.
მარვისა წყალი ნ. მარვი.
მარზანგოში 27112. ნ. მარზანგუში: იგი-
ვეა.
მარზანგოშის ზეთი ნ. მარზანგუში. Ole-
um Origanii Vulgaris.
მარზანგუში (ან მარზანგოში) 7631. 44410
(სპ. მარზანგოში) იგივე ქონდარი (მწვან.)
ან თავშავა შინაური ქონდარი. Origa-
num Vulgare L.
მარზანგუშის წყალი 7631. ან და მარზან-
გოშის წყალი 27112. Aqua Origanii
Vulgaris.
მართებული 4720. ნორმალური, სალი, წე-
სიერი.
მართვი 4631. ჩვეულებრივ მართვე: „მარ-
თვე ტრედისა“—ტრედის ბარტყი, მაგ-
რამ მართვე ლომისა—ლომის ლეკვი.
ჩვილი, ანუ ტოლო ბარტყი, ან ლეკვი.
მარიამობის ოვე 5723 და 24. აგვისტო.
მარიამ საკმელა Herbae Rhutae მცენა-
რისაგან Rhuta graveolens L.
მარილი 6416 (mare „ზღვა“) საკ. ზღვი-
სეული, ზღვის [მარილი]. ზღვის მარი-
ლი. მარილი, საზოგადოდ. შეად. Ma-
rinus ზღვის Natrium Chloratum.
მარილი ანდრანი 9728. იგივე ანდრანული
მარილი.
მარილი ანდრანული ნ. მარილი ანდრანი,
უცნობია.
მარილის ნავთი 6416. ცნობილია.
მარილი ჰინდი 6630 იგივე ინდოური მა-
რილი. ნ. აქვე. Natrium Chloratum.
მარმუზი (არ.) გადაკრულად გამოთქმული,
ნიშნებით გამოხატული.
მარტივლი 7936. ყმაწვილი, ყრმა, ბავში.
მარტო 1025. სასიკვდილო მაჯა.
მარტუჯი 6525—28. წარმოშობილია ბა-
ლახის სახელწოდებისაგან მართუში,
resp. მარტუჩი, მარტუჯი: ამ ბალახის
თესლი.

მარური 44415. წამლის სახელწოდება.
უცნობია.
მარღნი 337. კორექტურული შეცთონაა:
უნდა იყოს ძარღნი.
მარტყუბი 44314. მწვანილი.
მარყაში ქიმიური ტერმინია.
მარცულად დაქენ 6633. აბებად დაანაწი-
ლე. ნ. აგრეთვე: 678: მარცულად ქენით.
იგივეა.
მარცვალი წყლის მაკეთა 6535—38. წყალ-
მანკის მკურნები აბი: რთული შემად-
გენლობის ძლიერი წამალია. ნ. 665—15.
მარცხენა ხელის საღვიძლე ძარღვი მარ-
ცხენა მკლავზე.
მარჯვენა საღვიძლე ძარღვი მარჯვენა
მკლავზე.
მასიქა 2923. (არ. მასიქა და ყოვეად მასი-
ქა) სტომაქის ძალი, საკ. საჭმლის მო-
მანდომებელი ძალი, ან გამამაგრებელი
მასტაქი 5224. 5425. 573. 5922. 665. 6727
ბერძ. Resina Mastix L.
მასტაქის ზეთი Oleum masticis.
მატიტელა სამკურნალო მცენარის სახელ-
წოდება.
მატუკი მაჭიკი, ანუ დგრიტა.
მატყლის ჭოთი მატყლის ფთილა, ანუ
მატყლის სორსალი.
მაღას კარი. 376. 397. იგივე მაღის კარი.
ნ. მაღი, ან მაღსი.
მაღასი 397 და 10. 428. მაღასას 4212. იგი-
ვე მაღსი ნ. მაღი, ან მაღსი.
მაღზი 367 (სპ. მაღზ) ტვინი.
მაღსი 364. 427. ნ. მაღზი.
მაღსისა კარი 364. ნ. მაღსი.
მაშა 8136. 4217. ან და: მაში 43826. მაშა-
ანუ ოსპი,—იგივე ნარსაქი, აღსი. Er-
vum lentcula Schreb. ლობიოს ჯიშის
წვრილ-მარცვლიანი მცენარეა.
მაშრა (სპარ. მაშარა) სისხლიანი ავთვის-
ებია სისხნე. Sarcoma.
მაზუნე 43015. 43412. მარგებელი.
მაჩქათელა 3417. ღამურა,—მცენარის სა-
ხელია.
მაწონი საგანგებოდ დამზადებული მუჯე
რძე.

მაჭარი 13119. ახალი დაყენებული ტკბილი ღვინო. (სომხ. მაჭარ).

მახობის წვენი ქატოს მკავე წვენი. ქატოსაგან შემზადებული შეჭამანდი.

მაჯა 518. 106, 11, 13, 18 და 26. 1530, 11 და 38. 2017. 227 და 20. ნ. და შდრ. აქვე: მაჯაში პულსი Pulsus.

მაჯაში 819. 98 და 15. 5514 (არ. მაჯას) ხელის, ან თითის დადებით, ან და ტა-ატით, გასასინჯავი ადგილი. ხელის, ან თითის, დაჭერით შესატყობი ადგილი ტანზე. აქედან ქართ. მაჯა. Pulsus.

მაჯაშა 98 და 15. ნ. მაჯაში.

მაჯუნე 43—4. 72. 1221. 7517 (არ. მაჯუნ) წამლის შედგენილობა, შენაერთობა, შეზავებულობა. კონფორტატივი.

მაჯუნე აფიონი ფარსი 805. სპარსული ოპიუმის მაჯუნე.

მაჯუნე აფლონიი რუმე 7915 (არ. სპ. მაჯუნ-ი აფლონიი-ი რუმე) რთული მაჯუნე უცნობი შემადგენლობისა.

მაჯუნე გალინოსისა ძლოლიასა 81 იგივე ჯალინოზ ექიმის მაჯუნე.

მაჯუნე მუფარაი 8335 (არ. სპ. მაჯუნ-ი მუფარაჰ, შდრ. აგრეთვე წსლ 318: მოფარაჰისა მაჯუნე) საკ. მამხიარულებელი მაჯუნე, ე. ი. სევდის, მალიხულიის (მელანქოლიის), სნების და უძილობის უკუშყრელი (მაჯუნე) „მუფარაი“, წინააღმდეგ არსებული „მუფარაჰისა“, სწორია.

მაჯუნე ხატტაფისა 8510—11. რამად-ალ-ხატტის [აქ რამად ლხტიბისა ი: 1], ყელის სასულის შემხუთველის, მამარ-ხოზელის, ან მომტაცებელის აზრით, — ახიმილატიურად მოუცია არ. ხატტაფ-ი მომტაცებელი, და ამნირად წარმომდგარა მაჯუნე ხატტაფისა: აქვე წარყვნილა განმარტება „რომელ არს მარცვალთა:“ ნ. და შდრ. 8536—37: და მერცხალთა ნაცარი. მთელი ეს ადგილი 8510—11 უნდა აღდგენილ იქნას ასე ნიშანი მაჯუნისა რომელ საც-ნაურ არს მაჯუნე ხატტიბისა რომელ არს მერცხალთა ი. ა.

მაჯუნე ხოსრო მეფისა 8236. ღვიძლის ტკივილის წინააღმდეგი საშუალება.

მაჯუნე ჯაზილა 7832 (არ. სპ. მაჯუნ-ი ჯაზილ) განთქმული მაჯუნე. ყოველ: წამალზე ძლიერი მაჯუნე. შედგენილობა ნ. 791—14. შირიმის ქვის (ბუშტის ქვის) წინააღმდეგი საშუალება: „დაიფ-შენას ქუა და ფსელსა გამოჰყუეს.“

მაჰმულა 6528 და 31 (არ. მაჰმულა) ხის ფისი, იგივეა, რაც საყამუნია: ნ. აქვე საყამუნისთან. ნ. მაჰმულა.

მაგლინვარი მოვლვარი.

მაგლის ქონი წამალია.

მაღოჯი 429. 442, 1. 44330. იგივე ხარდა-ლი, თარა, ქოქი. Brassica Nigra Roch

მაღოჯი თეთრი Brassica Alba.

მაგლის სნება 4413 (იგივე არ. დაუსალა-ბი ანუ მელის სენი, ნ. იდლ 700h) თმის ავადმყოფობაა, ხასიათდება თმის დაცვივით. თმის გაცვივნა.

მაგლის ფირტივი წამალია.

მაგლის ხორცი წამალია ცნობილი.

მაგრცხალთა ნაცარი 8536—37 (იგივე არ. რამად-ალ-ხატტბ [შდრ. აქვე რამად ლხტიბისა mala lectio-ა]) საკ. ნაცარი ზოტბის მხმობელისა—მეტაფ. მაგრცხალი. დაკლული, დამხმარი და ქოთანში ჩაყრილი მაგრცხლების გახურებულ კირის საწვავ თონეში დაწვისაგან მიღებული ნაცარი—მაჯუნში ჩასართავად. ნ. მაჯუნე ხატტაფისა.

მაგრცხლის სკინტლი არებოდა წამლად მეყუისთა მოყვასთა.

მაგშველობა 374. მარგებლობა.

მაგშირიმე 33638. შირიმის მცოდნე მკურნალი, შირიმის მკურნები სპეციალისტი.

მაზრახი, ანუ მძრახი მოქმედი, მოლაპარაკე; აქედან უმძრახი—უბარი, გაბუტული. კუშტი.

მათახის ყვერი 7028. იგივე თახუის ყვერი: ნ. აქვე.

მათის ნიახურის თესლი ცნობილია.

მაიკრისი 2911. 3924. ნ. ნიკრისი.

მაინდორუფი პიტნა ვირი პიტნა.

მისულა 4916. მისვლა, მიახლოება. დე-
დაკაცთან მისულა—სექსუალური შეერ-
თება.

მიტყალი 622. 1210. 53გვ. 5419 და ზო. 574.
704, 5 და 11. ნ. მუტყალი: დრამნახევა-
რი; იგივე მისხალი.

მიყრილი ხნად მიყრილი, ხანში შესული,
ხანდაზმული, ხნიერი.

მიყრტის ხანმლითა 7019. კორექტურული
შეტომია: ნ. აქვე მურტის ხანმელი
7019.

მიცო 431. მაქესო, საკ. მიძსო, მიდეესო.

მიწებული 5514. დამიწებული, მკვდარი,
დამბლადაცემული.

მიჭურიტა 24327. სარკე.

მკედი მსხვილი და მაგარი ძაფი, სამახა-
თე ძაფი.

მკლავის სადრეკი მკლავის მოსახრელი,
მოსალუნი, სახსარი.

მკრდოვანი 6026. მკერდის ტკივილით და-
ავადებული, ან მკერდის სატკივარი.
ერგების... მკრდოვანთა ნ. აქვე.

მკურიედ მკერივად, შემჭიდროებულად,
სქლად, მაგრად.

მოასფარისა თესლი 3778. იგივე ასფურას
თესლი ანუ ალისარჩულის თესლი. ას-
ფურა, ანუ ალისარჩული—იგივე იფნა,
ანუ კოპიტია. Semina Fraxini მცენ-
რისაგან Fraxinus Excelsior L.

მოვალე გალესე.

მოვოჯო მოვლისო.

მოღეშტი 422. კაცის ბუნება.

მოდღევნებული კაცი, ხანში შესული, ხან-
დაზმული.

მოებახდენ დამბლასავით.

მოთადილი (არ. მო'თადილ) ზომიერი, სა-
შუალო.

მოთხე მოთხელო.

მოიღნოს 444. მოინელოს, გადახარშოს,
მომარხო 2030. მოჭრელო.

მომღურედეს 187, აემღვრეს.

მორი 46516. მხურვალი წამალია, ხსნის
დედათა წესს და კოლინჯს, ჰშველის
ხელფეხმოდებულს; აგრეთვე, თვალში
რომ ამოივლოს თვალდასუსტებულმა,
სინათლეს ჰმატებს თვალს.

მოხწვადოს მოწვას.

მოუგზე mala lectio: უნდა იყოს მოუგო-
ზე—მოუგლისე.

მოუსუსურებული დაუსუსურებული, უსუ-
სურ-ქმნილი, დასუსტებული.

მოუფოლხდენ 5512—18. დაუდუნდენ
მოეშენენ.

მოფოლხვებულება 672. მოშვება, შესე-
ბუქება, საშველის მიცემა: „ერგების
მოფოლხვებულებასა ღრძილთასა“—წა-
ადგება და საშველს მისცემს ღრძილფ-
ბის სისხლის დენას და სხვა...

მოჭცევა მობრუნება.

მოღებით იყოს დადუმებული იყოს.

მოცხარი ერთი მცენარეა, ან მისი ნაყოფი.
Ribes Nigrum L.

მოწიფული მომწიფებული.

მოწიფული ხანმიყრილი, ხანში შესული.
მოწიფულობა შეღერება, დაღერება.

მოჭუხებით მოჭმუხვით, შეჭმუხვით შეწუ-
ხებული, პირ-მოღუშული. „პირი მო-
ჭუხებით ჰქონდეს“—პირი დაღვრებით
ჰქონდეს.

მუავე ბროწეული 8715. 44220—21. ცნო-
ბილია. Punica granatum L.

მუაუნა Rumex Acetosa L.

მუაუნას თესლი Semina Rumicis Ace-
tosae მცენარისაგან Rumex Acetosa L.

მრავალძარღვა 471. Plantago Lanceo-
lata L.

მრავალძარღვას ფურცელი Folia Plan-
taginis I anc.

მრავალძარღვას წვენი Succus Planta-
ginis Lanceolatae.

მრგვალი ზარევანდი 383გვ. ნ. ზარევანდი
მრგვალი აქვე.

მღურივე მღვრივე.

მსხვიპელი „ენას ტყავი რომ ქვრება, ისე-
თი რამ“.

მსხილი წვრილი ჭია, უკანკარში რომ და-
ესხმის.

მტვერი ფხვნილი. Pulvis.

მტკიცე ხაცერი ანუ სამტკიცი, ძალიან
წმინდა საცერი, მერდინის საცერი, სა-
მტკიცი.

მტკიცე 2422. იგივე სამტკიცე, წმინდა საცერი, მერდინის საცერი. 5. მტკიცე საცერი.

მულაბარი 30631. ძმარში დამბალი და გამხმარი.

მულარა 3037 (არ. მულარა) ფერება, მოფერება, ალერსით თხოვნა, თავაზიანი ქცევა: „მულარითა და სიწყნარით ეცადე“... 3037.

მუნარადი რკინის ქუდი.

მუნაფარი 2622. 4438 (არ. მუნაფარ) ფლაგი ზაფრანით.

მუკაშარი 1218. 4422. დაღერდილი ცერცვი.

მუკლი 6631. 5. მუყლი აქვე.

მუკლი ეჭული 5519. 6214—15. mala lectio: უნდა იყოს მუკლი ჰუდი. 5. აქვე.

მუკლი ჰეული 6214—15 (არ. სპ. მუყლი 'უდი) უდის, ანუ ალოის ფისი (გომიზი, წებო).

მულახალი 29538. 29610 (იგივე არ. მაულასალ, არ. მა' „წყალი“ და ასალ. „თაფლი“) თაფლ-წყალი.

მუმ 46424 (სპარ. მუმ) ცვილის სანთელი, ან საზოგადოდ სანთელი.

მუმია 3133. (სპ. მუმია) საცხია მთის ფისისაგან. Bitumen Arabicum

მუნა 534. 3732. ქეცი—წვრილმუწუკებიანი მსხილი. მასვე უწოდებენ თავვის ყვავილს. 5. თავვის ყვავილი.

მუმრულანი 88231. 40533 მუმრულანი კორექტ. შეტომა (სპ. მუმ „ცვილი“ და სპ. რულან „ზეთი“) საცხი ცვილისა და ზეთისაგან.

მუნკაშარი 30124. იგივე ამლაჯი. არ. ზმნისაგან ყაშარა—მან გააძრო ტყავი, ან კანი გააძრო. აქედან მუკაშარ ან მუნკაშარ—გაფტქენილი, კანშემოცილი, ტყავ-გამძვრალი. აგრეთვე ჩენჩო-შემოცილი მუხედოს, ან ცერცვის ღერო

მურა 24035. 37130. 37626 (სპ. მურა და მუნგი—Plumbum Oxidatum...)

მურდუმაქი მურტის ფურცელი.

მური 5521. 665. 7028. 7439. 8023 (ბერძ. მურრა, არ. მურა) სურნელოვანი ფისი, ხის გომფისი. ხისაგან Balsamodendron Myrrha.

მური არაბი 8520. 5. მური. Gummi Arabicum.

მური მაქი 22434. იგივე მურდუმაქი. მურის ფურცელი.

მურის ზეთი Oleum Myrrhae.

მურის ფურცელი Herba Myrrhae.

მურტი იგივე მურდი, ან მორდი. Myrtus.

მურტის ზეთი Oleum Myrthi.

მურტისა თესლი Semina Myrthi.

მურტის მარცვალი მირონის, ანუ ფშატის მარცვალი. Semina Myrthi.

მურტის სახმელი 7019. Syrupus Myrthi.

მურტისა წვენი 3734, Succus Myrthi.

მურტიბი 2020—27 (არ. მურტიბ) მუსიკოსი, ან მომღერალი. მგოსანი, კარგი დამკვრელი და მომღებნი. მურტიბინი mala lectio: უნდა იყოს მურტიბნი.

მურტალი 252, 3, 4 და 5 ნ. და შემდ. 5013. 5837 და 38. სისხლი.

მურტიბი 10811 ცხელება.

მურტალი 556. mala lectio: უნდა იყოს მუყლი. 5 მუყლთან.

მურფარები 5. მურფარანი.

მურლაბი 4919. 6311. და 24 (არ. მუყალიბ) გარდამქცევი, გარდამქმნელი. აქ კი წამალია აღმდგენელი და ნერვების დამამშვიდებელი. შდრ. ფრან. regeneratrice.

მურლაბი მათბუხი მუფდისა 6015. მუფდი მკურნალის სახელოდებდა უნდა იყოს.

მურლაბი 4920. კორექტურული შეტომა, უნდა იყოს „მურლაბი“.

მურალი 3137. იგივე მუყლი აზრაყი.

მურალი 3135. 5414. 556. 6419. 655. 6913. 7432 (არ. მუყლ, ან მოყლ) ერთგვარი ფისი, ხის წებო, გომფისი. შდრ. მური Gummi.

მურალი აზრაყა. 5. მურალი აზრაყი.

მუცლი აზრაყინ 414. 6726 (არ. სპ. მუცლი აზრაყ) ლაგვარდის ფერი ან მოწითალო ფისი. Gummi Resina Bdellium მცენარისაგან Heudelotia Africana Guillemet Perottet.

მუშამას ღვინო 9732. ველის, ანუ ბარის, ღვინო. „...და შემდგომად მისა აიღო ღვინო ძუელის ძუელი; და იყოს ზეგნისა და არა მუშამასი“ 9731—32. მუშამა—უდაბნო, ველი, ბარი.

მუშთარი 3722 (არ. მუშთარი) იუპიტერი—ცთომილი ვარსკვლავი.

მუშკი 3188. 9733 (არ. სპ. მოშქ. ან მუშქ, ბერძ. moschos-იდან წარმოებული) Moschus—მუსკუსი.

მუშკისა ყურსი 2898. იგივე ყურსი მუშკისა, ანუ მუშკის ტაბლეტი, ანუ მ. კვერი.

მუშკი ხალისი 9733 (არ. სპ. მუშკი ხალის) წმინდა. შეურვენელი. სადა, ნამდვილი.

მუხუღო 4428. 43821 (სპ. ნუხუდ, იგ. მნიშვნ.) Cicer Arietinum L.

მუხუღოს ფქვილი Farina Ciceris.

მუხუღოს ფურცელი 37719. Folia Ciceris.

მჭავანი 5926. კანის ავადმყოფობა. Scabies მღებართა ენდრო, ანუ ენდრო მღებართა 7122. ენდრო ბალახია, რომლისაგანაც მიიღება წითელი საღებავი. Rubia Tinctorium L.

მღებართა კალის ქვა 38132 ცნობილია.

მღერი 4215. ნ. მღერი.

მღიარნი დანაყარი, მუწუკი.

მღიერი 813. 15. და 20 3731, 32 და 33. 5926 681. იგივე მღერი, ქეცი, ან მუნი წვრილ მუწუკებიანი. მწვავე ფხანა—ქავილს იწვევს. Eczema.

მყდარი თავისუფლად, მყუდროდ. ბუდე მყდარი გამოვიდეს.

მყინვარი შაქარი შაქრის-ყინული ანუ შაქრიყინული.

მყრალი ნერწყვი 6211—12. ქრონიკული პლევრიტიანის ამონახველის მყრალი სისველე მშუენი შემარგო.

მშუენე მაშენე.

მჩვარი 6410. წამლის გამოსაკრავად საჭირო.

მძოფარი 42636. თმის მაცვენია იგივე მძოფარი: ნ. საბა.

მწარე ნუშის ზეთი ცნობილია.

მწვანე გუნდა ცნობილია.

მწვანე თუთია ცნობილია.

მწოე 193. მწვავე მწოედ 5737.—სიმწვავეთ, მწვავედ, ატკივებით.

მწოფე 2629. 4420. 476—7. მწარე.

მწოხრი სალამო ქამი, ბინდისი, სალამორელი.

მწყაზარი 1724 და 26. დინჯი და მოხდენილი, შესახედავად კეთილსასურველი.

მჭამელი ძვლის ქლექია. t. b. c.

მჭახე 617. ცხარი, ცხარე, მოძმარებული.

მხალი საკმელი ან საკვები მცენარეულობა

მჯდომი 1836, 23, 31, და 35. 191, 11, 15, 21, 24, 27, 30 და 37. 202, 4, 9 და 12. 5839. სიმსიენე, მუწუკი,—მეტწილად ავთვისებიანი.

მჯიღვი მუტა.

მათილ 3216. წამ. შხ. Venena.

6

ნავთის მარილი 6516. ცნობილია.

ნავთის მური ნავთის მკვარტლი.

ნავდველი 1214, ან ნავლუელი 923 და 26. ნალველი.

ნავლუელი 923 და 26. ნალველი.

ნაზლა 523—33; 2826. 6115 (არ. ნაზლა) სურდო, ანგინა, კატარი, გრიპი, ანთება. სიცხის დანაყარი თეთრად ენახე:

„და თუ ენახედა ნაზლა ეკრას“ იღო 716.

ნაკიდები ყურძენი 4431. აკილი ლელერჭხე, ან მკედხე, ძენი, გამომშრალი დული.

ნაკრტენი 519—10 ან ფრთა.

ნალუბადან 3512. ძალუკია.

ნამლა 37915 (არ. ნამლა) საკ. კინკველი. აქ კი—წითელი ან ყვითელი ფერის მღერი, წვრილი მარცვლივით დაყრის ხშირად და ახლო-ახლო და, ხშირად, ერთადაც შეიყრება და ადგილსაც იცვლის ხოლმე.

ნაწყენად 7920. mala lectio: უნდა იყოს ნაწყენად: „ნამყენად (?) რომ იყოს ბევრის კამისაგან“.

ნახა 34813. 44216 (არ. ნა'ნა, ან ნა'ნად) პიტნა, იბრიმნიხი. *Mentha Piperita*. **ნანის თესლი** *Semina Menthae*.

ნანაუა 6519—20 და 29. 29811. ნ. სონიჯი, ან სოლინჯი. *Nigella Sativa L.*

ნანხვასა თესლი *Semina Nigellae Sativae* ნაუფი 6210 და 13. ფიჭვის კაკალი; ნაუფი გაჭურცნილი 6213. ნ. გაჭურცნილთან. ნაუფი გაჭურცვილი 6220. ნ. ნაუფთან. იგივე ნაუფი გაჭურცნილი

ნარგოზი 4276 (სპ. ნარგის) იგივე ნარგოზი. *Galendula Officinalis L.* ნარგოზ-ში სპარსული ს-ანის ადგილას ზ-ენის გაჩენა. ქართულში, განაპირა ს-ანის ზ-ენად ბუნებრივი გადაქდებდა.

ნარგოზის ზეთი 4275. *Oleum Galendulae Officinalis*.

ნარგისი ნ. ნარგოზთან.

ნარდანგი 44226. mala lectio: უნდა იყოს ნარდან, ან ნარდანა ბროწეულის მარცვალი: ნარ-ბროწეული, დააა-მარცვალი. ნ. და შდრ. აქვე ნარდინთან. ნ. აგრეთვე: **იღლ 716b:** ნარდანგთან.

ნარდინის ზეთი 26834; აქვე **ნარდინისა ზეთი 36** (ბერძ. ნარდოს, სპ. ნარდინ, resp. სპ. ნარდან—იგივე **ნარდოსი** ანუ **ნარდი**) სურნელოვანი მცენარე, ან ამავე მცენარის ზეთი: *Oleum Nardi Indicae* მცენარისაგან (საკ. მისი ყვავილისაგან) *Nardus Indica Seu Spica Nardi*.

ნარდინი mala lectio: უნდა იყოს ნარდანი (სპ. ნარდან იგივე სპ. ნარდანა) ბროწეულის მარცვალი, ანუ ბროწეულის მარცვლებიანი გურგუშალი. *Semina Granati*.

ნარდნის ზეთი 4030—31. იგივე ნარდინის ზეთი. „ნარდნი“ სწორი რედუქტირებული ფორმაა სპ. ნარდან-ისაგან.

ნარმუშკი 2494. ნარი და მუშკი ერთად რეული

ნასორი 2228. 22833 (არ. ნასურ, resp. სპ. ნასორ) საკ. ნახვრეტი, ღრუ, ფულურო.

1) ტანიდან სადენი ადგილი, ანუ ბუასილის ღრუ. 2) პოლიბი ცხვირში (მედ). ნ. წსლ 320 ნასორთან. ფრ. *polype*. ბერძ. *Polypus*-ისაგან.

ნაფაზი 2830 44520 (სპარ. ნაფას) სულთქმა, ასთმა, ხრინწი. სულის ხუთვა: „თუ სული უგუბდებოდეს ნაფაზისა ნიშანი არის“.

ნაღაშთი უცნობი წამალია.

ნაცარი 8525. ნაცარი ცეცხლისაგან: ნ. აქვე **შერცხალთა ნაცარი 8536—861—6.** მერცხლის მაჯუნში ჩასართავად. ამას გარდა ნაცარი იხმარებოდა ნაცერი ის ანუ განაცერი ის მნიშვნელობითაც.

ნახუნა (ნახუნა mala lectia) თვალის ტკივილია (სპ. ნახუნა — თვალის სენია, თეთრი წინწყალით თვალში ხედვის დროს).

ნაბოლითა მოღუღებული.

ნები 823. 1915. 3430. ხელის გული.

ნეზვი დედალი ცხვარი, ღორი და მისთანანი.

ნეიშო 34730. საკმელი მცენარე, მწვანელი.

ნეკი გვერდის ძვალი. mala lectio: უნდა იყოს ნეკი.

ნესვი 6119. 6830—31. ან **ნესუი 45512** *Cucumis Melo*.

ნესვია თესლი 6119. 4471—2. *Semina Cucumeris Melon*.

ნესვის თესლის გული 6830—31. სუფთად კანშემოცილი თესლი ნესვისა.

ნესტუი 813. ხვრელი სხეულის ნაწილში, როგორც მაგ. ცხვირში და სხვა.

ნესუისა ტყავი იგივე ნესვის ქერტი. *Cortex Cucumeris Melonis*.

ნიახური 6116. 43923. 44233 (სომხ. ნესურ) იგ. მნიშვნ. *Apium Graveolens L. S. Apium Petroselinum L.*

ნიახურის თესლი 6116 და 19. 6315. 6629.
 708 და 83. 7929. *Semina Apii Graveol.*
 ნიახურის ფურცელი *Herba Apii Gra-*
veol.
 ნიახურის ძირი 6080. 6117. *Radix Apii*
Graveol.
 ნიახურის ძირის ქერქი *Cortex Radicis*
Apii Graveol.
 ნიახურის წვენი 698. *Succus Apii Gra-*
veolens.
 ნიახურის წყალი 6532—33. 7010. 711.
 8231. *Aqua Apii Graveol.*
 ნიგვზის ზეთი 28824. 4420. *Oleum jug-*
landis Regia.
 ნიგვზის წვენი *Succus Juglandis Regia*
 ნიგოზი 7482: ნიგვზის ხის კაკალი: ბერ-
 ძული ნიგოზია. *Juglans seu Nuxjuga-*
lans L.
 ნიგუზის ნუბანი ნიგვზის გული ანუ ნიგვ-
 ზის მარცვალი, ღენჭებ-შემოცვლილი.
 Орешенка.
 ნიკრისი 2738; 291; 5322. 6617 (სპარ. ნე-
 კრეს) თითთა და ფეხის ტკივილი. რუს.
 Иогарра.
 ნილი ინდიგო *Indigo*, ლურჯი საღებავი
 მცენარისაგან *Indigofera L.* ხმარობენ
 წაშლადაც.
 ნილოფარი 635 (არ. სპ. ნილუფარ, ან სპ.
 ნილოფარლოტოსი) წყლის სოსანი, *Del-*
phinium L.
 ნილოფარისა შარაბი *Syrupus Delfinii.*
 ნილოფარის ზეთი *Oleum Calami*, ან
Oleum Delfinii.
 ნინოფარი 264—5. *mala lectio*: უნდა
 იყოს—ნილოფარი.
 ნინოფარის ზეთი *mala lectio*: ნილოფარის
 ზეთი.

ნინოფარისა ზეთი *mala lectio*: უნდა
 იყოს ნილოფარისა ზეთი.
 ნინოფარისა ყვავილი *mala lectio*: უნდა
 იყოს ნილოფარისა.
 ნინოფარისა ძირი *mala lectio*: უნდა
 იყოს ნილოფარისა ძირი. *Radix Delfi-*
nii.
 ნიორი 4413. *Allium Oleraceum L.*
 ნიორის წვენი *Succus Allii Oleracei.*
 ნიუკა მხალი 17632. ნიუკა-ქალაქოდა
 (საბა).
 ნიუკოისი 305. m. l. ნიკრისი იგივე ნეკრესი.
 Иогарра. ნ. აქვე.
 ნიშადური 3704 (არ. ნიშადურ—იგ. მნიშ.)
Ammonium Chloratum.
 ნიშახტაკი 6230 (სპ. ნიშახტაჰ, resp. ნი-
 შახტაგი) სახამებელი, კრახმალი. *Ami-*
lum Tritic.
 ნიშახტაკი დიკისა 8610—11 *Amilum Tri-*
tici ანუ *Amilum Panis.*
 ნიხლა 37019. სენი, რომელიც იწვევს თმა-
 სა და წვერში ქავილს. ნ. და შდრ. ქა-
 სრი და ყუმალ-ყამალი ცალკ-ცალკე.
 ნომდარუ 28314 (სპ. ნომდარუ) ანტიდო-
 ტია. ნ. აბულ. შულ. I. 821.
 ნუტლი იგივე ნუტული ნ. წსლ 321:
 „თავსა წყლითა ნუტული უყოს“, ბანება
 დაბანა.
 ნუში 735 (სომხ. ნუშ იგ. მნიშ.) *Amygda-*
lus Communis L.
 ნუშის გული 29636. ცნობილია.
 ნუშის გულის ზეთი 29636. ნ. ნუშის
 ზეთი.
 ნუშის ზეთი 788 4422. 502. 5668, 5735.
 617. 37713. *Oleum Amygdalarum.*
 ნუში ტკბილი 6218. ცნობილია.

მ.

ოღენოდენი 6835. რამის ოღენად ნაწილ-
 ნაწილ...
 ოღოში უმწიფარი ხილი, მარცვლეული,
 ან ხორბლეული. ნ. იდლ 27222, 53813.
 ნედლი სიმინდის აბრით.—„ვინცა ოღო-
 ში კამოს“.
 ოხარ 3518, მე-5 თვალის ფარდავი.

ოხპი 632; 124; 2619 (იგივე არ. ადას და
 სპ. ნარსაქ) წერილობარცვლებიანი ლო-
 ბიოს მაგვარი მცენარე, ცეცქა. ოხპისა-
 გან გემრიელი შეჭამადი მზადდება.
Ervum Lens L.
 ოხპის შარაბით 2619. ოხპის წვენი, ანუ
 ნახარში, შაქრით, ან თაფლით.

ოხსის წყალი 8531. Aqua Ervi.
ოხტატობა 3010. დახელოვნებულობა.

ოქროსა წიდა 21433. ოქროს შენადნობი.
ოყნა 19322. 43423 (არ. ჰოყნა „კლისტი-
რი“) იგივე მნიშ. მოთადილი ოყნა 19322
ზომიერი ოყნა (არ. მოთადილ „საშუა-
ლო, ზომიერი“).

ოშინდარი 42616 და 18. ოშინდრი 17626.

პატრუკი 2423 და 37. 251 და 7. 1) ფილთა.
მოსხოდ შეგრეხილი ბამბის ძაფი სან-
თელში, ან კრაქში, ჩასატანებელი მო-
საკიდებლად და ასანთებად. 2) უკანა
კარში (გვამში) შესადები სანთელი.
Supposit.

პეგში 6325—26. 758 და 9. 5. პეშეთან.

პეშე 5. პეშეთან.

პერული 5527. 8034. ქაფი, პერი, დუჟი.

პერულუმობილი 5527. 6211. ქაფუმობილი

პეშე 6016. ხელის ერთი კვანჩხი, რო-
გორც წონის ზომის ერთული (პრიმი-
ტიულია), კონჩხა (ფშაური). კულგ. პე-
შე იგივეა. 5. აქვე.

პილპილა 6931. ან პილპილი 4427 (სპ.
ფილფილ იგ. მნიშ.). Fructus Piperis
Albi et Nigri.

ჟამი 533. 3322. საათი, დრო (სომხ. ჟამი
„დრო, საათი“).

ჟამ-ჟამ დრო და დრო.

ჟამ-ჟამად 6711. დროგამომწებობა:

ჟანგარა 253 (სპ. ზანგარ) Cuprum aceti-

იგივე ავსანთინი. მცენარეა. 5. ავსან-
თინთან.

ოშინდრისა ზეთი 42616 და 19. 5. ოშინ-
დართან იგივე ავსანთინის ზეთი Ole-
um Absinthii მცენარისაგან Artemisia.
Absinthium L.

ოშინი 16113. მღებართა ქვ. ამას ჰქვინა
რომე მღებარნი იხმარებენ; კალაქვა.
Kalium Carbonicum.

3

პილპილი თეთრი 5522. 815. Piper Album.

პილპილი შავი 6619. 815. Piper Nigrum
პირდაპირი თანაბარი.

პირილაღე 4423—24. პირიდან.

პირსა წააგდებინებდეს 3710. პირს წაა-
ღებინებდეს.

პიტნა 44223. Mentha.

პიტნა ველური Mentha Campestris.

პიტნის წვენი Succus Menthae.

პიტნის წყალი 6633. Aqua Menthae.

პრახა 6927. Allium Porrum.

პრახის წვენი Succus Allii Porri.

პრახის წყალი Aqua Allii Porri.

პურწყალი 2518. პური და წყალი, ან და
ბროწეულის ან ქერის წყალი პურთან.

ჟ

cum Cristallisatum. ხმარებულთა სამ-
ღებროში და წამლადაც, იგივე ჯანგარა-
ჟანგარო (სპ. ჟალარ) მცენარე ხმარებულთა
სამღებროში და წამლადაც.

რ

რაზიბაშე 46538. მხურვალი წამალია,—
ჰშეელის ხორცის სიდამპლეს, დაბევილ
ადგილს და შედის აგრეთვე კრილობის
მკურნებ მალამოში.

რაბუ 22430. შიგნით მჯდომის გამოსვლა.

რაზიანა 3133. 6316 და 29. 43930 (სპ. რა-
ზიან ან რაზიანა) ბოსტნეულთაგანი:
იგივე ქართ. ანდნა, კამა, ან და შიბი-
თი, მისი ფურცელი ცერეცოს ფურცლის
მსგავსია. Anethum Graveolens L.

რაზიანას წყალი 551. 6719 და 37. Aqua
Anethi.

რაზომი 624. 10031. რამდენი: რაზომიც—
რამდენი.

რამად ლხტიბისა 8536. „რომელ არს მე-
რცხალთა ნაცარი“. პირველი ნაწილი
ძალზე წარყვნილია: უნდა იყოს: რამ-
ად-ად-ხატიბისა არ. რამად ramad ნა-
ცარი; აღ—არ. ნაწევარია და ხატიბ—
მგალობელი, მხმობელი, (ღვთის)მეტ.

მერცხალი; ყველა ამისდამიხედვით, დასახელებული ადგილი: „რამად ლბტიბისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი“ აღდგენილ იქმნა ამ სახით: რამად აღხატიბისა, რომელ არს მერცხალთა ნაცარი. ნ. აქვე მერცხალთა ნაცარი.

ჩამანა 3218. შხამიანი წამალია.

ჩახლონი 29682. რამდენიმე.

ჩახთენი 322 რამდენი.

ჩასთენ ფეჩო რამდენნაირი, რამდენ ფერი.

ჩასთონი 2934. 3419. 4923. 5710. რამდენი, ან რამდენი.

ჩასთონი ერთი 4588. რამდენი ერთი.

ვულგალური ფორმაა.

ჩასთონიც 29724. რამდენიც მეტი, რაც უფრო.

ჩასინი 27432. კულმუნო.

ჩასოდნი 216. რამდენი. ჩასოდნი ფეჩად რამდენნაირად.

ჩასუბა 1438 (არ ჩასიბ) თხლე. ნალექი.

ჩაშა 16821. 19617 (არ. რა'შა) კანკალი, ცახცახი, ძაგძაგი მთელი სხეულის, ან მისი რომელიმე ნაწილისა.

ჩეაი 22426. რეჰანი (არ. რეჰან იგ. მნიშ.). Veronica L.

რევანდი 1327. 5323. 665. 30413 (სპ. რავანდ). Radix Rhei მცენარისაგან Rheim Palmatum L. ნ. გრვინდი-გრვანდი mala lectio.

რევანდისინი იგივე რევანდი ჩინი.

რევ ნდისინა 8227—28. mala lectio: უნდა იყოს რევანდი. სინი—ჩინური რევანდი ნ. რევანდი.

რევანდი ჩინი 6015 (სპ. რევანდი ჩინი) ჩინური რევანდი, საუკეთესო რევანდია.

საბაზაზო 308 (არ. ბაზზაზ—ფარჩის გამყიდველზე მანუფაქტურით მოვაჭრე-აქედან საბაზაზო) ნ. ბაზაზთან.

საბამი 30038. მეტნორცა, ხორცმეტი.

საბადილო საფათერაკო, სახიფათო.

საბრამი 82 mala lectio: უნდა იყოს საბრი აბი (არ. სპ. საბრი ჰაბი). Pilulae Aloës.

რევასი (სპ. რევას) (მცენ.) მთის მკაუნა. Rumex Alpina L.

რევაჯი 44820. მკაუნა (მწვ.) ბოსტნეულთაგანი. არის მინდვრულიც. ნ. და შდრ. რევასი ანუ მთის მკაუნა აქვე.

Rumex Acetosa L.

რევაჯის შარაბი 34782. მკაუნას შარაბი.

რევაჯის წვენი ნ. რევაჯის შარაბი: იგივეა.

რიბი ღიბი ცხროა შავი ნალღლისა.

რიმინაი თურქი 21944 რკინის ყუმში ლაქვარდის ანუ ლაპის ლაზულის გასალესავად.

რკინის წილა რკინის ნადნობი, ანუ შენადნობი. Сплав железа, (огарок железа) იგივე რიმაჰანი (სპ. რიმ-ი-აჰან)

Limatura Martis Plumberisata.

როდეს 3525. როდესაც, ოდეს, თუ.

როხამი 3216. შხამიანი წამალია.

რუბი (არ. რუბბ) სიროფი, ტკბილი ნახარში წვენი, მურაბის წვენი, ჯულაბი,

რუბისუხ დაფქვილი 6882. ნ. რუბისი აქვე.

რუბი სუსი 5434. 6815. წამლებში შესარევი ფქვილი სამკურნალო მცენარის მარცვლებისგან.

რუთუბა 44833 (არ. რუთაბ, resp. არ. სპ. როთაბ) ახალი მწიფე ხურმა.

რუდი ნედლი 27910. დარიჩინი.

რუთუბა 46535 (არ. რუთუბათ) სინოტიე, სისეველე, სინესტე, სინედლე.

რუმი აბულდარა ნ. აბურდარა.

რუმული ყელშესაბამი წამალია.

რუსუბი 154—5, 12, 14, 15, 16, 22 და 35. ნ. რასუბა.

რუტობათისა თარჯუჯი (არ. რუტუბათ „სინედლე“ და არ. ზუჯაჯ „ჩიქა“). ნ. და შდრ. წს 2424.

რუჟა 5131. იგივე რუჟა ნ. აქვე.

ს

საბრი 1327. 5232. 5317. 5417, 5611. 6314. 707. 7423 და 27 (არ. საბრი) ალოის მწარე წვენი, იხმარება წამლად. Alöe.

საბრის კუეტრი 5524. ნ. საბრის კულრი.

საბრის კულრი 666 და 20 და შემდ. ნ. საბრი კულრი.

საბრი უსყუთარი 5427. 6726 და 84. Aloës lucida.

საბრიყანა 3181. იგივე საბრი.
 საბრი ყუთარი 5417. ყვითელი საბრი.
 საბრი ყუთარი ან ყუტრი ნ. საბრი ყუ-
 თრი.
 საბულა 20317 თვალის ტკივილი.
 საგებელი 2037. ქვეშ საფენი, ქვეშაგები.
 ხაგონებელი 4932. საფიქრალი, სანაღვლო,
 სადარდელი.
 სადა ზიქანგუბინი წმინდა და შეურევნე-
 ლი ძმარ-თაფლი, ანუ სირქანგუბინი.
 სადაგი უბრალო, სადა (სპ. სადა, ან სა-
 დაგი ივ. მნიშვნ.).
 სადაფა, 44638. Rutha. კნინობითია სიტ-
 ყვისაგან სადაფი (არ. სპ. სადაფ—მარ-
 გალიტის ნიჟარა).
 სადაფი 6931. სადაფა ბალახია. Rutha
 Gnaveolens L.
 სადაფის ზეთი Oleum Ruthae.
 სადაფი მინდორული Rutha Campestris L.
 სადაფისა ფურცელი 28824. Herba Rut-
 hae.
 სადაფის წვენი Succus Rutae.
 სადაფის წყალი Aqua Rutae
 სადაფი ინდი 7930 ნ. სადაფი ჰინდი.
 სადაფი ჰინდი 8030 (არ. სადაფ. „ნარდოსი“
 და სპ. ჰინდი „ინდური“) ინდური ნარ-
 დი (მცენ.).
 საერო პური 16234 შდრ. წსლ 323: ინმარე-
 ბა საეკლესიო პურთან დაპირისპირებით.
 სავათი 43128. შდრ. სა'ვათ, ან სა'ვა უი-
 ვკავი. აქ კი სავათი—*Арохва* ან *Ду-
 дак*. Otis tarda L.
 საზამთროს გული საზამთროს თესლის
 გული Semina Cucumeris.
 საზარდული 34828 და 28. 1) აქ—საპარცავი
 ანუ საპარსავი 3486. იგივე ბარკლის
 სადრეკი პატარა მუცლის ქვეშ. 2) თია-
 ქარი, ანუ ფუში.
 სათაგვე ძაღვები ფეხის ძარღვებია.
 სათარა, სუუთ, ან სუთი იგივე თოფალა-
 ზი, ანუ გარეული პიტნა. Mentha Ar-
 vensis L.
 სათარი 19630. ხარდალი, მდოგვი. უნდა
 იყოს იგივე არ. სა'თარ სამი სხვადა-

სხვა მნიშვნელობით: სათრ, სათარი და
 სათარას სახეებით.
 სათკეთა 19635. საითკენაც, რა მხრითაც,
 (ტკივილს გრძობდეს)
 სათრ 8830. ნ. და შდრ. სათარა, და საი-
 თარა: საკ. არ. სა'თარ კელიავი, ქიმა-
 ნი, ანუ სირა. ნ. და შდრ. აქვე სა-
 თარი.
 სათხევარი წამალი პირსაღებინებელი.
 საითარა სურნელოვანი მწვანელია დარი-
 ჩინივით, ან გარეული პიტნა: ნ. და
 შდრ. სათარა.
 საინ 3511. ძარღვები.
 საირანობა 23217. ნ. სეერანი, ანუ სეირანი
 აქვე: „საირანობასა და აბანოშიგა საქმე
 რამე ექნას“.
 საკმელი 71. 1220 254—ნ. ფისია: ხისაგან
 Cistus Creticus L.
 სალა 382—384 მოძრავი კუს სიმსივნე.
 სალი ქვა ძალიან მგარი ქვა.
 სალიბ 3511. (არ.) ძარღვია.
 სალიხა 5426. 5520. 6035. 6316. 8023. Ra-
 dix Salep მცენარისაგან Orchis Mo-
 rio L.
 სალმობა 332. 834. 91 629. 7027. სენი, სა-
 ტკივარი, ქირი.
 სალხაელის თესლი 6214. mala lectio:
 უნდა იყოს სელის თესლი. Semina Lini
 სამუქფო სამაგიერო, ბადალი. „მისი სა-
 მუქფო აბულლარა არის“.
 სამყები წებოები. ეტიმ. ნ. სამყთან.
 სამყი 1424 (არ. სამლ) წებო, ფისი, გომ-
 ფისი, გუმმი. ნ. სამყი არაბი აქვე.
 სამყი არაბი 6830. 7129 721 (არ. სამლი
 არაბი) Gummi Arabicum—განზმარი
 ფისი მცენარისაგან Acacia Tortilis
 Hayne.
 სანანებელი 1217. ნ. სანელბელი.
 სანგი არამანი იგივე სანგირამანი რკინაა.
 სანდალი 2876. 2934 (სპ. არ. სანდალ) სა-
 ნდლის ხე, აქ ორფერი სანდალი თეთ-
 რი და წითელი Santalum L.
 სანდალი თეთრი 752—8. 28923. Santa-
 lum Album.
 სანდალი წითელი Santalum rubrum.
 სანდალოზი ნ. სანდარღ ზი.

სანდაროზი 3133 (სპ. სანდაროს) ყვითელი
 წებო. ყვითელი გომიზი, ყვითელი (ფე-
 რი) საზოგადოდ. ნ. წსლ, 324.
სანდარუზი იგივე სანდაროზი ნ. აქვე.
სანდლის შარაბი 28218—19. *Syrupus Sa-
 ntali*.
სანელეგელი 1218. საკმლის შესანელებე-
 ლი სუნნელი: კოჭა, პილპილი და მის-
 თანანი. ნ. სანანებელი.
ხანჯაფილი ნ. ხანჯაბილი.
საოქრომჭედლოს ქოთანი ოქრომჭედელთა
 სახმარი ქოთანია.
საპარსავი იგივე ბოქვენნი, შარდის ბუშ-
 ტის ყელი, რომლის გარეთ ტანის კანი
 სარცხვენელი ასოს გარშემო ბალნით
 არის დაფარული. აქედან საპარცავი.
საპონი 3218. იგივე ლათ. *Sapo*. აქ სამ-
 კურნ. საპონი.
საპონის ქვა: უნდა იყოს საპნის ქვა. გა-
 ქვავებული საპონია.
სარა. ან **სარი** 19230—23. 1932 და 5 (არ.
 სარ') ეპილეფსია, ბნედა. *Epilepsia*
 (მედ). ნ. სარი აქვე.
სარატანი 3825 (არ. სარატან): 1) კიბო
 კირჩხიბი. 2) მედ. ავთვისებიანი, ფიც-
 ხელი, ფრიად უწყალო სენი, რომელ-
 საც აგრეთვე კუს უწოდებენ. *Carcino-
 ma*—კიბო, ანუ კუ (საშინელი სენია).
 3) ზოდიაკალური ნიშანი (ასტრ.) კირ-
 ჩხიბი, ანუ სარატანი.
სარატანისა მათუხი 13126. ნ. ცალკ-ცალ-
 კე სარატანი და მათუხი.
ხარგებლიანი 6510. სასარგებლო.
სარი 16821 (არ. სარ') ეპილეფსია, ბნედა
 (მედ.). *Epilepsia*.
სარხამი 7922 (სპ. სარსამ, სარ „თავი“ და
 სამ „ანთება“) თავქედი, ტვინის ანთება.
 ნ. წსლ და იდლ სარსამთან.
სარო 41721 (სპ. სარვ) სარო, ანუ კვიპარო-
 ზი. *Cupressus*. ხე, მიძღვნილი პლუტო-
 ნისადმი და ხმარებული მკვდრის დასა-
 ფლავების დროს პროცესიაზე. *Cupre-
 ssus S. Populus Nigra L.*
საროს ფურცელი *Folia Cupressi, seu
 Populi Nigrae*.

სარქა 3517. მე-2 თვალის ფარდაგია.
სარქველი თავდასახური ჭურჭლისა.
სარციონი 5218. *mala lectio*: უნდა იყოს
 საყმუნია.
სარცხვენელი 44429. დედათა; ან მამათა
 სასქესო ასო.
სარჯელი 318. შრომა-ჯაფა, შრომა, გა-
 რჯა.
სასარტყლედ; წელია: „სასარტყლესა ქვე-
 მოთ“.
სასთაული 2416. ბალიში.
სასლიური, ან **სისლიოზი** იგივე სისალი-
 უს. ნ. იდლ 721b. დიცი, ან მისი: ლესლი:
Heracleum Spondileum L. დიციის თე-
 სლი წამლად იხმარებოდა.
სასრევი 35222. სალესავი ქვა, ქასური ან
 მაქური.
სახუმადი სასმელი.
სახული 95. სასუნთქი, სულის მოსათქმელი
სატაცური 30434. იგივე სპარჯა. *Radix
 Asparagi* მცენარისაგან *Asparagus
 Officialis L.*
საურავი 778. საზრუნავი, სადარდელი,
 საფიქრალი, სამწუხარო, ან სადარდე-
 ლი რამ: „ვის საურავი და შეჭირვება
 შეექნას“.
საურავნი ნ. საურავთან.
საფა 37414. (ასაფა *mala lectio*): 38530
 და 38. 44233. თავის კანის სიწყლულე
 (დაწყლულება) თავის ქერტლის და-
 ძველებსაგან, ან თავის კანის უსუფთა-
 ობისაგან. ნ. და შდრ. წსლ 324b: სა-
 ფა.
საფათერაკო 912. 3012 და 33. 5017 (ფუძე
 სპ. ფათერა—ფათერავ ზიფათი, უბე-
 დურება, ხლათი, ცბიერება) საშიში,
 სახიფათო.
საფარჯალი 27034. 30520—21 (არ. საფარ-
 ჯალ) კომში, ბია.
საფინის ძარღვი 16031 და 32. ვენაა კო-
 კის ახლოს.
საფირ სენია.
საფნიდი იგივე სფანიდი.
საფრა 724. 128 (არ. საფრა) ხაფრა, ყვი-
 თელი ნალღველი.

საფუფარი 43520 და 22. იგივე საფუარი.
 პური ცომის ასაფუებელი, ანუ ასაფუ-
 ვებელი.
 საქბანჯი ნ. საქბინაჯი.
 საქბინაჯი 5521. ნ. საქმინაჯი.
 საქთა ანუ სექდა 16821 (არ. საქთა)დამ-
 ბლა, ბნედა, გულის წასვლა. ნ. წსლ
 324 საქთასთან.
 საქმინაჯი 6316. ატმის ხის ფისი. Gummi
 Persicorum.
 საქმინაჯი 665. იგივე საქბინაჯი, ხმარო-
 ბენ წამლად.
 საღებავისა გული სამღებრო მცენარის
 თესლი.
 საყამუნია 627. 6826. resp. საყმუნია
 68—4. 1212 და 18. ან და: ნ. საყმონია.
 Gummi Resina Ssammonium მიიღე-
 ბა ხისგან Convolvulus Scammonia
 L. შდრ. აქვე მამუდა.
 საყანუნი 82. mala lectio: იგივე საყ-
 მუნია.
 საყანყური ანუ სიყანყურა 46628 (ბერძ.
 არ. საყანყურ, ან სპ. ისყანყურ) ერთ-
 გვარი ხელიკია, თევზის მსგავსი. მისგან
 ამზადებენ წანალს, რომელიც იხმარება,
 როგორც Aphrodisiacum-ი.
 საყმონია ნ. საყმუნია, ან საყამუნია.
 საყმუნია 68—4. 1212. 3137. 3218. 5212—18
 და 22—23. და 53. 54 და შემდეგი. 5535
 5611. 5922. 6310. 647., 9 და 11. 6518.
 709. ნ. საყამუნია.
 საშო 423. 7025. საშვილოსნო, ანუ საშვი-
 ლო ბუდე. ნ. და შდრ. აქვე საშობო.
 საშობო 421. იგივე, რაც საშო. ნ. აქვე
 საშოსთან.
 საჩინო 5516. დასანახავი, აშკარა.
 საჩინო რჩეული, თვალსაჩინო.
 საცოხნე 678—საღეჭელი, ან საცოხნელი
 ყბები. ნ. საცოხნელი.
 საცოხნელი ყბებია.
 სახვრეტელი სახვრეპი, სუპი.
 ხახხარი 594. 8625. სხეულის ნაწილის სა-
 დრეკი, ან გადასახსენი.
 ხაჯი 3201 და 9. 32113. მუცლის ყვანა,
 სისხა.

სეერანი, ანუ სეირანი (სპარ. სეირან, ან
 სეერან) გასეირნება, გარება გარეთ ეხო-
 ში, ან ბალ-ბოსტანში. ამ ტერმინს
 ხმარობს პოეტი მეფე თეიმურაზ მე-II.
 ნ. მისი „სარკე თქმულთა“: ანთოლოგია
 ტ. II, გვ. 167, სტროფი 65, ტაეპი 3:
 თან გაჰყვეს მასპინძელიცა სიძესა „სა-
 ერანშია“ უნდა იყოს სეირანშია, ან სე-
 ერანშია.

სეცდა 329. 432. 616 და 35. 732. 810. 1 12.
 1215. 2036 2822—23. 5917. 6329 (სპ. სა-
 ვდა) შავი ნალველი, მალახოლია, ანუ
 მელანქოლია. ძველი მედიცინის მოძღვ-
 რებით, ერთი იმ ოთხ სითხეთაგანი,
 რომლებიც შედიან ადამიანის სხეულის
 შედგენილობაში. ასეთებია: 1) შავი ნა-
 ღველი, ანუ სეცდა; 2) ყვითელი ნალვე-
 ლი, ანუ საფრა; 3) სისხლი და 4) ნა-
 ხველი.

სელი 6215, 4383. Linum Usitatissi-
 mum L.

სელიმას ძარღვი მარცხენა წელის ნეკსა
 და არა თითხა შუა ძარღვი.

სელის ზეთი Oleum Lini.

სელის თესლი 6427 და 29. 7483. 6315.
 Semina Lini.

სელის ღაბა ნ. ღაბა აქვე. სელის გული,
 ან გამონაწური, გამოწურვილი, გამო-
 ნახადი წვენი. Succus Lini.

სელის მჩვარი მჩვარი სელის ტილოსაგან.
 ხენის უფალი 29519 და 33. სენის მექონი,
 სენით შეპყრობილი.

სეფისტანი 6318. ნ. სეფისტონი.

სეფისტონი 6421. ან სეფისტონი—მარწყ-
 ვი. Fragaria Vesca L.

სექდა 16821. იგივე საქთა. ნ. აქვე საქთა-
 სთან.

სელნელისა ყვავილი უცნობია.

სვილი—ხაკოს რომ შრატის დარჩება.

სვინტრი 4634. Polygonatum multifo-
 rum All.

სვინტრის ძირი 8713, აშუაუული (?). Radix
 Polygonati multiflor.

სიავტაბ 3217. შხამიანი წამალია.

სიასამური 42219 (სპ. სუსამური) კვერნა, ჩრდილო ამერიკის ცხოველი, ძვირფასი ბეწვეული იცის. სამური. ხაზიდი. **სი-ბიან.**

სიბიხთანი 611 და 23. იგივე სეფისტანი, ან სეფისტონი, ანდა სეფისტონი.

სიემჭული წამლის სახელწოდებაა.

სილი (არ. სილ) კლექი „ფილტვისა სიწყ-ლულე“ წსლ 325.

სიმინდი Zea Mais L.

სიმინდის ფქვილი Farina Mais.

სინამაქი 3215 (არ. სინამაქი) ე. წ. ალექსანდრიული ფოთოლი (საფალარათო). ნ. სინამაქი.

სინამაქი 3215. 5631. 5826 და 34. 633 და 25 28930 (არ. სპ. სინამაქი) ალექსანდრიული ფოთოლი, ანუ ე. წ. ფუთფუთას ხის ფოთოლი. Folia Sennae ხისაგან Cassia Lenitiva Bischoff. Cassia Sennae L. Cassia Alexandrina Bauch.

სინგური 39223 და 27 (თურქ. სინგურ) ძალიან წითელი სამხატვრო წამალი, — წარმოადგენს ცეცხლით შეხავებულ ვერცხლის წყალს, ანუ სინდიყს, და გოგირდს. იგივე კინოვარი. **Sinnabaris.** აქედანვე მოკირებული წითელი ფერის სამხატვრო მელანი. ნ. შანქრაფი.

სინგურისა მალამა წითელი 39223. ნ. აქვე სინგური. ერგების ყოველგვარ მჯდომს წითელი სიმსივნის სახით და კბილის ტკივილს; შედგენილობა. ნ. აქვე 39226—30.

სინოტიე 5531. სისველე.

სინოტისა უფალი 5531. სინოტიის, ანუ სისველის მექონი. ნ. სინოტიე.

სინძ 43624 (სომხ. სინძ) კუნელი—ერთგვარი მცენარე, რომლის ნაყოფიც ძალიან წააგავს ზეთისხილს.

სინჯაბი 42225 (სპ. სინჯაბ, ან სპარსულივე სინჯაფ—სინჯაბი, ანუ სინჯაფი) რუხი თავის ფერი თრითინა. ცხოველია მორღნელთა ჯიშისა.

სინჯითი 5633. 5913. ნახე სინჯიტი.

სინჯიტი 725 და 34 (სპ. სინჯიდ) მცენარეა ერთგვარი — **Грудная ягода.** იგივე ფშატი.

სირხიშტი 5917. mala ectio : უნდა იყოს შირხიშტი; ნ. აქვე და შეად. იდლ 721: სირხიშტი.

სირჯიკის მარცვალი მარცვლიანი სამკურნალო მცენარეა.

სისხა1 6333. 727. 7427. 7521. მუცელა. ფალარათობა. სისხლით, დიხენტერია.

სისხა2 30318. „წყლის თხოვასა ჰქვიან“ ალბათ, კუჭის სიმხურვალისაგან გამოწვეული წყურვილი იგულისხმება. შდრ. არ. ისთასყა.

სისხლკორძი 5927. ამობურცული გამაგრებული სისხლიანი მუწუჯი—წითელი სიმსივნის, ანუ მჯდომის სახით.

სიფისტანი 5823. ნ. სიფისტონი.

სიფისტონი 5333. 601. 6335. მარწყვი **Fragaria Vesca L.** ან მარწყვის თესლი **Semina Fragariae Vescae.**

სიქანგუბინი 43 721. და 30. 5015. 5119. 45015. იგივეა, რაც **სიქანჯაბინი** საკმარათად: გამაგრებელი სასმელი, სიროფი ძმრისა და თაფლისაგან. ნ. და შდრ. არაბიზირებული ფ. **სიქანჯაბინი,** ანუ უფრო სწორი **სიქანჯაბინი.**

სიქანგუბინი ბუზურ თესლებით შეხავებული ძმართაფლი.

სიქანგუბინის წყალი ნ. სიქანგუბინთან.

სიქანჯაბინი 2121 (სპარ. სიქანჯაბინ) იგივეა, რაც სიქანჯაბინ, სიროფი ძმრისა და თაფლისაგან.

სიქანჯაბინი იგივე სიქანჯაბინი. ნ. სიქანჯაბინთან აქვე.

სიქანჯაბინი იგივეა, რაც სიქანგუბინი, ან სიქანჯაბინი.

სიყანყური 46623 (ბერძ. არ. საყანყურ, ან სპ. ასყანყურ) ერთგვარი ხელიკი, თევზის მსგავსი—საშუალებაა სქესობრივი აშლილობის წინააღმდეგ. იგივე საყანყური ნ. აქვე.

სიცოფე გაგიჟებასაც ერქვა.

სიძვა სქესობრივი ახსნილობა.

სიწლო 925 და 32. სიგამბდრე; სიწვრილე, გალუფლობა ნ. და შეად. ი. აბულ. ერლ 383 სიწლოსთან.

სისამე 4012. სინედლე. სობრიყვე, გამოუ-
ცდლობა (d. სპ. ხამ „ნედლი, უმი, უმ-
წითარი, გამოუცდელი“).

სისმე 4624. 4383. სინმელე.

სოდა 43928. ნ. სუდასთან აქვე.

სოდი 2982. თოფალახია ნ. აქვე თოფა-
ლახი.

სოლან ან სოლან 706 და 7. წამალია.

სოლინჯანი იგივე სორინჯანი. ნ. წსლ
325 (სპ. სურუნჯ) სურინჯი, სურიკი. Mi-
nium Rubrum Seu Sandix.

სოლინჯი (ბალ.) იგივე სონიჯი, ან სოი-
ნჯი. შავკაკლა. ცერცვის ბალახი Ni-
gella Sativa L.

სონიჯი 26732. 2995. 44624. ნ. სოლინჯი,
ან სონიჯი.

სოხანი 29711. იგრვე სუსანი (სპ. სოსან,
სუსან იგ. მნიშ.). Delfinium L.

სოხნის ზეთი O'eum Delfinii.

სოხნის ფურცელი Folia Delfinii.

სოხნის ძირი 3746. 36335. Radix Delfinii

ხოდენი წამალია იგივე სოლინი.

სოლინ 40920. იგივე ალთითი. ნ. ჰალთითი.
„სოლინ ალთითსა ჰქვიან“.

სპანის სურბა ისპანური სურმა. უნდა
იყოს ასპანის სურმა. ნ. სურმა.

სპანდი (სპ. ისფანდ, საფანდ) ტეგანი, ანუ
მარიამ საკმელა (მცენ.). ირანში და
ჩვენშიაც მისი მარცვლებით უკმევენ
ხოლმე თვალნაკრავ ბავშებს. Ruta
Graveolens L.

სპანდისა თესლი 5. Semina Rutae, იგივე
სპანდელის თესლი.

სპანდელის თესლი მარიამ საკმელა, იგი-
ვე სპანდელის თესლია.

სპანდელის თესლი 5716—17. Semina Ru-
tae.

სპედაგი ხორცი (საშ. სპ. სომხ. Spitag
(Spitag) ახ. სპ. საფიდ) თეთრი: აქე-
დან სპეტაკი ხორცი—თეთრი ხორცი.

სპეტი ან სპეტა (სპარ. საფიდ თეთრი;
აქედან საფიდაბ უმარული) მინერალუ-
რი სითხე. Spathium Fusibulae.

სპეტი ტყვივისა mala lectio: უნდა იყოს
სპეტი ტყვიისა.

სპეტი ტყვიისა ტყვიის მადანში შემავალი
სპეტი.

სრხვილი, წვრილი მხმლა, მღერი იგივე
სირსვილა, ან სირსვილი, კანის დაავადე-
ბაა. კანის დასიგება.

სხვილი 823. mala lectio: უნდა იყოს
სრსვილი. ნ. სრსვილთან.

სტაფილო 4634. 2958 (ბერძ. იგ. მნიშვნ.).
Daucus Carota L.

სტაფილოს თესლი 34819. Semina Dauci

სტილი 33332. წონის ზომა, რომელიც
33 და ერთნახევარ მისხალს უდრიდა.

სტომაქი 78. 98. 169. 2825. 3018, 80, 81, 36
და 38. 4727—28. 5123—24. 5423—24.
(ბერძ. სტომაქოს იგ. მნიშვნ.).

სუათი სუთი ნ. სუთი.

სუდა 43912 (არ. სუდა) მუცელში შეკ-
რულობა მუცლის სიყაბზე.

სუდა 7228. ნ. სუდი—იგივეა.

სუდი 6620. 7387 და 741. შვრია Avena
Sativa L.

სუთი იგივე თოფალახია. გარეული პიტნა.
Mentha Pulgum L. Mentha Arven-
sis L.

სულაიმი 19037. ძარღვია—ვენა: ნეკსა და
უსახელო თითს შუა არის.

სულასალი (თათ.-არ. სუ „წყალი“ და არ
ასალ „თაფლი“) თაფლწყალი.

სულეიმანი აეთრი თეთრი სულემა. Hyd-
rargyrum bichloratum corrosivum
album.

სულინჯანი იგივე სონიჯი. შავკაკლა,
ჩორაქოთი Nigella Sativa L.

სულის ღება 6226. სუნთქვა. სულთქმა.

სულცი 2: 629 თვალის სენია: ნ. ჯავზულცი.

სუმაყი (სპ. სუმაქ ან და სუმაყ—სუმაქი,
ანუ სუმაყი) მცენარეა ერთი, რომლის
მარცვლებს ხმარობენ საკმელის საკაზ-
მად; მეტი იცის ირანში; წვენი მეავე
აქვს.

სუმაყის წვენი ნ. აქვე სუმაყთან; მეავე
წვენი იცის.

სუმბული 5425. 6630. 6717. 2899 (სპ. სუნ-
ბული). Sumbul. Angelica Moschata.

სუმბული ბერძული Sumbulus Graecus.

სუმბული ბიტი mala lectio: უნდა იყოს სუმბული ტიბი; ნ. ტიბი აქვე.

სუმბული ტიბი 7028 (სპ. სუნბულ და არ. ტიბ) კეთილსურნელოვანი, კეთილსაყნოსელი; კეთილსუნელება, არომატი. კეთილსუნელოვანი სუმბული.

სუმბულის შარბათი Syrupus Sumbuli Moschati.

სუნახოზი სისხლისაგან გამოწვეული ცხრო სუნუნი 24320. კბილის საწმენდი წამალი.

სუნჯითი 642. ქუნჯითი mala lectio: ნ. და შდრ. აქვე სპ. სინჯიდ სუნჯით. ნ. სინჯიტი.

სუნჯუთ 44630. mala lectio: უნდა იყოს სინჯიტი, ან სინჯითი იგივე სპარ. სინჯიდ. ნ. და შდრ. აქვე სინჯითი.

სუოთი იგივე სუუთ.

სურდო 6110. ცხვირისა და თაგბირის შეკვრა-შეხუთვა გაციების ნიადაგზე, ანგინა ცხვირისა და პირის სხვა ნაწილებისა.

სურინჯანი რომელ არს ლობანი.

სურინჯანი 5910. 6317, 6418. 6734. 694 resp. სორინჯანი (სპარ. სორინჯ) სურიკი. Minium Rubrum Seu Sandix.

სურმა სურმა—თუთია, საოლავი. Antimonium Crudum.

სუსანი 6418. იგივე სოსანი.

სუსი წვენი, წყალი; აქედან ნ. რუბისუსი სუფუფი 28496. 29011, 17, 21, 25 და 29 (არ. სუჭუჭ) წამლის ფხვნილი. Pulvis.

სუჭბინდა იგივე საქმინაჯი, ანუ საქმინაჯი, სუჭი 32118 (არ. სუჭ) არომატი, სურნელი, სურნელება, სურნელოვანი ნივთიერებანი.

სუჭი მუშკისა მუშკის სურნელი, მუშკის არომატი, ან სულნელება.

სულაინ 7120—21. იგივე სუხა.

სულუთ 8320. წამალია.

სულჰინ 6925. ნ. სულაინ—იგივეა.

სუხა ხასვი.

სუანიდი ნ. სპანდი—იგივეა.

სუანიდის თესლი ნ. სპანდი, ან სპანძელი—იგივეა.

სხვგვრდეს გრეხდეს.

სწვევდეს სწვავედეს.

სხლის კვანისი 42088 კვანისი სრულიად უცნობი სიტყვაა. თუ კვანჩხი (?).

სხლის ყვავილი Flores Piri.

სხლის წვენი Succus Piri.

სხმარტლი 1325. იგივე ზღმარტლი. Mespilus Germanica L.

სხუიბელნი 194. მუწუენი.

ტ

ტაბარზადი 19734 (სპ. ტაბარზად), ან ტაბარზად ტაბარზადი, ტაბარზათი ნ. აქვე 7235; ნ. და შდრ. ვრ I 29512. ტაბარაზისა mala lectio: და ვრ II 21211 იმეორებს, უნდა იყოს ტაბარზადისა: შდრ. აბუღ. ვრლ 384 ტაბარაზთან თეთრი შაქარი Saccharum Album.

ტაბარზათი 7235. ნ. ტაბარზადი. აქ „შაქარი თეთრი ტაბარზათი“ უნდა იყოს რაფინირებული თეთრი შაქარი. Saccharum Album.

ტაბაშირი 4636. 28920 და 24. იგივე თაბაშირი ნ. აქვე.

ტაბისი 6026. წამალია.

ტაბლა (არ. ტაბლ „ბარაბანი“) ტაბლა, ან ტაბლაკი იგ. მნიშ.

ტაბლი წამლის სახელწოდება.

ტარაბუა 4426. თაგბრუ (შდრ. არ. ტარაბ „მზიარულება, აღტაცება“; ქართ. მეტ. თაგბრუ სხმა მომეტებული სიხარული-საგან).

ტარასესი ნ. ტარასო.

ტარასო უცხო და უცნობი თესლიანი მცენარის სახელწოდება.

ტარასოსა ნ. ტარასო.

ტარხუნა 4435 (სპ. თარხუნ, ან ტარხუნ იგ. მნიშ.). Artemisia Dracunculus L.

ტალიბა 41225. წარყვნილია და გაუგებარი.

ტბილითა თბილითა შდრ. ტფილთან.

ტეგანი 7023. ნ. სპანდი. Ruta L.

ტეგანის წყალი 7023. Aqua Rutae.

ტენცო 13613. ანუ ტენცოა 22625. პიტნა. წყლის ტენცო—წყლის პიტნა. ნ. წყლის პიტნასთან.

ტერფი 823. 3433. 784. 2092. ფეხის გული „თავითგან ვიდრე ფერხამდე და ქვეშეთ ტერფამდე“ ნ. აქვე.

ტიბი 7028 (არ. ტიბ) კეთილსურნელოვანი, კეთილსაყენოსელი; კეთილსურნელება, არომატი. ნ. სუმბული ტიბი: აქვე 7028. ტინვა 44231. სქეს. აქტი; წარყვნილი უნდა იყოს.

ტინი მახთუმი (არ. ტინი „მიწა“ და არ. მახთუმ „დაბეჭდილი“) დაბეჭდილი თიხა.

ტირიფი 7424. *Salix Alba L.*

ტირიფის არაყი ტირიფის ვარდის არაყი. ტირიფის ფურცელი 7510. *Folia Salicis Albae*. ტირიფის ფურცელზე აწვედნენ. ტირიფისა ფურცლისა წვენი *Succus Foliae Salicis*.

ტირიფის წყალი 7423. *Aqua Salicis Albae*.

ტიფი 834 ცნობილია: „სალმობანი და ტიფნი“.

ტკბილი ბროწეული ტკბილწვენიანი ბორა ბროწეული. იმერ. შაქარ-ბროწეული ტკბილი ბროწეულის წვენი ცნობილია.

ტლე 42. 7412 და 19, 27, 31. 751, 5, 6 და 13. 28922, 23 და 28. შემოსადებელი წამალი: მალამო, ან სიცხიანის სადები და სხვა კომპრესი.

ტრედისა ნავლელი (ნადველი) 20818—17 თმა-ამოსულ თვალში ჩასაშვები მკურნები საშუალება. ნ. და შდრ. წეროსა ნავლელი აქვე.

ტრედის სკინტლი 20921. 40633. იხმარებოდა წამლად.

ტრედის ხუნდი 2123. 29819. ტრედის მართვე, ანუ ბარტყი.

ტრედის ხუნდის სისხლი 21726—27. მარათი შაფის შედგენილობაში შემავალი წამლად.

ტრედის ხუნდის სკინტლი 29819. 3419. იხმარებოდა წამლად.

ტრედის ხუნდის ტვინი ტრედის ბარტყის ტვინი: იხმარებოდა წამლად.

ტუტა წთობილი „ტუტა წთობილი ასკი“, ტუტისა ფურცელი იგივე თუთისა.

ტუტის შარაბი თუთის შ. ცნობილია.

ტუტის ხე თუთის ხე.

ტუხტი 2538. *Althaea Officinalis L.*

ტუხტისა თესლი 6016—17. *Semina Althaeae*.

ტუხტის ყვავილი *Flores Althaeae*.

ტუხტის ძირი *Radix Althaeae*.

ტყემალი *Prunus Domestica L.*

ტყემლის მუჯე ტყემლის სიმუჯე.

ტყემლის შარაბი იგივე ტყემლის შარბათი ნ. აქვე.

ტყემლის შარბათი *Syrupus Pruni Domesticae*.

ტყემლის წებო *Gummi pruni Domesticae*.

ტყემლის წვენი *Succus Pruni Domesticae*.

ტყირბი 3724 და შემდეგი 387—8. ტყირბი, ფაწალა. ნ. ტყირბი.

ტყირბი 1634. 4187. 4722. 814, 33 და 34. ფაწალა, ელენთა.

ტყიურა *Laserpitium Latifolium L.*

ტყიურას თესლი *Semina Laserpitii Latifolii*.

ტყუბი 332. ორი შვილი ერთად ნაშობი.

უ

უბუოდეს უქროდეს ხმაურით.

უდი (არ. უ'დ) ალოი, ალვა. *Aloë s. Aloës L.*

უდნობი 3718. მოუნელებელი.

უჯანი უჯნის ხე: მომცრო ტანის ხეა, რომლისგანაც ჩიბუხს აკეთებენ. რუს. черная калина, или Горт. *Viburnum Lantana L.* აქ კი — ნ. 16325.

უზეშთავეს უმალღეს, უპირველეს, უპირატეს, უპირველესთა უმალღესი.

უზმა 2592. 2734. 4469. უზმო, უკმელი. ნ.

უზმომან 4227.

უჯნას უეშა ნ. აქვე უჯანთან.

უჯან და უჯან შემდეგ და შემდეგ.

უკვდავის წყალი 7024. *mala lectio*: უნდა იყოს უკვდავას წყალი. ნ. აქვე უკუდავა.

უკია 737. 2530. 5227. 598. 634. 6417. (ბერძ. არაბ.) უნცია, საათთიაქო წონის ზომაა.

უკმოდგი უკანვე მოდგი, ისევ მოდგი.

უკმოილე გადმოილე, — ისევ გადმოილე, კვლავ გადმოილე.

უკულავა 7024. უკვდავა კლდის დანდუ-რი—მწვანე ბალახი, რომლის ნახარშის წყალი იხმარებოდა. ძველ მედიცინაში [ნ აქვე: უკულავის წყალი Aqua Portulacae Petraeol]. *Portulaca Petraea* L. ნ. აქვე: ბაკლათა ჰამაკანთან.

უკულავის წყალი 7024. უკვდავას წყალი ნ. აქვე უკულავასთან.

უკუკრა უკან შეკრა.

უკუკრთეს ისევ გაკრთეს: ძილი უკუკრ-თეს.

უკუუმვას თავი მიანებოს. უკანვე გაუ-შვას.

უკუუცვიდნენ ჩაცვიდნენ.

უკუყრა ჩაცვივნილი, უკან ჩასული.

ულამოდა უპირებდა.

ულბო 1114. იგივე ჰულბო—გარეული ქინ-ძია. ნ. წსლ და იდლ.

ულბოს ზეთი გარეული ქინძის ზეთი *Oleum Coriandri*.

ულბოს წვენი 42030. გარეული ქინძის წვენი. *Succus Coriandri*.

ულბოთა ნ. ულბო.

უმანაკაცოდ 185. *mala lectio*: უნდა იყოს უმანკოდაც.

უმაოილო 38125. იგივე უმარული.

უმარული 21015, 21133. პირისახის გასას-პეტაკებელი და გასალამაზებელი კოს-მეტიკური საშუალება.

უმდნარი 29429. მოუწელებელი; მოუხარ-შავი (კუჭისა).

უმეცარი უფიცი, უცოდინარი; შტერი.

უნაბი 432. 631. 125. 2620. 5832 და 31 6021 6326 (არ. უნაბ). *Ziziphus Vulgaris* Lam.

უნაბის შარბათი 432. 631. 34732. *Syrupus Ziziphi Vulgar*.

უნდანი 44314. ან ანდანი მიღებულია არ. ანდამ-ისაგან. არ. ანდამ-დრაკონის ხე *Calamus Draco*. **უნდანის შტო** ამავე ხის შტო. ამისგანვე მიიღება ფისი.

უბე 3337. ჰიბი.

უპრიანე უფრო სასურველი, უფრო სა-წადელ-სანატრელი.

უჟამოდ 3911. უდროოდ.

ურვილი 175. 1817. 1) ნაჭირვები, შეწუ-ხებული, გაჭირვებული, ნაწვალები, ნა-ტანჯი, საძნელო. 2) სიძნელე, შეწუხე-ბა, წვა.

ურვიელ 876. დაფარულ, უზრუნველყო-ფილ.

ურთხელი 22834. იგივე ურთხელა მეტის-მეტად მაგარი ხეა, რომელიც წყალში დიდხანს სძლებს და ამიტომაც ხმარო-ბენ ხიდის ბოძებად. თხილის ნაირი ხილი იცის.

ურთხლისა ხილი 22834. ნ. ურთხელი: ურთხლის ხილი შედიოდა, როგორც შემადგენელი ნაწილი, მალამაში, ანუ საცხში, რომელსაც შესდებენ პატრუ-ქით ცხვირში ანსორის ანუ პოლიპის წინააღმდეგ.

ურთხლის ფურცელი ნ. ურთხელი, ანუ ურთხელა.

ურთხელის გამიზი იგივე ურთხელი წებო, ანუ ფისი.

ურცნელი იგივე ურცი, ანუ ზუფა.

უსთუხუდოზ ნ. უსტუხუდუს.

უსთუხუზ 5416. *maia lectio*: უნდა იყოს უსტუხუდუს.

უსთუხუდუს ნ. უსტუხუდუს.

უსტუხუდოსი 6915. ნ. უსტუხუდუს.

უსტუხუდუს 3131. ნ. იგივე უსტუხუდო-სი აქვე (ბერძ. არ. უსტუხუდუს) ლავან-და, თავშევა ბალახი *iores Lavandulae* მცენარისაგან *Lavanda Vera* Dec.

უსწორო 53. შეუდარებელი, სწორუპოვა-რი, საუკეთესო, უტოლო.

უსხური 29618. და 38 გარჩეული, გაწმენ-დილი.

უფარეხებია 4121. გაფრთხილებია, მო-რიდებია. ძ. ნ. და შეად. ფარეხთან.

უფული 6627. 7328. 28930. იგივე ფუფუ-ლი. ნ. აქვე.

უფხაური 29636. შდრ. ფუხაური აქვე-უჩენო.

უქა განთქმულია, ნაქებია, იქების.

ულერდუნებოდეს ზ. ღრღნა. ეღრღნებო-დეს.

უმნარა ნ. ოშნანი.

უც აქვეს, საკ. უძს, უდევს.

ჟძრავის წყალი იგივე ძირაკის წყალი.
ჟძვალა უკურკო.
ჟწადინელად 44917. უნებურად.
ჟწახათი 6028. ყველაზედ უწინ, უწინარეს
ყოვლისა.
ჟწინდელთა 4318. ადრე და უნებურად.

ჯათერაკი ხიფათი, მავნებლობა.
ჯაიზმოში 40524. mala lectio: უნდა
იყოს ლიტაზმოში (სპ. ლაბაზმოში) პი-
რის გამოსაცდელი, საკბილო, საგემე-
ბელი ნ. ჩუენი მინაწერი წსლ 315 ლი-
ფაზმოშთან.
ჯალასუფი არ. სპ. ჭალასეჭა მრ. რ. ბერძ.
არ. ჭაილასუჭი-საგან, — ფილოსოფო-
სები.
ჯალუდაგი (სპარს. ფალუდა) გამონაწერი.
წვენი, ერთგვარი ყელუ (ვაშლის ან სა-
ხამებლისა).
ჯალუღი 34217 (სპ. ბალუდ) კრკო, ანუ
რკო. სპ. შაჰბალუდ „წაბლი“.
ჯამფარა იგივე ფარფარა.
ჯანაკი 42224. ბეწვიანი ცხოველი.
ჯანიდი 6228. 6435 (სპ.) ერთგვარი ტკბი-
ლეული რაფინირებული თეთრი შაქრი-
საგან.
ჯანიდის გომიზი 6218—19. Gummi Sac-
chari Albi.
ჯანიდი შაქარი 23522. Dulciola Sacchari
Alb. იგივე თანიდი.
ჯარეზი 2636. 4915. 577. 6235. 6326 (სპ.
ფარჰეზ, resp. ფარეზ) თავშეკალება, გაფ-
რთხილება, სიფრთხილე, დათმობა, სა-
ჭმელზე უარის თქმა წვენის შიშით. მა-
რხულობა.
ჯარვარდა 43928—29 (სპ. ფარვარდა)
მწნილად დამუყუყებული, დამეაჭებუ-
ლი, მარინებული.
ჯარიკონი 5518. შავი ხარის ძირა. ნ. ხა-
რის ძირა შავი 5517.
ჯარსიოშან 604. 1) ბალდური ყარა
(თურქ.), წყლის სუმბული. Angelica
Moschata. 2) ნ. აგრეთვე კილამურა,
Radix Polypodii მცენარისაგან Polipo-
dium Vulgare L.

უწნობა 42813. უწვენობა, უწვნობა, წვე-
ნის, ნაკლულობა.
უჭყვიროდეს უნმაურებდეს.
უხვრეტელი მარგალიტი გაუხვრეტელი
მარგალიტი. მეტ. ქალწული, გაუხრ-
წნელი, უბიწო და შეუგინებელი.

ფ

ფარსიონი 6317. ფარფიონი.
ფარტენა (მატყლისა) ფთილა, ნაფლეთი.
ფარფარა ცნობილი ყვ ავილიანი ბალახი
წითელი ყვავილი იცის.
ფარფარას წვენი ცნობილია.
ფარფიონი 82. 3137. 3215. 5435. 5518. 687
იგივე რძიანა Euphorbia L.
ფარფიონისა ზეთი Oleum Euphorbiae.
ფახალ 3518. თვალის მე-ნ ფარდაგი.
ფასკუარა ფსკერი.
ფატრასალიონი ნ. ფატრა სალიონი.
ფატრა სალიონი 5523. 6316. გარეული
ნიახურის თესლი. Semina Petroselini.
ფაწალი 831. 7638. ლავიწი.
ფერად-ფერადი 38—9 1325. 2016 და 35.
593. სხვადასხვა ფერი, სხვადასხვანაირი,
სხვადასხვა.
ფერმისრული 1911 და 23. ფერწასული.
ფერ-უმარილოზა მალამა (ნ. ფერი და
უმარული, ქალთა კოსმეტიკური საშუა-
ლებანი, პირისახის თეთრ-ყირმიზი
ფერით გასაზღლისებლად და გასალამა-
ზებლად). ფერუმარულის საცხი.
ფეროზზე სასმელია მხურვალი; ეს ტერმი-
ნი შერყენილია.
ფილენჯი 2730. 379. 5326. 5510. 707 (არ.
ჭალჯ) დამბლა. ტანის ნახვერის და-
სუსტება. ფილენჯის ქარი.
ფილტუი 4219. 4728. 6210 ნ. ფირტივი.
ფილფილი 5415 (სპარ. ჭილჭილ) პილპი-
ლი. Fructus Piperis Albi et Nigri
Piper Nigrum L.
ფირტივი 3912. აწ ფილტივი 421—2.
ფირტივისა თხალხალი ბრუნქები.
ფირტივი 6027. 6222. იგივე ფილტივი.
ფისი კუბრი, შავი წებო, გომფისი. Gum-
mi.

ფი ყადაზ თესლი 738. სამკურნალო თეს-
 ლიანი მცენარე. იცის ირანში.

ფიჭვისა გომიზი 2298. იგივე ყათრანი.
 ფიჭვის გომისი, ანუ ფიჭვის წებო. Gu-
 mmi Pini.

ფლა 40428. mala lectio: უნდა იყოს
 ფილი (სპ. ჭილ, ან ფილ) იგივე პილო,
 ანუ სპილდა. ნ. განმარტება დაულფი-
 ლისა „სპარსულად ფლა სპილა(ს) ჰქვი-
 ან და ამად ჰქვიან ამა სენსა დაულ-
 ფილი“.

ფნდანა 3218. შხამიანი წამალია. Venena
 ფოლფოლი 37438—34. ახალი გამოფენი-
 ლი მბმო. ახალი მუწუკი. ბრტყლად
 დაყრილი მუწუკი.

ფოლზე 118. დუნე, მოდუნებუდი.
 ფოლზებულოზა 9988—88. მოშეება, მო-
 ბოშეება, დასუსტება.

ფუაკაა (არ. ჭუაკაა) სჯულის მოძღვარნი.
 ფუა იგივე ბაბუა (მცენ.) ანუ ბაბუსაგ-
 ძალა. Leontodon Taraxacum seu
 Taraxacum Officinale.

ფუალ 46718. მხურვალი და ხმელი წამა-
 ლია,—ჰკლავს მუცლის ქიას (უსულოს)
 და შარდზე გაჰყავს.

ფუდინა 21985. ნ. და შდრ. ფუთინაჯი.
 (სპ. ბუდანა ან ფუდანა) ერთგვარი ვე-
 ლური პიტნა. ვირი-პიტნა. Mentha
 Arvensis L.

ფუდნა ნ. ფუდინა აქვე.

ფუდური ნიგოზი ნიგვზის ხის ფურცელი.
 Folia iuglans Regidis.

ფუთანაჯი 34815 (სპ. ფუდანა ან ფუდი-
 ნა) პიტნა, ან პიტნის თესლი.

ფუკა1 147. 6121. შრატის მსგავსი სითხე,
 ან ლუდის მსგავსი, მაგრამ თეთრი
 სითხე.

ფუკა2 უნდა იყოს იგივე ფუკია: ზღვის
 მწვანელია.

ფუკა3 6517. აქ ტექსტია წარყვნილი: ცალკ-
 ცალკეა „ფუკა“, „ადხირი“; უნდა იყოს
 ფუკა-ალადხირი ნ. და შდრ. 6121. ად-
 ხარი, ანუ ადხირი (მცენ.) იგივე კოთ-
 ხოჯია, Calamus Aromaticus, აქედან
 ფუკა ალადხარი—Succus Calami Aro-
 matici-ნ. და შდრ ფუკალადხირი აქვე.

ფუკალ დახირი ნ. და შდრ. ფუკა ალად-
 ხირი.

ფუკალდახირი ნ. ფუკალდახირი.

ფულფული იგივე ფუფალი ნ. აქვე.

ფულფულისა ზეთი იგივე ფუფალის ზე-
 თი: ნ. იდღ 725. Oleum Catechu.

ფურთა 4328. კამეჩის ფურის. ფურთა:
 ერბო კამეჩის ფურის ერბო.

ფურისა ერბო 22617—18. იხმარებოდა
 წამლად ყურის ტკივილის წინააღმდეგ:
 „არათფერი წამალი მის უკეთესი არ
 არის ყურის ტკივილისა, რომე ნელ-
 თბილი ფურისა ერბო ყურშიგა ჩაუშუა,
 ერთობ მარგე არის.“ ნ. აქვე.

ფურნე 2166 (ლათ. furnus) პურის საც-
 ხობი ღუმელი.

ფურცელი მურტისა 2289 Folia Myrthae
 ფუსტუკი იგივე ფუსტუყი, ან ფუსტულდ-
 ნ. აქვე ფუსტუყთან.

ფუსტუყი 6130 (სპ. ჭუსტუყ) იგივე ფუს-
 ტული, *φισταμια*. Pistacia Vera L.

ფუსტუყის ზეთი 6130. Oleum Pistaciae
 ფუფული 3132. 7415 Acacia Catechu
 Willd. იგივე ფუფალი ნ. და შდრ იდღ
 725 ფუფალთან.

ფუფული ჰინდი 7422. 8031. ინდური აკა-
 ცია. ინდის აკაცია Acacia Inda L.

ფუყა (არაბ. სპარს. ფუყა): 1) ლუდი, სათ-
 რობი სასმელია ქერისაგან. 2) სამე.
 ბალახი.

ფუყაი უსხურ ანუ

ფუყა უსხური 29811. გაწმენდილი ფუყა-
 ფუშრუკი 29216. 43528. 30122. სახვრე-
 ტელი, ანუ სახვრეპი. სუფი ბრინჯის
 ფუშრუკსა ახურეცდი: ნ. აქვე.

ფუჟი დარბანდი 7422. 752 (სპ. ფუჟი-ი დარ-
 ბანდი) დერბენდული ფუჟი: ფუჟი
 იგივე რაც ფუჟი: ნ წსლ 329 ფუშთან.
 დერბენდული მცენარის ნაყოფისაგან
 შემზადებული მალამო ანუ საცხი; დერ-
 ბენდული ტლე.

ფუხაურის თესლი სამკურნალო ბალახი.
 უცნობია, ან mala lectio: შდრ. უფხაური

ფუჰ იგივე ფუჰ—კატაბალახა. Valeriana
 Officinalis L.

ფშატი 725 და 84. 9631. გარეგანდ ზეთის
 ხილის მსგავსი ნაყოფიანი მცენარე სუ-
 რნელოვანი ყვავილით. Elaeagnus Hor-
 tensis L. მირონის ხე.

ფშატისა წყალი 9685. Aqua Elaeagni
 Hortensis.

ქაბაბა 676. 711b. იგივე ქუბაბა. *Cubeba*
Officinalis L.

ქაბაბე 832b. იგივე ქაბაბა.

ქაბალი 692b. წამალია.

ქაბრი 731. მარცვლებიანი სამკურნალო
მცენარეა.

ქაბრი 3702b. 1) ქატო. 2) ქატოს სახის
სენია, რომელიც თავის კანს მოედება
ხოლმე. ქაბრი ორნაირია: 1) აყაფა
სუბუქია, ჩნდება თავის ტყავზე თმის
ძირში, სუბუქი ქერტლის სახით; 2) მძი-
მეა, თავის ტყავს ასივებს და აწყლუ-
ლებს.

ქაბრიდანი ქაბრის მარცვალია (სპ. დანა
„მარცვალი“).

ქაბრის ძირი 732—ვ. ნ. ქაბრი.

ქაბრის ძირისა ქერქი 732—ვ. ნ. ქაბრის
ძირი.

ქაბრის წყალი 701b. ნ. ქაბრი.

ქაბული 41210. *mala lectio*: უნდა იყოს
ანქაბული: „თუ ან“ ქაბულისა შავისა
ნაკებნია... უნდა გასწორდეს ასე: თუ
ანქაბულისა... ნაკებნია: ნ. აქვე ანქაბულ-
თან.

ქაბული ალილა 598 და 30. ნ. ალილა ქა-
ბული.

ქათანი 583ი (სპ. ქათან) სელი; ტილო. ნ.
ქათანისა მჩვარი.

ქათანისა მჩვარი 21729. ტილოს მჩვარი
წამლების ქურკლისათვის თავის მო-
საკრავად.

ქათირა 603b. 6213 და 29. 6429. 6519 (სპ.
ქათირა) გლერძი, ეკალმუზა, სირიული
ტრაგაკანთი. *Gummi Tragacanthae*.

ქათმისა ნაკრტენი 19433. 23134. ქათმის
ბუმბული. პირის წასაღებინებელია: მას
პირში ჩაუყოფენ ავადმყოფს და არ-
წყვეინებენ.

ქათმის ნაღველი *Bilis Galli seu Gal-
linae*.

ქათმის ტვინი ცნობილია.

ქათმის ქონი 502. 573b 3011b. 22620. რბი-
ლი სახელის შედგენილობაში შედის

ბატის ქონთან და ნუშის ხეთთან ერ-
თად. ნ. ბატის ქონი.

ქათმის ჩინჩაბი 582b. ციხევივით ქურ-
კელია.

ქათნის ჩახურა 1) ნ. ქათანი; 2) ჩახი ან
ჩახუი—ტომარი, აქედან ჩახურა—ტომ-
სიკა, პარკი, ტილოს პარკი.

ქალამის თესლი კომბოსტოს თესლი *Semina Brassicae* ნ. ქალმა და ქალმია
ცალკე—ცალკე.

ქალბანა 256. 552b (ებრ. *Khalbana, Gal-
banum*) ერთგვარი სურნელოვანი ფისი.
ხეების წებოიანი მონაწვეთია, ფრიად
სურნელოვანი. იცის აფრიკაში.

ქალმი 4122. ან ქალმა *mala lectio*: იგივე
ვე ქალმია ნ. აქვე.

ქალმია 4473b. *mala lectio*: უნდა იყოს
ქალამი (სპ. ქალამ—კომბოსტო) იგივე
გარნაბი ნ. აქვე გარნაბი:

ქალმისა წვენი 2261. *Succus Brassicae*.
ქალმის ლოყა *mala lectio*: უნდა იყოს
ლოყია. იგივე—სელის თესლი: *Semina*
Lini.

ქალმის ფურცელი *Folia brassicae*.

ქამონი ქირმენი (არ. სპ. ქამონი „კვლია-
ვი“ და ქირმენი „ქირმანული“) ქირმა-
ნული კვლიავი.

ქანგარი (სპ. ქანგარ—იგ. მნიშ.) ოქრო-
ფხალა.

ქანთელი 422. 439 და 15. 1) კაცის მეოთ-
ხე გუნება (ბუნება); 2) შარდსაწვეთი;
„რომე ფსლის გზა არის“.

ქარბა 29014, 18 და 28. ნ. ქარბასთან.

ქარვა 29731. ნ. ქარვისთან.

ქარაბა 3134. ან ქარბა 29014, 18 და 28
(სპ. ქაპრუბა ან ქაპრუვა). ქარვა.

ქარბასა 41220 (სპ. ქარბას, ან ქარბასუ
ან და კიდევ ქარბასა) ქვეწარმავალია.
საკ. ხელივი.

ქარვია 972b. *mala lectio*: უნდა იყოს სპ.
ქარაფს ქარავს; აქედან წარყვნილი ქა-
რვია „ნიახური“. ნ. და შეად. ქრივესი—
იგივეა *Apium Petroselinum L.*

ქალნაბისა წყალი 208ჰ. იგივე გარნაბისა წყალი: ნ. აქვე გარნაბთან.
ქარქვეტა 239ჰ. ცუდი სუნის ბალანია. ოყრაღუა.
ქარქვეტას ძირი 239ჰ. ნ. ქარქვეტა. იმარებოდა წამლადენის დასუსტების წინააღმდეგ.
ქახარ ბუზურ ლერწმის ძირია.
ქასირა 68ჰ. 37926 (სპ. ქათირა) ეკალმუნა, გლერძი, სირიული ტრბაკანთი. Gummi Tragacanthae.
ქასნი 728. 4438 (სპარ ქასნი იგივეა, რაც არაბ. ჰინდბა) ვარდკაჭაჭა (მცენ), ქართ. არდი. ციკორი. Cichorium Inthibus L.
ქასნისა თესლი 5433—36. 6820. 30422. Semina Cichorii Inthibus L.
ქასნის ნაცარი იგივე ქასნის ფქვილის განაცერი.
ქასნის ფვილი ცნობილია.
ქასნის ძირი Radix Cichorii.
ქასისა წყალი 728. 29125. ნ. ქასნი. Aquae Cichorii.
ქასისა წუენი 29820. 30423. Succus Cichorii.
ქასრა 5434. 6314. mala lectio: უნდა იყოს ქასირა. ნ ქასირა აქვე.
ქათა 37025. 43518. 1) სენი, რომელიც თმას ქატოსებრ ეკიდება; 2) ანაქვეტი, ნაქვეტი, ანუ ნაქოტი. ანაცერა. ქერის ქათაი 29529. ქერის ანაცერა, ანუ ანაქვეტი.
ქაფი 29127 (სპ. ქაჭ) პერი, ანუ პერული. ღუეი.
ქაფური 3137. 28818. 28920. 29733. 2981. (სპ. ქაჭურ—იგ. მნიშ.) Camphora მცენარისაგან Camphora Officinarum L.
ქაფურის მალამო 22612. ცნობილია.
ქაფურის ყურსი, ან არ. სპ. ყურსი ქაფური 28920. ქაფურის კვერი, იგივე ქტაბლექტი.
ქაქუნაჯი 34733. ან ქაქუნაჯი 28929 და 30 ლამბილი, ანუ ონტკოფა. Phisalis Alkekengi L.
ქაქანისა წვენი იგივე ქაქანაჲსა წყალი ნ. ქაქანაჲ წლ 330 Aqua Cardamomii ნ. აქვე ქაქანაჲ.

ქაქითა 34731 (სპ. ქაქუთი) სურნელოვანი მწვანილია, რომელსაც ურევენ მაწონში სურნელებისათვის.
ქაქნაჲ იგივე სპ. ჰილ-ილი, ანუ ჩათლაყუმი. Fructus Cardamo mii Minoris.
ქაქუნაჯი 28923 და 30. ნ. ქაქანაჯთან.
ქალალას თესლი 31817. ქალალა სამღებრო მცენარეა; აქ ამ მცენარის თესლი. საუკეთესო საღებავია.
ქალალდი დამწვარი (სპ. ქალადი სუნთა „დამწვარი ქალალდი“) ხმარობდენ წამლად.
ქაშანური კერამიკა (ქაშანი ქალაქია შუა ირანში) ქაშანიდან გამოსული კერამიკა.
ქაშვეთი ან ქაშოვეთი 523. 303. (ქაშოვეთი) კეთრი. მეტად ავი სნება. ავთვისებიანი, ანუ უკურნებელი სენი. იგივე ჯუზამი ანუ ქაშოვეთელა.
ქაშოვეთელა 38218. კეთრი. უკურნებელი სენია. იგივე ჯუზამი.
ქაშოვეთი 303. 381. 3914. 1) კეთრი, ავი და უკურნებელი სენი. 2) ტვინის მემკვიდრეობითი დაავადება.
ქაშოვეთისა ხალოკი 3914. გულის ავადმყოფობა.
ქაშოვეთი 523. 303. ნ. ქაშვეთი, ქაშოვეთი, ქაშოვეთელა, ანუ ჯუზამი სულ იგივეა.
ქაშქაბი 29425. იგივე ქერის წყალი (სპ. ქაშქაბ) საკ. ქაშქის, ანუ ნადულარი ქერის, წყალი. ქერის ფაფა, ან ქერის სახვრები, ქერის სახვრეტელი.
ქაწაპარ 3732. მქავანი. სენია ქავილის ამტეხელი.
ქედანი ველური ტრედი. Columbus Campestris.
ქელი 199. კისერი.
ქერის კორკატი 34825. ფლავით საქმელი ქერისაგან.
ქერისა ფქვილი 22713 23033. 28934. ცნობილია ნ. და შდრ. იდლ. 726.
ქერის წყალი 2519. 8530. იგივე ქაშქაბი. ნ. აქვე.
ქერქი ამლაჯისა ნ. ამლაჯი.
ქეტირი 3919. კანის ავადმყოფობა.
ქვიხორუში 3755. იგივე ქუნთორუში. აქ—ქუნთორუშის დანაყარი.

ქიბრიითი (არ. ქიბრიოთ) გოგირდი, წუმწუშ-
მა. Sulfur.
ქითირა. იგივე ქათირა. ნ. აქვე.
ქინძი 7215. Coriandrum Sativum L.
ქინძის თესლი Semina Coriandri Sa-
tivi.
ქინძის ყვავილი Flores Coriandri.
ქინძის წვენი 7823. 22614. Succus Cori-
andri.
ქინძის წყალი Aqua Coriandri.
ქირმენი ჩარმიუკი 533. უცნობია. შეიძ-
ლება აქ იყოს სპარ. ჩარმალზი ქირმე-
ნი—ქირმანული ნიგოზი.
ქიშუმი 7314. უნდა იყოს ქაშუმი. ნ. აქვე.
ქლიავი 6143. Prunus Domestica L.
ქლიავი გაქუცვილი 6123. ნ. გაქუცვილი.
ქლიავის მუწაფარი ქლიავის ფლავი ზა-
ფრანით. ნ. მუზაფარი.
ქლიავის წვენი Succus Pruni.
ქლიავის წყალი Aqua Pruni.
ქონდარი 1217. Herba Satureia მცენარი-
საგან Satureia Hortensis L.
ქონდარი მინდვრისა Satureia Hortensis
Vulgaris L.
ქონდარი ფარსი სპარსული ქონდარი (ფუ-
რსი—ფარსი, სპარსული). Satureia Hor-
tensis Persica L.
ქონდრის წყალი Aqua Satureiae Hor-
tensis.
ქონი ბატისა 40533. იხმარებოდა და დღე-
საც იხმარება წამლად ქათმის ქონთან
ერთად. ნ. აქვე ქათმისა და ბატის
ქონი მუმრულანის, ანუ ტლეს შესაქნე-
ლად მტკივან და გამრუდებულ ფრჩხი-
ლის საკურნებლად.
ქორის ნაველი (ნაღველი) 21724. Fel
Milvinae.
ქოქი 44211. იგივე მდოგვი. Brassica Ni-
gra Roch.
ქოქის ფურცელი Herba Brassicae Nig-
rae.
ქოღმი 16119. თესლიანი ბალახი, ანუ
მწვანელი.
ქრიევსი 4395 (სპ. ქარაფს) ნიახური.
ქრისტიშობის თვე 5725. დეკემბერი.

ქუზა 9311 (სპ. ქუზა, resp. ქოზა) თიხის
ქოთანი.
ქუთრუმი 2306—7. ყელკირევა. Скапля-
тина.
ქუთუბი 3734. კანის მუწუკები.
ქუთუთო 815. თვალის საფარი.
ქულბაქი 314 და 12 (სპარ. ქულბა „დუქა-
ნი“) საკ. ხულა, ფანჩატური, ქოხი; აქე-
დანვე სპ. ქულბაგი—სავაჭრო ფარჩუ-
ლი, ან სხვა საქონელი, ბაზარში, ფანჩა-
ტურში ან დუქანში.
ქუნდრე 27431. 34217. თეთრი საკმელია,
იგივე გუნდრუკი.
ქუნდლუხა 3216. 22726. აპუტარატი. ნ. აპუ-
ტარატთან აქვე.
ქუნჯითი, ანუ ქუნჯუთი (სპ. ქუნჯუდ)
იგივე შირაბახტი—ქუნყუთი, ან სეზამი.
Semina Sesami Orientalis.
ქუნჯითის ზეთი 7417. 7718, 34827. სწო-
რია ქუნჯუთის ზეთი. Oleum Sesami
Orient.
ქუნჯითისა თესლი 602. სწორია ქუნჯუ-
თისა-თ. Semina Sesami Orientalis.
ქურათი 44020 (სპ. ქურათ—ქურათი) იგი-
ვე განდაბა, სპ. განდნა ქართ. პრასბ,
Allium Porrum.
ქურათის თესლი 44020. Semina Allii
Porri.
ქურთა 43928. ნ. ქურათი აქვე: იგივეა.
ქურქუნჩობი ნ. წსლ 331 არ. ქურქუმ და
სპ. ჩობ „ხე“. აქედან ქურქუმჩობი—ტუ-
ხტი. მასფარი. Althaea Officinalis L.
ქურქუნჩობის თესლის გული Semina Al-
thaeae. ნ. ქურქუნჩობი.
ქურქუნჩობისა თესლის წყალი 8113—13.
ნ. ქურქუნჩობი. Aqua Seminis Althae-
ae.
ქურციკი 1019—20. გარეული ვირი. ქურ-
ციკისა ხლტომა ნ. აქვე: სასიკვდილო
მაჯა.
ქუქუთო 2013 mala lectio: უნდა იყოს
ქუთუთო.
ქუშნა იგივე ბურჩაყი, ანუ უგრებელი,
ცერცვი, ოსპი. ნ. ბურჩაყი იდლ 697.
Ervum L.

ქუშნას ფქვილი ნ. ქუშნა აქვე. Pulvis Ervi.

ქუშტი 668. 7030. 816. სამკურნალო მცენარეა. იგივე ყუსტი ნ. იდლ 729. Lili- um Martagon L.

ქუშტიბარი 8124. 8524. ნ. ყუსტი—იგივე ლეფშურა; აქედან ყუსტიბარი, ან ქუშტიბარი ლეფშურას გვარის ბალანი. ნ. აქვე ყუსტიბართან.

კუშტიბარი დარბი მცენარის სახელწოდებაა. მისი თესლი ხშირად შედის წამლების შედგენილობაში.

ქუშტის ზეთი 4630. Oleum Lili Martag.

ქუშტის წყალი Aquae Lillii.

ქუშტი ჰინდი (სპ. ქუშტი ჰინდი) ინდური ქუშტი.

ქუშნა 284. 5627. სწორია ქუშნა, ქუშინვა. ძნელი სულთქმა. ერთობ ქუშინვედეს 4228. — ძალიან მძიმედ სუნთქავდეს.

ქუშინვა 595. ნ. ქუშინა.

ლ

ლადარი ცხელი ნაცარი, ნალვერდალი.

ლალა ფქვილი არ. ლალა „პურის ხორბალი, ანუ ხვარბალი“; აქედან ლალა ფქვილი პურის ფქვილი.

ლალი 783. (არ. ლალი) ძვირფასი, ძვირი, საუკეთესო. ნ. თერიაყი ლალი.

ლალია (სპ. ლალია) მუშკ-ამბარი, ანუ სულნელოვანი შენაერთი მუშკისა და ამბრისაგან.

ლანდა (სპ. ლონდა) შავი შხამიანი ობობა. ქვემძრომია.

ლარბა თვალის ტკივილია, იგივე ლარფა ნ. აქვე ლარფა.

ლარი 46818. მხურვალე წამალია მორიელის ნაკბენის, და შარდის შეკვრის ანუ ურემიის წინააღმდეგ; კარგია აგრეთვე გაფსკვნილი ძარღვის გასასწნელად.

ლარიყონი 5318. 5518 და 35. 573. 5919. 6518. 6814—15. იგივეა, რაც ყარიყონი.

ლარფა თვალის ტკივილია.

ლარლარა 428 და 9, 5115. ყელის აღარღარება სითხის გამოვლების დროს. გამოვლება ყელში სითხისა. ეტიმ. ნ. „ლარლარებდეს“-თან.

ლარლარი 8533. ნ. ლარლარა აქვე.

ლაფთი 30421, იგივე ლაფითი.

ლაფთის გამოწურვილი. იგივე ლაფთის გამოწურვილი. Succus Elaeagni Hortensis.

ლაფთის წყალი 30421. Aqua Elaeagni Hortensis.

ლაფითი 6815. ნ. ფშატან. მირონის სურნელია. Elaeagnus Hortensis M. B.

ლაფითის გამოწურვილი 9329. ლაფითის გამონახადი. Extractum Elaeagni Hortensis.

ლაფითის ფურცელი 6815. 7216. ნ. ლაფითი Folia Elaeagni Hortensis.

ღვალო ღოღოლ—მხალის სახელწოდებაა Rumex Obtusifolius L.

ღვივის თესლი Semina juniperi.

ღვივის ხე, ანუ ღვია ფოთოლქაცვიანი მცენარეა, თესლიანი ნაყოფი იცის, juniperus L.

ღვინის თხლე ღვინის ნალექი.

ღიბი ზაფრის ცხრო. იგივე ყიბი, ნ. იდ 728 ავი ცხელება.

ღიბის ცხრო შავი ნალელის ცხროა. ნ. დღ შდრ. რიბი.

ღლია ილღია.

ღლთსა 629. წარყვნილია, უნდა იყოს ღმერთსა.

ღოჯიანი: ღოჯი—ხედმეტი კბილია. აქედან ღოჯიანი.

ღრაჭა 42937. ღრანჭი, ყბა.

ღრიანკალი 7023. 7519 44522. დიდი მორიელი—მეტად ყვითელი და გესლიანია.

ღუვაჯი 8326. იგივე ვაჯი ნ. აქვე.

ჟ

ჯათრანი 2242. (არ. ყატრან) თხელი წებო, ანუ ფისი. საკ. ფიჭვის გომფისი. Terebinthina Communis მცენარისაგან Pinis Silvestris L.

ჯათრანი თეთრი და წითელი 2242. ნ. ყათრანთან აქვე.

ჯაისი 6011 (თ. ყაისი) ქერამი.

ჯაისუმი 33029 (არ. კაისუმ, ან ყაისუმ) ნ.

კასუმის წყალთან აქვე. საღმრთო ხე.
 უკვდავ. *Abrotonum*.
 ✓ ყალყატარი 2033 ქიმიური ნივთიერება.
 ყაშბილი 36018. იგივე **ონტკოფა**. *Physalis Alkekengi L.*
 ყანბილი ნ. ყაშბილი.
 ყანდი ნაბათი 6833 (არ. სპ. ყანდი ნაგბათი) სანაქებო შაქარია.
 ყანის მხვავიკელი კანის ავადმყოფობაა.
 ყანტარიონი 3134. 5523. 701. მრავალძარღვა (ბალ.) *Chaerophilum Bulbosum L. seu Plantago Lanceolata L.*
 ყანტარიონი წვრილი იგივე ყანტარიონი დაყიყი (არ. დაყიყ „წვრილი“). ნ. და შდრ. იდლ 227: ყანტურიონ დაყიყი. *Chaerophilum Bulbosum gracile L.*
 ყარა 20533. თვალის ტკივილის ერთი სახეთაგანი; მისი ნიშანი ის არის, რომ თეთრზე წითელი გამოჩნდება და შავზე თეთრი. ნ. აქვე 20533—35.
 ყარაზი 2702. წამალია.
 ყარამფული (არ. ყარანფულ) *Caryophylli მცენარისაგან Caryophyllus Aromaticus L.* იგივე მიხაკი.
 ყარდამონა მელიის წვრილი. ნ. კორდმანა.
 ყარიყონი 81. 3129 6010. 6233. ნ. აქვე ღარიყონი. ნ. იდლ ღარიყონი ქრცილის ხის სოკო *Agaricus Albus მცენარისაგან Pinus Larix*.
 ყარფი (არ. ყირფა, resp. სპ. ყარფა) იგივე ღარიჩინი.
 ყასუმი ნ. ყაისუმი—სურნელოვანი ხე, ღვთის ხე. ნ. კასუმის წყალთან. *Abrotonum*.
 ყაფატი იგივე ღაფითი ანუ ფშატი—შირონის ზეთი, ანუ შირონის სურნელი. *Elaeagnus Hortensis M. B.*
 ყაფიტისა წვენი 2971. *Succus Elaeagni Horten*.
 ყაყულა 7115 (არ. ყაყულა, ან, ძველი გამოთქმით, კაკულა). ნ. და შდრ. აქვე კაკულა; ნ. აქვე ჰილი—იგივე. კარდამონი, *Semina Cardamomi Minoris მცენარისაგან Eletraria Cardamomum White*.
 ყვავილი 511. ნ. ყუავილი. *Variol*.

ყვავილობა 523. ყვავილი. *Variol*.
 ყვავის ტვინი 17623. იხმარებოდა წამლად თავის ტკივილის წინააღმდეგ.
 ყუავილი 23033. ზოგჯერ ყვავილი. სახადი *Variol*.
 ყვანა 519; 2922. (ყუანა)—სნეულის, გახსნით ყოფნის დროს, სტომაქში ჭრა და ზიდილი გარეთ გასასვლელად მოტყუებით.
 ყველის წვენი წაქი.
 ყვითელი ალილა 597. ნ. ალილა ყვითელი.
 ყვითელი ცვილი ყვითელი სანთელი თაფლისა.
 ყია 95. 9816—17. ყელის სასულე ხორბი. ყარყანტო.
 ყიფალი 293. 37 ვ (სპ. ყიფალ) ვენა მკლავის სადრეკის ზედა მხარეზე.
 ყიფალისა ძარღვი იგივე ყიფალი, ანუ კეფალი. ნ. აქვე.
 ყიარწვილის ფხელი ასმევედენ, როგორც წამალს.
 ყოლ—ყოლა კვლავ სრულიად, სრულებით.
 ყოლინჯი 248. 2735 და 37. 2834. 2920. 3631. 379. 5323, 44322 (სპ. ყოლინჯ) თიაქარი ან მჭკალი. კოლიტი. ქართულში შემოკრილა ბერძ. ილაოს, resp. ილაუს, ილაუს, რაც ჰნიშნავს „ღმერთო მიშველეთ“.
 ყორნის ნაღველი ცნობილია.
 ყრდელის ფურცელი: ყრდელი მხალია, რომლის ფურცელიც ვენაზის ღიქას წააგავს. ხმარობდნენ წამლად.
 ყუავილი 3733. სახადი *Variol*.
 ყუფრი 682 და ვ. სასქესო კვერცხი.
 ყუმალ ყაშალი 37012. სენია, რომელიც თმასა და წვევს წილივით ეკიდება. ნ. და შდრ. ქაბრი და ნიხლა ცალკ-ცალკე. ყუმაში 314 (არ. ყუმაშ) ფარჩის ქსოვილი ან ხვეული ფარჩეული, ჩითეული, ფართეული.
 ყურდვის თესლი ყურდმანა.
 ყურდმანა 6314. იგივე ყურდვეი, თესლიანი ბალახია.
 ყურდლის დვრიტა ყურდლის მაჭიკი.
 ყურდლისა ტვინი 17718. ყურდლის ტვინი, იხმარებოდა წამლად თავის ანუ ხელის კანკალის წინააღმდეგ.

ყურის შაყიყი 6. შაყიყი ცნობილია.
 ყურსი 41. 67. 5012. 586. 70—74. (არ. ყურს) კვერი, ტაბლეტი: დამზადება ნ. იდლ 720 გვ ყურსთან და აქვე: კარი ყურსებისა 70—73.
 ყურსი ალთეთი 13124. ნ. ჰალთითი. (არ. სპ. ყურსი ჰალთეთ) ალთითის ტაბლეტი.
 ყურსი ალილა 713 (არ. სპ. ყურსი ჰალი-ლა) ალილას კვერი, ანუ ტაბლეტი.
 ყურსი აფიონი 7336. თერიაქის, ანუ ოპიუმის კვერი, ანუ ტაბლეტი ნ. აფიონი.
 ყურსი ბანავშა 7231. იის ტაბლეტი, ანუ კვერი.
 ყურსი ბუზურგ 724. ყურსი ბუზურიათა 348 mala lectio: უნდა იყოს ბუზურგთა. საკ. დიდი ტაბლეტი (არ. სპ. ყურსი ბუზურგ არ. კვერი „ტაბლეტი“ და სპ. ბუზურგ „დიდი“). რთული შედგენილობის ყურსი ანუ კვერი, ტაბლეტი.
 ყურაი თაბაშირი 7218. 30520. ცარცის ყურსი, ანუ ცარცის ტაბლეტი.
 ყურსი ლაქისა 7317. ლაქის ტაბლეტი, ნ. ლაქი.
 ყურსი მური 7118. მურის, ანუ ერთგვა-სურნელოვანი ფისის კვერი, ანუ ტაბ-ლეტი. მური მიიღება ხისაგან Balsamodendron Myrrha.
 ყურსი მუშკისა 719. მუშკის კვერი, ანუ ტაბლეტი.
 ყურსი რევანდისა 739. რევანდის ტაბლე-ტი, ანუ კვერი. ნ. რევანდი.
 ყურსი სუმბულ 7133. სუმბულის ტაბ-ლეტი, ანუ კვერი.

ყურსი უფულ 7317. უფულის ტაბლეტი ანუ კვერი. ნ. უფული.
 ყურსი ქაბრი 731. ქაბრის ყურსი, ანუ ტაბლეტი. ნ. ქაბრი.
 ყურსი ქარვა 7219. ქარვის ტაბლეტი,—არ-გებს დედაკაცს, რომელსაც დედათწე-სი ნამეტნავად ერევა.
 ყურსი ქაფური 7126. 28836. 28920. ქა-ფურის კვერი, ანუ ტაბლეტი (არ. სპ. ყურს-ი ქაფური) ქაფურის ყურსი-ნ. აქვე. ყაფაყანის, ანუ გულის ძგერის წამალია.
 ყურვა 5425. 7228. მხურვალი და რბილი წამალი; კაცს თესლს ჰმატებს და სტო-მაქს ძალიან ჰრგებს. იგივე დარიჩინი. სპ. დარჩინ იგ მნიშ. *Camella Alba*.
 ყურძნის რუბი 6220. 6424. 677—8. ყურძ-ნის სიროფი. *Syrupus Baccae Vitis Viniferae*.
 ყურძნის რუბის ფაფა ფაფა, ფელამუში, ანუ თხელი ფელამუში (ფაფა) ყურძნის სიროფისაგან.
 ყუსტი 29636. 3746 და 10. ლეფშურა. *Lilium Martagon L.*
 ყუსტიბარი იგივე ქუმტიბარი, ლეფშურას გვარის ბალანია.
 ყუსტის თესლი *Semina Lili Martagoni*.
 ყუსტის სული 23530. *Odor Lili Mar- tag.*
 ყშტი mala lectio: უნდა ყუმტი, ან ყუსტი. ნ. ყუსტთან.

შ

შაბთარი 5438 (სპ. შაბდარ) სამყურა (მცენ). *Trifolium L.*
 შაბთარის თესლი 5436. *Semina Trifolii*.
 შაბი 1682. არ. შაბ იგ. მნიშ.
 შაბიამანი 8519. ეტიმ. ნ. აქვე შაბი იამანი.
 შაბი იამანი 22222 (არ. სპ. შაბ იამანი) იემენის შაბი. *Cuprum Sulfuricum*. ნ იდლ 729 შაბიამანი.
 შადნაჯი, ან შანდაჯი 43812. mala lectio: უნდა იყოს სპ. შაჰდანა, ან შაჰდანაჯი. —კანაფის თესლი *Semina Cannabis Sativae*.

შავა მკერდის ტკივილია.
 შავი ალილა 555 (სპ. ჰალილაჲ სიაჰ) შავი ალილა.
 შავი ბოლოკი *Raphanus Sativus Ni- ger L.*
 შავი გავალო 5823. ნ. გავალო აქვე.
 შავი დარიფილფილი 5522. *Piper Lon- gum Nigrum*.
 შავი ზაფრა 4231. ნ. სევდასთან.
 შავი მუხუდო (სპ. ნუხუდი. სიაჰ) იგივე შავი მუხუდო. *Cicer Nigrum*.
 შავი ხაკმელი 41019. ცნობილია.

შავი ჩამოხი 5912. შავი ყურძნის ჩამოხი, ან ქიშმიში.

შავი წყალი 398 გლავკომბ.

შავი ხაშხაში 24926. შავი ყაყაჩო. ცნობილია.

შავი ხურმა (სპ. ხურმაი სიპ). ჩვენებური შავი ხურმის ნაყოფი.

შავქურ 20914. mala lectio: უნდა იყოს შავქური (სპ. შაბქური: შაბ „ლამე“ და ქური „სიბრმავე“; აქედან შაბქური, resp. შაფქური) ღამის სიბრმავე. иурпная елешота (მედ.). ნ. და შდრ. ბაბქური აგრევე წარყვნილია; „შავქურ ქუიან, ისი არის, რომე კაცი ღამით ვერას ხედვიდეს“.

შათარა 631 (სპ. შაპთარა) მწარე სამკურნალო მცენარე. ძირმწარე. *Aristolochia Clematitis L.*

შათარა ხმელი 633. ნ. შათარასთან.

შათარა mala lectio: უნდა იყოს შაპთარა; ნ. შათარა: სრულიად იგივეა.

შაკიკი 9214 (არ. შაკიკა—შაკიკი) ნახევარი თავის ტკივილი. მიგრენი.

შალარ-ჯაბრი 6117.

შალას ფარამი mala lectio: უნდა იყოს შაპსფარამი; იგივე ბარამბო. *Mellisa Officinalis L.*

შალგი 17233. მწვანელითაგანი.

შალიხა იგივე სალიხა ნ. აქვე.

შამბალითის წყალი mala lectio: უნდა იყოს შამბალილის წყალი. *Aqua Valerianae Ponticae.*

შამბალილა 6225 (სპ. შანბალილა) ვარდკანაფა, თმიანა, ქარაძენძა. *Valeriana Pontica s. Phu (ფჭუ) L.*

შამბალილის თესლი 653 *Semina Valerianae.*

შამი 2434 (არ. შაპმ) ქონი, სიმსუქნე.

შამიანდალი 252. 5335. 5418 და 34. 6717. და 27. 7035. იგივე შაპმი ჰანტალი ნ. აქვე.

შამიანდალის ძირი *Radix pomi Colicinthidis seu Cucumeris Colcynthidis.* ნ. შაპმ ჰანტალი.

შამი ბეღავი 5445. 6816. ნ. შაპმი ბადავი 6824.

შამური ხარნუბი (არ. შამ—სირია; ან დამასკო სირიაში. აქედან შამური სირიული და ხარნუბ, ხარნუბი, კერატო) ტკბილ ხილიანი მცენარეა. სირიული ხარნუბი. *Сладкий Рожок.*

შანგი რი 25837. ნ. შანგიერთან.

შანგიერი 30628. 45518, 20 და 23. ან. შანგიარი, გრძელი და მოდრეკილი კიტრი.

შანქრაფი mala lectio: უნდა იყოს შანგარფი (სპ. შანგარფ, არაბიზ. შანჯარფ). ამონათხარი მოჭირებული წითელი ფერისა, ხმარებული საღებავად. მედიცინაში იხმარებოდა,—და დღესაც იხმარება,—წამლების შესაფერავად. იგი ხმარებულ იყო, როგორც სამხატვრო წამალი; განსაკუთრებით ხელნაწერების გადამწერელი კალიგრაფები მას ხმარობდნენ წითელი სტრიქონებისათვის. წითელი სამხატვრო საწერი წამალი; კინოვარი. სინგური.

შარაბი ბროწეულისა 721. *Syrupus Gvannifi.*

შარაბი ლილოფარი (სპ. შარაბი ნილოფარი). *Sypurus Niluferi.* საკ. სასმელი ნილოფარის სიროფით.

შარაბი ტუტისა 722. იგივე შარბათი თუთისა: ნ. აქვე.

შარაბი ქაშქისა, ანუ ქაშქაზისა ქერის წყალის სასმელი.

შარაბი ხაშხაშისა *Syrupus Papaveris.* შარალჯაბარი. 6032. გაუგებარია.

შარბათი 45. 1'5. 2023 (არ. შარბათ) ტკბილი სასმელი შაქრისა და ხრლის სიროფისაგან. *Syrupus fructi.*

შარბათი აბზინდისა *Syrupus Absinthii.* შარბათი ალილა შარბათი ალილა. *Syrupus Betonicae Offic.*

შარბათი ბანავშა (სპ. შარბათი-ბანავშა) იის შარბათი. *Syrupus Violae Odoratae.*

შარბათი ბიისა *Syrupus Cydonii.*

შარბათი ბროწეულისა 973. ცნობილია. *Syrupus Granati.*

შარბათი ბუზურ უცნობია.

შარბათი ვარდისა გულაბი, ანუ ჯულაბი. *Syrupus Rosae.*

შარბათი თუთისა Syrupus Mori მცენარისაგან Morus L.

შარბათი თურინჯისა Syrupus Aurantii.

შარბათი იმათი უცნობია.

შარბათი ისრიმისა ცნობილია.

შარბათი ლელოფურისა ცნობილია. ნ. ლილოფური.

შარბათი ლიმონისა ცნობილია.

შარბათი მათრედიტოსი ნ. მათრედიტოსთან.

შარბათი მაშასი შემკურელებისა 10018. ნ. მაშა, ან მაში. მუცლის შეკრულობის წამალია.

შარბათი მურტიხა 993. ნ. მურტი. ცნობილია.

შარბათი ნიგუზისა 9828. ცნობილია.

შარბათი პიტნისა 10410. ცნობილია.

შარბათი სხალისა 10322. ცნობილია.

შარბათი ტყემლისა 716, 19—20. ცნობილია.

შარბათი უნაბისა 10422. ცნობილია.

შარბათი უსული უნსული ნ. უსული, ან უნსული. ცნობილია.

შარბათი ფშატისა ცნობილია.

შარბათი შაშახა (სპ. შაშ „შარდი“) შარდის შარბათი. ცნობილია.

შარბათი შროშანისა ნ. შროშანი. ცნობილია.

შარი 5610. ტილო, ან შალი, აქ „გაცერ შარითა“ — გასაცრელად ხმარებული ტილოხ, ან შალის მნიშვნელობით უნდა იყოს. შეად. საბას განმარტება „ნარმა კეთილი იგივე ტილოა“.

შარნა 37414. 37612. კეთრის, ანუ ქაშოეთელის ერთი სახეთაგანია.

შარნავი ქაბულ 686. mala lectio: უნდა იყოს სპ. შარანგ—1) კოლოქეინტი. მწარე გოგრა. 2) შხამი, საწამლავე; აქ კი პირველი მნიშვნ.

შახთარა 5620. 5930. mala lectio: უნდა იყოს შახთარა სპ. შახთარა—მწარე სამკურნალო მცენარეა, ძირმწარე. თეთრი რაკა. Aristolochia Clematidis L.

შახთარას თესლი 702. Semina Aristolochiae Clematidis.

შახთარას წვენი 703. Succus Aristolochiae Clematidis.

შატრაჯი ჰინდი 6618 (სპარ. შატრაჯი ჰინდი) სხვადასხვა ზორბლულის ნარევი: პურის, ოსპის, ცერცვის, მუხუდოს და სხვა.

შაფი 2429. 5733 (სპარ. შაფ): 1) სტომაქში გასახსნელი სათელი, ანუ მაგარი პატრუქი. Supposit. ნ. პატრუქი. 2) თვალის სველი საფენი, ანუ თვალში გამოსავლები წამალი.

შაფი აბარი 21129 და 32 (სპ. შაფ-ი აბარი) აბარის შაფი. თვალში გამოსავლები თვალის ჩირქის, ანუ წირბლის მკურნებო შაფი (სპ. ჰაბარ „ჩირქი“): შაფი ალა 21518. თვალის მკურნებო შაფი: თვალის წვასა და ქავილს და თვალის ყოველგვარ ტკივილს უშველის.

შაფი ალი 20936. იგივე შაფი ალა; ნ. აქვე: თვალში ამოსავლები თვალის მკურნებო შაფია.

შაფი ბარუმი 20017. თვალის მკურნებია.

შაფი თუთაა 213 თვალში ამოსავლები შაფი შავი წყალის წინააღმდეგ.

შაფი მაშისა 7422 და 27—28. mala lectio: უნდა იყოს შაფი მაშითა.

შაფილ ქულბათი (არ. სპ. შაფ-ი ქულბათი: უნდა იყოს) გაჭირვების შაფი (არ. ქულბათ „სიძნელე, გაჭირვება“). ნ. და შდრ. თვალის ტკივილის დამაცხრობელი სველი საფენი.

შაფი მარარათი 21024. 21320. თვალის საფენი წამალი (სპ. შაფი მარარათი: შაფ „სველი საფენი თვალისა“ და მარარათი „სიმწარე“) ტკივილის დამაცხრობელი სველი საფენი თვალისა.

შაფი ჟანგარა (სპ. შაფი ჟანგარ) ჟანგარის შაფი. ნ. ჯანგარასთან და შაფთან.

შაფი სუმაყისა 20721 (სპ. შაფი სუმაყ) სუმაყის შაფი. ნ. აქვე: სუმაყი და შაფი ცალცალკე.

შაფი ქუნდრე (სპ. შაფი ქუნდრაუ „შაფი ნელად მავალი“) ნელად მასაქმებელი. Supposit.

შაფი ყანისარია 20423 (სპ. შაფ „სუბპოზიტორი“ და ყანისარია „ცეხარცია“) ასე ეწოდება.

დანურულ ბაზარს ისპაანში და ქარვა-სლებს ირანის რამდენიმე სხვა ქალაქში. აქედან შაფი ყაისარი—მთელ ყაისარი-ად ღირებული შაფი, უებარი, უსწო-რო ან შეუდარებელი შაფი, ნ. აქვე შაფი.

შაქარი 6888 (სპ. შაქარ—გ. მნიშვნ.). თე-თრი შაქარი. *Sacharum Album*.

შაქარი ტაბარზადი ნ. შაქარი თეთრი ტაბარზათი, სრულიად იგივეა.

შაქარი თეთრი ტაბარზათი რაფინირებუ-ლი თეთრი შაქარი. *Sacharum Album*.

შადლი წვრილი ნუში.

შადირა 20517 (არ. შა'ირ შაყირ) ქერი. აქედან შადირა—კნინ. რუს. **Ячмень** **Ячменек**—ფვალში ბმო. ანუ მუწუკი: ქუჭუ, ანუ კუკუ. ზიზიზა.

შაყყული (სპ. შაყყულ) გვლური სტა-ფილო, ქალაკოდა. *Saserpitium Hispidum M. n.*

შაყიბი, mala lectio: უნდა იყოს შაყიყი. ნ. აქვე შაყიყთან.

შაყიყა (არ. შაყიყა „მუცელი, სტომაქი“) სასქესო ასოს მიდამო.

შაყიყა (არ. შაყა) შორისი. **Промежность** (ანატ) ტანის შუა გასახლეჩი. აქედან შორისის გახლეჩა. **Разрыв промежно-сти.**

შაყიყი შაკიკი (არ. ძვ. გამოთქმით შაკიკა ან ახალი გამოთქმით—შაყიყა) შაკიკი; თავის ტკივილი.

შაშარი იგივე ნეშტარი; (სპ. ნეშტარ) ლან-ცეტი.

შაშთარა 6420. ნ. შასთარა.

შაშთარა 6819. ნ. შათარა: იგივეა.

შაშთარას თესლი 6819—20. ნ. შათარა. *Semina Aristolochiae Clematidis.*

შაშმი ბადავი 6824. უცნობია.

შაშმი ჰანთალი 6925. ნ. შაშმი ჰანტალი, ან შამიანდალი.

შაშმი ჰანტალი (არ. შაშმ „ქონი“ და არ. ჰანხალ „ჰანტალი“) კოლოცინთი. *Po-mus Colocinthidis* მცენარისაგან *Cucu-mis Colocinthidis L.*

შეგობა 12030. შეხარხვა; შეგავბოთ შე-გახარმოთ.

შეგებოლეთ 6135. შეხარშეთ, შეადუღეთ. ნ. აგრეთვე შეაგბე 623 და 4. აქვე: შე-ხარშო—შეგბო, შეხარშე.

შეაჯუმლე შეაჯამე; ერთად შეაყარე (ძ. არ. ჯუმლა—ჯამი, შენაკრები შენაერთი) **შედედებული 628**. შესქელებული, ჩამდ-გარი, გამაგრებული, დაძვირებული. **შეზილი 746**.—შეზელის დრო. **შემდგომად შეზილისა** შეზელის დროის დასრულე-ბის შემდეგ.

შეთთარაჯი ჰინდი, იგივე სპ. შათარა ჰინ-დი—ინდური შათარი.

შეთთარი mala lectio: უნდა იყოს შათა-რა, ან შაშთარა ნ. აქვე.

შეთთუნქი მწვანელია.

შეთთურქი ან ბეიტურქი წამალია.

შეიმწენ 24433 შეიხილე, დაიხილე შეი-ლესე, შეიცხე.

შეიმწნას ან **შეიმწენ 24433**. „ეფა იისა ხეთითა შეიმწნას“—შეიხილოს, დაიხი-ლოს.

შეიწრება 6114. შევიწოვება, შეხუთვა. მოკერა. წუხილი.

შეიწყნარებხ შეიმშენვეს, მიიღებს, შეიფე-რებს.

შემარცვლებული აბადშექნილი.

შემიფარელი 586. შემკვრელი.

შემოჟიოდეს უუუუუნებდეს.

შემშატი 1946. იგივე შიმშატა ბალახი, სადაფას მსგავსი სუნელია; ბარის ფურ-ცელი.

შემცდარი 6330. შემლილი. არეული.

შემწენ შესვარე. ნ. და შდრ. შეიმწენ.

შენადგამნი გაზიდვით. „ასონი გამხმარ-ნი ედგნენ და შენადგამნი“.

შესაგებელნი 6133. mala lectio: უნდა იყოს შესაგებებელნი, შესადუღებელნი, შესახარშენი.

შესუმა 5528. 623 ზოგჯერ შესმა 625. აქ-ვე—შესმა: დაღვეა.

შეტყუება, 34. 1127. დიაგნოზი. შეტყობა; შემჩნევა, გაგება.

შეტყლიყოს დატყლიტოს.

შეტყლიყე დატყლიტე.

შეუგებია 176. შეუტყვია. მოუხელებია. შერგებია; შეურგია.

შეუგზენით შეუნთეთ.
შეუგზნა 6138. შეუნთო.
შეუგზნა 2453. შეუზილე, დაუზილე. ნ. და შდრ. შეიმწნას აქვე. ხემორე, ან კიდევე **შეიწნენ**.
შექურცნა გაფცქნა შეაძრო.
შეშის ავანი ფილი. როდინი.
შეცაცოხნინე 2525. შეცაცოხნინე კიდეც, ან დაალეკინე აგრეთვე. ნ. შეცაცოხნა.
შეცაცოხნა 2525. შელეკა, დალეკა.
შეწყყევა 432—38. 58. 628 და 32 74 და 12. 125 და 27. 2036 შემზადება, შეზავება, დამზადება, შეკახმვა. შეაწყო 65 შეკახმო, დაამზადო. „ასეთი შარბათი შეუწყევ“, 2340; „გასახსნელი შარბათი შეუწყევ“ 2332. და სხვა. დაუმზადე. შეუზავე (შარბათი).
შისახო 5726. დაალეგინთ.
შიბითი 5137. 44423. სპ. შიბით—კამა, იგ. მნიშ.
შიბრამა 46838. ნ. შიბრამი.
შიბრამი 3215. 5231. იგივე **შიბრამა** 46838 შხამიანი წამალია, „მხურვალია და ბალამსა და ზაფრას გასწმენდს.“
შიმშატი 1947. ნ. შემშატან. იგივე შიმშატა ბალახი.
შინადგამი 6617. ტანში მდგარი, ან ტანში მბუდობი (სენი).
შინქარფი 20634 (სპ. შინგარფ) კინოვარი.
შირბახის ზეთი, mala lectio: უნდა იყოს შირბახტის ზეთი.
შირბახტის ზეთი 503. 5735. ნ. შირბახტი. ცნობილია.
შირი ამლაჯი (სპ. შირე „წვენი“ და ნ. ამლაჯი—აქვე) ნახარში; ამლაჯის წვენი.
შირიში 289. 2910 4313. —14 და 25 44612. 44731. თირკმლისა და შარდის ბუშტის ქვა.
შირხიშტი 613. 729. 6020—21. 6319. ნ. შირხიშტი აქვე.
შირხიშტი 716 და 17. 638 (სპ. შირხიშტი)
 1) მანანა—ტკბილი ნაჭური (ნალექი)

ზოგიერთ მცენარეთა ფოთლებზე მონაცენები, რომელიც იხმარება მედიცინაში. Manna; 2) ხის წებო. Fraxinus Ornus.
შილანი შიგანი ნ. და შდრ. იღეთი აქვე.
შიყაყული მინდორული სტაფილო, იგივე შაყაყული ნ. აქვე.
შიხური 19535. ვილეფსია, ანუ ავი ზნე, რომელიც „საქთასთან ახლოს არის“ ნ. აქვე 19530.—1965. ნ. საქთასთან.
შირათი 146. ახალ ყველის წვენი. ახალ ყველის განაწური იგივე წაქი.
შირეში 34930. 378. შრეშის ბალახი, რომლის ძირიც წამლად იხმარებოდა. Eremurus Spectabilis M. B
შიროშანა, ან **შიროშანი** 9730, 31, და 35. 1) ზამბახი; 2) მრავალფერი ყვავილი, მეტის მეტად სულწელოვანია. Lilium.
შიროშანი თეთრი თეთრი ზამბახი. Lilium Album.
შიროშნის ძირი მთისა 6612. Radix Lilii Montani.
შირჩიკი 3516. თვალის პირველი ფარდაგი.
შიტვირი 34212. იგივე სტვირი. ლერწმის მილი.
შიუა 1517. შუა, შუანა.
შიუქა 6033. ველური ვარდი. ასკილი. ტყის ვარდი. ცნობილი წამალია, განსაკუთრებით თირკმლისათვის Fructus Cynosbati-მცენარისაგან Rosa Canina L.
შიულლი 2028 და 34 (არ. შულლ) შფოთი მოუსვენრობა. ჩხუბი, დავიდარაბა. საჭ. ზრუნვა. მეცადინეობა.
შიუყაყი 2836 (არ. მრ. რ. შუყუყ მხ. რიცხვისაგან შაყ „დახეთქა“) უკანა კარის პირფს დახეთქა, ან ქალის საშოს პირის დახეთქა.
შიუმბა 43731. ქუნჯითის გვარის მცენარეა.
შიფოფად 7112. 2896. აღელვებით, მოუსვენრად: ქართ. სომხ. შფოთ, შდრ. სპ. ზმნის ძ. ააშუბ ზმნისაგან აშუფთან—აღელვება, აღშფოთება. **შიფოფად** იგ. მნიშ.

ჩანთქმევინეთ 6529. ვადაყლაბეთ, ჩაყ-
ლაბეთ.

ჩადრეკილი 1734. ჩაზნეკილი.

ჩავლეჯე 3519. თვალის მე-7 ფარდაგი.

ჩათლაყუთა, ან ჩათლაყუთი იგივე აბთალ-
ხაზარი. ნ. აქვე მასტაქის ხის ხილი.

ჩაილოს 2542. ჩავიდეს, ჩაიტანოს.

ჩაღღუზა 6316 (სპ. ჯალღუზა) სკინტლი.

ჩამანი 5233. კულიავია, ნ. და შდრ. აქვე
ქამონი, ქამანი.

ჩამიჩი 733. 253 და 28. 5911. 6319 და 35.
6421 (სომხ. ჩამიჩ „ქიშიში“) საკ. ყურ-
ძნის ჩურჩხელა.

ჩამიჩი უგურკო 45023. გუნების დამარბი-
ლებელია და გონება-მხურვალ კაცს
უფრო არგებს; იგივე ხორხისა და ძუ-
ძუს ტკივილის წინააღმდეგე საშუა-
ლებია.

ჩამიჩი წითელი ნ. ჩამიჩი. მსხვილი წი-
თელი ჩამიჩია, რომელიც ძლიერ გან-
სხვავდება წვრილი და მწვანე სებზე-
საგან.

ჩანთქმა ჩაყლაბვა.

ჩარეკი ზომაა (სპ. ჩარიკე, ან ჩარეკ—ეს
უკანასკნელი ხალხური სპ. ჩარეკ შემო-
ქრილა ქართულში): 1) მეოთხედი ნა-
წილი. 2) როგორც წონა, ბათმანის
ერთი მეოთხედი.

ჩაუქად სწრაფად. მარჯვედ (სპარ. ჩაბუქ,
ან ჩაუქ) ქართული ჭაბუკი იგივეა;
ვაქაკი.

ჩალათური ენა (სპ.-არ. ჩალათი) თურქუ-
ლი ენათაგანია შუა აზიაში.

ჩალანდარი ნ. ჭაკუნტელთან (სპ. ჩოლონ-
დარ, ან ჩალანდარ „ჭარხალი“).

ჩაწოზა 22118. 22230. 2231, 19. 22428.
ჩაწვეთება: ყურშიგა ჩაუწოზონ ყურში
ჩააწვეთონ.

ჩახუი 28118. ჩახვი [ჩაკვი ნ. საბა], პარკი,
ტომარი, ტომსაკი, ანუ ტომსიკა.

ჩერანი 3432. ანატომიური ნაწილია.

ჩვილი ძუძუ მწოვარი (ბალლი).

ჩინური სხალი *Pyrus Chinensis* L.

ჩინური ჭინდრია, mala lectio; უნდა
იყოს ჩინური ჭინდარი. *Platanus Chi-
nensis* L.

ჩინჩახუი 5828. ჩინჩახვი (ქართ. სპ. სპ.
ჩინა „ფრინვლის საკვები“ და ჩახუი
„პარკი, ტომარი, ტომსიკა“) შდრ. სპ.
ჩანადან—იგ. მნიშვნ.

ჩიტის ტვინი იხმარებოდა წამლად.

ჩუბუტო ფოსოიანი, ოღრო-ჩოღრო, ცო-
ტათი დაღრმავებული ადგილი.

ჩურღმუტი 37729. პატარა დაღრმავებუ-
ლი ადგილი, პატარა ორმო, ოღრო-
ჩოღრო. „საფეთქელთა [და] კისრისა
ჩურღმუტი“.

ჩქიჯი 20819 და 24. 22636. ჩანგალი, ამ
უკანასკნელმა წმინდა სპარსულმა სი-
ტყვამ მოიპოვა მეტი პოპულარობა და
გავრცელდა საყოველთაოდ ცოცხალ
სასაუბრო ენაში. საკ. სპ. ჩანგალ ჰნი-
შნავს ჭვანგს, კლანჭს.

ჩხვრა ტკივილი; გრეხა.

3

ცერეცო 2329. მწვანილია (ბოსტნეული).
Anethum Graveolens L.

ცერეცოს ზეთი 4630. *Oleum Aneth.
Graveol.*

ცერეცოს თესლი *Semina Aneth. Gra-
veol.*

ცერეცი 1836. ხშირად იხმარებოდა რო-
გორც ავადმყდისათვის ფრიად მარგე
საკვები.

ცერცვისა ზეთი ცნობილია.

ცერცვისა ფურცელი ცნობილია.

ცერცვისა ფქვილი 22537. და 2261. ცნო-
ბილია განსაკუთრებით სხვილი ცერც-
ვის ფქვილის სახერგები ხმის ჩავარდნის
წინააღმდეგ. ნ. სხვილის ცერცვის
ფქვილისა სახურეტელი 2517.

ცვილი 22830. *Cera. თებრი ცვილი. Ce-
ra Alba.*

ცისკარი გათენება.

ცაცხვი 2427. დიდი რკინის კოვზი საკმა-
ზი ან სადღეები; ხის კოვზი ქოთნისა-
თვის ან ქვაბისათვის სახმარი.

ცმელი 977. კანი.

ცნობა 37. 4815 და 16. მიხვედრა, შეტყობა
გონი, გონება. „ცნობა და ჭკუა“.

ცორვიდეს 1812. ცურვიდეს.

ცოტა პატარა „და დედაკაცი ცოტა იყოს“.

ცოტა კაცი პატარა კაცი.

უერცვი 1925. ცერცვი. ტექსტში ზოგ-
ჯერ—ცერცვი: ნ. 1836.

ცხელი სხუილ ცერცუისა წვენი 25811.
იხმარებოდა ხველისაგან ხმის ჩავარდ-
ნის წინააღმდეგ.

ცხენის ქაჩაჩი ცხენის ჩლიქი. ქაჩაჩი ეწო-
დება გაჯყოფულ ჩლიქს ყველა ერთ-
ჩლიქიანთა, ცხენის, ვირის და სხვათა.
ცხვირის სტვირი ცხვირის ნესტო, იგივე.
ცხვირის ნესტვი.

ცხრო 48. 825. 4231. 437. 6112. ციება, ან
ცხელება. ციებ-ცხელება.

ცხრო ფიცხელი ძლიერი ციებ-ცხელება.
ცხურისა თირკმელი 23130. შემწვარი
ცხურისა თირკმელი იხმარებოდა წამ-
ლად ცხვირის ცემის წინააღმდეგ.

ძ

ძალეზღვას ძალი ჰქონდეს.

ძარღვი კათოლიკე მკლავის შუა ძარღვი.

ძაღლის განავალი 9833—34. ძაღლის
სკორე.

ძაღლის მძღრენი 24620. იგრვე ძაღლის
სკორე ანუ განავალი.

ძაღლის ყურძენა 6520—21. *Atropa Be-
lladonna* L.

ძაღლის ყურძენას წუყენი 22612—13. *Su-
ccus Belladonnae*.

ძაღლბხ ყურძენის წყალი 6520—21. 6621—
22. *Aqua Belladonnae*.

ძერანა იგივე ანისული (არ. ანის) უ ნ.)
ცერეცო. *Anisum* L.

ძერანას ფურცელი 37824. *Herba Ani-
si vulg.*

ძეწნა, ანუ ძეწნი ნახი და სუსტი ტირი-
ფი, რომელსაც ტოტები მუდამ ძირს
აქვს ჩაკიდებული, თითქო ტირისო.

Плакучая ива. წნორი. *Salix Pendula
Monch (Salix Babilonica* L.)

ძეწნის სულნელი ფურცელი *Folia Sali-
cis Pendulae*.

ძვალი ღორისა იხმარებოდა წამლქდ.

ძვალი ღორის ნიკაპისა იხმარებოდა წა-
მლად.

ძივარდისი 45711. ერთგვარი ლამაზყვა-
ვილიანი მცენარე (ბალ). ხმარობენ მის
ყვავილს წამლად. ძივარდი წარმოად-
გენს სპ. ზივარ-ის ვარდთან ასიმილი-
რებას; სიტყვის ძირა სპარსულია.

ძირა 1217. 21025. იგივე ზირა. ნ. ზირას-
თან; ახურული ძირა თვალში ამოსავ-
ლები წამალია.

ძირაკი იგივე ზირა. ნ. ზირასთან.

ძირაკი თეთრისა წყალი 7825. *Aqua
Carvi Albi*.

ძირაკის წყალი 779—10. იგივე, ზირას
წყალი ნ. აქვე

ძირანი ნ. ვირანი აქვე.—იგივე ქერაბი.

ძირას წყალი 7823. იგივე ძირაკის წყალი.
Aqua carvi.

ძირა ქირმანი სპ. (ზირა-ი ქირმანი)
ქირმანული ზირა.

ძირთაფლა 6431. 8534. იგივე ძირტკბილა.
Glycyrrhiza Glabra L.

ძირთაფლას გამოწურველი 6220. *Succus
Liquiritiae*.

ძირთაფლას რუბი 6430 და 34. 6228. *Sy-
vupus Liquiritiae*.

ძირთაფლისა ძირი 6031. 6118. *Radix
Liquiritiae*.

ძირის ლერწამი ძირაკის ღერო.

ძირტკბილა 599—10. 25620. 2501. *Radix
Liquiritiae*. იგივე ძირთაფლისა ძირი.
ნ. აქვე.

ძღვეა 2119. ღონე, გამძლეობა.

ძმათა სისხლი 24934. სამკურნალო მცენა-
რის სახელწოდება.

ძმარი *Acethum*.

ძმრის თხლე ძმრის ნალექი, ანუ ღურო-
ლო.

ჭოწი 26227. მარჯანი, სათი, წითელი მარჯანი. შეად. ვტ. ძოწმარგალიტი.

ძროხის ნაღველი 7334. ხმარობდნენ წამლად.

ძროხისა ფერხისა ტვინი იხმარებოდა მკურნების, ანუ რთული წამლების შეხედის დროს.

წაბლი Castanea Vulgaris Lam.

წალკოტი 2025. ყვაილოვანი ადგილი აყვავებული, ან ამწვანებული ხილნარი.

წანერწყვიდეს 6710. ნერწყვის, წამოყვრიდეს.

წასძრახვიდეს ბოდავდეს.

წელწული 3625. 5010 და 28 5813. და 17. კუჭნაწლავი, მუცლის დროში არსებული შიგნეული: ნ. წს 16742

წეროსა ნავდელი (აწ ნაღველი) 19628. 19733—34. 21724 20810. იხმარებოდა, როგორც მკურნები საშუალება, — წამლად ლაყვას, ანუ პირის გამრუდების წინააღმდეგ და აგრეთვე როგორც თმამოსულ თვალში ჩასაშვები მკურნები საშუალება: ნ. 20818—17. წეროსა და ტრედის ნაღველი.

წესი 411—17—18; 257. სომხ.-ქართ. წეს იგ. მნიშვნ.

წვიმის წყალი იხმარებოდა წამლებისთვის. წთობა 22222, 24, 26, 28 და 31. წვეთება. ყურსა უწითონ ყურში აწვეთონ; უწითონ აწვეთო

წიბო 387. ნეკნი.

წილა სიბინძურე, სიბილწე, ფინთი, რკინის, ან ოქროს წილა—შენადნობი

წიღოვნების სისხლი 7017—18 ა. ნ. წიდასთან. თვიური დედათა წესისა, მენსტრუალური, სადედათაწესო სი.

წივა გამხმარი წიხვი, ხმელი პატივი, ხმელი სკორე.

წითელი ბორა იგივე წითელი ბავრუკი. ნ. ცალკ-ცალკე ბორა და ბავრუკი.

წითელი ვარდი 6314—15. 6723. Rosa Rubra. შდრ. სპ. გული სპ. იგივე წითელი ვარდი.

ძროხის ქონი დღესაც საყოველთაოდ ხმარებულია მკურნალობაში.

ძრწოლა თრთოლა, მოუსვენრობა შიშისაგან.

ძუიმელი ძვიმელი. (მცენ.). Amaranthus Retrophlexus L.

ძღარბის ქონი წამალია. ნ. ძღარბი—იგივე ზღა რბიდა გძღარბი.

წითელი ვარდის ფურცელი 5824. Folia Rosae Rubrae.

წითელი ვარდი ხმელი 29012—13. ტაბაშირის ფხვნილში შესარევი წამალია.

წითელი ლობიო. Phaseolus Vulgaris L.

წითელი მარილი დარიშხანა, შხამიანი მარილი.

წითელი სანდალი დაქლიბული 28930. სანდალს ჰქლიბავდენ: შდრ. აქვე: თერთრი სანდალი გაქლიბული.

წითელი ქარი 7420. იგივე ჩარანდელი, რუს. Поша.

წითელი ყათრანი 2242. ფიჭვის გომფისია წითელი ფერისა. Terebinthina Communis მცენარისაგან Pinis Silvestris L.

წითელი შაფი 20819. თმა-ამოსულ თვალში გამოსავლები მკურნები შაფი.

წითელი შაქარი ლერწმის შაქარი. Saccharum Arundinis.

წითელი ჰაკუნტელი 4431. ნ. ჰაკუნტელი.

წილისა ლიცისა წვენი უტნობია.

წირანი 253 35235. 45029. 4513 (სომხ. წირან) კერამი, გარგალი.

წირანის გული 253—4. კერამის გული. ნ. წირანთან აქვე.

წისქვილის მტვერი ნაკოდი.

წიფელი ნყოფია. Fagus Orientalis Lipsky.

წიწმატი 515. 44317. Lepidium Sativum L.

წიწმატის თესლი 27025 და 27. 44330. Semina Lepidii Sativi.

წნორი თეთრი ტირიფი. Salix Alba L.

წნორისა ფურცელი 23122. 2836. Herba Salicis Albae.

წნორის ფურცლისა ზეთი Oleum Herbae Salicis Albae.

წულა ერთგზობად მონაწველი ძროხის რძის ყველი, მაწონი და მისთანანი. ერთი წველა ყველი ერთი მოწველა რძის ყველი.

წუი მლაშე.

წუიმრიანობა წუიმრიანობა.

წურბელი *Hirudo Medicinalis*.

წუწი თვალის წუწი, ანუ წირბლი. ჩირქ-ნარევი სითხე გამხმარი: „თვალთა წუწი მოედინების“ ნ. იდლ 732. შდრ. სომხ. წუწ.

წყალი კამისა 13332. ცნობილია.

წყალი წიწმაცისა 44327—29. წამალია, რომელიც, ძროხის ნაღველთან ერთად, ტლედ შეზავებული, უშველის შუბლზე გამოსხმულ მჯდომს, ანუ კოპს. ნ. აქვე ქალფა 44328.

წყალღვინო 579. წყალნარევი ღვინო.

ჭაბუკი 6112 (სპ. ჩაბუქ „მარდი, სწრაფი ჩქარი, მოძრავი, მარჯვე“) ვაჟაკი, ახალგაზრდა. ყმა. ყმაწვილი.

ჭავჭავი 25928. უივავი, ანუ ბელურა; სირი, ანუ ჩიტი. იგივე ჭივჭავი. ნ. აქვე.

ჭავჭავი შემწუარი 23535. გაციებისაგან მიღებული სურდოს წინააღმდეგი საშუალება...

ჭაკუნტელი 274. 435. 3775. 44331. ტკბილი ჭარხალი. ეტიმოლოგიურად სრულიად იგივეა, რაც სპ. ჩულუნდარ, ან ჩოლონდარ: შდრ. 44331—32: „ჭაკუნტელი რომელ არს სპარსულად ჩაღანდარი და აქვე.

წითელი ჭაკუნდელი 4441. *Beta Vulgaris L.*

ჭაკუნტლის თესლი 43632. *Semina Betae Vulgar.*

ჭაკუნტლის ფურცელი 3769. *Herba Betae Vulgaris.*

ჭაკუნტლის ძირი 17618. *Radix Betae Vulgaris.*

ჭაკუნტლის წვენი 19628. *Succus Betae Vulgar.*

ჭაკუნტელისა წყალი 5322. 17728. *Aqua Betae Vulgar.*

წყლით მაკე წყალმანკი.

წყლით ორსულობა 418. იგივეა, რაც „წყლით მაკე“. ნ. აქვე.

წყლის პიტნა 44234. იგივე ტენცო, ანუ ტენცაო. *Mentha Aquatica L.*

წყლის ტენცო ნ. ტენცოსთან. იგივე წყლის პიტნა. ნ. აქვე.

წყლის წიწმაცი *Nasturcium L.*

წყლის ჭაკუნტლისა თესლი 537. *Semina Betae Aquaticae.*

წყლის ჭაკუნტლის წყალი *Aqua Betae Aquaticae.*

წყლის ხავსი *Conferva*, მედიცინაში ხმარებული, როგორც კრილობის დამამუშებელი საშუალება.

წყნორისა ფურცლისა ოფლი 2836. არაყი ბედი, ანუ ცუდი არაყი.

ჭაშავი (იგივე სომხ. ჭაშაკ) პატარა თასი, ღვინის სასმისი. „ასვი ხუთი ჭაშავი“: იხმარება აგრეთვე, როგორც პურისა და ღვინის საწყაო, უდრის ფშაურ კონჩხას.

ჭერეში 45029. იგივე ჭერამი, თ. ბიშმიში. სომხ. წირან. *Armenica Vulgaris Lam.*

ჭივჭავი იგივე უივავი, ან ბელურა, სირი. შდრ. სპ. ჩავჩავ ან ჩივჩავ—უივილ-ხივილი (ბელურების).

ჭივჭავის ტვინი წამალია. ნ. ჭივჭავი აქვე.

ჭინტიანე ნ. ჯანტიანე, ან ჯუნტიანე.

ჭინჭველისა ძურღმა 1027. სასიკვდილო მაჯას ეწოდება.

ჭინჭრის თესლი 818. *Semina Urticae.* ჭირნახული 53. ნაჭირნახულევი, ნაზრუნი ჭიქის კოტოში შუშის ბანკა. მოსაკიდებლად.

ჭიღვი წინამხარის ზედანაწილი. აქაც კი ფრინველის წინა მხარი. „ყელი და ჭიღვი. ჭამოს“.

ჭლიკი 26336. იგივე ჩლიქი, ან ჭლაკი. თხის, ძროხის, ცხვრის და მისთანათა ფრჩხილის ანუ ფლოქვის განაყოფი.

ჭმული საჭმელ-ნაჭამი. კოთად „და ერთი კოთად შეიქნას“. ნ. კოთი.

ჭოთი 5314. შოთი; ერთი ჭოთი ერთი შო-
თი, ან პურის კვერი (კოკორი).
ჭოთჭოთი 29581 ფთალ - ფთალა, სორ-
სლა - სორსლა ნაკუწ - ნაკუწა წვეთ-
წვეთი.

ორფლი წვრილ-წვრილი შავი წვრტი-
ლები ლაქებად სახეზე.
ჭრტინვიდეს დრტინვიდეს.
ჭურეტა ცქერა.
ჭყვირილი ხმაური; საკუთრივ კი გოჭის
ყვირილი.

6

ხაბაზი 635 (არ. ხაბაზი) *Althaea Offici-*
nalis L.

ხაბაზის თესლი 5838. mala lectio: უნდა
იყოს ხაბაზის თესლი. ნ. ხაბაზი. *Semi-*
na. Althaeae Offic.

ხადირა 40326. სწორია ხადრი (არაბ. ხადრ)
ტანის, ანუ სხეულის ნაწილის მობან-
დვა, დაბუყუყება და დაბუშტება, ან
სრული დადამბლება. ეს სენი ფილენ-
ჯისა და ლაყვას მსგავსია და ბალღმი-
საგან და სისხლის სინედლისაგან წარ-
მოშობილი.

ხავარტი 4426. სალათა. *Latica Sagitata*
W. R.

ხავსი ხის ღეროზე დახლად მოკიდებული
ბეწვიანი დანახარდი; მეტ. გულის მღრ-
ლნელი დარდი.

ხაზამონი 3216 ნ. ხაზმიონი.

ხაზმიონი 5415. იგივე ხაზამონი, ან ხაზმი-
ონი.

ხაზმიონი 415. შავი საკმელი.

ხათმი 4937. 5630. 608. 46913. *Lavatera*
F. Malvaceae L. ანდა: ხატმი ტუხტი.

ხათმი ხაბაზი 635 (არ.-სპ. ხატმი ხაბაზი)
ბალბა, მოლოქი. *Althaea Officinalis L.*
ნ. და შდრ. ხატმი აქვე.

ხათმის ტლე ხათმის, ანუ მოლოქის წვე-
ნისაგან დამზადებული შემოსადებელი.
ხაიზრა თმის წამალი.

ხაილაგი ხაფრანა.

ხალვითა მოხალვითა.

ხალილაბი 6415—16. ხალილა.

ხალილაგი შავი 6619. 6629—30. შავი
ალილა.

ხალილაგი 5535—36. შავი ალილა.

ხამი 3926. უხმარი.

ხამხ 652. ჰმართებს, ერგების, უნდა.

ხანა 7432. 46910. მხურვალი წამალია,
რომელიც კაცს ბოქვენის გარეშემო ძა-

ლას ჰმატებს, აგრეთვე ავ ქარს არჩენს
და აგრეთვე არგებს კაცს რომ პირის
სახეზე გონჯი მღერი, ანუ მუნი ესხას.
ხანდიკონი ანუ თაფლუჭი იგივე ხანდა-
დიკონი.

ხანზარა (სპ. ხარზაპრა: ხარ „ვირი“ და ზა-
პრა „შხამი, გესლი“) მცენარე, რომ-
ლის ფოთლებიც გესლიანია და მომწა-
მგლელი ვირებისა და ჯორებისათვის.
ხანზარას ფურცელი იგივე სპ. ხარზაპრა.
ნ. აქვე ხანზარასთან.

ხანყამისად 327—8. ხანგამოშვებით.

ხაპანტისა თესლი 38635. უცნობი მცენა-
რის ნაყოფის თესლი.

ხარაზარა (იგივე სპ. ხარაზაპრა) საქ. ვი-
რის შხამი. ნ. ხანზარასთან.

ხარამბადი წამლის სახელწოდებაა.

ხარას თესლი უცნობი ნაყოფის თესლია.

ხარბაყი 3216. 46914. ქართ. ხარის ძირა.
Helleborus L. შავი მათრობელა წა-
მალია.

ხარბაყი თეთრი (არ. ხარვა) (მცენ.) ხარის
ძირა. *Helleborus F. alidi.*

ხარბი ნ. ხარბაყი—იგივეა.

ხარბუზაკი 7321 (სპ. ხარბუზა) საქ. ნესვი;
იმერულად კი ასე სახამთროს უწოდებ-
ენ: შდრ. წსლ 337: ხარბუზაჲ ჰინდოჲ
იგივე სპ. ხარბუზაჲ ჰინდი, ან ჰინდუ-
ვანე—სახამთრო. ნ. აქვე. სახამთრო ნე-
სვი. *Cucumis Citrus Sering.*

ხარბუზაკის თესლი 7321. სახამთროს,
ანუ სახამთრო ნესვის, თესლი. *Semina*
Cucumeris Citruli.

ხარბუზაკისა წყალი 2315. *Succus Cucu-*
meris Citruli.

ხარდალი 7415. 19519. 44633. 44712. სპარ.
ხარდალ მდოგვი.

ხართხამ 4698. მხურვალი წამალია, რომელიც კაცს თესლს ჰმატებს და სტომაქს კი ასუსტებს.

ხარის ნალველი 26514. ცნობილია.

ხარის ძილა 3180. mala lectio: უნდა იყოს ხარის ძირა: ნ. აქვე.

ხარის ძირა 25118. სამკურნალო ბალახია რომელიც შედის ხმის ჩავარდნის წინააღმდეგი აბის შედგენილობაში და აგრეთვე სხვა აბების, მაჯუნებისა და ტლეების შედგენილობაშიაც.

ხარის ძირა შავი, „რომელ არს ფარიკონი და ფარფონი“ 5517—18. ნ. ფარიკონი და ფარფონი.

ხარნუბი კერატი Сладкий Рожок. ნ. ხარნუბთან.

ხარნუბი 22483. mala lectio: უნდა იყოს ხარნუბი (სპ. ხარნუბ): კერატი. Сладкий Рожок.

ხარხანჩო 34514. მარგალიტის ნიჟარის, ანუ სადაფის შიგნითი, სადაც ხის მარგალიტი. ნ. ი. აბულ. ვტლ: აკადემიური გამოცემისათვის.

ხარხუმი 32087. რალაც საკმევლის მსგავსი ფისიანი წამალია.

ხასიათი ძალი. მოქმედება, ნიშანდობლივობა, განმასხვავებელი თვისება, ძალი, ან გავლენა.

ხასიათი ხალიბ წამალია.

ხატმი 6122 (არ. ხიტმი, resp. სპ. ხატმი.) რამდენიმე ფერის მცენარე: მოლოქი, ტუხტი. რუს. Проскурняк. ხმარობენ მეტწილად თავის საბანად. Althaea Officinalis L.

ხატმისა ზეთი Oleum Althaeae Officinalis.

ხატმისა თესლი 6082—83. 6122. 23410. Semina Althaeae Officin.

ხატმისა ლაბა 3724. ნ. ხატმი და ლაბა ცალკე-ცალკე.

ხატმისა ფურცელი 25280. Folia Althaeae.

ხატმის ფურცლის წვენი Succus Folii Althaeae.

ხატმისა ყვავილი 6318 და 24 Flores Althaeae.

ხატმისა (ანუ ხათმისა) ძირი 23410 და 13, Radix Althaeae.

ხაუბაზი ხაუბაზის თესლი mala lectio: უნდა იყოს ხაბაზი, ხაბაზის თესლი.

ხაფა 29837 (სპ. ხაჭა; resp. ხაფა) საკ. სულის ხუთვა. სულის შეგუბება, ღვიძლის ტკივილი.

ხაფაყანი 2829. 7780. 28828. 2894, გამუდმებული გულის ძვერა (არ. ხაჭაყან „ძაგძაგი, კანკალი, ცახცახი, ცემა (გულისა) მაჯა“).

ხაშური ღვინის მარილი.

ხაშხაში 7081 (სპ. ხაშხაშ) ყაყაჩო. Papaver.

ხაშხაშისა თესლი 6831. 7081. 23480. Semina Papaveris.

ხაშხაშის ქერქი 22712. ყაყაჩოს ქერქი: ახლაც ცნობილია მედიცინაში. Cortex Papaveris.

ხაშხაშის ფურცელი Folia Papaveris.

ხაშხაშის შარბათი 34782. Syrupus Papaveris. იგივე ხაშხაშის შარბათი. ნ. აქვე 34420.

ხაჭო შექყლეტილი და სუბუქად შეხედილი ახალი (ჭყლინტი) ყველი ხაჭაბურის გასაკეთებლად.

ხახა 4217. 44717. ყელის ხახა.

ხახვი 35429. 35831. Caepa L.

ხახვისა წყალი 22384. Aqua Caepae.

ხახნუბი mala lectio: უნდა იყოს ხარნუბი ნ. აქვე.

ხბოსა წვივის ტვინი წამალია.

ხელთა საღებავი ცნობილია.

ხელის გახსნა 432. 631. 2618. სისხლის გაღება (აღება).

ხელის მანდილი ხელსახოცი. მანდილის ეტიმოლოგიისათვის ნ. აქვე მანდილთან.

ხეტერი 44616 ქაჩალი.

ხეშავის ფურცელი ნ. საბასთან. ცნობილია.

ხვარასანი 681. ხვარასნული, ანუ ხორასნული; ხორასნიდან გამოსული რამ: ნ. და შდრ: ხვარასანი ჩამიჩი და ხვარასნული ჩამიჩი ცალკე-ცალკე.

ხვარასანი ჩამიჩი 601. იგივე ხვაროსნული ჩამიჩი. ნ. აქვე.

ხვარასნული ჩამიჩი 5682. ნ. ჩამიჩი. საუკეთესო მსხვილი ჩამიჩია.

ხვარბალი 4421 (სპ. ხვარბარ) საკ. პროვიანტი, ხვარბლის მარაგი. აქ კი—ხორბალი.

ხვარბლის ქატო 33418. 3769. პურის ქატო, იხმარებოდა როგორც წამალი.

ხვართქლა (ბალ.) ერთგვარი სამკურნალო ბალახია.

ხვართქლას წყალი ნ. ხვართქლა.

ხვართქლის წვენი ნ. ხვართქლა.

ხვითქიანი (ძ. სპ. ხაი, ძვ. ხვად „ოფლი, ორთქლი“) ოფლიანი, პერიანი, დუქიანი, ორთქლიანი.

ხიარი შამბარი 1326 4934—35. 5320 და 81 571. 5827. იგივე ხიარი ჩამბარი (სპ. ხიარი ჩანბარ) განსაკუთრებული ჯიშის გრძელი და წვრილი კიტრი. Fructus Cassiae Fistulae მცენარისაგან Bactyriobium Fistula Willd.

ხიარშამბარი 645. 24713. ნ. ხიარჩამბარი.

ხიარშამბარის გული 717 და 26. Legumen Septatum Cassii Fistulae.

ხიარშამბარის მათბუხი 5320. ნ. მათბუხი. მოხარშული და საკმლად დამზადებული ხიარშამბარი.

ხიარ შამბარი 717. ნ. ხიარშამბარი.

ხივლი 6028. 6211 და 22. ხმაური სუნთქვაში, ხრიპინი.

ხილთი 44920. 45136 (არ. ხილტ) ნარევი შერევა, შენარევი. ნ. და შდრ. წსლ 337. მედიცინაში ნაწყვეტ - ნაწყვეტი ლორწოიანი განავალი, ფთილა-ფთილა განავალი ლორწოს გამოყოფებით.

ხლადი ხილტი (იგივე არ. ხილტ) ნარევი, შერევა, შენარევი.

ხლტომა ხტომა, ან ხტუნვა. ყველაზე ძველია ხლდომა.

ხმელი ვარდი 6825. შეტად ცნობილია სახალხო მკურნალობაში.

ხმელი ლეღვი 5912. ლეღვის ჩილი.

ხმელი სიფისტონი 601. ნ. სიფისტონი. ხმელი მარწყვია.

ხშიადი 4356 და 22. პური უხაშო ცომისაგან, უმარილო და უფუფარი. გომიჯი.

ხმისა გამოგება 361. ხმის ცნობა; შეტყობა, ანუ გამოცნობა ხმისა.

ხობი 25219. ბალღმიანი გამოსარწყავი მუწუჯი. იგივე სპ. ხუბია, ივ. მნიშვნელობით.

ხოლინჯანი 3180 — 81 (სპ. ხოლინჯან) [მცენ.] *Alpinia Gaianga L. Кайган.*

ხოშორი (სომხ. ხოშორ) სქელი, სხვილი ან მაგარი.

ხოშრად 45488. სქლად და სხვილად. ნ. აქვე ხოშორთან.

ხოხბის ნავლელი 2094. ცნობილია, როგორც თვალში ამოსავლებ წამალში გასარევი მკურნები საშუალება.

ხოხობი 29180. ცნობილია.

ხრილი 186. ნალექი, ან ხვეიდან მოყენებული რამე ფეკრლის მაგვარი. „ხრილი ზედა მოექცეს“.

ხრინევდეს ხრიპინებდეს, ან ხროტინებდეს.

ხრის წვენი 20387. უნდა იყოს ხარას წვენი.

ხსნილობა 7014 და 20. ხსნილობა, მუცლის ფალარათი. ნ. დახსნილობასთან.

ხუარასანი 22421. ნ. აქვე დრამინაი. *Senen Lince* მცენარისაგან *Artemisia Gontra Vahl. Artemisia Glomerata Sieber.*

ხუბაზი 604. mala lectio: უნდა იყოს ხაბაზი, ხაბაზი. ნ. ხაბაზთან.

ხუბახელი „რკინისა წიდა არის“.

ხუბი 252 მუწუჯია ჩირქიანი (ძ. შეად. არ. ხუბსი „სიმწიკვლე, სისაძაგლე, საზიხლარი რამ“).

ხუბი 25214 და 15. ან ხობი 25219. ჩირქიანი მუწუჯი.

ხუზისა გულშაქრები ხუზისტანური გულშაქრები. ნ. გულბაშაქარი.

ხუითქი ქაფი, ან ძლიერი ოფლი. აქ კი საპონის ხუითქი.

ხუირხუინჩიპისა თესლი: იგივე ქურქუნჩიპის თესლი. ნ. აქვე.

ხულინჯანი 5015. mala lectio: უნდა იყოს სოლინჯანი. ნ. აქვე.

ხუნაყი 291—2. 24634—37. 24723, 31, 34 და 36. იგივე ქართ. ხუნაგი (სპ. ხუნაყ); ნუშგვარი ჯირკვლების ანთება; საკ. დიფთერია, დიფთერიტი.

ხუნაყი მარჩობელი მძაფრი დიფთერიტი, ძნელი ხუნაგი. ნ. ხუნაყი.

ხუნდი 128. ტრედის მართვე (ბარტყი).

ხუნი სიაოშანი 7220 და 29. 24723. 34816. (სპ. ხუნი სიაოშან) კალაქვა. Kalium Carbonicum.

ხუნწი 44619. თუ ეს სიტყვა წარყვნილი არ არის, უნდა ნიშნავდეს ბალღმის ამოღებას ხველის დროს, ხუნწი კი სა-

კუთრივ ჰნიშნავს ხილს და აგრეთვე მოცხარს,

ხურეტა 7828. ხვრება. შეხვრება.

ხურთხიწამალია.

ხურმა 4432 (სპ. ხურმა) ფინიკი, ან იგივე ქართ. ხურმა. Diospyros Lotus L.

ხურმის თესლი 6011. Semina Diospyr. Lot.

ხურმის წყალი Aqua Diospiri Lot.

ხურფა 20231. თვალის ტკივილია.

ხურფა2 (არ. ხურფა) (მცენ.) იგივე დანდუროი. ნ. აქვე.

ხურფას ფურცლის რძე დანდურის ფურცლის რძეა. ნ. დანდურთან.

ჯ

ჯაბალანგი 3215. ნ. ჯაბალ ჰანგი.

ჯაბალ ყაირი 5129 (არ. სპ. ჯაბალყაირ) მთის წებო, მთის გომფისი, მთის ფისი. ჯაბალ ჰანგი 3120, 27 და 31 (არ. სპ. ჯაბალ-ჰანგ) ბალბალუკას თესლი. შდრ. სპ. განჯ-ი-ხუნ-ი იგივეა.

ჯაბლანგი ნ. ჯაბალანგი.

ჯავა მაფასილი 758. mala lectio: უნდა იყოს ვაჯ-ალ მაფასილ. ნ. ვაჯალმაფასილთან.

ჯავარი 7914. (არ. ჯავჰარ) ბუნება, ძირითადი ხასიათი. „სენი კბილისა ჯავარი-საგან არის“.

ჯავაშირი 3135. 6914. 7333. 21929 31611. იგივე ჯავშირი ნ. აქვე მცენარის სახელწოდება წარმომდგარი არაბიზირებული სპ. გავშირისაგან, საკ. ძროხის რძე ქალბანა, ანუ ხეების სურნელოვანი წებოიანი მონაწვეთი; ფრიად სურნელოვანი ფისია,—იცის აფრიკაში. Gummi Resina Galbani.

ჯავზი 3215. (არ. ჯავზ) ნიგოზი, ბერძნული კაკალი. Nuces Juglandis Regiae მცენარისაგან Juglans Regia L.

ჯავზი ბავა 8324. ანუ ჯავზი ბოვა ან ბოია. ჯავზის ყვავილია. ნ. ჯავზი ბოვასთან. Flores Mirastic. Aromat. ნ. იდლ: 734.

ჯავზი ბოვა, ან ბოია: ნ. ჯავზი ბავა და ჯავზი ბუა 46928.

ჯავზი ბუა 46928. ნ. ლექსიკონი აქვე ტექსტში: წამალია მხურვალის და ხმელრომელიც ჰრგებს ფილენჯისაგან გამოწვეულ ტანის, თავის და ხელის კანკალს და პირის გამრუდებას, ლაყვასა და სხვა.

ჯავზი ჰინდის ზეთი ინდის ნიგოზის, აკოკოსის ზეთი.

ჯავზული 3216. ანუ სული 20629. თვალის ტკივილის ერთი სახეთაგანია: ავადმყოფს თვალის კილოები უსივდებო, მწარე წვასა და ქავილთან ერთად.

ჯავშირი 5519. ნ. ჯავაშირი.

ჯავზა (არ. ჯავზა) საკ. მიდრეკილებაცხარე სურვილი, მონდომება. აქ კი მადნობელი ძალი (სტომაქისა). ნ. დ. შდრ. ჯავზა.

ჯავზიბა 2912, 18, 16, 18, 24, 33. 2932. 1) იგივეა, რაც ჯავზა (არ. ჯავზიბა)—სტომაქის მიმზიდველი ძალი, საჭმლის მომადლომებელი.

ჯალღოზა 3779 (არ. ჯალღოზა; resp. სპ. ჯალღოზა) ერთგვარი ნიგოზია.

ჯანგარა სპ. ნ. ჟანგარასთან.

ჯანტიანე ბერძნული 667. ნ. ჯუნტიან-აქვე. ბერძნული ასისთავა,—სამკურნალო მცენარეა.

ჯარაოტი 21928—29. 4032. იგივე ქალბანა: ხეების ფრიად სურნელოვანი წებოიანი მონაწვეთი.

ჯარბა ¹) 2051. თვალის სენია. ²) 380ჰ. მუნი.

ჯარჯირი 4398 (არ. ჯარჯირ) წიწმატი. ჯასულ ახფოლ 20428 (არ. ჯას-ულ-ახფ...) თვალის ტკივილია. მისი ნიშანია: კაცს გამოღვიძების დროს შიშისაგან სული უგუბდება იმის გამო, რომ თვალის ქუთუთოები მაგრად მოჰკიდებიან ერთი მეორეს, და ხელის მიუხმარებლად ვერ ახელს თვალს.

ჯერანი 42835. იგივე ჯეირანი. ჯერნისა ხორცი ნ. აქვე. ყველა ნადირის ხორცზე მსუბუქი და მარგებელია.

ჯერნის დვრიტა 250გ. ჯეირანის მაქიკი. ჯინჭრის თესლი 2616. ნედლისა და გრილი, ხველის წინააღმდეგი მაჯუნის შედგენილობაში შემავალი წამალია.

ჯინჯლიბი 20519 ან ჯიჯლიბი 20527. იგივე შადირა ნ. აქვე. ქუჭუ, ანუ კუკუ თვალში. ЖУЖУБЬ ИЛИ ГЛАЗУ, Hordeolus.

ჰაბინილი 955. ნ. აბინილი.

ჰაბულ ფიყრა ამალუჩი 6810 (არაბ. ჰაბულ-ფიყრა „აბი ფიყრასი“ ამალუჩი.) აბის სახელწოდებაა: იგივე აბი ამალუჩი. ნ. აქვე.

ჰალთითი 7120 (არ. ჰალთით) Assa Foetida მცენარისაგან Ferula assa foetida.

ჰარართი ღარიზია იგივე არ. სპ. არარათი ღარიზია. ნ. აქვე ტექსტში არარათი ღარიზი და შდრ. არარადი ღარიზთან, იგივეა.

ჰალმალუქი იგივე აბალ-მალუქი.

ჰანიალ 4434. შდრ. ჰაბინილი, — მუცლის გასახსნელი და ბალღმის გამაქარვებელი წამალია. აგრეთვე ამ წამლისაგან საცხი, — არგებს პირის ქერტლს და ტანზე გამოსხმულ თეთრი ფრჩხილის ყვავილივით მუწუკს.

ჰიბლასინ 46931. mala lectio: უნდა იყოს აბი ბალასან-ბალხამის, ანუ ბალასნის, აბი. ნ. აქვე.

ჯუზამი 38218 (არ. ჯუზამ) კეთრი. იგივე, ქაშოეთელა. ნ. აქვე.

ჯულაბი 736. 2522. 4921. 5119. 9637 (სპ. არ. ჯულაბ) სასაქმებელი სიროფი. იგ სპარ. გულაბ. საკ. ვარდის წყალი (სიროფი).

ჯუმლად 635—6. 642 (არ. ჯუმლა) ყველა ერთად აღებული, მთელი ჯამი, ერთად, შეერთებით. ყველა ერთად.

ჯუნდა 6913 (არ. სპ. ჯუნდ. წმინდა სპარ. გუნდ) თახვის ყვერი. Sacci Costorei.

ჯუნდა ბედასტარი 19716. ნ. ჯუნდა და ჯუნდი ბედასტარი ცალკ-ცალკე.

ჯუნდი ბედასტარი ნ. არ. სპ. ჯუნდ აქვე და შდრ. ჯუნდა. იგივე თახვის ყვერი.

ჯუნტიანე ან ჯინტიანე 2972. იგივე ჯანტიანე (d. არ. ჯუნდ „ჯარი, მხედრობა“ არ. სპ. ჯუნდი „ასეული“) აქ კი ასისთავა (მცენ.). Erithraca Centaurium Pers.

ჯუნტიანი რუმი 8029—30. ნ. კუნტიანე.

ჰ

ჰეიტრა 8616. იგივე შეითარაჯი ჰინდი 8712. 8812 (არ. სპ. შაჰთარაჯი ჰინდი) მწარე სამკურნალო მცენარე, ძიმწარე, შათარი. Aristolochia Clematitis L.

ჰელი იგივე ჰილი, — წვრილი კაკულა, ანუ ყაყულა წვრილი.

ჰილი (სპ. ჰილ) მახმორი, კარდამონი.

ჰკაზმევდეს უგლიდეს, ასუფთავებდეს.

ჰრაჟ 4701. იგივე არაფ. მხურვალე წამალია, რომელიც მუცლის ქიას ჰკლავს, მოწყვეტილ ტყირპს ამარგებს და კაცს თესლს ჰმატებს.

ჰსაქ 4704. ნ. ასაქ — იგივე ჰასაქი, ან ასაქი აქვე.

ჰოლთის 6915. აბი ულმათინის შედგენილობაში შემავალი წამალია. ნ. აბი ულმათინ აქვე.

ჰრმალი 6913. წამალია, რომელიც შედის აბი ულმათინის შედგენილობაში ნ. აბი ულმათინ აქვე.

ლექსნიკონში გახორჩენილი სიტყვები

აზუზი 34816 სამკურნალო ბალახი, ან მისი თესლი.

თაშფარი 37929. (სპ. ათაშ „ცეცხლი“) ცეცხლივით მწველი მოთეთრო მღიერი, რომელიც თეთრად დაფუთქავს და გამოჰყრის ავადმყოფს.

აიაზა 2769 და 19. უზომოდ და განურჩევლად ჭამისაგან საჭმლის სტომაქში დამუყავება, დაღობა და მისგან გამოწვეული პირის სიმყრალე.

ამამარი 34816 ტლეს შემოსადებელი.

ამარ 37914. ან და ამარ 37916 მუხუდოს მარცვლის ოდენი, ან მეტი, მღერია, რომელიც მეტის-მეტად „მწვავე ქავილს იწვევს, ტყავს (კანს) მოსჭამს“ და აჩირქებს. თვით მღერი ხმელია და შავი, —მეტის-მეტად ყარს. ავადმყოფს თუმცა ზოგჯერ მღერი არ გამოესხმის, მაგრამ, სამაგიეროდ, მტკივანი ადგილი კიდევ უფრო ასტივდება და აუქავდება, რაც მწვავე ციებ-ცხელებას იწვევს და ზოგჯერ სიკვდილითაც თავდება. ნ. აქვე 37916—22.

ამრიკონი 1372. თეთრი ბაბუნაჯი. ნ. ბაბუნაჯთან.

ამრიხონი 1371. (ან ამრიხანი) წითელი ბაბუნაჯი.

აფითილე ხაზარი 31619. იფნის კაკალი.

ბაზრუთი 31632. ფიჭვის თესლი.

ბუტში 40515. წვივზე გამობმული მღიერი, რომელიც ხეზე გამობმულ კევსა ჰგავს.

გავარსაი 37918. წვრილი და მაგარი მღიერია. ფეტვა ანუ ფეტვივით წვრილწვრილად დაფუთქვა და დაყრა.

დავალი 40515. ამ სენს განმარტებად აქვს: „დავალ სელა არის“, რომე წვივი-

სა ძარღვები გაუმსხვილდეს (ამა სენისა უფალსა) და თითვითა, ანუ გველებივით გამოჩნდესო; სიტყვებში „დავალ სელა არის“ სელა უნდა წარმომდგარიყოს ასობის არვეისაგან და უნდა იყოს „ესლა“. ამნაირად ჩვენ აღვადგინეთ ეს ადგილი ასე: „დავალ ესლა არის“ და სხვა. რაც შეეხება სიტყვა დავალ-ის ეტიმოლოგიას ნ. და შდრ. აქვე სიტყვა „დულაია“.

დევალ-მუშკი 41127. თერიაყია.

გოსაფარი 3748 და 11.

გოსაფრისა ყვითლისა წვენი 3748 და 11.

დულაია 36819 და 22—23. არის იგივე არ. და ულჰაია „გველის სნება“. ეს სიტყვა შემდგარია სამი ნაწილისაგან: 1) არ. და „სენი“; 2) ალ—არ. ნაწევარიდა 3) ჰაია „გველი“ ნ. იდლ 700 b: დაულ ჰიასთან—ჩვენივე მინაწერი არ. შესატყვისი და აქვე ამის შესაფერი განმარტება, ნ. გვ. 36822—31.

დუსალაბი 36819 და 20—21 (არ. და უსალა-ლაბი) შემდგარია სამი ნაწილისაგან: 1) და „სენი“ 2) ალ—არ. ნაწევარიდა 3) არ. სალაბ „მელია“; და ამნაირად დაუსალაბი ჰნიშნავს მელიის სნებას, ანუ მელიის კირს.

დულბული 37820. ტანზე, ან ილლიაში, გამომავალი მუწუკი, ან მღიერი.

ზიყი 35133 (არ. ზიყყ „ტიკი“) იგივე ზიყისა სისხა 30533, ანუ სისხის ზიყი (თუ სისხლის ზიყი (?) 35133. სისხას ერთი სახეთაგანია.

ზურგისა წყალი 8633. იგივე სპერმა, ანუ თესლი.

ჩაყდილელ ბავარ 3445 (არ. თაყატურ-ალ-ბავლუ: თაყატურ „წვეთვა“ და ალ-ბავლუ „შარდი“) საშარდეს სენია. თაყატურ-ალ-ბავლუ-ს ნიშანია შარდის ჭე-რა. ტექსტში წარმოდგენილი სახით ეს სიტყვა,—როგორც ყველა სხვა ამის მსგავსი, ძალზეა წარყვნილი.

თეთრი ბარასი 37430. კეთრის ერთი სახეთაგანი; მისი ნიშანია თეთრი თმის ამოსვლა.

თეთრი ბაყი 37430 და 33. 3751.—კეთრის ერთი სახეთაგანი; მისი ნიშანია თეთრი თმის ამოსვლა.

თხინური ენა 41024. ძველი ჩინური ენათაგანი; რადგან ამ ენაზე დაწერილია ცხინის, ანუ თხინის ხუთი კანონიკური წიგნი, ამიტომ თვით ენასაც თხინური ჰქვია.

თია 16310 და 14. გაუქარვებელი კორძი, ტრიკი (იმერ.), ფუში, თია, ანუ თიქარი.

თარყინი 36118. ან ირყინა 36121 და 22. თეძობის ტკივილი და მენჯისაც, და ეს ტკივილი თეძობიდან დამოკიდებული კოჭებამდის, და ხშირად ფრჩხილებამდისაც, აღწევს.

კათოლიკე ძარღვი 37825. მკლავის შუა ძარღვი. ვენა.

კარუკუ მაიმი 868. მერცხლის მაჯუნსა და სხვა წამლებში ჩასართავი წამალია. მათრედიტოსი 4101. თერიაყია.

მალაზა 2453 და 7. სასის და ყელის სისიგნე, ან ხორცმეტის ჩამოკიდება სასაზე, იგივე სომხ. ზანგიკი.

მანთულია 38025. მუნის ანუ ქეცის ერთი სახეთაგანი, რომლის ნიშანია ტყავის (კანის) დასქელება და უზომო ქაველი ცივი ღამეების დროს, სტომაქის შეკვრასთან ერთად.

მარაყ 34919—20. ყვერის სიმსივნის და ტკივილის ერთი სახეთაგანი.

მაქური 20338. სალესავი ქვა, იგივე სასრევი.

მიკრახი 2911. 3924. ნ. ნიკრისი.

მუტბიყი 11614 და 15. შდრ. მუტბიყი აქვე შ. ს.

მუტბიყი 10811 (არ. მუტბიყა) ქრონიკული ციებ-ცხელება. ნ. და შდრ. წსლ: მოტბაყის ცხრომ, გვ. 318, რომელიც წარმოდგენს არ. მუტბიყას სპარსულ გადმოცემას. ჩვენი ძველით დაცული მეორე ფორმა მუტბიყი ყველაზე სწორად გადმოგვცემს არაბულ მუტბიყა-ს.

მუფარე გრილი 8413. სევდის გამაქარვებელი იაგუნდის მაჯუნია.

მუფასილი 36118. 36214, 15 და 23. 36315 და 17. არ. მაფასილ „სანსრები“, მრ. რიცხვია მხოლოდობითი მაფასილ-ისაგან.

ნამლა 37915. ან ნამალა 3808 და 21. საკ. არ. ნამლა ჰნიშავს ჰინაჭველას, აქ კი ჰინაჭველის ოდენი მარცვალეით წვრილი მღერია.

ნარიფრას 37829 (არ. ნარ „ცეცხლი“, შეად. ათაშფარი) გამამავალი, ანუ, უკეთ გამომავალი სენია, რომელიც ქუნთრუშეით გამოვა და ავადმყოფს ტანი ცეცხლეით ენთება, გამოჰფენს ტანზე და გამონაფენში ყვითელი წყალი გამოვა.

ნიკრისი 5322. 36214, 15 და 23. 36315 და 17. ნ. აგრეთვე ნიკრისი აქვე ზემორე.

რათოლა 4121. ღანდას მსგავსი ობობაა რუტობათისა თარჯუჯი—უნდა იყოს არ.

სპ. რუტობათი-ი ზუჯჯაჯია resp. ზაჯაჯია, ანუ რუტობათი მესამე ზაჯაჯია.

არ. რუტუბათ—სინედლე და არ. ზუჯჯაჯ—ჰიქა—„მესამესა რუტუბათი ზაჯაჯია ჰქვიან, მით რომელ სინედლე არს ვითა გამდნარი ჰიქა“.

ნ. წს 2424 და 34. ნ. აგრეთვე წს 1415. „რუტობათი ზუჯჯაჯი ჰქვიან, ვითა გამდნარი ჰიქაი იქნების და იგი უსქესი და უგრილესი არს ყოველთა ბალდამთაგან, ნიშანი არს სტომაქისა და ტანისა სიგრილისა და ყოლინჯისა.

საზნე 7818. ნერვიული მოვლენა, სანერვო.

საუშაშიგან 45823. უნდა იყოს საუშოშიგან სიტყვისაგან საუშო (მ. უში—სულ-თქმა—ოხვრა. ურვა), საურავი, საყენესი საგონებელი.

სუნახოზი 1203. სისხლის ცხროა.

სურხუბავრი 346ჰჰ (არ. სპ. სურხბავლ)
საკ. წითელი შარდი. საშარდეს ანთე-
ბა (?!).

სხაშარანთის ძარღვი 4062ჰ. ძალზე წარ-
ყვნილია. აზრით, მთავარი ძარღვი, ანუ
ვენა უნდა იყოს: „ისრის პირი... კავი-
ანი იყოს, და რა ამოღმა ამოსწიონ,
ამოედვას და სხა შარანთის ძარ-
ღვი, ანუ სხვა ძარღვი გაკვეთოს“...
ტარას ყუყი 41110—11. უცნობი ბალახის
სახელიწოდება.

ტყაალუნი 40018. ავი ყამი. შეიძლება ეს
იყოს არ. ტალაბუნ-ის დამახინჯება.
არ. ტალაბუნ — მოტყუება. იევმულ-
ტალაბუნ—საშინელი განკითხვის დღე.
ფავაყი 27517, 21 და 22. სლოკინი.

ფარაყი 34919. ყვერის სიმსივნის -და ტკი-
ვილის ერთი სახეთაგანი.

ფიტყი 34919 (არ. ფატყ) ყვერის სიმსივნ-
ის და ტკივილის ერთი სახეთაგანი,
ფუში, ანუ თიაქარი, ტრიკი (იმერ.).

ფოლფოლი 37423—24. აფუთქული ბზუკა,
გამოფენილი აფუთქულად.

ფულუნის ფურცელი 3534. ნიგეზის ფურ-
ცელი.

ლულლუდი 16310 და 11. mala lectio; ლუდ-
ლუდი გაჩენილა დამსგავსების ნია-
დაგზე. იგი ჩვეულებრივ იხმარება ნელი
ცეცხლის, ან დუდილის ხმის მნიშვნე-
ლობით. აქ კი აშკარაა იგი დამსგავსე-
ბულია ლუდედ-თან, რომელიც არის

არ. მრ. რიცხვი ლუდად—სიმსივნეთა-
განი, ბუბონი ან კობი. მხ. რ. ლუდა-
ყილათულ 35181 (არ.) წელების ყვერში
ჩამოსვლა, ტრიკი, ყვერის და ბოქვენის
სიმსივნე.

ყუბა 3813. ტანზე წვრილად გამომფენი.
მუნი.

შავი ბარასი 37434. ხელში რბილია და,
რაც უფრო მეტად რბილი, იმდენად
უკეთესია.

შავი ბაყი 37423, 25, 26, 28 და 32. მისი
ნიშანია ტყავის დასქელება და შავი
თმის ამოსვლა ან წითლისა, ხელში
მაგარია თევზის ქიცვივით, ავადმყოფს
ტანზე დაეფოლავს და ქავილს აუტენს.
შემოკლება სულისა 7815. სულის ხუთვა,
ანუ სულის შეგუბება.

ჩარხანა 29518. ღვიძლის. მაგარი სიმსივნ-
ისა და ვარამის გაწყალებასთან ციებ-
ცხელება და მარჯვენა მკერდის დამძი-
მება, თითქო რამე უკიდოს, და მარჯვე-
ნა მკერდის ტკივილი.

ცნობის მიხედვით 7816. გულის წასვლა, გონ-
მინდილობა, ცნობის მიხდა.

ქარტულა 41121. ძნელია გაგება, მაგრამ;
აზრის მიხედვით, უნდა ჰნიშნავდეს შა-
ვი ანქაბუდის (ობობას), ანუ ლანდას
თოთო შვილს: „ლანდა შენობისა ად-
გილსა არ დადგების, სადაც მივა, მისსა
ქარტულასა თან წაიტანს“.

ხურეტა ერთი 7823—24. ერთი მოხერება,
ერთი მოსმა, ანუ ყლუპი. შდრ. სამი
ხურეტა 7828.

ლექსიკონის აბრევიატურის გახსნა

წს=ლადო კოტეტიშვილი. წიგნი სააქი-
მოი. მედიცინა ძველ საქართველოში
XIII საუკ. თბ. 1936 წ.

წსლ=წიგნი სააქიმოსი ტექსტისათვის
დართული ლექსიკონი.

იდ=ლადო კოტეტიშვილი. იედიგარ და-
უდი. მედიცინა ძველ საქართველოში
XVI საუკ. თბილისი 1938.

იდლ=იედიგარ დაუდის ტექსტისათვის
დართული ლექსიკონი.

ეტ=ვეფხის ტყაოსანი. იუსტინე აბულა-
ძის მეორე გამ. თბილისი 1926 წ.

ეტლ=ამავე ვეფხის ტყაოსნის ლექსიკონი.

ერლ=„ვისრამიანის“ მეორე გამოცემის
ტექსტისათვის დართული ლექსიკონი.

პ/მგ. რედაქტორი—ი. ფანცხავა

გადამცემი წარმოებას—15/II—40 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად—27/XII—40 წ.

შე11125. შეკვეთა № 242. ტირაჟი—1200. ზომა—6 1/2×10. ფორ.—35 1/4.

გამომცემლობა „ტექნიკა და შრომა“-ს სტამბა, ფურცელაძის ქუჩა, № 5.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

	88
წინასიტყვაობა	1
შესავალი	4
ტექსტი „უსწორო კარაბადინი“	3
ლექსიკონი	47†
ლექსიკონში გამორჩენილი სიტყვები	538